శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము

అను నీయకారాది

ఆంధ్ర ప్రతిపదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువు

శ్రీ శ్యామలకామశాస్త్రీయము.

ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి

కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిచే

వ్రాయఁబడినది.

అకారాది ఔకారాంతమువఱకుఁగల

మొదటి సంపుటము.

కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి అండ్ సన్స్,

వారిచే ప్రకటితము.

కరప, కాకినాడ.

శ్రీ లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాల, జగన్నాథపురం, కాకినాడ.

1938.

శ్రీ ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

కృతిభర్త్రి: కొట్ర సుబ్బమ్మగారు.
(భర్త: జగన్నాథశాస్త్రిగారు.)

కృతికర్త:
కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి.

కృతికర్త పుత్రుడు:
కొట్ర మాణిక్యసుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రి.

FOREWORD.

There has been no comprehensive dictionary in the Telugu Language upto this time. The Government has not undertaken this responsibility, though it is getting a Tamil lexicon published; nor has any Literary Society shouldered the burden. The Surya Raya Andhra Nighantu has no doubt been under contemplation and preparation for over two decades, but so far even its first volume has not come out. It is therefore encouraging to find Sjt. Kotra Syamala Kamasastry garu publishing a much needed and long over-due exhaustive Telugu dictionary.

The author has already had previous experience in Telugu lexicography, having been the collaborator of his father's work, Lakshminarayaniyam. The present work is a much more comprehensive one with greater scope. It not only includes a much larger number of words than any purely Telugu or Sanskrit-Telugu dictionary now in existence, but also has got certain special features of its own. It is a dictionary of synonyms and antonyms. The author has also included technical and scientific words found in Telugu books for which there has so far been no provision made in any Telugu dictionary, though attempts at times have been made for the publication of a Telugu Scientific Glossary, as such. The present dictionary will be of great use also to all authors and writers in Telugu. Scientific phraseology in Telugu is still in a nebulous state and it is therefore necessary that there should be at least one such dictionary including all the scientific words so for used in Telugu Literature, which are none too many.

The author has given the various shades of meanings for each word both in Sanskrit and Telugu separately and has also quoted authorities from standard Telugu Literature wherever necessary. Further, the author has incorporated also several alien words which are in current use in Telugu parlance and journalism, though not as yet adopted in

orthodox literature. Most of such words, it will be found, are from Hindustani and are generally common to all Indo-Aryan languages. Hundreds and thousands of these words have long been current coin in Telugu also, and for historical reasons have come to stay, how-ever much certain orthodox scholars may try to avoid them. We cannot ignore the hard fact that about 80 lacs of our Telugu brothers are resident in the Nizam's dominions, and about 70% of their Telugu vocabulary is really Hindustani. The use of Hindustani words in the South Indian vernaculars is bound to increase owing to the gradual spread of Hindi as our National Language. The author has introduced several other innovations like illustrative diagrams for convenience of reference and thus tried to make the dictionary as exhaustive and as useful as it is possible for any individual to make.

It is also a matter of great satisfaction that he is trying to be within easy reach of the ordinary man's purse. Considering the quantity of the work, labour, skill and trouble involved in the compilation of such a huge work, the price fixed is certainly very moderate.

The author deserves our congratulations and every encouragement for his courage and pains in undertaking such a monumental work.

Cocanada,
20th Sept, 1934.

Komanduri Satakopachary,
M. A., B. L.,

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

పండితాభిప్రాయములు.

మహారాజశ్రీ రావుసాహెబ్ గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారు
పర్లాకిమిడి. ప్రస్తుతము రాజమహేంద్రవరము.

(ఆంధ్రవాచస్పత్యమునకు నెం 1 వ చందాదార్లు).

మ్రి. శ్రీ. ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిలవారి సన్నిధికి.

నే. గిడుగు వేంకట రామమూర్తి అనేక నమస్కారములు చేసి చేయుంగల విన్నపములు:—

మహాశయా, మీరు రచించి ప్రకటిస్తూఉన్న ఆంధ్రవాచస్పత్యమును గురించి నా అభిప్రాయము తెలియజేయ వలసినదని నన్ను కోరినారు. అయితే, అక్కడక్కడ గ్రంథము కొంచెము పైపైనచూచి చెప్పేవారి అభిప్రాయమునకు ఏమి విలువ ఉంటుందని నేను గ్రంథమంతా చూడలేక, ఊరుకొన్నాను. గాని మీఆజ్ఞ దాట శక్యముకాకుండా ఉన్నందున, నేను చూచినవిషయములు ఆధారముగా నా ఆశయము మనవిచేయుటకు సాహసించినాను.

మీవాచస్పత్యములో పొరపాటులుకొన్ని ఉన్నా, ఇప్పుడున్న నిఘంటువులలో ఉత్తమమయినదని చెప్పడానికి జంకను. శబ్దరత్నాకరములో, తప్పులు లోపాలు వేలున్నవి. అట్లే శ్రీ సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువులోనున్నా- మీ పుస్తకము ఆబాలగోపాలము అందరికీ ఉపచరిస్తుంది. సూర్య. నిఘంటువు సంస్కృతము చదువుకొనే వారికోసము రచించినదట; పండితుల సందేహాలు తీర్చగలదట. అయినా దానిలోలేనిమాటలు అనేకము వాచస్పత్యములో ఉన్నవి; తైపారువేసి, చూచి, మరీ చెప్పుతున్నాను.

అదేమోకాని, సూర్యా. లో ఇంగ్లీషు మొదలయిన అన్యదేశభాషలలోని మాటలు— తెలుగువారి వాడుకలో ఉన్నవే—చేరలేదు "ఇంగ్లీషు" అనే మాటయినాలేదు. "ఆంగ్లము" అనేదీలేదు. శబ్దరత్నాకరములో "ఎకరము" "ఇన్ స్పెక్టరు" మొ॥వి వందలున్నవి. వాచస్పత్యములో అన్యదేశ్యాలువేలున్నవి. ఆంధ్రసారస్వతములో "ఇంగ్లీషు" మాటలు చేరినవే; వాంపవింటితిలో ఉన్నవి. ఇంగ్లీషు నిఘంటువులో—సామాన్యమయిన వానిలోనే—"ఇండియా", "హిందూ" మొ॥వి ఉన్నవి ఈలోకములోనున్న ప్రఖ్యాతభాషలన్నిటనుండిన్ని ఇంగ్లీషులో చేరిన శబ్దాలున్నవట ! వాడుకలో వేరుతన్ని ఉన్నమాటలు భాషయొక్క అంగములు కాక తప్పదు.

ఇకను, నేటివ్యవహారమందున్న మాటలు, గ్రంథాలలో లేనిపోవున, గ్రామ్యాలుగా పరిగణించి త్యజించిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించినట్టి సూర్యారాయాంధ్రనిఘంటువులో వాడుక మాటలుకొన్ని తప్పి దారిదూరినవి, ఏలాగుననో; మీరు "లక్ష్మీనారాయణీయము" లోనే "చాలా" మొ॥ శబ్దాలు చేర్చియున్నారు వాచస్పత్యములో బుద్ధిపూర్వకము గానే "వాడుక మాటలు" అనేకముగా స్వీకరించి, "భాషాపరిణామము" "భాషాపరివర్తనము" మొదలయిన సిద్ధాంతములను అనుసరించిన వారయినారు

భాషా పాండిత్యము పరిపక్వమయి ఉన్న ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండు, జర్మనీ దేశములలో రచితమయిన నిఘంటువులు క్రమేణ చక్కబడుతున్నవి. ముప్పై ఏండ్లకిత్రం అచ్చుపడ్డ ఆక్సుఫర్డ్ ఇంగ్లీషు డిక్షనరీ మొదటి సంపుటంలోని లోపాలూ దోషాలూ తొలగించి మరి ఒకసంపుటము ఇప్పుడు ప్రకటించినారు అనిఘంటు రచయితలు మనతెలుగుభాషలో "పాండిత్యము" అనదగిన ఫలము లభింపజేసే కృషి ఎవరూ ఇంకా మొదలు పెట్టలేదు. విశ్వవిద్యాలయాలలో అట్టికృషికి అనుకూల్యముగా ఇంకా ఏర్పడలేదు అట్టికృషి ఇంగ్లీషుభాషా విషయమున ఇంగ్లండులో 1830 వ సం॥ మొదలుకొని జరుగుతున్నది. మన తెలుగు భారతమయినా నిర్దుష్టముగా పరిష్కరించగల పండితులు ఇంకా అవిర్భవించలేదు ఇంగ్లీషు నిఘంటువుమాదిరిని 1912 వసం॥ లో తమనిఘంటువు రచింపబూనుకొన్న సాహిత్య పరిషత్తువారి సాహసము తజ్జ్ఞులకు హాస్యాస్పదముగా కనబడినది సూర్యారాయ నిఘంటువుకున్నూ ఆక్స్ఫర్డ్ ఇంగ్లీషు నిఘంటువుకున్నూ హస్తిమశకాంతరమున్నది

మీవాచస్పత్యము నిర్విఘ్నముగా సమాప్తిపొంది మీకున్ను ఆంధ్రలోకమునకున్ను కీర్తిని సంపాదించుగాక.

రాజమహేంద్రవరం.
2—3—1938.

ఇట్లు,
చే. గి॥ వేం॥ రామమూర్తి.

మహోపాధ్యాయ, మధ్వ శ్రీకాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు,

అవధాని శిరోమణి, గుంటూరు. (12—1—38).

బ్రహ్మశ్రీ, కొప్పరి శ్యామలకామశాస్త్రిగారు రచించిన "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" అనెడు నిఘంటురత్నము, ఓంకారాది పదాంతమువఱకును నొకసంపుటముగా ముద్రితమయి నాకడకు వచ్చినది. దానిని నేను దాదాపు పూర్తిగా చూచితిని. ఏతద్గ్రంథకర్తలొనర్చిన శ్రమ సార్థకమగుచుటయేగాక, ఈనిఘంటువువలన నవశ్యలక్ష్యమగు లాభము నొందవలసిన వారు ఆంధ్రభాషాభిమాను లందఱునైయున్నారు. ఇతర నిఘంటువులలో లేని విశేషములెన్నియో యీ నిఘంటువునందుండుటచే, నిది సంస్కృతాభ్యాసముగల విద్వాంసులకుఁగూడ మహోపకారకమని నాదృఢాభిప్రాయము. ఈకాలమున నిట్టి నిఘంటువులే అత్యవసరములు.

ఆశయము.

విద్వాన్ శ్యాడీ వేంకటశాస్త్రిగారు.
శ్రీ సారస్వత పరిషత్తు

మాదుగుల.
12-2-1938.

శ్రీయుత కొటని శ్యామల కామశాస్త్రి లిఖితాంధ్ర వాచస్పత్యనామక సంస్కృత నైఘంటిక కాంతర్గతాకారాద్యకారాంత కకారాది ణకారాంత శబ్ద సర్వస్వసమన్విత ప్రథమ ద్వితీయ భాగస్థ విశేష విషయముల నవలక్షించి మొత్తముమీఁద గీర్వాణవాచస్పత్య పిపఠిషా లోకన సంజనితా మందానందానంత సంతోషిత స్వాంతుండనయి యేతద్గ్రంథకర్తృపాండిత్య సామర్థ్యంబుల నపరిమితములుగఁ బరిగణింపఁగలిగితి.

అంతర్వ్యవహార విశేషముల నాగ్రంథరాజమే ప్రత్యక్షముల కనేకముఖంబుల నత్యంత మనోజ్ఞధ్వనింపఁజేయుచుండుటంబట్టి సకల దేశకాల్యగ్రిమప్రస్తుతి విస్తర హేతువుగ భావించితి.

శ్లో. సారస్వతాదివిజ్ఞానసర్వస్వయాస్త్రిలూర్వకః ।
వాచస్పత్యంథ వేత్త్వ్యోర్విద్యాపాఠ్యంసదాముదా ।
విజ్ఞానసమ్పదాంఘాసపాత్రియామస్సవాదుర్గుణాః ।
తస్మాన్నాత్మస్యమిదం తేషాంవిద్యావజ్ఞానసాధనాత్ ॥

ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి శ్యామల కామశాస్త్రిగారికి, అభినందనసభ.

(ది 7-1-38 తేది 4½ గం. నుండి 7గం. వఱకు.)

ది8-1-1938 ఆంధ్రదినపత్రిక
14వ పారట నుండి

మద్రాసు,
జనవరి 8 —

"సర్వవిధముల నిరాధారముగనున్న ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికై ఇరువది సంవత్సరముల దుర్భర పరిశ్రమతో శ్రీ ఆంధ్రవాచస్పత్యమను అకారాది పర్యాయపదార్థకోశము పది సంపుటములుగా తయారుచేసిన ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి కొటని శ్యామలకామశాస్త్రిగారిని అభినందించుటకు నిన్న సాయంకాలము పచ్చయ్యప్ప కళాశాల ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘమువారి యాజమాన్యమున బహిరంగసభ జరిగెను. సభకు కళాశాల ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు చాలామంది హాజరైరి.

బ్రహ్మశ్రీ. విద్వాన్ టి. విశ్వనాథశాస్త్రిగారు సభకు అధ్యక్షత వహించిరి

ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి ప్రముఖులు చేసిన చేయుచున్న కృషిని సభాధ్యక్షులు వివరించిరి. విజ్ఞానసర్వస్వము గ్రంథరూపమున తయారుచేయుటకు శ్రీయుత కాశీనాథుని నా

శ్వరరావు పంతులుగారు చేయుచున్న కృషిని వీరు ప్రశంసించిరి. ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి శక్తివంచనలేకుండా పాటుపడుచున్న శ్రీయుత పంతులుగారికి చిరాయురారోగ్యములు ప్రసాదింపవలెనని వీరు దేవుని ప్రార్థించిరి. ఆంధ్రవాచస్పత్యము పండితులకు పరమానందమైనది. విద్యార్థులకు వియత్సురభి యైనది. పాఠశాలలకుఁ బారిజాతంబైనది. కళాశాలలకుఁ గల్పతరువైనది. పుస్తకభాండాగారంబులకు నిస్తుల నిదానంబైనది. కవులకు చింతామణి. నిఘంటువులకెల్ల నిరుపమానశిరోమణి. ఆంధ్రశాస్త్రంబుల కమూల్యాభరణము. ఇందువాడుకపదములతో ప్రతిపదార్థములు, అర్థములు, పర్యాయపదములు, తద్విశేషార్థ నిఖిలపర్యాయపదములు, ప్రత్యర్థములను భాషాభాగాదులు, ప్రకృతివికృతులు, రూపాంతరములు, వ్యాకరణాద్యంశములు, నాటకలక్షణములు, ఛందోలక్షణములు, కావ్యలక్షణములు, న్యాయములు, జాతీయములు, సంఖ్యావాచకపదములు, ప్రయోగాధారములగు లోకోక్తులును గలవని కామశాస్త్రిగారు తమ గ్రంథమునుండి నిదర్శనములను సభవారికి చూపించిరి. ఆంధ్రలోకము తమ గ్రంథమును స్వీకరింపవలెనని విన్నవించిరి.”

☞N. B.—విద్యార్థులును, ఉపాధ్యాయులును నిఘంటుకర్తగారు చేసిన పరిశ్రమకు శ్రీ భగవంతుఁడు వెంటనే తోడ్పడి నిఘంటుముద్రణము పూర్తిగావించుఁగాక యని ప్రార్థించుచు నిఘంటుకర్తగారిని కొనియాడిరి. వెంటనే ఉపాధ్యాయులును, విద్యార్థులును చందాదార్లమగుచున్నామని హెచ్చరించిరి. సభ జయప్రదముగా జరుగుటకు తగు యేర్పాట్లుగావించిన శ్రీ పచ్చయ్యప్ప శాలాధ్యక్షులను శ్రీ శ్యామల కామశాస్త్రిగారు ప్రశంసించిరి. సభకరతాళధ్వనులతో ముగిసినది.

ఆంధ్ర విద్యా వాచస్పతి కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిగారికి.

అభినందన సభ. (ది 16-2-1938).

కనగాల, రేపల్లెతాలూకా (గుంటూరు).

సర్వవిధముల నిరాధారముగనున్న ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికై ఇరువది వత్సరములు అహోరాత్రములు దుర్భరపరిశ్రమగావించి ఆంధ్రవాచస్పత్యమను అకారాది ప్రతిపదార్థ పర్యాయపదనిఘంటువును తయారుచేసిన ఆంధ్రవిద్యా వాచస్పత్యాది బిరుదాంకితులగు శ్రీ. కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిగారిని అభినందించుటకు కనగాల జాతీయ బాలభారతి గ్రంథాలయమువారి యాజమాన్యమున బహిరంగసభ జరుపఁబడినది. సభకు పండితులును పాఠశాలల ఉపాధ్యాయులును, గ్రామస్థులును, డాక్టర్లును, విద్యార్థులును మున్నగువారు పెక్కుమంది హాజరైరి.

ఉభయభాషాప్రవీణ శ్రీమాన్ వేదాల వేంకట తాతాచార్యులవారు సభకు అధ్యక్షత వహించిరి.

"ధనుర్విద్య కర్జునునివలె" సాహిత్యవిద్య కధికారులై నిర్వహించఁబూనిన శ్రీ శ్యామల కామశాస్త్రులవారి "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" యొక్క కృషిని అధ్యక్షులు విశేషము ప్రశంసించిరి. మఱియు భాషాపోషకులు వదాన్యశేఖరులునగు మహారాజులు చేయించవలసిన పనిని శ్రీ శాస్త్రిగారొక్కరు నడుముకట్టిచేయుట వింతలలోని గొప్ప వింతయనియు, ఈ మహనీయకోశ మాంధ్రమండల మాబాలగోపాలము స్వీకరించఁదగినదనియు, ఇట్టి మహాకార్యమునకుఁబూనుకొనిన శ్రీ శాస్త్రిగారికి భగవంతుఁడు చిరాయురారోగ్యములు ప్రసాదించవలెననియు అధ్యక్షులు దేవునిప్రార్థించిరి. ఉభయపండితులు డా॥ కోటంరాజు కోటీశ్వరరావు పంతులుగారును, డాక్టరు ముక్కామల సోమసుందరరావు పంతులుగారును, అధ్యక్షుల ఉపన్యాసమును బలపఱచిరి. శ్రీ శ్యామల కామశాస్త్రిగారు పూర్వపు విద్యావిధానమునకును, ఇప్పటి విద్యావిధానమునకును హస్తిమశకాంతరము గలదుగాన యిప్పటి విద్యావిధానమునకు వెంటనే మార్పుగలిగించి పూర్వపురీతిని ఆంధ్రనామసంగ్రహము మున్నగు తెలుఁగునిఘంటువులను, అమరము మున్నగు సంస్కృత నిఘంటువులను ప్రారంభవిద్యగా నేర్పఁజేసిన యెడల భాషాభివృద్ధికి కారణమగునని విన్నవించుచు తమ "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" లోని విషయములను సోదాహరణపూర్వకముగ నుపన్యసించి సభ్యులనానందాబ్ధినోలలాడించిరి. కస్తూరి కుటుంబరావు పంతులుగారియొక్కయు అధ్యక్షులయొక్కయు అంత్యోపన్యాసములతో సభ జయప్రదముగా కరతాళధ్వనులతో ముగిసినది.

బ్రహ్మశ్రీ పండిత, సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మగారు. కరప. (19_8-37.)

నిఘంటు సామాన్యమువలెఁగాక పీఠికాకారులవాక్ప్రకారమిందు గొప్పవిశేషముగలదు. సహృదయులకోశవిజ్ఞానసర్వస్వపుఁ బోక్కయునోఁచేటకది యొక్క హేతువు. పెక్కులేల ? తమ దాల్చిన ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతీత్యాది సుహృద్బిరుదావళిచే నీబృహత్కోశమునకును ప్రకృతకోశోద్ధతిచే స్వకీయఘనబిరుదజాలమునకును సార్థకత సమకూర్చు సదుద్యమమియ్యది సర్వధాస్తవనీయము.

పొలివన్ని పరికరములులేకున్నను శ్రీమంతులయాశ్రయముఁబడయకున్నను ఏసమాజపా ఏజమీదారుఁడో భూమికొనవలసిన—ఆంధ్రభోజనకైన నచిరాచరణ సాధ్యముకాజాలని—ఈమహోద్యమమున కేవలసామాన్య ప్రజాసాహాయ్యమునందుగల విశ్వాసముతో స్వధర్మరతులై వారధిదాఁటిన వీరపావనికైవడి భాషాసాగరముఁ దరింపనుఱికిన యసహాయశూరులీయన. కాఁగాక! అనతి కాలమున వీరికృషి ఫలవంతమగు శుభసూచనా సౌరభ మిదిఁపూర్వము ఘ్రాణపర్వమాయె. "క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వేభవతి" కదా.

ఏతత్ప్రకృతి దేశభాషాభిమానుల యత్నసత్కృతినందుఁగాక! శ్రీశ్యామలకామశాస్త్రి గారికి సత్కీర్తిసంధాయక మగుఁగాక!!

౬

ఉభయభాషాప్రవీణ, బ్రహ్మశ్రీ మూలా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు,

విజయనగరము.

ఆర్యా ! నమస్కారములు.

"భారతి రామ కథార్థముల్ విభా । సిలఁగనగంటి పండొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి" (కళాపూర్ణోదయము) "లక్ష్మీనారాయణీయము"ను శుద్ధాంధ్ర ప్రతిపదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువును బాల్యమున వ్రాసిన మీకు నేఁడు "ఆంధ్రవాచస్పత్యము"ను ప్రతిపదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువును ఉభయభాషలయందును సమకూర్చుటయనఁ "గొట్టిన పిండియయ్యె." ఎన్నివేలు ఖర్చుపెట్టినను - ఎన్నిలక్షలువ్యయము చేసినను - పర్యాయపదనిఘంటువులీ పఱకాంధ్రమండలమున వెలువడి యుండలేదు గదా !

ఇప్పట్టున మన మాతృభాషకును మన దేశభాషకును పర్యాయపద నిఘంటువులేని లోటు మందీర్చి "నిత్యకళ్యాణముఁ, బచ్చతోరణమునై జనులందఱునుల్లసిల్లఁగన్" (విజయవిలాసము) అనురీతిని భాషాచతురుల కంటికొసఁగి పున్నెము గట్టుకొనన వారలుమీరలేగదా ! మీరు కృతకృత్యులును సుకృతులునునైరి నేఁడుగదా ఆంధ్రమాతగర్భము ఫలించినది. మీకృషి పున్నమ చంద్రుని పగిది చిరస్థాయి యగుఁగాక !!!

మహారాజశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారు,

రాజమహేంద్రవరము. (29-4-1938).

మహారాజశ్రీ కోట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారు విరచించుచున్న "యాంధ్రవాచస్పత్యము" ను మహానిఘంటువును నేను చదివించుకొని వినుచున్నాను.

ఇది 'యాంధ్రవాచస్పత్యము'ను పేరేగాని 'సంస్కృత వాచస్పత్య' మనిగూడ చెప్పవచ్చును. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలయందుఁగల శబ్దజాలము చాలమట్టుకీ నిఘంటువున నర్థములతోను ఉదాహరణములతోను పర్యాయపదములతోను మఱియెన్నియో విశేషాంశంబులతోను వివరింపఁబడియున్నది.

ఆంధ్రసారస్వతమునకీ గ్రంథము మహోపకారకమని చెప్పుటకే సందేహమును లేదు. వీరి ప్రయత్నము మిక్కిలి శ్లాఘాపాత్రమైనది. చిరశ్రమైక సాధ్యమైన యీగ్రంథమునకు ఆంధ్రమహాజనులు తగు ప్రోత్సాహమిచ్చి యాదరింతురుగాక !

మహారాజశ్రీ వాడ్రేవు శేషగిరిరాయకవిగారు, మేనేజరు హిందూ ఎయిడెడ్ గరల్సుస్కూలు, మడికి, చొప్పెల్ల. రామచంద్రపురం తా॥ (20-4-1988)

బ్రహ్మశ్రీ ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి కోట శ్యామలకామశాస్త్రి మహాశయులకు సానమస్కారపూర్వకముగా సమర్పించిన యభినందనపద్యములు

శా. తూచాతప్పక వాంధ్ర సంస్కృతపదా ♦ ప్తోకంపు సర్వార్థముల్
ప్రాచీనాధుని కావ్యశేష కవితా ♦ భావానుమానంబుగా
వాచస్పత్యము నాకొసంటునోవరిం ♦ పన్ జన్మసాఫల్యమై
యాచంద్రార్కము నంత మొందిని యశం ♦ బార్జించితో! చాలదే॥

క. కరపంగలదీకోశము
కలపంగల దఖిలశాస్త్ర ♦ గ్రంథార్థములన్
కరపంకజ సంశోధన
కరమై కవిలోకకల్ప ♦ కమునై చెలఁగున్.

ఉ. ఈమహనీయ కోశమటు ♦ లేమహనీయుఁడు కూర్పఁగల్గె నీ
వ్విమహి రెండుబాసలకు ♦ "నేనె సమర్థుఁడ!" నంచుఁగూర్చితా
శ్యామలకామశాస్త్రి! నిను ♦ సంభవ మొందిన యాంధ్రమాతయుం
బ్రేముడిఁగన్నమాతయును ♦ బెంచిన మాతయు నెంతధన్యలో!!

మహారాజ శ్రీ, కవిశేఖర, భోగరాజు నారాయణమూర్తి పంతులుగారు. టీచరు. యమ్, ఆర్, కాలేజ్; సంస్థానకవులు. విజయనగరము.

విద్వదవతంసమా!

తమ యాంధ్రవాచస్పత్యము నన్నద్భుతానంద పరవశుం జేసినది. భాషాపోషకులు, వదాన్యశేఖరులునగు మహారాజులు వేలకొలఁది వెచ్చించుచుండఁగొందఱు విద్వాంసులు సంవత్సరములకొలఁదిఁబనిసేయుచుఁగొనసాగింపవలసిన యీమహాకార్యమును, 'ధమర్విద్యాకర్జునునిం' బోలు సాహిత్యవిద్య కసహాయశూరులై నిర్వహింపఁబూనిన మిమ్మాంధ్రదేశము వేనోళ్ళ శ్లాఘించుచున్నది. తమకోశము కేవలము కోశమాత్రమ్మగాక, విజ్ఞానసర్వస్వము తెలుపున వివిధవిషయ వివరణవిజ్ఞాన విపులంబై, భాషకుఁజిరకాలమునుండియుఁ దొలంగనికొఱంత నచిర కాలముననె తొలఁగించినది. మీమహోద్యమము నిర్విఘ్నముగఁగొనసాగుఁగాక!

ఉ॥ ఈమహనీయకోశము న ♦ హీనపరిశ్రమ కోర్చి కూర్చియా
సోమ దివాకరంబగు య ♦ శోవిభవంబును గొంటివెన్నియో
నోములు నోచిగాంచిన త ♦ నూజుఁడవై తివి తెన్గుమాతకో
శ్యామల కామశాస్త్రి బుధ ♦ సత్తమ! నీకుఁజిరాయురున్నతుల్.

శ్రీ వేదమూర్తులైన బ్రహ్మశ్రీ కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిగారికి.

నమస్కారములు.

ఆర్యవర్యా,

తమచేరచింపఁబడిన "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" నేఁటివఱకు ప్రచురింపఁబడిన మూఁడుసంపుటములను చూచితిమి. చాల ఆనందము కలిగినది. ఇందనుక శబ్దరత్నాకర మొక్కటియే తెనుఁగు భాషకు ముఖ్యముగ శరణ్యమైయుండెను. సూర్యారాయ నిఘంటువొక్కటి బయలుదేరినని వింటిమికాని, నేఁటికిని కాంచుభాగ్యమబ్బదయ్యెను. విజ్ఞానసర్వస్వమును వ్రాయఁగంకణము కట్టుకొనెడి విద్వద్వరేణ్యులకు—మీ ఆంధ్రవాచస్పత్యము కుడిభుజము కాఁగలదు. ప్రకృతులకు వికృతులు కూర్పఁబడినవి. పర్యాయపదములీయఁబడినవి. లోకోక్తులు-న్యాయములును చేర్పఁబడినవి. ఇవియవియననేల ? ఈ వఱకు నిఘంటువులలో లేనియంశము లెన్నెన్నియో యున్నవి. పుణ్యక్షేత్రముల నామములనుగూర్చి వ్రాసినట్లే—చారిత్రకము గాఁబ్రసిద్ధికెక్కిన ముఖ్యనగరరాజముల పేళ్లనైనను చేర్చిన ఇంకను బాగుండెడిది. ఉదా:—కలకత్తా (కాళీఘట్టము). తరువాత అన్యదేశీయములైనను-మహమ్మదీయ స్త్రీయనెడి అర్థమిచ్చు-బీబీ-బాబు. ఇట్టి శబ్దములనుకూడ కూర్చుదురుఁగాక. ఇకార్యము అనుబంధమున జరిగినను జరుగవచ్చును. ఏమైనను ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతీత్యాదిబిరుదాంకితులగుమీ చేరచింపఁబడిన ఆంధ్రవాచస్పత్యము సాహిత్యమును సంపాదించుకొను విద్యార్థులపాలి కామధేనువై-కవీశ్వరులపాలి కల్పవృక్షమై ప్రకాశించుననుటలో నతిశయోక్తి లేశమయినను లేదు. ఇట్టి గ్రంథరాజముల రచింపను ప్రకటింపను పరమేశ్వరుండు మీకు చిరాయురారోగ్యైశ్వర్యములఁ బ్రసాదించుఁగాక.—

ఇట్లు, బుధజనవిధేయులు.

1. N. Virabhadraswamy, బి. ఏ, యల్. టి. హెడ్మాస్టరు—మ్యూనిసిపల్ హైస్కూలు, విజయనగరము. ది 16—8—38 సం॥

2. న్యాసావజ్ఝల సత్యనారాయణమూర్తి. మ్యూనిసిపల్ హైస్కూలు తెనుఁగుపండితుఁడు అనకాపల్లి.

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

పండితాభిప్రాయములు.

సరసచతుర్విధ కవితా సామ్రాజ్యధురంధరులు, బ్రహ్మశ్రీ నాదెళ్ళ పురుషోత్తమ కవిగారు, బందరు.

చ॥ బిరుదములెన్నియేనమరు § పెద్దగు శ్యామల కామశాస్త్రి, సు
స్థిరతర దీక్షనూని యొక § కోశ్రమ నిఘంటువొనర్చె సూర్య రా
ణ్ణరపతి వావిళ్ళాన్వయుల § నైపుణినీయది మించెఁగాదె ! యీ
శ్వర కరుణాసమృద్ధికిని § సామ్యమెదా ! నిజసిద్ధియేకదా.

కం॥ కడుకఁడినిది వెలువడి యీ
ప్రదమిని వ్యాపింపఁగనుత § భూరియశంబీ
తఁడె యంకఁగాంచుఁ గావుత !
నడఁగవె భాషాభిమాను § లామెకానంగన్.

కవిభూషణ గోరుగంతు అచ్యుతసూర్యనారాయణ శర్మగారు. కొత్తపేట.

మ॥ అమరాధీశుని యంతవాఁడొక సహ § యత్వమ్ముసన్ వర్తిలన్
సుమనస్సంఘముతోడు గానమరతన్ § జొప్పారియున్ వ్రాయ లేఁ
దమరాచార్యుఁడు దీనిఁబోలఁగల దీ § వ్యత్క్రొకమేనాఁటి కాం
ధ్రమునం గాదల యాద్యయందయినఁద § ద్యం బాంధ్రవాచస్పతీ !

మ॥ ఎవరేశ్బ్దము వెట్లువాడిరో యటం § చే కొగ్రి చిత్తంబుతోఁ
గవిరాడ్గ్రంథములన్ విమర్శనముగా § గాలించి తత్సార భూ
తవరోరత్నములన్ని చేర్చి మన యాం § ధ్రంబందుఁ గోశంబు నిం
తవికేశంబున వ్రాసినార యొకరై § నన్ మ్యుష్టు విద్వన్మతీ !

మ॥ "ఆంధ్రపదాకరం" § బాదిగా గోశంబు లందుఁ గోరిక దీర § నలరుచున్న
సముధికాగాధమా § "శబ్దరత్నాకరం" బందు నిచ్చెలు నోల § లాడుచున్న
సరసలోకాదృత § "శబ్దార్థచంద్రిక" యందు సంతతమాట § లాడుచున్న
మాలిసన్నుత "లక్ష్మి § నారాయణీయంబు" నందు నేర్పుసమాట § లాడుచున్న

తే॥ గీ॥ యాంధ్రభాషావధూటి య § య్యమరభాష
కీడుగాఁజాల దయ్యని § విబుధకోత్త
కొత్తఁబలుకులఁ బలికించి § కోశమిట్లు
మర్పకుండిన యాంధ్రవా § ఙ్మయధురీణ !

శా॥ కావ్యజ్ఞానములేని వాఁడెయయినన్ § గానీ తెనుంగందునన్
భవ్యంబైనఁగవిత్వముం బలుకఁగా § వాంఛించు చేవిన్ భవత్
స్తవ్యంబైన నిఘంటురాజమును వా § చస్పత్యముం జూచుచో
దివ్యచ్ఛబ్దపరంపరల్ దెలిసి సం § ధించున్ లసత్కావ్యముల్.

కం॥ మిముబోటి పెద్దలిటు కో
శము లాపాదించి తగవ § సంగినఁగాదే
తమిదీర నాంధ్రభాషా
కుమారులింపార వాడు § కొనుట సుధీంద్రా !

వైయాకరణ చిలుకూరి చల్లయ్యశాస్త్రిగారు. కంచుమట్టు.

కం॥ వాచస్పతి వీరగుటను
వాచస్పత్యముఁ దెనుఁగునఁ § బలికెతి వాద్యన్
వాచస్పత్యము వ్రాసెను
వాచస్పతి వెంకటరామ § భాసనువారే.

గీ॥ ఏపదార్థములందు లో § టింతలేక
సామనస్యంబు వాటిల్ల § సకలశబ్ద
ములను చేరిచి కూరిచి § పోల్కిలేని
యిట్టికోశంబు రచియింప § నేరికగును.

తే॥ గీ॥ గాలికింబోవు మాటల § గట్టిపెట్టి
సంస్కరించి నిరూఢిగో § శమున కేర్చి
కవికుమారుల పలుకుల § కఱవు కాచి
యాంధ్రవాఙ్మయ జలధి పెం § పారిచావు !

కం॥ శ్రీరమణుఁడక్షయునిగ న్
పారస ముల్కఁగను నాంధ్ర § వాచస్పత్యం
బారూఢ విబుధ గౌరవ
మైరంజిలం గాఁత ! ధరణి § మైరిదవయుఁగా.

బ్ర॥ రావూరి చిట్టివేంకట సుబ్రహ్మణ్యముగారు. బి. యె, బి. యల్., రాజమండ్రి.

శా॥ ఆనందాబ్ధిని దేలలాడితిని బా § వా! మీదు పత్రికావిశే
షానూనంబగు సత్క్రియాఫలము "వా § చస్పత్యముం" గాంచి భా
షా సర్వోత్తమ ముఖ్యభూషణము వి § జ్ఞానాధిసర్వస్వమున్
నానాసత్పదముల విస్తరణమున్ § మాన్యాతి సుశ్లాఘ్యమున్.

ఉ॥ ప్రాకటరీతి నాబుధుడు § ప్రాజ్ఞులు మెచ్చనుతింప శబ్దర
త్నాకరమున్ రచించి తిరిద § శబ్దములేగను నేడు నిత్యన
వ్యాకృతినున్న యాంధ్రమున § కయ్యది చాలదిదయ్యె నింతలో
మీకృతి యిట్లుపుట్టుట స § మీకృత పుణ్యముగాదె భావనన్.

ఉ॥ మీరలు బంధులౌకతన § మిమ్ము నుతించుట కాదు రాజస
త్కారమునన్ ఫలింపదగు § కార్యముగాని మహోంనుగాదు మీ
పేరుపుచేతదీక్షమెయి § నిర్వహణంబొనరించి కాల్వతో
దారయశో విశేషమున § ధన్యతగాంచిరి యాంధ్రభూమిలోన్.

మ॥ అతులప్రాభవ వైభవోన్నతుడు సూ § ర్యారాయభూపాలుడా
యతనిర్మాణ విధానదక్షతనసం § ప్రార్థంబు మెచ్చించి కా
మితనానార్థనిఘంటురాజమును ని § ర్మింపంగ లేడాయె నే
కతమో నేటికిగూడ మీరలది చ § క్కంగ జేసినారొక్కరున్

గీ॥ ఎంతకాలమో గతియించె § నింతదనుక "సూర్యరాయాంధ్రకోశంబు" § కార్యనిలయ
ప్రాంగణము దాటలేదు § రాజవర్య డెంత మెచ్చించినను § మరదృష్టమేమొ!

గీ॥ అట్టియెడ ననన్యసా § ధ్యమ్మునను పరిమిత ద్రవ్యసంపత్తి § బహుళకష్ట
సాధ్యమైన యీకార్యంబు § సకలవిషయ పూర్ణముగ నిర్వహించిరి § పూన్కితోడ.

ఉ॥ ఆప్తులయిన మాధ్యకుల § కందఱకున్ సతతంబు గర్వసం
ప్రాప్తికి గారణంబయిన § యత్నమునన్ చరితార్థులైరి సం
తృప్తిమెయిన్ సరస్వతికి § తీరెను లోపము శ్రమమేదికా
వ్యాప్తి నిబొంది మీకృతి ము § దావహమయ్యెడు! నాంధ్రకోటికిన్.

తే॥ గీ॥ సతమితోధికమున సర § స్వతికి సేవ
సలుపమీకౌయురారోగ్య § ములనొసంగ
సకలలోకైక నాథుని § చరణపద్మ
ములను సతత నమస్కార § ముల భజింతు.

సంస్థానకవి, సత్యవోలు కామేశ్వరరావుగారు, కిర్లమపూడి.

చ॥ ప్రభువులయూత లేమిని § బంబడ జొలక తూలిభావబల్
ప్రభ గెడుచుండ నీదునన § పద్యనిఘంటువు వింతవైద్యుడై
యుభయ పదంబులంబులు బ § లోన్నతిగూరిచి నిల్పబెట్టి దా
నభయ మొసంగుచుండె దశ § యబ్బిర! శ్యామల కామధీమణీ!

మహారాజరాజశ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు.

C. R. REDDY.

Padma-Prabhasa.
Chittoor (N. A)
16—1—1935.

ఆర్యా!

తమచే విరచింపఁబడుచుండు "వాంధ్రవాచస్పత్యము" అమూల్యమైన నిఘంటువు. దీనిచే వీరలు మాతృభాషకుఁ జేయుచుండు కృషి వర్ణనాతీతము. ఇదియెంతయు సమగ్రమైన సంహిత. ఈ మహాగ్రంథము కారణముగ తమకు నవ్యకీర్తి సంఘటిల్లుననుటకు సందేహములేదు. కృతి నిర్విఘ్నముగ నవిచ్ఛిన్నముగఁ బరిపూర్తిఁ జెందుఁగాక!

బ్రహ్మశ్రీ ఆంధ్రవ్యాసనిపుణ, బాలకవిసింహ, సాహిత్యసరస్వతి, పండితేత్యాది అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు, వంగిపురము, ప్రత్తిపాడు P O. గుం॥ జి॥

బ్రహ్మశ్రీ 'ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి, కావ్యనిధి, జ్ఞానగుణాకర, సాహిత్యసరస్వతి, ఆంధ్రవాఙ్మయమహోదధి.' బిరుదాభిరాములగు కొట్రు శ్యామలకామశాస్త్రిలవారి సముఖమునకు, మహాశయా! నమస్కారములు.

తమరాదృతిమెయి పంపఁబంపిన "యాంధ్రవాచస్పత్యము" 1, 2 సంచికలు 24-11-1934 వ తేదీని యందినవి. పరమానందించితిని అమూలాగ్రము తిరిగఁజేసికొని పఠించితిని. తమరిట్టి మహాకార్యమునకు జీవితమును వినియోగించుటఁ గడులగ్గు. శబ్దరత్నాకరము, శబ్దార్థచంద్రిక గాఁగల నిఘంటువులో వాచస్పత్యమువలెఁ బర్యాయపదముల బహుళములుగాఁ జూపలేదు. కవి కుమారుల కయ్యవి గడుకఠినముగా నున్నవి. తమ నిఘంటురాజ మవ్విధమునఁ గడు బోధనా పద్ధతిగలె నున్నది. ఎట్లన; పే 102 లలో వ్రాసిన "అనుప్రాసము సం. వి. అ. పుం. శబ్దసామ్యముఁ గలిగి యుండునట్లు చెప్పిన యొక శబ్దాలంకారము: చూ, అలంకారము. 3" అనుదానికి 171 పేజీ యందు లిఖించిన దిగ్రిందియలంకారము సంబంధముఁ గలిగి యున్నది.

"అలంకారము. సం వి, అ. పుం. 1. భూషణము: చూ, భూషణము. 2; 2. సరిగమాది వర్ణసందర్భము: చూ, స్వరము. 2; 3 అలంకారములు రెండు విధములు.—1. శబ్దాలంకారము, 2. అర్థాలంకారము; శబ్దాలంకారములు.—అర్థము విచారించక శబ్దమువినఁగనే చెవులకింపుగా వినఁబడునవి. ఇందులో ననేక భేదములుఁగలవు. 1. ఛేకానుప్రాసము, 2. వృత్త్యనుప్రాసము, 3. లాటానుప్రాసము, 4 యమకము—ఇందు పదయమకము—పాదయమకము—ముక్తపదగ్రస్త ము—సింహావలోకనము, 5. అంత్యానియమము. 6. పునరుక్తవదాభాసము. మొదలగు, అనుప్రాసము లెందలగునవి. అర్థాలంకారములు;—అర్థము ప్రధానముగాఁ గలిగి కావ్యశోభాహేతువులైనవి. 1. అతద్గుణము. 2. అతిశయోక్తి. 3. అత్యుక్తి, 4. అధికము, 5. అనన్వయము, 6. అనుగుణము, 7. అనుజ్ఞ, 8. అనుమానము, 9. అన్యోన్యాలంకారము, 10. అపహ్నవము, 11 అప్రస్తుతప్రశంస... ....విధురము ఉపలోలకము, ఉల్లాసితము. 7=63; అం. 4. అష్టాదశపదార్థములలో నొకటి: చూ, అష్టాదశపదార్థములు." ఇవ్విధమున సంబంధముగలిగి పర్యాయపదములతో నున్న తమ కోశము

పారిభాషికపదములతోను, చిత్రపటములతోను రూపొందుచున్న తమ యాంధ్రవాచస్పత్యము తమ “యాంధ్రవాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి” బిరుదములకుఁ దగియున్నది.—చిత్రపటములు ప్రయోజనకారిగా నేమో యను సందేహము. తీసివేయుఁడని చెప్పను —మీయిష్టము.

నేను “ఉపమానేయములు.” అను శీర్షికముతో ‘అంధకరదీపికాన్యాయము, అంధకూపన్యాయము, తిలతండులన్యాయము’ గాఁగలవానిలో వెనుండు న్యాయములను సేకరించి గ్రంథరూపముఁ జేయవలయునని సంకల్పించి తత్ప్రయత్నమునమంటిని. తమ యాంధ్రవాచస్పత్యమున యుపమానేయనోపన్యాయములు బహుళములుగా నుంటం జేసి మత్ప్రయత్నమును విరమించితి.

వాచస్పత్యనిఘంటు స్వరూపమునకు. తమ నిఘంటువునకుఁ గొన్ని విషయములందు భేదాభిప్రాయములుఁ గన్పట్టుచున్నయవి. అయినను నతురాభ్యాసుఁడైన యాంధ్రవ్యక్తికి సులభముగా బోధపడునట్లు వాచస్పత్యమంత కడుసంతసము. “సమానానాముత్తమశ్లోకో అస్తు” అను సూక్తి తమపట్ల సార్థకము. తమపూనిక సర్వదా దిగ్విజయమగుఁగాక! ఆంధ్రరాష్ట్రమున, ఆంధ్రుల ప్రతిగృహమునఁ దమ వాచస్పత్యము గృహలక్ష్మివలె కాఁపురముచేయుఁగాక! వినోదినిగా వినోదముఁ జేయించుఁగాక! చంద్రికవలెఁ బ్రకాశించుఁగాక! నమస్కారములు.

బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి సీతారామస్వామిగారు, ప్రధానాంధ్రపండితుఁడు, మ్యునిసిపల్ హైస్కూలు, అనకాపల్లి.

విపశ్చిద్వరేణ్య!

మీనిఘంటుపద్ధతి నన్నద్భుతానంద రసనిమగ్నుఁగావించినది. ఆయుత్తమగ్రంథము భవదాంధ్ర గీర్వాణ భాషావైశారద్యమునకు నిదర్శనమై, పండితులకుఁ బరమమిత్రమై, విద్యార్థులకుఁ గామధేనువై, కళాశాలలకుఁ బెన్నిధానమై, పాఠశాలలకుఁ జింతామణియై యాంధ్రహస్తముల కమూల్యభూషణమై, గ్రంథాలయములకుఁ గల్పతరువై, నిఘంటువులకు శిరోరత్నమై, విరాజిల్లునని నేను విశ్వసించుచున్నాను. గుణగ్రహణ పారీణులును, భాషాభిమానులును, మహాకార్యసాహాయ్యాచరణ తత్పరులునునగు నాంధ్రులెల్లరుఁ దప్పక మీకు సముచితప్రోత్సాహముఁ గలిగించి చరితార్థులగుదురు గాక! సర్వేశ్వరుఁడు మీసదుద్యమమును సఫలీకృతముఁ గావించుగాక!

బ్రహ్మశ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవి సుధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు, బందరు.

మిత్రమా!

మున్ను తెన్నుమాలిన దేశ్యపదముల యడవిందడవి శుద్ధాంధ్ర పర్యాయపద జాలంబులం జేర్చి కూర్చియున్న కృతహస్తులగు మీకు బహుళవైఘంటిక కోద్యాధారసంయుతముగా “ఆంధ్రవాచస్పత్యము” ను నిర్వహించుటయున్న ‘గొట్టినపిండి కాదా!

ఇంకనిది యఖిలాంధ్ర శబ్దపర్యాయ పదోద్ధారకమును, మహాకవి ప్రయోగాధార స్ఫారకమునౌట రచయితలకుం బఠితలకుంగూడమహోపకారమును లక్ష్మీనారాయణ యశస్స్మారకమునై యాంధ్రభాషాయోషావార హీరాయమానంబుగా ధారుణీతలంబున నలరారఁగల్యోడు.

శా. భూనాథుల్ యశమున్వణిక్కులు ధనం § బుంగోరుదురు యత్నతం
బూనంగానది యర్థసాధ్యకుడుట § శ్చాబ్యంబుగా నేర్చునే §
యీనైఘంటిక మర్థసాధకముఁగా § నింపన్పుమర్థుండు ల
[illegible]

శ్రీభారతీతీర్థప్రధాని
శ్రీయుత బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు.
విజయనగరము.

బ్రహ్మశ్రీ కొట్రి శ్యామలకామశాస్త్రిగారు ప్రకటించుచున్న "ఆంధ్రవాచస్పత్యము"ను చదువుచున్నాను. శబ్దనిర్వచనములు చాలా జ్ఞానదాయకములుగా నున్నవి. ఇది కేవలము నిఘంటువుగానే కాక విజ్ఞానసర్వస్వముగా నుపయోగపడఁగలదని చెప్పవచ్చును.

విజయనగరము శ్రీశ్రీశ్రీ మహారాజావారి ఆంగ్లేయకళాశాల,
ఆంధ్రగీర్వాణభాషాధ్యాపకులు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణా
చార్యులవారు, దాసన్నపేట, విజయనగరము.

తూర్పుగోదావరిజిల్లా కాకినాడపుర సమీపమునందున్న కరప యను గ్రామమందు నివసించుచుండు బ్రహ్మశ్రీ కొట్రి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు తమ యపారవైదుష్యపారావారపరీవాహముగా "లక్ష్మీనారాయణీయము" అను స్వనామాంకితమగు నొక అచ్చతెనుఁగు నిఘంటువు రచించి ఆంధ్రలోకమున శ్లాఘాపాత్రులైరని మనమందఱము సంతసిల్లుచుండఁగా వారి పుత్రులగు శ్యామలకామశాస్త్రిగారు "కుమ్భః పరిమితమమ్భః పిబతికుమ్భసమ్భవో మ్భోధిం! అతిరిచ్యతేసుజన్మాకశ్చిల్లోకేస్వతేజసాజనకాత్." అని పండితరాజు నుడివినట్లు తొల్లి బంగాళాదేశమం దుద్భవించిన "తర్కవాచస్పతి" యను మహాపండితుఁడు సంస్కృతవాఙ్మయమునకు రచించిన "వాచస్పత్యము" అను మహానిఘంటువును బోలినది సకలాంధ్రగీర్వాణశబ్దజాలముతోఁ గూడినది యగు "వాచస్పత్యము"ను నొక పెద్దనిఘంటువును గూర్చి లోకమునఁ బ్రకాశింపఁజేసిరి. ఇది శీఘ్రకాలములోఁ బూర్ణముగా ముద్రితము గానున్నది. ఇదివరకు వాడుకలోనున్న ఆంధ్రనిఘంటువులన్నిటికంటె విపులతరమయి వ్యాపకమైయున్నది. ఇటుపైని నిఘంటునిర్మాణమున కవసరముండదని నాయభిప్రాయము. కామశాస్త్రిగారికి సర్వేశ్వరుఁడు చిరాయురారోగ్యైశ్వర్యాదులనొసంగి వీరిచే నిట్టి లోకోపకృతుల నింకఁ జేయించుచుండవలయునని నాయాశంస.

ఘంటాశతగ్రంథకరణధురీణ శతావధానవిద్యాతిలక పౌరుషనామాంకిత
పండితభూషణాది వేమూరి శ్రీరామశాస్త్రిగారు,
గురుకులాశ్రమము, బెజవాడ.

చ. కరపనిఘంటుపుస్తకము § కావలెనన్న పదార్థబోధలన్
కరపమె యానటంచు కవి § కాంక్షితమై కలకాలముండియా
కరపకుఁగూడ మెప్పిడుచుఁ § గర్తగనుండిన కామశాస్త్రినిన్
గురుకులవాసి సెవ్వనిలఁ § గూడికనుందునా కూర్మిమీఱంటన్.

క. భయభాషల కభయంబును
భయభావల నొకట వాచ § స్పత్యనిఘంటున్ ?
దయచేయు కామశాస్త్రికి
నయమానావినయబోధ § నామక్రియలన్.

క. వావిళ్ల కరపకోశము
శైవము రావుసైకి § యనేకగతిన్
రావుబ - జయంతియనసే
[illegible] యా నగపదక § [illegible].

అష్టావధాని, వైద్యరాజ, శ్రీయుత పాలంకి సూర్యనారాయణ కవిగారు, ఉప్పాడ, పిఠాపురము.

శా. తీరె పండితులాంధ్రలోకముల నో ♦ లిన్ గూర్పనే నీవలెన్
స్ఫారప్రస్ఫుట శబ్దరత్నఘటిత ♦ ప్రాగల్భ్యనిఘంటికన్
బాహార్థిన్ రచియించి సర్వజన తా ♦ హ్లాదంబుఁ గల్గించిరే
భారంబెంచక నిర్వహించితివి క ♦ వ్వా యాంధ్రవాచస్పతీ!

క. ఊహింపరానిపద సం
దోహంబెటు సంగ్రహింప ♦ దొరకునదిరయో
సాహిత్య సరస్వతి నీ
సాహితియటుగాక వేరు ♦ చందముగలదే.

చంపకమాలిక.

అనఘులు సత్ప్రభాంతరము ♦ లందు గడుంగడు సన్నుతింపఁగా
ననుపమకీర్తి సంస్కృత స ♦ మాంధ్రపదంబులు గ్రామ్యదేశసం
జనితములౌకృతిన్వి క ♦ చక్కఁగ జొక్కడఁగూర్చి తేముషీ
వనధివనంగ నొప్పితివి ♦ వాక్పతిపాటున పూర్వకర్తలీ
తనివి దొసంగఁజాలిరె ప ♦ దంబులఁగూర్చి నిన్ను బోలెఁగా
వ్యనిధి భవద్యశంబుకను ♦ ధంతములన్ దిగంతమై ప్రదీప్తమై
దనరదె యాంధ్రవాఙ్మయ సు ♦ ధానిధి జ్ఞానగుణాకరాలస
ద్ఘన బిరుదాంకనీదగు ని ♦ ఘంటువు భూస్థలినద్వితీయమై
జనహితమై పరాత్పరుని ♦ సత్కృపసర్వము శీఘ్రగామియై
దినదినవృద్ధి నొల్వడుత ♦ ధీనుత శ్యామల కామశాస్త్రియే
జనపమనైన నింతరథ ♦ సంబునఁగూర్చి ముద్రణంబులో
ననువుగ కల్లనీను మహి ♦ మాతిశయంబది రొట్టిదొక్క వా
గ్వనితకుఁ గర్పదీరె బుధ ♦ వర్గముతోఁ దులఁదూగిరెల్లరున్.

బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ తూమా విశ్వనాథశాస్త్రిగారు: తెలుఁగు పండితులు పచ్చయప్ప కాలేజీ, మింటుస్ట్రీటు, మదరాసు.

విపశ్చిద్వరేణ్యా!

"యదిపంతిగుణాశ్లాఘ్యాః, వికసంత్యేవతే స్వయమ్" న్న విధమునఁదమ 'యాంధ్రవాచస్పత్యము'ను గురించి యితరులు అభిప్రాయముల నియ్యవలసిన ప్రసక్తియుండదని మదీయాశయము. ఐండియు "పరత్నమన్విష్యతి మృగ్యతేవాత" త్తనునట్లు మే మెల్లరము దానికై వెదకుచున్నవారలమే.

మహాశయా! ఇక్కాలమున భాషాసేవకులమని వాగాడంబరములఁ బ్రకటించుకొనువారి కంటెఁ దమయుద్యమమెన్నియో మడుంగులు విద్వజ్జనశ్లాఘాపాత్రమై వెలయుచున్నది. వేయేల! మీవాచస్పత్యము మీభాషాసేవను, పారమార్థికబుద్ధిని, తమ యశేషగ్రంథపరిచితిని వెల్లడింపఁజాటుచున్నది. వేదములఁబోలెఁ దమ నిఘంటురాజము సంహితము వ్యాఖ్యాతమై యాంధ్రులపాలిటి కల్పతరువై తమ కఖండయశము సార్థించి యిచ్చుఁగాక! యని యాశించుచున్నాను. తమరు ధన్యులరు. చిత్తగింపఁ బ్రార్థితులు. ఇట్టియు నెక్కుసతులు.

శ్రీ

బ్ర॥ కన్నెపల్లి మార్కండేయ శర్మగారు,
లఖందిడ్డి, కోటబొమ్మాళిపోష్టు, గంజాంజిల్లా.

ఆర్యా!

మీనిఘంటువు పూర్వము వెలువడిన నిఘంటువులకంటె పర్యాయపదములు, వ్యతిరేకపదములు, అన్యభాషాపదములు చూపుట చాల యుపయుక్తకరముగనున్నది.

మీరు ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వముపయోగించుచున్నట్లు కనఁబడదు. దానిలో కొన్ని యుపయుక్తములైన పదములు వాని మీనిఘంటువునఁ గనఁబడలేదు. అట్టివి మీరు వీలైనన్ని వాడుకకు తెత్తురుగాకయని నాకోరిక. ప్రతిమాట ఏయేభాషలనుండి ఎట్లుమార్పుచెంది ప్రస్తుత రూపముదాల్చినదో చూపుట చాల యుపయోగకరము. అది చాల కష్టమేయగును. పూర్వులెవ్వరును నిట్టిది పూనుకొనకపోవుటచే మఱింత భారము మీపైఁబడినది. మీరు విశేషప్రయాసకులోనై నిఘంటువును ప్రచురించుట మిగుల ప్రశంసనీయము.

సోదరకవులు:—ఉభయభాషాప్రవీణ బూరుగుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు,
బూరుగుల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.
అమృతలూరు, తెనాలితాలూకా.

తమరు దయతోనంపిన "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" భాగములనందుకొంటిమి. కడుంగడు సంతసించితిమి.

నానాటికి నూత్నశోభను గైసేసికొనుచున్న యాంధ్రభాషా యోషామధురాకృతిఁ గాంచఁగలయున్న నమూనాదర్శంబు నిఘంటువేయనుట నిక్కువము. సూక్ష్మదర్శనీయంత్రముభంగి నిఘంటువు భాషాసర్వస్వము తద్రహస్యములను అంది పుచ్చుకొనునట్లు చేయఁగలయును.

విపులమై, పదార్థబోధనాసౌలభ్యసంపాదకమై యొప్పుచున్న మీ "యాంధ్రవాచస్పత్యము" తెలుఁగుల తపఃఫలమనవచ్చును. పారిభాషిక పదములచేతను, నానార్థపర్యాయపదములచేతను, అన్యదేశ్యములచేతను నూత్నపరిశోధనా విషయములచేతను సాంఘిక (Social) రాజకీయ (Political), ఆర్థిక (Economical), సైద్ధాంతిక (Philosophical) పదబాహుళ్యముచేతను, మీ "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" తనకుఁదానై యొకవిధమున నవనవోన్మేషమును సంపాదించుకొని ప్రకాశించుచున్నదనుట నిశ్చయము. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమువలె నతిదీర్ఘము గాక, శబ్దరత్నాకరాదులకంటె మిన్నయై, పరిపుష్టిఁగొంది యియ్యది సర్వజనాదరణపాత్రమై యొప్పుచున్నది.

తమ యాంధ్రవాచస్పత్యము ప్రతియాంధ్రుని హస్తమును అలంకరించునుగాత! ఇతోధికముగ మీయత్నములు పల్లవించి, కుసుమించి, ఫలించును గావుత!

మ॥ మల్లెల శ్రీరామమూర్తిగారు, బెజవాడ.

మహాశయా, కృతానేక సాష్టాంగ నమస్కారములు.—

తమ విరచితంబైన "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" ౭ భాగములు చేరినవి. ఆంధ్రభాషా విషయమైన తమ ఈ కార్యదీక్ష అత్యంతశ్లాఘనీయముగ నున్నది. ఎంతయో ధనసహాయమున్నఁగాని చేయఁజాలని మహత్కార్యమును తమరు చులకనగా, స్వతంత్రముగా, ధృతితో చేయఁగలుగుచున్నందులకు తమరినభినందించుట భాషాప్రియుల విధియని నాయభిప్రాయము. ఎన్నఁడో ప్రారంభించిన "శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు" ఏ పరిస్థితులలోనున్నదో ఎప్పటికి ఆంధ్రుల హస్తముల నలంకరించుటనో యని చింతించుసమయమున తమనిఘంటువు బయలువడి ఆంధ్రులకు ముదముచేకూర్చినది తమ యాంధ్రవాచస్పత్యము అనేకపదములతో, నూతనవాక్యములతో నిండి ఆంధ్రభాషకు కల్పవృక్షమువలె నున్నది. ఈగ్రంథము శాశ్వతమై, తదితరనిఘంటువులకెల్ల నాయకమణియై, ఆంధ్రనిఘంటురాజమై పూజింపఁబడుననుటకు సందియములేదు. తెలుఁగుభాషలో సమగ్రమగు నిఘంటువులేని కొఱతను నూతనపద్ధతులతో తమరు తీర్చినందుకు ఆంధ్రలోకము తమకు ఋణపడియున్నది. ప్రఖ్యాతిఁగాంచిన అనేకమంది గీర్వాణాంధ్రాంగ్ల భాషాధికారవరులు, పండితోత్తములు తమ ఉద్యోగమును తమపాండిత్య ప్రకర్షణాదులను గొప్పగ శ్లాఘించి, సంతోషించి, తమకు చేయూఁతనిచ్చుచుండుటను బట్టియే తమ నిఘంటుప్రాశస్త్యము వేనోళ్ళ చాటుచున్నది. ఇయ్యది మహాపవిత్రవంతమగు శాశ్వతమైనకార్యము. తమకు శాశ్వతకీర్తిని కలుఁగఁజేయనున్నది. తమ మాతృభాషాభిమానము వర్ణనాతీతము.

ఈగ్రంథము పరిసమాప్తమగువఱకు ఎట్టివిఘ్నములును రాకుండుటకై శ్రీకృష్ణభగవానుని ప్రార్థించుచున్నాను.

అచిరకాలమున ఈ గ్రంథరాజము పరిసమాప్తమై, ఆంధ్రదేశీయుల హస్తముల నలంకరించి తమనామము తెలుఁగుదేశమున ఆచంద్రార్కము యింటింట కీర్తింపఁబడవలెనని కోరుచున్నాను.

ఉభయభాషాప్రవీణ. బ్ర॥ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు, N.H స్కూలు, తెలుఁగు పండితులు, రామచంద్రపురము.

మహాశయా! వందనములు.

నేను విజయనగరం మహారాజావారి సంస్కృతకాలేజీలోనున్న 'వాచస్పత్యము' అనునొక మహోదధివంటి నిఘంటువును తఱచుచూచుట తటస్థించెడిది అప్పుడు మన తెనుఁగుభాషకిట్టి మహోపకారముచేయు మహితానుభావు లాంధ్రావనిపై పుట్టలేదా! అనేదైన్యభావము కలిగెడి. నాఁటికి నేఁడు తమ మహాప్రయత్నము, మాతృభాషాదరముచూచి గాఢమగునిట్టూర్పు పుచ్చితిని. తెలుఁగు తల్లియదృష్టము పండినదని హృదయపూర్వకమగు మనవి.

ఉభయభాషాప్రవీణ ఫైనల్, ఓరుగంటి వేంకటనరసింహముగారు, పెదనందిపల్లి అగ్రహారము.

ఆంధ్రవాచస్పత్యముపై నిటీవల "ప్రబుద్ధాంధ్ర" యను పత్రికయందు శ్రీ గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు, శ్రీ విద్వాన్ టి. అరుమగం పిళ్లెగార్లు ప్రకటించిన విమర్శనమును. "ప్రాథమికవిద్య" యను పత్రికయందు శ్రీ. [illegible]

ప్రతి విమర్శనమును చదివితిని. మొదటివిమర్శన మెంతమాత్రమును సహేతుకముకలదిగాలేదు. నిందార్థభూయిష్ఠమగు వాక్యములతో నిండియున్నది. వారిపొరపాటునుండనిండు. ప్రతివిమర్శనమునుబట్టి యాంధ్రవాచస్పత్యము నందిసుమంతయు దోషములేదని స్పష్టపడుచున్నది. మఱియు ప్రతి విమర్శకులుఁగూడ 'కుంతల' మను పదములో 'ల' అచ్చుతప్పని పొరపడిరి. అది అచ్చుతప్పుకాదు. [ఈటియ......కుంతలమను నాయుధము] (కుంతలము క్రొత్త ఆయుధము కాబోలును!) అని మొదటి విమర్శకుల వ్రాఁత; ప్రతి విమర్శకులు 'ల' అచ్చుతప్పనిరి. ఇది ప్రతివిమర్శకుల పొరపాటు. దీని విషయమై శబ్దార్థకల్పతరువులో నిట్లున్నది. "కుంతలః అదంతఃపుంసి...... ॥కేశే॥ తలవెండ్రుకలు॥ ...... ॥పుంసి॥ దేశభేదే॥ కుంతలదేశము॥ పుంసి॥ జలే॥ వేగము॥ లాంగలే॥ నాఁగలి॥......॥పుంసి॥ సర్పే॥ పాము॥ ఆయుధభేదే॥ కుంతాయుధము" అని కలదు. మఱియు విమర్శకులు 'తప్పులసాఁతట' యని ప్రకటించిన సర్వశబ్దసంబోధిని యందు గల 'కుంతల' మనుపదమెట్లున్నదో కనుఁడు. "కుంతలః. ౧. పుం. కేశః, ౨. దేశవిశేషః, ౩. జలః, ౪ లాంగలమ్, ౫. సర్పః, ౬. ఆయుధవిశేషః" అని కలదు. దీనింబట్టి యిది అచ్చుతప్పుకాదని తేలుచున్నది. పలశబ్దమును పలలశబ్దమునుఁ గూడ నొకయర్థముననే యున్నట్లు కుంతలశబ్దమును కుంతశబ్దమునుగూడ నొకయర్థముననే అనఁగా నాయుధవిశేషమను నర్థముననే కలవు.

శ్రీ కామశాస్త్రిగారు ప్రమాణములేకుండ నేదియును వ్రాయలేదు. శ్రీశాస్త్రిగారు కుత్సితబుద్ధిగల విమర్శకుల వ్రాఁతలంబాటింపక తమయుద్యమమును వేయి మడుంగులు పెంపొందించి శీఘ్రముద్రణముఁగావింతురుఁగాక! కుత్సితవిమర్శనములను లోకముపాటింపకుందురుఁగాక! శ్రీ శాస్త్రిగారికి పరమేశ్వరుఁడు! తోడ్పడుఁగాక!!!

Vidwan Ganti Venkatarao.

"Repalle"
38, Royapettah F·gh Road
Mylapore, Madras·
8—8—1935

మహాశయా, కృతానేకసాష్టాంగ నమస్కారములు.

మీనిఘంటు పద్ధతిఁజూచి యమందానందకందళిత హృదయారవిందుండనైతిని. విపులమై పారిభాషిక పదయుక్తమై, నానార్థపర్యాయపదభూయిష్ఠమై, అన్యదేశ్యపదాలంకృతమై, సూక్ష్మపరిశోధనా విషయంబులచేతను, ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘికీయాది పదబాహుళ్యముచేఁ జెన్నొప్పు మీ నిఘంటురాజ మమర్త్యకీర్తిఁబడయుట నిస్సంశయము.

ఇట్టి యుద్గ్రంథమునకుఁ గళంక మాపాదించుటకు కొందరల్పజ్ఞులు,కేయు వ్యాఖ్యానము లనుగూర్చి చూచు భాగ్యము నాకు కలిగినది. ఆవ్యాఖ్యానముఁజూచి సంతసింపకుండఁదగు భర్తృహరినుడివిన—

"శ్లో॥ అల్పజ్ఞః సుఖమారాధ్యః సుఖతర మారాధ్యతే విశేషజ్ఞః
జ్ఞానలవ దుర్విదగ్ధం బ్రహ్మాపి నరం నరంజయతి."

యను శ్లోకము జ్ఞప్తికి వచ్చెను.

తమ మాతృభాషాభిమానము వర్ణనాతీతము; శ్రీ పరమేశ్వరుని కృపవలన మీనిఘంటువు అచిరకాలమున పరిసమాప్తమై, ఆంధ్రుల హస్తముల నలంకరించి అచంద్రార్కము కీర్తియుఁ

ఆంధ్రవిద్యా వాచస్పతీత్యాది బిరుదాంకితులగు బ్రహ్మశ్రీ
కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రులవారికి.

ఆర్యవటము శ్రీసదౌషధ ప్రదర్శనీ ఆయుర్వేద వైద్యశాలాధ్యక్షుఁడు
ఆయుర్వేద వైద్యనిపుణుఁడు మర్ల బుచ్చివేంకటశాస్త్రి మనవి—

ఆర్యా, తమరు ౨౫ వత్సరములు పాఠశాలోపాధ్యాయులుగనుండి పెక్కు పరీక్షలయందారితేరి "లక్ష్మీనారాయణీయము"ను అచ్చతెనుఁగు నిఘంటువును అమూలాగ్రము సమగ్రముగ మీతండ్రిగారి యాజ్ఞానుసారము వ్రాసినవారై కీర్తిని ఆంధ్రమండలమంతటను వెదజల్లియుండిరి. కావుననే "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" వ్రాయుటయనిన కొట్టిన పిండియయ్యె.

లోకహితార్థము సుప్రసిద్ధములగు అనేక నిఘంటురాజములను, ప్రబంధాదులను, ప్రకృతి శాస్త్రాదులను సంగ్రహించి పర్యాయపదజాలంబుల నంచిధారణాశక్తితో గ్రహించి అకారాదిగ గుంపుగుంపులుగ నేకముఖముచేసి సంపుటిఁగావించి ముద్రింపించుచున్న "ఆంధ్రవాచస్పత్యము"ను నిరుపమాననిర్దోష. నిఘంటురాజములోని అంశ, అపరాజితమున్నగు కొన్ని పదార్థములు మృగ్యములనియును, కొన్నిపదములు దోషార్థములనియును గ్రంథసాక్ష్యములేక పాడిమాటలచే అల్పవిమర్శకజ్ఞానముతో "ప్రబుద్ధాంధ్ర" పత్రికలోనొక విమర్శనము పడినది. అది లోకసామాన్యమే.

ఏమన.— అధ్యాత్మములో రామహృదయమున "చలద్దృష్టికిఁజూడ నునికిపట్లు భ్రాంతమైనట్లు" అనియున్నది. అనఁగా తననేత్రములు తిరుఁగఁగా ప్రపంచము తిరుగుచున్నట్లు, కనిపించుటస్వభావము. మఱియు పంచమవేదమగు భారతమునకొన్ని తప్పులున్నట్లు, తమ యవివేకబుద్ధికిఁ దోఁచి దిద్దనుద్యమింప దండివిబుధులగు కవులకు పక్షిరూపమున వ్యాసమహర్షి నవవ్యాకరణములు చదివి దిద్దుమని బుద్ధిచెప్పినట్లు విమర్శకుల అసహనదోషమని యుపేక్షింపక పిచ్చుకమీఁద చంద్రాయుధ ప్రయోగమువలెనో, చిన్నపామునైన పెద్దకఱ్ఱతో చంపవలెననియో. విమర్శకులవ్రాఁత న్యాయము కాకున్నను నిఘంటుకర్తను నిరసించి, పండితులను తిరస్కరించి, ప్రమాణగ్రంథముల నప్రమాణగ్రంథములని సందేహింపక పట్టి దురాలాపములను యంత యవివేకులైన పలుకుటకు సిద్ధపడుదురాయను లోకసామాన్యుల సంశయచ్ఛేదమునకై అల్పవిమర్శకుల విమర్శనమునకు ప్రతివిమర్శనము సవిమర్శనముతో ఉదాహరణములతో బ్రహ్మశ్రీ నూకల సూర్యనారాయణ శాస్త్రులవారు వ్రాసిరి. దానిని 'ప్రాథమికవిద్య' అను పత్రికారాజమున సాంతముగఁ జదివితిని. అమూల్యమగు నిట్టి ప్రతివిమర్శనము అల్పవిమర్శక సంఘమువారికి నుపయోగింపకపోయినను, ముందెవ్వరికిని నిట్టి యసందర్భపు విమర్శనములను వ్రాయసాహసింపఁజేయకుండునని నేనూహించెద. ఈప్రతివిమర్శనము నిజముగా "చిక్కులగుఱ్ఱమునకు కక్కుల కళ్లెమే." తమరీ యల విమర్శక సంఘమువారి యజ్ఞానజనితములగు విమర్శనములను సరకుఁగొనక మీధైర్యసాహసముల నినుమడింపఁజేసి అచిరకాలములో "ఆంధ్రవాచస్పత్యము"ను పూర్తిఁజేయుదురుఁగాక. సర్వేశ్వరుఁడు సదా తోడ్పడుఁగాక. సరస్వతీదేవి మీకోర్కెలను సఫలముఁజేయుఁగాక. మీకు పరమేశ్వరుఁడాయురారోగ్య భోగభాగ్యాదులొసంగి రక్షించుఁగాక!

మంగళం మహత్.

విజయనగరము మహారాజావారి సంస్కృతకాలేజీ పండితులు, శ్రీ ఆకెళ్ళ అరుణాచల శాస్త్రిగారు.

“శ్యామల కామశాస్త్రీయము—ఆంధ్రవాచస్పత్యము” అను నిఘంటురాజము ఆంధ్ర గీర్వాణభాషలం బరిజ్ఞానము సంపాదింపఁదలంచిన వారలకెంతయు నుపయోగకరమైనదని నిష్పక్షపాతబుద్ధులగు వారలకెల్లరకును సువిదితము. ఈనిఘంటువును ముద్రించునపుడు మొదటి రెండు సంచికలలో నచ్చటచ్చట కొన్నిచోట్ల ప్రమాదములు పడినవి. అవి యేవియైనఁ గావచ్చును. ఇంతటి మహత్తరకార్యమునకుఁ బూనుకొని అసహాయులై శ్రీ కామశాస్త్రిగారు కావఁజేయుచున్న మహోపకారము ప్రశంసనీయమగును. కాని, దుర్విరోధాశేషముల నేరి లోకమున కొమటనుంచి ‘గోరంతలు కొండంతలు’ చేసి చెప్పుట భాషాభిమానులగు వారి కెంతమాత్రమును దగనిపని. అట్టివారి కుత్సితవచనములను వినక శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారత్యంతోత్సాహముతో తమ యుద్యమమును కొనసాగింతురుగాక! భగవానుఁడు రక్షించుఁగాక యని కోరుచున్నాఁడను.

శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారు, గంధర్వమహల్, విజయనగరము.

అయ్య! నమస్తే! తమచే రచింపఁబడు “వాచస్పత్యము” ను శ్రద్ధతో నవలోకించితి నమందానందమందితి.

పారికొరికొవలి కుటుంబములోని భవజ్జనకులు ఆంధ్రలోకము కొఱకు తమలో ఇట్టి పనికి వలసిన పాండిత్యమును, ఓర్మిని ప్రసాదిపఁజేసియుంచిరి. ఇట్టియెడ మీ సేఁతసందర్భ మీఁదుకొని వచ్చినవాని తెంపువంటిదియై ఆశ్చర్యము గొల్పినది. పర్యాయపదములనన్నిటిని నిఘంటువునందొక్క శీర్షికలో నవసరమునకందిచ్చు గుదిగూర్పునకు మీతండ్రిగారును, పిమ్మట తామును ఆంధ్రారణ్యమున ఏనుఁగు నడకనడచి అడ్డంకులను పెకలించి విశాలమగు బాట నేర్పఱచిరి. ముకుటవంద్యులు కారే!

భళి! ఇదివఱకుఁ బ్రకటితములైన నిఘంటువులకెల్లను శ్రీసూర్యరాయ—వావిళ్ళాది రాఁగల నిఘంటువులకుఁగూడ పర్యాయపదసూచీకరణమందైతే తమ నిఘంటువు మార్గస్థానము కాఁగల దని నానమ్మకము. తొలుతఁ బుట్టిన నిఘంటువులకును ఉత్తరతః పుట్టిన నిఘంటువులకును మధ్య నుదయించిన మా “వాచస్పత్యము” మార్గస్థానమెట్లు కాఁగలదని సంశయింపనేల! బుద్ధికి భవమున కందరానిది కాని, క్రమభంగమునది కాని కలదా! అనన్యసామాన్యమైన మార్గస్థానము నిరూపించు నేర్పు కలిగినప్పుడే-ఔ-వాచస్పత్య కామశాస్త్రియాదుల ప్రతిభ. నేను తమపనికి ఎంత యేని సంతసించినాను. ఈదిశలో ఇందులకు నావలనైన సెట్టిచేయూఁతకైన నేనున్నాను. తమకార్యము నిర్విఘ్నముగ జరుగఁగలదు.

కట్టా అచ్యుతరామశర్మగారు, విజయనగరము, సంస్కృతకళాశాల.

ఆంధ్రభాషార్ణవాది నిఘంటువులను గాలించి నిర్దుష్టముగను, సమగ్రముగను విరచింపఁ బడిన “ఆంధ్రవాచస్పత్యము” న సెలవులున్నవియు నిఘంటురాజములెల్ల తప్పులపాలైనవియు ననిన విమర్శకుల విమర్శనముఁ జూడ గ్రంథముల తిన్నఁగఁ జూచుకొనక చేసిన కుటిలవిమర్శనమని తేటతెల్లమగుచున్నది. “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని.” అనునటుల శ్రేయోదాయకములగు పైవులకు బహువిఘ్నములు కల్పించుచున్నను వానిని కన్నెత్తి చూడక నిర్లక్ష్యముగ నీనిఘంటు రాజమును త్వరలో ముద్రించి యాంధ్రలోకమున కొసఁగి యాంధ్రభాషాభిమానుల యాశీస్సుల నందఁగోరుచున్నాఁడను.

పదములపట్టిక.

అక్షరము	శబ్దరత్నాకరము 5873		ఆంధ్రవాచస్పత్యము 12309								
	సంస్కృత పదములు	తెనుఁగు పదములు	సంస్కృత పదములు	తెనుఁగు పదములు	అంకములు	పారిభాషికములు	జాతీయములు	శాసనపదములు	ఆంగ్లపరిభాషాపదములు	నాడుక పదములు	లోకోక్తులు
అ	1521	855	2800	1223	254	833	8	—	47	20	14
ఆ	626	260	1062	475	69	259	5	3	23	18	8
ఇ	61	261	182	432	14	48	2	19	27	3	9
ఈ	29	119	56	183	6	3	2	0	0	0	2
ఉ	619	273	933	400	74	137	8	24	1	8	2
ఊ	36	102	83	132	3	22	—	—	—	1	—
ఋ	29	—	65	—	—	—	—	—	—	—	—
ౠ	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
ఌ	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
ౡ	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
ఎ	—	353	—	645	3	32	6	5	112	7	6
ఏ	44	160	142	218	14	63	3	2	29	3	3
ఐ	20	20	41	27	9	5	1	3	7	0	0
ఒ	—	308	—	445	3	15	5	8	5	8	5
ఓ	15	110	49	150	—	11	—	3	20	—	—
ఔ	34	18	66	15	2	5	—	—	7	1	—
	3034	2839	5482	4445	451	1433	40	67	278	84	49

పీఠిక.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

మానవాభివృద్ధికి సమకాలికోశకలితత్వ మెట్లు ముఖ్యమో యట్లే సారస్వతాభివృద్ధికి సమకాలికోశకలితత్వము ప్రధానము. కవికిఁ గోశమే కల్పతరువు. పండితునకుఁ గోశమే భర్మాగారము.

పెక్కులకుఁ దగినకోశములు లేకున్న సారస్వతాభివృద్ధియే యుండనేరదు. హెచ్చగు సారస్వతాభివృద్ధిగల తావులందు కోశసమృద్ధి హెచ్చుగాఁగలదు. కాని మన యాంధ్రసారస్వతవిషయమున మాత్రము యట్టి తగు సమృద్ధిలో లేదు. ఇటఁ గోశమన నిఘంటువని నా తాత్పర్యము.

ఇప్పటికి మనకాధారభూతములుగనున్న నిఘంటువులు మూఁడువిధములుగనున్నవి. మొదటివిధము:—పర్యాయపదములఁ దెలుపుపద్యరూపనిఘంటువులు—అమరము, ఆంధ్రభాషార్ణవము మున్నగునవి. ఇయ్యవి యొక్కొక్కశబ్దమునకెన్నెన్ని పర్యాయపదములు కలవో సులభముగఁ దెలుపఁగలవు. కాని శబ్దార్థముల నన్నిటిని నొసంగలేవు. అంతియకాక యున్నన్ని శబ్దజాలమును కోశబద్ధముగలిగియుండునుగాని పరిపూర్ణస్థితియం దుండఁజాలదు. ఏదేనిశబ్దముంగూర్చి తెలిసికొనఁదలఁచినవానికి నానాశబ్దమయనిఘంటువుల లభించుట యతి దుర్ఘటము. కావున నీవిధమగు నిఘంటువులవలని లాభము భాషాజ్ఞానము సంపాదించుకొనువారి కంతగా నుండనేరదు.

రెండవవిధము:— నానార్థనిఘంటువులు. [illegible] ఇయ్యవియును [illegible] లోపములు కలవియే.

మూఁడవవిధము:— అకారాదిశబ్దముల కలిగియుండు పెద్దనిఘంటువులు— సర్వశబ్దసంబోధిని శబ్దరత్నాకరము లోనగునవి. ఇయ్యవి పదమును సులభముగఁ జూచుకొనుటకుఁదగు నవకాశమును గలిగియున్నవి. నానార్థములనుగూడ నిచ్చుచున్నవి. కాని పర్యాయపదముల నొసంగవు. కాఁబట్టి వీనిప్రయోజనము గొంతవఱకు సంకుచితమయిపోయున్నది. ప్రస్తుతమున్న యీరీతి నిఘంటువులెంతవఱకున్నను కవులకును బండితులకును గలుగు వాంఛను బూర్తిఁ దీర్పలేకున్నవి.

ఆహేతువుచే నాలోపము దీర్పనిఘంటువు విరచించి లోకోపకారము సేయఁదలఁచి ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి, కావ్యనిధి, జ్ఞానగుణాకర, సాహిత్యసరస్వతి, ఆంధ్రవాఙ్మయమహోదధి బ్రహ్మశ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రులవా రాంధ్రులధన్యులఁ గావింప నీ 'యాంధ్రవాచస్పత్యము' ను నిఘంటురాజమును బహుకాలము బహుప్రయాసపడి విరచించిరి. ఇందు నొక్కొక్కశబ్దముంగూర్చి యెన్నెన్ని విశేషములు తెలిసికొనవలసియుండునో యన్నియుఁ గరతలామలకముగ నొసంగఁబడియున్నవి. ఇది యాంధ్రసారస్వతమునకుఁ గలిగిన గొప్పలాభము. ఇందున్న విశేష మితరనిఘంటువులు వేనియందును లేదు. ఇదివఱకిట్టి నిఘంటువు పుట్టియుండలేదు. పుట్టుదను ముందలేదు. ఇందనంతమగు సంస్కృతశబ్దజాలమును నపారమగు నాంధ్రశబ్దజాలమును గూడఁ బూర్తిగఁ గలవు. అయ్యవి యకారాదిక్రమమున నుండుటచేఁ జూచుకొనువారికిఁ జాల యనుక్రమముగ నుండును. ఒక్కొక్క శబ్దమున

కొన్నిన్ని యర్థములుగలవో నవియన్నియు నిందియుఁ బడియున్నవి. అంతియెగాక యొక్కొక్కపదమునకు గల కొన్నిన్ని పర్యాయపదము లుభయభాషల యందును గలవో యవియన్నియునుగూడ నొసంగఁబడియున్నవి. ప్రతిపదమునకుఁ బర్యాయపదములుపట్టిక నంతను నిచ్చుచువచ్చిన నిఘంటు వతివిపులమై పెరుగుటకైన నలవిగాకుండును. కావున నాలోపమును నివారించుటకై పర్యాయపదజాలము నేదో యొకప్రధానపదముకడనిచ్చి తక్కిన పదములకడ దీని పర్యాయముల నాపదము కడఁజూడ నొనవలసినదని తెలుపఁబడి యుండును. ఎట్లన:—"అంగము" అను పదము తీసికొనుఁడు. దానినిగూర్చి యీనిఘంటువులో నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది.

అంగము. సం. వి. అ. న. 1. అవయవము: చూ, విశేషము. 3; 2. అనువు: చూ, ఉపాయము; 3. ఒడలు: చూ, శరీరము; 4. అప్రాధాన్యము: చూ, అప్రధానము; 5. అంగదేశము: చూ, దేశము; పు. 6. షట్ప్రంజ్ఞ: చూ, అబు. 1; విణ. 7. అవయవములుగలది, అంగి, అవయవి; 8. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 2; తద్వి.—అం 9. సేనాంగములు.—రథము, గజము, తురగము, పదాతి. (4); పంచాంగములు.—తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము (5); శరీరాంగములు.—కరములు రెండు, చరణములు రెండు, ఉరము, లలాటము, భుజములు రెండు. (8); కన్యాదానాంగములు.—వాగ్దానము, ఫలదానము, కన్యాసంవరణము, కన్యాదానము, నిరీక్షణము. (5); వేదాంగములు.—శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. (6); వేదోపాంగములు.—మీమాంసము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము. (4); రాజ్యాంగములు.—స్వామి, అమాత్యులు, సుహృదులు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (7); సభాసప్తాంగములు.—విద్వాంసులు, కవీశ్వరులు, భట్రాజులు, గాయకులు, పరిహాసకులు, ఇతిహాసకులు పౌరాణికులు. (7); యోగాంగములు.—యమము నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ, సమాధి. (8); యోగయమాంగములు.— సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము. (10); నాట్యోపయోగాంగములు.— శిరస్సు, దృష్టి, తారలు, పుటలు, భృవులు, నాసికము, గండములు, అధరము, చిబుకము, ముఖము, కంఠము, హస్తములు, వక్షము, జఠరము, పార్శ్వములు, కటి, ఊరులు, జంఘలు, చరణములు. (19); రాగాంగములు.—మధ్యమాది, మాళవశ్రీ, తోడి, బంగాళము, భైరవము, వరాటి, ఘూర్జరి, గౌడము, కోలాహలము, వసంతకము, ధన్యాసి, దేశి, దేశము. (13); రాగోపాంగములు.—ద్రావిడి, ఘూర్జటి, వరాటి, మలహరి. (4). వరాట్యుపాంగములు.—కాతలీవరాటి, ద్రావిడవరాటి, సైంధవవరాటి, ఉపస్థానవరాటి, హతస్వరవరాటి, ప్రతాపవరాటి (6); తుండ్యుపాంగములు.—ఛాయాతుండి, తురుష్కతుండి. (2); ఘూర్జర్యుపాంగములు.—మహారాష్ట్రఘూర్జరి, సౌరాష్ట్రి, దక్షిణ, ద్రావిడ. (4); వేళావళ్యుపాంగములు.—చుంబి, ఛాయ, కాంత ప్రతాపము. (4); క్రియాంగములు.—భావక్రియ, స్వభావక్రియ, శివక్రియ, మకరక్రియ, త్రినేత్రక్రియ, కుముదక్రియ, హాసక్రియ, టమిక్రియ, ఇంద్రక్రియ, నాగకృతి, ధాన్యకృతి, విజయక్రియ. (12); దే. వి. (1) రీతి, చందము. "ఉ. అంగము కొఱవా పసిఁడి యంగము" క్రొన్నెలవంక సొన్నెసక్." విజ. 1, ఆ. 40: చూ, విధము. 1; (2) అందము, సొగసు: చూ, సౌందర్యము.

ఈపదము సంస్కృతమునను తెనుఁగునను

గూడఁ గలదు. కాన సంస్కృతమునందెన్ని యర్థములున్నవో యవియన్నియును 'సం' అను సంజ్ఞక్రిందను. విస్పష్టముగఁ దెలుఁగునందెన్ని యర్థములున్నవో యని యన్నియునుగూడ 'తె' అను సంజ్ఞక్రిందను సంపూర్ణముగ నొసంగఁబడినవి. మఱియును నానాపదముల పర్యాయములఁ దెలిసికొనుటకై యొక్కడఁ జూడవలెనో యవియునుగూడఁ దెలుపఁబడియున్నవి.

ఎట్లన:—అంగము. సం. వి. అ. పుం. 1 అవయవము: చూ, విశేషము. ౩; దీనింబట్టి "అంగము" అను శబ్దమునకు మొదటియర్థము అవయవమనియు, నీయవయవపర్యాయపదములు విశేషము అనుపదముకడ మూఁడవయర్థములో చూచుకొనవలెననియు తేలుచున్నది. తక్కినవన్నియు నిట్లే చూచుకొనవలెను

ఇతర నిఘంటువులందలి సంకేతాక్షరముల చూచుకొనునట్లే యుండును. సంకేతాక్షరముల పట్టికను చూచుకొనవలెను. కావున పదముయొక్క నానార్థములును బర్యాయపదములును సులభముగాఁ జూచుకొనుటకుఁ దగినయవకాశము చక్కఁగ నొసంగఁబడినది. కాన నీనిఘంటువుయొక్క లాభ మపారమని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు గదా! మఱియును ప్రతిశబ్దముయొక్కయు నానార్థములను బర్యాయపదములను నీయది సులభముగఁ దెలుపుచుండుటయేగాక నిర్దిష్టపద మొకగణములోఁ జేరఁదగునెడల నాగణముకూడ పూర్తిగ నాపదముకడ నొసంగఁబడియుండును.

ఎట్లన:—"అంగము" అను శబ్దము బహువిధగణములలోఁ జేరినదైయున్నది. కాఁబట్టి యాగణవివరణమంతయుఁ బైపదమునం దొసంగఁబడియున్నది. ఇంకను నిందుఁ బారిభాషికపదవివరణమును, జాతీయములును, న్యాయాదికమును గూడ నొసంగఁబడియున్నవి. పారిభాషికపదవివరణమునకు.—అంకశబ్దముకడ నొసంగఁబడియున్న "అంకపోషకయుక్తులు" "అనాసపండు—బ్రహ్మ సమూహపరిణామ ఫలము" "ఈడిమామిడిపండు—వృంతపరిణామ ఫలము" మున్నగునవి యుదాహరణములు; జాతీయములకు.— "అందెవేసిన చేయి" "అడుగునకు మడుగులొత్తుట" మున్నగునవి యుదాహరణములు; న్యాయములకు.—"అంకోలబీజన్యాయము" మున్నగునవి యుదాహరణములు, రెండియు నానాపదములచే బోధింపఁబడు పదార్థముల రూపము లోకమునకుఁ దెలియుటకై రూపపటములుఁగూడ నిందొసంగఁబడినవి.

ఎట్లన —"అనాసపండు—పుష్పసమూహ పరిణామఫలము" అనినపుడు ఆపండుయొక్క రూపపటమిట్లిచ్చుట నొసంగఁబడియున్నది.

ఈవిధముగా రూపపటములనిచ్చుట నిదివఱకు నాంగ్లేయ నిఘంటువులందు తఱచుగఁ గలదు. ఆమార్గమును నిందవలంబింపఁబడెనది.

రెండియు నానాపదములకడ నేకేని శాస్త్రీయలక్షణములు తెలుపవలసియున్నచో నవిగూడ నిందొసంగఁబడియున్నవి.

ఎట్లన.—"అతిశయోక్తి" అనినపుడు ఒక యలంకారమని మాత్రము సర్వశబ్దసంబోధినిలోఁ దెలుపఁబడియున్నది. ఇందన్నచో ఆయలంకారముంగూర్చి తెలుపఁదగినదంతయుఁ దెలుపఁబడియున్నది.

ఎట్లన.—అతిశయోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమేయముఁగప్పివేసి ఉపమానము మాత్రము కవి ప్రౌఢోక్తిమూలముగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇది సప్తవిధములనున్నది. సంబంధ, అసంబంధ, అక్రమ, చపల. అపహ్నవ, అభేద, భేదకాదిభేదము. "మేడలఁ గ్రీడలాడుచేడెలు స్వర్గదీపములఁ దాల్చుచున్నారు": చూ, అలంకారము. ౩.

మఱియును ఇందు లోకమునకెంతో యవసరమైన ధర్మశాస్త్రలక్షణములుఁగూడ నొసంగఁబడినవి.

ఎట్లన.—అతికృచ్ఛ్రము. పా. చాంద్రాయణాదిప్రాయశ్చిత్తవ్రతములలో నొకటి. ఏకభుక్తము, అయాచితాన్నభక్షణము, నక్తభోజనము వీనిని మూఁడేసి దినములు ఆచరించునప్పుడు పట్టెడు పట్టెడు అన్నము తినవలయును. ఇటుల తొమ్మిదిరోజులు చేసినతరువాత మూఁడుదినము లుపవసించి యుండుట.

ఇట్లే సందర్భానుసారముగ వ్యాకరణ ప్రత్యయలక్షణములు సోదాహరణముగ నొసంగఁబడియున్నవి ఇట్లేయుంగునని వ్యాకరణము. నిరుక్తము, జ్యోతిషము, వైద్యము మున్నగువానికి సంబంధించిన లక్షణములన్నియు నొసంగఁబడియున్నవి.

ఎట్లన.—అర్ధాదులు పా. అర్ధాదుల కింముక్కు పరంబగునప్పుడు గుగాగమంబగు. అప్పాదులకు వికల్పమగు. ఉ. అర్ధము + ఇంచు=అర్ధము + గు + ఇంచు=అర్ధ + గు + ఇంచు= అర్ధగించు. ముత్తర్ణమునకు లోపము. ఇట్లు ఓర—ఓరించు; చిత్రము—చిత్రగించు; ఇత్యాదులు అర్ధాదులు. అప్ప-అప్పగించు-అప్పించు-అప్ప- ఒప్పజెప్పు ఇత్యాదులు అప్పాదులు. (తత్స) లోపము-లోపించు - లోపగించు సనిరయునగు

రయున్న. పా రూ- అయున్న. అర్థానుస్వారము:—మహదర్థక బోధకంబగు పదంబునను పరిణామార్థకంబైన "ఎఁడు" వర్ణకంబునను, మధ్యమపురుష బహువచనంబునను, అఁదుది- ఏఁడు- తాఁడు- గాఁడు- గూఁడు- చూఁడు- తూఁడు- కేఁడు- తోఁడు- నాఁడు- పేఁడు- పేఁడు- మాఁడు- మూఁడు- ల్రూఁడులు అను పదంబులందును దుర్వర్ణకంబునకు ముందఱను న్న కలదు. ఇత్యాది విధానములు కలవు.

ఇంతియేగాక శబ్దము ఉపసర్గాదుల కూడిక క్షత్త్రభేదము కలిగియుండుటను. కావున పదము నకు చేరు "యుపసర్గము" ను శబ్దాన పదాంతార్థము వచ్చునో యదికూడ నిందుఁజూపఁబడినది.

ఎట్లన.—అతి. 1. ... 2. ఉప. "అతి" యను ఉపసర్గతోఁ జేరినశబ్దములు.— అతిక్రమము, అతివృష్టి, అతిరేకము, అతికథము, అతిరాసితము.

అతిక్రమము సం. వి. అ. పుం ... ...
4. (ఇచ్చట "అతి" యనునది ధాత్వర్థమును "దాఁటిపోవు" అనునర్థముగా మార్చినది.)

అతివృష్టి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ... ...
8. ("అతి"యను ఉపసర్గయిచ్చట వృష్టిశబ్దముతో సమసించి "మిక్కిలి"యనునర్థమునిచ్చినది.)

అతిరేకము సం. వి అ. పుం. ... ...
2. ("అతి"యను ఉపసర్గ ఇట ధాత్వర్థమును "ఆధిక్యము"ను నర్థమునకుమార్చినది.) సంస్కృతపదనిచయములో ధాతురూపములుఁగూడఁ జూపఁబడినవి. "అతి"ప్రథమార్థమునుగమఁడు

ఇంతియేగాక తత్సమములకు తద్భవరూపములును, తద్భవములకు తత్సమరూపములును నాయాతావులందు కనుపఱుపఁబడినవి.

ఎట్లన —అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ...
2.—అగసి - అగసియ - అగిసె - అవిసె ౘ: చూ, శుకనాసము. 1; అగసి. వై. వి=అతసి. అగస్తి: చూ, శుకనాసము. 1.

సాధారణముగా శబ్దరత్నాకరాదులం దీయఁబడిన రీతిగనే యుపపత్తి యంతయుగలదో యది యును లింగాదిభేదములును, పదపుట్టుకతో లోనిదో యావివరమును నిందీయఁబడినది.

ఎట్లన.—అ. సం. వి. అ. పుం 1. మొదలు 14 వఱకు; న. 15 మొదలు 19 వఱకు; స్త్రీ. 20; అవ్య. 21 మొదలు 23 వఱకు; తె. అవ్య. (1) మొదలు (9) వఱకు; తె. న. (10);

అంటు తె. వి. 1 మొదలు 10 వఱకు; న. 9. 11 మొదలు 14 వఱకు.

ఇంటాంధ్రపదముల విషయములో శబ్దరత్నాకరాదులందుఁ గాని మహాకవుల ప్రయోగములఁ గూడఁ జూపఁబడియున్నవి.

ఇతర నిఘంటువులందుఁ గల విశేషము లన్నియు నిందుఁ గలవు. కాని ఇందున్న విశేషము లన్నియు నితర నిఘంటువులలో లేవు. పెక్కేల? ఇందు సర్వస్వము గలదు దీనిని నిఘంటు మాత్రముగా నెంచఁదగినది కాదు. ఇంచుమించుగా శబ్దార్థసర్వస్వమనఁ దగును. ఈ మహోన్నత నిఘంటువును లిఖించినవారు ఆంధ్రవిద్యా వాచస్పత్యాది బిరుదాంకితులగు బ్రహ్మశ్రీ కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిగారని యీ దిగువనే చెప్పియున్నాను. వీరు "లక్ష్మీనారాయణీయము" ను సర్వార్థశుద్ధాంధ్ర నిఘంటువును రచించిన కొట్ర లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులవారి పుత్రులు. ఆనిఘంటు రచనలో వారికిఁ దోడు పడినవారు. వీరి సంస్కృతాంధ్ర పాండిత్య మపారము. వీరి బిరుదములే వీరి ప్రజ్ఞను వెల్లడిఁ జేయుచున్నవి. అట్టి యఖండపండితులు కావుననే యీయమూల్య నిఘంటువును తృప్తికరముగ విరచింపఁగలిగిరి. తారానాథతర్కవాచస్పతిచే విరచింపఁబడిన వాచస్పత్యమునకుఁ దీమఁగున నీయది యుపయోగించునని చెప్పుటకు సందియ మింతయు నుండనేరదు. అంతకంటె నెక్కుడగునని గూడఁ జెప్పవచ్చును. కావున దీని కీయఁబడిన "వాచస్పత్యము" ను పేరు సార్థకమగుటకు సంశయ మింతయు లేదు. దీనిని శబ్దకల్పద్రుమ మనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇదియంతయు స్వభావోక్తియేగాని యతిశయోక్తి కాదు. లోకమీ నిఘంటు రాజముయొక్క లాభమును బాగుగఁ దెలిసికొని దీనిఁ దప్పక ప్రతియింట నుంచుకొని సదా వాడుకొని లాభము నొందఁదగినది.

ఈవిధముగా గ్రంథకర్తగారికిఁ బ్రోత్సాహము నొసఁగఁదగినది. అంతియేగాక విద్యాసంస్థలవారును దొరతనమువారును నీనిఘంటు తెల్లజమునకుఁ దగు వ్యాప్తిని సర్వవిధములఁ గలిగింపఁదగినది. పరమేశ్వరుఁ డీయుద్గ్రంథరాజమును విరచించిన శ్రీ శాస్త్రి గారికిని నీనిఘంటు తెల్లజమునకును శాశ్వత యశస్సు కలుగునట్లను గ్రహించుఁగాక.

కాకినాడ,
10-8-1984.

ఇట్లు,
కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

విజ్ఞప్తి.

"జయతి సకలవిద్యా జన్మభూమి ర్జగత్యాం
జనిత సరసచేత స్సంప్రతోషాద్య భాషా
తదను సదన లీలాదత్త పీయూషసీమా
తరళ యతిచ శిష్టం తావ దేవాంధ్రభాషా."

సమస్తవిద్యలకుఁ బుట్టినిల్లయి సరసులకు సంతోషము నొసఁగునట్టి సంస్కృతభాష సర్వోత్కృష్ట గుణాతిశయంబులతో వెలుంగుచున్నది గదా! ఆభాషకు ముద్దుఁబట్టి యనఁదగు తెనుఁగు భాష యెంతకాలము దనతల్లి పోకడల ననుసరించి నిలిచియున్నదో యంతకాలము బండితుల యెఁదలల నూరించు వాసివన్నెలఁ జెన్నలరఁగలదని రసజ్ఞులకు వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు.

ప్రపంచంబునందును వాఙ్మయప్రపంచంబునందును సామాన్యంబుగ సంచరించు మానవకోటికిఁ బదార్థంబు లెంతయావశ్యకములో పదార్థంబులు నంతయావశ్యకములే. అట్టిపదార్థంబుల నెల్ల ప్రోగుచేసి కోశంబులుగా నెలకొల్పి తత్తదుపయోగవిధంబులు సర్వజన సామాన్య సౌఖ్యావహంబులుగాఁ గావించుకొనుట ప్రధానకర్తవ్యమని యాచరణసిద్ధము. కనుకనే ప్రపంచాధికారులతోఁబాటు భాషాప్రపంచాధికారులును నమూల్యములగు పదార్థములతో గోశంబుల సంతరింప సమకట్టిరి.

లోకము సౌఖ్యమునకే యాచుచుండును నిఘంటురచన బ్రారంభించి సూక్ష్మదర్శులయిన పండితులు కాలదేశాలమునకే భాషాకూలంకషంబులై యనర్ఘములయిన కోశములచే వాఙ్మయము పోషించుకొనిరి. నాఁడు నాఁటికి నుద్భవించు నిఘంటువు లొకదాని కొకటి చిన్నమెత్తుండివి పోలిక పదార్థంబుల నొసంగి వాడుకొను విధం బెఱింగించి యాద్యాంధ్రభాషాపాఠకులగు గవికుమారులకు నీసుమంతయైనఁ గష్టంబుగలిగింపవయ్యె.

అది యట్లుండఁ దల్లిచాటున నేలోటును లేక నీటుదేఱిన మన తెనుఁగుంగన్నెకుఁ బ్రాయ మంకురించినది. నిండుప్రాయంపుఁ బెంపులకు సరసంపు జవ్వనంబుదీరి కలకల నవ్వుచుఁ దొలంకుచు శోభాయమాన [illegible] సరంబుల గరఁగింప నేర్పఱచినది. నాఁడు కొందలు తల్లినిడిచి యొంటినుండ నేర్చినది. స్వయముగాఁ గోశసంపాదనకుఁ దనపుత్రులఁ బ్రోత్సహించినది.

అట్టిసమయముననే శ్రీ శ్రీ మాతండ్రిగారయిన కొట్ర లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు “లక్ష్మీనారాయణీయము” ను పేరిట శుద్ధాంధ్ర ప్రతిపదార్థపర్యాయపదనిఘంటువు సంఘటించి తెలుఁగు గవికుమారుల కోశదారిద్ర్యముఁ దీర్చిరి. సకలాంధ్ర లోకచంద్రికాయమానమైన దాని కీర్తిని నేను వేఱె పొగడ సాహసింపను.

నేఁటికిఁ బదపదార్థవిజ్ఞానమున కెన్నియేని కోశములు నిలుకంబడియున్నవి. అయినను వానిలో నొక్కటియుఁ బర్యాయములగు పదముల నెల్ల దెలుప సాహసింపలేదు. ఏలయన! నొకమాటకు సరియయినమాట లాద్యాంధ్రముల నెన్నెన్నియో యుండును. అవియన్నియు నొక్కచోటను నొక్కఁడు ప్రోడీకరించి వ్రాయవలయునన్న నెంత గ్రంథ సామగ్రియుండవలయునో యెంతకాలము పట్టునో యెంతపాండిత్యము గావలయునో యెంత యోపిక యుండవలయునో యెంత ధారణ యుండవలయునో యెంతపరిశ్రమ చేయవలయునో యాలోచించినఁ బాఠకులకే తెలియఁగలదు.

అయినను “ససాహస మహాయత్నపరో భద్రాణిపశ్యతి” యను చొప్పున నీఘనకార్యమునకుఁ దొరకొనితిని, మహాకార్యములయట్లుఁ గృతజ్ఞతనుజూపు మహోదారు లాంధ్రదేశంబున లేకపోవరను దలంపున నెట్టకేలకుఁ బండిత జన సాహాయ్యంబున నీనిఘంటు రాజమును దలఁచినరీతి నాంధ్రప్రతి పదార్థపర్యాయపదముల సోదాహరణంబుగా సంతరించి వ్రాయఁగలిగినందులకుఁ దోడ్పడిన నిర్హేతుక పరమేశ్వర కరుణాకటాక్ష విలాసంబు నన్యహంబుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

ఈనిఘంటు రాజమునకు నియుక్తకాగ్రేసర మహామహోపాధ్యాయ బ్రహ్మశ్రీ కాశీకృష్ణ

బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారు విశేషపరిశ్రమకోర్చి దీనిఁ వ్రాయించి నన్నుం గృతార్థుం జేసినందుల కెంతయు సంతసించి వారికిఁ గృతజ్ఞతతో వందన సహస్రంబు లర్పించుచున్నాఁడను.

“ప్రమాదో ధీమతామపి” యను నుడువు తెలిసిన బుద్ధిశాలురు నా యీమహాకార్యమునఁ గలిగిన దొసఁగుల మన్నింపఁగలరని తలంచుచున్నాఁడను.

ఇట్లు, బుధజనవిధేయుఁడు,
కొట్రి శ్యామలకామశాస్త్రి,
నిఘంటుకర్త.

గ్రంథకర్తృవంశానుక్రమణిక.

శా॥ శ్రీమద్దివ్య తపోవిభూతికల రాశీవాసుమండే ద్విజ
శ్యామోదంబును జూపె వాని కొడుకాహా! యెంతవాఁడంచు ని
ష్ప్రేమంబా భయభక్తి యుక్తి మునులున్ జేమోడ్పుఁ జేరక్కఁ గే
ళీకేమేయుండగు కౌశికుండలరు భవ్యాప్తశ్రుత్యాధారమై.

క॥ ఆతని గోత్రమ్మున గో
త్రాతల సుపవిత్రమగుచుఁ దనరెను గొట్రి
ఖ్యాతాన్వయ మన్వయమి
ఖ్యాతంబయి సకలవిప్రగణ సన్నుతమై.

క॥ కొండాత ధైర్యమొప్పఁగఁ
గొండన్న యనంగ దానఁ గొండొక బుధవ
ర్యుం డెన్నఁ దగియె గుణమణి
మండల మండనుఁడు చంద్రమండల యశుఁడై.

చ॥ అయ నయకోవిదుండు వెలుఁగు నాతనికిన్ ద్విజరాజ మౌళికిన్
నయనములట్లు గల్గిరి జన స్తవనీయులు మల్లు సోమయా
ఖ్య యనఁగ వేంకనార్యుఁడన శ్రీఁ దగు తమ్మనవారుఁగఁ బుత్రుల
[illegible]

మ॥ లలితాలీల కలాకలాపములచే శ్లాఘింపఁగా నొప్పు నా
రలలో వేంకన భూసురాగ్రణి సుతివ్రాతంబుఁ గీర్తించు కో
మల కీర్తిన్ వెలుఁగొందఁగా దశదిశా మత్తేభ దంతంబులన్
దెలుపుల్ వన్నెలు బెట్టునందు, శశిలోఁ దిద్దెన్ గళా కాంతులన్.

సీ॥ సోమయాజుఁడు కొండు సోమయాజి యనంగ నాతని పుత్రులం బాద్యుఁడయ్యె
శేషమ్మ గుణుఁడైన నామశాస్త్రియుఁ దదీయ సుతుల రెండవ యాతఁడయ్యె
మల్లయ్య శర్మ నామంబు కలుఁడు తదీయపుత్రులను దృతీయుఁడయ్యె
శంకర పద పంకజాత బంభరము వేంకనసూరి నాల్గవతనయుఁడయ్యె

గీ॥ మహిఁ జతుర్ధా విభిన్న ధర్మంబులనఁగ
దనరు దైవత ధేను పాదంబులనఁగ
విమల తేజస్వులై వారు వెలసి రఖిల
భాగ్య భోగ్యములంది యవ్వారిలోన.

క॥ ఉల్లసిత మల్లికా సుమ
సల్లలిత యశస్వి నిగమ జలజాసనుఁడౌ
మల్లయ సూరికిఁ గామమ
చెల్లెన్ ధర్మార్థ కామసిద్ధిని సతిగా.

చ॥ అతులిత భాగ్య భోగ్య మహిమాతిశయంబుల నీడు లేక యుం
చిత మతి వచ్చిపోవు బుధశేఖర పంక్తి బహూకరింప నా
రతి ముద మొంది యిచ్చిన సదాశివ శక్తిని దత్పురాణ దం
పతులకు లేక లేక యొకపట్టి జనించెఁ గులంబు నిల్పఁగన్.

ఉ॥ ఆసుతుఁ డుద్భవించు సమయంబున గీష్పతి యొక్కవచ్చి సం
తోషముతోఁ దదీయమతితోడను గూడఁగఁ జేసె నెన్నఁడున్
భాసుర వక్తృతాపరతఁ బర్వఁగఁ జేసెఁ గులాది దేవతల్
వాసిగ దీవనల్ వలుక వచ్చిరి చెచ్చెర సమ్మదమ్మునన్.

క॥ శ్రీ నారాయణకృప ల
క్ష్మీనారాయణుఁడు నాఁగ వెలుఁగుచుఁ బాలుం
డానను [illegible]
మానినిఁ జేపట్టె సిరిధి మాని నిరూఢిన్.

సీ॥ బ్రహ్మణ్య గణ్య సుబ్రహ్మణ్య ధీమణి ముందుముందఱ పుత్రుండుగాఁగ
సోము సోమనిభాస ధామయశుఁడు మల్లసోమయాజి ద్వితీయసుతుఁడుగాఁగ
గోవింద వందనా భావుండు గోవిందవరబుద్ధి, మూఁడవపట్టిగాఁగ
విద్వద్విధేయత వెలయునన్ శ్యామలకామశాస్త్రిఁ గనిష్ఠుఁగాఁగఁ గాంచి

గీ॥ "లక్ష్మీనారాయణీయ" సులక్ష్మిఁ దనరు । పేఁడులేని నిఘంటు మాతోడఁబాటు
గాంచి భువినెల్ల దనపేరు మించి, మాఱు । ప్రోయు, వర్తించె మాతండ్రి, భూరియశుఁడు.

క॥ అనఘ పినతండ్రి యనన్
ఖ్యాతిం గొన్నట్టి వేంకనార్యుఁడు వరసాం
బాతిలకము గాంచిన స
త్సూరి జగన్నాథశాస్త్రి సొంపారఁగడున్.

క॥ అబ్బుధవాలిక భాసిత
సుబ్బమ్మ యనంగ భార్య సుగుణంబులకున్
నిబ్బరపుఁ బట్టుఁ గొమ్మ క
కుబ్బాంధవ కీర్తి శీల గురువైభవయై.

క॥ ఆదంపతులకు లోపం
బేఁడియు లేదయినఁ గాని యించుక పుత్రా
పాదము గొఱయయ్యెను బు
త్రీ దర్శిత సుఖముదఃస్థిర సుస్థిరయై.

తే॥ గీ॥ పుణ్యలోకంబు లందింప భూరి వంశ
కీర్తి నిలుపంగ విష్ణంబుఁ బూర్తిసేయ
కొరనుఁడెట్లో దత్తుండు నట్లయనుచు
నను గుమారునిగాఁగఁ గైకొనిరి వారు.

క॥ పన్నెండవ యేఁటాదిగ
నన్నుం గొన్నట్టివార వావిరయ లటం
చెన్నుచు వారల యావతి
నెన్నఁడు కినవాఁట కంటి నెల్లయ వాగడక.

సీ॥ పితృభక్తి మూర్తిభవింప సేవించి వారల దీవనలకుఁ బాత్రతమ గాంచి
యాడిన వేంకటవరదుఁడున్న యర్థాంగిగా గార్హస్థ్యకర్మముల్ గడపుచుండు

పలుకుఁ దప్పక యసుబ్రహ్మణ్యుఁ డన్నకుఱ్ఱమాఱండుఁ గొలువ సమ్మోదముఁగొంచు
భగవంతుఁ డిచ్చినపాటిసంపదలు సద్వినియోగ మొనరించి కొనుచు మనుచు

గీ॥ నేఁటికిట్లాంధ్ర భాషా వధూటి కర్థ । కోశమైనట్టి యసమాన కోశ మొకటి
వ్రాసి వాసియు వన్నెయువఱలవిబుధు । లందఱిబహూకృతికిఁ బాత్రుఁడైనవాఁడ.

ఇట్లు, బుధజనవిధేయుఁడు,

కరప, కాకినాడ తా॥
తూ॥ గోదావరిజిల్లా.

కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రి,
నిఘంటుకర్త.

నియమ విధాన క్రమము.

1. ఈనిఘంటువునందలి పదములన్నియు అకారాదిళకారమువఱకు ప్రాసాక్షరాది నియమముతో వ్రాయఁబడును.
2. ప్రతి అర్థమునకును అకారాదిళకారమువఱకుగల పర్యాయపదములు తద్విశేషములతో ప్రాసాక్షరాది నియమముతో వ్రాయఁబడును. (ఉదా, సదనము, తృణము, ధాన్యము, ధేనువు, మత్స్యము, యుద్ధము, వాయువు, సర్పము, స్వరము మొ.)
3. కకారము తరువాత క్షకారమును, హకారము తరువాత ళకారమును వ్రాయఁబడును.
4. సంస్కృతపదములకు ప్రత్యయములుఁ జేర్చి వ్రాయఁబడును.
5. ఇందు నిర్దిష్టములగు సంస్కృతపదములు రమారమి 50,000 ను, తెనుఁగుపదములు 30,000 ను, పారిభాషికపదములు మున్నగునవి 20,000 ను కలసి ఒకలక్షవఱకుఁ గలవని అంచనా చేయఁబడెను.
6. ప్రతిపదమునకును, భాషాభాగమును, అర్థమును, గూఢపదములకు ప్రయోగములును, నానార్థములును, ప్రత్యర్థమునకు పర్యాయపదములును తద్విశేషములతో వ్రాయఁబడెను. (ఉదా, అ- అంకము- అంగము- వాయువు- తిరి- స్వరము- సదనము. మొ.)
7. మఱియు తత్సమములకు తద్భవములును, తద్భవములకు తత్సమములును, రూపాంతరములును గనుపఱుపఁబడును. (ఉదా, అంచె పదము, అగసి-అతసి. మొ.)

8. పర్యాయపదములు టీకాపదములైనపుడు పైన వ్రాయఁబడిన వివరణాదులను వ్రాసి పర్యాయపదములగుటని, తద్విశేషములను కనుఁగొనుటకై తద్గతాద్యపదకదర్థసంఖ్యయు, అను గుఱుతుతో సూచింపఁబడును. (చూ. అ-అమ్- అంకము- అంగము మొ.)

9. వేఁట, యుద్ధము మొదలగు వివిధవృత్తులకును, ప్రకృతిశాస్త్రములు, గణితము, ధర్మశాస్త్రము, జ్యోతిషము, వైద్యము, భూగోళము, వ్యాకరణము, సంజ్ఞావివరణములు, వ్యాయామములు, జాతీయములు. మున్నగు వివిధశాస్త్రములకును, సంబంధించిన పారిభాషిక పదములు, వ్యావహారిక పదములు అకారాదిగ సాహిత్యపదములతో నవసరమగు చిత్తరువులతో కలఁబోసి కూర్పఁబడును. (చూ. యుద్ధము, అనాసపండు. అండపోషక యుతులు అస్థిపంజరము, అదూరదర్శకము, అస్త్రపుచ్ఛము, అంతర్దశ, అంతకసన్నిపాతము- అక్షాంశరేఖలు- అడ్డాదులు- అరసున్న, అతి- అతిరేకము- అంగము- అజవల్లికణ- అంకోల బీజన్యాసము- అంగవేసినచేయి- అద్దుసవాలు మొ.)

10. చెట్టునకుక: గుఱుతు చూపఁబడినది. (చూ, అక్కలకర- అక్రొర- అగసి- అతసి.)

11. ఇంకఁ క్రియాపదములకు ధాతురూపములును, నామపదములకుఁ బ్రథమైక వచన రూపములును వ్రాయఁబడును.

12. సంస్కృతము, ప్రాకృతము, దేశ్యము, గ్రామ్యము, వాడుక. పారిభాషికము, జాతీయము, ఉపసర్గవిశేషములను సంజ్ఞలిడఁబడును. నిర్దిష్టముగు అన్యదేశ్యము దేశ్యముతోఁ జేర్పఁబడినదిగాన దానికిఁ బ్రత్యేకముగా సంజ్ఞ యిడఁబడదు.

13. ద్వయమునకు అవయవము లైన పదముల యొక్క సంజ్ఞలను ఆయాశబ్దములకడఁ జూచునది. అనగా "అందాక" అనుచో అంతశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను అంతికడను, దాఁకశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను దాఁకకడను జూడవలయునని యర్థము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను దెలియవలయును. (వైకృతము దేశ్యమును మిశ్రమైన పదము.)

14. ఒక్కొకచో నించుక రూపభేదముగల శబ్దము దాని మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ, అకటవికటము. మొ.)

15. ఒక్కొకయెడ "ము వర్ణాంత" రూపము ము వర్ణములేని శబ్దరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును (చూ, అగ్గలిక మొ.)

16. కొన్నిచోట్ల తెనుఁగుపదమునకు ఇయాంతరూపము, ఏదంతరూపము రెండును వ్రాయఁబడును. కొన్నియెడల ఇయాంతరూపముకడ ఏదంతరూపమును, ఏదంతరూపముకడ ఇయాంతరూపమును వ్రాయఁబడును (చూ, అందకత్తియ- అగిసియ మొ, మఱియు అకొ- అటో- మొదలగువాని భేదములను గుర్తింపవలయును.)

17. ఉకారలోపముగల అల్లులోనగు వాడుకలోని పదములు ఒక్కొకయెడ ప్రత్యేకముగ వ్రాయఁబడవు. (చూ, అలుగు మొ.)

18. దేశ్యక్రియలయందు ఇంచుకు వచ్చెడు సామాన్యప్రేరణరూపములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడును. (అడఁగించు, ఇప్పించు మొ.)

19. తేటగాఁ దెలియఁదగుచోట్ల తలముగఁ దెనుఁగుపదములకు సంస్కృతపదముల

తోడను, సంస్కృతపదములకుఁ దెనుఁగు పదములతోడను అర్థముతో వ్రాయఁబడును.

20. ఒకపదము సంస్కృతముగాను తెనుఁగుగాను నున్నయెడల ముందు సంస్కృతార్థములును వెనుక తెనుఁగర్థములును క్రమముగా వ్రాయఁబడును. అట్టిచోటుల సంస్కృతార్థములకు బ్రాకెట్టులేని విడిఅంకెలును, తెనుఁగర్థములకు బ్రాకెట్టుగల అంకెలును గుఱుతిడఁబడును. (చూ, అ- అంకము- అంగ- అంగము మొ.)

21. ఒకపదము విశేష్యము, విశేషణము, సర్వనామము, అవ్యయము, క్రియయగునెడల ముందు విశేష్యార్థములును వెనుక విశేషణార్థములును, నావెనుక క్రియార్థములును వ్రాయఁబడును. (చూ, అంటు, ఎత్తు, ఒద్దు మొ.)

22. ఇందుఁ గొన్నిటికి గ్రంథవిస్తరభీతిచే ప్రయోగములు సంగ్రహముగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన అర్థములు విశదములు కానియెడల ఆయుదాహరణములకు ముందువెనుకలను ఆగ్రంథములయందు విశదముగాఁ జూచుకొనవలయును.

23. ప్రయోగములు దొరకియు పాఠభేదములతోఁ గూడియుండుటవలన నట్టిచోట్ల అశ్వాసాదిపద్యసంఖ్యలు వ్రాయఁబడును.

24. చదివెడివారికిఁ జక్కఁగా దెలియుటకై యిందు అర్థములోనగునది తఱుచుగ సంధిలేక వ్రాయఁబడును. నియమబాహుళ్యముచే నీక్రమము కొన్నియెడలఁ దప్పినను దప్పియుండును.

25. క్రొత్తగ నచ్చుటచ్చుటఁజేసిన నియమవిధానములను పాఠకులాయాసందర్భాదులంబట్టి గ్రహించుకొనవలెను.

26. తెనుఁగున వాడుకలోనికివచ్చిన యన్యదేశ్యాది శబ్దములు కొన్ని చేర్పఁబడినవి. ఇట్టి పదములకు గ్రంథదృష్టాంతాదులు దొరకుట దుస్సాధ్యము. అవి వాడుకయందున్నట్లే గ్రహింపవలెను.

27. రూపాంతరములలో కొన్నిమాత్ర మచ్చుటచ్చుట కిష్టికాపదములుగనియెక నాయాపదములకడనే చూపఁబడినవి.

28. గ్రంథసంకేతాదిపట్టికయందుఁ జేరనిగ్రంథములు పెక్కులుండును. అట్టిచోట్ల నాయాగ్రంథములపేర్లు వ్రాయఁబడును.

29. సంజ్ఞావివరణపట్టికయందుఁజేరని గుఱుతులు మెండుగనుండును. అట్టిచోట్ల వాడుకనుబట్టి తెలిసికొనవలెను.

30 బుద్ధిమంతులిందుల పొరపాట్లు దెలిపి దిద్దించి నన్నుఁ గృతార్థుఁజేయుదురని ప్రార్థించెద.

31. ప్రబంధాదులు పెక్కుముద్రణాలయములందు ముద్రింపఁబడినకారణమున పాఠభేదములు వ్రాయనలవికానన్నిఁ గాన్పించుచున్నవి ఆకారణమునఁ గొన్నిచోట్ల సుశబ్దాపశబ్దనిర్ణయమును, అర్థనిర్ణయమును దుస్సాధ్యముగనున్నది. అట్టిచోట్ల అట్టిపదములుగల పద్యము నుదాహరింపకయే నాబుద్ధికిఁ దగినరీతిని అర్థనిర్ణయాదులను వ్రాసితిని. అట్టిచోట్ల పాఠకులకు గ్రంథపరిశీలనమవసరముగుటచే చూచుకొనుటకనువుగ నట్టిప్రబంధాదులయొక్క అశ్వాసాదులను పద్యములయొక్క సంఖ్యను వివరించి పాఠకమహాశయుల కాపరిశ్రమ వదలిచేసితిని.

ఇట్లు,

విఘంటుకర్త.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక.

అ.	అకారాంతము. (ఇట్లు ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ఐ, ఓ, ఔ, చ్, జ్, ట్, డ్, ఢ్, న్, ప్, భ్, ర్, వ్, శ్, ష్, స్, హ అనువర్ణములుకలవో ఆయా అంతరములుగా చెప్పుకొనవలెను.)
(అ.ఆ.అ.)	(పుంలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము. (స్త్రీలింగవిశేషణమైనప్పుడు) ఆకారాంతము. (నపుంసకలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము.
అం.	అంతము. (సంజ్ఞావివరణము.)
అం, ప్రే.	అంతర్భావిత ప్రేరణము.
అ, క్రి.	అకర్మక క్రియ.
అప్ర.	అప్రసిద్ధము.
అర.	అరవము.
అవ్య	అవ్యయము.
ఆం.	ఆంగ్లేయము.
ఆ.	ఆత్మనేపది.
ఉప.	ఉపపదము, ఉపసర్గ.
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
కన్న.	కన్నడము.
క్రి. విశే.	క్రియావిశేషణము.
గ్రా.	గ్రామ్యము.
చూ.	చూడుము. (సంస్కృత, తెలుఁగు పర్యాయపదములకొఱకు)
జా.	జాతీయము. (దేశీయము.)
తద్వి.	తద్విశేషములు.
(తె. ప.)	తెలుఁగు పర్యాయపదములు.
దే.	దేశ్యము
ద్ర.	ద్రుతాంతావ్యయము.
ద్వ.	ద్వయము. (వైకృతము దేశ్యమును మిశ్రమైన పదము.)
ధా.	ధాతువు. (క్రియాపదము.)
న.	నపుంసకలింగము.
ని.	నిపాతము.
ప.	పరస్మైపది.
పా.	పారిభాషికపదము. (టెక్నికల్ [వర్డు.)
పుం.	పుంలింగము.
పుం, న.	పుంనపుంసకలింగము.
పుం, స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
పై.	పైయర్థము.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
ప్రే.	ప్రేరణము.
బ.	బహువచనాంతము.
మి	మిశ్రము. (సంస్కృతాంధ్రములు కలిసిన శబ్దము.)
మొ.	మొదలైనవి.
రూ	రూపాంతరము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము
విశే.	విశేషణము
వై.	వైకృతము (తద్భవము) (ప్రాకృతసమమును సంస్కృతప్రాకృతభవమునైన పదము.)
శబ్.	శబ్దీకరణము.
శా.	శాసనపదములు.
సం.	సంస్కృతసమము. (తత్సమము.)
(సం. ప.)	సంస్కృతపర్యాయపదములు.
స.	సర్వనామము.
స. క్రి.	సకర్మక క్రియ.
స్త్రీ	స్త్రీలింగము.
హిం	హిందూస్తానీ.
*	వృక్షలతాది వాచకమగుటను తెలియఁజేయును.
...	ఈగుఱుతునడుమ కొన్ని యక్షరములుండును.
=	తత్సమ తద్భవ (ప్రకృతి వికృతి) రూపములచూపించు గుఱుతు
" "	పద్యమున కిరుకట్టులనుండుగుఱుతు. (మిగతగుఱుతులు లాయాపదముల కడ గ్రహించుకొనవలెను)

గ్రంథసంకేతాది వివేచనపట్టిక.

సంకేతములు.	నామములు.	సంకేతములు	నామములు.
	సంస్కృత నిఘంటువులు	ఆం. భా. శా.	ఆంధ్రభాషానుశాసనము
అభి.	అభిధానరత్నమాల	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద
అమ.	అమరకోశము	ఉ, రా.	ఉత్తర రామాయణము
అ, పా.	అమరపదపారిజాతము	ఉ, హరి.	ఉత్తర హరివంశము
త్రి.	త్రికాండశేషము	ఉ, హరిశ్చం	ఉత్తర హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము
ధ.	ధన్వంతరి నిఘంటువు	ఉప	ఉపన్యాసదర్పణము
నా.	నానార్థరత్నమాల	కవి.	కవిజనరంజనము
మే.	మేదినీకోశము	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము
విశ్వ.	విశ్వకోశము	కవిస.	కవిసర్పగారుడము
శ, క.	శబ్దార్థకల్పతరువు	కళా.	కళాపూర్ణోదయము
సం, ఆ.	సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు	కళింగ.	కళింగదేశచరిత్ర
స, సం.	సర్వశబ్దసంబోధిని	కా.	కావ్యాలంకారసంగ్రహము
హా.	హారావళి	కాశీ.	కాశీఖండము
	మిశ్రాంధ్ర నిఘంటువులు.	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము
ఆం	ఆంధ్రదీపిక	కుచే.	కుచేలోపాఖ్యానము
పు.	పురుషోత్తమకవీయము	కేలా.	కేలామృతము
శ, ర.	శబ్దరత్నాకరము	కృష్ణ.	కృష్ణరాయవిజయము
శ, చం.	శబ్దార్థచంద్రిక	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము
	అచ్చ తెనుఁగు నిఘంటువులు	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము
బాల.	బాలచంద్రోదయము	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము
ల.	లక్ష్మీనారాయణీయము	చమ.	చమత్కారమంజరి
వై.	వైకృతదీపిక	చెన్న.	చెన్నబసవపురాణము
శు, పా.	శుద్ధాంధ్రపద పారిజాతము	జై.	జైమినిభారతము
	అచ్చ తెనుఁగు పద్యనిఘంటువులు.	ధర్మజ	ధర్మజరాజసూయము
ఆం భా.	ఆంధ్రభాషార్ణవము	దశా.	దశావతారచరిత్రము
ఆం, ప.	ఆంధ్రపదాకరము	ద్వా.	ద్వాత్రింశత్సాలభంజికాకథలు
ఆం, సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము	నవ	నవనాథోపాఖ్యానము
ఆం, శే.	ఆంధ్రనామశేషము	నళ.	నళచరిత్రము
సాం.	సాంబనిఘంటువు	నిర్వ	నిర్వచనోత్తరరామాయణము
వెం.	వేంకటేశ్వర ఆంధ్రము	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము
	లక్ష్య గ్రంథములు.	నై.	నైషధము
అచ్చ.	అచ్చతెనుఁగు రామాయణము	పం, నా	పంచతంత్రము (నారాయణకవి)
అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము	పం, వెం.	పంచతంత్రము (వేంకటనాథకవి)
అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము	పండి.	పండితారాధ్యచరిత్రము(ద్విపద)
అప్ప.	అప్పకవీయము	పద్మ.	పద్మపురాణము

ంకేతములు.	నా మ ము లు.	సంకేతములు.	నా మ ము లు.
ర.	పరమయోగివిలాసము	వసు.	వసుచరిత్రము
రా.	పరాశరస్మృతి	వా.	వాసిష్ఠరామాయణము
ా.	పారిజాతాపహరణము	వి. పు.	విష్ణుపురాణము
ాంచా.	పాంచాలీపరిణయము	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము
ాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము	విజ.	విజయవిలాసము
ు. చ.	పురూరవచరిత్రము	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము
్రభా.	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	విష్ణు.	విష్ణుమాయావిలాసము
్రభు.	ప్రభులింగలీల	వీర.	వీరభద్రవిజయము
్రభు.	ప్రభులింగలీల (ద్విపద)	వేమ.	వేమనసూత్రరత్నాకరము
స.	బసవపురాణము	వైజ.	వైజయంతీవిలాసము
హు.	బహులాశ్వచరిత్రము	శం.	శంఖలిఖితస్మృతి
్ర.	బ్రహ్మోత్తరఖండము	శశాం.	శశాంకవిజయము
.	భర్తృహరి	శివ	శివయోగసారము
దా్ర.	భద్రాపరిణయము	శుక.	శుకసప్తతి
ల్హ.	భల్హణచరిత్రము	శృం	శృంగారరసాలవాలము
ాగ.	భాగవతము	శేష.	శేషధర్మము
ాగ.	భాగవతము (ద్విపద)	షో.	షోడశకుమారచరిత్రము
ాను.	భానుమతీపరిణయము	సంజ్ఞా.	సంజ్ఞావివరణదర్పణము
ార.	భారతము (18 పర్వములు)	సకల	సకలకథాసారసంగ్రహము
ీ.	భీమేశ్వరపురాణము	సత్య	సత్యభామాసాంత్వనము
ో.	భోజరాజీయము	సమీ.	సమీరకుమారవిజయము
ార్క.	మార్కండేయపురాణము	సర్వా.	సర్వార్థసారసంగ్రహము
ైం	మైరావణచరిత్రము	సా.	సారంగధర (శంభుకవి)
య	యయాతిచరిత్రము	సా	సారంగధర (చే. వేం.)
త్న.	రత్నపరీక్ష	సురా.	సురాభాండేశ్వరము
స.	రసమంజరి	వ్యా	వ్యాకరణము
సి.	రసికజనమనోభిరామము	స్వా.	స్వారోచిషమనుసంభవము
ా.	రామాయణము	హం.	హంసవింశతి
ా.	రామాయణము (రంగనాథుఁడు)	హర.	హరవిలాసము
ాజ.	రాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేక	హరి. వ.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము
ా. వి.	రాజవాహనవిజయము [సంచిక	హరి.	హరివంశము
ాఘ.	రాఘవపాండవీయము	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (శంకర
ాజ.	రాజశేఖరవిలాసము	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (గౌరన
ామా.	రామాభ్యుదయము	శం. ని.	తెనుఁగునకు ఇంగ్లీషు (పి. శంకరనారాయణగారి) నిఘంటువు.
ుక్మాం.	రుక్మాంగదచరిత్రము		(మొదలగునవి.)
ుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము		
క్ష.	లక్షణసారసంగ్రహము		
క్ష్మీ.	లక్ష్మీనృసింహపురాణము		
ర్ణ.	వర్ణరత్నాకరము (1-3)		

శాస్త్రములు.

1. వేదము, శాస్త్రము
2. వ్యాకరణము
3. నిరుక్తము
4. జ్యోతిషము
5. కల్పము
6. ఛందస్సు
7. మీమాంస
8. న్యాయశాస్త్రము
9. పురాణములు
10. ధర్మశాస్త్రము
11. ఆయుర్వేదము
12. పాకశాస్త్రము
13. అర్థవేదము
14. కామశాస్త్రము
15. ధనుర్వేదము
16. మల్లశాస్త్రము
17. గజశాస్త్రము
18. వ్యూహశాస్త్రము
19. అశ్వశాస్త్రము
20. పురుషసాముద్రికము
21. స్త్రీసాముద్రికము
22. గాంధర్వవేదము
23. భావాధ్యాయపరిమేయము
24. అలంకారములు
25. నాటకలక్షణము (శ్రీం. స.)
26. కావ్యలక్షణము (శ్రీం. స.)
27. ఛందోలక్షణము (శ్రీం. స.)
28. గాంధర్వవేదము (రాగాధ్యాయము)
29. గాంధర్వవేదము (తాళాధ్యాయము)
30. భరతశాస్త్రఫలము
31. చతుష్షష్టి విద్యావివరణములు
32. క్షేత్రగణితము (కొందలగునవి)

ప్రకృతిశాస్త్రములు.

1. భౌతికశాస్త్రము (హై. న. గారు)
2. రసాయనశాస్త్రము (వే. వి. శర్మగారు)
3. మహామ్మదీయమహాయుగము కే.వి.ల.గారు
4. పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము (మ. సా.గారు)
5. ఆంధ్రులచరిత్ర (చి. వీ. గారు)
6. వ్యవసాయశాస్త్రము (గో. జో. గారు)
7. పరిణామవాదము (చిం. దీ. గారు)
8. వృక్షశాస్త్రము (టి. సాలమన్ రాజుగారు)
9. శారీరశాస్త్రము, ఆరోగ్యబోధిని (విజ్ఞాన)
10. జంతుశాస్త్రము (ఆ. ల. గారు)
11. స్వీయచరిత్రము (కం. వీ. గారు)
12. హిందూమహాయుగము (కే. వి. ల. గారు)
13. జీవశాస్త్రము (ఆ. ల. గారు) [గారు)
14. హిందూదేశకథాసంగ్రహము (కే. వి. ల.
15. ఢిల్లీదర్బారు
16. అర్థశాస్త్రము (వి. రా. రెడ్డిగారు)
17. చంద్రగుప్తచక్రవర్తి (ప.వి. స్వామిగారు)
18. రాణీసంయుక్త (దే. మ. గారు)
19. వ్యవహారకోశము (ది. వేం. శే. గారు)
20. శాస్త్రపరిభాష (ది. వేం. శే. గారు)

(కొందలగునవి.)

☞ గ్రంథసంకేతాదిపట్టికయందుఁ జేరనివానినామము లాయాపదములకడనేఁ జూపఁబడును.

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము

అను

ఆంధ్ర ప్రతిపదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువు.

శ్రీ శ్యామల కామశాస్త్రియము.

" శ్లో. వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతి పత్తయే।
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ.॥"

అ

అ. సం. వి. అ. పుం. 1. అచ్చులలోని మొదటి యక్షరము, అకారము: చూ, వర్ణము. 1; 2. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 3. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 4. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 5. గాలి: చూ, వాయువు; 6. శిఖ, జుట్టు: చూ, సిగ. 3; 7. గాయత్రి లోనగునది (చూ, ఓమ్. చూ, గాయత్రి): చూ, మంత్రము. 1; 8. మిక్కిలి నిర్బంధించుట: చూ, బలవంతము; 9. గుణము: చూ, స్వభావము; 10. బండిని లాగుకొనిపోవు గుండ్రని చక్రము: చూ, శకటము. 1; 11. కుక్కుట శిరస్సు: చూ, కోడితల; 12. చంద్రబింబము: చూ, బింబము. 6; 13. [illegible]: చూ, బృహస్పతి; 14. కాఁడేలు: చూ, వృత్తము. 4; న. 15. గౌరవము: చూ, సన్మానము; 16. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 17. తోడవు: చూ, భూషణము. 3; 18. కాలం చాఁచి పెట్టిన అడుగు: చూ, పాదము. 1; 19. కూడుకొన్న శబ్దార్థములయొక్క భావ కర్మములు: చూ, సాహిత్యము. 1; స్త్రీ. 20. గట్టుచూలి, గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; అవ్య. 21. అభావార్థకము: చూ, శూన్యము. 1; 22. నఞర్థకము: చూ, లేదు. 2; 23. నిషేధార్థకము: చూ, వద్దు; 24. కించిదర్థకము: చూ, స్వల్పము; 25. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతము. 1; 26. ఉత్ప్రేక్షార్థకము: చూ, ప్రట్టుక; 27. యుద్ధార్థకము: చూ, యుద్ధము; 28. అంగీకారార్థకము: చూ, ముంగిలి. 2; 29. వాంఛార్థకము: చూ, వాంఛ; 30. అంతఃపురార్థకము: చూ, సదనము. 1; 31. అవధారణార్థకము: చూ, సత్యము; 32. ఊత్కృతము, ఊఁకొట్టుట: చూ, ఊ. 11; వై. అవ్య. (1) మఱియొకదాని లేమిని తెలుపును. "చ. ఇది శతవృద్ధ మాజనిని యిప్పుడు మృత్యువుఁ గాంచెరిట్లు, నీయాయసము కుల ప్రియుక్త

ముగుచున్న సనాతన ధర్మ మిత్తెఱంగ దహన కర్మ మెల్ల మదిగా నిదిగా మును నిశ్చయించి మా, మొదలిటి వారొనర్చు విధముం గొనియాడితి మేము నియ్యెడన్." భార. విరా. 1, ఆ. 179; "గీ. ఎవ్వరికిఁ గాఁగ ధరణియు నెల్ల సుఖముఁ, గోరెదము వార లండఱు వీరవచ్చి, ప్రాణములు నర్థములు నొల్లఁబాటు సేసి, కయ్యమునఁ జావనఱు ముటఁ గంటిగాదె." భార. భీష్మ. 1, ఆ. 182: చూ, కాకేమి; (2) తనంతట అనునర్థము తెలుపును. "ఉ. అమ్మ సరస్వతీ పరమహత్త్వము సన్నుతియించి తీవు నా, కిమ్మగ సర్వ ధర్మములు నీవ యెఱుంగుదు వంశ మెల్లఁ బూ, తమ్ముకు నీదు చర్యనని ధాత పడంతియె యానతిచ్చె." కళా. 4, ఆ. 128. ఎ, ఏ; (3) బొత్తిగా అను నర్థమును తెలుపును. "ఎ, గీ. కులము పాడినదపఁ దలఁపఁడ పతి సెడఁ, దలచె సేనిఁ గొడుకు పలచినట్టి, వాఁడుగాన యతని పక్రితమాన్పలేఁ, డింత కంటెఁ గలదె యడరుమాకు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 9; (తలఁపఁడ=తలఁపనే తలఁపఁడు) "చ. పెక్కుభంగులఁ బురికొల్ప నెవ్వరును గోత్రుల సేయఁగ రేమి సెప్పుదున్." భార. ద్రోణ. 3, ఆ. 59; (ఈయర్థమున క్రియల వ్యతిరేకార్థక రూపములతో యనుప్రయుక్తమగును.): చూ, ఏవి; (4) అలస్యము లేమిని దెలుపును. "సీ. పడిలొల్లు దిరిగి మెప్పిగ్గడు మదావళములు దోన రూపఱిన యాధోరణులును." శై. 5, ఆ. 192; (5) క్రియలకు ప్రార్థనార్థకమందు వికల్పముగ నను ప్రయుక్తమగును. "క. కనుఁగొండ యితని ధైర్యము, వెనుగొండను." పాండు. 1, ఆ. 58; (6) ఇది స్వరభేదము లేక ప్రశ్నించిన విషయముయొక్క వ్యతిరేక నిశ్చయమును తెలుపును. "ఉ. పుష్పబాణాసను పుష్పబాణ నివహమ్ములకుం గుతిరైతి నిట్టివా, యాసనిరాకరింపఁ దగవా మగవాఁడవు కావ యర్జునా." హర. 4, ఆ. 129: చూ, ప్రశ్నము. (7) సంశయమును దెలుపును. "ఉ. అంతటమూర్ఛదేరి పులియా యెలుఁగా యెనుపోత సింగమా, కాంతుమ." కళా. 4, ఆ. 106; చూ, సంశయము; (8) నిశ్చయమును తెలుపును. "సీ. కామించియున్నఁ దత్కామ రాగంబున యతిరేకమునఁ జేసి యాత్మణంబ. గీ. తనకుశుక్లపాతం బైన." భార. ఆది. 5, 131; "సీ. చేనఁబండిన విత్తు చేనిక ఫలకాంక్షఁ జేర్మి గ్రమ్మఱ వెద పెట్టునట్లు." కుమా, సం. 1, ఆ. 48: చూ, సత్యము; (9) ఒకానొకప్పుడు వాక్యాలంకారమును దెలుపును. "చ అది సభయే ప్రియంబెసఁగ నార్యులు నిల్వరయేని యార్యులే, మదిఁదలఁపంగ హాగిలు సముచిత ధర్మము పల్కలేని." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 70; వై. స. (10) సమాసపూర్వపదముగా నున్న తచ్ఛబ్దార్థకమును దెలుపును. 'అ' అనుదానికికొన్నిచోట్ల వచ్చెడి యాదేశము. "అ + కడ=అక్కడ; అ + కన్య=అక్కన్య" మొ.

అప్. సం. వి. అ. వ. 1. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 2. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 3. కాలు చాఁచి పెట్టిన యడుగు: చూ, పాదము. 1; 4. ఔన్నత్యము: చూ, పాడవు. 2; 5. అంజలి: చూ, దోసిలి; 6. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 7. సప్తస్వరముల కాలప్రమాణము: (చూ, షడ్జము) చూ, స్వరము. 2; 8. ఱడాయి: చూ, యుద్ధము; 9. కత్తి, నులుచేదర వు. చోటు: చూ, ముంగిలి. 2; 10. అంతఃపురము: చూ, సదనము. 1; 11. గౌరవము: చూ, సన్మానము.

అంక. దే. వి. 1. పైపు: చూ, పార్శ్వము. 2; 2. మెడమీఁదనున్న కాఁడి మొదలగువానిని మెడక్రిందికిఁ దెచ్చుకొనుట: రూ-అంకియ- అంకె, అణక.

అంకకాఁడు. దే. విశే. 1. (అంకము + కాఁడు.) మచ్చరీఁడు. "గీ. ఎలసియేప్రొద్దుఁగనువొందదనీకమరుఁడుకలహమున కంకకాఁడయి కాలుద్రివ్వ." ఆము. 5, ఆ. 84: చూ, మాత్సర్యశీలుఁడు; 2 దేహమందలి పుట్టుమచ్చేలులోనగువానిగుఱుతు గలవాఁడు. "చ. హిమకరుఁడంకకాఁడు మధువెప్పుడుజాతి విరోధి." కవిక. 3, ఆ. 98: చూ, గుఱుతుగలవాఁడు.

అంకగణితము. పా. అంకెలతోఁజేయు లెక్క. (చూ, గణితము.)

అంకణము. వై. వి.=అంగణమ్ (రూ.-అంగణము-అంగనము అనికొందఱు) కక్ష్య, నలువేవరపు చోటు. "అది యొన్నియంకణముల యిల్లు.": చూ, ముంగిలి. 2.

అంకతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.అగ్ని. చూ,వహ్ని.1; 2. జ్వాల: చూ, మంట. 2; 3. తామర*: చూ, పద్మము. 1; 4. అఁడుగుతి: చూ, భగము. 12; 5. గాలి: చూ, వాయువు; 6. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

అంకనము. వై. వి.=అంకమ్. చిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1.

అంకపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆలింగనము: చూ,సంశ్లేషము; 2. ఉపమాత:చూ ,దాది; 3. అరుఁగు: చూ, వేదిక; 4. ఏఱుమద్ది * చూ, మద్ది; 5. కౌంగు: చూ, మైజాఱు; 6: చూ, తొడ.

అంకపాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆలింగనము: చూ, సంశ్లేషము; 2. అరుఁగు: చూ, వేదిక; 3: చూ, తొడ; 4. ఏరుమద్ది * : చూ, మద్ది.

అంకపేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గారుపాకిపూ* : చూ, మాగిని పసుపు.

అంకపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము + పొంకములు.) (రూ- అంకపొంకాలు-అంగపొంకములు-అంకాపొంకాలు.) 1.వేగము: చూ, వేగము. 3; 2. కోపము : చూ కోపము; 3. పగ: చూ, విరోధము. 1; 4. అధికము: చూ, హెచ్చు. 1; విశే. 5. ఉగ్రము, భయమును పుట్టించునది. చూ, భయంకరము.

అంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. = అంకియ- అంకె. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను దెలుపునట్టి రేఖ: చూ, సంఖ్య. 1; 2. తొడపైభాగము: చూ, తొడ; 3. చిహ్నము, గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 4. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 5. అపరాధము: చూ, నేరము; 6. వాక్యార్థము నభినయించుట; చూ, వ్యంజకము. 1; 7. పదార్థము నభినయించుట: చూ, నాటకము. 1; 8. పదివిధములయిన రూపకములలో నొకటి: చూ, రూపకము; 9. తోవపు. చూ, భూషణము. 2; 10. జగడము. చూ, యుద్ధము; 11. చేరువ: చూ, సమీపము; 12. గాయత్రి లోనగునది: (చూ, ఓమ్, గాయత్రి) : చూ, మంత్రము. 1; 13. ఆోమ్ము' చూ, వక్షము; 14. శాస్త్రదింతనాదులచేఁ గలుగు వర్గరిక్ష జ్ఞానము: చూ,బుద్ధి; న.15. దుష్కృతము: చూ, పాపము; 16 కష్టము, కడగండ్లు: చూ, శోకము; 17. వేలము: చూ, మాత్సర్యము; దే. వి. (1) దూఱు. "ఉ. పొంపుఁగావ్యలక్షణము పోకడెఱుంగక దిట్టమాకలై, కొంకక వంకరగ్రములు గూర్చి సభాస్థలిఁజొరధులట్లుని,శ్శంకఁ జరించుమనిమున్ వి సంఘము పల్కులమెచ్చ కూండే, యంకము సేయవచ్చు నలయయ్యలమున్నుగఁబ్రస్తుతించెదన్." హై. 1, ఆ. 13:చూ, నింద.1.

అంకమ్మ. ద్వ. వి. (అంకు + అమ్మ.) ఒకగ్రామదేవత: చూ, మహాలక్ష్మి. 3.

అంకవన్నియ. ద్వ. వి. (అంకము + వన్నియ.) గుఱ్ఱము నెక్కుటకు కలువరిక్కల నమర్చిన మెట్టు, (రికాబు): చూ, వన్నె. 13. (రూ- అంకవన్నె.)

అంకవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. గణితము, లెక్క: చూ, సంఖ్య. 1. (చూ, గణితము)

అంకశయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చావు: చూ, మరణము; 2. నేలపడక. చూ, మృతశయ్య; 3. వల్లకాడు: చూ, శ్మశానము; 4. పాడె: చూ, శవయానము.

అంకాపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము + పొంకములు.): చూ, రూ-అంకపొంకములు (రూ-అంకాపొంకాలు-కోపము.- "క. కింకరులచేత నంటన్, లంకకు వేగం దనందినన్ విని యంకా, పొంకాలు దరికొనంగ నిరంకుశ సాహససమర్థుఁడగు దశముఖుఁడున్." రామా. 7, ఆ. 49.)

అంకాలమ్మ. ద్వ. వి. రూ-అంకమ్మ: చూ, మహాలక్ష్మి. 3. (అంకాళమ్మ అనియు)

అంకారించు. వా. స. క్రి. 1. లంగరుయెత్తు, ఓడ చోఁప యెత్తిపోవు; 2. సిద్ధపఱుచు.

అంకించు. సం. స. క్రి. 1. పొగడు. "వ. అని మఱియు సముచిత సంభావనంబుల నంకించుచున్న వరమ వైష్ణవీ రత్నంబును." భాగ. 8, స్కం. 134: చూ, స్తుతించు; దే. అ. క్రి. (1) సంతోషించు. "వ. పంకజభవాండమండపంబు సంకుచేసిన పొంకంబున నంకించుచు" వసు. 4, ఆ. 28: చూ, సంతోషించు, స. క్రి (2) అడించు "ఎ, గీ. ఖడ్గఘంకించ వైష్ణవికరముఁబట్టి, వాంఛితంబెద్ది వేఁడుము వరమువనిన." శై. 9, ఆ. 144: చూ, శిక్షించు (3) త్రిప్పియాడు. "నెమ్మిగ మద్దమంకించి." విర్వ. 8, ఆ. 38: చూ, త్రిప్పు; (4) దొంగిలించు. "క. సంకోచలఁబడ్డవారే, యంకింతురు నీదు రాజ్యభాగము ననుపుల్." కృష్ణా. 2, ఆ: చూ, మ్రుచ్చిలించు.

అంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎంచఁబడినది: చూ, గణితము. 2; 2. గుఱుతిడఁబడినది; 3. కృతియిడఁబడినది; 4. మచ్చవేయఁబడినది; 5. బిరుదిడఁబడినది. మొ.

అంకితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 గుఱుతిడఁబడినవాఁడు; 2. కృతిపొందఁబడినవాఁడు, కృతిభర్త.

అంకినీము. దే వి. గుఱ్ఱపుజీనునకు వేయు నలంకారము: చూ, హయము.

అంకియ. వై. వి. 1.=అంకము. రూ-అంకె, ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను గెలుపునట్టిరేఖ: చూ, సంఖ్య. 1; 2. లోఁకువ. రూ- అంకె: చూ, వశము. 1.

అంకియము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగు వానిపై వొక పార్శ్వపు భాగము: రూ-అంకెము, అండియము- రూ-అండెము: చూ, పెటిక.

అంకిలము సం. వి. అ. పుం. అంకురము: చూ, మొక్క. 1.

అంకిలి. దే. వి. 1. తాలుమూలము: రూ-అంకు (సం,వ):— తాలుమూలము; 2. ఆపద. "క. ఇంకని జలములు గలిగిన, యింకొక్కయగాధసరసి విడినంజాలున్, సంకోచింపక మమునీ, యంకిలిఁబాపుటకు నీవయర్హుఁడవనినన్." పంచ. నా. 1, ఆ. 222: చూ, విపత్తు; 3. కలఁత. "క. అని యూరడిలఁగఁ బలికిన, విని యంకిలి దేఱు చిత్తవృత్తి గలుగు నంగన యొద్దుపడిగన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ: చూ, సంతాపము; 4. అడ్డము. "ఎ, గీ. మహీధరము పేయువంకిలిమానుటయును." —క. 3, ఆ. 11: చూ, వారణము. 1.

అంకిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అశ్వాంతరమగు. "క. దైవికమై, యంకిలి పడియెడి పనులకు, సంకటపడుటదియు నొక విచారమె చెపుడా." భో. 6, ఆ. 376: చూ, నట్టువడు.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించే "వా,డాయతిశక్తి నన్ను నిటనంకిలి పెట్టినయప్డు" రా. సుం, కాం. 71 :చూ, వారించే.

అంకు. దే. వి. 1. రూ- అంకమ్మ: చూ, మహాలక్ష్మి. 3; 2. తాలుమాలము చూ, అంకిలి. 1.

అంకుటము. సం. వి. అ. పుం. గడియమాను దీసెడి వంకర యినుపకమ్మి, కుంచె కోల :చూ, బీగము.

అంకుడు. దే. వి. దేవుడు చూ, వేలుపు.

అంకురము. సం వి. అ. పుం. 1. రూ-అంకూరము మొలక: చూ, మొక్క. 1; 2 జలము: చూ, సలిలము; 3. నెత్తురు చూ, రక్తము. 1; 4. రోమము. చూ, వెండ్రుక. 1.

అంకురములు. పా. ఏకదళబీజము, ద్విదళబీజము అని ద్వివిధము.

అంకురాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాటుటకుఁగాను దళముగా విత్తులఁబోసి మొలపించిన మొలకలు, కోఁగు: చూ, నారు. 1.

అంకురించే. సం. అ. క్రి. కందళించే చూ, మొలకెత్తు.

అంకురితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మొలకెత్తినది: చూ, సంభూతము. (రూ-అంకూరితము.)

అంకుశదుర్ధరము. సం. వి. అ. పుం. మదపుటేనుఁగు: చూ, హస్తి.

అంకుశన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గొప్పయేనుఁగు చిన్నదియగు నంకుశమునకు లోఁబడి నరీతి.

అంకుశము. సం. వి. అ. పుం. 1 = అంకుసము, ఏనుఁగు కుంభస్థలముమీఁద బొడిచెడియాయుధము. (చూ, సృణి.) :చూ, బాణము. 1.

అంకుశరేఖలు. ఆం. పాదరేఖలలోని విశేషము, రాజమాత్య లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1. (పాదమందు అంకుశ, కుండల, మాలికాదిరేఖలున్న భాగ్యవంతులగు రాజులకు ల్లయగుననుట శాస్త్రము.)

అంకుసంబుమాద్రి. ద్వ. వి. మాల: చూ, నక్షత్రము. 1.

అంకుసము. వై. వి.=అంకుశము: చూ, అంకుశము.

అంకూరము. సం వి అ. పుం. రూ-అంకురము, మొలక: చూ, మొక్క. 1.

అంకూరితము. సం. విశే: చూ, రూ-అంకురితము.

అంకె. వై. వి. 1 =అంకము. అదను: చూ, సమయము. 1; 2. మెడమీఁదనున్న కాఁడి మెడక్రిందికిఁజెమ్మెకొనుట. చూ, రూ-అంక. 2; స. 3.=అంక. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను దెలుపునట్టి రేఖ. చూ, సంఖ్య. 1, 4.=అంక. లోఁకువ చూ, సమము. 1 (రూ-అంకియ)

అంకెగొను. ద్వ. స. క్రి. (అంకె + కొను) ఆచ్ఛాదించే. "గీ. మబ్బులందలి పూర్తిప్రతి రవిమధ్య మంకెగొనఁగఁ, జిక్కువడక చరించు నంకొక్క కరటి." రా, వి. 3. ఆ. 49: చూ, మూయు. 1.

అంకెన. దే. వి. ఒకరకపు పండ్లచెట్టు: చూ, వృక్షము.

అంకెము. దే. వి 1. గుఱ్ఱము నెక్కుట కిఱుప్రక్కలమర్చిన ఇనుపమెట్టు, (రికాబు): చూ, అంకవన్నియ; 2. అండెము: చూ, రూ-అంకియము.

అంకెవన్నియ. ద్వ. వి. (అంకెము + వన్నె యు.) రికాబు. (అంకెకబ్బమున కిక్కడ పొసగ్గ మర్థము.) "సీ. గోకంధికంబులఁ గొమరొందు కళ్లెంబు వజ్రాల కీలంకెవన్నెయలును."

రా. 7, ఆ. 397· చూ, రూ-అంకవన్నియ (రూ. అంకెవన్నె.)

అంకెవన్నె. ద్వ. వి. —పై—

అంకోడము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అంకోలము. ఊడుగు.*: చూ, మహాయమళపత్రిక.

అంకోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిమంథని *: చూ, తక్కోలకము.

అంకోలగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రియంగువు *: చూ, ప్రేంకణము.

అంకోలబీజన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నేలకు రాలిన ఊడుగువిత్తనములు ఉఋము వినఁబడఁగానే మరల మ్రానును అంటినరీతి.

అంకోలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అంకోడము *.

అంక్యము. సం. వి అ. పుం. 1. కరక్కాయవంటి మృదంగము; చూ, వీణె; విశే. 2. ఎంచేఁడగినది: చూ, సంఖ్యేయము.

అంగ. సం. అవ్య. 1. సంబోధనార్థకము: చూ, సంబోధనము; 2. సంతోషమును తెలుపుట: చూ, సంతోషము; 3. కైముతిక న్యాయము; అం. 4. కుక్రిపలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కుక్రిపలు; దే. వి. (1)=అంఘ్రి. కాలు చాఁచిపెట్టిన యడుగు: చూ, పాదము. 1.

అంగచ్ఛేదము. పా. శరీరమందలి యొక భాగమును ఛేదించుట: చూ, అంగవికర్తనము.

అంగజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1.

అంగజము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; 2. మత్తు: చూ, మదము. 1; 3. రోమము: చూ, వెండ్రుక. 1; విశే. (అ. ఆ అ.) 4. దేహమునఁబుట్టినది.

అంగజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1; 2. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

అంగజాల. దే. వి. కొజ్జా. "వ. పాదసాదవాని సావిడల్లులు హస్త పల్లవంబులు పట్టితివిచివి నప్పంకజాక్షి కంకణ ఝుణ ఝుణత్కారంబుగాఁగెంగేలు గుదిలిచి తివిచికొని వికటకుటిలభ్రుకుటి నట భీషణ ఫాల ఫలకయై కలకలం గటికినగవునగి కన్నులనిప్పులురుల హుంకారంబుసేసిన...అంగజాలలు కాలు కాలం బెనఁచుకొనిచోఁపక ట్టువడంగూలిన." కాశి. 6. ఆ. 227; సారం. 2, ఆ. 270: చూ, సావిడల్లుఁడు.

అంగజాలుఁడు. దే. వి.—పై.—

అంగడి. దే. వి. 1. పసారము, వలుసరకులుంచుకొని యమ్ముడుచోటు. "చ. కొనుఁడు పదార్థరి రత్నములు గోరినవానివ యిత్తుమన్తఅం, గునఁ బచరింతు రంగడులఁగోచుటు లప్పురి సిద్ధరత్నముల్." భార. ఆది. 8, ఆ. 73: చూ, దుకాణము; 2. అగసాలెలోనగువారుపని చేయుచోటు. "మ. జితసౌవర్ణఋతెఅంగునందనరెవర్షావేళ మిన్నంగడిన్." చంద్రా. 4, ఆ. 17: చూ, దుకాణము; 3. రాజసభ, కొలువుకూటము, దివాణము "క. పవనజగదయును నీ గాం, డివమును నెటఁబోరయునంగడికిఁ బాంచాలిం, దివిచికొని వచ్చునెడ." భార. ఉద్యో 4, ఆ. 193: చూ, సభ. 2; 4. గ్రామస్థులు చేరి వ్యవహారము చేయుచోటు, "గ్రామకార్యంబు దీర్పనంగడికివచ్చి." పాండు. 3, అ: చూ, సభ. 2; 5. న్యాయాధిపతి న్యాయము విచారించుచోటు. "ఉ. అంగడి మూడు మాడలును వడ్డుగ దండుగ వానిపైఁ బడుఁ." విజ్ఞా ప్రా. కాం 42: చూ, సభ. 2

అంగణము. సం. వి. అ. న. 1.=అంకణము. కమ్యా, వల్లఁచేవరళ్లు చోటు: చూ, ముంగిలి. 2; 2. ఆకాశము: చూ, మిన్ను.

అంగద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దక్షిణ దిక్కు

వందలి యేనుఁగు: చూ, హస్తి; దే. వి. (1) కోపము. "చ. అ, య్యనిమిషనాథుఁ బట్టుకొని యంగదవృత్తుఁడు మిగ్రంగ" భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 123: చూ, రోషము; (2) వగ. "చ. పోల కవణంపు తోని నిఁకఁ బూనఁగఁ జాలనటంచు సేలతో, య్యాలి కతి వేల్పు పాజ్జఁబడి యంగదతోఁ దన చెందమం తయున్, బోలుపుగ విన్నవించుకొనఁ బోయె నోహో యన మబ్బు తోఁపకుం, బలువుగఁ గప్పె దుమ్మొగని పాలెవడిన్ సురగాడ్పు పెంపునన్." అచ్చ. కిష్కిం. కాం, రామా. 5, ఆ 224; అచ్చ. అయో, కాం. 55: చూ, శోకము; (3) ఆయతము. "ఉ. అంగ దఁదత్స్వయంవర మహో మహా నైగన కేళి హారాతికిన్, గ్రంగన గంటపైఁ గొడుపు వ్రాలుట యెన్నఁడునాఁటనుండియున్, సం గరముం గరంబుగ మనంబున భావనసేయ రైరి యా, మంగళకార్య నిష్ఠులయి మర్త్యమ లోకమునన్ మహీపతుల్." వై. 3. ఆ, 25, కువ, సం. 12, ఆ. 806: చూ, యత్నము; (4) ఆపద, ఉపద్రవము. "ద్వి. అంగదు యౌవరాజ్యమునందునునిచి, యంగదలేని సౌఖ్యముఁబొందు మీవు." రా. కిష్కిం, కాం. "క. ఓరాయఁడ యీయంగద, కోరు వలేకటకు వచ్చె నూళ్ళన్నియు." నీలా. 2, ఆ. 58: చూ, విపత్తు; (5) ఆకలి. "చ. అటుగూడ యుక్కుగుండు కడునంగద మిగ్రిం గిన." రా. అర, కాం. 2, ఆ. 121.; వై. 8, ఆ. 178: చూ, బుభుక్ష; దే. అవ్య. (6) సంతాపార్థకము : చూ, సంతాపము.

అంగదట్టము. దే. వి. (అంగము + దట్టము.) స్త్రీలు మొలఁగట్టుకొనెడు వస్త్రము, పావడ "సీ. తతవితంబా భోగధర కాంచుకములోని యంగదట్టపు కావిరంగువలన, శశికాంతమణి పీఠి వాతెవాలఁగ." పాన్య. 3, ఆ. 27: చూ, వస్త్రము.

అంగదము. సం. వి. అ. న. కేయూరము, సందికడియము: చూ, భూషణము 2.

అంగదములు. అం. దిశధ్వజలుగాక మిగిలిన శుభావస్థముల (నుడులు) కు నాగంతుకము లని నామములు. వానిలో నివి రెండు అంగదములు: చూ, ఆగంతుకములు. (అనుబంధములో చూడుము)

అంగదీర్ఘవంతము సం. వి. త్. పుం. ఒకానొక పిట్ట: చూ, పక్షి.

అంగదుఁడు. సం.వి. అ. పుం. 1. వాలి పుత్త్రుఁడు: చూ, వానరము; 2. భరత మహారాజు కొడుకు: చూ, పుత్త్రుఁడు. 1.

అంగనేశస్త్రీ. అం. ముఖ్యమగు దేశస్త్రీలలో నొకతె: (చూ, దేశస్త్రీలు.) : చూ, స్త్రీ.

అంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తరదిక్కునందలి యేనుఁగు; చూ, హస్తి; 2 ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. శరీర సౌష్ఠవముగల యాఁడుది. చూ, స్త్రీ, 4. కన్యారాశి: చూ, రాశి. 2; అం. 5. అష్టదిగ్గజముల భార్యలలోనొకతె: చూ, దిగ్గజ భార్యలు.

అంగనము. సం. వి. అ. న. 1. పయనము: చూ, ప్రయాణము; 2. అంగళ. మొలనూలు; చూ, భూషణము. 2; 3. అంగణము. వలువేదర పుచోటు: చూ, ముంగిలి. 2

అంగపంచకము. అం. ఉపాయము, సహాయము, దేశకాల విభజనము, అపదకుఁబ్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి. (5)

అంగపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆలింగనము: చూ, సంశ్లేషము. (రూ-అంగపాళి.)

అంగపాత్రములు. అం. విరామము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము. (6)

అంగవిల్లు. దే. వి. (అంగము + విల్లు) ఆఁడువారు మొలను గట్టెడి వెండి బంగారముల విల్లు: చూ, భూషణము. 2.

అంగభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మదనుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

అంగమచ్చెము. దే. వి. (అంగము + మచ్చెము.) చిహ్నము, గుఱుతు. "శా. ఔనా పోరు దవానమున్ గలఁచి యేలా యింక నీతోడ సెం, తేనేమింపఁగ నాడఁ జిక్కె నిదిగో నీయంగమచ్చెంబు నా, చేనీలోనను రాజు తావ లేఁగదా చెక్కెంతు నీకీలు కీల్ గానీ యిందులకేమి తాగుమని కేలన్ బొమ్మ తాటించుచున్." సారం. 2, ఆ. 137; "క. దైత్యుని దేహాంగమచ్చెములు గన్గొని." రామా. 5, ఆ. 288: చూ, లక్షణము. 1.

అంగమర్దనము. సం. వి. అ. న. ఒడలు పిసుకుట: చూ, సంవాహనము. 1.

అంగమర్దము. సం. వి. అ. పుం.—పై—

అంగమర్దకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒడలు పిసుకువాఁడు: చూ, సంవాహకుఁడు.

అంగమర్ది. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.)—పై—

అంగమర్దుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ.)—పై—

అంగము. సం. వి. అ. న. 1. అవయవము: చూ, విశేషము. 3; 2. అనువు: చూ, వెరవు; 3. ఒడలు: చూ, శరీరము; 4. అప్రాగ్ర్యము: చూ, అప్రధానము; 5. అంగదేశము; చూ, దేశము; స. 6. షట్సంజ్ఞ: చూ, అలు. 1; విశే. 7. అవయవములు గలది: అంగి, అవయవి; 8. సమీపించినది : చూ, సమీపము 2; తద్వి.- అం. 9. సేనాంగములు.-రథము, గజము, తురగము, పదాతి. (4); పంచాంగములు.-తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము. (5); శరీరాంగములు.-కరములు రెండు, చరణములు రెండు, ఉరము, లలాటము, భుజములు రెండు. (5); కన్యాదానాంగములు.-వాగ్దానము, ఫలదానము, కన్యాసంవరణము, కన్యాదానము, నిరీక్షణము. (5); వేదాంగములు.-శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. (6); వేదోపాంగములు.- మీమాంసము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము. (4); రాజ్యాంగములు.- స్వామి, అమాత్యులు, సుహృదులు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (7); సభాసప్తాంగములు.- విద్వాంసులు, కవీశ్వరులు, భట్రాజులు, గాయకులు, పరిహాసకులు, ఇతిహాసకులు, పౌరాణికులు. (7); యోగాంగములు.- యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ, సమాధి. (8); యోగయమాంగములు.- సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి, మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము. (10); నాట్యోపయోగాంగములు.- శిరస్సు, దృష్టి, తారలు, పుటలు, భ్రువులు, నాసికము, గండములు, అధరము, చిబుకము, ముఖము, కంఠము, హస్తములు, వక్షము, జఠరము, పార్శ్వములు, కటి, ఊరువులు, జంఘులు, చరణములు. (19); రాగాంగములు.- మధ్యమాది, మాళవశ్రీ, తోడి, బంగాళము, భైరవము, వరాటి, ఘూర్జరి, గౌడము, కోలాహలము, వసంతకము, ధన్యాసి, దేశి, దేశము. (13); రాగోపాంగములు.- ద్రావిడి, ఘూర్జరి, వరాటి(?), మలహరి. (4); వరాట్యుపాంగములు.— కౌశికీవరాటి, ద్రావిడ వరాటి, సైంధవ వరాటి, ఉపస్థాన వరాటి, హతస్వర వరాటి, ప్రతాప వరాటి. (6); తుండ్యుపాంగములు.- ఛాయాతుండి, తురుష్కతుండి. (2); ఘూర్జర్యుపాంగములు.- మహారాష్ట్రఘూర్జరి, సౌరాష్ట్రి, దక్షిణ, ద్రావిడ. (4); వేళావళ్యుపాంగములు.- భౌళి, ఛాయ, కాంత, ప్రతాపము. (4); క్రియాంగములు.- భావక్రియ, స్వభావక్రియ, శివక్రియ, మకరక్రియ, త్రినేత్రక్రియ, [illegible]

క్రియ, భూమక్రియ, టపుక్రియ, ఇంపిక్రియ, నాగకృతి, ధాన్యకృతి, విజయక్రియ. (12); 10 తాళప్రాణకళా భేదము: చూ, స్వరము. 2, (చూ, తాళము. 2) (ఇత్యాది); దే. వి. (1) రీతి, చందము "ఉ. అంగము సోలువా పసిఁడి 'యంగము' క్రొన్నెలవంక నెన్నొసల్." విజ. 1, ఆ. 40: చూ, విధము. 1; (2) అందము, సొగసు: చూ, సౌందర్యము.

అంగమొల. మి. వి. (అంగము + మొల.) వస్త్రహీనమైన మొల. (ఇక్కడ అంగ శబ్దము వ్యతిరేకలక్షణము నిచ్చుచున్నది) (శ.ర) చూ, దిసమొల.

అంగమొలవాఁడు. ద్వ. వి. బట్టఁ గట్టనివాఁడు. చూ, దిగంబరుఁడు [శివుఁడు.

అంగమొలవేల్పు. ద్వ. వి. దిసమొలవేల్పు: చూ,

అంగరంగ వైభవములు జా. పెక్కు సంపదలు అంగరంగ వైభవములు. శరీరస్థల వైభవములు. "అంగరంగ వైభవముల సమగ్రంబు లయిన యారగింపుల" సారంగధర చరిత్ర (చూ, రంగరంగ వైభవములు)

అంగరక. దే. వి. పైనధరించే చొక్కాయ చూ, వస్త్రము.

అంగరకా. వా. వి. —పై.—

అంగరక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=అంగ రేకు. -పై.- 2. = అంగరేకు. శిశువుల శరీర రక్షణార్థము చేయు క్రియ: చూ, రక్ష. 2.

అంగరక్షకుఁడు. సం. విశే. రక్షణార్థముకూడఁ బోవుబంటు: చూ, భటుఁడు. 1.

అంగరపూవియలు. దే. వి. ఒకానొక నృత్యము: చూ, భక్ష్యము.

అంగరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చందనాదుల పూఁత: చూ, పూఁత. 2. తావి: చూ, పరిమళము. 1; 3. గంధము: చూ, వాసన. 1.

అంగరాజు. సం. వి. అ. పుం 1. రాజునకు తరువాత రాజు, యువరాజు: చూ, రాజు. 1; 2. అంగాధిపుఁడు, కర్ణుఁడు: చూ, రాధేయుఁడు.

అంగరుల్లె. దే. వి. చూ, రూ- అంగరొల్లె.

అంగరుహము. సం. వి. అ. న. రోమము: చూ, వెండ్రుక. 1.

అంగరేకు వై. వి.=అంగరక్షా. 1. పైనధరించే చొక్కాయి. "పాటక హస్త్యంబు లంగ రేకుల వారు." షట్. 3, ఆ. చూ, వస్త్రము. (రూ-అంగరేకు); 2 శిశువుల శరీర రక్షణార్థముచేయు క్రియ. చూ, రక్ష. 2. (రూ-అంగరేకు)

అంగరొల్లె. దే. వి. ఒకానొక భక్ష్యము. "వ. గారెలు బూరెలు మోరుండలంగరొల్లెలు . గూల్పాపిడ లాదిగాఁగల భక్ష్యంబులు." హంస. 1, ఆ. 105. చూ, భక్ష్యము. (రూ- అంగరుల్లె)

అంగరేకు. వై. వి.=. చూ, రూ- అంగరేకు.

అంగలార్చు దే. అ. క్రి. 1. వగచు: చూ, దుఃఖ 5; 2. భీతిచేనఱచు. చూ, విలపించు. (రూ-అంగలార్పు.- భీతిచే నఱచు "చ. అ, కళవళనాదువాల భుజగింగని గొంద్రని యంగలార్చుచున్." అను 3, ఆ. 19; "ఉ. చెన్నుఁజెట్టుకొని చేతికి నేఁటికి నంగలార్చఁగన్."సారం. 2, ఆ.60; హంస. 4, ఆ. 229.)

అంగలారుపు. దే. వి. వగ. చూ, శోకము. (రూ- అంగలార్పు.- రంగారాయచరిత్ర. 3, ఆ. 283.)

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ న. ఉత్తరీయము: చూ, వస్త్రము.

అంగవస్త్రాపదము. సం. వి. అ. పుం. శ్వేత యవాకము, చీగపేను: చూ, యవాకము.

అంగవించు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు. నై. 7, ఆ. 49: చూ, యత్నించు; 2. చేరు. పద్మ. 3, ఆ. 123: చూ, సమీపించు; 3. తెగఁబడు. పాండు. 3, ఆ. 51: చూ, సాహసించు; స. క్రి. 4. అతిక్రమించు. నై. 5, ఆ. 145: చూ, దాఁటు 6.

అంగవికర్తనము. పా. చూ, అంగచ్ఛేదము.

అంగవికలుఁడు. సం. విశే. 1. అవయవములు పోయినవాఁడు: చూ, లేవఁజాలనివాఁడు; 2. మూర్ఛిల్లిన వాఁడు· చూ, మూర్ఛితుఁడు. 1.

అంగవికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మూర్ఛ· చూ, రోగము. 1.

అంగవిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం 1 అవయవములకదలిక: చూ, విక్షేపము. 4; 2. వాక్యార్థము నభినయించుట: చూ, వ్యంజకము. 1. (చూ, అభినయము) (చూ, నృత్యము.)

అంగసంగము. సం. వి అ. పుం. శరీరముల కలయిక· చూ, సంయోగము.

అంగసంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. స్నానచే దేహమునందలి మలికిని పోఁగొట్టుట· చూ, తలయంటు. 1.

అంగహారము. సం. వి. అ. పుం. అవయవముల కదలిక· చూ, విక్షేపము. 4.

అంగహీనము. సం. విశే. అవయవలోపము: చూ, అపాంగము. 3

అంగహీనుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. వికలాంగుఁడు: చూ, లేవఁజాలని వాఁడు; 2. మరుఁడు· చూ, మన్మథుఁడు.

అంగళి. నై. వి. 1.=అంగణ. వలుచేదరపు చోటు. చూ, ముంగిలి. 2; 2.=అంగణ. మొలనూలు: చూ, భూషణము. 2.

అంగళ్ళవాడ దే. వి. 1. పలుసరకు లుంచికొని యమ్మెడు చోటు, పసారము: చూ, దుకాణము; 2. అంగడివీధి: చూ, వీథి. 5.

అంగాంగీభావ సంకరము. సం. వి. అ. పుం. అలంకార విశేషము: చూ, అలంకారము. 3.

అంగాధిపుఁడు సం. వి. అ. పుం. అంగరాజు, కర్ణుఁడు: చూ, రాధేయుఁడు

అంగారకమణి. సం వి. ఇ. పుం. అంగారక గ్రహమునకు ప్రియమగుమణి, పగడాళము: చూ, రత్నము. 1.

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1. 2 గుంటగలగర * . చూ, భృంగరాజము. 1; 3. పచ్చగోరఁట* : చూ, మహాసహ.

అంగారకర్పరము. సం. వి. అ. పుం. సువర్ణాది లోహములు కరఁగెడు మూస: చూ, మూస.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము: చూ, వారము. 1.

అంగారకితము. సం. విశే. బొగ్గుగాఁజేయఁబడినది: చూ, అంగారితము. 3.

అంగారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుజుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

అంగారగంధ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంగువ: చూ, హింగువు.

అంగారగమన. అం. అఱువదినాలుగు తంత్రములలో నొకటి: చూ, తంత్రములు.

అంగారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి: చూ, పొయ్యి. (రూ-అంగారిణి.); 2. సూర్యుఁడు విడిచినదిక్కు. (రూ-అంగారిణి.)

అంగారధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి: చూ, పొయ్యి. (రూ-అంగారధానిక.)

అంగారపాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

అంగారపోలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిప్పులమీఁద కాల్చిన రొట్టె: చూ, భక్ష్యము.

అంగారపోణి. —పై.—

అంగారమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిప్పువన్నె గుత్తుల కామగు * : చూ, కాదమ్నము.

అంగారమంజీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అంగారమంజరి *.

అంగారము. సం. వి. అ పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2. నిప్పులేని బొగ్గు: చూ, వహ్ని. 1; 3. ఇంగుది, గార. * : చూ, హింగుది.

అంగారములు. పా. దుర్మూంగారము, కల్యాంగారము, దీపాంగారము, శిలాంగారము. (4)

అంగారవల్లరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ: చూ, అంగార మంజరి *.

అంగారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిఱుతేఁకు*: చూ, భార్ంగి; 2. కరంజకము *: చూ, కాడఘ్నము; 3. బంది గురి వెంద *: చూ, తులాబీజము; 4. గుంజ, గురిజ, గురివెంద *: చూ, శ్వేతపాకి (రూ-అంగారవల్లిక.) [చూ, పొ్రియ్య

అంగారశకటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి:

అంగారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.—పై.—

అంగారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ 1.—పై.—; 2: చూ, చెఱకుగడ; 3. మోదుగు మొగ్గ: చూ, మోదుగు.

అంగారిత. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. కుంపటి: చూ, పొ్రియ్య; 2. మోదుగు మొగ్గ: చూ, మోదుగు.

అంగారితము. సం. వి. అ. న. 1. మోదుగు మొగ్గ తొడగడము: చూ, ఉత్కలిక; పుం. 2. మోదుగు మొగ్గ: చూ, మోదుగు; విశ. 3. బొగ్గుగా చేయఁబడినది: చూ, అంగారకితము.

అంగారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అంగారకుఁడు: చూ, రాహువు 2; 2. మాంధాతతోఁ బోరినరాయుఁడు రాజు: చూ, రాజు. 1.

అంగార్ధపీడితము. సం. వి. అ. న. రతిబంధభేదము: చూ, రతిబంధము. (ఇట్లు-అంగార్ధనిపీడితము.)

అంగార్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. బొగ్గులరాశి: చూ, వహ్ని. 1.

అంగి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) 1. అవయవములుగలది చూ, అంగము. 7; 2. దేహముగలది: చూ, శరీరము; 3. ముఖ్యమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; వై. వి. (1)=అంగిక. మోఁకాళ్లదాఁక వ్రేలాడు చొక్కాయి; పైనధరించు చొక్కాయి; చూ, వస్త్రము. (రూ-అంగీ. అంగరక)

అంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అవిక: చూ, వస్త్రము, 2. =అంగి. మోఁకాళ్లదాఁక వ్రేలాడు చొక్కాయి, పైనధరించు చొక్కాయి సమా. 1, అ. 74: చూ, వస్త్రము.

అంగికము. సం. వి. అ. న. కనుబొమలుఁ గదల్చుట మొదలగునవి, అభినయవిశేషము (చూ, అభినయము.) చూ, వ్యంజకము. 1.

అంగిటిగుంట ద్వ. వి కుత్తుక మొదటనుండు గుంట. రామా. 8, ఆ. 155 చూ, వావిక.

అంగిటిముల్లు. దే. వి. 1. గళాంకురము, కుత్తుక లోపలఁగలిగెడురోగము. బస. 53, పూరట. 24, పం: చూ, రోగము 1; 2 కుత్తుక మొదటనుండుగుంట. బస. 52, పూరట. 23, పం: చూ, వావిక.

అంగిరసుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. నవబ్రహ్మలలో నొకఁడు. చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. సప్తఋషులలో నొకఁడు చూ, ముని. 1.

అంగిరస్సు. అం. మహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, మహీనతానములు.

అంగిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం చూ, అంగిరసుఁడు.

అంగిలి. దే. వి. అంతర్గళము, లోకుత్తుక, దశ. 1, ఆ. 196; చూ, మెడ.

అంగలిగుంట. ద్వ. వి. కుత్తుక మొదటనుండు గుంట. రూ-అంగిటిగుంట: చూ, వావిక.

అంగీ. వై. వి.=అంగిక. మోఁకాళ్లదాఁక వ్రేలాడు చొక్కాయి, పైనధరించు చొక్కాయి: చూ, వస్త్రము.

అంగీకరించు. సం. అ. క్రి, స. క్రి. అనుమతించు. పూర్వ. 1, ఆ. 45; చూ, సమ్మతించు.

అంగీకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుమతి: చూ, సమ్మతము. 1; పా. 2. వ్యాపారములో పాండీలు మున్నగు వానినిఒప్పుకొనుట.

అంగీకృతము. సం. విశే. అంగీకరింపఁ బడినది: చూ, స్వీకృతము. [రము.

అంగీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చూ, అంగీకా

అంగీయము. సం. విశే. శరీరసంబంధ మయినది.

అంగు. దే. వి. 1. రీతి, చందము. చంద్రా. 6, ఆ. 9: చూ, విధము. 1; 2. సొగసు. యయా. 8, ఆ. 52: చూ, సౌందర్యము.

అంగుటము. వై. వి. 1. =అంగుష్ఠః. బొటన వ్రేలు. భార. అర. 2, ఆ. 104; కళా. 1, ఆ. 162: చూ, వేలు. 2; 2. వ్రేలు: చూ, వేలు. 1.

అంగుదుదుడిపి. దే. విశే. పోడిగొట్టు: చూ, సూచకుడు. 1. (రూ. అంగుదుదుదుకు.)

అంగురి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూ. అంగులి: చూ, తొండముచివర.

అంగురీయకము. వై. వి. =అంగులీయకః. ఉంగరము: చూ, భూషణము. 2.

అంగులి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-అంగురి; 2. వ్రేలు: చూ, వేలు. 1. (రూ-అంగులీ.)

అంగులితోరణము. సం. వి. అ. న. 1. మెడఁబట్టి గెంటుట; 2. అర్ధచంద్రాకారపుబొట్టు: చూ, బొట్టు. 1.

అంగుష్ఠతర్జనీరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గండదోషములను దెలియఁజేయు గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

అంగుష్ఠపార్శ్వరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పశుసంఖ్యా సూచనము: చూ, లక్షణము. 1.

అంగుష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. =అంగుటము. బొటనవ్రేలు: చూ, వేలు. 2; 2. వ్రేలు: చూ, వేలు. 1.

అంగుష్ఠాదిరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భ్రాతృసంఖ్యా లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అంగుళము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱు యవబీజముల పరిమాణము, వ్రేలు: చూ, వేలు. 1; 2. బొటనవ్రేలు: చూ, వేలు. 2; అం. 3. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ ప్రతిపాదిత శ్రీరామచంద్ర మహాపురుష సాముద్రిక లక్షణములు ముప్పది రెండింటిలో నిరువది రెండవదగు చతుర్హ్రస్వములలో మొదటిది: చూ, లక్షణము. 1.

అంగులిత్రము. సం. వి. అ. న. ఉడుముతోలుతోఁ గుట్టి వ్రేళ్లకుఁ దొడిగికొను కవచము: చూ, వారవారణము.

అంగులిత్రాణము. సం. వి. అ. న.—పై.—

అంగులిపర్వములు. అం. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ ప్రతిపాదిత శ్రీరామచంద్ర మహాపురుష సాముద్రిక లక్షణములు ముప్పది రెండింటిలో ఇరువదెనిమిదవదగు నవతనువులలో ఆఱవది: చూ, లక్షణము. 1.

అంగులిమానము. సం. వి. అ. న. మూర, జేన మొదలైన కొలత; (రూ-అంగుళీమానము.)

అంగులిముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పేరుచెక్కిన యుంగరము: చూ, భూషణము 2. (రూ-అంగులీముద్ర.)

అంగులిమోటనము. సం. వి. అ. న. మెటికలు విఱుచుట: చూ, ప్రచ్ఛటి.

అంగులిస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న.—పై.—

అంగులీటము. సం. వి. అ. న. ఉంగరము: చూ, భూషణము. 2.

అంగులీత్రాణకీర్తనము. అం. ధనుర్విద్యావిలాసమందుండు నలుబదాఱు పరిమేయములలో నొకటి: చూ, పరిమేయములు.

అంగులీబీజము. సం. వి. అ. న. కుండలద్రుమము*: చూ, వెన్నుము.

అంగుళీయకము. సం. వి. అ. న.=అంగుళీయకము. ఉంగరము: చూ, భూషణము. 2.

అంగుళులు. సం. వి. అ. పుం. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ ప్రతిపాదిత శ్రీరామచంద్ర మహాపురుష సాముద్రిక లక్షణములు ముప్పదిరెండింటిలో నిరువదేడవనగు అష్టవంశ వంతములలో రెండవది: చూ, లక్షణము. 1.

అంగూరు. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషము* : చూ, స్వాదుఫల.

అంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అడుగు: చూ, పాదము. 1; 2 ద్విసంజ్ఞ. చూ, రెండు. 2, 3 మూలము: చూ, వేరు. 1.

అంఘ్రితాడించే. సం స. క్రి. అడుగుతొట్టించే చూ, తన్ను. 2. [చూ, వేరు. 1

అంఘ్రినామము. సం. వి. అ. పుం. మూలము:

అంఘ్రిపద్మము. సం. వి. అ. న. నేలతామర * చూ, పద్మము. 1. [చూ, పనస. 2

అంఘ్రిపనస. సం వి. అ. పుం. వేరుపనస *

అంఘ్రిపము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు: చూ, వృక్షము.

అంఘ్రిపర్ణి. సం వి. ఇ. స్త్రీ కోలపొన్న * చూ, పృశ్నిపర్ణి (రూ-అంఘ్రిపర్ణిక.)

అంఘ్రిస్కంధము. సం వి. అ. న. చెట్టు మొదలు: చూ, వృక్షము.

అంచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం అడిగెడువాఁడు: చూ, యాచకుఁడు. [1.

అంచతి. సం. వి. ఇ పుం. 1. అగ్ని చూ, వహ్ని

అంచనము. సం. వి. అ. న. పూజ: చూ, సపర్య.

అంచలము. సం. వి. అ. పుం.=అంచే. చెంగు: చూ, పైజాలు

అంచించే. దే. అ. క్రి. ఫలపరిమితి నూహించే భమ. 1, అ. 102. చూ, తోఁచే 4.

అంచితము. సం. విశ 1. పూజింపఁబడినది. చూ, సమ్మానితము; 2.పొందఁబడినది.చూ, ప్రాప్తము. 1; అం. 3. శిరఃక్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరఃక్రియలు; 4. బాహుప్రచారములు పదింటిలోనొకటి. చూ, బాహుప్రచారములు; 5. చరణ క్రియాలాతింటిలో నొకటి: చూ, చరణ క్రియలు; 6. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అంచితుఁడు. సం. విశ. పూజింపఁబడినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు. 1·

అంచియ. దే. వి. పత్రికలు లోనగువాని మోచికొనిపోయెడు జనులును, బండ్లలో నగునవియును, మార్గమున నక్కడక్కడ నిలిచెడు ఘట్టము. "అంచెగుఱ్ఱాలు, అంచెబోయలు, అంచెబోయీలు" మొ: చూ, టపా.

అంచె. దే. వి. 1: చూ, రూ-అంచియ; 2. బారు. కాశీ. 1, అ. 132; స్వా. 5, అ. 61: చూ, పంక్తి.1.

అంచె. వై. వి. 1.=హంస. తూఁడుతిండి, తెలిపిట్ట: చూ, హంస 1; 2.= అభ్యాశమ్. దగ్గఱ, రూ-అంచే-అంజే- అండ, అందిక- అందికోలు-అందుపాటు: చూ,సమీపము. 1.

అంచెగఱుల పాన్పు. ద్వి. వి. హంస తూలికా తల్పము; చూ, శయ్య. 1. [హ్మ. 1.

అంచెగుఱ్ఱపుఁజోదు ద్వి. వి. నలువ: చూ, బ్ర

అంచెగత్తడిచెలియ. ద్వి. వి. నలువరాణి: చూ, సరస్వతి. 1. [రూ-అంచేనా.

అంచేన. దే. వి. ఫలపరిమితి నూహించుట·

అంచేనజూచే. దే. అ. క్రి. చూ, అంచించే.

అంచెపదము. వై. వి.=హంసపాదము. వ్రాఁతయందు తప్పుగలచోటను చెను హంసపాదాకారమైన గుఱుతు. ఆము. 5, అ. 23. చూ, హంసపాదము. (వాడుకలో హంసపాదు, అంసపాదు)

అంచెయాన. వై. స్త్రీ.=హంసయాన. హంసవంటి నడక గలయాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అంచేయేనుఁగుమావంతు. ద్వి. వి. మరుఁడు. చూ, మన్మథుఁడు.

అంచేయేనుఁగుమావంతుబిడ్డ. ద్వి. వి. అనిరుద్ధుఁడు, మన్మథునికొడుకు. చూ, విశ్వకేతువు.

అంచేగవ్రుతు. వై. వి.= హంసరాహుత్తు. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1. (రూ-అంచేరౌతు.)

అంచేల. దే. వి. వైపు చూ, పార్శ్వము. 2

అంచేలము. దే. వి. కోపము నళి. 3, భా 1108. చూ, కోపము.

అంచేలవిడిది. దే. వి. దేవగంగ చూ, నది.

అంచు. వై. వి. 1.= అంచలు. కొంగు చూ, పైఁటాలు; 2. బట్టమొదటిబద్ది, అనుగసంచి: చూ, బద్ది. 1; 3. అగ్రము చూ, నుప 3; 4. బండికంటియాకు. "వ. పండ్రెండంచులు నాలుకమ్ములును." భాగ. 5, స్కం. 2, అ. 79 చూ, శీఘ్రము. 2; 5. బ. వేఖమొన. "అంచుఁ జేత నప్పళించి." క్షేత్రము: చూ, స్తనము, దే. వి. 6. చెందము: చూ, విధము. 1; 7. దగ్గఱ చూ, సమీపము. 1. , స, కి. 8. పుచ్చు చూ, పంపు 11, 9. తాడించు చూ, మొత్తు. 2; 10. ఆజ్ఞాపించు చూ, సెలవిచ్చు.

అంచులవాఁడు. దే. వి. చిత్తరువులు వ్రాయువాఁడు: చూ, ముచ్చి.

అంశకము. సం. వి. అ. న. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1.

అంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వాయువుభార్య: చూ, వాయువు; 2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు చూ, హస్తి; అం. 3. అఱువదినాలుగు కళలలోనొకటి: చూ, కళలు.

అంజనకాఁడు. మి. వి.= అంజీనకాఁడు. అంజనము వేసిపోయిన వస్తువులను కనుగొను మాంత్రికుడు: చూ, అంజీనకాడు.

అంజనకేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నలియను గంధద్రవ్యము, గువ్వగుత్తిక*: చూ, విగ్రమలలి-

అంజనగంధకీదము. పా. సరేసును, అంజనగంధకీదమును. రక్తస్ఫురమునుగలిపిఅగ్గిపెట్టిల పక్కనుబూయు మందులలోనొకటి.

అంజనము. సం. వి. అ. న. రూ- అంజనము. కాటుక: చూ, చోఁదు; 2. తుత్థము: చూ, రసాంజనము; 3. కాటుకరాయి: చూ, సౌవీరము. 2; పుం. 4. పడమటిదిక్కునందలియాఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 5. గృహగోధిక: చూ, బల్లి; 6. నల్లతుమికి*: చూ, తుమికి: 7. దీపపు శిఖ: (చూ, కొడి) చూ, శిగ. 4.

అంజనములు. అం. నారికేళాంజనము, వీరభద్రాంజనము, నీలాంజనము, గరుడాంజనము, కపోతాంజనము, కర్పూరాంజనము, ప్రబోధాంజనము, బాలసూర్యోదయాంజనము, ఖైరవాంజనము, విజ్ఞానాంజనము, పరికాశాంజనము, దివ్యాంజనము, హారిద్రాంజనము, మాయాంజనము, నేత్రామృతాంజనము, సౌవీరాంజనము మొ.

అంజనవర్ణి. అం. అశ్వశాస్త్రమునందలి అనువర్ణములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అనువర్ణములు.

అంజనవిద్య. పా. ఒకవిధమగు కాటుక నటుచేతికివ్రాసి యందువలనఁబోయిన ధనమును, దొంగలను, నిక్షేపములను దెలియఁదగినది.

అంజనాచలము. సం. వి. అ. పుం. కాటుకకొండ: చూ, పర్వతము.

అంజనాదేవి. అం. అష్టదిక్పాలకుల భార్యలలో నొకతె: చూ, దిక్పాలుర భార్యలు.

అంజనాధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాటుక బల్లి: చూ, బల్లి.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఈశాన్యదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; అం. 2. అష్టదిగ్గజముల భార్యలలో నొకతె;

చూ, దిగ్గజ భార్యలు.

అంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాయువుభార్య చూ, వాయువు; 2. కాటుకబాయి: చూ, సౌవీరము. 2; 3. కటుకరోహిణి *: చూ, కకులాదని. 1; 4. అంజన చందన కుంకుమాదులచేత నలంకరించుకొను స్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

అంజనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గరికంట్లపాము: చూ, సర్పము; 2. కాటుకబల్లి: చూ, బల్లి, 3. ఈశాన్యదిక్కు నందలి యాఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 4. కంపెలుక, చుంచు. చూ, మూషికము.

అంజన్యము. సం. వి. అ. పుం. తోఁకచుక్క లోనగు ఉత్పాతలక్షణము: చూ, తోఁకచుక్క.

అంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నతి, దండము: చూ, పన్నెలకోలు; అం. 2. సంయుతహస్తములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, సంయుత హస్తములు; పుం. 3. మానిక: చూ, సేరు. 1; 4. =అంజెలి: చూ, దోసిలి; 5. =అంజెలి, బొట్టనవేళ్లు పంచిపోవునపుడు వ్రేలి మొదటఁగూర్చి తక్కినవ్రేళ్ళు చాఁచిన రెండు చేతులను గూర్చిపట్టినది: చూ, వ్యంజకము. 1.

అంజలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డావరడంగి *: చూ, దేవతాళము.

అంజలికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సున్నపుగచ్చు బొమ్మ: చూ, పుత్తలిక; 2. నమస్కారి *: చూ, ముడుఁగుదామర.

అంజస. సం. అవ్య. ఝుడితి, వేగముగ: చూ, వేగము. 3.

అంజసము. సం. విశే. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1.

అంజస్సు. సం. వి. స. న. వేగిరము: చూ, వేగము. 3.

అంజి. దే. వి. బాలికాక్రీడా విశేషము. భో. 5, ఆ. 76: చూ, బాలక్రీడ.

అంజిక. దే. వి. భయము. రా. కిష్కిం, కాం. 200 పౌరట. 13, పం: చూ, వెఱపు

అంజికము. సం. వి. అ. న. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1.

అంజిష్ణుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. పగటిజోతి: చూ, సూర్యుడు; (సూ- అంజిష్ణువు.)

అంజె. దే. వి: చూ, అంజే. 1.

అంజే. దే. వి. 1. రూ- హంజే- అంజె- అజ్జే- హజ్జే, అడుగు. స్వా. 3, ఆ. 91: చూ, పాదము. 1; 2. చెంత. చూ, సమీపము. 1.

అంజేనకాఁడు. వై. వి.= చూ, అంజనకాఁడు.

అంజెమెడపట్టు. అం. ముప్పదిరెండు విన్నాణములలోనొకటి, కుస్తీపట్టు: చూ, విన్నాణములు

అంజేలి. వై. వి. 1. =. అంజలి. చూ, దోసిలి. (రూ- అంజెలికి.)

అంజిలిగుంజిలి. దే. విశే. 1. గాసినొందినది: చూ, గాసి. 2; అవ్య. 2. గాసినొందినట్లు, బాధనొందినట్లు. బస, పు. 84, పౌరట. 10, పం.

అంజోయించు. దే. అ. క్రి. చూ, సందేహించు.

అంజో. దే. అ. క్రి. బెదరు. బస. పు. 113. పౌరట. 6. పం: చూ, భయపడు.

అంజోరు. దే. వి. చూ, మేడి. *.

అంట. దే. వి. 1. చర్మము: చూ, తెరవు; 2. పత్రపాత్రము: చూ, విస్తరి; 3. అనుట: చూ, ప్రస్తావము. 2; 4. పిండము. అచ్చం. సుం, కాం. 29; చూ, ముద్ద. 2, 5. ఒ. గుంపు. ఆము. 3, ఆ. 33: చూ, సమూహము.

అంటగు. దే. అ. క్రి. 1. బుజుమతియగు. చూ, సమర్థుడు; 2: చూ, ఎంగిలియగు; 3. మలినమగు. చూ, మైలపడు. 1; 4. అశుచియగు; చూ, మైలపడు. 2.

అంటనిజేజె. వై. వి. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

అంటలుగట్టు. దే. అ. క్రి. ఒకటిగాచేరు: చూ, గుంపుగూడు.

అంటసిలు. దే. అ. క్రి. చేరు, రూ-అంటసిల్లు: చూ, సమీపించు.

అంటాకు. దే. వి. (అంటి + ఆకు.) 1 కదళీపత్రము: చూ, రూ-అరఁటాకు; 2. ఎంగిలి విస్తరాకు: చూ, పుల్లియ. 2.

అంటి. దే. వి. కదళి, అరఁటి* రుక్మాం. 1, ఆ, 8: చూ, రంభ. 2.

అంటించు. దే. స. క్రి. 1. (తేలు) కుట్టు: చూ, పొడుచు. 6; 2 కాల్చు: చూ, దహించు, 3. అంటుధాతువునకు ప్రేరణము (రూ-అంటఁజేయు)

అంటిగది. దే. వి. కులట: చూ, అంకులాఁడి.

అంటిస. దే. వి. 1. అంటిత్రింత* : చూ, తృణము. 1; 2. తోడుస. చూ, సంబంధము.1

అంటు. దే. వి. 1. చెలిమి. ఆము. 4, ఆ. 34: చూ, స్నేహము.1; 2. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 3 కూడిక చూ, సంయోగము; 4. తాఁకుడు. ప్రబంధ. 1, ఆ. 155: చూ, స్పర్శము. 1, 5. ఎంగిలి. చూ, భుక్తోజ్ఝితము; 6. అంటరాని వస్తువులయొక్క స్పర్శము; 7. ఆర్తవము, వెలుపలనుండుట. ఉ, రా. 6, ఆ. 57. చూ, రేతస్సు.(చూ,ముట్టు. 1); 8. ఆశౌచము:చూ, మైల. 4; 9. వండికడుగని పాత్రి: చూ, పాత్రిము. 6. బ. (అంటులు-అంట్లు); 10. బ. చెట్టుగుటకుఁజెట్టునుండి వంచిపాఁతునట్టి కొమ్మ, చెట్టునుఁచికొమ్మలోనగువానివంచి పాఁతి పైరుచేసినచెట్టు. మార్క. 1, ఆ. 57; స. క్రి. 11. పొందు. ఉ, హరి. 2, ఆ. 158: చూ, ప్రాపించు; 12 తాఁకు. భాగ. ఆది. 2, ఆ. 214; హరి, ఉ. 7, ఆ. 81; చూ, స్పృశించు, 13. (నూనె) రాచు. "సంపెంగనూనె యంటిరి." కళా. 7, ఆ; వసు. 5; ఆ. 74; (ఈయర్థమందే తలంటుఅనివాడుక.): చూ, రుద్దు. 1.

అంటుకట్టు. దే. వి. వెలుపలనున్న స్త్రీ స్నానదినమునఁగట్టెడి మయిల బట్టలమూట. చూ, ముట్టుకట్టు.

అంటుకట్టు. దే. స. క్రి. చెట్టుగుటకుఁజెట్టు నుండివంచిన కొమ్మకు మరియొక మొక్కకు కలియఁగట్టు, అంటుత్రొక్కు: చూ, త్రొక్కు. 3.

అంటుకత్తియ. ద్వ. వి. 1. రూ-అంటుకత్తె-నంటుకత్తె-ఏనుపుకత్తె-ప్రియురాలు: చూ, స్త్రీ; 2. విటి.చూ, విటుకులాఁడి. (రూ-అంటుకత్తె.)

అంటుకాఁడు. దే. వి. చెలికాఁడు. నైజ. 4, ఆ. 34: చూ, స్నేహితుఁడు. 1.

అంటుకొనిపోవు. దే. స. క్రి అపహరించుకొని పోవు. చూ, ముచ్చిలించు

అంటుకొను. అ. క్రి. 1. కూడు. చూ, సంధించు. 3. [విటుఁడు.

అంటుగాఁడు. దే. వి. లంజెకాఁడు. చూ,

అంటుజోడు. దే. వి. అంటుపోఁగుల జత: చూ, భూషణము. 2. [ట్టు.

అంటుత్రొక్కు. దే. స. క్రి: చూ, అంటుక

అంటుదగు. దే. అ. క్రి: చూ, సమర్తాడు.

అంటునూనియ. ద్వ. వి. తలంటుకొనునూనె: చూ, తైలము. (రూ-అంటునూనె.)

అంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అశుచియగు: చూ, మైలపడు. 1; 2. మలినమగు: చూ, మైలపడు. 2; 3: చూ, ఎంగిలియగు; 4. చూ, సమర్తాడు.

అంటుపూస. దే. వి. ముత్తెపుచిప్పయందుంటిన ముత్తెము: చూ, ముత్యము. [యూకము.

అంటుపేను. దే. వి. ఒకరకము పేను; చూ,

అంటుపోఁగులు. దే. వి. బ. చెవినంటియుండెడి పురుషుల కర్ణభూషణము, అంటుజో

డు: చూ, భూషణము. 2. [ము. 1.
అంటుప్పు. దే. వి. బిడాలవణము: చూ, లవణ
అంటుమామిడి. ద్వ. వి. చెట్టగులను చెట్టునుం
డిసంచి అంటుకట్టిన మామిడి. *: చూ,
మామిడి. [మెడ చూ, మెడ. 1
అంటుమెడ. ద్వ. వి అణగినమెడ, ఇలుకు
అంటుముగ్గలయాకు. పా. బీజపత్రము.
అంటురోగము పా. సాంక్రామికవ్యాధి.
అంటుతాయి దే వి అయస్కాంతము· చూ,
రాయి.
అంటులు. దే. వి. బ. 1: చూ, అంటు 10,
2 వంటకడుగని పాత్రలు· చూ, అంటు. 9,
3 అంటుపేలు. చూ, పేను. 2. (మా-అంట్లు)
అంటువాయు. దే. స. క్రి. సంబంధమునుపడ
ల్చుకొను. జై. 4, ఆ. 103; శుక. 1, ఆ,3
అంటేలు. దే. వి. బ. 1. చింపుగుడ్డలనుగూర్చి
కుట్టినబొంతి: చూ, వస్త్రము, 2: చూ,
దొంతరవళులు. [201. చూ, తృణము 1.
అంటిరింత. దే వి. అంటిసు పరిబంధ. 1, ఆ.
అండ. దే. వి. 1. ఆశ్రయము భాగ. 1,
స్కం. 368: చూ, ప్రాపు. 2, 2. దగ్గఱ
ఉ, రా. 8, ఆ. 256; శుక. 1, ఆ. 203.
చూ, సమీపము. 1; 3. పృష్ఠము. అచ్చ.
కిష్కిం, కాం. 89: చూ, వెనుక. 1;
4. మంటిగడ్డ. "గోడ అండలూడి పడిపోవు
చున్నవి, అండబ్రిదుకు."
అండకటాహము. పా. అండకోశము: చూ,
బ్రహ్మాండగోళము. [వృషణము.
అండకము. సం. వి. అ. పుం, న. వట్ట· చూ,
అండకోశము. సం. వి. అ. పుం. 1—పై.—;
పా. 2: చూ, అండకటాహము, 3· చూ,
స్త్రీకేసరము.
అండగొట్టు. దే. అ. క్రి. (అండ + కొట్టు) జో
కుచేయు. పర.1, ఆ. 175: చూ, తడయు
అండగొను. దే. అ. క్రి. (అండ + కొను.)
1.-పై.- మార్క.1, ఆ. 182; 2. వెనుకంజ
వేయు. అచ్చ. యు, కాం. 382: చూ,
వెనుదీయు 1; స. క్రి. 3. ఆశ్రయించే,
ఊతకొను. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 208:
చూ, ప్రాపుగొను.
అండగోడ. ద్వ. వి. తన్నుగోడ, అండవేసిన
గోడ: చూ, మట్టిగోడ. [గమనము.
అండజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కస్తూరి: చూ, మృ
అండజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిట్ట: చూ,
పక్షి; 2. పాము: చూ, సర్పము; 3. చేప·
చూ, మత్స్యము. 1; 4. తొండ. చూ, సర
టము; 5 ఉడుము· చూ, తేలుమేపరి;
6 స్త్రీపురుష వివక్షత తెలియంగానిన కోడి
పిల్ల· చూ, పుంజు; 7. గౌళి. చూ, బల్లి;
8. మీనరాశి. చూ, రాశి. 2; విణ. 9.
గుడ్డువలనం బుట్టినది.
అండజములు. అం. సృష్టి భేదములు నాలుగిం
టిలో నొకటి. చూ, సృష్టి భేదములు.
అండజుండు. సం. వి. అ. పుం సెకనెలుంగు:
చూ, సూర్యుడు.
అండనము సం. వి. ఆ. న.—ఊడ్డనము ఒడ్డన
ము, కేడెము· చూ, డాలు.
అండపోషకయోగులు పా అండపోషకమను అం
గము దీనికుండును. పుట్టుటకుముందు పిండ
మును పోషించుట దీనిపని. తల్లి రక్తమునం
దున్న యాహార మీయండపోషకము గుండ
పిండమున ప్రవేశించి పోషించును. (ప్లాసెం
టాలు.) [యూకము.
అండమసి. సం. వి. న. పుం. పేను: చూ,
అండము, సం. వి. అ. న. 1. గుడ్డు: చూ,
పేశికోశము; 2. వట్ట చూ, వృషణము.
అండములు. అం. లక్షణాంగము లేబదిరెండిమి
దింటిలో నొకటి: చూ, లక్షణాంగములు.
అండములుపేర్చుట. అం. లక్షణములు ముప్పది
రెండింటిలో నొకటి: చూ, లక్షణము. 1.

(శ్రీరాముని సాముద్రిక శుభలక్షణములలో నొకటి.) [చూ, రోగము. 1.

అండవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. పట్టవాపు:

అండవివరము. పా. గింజసంచుల చోటయందలి సూక్ష్మరంధ్రము.

అండశ్వేతి. పా. అశ్వశాస్త్రమునందలి చిత్రవర్ణములు ముప్పదింటిలో నొకటి: చూ, చిత్రవర్ణములు. [షణము.

అండసీమ. సం వి. న్. పుం. పట్టు చూ, స్థ

అండా. వై. వి.=హాండ. అండీ: చూ, పాత్రము. 6. [చూ, ముష్కము. 1.

అండాలువు. సం. వి ఉ. పుం. కిల్లలచేప

అండాశయము. పా. విత్తనములకైక్షే.

అండి. వై. వి.=హాండి: చూ, అండా. (రూ- అండీ.—"అండీమీఁద అండీ యెక్కించి రి.")

అండియ. దే. వి. బ్బుటకొమ్ము: చూ, శృంగము. 3. (రూ. అండె) [క్రియము.

అండియము. దే. వి రూ-అండెము: చూ, అం

అండీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలవంతుఁడు చూ, లావరి; 2. అంగజోల: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

అండుకము. సం. వి. అ. పుం. చూ, లకుముకి.

అంత. వై. స 1. =అథ. సమస్తము, యావత్తు. స్వా. 3, ఆ. 124· చూ, సర్వము; 2. ఆ కొలఁది కళా. 2, ఆ. 178; భార. ఆది. 8, ఆ 207; రాఘ. 3, ఆ. 23; "అంతకుఁ దిగినగొంత": అంతపట్టు, అంతియ- రూ- అంతె- అంతే, 3. ఆయుద్దేశపు కొలఁది. కళా. 3, ఆ. 93; 4 కట్టింపు. భార. భీష్మ. 1, ఆ. 27: చూ, కట్టి. 1; 5. అపుడు. భార. ఆది. 6, ఆ. 112; భార. ఆది. 2, ఆ. 183· చూ, అప్పుడు; దే. దవ్రి. 6. —వై.—; దే. అప. 7. పరిమితిని తెలుపును. "ఇనుమంత, కాసంత." మొ: చూ, ఏసి; వై. దవ్రి. 8. రూ-అంతట. అనంతరము. ప్రభా. 2, ఆ. 27: చూ, పిమ్మట; 9. కెంటకె. దశా. 1, ఆ. 197; జాహ్న. 1, ఆ. 39: చూ, కెంబడి; 10. అక్కడ. పార. 6, ఆ. 40: చూ, తత్ర.

అంతంత. వై. దవ్రి. (అంత + అంత.) 1. అందంద, అడాడ. భార. విరా. 1, ఆ. 246: చూ, అక్కడక్కడ, 2. కాలక్రమమున. వసు 2, ఆ. 85.

అంతఃకరణపురి. అం. జ్ఞానేంద్రియపురి మొదలగు పురులేనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, పురులు.

అంతఃకరణము. సం. వి. అ. న. లోపలి యింద్రియము. చూ, హృదయము. 2.

అంతఃకరణములు. అం మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము. (4.) [స్త్రీ.చూ, స్త్రీ.

అంతఃపురకాంత. సం వి ఆ. స్త్రీ. అంతఃపుర

అంతఃపురపాలకుఁడు సం వి. అ. పుం. కోజ్జా: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

అంతఃపురము. సం వి. అ. న.=అంతిపురి. అంతఃపుర స్త్రీలుండెడు చోటు: చూ, సదనము. 1.

అంతఃపురి. సం. వి. అ. న.=అంతిపురి.-వై.-

అంతఃపురోద్యోగి. పా అంతః పురమునకధికారి: చూ, అంతర్వంశికుఁడు.

అంతఃప్రవాహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సరస్వతీ నది: చూ, నది.

అంతకము. వై. వి.=అధ. అంతు, టోకు, మొత్తము· చూ, వెరసి. 1.

అంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జముఁడు చూ, యముఁడు; 2. భరణీనక్షత్రము చూ, నక్షత్రము 1; ఏణ 3. చెఱుచేవాఁడు: చూ, నాశకుఁడు.

అంతట. వై. దవ్రి. అనంతరము: చూ, పిమ్మట

అంతటికి. వై. దవ్రి· సమస్తము, అంత: చూ

సర్వము.

అంతదనుక. ద్వ. ది్రి. (అంత+దనుక.): చూ, రూ-అంతదాఁక.

అంతదాఁక. ద్వ. ద్రి.—పై.—"గీ. అరఁడు నచ్చె,నంతదాఁక." భార. భీ 1, ఆ. 163

అంతము. సం. వి అ. న. 1. అలవాటు: చూ, స్వభావము; పుం, న 2 రూ-అంత్యము. చివర: చూ, తుద 3, 3. నిశ్చయము. చూ, సత్యము; 4. చావు చూ, మరణము; విణ 5 ఒప్పిదమయినది: చూ, రమ్యము.3; 6. సమీపించినది చూ, సమీపము 1; 7 కడపటిది: చూ, జగసి, 2.

అంతరంగము సం. వి. అ. న. రూ-అంతఃకరణము—అంతస్సు. 1. గుండె: చూ, హృదయము 2; విణ. 2. హృదయములోనుండునది.—పై.—

అంతరంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యస్నేహితుఁడు. చూ, స్నేహితుఁడు. 1.

అంతరఖుర. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). గుఱ్ఱపునడకలలో భేదము చూ, హయము.

అంతరజాతిత్రియము. అం. శశజాతి, వృషభజాతి, తురగజాతి. (3)

అంతరతామర. మి. వా. వి. (అంతరము + తామర.) నాఁచుతీగ*: చూ, పద్మము. 1.

అంతరపల్లటీ. మి. వా. వి. (అంతరము + పల్లటీ.) ఒకరకము పావురము: చూ, పావురము.

అంతరభాషలు. పా 1. రాగజ్ఞానాపేక్షితములయిన యష్టాదశ పదార్థములలోనొకటి: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; 2. కకుభభాషాంతరభాష-పాలవాహినిక; పంచమషాడవ జాంతరభాషలు-లలిత, కిరణావళి, శకద్యావళి అని మొత్తము. (3)

అంతరము. సం. వి. అ. న, అవ్య. 1.—అంతరువు. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; 2. అవకాశము, తెఱపి: చూ, సందు. 6; 3. గౌరవము; చూ, సన్మానము; 4. బహిఃప్రదేశము, మయిదానము: చూ, వెలుపల; 5. సందు, చిల్లి: చూ, రంధ్రము. 1; 6. అడ్డపాటు: చూ, వ్యవధానము. 3; న. 7. అభ్యంతరము: చూ, నడిమిచోటు; 8. అవను, తఱి: చూ, సమయము. 1; పుం. |అవ్య. 9. కట్టుఁగోక: చూ, వస్త్రము; 10. అతిశయము. చూ, హెచ్చు. 2; 11. ఆత్మ: చూ, పరమాత్మ; విణ. 12. తనది: చూ, స్వతంత్రము; 13. అన్యము: చూ, పరాయి; 14 వెలుపలిది; 15. ఈడు చూ, సమానము; అవ్య. 16. తనరి. చూ, స్వతంత్రము, 17. ఒకచెక్కునుండి మఱియొకచెక్కు తీసివేయుట: చూ, రహితము. 18, శేషము: చూ, యజ్ఞము; పా. 19. తంబుర మొదలగువాని తీఁగవిూఁదివ్వని ఒకవైపునుండి రెండవవైపునకు పోవుమార్గము.

అంతరమార్చన. అం అవాంతర భేదములు నాలుగింటిలోనొకటి. చూ, అవాంతర భేదములు.

అంతరవకాశము పా. గుడ్రని మంటి రేణువుల మధ్యమస్యనుండు ఎడముల మొత్తము.

అంతరపల్లి. స౦. వి. ఈ. (స్త్రీ). చూ, అంతరదామర*.

అంతరహితుఁడు. సం. విణ. తుదిలేనివాఁడు: చూ, అపారుఁడు.

అంతరాత్మ. అం. 1. ఆత్మలు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆత్మలు; పా. 2. ఆత్మతోషము

అంతరాపత్య. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). గర్భిణి: చూ, మేలాలు. (చూ, విఘ్నము.

అంతరాయము. సం. వి. అ పుం పనిచెఱుపు:

అంతరాలోక్యానువిధము, అం. సమాధు లయిదింటిలోనొకటి: చూ, సమాధులు.

అంతరాళబ్రాహ్మణవిధము. అం. —పై.—

అంతరాళము సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు

నడిమిచోటు: చూ, మండలము. 1; 2. అభ్యంతము: చూ, నడిమిచోటు.

అంతరించు సం. అ. క్రి. 1. చచ్చు. చూ, మరణించు, 2. చెడు: చూ, నశించు; స. క్రి. 3. కడచు: చూ, దాటు. 6.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. రూ-అంతరీక్షము. ఆకసము చూ, వ్యోమము. 1.

అంతరిక్షశాస్త్రము. పా. వాయువుయొక్క శీతోష్ణభేదములను గుఱించియు, వానివలన కలుగు మార్పులనుగుఱించియు చర్చించుశాస్త్రము. (మెటెరోలజి) [తము.

అంతరితము. సం. విశే. నశించినది: చూ, సృష్ట

అంతరీక్షము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-అంతరిక్షము.

అంతరీపము. సం. వి. అ. న. దీవి: చూ, లంక. 1. [వస్త్రము.

అంతరీయము. సం. వి. అ. న. కట్టుకోక: చూ,

అంతరువు. వై. వి. 1.= అంతరమ్. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; 2. అంతస్తు, ఓలము: చూ, మఱుగుచోటు.

అంతర్గడుఁడు. సం. విశే: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

అంతర్గతజ్వరము. సం. విశే. లోపలి ఉష్ణము: చూ, రోగము. 1.

అంతర్గతము సం. విశే. 1. నడుమఁబొందఁబడినది; 2. మఱువఁబడినది: చూ, విస్మృతము.

అంతర్గలోష్ణము. పా. 1. మంచుగడ్డకరగి నీరగునపుడుగాని, నీరు ఘనీభవించి మంచుగడ్డయగునపుడుగాని సంభవించువిధమొకటి; నీరు ఆవిరియగునపుడుగాని, ఆవిరినీటిరూపము గామాఱునపుడుగానిసంభవించువిధమొకటి; 2: చూ, అంతర్గతజ్వరము. (వేడిమి)

అంతర్గృహము. సం. వి. అ. న. లోపలియిల్లు, నట్టిల్లు: చూ, సదనము. 1.

అంతర్దశ. పా. మహాదశానాథుని సంవత్సరములను అంతర్దశానాథుని దశాసంవత్సరములచే గుణించఁగావచ్చిన మొత్తమును 120 చే భాగించిన మొదల వచ్చిన పరిమాణము.

అంతర్ద్వారము. సం. వి. అ. న 1 పెద్దగుమ్మము నడుమనుండు చిన్నగుమ్మము చూ, వాకిలి; 2. యింటినడుమవాకిలి: చూ, సదనము. 1.

అంతర్దీపికాన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. కుండలోనున్న దీపముపైకి వెలుఁగక లోపల నే ప్రకాశించుచుండు విధము.

అంతర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అంతర్ధి. మఱుఁగు: చూ, వ్యవధానము. 3.

అంతర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

అంతర్భూతము. సం. విశే. లోపల నడఁగినది: చూ, తీలు.

అంతర్భూమి. పా. భూగర్భము: చూ, అధోభూమి.

అంతర్మనస్కుఁడు. సం. విశే. దుఃఖమునొందిన మనస్సుగలవాఁడు చూ, విను్నుఁడు.

అంతర్మనుఁడు. సం. విశే. స్.—పై.—

అంతర్మీలితము. పా. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు.

అంతర్ముఖుఁడు. సం. విశే. బయటికి సంసారివలెఁ గనఁబడుచుండియు లోపల బ్రహ్మజ్ఞాన పరిపూర్ణుఁడైనవాఁడు.

అంతర్యాగము. సం. వి. అ. పుం. మానసికపూజ: చూ, సపర్య.

అంతర్యామి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఆత్మ: చూ, పరమాత్మ; 2 జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు. 2; విశే 3. లోపలనుండువాఁడు.

అంతర్యామిబ్రాహ్మణము. పా. పరమాత్మ తత్త్వమునుగూర్చి చెప్పునొక వేదభాగము: చూ, వేదము.

అంతర్లాపి. సం. వి. న్. పుం. ఉత్తరము లోపల నణఁగియుండునట్లుఅడుగునట్టి [illegible]

సమస్య. " శ్రీకాంతునిదినమెన్నఁడు, రాకొమరుని కర్ణికిప్రియము రథతిథియెన్నం, డేకొలఁదినన్నమఱుఁగును, ఏకాదశినాఁడు సప్తమేడే గడియల్ " మొ.

అంతర్లాపిక. పా. శబ్దాలంకారములలో నొకటి. చూ, శబ్దాలంకారములు.

అంతర్వంశికుఁడు. సం వి. అ. పుం: చూ, అంతఃపురోద్యోగి

అంతర్వత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి: చూ, చూలాలు.

అంతర్వమి. సం. వి. ఇ. న. అజీర్ణవ్యాధి: చూ, [రోగము. 1.

అంతర్వాణి సం. విశే. 1 శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు; 2. మనస్సులోని మంచిచెడ్డలు చెప్పుశక్తి.

అంతర్వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమిఅడుగున పాఱునది: చూ, నది.

అంతర్వేది. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పుణ్యక్షేత్రము: చూ, భూమి. 1; విశే. 2. లోనిది తెలియువాఁడు.

అంతర్హాసము. సం. వి. అ. న. లోనవ్వు: [చూ, హాస్యము.

అంతర్హితము. సం. విశే. మఱుఁగుపడినది.

అంతర్హితుఁడు. సం. విశే. అగోచరుఁడు: చూ, కానరానివాఁడు. 2.

అంతలపొంతలవాఁడు. ద్వ. వి: చూ, దూరపుచుట్టము.

అంతవట్టు. ద్వ. స. (అంత + పట్టు.) 1. అంతయు. హరి, పూ. 5, ఆ.229; హరి, పూ. 9, ఆ. 157: చూ, సర్వము; 2. అకొలఁది. భార., స్త్రీ. 2, ఆ. 156: చూ, అంత. 2.

అంతశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అంకశయ్య. 1. చావు: చూ, మరణము; 2. నేలపడక: చూ, మృతశయ్య; 3. వల్లకాడు: చూ, శ్మశానము.

అంతస్తు. వై. వి. 1. అంతరువు: చూ, మఱుగుచోటు; 2. కక్ష్య, కొట్టికట్టు: చూ, ముం[illegible] 2; 3. మేడ. "రెండంతస్తుల యిల్లు.": చూ, సదనము. 1; 4. గుండె. "తమఅంతస్తుమంచిది.": చూ, హృదయము. 2; 5 ఇంటిపైభాగము, కప్పు: చూ, పరువు. 5; 6. చేయిమీఁదికెత్తుకొని నిలుచున్న పురుషుని చేయి పొడవుకొలఁది: చూ, నిలువు. 2.

అంతస్థ. పా. రహస్యముగానిచ్చే లంచము: చూ, లంచము.

అంతస్థములు పా. య, ర, ల, వ యనునక్షరములు

అంతస్సంగము. అం. సంగములు మూఁడింటిలో నొకటి. చూ, సంగములు.

అంతశము. సం. వి. అ. న. ఆయుధభేదము: చూ, బాణము. 1.

అంతాది. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకఁడుచెప్పినశ్లోకముయొక్క కొనలోనుండు అక్షరమును ఆదియందు గలుగునట్లుగా మఱియొకఁడు శ్లోకము చెప్పుట.

అంతావసాయి. సం వి. న్. పుం. 1: చూ, మంగలి; 2 చండాలుఁడు: చూ, మాల.(1.)

అంతి. సం అవ్య. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 2. అరసము. చూ, సంతోషము.

అంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-అత్తిక. నాట్యపరిభాషయందు అక్క: చూ, అప్ప 3; 2. ఒకానొక ఓషధి *: చూ, కాతల. 3. చుల్లి: చూ, పొయ్యి; దే. వి. (1) గడ్డిచోఁప: చూ, తడక. (రూ-అంటె.)

అంతికతమము. సం. విశే. అతిసమీపము: చూ, సమీపము. 1.

అంతికము. సం. విశే. సమీపించినది: చూ, (సమీపము. 1.

అంతికుఁడు. సం. విశే. దేశముచేఁగాని కాలముచేతఁగాని చెంతనున్నవాఁడు. చూ, దగ్గరవాఁడు.

అంతిపురము. వై. వి.=అంతఃపురము. రాణివాసపు స్త్రీలుండెడిచోటు: చూ, సదనము. 1.

అంతిపురి. వై. వి.= చూ, అంతఃపురము.

అంతిమము. సం. విశే. 1 కడపటిది: చూ, చెరసి. 2; 2. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 1.

అంతియ. వై. స. రూ- అంతి-అంతే-అంతివట్టు అకొలంది. భార. ఆది. 2, ఆ. 11; కు, సం. 1, ఆ. 6, భార. ద్రో 2, ఆ. 232: చూ, అంతె 2.

అంతు వై. వి. సంకలనము, మొత్తము: చూ, వెరశి. 1

అంశుకము. సం. వి అ. పుం. 1 గర్వము, అహంకారము. చూ, హంకారము, 2. అలంకారవిశేషము చూ, అలంకారము 3.

అంతేవసాయి. సం. వి. న్. పు. 1. చూ, రూ- అంతావసాయి 1, 2. చండాలుఁడు: చూ, రూ-అంతావసాయి. 2; 3. బోయ: చూ, బోయఁడు. 1; 4. మునిభేదము చూ, ముని. 1.

అంతేవాసి. సం.వి.న్.పుం. 1: చూ, శిష్యుఁడు; 2. చండాలుఁడు: చూ, మాల. (1); విశే. 3. సమీపమున నున్నవాఁడు. చూ, దగ్గఱివాఁడు.

అంత్యకర్మము. సం వి. న్. న. షోడశకర్మములలోనొకటి, చేచ్చినవానినిగుఱించి వెనుక చేయుకర్మము: చూ, కర్మములు.

అంత్యజాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు: చూ, మాల. (1.)

అంత్యతీర్మానము పా. మొదటితీర్పు తరువాత నియ్యఁబడినపైతీర్పు.

అంత్యనియమము. పా. తుదినియతాక్షరములుంచుట. శబ్దాలంకారములలోనొకటి. "విష్ణురోచిష్ణుఁ గృష్ణు సహిష్ణు జిష్ణు."

అంత్యప్రతిజ్ఞ. పా. అంత్యసందేశము.

అంత్యప్రాసము. పా. విశేషణాంత్యనియమముగలది. "రామమహోద్దామధామరాజలలామా"

అంత్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుంగ *: చూ, తృణము. 1; 2. రేవతీనక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము; 3 మీనరాశి చూ, రాశి. 2; విశే. 4. తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1; 5. కడపటిది: చూ, చెరసి. 2.

అంత్య సందేశము. పా. యుద్ధారంభమునకు ముందు కడపటిసారి చేయు ప్రకటనము: చూ, అంత్యప్రతిజ్ఞ

అంత్యుఁడు. సం. విశే. 1. కనిష్ఠుఁడు, తుదివాఁడు: చూ, తమ్ముఁడు; 2. చూ, అంత్యజాతుఁడు.

అంత్రము. సం. వి అ. న. రూ- ఆంత్రము. ప్రేగు చూ, ప్రేగు.

అందంద. వై. అవ్య. (అందు + అందు + అ.) 1. అత్యంతము. జై. 7, ఆ. 58; స్కా. 4, ఆ. 98: చూ, మఱిమఱి, 2. అచ్చోటచ్చోట. కాశీ. 1, ఆ. 131: చూ, అక్కడక్కడ.

అందంబుకూడుకొను దే. అ. క్రి. (అందంబు + కూడుకొను.) కలసికొను: చూ, సంయుక్తమగు.

అందకత్తియ వై. విశే. రూ-అందకత్తె. (అందము + కత్తియ.) సౌందర్యవతి: చూ, స్త్రీ.

అందగాఁడు. ద్వ. విశే. (అందము + కాఁడు.) సొగసుకాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

అందగించు. వై. అ. క్రి. అందపడు: చూ, రమ్యమగు.

అందగింపు. వై. వి. సొగసు: చూ, సౌందర్యము.

అందఁజేయు. దే. స. క్రి: చూ, అందించు.

అందదుకు. దే. విశే. (అదుకు + అదుకు.) 1. మిక్కిలియదుకుగలది. హరి, ఉ. 1, ఆ.15; 2. సంపూర్ణముకానిది: చూ, అసంపూర్ణము.

అందనుక. వ్యా. వి. (అంత + దనుక): చూ, రూ-అందాఁక. ఉత్త. 5, ఆ. 37.

అందపడు. వై. అ క్రి. (అందము + పడు) చూ, అందగించు [—పై—

అందపఱచు. వై. స క్రి. (అందము + పఱచు)

అందము. వై. వి. సొగసు చూ. సౌందర్యము

అందఱు. వై. స బ. (అంత + వారు.) 1. రూ-అందరోలు. అంతశబ్దమునకు మహన్మహతర్థక బహువచనరూపము. సమస్తపురుషులు, సమస్తస్త్రీలు చూ, ఎల్లవారు. 1, 2. అంత సంఖ్యగలవారు: చూ, ఎల్లవారు. 2

అందలము. వై. వి.=అందోళిక. పార్శ్వములు మఱుఁగులేని పల్లకి. కళా. 8, ఆ. 23. చూ, పాలకి.

అందలములు. వై. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. వి, పు. 7, ఆ. 202: చూ, బాలక్రీడ.

అందాఁక. ద్వ. క్రి.(అంత + దాఁక.) రూ-అందనుక. అంతవఱకు. హరి. ఉ. 5, ఆ. 248; స్వా. 5, ఆ. 24: చూ, తావత్. 2.

అందిచ్చు. దే. స. క్రి. చూ, అందఁజేయు.

అందిక. దే. విశే. చేరువ. అధ్యా. బాల, కాం. 13: చూ, సమీపము. 1.

అందికోలు. దే. వి. —పై.—

అందిపొందనివాఁడు. దే. విశే. అన్యుఁడు. చూ, పరాయివాఁడు.

అందిపొందినవాఁడు. ద్వ. విశే: చూ, దూరపుచుట్టము.

అందిపొందినట్టివాఁడు. ద్వ. విశే.—పై.—

అందిపొందువాఁడు. ద్వ. విశే. —పై.—

అందియ. వై. వి.=అందువు. 1. గండపెండేరము. సుప్రసిద్ధకవులు మొదలగు విద్యాధికులను గౌరవించుటకు వారికొకకాలిక్రిందొడుగు బంగరు నగ: చూ, భూషణము 2, 2. స్త్రీలకాళ్ళనగ: చూ, భూషణము. 2. (రూ-అందె.)

అందు. దే స. క్రి 1. గ్రహించు, కైకొను. చూ, పుచ్చుకొను, 2 పొందు. భా. ఆ. 2, ఆ. 71; ... 1, ... ఉద్యో 4, ఆ.257 చూ, ప్రాపించు, వి. 3 ఆ ... "అందుకొను" "అందుకోను" ... భార. ... 6, ఆ. 157, ... 5, ఆ 265 చూ, ..., అవ. 4 ... విభక్తిప్రత్యయము (అందు, ఇందు, ...)

అందుకము సం వి ... పుం =అందియ-అందె 1 చూ, అందియ. 1, 2 చూ, అందియ. 2; 3 ఏనుఁగుసంకెల. చూ, శృంఖలము. 2, 4 సంకెల. చూ, శృంఖలము. 3; 5. కటిసూత్రము: చూ, మొలత్రాడు.

అందుకొను. దే. ... క్రి కైకొను. చూ, పుచ్చుకొను.

అందుకోలు. దే. వి. 1. అందుకొనుట; విశే 2. అతిసమీపము: చూ, సమీపము 1.

అందుగు. దే. వి.=అందువు. చిల్ల*. చూ, సల్లకి.

అందుపాటు. దే విశే. చేరువ. హరిశ్చం. ... పూ. 638: చూ, సమీపము 1.

అందుపొందువాఁడు. దే. విశే. చూ, దూరపుచుట్టము.

అందుబడి. దే. విశే. 1. పొందఁబడినది. "ఆ సొమ్ము నీకుఅందుబడినదైనదా.": చూ, ప్రాప్తము. 1; 2 దగ్గఱ. భోజ. 1, ఆ. 73. చూ, సమీపము 1.

అందులకు. దే. క్రి. ఆప్రదేశమునకు: చూ, అచ్చోటికి.

అందువు. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1.=అందియ-అందె: చూ, అందియ. 1, 2, 2. ఏనుఁగుసంకెల: చూ, శృంఖలము. 2; దే వి (1)= అందుగు. చిల్ల *. చూ, సల్లకి.

అందెబందెలు. దే వి.బ.కష్టములు చూ, శోకము.

అందెవేసినచేయి. జా. ... , అందెవేయుటయనఁగా నొక విద్యయందు సంపూర్ణప్రజ్ఞ

కలవానినిఁగాఁదెలియఁజేయుబిరుదు. "అష్టాంగమయిన యాయుర్వేదమునం దీక్షఁడందెవేసిన చేయి." (ధర్మజరాజసూయము.)

అందోలు. నై. స. బ: చూ, రూ-అంగెలు.

అందోళము. సం. వి. అ. పుం = అందలము: చూ, పాలకి. (రూ- ఆంగోళనము- అందోళిక- దోళ.)

అంధ. అం. వంధ్యలాటింటిలోనొకటి: చూ, వంధ్యలు.

అంధకము. సం. వి అ. పుం. అస్త్రకయసెడి ఆయుధము: చూ, బాణము. 1

అంధకరదీపికాన్యాయము. సం. వి అ. పుం. గుడ్డివానిచేతిలోని కాగడావానికేమియు నుపయోగింపనిరీతి.

అంధకరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

అంధకారకము. సం. వి. అ. న. మహాతలలోకము: చూ, లోకము. 1.

అంధకారమగు. మి. అ. క్రి. ఇరులుకొను: చూ, చీఁకటిపడు.

అంధకారము. సం. వి. అ. పుం. చీఁకటి: చూ, మేచకము.

అంధకుఁడు. సం. విశ. 1. అంధుఁడు: చూ, గుడ్డి; 2. అంధకాసురుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 2. [ము. 8.

అంధకురాలు. సం. విశ. గుడ్డిది: చూ, అంధ

అంధకూపన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డివాండ్రు వరుసగపోవునపుడు ముందువాఁడు నూతిలోఁబడఁగాఁ దక్కినవారును గ్రమముగా నూతిలోఁ బడినరీతి.

అంధకూపము. సం. వి. అ. పుం. పాడునుయ్యి: చూ, నుయ్యి.

అంధగజన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నలుగురు గుడ్డివాండ్రు ఏనుఁగును జూపుమని యడిగిన నొకఁడొక యేనుఁగునుఁజూపి తడవి చూడుఁడని చెప్పఁగా నలుగురును నాలుగవయవములఁబట్టి తడవి కాలుతడవిన వాఁడు ఏనుఁగు రోలువలె నుండుననియు, తోఁక ముట్టినవాఁడు చీపురువలెనుండుననియు, చెవులుపట్టినవాఁడు చేఁటవలె నుండుననియు, తొండము పామినవాఁడు రోఁకలివలెనుండుననియు ననుకొన్నరీతి.

అంధగుశూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బదనిక *: చూ, వదనిక.

అంధగోక్షేత్రన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డియెద్దు చేనఁబడి పెన్నులుదినుటకుఁ గాన్పించక గడ్డిపరకలు తినినరీతి.

అంధగోలాంగూలన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డివాఁడు ఆవుతోఁకఁబట్టుకొని నడచినరీతి.

అంధతమసము. సం. వి. అ. న. చిమ్మచీఁకటి: చూ, మేచకము. 1. (రూ-అంధాతమసము.)

అంధతామిస్రము. అం. నరకము లిరువదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, నరకములు.

అంధత్వము. సం. విశ. అంధ్యము: చూ, గుడ్డితనము.

అంధదర్పణన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డివానికి అద్దముఁ జూపినరీతి.

అంధదీపికాన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డివానికి దీపమున్నను లేకున్నను నొకటియేయగురీతి.

అంధపంగున్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డివాఁడును కుంటివాఁడును ప్రయాణము చేయ నారంభించి గుడ్డివాని భుజముమీఁదఁ గుంటివాఁడుకూర్చుండి మార్గముఁదెలుపుచుండ గుడ్డివాఁడు నడచినరీతి.

అంధపరంపరాన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక గుడ్డివాఁడొక తెలివితక్కువపని చేసిన యెడల వెనుకను దక్కిన గుడ్డివాండ్రందఱు నదియే చేయురీతి.

అంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీఁకటి: చూ, మేచకము. 1; 2. నీరు: చూ, సలిలము.

సె మోజ్ఞ నెంబరు 17627 17-9-86. తేది

విశే. స్త్రీ. గుడ్డిది: చూ, అంధకురాలు.

అంధస్సు. సం. వి. స్. న. అన్నము: చూ, సాదము. (1)

అంధాంజనన్యాయము. పా. గ్రుడ్డివానికంటికి కాటుకఁ బెట్టినరీతి.

అంధాంధన్యాయము. పా. గ్రుడ్డివానికి గ్రుడ్డివాఁడుత్రోవఁజూపినరీతి.

అంధాక్షిమీలన్యాయము. పా. గ్రుడ్డికన్నులు మూసినను దెఱచినను నొకటియేయనురీతి.

అంధాశ్వపాలిన్యాయము. పా. గుఱ్ఱముగ్రుడ్డిదైనను గుగ్గిస్ఫూతినుటలో సామర్థ్య మెక్కువ యనురీతి.

అంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీఁకటి: చూ, మేచకము 1; 2. జూదము: చూ, వ్యవహారము. 4;

అంధుఁడు. సం. విశే: చూ, అంధకుఁడు.

అంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. కూపము: చూ, నుయ్యి.

అంధ్రమండలము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఆంధ్రమండలము, త్రిలింగక్షేత్రము: చూ, దేశము.

అంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2. తెనుఁగుబాస: చూ, భాష. 1 (రూ-ఆంధ్రము.)

అంప. ద్వ. వి. రూ-అంపకోల-అంపఱ-అంబు-అమ్ము: చూ, బాణము. 1.

అంపకము. దే. వి. అంపుట: చూ, ప్రేషణము.

అంపకాఁడు. ద్వ. విశే. (అమ్ము + కాఁడు) 1. ధన్వి: చూ, విలుకాఁడు; 2. కుటిలవ్యక్తి అమ్ముచేయువాఁడు. చూ, సూటికాఁడు. 2.

అంపకోల. వై. వి.=అంబుకోల. (అమ్ము + కోల.) అమ్ము: చూ, బాణము. 1.

[illegible] అంపగర్ర. ద్వ. వి. బాణమునకుఁగట్టిన యీఁకలు; [illegible]: చూ, బాణము. 1.

అంపఱ. వై. వి.=అంబులపొది. (అమ్ము + పఱ.) 1. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. బాణసమూహము: చూ, బాణము. 1.

అంపశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భీష్ముఁడుభారతయుద్ధమునఁ బడిపోయినపుడు అర్జునుఁడు భీష్మునికొఱకునిర్మించిన బాణములశయ్య.

అంపసాల. వై. వి. ఆయుధశాల: చూ, సదనము. 1.

అంపాచారము. వై. వి.=అంభశ్చారః. తనంతట పాఱుచున్న ప్రవాహము. వి. పు. 7, ఆ. 87: చూ, ప్రవాహము. 1.

అంపి. వై. వి.=అపః. నీరు: చూ, సలిలము.

అంపించే. దే. స క్రి. రూ-అంపు. ఆజ్ఞాపించే: చూ, సెలవిచ్చు.

అంపియ. దే. వి. చింపిగుడ్డ: చూ, వస్త్రము. (రూ-అంపె. ద్వా. 10, ఆ, 70.)

అంపు. దే. వి. 1. వివాహము, సంక్రాంతి, జాతరలోనగు పండుగలు: చూ, పండుగ. 2; స. క్రి. 2. అంపించే: చూ, సెలవిచ్చు; 3. అరుగఁజేయు: చూ, పంపు 11. (రూ-అనుచే-అంచే-పంపు-పనుపు-పంచే-పనుచే-పుచ్చు.)

అంపుట. దే. వి. అంపకము: చూ, ప్రేషణము.

అంపుతోడు. దే. వి. (అంపు + తోడు.) ప్రయాణమైపోవువారికిఁ దోడుగా పంపఁబడువాఁడు.

అంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=అవ్వ. జనని: చూ, మాత. 1; 2. కాశీరాజు ముగ్గురుకొమార్తెలలో నొకతె: అంబ, అంబాలిక, అంబిక; 3. చేదుఆనబ *: చూ, సొర; 4. అమ్లలోణిక *: చూ, పులిచింత; 5. అంబాత్రయము:-జ్ఞానాంబ, ధర్మరాంబ, మూకాంబ; 6. జననీజనకులతల్లి, మాదుసలియాపె: చూ, అవ్వ; 7. జననీజనకుల తల్లితల్లి: చూ, ముత్తవ్వ; 8. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 9. పెయ్య: చూ, శైలము. 2.

అంబకము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1; పుం. 2.=అమ్ము-అంబు: చూ, బాణము. 1.

అంబకళము. దే. వి. 1. వరినూకలజావ: చూ, సాదము. (1); 2. చోడిపిండిజావ, అంబలి: చూ, సాదము. (1)

అంబటిజోరిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము: చూ, [పక్షి.

అంబరము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము: చూ, వ్యోమము. 1; 2. బట్ట: చూ, వస్త్రము: 3. మనోవ్యథ: చూ, శోకము; 4.=అంబరు. సుగంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము.

అంబరాంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

అంబరీషము. సం. వి.అ. పుం. 1. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి; 2. గుఱ్ఱపుపిల్ల: చూ, హయము; 3. నరకవిశేషము: చూ, నరకము; 4. వగపు:చూ, పశ్చాత్తాపము; న. 5. కయ్యము: చూ, యుద్ధము; 6. మంగలము, వేపుడుచట్టి: చూ, పాత్రము. 6; 7. తృణవిశేషము: చూ, తృణము.1; 8. వర్షము: చూ, వాన.1.

అంబరీషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2: చూ, శివుఁడు; 3. మాంధాతకొడుకు, ఒకానొకరాజు: చూ, రాజు. 1; అం. 4 షోడశమహారాజులలో నొకఁడు: చూ, షోడశమహారాజులు.

అంబరు. వై. వి.=అంబర్. అగరువు: చూ, సుగంధద్రవ్యము.

అంబలము. దే. వి. కలకలధ్వని:చూ,స్వరము.2

అంబలి. దే. వి: చూ, అంబకళము.

అంబష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల *: చూ, యూథిక. 1; 2. చిఱుబొద్ది *: చూ, విద్ధకర్ణి; 3. అమ్లలోణిక *: చూ, పులిచింత; 4. నల్లతెగడ *: చూ, సర్వానుభూతి!

అంబష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము: చూ, దేశము; 2. బరుసడ్డసరము * చూ, వైద్యమాత.

అంబష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మంగలి

అంబస్తు. దే. వి. కపటములేనివాఁడు: చూ నిష్కపటి.

అంబా. వై. వి.=అమ్భా. ఆవుమూడల యఱపు రూ-అంబే: చూ, స్వరము. 2.

అంబారము. దే. వి. రూ-అంబారు. వడ్లరాసి: చూ, ధాన్యము.

అంబారి. దే. వి. హౌదా, ఏనుఁగుమీఁది పీఠము: చూ, హస్తి.

అంబారు. దే. వి: చూ, రూ-అంబారము.

అంబారుపిడుజో. దే. వి. పశువులమేననంటికొని రక్తముపీల్చెడి జంతువిశేషము: చూ, బుడ్డపిడుఁదు.

అంబార్ధవాచక. సం.వి.అ.స్త్రీ. జటామాంసి*: చూ, మాంసి. 1.

అంబాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, అంబ. 2.

అంబాళము. వై.వి.=ఆమ్రాతక. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి.

అంబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=అమ్మిక. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 2: చూ, అంబ. 2; 3. జనని, తల్లి, అమ్మ: చూ, మాత. 1; 4. తండ్రితోడఁబుట్టినది: చూ, మేనత్త; 5. మగనితల్లి: చూ, అత్త. (1); 6. భార్యతల్లి: చూ, అత్త. (2); 7. మేనమామభార్య: చూ, అత్త. (4).

అంబు. సం. వి. అ. న. 1. నీరు; చూ, సలిలము 1; వై. వి. (1)=అంబక్. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; (2) మేదరవాని అమ్ముపంటి రొంపు యినుప పనిముట్టు: చూ, బాణము. 1.

అంబుకణము. సం. వి. అ. పుం. గాలిచేత పడు నీరులోకనువానిబొట్టు: చూ, [illegible]

అంబుకీశము. సం. వి. అ. న. ఉలచేమీను: చూ, మత్స్యము. 1.

అంబుగజము. సం. వి. అ. పుం. మొసలి: చూ, మత్స్యము. 1. [బ్రిస్మా. 1.

అంబుగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ,

అంబుజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర *: చూ, పద్మము. 1; పుం. 2. ఎఱ్ఱగన్నెరు*: చూ, హయమారకము; 3. చాతకము: చూ, వానకోయిల. 2; 4. ఒకానొక వృత్తము: చూ, వృత్తము. 1.

అంబుదఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రిసాదని *: చూ, మూలంగు. 2. [మేఘము. 1

అంబుదము. సం. వి. అ పుం. మబ్బు: చూ,

అంబుధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము.

అంబుధీషుధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివుఁడు.

అంబుపక్కెర. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము: చూ, మత్స్యము. 1. [చూ, సల్లకి.

అంబుప్రసాదకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్ల *:

అంబుప్రసాదము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అంబుప్రసాధనము. సం. వి. అ. పుం. కుంకుడు *: చూ, ఫేనిలము. 2.

అంబుప్రసాధము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అంబుబాష్పము. సం. వి. అ. న. నీటి తోఁటకూర *: చూ, మారిషము.

అంబుభూషణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నీటిరేఁడు: చూ, వరుణుఁడు. 1. (ఇట్లు అంబుభూషితుఁడు. అంబుభూషుఁడు.)

అంబుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1. [చూ, మత్స్యము. 1.

అంబుమర్కటము. సం. వి. అ. పుం. మొసలి:

అంబురుహము. సం. వి. అ. పుం. 1. తామర*: చూ, పద్మము. 1; 2. ఒకానొక వృత్తము: చూ, వృత్తము. 1.

అంబులపొది. ద్వ. వి. అమ్ములపొది: చూ, బాణము. 1. [చూ, స్థాలి. 2.

అంబువాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు *:

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎత్తుడునీరు పోయుటకై తొలిచికాలువ మొదటనుంచెడు తాటిమ్రానులోనగునది: చూ, ద్రోణము. (ఏఱుదాఁటెడుపుట్టి అనికొందఱు).

అంబువు. సం. వి. ఉ. న. నీరు: చూ, సలిలము.

అంబువేతసము. సం. వి. అ. పుం. నీరుప్రబ్బలి*: చూ, ప్రబ్బలి.

అంబుసరణము. సం. వి. అ. న. తనంతట పాఱుచున్న ప్రవాహము: చూ, ప్రవాహము. 1.

అంబుస్ఫోటము. సం. వి. అ. న. నీరుబుగ్గ: చూ, బుద్బుదము. 1.

అంబూకృతము. సం. విశ. తుంపర కలది (మాట): చూ, సనిష్ఠీవము.

అంబే పై. వి.=అమ్బా. ఆవులఱుడలయఱపు, రూ-అంబా. వి, పు. 7, అ. 141: చూ, స్వరము. 2.

అంబేద. దే. విశ. (అంబే + పేద.) దిట్టతనములేనివాఁడు: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

అంబ్లము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అమ్లము: చూ, పుల్లన. 1.

అంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=అంబా-అంబే-ఉంబ-ఆవులఱుడలయఱపు: చూ, స్వరము. 2.

అంభసాంభ్రమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, నీటిసుడి.

అంభస్సు. సం. వి. స్. న. జలము: చూ, సలిలము. [చూ, అంబుసరణము.

అంభశ్చారము. సం. వి. అ. న.=అంపాచారము.

అంభోజము. సం. వి. అ. న. తామర *: చూ, పద్మము. 1; 2. తామరపువ్వు: చూ, అబ్జజము. 2.

అంభోజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీరుప్రబ్బ*: చూ, ప్రొబ్బలి; 2. తామర*: చూ, పద్మము. 1. [ఘము. 1.

అంభోదము. సం. వి. అ. న. మబ్బు: చూ, మే

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము

అంభోనిధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, అంభోధి.

అంభోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

అంభోభ్రమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అంభ సాంభ్రమము. [చూ, పద్మము. 1.

అంభోరుహము. సం. వి. అ. న. తామర*:

అంశకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్ఞాతి: చూ, భాగస్థుఁడు.

అంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంపకము: చూ, భాగము. 1; 2. పాలు: చూ, పంతు. 5; 3. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 4. గడ్డి మొదలగువాని ప్రోగు; చూ, మేటి. 3; పా. బ. 5. జ్వరమానము మున్నగువానిలోని (o) అను గీతకును 100 అనుగీఁతకునుమధ్యభాగములు, 100 భాగములుగా విభాగింపఁబడియుండు విభాగములు; 6. కోణమితిలోని 360 భాగములు; అం. 7. అష్టాదశ మహాపురాణములయొక్క నామములలో మూఁడవదగు వైష్ణవము. ఇది 6 అంశములు ఎనిమిది వేలశ్లోకములుగలది. మొ.

అంశములు. అం. శుద్ధజాతులు. 7:—షాడ్జి 3, ఆర్షభి. 3, గాంధారి. 5, మధ్యమ. 5, పంచమి. 2, ధైవతి. 2, నైషాది. 3. (23); జాతులు. 11:—షడ్జకైశికి. 5, షడ్జోదీచ్యవ. 4, షడ్జమధ్యమ. 7, గాంధారోదీచ్యవ. 2, రక్తగాంధారిక. 5, కైశికి. 6, మధ్యమోదీచ్యవ.1, కర్మారవి. 4, గాంధారపంచమి. 1, ఆంధ్రి. 4, నందయంతి. 1. (40)=63

అంశుఁడు. పా. పన్నిద్దఱు సూర్యులలో నొకఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

అంశుకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము: చూ, వస్త్రము; 2. సన్నపుబట్ట: చూ, వస్త్రము; 3. బట్ట: చూ, వస్త్రము.

అంశుధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

అంశుమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1.—పై.—; 2. ఒకరాజు: చూ, రాజు. 1; 3. చందమామ: చూ, హిమాంశువు, 4. నైరృతి: చూ, మూలకోఁడు; 5. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 6. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు: చూ, ఆదిత్యులు. 3; విణ. 7. కనికరముగలవాఁడు: చూ, దయాళువు; 8. ధనికుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సాలపర్ణి. *

అంశుమత్తు. అం. అథర్వణవేదములోని ఆగమములిరువదెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆగమములు. [చూ, రంభ. 2.

అంశుమత్ఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. అరఁటి*:

అంశుమాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

అంశులము. సం. విణ. ప్రకాశమానమైనది.

అంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 2. కాంతి: చూ, వెలుఁగు. 1; 3. కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

అంసకూటము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దుమూఁపురము: చూ, స్కంధము. 1.

అంసదక్షిణావర్తము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుదానికి సంతానవృద్ధి కరమయిన లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అంసపాది. వా. నై. వి. హంసపాది. కీటపాది*: చూ, హంసపాది. (అంసపాది అకు)

అంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూఁపు: చూ, స్కంధము, 1; 2. పాలు: చూ, పంతు. 5; 3. పంపకము: చూ, భాగము. 1; అం. 4. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ [illegible] శ్రీరామచంద్ర మహాపురుష[illegible]

ణములు ముప్పదిరెండింటిలో నిరువదియైదవ దశ నడున్నతములలో నయిదవది: చూ, లక్షణము. 1.

అంసరంగికము సం. వి.అ. పుం. చూ, బాడిస*.

అంసలుఁడు. సం. విశే. బలిమికాఁడు: చూ, లావరి.

అంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈవి: చూ, వితరణము; 2 తెగులు: చూ, రోగము. 1; 3. విడుపు: చూ, విమోచనము.

అంహస్సు. సం. వి. స్. న. దుష్కృతము: చూ, పాపము.

అఁట. దే. అవ్య. 1. వృత్తాంతమును చెప్పుటను తెలుపును: చూ, సమాచారము. 2; 2. మహత్వమును తెలుపును: చూ, మహత్తు. 4; ద్రి. 3. అచ్చోట, అంద: చూ, తత్రి.

అఋణి సం. విశే. ఇ. అప్పులేనివాఁడు: చూ, రూ-అనృణి.

అక. వై. వి.=అర్కా. 1. అగ్రిజ:చూ, జ్యేష్ఠ. 4; 2. పాచకి: చూ, వంటలక్క; 3. పూజ్య స్త్రీ: చూ, స్త్రీ. (రూ-అక్క.)

అకంటకము. సం. వి. అ. న. 1. ముండ్లులేనిది; 2. శత్రువులులేనిది.

అకట. వై. అవ్య.=అక. సంతాపార్థకము:చూ, సంతాపము. (రూ-అకటకట-అకటకటా-అకటా- అక్కట- అక్కటకట- అక్కటకటా-అక్కటా).

అకటకట. వై. అవ్య.—పై—

అకటవికటము. దే. విశే. రూ-అకటావికటము. తాఱుమాఱు: చూ, వ్యత్యయము.

అకటావికటము. దే. విశే.—పై.—

అకము. సం.వి. అ. న. 1. వెత: చూ, శోకము; 2. దోషము: చూ, పాపము. 1; 3. వృశ్చిక రాశి: చూ, రాశి. 2.

అకరణము. సం. వి. అ. న. 1. చేయకపోవుట;

2. ఆత్మ: చూ, పరమాత్మ; విశే. 3. ఇంద్రియములు లేనిది; 4. సాధనములేనిది.

అకరణి. సం.వి.ఇ. పుం. తిట్టు చూ, శాపము.1.

అకరిసుఁడు. సం. వి. అ. పుం; చూ, పుంకర.

అకరిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేయనిది: చూ, అకృతము.

అకరు. దే. వి. రూ-అకరువు. కింజల్కము, తామరదుద్దు లోనగువానిపుట్టు నుండునది: చూ, పత్కము. 4.

అకరువు. దే. వి.—పై.—

అకర్ణము. సం. విశే. చెవుడుకలది.

అకర్మకరివకరము. సం. వి. అ. పుం. రాజ్య లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అకర్మకము. సం. విశే. కర్మలేనిది. (క్రియ)

అకర్మకర్తృప్రయోగము. అం. ప్రయోగములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ప్రయోగములు.

అకర్మశీలుఁడు. సం. విశే. ఏపనియు చేయకుండఁగ నున్నవాఁడు: చూ, పనిలేనివాఁడు.

అకర్మి. సం. విశే. న్. —పై.—

అకల్కనుఁడు. సం. విశే. డంబములేనివాఁడు: చూ, వీతదంభుఁడు.

అకల్కము. సం. విశే. స్వచ్ఛమైనది: చూ, నిర్దోషము.

అకల్పము. సం. విశే. 1. అధికారమునకుగాని విధులకుగాని లోఁబడనిది; 2. బలములేనిది: అబల, అవీర; 3. పోల్పశక్యముకానిది.

అకస్మాత్తు. సం. క్రి. విశే అవ్య. ఉన్నట్టుండి: చూ, తత్కాటు.

అకాముఁడు. సం. విశే. 1. కామములేనివాఁడు: చూ, నిష్కాముఁడు; 2. కోరికలేనివాఁడు: చూ, నిరాశుఁడు.

అకారణము. సం. క్రి. విశే. అ. న. 1 కారణములేక; విశే. 2. కారణములేనిది.

అకారము. సం. వి. అ. పుం. అనుఅక్షరము: చూ, వర్ణము. 1. (చూ, అ. 1.)

అకాగ్యకరణము. అం. అజ్ఞానదాయకములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

అకార్యము. సం. వి. అ. న. కూడనిపని: చూ, వ్యళీకము. 2. [చూ, అసమక్షము.

అకాలము. సం వి. అ. పుం. సరికానికాలము:

అకాలవర్షము. జా. వర్షకాలమందుగాక ఇతర కాలమందు కురియువాన. "అకాలవర్షంబు గురియింపఁబంపు మొగుళ్ళగములఁ బగళులు గేలుకుంభద్రోణములుగాఁగ."హంరవిలాసము.

అకించనుఁడు. సం. విశే. 1: చూ, బీదవాఁడు; 2: చూ, లోభి.

అకీర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అపకీర్తి: చూ, బన్నము. 2.

అకుంచనము. అం. తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధకర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు.

అకుంతము. సం. వి. అ. పుం. లోహపాషాణాదులచేత నఱుగనిది.

అకుంఠితము. సం. విశే. మొక్కపోనిది.

అకుతోభయుఁడు. సం.విశే. దేనివలనను భయము లేనివాఁడు: చూ, నిర్భయుఁడు.

అకులజుఁడు. సం. విశే. సంకరజాతిలో పుట్టినవాఁడు: చూ, సంకరుఁడు.

అకులత. సం.విశే. నీచజన్మము: చూ,సంకరము.

అకుశలము. సం. వి. అ. న. క్షేమము లేకయుండుట.

అకూపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంద్రము: చూ, సముద్రము; 2. గుజ్జుపుయాతిమీను: చూ, మత్స్యము. 1.

అకృతకృత్యుఁడు. సం. విశే. తనకు విధాయకమగు పనిచేయనివాఁడు.

అకృతక్రియుఁడు. సం. విశే. క్రియను పొందినవాఁడు.

అకృతపాకులు. అం. గ్రామస్థులు, ప్రాడ్వివాక లేఖసభ్యులు, రాజే, కార్యాధికారి, వారిచే పంపఁబడినవాఁడు, కులమువారు. (8)

అకృతోద్వాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లి లేనివాఁడు: చూ, కుంతుఁడు.

అకృష్టము. సం. వి. అ. న. నివ్వరివడ్లు: చూ, ధాన్యము.

అకృష్ణకర్ముఁడు. సం. విశే. 5. మంచినడవడిక గలవాఁడు: చూ, సదాచారుఁడు.

అకృష్ణిక. సం.వి. అ. స్త్రీ. ఆఁడుఊరఁబిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక.

అకొ. దే. అవ్య. సంశయార్థకము: చూ, సంశయము. (రూ-అకో-ఒకొ- ఒకొక్క- ఒకో- ఒకోక్క-పీ.) [పోఁక.

అకోటము. సం. వి. అ. పుం. పూగము*: చూ,

అకోపుఁడు. సం. విశే. కోపము లేనివాఁడు. చూ, నిష్కోపి. [చూ, నిష్కపటి.

అకౌటిల్యుఁడు. సం.విశే.కుటిలత్వము లేనివాఁడు:

అకౌశలుఁడు. సం. విశే. నేర్పు లేనివాఁడు: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

అక్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తల్లి: చూ, మాత. 1; వై. వి. (1)=ఆర్యా. అప్ప: చూ, జ్యేష్ఠ. 4; (2) వంటకత్తియ: చూ, వంటలక్క; (3) పూజ్యస్త్రీ. కశా. 3, అ. 96: చూ, స్త్రీ. (రూ-అక.) వై. అవ్య. (4). అహో, ఆశ్చర్యార్థకము. శుక. 1. అ.229: చూ, వింత. 1.

అక్కజపడు వై. అ. క్రి.=ఆశ్చర్యపడు.(అక్కజము + పడు.) వింతనొందు: చూ, వెఱఁగొందు.

అక్కజము. వై. విశే. 1.=ఆశ్చర్యమ్. అచ్చెరువము: చూ, వింత. 1; 2. అధికము. ఘోర-

క్షిప్త. 1, అ.258: చూ, హెచ్చు.1; 3. శక్యముకానిది. భాగ. క్షిప్త. 1, అ. 355: చూ, లావు. 7. [హేమాహేమములు.

అక్కజోఁడు. వై. విశే. అధికుఁడు: చూ,

అక్కజోరాలు. వై. విశే. (అక్కజే + ఆలు) అధికురాలు: చూ, స్త్రీ.

అక్కట. వై. అవ్య.=అక. సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము. (చూ, రూ-అకట.)

అక్కటకట. వై. అవ్య.—పై.—

అక్కటక్కట వై అవ్య.—పై.—

అక్కటి. దే. విశే. చూ, దయాళువు; 2. దయకలది. [(రూ-అక్కటికము.)

అక్కటిక. దే. వి. కనికరము: చూ, దయ.

అక్కడ. దే.క్రి. (అ + కడ.) 1.అంట, అచ్చోట: చూ, తత్ర; వి.ఏ. 2. అస్థలము: చూ, తత్ర; 3. అవలికొన, అవుల: చూ, పారము. 1.

అక్కడక్కడ. వై.క్రి. (అక్కడ + అక్కడ.) కొంతదూరమున: అంతంత, అందంద, అక్కడక్కడ, అచ్చోటచ్చోట, అడాడ.

అక్కరము. వై.వి.=అక్షరమ్. అచ్చేరము: చూ, వర్ణము. 1.

అక్కఱ. దే. వి. 1. అపేక్ష: చూ, వాంఛ; 2. అవశ్యకకార్యము: చూ, అవశ్యకము; 3. దీక్ష: చూ, శ్రద్ధ; 4. పని: చూ, ప్రయోజనము. 1; 5 సబబు: చూ, హేతువు.1, 6. చేఁత: చూ, పని. 2; 7. వేగిరపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1.

అక్కఱకాఁడు. దే విశే. మేలు చేయువాఁడు, అవసరము గలవాఁడు. "అక్కఱకాఁడవై యందంద ప్రేరేఁచి." క్షేత్రయ: చూ, సహంకరుఁడు.

అక్కఱగండఁడు. దే. విశే. శ్రద్ధగలవాఁడు. చూ, శ్రద్ధధానుఁడు. [వాంఛించె

అక్కఱగొను. ద్వి. అ. క్రి. ఇచ్ఛించె: చూ,

అక్కఱపడు. ద్వి.అ.క్రి: చూ, అక్కఱగొను.

అక్కఱపాటు. ద్వి.వి. వేగిరపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1.

అక్కలకర. వై. వి.=అకారిరా. జ్వరదోషాదులనుపోఁగొట్టునట్టిమూలిక*: రూ-అక్కలకఱ- అక్కలకఱ్ఱ: (సం. పు.)—అకారిర.

అక్కలవాడ. వై. వి. వంటలక్కలుండువీధి: చూ, మార్గము. 1.

అక్కలి. దే. వి. అల: చూ, వీచి. 1.

అక్కలించె. దే. స. క్రి. సగ్గించె, అడఁగు: చూ, ముక్కు. 4.

అక్కసము. దే. వి. 1: చూ, దయ; 2: చూ, సంతాపము.

అక్కసి. దే. విశే. కోపి: చూ, కోపనుఁడు.

అక్కసు. దే.వి. కోపము, కినుక: చూ, కోపము.

అక్కసుకాఁడు. దే. విశే: చూ, అక్కసి.

అక్కి. దే. వి. ఒకరోగము: చూ, రోగము. 1.

అక్కిబిక్కిడండ. దే. వి: చూ, బాలక్రీడ.

అక్కిరి. దే. వి. కలఁత. మార్కం. 8, అ. 88: చూ, సంతాపము.

అక్కిలిపడు. ద్వి. అ. క్రి. క్షోభించె: చూ, సంక్షోభించె. [ము.

అక్కు. వై. వి.=అంకః. ఱొమ్ము: చూ, వక్ష

అక్కుపక్కి. వా.వి. బుద్ధిహీనుఁడు; బలహీనుఁడు.

అక్కుళ్ళు. దే వి. బ. అటిగడలను వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

అక్తము. సం. విశే. 1. చేరినది: అభ్యక్తము, ఉపస్థితము; 2. పోయినది: అపగతము, అన్యక్తము, 3. స్పష్టమయినది: అభివ్యక్తము, ఉల్బణము.

అక్రియము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రియముత్తప్పుట: చూ, ఆగ్రహము. 3; విశే. 2. క్రియముత్తప్పినది, పెండ్లిపరుసఁదప్పించి దానికి భిన్నముగఁదరువాతవ్రాయునది. "ఇతనికి ర్త

కార్యవ్యాపారములుసూర్యచంద్రకిరణములంటో లియున్నవి."

అక్రమము (లేక) క్రమభ్రష్టము. అం. వాక్య దోషము లిరువదినాలుగింటిలోనొకటి:చూ, వాక్యదోషములు.

అక్రమాతిశయో క్తి. అం. అలంకారవిశేషము: చూ, అలంకారము. 3.

అక్రార. సం. వి. అ. స్త్రీ.=:చూ, అక్కులకర.

అక్రియ (లేక) అకరీరము. అం. క్రియలేకుం డుట, వాక్యదోషము లిరువదినాలుగింటిలో నొకటి:చూ, వాక్యదోషములు.

అక్రూరుఁడు. అం. భక్తులు తొమ్మండ్రిలోనొ కఁడు:చూ, భక్తులు.

అక్రోధనము. అం. సాత్త్వికగుణము లెనిమిదిం టిలోనొకటి:చూ, సాత్త్వికగుణములు.

అక్రోధనుఁడు. సం. విణ. అకోపుఁడు:చూ, విష్కపి.

అక్రోధము. అం. మానసికపూజాకుసుమములు పదునాలింటిలోనొకటి:చూ, మానసికపూ జాకుసుమములు.

అక్లిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కుదువయుంచి యొరువు తెచ్చుకొనినవస్తువు:చూ, అపమిత్య కము; విణ. 2. క్రమనొందినది; 3. కదిల ముకానిది; 4. క్రొత్తది:చూ, మాకనము.

అక్లిష్టకర్ముఁడు. సం. వి. క. పుం. మంచిపని చేయువాఁడు: చూ, సదాచారుఁడు.

అక్షచరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అక్షజము. సం. వి. అ. న. నృత్యము, వాక్యా ర్థము నభినయించుట: చూ, వ్యంజకము. 1.

అక్షణప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెఱపు: చూ, విద్యుత్తు. 1.

అక్షతము. సం. వి. అ. న. 1. కొజ్జా: చూ, సొవిదల్లుఁడు; (అక్షతుఁడు అని కొందఱు)నా 2. కొప్పింపఁబడినది: చూ, అర్దితము.

అక్షతలు. సం. వి. అ. పుం. బ.=అక్షింతలు. తలఁబ్రాలు: చూ, సేసఁబ్రాలు; 2. తండు లీయము: చూ, ధాన్యము; వ. బ. 3. పే లాలు: చూ, లాజలు; 4. యవలు: చూ, ధాన్యము; 5. మూఁడుమూర్లు దున్నిననేల: చూ, భూమి. 1; 6. హింస చేయకుండుట: చూ, అహింస;వి. 7. సమ్మెటతోఁగొట్టినను బ్రద్దలుకానివజ్రగుణము; అం. 8. అర్ఘ్యము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్ఘ్యములు; 9. అర్చన లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్చనలు.

అక్షదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రాడ్వివా కుఁడు: చూ, న్యాయాధిపతి.

అక్షదేవి. సం. వి. న. పుం. జూదరి: చూ, సం దికాఁడు.

అక్షద్యూతికము. సం. వి. అ. న. జూదమునం దలి జగడము: చూ, యుద్ధము

అక్షధూర్తలము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1. (రూ-అక్షధూర్తిలము).

అక్షధూర్తిలము.—పై.— [దేవి.

అక్షధూర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అక్ష-

అక్షఫలము. సం. వి. అ. పుం. గర్భండము*: చూ, పుత్రజీవి.

అక్షమాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అరుంధతి:- చూ, అరుంధతి; 2. అకారాది క్షకారాం తమైన మాల: చూ, మాల. 1; 3. జపమాల: చూ, మాల. 1; 4. రుద్రాక్షమాల: చూ, మాల. 1; 5. ఇంద్రియసమూహము; అం. 6 హస్తరేఖ లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తరేఖలు.

అక్షమాలవతి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ: చూ, కాలికాక్రిత.

అక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాండ్రి*: చూ, విభీతకము; 2. జూదమాడెడి అడ్డసాళ్లు: చూ, పాచిక; 3. బండి: చూ, శకటము. 1; 4. చోయమేకు: చూ, బండి కన్ను; 5. రుద్రాక్షపూస: చూ, రుద్రాక్షము. 1; 6. ఇంద్రాక్షపూస. చూ, ఇంద్రాక్షము. 1; 7. పదునాఱుమాషముల యెత్తు: చూ, కర్షము. 1; 8. ధనాదినిమిత్తమైన కలహము: చూ, యుద్ధము; 9. ఒకరకముతాడి*: చూ, తాడు. 2; 10. తాటిచెట్టు లోనగువానియందు పుట్టెడుముదురువీడని లేఁతయాకుమొలక, కోటాకు: చూ, మొవ్వ; 11. ఎలుగుబంటి: చూ, ఎలుగుబంటి; 12 కత్తులసాన: చూ, సాన. 2; 13. వ్యాపించుట: చూ, వ్యాప్తి. 1, 14. ఆత్మ చూ, జీవాత్మ; 15. కేశము. చూ, పెండ్రిక. 1; 16 కణఁత: చూ, పార్శ్వము 2; న. 17. ఇంద్రియము: చూ, కేరిన్సు. 1, 18. సౌవర్చలవణము: చూ, లవణము. 1; 19. తుత్తము: చూ, రసాంజనము, విశే. 20. తెలియఁబడినది చూ, వ్యక్తము. 1; పా. 21. వృత్తముయొక్క నడుమనుండు తిన్ననిగీఁత. [చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

అక్షముఁడు. సం. విశే. 1. ఓరిమిలేనివాఁడు.

అక్షయ. అం. ప్రభవాది యఱువది సంవత్సరములలో నొకటి: చూ, సంవత్సరములు.

అక్షయపాత్రము. సం వి. అ. న. ఓచ్చేగాని గిన్నె: చూ, పాత్రము. 6.

అక్షయము. సం. విశే. స్థిరమైనది, నాశనములేనిది: చూ, శాశ్వతము. [స్వర్గము.

అక్షయలోకము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

అక్షరచరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్రాఁతకాఁడు.

అక్షరచుంచువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

అక్షరజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విద్వాంసుఁడు.

అక్షరము. సం. వి. అ. న. 1. అక్కరము: చూ, అక్కరము; 2. బ్రహ్మము: చూ, పరమాత్మ; 3. కైవల్యము: చూ, మోక్షము. 1, 4. ఓంకారము చూ, ఓమ్. (చూ, ప్రణవము); 5 ధర్మము: చూ, పుణ్యము. 1; 6. ప్రత్యయముగాకముందున్న శబ్దస్వరూపము. చూ, ప్రకృతి. 1; 7 జపము: చూ, తపము. 2; 8. క్రతువు: చూ, యజ్ఞము.

అక్షరలక్షణ. అం. అఱువదినాలుగు కళలలో నొకటి: చూ, కళలు.

అక్షరసంధానశాల సం. వి. అ. స్త్రీ. అచ్చుకూటము: చూ, ముద్రాక్షరశాల. (చూ, సదనము. 1.)

అక్షరసంధానోద్యోగి. పా. అచ్చువేయుటకై అక్షరములనుగూర్చువాఁడు. (కంపోజిటరు)

అక్షరసంస్థానము. సం. వి. అ న. లిపి: చూ, వ్రాఁత.

అక్షరాభ్యాసము. పా. బాలునకు విద్యాభ్యాసారంభమునందు చేయుకర్మ (సరస్వతీపూజ): చూ, కర్మము. 3.

అక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 3· చూ, శివుఁడు; విశే. 4. నాశములేనివాఁడు: చూ, సనాతనుఁడు.

అక్షవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జూజము: చూ, వ్యవహారము. 4.

అక్షవాటము. సం. వి. అ. పుం. జెట్లు సాననఁ జేయుచోటు: చూ, స్థానము. 1.

అక్షవాపుఁడు. పా. పూర్వప్రభుత్వపు లెక్కలపైయధికారి.

అక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, కొద్దుగు *.

అక్షవిశారదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలచక్రవర్తి: చూ, రాజో. 1.

అక్షవేదాంశ. పా. షోడశవర్గులలో నొకటి, లగ్నమును నలుబదియైదు సమభాగములు చేయుట: చూ, షోడశవర్గు.

అక్షశౌండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సొగటాలు బాగుగ నాడువాఁడు: చూ, జందెకాఁడు

అక్షసరము. సం. వి. అ. పుం. అక్షసూత్రము: చూ, మాల. 1.

అక్షసూత్రము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అక్షస్యందము. స. వి. అ. పుం: చూ, కలఁగ*.

అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము: చూ, సూడు. 1.

అక్షాంశరేఖలు. పా. భూమిచుట్టును బోవుచు భూమధ్యరేఖకు సమానదూరమున నుండు రేఖలు.

అక్షాంశవృత్తములు. పా. భూమధ్యరేఖకు సమానదూరముననుండు ప్రదేశములన్నియు చిన్న వలయములమీఁద నుండును. వీనికి అక్షాంశ వృత్తములని పేరు.

అక్షాగ్రకీలము. సం.వి.అ.న. చోయమేకు: చూ, బండికన్ను.

అక్షి. సం. వి. ఇ. న. 1. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1; 2. మహాతిక్త *: చూ, యువతిక్త.

అక్షింతలు. వై. వా. వి. బ.=అక్షతలు: చూ, సేసఁబ్రాలు.

అక్షిగతము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రియార్థము: చూ, హృషీకము. [చూ, పగదారి.

అక్షిగతుఁడు. సం. విశ. పగఁగొనఁదగినవాడు:

అక్షిపక్ష్మము. సం. వి. స. న. పక్ష్మము,కనుఱెప్పవెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. 1.

అక్షిబము. సం వి. అ. పుం. 1. మునగ *:చూ, శిగ్రువు.1; వ. 2. తనయఁదావకలిగెడు సముద్రపుఉప్పు: చూ, లవణము. 1; 3. ఒకరకము మామిడి *: చూ, మామిడి. (రూ—అక్షీబము.)

అక్షిభేషజము. సం. వి. అ. న. తెల్లలొద్దుగు *: చూ, లొద్దుగు.

అక్షియోనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు: చూ, వేలుపుటేఁడు. [శ్వతము.

అక్షీణము. సం. విశ. నాశనములేనిది: చూ, శా

అక్షీబము. స. వి. అ. పుం: చూ, రూ—అక్షిభము; 1-2-3; విశ. 4. క్రొవ్వనిది.

అక్షీయమాణము. సం. విశ. తఱుగనిది.

అక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అక్షయకుమారుఁడను రాక్షసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

అక్షుణ్ణము. సం. విశ. వాడుకొనఁబడనిది.

అక్షులు. అం. కంచికామాక్షి, కాశీవిశాలాక్షి, మధురమీనాక్షి. (3) [ము*.

అక్షోటము. సం. వి. అ పుం: చూ,మృదుద్రుమ

అక్షోభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగునుకట్టు కంబము: చూ, స్తంభము. 1; 2. కలఁతలేమి.

అక్షౌహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇరువదియొక్కవేలు నెనమన్నూటడెబ్బది రథములు, అన్ని యేనుఁగులు, అఱువదయిదువేలు నార్నూట పదిగుఱ్ఱములు, లక్షయుఁతొమ్మిదివేలమున్నూటయేఁబంద్రు కాల్బురును గలది) సేనావిశేషము: చూ, సేన. 1.

అక్ష్యండన్యాయము. పా. కంటికి వ్రాయుమందు బుడ్డకు వ్రాసినరీతి. [లవణము. 1.

అక్ష్యము. సం. వి. అ. న. సౌవర్చలవణము:చూ,

అఖండము. సం. విశ.=ఏకాండము. 1. సమస్తము:చూ, సర్వము; 2. ఖండముకానిది: అఖండితము, అవికలము.

అఖండితము. సం. విశ: చూ, అఖండము. 2.

అఖండుకము. సం. విశ. చెన్నంగి,పొట్టి కొండకాయచెట్టు:చూ, వారితోశము.

అఖర్వము. సం. విశే. మహత్తైనది, ఉత్కృష్టమైనది.

అఖాతము. సం. వి. అ. పుం.=అగడిత. 1. మనుష్యులచేఁద్రవ్వఁబడని కోనేఱు మొదలగు నీరుటెంకి:చూ, పరిఖ; 2. కోటచుట్టు త్రవ్వఁబడిన జలాధారము:చూ, పరిఖ.

అఖిలము. సం. విశే. 1 అంతయు:చూ, సర్వము; 2. దూఱు:చూ, నింద. 1.

అగంద్రపాకు. ద్వ. వి:చూ, అగ్గిపేంద్రపాకు.*.

అగచరము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి:చూ, వానరము.

అగచోట్లపోతు. దే. విశే. ఆపదలు పొందుటయే స్వభావముగాగలవాఁడు : చూ, కడగండ్లమారి. [ట్లమారి.

అగచోట్లమారి. దే. విశే.—పై.—(రూ-అగసా

అగచోట్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము + చోటులు.) ఆపద:చూ, విపత్తు. [1

అగజాత. సం. వి. అ. స్త్రీ. గౌరి:చూ, పార్వతి.

అగడారు. దే. వి. దూఱు:చూ, నింద. 1.

అగడిత. పై. వి.=అఖాతమ్:చూ, అఖాతము, 1, 2. (రూ-అగడ్త.)

అగడు. దే. వి. 1: చూ, సీటిదయ్యము; 2. దూఱు:చూ, నింద. 1: విశే. 3. నింద్యము: చూ, నింద. 1.(రూ-అవదు-అవసడి-అవసరి, అవదూఱు-అగడారు.)

అగడుగాఁడు. దే. విశే:చూ, నిందితుఁడు. [10.

అగడుగాఁడు. దే. విశే.—పై.—పార. 5, ఆ.

అగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తిట్టుపడు:చూ, దూఱుపడు; 2. తొట్రుపడు. వసు. 6, ఆ. 62:చూ, సంభ్రమించు.

అగడుసేయు. దే. స. క్రి. 1. దూఱు:చూ, నిందించు; 2: చూ, తిరస్కరించు.

అగడ్త. పై. వి.=అఖాతమ్:చూ, రూ-అగడిత.

అగణితము. సం. విశే. లెక్కలేనిది:చూ, అసంఖ్యేయము. [ట్టన.

అగత్యము. వా. క్రి. విశే. ఆవశ్యము:చూ, కె

అగదంకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెజ్జు:చూ, వైద్యుఁడు. [మందు. 1.

అగదము. సం. వి. అ. పుం. ఔషధము:చూ,

అగప. వా. వి. 1. రూ-అబక, చేక్కాను(అని కొందఱు):చూ, పేలి. 2; 2. రూ-అబక-అబక; కొయ్యను టెంకాయచిప్పనుగ్రుచ్చి గరిటెవలెచేసినది:చూ, డోకి.

అగపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము + పడు.)రూ-అగ్గపడు. భీమ. 3, ఆ. 30:చూ, ప్రత్యక్షమగు; 2. అధీనమగు:చూ, లోఁబడు.

అగపాటు. ద్వ. వి. 1. అగపడుట; 2. అధీనమగుట. రూ-అగబాటు-అగ్గపాటు;(సం. ప.):- అధీన్యము.

అగబాటు. ద్వ. వి. 1. :చూ, రూ-అగపాటు-2; 2. కష్టము:చూ, శోకము

అగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ:చూ, పర్వతము; 2. పాము:చూ, సర్పము; 3. చెట్టు:చూ, వృక్షము.

అగము. సం. వి. అ. పుం —పై.—; 4. విషవిశేషము:చూ, వసనాభి; 5. సంచరించుటకు అశక్యమైన పర్వతశిఖరముయొక్కక్రిందిచోటు,తటము:చూ, చేఱియ.

అగరు. సం. వి. అ. న.=అగలు. 1. చందనవిశేషము:చూ, రాజార్హము; అం. 2 గంధములు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, గంధములు; దే. వి. (1):చూ, తిండ్రము.

అగరుచెక్క. ద్వ. వి. చేందనపుచెక్క:చూ, అనామయము, 2. [దనము.

అగరుధూపము. ద్వ. వి. గందము*: చూ, చం

అగరువు. సం. వి. ఉ. న.=అగలు. 1. చందనవిశేషము:చూ, రాజార్హము; పుం. 2. ఇరుగుడు*:చూ, శింశుప.

అగర్భము. అం. ప్రాణాయామములు రెండింటి లోనొకటి:చూ, ప్రాణాయామములు.

అగలించె దే. స. క్రి. వెల్లగించె.చూ, భేదిల్లు 1

అగలు. వై. వి.=అగరువు. 1:చూ, అగరు 1-2 (రూ-అగలు,(అగులు.); దే. అ. క్రి. 3. చీలు చూ, భేదిల్లు. 2; 4. వెల్లగిల్లు:చూ, భేదిల్లు 1. (రూ-అగలుచే-అగిల్చు.) [డనము.

అగలుచేట. దే. వి. వెల్లగించేట:చూ, ఉత్సా

అగలుసత్తు. వై. వి. చంపనవిశేషము: చూ, రా జార్హము. [ఁ స్తకర్ణి

అగలుసాంటి. వై. వి. చిలుబొద్ది · చూ,

అగవాళ్ళు. దే. వి. బ. (అగ్గము + వాఱులు.) తేలికయైన ఓరట్టి చెప్పలు.చూ, పాదుక.

అగవు. దే. వి. కార్యము:చూ, పని. 2. (అగవు తగవులు=శుభ కార్య మందలి బహుమాన ములు.) [మారి.

అగసాట్లమారి. దే. విశే: చూ, రూ-అగచాట్ల

అగసాలె. ద్వ. వి. (అగ్గము + సాలె.) కం సాలి. నీలా. 3, ఆ. 3.చూ, స్వర్ణకారుఁడు- (రూ-అగసాలి-కంసాల-కంసాలి-కమసాల- కమసాలె.)

అగసి. వై. వి.=అగిసి, అగస్తి *:చూ, శుకనా సము. 1. (రూ-అగసియ-అగసె)

అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు:చూ, ముని. 1; 2.=అగసి-అగిసియ-అగిసె-అవిసె *:చూ, శుకనాసము. 1.

అగస్త్యకము
అగస్త్యము. } సం. వి. అ. పుం.=అగసి-అగిసియ-అగిసె-అవిసె* :చూ, శుక నాసము. 1.

అగస్త్యభ్రాత. పా. అగస్త్య మునితోఁ బుట్టిన వాఁడు. (నిష్ప్రయోజకుఁడని వాడుక.)

అగస్త్యమాత్రము. సం. వి. అ. న. సంద్రము: చూ, సముద్రము.

అగస్త్యవ్యాకరణము. అం. వ్యాకరణములు తొమ్మిదింటిలోనొకటి:చూ, వ్యాకరణములు.

అగస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక ముని:చూ, ముని. 1.

అగాదు. దే. వి. తుపాకి పిరంగి లోనగువాని ధ్వని; తుపాకి పిరంగిలోనగువాని మందు నప్పుఁడగించేట. రసి. 4, ఆ. 95·చూ, స్వ రము. 2.

అగాధము సం. వి. అ. పుం. 1. గొయ్యి:చూ, రంధ్రము. 1; విశే. 2. మిక్కిలిలోఁతుగలది: చూ, లోఁతు. 2. [నము. 1.

అగారము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు· చూ, సద

అగావు దే వి. 1. తాకట్టు చూ, వాగ్దానము; 2. ఆగోపెలమైనవింద: చూ, నింద. 1.

అగిని. వై. వి.=అగ్ని:చూ, వహ్ని. 1.

అగిసియ. వై. వి.=అగస్తి: చూ, రూ-అగసి *.

అగు. దే. అ. క్రి. 1. రూ-అవు చూ, రచణించే, స. క్రి. 2. పొందు:చూ, ప్రాపించే; ద్వి. 3. అంగీకారమును దెలుపును:చూ, సమ్మతి. 1.

అగుఁగదే. దే. అవ్య. (అగును + కదే.) రూ-ఔఁగదే. ఆశ్చర్యార్థకము:చూ, వింత. 1.

అగుఁగాక. దే. అవ్య. (అగును + కాక.) అంగీకారార్థకము, అవును: చూ, సమ్మతి. 1.

అగుఁబొమ్ము. దే. అవ్య. (అగును + పొమ్ము.) 1.—పై.— 2. యథార్థకము:చూ, సత్య ము. 1.

అగుట. దే. వి. ఒప్పిదమగుట:చూ, కావుట.

అగుదెంచే. దే. అ. క్రి. (అగు + తెంచు.) అగు, ఒప్పిదమగు:చూ, రచణించే.

అగుర. దే. అవ్య. (అగును + ర.) రూ-అగురా. ఆశ్చర్యార్థకము, అవుర. (ఆమ్రేడితమందు అగురగుర. రామా. 7, ఆ. 89.):చూ, వింత. 1;

అగురు. దే. వి. 1. రూ-అవురు. వీరణము, అవురుగడ్డి*: చూ, తృణము. 1; 2. =అగరువు. చందనవిశేషము: చూ, రాజార్హము.

అగరువు. సం. వి. ఉ. పుం, న.=అగలు. 1. నల్లనియగలు: చూ, రాజార్హము, న. 2 ఇరుగుడు. *. చూ, శింశుప; పుం. 3. ఇంగిలీకము చూ, హింగుళము; 4. లఘ్వీశ్వరిము: చూ, వర్ణము. 1; విశే. 5. చిన్నది.

అగులు. దే. అ. క్రి. 1. చీలు: చూ, భేదిల్లు. 2; 2. ఊడు. చూ, రాలు.

అగున్న. సం. విశే. ఉ. చెచ్చినది. ‌‌ [నించే

అగోచరము. దే. విశే. కానరానిది: చూ, కంచే

అగోచరుఁడు. సం. విశే. అంతర్హితుఁడు: చూ, కానరానివాఁడు.

అగోద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌరీవివాహకాలమందు ఈశ్వరుని హస్తమువలనఁ బుట్టినయేఱు, కరతోయ: చూ, నది.

అగౌకసము. సం. వి. స్. పుం. 1. పిట్ట: చూ, పక్షి; 2. సింగము: చూ, సింహము. 1; 3 వీఁగండ్లమెకము: చూ, శరభము. 1.

అగౌరవము. సం. వి. అ. న. అపకీర్తి: చూ, బన్నము. 2.

అగ్గపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము + పడు.) 1. రూ-అగపడు: చూ, ప్రత్యక్షమగు; 2 అధీనమగు: చూ, లోఁబడు.

అగ్గపాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ-అగపాటు.

అగ్గము. దే. విశే. 1. అధీనము: చూ, వశము 1; 2. కనఁబడినది. భోజ. 3, ఆ. 177: చూ, దృష్టము. 2.

అగ్గలము. దే. విశే. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు 2; 2. అధికము: చూ, హెచ్చు. 1.

అగ్గలించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు: చూ, మిక్కుటించు; 2. పూను: చూ, యత్నించు.

అగ్గలింపు. వై. వి.=అర్ఘ్య. పొగడిక: చూ, స్తోత్రము.

అగ్గలిక. దే. వి. రూ-అగ్గలికము. 1. తహతహ: చూ, వ్యసనము; 2. పూనిక: చూ, యత్నము; 3. యౌవనామలవల్లనగలుగు గర్వచేష్ట: చూ, విలాసము. 2; 4. ధీరము: చూ, శౌర్యము. 1; 5. ఆధిక్యము: చూ, హెచ్చు. 2.

అగ్గి. వై. వి.=అగ్ని. 1. రూ-అగిని. చూ, వహ్ని. 1; 2. చేతనాచేతనాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

అగ్గించు. వై. స. క్రి పొగడు: చూ, స్తుతించు.

అగ్గింపు వై. వి.=అర్ఘ్య. పొగడిక: చూ, స్తోత్రము.

అగ్గికంటి. ద్వ. వి. ముక్కంటి. చూ, శివుఁడు.

అగ్గిచూలి. ద్వ. వి. కుమారస్వామి చూ, స్కందుఁడు.

అగ్గిటిక. వా. వి. వెకుముకిరాయి: చూ, రాయి.

అగ్గితత్తడి. వై. వి పొట్టేలు చూ, మేషము. 1.

అగ్గిపుల్ల. దే. వి నిప్పుపుట్టించు పుడక.

అగ్గిపెట్టె వా. వి నిప్పుపుల్లలపెట్టె.

అగ్గిఁబోడి. వై. వి. కగదపిక. చూ, దసిటి.

అగ్గికొర్తు. దే. వి. రాయి ఉక్కుముక్క సీనియొకపిడిసలనకలిగిన నిప్పునాకర్షించు నుబ్బు తాడు: చూ, సూత్రము. 1.

అగ్గిమేడి. ద్వ. వి: చూ, అగ్నిమేడి*.

అగ్గివాన వా. వి. అగ్నివర్షము.

అగ్గివేంద్రపాకు. ద్వ. వి. చూ, అగంద్రపాకు*.

అగ్గువ. వై. వి.=అర్ఘ్య. వెలతక్కువ, చేవక: చూ, వెల 1; 2. ఖరీదు. చూ, వెల. 2.

అగ్గెడ. వై. ది. అక్కడ: చూ, తత్ర.

అగ్నాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నియొక్క భార్య: చూ, స్వాహా. (చూ, భార్య.)

అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=అగిని- అగ్గి: చూ, వహ్ని. 1; 2. చిత్రమూలము: చూ, వహ్ని సంజ్ఞికము; 3. జీడి*: చూ, భల్లాతకి: 4. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు; 5. పరిశుద్ధుఁడు: చూ, పూతాత్ముఁడు; అం. 6. దిగధిపతులు ఎనమండుగురిలో నొకఁడు: చూ, దిగధిపతులు.

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం. విస్ఫులింగము, మిడుఁగుఱు: చూ, వహ్ని. 1.

అగ్నికము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షుద్రాగ్నిమంథము, పిన్ననెల్లి*: చూ, నెల్లి; 2. రక్తఫలనారికేళము, ఎఱ్ఱచెన్నంగి*: చూ, నారికేళము.

అగ్నికుమారము. పా. ఘుటికౌషధము.

అగ్నిచిత్తుఁడు. సం. వి. త్. పుం. ఒకానొక పితృదేవత: చూ, యముఁడు.

అగ్నిచిత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. అగ్నిచయనమనుయాగము చేసినవాఁడు: చూ, గాతువు. 4. (ఇదివిచార్యము); 2. బొగ్గు: చూ, వహ్ని. 1; అం. 3. ఠహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, ఠహీనతానములు.

అగ్నిజారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రమూలము*: చూ, వహ్నిసంజ్ఞికము; 2. మంట. చూ, వహ్ని. 1. [చూ, హాలిని.

అగ్నిజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెన్నచెఱకు*:

అగ్నిజ్వాల. సం. వి. అ పుం. 1. మంట: చూ, వహ్ని. 1; ఆ. స్త్రీ. 2. ఏఱుజాజి*: చూ, ధాతకి.

అగ్నితుండిరసము. పా ఒకరసౌషధము.

అగ్నిదృక్కు. సం. వి. శ్. పుం: చూ, శివుఁడు.

అగ్నినక్షత్రజరాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. మంట: చూ, వహ్ని. 1.

అగ్నినిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అగ్నిపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. నిప్పుకొండ: చూ, పర్వతము.

అగ్నిబీజము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. ‘రం’ అనుబీజాక్షరము: చూ, బీజాక్షరములు.

అగ్నిభాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎక్కుడుఁదీఁగ*: చూ, మాదెరు. [చూ, స్కందుఁడు.

అగ్నిభువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుమారస్వామి:

అగ్నిభైరవము. అం. శివప్రోక్తతంత్రములఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తంత్రములు.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. కూరనెల్లి*: చూ, నెల్లి. [చూ, వైజయంతి. 4.

అగ్నిమంథని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తక్కిలి *:

అగ్నిమఖము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిహోత్రునారాధించు వేదభాగము: చూ, వేదము.

అగ్నిమణి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యకాంతమణి: చూ, రత్నము. 1. [మందాగ్ని.

అగ్నిమాంద్యము. పా. జఠరాగ్నిమందము: చూ,

అగ్నిమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. చిత్రమూలము*: చూ, వహ్నిసంజ్ఞికము. [ముని.1.

అగ్నిమారుతి. సం. వి. ఇ. పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ,

అగ్నిమాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పితృదేవత: చూ, యముఁడు. [వాయువు.

అగ్నిమిత్రము. సం. వి. అ. పుం. గాలి: చూ,

అగ్నిమిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రకుఁడనురాజు: చూ, రాజు. 1. [ల్లాతకి.

అగ్నిముఖము. సం. వి. అ. న. జీడి*: చూ, భ

అగ్నిముఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

అగ్నిముఖీదీప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెన్నచెఱకు*: చూ, హాలిని.

అగ్నిముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. కాఁకనయ్య: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు; 2. దేవుఁడు: చూ, వేలుపు.

[illegible]యమూల. మి. వి. ఆగ్నేయమూల: చూ, ఆగ్నేయి.

అగ్నిమేడి. మి. వి: చూ, అగ్గిమేడి *.

అగ్నిరసము. పా. ఒకరసౌషధము.

అగ్నిలింగము. సం. వి. అ. న. వహ్నిధూమము. చూ, పొగ.

అగ్నివమిత్రన్యాయము. పా. అగ్గికి చెదలుఁ బట్ట నసురీతి.

అగ్నివర్ధకము. సం. వి. అ. పుం. ఆవర్తమనెడు మేఘము: చూ, మేఘము. 1.

అగ్నివాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పితృదేవత: చూ, యముఁడు.

అగ్నివృక్షము. సం. వి. అ. పుం. కానరేఁగు*: చూ, రేఁగు. 1.

అగ్నిశిఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విటపమను తరిగొఱ్ఱి *: చూ, హాలిని; 2. శక్రపుష్పియను తరిగొఱ్ఱి *: చూ, హాలిని; 3. కలికాలియను తరిగొఱ్ఱి *: చూ, హాలిని; 4. మంట: చూ, వహ్ని. 1.

అగ్నిశిఖము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 2. కుసుమపువ్వు. చూ, వహ్నిశిఖము. 2.

అగ్నిష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. సువర్ణాదిలోహములుకరఁగు మూస: చూ, మూస; 2. పెనము: చూ, పాత్రము: 6.

అగ్నిష్టోమము. అం. 1. సోమయాగము, వసంతకాలమందయిదు దినములలో చేసి ముగించు యాగవిశేషము: చూ, యజ్ఞము. (మఱిన్ని) చూ, సోమయజ్ఞములు; 2. సహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, సహీనతానములు

అగ్నిష్వాత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పితృదేవత: చూ, యముఁడు.

అగ్నిసంఘాంశము. పా. షష్ట్యంశము లలో నొకటి: చూ, షష్ట్యంశములు.

అగ్నిసంస్కారము. పా. దహనక్రియ. (శవమును దహించుట): చూ, దహనసంస్కారము.

అగ్నిసహాము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప: చూ, మండూకము. 1.

అగ్నిసూతరసము. పా. ఒకరసౌషధము.

అగ్నిస్తంభన. అం. అఱువదినాలుగు కళలలో నొకటి: చూ, కళలు.

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్గి: చూ, వహ్ని. 1; 2. అహితాగ్నులు ప్రాతస్సాయంకాలములయందుఁ జేయునట్టి హోమము: చూ, హోమము; 3. దధిపయోరూపమైన హవిస్సు, అగ్నిహోత్రమునందు వేల్చుటకు ఇవురఁబెట్టిన యన్నము: చూ, హవిస్సు. 1.

అగ్నిహోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం = అగిని, అగ్గి: చూ, వహ్ని. 1.

అగ్నీధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మగణములలో నొకఁడు, పదియాఱ్వరు ఋత్విజులు యాజకులు అనువారలలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

అగ్నులు. అం. 1. గార్హపత్యము, దక్షిణాగ్ని, ఆహవనీయము, సభ్యము, అవసథ్యము. 2. పూర్వాగ్ని, దక్షిణాగ్ని, పశ్చిమాగ్ని, ఉత్తరాగ్ని, సూర్యుఁడు. (5); 3. అగ్నిభేదములు — అనలము, కుకూలము, సగలము, వత్సము (4). (చూ, వహ్ని. 1.)

అగ్రగణ్యము. సం. విశే. అత్యుత్తమమైనదానిగా లెక్కింపఁబడినది.

అగ్రగణ్యుఁడు. సం. విశే. అత్యుత్తమమైనవానిగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

అగ్రగము. అం. హస్తపరిచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తపరిచారములు.

అగ్రజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అక్క: చూ, జ్యేష్ఠ. 4.

అగ్రజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. బాఁపనయ్య: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు; 2. అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1; 3. నలువ: చూ, బ్రహ్మ 1; విశ. 4. ప్రధానుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

అగ్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1; 2. బాఁపనయ్య: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు.

అగ్రణి. సం. విశ. ఈ. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము. [గళ. 1.

అగ్రత. సం. అవ్య. అభిముఖము: చూ, ముం

అగ్రతస్థలము. ఆం. హస్తప్రచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రచారములు.

అగ్రతస్సరుఁడు. సం విశ. ముందు నడచువాఁడు: చూ, పురోగముఁడు; 2. ప్రధానుఁడు చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

అగ్రతలసంచరము. ఆం. చరణక్రియ లాఱింటిలో నొకటి. చూ, చరణక్రియలు.

అగ్రధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు. [చూ, మామిడి.

అగ్రబీజము. సం. వి. అ. పుం. ముంతమామిడి*:

అగ్రమాంసము సం. వి. అ. పుం. పెద్దయుసిరికపండు ప్రమాణముకలిగి కోలగానుండి పశువుయొక్క పార్శ్వమునందుండు శ్రితమందు ప్రసిద్ధమైన వృక్కయను మాంసము: చూ, వృక్క. (చూ, మాంసము.)

అగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. చివర. చూ, నుగ. 3; 2. ఎదురు: చూ, ముందఱ. 1; 3. దగ్గఱ: చూ, సమీపము. 1; 4 గుంపు: చూ, సమూహము; 5. మానవిశేషము, నాలుగు కళ్ళకొలఁదిగల భిక్ష; విశ. 6. ప్రథమము: చూ, మొదలు. 4; 7. ముఖ్యము; చూ, శ్రేష్ఠము; 8. అధికము: చూ, హెచ్చు. 1; పా. 9. హస్తక్షేత్రములు పదుమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

అగ్రసరి. సం. విశ: చూ, రూ-అగ్రతస్సరుఁడు.

అగ్రసరుఁడు. సం. విశ.—పై.—

అగ్రస్థానము. పా. ప్రధానమగుచోటు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుల యిండ్లవరుస, నల్లిండ్లు: చూ, పట్టణము; ఆం. 2. సప్తసంతానములలో నొకటి: చూ, సంతానములు; 3. దానములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, దానములు; 4 మహాదానములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, మహాదానములు. 2.

అగ్రిమ్యుఁడు. సం. విశ. పనులయందు నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు. [4.

అగ్రిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్ప: చూ, జ్యేష్ఠ.

అగ్రిమము. సం విశ. ముఖ్యము చూ, శ్రేష్ఠము.

అగ్రిముఁడు. సం. విశ: చూ, అగ్రతస్సరుఁడు.

అగ్రిమెంటు. ఆం. ఒడంబడిక.

అగ్రియము. సం. విశ. రూ-అగ్రీయము. ముఖ్యమైనది. చూ, శ్రేష్ఠము.

అగ్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-అగ్రీయుఁడు. 1. ప్రధానుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2. అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1.

అగ్రీయము. సం. విశ. 1: చూ, రూ-అగ్రియము; 2. ప్రధానమైనవస్తువు: చూ, రూ-అగ్ర్యము.

అగ్రేదిధిషువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బిడ్డలుగన్న మాఱుమనువుదాని మొదటిబ్రాహ్మణస్త్రీయొక్క భర్త: చూ, భర్త. 1; 2. మాఱుమనువుదాని మొదటిమగఁడు: చూ, భర్త. 1. [స్సరుఁడు.

అగ్రేసరుఁడు. సం. విశ. : చూ, రూ-అగ్రత

అగ్ర్యము. సం. విశ: చూ, రూ-అగ్రీయము.

అగ్రుఁడు. సం. విశ. : చూ, అగ్రతస్సరుఁడు.

అగ్న్యుత్పాతము. సం. వి. అ. న. ఆకాశాదులయందుఁబుట్టిన యగ్నివికారము: చూ, తోఁక చుక్క.

అఘనసము, సం. వి. అ. న. దధివిశేషము: చూ, పెరుఁగు. 1.

అఘమర్షణము. సం. వి. అ. న. సర్వపాపములను పోఁగొట్టెడి మంత్రము: చూ, మంత్రము. 1. "అఘమర్షణస్నానము."

అఘము. సం. వి. అ. న. 1. దోసము: చూ, పాపము. 1; 2. వ్యసనము: చూ, శోకము; 3. అశౌచము: చూ, మైల. 4.

అఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. =అగడిత-అగడ్త: చూ, పరిఖ; విణ. 2. అడ్డులేనిది: చూ, నిరాఘాటము.

అఘాతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అఖాతము. 1-2; 3. కొండపగులు: చూ, లోయ

అఘాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పాము: చూ, సర్పము; 2 పాపాలముద్ద: చూ, పాపాత్ముఁడు; 3. కాకి. చూ, వాయసము. 1; 4. చామరము: చూ, సురటి; 5. కత్తి చూ, రిష్టి. 2.

అఘుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అఘుఁడనెడు రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. పాపాలముద్ద: చూ, పాపాత్ముఁడు; 3: చూ, మైలవాఁడు; 4. దుఃఖాన్వితుఁడు: చూ, విమనుఁడు.

అఘృణి. సం. విణ. కాంతిలేనివాఁడు.

అఘో. సం. అవ్య. దుష్టసంబోధనము, దుష్టునిఁ బిలుచేట, పిలుచేఁబ: చూ, సంబోధనము.

అఘోర. అం. శివాననములయిదింటిలో నొకటి: చూ, శివాననములు.

అఘోరము. సం. వి. అ. న. 1. ఈశ్వరుని దక్షిణముఖము; 2: చూ, నక్క; విణ. 3. భయములేనిది: చూ, నిర్భయము.

అఘౌఘము. సం. వి. అ. న. పాపసమూహము.

అఘ్న్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆవు: చూ, ధేనువు; 2. ఓడ: చూ, ఖోడము.

అఘ్న్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవు: చూ, ధేనువు.

అఘ్న్యృ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

అచండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సాధువైనయావు: చూ, ధేనువు; 2. కోపములేని యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అచతురుఁడు. సం. విణ: చూ, అసమర్థుఁడు.

అచపలుఁడు. సం. విణ: చూ, స్థిరుఁడు.

అచల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుడమి: చూ, భూమి. 1.

అచలచలన్యాయము. వా. ఓడ మొదలగునవి యెక్కిపోవునపుడుకదలకుండునట్టితీరాదులు నడచుచున్నట్టును, నడచుచున్న రోడ నిలిచినట్టును గనఁబడువిధము.

అచలజిహ్వ. అం. శబ్దాలంకారములలో నొకటి: చూ, శబ్దాలంకారములు.

అచలతారలు. వా. స్థిరనక్షత్రములు: చూ, నక్షత్రము. 1.

అచలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ. చూ, పర్వతము; 2. కీలము: చూ, మేఁకు; విణ. 3. కదలనిది: చూ, స్థిరము; అం. 4. విద్యుత్తులేడింటిలో నొకటి: చూ, విద్యుత్తులు.

అచలుఁడు. సం. విణ: చూ, స్థిరుఁడు.

అచాంచల్యము. అం. మానసిక పూజాకుసుమములు పదునాలింటిలో నొకటి: చూ, మానసిక పూజాకుసుమములు.

అచాతుర్యము. సం. వి. అ. న. సామర్థ్యములేకయుండుట.

అచాపల్యము. సం. వి. అ. న. చపలత్వములేకయుండుట.

అచింతము. సం. వి. అ. న చోవు: చూ, మగణము.

అచింతితము. సం. విణ. చింతింపఁదగనిది.

అచింత్యము. సం. విణ. 1. బుద్ధికిలోఁబడనిది; అం. 2. సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియారింటిలో నొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అచిత్తు. సం. విణ. 1. ప్రాణములేనిది: చూ, జడము; 2. చిత్తుకానిది, తనంతటకలుగనిది.

అచిరద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెఱపు:చూ, విద్యుత్తు. 1. [క్షణభంగురము.

అచిరము. సం. విణ. నిత్యముకానిది: చూ,

అచిరాత్. సం. అవ్య. శీఘ్రము: చూ, వేగము. 3.

అచీర్ణము. సం. విణ. ఆచరింపఁబడనిది.

అచుంబితము. సం. విణ. అనుభవింపఁబడనిది.

అచూర్ణము. సం. విణ. పొడిచేయఁబడనిది.

అచేతనత్వము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణములేమి:చూ, జడత్వము.

అచేతనము. సం. విణ : చూ, జడము.

అచైతన్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అచేతనము.

అచోదితము. సం. విణ. ప్రేరేపింపఁబడనిది.

అచౌర్యము. సం. విణ. దొంగతనము కానిది.

అచ్చి. దే. వి. అచ్చిమట్టము, దేశవిశేషము: చూ, దేశము. [చూ, వెలితి. 2.

అచ్చిక. దే. వి. రూ-అచ్చికము. తగ్గుదల:

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. రూ-అచ్చికబుచ్చికము. 1. కలుపుఁగోలు: చూ, బుజ్జగింత. 1; విణ. 2. చెవులకువినసింపయినది (వాక్కు...):చూ, సాంత్వము. 3. [చూ, బుజ్జగింత. 1.

అచ్చికబుచ్చికలు. దే. వి. బ. కలుపుఁగోలు:

అచ్చికబుచ్చికలాడు. దే. స. క్రి: చూ, బుజ్జగించు.

అచ్చికము. దే. వి. 1: చూ, రూ-అచ్చిక; 2: చూ, అచ్చికబుచ్చిక. 1; విణ. 3. తేరినది: చూ, ప్రసన్నము. 2.

అచ్చిమట్టము. దే. వి: చూ, అచ్చి.

అచ్చియుండు. వా. స. క్రి. బాకీయుండు.

అచ్చివచ్చు. దే. అ. క్రి: చూ, కలిసివచ్చు.

అచ్చెరియము. వై. వి.=ఆశ్చర్యమ్. అద్భుతము: చూ, వింత. 1. (రూ-అచ్చెరువు-అచ్చెరుపాటు-అచ్చెరువుపాటు)

అచ్చెరుపడు. వై. అ. క్రి.(అచ్చెరువు + పడు.) ఆశ్చర్యపడు: చూ, వెఱగొందు. (రూ-అచ్చెరువుపడు.)

అచ్చెరుపాటు. వై. వి: చూ, అచ్చెరియము.

అచ్చెరువు. వై. వి.—పై.—

అచ్చెరువుపాటు. వై. వి.—పై.—

అచ్యుతము. సం.విణ:చూ, స్థిరము. [రాముఁడు.

అచ్యుతాగ్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ, బల

అచ్యుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. సని:చూ,శని; 3:చూ, శివుఁడు.

అచేట. దే. ద్రి. అక్కడ: చూ, తత్ర. (రూ-అచ్చేట.) అచోటు- అవోటు- అచ్చోటు- అచ్చోటు-అచ్చో-అటు)

అచేటు. దే. వి, ఏ. ఆస్థానము: చూ, రూ-అచోటు. (రూ-అచ్చేటు.) [లము.

అచోటము. దే. విణ. విరివియైనది:చూ, పృథు

అచోటు. దే. వి. ఏ. ఆస్థానము:చూ, రూ-అచోటు. (రూ-అచోటు.)

అచోటు. దే.వి ఏ. 1.—పై.—; ద్రి. 2:చూ, రూ-అచేట.

అచ్ఛేకారము. వై. వి.=అచ్ఛంకారము. బయానా, క్రయవిక్రయముల గట్టిమాట: చూ, సత్యంకారము. [అచేట.)

అచ్చేట. దే. ద్రి. అక్కడ:చూ, తత్ర. (రూ-

అచ్చేటచ్చేట. దే. ద్రి:చూ, అక్కడక్కడ.

అచ్చేటు. దే. వి. ఏ: చూ, రూ-అచేటు

అచ్చెనగండ్లు. దే. వి. బ. రూ-అచ్చెనగుండ్లు. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము. శశా. 6, ఆ. 202: చూ, బాలికాక్రీడ; 2. అచ్చెనగండ్లాడెడు చిన్నచిన్న గుండుఱాళ్ళు. (గిరియకములు) (బ. అచ్చెనఁగల్లు.) చూ, రాయి.

అచ్చెనగాయలు. దే. వి. బ.—పై.—

అచ్చెనగుండ్లు. దే. వి. బ.—పై.—

అచ్చెనలు. సై. వి.=అచ్ఛ.—పై.—

అచ్చెబంగారము. ద్వ. వి. 1. మేలిమివన్నె బంగారు: చూ, లోహము. 1; వా. 2. ముద్దుపలుకు.

అచ్చెము. వై. విశ.=అచ్ఛమ్. 1. నిర్మలమయినది: చూ, సత్యము. 1; 2. తేరినది: చూ, ప్రసన్నము. 2; 3. నిర్ణయింపఁబడినది: చూ, కేవలము 1; 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 5. దట్టము: చూ, పాండ్రము. 2.

అచ్చెముగ. వా. అవ్య. సంశయము లేకుండఁగ.

అచ్చెర. సై. వి.=అప్సరస్. దేవతాస్త్రీ. దేవవేశ్య (అనికొందఱు) చూ, వేలుపులు. 2.

అచ్చెలము. దే. వి. 1. కోపము. జై. 5, ఆ 42: చూ, కోపము; 2. పూనిక: చూ, యత్నము.

అచ్చెలించు. దే. అ. క్రి. కోపగించు: చూ, రోషించు.

అచ్చోకారము. వై. వి.=అచ్ఛంకారమ్: చూ, రూ-అచ్చెకారము. [వాచకము.

అచ్చోణి. వా. వి. మంచిముత్తెముపంటిది, శ్రేష్ఠ

అచ్చోరము. వై. వి.=: చూ, అచ్చోకారము.

అచ్చోవు. దే. వి. తెల్లనియావు: చూ, ధేనువు.

అచ్చోసు. దే. విశ. (అచ్చెము + ఆసు.) జంకోటములేనివాఁడు. "ద్వి. అమోఘబలయుక్తిఁ జొచ్చోసుగాఁగ, ననికిసన్నద్ధులై యుండమనం." పతివ్రతామహాత్మ్యము. (ఆసుఅన్యదేశ్యము.)

అచ్చు. వై. వి. 1. గుడము: చూ, బెల్లము. 1; 2. నీడ: చూ, ప్రతిబింబము. 1; 3. రీతి. భో. 7, ఆ. 15: చూ, విధము. 1; 4.=అచ్చ్. సంజ్ఞాక్షరములు చెక్కిన ఉంగరములోనగునది: చూ, ముద్ర; 5. పాలెవానిచేఁత సాధనవిశేషము: చూ, మగ్గము; 6. విశ. అచ్ఛమ్. తేరినది: చూ, ప్రసన్నము. 2; దే. అ. క్రి. 7: చూ, ఋణపడు; స. క్రి. 8. ఇచ్చు, దానముచేయు: చూ, దయచేయు. 2; 9. వస్త్రవిచ్చు. విజ్ఞా. ప్రా, కాం. 48; విజ్ఞా. ప్రా, కాం. 81: చూ, దండుగిచ్చు.

అచ్చుఁగూటము. ద్వ. వి. (అచ్చు + కూటము): చూ, ముద్రాక్షరశాల. (రూ-అచ్చుకూటము.)

అచ్చుకట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఏర్పఱచు: చూ, సృజించు; 2. మడిమడిగా గనిమలేయు. (శ. ర.)

అచ్చుకుప్ప. దే. వి. ధనవంతుఁడు: చూ, ధనికుఁడు. 1.

అచ్చుకూటము. ద్వ. వి: చూ, రూ-అచ్చుఁగూటము.

అచ్చుకొను. దే. స. క్రి. 1. తానియ్యవలసిన ధనాదికమును ఒప్పుకొనియిచ్చు: చూ, దయచేయు. 2; వా. 2 అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

అచ్చుటెద్దు ద్వ. వి. (అచ్చు + ఎద్దు.) అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడచిన వృషభము, అంబోతు: చూ, వృషభము. 1.

అచ్చుడల. దే. వి. 1. అప్పు: చూ, బాకీ. 2; 2. అచ్చివచ్చుట: చూ, శుభాగమము.

అచ్చుపడు. వై. అ. క్రి. 1. ఏర్పడు: చూ, విశదమగు; 2 ముద్రితమగు, ముద్రపడు.

అచ్చుపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు: చూ, సత్యము. 1.

అచ్చుపోడిచిన యాఁబోతులు. జా. స్వేచ్ఛగా (హద్దులేక) తిరుగువాండ్రు. "రాజభటుల

సచ్చెబోషిచిన యాఁబోతులకితని విచ్చల విడిగా విడవాడినచో." (ధర్మజ)

అచ్చేలు. పా. అకారాదులు, ప్రాణాక్షరములు: చూ, వర్ణము. 1.

అచ్చేవేయు. వై. స. క్రి: చూ, ముద్రించే.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (అ + చోటు.) రూ-అచ్చోటు. 1. అస్థానము: చూ, రూ-అచోటు.(రూ-అచ్చోటు.); 2. అఁడుగుతి. హరి. ఉ. 8, ఆ. 42: చూ, ధగము. 12.

అచ్చొత్తు ద్వి. స. క్రి. (అచ్చు + ఒత్తు.). చూ, ముద్రించే.

అచ్చో. దే. ద్రి: చూ, రూ-అచేట.

అచ్చోట. దే. అవ్య. అచ్చేట: చూ, తత్ర.

అచ్చోటికి. దే. అవ్య: చూ, అందులకు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ· చూ, రూ-అచ్చోటు.

అచ్ఛంకారము.సం.వి.అ.స=:చూ,అచ్ఛేకారము.

అచ్ఛత. సం. వి. అ. న: చూ, స్వచ్ఛత.

అచ్ఛదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యతి· చూ, ముని. 1. [చూ, ఖర్జూరము. 2.

అచ్ఛపిండ. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. పిండఖర్జూరము*:

అచ్ఛఫల్లము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అచ్ఛభల్లము: చూ, ఎలుఁగుబంటి.

అచ్ఛభల్లము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అచ్ఛము సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఎలుఁగుబంటి; 2. పటికపురాయి: చూ, రాయి; న. 3.=అచ్ఛన. చూ, బాలికాక్రీడ; విశ 4.=అచ్ఛే. తెల్లనిది: (చూ,ప్రసన్నము.2) చూ, వర్ణము. 6.

అచ్ఛాచ్ఛము. సం. విశ. మిక్కిలి స్వచ్ఛము: చూ, ప్రసన్నము. 2.

అచ్ఛావాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదియార్వురు ఋత్విజులు యాజకులు అనువారలలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

అచ్ఛిదరి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేఁతిబీలు*: చూ, బీలు. 2.

అచ్ఛిద్రము. సం. విశ. 1. తూఁటులేనిది. 2. దృఢమైనది:చూ,బెడిదము; 3.యజుర్వేదమునందలిపరాయితములోని మూడవ అట్టమునందుగల ఒకపన్నము: చూ, వేదము; పా. 4. ప్రాయశ్చిత్తము సంపూర్ణమయినదనుట.

అచ్ఛిన్నము. సం.విశ. ఎడతెగనిది, దట్టమైనది: చూ, సాంద్రము. 2. [బడినది-

అచ్ఛీకృతము. సం. విశ. నిర్మలముగాఁ జేయఁ

అచ్ఛేద్యము. సం. విశ. చోరరానిది: చూ, సాంద్రము. 2.

అచ్ఛోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుని క్రీడాసరస్సు: చూ, సరస్సు. 1; విశ. నిర్మలమైన నీళ్ళుగలది.

అజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రకృతి: చూ, మాయ; 2. ఆఁడుమేఁక: చూ, మేషము. 1.

అజకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమద్ది*: చూ, మద్ది.

అజగంధక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ:చూ, వాయింట*

అజగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

అజగరన్యాయము. పా. కొండచిలువ నిద్రఁబోవునట్టేయుండి జంతువులను అకాత్తుగా మ్రింగినవిధము.

అజగరము. సం. వి. అ. పుం. కొండచిలువ (మేఁకను మ్రింగునది):చూ, సర్పము.

అజగరోపవాసము. జా. కొండచిలువయనుపాము ఉపవాసముచేయుట: చూ, ఘోటకబ్రహ్మచర్యము.

అజగర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుపాము: చూ, సర్పము; 2. నల్లతాఁచే:చూ, సర్పము. [పందకాఁడు.

అజగలుఁడు. సం. వి. అ. పుం, జాదరి: చూ,

అజగవము. సం. వి. అ. న. శివునివిల్లు: చూ, బాణము. 1. (రూ-అజగావము-అజీగవము-అజీగావము-అజగవము.)

అజఘుష్యుఁడు. అం. ఆదిత్యులు పండ్రెండుగురిలో నొకఁడు: చూ, ఆదిత్యులు.

అజన్యము. సం. వి. అ.న. 1. తోఁకచుక్క లోనగునుత్పాతము: చూ, తోఁకచుక్క.(రూ- అంజన్యము.); విణ. 2. నిందకానిది: చూ, ఉపదూషితము.

అజప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సగముమగపోలికయు సగము ఆఁడుపోలికయుఁగల రూపము; 2. మంత్రవిశేషము: చూ, మంత్రము. 1.

అజపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అద్వైత, వైదికములుకాని గ్రంథములఁ జదువువాఁడు: చూ, పాఠకుఁడు.

అజబాజోరేటు. పా: చూ, అతరాపురేటు.

అజభక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, బొబ్బలి*.

అజమీఢుఁడు. సం.వి. అ. పుం. యుధిష్ఠిరుఁడు, పాండురాజు పెద్దకొడుకు: చూ, ధర్మరాజు. 1.

అజమీళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాతాళలోకములోని సర్వవనమునందుండు శివుఁడు: చూ, శివుఁడు.

అజము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1; 2. మూఁడేండ్లక్రిందటి వడ్లు: చూ, ధాన్యము; 3. ఆత్మ: చూ, పరమాత్మ; 4. ఆకాశము: చూ, వ్యోమము. 1; విణ. 5. ఉత్పత్తి నాశములులేనిది.

అజమోద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకరకము ఓమము: చూ, యవాని; 2: చూ, బూరుగు బంక.

అజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వృద్ధదారుభేదము: చూ, వృద్ధదారువు*; 2: చూ, కలబంద. *.

అజర్యము. సం. వి. అ. న. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1.

అజలోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, కేకి*.

అజవాహనము. సం. వి.అ. పుం. కెలికిట్టి: చూ, హంస. 1.

అజశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విషాణి. * (మేఁకకొమ్ములవంటి ఫలములు గలది): చూ, దుట్టుపు; 2. బస్తాంద్రి*: చూ, వద్ది.

అజస్రము. సం. క్రి. విణ, అ. న. ఎల్లప్పుడు: చూ, సతతము.2. [దూలగొండి.

అజహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంపూఁ*: చూ,

అజహల్లక్షణ. అం. లక్షణలు మూఁడింటిలోనొకటి: చూ, లక్షణలు;(సంబంధనిబంధనలు.- జహల్లక్షణ, అజహల్లక్షణఅని ద్వివిధము.)

అజహ్మము. సం విణ. రూ-అజిహ్మము, ఋజువు, ప్రగుణము: చూ, హృద్యము.

అజాగవము. సం.వి.అ.న: చూ, రూ-అగజవము.

అజాగళస్తనన్యాయము. పా. మేఁక మెడక్రిందనుండు స్తనములపుట్టుక నిష్ప్రయోజనమను రీతి.

అజాగళస్తనము. సం. వి.అ.పుం. బ. మేఁక మెడక్రింది చన్నులు: చూ, స్తనము.

అజాగ్రిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అజాగ్రత్త. జాగ్రత్తలేమి.

అజాగ్రత్త. సం వి. ఆ. స్త్రీ.—పై—

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీలకఱ్ఱ*.(స్వాభావికమైన మందాగ్నిఁబోఁగొట్టునది.): చూ, సుషవి. 2. [మేఁకలఁగాపరి.

అజాజీవి. సం. వి. ఇ. పుం. జాబాలుఁడు: చూ,

అజాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై—; 2: చూ, గొంగళ్ళునేయువాఁడు.

అజాతశత్రువు. సం. వి.ఉ. పుం. 1: చూ, అజమీఢుఁడు; విణ. 2. శత్రువులులేనివాఁడు.

అజాతస్మరాలింగనము. అం. ఆలింగనములు రెండింటిలోనొకటి: చూ, ఆలింగనములు.

అజాతస్మరాలింగనములు. అం. స్పృష్టకము, విద్ధకము, ఘృష్టకము, పీడనము. (4.)

అజావత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రహ్మపట్టణము: చూ, దేశము.

అజాపుత్రనామోత్కీర్తనన్యాయము. పా. పుట్టని బిడ్డలకుఁ పేర్లు పెట్టినరీతి. [మందు. 1.

అజాయువు. సం వి. ఉ. పుం. ఔషధము: చూ,

అజావయుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. బాణము నకుఁ జిక్కనిమృగము: చూ, విషయము. 5.

అజితప్రతాపము. పా. ఇది పండ్రెండవ జగతీ ఛందస్సునందలి ప్రమితాక్షర వృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములున్న, ద్రియంవదావృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములున్న నడచును.

అజితము. సం. విశే. 1. అడ్డగింపనశక్యమైనది; అం. 2. ఆగమము లిరువదెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆగమములు.

అజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 3: చూ, శివుఁడు; విశే. 4. గెలువఁబడనివాఁడు: చూ, అపరాజితుఁడు.

అజినపత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక (తోలు వంటి రెక్కలుగలది): చూ, చీకురువాయి.

అజినము. సం.వి.అ.న. చర్మము:చూ, తోలు.1.

అజినయోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. జింక: చూ, హరిణము. 1.

అజిరము. సం. వి. అ. న. 1. అంగణము: చూ, ముంగిలి. 2; 2. కప్ప: చూ, మండూకము. 1; 3. గాలి:చూ, వాయువు; 4:చూ, శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము; 6. తెప్ప, ఏఱుదాఁటెడుపుట్టి: చూ, హోడము; 7. అమృణాళము *: చూ, వట్టివేరు.

అజిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము: చూ, బాణము. 1.

అజిహ్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప: చూ, మండూకము. 1; విశే. 2: చూ, రూ-అజిహ్మము.

అజివ్హము. సం. వి. అ. పుం. 1 కప్ప: చూ మండూకము. 1; విశే. 2. నాలుకలేనిది.

అజీగవము. సం. వి. అ. న. రూ-అజీగావము శివునివిల్లు: చూ, రూ-అజగవము.

అజీర్ణము. సం. వి.అ.న. 1. జీర్ణముకాకపోవు యనురోగము: చూ, రోగము. 1; విశే. జీర్ణముకానిది. [అజీర్ణము.

అజీర్తి. సం. వి. ఇ. న. అనుబంధము: చూ

అజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అజీవమతప్రవర్తకుఁడు. జీవుఁడులేఁడను మతము నేర్పఱచినవాఁడు.

అజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నుఁడు:చూ విష్ణువు. 1; 2. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1 3: చూ, శివుఁడు; 4. దశరథుని తండ్రి చూ, రాజు. 1; 5: చూ, మన్మథుఁడు. 6: చూ, మూర్ఖుఁడు.

అజుష్టము. సం. విశే. సేవింపఁబడినది; చూ ఆసేవితము.

అజైకపాత్తు సం. వి. ద్. పుం. 1. పూర్వప్రోష్ఠపదానక్షత్ర దేవత; స్త్రీ. 2. పూర్వాభద్రపదనక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1; అం. 3. రుద్రులు పదునొకండుగురిలో నొకఁడు చూ, రుద్రులు. [మేషము. 1

అజౌఘము. సం. విశే. మేఁకలమంద: చూ

అజ్జుక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య: చూ, రూ-అర్జుక.

అజ్ఝట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక*:చూ భూమ్యామలకి.

అజ్ఝటాఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురువెంద * చూ, తులాబీజము.

అజ్ఝల. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. బొగ్గు:చూ,వహ్ని. 1

అజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెలివిలేనితనము చూ, మఱపు. 2.

అజ్ఞత్వము. సం. వి. అ. న.—పై.—

అజ్ఞాతవాసము. సం. విణ. ప్రచ్ఛన్నముగనుండుట, తనపేరు ఊరు ఇతరులకు తెలియనియ్యక మాఱుపేరుతో దాఁగియుండుట.

అజ్ఞానదాయకములు. అం. క్రోధము, హింస, అభోజ్యభోజనము, అసత్యవాదము, అసత్ప్రలాపము, పరనారీసంగత్వము, శఠత్వము, అనాచారము, అకార్యకరణము. (9)

అజ్ఞానమరణము. పా. జన్మలగ్నకారకలగ్నములకు తృతీయమునఁ బాపసంబంధము కలిగి శుభసంబంధమేమియు లేనపుడు కలుగునది.

అజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, అజ్ఞత; అం. 2. హేయగుణములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, హేయగుణములు.

అజ్ఞాని. సం. విణ: చూ, మూర్ఖుఁడు.

అజ్ఞుఁడు. సం. విణ.—పై.—

అజ్మాయిషీ. వా. వి. కరణముల లెక్కలు మొదలగువాని శోధన.

అస్బజో. పా. అతిగతి, దిక్కుమొక్కు.

అజబాజోరేటు. పా. సరిహద్దు ధర.

అజారము. దే. వి. 1. నగరితలవాకిలి చావడి: చూ, రూ-వాజారము; 2. ఆస్థానమండపము. ... వి. 7, అ. 33: చూ, సభ. 2. (రూ-ఐజారము-వాజాఱము-వాజారము.)

అజ్జ. దే. వి. 1. కాలుచాఁచిపెట్టిన యడుగు, రూ-హజ్జ: చూ, పాదము. 1; 2. అదను: చూ, సమయము. 1; వై. అవ్య. 3. ప్రశంసవార్థకము: చూ, సెబాసు; (అజ్జో-అజ్జోర-అజ్జారే-అఝ్ఝో-అఝ్ఝోరే.); 4. నేర్పరితనము: చూ, నైపుణ్యము.

అజ్జము. వై. వి.= అధ్యాయము. 1. అనువాకము, కొన్నివచనసలుగల వేదభాగము, పాం చా. 4, అ. 125: చూ, వేదము; 2. గ్రంథభాగవిశేషము: చూ, సర్గము. 1.

అజ్జరా. ద్వ. అవ్య. (అజ్జె + రా.) రూ-అజ్జెరే. ప్రశంసనార్థకము: చూ, సెబాసు.

అజ్జెరే. ద్వ. అవ్య. (అజ్జె + రే.)—పై.—

అజ్జెవాలు. ద్వ. వి. కోడి: చూ, పుంజో.

అజ్జోఅంబారా. పా. అతిగతి, దిక్కుమొక్కు.

అజ్జోర. వై. అవ్య. రూ-అజ్జోరే. ప్రశంసనార్థకము: చూ, సెబాసు.

అజ్జోరే. వై. అవ్య.—పై.—

అఝ్ఝో. మి. అవ్య.—పై.—(ఆం, భా. కృ.88)

అఝ్ఝోర. మి. అవ్య.—పై.—(రూ-అఝ్ఝోరే.)

అఝ్ఝోరే. మి. అవ్య.—పై.— (ఆం. వ. పా)

అట. దే. వి. ఏ. 1. అక్కడ: చూ, అచోటు; • దె. 2. అవుల: చూ, పారము. 1; అం. 3. సూడకము (సూళాది) సప్తతాళములలో నొకటి: చూ, సూడకములు. (చూ, అటతాళము.) (చూ, స్వరము. 2.)

అటక దే.వి రూ-అటుక-అట్టుక-అట్టువ-పట్టుక: చూ, మసెల.

అటకమామిడి. దే. వి. రూ-అటికమామిడి. మండలచ్ఛదము*: చూ, మామిడి.

అటకలి. దే. వి. నూనెజిడ్డును పోఁగొట్టెడివస్తువు: చూ, నలుఁగుపిండి.

అటకాపు. వై. వి. అడ్డము: చూ, వారణము.1.

అటకాయించు. వై. స. క్రి. అడ్డగించు: చూ, వారించు.

అటకావు. వా. వి. అడ్డము.

అటట్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కార్యముకొఱకు (భిక్షకొఱకు) తిరుగుట: చూ, పర్యటనము.

అటతాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము, పదునాలుగు అక్షరముల కాలము, సూడకము (సూళాది) సప్తతాళములలో నొకటి: చూ, అట. 3.

అటని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కోటి: చూ, వింటికొప్పు.

అటమట. దే. వి. 1. అపలాపము: చూ, మఱుఁగుమాట; 2. వ్యథ: చూ, శోకము; 3. మోసము: చూ, వంచన; విశే 4. ప్రయోజనములేనిది, వమ్ము. (రూ-అటమటము-అటమర): చూ, వ్యర్థము; 5. అసత్యము: చూ, బొంకు. 1.

అటమటకాఁడు. దే. విశే: చూ, వంచకుఁడు.1.

అటమటము. దే. విశే. రూ-అటమట-అటమర. 1. అసత్యము:చూ, బొంకు. 1; 2. ప్రయోజనములేనిది, వమ్ము: చూ, వ్యర్థము.

అటమటించు. దే. అ. క్రి. 1. కదలు స్వా. 5, ఆ. 101: చూ, చలించు; స. క్రి. 2: చూ, వంచించు; 3. దొంగిలించు. వి. పు. 6, ఆ, 305: చూ, ముచ్చిలించు.

అటమటింపు. దే. వి. 1. చలనము:చూ, వడఁకు. 1; 2: చూ, వంచన; 3. వ్యథ: చూ, శోకము; 4. దొంగతనము : చూ, ముచ్చిలి.

అటమటీఁడు. దే. విశే. (అటమట + ఈఁడు.) మోసకాఁడు. ఉ. హరి. 3, ఆ: చూ, వంచకుఁడు. 1.

అటమర. దే. వి. 1. చూ, రూ-అటమటకు. 2; 2. యుద్ధమువలనఁబాఱుట: చూ, పలాయనము.

అటమరింపు. దే. వి: చూ, అటమర. 2.

అటమున్ను. దే. అవ్య. అంతకముందు.

అటరుషము. సం. వి. అ. పుం.=అడ్డసరము* రూ-అటరూషము: చూ, వైద్యమాత.

అటరూషము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=అడవి: చూ, విపినము.

అటాట్య. సం. వి. అ. స్త్రీ:చూ, రూ-అటాట్య.

అటి. దే. విశే. అటువంటి. స్వా. 3, ఆ. 84: రూ-అట్టి.

అటిక. దే. వి. రూ-అట్టిక. ఎసల, వేట్టి: చూ, పాత్రము. 6.

అటికమామిడి. వా.వి:చూ,రూ-అటకమామిడి*

అటికము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీవల్లి*:చూ, బకపుష్పము.

అటు. దే. అవ్య. అపరికారము. కళా. 1, ఆ. 63: చూ, తథా. 2. (రూ-అటులన్-అటులు-అట్టు-అట్టులన్-అట్టులు.); 2:చూ,అచేట.

అటుక. దే. వి: చూ, రూ-అటక:చూ, మాసెల.

అటుకులు. దే. వి.బ. అడుకులు:చూ,పృథుకము.

అటుగాన. దే గ. హేత్వర్థము చూ, హేతువు 2.

అటుల. దే. ప్రి. రూ-అట్టుల.చూ,రూ-అటు.

అటులు. దే. అవ్య.—పై.—(రూ-అట్టులు.)

అటువంటి. దే. విశే. అవ్య.—పై— వి. పు. 7, ఆ. 370.

అటువలె. దే. అవ్య.—పై.—

అటె. దే. అవ్య. రూ-అటే. 1. ఆశ్చర్యార్థకము: చూ, వింత. 1; 2. దుఃఖార్థకము: చూ, శోకము; 3. సంశయార్థకము: చూ, సంశయము.

అటే. దే. అవ్య.—పై.—

అటో. దే. అవ్య.—పై.—(రూ-అటో.)

అటో. దే. అవ్య.—పై.—

అట్ట. దే. వి. 1. చర్మము: చూ, తోలు. 1; 2. కబంధము, తల తెగినశరీరము: చూ, మొండెము; 3. చెప్పులకొఱకుఁ జెక్కఁబడఁబడిన చర్మఖండము; 4. కాగితపు అట్ట : అత్తడము, కాగితపు అట్ట.

అట్టచెమ్మ. ద్వ. వి. నాలుగుగవ్వలతో నాడెడు పాయమువంటి యొకానొకఆట: చూ, పాళికాక్రీడ.

అట్టడి. వై. వి.=అట్టః. రూ-అట్టెడి. అట్టము, యుద్ధార్థముపాలిటి మంటపముమీఁదఁ గాని కోత్తశముమీఁదఁగాని యేర్పరచినగది: చూ,

సదనము. 1.

అట్టము. సం. వి. అ. పుం. 1.=అట్టఃకి.-పై.- 2. మేడ: చూ, సదనము. 1; 3. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; వి. 4: చూ, వంటచెఱకు; 5. వెల్లువ: చూ, ప్రవాహము. 1; 6. అన్నము: చూ, సాదము. (1); 7. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; నై. వి. (1)= అష్టకమ్. వేదభాగము: చూ, వేదము. (రూ-అట్టము.)

అట్టయోధి. సం. వి. ఇ. పుం. 2.శరకముపక్షి. [చూ, పక్షి.

అట్టశాల. సం. వి. అ. (స్త్రీ).=అడసాల. పాకస్థానము: చూ, సదనము. 1.

అట్టహాసకము. సం. వి. అ. పుం. కుంద*. చూ, కూటపుష్పము.

అట్టహాసము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దనవ్వు, వీర శౌర్యరసములవలనఁ బుట్టెడినవ్వు: చూ, హాస్యము. 1.

అట్టాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=అట్టకి. కోటబురుజు: చూ, సదనము. 1; 2. మేడ. చూ, సదనము. 1.

అట్టిఁడు. దే. వి. (అట్టి + వాఁడు.) అటువంటి వాఁడు. (రూ-అట్టివాఁడు-అట్టేఁడు)

అట్టిక. దే. వి: చూ, రూ-అటిక.

అట్టియ. దే. వి. గుంపు: చూ, సమూహము.

అట్టు. దే. వి. 1. అప్పచ్చి: చూ, భక్ష్యము; అవ్య. 2: చూ, రూ-అటు.

అట్టుక. దే. వి. రూ-అటుక: చూ, మసెల.

అట్టుపుట్టానవాలు. దే. వి. తొల్లింటికత: చూ, సమాచారము. 2.

అట్టుప్పు. దే. వి. (అట్టు + ఉప్పు.) బిడాలవణము, రూ-అంటుప్పు: చూ, లవణము. 1.

అట్టుల. దే. దక్రి: చూ, రూ-అటుల.

అట్టులు. దే. వి: చూ, రూ-అటులు.

అట్టువ. దే. వి. అటుక: చూ, మసెల.

అట్టువోలె. దే. దక్రి. (అట్టు + పోలె) అప్రకారము: చూ, అటు.

అట్టె. దే. అవ్య. రూ-అట్టే. 1. ఆశ్చర్యార్థకము: చూ, వింత. 1; 2. దుఃఖార్థకము: చూ, శోకము; 3. సంశయార్థకము: చూ, సంశయము.

అట్టెడ. దే. వి. 1. కసవులోనగునవి కోయువారు దానినుంచుకొనుటకై సీలుఁదులపైఁ దిసోలఁగట్టుకొనెడి సంచి: చూ, వంచియ. 2; 2. ఆఘకమితగోణి, తూమెఁడుగింజెలు పట్టెడు గోనె: చూ, వంచియ. 1; 3: చూ, వంతెన; 4. ఈఁతబ్రిడ్డులలోనగు వానితో అల్లినతట్ట: చూ, సజ్జి. 1; 5. కాయధాన్యములయంపిలి మంటిగడ్డలు మొదలగువాని నెలువరించుటకుఁ గట్టినగోఁగు కట్టెలులోనగువాని మోపు; 6. నెర్వసులు పోఁగొట్టుటకై కూర్చిన నీల్లెడవంటితడిక.

అట్టే. దే. అవ్య: చూ, రూ-అట్టె.

అట్లతద్దె. వా. వి. ఆశ్వయుజబహుళతదియనాఁడు బాలికలు అట్లుతోనోఁచుకొనుమహాలక్ష్మి వ్రతము, అట్లనోము: చూ, తద్దె.

అట్లనోము. వా. వి.—పై.—

అట్లాంటిక్కు—మహాసముద్రము. పా. మహాసముద్రములయిుగింటిలోనొకటి: చూ, సముద్రములు.

అట్లాగు వా అవ్య అప్రకారము: చూ, అటు.

అట్లు. శే. అవ్య.—పై—

అట్లుడుకుట. జా. కల్లోలమును గొందుట.

అట్లొట్లు. దే. వి. ట. వానవెలిసినపిమ్మట పూరి నుండిపడు నీరుబొట్లు; జలధారలులోనగునవి నిరంతరముగాపడి యుడిగినవెనుక అచ్చోటనిలిచినిలిచి పడెడుబొట్లు: చూ, వంగుళ్ళు.

అణాత్తు. వా. అవ్య. ఉన్నట్టుండి: చూ, డబ్బాటు.

అడ. దే. వి. 1. పిండము, పిడచ: చూ, ముద్ద, 2;

2. ఆకృతి. స్వా. 3, ఆ, 46: చూ, రూపు. 3.

అడంగు. వా. వి. 1. మొదటిపోటు. 2. కరణములువ్రాయు గ్రామలెక్కలలోని మొదటిలెక్క. (అడంగులు.)

అడంగ్వాదులు. పా. 'డా' కు 'ణ' కారంబు విభాషనగు. అడఁగు-అణఁగు, కడఁగు, చిల్లాడము, తడగము, నాడెము, పోఁడిమి, మిడుఁగు, వడఁకు, మిడుఁగురు ఇవియడంగ్వాదులు.

అడఁకువ. దే. వి. నమ్రత: చూ, వినయము. 1 (రూ-అణఁకువ-అణుఁకువ-అణుకువ.)

అడఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగు: చూ, స్రుక్కు. 4

అడఁగు. దే. అ. క్రి. 1.—పై—; 2. తగ్గు: చూ, స్రుక్కు. 9, 3. మెత్తఁబడు: చూ, వంగు; 4. అస్తమించు: చూ, నశించు; 5. లోఁబడు: చూ, లోపించు 2. (రూ-అణఁగు-అడఁగారు-అణఁగారు-అఁగు-అణు.)

అడఁగుట. దే. వి. ఉపశమిల్లుట: చూ, ఉపశాంతి. 1.

అడఁగుబొద్దు. దే. వి. చేలుదారిలోపల నణఁగియుండునట్లు గోడయంచులయందు గీటి రేఖవ్రచెడు బొద్దు (శ. ర): చూ, మొలత్రాడు. 2.

అడఁచు. దే. ప్రే. అడఁగఁజేయు. (అనుప్రయుక్తమైన అడఁగుధాతువునకును రూపము.): చూ, పిసుకు. 3. [అడ్డకట్టు.)

అడకట్టు. దే. అ. క్రి. చూ, ముద్దకట్టు. (రూ-

అడకత్తు. దే. వి. రూ-అడకత్తెర-అడకొత్తు-అకొత్తు-పోఁకొత్తు). (పోఁకలువత్తునది): చూ, శంకుల. 1. [క్తిరించునది.)

అడకత్తెర. దే. వి.—పై.—(పోఁకచెక్కలు

అడకము. దే. విశే. లోపలనడఁగినది: చూ, లీనం.

అడకర. దే. విశే. ఓరిమి: చూ, శాంతము. 1.

అడకాయ. దే. వి. పోఁకకాయ.

అడకించు. దే. స. క్రి. 1. అపహసించు: చూ, వెక్కిరించు 3; 2: చూ, వంచించు. భో. ఆ. 6

అడకొత్తు. దే. వి. (అడకాయ + ఒత్తు): చూ, రూ-అడకత్తు

అడగొను. దే. అ. క్రి: చూ, ముద్దకట్టు.

అడగొలుకొను. దే. స. క్రి. రూ-ఒడగొలుకొ, అపహరించు. భో. 6, ఆ. 14: చూ, వచ్చిలించు

అడచిపాటు. దే. వి. శీఘ్రము: చూ, వేగము.

అడజేడి. దే. వి. అలజేడి: చూ, శోకము.

అడజేసిపెట్టు దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. వ్యా 1, ఆ. 193: చూ, దుఃఖపెట్టు.

అడగడి. దే. వి. దొరతనము: చూ, ప్రభుత్వవ

అడఁది. వై. వి. హరిద్రా. పచ్చఁదనవ చూ, పర్ణము. 6. (రూ-అలఁది-అళఁది-అళివాళది.

అడప. దే. వి. 1. పశుపాదరోగము: చూ, పశురోగము; 2. వక్కలాకుల తిత్తిగలస్త్రీ చూ, తాంబూలధారిణి. [అడపకత్తె

అడపకత్తియ. ద్వ. వి: చూ, అడప. 2. (రూ

అడపకాఁడు. దే. వి. అడపముంచుకొనియుండువాఁడు.

అడపట్టె. వా. వి. పొలమునో విత్తనములువిఱిట్టకల్లములు సమముగుటకై దొడ్డనుక త్రొక్కెడిమ్రాను: చూ, దిండు. 5. (రూ-డ్డపట్టియ-అడ్డపట్టె-అడ్డమాను)

అడపతడప. వా. వి. అప్పుడప్పుడు.

అడపము. దే. వి. 1. వక్కలాకులతిత్తి: చూ, రూ-హడపము. 1; 2. మంగలితిత్తి: చూ, రూ-హడపము. 2.

అడపాడ. దే. వి. అడుగులగుఱుతు, శకా. ఆ. 44: చూ, జాడ. 2.

అడమర. దే. వి. పిండము: చూ, ముద్ద. 2.

అడబాల, వై. విశ. 1. బోనకాఁడు: చూ, వంటవాఁడు; 2. పాచకి: చూ, వంటలక్క.

అడరించు. దే. స. క్రి. బాణమును ప్రయోగించు. మార్క. 6, ఆ. 210: చూ, విసరు. 8. (అడరుచు-రూ-అడర్చు)

అడరు. దే. వి. 1. ఆధిక్యము, ఏపు: చూ, హెచ్చు. 2; 2 ఆపద. చూ, విపత్తు; అ. క్రి. 3. అంగీకరించు. చూ, సమ్మతించు; 4. అంతటను ప్రసరించు. చూ, వ్యాపించు 5. వృద్ధిఁబొందు, పెరుఁగు: చూ, వర్ధిల్లు; 6 జృంభించు, చెలఁగు: చూ, విజృంభించు, 7. అతిశయించు: చూ, ముమ్మరించు, 8. ఉత్సహించు, పూను. భో. 4, ఆ. 120: చూ, యత్నించు; 9 జన్మించు చూ, పుట్టు. 2, 10. తొట్రుపడు. . చూ, సంభ్రమించు

అడరుచు. దే. స. క్రి: చూ, అడరించు

అడరుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు మార్కం. 5, ఆ. 230: చూ, ముమ్మరించు, 2. అంగీకరించు చూ, సమ్మతించు; 3. అంతటను ప్రసరించు చూ, వ్యాపించు, 4. పెరుఁగు: చూ, వర్ధిల్లు; 5. చెలరేఁగు: చూ, విజృంభించు; 6. పూను: చూ, యత్నించు, 7. జన్మించు: చూ, పుట్టు. 2; 8. తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించు.

అడర్చు దే. స. క్రి: చూ, రూ-అడరించు శై. 7, ఆ. 10.

అడలఁగొట్టు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు. చూ, జెళిపించు; 2. భయపెట్టు: చూ, బెదరించు

అడలించు. దే. స. క్రి.—పై.—

అడలు. దే. వి. 1. చింత: చూ, పశ్చాత్తాపము; 2. వెఱపు: చూ, భయము. 1; 3. దిగులు: చూ, శోకము; అ. క్రి. 4. ఏడ్చు: చూ, గోడించు; 5. దుఃఖముతో వనరు, వాపోవు. శై. 6, ఆ. 265: చూ, విలపించు: 6. పుత్రమరణాది దుఃఖము చేతతపించు. వగచు. చూ, శోకించు, 7. బెదరు. పాంచా. 8, ఆ. 22: చూ, భయపడు.

అడలుకొను. దే. అ. క్రి. వగచు: చూ, శోకించు.

అడపలు. పా. పాకక్రియలలో నొకటి: చూ, పాకక్రియలు.

అడవి. సై. వి. =అటవి: చూ, విపినము.

అడవికంప. ద్వ. వి. సర్పనాళము*: చూ, నారణము.

అడవికాఁకర. జే. వి. వనకారవేల్లము*: చూ, సుషవి. 1. [మృగి. 1.

అడవికాఁపు. గే. వి. వనసంవాసి: చూ,

అడవికిక్కస. దే. వి. అడవికిక్కసకసవు*: చూ, తృణము. 1. [వృకము.

అడవికుక్క. ద్వ. వి. తోఁడేలు : చూ,

అడవికోడి. ద్వ. వి. కానపుంజు: చూ, పుంజు.

అడవిగెనసు. ద్వ. వి పిండాంకురము, అడవికసవు *: చూ, తృణము. 1. [-బిక్కుడు.

అడవి-చిక్కుడు. ద్వ. వి. వనశుద్రశింబి*: చూ,

అడవిచెఱకు. ద్వ. వి. తెలుపుకలిగిన పచ్చెచెఱకు*: చూ, రసాలము. 3.

అడవిచేమ. ద్వ. వి: చూ, శకటము*.

అడవితిరుగుడు. ద్వ. వి. కోతి: చూ, వానరము.

అడవితొగరి. ద్వ. వి. తువరి, అడవికందతీఁగ*: చూ, కంది.

అడవితొలసి. ద్వ. వి: చూ, తులసి.*

అడవిదున్న. ద్వ. వి. కారెనుబోతు: చూ, మహిషము.

అడవిదొండ. ద్వ. వి. కాకిదొండ*: చూ, దొండ.

అడవిదోమ. ద్వ. వి. దంశి: చూ, దోమ.

అడవినట్టు. ద్వ. వి. కోఁతి: చూ, వానరము.

అడవిశాఖి. మి. వి. అరణ్యవసనాఖి*: చూ, శాఖి. 3.

అడవినిమ్మ. ద్వ. వి. వనజంబీరము*: చూ, నిమ్మ

అడవినువ్వులు. ద్వ. వి. బ. జర్తిలము*: చూ, నూవు. 1; 2. కోఁతి: చూ, వానరము.

అడవిసెలవరి. ద్వ. వి. 1. ఋషి: చూ, ముని. 1.

అడవిసెలవు. ద్వ వి.—పై.— [సెల్లి.

అడవిసెల్లి ద్వ వి. వనాగ్నిమంగము *: చూ,

అడవిపంది. ద్వ. వి. వనసూకరము : చూ, సూకరము. [ఊరు: చూ, పట్టణము.

అడవిపల్లె. ద్వ. వి. అడవిలోనుండెడిచిన్న

అడవిపిప్పలి. మి. వి. వనపిప్పలి*: చూ, పిప్పలి. 1.

అడవిపుట్టువు. ద్వ. వి. ఐరావతము, ఇంద్రుని యేనుఁగు: చూ, హస్తి. [చూ, పెసర.

అడవిపెసర. ద్వ. వి వనముద్గము, కాఱుపెసర*.

అడవిపత్తి. ద్వ. వి. భారద్వాజి*: చూ, ప్రత్తి

అడవిబచ్చెలి. ద్వ. వి. వనోపోదక * : చూ, బచ్చెలి. [బీఱ. 2.

అడవిబీఱ. ద్వ. వి. కోశఫల, చేఁదిబీఱ*: చూ,

అడవిమనికి. ద్వ. వి. కోఁతి చూ, వానరము.

అడవిమనికిపట్టు. ద్వ. వి: చూ, అడవికాఁపు.

అడవిమల్లె ద్వ. వి. ఆస్ఫోట*: చూ, మల్లె.

అడవిమానిసి. ద్వ. వి. అడవియందుండు మనుష్యుఁడు: చూ, మనుష్యుఁడు. [మామిడి.

అడవిమామిడి. ద్వ. వి. పిరియాలము*: చూ,

అడవిమామెన. దే. వి. కారిబాఖేరము*. చూ, మామెన. [కొఱవు. 1.

అడవిమునగ. ద్వ. వి. కారుమునగ*: చూ,

అడవిమేఁక. ద్వ. వి. ఇడిక్కము: చూ, మేషము. 1. [యూధిక. 1.

అడవిమొల్ల. ద్వ. వి. ఏఱుమల్లియ*: చూ,

అడవియదిసె. ద్వ. వి. వనయగస్తి *: చూ, కుక్ నాసము. 1. [చూ, వ్యాడంబకము.

అడవియాముదము. ద్వ. వి. వనయేరండము*:

అడవియీఁగ. ద్వ. వి. రూ-అడవీఁగ. దంశము: చూ, మక్షిక. [ఉలవలు.

అడవియులవలు. ద్వ. వి. వనకుసత్థము*: చూ,

అడవిరాజు. ద్వ. వి. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

అడవిరేఁగు. ద్వ. వి. వనజబదరి*: చూ, రేగు. 1.

అడవిసదాప. ద్వ. వి. శాలేయము: చూ, సదాప.*

అడవీఁగ. ద్వ. వి: చూ, రూ-అడవియీఁగ.

అడసాల. సై. వి.=అట్టశాలా. పంటయిల్లు చూ, సదనము. 1.

అడావిడి. }
అడావుడి. } వా. వి. అల్లరి, గడబిడ, తొందర.

అడి. సై. ఉప. 1.=అతి, అధికము, ఎక్కువ. మార్కం. 8. అ, 125: చూ, హెచ్చు. 1; 2. వమ్ము: చూ, వ్యర్థము.

అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడుగు + కండ్లు) మలువఁగా అడుగున నిలిచినతాళ్లు: చూ, రాయి.

అడిగము. దే. వి. భారవిశేషము. హంస. 5, అ. 97: చూ, భారము. 1. [చూ, పాదుక.

అడిగట్టు. దే. వి. (అడుగు + కట్టు.) పావకోళ్లు:

అడిగికొను. దే. స. (క్రి. అ. కి). 1: చూ, వేఁడుకొను; 2: చూ, యాచించు.

అడిగినొసఁగెడియావు. ద్వ. వి. కామధేనువు, కోరినవస్తువులిచ్చెడి వేల్పుటావు : చూ, ధేనువు.

అడిగినలేదనుట. అం. అష్టకష్టము లెనిమిదింటి లోనొకటి: చూ, అష్టకష్టములు.

అడిగొంటు. దే. విశే. (అడుగు + కొంటు.) కుటిలహృదయముగలవాఁడు: చూ, వ్యాధుడు. 2. [వ్యాజము. 1.

అడిగొంటుతనము. ద్వ. వి. కపటము: చూ,

అడిగొట్టు దే. వి. (అడుగు + కొట్టు.): చూ, రూ-అడిగొంటు.

అడిచివడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించు; 2. జ్వలించు. వి. పు 7, అ. 119: చూ, మండు. 1.

అడిచిపాటు. ద్వ. వి 1. తొందరపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1; 2. జ్వలించుట: చూ, మండిపాటు.

అడితి. దే. వి. ఒకవర్తకుఁడు మఱియొకడంపె డుసరకులనమ్మి మరలవానికి సరకులుఁగొని పంపుటకై వానివద్ద నూటికింతయని పుచ్చు కొనెడుతఱుగు; వా. వి. 2. కలపఅమ్మె డుచోటు: అడుతు.

అడితీదారుఁడు. దే. వి. 1.కమీషను వర్తకుఁడు, తఱుగువర్తకుఁడు; 2. కలపవర్తకుఁడు.

అడితార్గుడు. దే. వి. (అడిగి + తార్గుడు.) కఱవు. పంచ. నా. 1, అ. 395: చూ, దుర్భిక్షము. [భక్షు. 1.

అడిదపుమెకము. ద్వ. వి. సెరబము: చూ, శర

అడిదము. దే. వి కత్తి: చూ, ర్రిష్టి. 2.

అడిబండ. ద్వ. వి. దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాఘ్రుఁడు.2.

అడిబీరము. ద్వ. వి. మత్తు: చూ, మదము. 1.

అడియఁడు. దే. విశే. (అడుగు + అఁడు.)పాద సేవకుఁడు: చూ, భానిసీఁడు.

అడియరి. దే. వి. (అడుగు + అరి.) 1. కాలు పుకాఁడు. భార. సౌ. 1, అ. 7: చూ, సేవ కుఁడు. 1; విశే. 2. పిసినిగొట్టు: చూ, లోభి. 3: చూ, అడియఁడు.

అడియాలము. దే. వి. (అడ + అలము.) రూ-అ డియాళము. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

అడియాలముపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ + అలము + పట్టు.) గుఱుతుపట్టు: చూ, గుర్తించు

అడియాస. వై. వి.-అర్థాశ (అడి + ఆస.) దురాశ, కలుగునపెడియాశ: చూ, వాంఛ.

అడియాళము. దే. వి: చూ, రూ-అడియాలము.

అడియొత్తు. దే. వి. (అడుగు + ఒత్తు.)అడిగఱ్ఱ: చూ, పాదుక. [తఱుగు చేరను.

అడిసాటూ. దే. వి. (అడితి + సాటూ) : చూ,

అడిశేరు. వా. వి. పదలము, అరవీసె. (80తు)

అడుకు దే. వి. 1. దొంతి: చూ, దోర; 2 వెఱపు: చూ, భయము. 1; స. క్రి. 3: చూ, దొంతిగనిడు.

అడుకులు దే. వి. బ. రూ-అటుకులు, చిపిటము, వడ్లునానఁబోసివేఁచి కొట్టినవి. భార. ద్రో. 4, అ. 89: చూ, పృథుకము.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు + అంటు.) ఇంకు, పట్టు, ఎండు: చూ, శోషించు.

అడుగంటుట. దే. వి. మాఁడియడుగంటుట: చూ, కాటు.

అడుగంటులు. దే. విశే. బ. రూ-అడుగంట్లు. అడుగునవిలిచినవి.

అడుగంట్లు దే. విశే. బ.—పై.—

అడుగు. దే. వి. రూ-అడ్డు. 1. కాలుచాఁచిపె ట్టినయడుగు: చూ, పాదము. 1; 2. క్రింద: చూ, దిగువాటు; 3. పండ్రెండంగుళముల దూరము; విశే. 4. తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1; స. క్రి. 5. ముదలించు: చూ, ప్రశ్నించు; 6: చూ, యాచించు.

అడుగుకొను. దే. స. క్రి. 1: చూ, వేఁడికొను; 2: చూ, యాచించు.

అడుగుకోలు. దే. వి. 1: చూ, ప్రార్థన. 2; 2: చూ, యాచన. [చూ, పర్యటనము.

అడుగుకోలుతిరుగుడు. ద్వ. వి. భిక్షుకుతిరుగుట:

అడుగుచెమ్మటలాఁడు. ద్వ. వి. పెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. [2: చూ, ప్రశ్నము.

అడుగుట. దే. వి. 1: చూ, యాచన;

అడుగుతాటించు. ద్వి. స. క్రి. పాదముతో తాడనము చేయు· చూ, తన్ను. 2.

అడుగుదమ్మి. ద్వి. వి. నేలతామర * · చూ, పద్మము. 1.

అడుగుదాఁటు. దే. స. క్రి, అ. క్రి అతిక్రమించు సై. 5, ఆ. 145 చూ, దాఁటు. 6.

అడుగుపడు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, క్రిందుపడు

అడుగుపుట్టువు. ద్వి. వి. రూ-అడుగుఁబుట్టువు. 1. దేవగంగ, మిన్నేఱు: చూ, నది; 2. నాలవజాతివాఁడు: చూ, శూద్రుఁడు

అడుగుబద్ద. పా. పండ్రెండంగుళములకొలతబద్ద

అడుగులకుమడుఁగులొత్తుట జా. గౌరవించుట. "నడచుచు నడుగులకు మడుఁగులొత్తుచే." "గడెగలమగనిఁజూచిన, నడుగులకు మడుఁగులిడుదురంతిపలు" సుమతీ.

అడుగులు పా. 1. అడవలు, గంతులు; అం. 2. పాదక్రియలలో నొకటి· చూ, పాదక్రియలు. [విష్ణువు 1.

అడుగువాఁకగిలాఁడు. ద్వి. వి. వెన్నుఁడు:చూ,

అడుగువాఁడు ద్వి. విశే:చూ, ప్రశ్నకర్త.

అడుగువాలుపులుఁగు. ద్వి. వి. కోడి: చూ, పుంజో [మొత్తు. 2.

అడుచు దే. స. క్రి. తాటించు, వేయు చూ,

అడుచుకొను దే. అ క్రి చూ, సంక్షేపించు.

అడుగో. దే వి. ఒకజాతిడేగ.చూ, శ్యేనము.1.

అడుతు. వా. వి చూ, రూ-అడితి. 2.

అడుపు. దే. వి. (అడుగు+పట్టినది.) పశువుల కాళ్ళయందుఁగలిగెడి రోగము: చూ, పశురోగము.

అడుపు. దే. వి: చూ, మొత్తు. 1.

అడుప. దే. విశే. (అడుగు+పట్టినది.) పురాతనము. "అడుపసరకులు.": చూ, ప్రాఁత.1.

, దే. వి.రూ-అడుగు,1.కాలుచాఁచి పెట్టి నయడుగు! చూ, పాదము. 1; స. క్రి. 2. రూ-అడుగు: చూ, ప్రశ్నించు

అడుసు. దే. వి. పంకము: చూ, బురద.

అడ్గు :చూ, రూ-అడుగు.

అడ్డ. దే. స. 1: చూ, నాలుగు; సై. స. 2· కుంచెములోసగము. (సం. ప)·- అర్ధప్రస్థము; దే. వి. 3. గుంటకలోనగువానిదిండు: చూ, దిండు. 3.

అడ్డంకి. సై. వి.=ఆతంకమ్. అడ్డము చూ, నిరోధము. 1 (చూ-అడ్డకట్టు-అడ్డగాలు-అడ్డపాటు-అడ్డపెట్టు-అడ్డము-అడ్డవాటు - అడ్డి-అడ్డు-అడ్డుగట్టు.)

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట.) ఏఱులోనగువానినీళ్లు వెలికిఁబోకుండుటకు కట్టినకట్ట: చూ, సేతువు. 1.

అడ్డకట్టు దే. స, క్రి. (అడ్డము+కట్టు) అడ్డగించు చూ, నిరోధించు.

అడ్డకత్తి. దే. వి. (అడ్డము+కత్తి) పట్టిసము: చూ, బాణము. 1.

అడ్డకమ్మి ద్వి. వి. (అడ్డము+కమ్మి.) ఉత్తరంగము, గడపయందు త్రొక్కుడుకమ్మికి సరిమీఁదుగా నడ్డముగ నేర్పఱుపఁబడినదారు విశేషము: చూ, లచ్చికమ్మి.

అడ్డకట్టు దే. వి (అడ్డము+కట్టు) 1. విఘ్నము, అడ్డి. చూ, నిరోధము. 1; 2. బ పెకరోగము:చూ, రోగము. 1.(అడ్డగట్టులుఅనియు)

అడ్డకొడమ. దే. వి. (అడ్డము+కొడమ) ఒకానొకవల: చూ, వల. 1.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డము+కాలు.) అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి: చూ, నిరోధించు.

అడ్డగింత. దే. వి. అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1.

అడ్డగింపు. దే. వి —సై.—

అడ్డచోఁపు. దే. వి. (అడ్డము+చోఁపు.) అడ్డ వాసపుదూలము: చూ, దూలము.

అడ్డతలవాఁడు. ద్వ. వి: చూ, పెద్దతలవాఁడు.

అడ్డదూలము. ద్వ. వి. ఇంటిగోడలపైవేయుదూలము: చూ, దూలము.

అడ్డనము. సం. వి. అ. న.=అడ్డణము: చూ, రూ-అడ్డాణము. 2; వై. వి. (1)=అడ్డనము: చూ, అడ్డాణము. 2. (రూ-అడ్డణ. అడ్డణముఅనికొండఱు)

అడ్డపట్టియ. ద్వ. వి. (అడ్డము+పట్టియ) మడిచేమనుపఱచెడి పలక (రూ-అడ్డపట్టె): చూ, దిండు. 5.

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పట్టు.) అడ్డముగాపట్టు.

అడ్డపట్టుపాప. ద్వ. వి. సిసువు: చూ, శిసువు.

అడ్డపట్టె. ద్వ. వి. చూ, రూ-అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అడ్డము+పడు.): చూ, నట్టువడు.

అడ్డపాటు. ద్వ. వి. 1. అడ్డుపడుట: చూ, నిరోధము. 1; 2. తిరోధానము: చూ, మఱుఁగు. 1. [తుఁడు.

అడ్డపాటులేనివాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, స్వతం

అడ్డపాప. దే. వి. (అడ్డము+పాప.) 1. సిసువు. చూ, శిశువు; 2. దూరదృష్టిలేనివాని కన్నులలోనిపాప: చూ, పాప. 2.

అడ్డపెట్టు. దే. వి. (అడ్డము+పెట్టు.)1: చూ, అడ్డగింత; స. క్రి. 2: చూ, నిరోధించే; 3. ఈడుపెట్టు, జోడించే: చూ, సంధించే 1.

అడ్డబాస. దే. వి. ముక్కుముంగర, విలువగలరాయి, బంగారము, మంచిముత్యము మొదలగువానితోఁజేయఁబడిస్త్రీలుముక్కునధరించుకొనుఅలంకారము. (ఇదిస్త్రీలయొచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములపరిశుభ్రముచేయుననుటచేం

దూసంప్రదాయము.) (వేమనయోగీంద్రచరిత్రము 14 పద్యము): చూ, భూషణము. 2.

అడ్డబొట్టు. దే. వి. స్మార్తులు శివమతిస్థులులోనగువారు ధరించుతిలకము: చూ, బొట్టు. 1.

అడ్డమాడు దే. అ. క్రి. అడ్డముచెప్పు.

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డము+మాను): చూ, అడ్డపట్టియ.

అడ్డము. దే. వి. 1. అడ్డంకి: చూ, నిరోధము. 1; 2. అడ్డపాటు: చూ, మఱుఁగు. 1; 3. బందకము: చూ, తాకట్టు; 4. ప్రాఁటకాఁపు: చూ, లగ్నకుఁడు; విణ. 5. అడ్డు: చూ, నిరోధము. 1 (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. అడ్డకట్టు, అడ్డగాలు, అడ్డవేడెము. మొ.) [ఆఁపు.

అడ్డముచేయు. దే. స. క్రి. అటంకపఱచే చూ,

అడ్డములేనివాఁడు. ద్వ. వి: చూ, అడ్డపాటులేనివాఁడు: [భత్యము.

అడ్డరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒబ్బట్టు: చూ,

అడ్డవాల్లు దే. వి. బ. (అడ్డము + వాట్లు.) అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1.

అడ్డవాతియమ్ము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వాయి+అమ్ము.) విశాలముఖ సాయకము: చూ, బాణము. 1.

అడ్డవేడెము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వేడెము.)పాము నడకవంటి గుఱ్ఱపునడ: చూ, ఖురి: చూ, హయము.) [మాత.

అడ్డసరము. వై. వి.=అటరూషః : చూ, వైద్య

అడ్డసాళులు. ద్వ. వి. బ. (అడ్డము+సారెలు.) రూ-అడ్డసాళ్ళు. 1. శారి, సారె: చూ, పాచిక; 2. సవాలు: చూ, ప్రశ్నము.

అడ్డాణము. సం. వి. అ. వ. 1. ఒబ్బట్టు: చూ, భత్యము; 2.=అడ్డణము. ఒడ్డనము: చూ, డాలు, 4. (రూ-అడ్డనము.)

అడ్డాదిడ్డి దే. విశే. (అడ్డము+దిడ్డి.) అయుక్తము: చూ, అక్రమము.

అడ్డాదులు. వ్యా. అడ్డాదులకింబేర్కొనఁబడునపుడు గుగాగమంబగు. అప్వాదులకు విభాషనగు. ఉదా. అడ్డము+ఇంచే=అడ్డము+గు+ఇంచే=అడ్డ+గు+ఇంచే=అడ్డగించే. మున గ్గమునకు లోపము. ఇట్లు ఓర-ఓరగించే, చిత్తము-చిత్తగించే; ఇత్యాదులు అడ్డాదులు అప్ప-అప్పగించే-అప్పించే-అప్ప-ఒప్ప-తల్లము ఇత్యాదులు అప్వాదులు. (తత్స) లోపము-లోపించే-లోపగించేననియునగు.

అడ్డి. దే. వి. 1. అడ్డంకి: చూ, నిరోధము. 1; 2. అడ్డపాటు: చూ, మఱుఁగు 1.

అడ్డిగ. దే. వి. అర్ధపణము, రూకలో సగము: చూ, పణార్థము. (రూ-అడ్డుగ.)

అడ్డిగలు. దే. వి. ఆఁడువారు మెడ నుంచుకొనెడునగ: చూ, భూషణము. 2.

అడ్డిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డుగొను: చూ, నట్టువడు. [(అపప్ర.)

అడ్డీ. దే. వి. అనుక్తైన వస్తువుయొక్క పూఁత.

అడ్డు. దే. వి. 1. అడ్డంకి: చూ, నిరోధము. 1; విశే. 2. అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1; స. క్రి. 3. అడ్డగించే: చూ, నిరోధించే.

అడ్డుగ. వ్యా. రెండుపాతికలు.(పాతిక=గురివెంద గింజెఎత్తు); (రెండుఅడ్డుగలు=1 చిన్నము.)

అడ్డుగట్టు. దే. వి.(అడ్డు + కట్టు.)1.అడ్డకట్టు:చూ, నిరోధము. 1; 2. తలుపునడ్డగించే గడియ: చూ, విష్కంభము. 2; విశే. 3: చూ, నిరోధము. 1.

అడ్డుగుబ్బ. దే. వి. 1. తలుపునడ్డగించే గడియ: చూ, విష్కంభము. 2; 2. అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1. [పడు: చూ, నట్టువడు.

అడ్డుగొను. దే. అ. క్రి. (అడ్డు+కొను.) అడ్డి

అడ్డుసవాలు. వ్యా. క్రాసుపరీక్ష.

అడ్వాన్సు. ఆం. వి. బయానా: చూ, సత్యంకారము. [1.

అణఁకువ. దే. వి. అడఁకువ: చూ, వినయము.

అణఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగారు: చూ, నుగ్గు. 4.

అణఁగిన మెడ. దే. వి: చూ, అంటు మెడ.

అణఁగు. గ్రా. అ. క్రి: చూ, రూ-అడఁగు.

అణఁచే. దే. ప్రే: చూ, రూ-అడఁచే.

అణక. దే. వి. చూ: అంక. 2. [ము. 1

అణకము. సం. విశే. తక్కువైనది: చూ, హీన

అణకించే. దే. స. క్రి. అపహసించే: చూ, వెక్కిరించే. 3. [చూ, వ్యాధుఁడు.2

అణకుఁడు. సం. విశే అధముఁడు, కుత్సితుఁడు

అణవీనము. సం. విశే. అణువులుపండుపొలము చూ, భూమి. 1.

అణవ్యము. సం. విశే.—పై —

అణా. వా.వి. రూపాయిలో పదియాఱవవంతు పండ్రెండు పైసలు.

అణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. చోయమేకు చూ, బండికన్ను; 2. కొన: చూ, చివర.2 3. ఎల్ల: చూ, సీమ 1.

అణిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. అష్టసిద్ధులలో నొకటి:చూ,సిద్ధులు (విభూతులు.); 2 అణుత్వము: చూ, స్వల్పము; 3. అణిమయనునది తన్నుగాని ఇతరమయిన గొప్పవస్తువునుగా అణువుగాచేయునట్టి యోగశక్తి.

అణీయము. సం. విశే. (స. ఈ. స.) అల్పము, మిక్కిలియణువు. (ఈకారాంతమైనపుడు అణీయస్ అనిరూపము.): చూ, అల్పము.

అణుకుఁడు. సం. విశే. 1. అల్పుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. నేర్పరి:చూ, సమర్థుఁడు

అణుఁకువ. దే. వి: చూ, అణఁకువ. 1.

అణుకులాచలన్యాయము. పా. పరమాణువునకు ను పర్వతమునకును బోలె హెచ్చుతగ్గుండునను నీతి. [నమ్ముడు.

అణుకువాడు. దే. వి. మల్లజాతీయునికంటె

అణుజో. దే. వి. 1 ఒకజాతిడేగ, రూ-అడుజో: చూ, శ్యేనము. 1; 2. ఈకరాల్చిన పక్షి, కురుజో: చూ, గూటిగువ్వ. [విద్యుత్తు. 1

అణుభావము. సం. వి. అ. న. మెఱుపు: చూ,

అణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. లేశము, అన్నువ: చూ, స్వల్పము; 2. కొఱ్ఱులకంటె ఇంచుకంత గొప్పదైన వ్రీహిధాన్యము. (చిఱువడ్లు అని వాడుక.) చూ, ధాన్యము; విశే. 3 అత్యల్పము: చూ, స్వల్పము. [ఉ-ఋ-ౠ.

అణ్ణులు. పా అ-ఇ-ఉ; అక్కులు. పా. అ-ఇ-

అణ్వాకర్షణ. పా. ఒక వస్తువుయొక్క అణువులను గట్టిగా నొకదాని నొకటి చేరియుండునట్లు చేయుశక్తి, సంశ్లేష. (కోహిషన్.)

అతంత్రము సం విశే. హక్కులేనిది. (శే. ప.) —అపంత్రము.

అతఁడు. దే. స. అశబ్దమునకుమహదర్థక పుంలైకవచనము, అమనుష్యుఁడు: రూ-అతఁగాడు-అతగాఁడు-అతఁడు, అతను, ఆయన.

అతకరించే వై. స. క్రి. 1 =అధ కరంచే, క్రిందుపఱచే. హరి. పూ. 4, అ. 28: చూ, తగ్గించే; 2. జేవదాఁటు చూ, దాఁటు. 6

అతకర్ణము. సం. వి. అ న. తప్పు: చూ, నేరము

అతగాఁడు. దే. స: చూ, రూ-అతఁడు.

అతఘుఁడు. దే. వి. దుర్బలుఁడు: చూ, బక్కవాఁడు. [ప్రిజేశము.

[illegible]మము. సం. వి. అ. పుం. ఎక్కుఁగూడని [illegible]గుణము. అం. ఒక యర్థాలంకారము, [illegible]గుణసంగతమయ్యును బరగుణా నంగి[illegible]తి: చూ, అలంకారము. 3.

అతను. దే. స: చూ, రూ-అతఁడు.

అతనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు; విశే. 2. అధికుఁడు: చూ, హేమాహేములు.

అతరాపురేటు. వా. వి. సరిహద్దుభూముల శిస్తురేటు: చూ, అజీబాకోరేటు.

అతర్కణము. వై. వి. =అధఃకరణమ్. మట్టుమీఱినకార్యము. (సం. ప్రి.): —అధఃకరణము.

అతర్క్యము. సం. విశే. అగోచరమైనది (బుద్ధికి లోఁబడనిది) [వ్యత్యస్తమగు.

అతలకుతలపడు. ద్వి. అ. క్రి. తపించబడు: చూ,

అతలకుతలము. దే. వి. రూ-అతలాకుతలము. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

అతలము. సం వి. అ. పుం. 1. భూలోకమునకుఁ గ్రిందిలోకము: చూ, లోకము. 1; 2. అం. అధోలోకము లేడింటిలో నొకటి. చూ, అధోలోకములు.

అతలస్పర్శము. సం. విశే. మిక్కిలి లోఁతుగలది, అడుగుభాగముయొక్క స్పర్శలేనిది: చూ, లోఁతు. 2.

అతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. =అగసి. *: చూ, శుకనాసము. 1.

అతి సం. అవ్య. 1. అధికము చూ, హెచ్చు. 1; 2. పూజ. చూ, సపర్య; 3. లంఘనము చూ, లంఘు; 4 భయము: చూ, వెఱపు; 5. మీఱుట: చూ, పర్యయము; 6 ప్రీతి: చూ, వాలు. 1; 7. శ్లాఘ: చూ, శ్లాగము. 1; 8. నాశము: చూ, రుత్తి, 9. వ్యాప్తి, శ్రమ్మట: చూ, మరలుఁబాటు; 10 ఆగోపనము: చూ, ఆరోపము; 11. అనుజ్ఞ: చూ, సెలవు; 12 త్వర: చూ, సంభ్రమము. 1; 13. మోసము: చూ, వంచన; 14. పార్థ్యః: చూ, స్తోత్రము; 15. ప్రశ్నార్థకము, సవాలు: చూ, ప్రశ్నము; 16. అంగీకారార్థకము:

చూ, సన్మతి. 1; 17. గౌరవము: చూ, మర్యాద; ఉప. 18. అతియను ఉపసర్గతోఁ జేరిన శబ్దములు —అతిక్రమము, అతివృష్టి, అతిరేకము, అతిశయము, అతిహసితము మొ; దే. అవ్య. 19.=అడి. అమిరమైనది: చూ, హెచ్చు. 1

అతికమతిము. సం. విణ. అతిసమీపము: చూ, సమీపము. 1.

అతికాయము. సం. విణ బ్రహ్మాండమైనది.

అతికాయుఁడు. సం విణ. 1. బ్రహ్మాండమైన యాకారముగల మనుష్యుఁడు: చూ, మనుష్యుఁడు; 2. ఒక రాక్షసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

అతికించే. దే. స.క్రి. కూర్చు:చూ,సంధించే 3.

అతికృచ్ఛ్రము. పా. 1. మిక్కిలి కష్టమైనది; 2 చాంద్రాయణాది ప్రాయశ్చిత్త వ్రతములలో నొకటి. ఏకభుక్తము, అయాచితాన్న భక్షణము, నక్తభోజనము వీనిని మున్మాఱు ఆచరించునపుడు పన్నెడుపన్నెడు అన్నము తినవలయును. ఇటులలో మ్మిదిరోజులు చేసిన తరువాత మూఁడుదినము లుపవసించి యుండుట: చూ, కృచ్ఛ్రము. 3.

అతికృష్ణమచ్ఛము. పా. లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అతిక్తఫల. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. కరుబూజాదోస*. చూ, దోస.

అతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. మీఱుట, క్రమముతప్పుట చూ, పర్యయము; 2. శత్రువులఁగూర్చి గండెత్తిపోవుట: చూ, అభిక్రమము; 3. అలస్యము: చూ, విలంబము. 1; ఉప. 4. (ఇచ్చట 'అతి' యనునది ధాత్వర్థము ను 'దాఁటిపోవు' అను నర్థముగా మార్చినది) [దాఁటు. 8.

అతిక్రమించే. సం. స.క్రి. తరించే : చూ,

అతిక్రాంత. అం. ఆకాశచారులు పదియార్గురి లోనొకఁడు: చూ, ఆకాశచారులు.

అతిక్రాంతము. సం. విణ. 1. అతిక్రమించినది, మీఱినది: చూ, అతీతము; అం. 2. ఆకాశ మండలములు పదింటిలో నొకటి : చూ, ఆకాశమండలములు; 3. కరణములు నూటయొనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మీఱుట· చూ; పర్యయము.

అతిఖట్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంచమును మించిన పొడవుగలవాఁడు.

అతిఖరము సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, కాకివెదురు *; విణ. 2. మిగుల తీక్ష్ణమయినది.

అతిగండము. సం.వి అ. పుం. 1. విష్కంభాది యోగము లిరువదేడింటిలో నొకటి: చూ, యోగములు; విణ 2. పెద్దచెక్కిళ్ళుగలది.

అతిగుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ· చూ, మయ్యాకుపొన్న *: [చూ, పద్మము. 1.

అతిచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టతామర *:

అతిచారము. పా. గ్రహము లొక రాశియందు తన నియమితకాలమంతయునుండక ముందు రాశికిఁబోవుట: చూ, గ్రహగతులు.

అతిచిత్రితము. అం. మార్గప్రాణములఱింటిలోనొకటి: చూ, మార్గప్రాణములు: (చూ, తాళము.)

అతిచ్ఛత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.అవాక్పుష్పి*: చూ, సదాప.(రూ-అతిచ్ఛత్రిక.); 2. ఏనుఁగుతుమ్మి *: చూ, స్తంబేర.

అతిచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టగొడుగు కాముంచి:* చూ, తృణము. 1.

అతిచ్ఛిద్రము. అం. తాళమార్గము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, తాళమార్గములు.

అతిజగతి. అం. ఇరువదియాఱు ఛందస్సులలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

అతిజవుఁడు. సం. విశే. మిక్కిలివడిగ నడచే వాఁడు: చూ, జంఘాలుఁడు.

అతితీవ్రదండన. పా. ఉరిశిక్ష.

అతిదీర్ఘాతిహ్రస్వాంగము, పా. విధవాలక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అతిథి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. విందునకు పిలువఁబడిన వాఁడు : చూ, విందు 4; 2. కాలనియమములేక అన్నార్థియై వచ్చిన వాఁడు, అనిత్యముగవచ్చువాఁడు, పరదేశమునందుండివచ్చినవాఁడు: చూ, విందు. 4; పుం. 3. వగపు: చూ, శోకము; 4 కోపి: చూ, కోపనుఁడు; 5. కుశునికొడుకు: చూ, పుత్త్రుఁడు. 1.

అతిథిక్రియ, పా. 1 ఆతిథ్యము - మనుష్యయజ్ఞము-నృయజ్ఞము- పరులనుఆదరణచేయుట: చూ, విందు. 2; అం 2. నిత్యసత్కర్మలలోనొకటి: చూ, కర్మలు; 3. పంచమహాయజ్ఞములలో నొకటి: చూ, యజ్ఞములు.

అతిథిపూజ. —పై.—(రూ. అతిథిపూజనము)

అతిథిపూజాసమయము. పా. గ్రహసమయములిరువదేడింటిలో నొకటి: చూ, గ్రహసమయములు. (భోగము.)

అతిథిసత్కారము. పా: చూ, అతిథిక్రియ. 1.

అతిథిసపర్య. పా.—పై.—

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటచెప్పఁబడినదానిని సామ్యముఁబట్టి మఱియొకచోట నుపయోగ పఱచుట; 2. బదులు: చూ, మాఱు. 1.

అతిధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ధైర్యశాలి: చూ, దిట్టఁడు; అం. 2. ఇరువదియాఱు ఛందస్సులలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

అతిను. సం. వి. ఉ. న. ఓడకుమించినసీరు: చూ, సలిలము. [దాఁటినది.

అతిను. సం. విశే. ఉ. ఓడఁగడచినది, ఓడఁ

అతినౌక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అతిను.

అతిపథము. సం. వి. అ. పుం. సత్పథము, మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1. [నవాఁడు.

అతిపథుఁడు. సం. విశే. మార్గమునతిక్రమించిన

అతిపరిచయన్యాయము. పా. మిక్కిలిపరిచయముచేత మనుష్యుని యందనాదరముకలుగుటి. [పర్యాయము.

అతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. మీఱుట: చూ,

అతిబల. సం వి ఆ స్త్రీ. 1. గాలివానతోఁగూడినవాన: చూ, వాన. 1; 2. విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుపదేశించిన బల, అతిబల అను రెండు విద్యలలో నొకటి; 3. సహదేవ*. చూ, ముత్తవపులగము; 4. అడవిప్రత్తి*: చూ, ప్రత్తి; 5. చిట్టాముదము*: చూ, వ్యడంబకము; విశే. 6. మిక్కిలిబలముగలది.

అతిబలుఁడు. సం. విశే. 1. బలవంతుఁడు · చూ, లావరి; 2. జముఁడు: చూ, యముఁడు.

అతిభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

అతిభేదము. సం. వి. అ. పుం. గ్రహణి: చూ, రోగము. 1.

అతిమధురము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, యష్టిమధుకము*; విశే. 2. మిక్కిలితియ్యనిది: చూ, మధురము. 1. [న్యాయాధిపతి.

అతిమాత్రికుఁడు. సం. విశే. గొప్పవాఁడు: చూ,

అతిమాతృఁడు. సం. విశే. అతిశయవంతుఁడు: చూ, హెచ్చుగలవాఁడు.

అతిమాత్రము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. పెల్లు: చూ, హెచ్చు. 2; విశే. 2. ఎక్కుడైనది: చూ, హెచ్చు. 1; అం. 3. అర్థదోషములు పదునెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, అర్థదోషములు. (లోకాతీతమయినదానినిగాఁ జెప్పుట)

అతిమానము. అం. హేయగుణములు పదునాలింటిలోనొకటి: చూ, హేయగుణములు.

అతిముక్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సెమ్మి*: చూ, తినాసము; 2. పూలగురివెంద*: చూ, శ్వేతపాకి; 3. నల్లతుమికి*: చూ, తుమికి.

అతిముక్తము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—; విశే. 4. కూడికలేనిది: చూ, నిష్ఫలము.

అతిముక్తుఁడు. సం. విశే. మిగులనాసక్తిగలవాఁడు. చూ, లుబ్ధుఁడు. 2.

అతిమూత్రము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చ హెచ్చుగా వెలువరించే రోగము: చూ, రోగము. 1.

అతిమేచక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లదింటెన*: చూ, దింటెన.

అతిరక్తము. సం. విశే. 1. అధికమైనది: చూ, హెచ్చు. 1; 2. ముత్తియములలోని రొజ్జి నిదోషము; చూ, ముత్యము.

అతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కువిలుకాండ్రతోఁబోరెడి యోధుఁడు: చూ, భటుఁడు. 1.

అతిరసము. సం. వి. అ. పుం.=అరిసె, భక్ష్యవిశేషము: చూ, భక్ష్యము.

అతిరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞభేదము: చూ, యజ్ఞము; అం. 2. సోమయజ్ఞము లేడింటిలోనొకటి. చూ, సోమయజ్ఞములు.

అతిరిక్తము. సం. వి. అ. పుం. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము; విశే. 2. హెచ్చినది: చూ, హెచ్చు. 1. [పద్మము. 1.

అతిరుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టతమ్మి*: చూ,

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; ఉప. 2. (అతియనుఉపసర్గయిచ్చేట ధాత్వర్థమును 'హెచ్చు' అనునర్థమునకుమార్చినది.) [మేషము. 1.

అతిరోమశము. సం. వి. అ. పుం. మేఁక: చూ,

అతిలుబ్ధుఁడు. సం. విశే. మిక్కిలిపిసినిగొట్టు: చూ, లోభి.

అతివ. దే. వి. వనిత, ఇంతి, ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అతివక్త. సం. విశే. వాక్మి, తానుపలుక నిశ్చయించిన యర్థమును లెస్సగా నిర్వహించెడివాఁడు: చూ, వక్త. 2.

అతివస. వై. వి.=అతివిషా*: చూ, విష.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. పరుషముగా మాటలాడుట: చూ, పరుషము. 2.

అతివాసము. వై. వి.=అధివాసనమ్, శ్రాద్ధదినమునకు ముందుదినము: చూ, అధివాసరము.

అతివాహికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నరకమందున్న యాతనాజీవుఁడు. [విష.

అతివిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=అతివస*: చూ,

అతివృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దేశమునకు హానికరమైన హెచ్చువాన: చూ, వాన. 1; అం 2. ఈతిబాధలారింటిలోనొకటి: చూ, ఈతిబాధలు; ఉప. 3. (ఇచటవృష్టిశబ్దముతో సమసించి 'మిక్కిలి' యనునర్థమునిచ్చినది).

అతివేలము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; విశే. 2. అధికమైనది: చూ, హెచ్చు. 1. [శక్తి. 1.

అతిశక్తిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధికబలము: చూ,

అతిశక్వరి. అం. ఇరువదియాఱు ఛందస్సులలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. . 1. ఆధిక్యము: చూ, హెచ్చు. 2; ఉప. 2. (అతి యను ఉపసర్గ ఇట ధాత్వర్థమును 'ఆధిక్యమ' ను నర్థమునకు మార్చినది).

అతిశయవంతుఁడు. సం. విశే. (త. ఈ. త.) ఏకాంతుఁడు: చూ, హెచ్చుగలవాఁడు.

అతిశయించు. సం. అ. క్రి: చూ, మమ్మురించు.

అతిశయిల్లు. సం. అ. క్రి.—పై.—

అతిశయోక్తి. అం. ఉపమేయమును గప్పివేసి ఉపమానమును మాత్రము కవి ప్రౌఢోక్తిమాత్రముగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇది వ [illegible]

మన్నది. సంబంధ, అసంబంధ, అక్రమ, చపల, అభ్యాస, అభేద, భేదకాది భేదములు. "మేడలఁ గ్రీడలాడుచేడెలు, స్వర్ణదీకమలములఁ దుర్రించుచున్నారు." : చూ, అలంకారము. 3.

అతిశాయనము. సం.అవ్య. ఎక్కుడు: చూ, కిమ్.

అతిశాయి. సం. విశే. (స్. ఈ. న్.) అతిశయించినది: చూ, హెచ్చు. 2

అతిశీతలాంశము. పా. షష్ఠ్యంశములలో నొకటి: చూ, షష్ఠ్యంశములు.

అతిశృంగకము. సం వి.అ. పుం. 1. అతిశృంగకమను చేప. చూ, మత్స్యము. 1; విశే. 2. పెద్దకొమ్ములు గలది. [శ్రేష్ఠము.

అతిశోభనము. సం. విశే. ముఖ్యమైనది: చూ,

అతిసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి: చూ, దానము. 1; 2. దోసము: చూ, పాపము. 1

అతిసారకి. సం. విశే. (స్. ఈ. న్.) అతిసారరోగము గలవాఁడు: చూ, వ్యాధితుఁడు.

అతిసారకుఠారము. పా. ఒక గుటికౌషధము.

అతిసారనుత్తు. సం. వి. ద్. పుం. కొడిసె* చూ, వత్సకము. [చూ, రోగము. 1.

అతిసారము. సం. వి. అ. పుం. గ్రహణిరోగము:

అతిసౌరభము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి పరిమళముగల తియ్యమామిడి*: చూ, మామిడి.

అతిస్థూలమహాశృంగము. పా. విధవాలక్షణము చూ, లక్షణము. 1. [పునుఁగు.

అతిస్పృశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూతిగడ్డ*: చూ,

అతిహసితము. సం. వి. అ. న. శరీరకంపముతోఁ గూడినవవ్వు: చూ, హాస్యము. 1; అం. 2. హాస్యము లారింటిలో నిడియధమము: చూ, హాస్యములు.

అతీంద్రియము. సం. విశే. శ్రోత్రాదీంద్రియములచే నెఱుఁగరానిది, ప్రత్యక్షము కానిది: చూ, కంచెమించు. 2.

అతీతకాలము. పా. కాలదోషము.(లిమిటేషన్.)

అతీత. అం. టక్కుజభాష లిరువదియొకటింటిలో నొకటి. చూ, టక్కుజభాషలు:(చూ, భాష1.)

అతీతము. సం. విశే. 1. కడచినది: చూ, అతిక్రాంతము; అం. 2. తాళగ్రహములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తాళగ్రహములు.

అతీవ. సం. అవ్య. చాల: చూ, మిగుల.

అతుకు. దే. వి. రూ-అదుకు. 1. సంధానవసనఖండము: చూ, మాసిక. 1; 2. మాటు: చూ, టంకపుపాడి; 3. బట్టలకుట్టు: చూ, తున్నవాయము; 4. అతికినతావు; అ క్రి. రూ-అదుకు. 5. కూడు: చూ, సంధించు. 1; 6. అదుసు. చూ, సంధించు. 2; స. క్రి. రూ-అదుకు. 7. అతికించు, కూర్చు: చూ, సంధించు 3; 8. పొందు, కలియు: చూ, ప్రాపించు; 9. తాఁకు: చూ, స్పృశించు.

అతుకుఁబడి. దే. వి. అమరకము చేయుట: చూ, అమరకము.

అతుకువేయు. దే.స.క్రి కూర్చు: చూ, సంధించు. 3.

అతులము. సం. విశే. సరిలేనిది: అతులితము, అన్యము, అసమానము.

అతులితము. సం. విశే.—హై.—

అతులుఁడు. సం. విశే: చూ, ఈడులేనివాఁడు.

అతుల్యలంబము. పా: చూ, విషమచతుర్భుజము.

అతుల్యవిక్రమము. సం.వి.అ. పుం: చూ, సింహము.

అతృప్తుఁడు. సం. విశే: చూ, తనివిలేనివాఁడు.

అత్త. సం. వి.-అ. స్త్రీ. 1. అక్క: చూ, శ్యామ 4; 2. అమ్మ: చూ, మాత. 1; దే. వి. (1) మగనితల్లి: అత్తమ్మ, అత్తయ్య. (సం.వ.):- అంబిక; (2) భార్యతల్లి: అత్తమ్మ, అత్తయ్య. (సం. వ.):—అంబిక; (3) తండ్రి తోఁబు

ట్టువు: చూ, మేనత్త: (4) మేనమామభార్య: చూ, మాతులాని; అం. (5) గయాపిండదానార్హులు ముప్పదియాఱుగురిలో నొకతె: చూ, గయాపిండదానార్హులు.

అత్తడము. దే. వి. కాగితపు అట్ట: చూ, అట్ట.4.

అత్తడి. దే. వి. గోడిగబుఱువు. (గోడిగ=ఆఁడు గుఱ్ఱము.): చూ, రూ-నత్తడి: చూ, హయము.

అత్తపత్తి. దే. వి: చూ, సోఁకుడుముడుఁగు *.

అత్తమిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. పండుకొను. అచ్చ. బాల.కాం.158: చూ, శయనించు, 2. క్రమ్ము. జై. 2, ఆ.97: చూ, వ్యాపించు; 3. అస్తమ్. అస్తమించు. కాశీ. 1, ఆ. 122: చూ, నింగి వడు; 4. ఒఱగు. స్వా. 2, ఆ. 27: చూ, వ్రాలు. 3; 5. ఉపశమించు: చూ, స్రుక్కు. 4; 6. చెడు: చూ, నశించు.

అత్తము. దే. వి. 1. అరటిపండ్లగెల, రూ-అత్తెము: చూ, గెల; 2. పూలగుత్తి: చూ, పూగుత్తి; 3. గెలలలోనొకభాగము; 4. సస్యగుచ్ఛము. వరిపొట్టకఱ్ఱ: చూ, పొట్టకఱ్ఱ; 5. గుంపు: చూ, సమూహము; వా. 6. అంటము, చేరము. (వ్య.)

అత్తమ్మ. ద్వ. వి. (అత్త.+అమ్మ.): చూ, అత్త. (1), (2), (3), (4), (5).

అత్తయ్య. ద్వ. వి.—పై.— [మము. 1.

అత్తరము. దే. వి. తొందరపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1.

అత్తరు. దే. వి. 1. రూ-అత్తరువు. తావినూనె: చూ, పరిబోధనము; అం. 2. గంధములు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, గంధములు.

అత్తఱి. దే. వి. (ఆ+తఱి.) అసమయము.

అత్తలము. దే. వి. రూ-అత్తళము. 1. కుంతము, పొడుచునట్టియొకఆయుధము. భార. శల్య. 1, ఆ. 381: చూ, బాణము. 1; 2. బల్లెము, చెముడాకువంటి అలుఁగుగల బాణము. శశా. 3, ఆ. 57: చూ, బాణము. 1.

అత్తవారు. వా. వి. భార్యపుట్టింటివారు; భర్త పుట్టింటివారు.

అత్తి. సై. వి. 1. అంజూరు*: చూ, మేడి; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

అత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు అక్క: చూ, అంబిక. 1. [యిల్లు.

అత్తిల్లు. వా. వి. భార్యపుట్టినయిల్లు; భర్త పుట్టిన

అత్తు. దే. వి. 1. రూ-హత్తు, మైనపుగుడ్డ: చూ, వస్త్రము; అ. క్రి. రూ-హత్తు. 2. పొందు. విజ్ఞా, వ్య, కాం. 126: చూ, ప్రాపించు; 3. కలుగు. పంచ. నా. 1, ఆ. 119: చూ, పుట్టు. 2; 4. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; పా. 5. అకారము. చూ, వర్ణము. 1.

అత్తుకొను. దే. అ. క్రి. 1. పొందు: చూ, ప్రాపించు; 2. కలుగు: చూ, పుట్టు. 2; 3 జతపడు: చూ, సాత్రిపడు; 4. కత్తరిగలయు: చూ, సంకరమగు.

అత్తెము. దే. వి. 1. రూ-అత్తము: చూ, గెల: సై. వి. 2.=హస్తత్రాణమ్. హస్తకవచము. ఉ. రా. 7, ఆ. 432; చూ, వారవారణము (చూ, వస్త్రము); 3. మైనపుగుడ్డ: చూ, వస్త్రము.

అత్తెసరు. దే. వి. (అత్తు+ఎసరు.) 1. గంజివారకుండ నన్నముతో నిమిడిపోవునట్లు పెట్టెడియెసరు. "అత్తెసరు మెతుకులు."; 2. మెందటబియ్యము కడిగి నీటితో నింపి పొయ్యిమీఁదనుంచునది, కోష్ణజలము, ఎసరు: చూ, నఖంపచము. (రూ-బ. అత్తెసళ్ళు.)

అత్యంతకోపనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండుఁడు, మిక్కిలికోపించువాఁడు: చూ, కోపకాఁడు. [వాక్యగతము అని ద్వివిధము.

అత్యంతతిరస్కృతవాచ్యములు. అం. పదగతము,

అత్యంతము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. అతిశయము: చూ, నొచ్చె. 2; 2. కడు: చూ, మిక్కిలి; 3. అధికమైనది: చూ, నొచ్చెము.

1; అం. 4. సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియా రింటిలో నొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అత్యంతయుక్తి. పా. రతిబంధభేదము: చూ, రతిబంధము.

అత్యంతవంతుఁడు. సం. విణ. త్. మిక్కుటము గలవాఁడు: చూ, అనవరతుఁడు.

అత్యంతాతిశయోక్తి. అం. అలంకారభేదము కారణములేకుండఁగనే కార్యము జేరుగుట. చూ, అలంకారము. 3.

అత్యంతాయ. సం. అవ్య. 1: చూ, అతీవ; 2. మిక్కిలి: చూ, హెచ్చు. 2.

అతగ్నిష్టోమము. అం 1 సహీనతానము లేడింటిలోనొకటి: చూ, సహీనతానములు; 2. సోమయజ్ఞము లయిదింటిలోనొకటి: చూ, సోమయజ్ఞములు. [హెచ్చు. 1.

అత్యధికము. సం. విణ. మిక్కిలి హెచ్చు. చూ,

అత్యస్యక్షము. సం. విణ. అతీంద్రియము, ఇంద్రియముల కగుపడనిది: చూ, కంచుమించు 2.

అత్యమ్లపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుల్లబచ్చలి *. చూ, బచ్చలి.

అత్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మీఱుట: చూ, పర్యయము; 2. చేటు: చూ, రత్త; 3. జోహారు: చూ, నమస్కారము; 4. తప్పు: చూ, నేరము; 5. మనఃపీడ: చూ, శోకము; 6. చావు: చూ, మరణము.

అత్యరాళము. సం. వి.అ. పుం. 1. అరాళమనెడి యేనుఁగునకంటె మిక్కిలి ప్రమాణముగల యేనుఁగు: చూ, హస్తి. (ఇది నింద్యము); విణ. 2. నానావిధవక్రము: చూ, వంకర.

అత్యర్కము. సం. వి. అ. పుం. వెల్లజిల్లేడు *: చూ, జిల్లేడు.

[illegible]ము. సం. విణ. చెవులకు వినినింప యినది (పలుకు): చూ, సాంత్వము. 3. (చూ, శబ్దము. 2.)

అత్యగ్రము. సం. క్రి. విణ, అ. న. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; విణ. 2. అధికమైనది చూ, హెచ్చు. 1. [స్వల్పము.

అత్యల్పము. సం.విణ. మిక్కిలి కొంచెము: చూ,

అత్యష్టి. అం. ఇరువదియాఱు ఛందస్సులలో నొకటి. చూ, ఛందస్సులు.

అత్యాకారము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము: చూ, వహేళనము. [పర్యయము.

అత్యాదానము. సం. వి. అ. న. మీఱుట: చూ,

అత్యారూఢము. సం. విణ 1. సమారూఢము, లెస్సగా నెక్కఁబడినది; 2. అత్యధికము; చూ, హెచ్చు. 1.

అత్యావశ్యకము. సం.విణ. పేరాస: చూ, వాంఛ.

అత్యాహితము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి వెఱపు: చూ, భయము. 1; 2. ప్రిదుపఁగోరని పని; విణ. 3. కూడఁబడినది. చూ, సంయుక్తము.

అత్యుక్త అం. ఇరువదియాఱు ఛందస్సులలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

అత్యుక్తి. అం. అలంకారభేదము, అద్భుతకావ్యవర్ణనము. "దాతవీవగుమండయాచకులె కల్పతరువులైరి." : చూ, అలంకారము. 3.

అత్యుక్షిప్తతల. అం. అశ్వశాస్త్రమునందలి ముఖరజ్జువులు పదునాలుగింటిలో నొకటి చూ, ముఖరజ్జువులు. [చూ, మలము. 1.

అత్యుషిత. సం. వి.అ. స్త్రీ. పట్టగట్టిన పెంటిక:

అత్యూహము. సం. వి అ పుం. 1. నీటిప్రాఁచి*: చూ, శైవలము. 1; 2. ఎనిమిదిపేటలుగల స్త్రీల మొలనూలు: చూ, భూషణము. 2.

అత్రము. సం. వి. అ. న. పరమాన్నము: చూ, పాయసము. (1)

అత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నవబ్రహ్మలలో నైదవవాఁడు: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. ఒక ఋషి: చూ, ముని. 1; అం. 3. సప్తఋషు లలో నొకఁడు: చూ, మహర్షులు (చూ, గోత్రము); 4. మూలస్మృతులు పదునెనిమి దింటిలో నొకటి: చూ, స్మృతులు.

అత్రిజాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

అత్రినేత్రభువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

అత్రిస్మృతి. అం. మూలస్మృతులు పదునెనిమి దింటిలోనొకటి: చూ, స్మృతులు.

అత్వసంధి. పా. ఉదా-అమ్మ + అడిగెను. అత్తు నకచ్చు పరమైనపుడు సంధిబహుళము.

అదంత్రము. వై. విణ.=అతంత్రమ్: చూ, అతం త్రము. [ములులేనిది.

అదంతము. పా. 1. అకారముతుదనుగలది; 2. దంత

అదక. దే. వి. పాఁత చెప్పు: చూ, పాదుక.

అదటు. దే. వి. 1. గరువము. కాశీ. 6, ఆ. 22: చూ, హంకారము; 2. క్రొవ్వు. స్వా. 5, ఆ. 24: చూ, మదము. 1.

అదత్తి. సం. విణ. ఇ. తిండిపోతు: చూ, భక్ష కుఁడు.

అదద్భుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరుబూజాదోస*: చూ, దోస.

అదనము. వై. విణ. =అధికమ్, అధికమైనది: చూ, హెచ్చు. 1. [కుఁడు.

అదనశీలుఁడు. సం. విణ. తిండిపోతు: చూ, భక్ష

అదను. దే. వి. కాలము, రూ-వాదను: చూ, సమయము. 1.

అదనైనవాఁడు. దే. వి. ఆఁకలిగొన్నవాఁడు: చూ, బుభుక్షువు. [చ్చు 1.

అదభ్రము. సం. విణ. అధికమైనది: చూ, హె

అదమాయించు. దే. వి: చూ, మందలించు. 2.

అదము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞార్థమైన అపూపము: చూ, పురోడాశము. 1; 2. ఇద మ్, ఈశబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైక వచనము: చూ, ఇయ్యది; పా. 3. అయొడైన్ అను రాసాయనిక పదార్థము.

అదయుఁడు. సం. విణ. దయలేనివాఁడు: చూ, నిర్దయుఁడు.

అదరము. వై. వి.=అధరమ్: చూ, పెదవి.

అదరించు. దే. స. క్రి. రూ-అగలించు. 1. గద్దించు. చూ, బెదరించు; 2. అడలఁగొట్టు: చూ, బెదరించు, 3: చూ, కదలుచు.

అదరిపాటు. దే. అవ్య: చూ, దబ్బాటు.

అదరు. దే. వి. (రూ-అదరుగడ-అదురు-అడలు-అడుకు-అలుకు-అరుకు). 1. వెఱపు: చూ, భయము. 1; 2. భయచలనము; 3. కదలుట: చూ, చలనము. 1; అ. క్రి. రూ-అదురు. 4. అడలు: చూ, భయపడు; 5. కదలు: చూ, చలించు

అదరుగడ. దే. వి. వెఱపు: చూ, భయము. 1.

అదరులు. దే. వి. బ. మిడుఁగుఱులు. భార. అర. 5, ఆ. 151: చూ, వహ్ని. 1.

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కల: చూ, స్వ ప్నము. 1; 2. కానరాకుండుట: చూ, వినా శము; పా. 3. అక్షరములలోనగునవి కనఁ బడకపోవుట.

అదలించు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-అదరించు

అదలు. దే. అ. క్రి. 1. బెదరు: చూ, భయపడు; స. క్రి. 2. భయపెట్టు: చూ, బెదరించు.

అదలుచు. దే. ప్రే.రూ-అదల్చు. కోపముసగద్దిం చు: చూ, బెదరించు. [తర్జనము.

అదలుపు. దే. వి. రూ-అదల్పు. దట్టన: చూ,

అదల్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-అదలుచు.

అదల్పు. దే. వి: చూ, రూ-అదలుపు

అదవ. దే. వి. 1. శైలదీర్ఘకోణము: చూ, కోన2. 2. ఇంటిఆర్ద్ర: చూ, బాడిగ.

అదవద. దే. వి. 1. కలఁత. రామా. 5, ఆ. 177 చూ, సంతాపము; విశే. 2. చింత, కలవర ము: చూ, పశ్చాత్తాపము; 3. అల్లకల్లోలము చూ, వ్యత్యయము.

అదవదపడు స్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు: చూ, సం క్షోభించు. [మము. 1

అదవదలు. దే. వి. తొందరపాటు: చూ, సంభ్ర

అదాటు. వై. అవ్య: చూ, అదిరి. [మున్కకీ.

అదా ్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోరించక చూ,

అది. దే. స. ఆశబ్దమునకు ఆముహాద్దక ప్రథమై కవచనము. రూ-అద్ది. "ఆయాఁడుది, అప శ్వాది, అజడపస్తువు." ము. చూ, ఆయా

అదిగాక. వా. అవ్య, క్రి. విశే మఱియును చూ, మఱియు. [8, ఆ. 133 చూ, ఏ

అదిగో. దే. ది. చూపుటను తెలుపునది కళా

అదిగో. దే. ది.—పై—

అదితి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గౌరి చూ, పార్వ తి 1; 2. పుడమి: చూ, భూమి. 1; 3. దే వతలతల్లి చూ, దేవమాత; 4. పునర్వసునక్ష త్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

అదితినందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవుఁడు చూ, వేలుపు. [చూ, నక్షత్రము 1.

అదితిభము. సం. వి. అ. న. పునర్వసునక్షత్రము

అదిర. దే. అవ్య. రూ-అదిరా-అద్దిర-అద్దిరా. ఆశ్చర్యార్థకము, హరా. పాంచా. 5, ఆ. 67: చూ, అంత. 1.

అదిరి. దే. అవ్య. ఉన్నట్టుండి. చూ, డబ్బాటు

అదిరిపడు ద్వ. అ. క్రి. ఉలికిపడు. చూ, వణఁకు. 2.

అదిరిపాటు. ద్వ. అవ్య: చూ, అదిరి.

అదీనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; విశే. 2. దీనముకానిది. [దిట్టఁడు.

అదీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధైర్యశాలి: చూ,

అదుకు. చూ, రూ-అదుకు.

అదుము. దే. స. క్రి. 1. అడఁగఁజేయు: చూ పిసుకు. 3; 2. నొక్కు: చూ, పిసుకు. 1

అదుముడు దే. వి. ఒగయిక: చూ, పీడనము.

అదుముడుపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, ఒత్తువడు.

అదురు. దే వి: చూ, రూ-అదిరు 1—2—3; అ. క్రి చూ, రూ-అదరు 4—5.

అదురుఁగోవి. దే. వి. (అదురు + కోవి)(గాని యందు యినుపకొట్టములు నాటించి వాని యందు మందుగట్టించి అదురునట్లు వేసెడు వేటు: చూ, అదురువేటు.

అదురుఁదిక్కు. దే. క. (అదురు + దిక్కు) ఒకరకముపనిరోగము. హరి. ఫ్రా. 6, ఆ. 46; భాగ. కం. 1, ఆ. 286. చూ, గొర సె గాలి.(చూ, పనిరోగము.) [ఆ. 48.

అదురుగడ. దే. వి: చూ, అదరి ఉ. రా. 2,

అదురుగుండియ. దే విశే. రూ, అదురుగుండె. బెదురుగుండెవాఁడు: చూ, పిఱికి.

అదురుగుండె. దే. విశే.—పై.—

అదురుచు. దే. అ క్రి. రూ-అదురు, అదుర్చు, అదుర్చు. కదలు చూ, సలించు.

అదుర్చు. దే. అ. క్రి.—పై.—

అదురువేటు. దే. వి: చూ, అదురుగోవి.

అదుప. దే. విశే. స్థిరములేనిది, రూ-అద్దువ: చూ, అస్థిరము.

అదువకాఁపు. దే. వి. రూ-అనువుకాఁపు: చూ, అద్దకాఁపు.

అదువుకాఁపు. దే. వి.—పై.—

అదువుకాఁపురము. దే. వి. రూ-అనువుకాఁపు రము. అద్దకాఁపురము: చూ, బోకాఁపు.

అదూరదశకము. పా. పదికిదగ్గఱనుండు లెక్క గలది. (రెండవదశకమునందలి పదునాలుగు పదికి దగ్గఱయగునది; అట్లే పందొమ్మిది యిరువదికి దగ్గఱయగునది; అదూరదశకపద్ధతిని పదునాలుగు పదిలో లెక్క, పందొమ్మిది యిరువదిలో లెక్క.) ఇంగ్లీషులో యీపద్ధతి పదులకు చేరువయగు ఉజ్జాయింపు (అప్రాక్సిమేషన్) అందురు.

ఆదూరము. సం. విణ. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 1.

అదూషితము. అం. వ్యానకగణబంధంబు లిరువదియొకటింటిలో నొకటి. ఇది పదివిధములు.- వ్యానతము, నిర్వ్యోటితము, నిఘాతకము, చటకవిలసితము, జృంభము, వరాహఘాతకము, వృషాభిఘాతకము, క్రైనుకము, విభము, మార్జారము. (10): చూ, వ్యానకగణబంధములు.

అదృక్కు. సం. విణ. శ. గ్రుడ్డివాఁడు: చూ, గ్రుడ్డి. [పమ్ముపోవు.

అదృశ్యమగు. మి. అ. క్రి. కనఁబడకపోవు: చూ,

అదృశ్య. పా. అఱువదినాలుగు కళలలో నొకటి: చూ, కళలు.

అదృశ్యము. సం. విణ. దృశ్యముకానిది. (దృశ్యము=చూడఁదగినది.): చూ, కంచెమించె 2.

అదృశ్యుఁడు. సం. విణ: చూ, కానరానివాఁడు.

అదృష్టతరము. పా. షోడశ సంధులలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. అగ్నిజలాదులవలనఁబుట్టెడు కీడులు.-ఐంద్రి, దురదృష్టము అనఘము, దైవఘటన, దౌర్భాగ్యము, భాగ్యము. అది శబ్దముచేతవ్యాధి దుర్భిక్ష మూషిక శలభములవలని భయము; మఱియు దృష్టాదృష్టఫల ప్రదాయకములలో రెండవది. మోక్షము; 2. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి 1; విణ. 3. చూడఁబడనిది, ముందుగా తెలియఁబడనిది: చూ, కంచెమించె. 2.

అదృష్టవంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం: చూ, సంపన్నుఁడు.

అదృష్టశాలి. సం. వి. న్. పుం —పై.—

అదృష్టహీనుఁడు సం. వి. అ. పుం: చూ, పెట్టి పుట్టనివాఁడు.

అదృష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రోషముచేఁగ్రూరమైనమోపు: చూ, దృష్టి. 2.

ఆదె. దే. క్రి. రూ-అదే. చూపుటను తెలుపును: చూ, ఏ.

అదే. దే. క్రి.—పై.—

అదేయము. సం. విణ. ఈయఁగూడనిది, ఈయఁదగనిది. (భార్యాది.)

అదైవము సం. విణ. 1. అదృష్టములేనిది; 2. దైవములేనిది: అదోషము.

అదోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. దోషములేకయుండుట; విణ. 2: చూ, అదైవము. 2.

అద్ద. వై. వి. 1.=అర్ధమ్. రూ-అద్దము,,సగము: చూ, సగము; 2. అరసోల: చూ, నికుంచకార్థము; 3. నూర్చకవేసిన కుప్పయొక్క క్రిందిసగముభాగము: చూ, పడివేటు.

అద్దకము. దే. వి. వస్త్రమునకువేయురంగు: చూ, వర్ణము. 6.

అద్దగోడ. వై. వి.=అర్ధకుడ్యమ్. వంటయింటిలోనడ్డపుపదార్థములు మఱుఁగుగా నుండుటకై అడ్డుగా నమర్చినగోడ: చూ, మఱుగుగోడ.

అద్దమరేయి. వై. వి.=అర్ధరాత్రిమ్. (అద్ద + రేయి.) అపరాత్రి: చూ, రాత్రి.

అద్దము. వై. వి. 1.=అర్ధమ్: చూ, సగము; 2.= అబ్దః. ముఖముచూచుకొనుగాజుబిళ్ల: చూ, ముకురము. (ఒకప్రక్కనుకళాయిపూసినది.)

అద్దరి. దే. వి. ఆవలిదరి: రూ-అద్దటి-అదటి-ఆతల-అవతల - ఆవల - అవ్వల-అవల: చూ, పారము. 1.

అద్ది. దే. స: చూ, రూ-అది.

..చే దే. స. క్రి. 1. ఫలపరిమితి నూహించే: చూ, ఊహించే; 2 ఉనుచే చూ, గింగువేయు; 3. అద్దు: చూ, ముంచే

అద్దికాడు దే. వి. కావగి. సా. 1, ఆ. 73 చూ, గకణము. [సేబాసు.

అద్దిటి. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకము: చూ,

అద్దిటియ్యా. దే. అవ్య.—పై.—

అద్దియు. దే. వి. రూ-అద్దె: చూ, బాడిగ.

అద్దిగ దే. అవ్య. (అద్ది + గ) చూ, రూ-అ× ఉ, రా. 6, ఆ. 135 (పినిశెట్టి అన్న అయ్యలు అను ప్రయుక్తంబులగు —అద్దిగన్న, అద్దిగయ్య): [డబ్బాటు.

అద్దిగపాటు. ద్వ. అవ్య. ఉన్నట్టుండి: చూ,

అద్దిగా. దే. వి. (అద్ది + గా.): చూ, రూ-అద్దిగ

అద్దు దే. స. క్రి. చూ, అద్దించే 1, 2, 3.

అద్దువ. దే. విణ: చూ, రూ-అదువ.

అద్దె. దే. వి: చూ, రూ-అద్దియ

అద్దకాఁపు. దే. వి: చూ, అదుసకాఁపు.

అద్దెకాఁపురము. దే. వి: చూ, అదుపకాఁపురము.

అద్దెలు. దే. అవ్య: చూ, అద్దిటి.

అద్ధ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యజ్ఞపశుమేఢ్రస్థానావయవము.

అద్భుతదృష్టులు. పా. రసదృష్టు లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, రసదృష్టులు.

అద్భుతపడు. మి. అ. క్రి: చూ, వెఱఁగొందు

అద్భుతము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము, అబ్రము: చూ, వింత. 1; అం. 2. ఉద్భ షము, నవరసములలో నొకటి: చూ, రస [illegible] వింత. 3. ఆశ్చర్యవయినది: చూ, వింత. 1; 4. తోఁకచుక్క—లోనగు ఉత్పాతము: చూ, తోఁకచుక్క. [శివుఁడు.

అద్భుతశక్యనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

అద్భ్యాతము. సం. వి. అ. న. కాళ్లల పెఁబడుట.

అద్మని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విషముచేర్చిన నీటికట్టపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6; 2. యజ్ఞమునందు పశుభక్షణము. [ఁడు.

అద్మరుడు. సం విణ. తిండిపోతు: చూ, భక్షు

అద్య. సం. అవ్య. 1. నడచెడిపగలు: చూ, పగలు; 2. ఇప్పుడు. చూ, సాంప్రతము. 2.

అద్యతనము. సం. విణ. నేటిది, ఇప్పటిది.

అద్యశ్వము. సం. వి. ఇ న. ఇప్పుడు చూ, సాంప్రతము. 2. |చూ, పొడుఁగు.

అద్యశ్వీనము. సం. విణ. ఆవుపొడుఁగు చేయుట:

అద్రి. సం. వి. ఇ పుం. 1. కొండ: చూ, పర్వతము; 2. శిల: చూ, రాయి; 3. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 4. ఏడను అంకెకు సంకేతము. చూ, సప్తకము; 5. ఇగులకొంగ: చూ, సూర్యుఁడు, 6. పరిమాణభేదము.

అద్రికాకము. సం. వి. అ. పుం. కొండకాకి: చూ, వాయసము. 1.

అద్రిప్రదక్షిణసమయము. పా. గ్రహసమయము లెనిమిదింటిలో నొకటి(దారిద్ర్యము.): చూ, గ్రహసమయములు. [చూ, పర్వతము.

అద్రిరాజు. సం. వి. అ పుం. హిమవత్పర్వతము:

అద్రివాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

అద్రుచే దే. అ. క్రి: చూ, యా-అదురుచే.

అద్వయవాది. సం. వి. న్. పుం. జైనులదేవత: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. భేదములేమి: చూ, బుజ్జగింత. 1; ఆc. 2. జీవేశ్వరుల ఐక్యముచెప్పు మతము. "జీవో బ్రహ్మైవ నాపరః," "బ్రహ్మసత్యం జగన్మిథ్య" యని

చెప్పు శంకరులమతము; మతములు మూఁడింటిలోనొకటి: చూ, మతములు.

అద్వితీయకము. సం. వి. అ. పుం. తాళప్రాణ కళాభేదము: చూ, తాళము 2.

అద్వైతి. సం. వి. ఇ. పుం. జీవేశ్వరులకైక్యము చెప్పుమతముగలవాఁడు.

అధ. సం. అవ్య. సూ-అథో. * 1. మంగళము: చూ, శుభము. 1; 2. అనంతరము: చూ, పిమ్మట; 3. ఆరంభము: చూ, యత్నము; 4. ప్రశ్న, సవాలు: చూ, ప్రశ్నము; 5 = అంత. యావత్తు: చూ, సర్వము; 6. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 7. అధికారము. చూ, ప్రక్రియ; 8. చెదరినవాని నొకటిగా ప్రోగు చేయుటయను సముచ్చయార్థకమును తెలుపును: చూ, సముచ్చయము 1; 9. మఱియు: చూ, వికల్పము. 2; 10. ఉదాహరణము, దృష్టాంతము: చూ, నిదర్శనము. 1; 11. అధికార్థకము, అదనము, ఎచ్చు: చూ, హెచ్చు. 1; 12 స్తుత్యర్థకము: చూ, స్తోత్రము; 13. మెడను సమముగాఁజేయుట

అధఃకరణము. సం. వి. అ. న. 1. అధఃకారము: చూ, క్రింది పఱచుట; 2. అధఃకారము: చూ, తక్కువపఱచుట; 3. అతిక్రమము మట్టుమీఱిన కార్యము: చూ, అతిక్రమము.

అధఃకరించు సం. స. క్రి. = అతికరించు, క్రిందుపఱచు: చూ, తగ్గించు.

అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధఃకరణము: చూ, క్రింది పఱచుట; 2. అధఃకరణము: చూ, తక్కువపఱచుట.

అధఃకృతము. సం. విశే. 1. క్రిందుపఱుపఁబడినది: చూ, అధరితము. 1; 2, తక్కువపఱుపఁబడినది: చూ, అధరితము. 2.

అధకిం. సం. అవ్య. అంగీకారార్థకము, అవును: చూ, సమ్మతి. 1. [చూ, బాణము. 1.

అధపాళ్రము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునివిల్లు:

అధమక్షేత్రములు. పా. నాభి, శ్రవణము, స్తనాగ్రము, మణిబంధము, హనువు, కంఠము. (6).

అధమపక్షము. పా. చిట్టచివరకు, కనీసము.

అధమమగు. మి. అ. క్రి: చూ, క్రిందుపడు.

అధమము. సం. విశే. 1. తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1; 2. నిందింపఁబడినది; 3. అస్ఫుటమైనది. (కావ్యము.): చూ, అస్ఫుటము; అం. 4. హస్తక్షేత్రములు మూఁడింటిలోనొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

అధమర్ణుఁడు. సం. విశే. అప్పు పుచ్చుకొన్నవాఁడు. చూ, ధనగ్రాహకుఁడు.

అధమాధమము. సం. విశే. మిక్కిలిచెడ్డది.

అధమాధముఁడు. సం. విశే. మిక్కిలిచెడ్డవాఁడు.

అధమాపారితక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాటకాంగభేదము: చూ, నాటకము. 1.

అధముఁడు. సం. విశే. నీచుఁడు: చూ, హీనుఁడు. [చూ, చుంబనములు.

అధరకము. అం చుంబనములుపదింటిలోనొకటి:

అధరచుంబనము. అం. చుంబనములు పదునైదింటిలోనొకటి: చూ, చుంబనములు.

అధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. = అదరము. ఓష్ఠము, మోవి: చూ, పెదవి; అం. 2. కళాస్థానములు పదునాఱింటిలోనొకటి, పెదవి: చూ, కళాస్థానములు; 3. స్త్రీలక్షణాంగములేఁబదియొనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు; 4. చుంబనస్థానములు తొమ్మిదింటిలోనొకటి: చూ, చుంబనస్థానములు: 5. నాట్యోపయోగాంగములు పందొమ్మిదింటిలోనొకటి: చూ, అంగము. 9; చూ, నాట్యోపయోగాంగములు; 6. అధరములు.— వివర్తితము, కంపితము, విసృష్టము, వినిగూహితము, సందష్టకము, సముద్గము. (6); 7. మధ్యమక్షేత్రము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, మధ్యమక్షేత్రములు; విశే. 8. క్రిందిది: చూ,

అధరము. 8; 9. తక్కువైనది: చూ, హీన ము. 1.
అధరితము. సం. విణ. అధఃకృతము.
అధరీణుఁడు. సం. విణ. పరులచేత నిందింపఁబడ్డవాఁడు: చూ, వెలివాఁడు. 1.
అధరుఁడు. సం. విణ: చూ,అధముఁడు.
అధరేణ. సం. అవ్య. చేరువ: చూ, సమీపము.1
అధరేద్యుః. సం. అవ్య: చూ, నిన్న.
అధరోష్ఠము. అం. సాముద్రికశాస్త్రమునందలి లక్షణాంగములు ఏఁబది యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, లక్షణాంగములు.
అధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మముకానిది: చూ, ఉపరాగము. 3
అధర్వణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధర్వణవేదముఁ దెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు; 2. శుభాశుభ వైదిక కర్మములను చేయించుచు మేలుకీడులను తెలుపుచుండెడి యాచార్యుఁడు చూ, యాజ్ఞికుఁడు; 3. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.
అధర్వవేదము. అం. 1. చతుర్వేదములలో నొకటి: చూ, వేదములు; 2. విద్యలు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విద్యలు. (అధర్వణవేదము అనియు.)
అధర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. జేష్ఠగట్టు: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు; 2. ఒకానొకఋషి: చూ, ముని. 1.
అధవా. సం. అవ్య. లేదా నోచే దిత్యర్థకము, అలాగు కాకపోయినచో: చూ, కింవా.
అధస్థలము. పా. 1. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి : చూ, దృష్టిక్రియలు; 2 హస్తప్రచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రచారములు.
అధార్మికుఁడు. సం. విణ. ధర్మబుద్ధి లేనివాఁడు: చూ, దూ.అధార్మికుఁడు. [యయుండుట.
అధార్ష్ట్యము. సం. వి. అ. న. సాహసము లేక

అధి. సం. ఉప. 'అధి' యను ఉపసర్గతోఁ జేరిన శబ్దములు.—అధికరణము, అధికము, అధ్యయనము, అధిక్షేపము, అధిగమము;సం.అవ్య. 2. అధికము:చూ, హెచ్చు. 1: 3. ముక్కంటి:చూ, శివుఁడు; 4. కార్యము: చూ, పని. 2; 5. నడవడి:చూ, వర్తనమున. 1 ;6. ఉపకము: చూ, సలిలము.
అధికతాద్రూప్యరూపకము అం. ఒకానొకరూపకాలంకారము: చూ, అలంకారము. 8.
అధికపదము. అం. వాక్యదోషము లిరువది నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, వాక్యదోషములు.ఉ. యోగివర్యగణమున నభిముఖుఁడై చేచ్చిన వీరుఁడును సూర్యమండలాకారమును భేదించి పోవుదురు. ఇందు 'ఆకారము' అధికము. అక్కఱలేని పదములఁజేర్ప రాదు. (లేనిపోనిమాటలు చెప్పట.)
అధికపరిసంగము. సం. వి. అ. పుం. సంబంధములేని పరిసంగము: చూ, అపరిస్తుతపరిసంగము. [చ్చు. 3.
అధికమగు. మి. అ. క్రి. హెచ్చు: చూ, హె
అధికమాసము. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంవత్సరములోని పండ్రెండు మాసముల లో సౌరయొక్కటేని రెండుమాసములు గలిగినయందు మొదటి నెల. దీనిని మలమాసమని వాడెదరు: చూ, మలమాసము. (చూ, మాసము. 1)
అధికము. అం 1. ఒకయర్థాలంకారము, ఆధారముకంటె నాధేయముగాని ఆధేయముకంటె నాధారముగాని హెచ్చేగుట ఉ. "నిదానోదకపుండుధరణియొక దీవియయ్యె": చూ, అలంకారము. 8; 2. సం. వి. అ. పుం. క్రయవిక్రయములవలన వచ్చిన విశేషధనము: చూ, లాభము. 1; విణ. 3. అదనము: చూ, హెచ్చు. 3; ఉప. 4. (ఇచట'అధి' యను నది పాదిపదికమై 'క' అను తద్ధిత ప్రత్యయమును బొందినది.)

అధికరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆధారము, ఆదరువు: చూ, ప్రాపు. 2; పుం. 2. పడ్రింగి చెక్కెడుమ్రానునకు ఊఁతగా క్రిందనుంచేర్చెడి బల్లలోనగు కాఁడిదుంగ: చూ, దాఁగలి. 1; 3. కాఁచిసాగఁగొట్టెడు ఇనుము బంగారులోనగు వానికి ఊఁతగాక్రిందనుండు ఇనుపముద్ద: చూ, దాఁగలి 3; అం. 4. కారకములారింటిలోనొకటి: చూ, కారకములు; (ఆధారము-కర్తకుగానికర్మకుగాని సంబంధించిజరిగెడుస్థితి.—రాజాపీఠమందుండెను. ఇచ్చట పీఠమధికరణము; దేవునియందుభక్తి. ఇచ్చట దేవుఁడధికరణము.); ఉప. 5. (ఇచ్చట 'అధి' అనునది ధాత్వర్థమును 'ఆధారమ' నునర్థముగా మార్చినది.); పా. 6. అధికరణమనఁగా నాధారము. అది మూఁడువిధములు.— ఔపశ్లేషికము, వైషయికము, అభివ్యాపకము. (3)

అధికరించు సం. స. క్రి. చేదువు: చూ, పరించు

అధికర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. అధికమైన సంపదగలవాఁడు: చూ, సమృద్ధుఁడు.

అధికవర్షపాతము. పా. అతివృష్టి.

అధికవృద్ధిన్యాయము. పా. వృద్ధిప్రయోజనన్యాయము, యథా వృద్ధిన్యాయము.

అధికసంఖ్య. పా. 1. బలాధిక్యము, బహుమత్వము; వా. 2. పెద్దఅంకె.

అధికాంగము. సం. వి. అ. న. నడికట్టు: చూ, వస్త్రము.

అధికాంగుఁడు. సం వి. అ. పుం. అధికమైన అంగము గలవాఁడు.

అధికాభేదరూపకము. అం. ఒకానొక రూపకాలంకారము: చూ, అలంకారము. 3.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధిక్రియ: చూ, ప్రక్రియ. 1; 2. చెల్లుబడి: చూ, ప్రాబల్యము; అం. 3. అనుబంధములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, అనుబంధములు; పా. 4. ఆధిపత్యము.

అధికారి. సం. వి. న్. పుం. అధ్యక్షుఁడు, అధికారము కలవాఁడు: చూ, న్యాయాధిపతి.

అధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అధికురాలు. మి. వి. బ. యజమానురాలు: చూ, స్త్రీ. [కారి.

అధికృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అధి

అధికోపమము. అం. 1. వాక్యదోషము లిరువదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, వాక్యదోషములు. ఉ. హెచ్చుపదముండిన నధికోపమము. "అయింతిపూచిన తీఁగవలెనున్నది." ఇందుఁ 'బూచిన' యను పదమెక్కుడుగనున్నది. తీఁగ నింతి యుపమానోపమేయములు; ఆరాజు విరోధుల స్త్రీలు వికలముఖులై వాడిన పద్మకుముదములుగల వేసఁగి నదులవలెనైరి. పద్మమునకు ముఖమునకు నుపమానోపమేయములు సరిపోఁగాఁ గుముదశబ్దమధికము; 2. అర్థదోషములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు. ఉ. అల్పుని గొప్పవానితోఁబోల్చుట అధికోపమము. ఉ. కొలనిలోని కొంగలు మునివరులంబోలియుండెను. వాని తలలోని పేను శంకరు శిరస్సులోని చంద్రునివలెనుండెను.

అధిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అధికారము. 1.

అధిక్షిప్తము. సం. విశే. 1. ఉంచఁబడినది: చూ, న్యస్తము; 2. నిందింపఁబడినది:, చూ, హీనము. 2; 3. బెదరింపఁబడినది.

అధిక్షిప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిందితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అధిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూషణ: చూ, నింద. 1; 2: చూ, బెదరింపు; ఉప. 3. (ఇచ్చట ధాత్వర్థమును 'ఆక్షేపించు' ననునర్థమునకు మార్చినది.)

అధిక్షేపించు. సం. స. క్రి: 1: చూ, నిందించు, 2. భయపెట్టు: చూ, బెదరించు

అధిగతము. సం. విణ. 1. చేకొనఁబడినది: చూ, ధరితము; 2. పొందఁబడినది : చూ, ప్రాప్తము. 1.

అధిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేకొనుట: చూ, ధరణము; 2. పొందుట: చూ, ప్రాప్తము. 1; 3. లాభము: చూ, లాభము. 1; ఉప. 4. (ఇచ్చట వ్యర్థమైనది.)

అధిగమించు సం. క్రి. 1 చేకొను. చూ, ధరించు, 2. ఎఱుకపడు: చూ, విదితమగు; 3. పొందు: చూ, ప్రాపించు

అధిచ్ఛత్రము. సం. వి అ. పుం: చూ, తుమికి.

అధిజ్యము సం. విణ. ఎక్కుపెట్టినది.

అధిత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండమీఁది నేల చూ, భూమి. 1.

అధిదైవికము. అం. తాపములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, తాపము.ు.

అధినగ్నిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ వివాహముకాని పదునొకండు వత్సరముల కన్యక చూ, స్త్రీ.

అధిపతి. సం విణ. ఇ. అధిపుఁడు : చూ, ప్రభువు. 2

అధిపికము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి: చూ, వానరము; 2. తుమ్మెద: చూ, భ్రమరము. 1; 3 కోయిల: చూ, పికము.

అధిపుఁడు. సం. విణ' చూ, అధిపతి.

అధిభువు. సం. విణ. ఉ.—పై.—

అధిమాసము. సం.వి అ.పుం: చూ, అధికమాసము.

అధియోగము. పా సప్తమవష్టాష్టములలో నేయొకదాని యందైనను శుభగ్రహములుం డుట.

అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోహణము, ఎక్కుట : చూ, ఎక్కుడు. 5; పా 2. సింహాసనమునకు వచ్చుట.

అధిరోహించు. సం. స. క్రి. ఆరోహించు చూ, ఎక్కు. 6.

అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూ, నిచ్చెన

అధివసించు సం. అ. క్రి· చూ, వసించు.

అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 2. వాసనకట్టుట: చూ, వాసన; 3. గంధమాల్యాదులచేత వస్త్ర తాంబూలాదులయొక్క సంస్కారము: చూ, సంస్కారము. 1; 4. నాగరంగము *: చూ, నారింజ; 5. కయిసేఁత: చూ, సపర్య.

అధివాసనము. సం. వి. అ. పుం, న = అధివాసము: చూ, అధివాసము.

అధివిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మొదటి పెండ్లాము, సపత్నితనము చేత దుఃఖించునది: చూ, భార్య; 2. రేయి : చూ, రాత్రి; 3 పితలను గుఱించి చేయుహోమాదులందుఁ జెప్పునట్టి యుద్దేశత్యాగము: చూ, స్వాహాకారము. [మఱలఁ బెండ్లియాడుట.

అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయుండఁగ

అధిశయనము. సం. విణ. ఘృతాదికద్రవస్పర్శనము: అధిశ్యానము.

అధిశ్యానము. సం. విణ. —పై —

అధిశ్రియిణి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ· చూ, పాత్రియ్య.

అధిష్ఠాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అధిష్ఠించువాఁడు. (ఈకారాంతము అధిష్ఠాత్రీ.)

అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. చోయమేకు: చూ, బండికన్ను; 2. ఆక్రమణము: చూ, పురి. 4; 3. కోశబలమువలనఁ గలిగిన తేజము: చూ, ప్రభావము. 1; 4. ఒక పట్టణము: చూ, దేశము; 5. వ్యవస్థాకరణము; 6. ఆరోపణము: చూ, ఆరోపము; పుం. 7: చూ, విమర్శనము; 8. వర్తనము: చూ,

నృత్యము; 3. ధాన్యపుకొట్టు, గాదె: చూ, కుంటసాల.

అధిష్ఠించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించియుండు.

అధిసంధి. పా. అసాధ్యసంధి.

అధీతము. సం. విశ. అధ్యయనింపఁబడినది.

అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అధ్యయనము, గురుముఖమున అను ఘ్రాతిగ వేదముఁ జెప్పుట: చూ, ఉపక్రమము; వి. న్. పుం. 2. అధ్యయనము చేసినవాఁడు.

అధీనమగు. మి. అ. క్రి: చూ, లోఁబడు.

అధీనము. సం. విశ. లోఁకువ: చూ, వశము.1.

అధీనముచేయు. మి. స. క్రి: చూ, వశపఱచు.

అధీనుఁడు. సం. విశ. ఒకరికిలోఁబడినవాఁడు: చూ, పరాధీనుఁడు.

అధీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మధ్యయను నాయిక; 2. ప్రగల్భయను నాయిక; 3. మధ్యాప్రగల్భలలో రెండవది, అన్యాసక్తుఁడైనను పతి నేమి యుననక పరాఙ్ముఖియయినది: చూ, మధ్యాప్రగల్భలు.

అధీరుఁడు. సం. విశ. వ్యసనాదులచేత వ్యాకులపడిన వాఁడు: చూ, వెఱపరి.

అధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సమస్తసామంతులచేత సేవింపఁబడురాజు: చూ, ప్రభువు.2.

అధీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. — పై.—

అధుతము. సం. విశ. చలింపఁబడనిది.

అధునా. సం. అవ్య. ఇప్పుడు: చూ, సాంప్రతము. 2.

అధూసరచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. మధురముగాఁబలికెడు హంస, కలహంస: చూ, హంస. 1.

అధృష్టుఁడు. సం. విశ: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

అధ్యేయపర్యాయము. అం. అలంకార భేదము: చూ, అలంకారము. 3.

అధైర్యపడు. మి. అ. క్రి. బెదరు: చూ, భయపడు.

అధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధైర్యములేమి: చూ, పిఱికికండ.

అధో. సం అవ్య: చూ, రూ-అధ. 1 మొదలు 13 వఱకు; 14. వేఱుమతములలోని విశేషము; 15. సంశయార్థకము: చూ, సంశయము; 16. ఒకపనియందుఁ బ్రవేశించిన వానిని వేఱుపనికిఁ బుచ్చుకొనుట: చూ, అన్యాదేశము

అధోంశుకము. సం. వి. అ. న. మొలను ధరించెడి వస్త్రము: చూ, వస్త్రము.

అధోక్షజాయనమః అం. (అధోక్షజః—జ్ఞాతృత్వాభావాత్ - హీనం, ప్రత్యక్షజ్ఞానంయస్యసః ఇంద్రియాగోచరత్వాత్ పంచమహాభూతేంద్రియాగమ్య ఇత్యర్థః) సమస్తేంద్రియములచే తెలిసికొనఁబడనివస్తువు కొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

అధోక్షుఁడు. సం. వి అ. పుం. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

అధోగతము. అం. 1. హస్తప్రచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రచారములు; 2. భ్రామమండలములు పదింటిలో నొకటి: చూ, భ్రామమండలములు.

అధోగతుఁడు. సం. విశ. తక్కువస్థితిని పొందినవాఁడు. [చూ, బరిబెంక

అధోభువి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్క *:

అధోభాగము. సం వి. అ. పుం. 1. క్రింద: చూ, దిగువాటు; అం. 2. హస్తక్షేత్రములు పదుమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

అధోభువనము. సం. వి. అ. న. పాతాళలోకములలో నొకటి: చూ, లోకము. 1.

అధోభూమి. పా: చూ, అంతర్భూమి.

అధోముఖము. సం. విశే. 1. దిగుముఖముగలది: చూ, తలక్రిందవు; అం. 2. శిరోభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, శిరోభేదములు; 3. శిరఃక్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరఃక్రియలు; 4. బాహుక్రియాచారములు పదింటిలో నొకటి: చూ, బాహుప్రచారములు. [పుష్పి *.

అధోముఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అధో

అధోముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దిగుముఖము గలవాఁడు: చూ, అవాచీనుఁడు.

అధోయంత్రము పా ముఱికినీరువెలుపలఁజేయు యంత్రము: చూ, బట్టీ

అధోరేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యుఁడు కానివాఁడు: చూ, అముఖ్యుఁడు.

అధోలోకములు. అం. అతలము, వితలము, సుతలము, తలాతలము, మహాతలము, రసాతలము, పాతాళము. (7)

అధోవృత్తము. పా: చూ, ఊర్ధ్వవృత్తము.

అధోహలము. సం. వి. అ. న. ఏఁడికోలలేనినాఁగలిదుంప: చూ, లాంగలము. 1.

అధ్యక్షము. సం. విశే. 1. చక్షురాదీంద్రియ గోచరమయినది, ఐంద్రియకము: చూ, వెల్లడి; 2. నల్లగురివెంద *: చూ, తులాబీజము; 3. పాము: చూ, సర్పము.

అధ్యక్షించు. సం స. క్రి. చేకొనగాకాపాడు: చూ, రక్షించు.

అధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధికారి. (ప్రెసిడెంటు.): చూ, న్యాయాధిపతి; 2. జమదగ్ని కొడుకు: చూ, పరశురాముఁడు; 3. గ్రామాధికారి: చూ, మునసబు.

అధ్యగ్న్యుపకృతము. అం. 1. స్త్రీధనము లాఱింటి లో నొకటి, వివాహవేళ అగ్నిహోత్రముని సన్నిధియందు చదివింపఁబడు స్త్రీధనము: చూ, స్త్రీధనములు.

అధ్యయనము. సం. వి. అ. న. 1. చూ, అర్థితి; అం. 2. షట్కర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు; ఉప. 3. (ఇచటనిరర్థకమైనది)

అధ్యవసాయము. సం. వి అ. పుం. ప్రయాస: చూ, యత్నము. [చూ, యుద్యమము.

అధ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కల్లనిగడము

అధ్యాఖ్యానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లేనిదోషముల నిరూపించువాఁడు.

అధ్యాత్మము సం. అవ్య. మోక్షవిషయమయిన జ్ఞానము, పరమాత్మస్వభావము: చూ, బుద్ధి.

అధ్యాత్మ రామాయణము. పా. శ్రీరాముని పరమాత్మగాఁజెప్ప తదనుకూలముగా వ్యాసమునిఁడు రచించినకావ్యము: చూ, కావ్యనాటకములు

అధ్యాత్మికము సం అవ్య. 1 చూ, అధ్యాత్మము; అం. 2. తాపములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, తాపములు.

అధ్యాపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం వేదశాస్త్రములు చెప్పించువాఁడు చూ, గురు. 2.

అధ్యాపనము అం. 1. షట్కర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు; సం. వి. అ. న. 2. వేదముఁజదివించుట

అధ్యాయము. సం వి. అ. పుం. 1. అధ్యయనము: చూ, వేదము; 2 గ్రంథభాగ విశేషము: చూ, సర్గము. 1.

అధ్యావాహనికము. అం. పుట్టినింటనుండి తెచ్చి యింటికి పోవునపు డియ్యఁబడు స్త్రీధనము, స్త్రీధనము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీధనములు. [చూ, పురి 4.

అధ్యాసనము. సం. వి. అ. న. [illegible]

అధ్యావాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాక్య పూరణమునకయి లేనిపదములు కొన్నిటిని తెచ్చుకొనుట: చూ, అందేపదము; 2. అపూర్వార్థకమును[illegible]

ధ్యూఢ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మొదటి పెండ్లాము, అధివిన్న: చూ, కృతసాపత్నిక (చూ, భార్య.)

ధ్యూఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు. [చూ, పాతకుఁడు,

ధ్యేత. సం. వి. ఋ. పుం. చదువువాఁడు:

ధ్యేషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూజ్యులను సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట, అడిగికొనుట (అనికొందఱు.): చూ, పని. 1.

ధ్రువము సం. విశ. నశించునది, అనిత్యమైనది: చూ, పరిమృతము.

ధ్వగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.ఆకాశగంగ: చూ, నది; 2: చూ, లొట్టిపిట్ట

ధ్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. దారినడచువాఁడు: చూ, పాంథుఁడు; విశ. 3. దారినడచువాఁడు: చూ, పాంథుఁడు. [పాంథుఁడు.

అధ్వనీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తెరువరి: చూ,

అధ్వన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అధ్వము. సం. వి. న్. పుం. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. నాలుగుమార్గములు కలియుదారి, చేదుకము, చతుష్పథము: చూ, మార్గము. 1; 3. కాలము: చూ, సమయము. 1; 4. నిదురలోనగు సమయములందు శత్రువులపైఁబడుట; పా. 5. అధ్వకాలనిర్మాణంబుల "ంకి" యగు. అధ్వమనఁగా దూరము. ఒకస్థలమునకు మఱియొకస్థలమునకుఁగల దూరము చెప్పవలసి వచ్చినపుడును, ఒకకాలమునుండి మఱియొకకాలమునకుఁగల విశంబము చెప్పవలసి వచ్చినపుడును, "ఉండి" యగును. ఉ. ఆయూరినుండి యీయూరికి నొకయామడ. చైత్రమునుండి ఫాల్గునమువఱకు పండ్రెండు నెలలు. (ఈ. "ఉండి" పరిశ్యము అవ్యయమని యయర్థకము కావనియు నెఱుంగునది.) అదిమొదలుకు, "ఉండి" యగు. ఉ. అదినుండి-మొదటినుండి-వెలినుండి-వెలుపలనుండి-పైనుండి-క్రిందనుండి - అంతనుండి - ఎందుండి - అందుండి ఇత్యాది. [యజ్ఞము.

అధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. జన్నము: చూ,

అధ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం అష్టవసువులలో నొకఁడు: చూ, వసువులు

అధ్వర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు యజుర్వేద తంత్రము నడుపువాఁడు : చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

అధ్వవిభాగము. పా. ఈఛందంబును బ్రస్తరించుట కెన్నియంగుళముల స్థలము కావలెనని సరిచెప్పుట. ఛందస్సంఖ్యను దానంబుట్టిన వృత్తసంఖ్యతోఁగల్పి రెట్టించి యందొకటి తీసివేయగా నన్నియంగుళముల స్థలము: చూ, షట్ప్రత్యయములు.

అధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. అమార్గము. చూ, దారిలేమి. (అధ్వాన్నముఅని యువాడుక.)

అధ్వానముచేయు. మి.స.క్రి. దారిలేకుండఁజేయు.

అధ్వాన్నము. సం. వి అ. పుం. దారిలోనిఅన్నము: చూ, పాదము.(1.)

అన. సం. అవ్య. 1. ఏమియులేమి, అభావార్థకము: చూ, శూన్యము. 1, దే. వి. (1) రూ-అప్ప-అన్న. చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1; (2)ఏఱులోనగువానినీళ్లువెలికిఁబోకుండుటకు కట్టినకట్ట, అనకట్ట: చూ, సేతువు. 1; (3)చొఁగునట్టిమిక్కిలిలేతఁగొమ్మ.కళా.6,అ 211: చూ, లేట; అవ్య. (4) ఇంకను. రూ-అనఁగ-అనఁగా-అనాఁగ-అనా: చూ, మఱి.2.

అనంగమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ: చూ, లక్ష్మి

అనంగము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము: చూ, వ్యోమము. 1; 2.గుండె: చూ, హృదయము.

అనంగలతిక. షc. వి. అ. స్త్రీ. స్వర్గమందుం డువేశ్య: చూ, వేశ్య.

అనంగలీలము. అం. జన్యతాళముల లోనొకటి: చూ, జన్యతాళములు. [అసమ్మతి.

అనంగీకారము. సం. విశే. సమ్మతిలేనిది: చూ,

అనంగుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, మన్మథుఁడు; విశే. 2. అంగములేనివాఁడు; అం. 3. మహారాజులు పదియాఱుగురిలో నొకఁడు. చూ, మహారాజులు. (చూ, రాజు. 1.)

అనంటి. దే. వి. రూ-అనఁటి. అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

అనంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నేల: చూ, భూమి. 1; 2. గౌరి. చూ, పార్వతి. 1; 3. ఉసిరిక *: చూ, శ్రీఫలి. 1; 4 కరక * చూ, హరీతకి; 5 దూర్వ, గఱిక*: చూ, తృణము. 1; 6. తఱిగొఱ్ఱ *: చూ, హాలిని; 7. తిప్పతీఁగె*: చూ, సోమవల్లి; 8. తీఁటకసింద*: చూ, సముద్రాంత 1; 9, నీరుపిప్పలి *: చూ, శకులాదని. 2; 10. మామెన* చూ, శారిబ; 11. దున్నునపుడు కఱ్ఱుచే నేర్పడిన రేఖ. చాలు: చూ, సీత. 2; 12. వాయవ్యమూల: చూ, దిక్కు-. 1 (చూ, హరిత్తు, చూ, దిక్కులు, దిశలు,); 13 పౌర్ణమి, శుక్లపక్షమునందు పదునేనవతిథి: చూ, పున్నమ; 14. బుద్ధుని భార్య: చూ, స్వాహా. 2. (చూ, భార్య)

అనంతము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకసము: చూ, వ్యోమము. 1; విశే. 2. మేరలేనిది: చూ, అపారము; అం. 3. సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అనంతరము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. పిదప: చూ, పిమ్మట; విశే. 2. వెనుకటిది: చూ, వెనుక. 1.

అనంతవిజయము, సం. వి. అ. పుం. 1. ధర్మరాజుయొక్క శంఖము: చూ, శంఖు. 1; విశే. 2. ఎన్నికకుమీరిన జయముగలది.

అనంతశయనము. అం. 1 క్షేత్రము గిరుపదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, క్షేత్రములు; వా. వి. 2. శైవులకటుక. [చూ, విష్ణువు. 1.

అనంతశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుఁడు:

అనంతసముద్భవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1.

అనంతుఁడు సం. వి. అ. పుం 1.—పై.—; 2. శేషుఁడు: చూ, సర్పము; 3. చూ, బలరాముఁడు; 4. బుద్ధభేదము: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అనఁగ. దే. క్రి. ఇంకను: చూ, రూ-అన. (4)

అనఁగా. దే. క్రి.—పై.— [శగించే. 1.

అనఁగి పెనఁగు దే. అ. క్రి. కలయు: చూ, మే

అనఁగు. దే. అ. క్రి.—పై.—

అనఁటి. దే. వి: చూ, అనంటి. * [టాకు.

అనఁటియాకు. ద్వ. వి. కదళీపత్రము: చూ, అరఁ

అనకట్ట. దే. వి. రూ-ఆనకట్ట. ఏఱులోనగువాని నీళ్ళు పాఱిపోకుండ కట్టెడుకట్ట. చూ, సేతువు. 1.

అనక్షరము. సం. విశే. 1. తిట్టు, ఉచ్చరింపఁగూడనిది: చూ, శాపము. 1; 2. పైఁగఁగాఁ జెప్పినది (మాట.): చూ, శబ్దము. 2.

అనగ్నిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పత్తి: చూ, పత్తి.

అనఘము. సం. విశే. 1. దోషములేనిది, పాపములేనిది: చూ, నిర్దోషము; 2. నిర్మలము, తేరినది: చూ, ప్రసన్నము. 2; 3: మనోజ్ఞము, ఇంపైనది: చూ, సౌందర్యము. (హృద్యము)

అనఘుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, పాపరహితుఁడు. [మలినము. 3.

అనచ్ఛము. సం. విశే. కలఁకఁబాఱినది. చూ,

అనడుహీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు: చూ, గోవు.

అనడ్వాహము. సం. వి. హ. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

అనడ్వాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అనడుహి.

అనద. శై. విశ. 1.=అనాథ. నాథుఁడులేనిది: చూ, విధవ; 2. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3. దిక్కులేనిది (స్త్రీ), విధవ: చూ, స్త్రీ.

అనదితనము. శై. వి.=అనాథత్వమ్. దిక్కులేమి: చూ, అనాథత్వము.

అనదగనము. అం. చుంబనములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, చుంబనములు.

అనధిష్ఠుఁడు. సం. విశ. సేగ్వరి: చూ, సమర్థుఁడు.

అనధ్యయనము. సం. వి. అ పుం. విద్యార్థులు చేయఁగూడని కాలము; (వేదము వల్లెవేయువారు పర్వదినములయందును, ఇంగ్లీషు చదువువారు శనివార ఆదివారముల యందును విశ్రాంతితీసికొను కాలము.) (మేషకర్కాటకతులా మకరసంక్రాంతులయందును, నీరాముల యందొకటిన్నర దివసమును, 1-8-14-15-30- ఈతిథులును, క్షయకాలము నందు దశముల 1-8 తిథులు అయిదు ఘడియలుండినను, వృద్ధియందు 3 ఘడియలును, వృద్ధిక్షయములు లేకయుండఁగా 4 ఘడియలును, సాయంకాలమందు 7-13 తిథులలో క్షయవృద్ధిసామ్యముల యందుఁగ్రమముగా 6-8-4 ఘడియలు 8-14 తిథులుకలిసియున్న తిథులును అనధ్యయనములు.): అనధ్యాయము.

అనధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అనన్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

అనన్యము. సం. విశ. ఆదే: చూ, ఏ.

అనన్యవృత్తి. సం. విశ. ఇ. 1. ఒకవిషయమునందే మనస్సునిలిపినవాఁడు: చూ, ఏకాగ్రుఁడు; 2. ఏకాగ్రచిత్తము.

అనన్యసామాన్యము. సం. విశ. మఱియొకదానితో సమానము కానిది: అనన్యాదృశము, అనన్యాదృశ్యము.

అనన్యాదృశము. సం. విశ.—పై.—

అనన్యాదృశ్యము. సం. విశ: చూ, అనన్యసామాన్యము.

అనన్వయము. అం. 1. ఒకఅర్థాలంకారము. ఉపమానము లేకయుండుట. "గగనము గగనమువంటిది, సముద్రము సముద్రతుల్యము." "దాతృత్వంబునఁగర్ణుఁబోలువాఁడుకర్ణుఁడే" "అతనికతండేసాటి చతురబ్ధిపరీత, మహీతలంబునన్." విజయ: చూ, అలంకారము. 3;- సం. విశ. 2 అన్వయములేనిది.

అనపరాధి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) అపరాధి కానివాఁడు: చూ, నిరపరాధి.

అనపరార్ధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనపరార్థ్యుఁడు, అత్యుత్తమమైన వానిగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

అనపాయము. సం. విశ. రూ-అనపాయి. అపాయములేనిది.

అనపాయి. సం. విశ.—పై.—

అనయము. సం. వి. అ. పుం 1. కీడు: చూ, హాని. 2; 2. ఆపద: చూ, విపత్తు; 3. దురదృష్టము: చూ, అదృష్టము. 1; 4. ద్యూతాదివ్యసనము; 5. తప్పు: చూ, నేరము; దే. దవి. (1) అత్యంతము, కడు. భార. విరా. 2, అ. 22: చూ, మిక్కిలి; (2) ఆవశ్యము. భో. 2, అ. 28: చూ, ఆవశ్యకము; (3) ఎల్లప్పుడు. కళా. 3, ఆ. 46: చూ, సతతము. 2.

అనరానిమాటలు. వా. వి. బ. తిట్లు.

అనరు. దే. వి. 1. సంకటము, ఇక్కట్టు: చూ, శోకము; 2. బ. జీవస్థానము, కీలకము: చూ, మర్మము. 1.

అనర్గళము. సం. విశ. అడ్డంకిలేనిది: చూ, నిరర్గళము. [చూ, నిరర్గళుఁడు.

అనర్గళుఁడు. సం. విశ. అడ్డంకి లేనివాఁడు:

అనర్ఘము. సం. విశ. వెలలేనిది: చూ, గట్టాటు.

అనర్ఘ్యము. సం. విశ. అర్ఘ్యముకానిది; (అర్ఘ్యము=వెలపెట్టఁదగినది; పూజ [illegible].)

అనర్థకమగు. వి. అ. క్రి. లోపడు: చూ, లోపించు. 2.

అనర్థకము. సం. విణ. 1. పరస్పరాన్వయములేనిది, సాముదాయార్థము లేనిమాట. (దశదాడిమములు షడపూపములు లోనగునది.) అసత్యపు పలుకు: చూ, వితథము.

అనర్థము. సం. వి. అ పుం. 1. కీడు: చూ, హాని. 2; విణ 3. అర్థములేనిది: చూ, అపార్థ్యము.

అనర్హము. సం. విణ: చూ, అపాత్రము.

అనర్హుఁడు. సం. విణ: చూ, అపాత్రుఁడు.

అనలప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, మానేరు.*

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2. జఠరకోశములోని జాఠరికరస సంబంధమగు వహ్ని, జఠరాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; అం. 3. అగ్ని భేదములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, అగ్నులు. 3.(చూ, వహ్ని. 1); 4. ఆగ్నేయవేదము నందలి ఆగమము లిరువదెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆగమములు.

అనలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2. విభీషణుని మంత్రి: చూ, మంత్రి. 1; 3. అష్టవసువులలో నొకఁడు: చూ, వసువులు.

అనవటిల్లు. దే. అ. క్రి: చూ, ఉమ్మగిల్లు.

అనవద్యము. సం. విణ: చూ, శ్రేష్ఠము.

అనవధానత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ప్రమాదము.

అనవధి. సం. విణ. ఇ: చూ, అపారము.

అనవరతము. సం. క్రి. విణ, అ. న. 1. ఎల్లప్పుడు: చూ, సతతము. 2; విణ. 2. ఎడతెగనిది: చూ, సాంద్రము. 2.

అనవరతుఁడు. సం. విణ. మిక్కుటముగలవాఁడు: చూ, అత్యంతవంతుఁడు.

అనవరార్థ్యము. సం. విణ. ముఖ్యమైనది: చూ, శ్రేష్ఠము.

అనవరార్థ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అనవరార్థ్యుఁడు. [చూ, అసమయము.

అనవసరము. సం. విణ. సమయము తప్పినది:

అనవస్కరము. సం. విణ. కడుగుట లోనగువానిచేత గాగరికైనది: చూ, శోధితము.

అనశనము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, ఉపవాసము.

అనశ్వరము. సం. విణ. నిత్యమైనది. చూ, శాశ్వతము.

అనసూయ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అత్రిమహర్షి భార్య: చూ, భార్య; అం. 2. సాత్త్వికగుణము లెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, సాత్త్విక గుణములు

అనస్సు. సం. వి. స్. న. బండి: చూ, శకటము.1.

అనా. సం. అవ్య. 1. లేదనుట, కాదనుట: చూ, శూన్యము. 1; దే. క్రి. (1): చూ, రూ-అన. (4)

అనాంధ్రార్థయుక్తములు. పా. గావు, పర, సీవి, రివ, ఢాక, మష్ఠ ఇత్యాదులు.

అనాఁగ. దే. క్రి: చూ, రూ-అన. (4)

అనాకారి. సం. క్రి. విణ: చూ, కురూపి.

అనాగతము. సం. వి. అ. పుం. 1 భవిష్యత్కాలము, రాగలకాలము: చూ, భవిష్యత్తు; అం. 2. తాళగ్రహములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తాళగ్రహములు; విణ. 3. రాఁబోవునది: చూ, భవిష్యత్తు.

అనాగతార్తవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వగ్నిక, పెండ్లిలేని పదియేండ్లపడుచు, సమర్తాడనిపడుచు: చూ, స్త్రీ. [పుష్ప.

అనాఘ్రాతపుష్పము. పా. వాసనచూడఁబడని

అనాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆచారములేమి: చూ, దురాచారము; 2. మాలిన్యము:

చూ, మలినము; విణ. 3. ఆచారములేనిది: చూ, దురాచారము; అం. 4. అజ్ఞానదాయకములలో నిమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

అనాశకి. సం. వి. స్. పుం. రూ-అనాధకి. సన్న్యాసి: చూ, ముని. 1.

అనాతురము సం. విణ. ఉత్సాహములేనిది: చూ, నిరుత్సాహము.

అనాగిరణము. సం. వి. అ. న. అపావరణ చేయఁబడ్డది: చూ, ఉపావృతము.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. ఆదరణలేమి చూ, వహేళనము.

అనాదరించే ము. స. క్రి: చూ, తిరస్కరించే

అనాది సం. విణ. ఇ. 1. ఆది తెలియనిది.(ఆది_మొదలు.); వై. వి. (1) చింతలేనిది: చూ, అనాధిని.

అనాదిజటిలుఁడు. సం.వి. అ.పుం:చూ,శివుఁడు

అనాదీయము. సం. విణ. మిక్కిలిపురాతనమయినది.

అనాద్యవర్ణములు. పా. సంస్కృత భాషలో లేనివి. ఊ.-ఎ ఒ ఁ చే జే ఱ.

అనాధ. సం. విణ. 1.=అనద. నాథుఁడులేనిది: చూ, విధవ: చూ,(స్త్రీ); 2 =అనద. దిక్కులేనిది;(స్త్రీ):చూ, విధవ: చూ, స్త్రీ.

అనాధకి: చూ, రూ-అనాతకి.

అనాధత్వము. సం. విణ.=అనదతనము: చూ, అనదతనము. [చూ, అనాది. (1)

అనాధిని. సం. వి.ఇ.(స్త్రీ).=అనాది. చింతలేనిది:

అనామకుఁడు. సం. వి. అ. పుం; చూ, పేరులేనివాఁడు.

అనామతరువు. జా. 1. పేరులేనిచెట్టు; 2. నామకర్త్వములేనిది, నామకర్త్వము లేనివాఁడు. (స్త్రీపురుషాదులు.)

అనామతు. వా. వి. 1. నమ్మకముమీఁద, అల్పకాలమొక వస్తువునిచ్చుట; 2. ఒకవస్తువును వాడుకొనక యూరకుండుట.

అనామతుబుక్కు. వా. వి. చిరాను జమకట్టక జ్ఞాపకముకొఱకు వేఱుగా వ్రాసికొనిన పద్దుల చిన్న పొత్తము. [వాఁడు.

అనామధేయుఁడు. సం. విణ: చూ, పేరులేని

అనామయము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోగ్యము: చూ, కల్యత్వము; పుం. 2. చందనపుచెక్క: చూ, అగరుచెక్క.

అనామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొట్టనవ్రేలు మొదలు నాల్గవదగు పవిత్రపువ్రేలు, ఉంగరపువ్రేలు: చూ, వేలు. 1.

అనామికాదిరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేదుపును దెలిపెడి రేఖ: చూ, హస్తరేఖలు.

అనాయకము. సం. విణ. రాజులేనిది: చూ, అరాజకము.

అనాయత్తము. దే. విణ: చూ, స్వతంత్రము.

అనాయాసకృతము. సం. వి. అ. పుం. ఆయాసములేక చేయఁబడిన కషాయాదులు: చూ, ఫాంటము.

అనాయాసమరణము. పా.ఆయాసములేనిచావు: చూ, మరణము.

అనాయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆయాసములేమి; విణ. 2. ఆయాసములేనిది.

అనారతము. సం. క్రి. విణ: చూ, అనవరతము.

అనార్యతిక్తము. సం. వి. అ.పుం. నేలవేము*: చూ, భూనింబము.

అనావృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దేశమునకు హానికలుగునట్లు బొత్తిగా వాన లేకపోవుట: చూ, ఎఱపు; అం. 2. ఈతిబాధలాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఈతిబాధలు.

అనాస. దే. వి. గోపిత *; చూ, [illegible]

అనాసపండు. దే. వి. మొగలిపనసపండు, పుష్పాలపండు, (పుష్పసమూహపరిణామఫలము.)(చూ, గుంజకాయలు)

అనాసపనస. దే. వి: చూ, అనాస.

అనాసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.— పై.—

అనాసికము. సం. విశే. ముక్కునఁ బలుకఁబడనిది.

అనాసికుఁడు. సం. విశే. ముక్కులేనివాఁడు: చూ, ముక్కిడి.

అనాహతము. సం. విశే. 1. చలువచేయనిది (వస్త్రము.): చూ, వస్త్రము; అం. 2. వెన్నెముకలయందుగల షట్చక్రములలో నొకటి: చూ, షట్చక్రములు; 3. నాదములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, నాదములు.

అనాహాలము. సం. వి. అ పుం. మాలకాని యొకానొక నీచజాతి.

అని. దే. వి. 1. కయ్యము: చూ, యుద్ధము; 2. అల్లిక మొదలు: చూ, రూ-అన్ని. 2; స. ఏ. 3: చూ, రూ-అన్ని. 1; అవ్య. 4. సవి, ఈప్రకారము అనునర్థమును తెలుపును చూ, సావి. 2; 5. ప్రకారమును తెలుపును చూ, విధము 1; 6. తలఁచుటను తెలుపును: చూ, స్మృతి 1; 7. కారణమును తెలుపును: చూ, హేతువు. 1; 8. ప్రసిద్ధిని తెలుపును: చూ, ప్రసిద్ధి. 1.

అనికి. దే. వి. 1. నడల్పనోరుగలకుండ: చూ, పాత్రము. 6; 2. సేఁత, అల్లిక: చూ, వ్యూతి. [రసాలము. 3

అనిక్షువు. సం. వి. ఉ, పుం. నల్లచెఱకు*: చూ,

అనిత్యము. సం. విశే. నిత్యముకానిది. (నిత్యము=శాశ్వతము.): చూ, క్షణభంగురము.

అనిదంపూర్వము. సం. విశే. అబ్బురము: చూ, క్రొత్త. 2.

అనిన. దే. క్రి. చెప్పిన, చెప్పినయెడల: చూ, రూ-అన్న. 2.

అనిపించు. దే. అ. క్రి. 1. కనఁబడు: చూ, ప్రత్యక్షమగు; స. క్రి. 2. కపటముగాఁ బ్రవర్తించు చూ, నటించు. 3. (మాటను) చెప్పించు; 4. (బలవంతముగా) పలికించు; 5. తానుచ్చరించుమాటకు మాట సహాయముగా సంగీతాది స్వరములయందు సహాయముగా అనునటుల చేయు.

అనిబద్ధవంతము. సం. విశే. నోటితో పాడెడు సంగీతము. చూ, స్వరము. 2.

అనిమిషత్వము. సం. వి. అ. న. ఈశ్వరత్వము: చూ, దైవత్వము. [మత్స్యము.1.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. చేఁప: చూ,

అనిమిషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-అనిమేషుఁడు: చూ, వేలుపు. [మిషము.

అనిమేషము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అని

అనిమేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అనిమిషుఁడు. [గళము.

అనిరుద్ధము. సం. విశే. అడ్డంకిలేనిది: చూ, నిర

అనిరుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మన్మథుని కొడుకు. చూ, విశ్వకేతువు; విశే. 2 అడ్డగింపఁబడనివాఁడు, బంధరహితమైనవాఁడు.

అనిర్ణయచాంద్రాయణము. పా. ఒకానొకచాంద్రాయణవ్రతము. (చూ, కృచ్ఛ్రము.)

అనిర్దిష్టము. సం. విశే. నిర్దిష్టములేనిది: చూ, అనిశ్చయము.

అనిర్దిష్టములు. పా. ఇవిప్రశ్నార్థకములు, సంబంధములు, తదితరములు అని మూఁడువిధములు.

అనిర్వచనీయము. సం. విశే. చెప్పనలవిఁగానిది.

అనిలజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱమూతి కోఁతి: చూ, వానరము; 2. తోఁడేటికడుపువాఁడు, భీమసేనుఁడు: చూ, వృకోదరుఁడు. 3. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము.

అనిలము. అం. నలుబదితొమ్మిది వాయువులలో నొకటి: చూ, వాయువు.

అనిలి. సం. వి. న్. పుం. ఆంజనేయుఁడు: చూ, పావరము.

అనిలుఁడు. అం. నలుబదితొమ్మిది వాయువుల లోనొకటి: చూ, వాయువు; 2. అష్టవసువు లలో నొకఁడు: చూ, వసువులు.

అనివారణము. సం. విశ: చూ, అనిరుద్ధము.

అనివారణుఁడు. సం. విశ: చూ, నిరర్గళుఁడు.

అనివార్యము. సం. విశ. నివార్యముకానిది. (నివార్యము_విచారింపఁదగినది.)

అనిశము. సం. క్రి. విశ, అ. న. 1 ఎల్లప్పుడు: చూ, సతతము. 2; 2. కడు: చూ, మిక్కుటి.

అనిశ్చయము. సం. విశ. నిశ్చయములేనిది: అనిర్దిష్టము, అనిశ్చితము.

అనిశ్చితము. సం. విశ.—పై—

అనిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. ఇష్టములేమి: చూ, రోఁత. 2; విశ, 2. ఇష్టములేనిది: చూ, అప్రీతి. 2.

అనీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కయ్యము: చూ, యుద్ధము; 2. దండు: చూ, సేన. 1.

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱుతు చూ, లక్షణము. 1; 2. శత్రువీరుల పేళ్లును డుపఁజెక్కి—శూరులు బిరుదుగా కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రిక: చూ, భూషణము. 2; 3. స్త్రీలు కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము: చూ, భూషణము. 2; 4. రాజ్యాంగములను గాపాడువారి సమూహము: చూ, సమూహము; 5: చూ, శైలి*; 6. యుద్ధభూమి: చూ, భూమి. 1

అనీకస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాఁడు; 2. ఏనుఁగులను శిక్షించుటయందు నేర్పరియైనవాఁడు; 3. రాజున కంగరక్షణముచేయువాఁడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దండు: చూ, సేన. 1; 2. సేనావిశేషము. అక్షౌహిణిలో పదియవభాగము. రెండువేల నూటయెనుబది యేడురథములు, అన్నియేనుఁగులు, ఆఱువేల నేనూట యఱువది యొకటి గుఱ్ఱములు, పదివేలందొమ్మనూట ముప్పది యేడు కాల్బలము గలది: చూ, సేన. 1.

అను. సం. అవ్య. 1. పశ్చాదర్థకము, వెంట: చూ, వెంబడి; 2. సాదృశ్యము, పోలిక: చూ, సమానము. 2; 3. అసదు: చూ, హీనము 1; 4. నిడివి: చూ, దైర్ఘ్యము; 5. అనుపూర్వ్యము, ఒకటివెంబడి యొకటి: చూ, విధము. 1; 6. సహితమనునర్థమును తెలుపును, కూడ చూ, సహితము; 7. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 8. హేతువును తెలుపును: చూ, హేతువు. 1; 9. ఇటువంటివాఁడు అనిచెప్పుట; 10. పంపకము, వంతు: చూ, భాగము. 1; 11. ఒకటివెనుక నొకటి వ్యాపింపనిచ్చు: చూ, వీప్స; 12. దగ్గఱ: చూ, సమీపము. 1; ఉపసర్గలమీఁది యర్థములు;— 13. దయ; 14. అవబోధము; 15 అన్వయము; 16. అనుమతము; 17. నియోగము; 18. సాంత్వనము; 19. సేవ; 20. ఆసక్తి; 21. ఆనుపూర్వి; 22. ఎల్లప్పుడు; 23. ఇచ్ఛ; 24. మేలు; 25. ఉత్సాహము; 26. పశ్చాత్తాపము; 27. వాసనకలుగఁజేయుట; 28. అలంకరించుట; 29. అడుగుట; 30. ఆచారము; 31. ఆలోచించుట; 32. అనుకూలము; 33. వెదకుట; 34. వరుస; 35. యాచించుట; 36. మంగళము; 37. ఆదరణ; ఉప. 38. 'అను' అను ఉపసర్గలతోఁ జేరినశబ్దములు — అనుకంప, అనుకూలము, అనుక్షణము, అనుగమనము, అనుగ్రహము; దే. స. క్రి. (1) భాషించు, మాటాడు. "ఇట్లనియె: చూ, వచించు. (2) అనిచెప్పు. "ఇంద్రాదులకుఁ బ్రియంబుసేయు మనిన."; (3) అనియెడుఁగు. "ఏను మీకిష్టంబుగాదూరక యేమిసేయుదుననిన." భార. అర. 2. అ.

అనుఁగు. దే. విశే. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 2. తొలుత: చూ, మొదలు. 4; 3. మనోజ్ఞము ఇంపైనది: చూ, హృద్యము; 4. ముఖ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2, 5. ప్రేమింపఁబడినది: చూ, ముద్దు.

అనుఁగుఁగత్తియ. ద్వి.విశే (అనుఁగు + కత్తియ.) చెలికత్తె. రూ-అనుఁగుఁగత్తె చూ, సఖి. 1.

అనుఁగుఁగత్తె. ద్వి. విశే.—పై—

అనుఁగుఁదనము. దే.వి. తొత్తు. చూ, స్నేహము. 1.

అనుకంప. సం.వి. ఆ. స్త్రీ 1: చూ, దయ; ఉప. 2. (ఇచేట 'అను' అనుపదార్థ్యార్థమున 'కంపనము' ను సర్థములోనికిమార్చునది.)

అనుకంపము. సం. వి. అ. న —పై.—

అనుకరణము. సం వి. అ న. పోలిక: చూ, సమానము. 2.

అనుకరణశబ్దము పా వ్యాకరణ శబ్దమైన [పోలికపాటు

అనుకరించే సం. స. క్రి. అనుకరణము చేయు.

అనుకర్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతాగ్రి గడుగిన్నె, లొట్టి. చూ, పాత్రము. 6; 2 ఆకర్షణము: చూ, లాగు. 3; 3. భూమిని ఆనక క్రిందనెత్తుగా నేర్పఱచియుండు బ్రానితుండు, కోడిపేఁట. చూ, నాగచివర.

అనుకర్షము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అనుకల్పము. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యకల్పమున కంటె ఎధమమైన వేదవిధానము: గౌణవిధి

అనుకామీనుఁడు. సం. విశే. 1. ఇచ్ఛలపిశి నడచువాఁడు; 2. యుద్ధాదులకు స్వేచ్ఛగాఁబోవువాఁడు.

అనుకాగము. సం. వి. అ. పుం. పోలిక. చూ, సమానము. 2

అనుకారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) పోలునది: చూ, సమానము. 2.

అనుకు. దే. విశే. ముద్దగాక పలుచనైనది: చూ, పిదపడ. 2

అనుకూలుఁడు. సం. విశే: చూ, వలపుకాఁడు.

అనుకూలపడు. ఖి. అ. క్రి: చూ, పొందుపడు.

అనుకూలము. సం. విశే. 1. అను గలము. అనుకూల్యముగలది: చూ, స్నేహాయి. 1; ఉప. 2 (ఇచేట 'కూల' శబ్దముతో సమసించి 'అనుకూల్యము' ను సర్థము నిచ్చుచున్నది.)

అనుకూలించే. సం.అ.క్రి: చూ, అనుకూలపడు.

అనుకూలుఁడు. అం. 1 శృంగార రసాలంబన పురుషులు నలుగురిలో నొకఁడు: చూ, ఉపనాయకులు చూ, పతులు; విశే. 2 అనుకూల్యముగలవాఁడు.

అనుకొను. దే. అ.క్రి. నమ్ము: చూ, విశ్వసించే.

అనుకృతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. పోలిక. చూ, సమానము. 2.

అనుక్తవిషయారూపోత్ప్రేక్ష. అం. అలంకార భేదము: చూ, అలంకారము. 3 (చూ, హేతువు. 2.)

అనుక్రమణిక. సం వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, పరిపాటి; 2: చూ, విషయసూచిక.

అనుక్రమము. సం. వి అ. పుం. 1. అనుక్రమణిక: చూ, పరిపాటి; 2. ఒకటనంబడియొకటి: చూ, విధము. 1.

అనుక్రోశము. సం. వి. అ పుం. చూ, దయ.

అనుక్షణము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1: చూ, ప్రతిక్షణము; ఉప. 2. (ఇచేట "క్షణ" శబ్దముతో సమసించి 'ప్రతి' అనునర్థము కలదియైనది.)

అనుగంత. సం విశే. (ఋ. ఈ. ఋ) వెంబడించువాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

అనుగతము. సం. విశే. 1. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1; 2. వెంబడింపఁబడినది.

అనుగతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ: చూ, వెంబడి

అనుగతోత్ప్రేక్షలు. పా చూ, ఉపసర్గలు.

అనుగమనము. సం.వి. అ న. 1 చూ, అనుగతి; ఉప. 2. (ఇచట 'గమ్' ధాతువుతో సమసించి "అనుసరించే" అనునర్థము కలదయినది.)

అనుగమము. సం.వి. అ. న. 1. చూ, అనుగతి; 2. ఒకలక్షణము వేఱొకదానికి సరిపోవుట

అనుగమించు. సం. స. క్రి. చూ, వెంబడించు

అనుగము. సం. విశ. వెంబడించునది: చూ, అనుపదము. [సరిపోవు. 1.

అనుగలమగు. మి. అ. క్రి. జోడుపడు చూ,

అనుగలము. వై. విశ. 1. సహాయము. చూ, వెంబడి, 2. అనుకూలము. మైత్రి: చూ, స్నేహము 1; 3 పోలిక: చూ, సమానము 2.

అనుగవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంచు, బట్ట మొదటిబద్దె. చూ, బద్దె. 1.

అనుగవీనుడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాడు: చూ, మహాశూద్రుడు [యుడు. 1.

అనుగుడు సం. విశ. తోడివాడు: చూ, సహా

అనుగుణము. అం. 1. ఒకయర్థాలంకారము, తన రూపగుణము లన్యసన్నిధిచే హెచ్చుగుట. "నల్లగలువలు నీకటాక్షములచే నధిక నీలము లయ్యె" చూ, అలంకారము 3, (చూ, హేతువు. 2.); సం. విశ. 2. తగినది చూ, యోగ్యము. 2.

అనుగుణ్యము. సం. విశ. 1. చూ, యోగ్యము. 2, 2. ఒకానొకవల. చూ, వల. 1.

అనుగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏలుకొనుట: చూ, సాకతము. 2; ఉప. 2. (ఇచటధాత్వర్థమును "ఏలుకొను" అనునర్థముగా మార్చినది.)

అనుగ్రహించు. సం. స. క్రి. ప్రియముతో పుచ్చుకొను, ఏలుకొను చూ, పుచ్చుకొను.

అనుచరుడు. సం. విశ. తోడివాడు: చూ, సహాయుడు. 1.

అనుచితము. సం విశ. ఉచితముకానిది. (ఉచితము=తగినది.): చూ, కిల. 8.

అనుచు. దే. స. క్రి. 1. రూ. అన్చు. అరుగ చేయు, పుచ్చు: చూ, పంపు. 11; 2. అజ్ఞాపించు: చూ, సెలవిచ్చు.

అనుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, చెల్లెలు.

అనుజీవకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1 చూ, సేవకుడు; 2 కార్యాలోచన యోగ్యుడగు ప్రధానమంత్రి: చూ, మంత్రి 1.

అనుజీవి. సం. వి. న. పుం చూ, సేవకుడు.

అనుజుడు. సం. వి. అ. పుం చూ, తమ్ముడు.

అనుజ్ఞ. సం.వి ఆ స్త్రీ. 1. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; అం. 2. ఒకయర్థాలంకారము, దోషమందు గుణము కన్పట్టి యాదోషమునె కోరుట "ఆపదలందె హరిస్మరింపబడుగాన నయ్యాపదలె కావలెనని కోరుట": చూ, అలంకారము. 3.

అనుజ్ఞాతుడు. సం. విశ. ఆజ్ఞాపింపబడినవాడు: చూ, ఆజ్ఞాతుడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

అనుట. దే. వి. చెప్పుట. చూ, ప్రస్తావము 2.

అనుతర్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1 కల్లుత్రాగెడు గిన్నె: చూ, పాత్రము. 6; 2 కల్లు వడ్డించుట: చూ, సరకము. 5; 3. కల్లుత్రాగుట: చూ, సరకము. 2; 4. కల్లుమీదియాస: చూ, సరకము. 4. [5. చూ, వాంఛ.

అనుతర్షము. సం. వి. అ. పుం. —పై—;

అనుతర్షించు. సం. స. క్రి: చూ, త్రాగు.

అనుతాపపడు. మి. అ. క్రి: చూ, పశ్చాత్తాపపడు.

అనుతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, పశ్చాత్తాపము; 2. ఒకానొక జ్వరము: చూ, రోగము 1. [శ్రేష్ఠ్యము

అనుత్తమము. సం. విశ. ముఖ్యము: చూ,

అనుత్తముడు. సం. విశ: చూ, శ్రేష్ఠుడు. 2.

అనుత్తరము. సం. విశ. 1. ఉత్తరదిశకానిది.

[illegible]క్షీణపు గళ: చూ, హరిత్తు; 2 మా[illegible]టలేనిది, జవాబు లేనిది; 3 మీ[illegible]గుకానిది, ముఖ్యమైనది; 4 శ్రేష్ఠముకానిది; 5. ముఖ్యము; చూ, శ్రేష్ఠ్యము.

అనుత్తరుఁడు సం. విశే. 1. మఱు[illegible]వాటలే[illegible]వాఁడు; 2. ఉత్తముఁడు చూ, శ్రేష్ఠుఁడు 2

అనురాత్రము. పా వేపముసంపలి [illegible] భేదము (ఉదాత్త.-ఉ[illegible]త్తము, అనుదాత్తము, [illegible]ము.): చూ, స్వరము 2 [ప్రత్యయము

అను[illegible]సము. సం. పి అ. న. దనదనము చూ,

అనుగు[illegible]రము. పా 1. కాలపాత్రములు పం[illegible]ంటిలో నొకటి చూ, కాలపాత్రములు, 2. తాళాంగము లాఱింటిలో నొకటి, చూ, తాళాంగములు. [ప్రత్యయము.

అనునయము. సం. వి. అ. పుం. ఊఱట చూ,

అనునయించు సం. స. క్రి చూ, ఓదారుచే.

అనునాసికము. సం. వి. అ పుం. 1. ముక్కుతో పలుకఁబడుఅక్షరము: చూ, వర్ణము. 1, విశే 2. ముక్కుతో పలుకఁబడునది; అం 3. గాయకుని దోషములలోనొకటి చూ, (గాయకదోషములు. అనుబంధములో చూడుము)

అనునాసికములు పా.- జ ఞ ణ న మ.

అనునీతుఁడు. సం. విశే: చూ, ఊఱడింపఁబడినవాఁడు.

అనుపదము. సం. విశే. 1. వెంబడించునది: చూ, అనుగము; అవ్య. 2 అప్పుడప్పుడు: చూ, ఎడపడడప; అం. 3. చుంబనములు పదునేంటిలోనొకటి; చూ, చుంబనములు.

అనుపది. సం. విశే. న్: చూ, వెదకువాఁడు

అనుపదీన సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలికిసరిపడ్డ చెప్పు: చూ, పాదుక.

అనుపదుఁడు. సం. విశే: చూ, సహాయుఁడు. 1.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ఉపపత్తిలేమి (ఉపపత్తి [illegible]) [illegible] ఇబ్బంది.

అను[illegible]ము [illegible] స్త్రీ. 1. [illegible] చూ, [illegible] 2. [illegible] 3 [illegible] చూ, [illegible] 4 [illegible] చూ, [illegible]

అనుపము సం. విశే సాటిలేనిదగు [illegible] వేల, [illegible] (వేల.) చూ, [illegible] 1.

అనుపముఁడు. సం.విశే. చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

అనుపయుక్తము. సం. విశే. ఉపయుక్తముకానిది (ఉపయుక్తము [illegible])

అనుపరి. దే. వి: చూ, సుంకరి.

అనుపలబ్ధి. అం. 1. అలంకారభేదము చూ, అలంకారము. 3. (చూ, పే కున్న 2.); 2. ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములలో నొకటి: చూ, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు; 3 [illegible] లంకారములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి; చూ, [illegible]లంకారములు.

అనుపల్లవము. సం. వి. ఇ. పుం. పల్లవి వెంబడి చరణము: చూ, స్వరము. 2.

అనుపల్లవి. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అనుపసూడి. ద్వ. వి. (అనుము+సూడి.) గుండుసూది: చూ, సూది.

అనుపానము. సం. వి. అ. న 1. మందుతోఁ గూడఁజేర్చి పుచ్చుకొనెడిపస్తువు: చూ, కషాయము.2; 2. అన్నములోఁ గూడభుజింపఁదగినకూరలు మొదలగు సాధనములు చూ, వ్యంజనము. 1

అనుపు. దే. వి. 1. ప్రయాణమైపోవువానికి తోడుపంపుట. కాశీ. 4, అ. 61. 2. [illegible]ము: చూ, సుంకము. 1; 3. పొంచియుం

డుట, వేఁటకాని గాఁగుడుపల్లము: చూ, మాటు. 3; స. క్రి 4. ఆజ్ఞాపించు: చూ, నిలకచ్చు, 5. అడిగిఁజేయు, పుచ్చు చూ, పంపు 11.

అనుప్రాసము. అం శబ్దసామ్యముగలిగి యుండునట్లు చెప్పనయొక శబ్దాలంకారము అప్ప 3, ప 391-392: చూ, అలంకారము 3 (చూ, హేతువు, 2)

అనుప్లవుఁడు సం. విశే. తోడివాఁడు చూ, సహాయుఁడు. 1

అనుబంధి. సం వి ఇ. స్త్రీ. 1. ఎక్కిలి చూ, హిక్క. 1; 2. చూ, దాహము.

అనుబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. జరుగుచే న్నదాని ననుసరించుట. చూ, వెంబడి; 2. కట్టు: చూ, బంధము. 1; 3. తప్పుబయలుపఱచుట, 4 (వ్యాకరణమున) ప్రకృతి ప్రత్యయాదులచేఁ జేరెడి యక్షరము: చూ, వర్ణము 1; విశే 5. చేర్పఁబడినది; చూ, ఉపాంగము, 6 చూ, స్వల్పము.

అనుబంధములు. అం. అధికారము, సంబంధము, విషయము, ప్రయోజనము. (4)

అనుబంధించు సం. స. క్రి. తోడరు: చూ, వెంబడించు.

అనుబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లిదండ్రులుఁ లోనగు పెద్దలననుసరించి నడుచు కొడుకు లోనగువారు: చూ, పుత్త్రుఁడు. 1.

అనుబోధము. సం. వి. అ పుం అత్తరు: చూ, పరిబోధనము.

అనుశయతామ్రప్యరూపకము. అం కావ్యాలంకార విశేషము. చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.)

అనుశయోక్తిరూపకము అం.—పై.—

అనుభవము. సం. వి. అ పుం. 1. కుడుపు: చూ, భుక్తి. 2; 2. ఎఱుక: చూ, బుద్ధి.

అనుభవశాలి. సం. విశే. (న్. ఈ న్.) అనుభవముకలవాఁడు: అను వి.

అనుభవి —పై.— [భుజించు. 2.

అనుభవించు. సం. స. క్రి. పుచ్చు: చూ,

అనుభావము. సం వి. అ పుం. 1 భావమునుదెలిపెడి ముఖవిలాసాదులు. కారణమైన విభావముచేఁగలుగు రసములవలనఁబుట్టిన కటాక్షాది వికారములు చూ, వ్యంజకము. 1. (ఇవిఅయిదు. అభినయము, ఆకృతి, చేష్ట, భావబోధకము, సంజ్ఞ.); అం. 2 భావములైదింటిలోనొకటి: చూ, భావములు: పుం. 3. బలిమి: చూ, శక్తి 1; 4. నిశ్చయము. చూ, సత్యము. [చూ, ఉపభోగ్యము.

అనుభావ్యము. సం. విశే. అనుభవింపఁదగినది:

అనుభుక్తము. సం. విశే అనుభవింపఁబడినది: చూ, భుక్తము. [భుక్తి. 2.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కుడుపు: చూ,

అనుభూతము. సం, విశే చూ, అనుభుక్తము.

అనుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, అనుభుక్తి

అనుభోగము. సం. వి. అ. పుం.—పై —

అనుమఁడు. వై. వి.—హనుమాన్: చూ, వానరము అచ్చ. యు, కాం. 407.

అనుమంతిగాఁడు వై. వి.—హనుమాన్. హనుమత్. హనుమంతుని సామర్థ్యమువంటిసామర్థ్యముకలుగుట చేతకుక్కకియ్యఁబడినపేరు. స్వా. 4, ఆ. 32: చూ, సివఁగి. 2.

అనుమత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదవగడ్డి*: చూ, తృణము. 1.

అనుమతము. సం. వి. అ. న. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; విశే. 2. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, సమ్మతి. 1.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 2. ఒకకళతక్కువైనచంద్రుఁడుగల పున్నమ: చూ, పున్నమ.

అనుమానించే. సం. స. క్రి: చూ, సమ్మతించే.

అనుమానసము. అం అష్టసిద్ధులలోనొకటగు ప్రాకామ్యము(ప్రాకామ్యము—అనుమనసము, అనస్సము, ప్రాకామ్యము, స్వాచ్ఛంద్యము) చూ, సిద్ధులు.

అనుమానము సం వి. అ న. 1. ఒక దానిన నుసరించి చేయు గమనము చూ, మార్గము, 2 భార్య భర్తతోఁ గూడ చితిఁ జొచ్చుట చూ, సహగమనము [సందేహించే.

అనుమానపడు. మి అ. క్రి సందియించే చూ,

అనుమానము. సం. వి. అ. న. 1 ఊహించుట చూ, యోచన; 2. సందేహము: చూ, సందియము; అం 3 ఒక యర్థాలంకారము.(సాధన సంపత్తి చే సాధ్యవస్తువను మేయింపఁబడుట). చూ, అలంకారము. 3, 4 ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములలో నొకటి చూ, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు, 5. తార్కిక ప్రమాణములు నలుగింటిలో నొకటి చూ, తార్కిక ప్రమాణములు; 6. రసపదలంకారములు యిరు వదింటిలో నొకటి: చూ, రసాలంకారములు

అనుమానించే సం. అ. క్రి. 1: చూ, యోచించే; 2: చూ, అనుమానపడు.

అనుము. దే. వి. 1. నిష్పావము, పైఁడిచెనుము. చూ, శ్వేతబిందుకము; 2. ఒప్పు, అందము చూ, సౌందర్యము; అం. 3. ధాన్యములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి. చూ, ధాన్యములు

అనుమునినుము. జా. అగునో కాదో.

అనుముష్టికము. సం. వి. అ పుం. విసముష్టిచెట్టులోని భేదము: చూ, ముసిడి.

అనుమేయము. సం. విణ. ఊహింపఁదగినది.

అనుమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1 హర్షము. చూ, సంతోషము; 2. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1.

అనుమోదించే. సం. అ. క్రి. 1. ప్రమోదించే: చూ, సంతోషించే; 2. అనుమతించే, చూ, సమ్మతించే

అనుయాయి. సం విణ. (స ఈ. న) సేవకుడు: చూ, సహాయుఁడు. 1. [ప్రశ్నము.

అనుయుక్తము. సం. విణ. అడుగఁబడినది చూ,

అనుయోగము. సం. వి. అ పుం. అడుగుట చూ, ప్రశ్నము. [యగు చూ, దిగులొందు.

అనురక్తమగు మి అ. క్రి అనురాగముగలది

అనురక్తము సం. విణ. అనురాగముగలది చూ, ప్రియము. [మి. చూ, స్నేహము. 1.

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, కూరిమి

అనురహసము సం. వి. అ న. ఏకాంతము, ఇద్దరికంటె నెక్కువమంది లేనిది. చూ, రహస్యము. 1.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం చూ, అనురక్తి.

అనురాత్రము. సం. అవ్య. ప్రతిరాత్రియును.

అనురాధ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నా—అనూరాధ: చూ, నక్షత్రము 1 [గ్యము. 2.

అనురూపము. సం విణ తగినది చూ, యోగ్యము. 2.

అనురూపాలింగనము. అం ఆలింగనములు పదునాలుగింటిలో నొకటి చూ, ఆలింగనములు.

అనురోధము సం. వి అ పుం. అనువర్తనము, అనుసరించి నడచుట చూ, నంబడి

అనులాపము సం వి. అ. పుం. ముహుర్భాషణము, మాటిమాటికిఁ జెప్పెడుమాట చూ, మాట 1.

అనులాపించే సం. స క్రి మాటిమాటికిఁ జెప్పు.

అనులేపనము. సం వి. అ. న. 1 చందనాగుల పూఁత: చూ, పూఁత. 3; అం. 2. అలంకారములయిదింటిలో నొకటి. చూ, అలంకారములు.

అనులోమజుఁడు. సం వి. అ. పుం. గొప్పజాతి పురుషునికిని తక్కువజాతి యాఁడుదానికినిఁ బుట్టినవాఁడు.

అనులోమము. పా. 1. ఆరోహణక్రమముగలది. అప్ప. 4, ఆ. 364; 2. ఒకానొక శబ్దాలంకారము. చూ, శబ్దాలంకారములు.

అనుపక్త్రికము. అం. చుంబనవిశేషములలోనొకటి: చూ, చుంబనములు. [మగలఁజెప్పు.

అనువదించు. సం. స. క్రి. ఒకరు చెప్పినదానిని

అనువయించు. సం. స. క్రి. గుణ్ణులలోనగువాని (సేయు) చూ, సేయు. 1

అనువరి. దే. విశే. (అనువు + అరి) ఉపాయశాలి. ఉ, హరి. 5. ఆ. 105 చూ, సమర్థుఁడు.

అనువర్ణములు. అం. 1. గంగాజలవర్ణి, మేఘవర్ణి, కపిలవర్ణి, శుకవర్ణి, నీలోత్పలవర్ణి, కుముదవర్ణి, నీలవర్ణి, మధుపుష్పవర్ణి, సితాసితవర్ణి, అంజనవర్ణి, రక్తపాటలము, సింధువారకము, (12.) (అశ్వశాస్త్రములోనివి.); 2 వర్ణములుమూఁడింటిలోనొకటి: చూ, వర్ణములు.

అనువర్తనము. సం. వి. అ. న. చూ, అనురోధము.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. చూ, అనుబంధించు

అనువాకము. సం. వి. అ. పుం. అధ్యాయము: చూ, వేదము. [దానిని మరలఁజెప్పుట.

అనువాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరుచెప్పిన

అనువాది. సం. వి. న్. పుం. పాటకాఁడు: చూ, సీకారి.

అనువిద్ధము. సం. విశే. కూడినది. చూ, సంయుక్తము. [చూ, నఖక్షతములు

అనువినుత. అం. నఖక్షతములాఱింటిలోనొకటి.

అనువు. దే. వి. 1. చేందము. ఉ, హరి. 5. ఆ. 304: చూ, విధము. 1; 2 ఎత్తుగడ: చూ, వెరవు; 3. అవకాశము. కళా. 3, ఆ. 120: చూ, తెఱపి. 1; విశే. 4. యుక్తము: చూ, యోగ్యము. 2. [సమకట్టు. 3

అనువుచేయు. ద్వి. స. క్రి. సిద్ధపఱచు: చూ,

అనువుపడు. ద్వి. అ. క్రి. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2.

అనువృత్తము. సం. విశే. ఒకవిధమయిన సహజదృష్టి గలది; అం. 2. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు; 3. దృష్టిభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిభేదములు.

అనువ్రతుఁడు. సం. విశే. ఒకరివ్రతము ననుసరించి చేయు నియమముగలవాఁడు: చూ, వ్రతి. 2.

అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. జేసినపని ననువర్తించుట, అనుబంధము. చూ, వెంబడి; 2. పగ. చూ, విరోధము. 1; 3 ఉలమట: చూ, పశ్చాత్తాపము.

అనుశాయి. సం. వి. న్. పుం. పుణ్య పాపరూప కర్మములకు ఫలభూతములైన స్వర్గనరకాదుల ననుభవించిన పిమ్మట శేషించిన పుణ్యపాపముల వాసనగలవాఁడు.

అనుశాసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోధించువాఁడు: చూ, బోధకుఁడు. 2.

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆనతి. చూ, సెలవు.

అనుశాసనికపర్వము. అం. రూ-ఆనుశాసనికపర్వము. భారతపర్వములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, పర్వములు (ఇది వాడుకలోనిది)

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావన విషయము ననుసరించిన యితర జనసంభాషణముల వినికి: చూ, వినికిడి.

అనుషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2: చూ, వాంఛ.

అనుష్టుప్పు. సం. వి. బ్. స్త్రీ. 1. ఛందస్సులిరువదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు. (రూ- అనుష్టుప్పు = పాదమునకు ఎనిమిది అక్షరములుగల చిన్నశ్లోకము.); 2. పలుకులరాణి: చూ, సరస్వతి. 1.

అనుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. నడవడి: చూ, వర్తనము. 1.
అనుష్ఠాపనము. సం. వి. అ న ఆచారకర్మము
అనుష్ఠించు సం. స క్రి: చూ, వర్తించు
అనుష్ఠితము. సం. విశే. ఆచరింపఁబడినది. చూ, ఆచరితము.
అనుష్ఠేయము సం. వి. అనుష్ఠింపఁదగినది, నడపఁదగినది చూ. ఆచరణీయము
అనుష్ణము. సం. విశే. చల్లనిది. చూ, శీతలము.5.
అనుష్ణవాహకములు. పా. వేడిని గ్రహింపఁజేయని పదార్థములు.
అనుష్ణుఁడు. సం. విశే. 1: చూ, సోమరి, 2 తాపములేనివాఁడు: చూ, వేఁడిమి లేనివాఁడు.
అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పు చూ, సంధానము. 1; 2. శిక్షాగ్రంథములు చేసినపుడు: చూ, పరీక్ష.
అనుసంధించు. సం స. క్రి. 1. కూర్చు: చూ, సంధించు 2; 2. శిక్షాగ్రంథములు చదువు చూ, పఠించు. [ించు
అనుసరణము. సం. వి. అ పుం. చూ,
అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ వెంబడిపాటి, షడ్జస్వరములఁబలుకు రెండవతీఁగె: చూ, స్వరము. 2.
అనుసారము. సం. వి. అ. పుం 1: చూ, అనుసరణము; 2. లెల్ల తుమ్మ *: చూ, కాచు దిరము. [అనుయాయి.
అనుసారి. సం. విశే. (స. ఈ. స.): చూ,
అనుసు. దే. వి. గదాదండములు లోనగువానికి వేసెడి యినుములోనగువాని కడియము. చంద్రా. 1, ఆ. 69: చూ, తొడువు. 4.
అనుస్మరణము. సం. వి. అ. న: చూ, వాంఛ
అనుస్యూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకవల: చూ, వల. 1; విశే. 2. ఎడతెగనిది చూ, సాంద్రము. 2.
అనుస్వారము. సం.వి.అ.పుం. బిందువు, సున్న చూ, సున్న. 1. (సున్న యొస్వరమును, అచ్చునకు వెనుక నేయుంటి వచ్చుచుండును గనుక దాని కనుస్వారమని పేరుకలిగెను. పంచమ వ+అ, ం, డ్+ఈ, అనియగును సరిగాలేక నిజమైనపల్లులు వ్+డ్ అనునవి. కావున 'పండు' అనుమాటలలోని సున్న అచ్చు యున అక్షరముననున వెనుకనేయున్నది అనుస్వారమునకు బిందువని పేరు. (ఇదిల్లాగుము, బిందు మూలని ద్విత్వము.)
అనుహారము సం. వి. అ. పుం రూ-అనువాదము. అనుకారము, పోలిక: చూ, అనుకరణము. 2.
అనుహార్యము సం. వి. అ. పుం —పై—
అనూకము సం. వి అ. న. 1. కులము. చూ, సంగడము; 2. పవిత్రచరిత్రము, మంచినడవడి: చూ, శీలము. 2; 3. అలవాటు చూ, స్వభావము; పుం. 4. పూర్వజన్మము చూ, మొదటిపుట్టుక; 5. కల్లు చూ, జాతము 1.
అనూచుఁడు. సం వి అ పుం జన్మములేనివాఁడు.
అనూచానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గురువు వలన శిక్షించి ఎడంగకులతోడ వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు. చూ, బ్రాహ్మణుఁడు, విశే. 2 వినయముగలవాఁడు;చూ, విధేయుఁడు, 3. సమర్థుఁడు. చూ, సమర్థుఁడు.
అనూఢ సం వి ఆ. స్త్రీ. పెండ్లికాని పడుచు: చూ, స్త్రీ
అనూనకము. సం. విశే. 1. రూ-అనూనము. అంతయు: చూ, సర్వము; 2. తక్కువలేనిది.
అనూనము. సం. విశే.— పై.— [స్త్రీలు.
అనూప. అం. దేశస్త్రీలు నొకరె: చూ, దేశ
అనూపము. సం. వి. అ. పుం 1. ఎనుబోతు: చూ, మహిషము; 2. కప్పయొక్క నోరు: చూ, రంధ్రము. 1; 3. నెమలి: చూ, మయూ

రము. 3; 4. మున్నీరు: చూ, సముద్రము; విశే. 5: చూ, అనుపము. 2.

అనూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక రాజు: చూ, రాజు 1. [రాధ.

అనూరాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-అను

అనూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-అనూరువు చూ, సూరసూతుఁడు.

అనూరువు.—పై.— [త్రుణధంగునము.

అనూర్జితము. సం. విశే. నిత్యముకానిది: చూ,

అనృజుఁడు. సం. విశే. ఉ. 1. కుటిలహృదయుఁడు, దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. ఇంద్రజాలము మొదలగు గారడీవిద్యలు చేయువాఁడు: చూ, ప్రాతిహారికుఁడు. [అబుణి

అనృణి. సం. విశే. ఇ. అప్పులేనివాఁడు: చూ,

అనృతము. సం. వి. అ. న. 1. కృషి, దున్నిపైరు పెట్టుట: చూ, వ్యవసాయము 2; విశే. 2 అసత్యమయినది: చూ, వితథము.

అనేకకాకువివేకము. అం. సుగుణము లిరువదెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, సుగుణములు.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం.=ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

అనేకపముఖస్వామి. సం వి. న్. పుం. గణపతి, ఏనుఁగు మోముసామి. చూ, వినాయకుఁడు. 1.

అనేకపస్వరము. సం. వి. అ. పుం.=ఏనుఁగు సారము, వీణయందును కంఠమునందునుబుట్టు స్వరవిశేషము: చూ, స్వరము. 2.

అనేకము. సం. న. అధికమయినది: చూ, హెచ్చు 1.

అనేకపద్బహువ్రీహి. పా. ద్విగుసమాసములలో నొకటి త్రిలోకములు-పంచభూతములు. (చూ, ఏకపద్బహువ్రీహిద్విగువు.) చూ, సమాసము. 1.

అనేడమూకుఁడు. సం. విశే 1. ఏడమూకుఁడు: చూ, చెవిటిమూఁగ; 2. అంధుఁడు: చూ, గ్రుడ్డి; 3. వివేకములేనివాఁడు, ఎఱుకలేనివాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 4. పాలబాలుఁడు: చూ, శిశువు.

అనేడుఁడు. సం. విశే. వివేకములేనివాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అనేహస్సు. సం. వి. స్. పుం. 1. ఒంటికంటిగాము, శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2. ఏకాక్షుఁడు. చూ, ఒంటికంటివాఁడు; 3. కాలము: చూ, సమయము. 1.

అనైకాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిశ్చయములేనివాఁడు.

అనో. సం అన్య. 1. మనసుయొక్క కాని కాయముయొక్క కాని మాఱుపాటు: చూ, విస్మృతి; 2. స్త్రీ సంభోగకాలమందు స్త్రీ కంఠమునఁ బుట్టిన పావురపు కూఁతవంటి ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. ఆకృతి: చూ, రూపు. 3.

అనోకహము సం. వి. అ. పుం. చెట్టు: చూ, వృక్షము.

అనౌచిత్యము. సం. వి. అ. న. అయుక్తము: చూ, ఆగ్రహము. 3.

అన్న. దే. వి. 1. అగ్రజుఁడు. రూ- అన: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు 1; 2 తండ్రి: చూ, పితరుఁడు; ద్రి. 3. చెప్పినయెడల: చూ, రూ- అనిన.

అన్నకోశము. అం. కోశములయిదింటిలో నొకటి, జఠరకోశము: చూ, కోశములు.

అన్నగంధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆమరోగము: చూ, రోగము. 1.

అన్నగళ. దే. వి. కొజ్జా: చూ, పావడల్లుఁడు. (అప్రి.)

అన్నగళి. దే. వి. —పై.—

అన్నగున. దే. వి. —పై.—

అన్నదమ్ములు. అం. పిండదానకరు లేడుగురిలో నొకరు: చూ, పిండదానకరులు (చూ, గయాపిండదానార్హులు); 2. సోదరులు.

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న + అన్న.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. రూ-అన్నా. కాశి. 1, ఆ. 149: చూ, వింత. 1.

అన్నపురాసి. వ్యు. వి. కుంభము, అన్నపుప్రోవు: చూ, సాదము. (1)

అన్నప్రాశనము. సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు మొట్టమొదట పరమాన్నము తినిపించెడి యొక శుభకర్మము, పదియారు కర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు.

అన్నభార్య. అం. 1. మాతలయిదుగురిలో నొకతె. చూ, మాతలు; 2. చూ, వదినె.

అన్నభేది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇనుముయొక్క గంధకద్రావకము చేరికవలననైన ఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

అన్నభేదిభస్మము. పా. అజీర్ణరోగులకు మందు. కాసీసభస్మము (అన్నభేదిని మ్మరసమునతడిపి పుటము పెట్టిన గొట్టాని భస్మము అగును.)

అన్నమదము. అం మదము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, మదములు.

అన్నము. సం. వి. అ. న. 1 వంటకము, తినుటకుపయుక్తమైన పదార్థము: చూ, సాదము (1), విణ. 2. తినఁబడ్డది: చూ, భుక్తము.1; అం. 3. భోగము లెనిమిదింటిలో నొకటి. చూ, భోగములు.

అన్నరసము. సం. వి. అ. న. 1. చూ, వాయువుడు; వా. 2. ధాతువము, అన్నసారము.

అన్నా. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. రూ-అన్నన్న. అచ్చ. ఆ, కాం. 110: చూ, వింత. 1.

అన్ని. ద్వ. స. వి. అంతశబ్దమునకు అమహద్బహువచనాదేశము; 1. సమస్తము, అంతయు చూ, సర్వము; 2. అల్లిక మొదలు. చూ, రూ-అని. 2; విణ. 3. అంతసంఖ్య గలవి. [illegible]న్ని.

అన్నింటవినుగఁబుట్టుట. అం. మన్మథావస్థలు పదింటిలో నొకటి: చూ, మన్మథావస్థలు

అన్నితిండికాఁడు. వ్యు వి. అగ్ని. చూ, వహ్ని.1.

అన్నిఁదినువాఁడు. వ్యు. వి.—పై.—

అన్ను. దే. వి. 1. అంగన. చూ, స్త్రీ; 2. [illegible] యుంగము: చూ, విస్మృతి.

అన్నుగొను గే. అ. క్రి. పరవశమగు. సా.5, ఆ. 22 చూ, విస్మృతినొందు. (క్రి) అన్నుకోలుపు)

అన్నువ. దే. వి. 1. అంగన: చూ, స్త్రీ; విణ 2. అల్పము. భార. ఆది. 7, ఆ. 224. చూ, స్వల్పము.

అన్నువు. దే. వి: చూ, అన్ను 2.

అన్నెకాఁడు. వ్యు. విణ (అన్నెము + కాఁడు) అన్యాయకారి "అన్నెకాఁడైవాఁడు నావల పల్లవారు దూఱు చేసెనే." క్షేత్రయ: చూ, బొంకులాఁడు.

అన్నెకారి. వై విణ — అన్యాయకారిణి. "అన్నెకారి చాడికిన్నాఁడు." క్షేత్రయ.

అన్నెము. వై. వి. 1.=అన్యాయము. అధర్మము: చూ, ఉపరాగము 3; వై.స 2.=అన్యత్, అన్యము. నన్నుఁగూడిన నాఁటనుండి యన్నెమెఱుఁగఁడు." క్షేత్రయ: చూ, పరాయి.

అన్మ. దే. వి. 1: చూ, రూ- అనుము[1], 2. అందము. రూ-అనుము: చూ, సౌందర్యము.

అన్య. అం. 1. పరకీయలలో నొకతె, ఇంకొక పురుషుని భోగము గలది. చూ, పరకీయ; 2 సామాన్య నాయికలలో నొకతె చూ, సామాన్యనాయికలు.

అన్యజుఁడు. సం వి. అ. పుం. చూ, [illegible] 2.

అన్యతరము. సం. స. 1. [illegible] యొకటి; విణ. 2. రెంటియొకటి. చూ, [illegible].

అన్యతరుఁడు. సం. విణ. మఱియొకఁడు: చూ, పరాయివాఁడు. [నొకవాఁడు.

అన్యతరేద్యుపు. సం. అవ్య. రెండుదినములలో

అన్యత్పర్యాయోక్తము. అం: చూ, అన్యాపదేశోక్తి.

అన్యత్పర్యాయోక్తి. అం.—పై.—

అన్యత్ర. సం. అవ్య. మఱియొక్కడనైనను.

అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకవేళ.

అన్యదేశ్యములు. పా. ఇతరదేశములపదములు. ఇవి లోకమున నిదివఱకు రూఢిగవ్యాపించినవియై యుండవలెను (సరియైనయాంధ్రపదములేని చోనెచ్చటనైనఁగ్వాచిత్కముగ వాడినవాడవచ్చునుగాని యిచ్చేలనిడి వాడరాదు)

అన్యద్విషము. అం: చూ, అన్యాపదేశోక్తి.

అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకలాగున.

అన్యథాకరించే. ౧ం. స. క్రి. మఱియొకలాగునసేయు. భార. ఆది. 7, అ. 254: చూ, వెఱుసేయు.

అన్యపు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సోమిద.

అన్యబంధురి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భోగముది: చూ, వేశ్య.

అన్యము. ౧ం. స. 1.—అన్నము: చూ, పరాయి, విణ. 2. సరిలేనిది: చూ, అతులము.

అన్యవర్ణస్త్రీనిఁబెండ్లియాడుట. అం. కలియుగవర్జ్యము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కలియుగ వర్జ్యములు. [వాయసము. 1.

అన్యవాహము. సం. వి. అ. పుం. కాకి: చూ,

అన్యస్త్రీ. ౧ం. వి. ఈ. స్త్రీ. మఱియొకనిఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అన్యాకరణము. సం. వి. అ. న. వింటినారియొక్కమ్రోగుడు చూ, స్వనము. 2.

అన్యాతుల్యయోగిత. అం: చూ, అన్యాపదేశోక్తి

అన్యాదృశము. సం. విణ. మఱియొకటితో సరియైనది.

అన్యాయకారి. సం. విణ. ఇ. పుం.—: చూ, అన్నెకాడు. [అన్నెకారి.

అన్యాయకారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—: చూ,

అన్యాయము. సం. విణ.—అపనాయము: చూ, ఉపరాగము. 3.

అన్యార్థము. అం. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు.

అన్యాపదేశోక్తి. అం. అలంకారభేదము: చూ, అలంకారము. 3 (చూ, హేతువు. 2.)

అన్యాసంగతి. అం.—పై.—

అన్యుఁడు. సం. స: చూ, పరాయివాఁడు.

అన్యేద్యుపు. సం. అవ్య: చూ, మఱునాఁడు.

అన్యోన్యము. సం. వి అ. న. 1. ఇతరేతరము: చూ, పరస్పరము; అం. 2. పరస్పరశోభవర్ణించుట, ఒక అర్థాలంకారము. "మణిచేఁగంకణము కంకణముచే మణియువెలుఁగును." : చూ, అలంకారము. 3.

అన్యోన్యబంధుప్రవచనము అం. సామపంచకములో నొకటి చూ, సామపంచకము.

అన్వక్షు. సం. విణ. (చ్. ఈ. చ్.) : చూ, అనుచరుఁడు.

అన్వక్షుఁడు. సం. విణ. 1.—పై.—; అం. 2 పరశురామావతారము: చూ, అవతారములు. [నొకటి: చూ, చుంబనములు.

అన్వర్థము. అం. చుంబనములు పదునైదింటిలో

అన్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కులము: చూ, వంగడము; 2 అన్వవాయము, గోత్రము: చూ, ప్రవరము. 1; 3. పొందిక: చూ, సంయోగము; పా. 4. ఉస్తావేజులలోనగు వానియొక్క అర్థమును తెలియఁబఱచుట; విణ. 5. వాక్యములలో నుండు శబ్దసంబంధమును దెలియఁజేయునది.

అన్వయించే. సం. స. క్రి: చూ, పొందికపఱచే.

అన్వయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మూలపురుషుఁడు: చూ, కూటస్థుఁడు.

అన్వర్థము. సం. వి. అ. న. 1. చుంబనవిశేషము: చూ, చుంబనము; విణ. 2. పొసఁగిన యర్థముగలది. [సంగడము

అన్వవాయము. సం. వి. అ. పుం. కులము: చూ,

అన్వాచయము. సం. వి. అ. పుం రెండింటిలో నొకదానికి నర్థాత్సిద్ధికలుగుట.

అన్వాటికము. సం. వి. అ. పుం. క్రముకము. చూ, పోఁక.

అన్వాదేశము. సం అవ్య. ఒకపనియందుఁబ్రవేశించినవానిని వేఱుపనికిఁ బుచ్చుకొనుట: చూ, అథో. 16.

అన్వాసనము. సం. వి. అ న. 1. దీపపువత్తి: చూ, వత్తి; 2. పరిచర్య, కొలువు: చూ, పరిచర్య 2; 3 వంత చూ, శోకము, 4. వస్త్రవాండ్రు పనిచేయుశాల చూ, సదనము. 1.

అన్వాహార్యము. సం. వి. అ న నెలనెలఁ జేయు పిండపితృయజ్ఞాదికము, మాసికము: చూ, సాంవత్సరికము.

అన్వితము. సం. విణ. 1. రూ-అన్వీతము కూడుకొన్నది: చూ, సంయుక్తము; వి. అ న. 2. లెక్క కలియఁగూడుట. చూ, యోగము; అం. 3 చుంబనములు పదింటిలో నొకటి చూ, చుంబనములు.

అన్వితుఁడు. సం. విణ. సుఖమునొందిన మనస్సుకలవాఁడు: చూ, విమనుఁడు

అన్విష్టము. సం. విణ. వెదకఁబడినది: చూ, మృగితము.

అన్వీక్షకి. అం. అక్షపాదుఁడు మొదలయినవారు చేసిన తర్కశాస్త్రము, సాంఖ్యయోగ లోకాయతికములు, రాజవిద్యలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విద్యలు.

అన్వీక్షణము. సం. వి. అ. న: చూ, వెదకుడు.

అన్వీతము. సం. విణ: చూ, రూ-అన్వితము. 1

అన్వేషణ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. 1. తద్దినమునకు బ్రాహ్మణుని వెదకుట: చూ, పర్యేషణ; 2. వెదకుట చూ, వెదకుడు.

అన్వేషణము. సం. వి. అ. న.—పై.—

అన్వేషించు. సం.స. క్రి. వెదకు: చూ, వెతకు.

అన్వేషితము. సం. విణ: చూ, అన్విష్టము.

అన్వేష్ట. సం. విణ: చూ, అనుపది.

అప. సం 1. ఉపసర్గము; "అపకీర్తి, అపజయము." మొ; అర్థ 2. అన్యపదార్థము, వేఱువస్తువు; 3. ఎడఁబాటు: చూ, విశ్లేషము; 4. పొట్టి: చూ, హ్రస్వము; 5. ఉద్ఘాటనము: చూ, తెఱచుట; 6. అప్రగించుట. చూ, వారణము. 1; 7. వెడలింపఁబడుట: చూ, వదలఁగొట్టు; 8. ఈని: చూ, వివరణము; 9. విహీనాంగకము, తక్కువ చూ, స్వల్పము; 10. చరించుట చూ, లోపము. 1; ఉప. 11. 'అప' అను ఉపసర్గతోఁ జేరిన శబ్దములు. —అపకర్షము, అపకారము, అపకీర్తి, అపకృష్టము, అపగతము, ఫ. వి. (1) -అప్పక. తండ్రి: చూ, పితరుఁడు; (2). -అమ్మ. తల్లి రామా. 2, అ. 20: చూ, మాత 1; (3).- అక్క: చూ, జ్యేష్ఠ. 4. (రూ-అప్ప.)

అపక. దే. వి: చూ, రూ-అగవ.

అపకర్షము. సం. వి, అ. పుం. 1, ఆకర్షణము: చూ, లాగు. 3; 2. కొఱగాపాటు: చూ, తక్కువపాటు; ఉప. 3. (ఇచట "అప"అను నది ధాత్వర్థమును 'తక్కువ' యను నర్థమునకు మార్చినది.)

అపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు: చూ, హాని. 2; ఉప 2. (ఇచట ధాత్వర్థమును 'కీడు' అను నర్థమునకు మార్చినది.)

అపకారి. సం. విణ. (పు. ఈ. న.) అపకారము చేయువాఁడు: చూ, హానికరుఁడు.

అపకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చెడు పేరు: చూ, బన్నము 2; ఉప. 2. ఇచేట కీర్తిశబ్దముతో సమసించి,'అభావార్థము' ను జెప్పుచున్నది.)

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, అపకారము.

అపకృష్టము. సం. విశే. 1. తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1; ఉప. 2. (ఇచేట ధాత్వర్థమును 'అధమము' అను నర్థమునకు మార్చినది.)

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆకర్షించుట: చూ, లాగు. 3.

అపక్రమభిన్నము. పా. లవము పెద్దదిగను హారము చిన్నదిగనుండునది. 4/2, 8/4, 12/6 మొ.

అపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము వలనఁ బాఱుట: చూ, పలాయనము; అం. 2. అర్థగోపములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థగోపములు.

అపక్రమించు. సం.అ.క్రి. యుద్ధమువలనఁ బాఱు చూ, వెనుదీయు. 1.

అపక్రయము. సం. వి. అ. పుం. కొనువస్తువులు లోనగువాని వెల: చూ, విలువ.

అపక్రాంతము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అపక్రాంత. అం. అకాశచారులుపదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, అకాశచారులు.

అపక్వము. సం. విశే. 1. పండనిది, పచ్చిది, లేఁతది: చూ, లేఁత. 1; 2. ఉడకనిది, పరిపాకముఁబొందనిది: చూ, కషణము. 1.

అపక్షీయతే. అం. భావవికారము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, భావవికారములు.

అపక్షేపణము. అం.తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధకర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు.

అపఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, అపకీర్తి.

అపగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వాస్ప్యాదులు; 2. రూ-అపగ. ఏఱు: చూ, నది.

అపగతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోయినది: చూ, అతీతము. 2; ఉప. 2. (ఇచేట నిరర్థకమైనది.)

అపగమము. సం.వి అ.పుం: చూ, ప్రయాణము.

అపగల్భ్యము. సం. వి. అ. పుం.1.కాశ్మీరమంటపము; విశే. 2. దోషములేనిది: చూ, నిర్దోషము.

అపగల్భ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ, శివుఁడు.

అపఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడలు: చూ, శరీరము; 2. అవయవము: చూ, విశేషము.3.

అపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1.తగ్గువల:చూ, వెలితి. 2; 2. పూజ:చూ, సపర్య; 3. కీడు: చూ, హాని. 2.

అపచయించు సం. స. క్రి. పువ్వులుకోయు: చూ, చిదుము. 4. [పూజితము.

అపచాయితము. సం.విశే.పూజింపఁబడినది:చూ,

అపచాయితుఁడు సం. విశే. పూజింపఁబడినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు. 1.

అపచారము. సం. వి అ. పుం. పెద్దలయెడల చేసినతప్పు: చూ, నేరము.

అపచితము. సం. విశే: చూ, అపచాయితము.

అపచితి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. పూజ: చూ, సపర్య; 2. పాప పరిహారార్థము చేయఁడి కర్మము: చూ, ప్రాయశ్చిత్తము; 3. ఖర్చు, వ్యయము: చూ, వెచ్చము. 1; 4. తగ్గుదల: చూ, వెలితి. 2; 5. కీడు: చూ, హాని. 2; 6. నాశము, చేటు: చూ, రుత్త; 7. ప్రత్యపకారము: చూ, ప్రతీకారము.

అపచితుఁడు. సం. విశే:చూ,అపచాయితుఁడు.

అపజయము. సం. వి. అ. పుం. ఓటు: చూ, పరాజయము. [ప్రాప్తము. 1.

అపటాంతరము. సం. విశే. కదిసినది: చూ,

అపటి. సం. వి. న. పుం. తెర:చూ, వస్త్రము.

అపటువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పదునాలుగేండ్లకు లోఁబడినపిల్లవాఁడు: చూ, శిశువు; విశే. ఉ. తెవులుగొంటు: చూ,వ్యాధితుఁడు.

పతల్పకము. సం. వి. అ. న. అర్ధచంద్రాకారమయిన తలగడ: చూ, లోడు.

అపతోఁక. మి. వి. అ. స్త్రీ. రూ-అవతోఁక. ఈచుకపోయిన యావు: చూ, ధేనువు.

అపత్నీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యపోయినవాఁడు.

అపత్యము. సం. వి. అ. న. 1. పాలపాపఁడు: చూ, శిశువు; 2. పుత్రపౌత్రపారంపర్యము: చూ, సంతానము. 3.

అపత్రప. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్వభావమునకుఁదగనిపనులు మొదలగునవి చేయుటచేఁగలిగిన సిగ్గు: చూ, సిగ్గు.

అపత్రపిష్ణువు. సం. విశే. త్రి. లజ్జయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు: చూ, సిగ్గరి.

అపథము. సం. వి. అ. న, పుం. తప్పుదారి: చూ, మార్గము. 1. [రూ- అపపథము.

అపథ్యము. సం. విశే. పథ్యముకానిది చూ,

అపదంశక్షమము. సం. వి. అ.పుం: చూ, మా~గ.

అపదంశము. సం. వి. అ. పుం. సాగాతాగున పుడు తినునట్టిమాంసము మొదలగునవి [ము.

అపదాంతరము. సం.విశే: చూ, రూ-అపటాంతర

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని. చూ, రూ-అవదానము; 2. నఱకుట: చూ, నఱకుఁడు; 3. నిర్మలమైనపని: చూ, ప్రయోజనము. 1. [చూ, శూన్యము. 1.

అపదార్థము. సం. వి. అ. న. ఏమియులేమి

అపదిశము. సం. వి. అ. న, అవ్య. మూలవాటు, రెండు దిక్కులకు నడిమిభాగము: చూ, దిక్కు. 1 (చూ, హరిత్తు)

అపదూఱు. మి. వా. వి. నిరాపనింద, ఊరక మోపిననింద: చూ, నింద. 1.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము, పరస్పరార్థమొకటి యుద్దేశించినట్లు తెలిపి యొకటిచేయుట: చూ, వ్యాజము.1; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. ఖ్యాతి: చూ, ప్రసిద్ధి. 1; 4. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 5. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

అపధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. వదలుట: చూ, విమోచనము; 2: చూ, అపదూఱు, 3. పొడిచేయుట: చూ, సురుము.

అపధ్వస్తుఁడు. సం. విశే. 1. వెలివేయఁబడ్డవాఁడు: చూ, వెలివాఁడు. 2; 2. పరులచేత పీడింపఁబడినవాఁడు: చూ, అవచూర్ణితుఁడు. 3. దూఱఁబడినవాఁడు: చూ, నిందితుఁడు. 4. విడువఁబడినవాఁడు: చూ, పరిత్యక్తుఁడు.

అపనమ్మకము. మి. వా. వి. నమ్మకములేమి: చూ, అవిశ్వాసము. [అ, 130.

అపనమ్మిక. మి. వా. వి.—పై.—హరిశ్చ. 5,

అపనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు: చూ, హాని. 2; 2. విడుపు: చూ, విమోచనము.

అపనయించు. సం. స. క్రి. తొలఁగు: చూ, విసర్జించు. [చూ, సంసక్తము.

అపనాంతరము. సం. విశే. కదసినది, చేరినది:

అపనింద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అపదూఱు.

అపనీతము. సం. విశే. విడువఁబడినది: చూ, సముజ్ఝితము.

అపనీతములు. వా.పా. యివి వాతాపనీతములు, జలాపనీతములు అని ద్వివిధము (చూ, అపనీతము).

అపనుదము. సం. విశే. తొలఁగించునది. ఉ, హరి. 6, ఆ. 19: అపనోది.

అపనెపము. మి. వా. వి: చూ, అపదూఱు.

అపనేయము. సం. విశే. తొలగింపఁదగినది.

అపనోదనము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగింపు: చూ, విమోచనము.

అపనోది. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.): చూ, అపనుదము. [వాఁడు.

అపన్నతి. సం. వి. ఇ. పుం. నిరాశచేసికొనిన

అపన్నసత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-ఆపన్న సత్వ, గర్భిణి: చూ, వేూలాలు.

అపన్యాయము. సం. విణ. న్యాయములేనిది చూ, ఉపరాగము. 3.

అపపాడి. మి. వా. వి. అన్యాయము, అన్నె ము మార్క. 8, ఆ. 113: చూ, ఉపరాగ ము. 3. [బన్నము. 2

అపప్రథ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. అగౌరవము చూ,

అపభ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, అప శబ్దము; 2. పడుట: చూ, పతనము; అం 3. ప్రాకృతభాషాభేదము లారింటిలో నొ కటి:చూ, ప్రాకృతభాషాభేదములు; 4.వ్యా కరణములు తొమ్మిదింటిలో నొకట. చూ, వ్యాకరణములు; 5. భాషలు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, భాషలు. [శోకము

అపమర్దము. సం. వి. అ. పుం. బాధ: చూ,

అపమిత్యకము. సం. వి. అ.న:చూ, అక్లిష్టము.1.

అపమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. తీటా లునకలిగిన చావు: చూ, మరణము.

అపయశము. సం. వి. స్. న: చూ, అపఖ్యాతి

అపయానము. సం. వి. అ. న: చూ, అపక్ర మము. 1.

అపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మనుష్యాది గర్భస్థ పిండమునకు రక్షకముగా మీఁదికప్పుకొని యుండు తోలుసంచి: చూ, మావి. 2; 2. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1.

అపరంజి. దే. వి. మేలిమి: చూ, లోహము. 1.

అపరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంత్యకర్మము, చచ్చినవానిగురించి వెనుక చేయు కర్మము: చూ, కర్మములు.

అపరదినము. సం. వి. అ. న:చూ,మఱునాఁడు.

అపరభాగము. సం వి. అ. పుం: చూ,అండ.3.

అపరము. సం. వి. అ. న. 1. రూ. అవరము. ఏనుఁగు వెనుకటివిక్కు లోనగుకాలు: చూ, హస్తి; స. వి. అన్యము: చూ, పరాయి; 3. క్రిందిది: చూ, అధరము. 3; 4. ఊర్ధ్వ భాగము: చూ, మీఁదు. 2; విణ. 5. వెనుక టిది: చూ, వెనుక. 1; 6. తరువాత: చూ, పిమ్మట; 7. ఇటుగనువాత: చూ, ఈవల.2; 8. కొంతమంది: చూ, కొందఱు; 9. దగ్గఱ నుండునది. [చూ, రాత్రి.

అపరరాత్రము. సం. వి అ. పుం. _అపరాత్రి:

అపరాద్రితుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ,సూర్యుఁడు.

అపరస్పరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, అజస్ర ము; 2. గుంపుగూడినడచుట; విణ. 3. ఎడ తెగని క్రియగలది: చూ, సతతము. 2.

అపరస్పరుఁడు. సం. విణ. అనేకులుచేరి చేయు నట్టి పనిగలవాఁడు.

అపరాజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయువేగము: చూ, వేగము. 3

అపరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి.1; 2. తెల్లగిలుగ: చూ, వైజయంతి; 3. ఎఱ్ఱవిష్ణుక్రాంత; చూ, విష్ణుక్రాంత; 4. నల్లవిష్ణుక్రాంత: చూ, విష్ణుక్రాంత; 5. బ్రాహ్మి,బద్ది*: చూ, సోమిద, 6. నల్ల నేలగుమ్ముడు*: చూ, భూమికర్కారువు; 7. ఈశానుదిక్కు: చూ, హరిత్తు.

అపరాజితము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని తేరు. చూ, శకటము. 1; పా. 2. ఒకానొకవృత్త ము. (ఉ.-న-న-ర-స-వ గణములుగలిగి తొ మ్మిదవ యక్షరము యతిగాఁగల పదునాలు గవ ఛందస్సునందలి వృత్తము): చూ, వృత్త ము. 1.

అపరాజితుఁడు. సం.వి. అ.పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; అం. 3. ఒకానొక రుద్రుఁడు: చూ, రుద్రులు; విణ. 4. అనిర్జితుఁడు, జయింపఁబడనివాఁడు: చూ, అజితుఁడు.

అపరాత్రి. మి. వా. వి.=అర్ధరాత్రము: చూ, రాత్రి.

అపరాతుల్యయోగిత. అం: చూ, అపరివిషమము.

అపరాద్ధపృషత్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱి తప్పి నెగసిన విలుకాఁడు. [ము.

అపరాద్ధము. సం. విణ. తప్పినది. చూ, అభిపన్న

అపరాధము. సం. వి. అ. పుం. 1 తప్పు: చూ, దోషము; పా 2. నేరము.

అపరాధి. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) తప్పు గల వాఁడు: చూ, వ్యాఘుఁడు 2.

అపరాలు. దే. వి. బ. పైరుధాన్యము, దక్షిణపు గాలిచేఁబండెడు పెసలులోనగు కాయధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

అపరావృత్తినిలయము. సం. వి. అ పుం. వండి కొండ: చూ, పర్వతము.

అపరాసంగతి. అం. అలంకారభేదము: చూ, అలంకారము 3. (చూ, హేతువు. 2.)

అపరాహ్ణము. అం. కాలములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, కాలములు. (దినము మూఁడు భాగములైనప్పుడు కడపటిభాగము అయిదు భాగములైనప్పుడు నాలవభాగము.)

అపరిమితము. సం. విణ. పరిమితముకానిది (పరిమితము=మితము.): చూ, అపారి.

అపరిమితాయుర్దాయము. పా. 120 సంవత్సరములకాలముకన్న నెక్కువకాలముజీవించుట.

అపరివిషమము. అం. అలంకారభేదము. చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.)

అపరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, తమ్ముఁడు.

అపరేద్యుపు. సం.స్, అవ్య: చూ, మఱునాఁడు.

అపర్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; విణ. 2. ఆకులులేనిది; 3. అప్పు తీర్చినది.

అపలపింపు. సం. స. క్రి: చూ, మఱుఁగువెట్టు.

అపలధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధారణాశక్తిగలబుద్ధి. మేధ: చూ, బుద్ధి.

అపలాపము. సం.వి.అ.పుం. 1. మొదటచెప్పిన మాటను కాదని వేఱువిధముగాఁ జెప్పుట, అటమటింపు: చూ, మఱుఁగుమాట; 2. సంబంధము: చూ, సంశోషము.

అపవనము. సం. వి. అ. న. మనుష్యులువేసి పెంచినతోట ఆరామము: చూ, వనము. 2.

అపవర్కము. సం. వి అ. న. 1. ఓవరి అంతర్గృహము, లోగది: చూ, సదనము. 1; 2. అనేకవిధకాంతులుగల మేఘము: చూ, మేఘము. 1.

అపవర్గము. సం వి. అ. పుం. 1. ముక్తి: చూ, మోక్షము. 1; 2. ముగింపు: చూ, సమాప్తి; 3. దానము: చూ, వితరణము; 4. నెఱవేఱుట: చూ, సిద్ధి. 1.

అపవర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు. చూ, విమోచనము; 2. ముక్తి: చూ, మోక్షము. 1; 3. దానము, ఈవి: చూ, వితరణము; 4. అకారము: చూ, వ్యోమము. 1; 5. సత్రము, అన్నదానగృహము. చూ, సదనము. 1.

అపవర్తనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి తక్కువ పనులనుండి మరలుట.

అపవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు: చూ, నింద. 1; 2 ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. నమ్మిక: చూ, విశ్వాసము; 4. నెమిళ్లకలయిక: చూ, సంయోగము.

అపవాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, తెలుపల వాఁడు. [స్యవధానము. 3.

అపవారణము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగు: చూ,

అపవిద్ధుఁడు. పా. ఆచమించునప్పుడు శిరస్సునుగాని కంఠమునుగాని కప్పుకొనినను, కచ్చె విడిచినఁగాని, జుట్టుముడి విరియఁబోసికొనిగాని, యజ్ఞోపవీతరహితుఁడైగాని యుండు వాఁడు.

అపవిద్ధము. అం. 1. బాహుపరిచారములు పదింటిలో నొకటి: చూ, బాహుపరిచారములు; 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అపవిద్ధుఁడు. అం. తల్లిచేతఁగాని, తండ్రిచేతఁగాని, యుభయులచేతఁగాని విడువఁబడఁగా తెచ్చి పెంచుకొన్న కొడుకు, పుత్రులుపన్నిద్దఱిలో నొకఁడు: చూ, పుత్రులు.

అపవిష సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస*: చూ, విష.

అపవేష్టితకము. అం. హస్తప్రాణములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రాణములు.

అపశదుఁడు. సం. విణ. రూ-అపసదుఁడు: చూ, హీనుఁడు.

అపశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. అపభ్రంశము. తొచ్చుపుమాట: చూ, శబ్దము. 2.

అపశబ్దనుఁడు. సం. విణ. వ్యాకరణవిరుద్ధముగ శబ్దించువాఁడు, గ్రామ్యవాది.

అపష్ఠువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కాలము: చూ, సమయము. 1; విణ. 2. వాటము తప్పినది: చూ, ప్రతికూలము.

అపసంస్కృతము. సం. విణ. పదదోషములలో నొకటి. ఉదా.-దర్శనము, స్పర్శనము, అను శబ్దములను దరిశనము, స్పరిశనము అని వ్రాయరాదు. సంస్కృతశబ్దములందలి సంయుక్త వర్ణములను విడఁదీసి వ్రాయుటతప్పు. నైవేద్యము అనుదానిని నయివేద్యమనరాదు: చూ, పదదోషములు. (చూ, కావ్యదోషములు)

అపసదుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ-అపశదుఁడు.

అపసధ్యము. అం. ఔపాసనాగ్ని, పంచాగ్నులలోనిది యొకటి: చూ, అగ్నులు. (చూ, వహ్ని. 1.) [విమోచనము.

అపసరణము. సం. వి. అ. పుం. విడుపు: చూ,

అపసరము. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

అపసల్లజేయు. వి. అ. క్రి: చూ, విసర్జించు.

అపసల్లు సం. అ. క్రి. తొలఁగు: చూ, విరియు. 5.

అపసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు: చూ, విమోచనము; 2. దానము: చూ, వితరణము; 3. చంపుట: చూ, వధము.

అపసర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు: చూ, వేగువాఁడు.

అపసవ్యజానువు. అం. మల్లశాస్త్రమునందలి పరిచారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, పరిచారములు.

అపసవ్యము. సం. విణ. 1. దక్షిణభాగము. కుడి: చూ, వలపల (చూ, వాకిత్తు.); 2. వాటముతప్పినది: చూ, ప్రతికూలము.

అపసారము. సం. వి. అ. పుం. తలఁగుడు: చూ, విమోచనము.

అపసృతము. అం. పార్శ్వక్రియలయిదింటిలో నొకటి: చూ, పార్శ్వక్రియలు.

అపస్కరము. సం. వి. అ పుం. నొగకాఁడి బండికన్ను మొదలయిన రథావయవము చూ, రూ-అవస్కరము. 2.

అపస్నాతుఁడు. సం. విణ. చావునిమిత్తము స్నానముచేసినవాఁడు; పుత్రాదులచేత సంస్కారార్థమై స్నానముచేయించఁబడిన శవము పేళ్లం నుబోధినీకారుఁడు: చూ, మృతస్నాతుఁడు.

అపస్నానము. సం. వి. అ. న చావునిమిత్తమయిన స్నానము: చూ, స్నానము. 1.

అపస్మారము సం. వి అ. పుం. 1. మోహాదుఃఖాలచేఁగలిగెడి యావేశము: చూ, అపస్మృతి. 1; 2. తిఱువుమఱువుమాటల రోగము: చూ, రోగము. 1.

అపస్మారి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) అపస్మారము కలవాఁడు: చూ, మూర్ఛితుఁడు. 2.

అపస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చూ, అపస్మారము; అం. 2. సంచారి (రే) [illegible]

[redacted]వృదిమూఁడింటిలో నొకటి (విస్మృతి, మఱపు.- ఓచెలులార! మన చెలికత్తెకు మాగఁగ్రిహంబావేశించెను. కావున హితము నోహుని నామంబు ఆపపైవాగ్రిసి యన్యం త్రిము మడువుచే నీమెకంశేశికి రక్షగట్టు దమా!)' చూ, సంగాం(గ్రి)భావములు.

అపస్వరము. సం. వి. అ పుం. స్వరస్థానము తప్పఁజెప్పిన స్వరము' చూ, స్వరము 2.

అపహంతిహము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు (యు.- అపహాంతిహము.)' చూ, వృషభము. 1.

అపహము. సం. విశే. చఱుచునది.

అపహారణము. సం. వి. అ. న. చూ, ముచ్చిలి

అపహరించు. సం. స. క్రి. చూ, ముచ్చి లించు. [చూ, ముచ్చు. 1.

అపహర్త. సం. విశే. (ఋ. పు. ఋ) దొంగ.

అపహసించు. సం. అ. క్రి. 1. పరిహాసముగా నవ్వు. చూ, ఎగతాళించు. 3, స. క్రి. 2. నవ్వు. తిరస్కరించు. 3.

అపహసితము. సం. వి. అ. న. కారణము లేక నవ్వు. (ఇది అధమము.): చూ, హాస్యము. 1.

అపహస్తము. అం. చేయి పట్టి పరిహాసము చూ, గలబంధము.

అపహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగిలించ ము: చూ, ముచ్చిలి; 2. తగ్గుదల చూ, వెలితి. 2; 3. కీడు: చూ, హాని.3; 4: చూ, మొసలి; 5. జోపము: చూ, వ్యసహారము.4; 6. గుజ్జువుమాతి చేప: చూ, మత్స్యము.1.

అపహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అప హర్త. [సితము.

అపహాసము. సం. వి. అ. న: చూ, అపహ

అపహాస్యము. సం. వి. అ. న.—పై.—

[redacted]కము. సం. విశే. దొంగిలింపఁబడినది:

చూ, ఉపాత్తము. 2. [గము. 1.

అపహ్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, అపహ్న

అపహ్నవము. అం. 1. ఒక యర్థాలంకారము. ఉపమేయవస్తువును గాదని యుపమానము నే చెప్పుట' చూ, అలంకారము. 3; 2. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 3. అపలాపము, నిజే మును దాఁచుట: చూ, మఱుఁగుమాట. (చూ, కట్టు .2.)

అపహ్నుతి. సం. ఒక యర్థాలంకారము' చూ, అపహ్నవము. 1. (పోలుపు .2)

పాంక్తేయుఁడు. సం. విశే. 1. పంక్తియందు భుజింపఁదగనివాఁడు. చూ, అపాత్రుఁడు; పా 2. కుండకారంమున శాస్త్రనిషిద్ధమని తలంపక రజస్వలయైన కన్యను వివాహామా డిన బ్రాహ్మణుఁడు. చూ, బ్రాహ్మణుఁడు.

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం 1. కడకన్ను: చూ, కన్ను. 1, 2. బొట్టు : చూ, బొట్టు 1; విశే. 3. అవయవలోపము: చూ, అంగహీనము.

అపాంసుల. సం వి. అ. పుం: చూ, సముద్రము.

అపాంశు వ్రతము పా. మృద్వంశములలో నొకటి: చూ, వ్రతములు. [పాంగ్రహనము.

అపాకర్షము. సం. విశే. ముఖ్యము గానిది చూ,

అపాచి. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ 1. దక్షిణదిగ్భాగము, దడి, మా- అవాచి చూ, దక్షిణ (చూ, హద్దు); 2 దక్షిణదిక్కు. రూ- అవాచి: చూ, హద్దు.

అపాటము. సం. వి. అ. న చూ, రోగము.

అపాత్రము. సం విశే: చూ, అపాత్రము

అపాత్రుఁడు. సం. విశే: చూ, అపాత్రుఁడు

అపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. ఎడఁబాటు పాయునో అది; అం. 2 కారకములలో నొకటి: చూ, కారకములు. అపాదా నము= రెండువస్తువులలో నొకవస్తువు విడి రాగా నెక్కడఁ స్థిరముగానున్నది. మఱియు:-

భయము, జుగుప్స, పరాజయము, ప్రమాదము, గ్రహణము, భవనము, త్రాణము, విరామము, అంతర్ధి, వారణము ఇవి కలిగినవలన వచ్చునట్టియవి యపాదానమగును. అపాదానార్థమునఁ బంచమియగు - చెట్టువలనఁ బండు పడెను — ఇచటఁ బండు పడిరాఁగా నక్కడ నిలిచియున్నది చెట్టు కావున నది యపాదానము. శత్రువువలన భయము.— ఇచట భయము శత్రువువలనఁ గలిగినది గావున శత్రు వపాదానము. సంసారమువలన జుగుప్స — (ఏవగింపు) ఇచట జుగుప్స సంసారమువలన గలిగినది గావున సంసారము అపాదానము. వైరివలనఁ బరాజయము.— ఇచట వైరి అపాదానము. ధర్మమువలనఁ బ్రమాదెను — ఇచట ధర్మ అపాదానము. గురువువలన విద్య గ్రహించెను.— ఇచట గురువు అపాదానము. హిమవత్పర్వతమువలన గంగ పుట్టినది.— ఇచట హిమవత్పర్వత మపాదానము. రాముఁడు రాక్షసులవలన యజ్ఞమును రక్షించెను.— ఇచట రాక్షసు లపాదానము. వాఁడు పాపమువలన విరమించెను — ఇచట పాపము అపాదానము. కృష్ణుఁడు తల్లివలనఁ డాగెను.— ఇచటఁ దల్లి యపాదానము. రాముఁడు దెబ్బలవలన సేనల వారించెను — ఇచట దెబ్బ అపాదానము. ఈ, సూత్రాదులు వచ్చినపుడు విధించిన పంచమి హేత్వర్థమందు వచ్చునని తాత్పర్యము.

అపానము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి లోనికిఁ దీయుట, నిశ్వాసము, నిట్టూర్పు: చూ, వాయువు.

అపానము. సం. వి. అ. పుం. 1: ముడ్డి; అం 2. మూడిగాలి, పంచవాయువులలో నొకటి. చూ, వాయువు; 3. ప్రాణములయిదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రాణములు.

అపామార్గకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మ *: చూ, శిఖరికము.

అపామార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్తరేణి*: చూ, శైఖరికము; 2. ఎఱ్ఱయుత్తరేణి *: చూ, శైఖరికము. [వాని. 2.

అపాయము. సం. వి. అ. పుం. కీడు: చూ,

అపాంపాము. సం. వి. అ. పుం. చూ, సముద్రము.

అపారము. సం. వి. అ. న. 1. ఇద్దరి: చూ, ఈవల; 2. తుదిలేని లెక్క: చూ, అసంఖ్యము; వి. 3 తుదిలేని లెక్కగలది, మేరలేనిది, దరిలేనిది: అనంతము, అనవధి, అత్యంతము; (తె. వ) —అబ్ధము.

అపారుఁడు సం. విశే. తుదిలేనివాఁడు చూ, అంతరహితుఁడు.

అపార్థము. సం. అగ్రకోణములు నాలుగింటిలో నొకటి. చూ, అగ్రకోణములు (చూ, కోణములు)

అపావృతము సం. వి. 1 కప్పఁబడినది: చూ, పరిచ్ఛన్నము 2, 2 విప్పఁబడినది, వెల్లడియైనది, బయల్పడినది చూ, వివృతము.

అపావృతుఁడు. సం. విశే. చూ, స్వతంత్రుఁడు.

అపాశ్రయము సం. వి. అ. పుం. 1. ఒఱగుదిండు. చూ, గోడు; వి. 2. పారిపోయినది.

అపాశ్రయుఁడు. సం. విశే. ఆశ్రయరహితుఁడు, పారిపోయినవాఁడు. [వధము.

అపాసనము. సం. వి. అ. న. చంపుట: చూ,

అపాస్తము. సం. విశే. నివర్తింపఁబడినది, మఱలఁబడినది: చూ, నివర్తితము.

అపి. సం. అవ్య. 1: చూ, అవధారణము; 2. వేఱగు దానిని నొకటిగా ప్రోఁగుచేయుట: చూ, సముచ్చయము. 2; 3. ప్రశ్నార్థకము: చూ, ప్రశ్నము; 4. సంశయార్థకము: చూ, సంశయము; 5. తలపోయుట: చూ, సంభావనము,

ం. నిర్బంధము: చూ, బలాత్కారము; 7.మఱుఁగు: చూ, వ్యవధానము. 3; 8. ఏకకాంక్షకము: చూ, ఏకమ్ 2; 9. పదార్థము:చూ, వస్తువు; 10. సంభావ్యార్థకము: చూ, నిశ్చయము; 11. గర్హాభాగశేషము: చూ, నిర్గము. 1; 12. వెలుఁగు చూ, వెలుగుడు.1, 13. మారువారించేస్తి; ఉప. 14."అపి"యను ఉపసర్గతోఁజేరిన శబ్దములు — అపినద్ధము, అపిధానము.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. 1.మఱుఁగు చూ, వ్యవధానము. 3, ఉప 2. (ఇచేట "అప" అనునది ధాత్వర్థమును "కప్పు" అనునర్థమునకు మార్చినది.)

అపినద్ధము. సం. విశ 1. కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.) చూ, వస్త్రము; 2. తొడుగఁబడినది. (కవచము): చూ, వారవాణము; ఉప. 3. (ఇచేటస్వార్థమైనది.)

అపిధవము. సం. వి. అ. పుం తిరస్కారము చూ, పరాభవము.

అపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఎనమండ్రు వసువులలోనొకఁడు: చూ, వసువులు(రూ-అపువు.)

అపుడు. ద్వ. వి. ఏ. 1. ఆకాలము. రూ-అప్డు చూ, రూ-అప్పుడు; ఒ్రి. 2.—పై —

అపుణ్యము. సం. విశ. పుణ్యముకానిది. చూ, పాపము. 1.

అపుత్రవంతుఁడు. సం. విశ. బిడ్డలులేనివాఁడు: అనపత్యుఁడు, అపుత్రుఁడు.

అపుత్రుఁడు. సం. విశ.—పై.—

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. ముక్తి: చూ, మోక్షము. 1.

అపురూపము. వై. ఒ.=అపూర్వమ్. మునులేనిది; కళా. 6, ఆ. 217: చూ, క్రొత్త. 2.

అపుష్టార్థము. అం. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు. (ప్రస్తుతోపయోగము లేనిప్రయోగము.) ఉదా.- సింహాసనమెక్కి, వింతవిశ్వాసముతో సుకుమారుమైన అనఁగా కానవుని, దారిణ నిరోధించెపెనవియర్థము. ఇచేట "దశ" అను పదము నిష్ప్రయోజనముగా వచ్చినది. ఇట్లు చెప్పుట ఇది నిరర్థకప్రయోగము .... (......): చూ, పదదోషములు. [వే.శి.

అపుష్పము. సం. వి. అ. పుం అత్తి: చూ,

అపృష్టప్రతిహారణము. అం. మల్లశాస్త్రప్రతిచారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, ప్రచారములు. [ధనిష్ఠము.

అపూపము. సం. వి. అ. పుం.—అప్పము: చూ,

అపూపకము. సం. వి అ. పుం.—పై—

అపూపికుఁడు. సం. విశ. పిండివంటలు చేయువాఁడు: చూ, వంటవాఁడు.

అపూర్ణత. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిపూర్ణముగానిది: చూ, అసంపూర్ణము.

అపూర్ణము. సం. విశ. 1.—పై.—; అం. 2. వాక్యదోషము ఇరువదినాలుగింటిలోనొకటి: చూ, వాక్యదోషములు. ఉ. వాక్యము క్రియాన్వయంబుల సరిపోనియెడల నపూర్ణము "తమదేశము విదేశీయునిఁ గాఁదోలు" "తమదేశమునుండి విదేశీయులఁ బొఁదోలు." అనివ్రాసినవాని యభిప్రాయము.

అపూర్వము. సం. విశ: చూ, అపురూపము,

అపూర్వవాది. సం. వి. న. పుం. మీమాంసశాస్త్రము తెలిసినవాఁడు: చూ, మీమాంసకుఁడు. [చూ, విధులు.

అపూర్వవిధి. అం. విధులు మూఁడింటిలోనొకటి:

అపృచ్ఛోత్తరన్యాయము. పా. అడుగకుండ జవాబుచెప్పుట తప్పు అనురీతి.

అపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 2. అధికమైనకోరిక: చూ, వాంఛ.

అపేక్షణీయము. సం. విశే. కోరఁదగినది: చూ, వాంఛనీయము. [వాంఛించే.

అపేక్షపడు. మి. అ. క్రి. అక్కఱపడు: చూ,

అపేక్షపెట్టు. మి. స. క్రి :చూ, ఆసపెట్టు.

అపేక్షించే సం. స. క్రి. కోరు: చూ, వాంఛించే. [వాంఛితము.

అపేక్షితము. సం. విశే. కోరఁబడినది: చూ,

అపేక్ష్యము సం. విశే. కోరఁదగినది: చూ, వాంఛనీయము. [చనము.

అపేలము. సం. విశే. తొలఁగినది: చూ, విమో

అపైశునము. సం. వి. అ. న. న్యాయబుద్ధి: చూ, సత్యము. 1.

అపోగండఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-ఆపోగండఁడు. పాలపాపఁడు: చూ, శిశువు; విశే. 2. చొట్టపోయిన శరీరముగలవాఁడు. అంగవికలుఁడు: చూ, లేవఁజాలనివాఁడు; 3. పలుగలవాఁడు: చూ, రూ-ఆపోగండఁడు.

అపోటికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మట్టుబచ్చెలి: చూ, బచ్చెలి.

అపోసానము. వై. వి.=ఆపోశనమ్. భోజనము ప్పుడు పుడిసిట జలముపోసికొని మంత్రపూర్వకముగాఁబుచ్చుకొనుట, రూ-అపోసనము-ఆపోసనము-అపోసము చూ, శుద్ధాచమనము.

అపోహము. సం. వి అ పుం లేనిది ఊహించుట; ఊహించుట: చూ, యోచన.

అప్డు చూ, రూ-అపుడు. [ధేనువు.

అప్తువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. యజ్ఞపశువు: చూ,

అప్తోర్యామము. అం. సోమయజ్ఞము లయిదింటిలో నొకటి. చూ, సోమయజ్ఞములు.

అప్ప. వై. వి. 1.=అమ్బికః. రూ-అవ. తండ్రి. అచ్చ. యయ, కాం. 65: చూ, పితరుఁడు; 2.= అమ్బా. రూ-అవ, తల్లి: చూ, మాత. 1; 3. అక్క, రూ-అవ: చూ, జ్యేష్ఠ. 4; 4. అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1; వై. అవ్యయ. 5. ఆశ్చర్యమును తెలుపును. రూ-అప్పా. ఆమ్రేడితమందు అప్పప్ప. సా. 1, ఆ. 81: చూ, వింత. 1.

అప్పఁగించే. వై. స. క్రి.=అర్పణ: చూ, వశమొనరించే; 2 =అర్పించే. పదిలముగా కాపాడుమని యొప్పగించే: చూ, ఒప్పగించే.

అప్పగింత వై. వి.=అర్పణమ్: చూ, ఒప్పగింత.

అప్పచి వై వి రూ- అ ప్పచ్చి. అపూపమను భక్ష్యము: చూ, భక్ష్యము.

అప్పచిలు దే. వి. బ. రూ-అప్పచ్చిలు చంద్రా. 2, ఆ. 6: చూ, బాలక్రీడ.

అప్పచ్చిలు. దే. వి. బ.—పై.—

అప్పటము. దే. విశే. తేటనది: చూ, పరిస్నము. 2.

అప్పటి. దే. అవ్య. పునర్థకము: చూ, పిండియు.

అప్పడము. వై. వి. అప్పటా. ఒకభక్ష్యము. కళా. 7, ఆ. 81: చూ, భక్ష్యము.

అప్పణ. వై. వి =అర్పణ. రూ-అప్పన, ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు. [వరుణుఁడు. 1.

అప్పతి. సం. వి. ఇ పుం. నీటిఱేఁడు: చూ,

అప్పన. వై. వి. 1. అర్పణ: చూ, రూ-అప్పణ. శుక 2, ఆ. 215, 2 పన్ను: చూ, సిస్తు. 1.

అప్పనము. వై. వి. 1. రూ-అప్పన, పన్ను: చూ, సిస్తు 1; 2. కట్నము, కానుక: చూ, లంచేము; 3 = అర్పణమ్. అప్పగింత: చూ, ఒప్పగింత. వా. 4. ఉచితము. "అప్పనపు మెతుకులుతిన్నాను."

అప్పనసేయు. వై. స. క్రి. 1. (అప్పనము + సేయు) చెప్పు: చూ, వంచించే; 2. అప్పగించే: చూ, వశపఱచే.

అప్పము. అం. 1. అష్టవసువులలో నొకటి: చూ, వసువులు; వై. వి. (1)=అపూపః. గుడాపూపమను భక్ష్యము: చూ, భక్ష్యము.

అప్పళము. వై. వి. 1.=అర్పణః. రూ-అప్పడ

షు: చూ, ధత్యము; 2. అస్ఫాలి. అప్పళింత; చూ, చేఅపు. 1; 3. వేగిరము: చూ, వేగము. 3.

అప్పళములు. నై. వి బ: చూ, బాలక్రీడ.

అప్పళించే. నై. స. క్రి 1. తాఁకు: చూ, స్పృశించే; 2. కష్ట. స్వా. 5, ఆ. 85: చూ, మూయు. 1; 3. వేఁచే: చూ, పరిపాలించే, 4. ఆక్రమించే: చూ, మొగరించే; 5. గ్రహించే. నై. 6, ఆ. 133 చూ, పుచ్చుకొను; 6 తిరిపాపనొత్తు. ఉ, రా. 6, ఆ 207 చూ, పాఱు. 4; 7. మన్నులోనగువానిని విశదముగా పూయు నై. 2, ఆ 141 చూ, పూయు; నై అ క్రి. 8 ఉత్సాహించే, సమకట్టు. చూ, యత్నించే [చే-పు

అప్పళింత. నై. వి. -ఆస్ఫాలనము. చేప్పట చూ,

అప్పసము. దే. అవ్య 1 ఎల్లప్పుడు. పుక. 1 ఆ. 339: చూ, సతతము. 2; వి. 2. మాను ష్యులచేతఁ ద్రిప్పఁబడిన చిన్న నీటికాలువ: చూ, నది.

అప్పా. నై. అవ్య రూ-అప్ప. ఆశ్చర్యార్థకము. రా, వి. 1, ఆ. 59: చూ, వింత. 1.

అప్పాటున. దే. అవ్య. రూ-అపాటున: చూ, డబ్బాటు.

అప్పాదులు. పా. అప్పాదులకు నవియగు. ఉదా. అప్ప-అప్పన, ఉజ్జి-ఉజ్జెన. మొ.

అప్పిచ్చినవాఁడు. అం. 1. గయాపిండదాతా ర్థులు ముప్పదితొమ్మిదిమందిలో నొకఁడు. చూ, గయాపిండదానార్థులు; 2. చూ, ఋణదాత.

అప్పిచ్చే. ద్వ. స. క్రి; చూ, బదులిచ్చే.

అప్పిత్తము. సం. వి.అ. స. అగ్ని చూ, వహ్ని.1.

అప్పీలు. వా. వి.క్రిందికోర్టు తీర్పుపై పైవాని సభవారి తీర్పునకై విన్నపము.

[illegible] సం. వి. స్త్రీ. బ. 1. జలము: చూ, నీ

లము; దే. వి. (1) అప్పు: చూ, బాకీ. 2; అం. 3. ద్రివ్యములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి; చూ, ద్రవ్యములు; 4. మూర్తులుఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, మూర్తులు; 5. పంచభూతములలో నొకటి: చూ, పంచభూతములు.

అప్పుడప్పుడు. ద్వ.వి.స (అప్పుడు + అప్పుడు): చూ, ఎడప దడప.

అప్పుడు. ద్వ. వి. వి (అ + పొద్దు.) 1. ఆకాలము. సప్తమ్యంతము కాలవాచకము. అంతే, అపుడు-రూ-అప్డు; ద్రి. 2 — పై —

అప్పుడే వా. వి. 1. చూ, ఇప్పుడే; 2. అంతకుముందే; 3 ఆవెంటనే.

అప్పుతాకు. మి.వి. ఆకాశము: చూ, వ్యోమము.1.

అప్పుపడు. దే. అ. క్రి రూ-అప్పునడు: చూ, ఋణపడు. [చూ, అష్టకష్టములు.

అప్పుపడుట. అం. అష్టకష్టములలో నొకటి

అప్పుపుచ్చుకొను. అం. వివాదములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి. చూ, వివాదములు.

అప్పుయిచ్చే. దే. స. క్రి: చూ, ఋణమిచ్చే.

అప్పులకాఁపు. దే. వి. అప్పుపుచ్చుకొన్నవాఁడు: చూ, ధనగ్రాహకుఁడు.

అప్పులపోరు. దే. వి. — పై. —

అప్పులవాఁడు. గ్రా. వి. అప్పిచ్చినవాఁడు చూ, ఉత్తమర్ణుఁడు.

అప్పువడు. గ్రా. అ. క్రి: చూ, రూ-అప్పుపడు.

అప్పువిడుదల. ద్వ. వి: చూ, విగణనము.

అప్రికాశము. గం. వి. అ. స. అగ్గిబొగ్గు, కానరానిచేక్క, బొమ్మచేక్క: చూ, నక్తము. 1.

అప్రికాఖండము. అం. దాదాపోయినదగు ఆ, కీర్లులేనియెడు, నిగ్రమకానిపాటు, విస్సాంసులులేనివిన్న, కమలములులేని [illegible] లులేనిపుఖము, కీర్లులేని గృహము, పగరదులేనియాఁడుది, చేట్టులులేనియూరు.(9)

అపరికృతానేకవిషయశ్లేషము. అం. ఒకానొక అలంకారము: చూ, అలంకారము. 3 (చూ, హేతువు 2.) [చూ, స్వస్తిము. 2.

అపరిగుణము. సం. విణ. వ్యాకులతఁబొందినది

అపరితాళము. సం వి.అ. పుం. చూ, నాగము.2.

అపరితప్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఏమియుఁగొఁ చేయఁబాపుట [బన్నము. 2

అపరితిష్ఠ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అగౌరవము చూ,

అపరిహతము. సం. విణ. నాశములేనిది చూ, శాశ్వతము.

అపరిలీతము. అం. (అపరిలీతకము) పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు. (శాస్త్రపురాణాదులలోని మాటలువాడుట.) ఉ. పరిమాణంబు విష్ణు రక్షించెను గాక పరిమాణము విష్ణునామపర్యాయంబుగా విష్ణుసహస్రనామ శ్లోకంబునఁ గలదు. కావుననిది యెల్లరకు సుబోధకము గామియె నిషేధించుటకుఁ గారణము. (ఉ॥ద॥) (చూ, కావ్యదోషములు.) [కంచెమించె. 2.

అపరిత్యక్తము. సం. విణ. కనుపించేది: చూ,

అపరిత్యక్తవిజయజ్ఞానము. అం. అభిజ్ఞలారింటిలో నొకటి: చూ, అభిజ్ఞలు.

అపరిధానము. సం. వి.అ. న. పరిధానము కానిది. అంగము, అప్రాగ్ర్యము, ఉపసర్జనము, గుణము.

అపరిమాణము. సం. వి. అ. న. తప్పుపరిమాణము, పరిమాణము చేసి తప్పుచెప్పిన నేరము: చూ, నేరము. [చూ, వేలుపు.

అపరిమేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: దేవుఁడు:

అపరియుక్తము. అం. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు. (కవులు పరియోగించనిది.) బుద్ధిమున్నగు నీచజనులచే వాడఁబడుశబ్దములను బ్రయోగింపరాదు. బుద్ధివిషయమై చెప్పుటలవిచ్చినప్పుడు తదర్థబోధకమగు పిలుఁగుళ్లనుటయు ప్రయోగింపవలెను. బూతులు కావ్యరచనయందు ప్రయోగింపరాదు. ంథోగాదళస్థార్థముఁ గునెనుఁ గుబ్బములు నింద్యములు (ఉ॥ద): (చూ, కావ్యదోషములు)

అపరియోజకము. సం. విణ: చూ, వ్యర్థము; అం. 2. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి. విశేషములేకుండుట: చూ, పదదోషములు. (చూ, కావ్యదోషములు) [జకుఁడు.

అపరియోజకుఁడు. సం. విణ: చూ, నిష్ప్రయో

అపరియోజనము. సం. విణ: చూ, అపరియోజకము. [బాటు.

అపరివృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ: చూ, మరలఁ

అపరిశస్తము. సం. విణ: చూ, ఓగు.

అపరిసక్తనిషేధన్యాయము. పా. వెనుకటి గ్రంథమువలన సిద్ధియైన యొకటి సంబంధము లేని స్థలమందుఁగూడ బ్రసక్తించినపుడు దానిని నిషేధింపవలయును గాని ప్రసక్తించేది నిషేధింపఁగూడదను ఎట్లనిన.—ప్రాతఃకాలంబునఁబువ్వులు వికసించును. అను వాక్యముచే, నెల్లపూవులు వికసించుట చెప్పఁగాఁ గలువపువ్వులకుఁగూడ వికాసము ప్రసక్తించినది. కావునఁ గలువలు వికసించవని నిషేధించవలయును. ఇది ప్రసక్తనిషేధము. చీఁకటి తెల్లగానుండదు. అని చెప్పుట అపరిసక్తనిషేధము అనురీతి.

అపరిసిద్ధము. వా. సం. విణ. పరిసిద్ధముకానిది.

అపరిసిద్ధి. సం. విణ: చూ, రహస్యము.

అపరిక్ధోభమము. అం. అర్థదోషములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు.

అపరిస్తుతతుల్యయోగిత. అం. ఒకానొక అలంకారము: చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.) (ఇట్లు అపరిస్తుత పరిగణన్న అపరిస్తుతపరిసంగము.)

అప్రస్తుతప్రసంగము. అం. 1. —పై.—; 2. వి. అ. పుం. సంబంధములేని సంభాషణ: చూ, అధికప్రసంగము.

అప్రస్తుతము. సం. విశే. సంబంధము లేనిది: చూ, అసంగతము. 2. [చూ, భూమి. 1.

అప్రహతము. సం. విశే. దున్ననిది. (నేల)·

అప్రాకృతము. సం. విశే. 1. చేయఁబడినది: చూ, ఉపసంపన్నము. 1; 2. విధింపఁబడినది: చూ, [illegible]; 3. అపూర్వమగు బంగారము, మంచిబంగారము, [illegible]: చూ, లోహము 1.

అప్రాకృతుఁడు. సం. విశే. చూ, స్వతంత్రుఁడు.

అప్రాగ్ర్యము. సం. వి. అ. న. చూ, అప్రధానము.

అప్రాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చూ, [illegible].

అప్రా[illegible]ము. ఆం. [illegible]

అప్రాప్యము. సం. విశే. [illegible] చూ, [illegible]సము. 3.

అప్రాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. —పై—

అప్రామాణికుఁడు. సం. విశే. ప్రమాణము కానివాఁడు.

అప్రావృతము. సం. విశే. 1. తెరచి: చూ, స్వతంత్రము; 2. చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, సంవృతము; 3. విధింపఁబడినది: చూ, విహితము. [డు.

అప్రిస్యుఁడు. సం. విశే: చూ, అపాంక్తేయుఁ

అప్రియము. సం. విశే. ప్రియముకానిది: చూ, వ్యళీకము. 1.

అప్రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రీతిలేమి: చూ, [illegible]. 2; విశే. 2. ఇష్టముకానిది : చూ, [illegible]ము. 2.

అప్లుతము. ఆం. మల్లశాస్త్రమునందలి పరిచారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, పరిచారములు.

అప్సర. సం. వి. స్. స్త్రీ.= అప్సరః. రూ- అప్సరస: చూ, అచ్చర.

అప్సరస. సం. వి. స్. స్త్రీ. —పై—

అప్సుచరము. సం. వి. అ. పుం. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

అప్సుజము. సం. వి. అ. న. చూ, అం[illegible]ము.

[illegible] సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]: చూ, [illegible].

అఫలము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible] (...) [illegible] చూ, లాంగలము 1, 2. [illegible] చూ, వంధ్య. 3.

[illegible] సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, [illegible]; 2. [illegible]

[illegible] సం. విశే. [illegible] చూ, [illegible] 4.

[illegible] —పై.— [అగప.

[illegible]: చూ, [illegible],

[illegible] సం. వి. 1. [illegible] 6, ఆ. 38 చూ, వితథము; వి. 2. సాకు [illegible] లేనిమాట: చూ, [illegible]. 2. (చూ, [illegible]) [ముఖుఁడు.

అబద్ధముఖుఁడు. సం. విశే. [illegible] చూ,

అబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విశే. 2. బలములేనిది. చూ, [illegible]ము. 2 [2: చూ, ప్రాజకుఁడు.

అబలుఁడు. సం. విశే. 1: చూ, నిస్సారుఁడు;

అబాధము. సం. విశే. అడ్డుపాటులేనిది: చూ, నిరర్గళము.

అబాధకము. సం. విశే —పై.—

అబాధకుఁడు. సం. విశే. 1. అడ్డంకిలేనివాఁడు: చూ, నిరర్గళుఁడు; 2: చూ, శాంతుఁడు.

అబాధము. సం. విశే: చూ, రూ- అబాంధము.

అబిసీలు. దే. వి. బ. వాహ్యాళి, వేడుకగాతిరుగట. చంద్రాం. 4, ఆ. 192: చూ, విహారము. 1.

అబ్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లచ్చి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2. సురాభేదము: చూ, సుర. 1.

అబ్జజుఁడు. సం వి. అ. పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

అబ్జదళము సం. వి. అ. న. చూ, తామరరేకు. [సూర్యుఁడు

అబ్జబాంధవుఁడు. సం. వి అ. పుం: చూ,

అబ్జభవుఁడు. సం వి. అ. పుం: చూ, అబ్జజుఁడు.

అబ్జము. సం. వి. అ. న. 1. చూ, అంభోజము 1; 2: చూ, అంభోజము. 2; 3. ఉప్పు: చూ, లవణము. 1, పుం, న. 4. శంఖము: చూ, శంఖ 1; పుం. 5. ఎఱ్ఱగన్నేరు *: చూ, హయమారకము; 6: చూ, అర్ఘ్యము. 1: 7. నీరుప్రబ్బలి *: చూ, ప్రబ్బలి; 8 ము... *: చూ, రాజకశేరుక. [బ్రహ్మ. 1.

అబ్జయోని. సం. వి. ఇ. పుం. నలువ: చూ,

అబ్జవాహనుఁడు సం వి అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

అబ్జారి. సం. వి. ఇ. పుం. చేందమామ: చూ, హిమాంశువు. [2. వైద్యుఁడు: చూ, వైద్యుఁడు.

అబ్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. —వై.—;

అబ్దము. సం. వి. అ. పుం 1. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; 2. అద్దము: చూ, ముకురము; 3. కొండ: చూ, పర్వతము; 4. ఒకానొక కొండ: చూ, పర్వతము; 5. తుంగ *: చూ, తృణము. 1; 6. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 7. కుండ: చూ, భాండము. 3.

అబ్దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, సూర్యుఁడు.

అబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సముద్రము; 2. కొలను. చూ, సరస్సు. 1; 3. ఏఱు: చూ, నది; న. 4: చూ, నాలుగు.

అబ్ధికఫము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రపు నురుఁగు: చూ, ఫేనము. [లక్ష్మి. 1.

అబ్ధిజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. లక్ష్మీదేవి: చూ,

అబ్ధిజము. సం. వి. అ. న. 1. శంఖము: చూ, వేలుపుఁజెట్టు; 2. ఉప్పు చూ, లవణము. 1.

అబ్ధిజుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. వైద్యుఁడు: చూ, వైద్యుఁడు; 2. చూ, అబ్జారి; 3. రాహువు, తంగేము. చూ, రాహువు. 1-2; 4 చూ, సూర్యుఁడు. [చూ, సుధ. 1.

అబ్ధినవనీతము సం. వి. అ. న. అమృతము:

అబ్ధినవనీతుఁడు. సం వి అ. పుం. చూ, అబ్జారి.

అబ్ధిఫల్గము సం. వి అ. పుం. పగడము చూ, రత్నము. 1. [భూమి. 1.

అబ్ధిమేఖల. సం. వి అ. స్త్రీ. పుడమి చూ,

అబ్ధిసగవు సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఱు: చూ, నది.

అబ్బ. వై. వి. 1. = అమ్బికా. తండ్రి: చూ, పితరుఁడు. 1; అవ్య. 2. సంతాపార్థకము. (అపేక్షితమందు అబ్బబ్బ. అబ్బబ్బా.) రూ- అబ్బా: చూ, సంతాపము.

అబ్బకాఁడు. ద్వి. విశే. చూ, మూర్ఖుఁడు.

అబ్బరము 1. వై. వి. = అద్భుతమ్. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; విశే. 2. మేగలేనిది. అచ్చ. యు. కాం. 188: చూ, అపాంగము. 3.

అబ్బాటు దే. వి. 1. అకస్మాత్తు: చూ, దబ్బాటు; 2. జనసమ్మర్దము వలనఁగలిగెడు కాఁక. పాఠ్య. 5, ఆ. 71: చూ, సంతాపము.

అబ్బాయి. దే. వి. 1. బాలుఁడు: చూ, శిశువు; 2. కొమరుఁడు: చూ, పుత్రుఁడు. 1.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి. (అబ్బాలు + ఆడు) తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించు.

అబ్బి. దే. వి. రూ-అబ్బీ. 1. బాలుఁడు: చూ, శిశువు; వా. 2. వయస్సువచ్చినవానికిఁబిలుపు [లోఁబడు

అబ్బీ —పై—

అబ్బు. వై. అ. క్రి. =ఆప్-ఆప్తి. దొరకు: చూ,

అబ్బురపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బురము + పడు) రూ-అబ్రపడు: చూ, వెఱఁగొందు.

అబ్బురపాటు. వై. వి. (అబ్బురము + పాటు.) రూ-అబ్రపాటు. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1.

అబ్బురపుపెల్లు. వా. జొన్న, మొక్కజొన్న, కొఱ్ఱ మొదలగు కొన్నిగింజలలో కొంచె [illegible] కన్పడు [illegible] బయలుపా [illegible] తెల్లనికిఁజొచ్చే అసామాన్యపుపేల్లు (అ డ్వెంటిషస్ షూట్సు.)

అబ్బురము. వై. వి, విశ రూ-అబ్రము. 1 —అద్భుతమ్ చూ, వింత. 1; విశ. 2 [illegible] [illegible], అపురూపము కళా. 5, ఆ 151 చూ, క్రొత్త. 2.

అబ్బెంద. దే. వి. ఒకానొక వృక్షము. య 4, ఆ, 28. చూ, వృక్షము.

అబ్బెసము. వై. వి. =అభ్యాసం. కాశీ. 5. ఆ 232; హై. 1, ఆ. 65. చూ, స్వభావము.

అబ్రపడు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-అబ్బురపడు

అబ్రము. వై. వి, విశ=. చూ, రూ-అబ్బురము

అబ్రహ్మచర్యకము. సం. వి. అ. న. స్త్రీపురుషులకలయిక, రతి: చూ, సంభోగము.

అబ్రహ్మణ్యము. సం. విశ. 1. చేంపతగనిది చూ, అవధ్యము; (నాట్యమందు అభ్యుఁడనుమాట.

అబ్రహ్మణ్యుఁడు. సం. విశ. చేంపఁదగనివాఁడు.

అబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము

అభంగము. అం. జన్యతాళములు తొంబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, జన్యతాళములు.

అభంగురము. సం. విశ. భంగురముకానిది. (భంగురము =నశించునది.)

అభగుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

అభయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]: చూ, [illegible]తకి.

అభయము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]: చూ, [illegible]; విశ. 2. [illegible]: చూ, [illegible].

అభయుఁడు. సం. [illegible] చూ, [illegible].

అభ[illegible]. సం. వి. [illegible]. పుం. [illegible]: చూ, వృకము.

అభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, శివుఁడు; విశ. 2. పుట్టుక లేనివాఁడు.

అభాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]: చూ, బీదతనము, [illegible]. 2. భాగ్యము లేని, ఎద్దడి: చూ, [illegible].

అభావము. సం. వి. అ. న. 1. ఏమియులేమి: చూ, [illegible] 1; 2. [illegible]: చూ, మరణము.

అభావిక[illegible]న్యాయము. వా. [illegible] పరస్పరించి [illegible] తో మన కేమి ప్రయోజనముఅని యూరకుండుకీల.

అభావుఁడు. సం. విశ: చూ, బీదవాఁడు.

అభాషణము. సం. వి. అ. న. మాటలేమి: చూ, మౌనము. [మూగ. 3.

అభాషణుఁడు. సం. విశ. మూఁగవాఁడు: చూ,

అభాషబహువ్రీహి. వ్యా. ఉ.—మూఁడుకన్నులవాఁడు; బహువ్రీహి—చలివెలుఁగు; ఉపమానగర్భబహువ్రీహి. — తమ్మికంటి చూ, సమాసము. 1

అభాసము. వా. విశ భిన్నాభిప్రాయము కలిగియుండునది: చూ, అభాసు.

అభాసు. వా. విశ. —పై—

భి. సం. అవ్య. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. ఇటువంటిదని చెప్పుట; 3. మరలమరల: చూ, మెండియు; ద్వి 4. అంశము, వంతు: చూ, భాగము. 1; 5. అభిముఖము, ఎదురు: చూ, ముందఱ. 1; ఉప. 6. 'అభి' అను ఉపసర్గతోఁజేరిన శబ్దములు.—అభిభారము, అభివాదము, అభిషేకము, అభివృద్ధి, అభియానము. [నలపుకాఁడు.

భికుఁడు సం. విణ. రూ—అభీకుఁడు చూ,

భికృతి. అం. 1. ఛందస్సులిరువది యాఱింటిలోనొకటి: చూ, ఛందస్సులు; స. 2 ఇరువదియైదు.

భిక్రమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అతిక్రమము. 2; 2. ఒకటివెంబడి యొకటి.

భీక్ష్ణము. సం. అవ్య. రూ- అభీక్ష్ణము. 1. అసకృదర్థకము, మఱిన్ని మాటిమాటికి: చూ, శశ్వత్తు; 2 శీఘ్రము: చూ, వేగము. 3; 3 ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 4. ఎల్లపుడు: చూ, సతతము. 2.

భిఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. నామధేయము: చూ, పేరు. 1; 2. చూ, యశస్సు; 3. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1. [ప్రాప్తము. 1.

భిగతము. సం. విణ. పొందఁబడినది. చూ,

భిగమనము. సం. వి. అ. న. 1. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 2. జయమునకయి యెదురుకొనిపోవుట: చూ, లూటీ. 4.

భిగమము. సం. వి. అ. పుం. —పై—

భిగమ్యము. సం. విణ. పొందఁదగినది: చూ, ప్రాప్యము. [అభిపన్నము.

భిగ్రస్తము. సం. విణ. మ్రింగఁబడినది: చూ,

భిగ్రహణము. సం. వి. అ. పుం. ఎదురుగా దొంగిలించుట, తెరువాటు: చూ, ముచ్చి్చి

)గ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట: చూ, లూటీ. 4; 2. పగకెదురు: చూ, లూటీ. 4; 3: చూ, మర్యాద; 4: చూ, అభిగ్రహణము.

అభిగ్రహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అభియుక్తుఁడు: చూ, పగకెదురు.

అభిఘరించే. సం. స. క్రి. నెయ్యిమిడుచే, ద్రవద్రవ్యమును బొట్టుబొట్టుగామిడుచే. చూ, మిడుచే.

అభిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాడనము, కొట్టు: చూ, మొత్తు. 1; పా. 2. అభిఘాతజ్వరము. (దప్పి, ఒడలునొప్పి, చెమట, కల్లలుపల్కుట, చేల్లన, గగుర్పాటు, జ్వరతీవ్రముగలది.) చూ, రోగము. 1.

అభిఘాతి. సం. వి. న్. పుం. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1. [తైలము. 2.

అభిఘార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నెయ్యి: చూ,

అభిఘారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరుఁగఁబోఁత: చూ, పొగుపు; వా. 2. నెయ్యివడ్డించుట.

అభిచరించే. సం. అ. క్రి: చూ, సంచరించే.

అభిచరుఁడు. సం. విణ. తోడివాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

అభిచారము. సం. వి. అ. పుం. హింసార్థమైన హోమకర్మము: చూ, హింసాకర్మ.

అభిజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. జన్మభూమి: చూ, పుట్టుచోటు; 2. కులము: చూ, వంగడము; 3. కులాగతమైన పెక్కుములోనగు బిరుదు: చూ, బిరుదము; 4. పొగడిక: చూ, స్తోత్రము; 5. గోత్రము: చూ, ప్రవరము. 1.

అభిజాతుఁడు. సం. విణ. 1. మంచికులమునఁ బుట్టినవాఁడు, అంగములతో భేదము చేదువు. కొన్నవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 2. చేదువరి: చూ, విద్వాంసుఁడు; 3. తగవరి: చూ, న్యాయాధిపతి.

అభిజిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. పగటఁబదునాలుగు గడియలమీఁద రెండుగడియల కాలము;

2. కానరాని చోటను, జరుగుచున్న వాని: చూ, నక్షత్రము. 1.

అభిజ్ఞలు. అం. దివ్యదృష్టి, దివ్యశ్రోత్రము, పూర్వనివాసానుస్మృతి, పరచిత్తజ్ఞానము, అపరిక్షిత విజయజ్ఞానము, వియద్గమనాగమనవ్యాపారాది లక్షణమగునబుద్ధి. (6.)

అభిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. గురుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. తెలివి: చూ, బుద్ధి.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము. అం. కాళిదాసకృతము: చూ, కావ్యనాటకములు.

అభిజ్ఞుఁడు. సం. విణ. నేర్పరి చూ, సమర్థుఁడు.

అభితప్త. అం. సంచారీభావమునఁబుట్టినదృష్టులిరువదెంటిలో నొకటి: చూ, సంచారీభావమునఁబుట్టినదృష్టులు.

అభితము. సం. వి. అ. న. 1. దగ్గఱ: చూ, సమీపము. 1; 2. ఇరుదెసలు: చూ, పార్శ్వము. 2; 3. శీఘ్రము: చూ, వేగము. 3; 4. అంతయు: చూ, సర్వము; 5. ఎదురు: చూ, ముందఱ. 1.

అభిత్రికము. అం. తిర్యక్కరణబంధము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, తిర్యక్కరణబంధములు.

అభిదర్శించు. సం. స. క్రి. చూచు: చూ, [పరీక్షించు.

అభిధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శబ్దవృత్తి సంకేతితములగు పదపదార్థముల సంబంధము: చూ, వృత్తి — ఇవిమూఁడు.— అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన. [పేరు 1

అభిధానము. సం. వి. అ. న. నామము: చూ,

అభిధామూలధ్వని. అం. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము, అసంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము, గపాదిరూపము. [చూ, సూచకము. 6.

అభిధాయకము. సం. విణ. తెలియఁజేయుట:

అభిధేయము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, అభిధానము; 2. శబ్దార్థము: చూ, టీక.

అభిధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరద్రవ్యాపేక్ష: చూ, వాంఛ.

అభినందనము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట చూ, సంతోషము; 2: చూ, సంతోషము.

అభినంది. సం. వి న్. పుం. తాళప్రాణకళాభేదము. జన్యతాళములు తొంబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, జన్యతాళములు.

అభినందించు. సం. అ. క్రి. 1: చూ, సంతోషించు; స. క్రి. 2: చూ, స్తుతించు.

అభినయదర్పణము. అం. భరతశాస్త్రగ్రంథములలో నొకటి: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

అభినయము. సం వి. అ. పుం. తనయొక్కగాని ఇతరులయొక్కగాని యభిప్రాయములను దెలుపు హస్తాదిచలనము (ఇది చతుర్విధము.- 1. ఆహార్యము = నానావేషముల చేఁ గలిగినది; 2. వాచికము — వాక్కు చేతఁగలిగినది, 3. ఆంగికము = అంగము చేతఁగలిగినది; 4. సాత్త్వికము = సత్త్వము చేతఁగలిగినది.); చూ, వ్యంజకము 1.

అభినయములు. అం. ఆంగికము, వాచికము. ఆహార్యము, సాత్త్వికము. (4)

అభినయరాగసమృద్ధి. పా. అభినయించి సభికుల రంజించుట. [యుతములు. (2)

అభినయహస్తములు. పా. సంయుతములు, అసంయుతములు. (2)

అభినయించు. సం. స క్రి. అంగన్యాసాదుల చే అర్థమును సూచించు.

అభినవగుప్తుఁడు అం. శాస్త్రపరిశ్రోతలలో నొకఁడు: చూ, శాస్త్రపరిశ్రోతలు.

అభినవము. సం. విణ. క్రొత్త: చూ, నూతనము.

అభినవోద్భిజ్జము. సం. విణ. క్రొత్తమొలక: చూ, మొక్క. 1. (మందు.

అభిని. దే. వా. వి. = అహిఫేనమ్: చూ, నల్ల

అభినిపాలు. దే. వా. వి. నల్లమందుపాలు.

అభినిర్ముక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడ స్తమించువేళ నిద్రించేవాఁడు.(వ్యతి-:చూ, అభ్యుదితుఁడు.)

అభినిర్యాణము. సం. వి. అ పుం. గెలువనిచ్ఛయించినరాజు ప్రయాణము, యాత్ర: చూ. ప్రయాణము.

అభినివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోరిక చూ, ప్రవేశము; 2. గ్రహణము, పట్టుకోలు: చూ, పరిగ్రహము. 1; 3. ఏదేనొక పనిని తప్పక చేసెదనని దృఢముగా చెప్పుట: చూ, ప్రతిజ్ఞ. 1.

అభినిష్టానము. సం. వి. అ. పుం. 1. అక్షరము: చూ, వర్ణము. 1; 2. రెండుసున్నలు: చూ, విసర్జనీయము. 1.

అభినీతము. సం. విశే. 1. న్యాయముతోఁగూడినది: చూ, యోగ్యము. 2; 2. సంస్కరింపఁబడినది; 3. కోపముఁగలది: చూ, అయుక్తము. [ణుఁడు

అభినీతుఁడు. సం. విశే. కోపి: చూ, కోపి

అభినుతము. సం. విశే. స్తుతింపఁబడినది: చూ, స్తుతము.

అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తుతి, పొగడ్త:చూ, స్తోత్రము. [స్తుతించు

అభినుతించు. సం. స. క్రి. పొగడు: చూ,

అభిన్నత. సం. వి. అ. స్త్రీ. భేదములేమి:చూ, ఐక్యగింత. 1.

అభిన్నము. సం. విశే. అంతయు:చూ, సర్వము.

అభిన్యాసము. సం. వి. అ. న. 1. పెట్టుకొనుట, ఉంచుట: చూ, పెట్టుకోలు; పా, 2. సంధిలక్షణములుగల యొకరోగము.(వాతపిత్తశ్లేష్మములకలయికఁగలది.)

అభిపన్నము. సం. విశే. 1. తప్పినది: చూ, అపరాద్ధము; 2. ఘ్రింగఁబడినది: చూ, అభిగ్రస్తము; 3. ఆపదపొందినది:చూ, ఆపద్గతము; 4. శరణుఁజొచ్చినది; 5. ప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, విఖ్యాతము; 6. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, సమ్మతము.

అభిపన్నుఁడు. సం. విశే. 1. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు: చూ, ఈకోలుకాఁడు; 2. ఆపదపొందినవాఁడు:చూ, కడగండ్లమారి; 3.తప్పుచేసినవాఁడు: చూ, దోషి; 4. కనికరముగలవాఁడు: చూ, దయాళువు; 5. శత్రువులచే నాక్రమింపఁబడినవాఁడు; 6. శరణుఁజొచ్చినవాఁడు; శరణు చొరఁదగినవాఁడు: చూ, శరణీయుఁడు. [చూ, రత్నము. 1.

అభిపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పగడము:

అభిప్రాయభేదము. పా. ఉద్దేశముచేఱుగుట.

అభిప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. తలఁపు: చూ, విషయము. 4.

అభిప్రేతము. సం. విశే. తలఁపఁబడినది: చూ, ఇతము. [చూ, పరాభవము.

అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము:

అభిభవించు సం. స. క్రి. అనాదరించు: చూ, తిరస్కరించు.

అభిభావము. ఉప. ఇచట 'అభి' అనునది ధాత్వర్థమునుతిరస్కారముఅను నర్థమునకు మార్చినది.

అభిభావితము. సం. వి. అ. న. రతి, కలయిక: చూ, సంయోగము. [చూ, పరాభవము.

అభిభూతము. సం. విశే. తిరస్కరింపఁబడినది:

అభిభూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆత్మగంధుఁడు, విజయముగలవాఁడు: చూ, విజయి.

అభిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 2. మంత్రముచే సంస్కరించుట.

అభిమంత్రించు. సం. స. క్రి. 1. పిలు : చూ, పిలుచు; 2. మంత్రముచేసంస్కరించు.

అభిమంత్రితము. సం. విశే. పిలువఁబడినది:చూ, ఆహూతము.

అభిమతము. సం. వి. అ. న. 1. అంగీకారము చూ, సమ్మతము; 2. సమ్మతియైనది: చూ, సమ్మతము.

అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అభీమ-ము. కయ్యము చూ, యుద్ధము; 2. చేంఘటు చూ, వధము; 3. కట్టు: చూ, బంధము. 1.

అభిమర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1, కయ్యము: చూ, యుద్ధము; 2. రాయిడి: చూ, పీడనము

అభిమర్శనము. సం. వి. అ. న. ప్రేమమున శరీరము అల్లనతడవుట: చూ, నిమురుట.

అభిమర్శించే. సం. స. క్రి. ప్రేమమున శరీరము అల్లనతడవు; చూ, నిమురు. [శత్రువు. 1.

అభిమాతి. సం. వి. ఇ. పుం. పగతుఁడు: చూ,

అభిమానజము. అం. ప్రేమపంచకములోనొకటి: చూ, ప్రేమపంచకములు.

అభిమానప్రీతి అం. చతుర్విధప్రీతులలో నొకటి: చూ, చతుర్విధప్రీతులు.

అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. (ధనాదులచేఁగలిగెడు) గర్వము: చూ, అహంకారము; 2 తెలివి: చూ, బుద్ధి; 3. చెలిమి; చూ, స్నేహము. 1; 4. చంపుట: చూ, వధము; 5. పొగడిక: చూ, స్తోత్రము.

అభిమాని. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అభిమానముగలవాఁడు.

అభిమానించే. సం. స. క్రి: చూ, సమ్మానించే.

అభిమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అభిముఖపుచేరిక. మి. వా. వి. సూర్యరశ్మి సోఁకుటకనువుగా నేర్పడిన ఆకులయెదురుచేరిక. (జిల్లేడుఆకులఅమరిక.) (అపోజిట్టు) చూ, ఆకుల అమరికలు. [సాహరించే. 1.

అభిముఖమగు. మి. అ. క్రి. ఎదురగు: చూ,

అభిముఖము. సం. విశే. ఎదురు మొగమైనది: చూ, ముండఱ. 1.

అభిముఖుఁడు. సం. విశే. ఎదుటనున్నవాఁడు: చూ, సమ్ముఖుఁడు. [శత్రువు. 1

అభియాతి. సం. వి. ఇ. పుం. పగతుఁడు: చూ,

అభియానము. సం. వి. అ. న. 1. జయమునకై ఎదురుకొనిపోవుట: చూ, లూటీ. 4; ఊప. 2. (ఇచట ధాత్వర్థమును 'యుద్ధమ' ను వర్గమునకు మార్చినది.)

అభియుక్తుఁడు. సం. విశే. ఆసగలాఁడు చూ, లుబ్ధుఁడు. 2; 2. అభిగ్రహుఁడు: చూ, పగకాడు. [డు: చూ, పగదాం.

అభియోక్త. సం. వి. ఋ. పుం. పగకెదిరించువాఁ

అభియోగము. సం వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట, అభిగ్రహము: చూ, లూటీ. 4; 2. పగకెదిరించుట చూ, దాడి. 1; 3. ప్రారంభ: చూ, యత్నము: 4. తిట్టు చూ, శాపము. 1; 5. ఒట్టు చూ, శపథము; 6. అన్యాయముకాఱుట; 7 అపకీర్తి: చూ, బన్నము. 2; 8: చూ, అపమాఱు; పా. 9. వ్యాజ్యము, సివిలుక్రిమినలుచర్య.

అభియోగి. సం. వి. న్. పుం. చూ, అభియోక్త.

అభియోగించే. సం. స. క్రి: చూ, పగకెదిరించే.

అభిరతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ చూ, వాంఛ.

అభిరామమణి. అం. ఒకానొకకావ్యము: చూ, కావ్యనాటకములు. [సౌందర్యము.

అభిరామము. సం. విశే. ఒప్పిదమైనది: చూ,

అభిరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పేరాస: చూ, వాంఛ; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

అభిరుద్గత. అం. షడ్జగ్రామగతమూర్ఛనలలో నొకటి: చూ, షడ్జగ్రామగతమూర్ఛనలు.

అభిరూపము. సం. విశే: చూ, అభిరామము.

అభిరూపుఁడు. సం. విశే. 1. ఒప్పిదముగలవాఁడు: చూ, సురూపుఁడు. 1; 2. పండితుఁడు:

చూ, విద్వాంసుఁడు; 3. తగినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు.

అభిలషించు. సం. స. క్రి. కోరు: చూ, వాంఛించు.

అభిలాపము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, అలికిడి: చూ, స్వరము. 2.

అభిలావము. సం. వి. అ. పుం. పైర్లు మొదలగునవి కోయుట, కోఁత: చూ, లవనము.

అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. 1. కోరిక: చూ, వాంఛ; అం. 2. విప్రలంభములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విప్రలంభములు.

అభిలాషకుఁడు. సం. విశే. (ఏవిషయమందైనను తెంపులేని) ఆసగలవాఁడు. చూ, లుబ్ధుఁడు. 2

అభిలాషి. సం. విశే. ఇ.—పై.—

అభివందనము. సం. వి. అ. న. నతి: చూ, నమస్కారము. [చూ, వందారువు.

అభివాదకుఁడు. సం. విశే. మ్రొక్కువాఁడు.

అభివాదనము. సం. వి. అ. న. 1. గోత్రనామములు చెప్పి పాదములు సోఁక మ్రొక్కుట చూ, నమస్కారము; ఉప. 2. (ఇచట ధాత్వర్థమును "నమస్కారము" అను నర్థమునకు మార్చినది.) [నియావు: చూ, ధేనువు.

అభివాన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూడలు బ్రతుక

అభివీక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు: చూ, వీక్షించు

అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతిశయము, పెంపు: చూ, హెచ్చు. 2; ఉప. 2. (ఇచట 'అభి' యనునది వ్యర్థమైనది.)

అభివేదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్రాంతి, అఱుము: చూ, పురి. 4; 2. వేలుపెండ్లము సంపాదించుట; 3. ఘన్నపోతునుగట్టెడికన్నె చూ, కన్నె. 7.

అభివ్యక్తము. సం. విశే. స్పష్టపఱచేనది, ఐంద్రియకము: చూ, వెల్లడి.

అభివ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మాఱురూపము దోఁచుట: చూ, ప్రతిబింబము. 1.

అభివ్యాపించు. సం. అ. క్రి: చూ, వ్యాపించు.

అభివ్యాపసన్నిపాతలక్షణము. పా. వాతపిత్తశ్లేష్మములు ఏకమై ముఖము మెఱుఁగుగనుండి అధికనిద్రఁగలిగియుండుట. (అసాధ్యము.)

అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. దూఱు: చూ, నింద. 1.

అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దూఱుట: చూ, నింద. 1; 2. వేఁడుట: చూ, యాచన.

అభిశస్తుఁడు. సం. విశే. 1. పరస్త్రీగమనాది దోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు, అపూరితుఁడు: చూ, దోసకారి.

అభిశాపము. సం. వి. అ. పుం. ఊరక మోపిన నింద: చూ, నింద. 1.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. రూ—అభీషంగము. 1. అవమానము: చూ, బన్నము. 2; 2. ఒట్టు: చూ, శాపము. 1; 3. తిరస్కారము: చూ, పరిహేలనము; 4. తిట్టు. చూ, శపథము.

అభిషవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట. చూ, సురామండము; 2. జన్నము: చూ, యజ్ఞము; 3. మునుక: చూ, స్నానము. 1; 4. సోమపానము, 5. కల్లుత్రాగునపుడు తినుటకై యావాలు మొదలయిన వానిచేతఁ బొగచిన మాంసపుముక్క: చూ, మాంసము.

అభిషిక్తము. సం. విశే. తలయంటు: చూ, స్నానము. 1.

అభిషుతము. సం. వి. అ. పుం. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు: చూ, శుక్తము. 1.

అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. రూ—అభీమరము: చూ, యుద్ధము.

అభిషువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ—అభీషువు, కిరణము: చూ, మయూఖము. 1.

అభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. మునుక: చూ, స్నానము. 1; (అభిషేకములు.—రాజ్యాభిషేకము, మూర్ధాభిషేకము, పాదుకాభి[illegible]

షేకము.); అం. 2. షోడశోపచారములలో నొకటి, స్నానము: చూ, ఉపచారములు; ఉప. 3. (ఇచట "అభి" అనునది నిరర్థకము.)

అభిషేకించు సం. స. క్రి: చూ, మునిగించు.

అభిషేణనము. సం. వి. అ. న. సేనతో శత్రువు నెదుర్కొనిపోవుట: చూ, లూటీ. 4.

అభిష్టుతము. సం. విణ. పొగడఁబడినది: చూ, స్తోత్రము.

అభిష్యందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితెవులు చూ, బిడాలము 2; 2 మిక్కిలి కారుట చూ, స్రవణము; 3. మిక్కిలి సంపద, పెంపు: చూ, సమృద్ధి, 4. రాగద్వేషాదులఁ బుట్టిన క్లేశము: చూ, శోకము.

అభిష్వంగము సం. వి. అ. పుం. 1. పేరాస: చూ, వాంఛ; 2. తిట్టు: చూ, శాపము. 1.

అభిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటితెవులు: చూ, బిడాలము. [చూ, వంచన.

అభిసంధానము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చుట.

అభిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. పోరు. చూ, యుద్ధము. [పఁబడ్డవాఁడు.

అభిసంహితుఁడు. సం. విణ. దుర్బోధచే

అభిసరుఁడు. సం. విణ. తోడివాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

అభిసరించు సం. స. క్రి. ప్రియులొకరొకరి నుద్దేశించు చూ, గుటించు.

అభిసారి. సం. విణ. (స్త్రీ. ఈ. న.) 1. ఒకటి నుద్దేశించి పోవువాఁడు; అం. 2. భోగవ్యూహము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, భోగవ్యూహములు.

అభిసారిక. అం. నాయిక లెనమండ్రిలో నొకతె: చూ, నాయికలు. (ప్రియునిఁగూర్చి సంకేతస్థలమునకుఁ బోయెడి నాయిక — దూతి, దాసి, సఖి, చెలి, ధాత్రేయి, ప్రాతివేశిని, లింగిని, శిల్పిని యనువారు సహాయులు.)

అభిహారము సం. వి. అ. పుం. 1. పగకదిరించుట: చూ, లూటీ. 4; 2 దొంగతనము: చూ, ముచ్చిలి; 3. యుద్ధమునకు సమస్తబలము నాయిత్తపడుట: చూ, సన్నాహము.

అభిహితము. సం. విణ. భాషితము, చెప్పఁబడినది: చూ, శబ్దము. 2.

అభీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కవిత్వము చెప్పువాఁడు, కవి: చూ, మాటలల్లువాఁడు; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; విణ. 3. భయము లేనివాఁడు: చూ, నిర్భయుఁడు; 4. రూ-అభికుఁడు: చూ, వలపుకాఁడు; 5. దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 6. లంజెకాఁడు: చూ, విటుఁడు.

అభీక్ష్ణము. సం. అవ్య: చూ, రూ-అభిక్ష్ణము.

అభీప్సితము. సం. విణ. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛ. [మరము.

అభీమరము. సం. వి. అ. పుం. చూ, రూ-అభి

అభీరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచెగ*: చూ, శతమూలి. [2. భీరువు కానిది.

అభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ 1.—పై—; విణ.

అభీశువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ-అభీషువు: 1. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 2. రజ్జువు, పగ్గము: చూ, సూత్రము. 1.

అభీషువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై—

అభీష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కోరిక: చూ, వాంఛ; విణ. 2. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛ; 3. మనస్సునకు హితమైనది: చూ, హృద్యము.

అభూతము. సం. విణ. జరగనిది.

అభేదత్వము. సం. విణ. భేదములేనిది, కలుపుగోలు: చూ, బుజ్జగింత. 1.

అభేదము. సం. వి. అ. పుం.—పై—

అభేద్యత. పా. ఇతరపదార్థములను తనలోఁ బ్రవేశింపనీయనిశక్తి.

అభేద్యము. సం. విశే. భేదింపఁదగనిది: అచ్ఛేద్యము: చూ, సాంద్రము. 2.

అభోజనము. సం. వి. అ. న. పస్తు: చూ, లంకణము

అభోజ్యభోజనము. సం. అజ్ఞానదాయకములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

అభ్యంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, పుం. ఒకటిరెండు సార్లురత్నులు వేసినయావు: చూ, ధేనువు.

అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తలయంటు చూ, స్నానము. 1.

అభ్యంజనము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

అభ్యంతము. మి. అ. క్రి: చూ, నట్టునడు

అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1 ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు: చూ, మండలము. 1, 2. నడిమిచోటు. చూ, సందు. 6; 3 అడ్డము. చూ, నిరోధము. 1; విశే. 4: చూ, అఎందన.

అభ్యక్తము. సం. విశే: చూ, అక్తము.

అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. దాఁపు: చూ, సమీపము. 1; విశే. 2. దాఁపైనది: చూ, సమీపము. 1.

అభ్యనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ· చూ, సెలవు.

అభ్యమితుఁడు. సం. విశే: చూ, వ్యాధితుఁడు.

అభ్యమిత్రీణము. సం. వి. అ. పుం. శత్రువున కెదురుగాఁబోవుట: చూ, లూటీ. 4.

అభ్యమిత్రీయము. సం. వి. అ. పుం.—పై—

అభ్యమిత్రీణుఁడు. సం. విశే. మగఁటిమితో నెప్పుడు శత్రువుల కెదురుగాఁ బలువాఱు మోహరించువాఁడు: చూ, పగదారి.

అభ్యమిత్రీయుఁడు. సం. విశే. —పై.—

అభ్యమిత్ర్యుఁడు. సం. విశే. —పై.—

అభ్యర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ: చూ, సపర్య.

అభ్యర్చించు. సం. స. క్రి: చూ, పూజించు.

అభ్యర్చితుఁడు. సం. విశే. పూజింపఁబడిన వాఁడు: చూ, పూజితుఁడు. 1.

అభ్యర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. దగ్గఱ: చూ, సమీపము. 1; విశే. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 1.

అభ్యర్థి పా. సహాయముకోరువాఁడు, ఒకపదవి కొఱకు ప్రయత్నించు వ్యక్తి.

అభ్యర్థించు సం. స. క్రి 1: చూ, అపేక్షించు; 2. ప్రార్థించు చూ, వేఁడికొను.

అభ్యర్థితుఁడు. సం. విశే 1. కోరఁబడినవాఁడు; 2 చూ, ప్రార్థితుఁడు

అభ్యర్హితుఁడు. సం విశే· చూ, సమర్థుఁడు.

అభ్యవకర్షణము. సం. వి. అ. న. నాటినముల్లు లోనగు వానినూడఁదీయుట; పైనుండు వికారమైన గాడము మొదలైనవానిఁ బెఱుకుట (అని కొందఱు): చూ, సర్హాము.

అభ్యవస్కందనము సం. వి. అ. న. మోసమున పరరాజ్యము నాక్రమించుట, గోఁపుడు, ముట్టడి (అని కొందఱు): చూ, లూటీ. 4.

అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. భోజనము, సాపడుట: చూ, సాపాటు.

అభ్యవహరించు సం. స. క్రి. భుజించు: చూ, సాపడు. [భుక్తము. 1.

అభ్యవహృతము. సం. విశే. తినఁబడినది: చూ,

అభ్యసనము. సం. వి. అ. న.: చూ, అభ్యాసము.

అభ్యసనీయము. సం. విశే. అభ్యసింపఁబడినది: అభ్యసితము, అభ్యస్తము.

అభ్యసించు. సం. స. క్రి. అలవాటుచేయు: చూ, వాడుకపడు.

అభ్యసితము. సం. విశే: చూ, అభ్యసనీయము.

అభ్యస్తము. సం. విశే. —పై.—

అభ్యాంతుఁడు. సం. విశే: చూ, వ్యాధితుఁడు.

అభ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. [illegible]ము, కల్లనిగడము: చూ, యుద్ధ[illegible]

అభ్యాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. భోజనసమయము నకు వచ్చినవాఁడు: చూ, పరదేశి.

అభ్యాగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అభ్యాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కయ్యము: చూ, యుద్ధము; 2: చూ, ఎదురుకొనివచ్చుట; 3. అడుపు: చూ, మొత్తు. 1; 4. దాఁపు: చూ, సమీపము. 1; 5. పగ: చూ, విరోధము. 1; 6. చావు: చూ, మరణము.

అభ్యాగారికుఁడు. సం. విణ. కుటుంబమునందు మిక్కిలి ఆశగలవాఁడు. చూ, లుబ్ధుఁడు 1.

అభ్యాఘాతము. సం. వి. అ. న. పైఁబడుట [చూ, యుద్ధము.

అభ్యాదానము. సం. వి. అ. న. అభిముఖముగా స్వీకరించుట, ఆరంభము: చూ, యత్నము.

అభ్యాధానము. సం. వి. అ. న. ఉంచుట: చూ, పెట్టుకోలు.

అభ్యామర్దము. సం. వి. అ. పుం. జగడము

అభ్యాశము. సం. వి. అ. న. 1 అంచె-అంసె, దాఁపు: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 1.

అభ్యాసదనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-అభ్యాసాదనము.

అభ్యాసపడు. మి. అ. క్రి: చూ, వాడుకపడు.

అభ్యాసము. సం. వి. అ. న. 1. దగ్గఱ: చూ, సమీపము. 1; 2. అభ్యసము, అలవాటు: చూ, స్వభావము; విణ 3. దాఁపైనది: చూ, సమీపము. 1.

అభ్యాసయోగము. అం. పేరినుపంచకము నందొకటి: చూ, పేరిముపంచకము.

అభ్యాసాదనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు, ముట్టడి (అని కొందఱు.): చూ, లూటీ. 4.

అభ్యాసాధనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

అభ్యాండి. స్కం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తియ: చూ, కంభళి.

అభ్యుచ్చయము. అం. అర్థాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అర్థాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. ఇంటికివచ్చిన పెద్దలకుఁజేయు మర్యాద: చూ, అభ్యాగమము. 2.

అభ్యుదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుకొలుపు: చూ, శుభోదయము; అం. 2. రహీనతానము నేడింటిలోనొకటి: చూ, రహీనతానములు.

అభ్యుదితుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. సూర్యుఁడు ఉదయించువేళ నిద్రించువాఁడు. (వ్యతి: చూ, అభినిర్ముక్తుఁడు.); విణ 2. పుట్టినవాఁడు: చూ, ఉదితుఁడు.

అభ్యుక్షించు. సం. స. క్రి. 1. చిలికించు: చూ, చల్లు 1; 2: చూ, మీఁదకొత్తు.

అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇయ్యకోలు. చూ, సమ్మతము; 2. పుచ్చికోలు: చూ, పరిగ్రహము. 1; 3. దాఁపు: చూ, సమీపము. 1.

అభ్యుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుగ్రహము: చూ, సాకతము. 2; 2. దానసమ్మానములతోటి స్వీకారము: చూ, పరిగ్రహము. 1.

అభ్యుషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉడికినగుగ్గిళ్లు: చూ, పోలి; 2. నానఁబెట్టినగుగ్గిళ్లు: చూ, పోలి; 3. నానఁబెట్టి వేఁచిన గుగ్గిళ్లు: చూ, పోలి. (రూ-అభ్యూషము-అభ్యోషము.)

అభ్యూషము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అభ్యోషము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అభ్రికభస్మము. పా. ఇదిత్రివిధము.—సహస్ర పుటము, శతపుటము, అమృతీకరణయుక్తము (ఇది త్రియలమీఁదనడచును)

అభ్రికము. సం. వి. అ. న. 1. గిరిజము: చూ, శేగడ; 2. ఒకానొక ఔషధభస్మము:చూ, భస్మములు; పా. 3. తరుకుతేకులవంటి ఖనిజము; అం. 4. రదక్షతిములు పదింటిలో నొకటి: చూ, రదక్షతములు.

అభ్రిగము. సం. వి. అ. పుం. పిట్ట: చూ,పక్షి.

అభ్రిజము. సం. వి అ. పుం: చూ, వానకో యిల. 2. [రాహువు. 2.

అభ్రిపిశాచకము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

అభ్రిపుష్పము. సం.వి.అ.పుం: చూ, ప్రబ్బలి*.

అభ్రిమయూరన్యాయము. పా. మేఘమును జూచిన నెమలికి సంతోషమనురీతి.

అభ్రిమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని యేనుఁగు, ఐరావతము: చూ, హస్తి.

అభ్రిమార్గవము. సం.వి.అ.పుం:చూ,ముల్లంగి.*.

అభ్రిము. సం. వి.అ.న. 1: చూ,అభ్రికము. 1; 2.=ఉశ్వరము. ఆకసము:చూ, వ్యోమము.1; 3. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 4. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 5. సురలోకము: చూ, స్వర్గము.

అభ్రిమువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, మేఘము.

అభ్రిష్టన్యాయము. పా. తనకుచితమైన ధర్మము వలనఁ జలింపకయుండుట అనురీతి.

అభ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=అబక. ఓడలో నుండు కట్టుగుద్దలి, కొయ్యగుద్దలి, లవణాదు లుత్రివ్వునట్టి మానిగుద్దలి: చూ, పిలి. 2; 3. బ్రహ్మపట్టణము: చూ, బ్రహ్మపురి.(చూ, దేశము.)

అభ్రియము. సం.విశ. మబ్బునఁబుట్టినది(అగ్ని): చూ, వహ్ని. 1.

అభ్రిమము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1.

అమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. =అమవస: చూ, సూర్యేందుసంగమము. (బహుళపక్షమంద! పదునైదవతిధి.); అవ్య. 2. సహార్థము,కూడ' చూ,సహితము; 3. దగ్గఱ:చూ,సమీపము.1; నై. వి. (1)=అమ్మ, అమ్మ: చూ,మాత. 1; (2)=అమ్మ. అక్క: చూ, సహోదరి.

అమంగళము. సం. వి. అ. న. 1. చేటు. చూ, హాని. 2; విశ. 2. అశుభమైనది:చూ, ఓగు.

అమండము. సం. వి. అ. పుం.=ఆముదము.యా- ఆమండము.*: చూ, వ్యాడంబకము.

అమందము. సం. విశ. చులుకైనది. [వాఁడు.

అమంది. సం. వి. న్. పుం. తల్లిమాటఁజెల్లించు

అమరము. సం. వి. అ. న. గంత్రిగధము, పెంట బండి: చూ, శకటము. 1

అమడకాయ. వా. వి: చూ, జంటకాయ.

అమడపిల్లలు. వా. వి. బ. అంటిపెట్టుకొనిన బిడ్డలు, జంటలు.

అమడమాటలు వా. వి. బ. 1. ముందొకటి చెప్పి దానికి విరుద్ధమగునట్లు మఱియొకటిచెప్పుట; 2. రెండర్థములగునట్లు మాట్లాడుట; 3. మడతమాటలు.

అమడలు. నై. వి. బ. 1. కవబిడ్డలు: చూ,యమళశిశువులు. "కుశలవులమడలు."; 2.=యమళమ్. తృణధాన్య విశేషము: చూ, ధాన్యము.

అమతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, యముఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ, మూర్ఖుఁడు.

అమత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కంచుగిన్నె: చూ, పాత్రము. 6; 2. అన్నాదులుభుజించెడుపాత్రి: చూ, పాత్రము. 6.

అమయు. దే.అ.క్రి. ఉపయుక్తమగు. ఉ,హరి.- 4, అ. 213: చూ, పొందుపడు.

అమర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రుని పట్ట ణము, అమరావతి: చూ, దేశము; 2. [illegible]

ము: చూ, స్తంభము. 1; 3. గణిక *: చూ, తృణము. 1; 4. తిప్పతీఁగ. *: చూ, సోమవల్లి; 5. జరాయువు: చూ, మావి. 2.

అమరకము. దే. వి. పాళెపట్టు దొరలకియ్యఁబడు కొలఁదిసీమ, ముక్తాకుము, శిస్తునకును రయితునకు అమరకము చేయఁబడిన నేల: అతుకుఁబడి, అమరము. [గు *.

అమరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, లొద్దు

అమరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, పొదరసము; 2. పొగడ *: చూ, వకుళము; దే. వి. (1) అతుకుఁబడి: చూ, అమరకము; పా. (2) (అమరకోశము, నామలింగానుశాసనము అమరసింహుఁడు వ్రాసిన సంస్కృత నిఘంటువు.) (సం అని కొందఱు)

అమరశిలాగంధకము. పా. అంగడి మందు వస్తువు, కడ్డీగంధకము· చూ, గంధకము.

అమరశేషము. పా. త్రికాండశేషము. (పురుషోత్తమకవి విరచితమగుసంస్కృతనిఘంటువు)

అమరసర్షప. సం. వి.ఆ. స్త్రీ: చూ, వాయింట*.

అమరారామము. అం. ఆరామములయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆరామములు.

అమరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, అమర. 1; అం. 2. దిక్పాలురపట్టణములుఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దిక్పాలురపట్టణములు.

అమరాశనము. సం. వి. అ. న. నెయ్యి: చూ, తైలము. 2.

అమరి. సం. వి. ఇ. న. ఊర్మి: చూ, ఉమ్మి.

అమరించు. దే. స. క్రి, అ. క్రి: చూ, సమ్మతించు.

అమరిక. దే. వి. 1. చేందము: చూ, విధము. 1; 2 అందము, సొగసు: చూ, సౌందర్యము.

అమరు. దే. అ. క్రి. 1. అంగీకరించు. పాండు. 1, ఆ. 107: చూ, సమ్మతించు; 2. యుక్తము, అనువుపడు: చూ, సరిపడు. 2; 3. అయిత్తపడు. ఉ, హరి. 6, ఆ. 147: చూ, సంతవకట్టు; 4. సమకూడు. ఆధ్యా. బాల, కాం. 179: చూ, సిద్ధించు.

అమరుకము. అం. అమరుగుని విరచితము: చూ, కావ్యనాటకములు. [అమర్చు.)

అమరుచు. దే. క్రి: చూ, అమరించు. (రూ-

అమరుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1: చూ, వేలుపు; 2: చూ, శివుఁడు; 3. అమరసింహుఁడు.

అమర్త్యుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ, వేలుపు.

అమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మర్యాద లేమి: చూ, బన్నము. 2; విణ. 2. మర్యాద లేనిది: చూ, అగౌరవము. 3. [ణుఁడు.

అమర్షణుఁడు. సం. విణ. కోపి. చూ, రోష

అమర్షము సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము: చూ, రోషము; 2. రోషమను వ్యభిచారీభావము: చూ, రోషము; 3. అక్షాంతి, ఓరువలేనితనము: చూ, నూడు. 1.

అమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేలయుసిరిక *: చూ, భూమ్యాలకి; 2. లచ్చి: చూ, లక్ష్మి. 1; 3. ఒకరకము మ్రానికొలముట్టు : చూ, బొడ్డుపుడక. [చూ, శ్రీఫలి. 1.

అమలకికము. సం. వి. అ. పుం. ఉసిరిక *:

అమలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, అభ్రకము. 1; విణ. 2. మురికిలేనిది: చూ, ప్రసన్నము. 2.

అమలావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వరుణుని పట్టణము: చూ, దేశము. [వర్ణము. 6.

అమలినము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు: చూ,

అమలు. వా. వి. 1. రివెన్యూవసువులు; 2. పరిపాలన ఆచరణలో పెట్టుట; 3. చర్య.

అమలుఁడు. సం విణ. పవిత్రమైనవాఁడు: చూ, మహనీయుఁడు.

అమవస. గ్రా. వి. = అమావస- రూ- అమాస; అమావాస్య: చూ, సూర్యేందుసంగమము.

అమహాత్తు. పా. స్త్రీలు, జంతువులు, తిర్యక్కు-లు, జడములు, దానివిశేషణములు. ఉదా.— సీత-ఆవు- చెట్టు.

అమా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=: చూ, అమావస; అవ్య. 2. కూడ: చూ, సహితము; 3. నిక టము: చూ, సమీపము. 1.

అమాంతగాఁడు. దే. వి. (అమాంతము + కాఁ డు.): చూ, చిల్లగచేరగాఁడు.

అమాంతము. దే వి. 1: చూ, చిల్లగచేరము; అవ్య. 2. అకస్మాత్తు: చూ, డబ్బాటు.

అమాందస్తా. వా వి తాంబూలాదులనలగఁగొట్టు కొను ఇనుపఱోలు (రూ-అమానుదస్తా.)

అమాంబాపతు. వా వి. అన్ని బాపతులు, అన్ని రకములు, అన్ని సంగతులు.

అమాంసస్థితిణము. అం. భక్తి లనిమిదంటిలో నొకటి: చూ, భక్తులు.

అమాంసుఁడు. సం. విశే: చూ, బక్కవాఁడు

అమాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రెగ్గడ·చూ, మంత్రి. 1.

అమాత్యులు. అం. రాజ్యాంగము లేడింటిలో నొకటె.(చూ,అంగము. 9.): చూ, రాజ్యాం గములు.

అమానస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నొగులు చూ, శోకము; 2. రూ-ఆమనస్యము, ప్రస వవేదన: చూ, ఓడ్డకుట్టు.

అమానుదస్తా. వా. వి: చూ, రూ-అమాందస్తా.

అమానుషము. సం. విశే.మనుష్యకృతముకానిది: చూ, అమానుష్యము.

అమానుష్యము. సం. విశే.—పై.—

అమాయకుఁడు. వా. సం. విశే. మాయలెఱుంగని వాఁడు. [విశే. 2. సిద్ధము.

అమారు. దే. వి. 1. ఓడ లంగరుమోకు; వా.

అమార్గము. సం. విశే: చూ, దారిలేమి.

అమావస. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. 1.రూ-అమావసి-అమా వస్య- అమావాసి- అమావాస్య=: చూ, అమా వస- అమాస; అం. 2. పంచపర్వములలో నొకటి: చూ, పర్వములు.

అమావసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=—పై.—

అమావస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=—పై —

అమావాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై —

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=—పై —

అమాస. పై వి = అమావాస్య. —పై.—

అమిజి. వా. వి. కూలిలేమి: చూ, వెట్టి.

అమిజికాఁడు. వ్యా. వి. కూలిలేక చేసెడు పని వాఁడు. చూ, వెట్టివాఁడు.

అమిత్రుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. పగతుఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు; 3. దిట్టతనములేనివాఁడు: చూ, నిష్ప్రయో జకుఁడు.

అమిషము. సం. వి. అ. న· చూ, మాంసము.

అమీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = . చూ,అమాస.

అమీఫ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొట్టేలు . చూ, మేషము. 1.

అమీఘురము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అమీన్-అమీను. వా. వి. చిన్నపరిదేశముల మీఁది న్యాయాధిపతి, కోర్టు ఉద్యోగి.

అమీరు. వా. వి. ప్రభువు.

అముక్తాన్వితము. అం. రతులు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, రతులు. [యుఁడు.

అముష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అధారే

అముత్ర. సం. అవ్య. 1. (త్రల్ప్రత్యయాంతావ్య యము); 2. జన్మాంతరము, చావుతరువాత కలిగెడు శరీరము: చూ, పేత్య.

అముష్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంచి కులమునఁబుట్టినవాఁడు: చూ, సద్వంశోద్భ వుఁడు.

అముష్యాయణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—; 2. ప్రసిద్ధికెక్కిన గోత్రముగల తండ్రి కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1.

అమూదృక్కు. సం. వి. శ. పుం. అటువంటివాఁడు: చూ, రూ. అమూదృక్షుఁడు, అమూదృశుఁడు.

అమూదృక్షుఁడు. సం. విణ. —పై.—

అమూదృశుఁడు. సం. విణ —పై.—

అమూర్తము. సం విణ. రూపము లేనిది.

అమూల్యము. సం. విణ. వెలలేనిది: చూ, క్రి ...నము. [వేరు. *

అ... ళికము. సం. వి. అ పుం: చూ, వట్టి

అమృణాళము. సం. వి. అ. న. 1. ఉశీరము*: చూ, వట్టివేరు, 2. నీరు వట్టివేరు*: చూ, వట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1; 2. కరక*: చూ, హరీతకి, 3. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 4. పిప్పలి తీఁగె*: చూ, పిప్పలి 1; 5 అమృతఫల: చూ, స్వాదుఫల, 6. చేఁతిపొట్ల*: చూ, పొట్ల. [తైలము. 2

అమృతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నెయ్యి: చూ,

అమృతకలశము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతపు కుండ: చూ, పాత్రము. 6; 2 భక్ష్యవిశేషము: చూ, భక్ష్యము.

అమృతనిర్గమము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱుల్లి*: చూ, పలాండువు. [హిమాంశువు.

అమృతనిర్గముఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

అమృతపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలడుగు*: చూ, పూతికరజము.

అమృతఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ద్రాక్షావిశేషము*: చూ, అమృత. 5; 2. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1.

అమృతఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁతిపొట్ల*: చూ, పొట్ల; 2. భక్ష్యవిశేషము, అమృతఫలాలు, (పాలు పిండి కలిపిచేసిన పిండివంట): చూ, భక్ష్యము.

అమృతము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదకము: చూ, సలిలము; 2. కైవల్యము: చూ, మోక్షము. 1; 3: చూ, అభినవనీతము; 4. నెయ్యి: చూ, తైలము. 2; 5. యాచింపక బ్రతుకుట: చూ, అయాచితము; 6. దేవతలును, అతిథులును భుజింపఁగా మిగిలిన యన్నాదులు: చూ, విఘసము; 7 అన్నము, ప్రసాదము: చూ, సాదము. (1); విణ. 8. అందమైనది, మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము; అం. 9. పంచామృతములు.— ఉదకము, పాలు, పెరుఁగు, నెయ్యి, తేనె. (5)

అమృతరసాయనము. అం ఒకానొక రసాయనము: చూ, రసాయనములు.

అమృతలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, సోమవల్లి.

అమృతనామ్ని. సం. వి. న. స్త్రీ. మృదువైన పలుకు: (చూ, సాంఖ్యము 3) చూ, శబ్దము 2.

అమృతవర్ణములు పాప వర్ణములు, అభ్రేయములు, దీర్ఘములు, ... మొదటి "గ, ఉ, డ, ర, ఇ, న" లు, అందుట "ర" 3-5-7-11 స్థానములందు "అ, క, చ, ట, త, ప, య, శ" లు నిల్వరాదు. కృత్యాదిని "స, ర, చ, ధ, జ"లుంచేగాదు. ఆదిపద్యమున నీ యీనియమము. గ్రంథాదిని శ్రీకారము శ్రేయస్కరము.

అమృతహస్తము. సం. వి. అ. పుం. 1 రోగి చేతి నాడెము పరీక్షింపఁగనే రోగికి ఆరోగ్యము కలుగునట్లు చేసెడి వైద్యునిహస్తము: చూ, హస్తము; వా. 2. కోటిగుణితముగాఁ జేసెడి దాతహస్తము

అమృతహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగి చేతినాడెము పరీక్షింపఁగనే రోగికి ఆరోగ్యము కలుగఁజేయు వైద్యుఁడు; 2 ...: చూ, వైద్యుఁడు; వా. 3. కోటిగుణితముగాఁజేసెడిహస్తముగలదాత. [చూ, వేలుపు.

అమృతాంధసుఁడు. సం. వి. స. పుం. దేవుఁడు:

అమృతాంశము. పా. షష్ఠ్యంశములలో నొకటి: చూ, షష్ఠ్యంశములు. (17-38.) [కువు.

అమృతాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం:చూ, హిమాం

అమృతాశనసమయము. పా. గ్రహసమయములు ఇరువదేడింటిలో నొకటి (తృప్తినిఁబొందు ను.) :చూ, గ్రహసమయములు.

అమృతాహరణుఁడు. సం. వి. అ. న. గరుత్మం తుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

అమృతుఁడు. సం. వి. అ.పుం.1.దేవుఁడు:చూ, వేలుపు; 2. వెజ్జు: చూ, వైద్యుఁడు.

అమృతోద్భూతము. సం. వి. అ. పుం.నీరుల్లి*: చూ, పలాండువు. [చూ, శత్రువు. 1.

అమృష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగతుఁడు:

అమెరికా. అం. ఖండములయిదింటిలో నొకటి (ఉత్తరఅమెరికా దక్షిణఅమెరికాఅనిద్వివిధ ము.): చూ, ఖండములు. [మలము.1.

అమేధ్యము. సం. విణ. ఏరుగడము : చూ,

అమేయము. సం. విణ. 1. మితియిడతగనిది; అం. 2. సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియారింటిలోనొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అమేషా. హమేషా. వా. క్రి.విణ.1 ఎల్లప్పుడు; 2. ప్రత్యేకము.

అమైథునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముంజితాౖడులోనగువానిధరించివేదముచదివిబ్రహ్మచర్య వ్రతము నందుండువాఁడు: చూ, బ్రహ్మచారి.

అమోఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక *:చూ, హారీతకి; 2. చిత్రతండులము*:చూ, వాయు విడంగము; 3. కలిగొట్టు *:చూ, స్థాలి.2; 4. రామబాణము: చూ, బాణము. 1; విణ. 5. వ్యర్థముకానిది, ఫలముతోఁ గూడినది : చూ, సార్థకము.

అమోఘము. వా. సం. విణ: చూ, అమోఘ.5.

అమ్మ. దే. వి.— అవ్య. 1. రూ- అమ. తల్లి: చూ, మాత. 1; 2. పూజ్యస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; అవ్య. 3. ఆశ్చర్యార్థకము, ఔర. (సంబోధి తము-అమ్మమ్మ.): చూ, అమ్మక్కా.

అమ్మకచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ + అక + చె ల్లెలు.) విజ. 1, అ. 38: చూ, అమ్మక్కా.

అమ్మకము. దే. వి. విపణము: చూ, విక్రయము.

అమ్మక్కా. వై. అవ్య. (అమ్మ + అక్కా.) ఆశ్చ ర్యార్థకము, ఔర: చూ, వింత. 1.

అమ్మగారు. ద్వ. వి. బ. రూ-అమ్మవారు 1.పూజ్యురాలగు బ్రాహ్మణస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. పూజ్యస్త్రీ: చూ, స్త్రీ. [వింత. 1.

అమ్మచెల్ల. ద్వ. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము, చూ,

అమ్మనబోంట్లు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశే షము, దొంగతోస్తులు: చూ, బాలికాక్రీడ.

అమ్మనములు. దే. వి. బ. 1. రూ-అమ్మనలు —పై.—; 2. అమ్మనలాడు సాధనములు. రూ-అమ్మనలు.

అమ్మనలు. దే. వి. బ.—పై.— [మాతామహి.

అమ్మమ్మ. వా. ప. (అమ్మ + అమ్మ) తల్లితల్లి: చూ,

అమ్మయము. సం. విణ. 1. జలమయము: చూ, సలిలము; 2. నీటియందుఁబుట్టినది.

అమ్మయ్య.వా. వి.(అమ్మ + అయ్య)1.తల్లితండ్రి: చూ, మాతామహుఁడు; 2. నడచుటలోనగు వానియందలి బడలికచే గలుగునను కరణము: చూ, హాహా.

అమ్మరో. ద్వ.అవ్య.(అమ్మ + రో.)రూ-అమ్మరో. పాంచా. 5, అ. 78: చూ, అమ్మక్కా.

అమ్మరో. ద్వ. అవ్య. —పై.—

అమ్మవారు. ద్వ. వి. బ: చూ, రూ-అమ్మగారు. 1-2; 3. రూ-అమ్మోరు. మారియను స్త్రీదే వత, అటలమ్మ, అట్లమ్మ, పొంగులమ్మ; ఒకా నొక గ్రామదేవత: చూ, మహాలక్ష్మి. 2. (మసూరికము. స్ఫోటకము.)

[illegible]. వై. వి.=అమ్బికా. 1. పెండ్లికానివడుచు: చూ, స్త్రీ; 2. వదునారేండ్లకులోఁబడినపిల్ల: చూ, స్త్రీ; 3. కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1.

[illegible]. వై. వి.=అమ్బికా.—వై.—

[illegible]. వై. వి.—వై.—

[illegible] వై. వి. 1.=అమ్బుకమ్. రూ-అ[illegible]: చూ, బాణము. 1; 2. హస్తరేఖలుఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తరేఖలు; దే. స. క్రి. 3. విక్రయము చేయు: చూ, విక్రయించు.

[అ]మ్ముడు. దే. వి. అమ్మకము: చూ, విక్రయము.

[అ]మ్ముడువోవు. దే. అ క్రి. (అమ్ముడు+ పోవు.): చూ, వెలపోవు.

అమ్ములపొది. ద్వ. వి. తూణీరము. రూ-అంబులపొది: చూ, బాణము. 1.

అమ్ములమెత్త. వా. వి. (భీష్ముఁడు భారతయుద్ధమునఁబడిపోయినపుడు అర్జునుడు భీష్మునికొఱకు నిర్మించిన) బాణములశయ్య: చూ, అంపశయ్య.

అమ్మువేటు నేల. ద్వ. వి. ధన్వంతరము, బాణము పోయి పడునంత దూరముగల నేల. వి, పు. 4, ఆ. 190: చూ, వింటిపట్టు.

అమ్మెం[illegible]. దే.వి.ఉన్నపాటున: చూ, డబ్బాటు.

అమ్మెత్తు. ద్వ. వి. అదుముడు: చూ, పీడనము.

అమ్మోనియా. పా. మున్నమును నవాసారమును గలుపఁగావచ్చు ఘాటయిన వాయువు: చూ, వాయువు.

అమ్మోరు. వా. వి. 1: చూ, రూ-అమ్మవారు. 3; 2. తెలివిలేనివాఁడు.

అమ్రము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఆమ్రము*: చూ, మామిడి. [చూ, బచ్చెలి.

అమ్లకలంబ. సం వి. అ. స్త్రీ. పుల్లబచ్చెలి*:

అమ్లగంధకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఏఱువంగ*: చూ, వంగ. [ఆక్సిజెన్.

[illegible]. పా. ప్రాణవాయువు: చూ, వాయువు.

అమ్లము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అంబ్లము: చూ, పుల్లన. 1. [క*: చూ, పులిచింత.

అమ్లలోణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-అమ్లలోణి

అమ్లవేతసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అమ్లవేతసము, పుల్లప్రబ్బలి*: చూ, ప్రబ్బలి.

అమ్లానము. సం. వి. అ. పుం 1.రూ-ఆమ్లానము-అమ్లాయనము, తెల్లపెద్దగోరఁట *: చూ, మహాసహ; 2. పెద్దఱేకులుగల చేమంతి *: చూ, సేమంతి; విశే. 3. వాడనిది; 4 నిర్మలమయినది: చూ, ప్రసన్నము. 2. [పత్రి.

అమ్లామ్లిక. సం.వి.అ. స్త్రీ. చింత*: చూ, బహు

అమ్లాయనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అమ్లానము. 1. *.

అమ్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పులుపు: చూ, పుల్లన. 1; 2. త్రేంచుట: చూ, తేనుపు; 3. చింత*: చూ, బహుపత్రి; 4. అమ్లలోణిక*: చూ, పులిచింత.

అయ. వై. వి. రూ-అయ్య 1 =ఆర్య. తండ్రి; చూ, పితరుఁడు. 1; 2. పూజ్యుఁడు: చూ, మహనీయుఁడు. [నిరర్గళము.

అయంత్రితము. సం. విశే. అడ్డములేనిది: చూ,

అయస్కాంతము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అయస్కాంతము, సూదంటుఱాయి: చూ, రాయి.

అయఃపచి. సం. వి.ఇ.పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

అయఃప్రతిమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇనుపపమిడె: చూ, మూర్తి. (చూ, పాత్రము. 8.)

అయగారు. ద్వ. వి. రూ-అయ్యగారు-అయవారు-అయ్యవారు. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు: చూ, పంతులు. 1; 2. పూజ్యుఁడు: చూ, మహనీయుఁడు; 3 పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు; 4. జనకుఁడు, తండ్రి: చూ, పితరుఁడు. 1.

అయథార్థవర్ణుఁడు సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు: చూ, వేగువాఁడు.

అయనము. సం. వి. అ. న. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. మూఁడుఋతువులుఁగూడిన కాలము, సూర్యుని దక్షిణోత్తరదిశలపోక. (అయనములు.—ఉత్తరాయనము, దక్షిణాయనము); 3. ఇల్లు: చూ, సదనము.1;4. అలవాటు: చూ, స్వభావము.

అయము. సం. వి. అ. పుం 1. మేలుగలుగఁజేయు పడికర్మము; 2 మేలుగలుగఁజేసెడి దైవము; 3. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1. (రూ-ఆయము.)

అయరొ ద్వి. అవ్య. (అయ+అయ+ఒ.) సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము. (రూ-అయయో)

అయయో. ద్వ. అవ్య. —పై.—

అయల్లకము. సం. వి. అ. న: చూ, తహతహ.

అయవారు. ద్వ. వి: చూ, రూ-అయగారు.

అయస్కాంతము. సం. వి.అ. పుం: చూ, రూ-అయఃకాంతము.

అయస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు పిక్కముందటిచోటు: చూ, హస్తి.

అయస్కారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరి: చూ, కర్మకారుఁడు (చూ, స్వర్ణకారుఁడు)

అయస్తంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లింగాకారపు దొండ*: చూ, దొండ. [లోహము. 1.

అయస్సారము. సం. వి. అ. న. ఇనుము: చూ,

అయస్సు. సం. వి. స్. న. 1.—పై.—; పుం. 2. అన్నము: చూ, సాదము. (1)

అయాచితము. సం. వి. అ. న. యాచింపకబ్రతుకుట: చూ, అమృతము. 5.

అయాతయామము. సం. విశే. క్రొత్తది: చూ, నూతనము.

అయారిము. సం. వి. అ. పుం. నాట్యవర్తుర్ధకాంగభేదము: చూ, నాటకము. 1.

అయారె. ద్వ.అవ్య.(అయా + రె.)రూ-అయారే. ఆశ్చర్యార్థకము: చూ, వింత. 1.

అయారే. ద్వ. అవ్య.—పై.—

అయి సం. అవ్య. 1. చేటికాది సంబోధనార్థకము, అరె: చూ, ఓసీ; 2. అడుగుట:చూ, స్తోత్రము; 3. వేఁడికొనుట: చూ, ప్రార్థన; 4. ఊఱడించుట.చూ,సమాశ్వాసము; వి. అ. పుం. 5. శుభప్రాపకమయిన విధిగలవాఁడు.

అయింకా. వా. వి. ఇఁకముందు.

అయితి. దే. వి. రూ-ఐతి, అలవి. చూ, శక్యము.

అయితే. దే. క్రి. త్వర్థకము.

అయిదనవి. దే. స. రూ-ఐదవది: చూ, పంచమము.

అయిదు. దే. స. రూ-ఐదు. ఉ,హరి. 3,ఆ.29: చూ, పంచకము.

అయిదుగురు దే, స. బ. ఏవురు: చూ, రూ-ఐదుగురు (ఐగురకు మహాత్మ్యార్థకరూపము.)

అయిదుకులములు. వా. వి. బ. 1/6 ఏఁబలము: చూ, ఏఁబలము.

అయిదుతూములు. వా.వి.బ. ఇరువదికుంచములు: చూ, ఏఁదుము.

అయిదునాళ్లు. దే. వి. బ. అయిదుదినములు: చూ, ఏనాళ్లు. 1. [చూ, ఏనూఱు.

అయిదునూఱులు. దే. స బ. అయిదువందలు:

అయిదు పదిచేయు. దే. అ. క్రి.1.యుద్ధమువలన వెఁబాఱు. రూ-ఐదుపదిచేయు. కళా. 8, ఆ. 99: చూ, వెనుదీయు. 1; 2. నమస్కరించు: చూ, మొ్రక్కు.

అయిదు పదిచేయుట. జా. నమస్కరించుట. అనఁగా అయిదయిదుగానున్న రెండుచేతుల వ్రేళ్ళను గలిపి పదిచేయుట. "సాకుంతభూకాంతలు ... ... జయజయనినాదములతో పైదువది సేయఁగా." " శుసనభూపము

సత్యాకారసరసమున, సువిదలక్ష్మాధరంబున కోహ టించి, ద్రిముదువదినేసి వలరాజా నంతవాఁడు, నరయనెవ్వానిసామ్ము జయాజయములు." పై. 7, ఆ. 168.

అయిదు పదులు. దే. స. బ: చూ, ఏఁబది.

అయిదు వందలు. దే. స. బ: చూ, ఏనూఱు.

అయిదుమంది. దే. స. బ. ఏవురు: చూ, రూ-ఐదుమంది.

అయిదుమోములవేల్పు. ద్వ. వి. రూ-ఐదుమోములవేల్పు, ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

అయిదువ. ద్వ. వి. (అయిదు + వన్నెలుగలది) మాంగల్యముగలస్త్రీ. రూ-ఐదువ:చూ,స్త్రీ. (వన్నె=మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు.)

అయిదువరాలు. ద్వ. వి. (అయిదువ + ఆలు) రూ-ఐదువరాలు.—పై.—

అయిన. దే. వ్రి. ముందుచెప్పఁబడినదానికివిరుద్ధమయిన యర్థమునుదెలుపును:చూ, రూ-ఐన.

అయినిల్లు. దే. వి. అంతర్గృహము. రూ-ఐనిల్లు చూ, సదనము. 1.

అయిపు. దే. వి. రూ-ఐపు. తప్పు:చూ, నేరము.

అయిపోవు. దే. అ. క్రి. రూ- ఐపోవు 1. ముగియు. "వాఁడుద్యోగముచేసి అయి పోయినది.": చూ, సరిపోవు. 3; 2. వెచ్చమైపోవు. "సంబారములన్నియు అయిపోయి నవి." : చూ, చెల్లు. [శోధన.

అయిమాయిషి. వా. వి. అజమాయిషి: అంచనా,

అయిమూల. దే. వి. రెండుదిక్కులకు మధ్యభాగము. రూ-ఐమూల: చూ, వారిత్తు. 1.

అయిర. దే. వి. రూ-ఐర. కంటిరెప్పులు: చూ, విడాలము. 2. [మగు: చూ, సరిపడు. 2

అయిరకొను. దే. స. క్రి. రూ-ఐరకొను.యుక్త

అయిరుపు. దే. వి. రూ-ఐరుపు. అగ్ని: చూ, ...

అయిరేని. దే. వి. ఏ. బచ్చెనపనిచేసిన పెండ్లికుండలు. రూ-ఐరేని: చూ, భాండము. 3.

అయిరేనికడవలు. దే. వి.—పై.—(రూ-ఐరేనికడవలు.)

అయిలారము. దే. వి. రూ-ఐలారము. ఒకానొకమాలిక*: చూ, వృక్షము. [మీఁదైవచ్చు.

అయివచ్చు. దే. అ. క్రి. రూ- ఐవచ్చు: చూ,

అయివజు. వా. వి. రాబడి,సొమ్ము,మూలధనము.

అయుక్తము సం. విణ యుక్తముకానిది (యుక్తము—తగినది): చూ, అగ్రాహ్యము. 3.

అయుగ్మపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న*: చూ, పొన్న.

అయుతము. సం వి. అ. న. 1. చూ, పదివేలు; విణ 2 కూడుకొననిది.

అయొ. సం. అవ్య 1. కోపము. చూ, కోపము; 2. ఖే. చూ, శోకము; 3. వేగిరపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1; 4: చూ, అయి. 1.

అయో. ద్వ. అవ్య, నై. అవ్య (అయ + ఓ.) రూ-అయ్యో. సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము.

అయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడబాటు: చూ, విరహము; 2. కూడికలేమి: చూ, అసంగతి; 3. మానిన ప్రయత్నము; 4. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; 5. కఠినప్రయత్నము: చూ, రూ-అనయోగము; 6. కవచము: చూ, వారవాణము.

అయోగసంబంధాతిశయోక్తి. అం. అలంకారవిశేషము: చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.)

అయోగ(వు)ఁడు. సం. వి. (ఉ) అ. పుం. భార్యావియోగమైనవాఁడు: చూ, విధురుఁడు.

అయోగ్యుఁడు. సం. విణ. యోగ్యుఁడు కాని ...: చూ, ...

అయోగ్రము. సం. వి. అ. న: చూ, రోఁకలి.

అయోఘనము. సం వి. అ. పుం:చూ, సమ్మెట.

అయోధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.= అయొ్యాద్ద, అయోధ్యాపట్టణము: చూ, దేశము; అం 2. పుణ్యనగరములేడింటిలో నొకటి: చూ, పుణ్యనగరములు. [ము

అయోనామము. సం. వి. న్. న. చూ, మిరియ

అయోనిజుఁడు. సం. విణ. గర్భమందుఁ బుట్టని వాఁడు.

అయోమయము. సం విణ. 1. ఇనుముది: చూ, ఆయసము; 2. గట్టి: చూ, బెడిదము.

అయోముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. దక్షిణ సముద్రతీర పర్వతము: చూ, పర్వతము; 2. ఒకరకముపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6; 3: చూ, రోఁకలి

అయ్య. వై. వి. 1.=ఆర్యః. రూ-అయ. తండ్రి చూ, పితరుఁడు. 1; 2. రూ-అయ. పూజ్యుఁ డు. కళా. 3, అ. 38: చూ, మహనీయుఁడు.

అయ్యగారు. ద్వ. వి: చూ, రూ-అయగారు.

అయ్యది. దే. స. (అ + అది.) ఆశబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైక వచనము: చూ, రూ-ఆయది.

అయ్యమ్మ. వా. వి. (అయ్య + అమ్మ) తండ్రి తల్లి: చూ, పితామహి.

అయ్యయో. ద్వి. అవ్య. (అయ్య+అయ్య+ఒ.) రూ-అయ్యయో-అయ్యయ్యో. సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము.

అయ్యయో ద్వ. అవ్య.—పై.—

అయ్యయ్యో. ద్వ. అవ్య —పై.—

అయ్యరె. ద్వ. అవ్య (అయ్య+రె.) రూ-అయ్యరే. ఆశ్చర్యార్థకము, ఔర: చూ, వింత. 1.

అయ్యరే. ద్వ. అవ్య.—పై —

అయ్యలా. వై. అవ్య. సంతాపార్థకము, "అయ్య లు తాళలేనని యనుచున్న తెల్లపోయి నియ్యాన యిఁకఁడమినిలుపలేనవహా." శే. త్రయ: చూ, సంతాపము.

అయ్యవారు. ద్వ. వి: చూ, రూ-అయవారు.

అయ్యారె. ద్వ. అవ్య.(అయ్యా+రె.)చూ, రూ-అయ్యారె. విజ. 1, అ. 404.

అయ్యారే. ద్వ. అవ్య.—పై.—

అయ్యు. దే. ద్రి (అయి + యు) మీఁదవిరుద్ధ ధర్మముకలుగుటను తెలుపును.

అయ్యెడ. దే. ద్రి. అంద: చూ, తత్ర.

అయ్యొ. ద్వ. అవ్య, వై. అవ్య.=అహో. (అయ్య + ఒ.) రూ-అయ్యో. సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము.

అయ్యో. ద్వ. అవ్య, వై. అవ్య.=—పై.—

అయొ్యద్ది. వై. వి.=అయోధ్య:చూ, అయోధ్య.

అర. వై. వి.—అర్థమ్. రూ-అఱ: చూ, సగము.

అరంధనికుఁడు. సం. విణ: చూ, వంటవాఁడు.

అరఁగు. దే. వి. రూ-అరుఁగు-అఱఁగు-అఱుఁగు: చూ, వేదిక.

అరఁటాకు. దే. వి. (అరఁటి + ఆకు.): చూ, రూ-అంటాకు. 1. [భ. 2.

అరఁటి. దే. వి. కదళి. రూ-అంటి*: చూ, రం

అరఁటిపండొలిచి చేతికిచ్చుట. జా. విస్పష్టము చేయుట. "భారతరామకథార్థముల్ విభా, ఓలఁగనరంటిపండొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి." కళా. 1, అ. 6.

అరక. దే.వి. 1. రూ-అఱక-అఱకడ. మూఁపు: చూ, స్కంధము. 1; 2. ఎద్దులఁగట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి: చూ, లాంగలము. 1; వా. 3. అకీర్తి: చూ, రోగము. 1.

అరకము. సం. వి. అ. న. నాఁచు*. చూ, శైవాలము. [చూ, హాలికుఁడు.

అరకాఁడు దే. వి. (అరక + కాఁడు.)రయితు:

అరకాలి. దే. వి. పైసన్నర: చూ, ఏగాని.

అరకాలు. దే. వి. రూ-అఱకాలు: చూ, పాద తలము. [లకిరెందిచోటు:చూ,హస్తి.

అరక్షము. సం. వి.అ. పుం. ఏనుఁగుకుంభస్థలము

అరఖు. వా. వి. 1. ద్రవరూపమయిన ఔషధము; 2. చీట్లాటయందలియొక్కనిరంగుముక్క. చూ, పేక. 2.

అరఁగన్ను. ద్వ. వి.(అర + కన్ను.) సగము మూయఁబడిన కన్ను: చూ, లోచనము

అరగడము. దే. విశే. ముసలివాఁడు: చూ, వృద్ధుఁడు. 1.

అరగడి. దే. వి. అద్దుగోడ: చూ,మఱుఁగుగోడ

అరగడియ నై.క.-అర్థఘటిక. పండ్రెండు నిమిషములు: చూ, గడియ. 1.

అరగర్దము. సం. వి.అ.పుం 1. నీరుపాము:చూ, సర్పము; 2. నల్లత్రాఁచు: చూ, సర్పము,

అరగలి. ద్వ. వి. (అర + కలిమి) 1. అనుమానము: చూ, సంశయము; 2. పెడమొగము చూ, మాఱుమొగము.

అరగలిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరగలి + కొను.) చూ, సరిదేహించు. [చూ, గూఁడు 2

అరగూఁడు.ద్వ.వి. గోడయందేర్పఱచినగూఁడు:

అరచేట్ట ద్వ. వి. 1. అంగరక: చూ, వస్త్రము; 2. పొగాకుచేట్టలో సగము: చూ, చేట్ట 7; 3. స్త్రీల మొలకుఁ గట్టుకొనుపావడ, తాబందు: చూ, వస్త్రము. [చూ, దశావస్థలు

అరచేుట. అం.దశావస్థలలో నొకటి.(అఱచేుట):

అరచెయి. ద్వ. వి. కరతలము. రూ. అరచేయి- అరచెయ్యి- అఱచెయి- అఱచెయ్యి- అఱచేయి: చూ, హస్తము. 1.

అరచేతికిఁబండ్లువచ్చు. జా. ఎక్కువ కార్యము వచ్చుట. (రూ-అఱచేతికిఁ బండ్లువచ్చు.— "శ. ఆంక్షలుండిరి పోపోని, యఱచేతంబండ్లువచ్చినప్పుడు చూమ్మం,'గఱచెదవ్రగాని." కళా. 3, ఆ. 218. "బతిదప్పితప్పచేఁతలఁ బొఱలక యిపుడోడినట్టి పాలఁగుకఁదేనీ, యఱచేతఁ బండ్లువచ్చినఁ, గఱకువుగాకిత్తు కార్ముక ప్రతిపత్తా." (నిరంకుశోపాఖ్యానము.) (ఎన్నటికిని జరుగనికార్యము.)

అర(ఱ)చేతిలో నిమ్మపండు. జా సౌఖ్యముగానుంచేసలసిన వస్తువు "విభుం,డరి (ఱ) చేలోపలినిమ్మపంటివలె నత్యాసక్తిమన్నింప." సార. 2, ఆ. 112.

అరజోట్టు. ద్వ. వి. ఒకగొకముకోడి:చూ,పుంజో.

అరడ. దే. వి, ఏఱుగాటఁదగిన సాధనము: చూ, హోడము.

అరడా దే. వి కత్తిరొయిలమొక్క మువట కట్టెడిభూష: చూ, కుప్పె. 8.

అరణము. వై. వి = హారణమ్. వివాహకాలమందు అల్లునకును ఆఁడుబిడ్డకును మామగారిచేసియఁబడు ధనాదికము: చూ, హారణము.

అరణా. వా. వి. అర్ధణా, ఒకరూపాయిలో ముప్పదిరెండవవంతు, ఆఱుపైసలు.

అరణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1.త్రచ్చినిప్పుఁబుట్టించేకొయ్య; పుం. 2. కూరనెల్లి*:చూ, శ్రీపర్ణము. 1; 3. చిన్ననెల్లి *. చూ, శ్రీపర్ణము. 1.

అరణ్యకురుత్థము సం. వి. అ. న. అడవియులవలు. (రూ- అరణ్యకులుత్థము.) : చూ, సరటి. [చూ, మహిషము.

అరణ్యజము. సం. వి. అ. పుం కాఱుదున్న

అరణ్యము. సం. వి. అ. న. 1.= అడవి: చూ, విపినము; పుం. 2. యతి సంప్రదాయభేదజ్ఞానార్థచిహ్నము: చూ, లక్షణము.

అరణ్యరుదితన్యాయము. పా. అడవిలో చేయునున్నవాని నాదరించి రూదార్చువాఁడుండరనురీతి. (ఇట్లే అరణ్యరోదనన్యాయము.)

అరణ్యరోదనము. హా. అడవిలో నేడ్పు. (వ్యర్థప్రయోజనము.) "అరణ్యరుదితంకృతమ్, శవశరీరముద్వర్తితమ్." కువలయానందము.

అరణ్యవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పుల్లబచ్చలి*: చూ, బచ్చలి; 2: చూ, చేతరాని*.

అరణ్యవాస్తుకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, కుణంజము. [చూ, వృకము.

అరణ్యశునకము. సం. వి. అ. పుం. తోఁడేలు

అరణ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయడవి: చూ, విపినము.

అరత. నై. ది.= అరాత్. సమీపమునందు. రాఘు. 4, ఆ. 146: చూ, సమీపము. 1.

అరతత్రిపము. సం వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

అరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెఱప: చూ. విరామము; అం. 2. ద్వాదశావస్థలలో నొకటి: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

అరతూము. ద్వ. వి. ఇరుస, రెండుకుంచెములు: చూ, తూము. 3.

అరత్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చిటికెనచాఁచిన మూర: చూ, రత్ని; 2. చాఁచినచిటికెనవ్రేలుగల పిడికిలితోఁగూడిన మూర: చూ, మూర. 1; 3. రెండుజేనలకొలఁది హస్తము: చూ, మూర. 1; 4. కూర్పరము: చూ, మోఁచేయి.

అరదండ. దే. వి. రెండుచేతులకుఁ దగిలించెడు సంకెల: చూ, శృంఖలము. 3.

అరదండాలు. వా. వి. బ. —పై.—

అరదము నై. వి.=రథః.బండి: చూ, శకటము1..

అరదేబె. దే. వి. రూ- అరిదెబె: చూ, బింకు.4

అరపట. దే. వి: చూ, మంచె. [పంచకము.

అరపది. నై. స. రూ-అఱపది. అయిదు: చూ,

అరపనిమాసము. దే. వి. బ. తుగవాన్ని పైపెదఁ నీటఁకి నరకంటు కలవరుస: చూ, నీరానము.

అరపలము. నై. వి.= అర్ధపలమ్. కర్షకుంకుమ పదునాఱుమాషములు రొక్కం: చూ, పలము.1 —

అరపు. దే. వి: చూ, రూ- అఱపు.

అరమర. ద్వ. వి. (అర + మఱలుట.) రూ-అరమరిక- అరమరము. 1. అనుమానము: చూ, సంశయము; 2. భేదము: చూ, వేఱుపాటు.

అరమరము. ద్వ. వి. —పై —(భేదమునకు.- నై. 8, ఆ. 75.)

అరమరిక. ద్వ. వి. —పై.—(భేదమునకు — "అరమరిక లేని చుట్టలు." క్షేత్రయ)

అరమీసము మున. అం. మల్లశాస్త్రములోని మొనలు పండ్రెండింటిలో నొకటి : చూ, మొనలు.

అరము. సం. వి. అ. న. 1. బండికంటియాకు: చూ, శీఘ్రము. 2; క్రి.గుణ.న. 2.త్వరితము: చూ, వగము. 3, విశే. 3. వేగముగలది: చూ, వేగము. 3; అవ్య. 4. చివర: చూ, నుద; 5. వెల్లువ: చూ, ప్రవాహము. 1; 6. నిశ్చయార్థకము: చూ, నిశ్చయము; విశే. 7. ఉపద్రవములేనిది: చూ, నిరుపద్రవము.

అరముడి. దే. క్రి. విశే. మాటిమాటికి: చూ, శశ్వత్తు. [రూ-అరమోడ్చు.

అరమోడుచు. దే. స. క్రి. సగముముడుచు.

అరమోడ్చు. దే. స. క్రి. —పై.—

అరమోడుపు. దే. వి. సగము ముడుపు. రూ- అరమోడ్పు.

అరమోడ్పు. దే. వి. —పై.— [చేయు.

అరమోముచేయు. ద్వ. అ. క్రి. నిర్లక్ష్యము.

అరయిక. దే. వి. పరిమాణములచేత విషయమునుపరిశీలించుట: చూ, వెదకుట.

అరయు. దే. స. క్రి. రూ- అఱయు. 1. ఆలోచించు: చూ, తలచు; 2. విచారించు: చూ, పరిశీలించు. 1.

అరయుటు. దే. వి. చూ, అరయుట.

అరరము. సం. వి. అ. న. 1. కవాటము: చూ, తలుపు; 2. ఆకు: చూ, పర్ణము. 1: 3. కుట్టుడాకు: చూ, విస్తరి. (అడ్డాకు, మోదుగఆకు, మఱ్ఱిఆకు, పనసఆకు లోనగువానిని వాడుదురు.)

అరరివిష్కంభి. సం. వి.ఇ.పుం, స్త్రీ. 1. కవాటము: చూ, తలుపు; 2. తలుపునకు వేసెడి గడియ: చూ, విష్కంభము. 2.

అరరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 2. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 3. చేందురుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

అరస. దే. వి. కొండమీఁది కాలిత్రోవ, కురస. రూ- కురువ. నరవ: చూ, మార్గము. 1.

అరవడి. దే. వి. ఋణము: చూ, బాకీ. 2.

అరపగలు. దే. విశ. బ 1. రూ- అఱపఅలు తునక. చూ, శకలము. 4: 2. ఎండినది. వి, పు. 7, అ. 358: చూ, శుష్కము 2, 3. చిన్నచిన్నముక్కలు: చూ, శకలము. 4.

అరవరి. దే. వి. రూ- అరుపరి. అప్పుపుచ్చుకొనువాఁడు: చూ, ధనగ్రాహకుఁడు.

అరవాయి. వై. వి. 1. న్యూనత: చూ, వెలితి. 2; 2. అధైర్యము: చూ, పిఱికితనము; 3. జంకు: చూ, సంకోచము. 3.

అరవాయిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరవాయి + కొను.) 1. జడియు: చూ, భయపడు; 2. వెనుకదీయు: చూ, సంకోచించు.

అరవిందము. సం. వి. అ. న. 1. తామర*: చూ, పద్మము. 1; 2. పడమటి మున్నీటినడుమ నుండు వరుణుని తోఁట: చూ, వనము. 2; అం. 3. మన్మథబాణములయిదింటిలో నొకటి: చూ, మన్మథబాణములు. (లక్ష్మి. 1.

అరవిందాలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లచ్చి: చూ,

అరవిందాలయము. సం. వి. అ. పుం. పడమటి మున్నీటి నడుమనుండు వరుణునిసభ: చూ, సభ. 2.

అరవిరి. ద్వ. వి. సగమువిరిసిన మొగ్గ, వికసింపఁగల పరువైనమొగ్గ: చూ, మొగ్గ. 1.

అరవీసము. ద్వ. వి. 1. కాకిణీద్వయము; వా. 2. వరిగింజెలో సగముఎత్తుగల బంగారుకూనిక.

అరవుసు. దే. వి. రూ- అరువుసు. తునక: చూ, శకలము. 4.

అరసంజె. వై. వి.— అనురసంధ్య. ప్రదోషము: చూ, సాయంకాలము.

అరసము. వై. వి — హర్షము. రూ- అరసము-అరిసము. అనుమోదము: చూ, సంతోషము.

అరసావు. ద్వ. వి (అర + చావు.) మూర్ఛ: చూ, రోగము. 1.

అరసున్న. పా. మహదర్థకబోధకంబగు పదంబునను పరిమాణార్థకంబైన "ఎఁడు" వర్ణకంబునను, మధ్యమపురుష బహువచనంబునను, ఆఁడుది- ఏఁడు- కాఁడు- గాఁడు- గూఁడు- చూఁడు- తూఁడు- తేఁడు- తోఁడు- నేఁడు- నాఁడు- వేఁడు- మాఁడు- మూఁడు - లోనగు పదంబులందును డువర్ణకంబునకు ముందఱసున్న గలదు; మహత్త్వార్థబోధకంబగు "ఆఁడి" యందు 'డి' వర్ణకంబునకు ముందర సున్నయుండును; యకారము కడపటంగల ధాతువుల కృదంతరూపంబులందలి తవర్ణకంబునకు ముందరసున్నయుండును; దీర్ఘాక్షరము ముందుగాఁగల 'ము' వర్ణకమునకు సొప్త విభక్తికమైన 'ట' యాదేశమైనపుడు దానికి ముందుగ "ఁ" అరసున్నయుండును, 'ము' వర్ణము కడపటఁగల విశేష్యములకు రూపాంతరమున 'ను' కుమాఱుగా 'కు' వర్ణము గాని "గు" వర్ణకము గాని వచ్చినపుడు వానికిముందరసున్నయుండును; లేమిని తెలుపు 'ఇఁడి'

ప్రకృత్యంశంబున "డి" వర్ణమునకు ముం దర నున్నయుండును; అనునాసికాక్షరముగల వికృతిశబ్దము తద్భవరూపమున ననునాసిక స్థానంబున నిండుసున్నయేని; యరసున్న యేని వచ్చును; వికృతిహ్రస్వంబులకు నను నాసికములు పరములగుచో రూపాంతరం బున హ్రస్వంబునకు దీర్ఘంబును, ననునాసిక స్థానంబున నర్ధబిందువునగు; హ్రస్వఖండంబు వైకల్పికంబుగఁ బూర్ణంబగు; దీర్ఘముమీఁది ఖండంబు ఖండంబ; అఁట, ఇఁక, చుఁడు అనుపదంబులందక్క లోలికుఱుచపై అరసు న్నయుండదు. ఇత్యాది: రూ-అఱసున్న. (సం. వ.) '—అర్ధబిందువు, ఖండానుస్వా రము.

అరళము. సం, వి. అ. న: చూ, తలుపు.

అరళువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శోణకము *.

అరాచేకము. వై. విణ.= చూ, అరాజకము.

అరాజకము. సం. విణ.= అరాచేకము: చూ, అనాయకము.

అరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, బొమ్మమేడి*.

అరాతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, అరి. 1.

అరాళకటకాముఖము. అం. నృత్తహస్తము లిరు వదితొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్త హస్తములు.

అరాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుఁ గు: చూ, హస్తి. (నిందః్యము.); 2. సర్జరసము: చూ, సజ్జీరసము; 3. అభినయహస్తవిశేషము, బొటనవ్రేలిని వంచిచూపుడువ్రేలి మొదటఁ గూర్చి చూపుడువ్రేలినివంచి తక్కినవ్రేళ్ళ ను జక్కఁగాఁ జాఁచిపట్టినది: చూ, వ్యంజ కము. 1; 4. వంగ, వురువకము *: చూ, శ్వసనము; 5. వంకరైనది: చూ, వంకర; అం. 6. అసంయుతహస్తములు నలుబదిరెం డింటిలో నొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు.

అరాళవాలము. సం. వి. అ. పుం. ముంగురు: చూ, కెందుర్క. 1

అరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పగతుఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2. బండినిలాగు గుండ్రని చేట్రము: చూ, శకటము. 1; 3. చౌడు పేంకు: చూ, బండికన్ను; గ. పుం. 4. విష్ణు చక్రము: చూ, బాణము. 1; అం. 5 ద్వా దశరాజమండలములలో నొకఁడు: చూ, ద్వా దశరాజమండలములు; దే. వి. (1) పన్ను: చూ, సిస్తు. 1; (2) శరసంధానస్థానమైన యల్లెన డుము, వింటినారి: చూ, మౌర్వి. 1.

అరిందముఁడు. సం. విణ. 1. శత్రుఘాతకుఁడు; 2: చూ, సూర్యుఁడు; 3. గరుత్మంతుఁడు: చూ, వారివాహనుఁడు; 4. యుద్ధమునకు భయపడనివాఁడు: చూ, వాంవీరుఁడు. 2.

అరికట్టు. దే. స. క్రి. 1. అడ్డగించే. నిర్వ. 3. ఆ. 78: చూ, నిరోధించే; 2. చేట్టుకొను. భాగ. 5, స్కం. 2, ఆ. 68: చూ, వేష్టించే.

అరికట్లు. దే. వి. బ. దుప్పటి పెట్టి రెండుబుజేముల యందును జేందెపువాటుగా వైచి కట్టినకట్లు.

అరిగ. దే. వి. 1: చూ, చర్మఫలకము; 2. కేడె ము. కళా. 8, ఆ. 41: చూ, వారిగ; 3. ఒ కానొక బిరుదు. కళా 7, ఆ. 71: చూ, బిరుదము.

అరిగాఁపు. దే. వి. (అరి+కాఁపు.) కప్పము నొసంగువాఁడు: చూ, కట్టుకావలి.

అరిగాళ్లు. దే. వి. బ. ద్వారముగుజ్జపు పీఁటల కు వెనుకటిభాగమున ఊఁతగా నుంచెడు కమ్ములు: చూ, నిలువులు.

అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి+కొను.) అణఁ డు. "ద్వి. అలకుబెబ్బులియరికొన్నయట్లు." వీరచరిత్రము: చూ, నట్టువడు.

అరిగోలు. దే. వి. (అరి+కోలు.) పేఱుడాఁ దగవ సాధనము: చూ, పరోదయము.

అరిజి. దే. వి. రూ- అరజి. పొట్టిచేప: చూ, మత్స్యము. 1. [రూ- అరిణు.

అరిణ. దే. వి. అంబువాహిని: చూ, పాలోషము.

అరిణు. దే. వి. —పై.—

అరిఁది. దే. వి. కూరిమి: చూ, స్నేహము. 1.

అరితోసి. దే. వి. రూ- అరిపోసి. మార్వీమధ్య తంతుబంధము, కూర్పరి: చూ, మార్వి. 1.

అరిత్రము. సం. వి. అ. న. చేకాఁడు: చూ, పిలి. 2. [హరిదళము.

అరిదళము. పై. వి.= హరితాళము: చూ, రూ-

అరిది. దే. విశే. 1. శక్యముకానిది. ఉ, హరి 4, ఆ. 162: చూ, లావు. 7; 2. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; 3. దుర్లభము: చూ, వక్కసము. 8; 4. దుస్సహము. మార్క. 2, ఆ. 67: చూ, వెక్కసము. 4.

అరిజేసి. ద్వ. వి. రూ-అగిసేసి: చూ, విందు 4

అరిపడు. ద్వ. అ క్రి. అడ్డపడు. భాగ.3,స్కం. 524: చూ, నట్టుపడు.

అరిపె. దే. వి. బాలమూషిక చూ. మూషికము

అరిపెట్టు. దే. అ. క్రి. కప్పముచెల్లించు.

అరిపోయు. దే. స. క్రి. విల్లువంచి బాణము ఎక్కుపెట్టు. [మను. 1

అరిమురితనము. దే. వి. లొండఱ: చూ, సంఘ్రగము 1.

అరిపోసి. దే. వి:చూ,రూ-అరితోసి.

అరిమి. దే. వి. బిడ్డల గొంతురోగము:చూ, రో

అరిమిత్రమిత్రుఁడు. అం. ద్వాదశరాజమండలములలో నొకఁడు:చూ, ద్వాదశరాజమండలములు.

అరిమిత్రుఁడు. అం. —పై.—

అరిమెనకుండలు. ద్వ. వి. బ. రూ-అజీమెనకుండలు. బచ్చెనపనిచేసిన కుండలు: చూ, భాండము. 2. [చూ, విట్టుసిరము.

అరిమేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలితుమ్మ*:

అరివర్గము. సం. వి. అ. పుం. వేండ్రి*: చూ, నలివేండ్రి.

అరివర్గములు. అం. కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము (6).

అరివాణము. పై. వి.=హరివాణః. 1. చిన్నపళ్లెరము:చూ,పాత్రము. 6; 2. చషకము,గిన్నె. అచ్చ. బాల, కాం, 74: చూ, పాత్రము.6.

అరివీర్యము. సం. వి. అ. పుం. 1.=అరివేగము=ఆక్రోరము. కలహము: చూ, యుద్ధము; 2. పగ:చూ, విరోధము. 1; 3. కలఁత:చూ, సంతాపము.

అరివేగము. పై. వి.=అరివీర్యము.—పై.—

అరిషడ్వర్గములు అం: చూ, అరివర్గములు.

అరిష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కశ్యపఋషిభార్య: చూ, భార్య. [చూ, శుభంకరుఁడు.

అరిష్టతాతి. సం. విశే. ఇ. మేలుచేయువాఁడు:

అరిష్టదుష్టధీమంతుఁడు. పం. విశే. (త్రి.లిం.) మరణహేతువుచేఁ బరాధీనమైన మనస్సు గలవాఁడు: చూ, వివశుఁడు.

అరిష్టనేమి. సం. వి. ఇ పుం. నెమ్మిఁడు: చూ, విష్ణువు 1

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1.కీడు:చూ,హాని 2; 2. పురుటిల్లు: చూ, సదనము. 1; 3. చల్ల: చూ, మజ్జిగ; 4. చావుగురుతు: చూ, లక్షణము. 1, 5. కల్లు:చూ, సుర. 1, 6. మేలు: చూ, శుభము. 1; పుం. 7. కాకి: చూ, వాయసము 1; 8. రాపులుఁగు. చూ, రాబందు; 9. నెల్లుల్లి *: చూ, లశునము; 10. కుంకుడు: చూ, ఫేనిలము. 2; 11. నింబము *: చూ, వేము; అం. 12. ముప్పదిరెండాయుధములలోనొకటి:చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు. (చూ, బాణము. 1.)

అరిష్టసూదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అరిష్టనేమి.

అరిసము. పై. వి.= హర్షః: చూ, రూ-అరసము.

అరిసియ. వై. వి.= అతిరసమ్. రూ- అరిసె- అతిసె: చూ, భక్ష్యము. కళా. 7, అ. 81.

అరిసె. వై. వి.= —పై.—

అరిసెము. వై. వి.= పూర్ణ క: చూ, రూ- అరసము.

అరీతకము. అం. వాక్యదోషములిరువది నాలుగిం టిలో నొకటి: చూ, వాక్యదోషములు.

అరీతి. పా. రసమునకు నుచితమైన పదములు గూర్పమి. ఉ.—అయంగనశృంగారము విట జనహృదయగ్రసనాగ్రిమ గ్రిహిశ దృష్టిసమ గ్రోదగ్రము. ఇందువర్ణింపఁబడినది శృంగార రసము. శృంగారరసమునందుఁ గరుణరస మందు మృదువైన పదము లుపయోగింపవలసి యుండఁగ రౌద్రభీభత్సరసముల కుచితమైన పదములుపయోగింపఁబడినవి.

అరుంతుదము. సం. విణ. మర్మమును నొప్పించు మాట, మర్మమును దాఁకునది: చూ, మర్మ స్పృక్కు. [నొప్పించు మాటలాడువాఁడు.

అరుంతుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మర్మమును

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వశిష్ఠుని భార్య, అక్షమాల, అర్మంతరి, అరంజోతి: చూ, నక్షత్రము. 1. [డు: చూ, ముని. 1.

అరుంధతీనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వశిష్ఠుఁ

అరుంధతీప్రదర్శనన్యాయము. పా. సులభముగ గ్రహింపరాని సూక్ష్మవస్తువును దెలుపవలసి నపుడల ముందు దానివంటి సూక్ష్మవస్తువును దెలిపి యది తెలిసినపిమ్మట సూక్ష్మవస్తువును దెలుపుట. అరుంధతిని జూపువారు తొలు దొల్త నరుంధతిని జూపక ముందుగ దానియం చేనుండు పెద్దనక్షత్రమును జూపి తరువాత నరుంధతిని జూపుదురు. నిర్గుణబ్రహ్మమును ఉపాసించుటకు ముందు సగుణబ్రహ్మమును బ్రతిమారూపముల నర్చించి యందు మ నస్సు స్థిరపడినపిమ్మట నవ్యక్తబ్రహ్మమును ఉపాసింపవలయునను రీతి.

అర్రుఁగు. దే. వి: చూ, రూ- అర్రుఁగు- అఱుఁగు. పాంచా. 4, అ. 21.

అరుఁడు. సం. విణ. 1. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 3. ఆత్రగాఁడు: చూ, వేగిరకాఁడు.

అరుగు. దే. అ. క్రి. రూ- అర్గు. పోవు: చూ, వెళ్ళు. 3.

అరుగుడమ్ము. దే. వి: చూ, ప్రమాణము.

అరుగుడు. దే. వి. —పై.—

అరుగుదెంచు దే. అ. క్రి. (అరుగు + తెంచు) 1. ఆగతమగు. రూ- అర్గుదెంచు: చూ, వచ్చు. 2; 2. గమించు, పోవు. జై. 4, అ. 188: చూ, వెళ్ళు. 3.

అరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రుచిలేమి: అరోచకము; ద్వి. వి. (1) వంజోఁడు: చూ, మాంసము; అం. 2 దశావస్థలలో నొకటి: చూ, దశావస్థలు.

అరుజాతి. మి. విణ. 1. నీచజాతి: చూ, చెడు జాతి; 2. దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అరుజె. దే. వి. రూ- అరిజె. ఒకరకపు చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అతివిష: చూ, విష; 2. తెల్లతెగడ *: చూ, సర్వానుభూతి; 3. మంజిష్ఠ *: చూ, మంజిటి.

అరుణపలాండువు. సం. వి. ఉ. పుం. (దుంప జాతిలోనిది.) నీరుల్లి *: చూ, పలాండువు. (ఇదె పొరలగడ్డ.)

అరుణము. సం. వి. అ. పుం. 1.= ఎఱ్ఱన: చూ, వర్ణము. 6; 2. కపిలవర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; 3. పులుము: చూ, మండలము. 3; 4: చూ, సందెపొము; విణ. 5. ఇంచుక ఎఱుపుగలది: చూ, వర్ణము. 6; 6. కపిలవర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6.

[illegible]. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారేలి *: చూ, కార్తవెల్లి.

అరుణాత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సంపాతి తమ్ముఁడు: చూ, జటాయువు.

అరుణాభము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱని జిగి: చూ, వెలుతురు. 1.

అరుణాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశానుఁడనుఅష్టదిగధిపతులలోనొకఁడు: చూ, ఈశానుఁడు; 2: చూ, శివుఁడు.

అరుణావరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

అరుణిమ. సం. వి. న్. పుం. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

అరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. గరుత్మంతునియన్న: చూ, సూరసూతుఁడు.

అరుణేశము. అం. శివప్రోక్తములగు చతుష్షష్టి తంత్రములలోనొకటి: చూ, తంత్రములు.

అరుణోదయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యోదయము.

అరుదెందు. దే. అ. క్రి: చూ, వెఱఁగొందు.

అరుదు. దే. వి, విశే. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; 2. అపురూపము: చూ, క్రొత్త. 2.

అరుదుపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, అరుదందు.

అరుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు + తెంచు) 1. అగతమగు: చూ, వచ్చు. 2; 2. పోవు హై. 4, ఆ. 122: చూ, వెళ్లు. 3. [దొండ.

అరుదొండ. దే. వి. తుజాలకము *: చూ,

అరులు. దే. వి. అర్మిలి: చూ, వాత్సల్యము.

అరులుమరులు. దే. వి. ముదిమియందుఁగలిగెడు మదితప్పుట: చూ, రూ- అర్లుమర్లు.

[illegible]. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శోణకము

[illegible]. దే. వి. కాంక్ష: చూ, వాంఛ.

అరువరి. దే. వి: చూ, రూ- అరవరి.

అరువు. దే. వి. 1. జ్ఞానము, తెలివి: చూ, బుద్ధి; 2. ధాన్యాదులఋణము: చూ, ఎరువు. 2.

అరువుడు. దే. వి: చూ, రూ-అరవుడు.

అరువుఁదిక్కు. ద్వ. వి. (అరువు + తిక్కు): చూ, రూ- అదురుఁదిక్కు.

అరువుఁబూఁట. ద్వ. వి. (అరువు + పూఁట.): చూ, రొక్కపుపూఁట.

అరుష్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. జీడి *: చూ, భల్లాతకి; 2: చూ, జీడిగింజ; విశే. 3. వ్రణమును కలుగఁజేయునది.

అరుసము. హై. వి.= హర్షః: చూ, రూ- అరసము. [చూ, రాణి. 1.

అరుసు. హై. వి.= రాజా. ఏలిక. అప్ప. 3, ఆ:

అరుస్సు. సం. వి. స్. న. కుఱుపు: చూ, వ్రణము.

అరుహుఁడు. హై. విశే. = హర్షః: చూ, సమర్థుఁడు.

అరూపము. సం. విశే. రూపములేనిది.

అరె. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకము: చూ, సెబాసు. (రూ- అరే-ఆమ్రేడితమందు.- అరరె-అరరే.) చంద్రా. 2, ఆ. 102; చంద్రా. 3, ఆ. 125.

అరే. దే. అవ్య. —హై.— [దేశము.

అరేబియా. దే. వి. ఒకానొక దేశము: చూ,

అరోకము సం. వి. అ. న. కాంతిలేని దివాచంద్రాదులు: చూ, విగతాలోకము.

అరోగి. సం. వి. అ. పుం. రోగముచే విడువఁబడినవాఁడు: చూ, వారుఁడు.

అరోచకము. వా. సం. వి: చూ, అరుచి. 1.

అరోటుపిండి. వా. వి. మొక్కజొన్నగింజల గుండ. (అగరోటుపిండి) [శ్రే. వ్య. 4.

అర్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= అక-అక్క: చూ

అర్కజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శని: చూ, రాహువు. 2; 2. కర్ణుఁడు: చూ, రాధేయుఁడు.

అర్కనందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగరాజు: చూ, రాధేయుఁడు; 2. శని: చూ, రాహువు. 2.

అర్కపర్ణము. సం. వి. అ. పుం చూ, జిల్లేడు.*

అర్కపాదపము. సం. వి. అ. న: చూ, వేము.*

అర్కపుష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, చిత్రపత్రిక*.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శాక్యసింహుఁడను బుద్ధుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1; 2. తామర: చూ, పద్మము 1. [చూ, ఖండ. 5.

అర్కమందారము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్చింత:*

అర్కముచ్ఛంది. సం. వి. ఇ. పుం. పేప: చూ,* వేత్రము. 2.

అర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, జిల్లేడు*; 2. స్ఫటికము: చూ, రాయి; 3. రాగి: చూ, లోహము. 1; 4. ఆసనములు ముప్పదింటిలో నొకటి: చూ, ఆసనములు [చూ, జిల్లేడు.

అర్కరాజము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజిల్లేడు*.

అర్కలత. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సురుగుడు.*

అర్కవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, మంజిష్ఠ.*

అర్కార. వా. వి. హార్కారా, దూత.

అర్కాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, అర్కపర్ణము *; 2. సూర్యకాంతమణి: చూ, రత్నము. 1.

అర్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1; 3. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు; అం. 4. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు: చూ, ఆదిత్యులు. [భల్లాతకి.

అర్కోదరము. సం. వి. అ. పుం. జీడి *: చూ,

అర్గళము. సం. వి. అ. న, అ. స్త్రీ. 1. తలుపునడ్డగించే గడియ: చూ, విష్కంభము. 2; 2. పెద్దయల: చూ, వీచి. 1; 3. అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1; అం. 4. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు. [129-

అర్గు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-అరుగు. కళా, 3, అ.

అరుదెంచే. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-అరుగుదెంచే.

అర్ఘటము. సం. వి. అ. న. బూడి: చూ, భస్మము.

అర్ఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అర్ఘువు. వెల: చూ, విలువ; 2. పూజ: చూ, సపర్య.

అర్ఘువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెల: చూ, విలువ.

అర్ఘ్యము. సం. విశే. 1. పూజకుఁదగినది; 2. పూజకొఱకైనది. (అష్టార్ఘ్యములు.— పెరుఁగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గఱిక, నువ్వులు, దర్భ, పుష్పము.); 3. షోడశోపచారములలో నొకటి: చూ, ఉపచారములు; 4. రోగ్యమైనది: చూ, శైత్యము.

అర్చ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పూజ: చూ, సపర్య; 2. విష్ణ్వాదిమూర్తులకు సదృశముగా శిలాదులచేతఁజేసినప్రతిమ: చూ, బింబము. 3.

అర్చకత్వము. సం. విశే. దేవునకు నిరంతరము చేయు పూజాదికము: చూ, సపర్య.

అర్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పూజచేయువాఁడు: చూ, పూజారి; 2. విష్ణుపూజకుఁడు, తంబళి: చూ, పూజారి; 3. శివార్చకుఁడు, తంబళి: చూ, పూజారి.

అర్చణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూజ: చూ, సపర్య.

అర్చన. సం. వి. అ. స్త్రీ.—పై.—(పూజాద్రవ్యములు.—మొగ్గ, సుగంధము, అక్షతలు, పుష్పము, ధూపము, దీపము, ఉపచారము, తాంబూలము అని యెనిమిదివిధములు

అర్చనము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.

అర్చనం. 2. భక్తిలక్షణములు పదింటిలో నొకటి: చూ, భక్తిలక్షణములు.

అర్చనీయుఁడు. సం. విణ. పూజకుఁదగినవాఁడు: చూ, మహనీయుఁడు.

అర్చి. సం. వి. స్. స్త్రీ, న. 1 మంట: చూ, వహ్ని. 1; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. కిరణము: చూ, హాయనము. 2.

అర్చించె. సం స. క్రి: చూ, పూజించె.

అర్చితము. సం. విణ. 1. పూజింపఁబడినదేవతాదులు: చూ, అర్హితము; 2. మన్మథలోకము.

అర్చితుఁడు. సం. విణ. పూజింపఁబడినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు.

అర్చిష్మతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిహోత్రుని పట్టణము: చూ, దేశము.

అర్చిస్సు. సం. వి. స్. స్త్రీ, న. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1;2. కిరణము: చూ, హాయనము.2.

అర్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గెర*: చూ, పర్ణాసము.

అర్జి. వా. వి. వ్రాఁతపూర్వకమైనమనవి.

అర్జుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య: చూ, రూ-అజ్జుక.

అర్జునధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హనుమఁడు: చూ, వానరము.

అర్జునము. సం. వి. అ. న. 1. కసవు*: చూ, తృణము. 1; 2. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 3. కంటితెవులు: చూ, విడాలము. 2: పుం. 4. ఏఱుమద్ది*: చూ, మద్ది;5. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6: 6. కేకి: చూ, మయూరము; విణ. 7. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు: చూ, ధేనువు; 2. బాణాసురుని కూఁతురు, ఉష: చూ, పుత్రిక. 1; 3. బాహుద యనునది. రూ-అర్జుని. బాహుద: చూ, నది; 4. కులట: చూ, అంకులాఁడి; 5. కుట్టని, శారుప్రకర్త: చూ, శంభలి. (రూ-అర్జుని.); 6. చేఁదుఆనబ*: చూ, సొఱ.

అర్జునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకతల్లికొక్క కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1; 2. పాండురాజు కొడుకు, క్రీడి: చూ, విజయుఁడు.1; అం. 3. పాండవులయిదుగురిలో నొకఁడు: చూ, పాండవులు; 4. కార్తవీర్యార్జునుఁడు: చూ, హైహయుఁడు; 5. శాస్త్రప్రవర్తకులలో నొకఁడు: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

అర్ణము. సం. వి. స్. న. 1. నీరు: చూ, సలిలము; పుం. 2. అకారాద్యక్షరము, అక్షరము: చూ, వర్ణము. 1. [ద్రము.

అర్ణవము. సం. వి. అ. పుం. కడలి: చూ, సము

అర్ణోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం.—పై—

అర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏవగింపు: చూ, నింద. 1; 2. కనికరము: చూ, దయ.

అర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెత: చూ, శోకము; 2. అటని: చూ, వింటికొప్పు.

అర్థజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. కూడుకొన్న శబ్దార్థములయొక్క భావకర్మములు: చూ, సాహిత్యము. [సుఁడు.

అర్థజ్ఞుఁడు. సం. విణ. చదువరి: చూ, విద్వాం

అర్థతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుట్టని: చూ, శంభలి.

అర్థత్యాగసుఖన్యాయము. పా. ధనముఖర్చుచేసిన సుఖమున్నదనురీతి.

అర్థదీపనము. అం. కావ్యగుణములు పదింటిలో నొకటి: చూ, కావ్యగుణములు.

అర్థదూషణములు. అం. కామజంబులైదింటిలో నొకటి: చూ, కామజంబులు.

అర్థదోషములు. అం. 1. అపార్థము, వ్యర్థము, ఏకార్థము, సంశయము, అపక్రమము, భిన్నము, అతిమాత్రము, పరుషము, విరసము, హీనోపమము, అధికోపమము, అప్రసిద్ధోప

మము, హేతుశూన్యము, విరలంకృతి, అశ్లీలము, విరుద్ధము, సహచరచ్యుతము. (18.) (అర్థగతములు.); 2. కావ్యదోషములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, కావ్యదోషములు (చూ, దోషములు)

అర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అర్దన, ఓచ్చేము: చూ, యాచన. [అర్ఘ్యము.

అర్థనీయము. సం. విణ. వేఁడఁదగినది: చూ,

అర్థపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

అర్థప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. వడ్డిచేత బ్రదుకు: చూ, వృద్ధిజీవిక.

అర్థభేదము. సం. వి. అ. న. భేదము:చూ, వేఱుపాటు.

చూ, మదములు.

అర్థమదము.అం.మదములుఎనిమిదింటిలోనొకటి:

అర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దార్థము: చూ, టీక; 2. శబ్దాదివిషయములు: చూ, విషయము. 3; 3. కారణము: చూ, హేతువు.1; 4. ధనము: చూ, విత్తము. 1; 5. అభివృత్తి: చూ, మరలఁబాటు; 6. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 7. కార్యము: చూ, పని. 2; 8. పదార్థము: చూ, వస్తువు; 9. అక్కఱ, పని: చూ, ప్రయోజనము. 1; 10. పురుషార్థములు నాలుగింటిలోనొకటి: చూ, పురుషార్థములు; 11. విధము, రీతి: చూ, విధము. 1; 12. మృత్పాషాణాదివస్తువు: చూ, వస్తువు.

అర్థవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) ధనికుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు. (ఈకారాంతము.— సత్యవతి, రూపవతి, పుష్పవతి ఇత్యాదులు.)

అర్థవాదము. సం. వి. అ. పుం. పొగడిక: చూ, ప్రోత్సాహము.

అర్థవాదములు. పా. అసదర్థవాదము, భూతార్థవాదము, సదర్థవాక్య— (3.)

అర్థవేదము. పా. యజుర్వేదోపవేదము. నవరత్నములకుఁగలుగు జన్మస్థానములు జాతులు గ్రహములు వీనిదోషములెఱిఁగించేమేఁదత్తద్రత్నధారణమునఁ గలుగు ఫలాఫలములఁదెలుపునది. (చూ, ఉపవిద్యలు.)

అర్థవ్యక్తి. అం. రసభావాదులలోని గుణములిరువదిమూఁడింటిలోనొకటి: చూ, గుణములు.

అర్థశక్తిమూలము. అం. వ్యంజనములుమూఁడింటిలోనొకటి. చూ, వ్యంజనములు.

అర్థశాస్త్రము. అం. అష్టాదశవిద్యలలోనొకటి: చూ, విద్యలు. [చూ, ఫేనిలము.

అర్థసాధనము.' సం. వి. అ. పుం. కుంకుడు*:

అర్థసావిత్రి. అం. నహీనతానములేడింటిలో నొకటి: చూ, నహీనతానములు.

అర్థసిద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, పుత్రజీవి*.

అర్థహరణము. పా. దండ్యునివలన సొమ్ముదండుకొనుట. దండత్రయములుమూఁడింటిలో నొకటి:చూ,దండత్రయము:(చూ,త్రయము)

అర్థహీనుఁడు. సం. విణ: చూ, బీదవాఁడు.

అర్థాంతరన్యాసము. అం. ఒకానొకయర్థాలంకారము. సామాన్యమును విశేషముతోడ, విశేషమును సామాన్యముతోడ గుణసామ్యకల్పనమొనర్చుట, ఒకానొకవస్తువును ముందుగఁజెప్పి దానిని సమర్థించుటకైమఱియొకయర్థము చెప్పుట. (ఉ.— హనుమంతుఁడబ్ధిదాఁటె మహాత్ములకసాధ్యమేది? పూలతోఁగూడిన నార తలఁదాల్పఁబడును. విలసేనిరతనములచే నొప్పుచున్న యాహిమవంతుని మంచు శోభాహానిచేయలేదు, ఒకదోషము

పెక్కు గుణములయందును నిలిచిపోవుంగదా): చూ, అలంకారము. 3. (అర్థాంతరము, అర్థాపత్తి.) [వాక్యగతము (2).

అర్థాంతరసంక్రమితవాచ్యము. అం. పదగతము,

అర్థాపత్తి. అం. 1: చూ, అర్థాంతరన్యాసము; 2. ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు; 3. రసవదలంకారములు పదునెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, రసవదలంకారములు.

అర్థాలంకారము. అం. అలంకారములు రెండింటిలోనొకటి. అర్థము ప్రధానముగాఁగలిగి కావ్యశోభాహేతువులైనవి. చూ, అలంకారము. 3.

అర్థావృత్తిదీపకము. అం. ఒకానొక కావ్యాలంకారము. చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.) [వాంఛ.

అర్థాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=అడియాస: చూ,

అర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. అడిగెడువాఁడు: చూ, యాచకుఁడు; 2. యత్నసేనకుఁడు; విణ. 3. ధనికుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు: 4. తగవునకు పోయినవాఁడు: చూ, వాది; 5. కొలువుడుకాఁడు: చూ, సేవకుఁడు; 6. కోరిక: చూ, వాంఛ.

అర్థించే. సం. స. క్రి. 1. కోరు: చూ, వాంఛించే; 2. వేఁడు: చూ, వేఁడుకొను.

అర్థితము. సం. విణ. 1. రూ-అర్దితము. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము; 2. వేఁడఁబడినది. రూ-అర్దితము: చూ, ప్రార్థితము.

అర్థ్యము. సం. వి. అ. న. 1. అంగడిమందు సరకు: చూ, శిలాజిత్తు; విణ. 2. తెలివిగలది: చూ, బుద్ధి; 3. న్యాయముతోఁగూడినది: చూ, సత్యము. 1; 4. వేఁడఁదగినది, అర్థనీయము: చూ, ప్రార్థన; 5. అర్థమువలన తొలఁగనిది.

అర్ధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చదువరి; చూ, విద్వాంసుఁడు; 2. అర్థము (ద్రవ్యము) సం డిరయొడఁబాయనివాఁడు.

అర్దన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-అర్థన.

అర్దితము. సం. విణ. 1: చూ, అర్థితము. 1; 2: చూ, రూ-అర్థితము. 2; 3. నొప్పింపఁబడినది: చూ, అక్షతము. 2; 4. అడుగఁబడినది (వస్తువు.): చూ, ప్రార్థితము; 5. పూజింపఁబడినది: చూ, సపర్య.

అర్ధకంధగ. అం. ముఖరజ్జువులు పదునాలుగింటిలోనొకటి: చూ, ముఖరజ్జువులు.

అర్ధకుడ్యము. సం. వి. అ. న.=: చూ, అర్ధగోడ.

అర్ధకృచ్ఛ్రము. పా. ఒకదినము సాయంకాలము భుజించుట, ఒకదినము తెల్లవాఱి భుజించుట, రెండుదినములు అడుగక పెట్టినయెడల భుజంచుట, రెండుదినము లుపవాసముండుట. ఇటులనాఱుదినము లాచరించువ్రతము. (ముట్టయిన బ్రాహ్మణ స్త్రీయును క్షత్రియస్త్రీయును ఒకరినొకరు తాఁకినయెడల బ్రాహ్మణస్త్రీ అర్ధకృచ్ఛ్రమును, క్షత్రియస్త్రీ పాదకృచ్ఛ్రమునాచరింపవలయును: చూ, పాదకృచ్ఛ్రము: చూ, కృచ్ఛ్రము.)

అర్ధగంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్ధజాహ్నవి, కావేరి: చూ, నది.

అర్ధగతి. అం. భూచారులు పందొమ్మిదిమందిలోనొకరు: చూ, భూచారులు.

అర్ధఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=: చూ, అరగడియ.

అర్ధచంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ *: చూ, సర్వానుభూతి.

అర్ధచంద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుగఁగ్రినునెసిగొలుపము: చూ, బాణము. 1; 2. మెడపట్టి త్రోయుటకు కమర్చిన యర్ధచంద్రాకారపుచేయి: చూ, అర్ధేందువు. 2; 3. గోటినొలవంక, అర్ధేందువు: చూ, నఖక్షతము; అం. 4. చిత్రాపకరణబంధములు నలుబది యొకటింటిలోనొకటి: చూ, చిత్రాపకరణబంధ

ములు; 5. బాణాగ్రములు పదివిధములలో నొకటి(చేందురువంక): చూ, బాణాగ్రములు; 6. వ్యూహశాస్త్రములోని అసంహత వ్యూహములాఱింటిలో నొకటి: చూ, అసంహతవ్యూహములు; 7. అసంయుతహస్తములు నలుబదియైదింటిలో నొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు; 8. ఆసనములు ముప్పదింటిలోనొకటి: చూ, ఆసనములు; 9. అభినయహస్తవిశేషము; (చూపుడువ్రేలు మొదలైన నాలుగువ్రేళ్ళ నొకప్రక్క సంగాఁజేర్చి బొటనవ్రేలి నెడముగాఁజాచిపట్టినది)' చూ, వ్యంజకము. 1; 10: చూ, నెమలికన్ను.

అర్ధచంద్రాకృతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. చేందురువంకరూపము.

అర్ధచంద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. త్రిపుట *: చూ, బొల్లిలూసర; 2. నాసాభరణము: చూ, భూషణము. 2; పా. 3. ఒకానొకవృత్తము: చూ, వృత్తము. 1.

అర్ధచోలకము. సం. వి. అ. న. పైనధరించే చొక్కాయ, అంగరిక: చూ, వస్త్రము.

అర్ధజరతీన్యాయము. పా. శరీరమందుఁ గొంత భాగమున ముసలితనమును, కొంతభాగమున పడుచుతనమునుగల స్త్రీ యుండదనురీతి.

అర్ధజాహ్నవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అర్ధగంగ.

అర్ధణా. వా. వి: చూ, అరణా.

అర్ధతూరము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధారంభవాద్యధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

అర్ధనారీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సామేనుగిరిసుతాయుతు, ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

అర్ధనారీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అర్ధనావము. సం. వి. అ. పుం. ఓడలోసగము: చూ, నౌకార్ధము.

అర్ధనికుట్టనము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, కరణములు.

అర్ధనిమీలితము. అం. దృష్టిక్రియలు పదు దింటిలోనొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు.

అర్ధనాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అర్ధనికుట్టనము.

అర్ధపతాకము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 2. అసంయుతహస్తములు నలుబదియైదింటిలోనొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు.

అర్ధపద్మాసనము. అం. ఉత్థానకరణబంధములు నలుబది యొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్థానకరణబంధములు.

అర్ధపాదుక. అం. ఆవర్తరూపము లెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, ఆవర్తరూపములు.

అర్ధపారావతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకరకము పావురము: చూ, పావురము; 2. తిత్తిరిపిట్ట. చూ, తీతువు.

అర్ధపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలిలోసగము.

అర్ధప్రస్థము. సం. వి. అ. పుం. కుంచెములో సగము: చూ, అడ్డ. 2.

అర్ధఫలము. సం. వి. అ. న. కర్షము, పదునాఱు మాషములయెత్తు: చూ, ఫలము. 1.

అర్ధబిందువు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అరసున్న.

అర్ధమతల్లి. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, కరణములు.

అర్ధమాణవకము. సం. వి. అ. పుం. పది పేటల ముత్యాలహారము: చూ, భూషణము. 2.

అర్ధము. సం. వి. అ. న. 1.=అర్ధ-అఱ. సమాంశము: చూ, సగము; పుం. 2. తునుక: చూ, శకలము. 4.

అర్ధముకుళ. అం. సంచారిభావమునఁబుట్టినదృష్టులుఇరువదింటిలో నొకటి: చూ, సంచారిభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు.

అర్ధరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్క[illegible] తో సరిగా పోరాడిపోరలేని [illegible]

అర్ధరశ్మి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పండ్రెండు పేటలుగల హారము: చూ, భూషణము. 2.

అర్ధరాత్రము. సం. వి. అ. పుం.=అర్ధమరేయి: చూ, రాత్రి.

అర్ధరేచితము. అం. 1. నృత్తహస్తములు ఇరువది తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్తహస్తములు; 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అర్ధర్చ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సగముఋక్కు: చూ, వేదము.

అర్ధవేసరి. అం. మాళవకైశికజ భాషలు పదుమూఁడింటిలో నొకటి. చూ, భాష. 1.

అర్ధశఫరము. సం. వి. అ. న. తిమినిమ్రింగెడు చేఁప, తిమింగిలము: చూ, మత్స్యము. 1.

అర్ధసూచి. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అర్ధసూచీముఖము. అం. అసంయుతహస్తములు నలుబదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు.

అర్ధస్వస్తికము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అర్ధహారము. సం. వి. అ. పుం. అఱువదినాలుగు పేటల హారము, ఏఁబదినాలుగు పేటలుగల హారము. (అనికొందఱు.): చూ, భూషణము. 2.

అర్ధాంగనిపీడితము. అం. ఉత్తానకరణబంధములు నలుబదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

అర్ధాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిహోత్రసాక్షిగా పెండ్లియాడిన పెండ్లాము: చూ, భార్య.

అర్ధాంగీకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సగము [illegible]: చూ, సమ్మతి. 1; 2. సగ [illegible]కొనుట.

అర్ధాంబుజాసనము. సం. వి. అ. న. రతిబంధభేదము: చూ, రతిబంధము.

అర్ధేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గోటినెలవంక: చూ, నఖక్షతము; 2. మెడపట్టి త్రోయుటకమర్చినచేయి: చూ, అర్ధచంద్రము. 1; 3. కలయికవగ.

అర్ధోరుకము. సం. వి. అ. న. చల్లడము, వేశ్యలుసగముతొడవఱకుఁదొడిగికొనుగుడిగి: చూ, వస్త్రము. 1.

అర్పటము. సం. వి. అ. పుం.=అప్పడము-అప్పళము: చూ, భక్ష్యము.

అర్పణము. సం. వి. అ. న.=అర్పణ-అప్పనము: చూ, ఒప్పగింత.

అర్పము. సం. వి. అ. పుం. పేప *: చూ, వేత్రము. 2.

అర్పించే. సం. స. క్రి.=అప్పగించే. చూ, సమర్పించే.

అర్పితము. సం. విణ. అర్పింపఁబడినది.

అర్బుదఫలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకముమామిడి*: చూ, మామిడి.

అర్బుదము. సం. వి. అ. న. 1. దశకోటి కోటి (అనికొందఱు.): చూ, సంఖ్య. 1; పుం. 2. కంటితెవులు: చూ, బిడాలము. 2; 3. దంతరోగము: చూ, పంటితెవులు; 4. ఒకానొక కొండ: చూ, పర్వతము; 5. మాంసపుకండ: చూ, మాంసము; అం. 6. సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అర్భకము. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్లశోణిత పిండము, గర్భము: చూ, భ్రూణము. 1, 2. రతనము: చూ, రత్నము. 1; 3. చూ, బీదతనము; 4. గాలి: చూ, వాయువు.

అర్భకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పదునాఱేండ్లకు లోఁబడినపిల్లవాఁడు: చూ, శిశువు; 2. ఱవేఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; విణ.

3. ఎముకలకట్టు: చూ, బక్కవాఁడు; 4: చూ, మూర్ఖుఁడు. [కోల. 2.

అర్మపి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కళ: చూ, ముని

అర్మము. సం. వి. స్. న. 1. కంటిరెప్పలు: చూ, బిడాలము. 2; 2. ఱెప్పనడిమి పెండ్రిక, కోరి: చూ, పెండ్రిక. 1.

అర్మిలి. దే. వి. 1. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 2. మాలిమి: చూ, వాత్సల్యము; 3. అపేక్ష. విజ. 2, అ. 158: చూ, వాంఛ.

అర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోమటిది: చూ, వైశ్య.

అర్యమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మంకెన.*

అర్యముఁడు సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. పితృదేవతలలో నొకఁడు: చూ, ఆదిత్యులు. [త్రిము. 1.

అర్యమ్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తర: చూ, నక్ష

అర్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అర్య.

అర్యీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తానుకూద్రురాల యినను కోమటివాని పెండ్లాము: చూ, భార్య.

అర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు; 2. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 2; 3. అంగజాల: చూ, సావిదల్లుఁడు; 4. పూజ్యుఁడు; చూ, మహనీయుఁడు.

అర్లు. దే. వి. అర్మిలి: చూ, వాత్సల్యము.

అర్లుమర్లు. దే. వి. బ: చూ, రూ-అరులుమరులు.

అర్వంతము. సం. వి. త్. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [చూ, వ్యాధుడు. 2.

అర్వంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృత్రిముఁడు:

అర్వది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తారుపుకత్తె: చూ, కంభళి; 2. ఆఁడుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; వా. స. 3. అఱువది.

అర్వము. సం. వి. త్. న. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. కులీనగుఱ్ఱము: చూ, హయము;

విశే. 3. అధమము, కిడ్వడినది: చూ, హీనము. 1.

అర్వాచీనము. సం. విశే. క్రిందిసుందునది.

అర్వానుఁడు. సం. విశే. తక్కువవాఁడు: చూ, హీనుఁడు.

అర్వుఁడు. సం. విశే. జాత్యాచారాదులచేత నిందితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అర్శము. సం. వి. స్. న: చూ, మూలసంక.

అర్శసుఁడు. సం. విశే: మూలరోగి.

అర్శస్సు. సం. వి. స్. న. 1. చూ, అర్శము; 2. జెలగ: చూ, బుడ్డపిడుఁదు.

అర్శోఘ్నము. సం. వి. అ. న. 1. మీఁగడ పెరుఁగు. చూ, పెరుఁగు. 1; పుం. 2. కంద*: చూ, సూరణము.

అర్శోఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముసలి*: చూ, నేలతాఁడు; 2. తాటిమొలక, తేగ; చూ, మొక్క. 1; 3. కంద*: చూ, సూరణము.

అర్శోహితము. సం. వి. అ. న. జీడి*: చూ, భల్లాతకి. [సూరణము.

అర్షము. సం. వి. అ. పుం. చోరకంద*: చూ,

అర్సము. వై. వి.=హర్షమ్. రూ-అరసము: చూ, సంతోషము. [చూ, సపర్య.

అర్హణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్చన, కయిసేఁత:

అర్హత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచి: చూ, యోగ్యత.

అర్హము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులిపిల్ల: చూ, వ్యాఘ్రము. 1; విశే. 2. తగినది: చూ, యోగ్యము. [శైఖరికము.

అర్హశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తరేను*: చూ,

అర్హితము. సం. విశే. పూజింపఁబడిన దేవతాదులు: చూ, అర్చితము.

అర్హితుఁడు సం. విశే: చూ, అర్చితుఁడు.

అర్హుఁడు. సం. విశే. 1: చూ, అర్చితుఁడు; వి. అ. పుం. 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు, 3. బుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అఱ. దే. వి. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు: చూ, మండలము. 1; 2. వాసగృహము. రూ-అఱ్ఱ, లోఁగది: చూ, సదనము. 1; 3. హస్తాదితలము: చూ, హస్తము; 4. పెట్టెలోపగు వానిలోపలిఅఱ; రూ-అఱ్ఱ; 5. రూ-అఱ్ఱ. పడకగది: చూ, సదనము. 1; వై. క. 6. అర్ధమ్. రూ-అర. చూ, సగము; 7. కీడు: చూ, హాని. 2, 8. మోసము. భో. 4, ఆ. 38: చూ, వంచన; 9. కొఱఁత: చూ, వెలితి 2; 10. భేదము, అరమర: చూ, వేఱుపాటు; 11. కంథ, చింపి: చూ, వస్త్రము; 12. లేనిది ఊహించుట: చూ, యోచన.

అఱక. దే. వి. మూఁపు: చూ, స్కంధము. 1

అఱకడ. దే. వి. 1. (అఱక + కడ.)—పై— 2. నితంబపార్శ్వము, మంబె: చూ, ముబ్బె, 3. స్కంధప్రదేశము. భార. అని. 6, ఆ, 115: చూ, అఱకడము.

అఱకడము. దే. వి.—పై.— (స్కంధప్రదేశమునకు,— జై, 1, ఆ. 101) 4. సంకటము: చూ, శోకము.

అఱకము. దే. వి. అజీర్ణము: చూ, రోగము. 1.

అఱకాలు. దే. వి. 1: చూ, రూ-అరకాలు; అఱ. 2. కళాస్థానములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, కళాస్థానములు.

అఱకువ. దే. వి: చూ, రూ-అఱుకువ.

అఱగమి. దే. వి.—పై.—

అఱగొండెతనము ద్వ. వి. 1. రూ-అఱగొండెము-అఱగొట్టెము- అఱగొడ్డియము- అఱగొడ్డెము మొండిధైర్యము: చూ, సాహసకృత్యము.

అఱగొండెము. ద్వ. వి.—పై.—

అఱగొట్టెము. ద్వ. వి: చూ, అఱగొండెతనము.

అఱగొడ్డియము. దే. వి.—పై.—

అఱగొడ్డెము. దే. వి.—పై.—

అఱగొఱ. ద్వ. వి. 1. న్యూనత, కొఱఁత: చూ, వెలితి. 2; విశే. 2. న్యూనము, అపచయము: —పై.—

అఱచు. దే. అ. క్రి. 1. బోలు, క్రిందు. భాగ. ద్రో. 2, ఆ. 132: చూ, విలపించు; 2. ఏడుచు చూ, రోదించు; 3. కూయు. రామా. 2, ఆ. 18: చూ, శబ్దించు.

అఱచెయి. దే. వి. రూ-అరచెయి-అఱచెయ్యి-అఱచేయి: చూ, హస్తము.

అఱచేతికిఁబండ్లువచ్చుట. జా. చూ, రూ-అరచేతికిఁ బండ్లువచ్చుట.

అఱజాతి. మి. విశే. దుష్టుఁడు, జాత్యాచారాదులచేత నిందితుఁడు: చూ, వ్యాసుఁడు 2.

అఱఁటి. దే. వి: చూ, రూ-అరఁటి*.

అఱడా. దే. వి. 1. కంఠభూషావిశేషము: చూ, భూషణము. 2; 2. జీనమీఁది కుచ్చుప్రాస. —పై.—; 3. కర్ణాటకపు పల్లకీబొంగు కొనకువేసెడుసింహతలాటపుతగడు. అఱడు.

అఱడు. దే. వి.—పై.—

అఱపదిమోములవేల్పు. ద్వ. వి. ఐదుమోముల వేల్పు: చూ, శివుఁడు.

అఱపు. దే. వి. రూ-అరపు-అఱుపు-ఆఱుపు. పశుకంఠరవము: చూ, స్వరము. 2; 2. ఆర్తకంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. కంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 4. మృదంగాదిధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 5. పెద్దకూఁత: చూ, స్వరము. 2. (మొ.) [దు. 2.

అఱపొఱఁడు. ద్వ. వి. పొట్టి: చూ, వామనుఁ

అఱమర. ద్వ. వి. (అఱ + మఱలుట.): చూ, రూ-అరమర. (సందేహము.-నిర్వ. 9, ఆ. 57:)

ముక్తపద గ్రస్తము - సింహావలోకనము, 5. అంత్యనియమము, 6. పునరుక్తవదాభాసము మఱియు అనుప్రాసము మొదలగునవి: చూ, హేతువు. 2: అర్థాలంకారములు.—అర్థము ప్రధానముగాఁగలిగి కావ్యశోభాహేతువులైనవి - 1. అతద్గుణము, 2. అతిశయోక్తి, 3. అత్యుక్తి, 4. అధికము, 5. అనన్వయము, 6. అనుగుణము, 7. అనుజ్ఞ, 8. అనుమానము, 9. అన్యోన్యము, 10. అపహ్నవము, 11. అప్రస్తుతప్రశంస, 12. అర్థాంతరన్యాసము, 13. అల్పము, 14. అవజ్ఞ, 15. అసంగతి, 16 అసంభవము, 17. ఆక్షేపము, 18. ఆవృత్తిదీపకము, 19. ఉత్తరము, 20. ఉత్ప్రేక్ష, 21. ఉదాత్తము, 22. ఉన్మీలితము, 23. ఉపమానము, 24. ఉపమేయోపమము, 25. ఉల్లాసము, 26. ఉల్లేఖ, 27. ఏకావళి, 28. కారకదీపకము, 29. కారణమాల, 30. కావ్యలింగము, 31. కావ్యార్థాపత్తి, 32. గూఢోక్తి, 33. చిత్రము, 34. ఛేకోక్తి, 35. తద్గుణము, 36 తుల్యయోగిత, 37. దీపకము, 38. దృష్టాంతము, 39. నిదర్శనము, 40. నిరుక్తి, 41. పరికరము, 42. పరికరాంకురము, 43. పరిణామము, 44. పరివృత్తి, 45. పరిసంఖ్య, 46. పర్యాయము, 47. పర్యాయోక్తము, 48. పిహితము, 49. పూర్వరూపము, 50. ప్రతివస్తూపమము, 51. ప్రతిషేధము, 52. ప్రతీపము, 53. ప్రత్యనీకము, 54 ప్రస్తుతాంకురము, 55. ప్రహర్షణము, 56. ప్రౌఢోక్తి, 57. భావికము, 58. భ్రాంతి, 59. మాలాదీపకము, 60. మిథ్యాధ్యవసితి, 61. మీలితము, 62. ముద్ర, 63. యథాసంఖ్యము, 64. యుక్తి, 65. రత్నావళి, 66. రూపకము, 67. లలితము, 68. లేశము, 69. లోకోక్తి, 70. వక్రోక్తి, 71. వికల్పము, 72. వికస్వరము, 73. విధి, 74. వినోక్తి, 75. విభావనము, 76. విరోధాభాసము, 77. వివృతోక్తి, 78. విశేషకము, 79. విశేషోక్తి, 80. విషమము, 81. విషాదనము, 82. వ్యతిరేకము, 83. వ్యాఘాతము, 84. వ్యాజనింద, 85. వ్యాజస్తుతి, 86. వ్యాజోక్తి, 87. శ్లేష, 88. సందేహము, 89. సంభావన, 90. సమము, 91. సమాధి, 92. సమాసోక్తి, 93. సముచ్చయము, 94. సహోక్తి, 95. సామాన్యము, 96. సారము, 97 సూక్ష్మము, 98. స్మృతి, 99. స్వభావోక్తి, 100. హేతువు తద్విశేషాలంకారములు.—అంగాంగిభావసంకరము, అక్రమాతిశయోక్తి, అత్యంతాతిశయోక్తి, అదేయపర్యాయము, అధికతాద్రూప్య రూపకము, అధికాభేదరూపకము, అనుక్తవిషయ స్వరూపోత్ప్రేక్ష, అనుపలబ్ధి, అనుభయతాద్రూప్యరూపకము, అనుగ్రయోక్తిరూపకము, అన్యత్పర్యాయోక్తము, అన్యద్వ్యతిరేకము, అన్యాతుల్యయోగిత, అన్యత్పర్యాయోక్త, అన్యాదినోక్తి, అన్యాసంగతి, అపరాతుల్యయోగిత, అపరాసంగతి, అపరిణామము, అప్రకృతానేకవిషయశ్లేషము, అప్రస్తుతతుల్యయోగిత, అయోగసంబంధాతిశయోక్తి, ఇత్యాదివిశేషాలంకారములు, 'హేతువు. 2.' పనిముకడ చూడవలయును. మఱియు— గాంధర్వవేదములో నిరాగాధ్యాయమునందలి అలంకారములు. 63.—1 స్థాయివర్ణగతాలంకారములు — ప్రసన్నాది, ప్రసన్నాంతము, ప్రసన్నాద్యంతము, ప్రసన్నమధ్యము, క్రమరేచితము, ప్రస్తారము, ప్రసాదము (7); 2. ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు.—విస్తీర్ణము, నిష్కర్షము, బిందువు, అభ్యుచ్చయము, హసితము, ప్రేంఖితము, ఆక్షిప్తము, సంధిప్రచ్ఛాదితము, ఉద్గీర్ణము, ఉద్వాహితము, త్రివర్ణము, వేణువు (12); అవరోహివర్ణగతాలంకారములు.—వేణువు, త్రివర్ణము, ఉద్వాహితము, ఉద్గీతము, సంధిప్రచ్ఛాదితము, ఆక్షిప్తము, ప్రేంఖితము,

హసితము, అత్యుచ్ఛ్రయము, బిందువు, నిష్కర్షము, విస్తీర్ణము (12); సంచారివర్ణగతాలంకారములు.— మందాద్రి, మందద్రిమధ్యము, మందాద్రింతము, ప్రస్తారము, ప్రసాదము, వ్యావృత్తము, స్వవిరము, పరివర్తము, ఆక్షేపము, బిందువు, ఉద్వాహితము, ఊర్మిప్రేంఖము, నిష్కూజితము, శ్యేనము, క్రమము, ఉద్ఘాషితము, రంజితము, సన్నివృత్తము, ప్రస్వృత్తము, వేణువు, లలితస్వరము, హుంకారము, హ్రాదమానము, అవలోకితము, (25); అలంకారములు.– తారమంద్రప్రసన్నము, మంద్రతారప్రసన్నము, ఆవర్తకము, సంప్రదానము, విధురము, ఉపలోలకము, ఉల్లాసితము (7).=63; అం. 4. అష్టాదశపదార్థములలో నొకటి: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; 5. కళలు అఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు. (రూ-అలంకార.)

అలంకారములు. అం. 1. శబ్దాలంకారములు, అర్థాలంకారములు, ఉభయాలంకారములు (చూ, అలంకారము.3); 2. వస్త్రము, భూషణము, మాల్యము, అనులేపనము, మజ్జనము. (5);

అలంకారశాస్త్రము. అం: చూ, సిద్ధులు (చూ, విభూతులు.) [చూ, ఉపస్కృతము

అలంకృతము. సం. విశే. అలంకరింపఁబడినది:

అలంకృతశిరచ్ఛేదన్యాయము. పా. ఒడలంతయు నలంకరించి తలఁదెగవేయుట. అట్టివానికలంకారమేల? అనురీతి. [చూ, భూషణము.2

అలంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సింగారింత.

అలంకృతుఁడు. సం. విశే: చూ, భూషితుఁడు.

అలంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొడవు: చూ, భూషణము. 2.

అలంగము. దే. వి. కోటప్రాకారపు గోడపు ఆధారముగా మట్టిచేతఁగాని ఱాళ్లచేతఁగాని చేర్పఁబడిన కట్టడము. రూ-అలఁగము: చూ, ప్రాకారము. 2.

అలంగామీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తెరువరి: చూ, పాంథుఁడు.

అలంఘనీయము. సం. విశే. దాఁటఁగూడనిది.

అలంఘ్యత. సం. విశే. దాఁటలేనిది.

అలంఘ్యము. సం. విశే. లంఘ్యముకానిది. (లంఘ్యము=దాఁటఁదగినది.) [ముగలది.

అలంజము. సం. విశే. ప్రయోజనములేని జన్మ

అలంజరము సం. వి. అ. పుం. రూ-అలింజరము-అళింజరము. పెద్దబాన, కాఁగు: చూ, పాత్రము. 6. [లినది.

అలంజీవనము. సం. విశే. జీవనముఁకొఱకుఁజా

అలంటుఁడు. సం. విశే. వ్యర్థపుపుట్టుకఁగలవాఁడు.

అలంతాళము. సం. వి. అ. న. అరిదళము: చూ, హరిదళము. [చూ, శోకము.

అలందుఱు. దే. వి. రూ-అలఁదుఱు. అంగద:

అలంబుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలంబుషయను నప్సరస: చూ, వేలుపులు. 2.

అలంబుషము. సం. వి. అ. పుం. 1. డోకు: చూ, వాంతి; 2: చూ, ములుజెముడు.*.

అలఁగఁజేయు. దే. ప్రే: చూ, శ్రమపెట్టు.

అలఁగము. దే. వి: చూ, రూ-అలంగము.

అలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వగచు భాగ. 1, స్కం. 142: చూ, శోకించు; 2 ఆసుకపడు: చూ, వేసరు 2; 3. ఓడిపోవు. కళా. 6, ఆ. 66: చూ, పెనుదీయు. 1; 4 బెంపు: చూ, సంకోచించు.

అలఁచు. దే. ప్రే: చూ, అలఁగఁజేయు.

అలఁత. దే. వి. 1. వగ: చూ, శోకము; 2 ఏడుపు: చూ, శోకము; 3. అలసట. చూ, శ్రమము. 1

అలఁతి. దే. వి. 1. కుఱుచ్రఁడు, చిలిపి: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. లఘువు, తేలిక. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 257: చూ, లాఘవము;

విణ. 3. అల్పము, అలుచము: చూ, స్వల్పము; 4. సన్నము: చూ, సూక్ష్మము. 4.

అలఁతినగవు. దే. వి. చిఱునవ్వు: చూ, హాస్యము. 1.

అలఁది. వై. వి.=హరిద్ర. రూ-అళఁది-హళఁది, పచ్చఁదనము: చూ, వర్ణము. 8.

అలఁదు. దే. స. క్రి. చేందనములోనగు దానిని పూయు: చూ, పూయు.

అలఁదురు. దే. వి. 1: చూ, రూ-అలందురు; అ. క్రి. 2. ఉమ్మలించే. నిర్వ. 5, ఆ. 101: చూ, స్రుక్కు. 5.

అలక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రూ-అళక, కుబేరుని పట్టణము: చూ, గేహము; దే. వి. రూ-అలుక. (1) కోపము: చూ, రోషము; (2) ద్రోహచింత: చూ, పశ్చాత్తాపము. 6; విణ. (3) రూ-అలకన. సన్నము. చూ, సూక్ష్మము. 4; అం. 4. దిక్పాలపట్టణములు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దిక్పాలపట్టణములు.

అలకన. దే. వి. 1. సూక్ష్మత: చూ, సూక్ష్మము. 4; 2. సన్నము. స్వా. 6, ఆ. 31 (విశేషణమైనప్పుడు సమాసమునందు కడపటి అకారమునకు ఇకారమువచ్చెడి.) : చూ, సూక్ష్మము. 4.

అలకనంద. సం. వి. అ. స్త్రీ. కన్య. పెండ్లికాని వడుచే: చూ, స్త్రీ.

అలకప్రియము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేఁగిస.*

అలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అళకము, నెత్తికురులు: చూ, వెండ్రుక. 1; 2. నుదురు: చూ, లలాటము; 3. తెల్లజిల్లేడు*: చూ, వికిరణము.

అలాతక్రీడితము. అం. కరణములునూట యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

అలకి. వై. వి.=అలుకా. కంప: చూ, ధ్వాంసము. 3.

అలకున. దే. వి. 1. అలసట: చూ, శ్రమము. 1; 2. పెడమొగము: చూ, వదనము. 8.

అలక్తకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అలక్తము. లాక్ష: చూ, లక్క.

అలక్తము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అలక్ష్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాండుపృష్ఠుఁడు, దుర్లక్షణములుగలవాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2. [పెద్దమ్మ. 1.

అలక్ష్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జ్యేష్ఠాదేవి: చూ,

అలక్ష్యము. సం. విణ.=అలకన-అలాకు-ఉలకన, తిరస్కారము: చూ, వహేలనము.

అలగర్దము, సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుకట్టె: చూ, సర్పము; 2. నల్లత్రాఁచు: చూ, సర్పము. (రూ-అలగర్ధము-అలిగర్ధము.)

అలగర్ధము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అలఘువు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ఉ.) లఘువుకానిది. (లఘువు=చేలకన.)

అలచేందకాయ. పా. రాజమాషకలాటువు, ద్వివిదారణపుటక ఫలము, (రెండువ్రక్కలను బ్రద్దలగుకాయ) (చిక్కుడుకుటుంబములోని కాయలీజాతిలోనిది): చూ, గుంజో కాయలు.

అలచేందఆకు. పా. త్రిభిన్నపత్రము. (ట్రైపిన్నేట్) (ఇట్లే చిక్కుడుకుటుంబములోని ఆకులుండును)

అలచేందలు. వై. వి.=అలపాంద్రి. రూ-అలసందియలు-అలసందెలు*: చూ, రాజమాషము.

అలచే. దే. వి. రూ-అలసు. తిరస్కారము: చూ, వహేలనము. [బెళకువ్వ.

అలజము. సం. వి. అ. పుం. గెంపపులుఁగు: చూ,

అలజ్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ద్వాదశావస్థలలో నొకటి: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

అలజడి. దే. వి. 1. రూ-అల్లడి. క్లేశము, దుఃఖ రూపమగుచింత. లక్ష్మీ. 4. ఆ, 77: చూ, శ్రమము. 1; 2. ఆపద: చూ, విపత్తు; 3. వేదనవలనఁగలుగు తొందర: చూ, సంభ్రమము. 1;

అలతిడిదరి. దే. వి. పక్షివిశేషము: చూ, పక్షి.

అలపద్మము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. అయిదువ్రేళ్ళను కొనలు కూడకుండునట్లు విల్లువలెవంచి చిటికెనవ్రేలి వెంబడి వ్రేళ్ళన్ని యెడముగలుగఁ దిప్పఁబడినది: చూ, వ్యంజకము. 1.

అలపల్లవము. అం. అసంయుతహస్తములు నలువదైదింటిలో నొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు.

అలపు. దే. వి. రూ-అలవు, అతలకుతలము:చూ, [శ్రమము. 1.

అలబలము. దే. వి. కలకలము, గుంపునఁబుట్టిన పెద్దమ్రోఁత. విజ. 3, ఆ. 142: చూ, స్వరము. 2.

అలబ్ధము. సం. విశే. అందరానిది: అలభ్యము.

అలభ్యము. సం. విశే.—పై.— (లభ్యము_పొందఁదగినది.)

అలమట. దే. వి. 1. చింత, తలపోఁత. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 23. చూ, పశ్చాత్తాపము; 2. మనోవిచారము: చూ, శోకము. [పడు.

అలమటపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, పశ్చాత్తాప

అలమటించు. దే. అ. క్రి.—పై.—

అలమరించు దే. అ. క్రి.—పై.—

అలమరు. దే. అ. క్రి.—పై.—

అలమారు. వా. వి. గోడబీరువ: చూ, బీరువ.

అలమారుచు. దే. స. క్రి. బండి యెడ్లనుమార్చి కట్టు.

అలము. పుం. వి. అ. వ. 1. తేలుకొండి*:చూ, [illegible]ము. 1; 2. తేలుకొండి ముల్లు. రూ-

అలము-అళము; దే. వి. (1). ఆక్రమణము, అలుము; చూ, పురి, 4; (2) పచ్చికాయ: చూ, కలాటువు. 2; (3) పిందె, పూపు:చూ, కలాటువు. 2; (4) శాకవిశేషము. (ఆకు, పువ్వు, కాయ, మొదలగునవి) అచ్చ. రా. సుం, కాం. 39: చూ, శాకము. 1; అ. క్రి. (5) కవియు. భార.శాం.4, ఆ. 51:చూ, వ్యాపించు; స. క్రి. (6) అలఁదు: చూ, పూయు; (7) ఆక్రమించు చూ, ముగరించు; (8) ఆలింగనముచేయు: చూ, కౌఁగిలించు; (9) ప్రియముతో ప్రచ్చుకొను. మార్క. 8, ఆ. 205: చూ, ప్రచ్చుకొను.

అలముకొను. దే. అ. క్రి. కవియు. జై. 7, ఆ. 122; "నిచ్చనిచ్చెలులాలించి నేనలము కొనుటేగాని, గుబ్బిచ్చువాఁడు కౌఁగిలించుకొను టెన్నఁడు లేదుగా." క్షేత్రయ: చూ, వ్యాపించు.

అలయించు. దే. అ. క్రి.—పై —

అలయిక. దే.వి. ఆతలకుతలము:చూ,శ్రమము.1.

అలయు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు. ఉ. హరి. 2, ఆ. 91: చూ, తడయు; 2. నిర్వేదించు. భార.అర.2, ఆ. 74:చూ, విసుగు.2; 3. శ్రమపడు: చూ, వేసరు. 2.

అలరఁజేయు. దే. ప్రే. ఒప్పునటులఁజేయు: చూ, అలరుచు.-రూ-అలర్చు.

అలరారు. దే. అ. క్రి. 1. అంగీకరించు. చూ, సమ్మతించు; 2. వెలుఁగు: చూ,ప్రకాశించు.1.

అలరించు. దే. స. క్రి. సంతోషపెట్టు: చూ, సంతోషించు.

అలరింత. దే. వి. నవ్వు: చూ, హాస్యము. 1.

అలరు. దే. వి. 1:చూ, సంతోషము; 2. పువ్వు: చూ, సుమము; 3. సింగారము: చూ, సౌందర్యము; అ. క్రి. 4. అనుమోదించు, ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు; 5. విరియు, వికాసము

పొందు: చూ, వికసించు; 6: చూ, సంతోషించు.

అలరుఁబోఁడి. దే. వి. (అలరు + బోఁడి.) 1. పుష్పమువలె మనోజ్ఞాంగాలయిన అఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అలరుచు. దే. క్రి: చూ, రూ-అలర్చు. అలరఁజేయు. విజ. 1, ఆ. 177. (అలరిచి=చేసి.)

అలరుప్రాయము. వా. వి: చూ, శైశవము.

అలరువిలుకాఁడు. దే.వి. రూ-అలరువిల్కాఁడు. చూ, మన్మథుఁడు. [విల్తుఁడు)

అలరువిలుతుఁడు. దే. వి.—పై.—(రూ-అలరు

అలర్కము. సం. వి. అ. పుం 1. ప్రతాపసము, తెల్ల జిల్లేడు*: చూ వికిరణము; 2. ముండ్లయుచ్చింతిగ: చూ, కుండ. 5; 3. మందుచే వెర్రిఎత్తినకుక్క, రోగముచే వెర్రిఎత్తినకుక్క: చూ, శునకము. [రాజో. చూ, రాజో.

అలర్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అలర్కుఁడను

అలవ. దే. వి. 1. గుంజెలు నాటికమ్ములులోనగువాని వడ్డముగాఁజొప్పించిన వెలుఁగు. రా, వి 3, ఆ. 81: చూ, ప్రాచీనము. 1; 2. గోడ: చూ, మఱుఁగుగోడ.

అలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలవు + పడు.) 1. అభ్యాసపడు: చూ, వాడుకపడు; 2. యుక్తమగు, తగు. చూ, సరిపడు. 2; 3. ఈడేఱు భాగ. అర. 7, ఆ. 464: చూ, సిద్ధించు; 4. అధీనమగు: చూ, లోఁబడు.

అలవడుట. ద్వ వి రూ-అలవాటు. 1. అభ్యాసము. చూ, స్వభావము; విశే. 2. అయినత్తైనది: చూ, సిద్ధము. 2.

అలవణము. సం.వి.అ. న. ఉప్పిడి: చూ, చప్పిడి.

అలవరి. దే. వి. రూ-అలవరి. అలంగము: చూ, వప్రము. 2.

అలవరించు. ద్వ. క్రి. రూ-అలవరించు. 1. అభ్యసించు: చూ, వాడుకపడు; 2. అలంకరించు-"స్త్రీవరెవా యలవరించి" క్షేత్రయ: చూ, సింగారించు; 3. తాల్చు. శై 8, ఆ. 190: చూ, వహించు; 4. దిద్దు: చూ, సవరణించు; 5. సిద్ధపఱచు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 115: చూ, సమకట్టు. 3; 6. స్వాధీనముచేయు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 12: చూ, వశపఱచు. (అలవడుధాతువు)

అలవర్చు. ద్వ. క్రి: చూ, రూ-అలవఱచు.

అలవఱచు. ద్వ. క్రి. రూ-అలవర్చు. అభ్యసించు: చూ, వాడుకపడు.

అలవాటు: చూ, అలవడుట.

అలవాటుచేయు. దే. క్రి: చూ, అలవఱచు.

అలవి. దే. వి. 1. పరిమాణము, కొలఁది: చూ, పరిమితి; విశే 2. వశము. భార. ఆ. 7, అర. 232: చూ, శక్యము.

అలవు. దే. వి. 1. అలవు. శై. 8, ఆ. 71: చూ, శ్రమము. 1; 2. బలిమి. వి, పు. 7, ఆ. 203: చూ, శక్తి. 1; 3. పరిశ్రమము, మిక్కిలిఅలవు. మార్క. 3, ఆ. 318 చూ, పూంత.

అలవోక. ద్వ. వి (అల్ల + పోక) 1. ఉబలాటము: చూ, తహతహ; 2. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1; 3. తిరస్కారము: చూ, వహేలనము; 4. చిట్టకము. కాశీ. 6, ఆ. 99: చూ, విలాసము. 2; 5. అసడ్డ: చూ, మందెమేలము. 2; 6. ఇచ్ఛచొప్పున. కళా. 5, ఆ. 40: చూ, యథేచ్ఛము.

అలసందియలు. వై. వి. బ: చూ, రూ-అలచందలు*.

అలస. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, అల్లుఁడుతీఁగె*.

అలసగతి. ప్రా. ఒకానొకవృత్తము. ఒక్కొక్కపాదమునందు న, స, న, భ, య గ [illegible]

పదింటియతిగల పదునేడవ ఛందస్సునందుఁ బుట్టినవృత్తము. "కరుణాఁగమహా విబుధ- కల్పకమురారీ,": చూ, వృత్తము. 1.

అలసట. దే. వి. ఆయాసము: చూ, శ్రమము.1.

అలసటపెట్టు. దే. స. క్రి: చూ, శ్రమపెట్టు.

అలసత. దే. వి.=ఆలస్యమ్: చూ, విలంబము.1.

అలసము. సం. వి. అ. పుం. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము; 2. పాదరోగము:చూ, బోదకాలు; విణ. 3. మాలుగుఁబోతు: చూ, సోమరి; 4.=అల్లు: చూ, అలసత. [అలవేందలు.

అలసాంద్రము. సం. వి. అ. పుం.=: చూ,

అలసు. దే. వి: చూ, రూ-అలచే. [సోమరి.

అలసుఁడు. సం. విణ. మాలుగుఁబోతు: చూ,

అలసుబాలు. వా. వి. బద్ధకముగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అలా. వై. అవ్య.=హళా. సంబోధనార్థకము. రూ-అల: చూ, సంబోధనము.

అలాకు. వై. వి. 1.=అలత్క్యమ్. తిరస్కారము: చూ, వహేలనము. 1; దే. వి. 2. పడిలో రెునిమిదవవంతు. 1/8 (పడి=ఎనిమిది అశాకులు.) రూ-అశాకు. [చూ, తథా. 2.

అలాగు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. రూ-అలాగు:

అలాతకము. అం. ఆకాశమండలములుపదింటిలో నొకటి: చూ, ఆకాశమండలములు.

అలాతపిశాచన్యాయము. పా. కొఱవిదయ్యమను టయేగాని చూచినవారు లేరనురీతి.

అలాతము. సం. వి. అ. న. కొఱవి: చూ, వహ్ని. 1. [బువు. అనబు*: చూ, సొఱ.

అలాబువు. సం. వి. ఉ, ఊ. స్త్రీ. రూ-అలా

అలాబూపాషాణన్యాయము. పా. రాతిలోఁ బుట్టిన ఆనపకాయ రాతిపెతియ రొట్టుం డునో అట్లే పెరుఁగుననురీతి.

[illegible]. పా. వి. [illegible].

అలారము. వా. వి. లేపెడుగడియారపుధ్వని.

అలింజరము.సం.వి.అ.న: చూ,రూ-అలంజరము.

అలిందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటిచోఁపా, శాళ్వారము, తావారము: చూ, సదనము.1.

అలికము సం. వి. అ. న. రూ-అలీకము-అళికము-ఆళీకము: చూ, లలాటము.

అలికిడి. దే. వి. ధ్వని. రూ-అలుకుడు: చూ, స్వరము. 2.

అలికులసంకుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నవమాలిక *: చూ, విరజాజి. [గర్దము.

అలిగర్దము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అల

అలిది. వై. వి. రూ-అళిది-వాళిది. 1. =హరిద్రా. పచ్చేఁదనము: చూ, వర్ణము. 6; 2. తెల్ల తెగడ *: చూ, సర్వానుభూతి. 1.

అలిపిరి. వై.వి.=అల్పః.రూ-అల్పిరి.అల్పశరీరము గలవాఁడు: చూ, పృశ్ని. 3.

అలిపిరిది. దే. వి. సన్నసూలు వడుకుసాధనము.

అలిప్రియము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱగలువ *: చూ, పద్మము. 1.

అలిమకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప: చూ, మండూకము. 1; 2. కోయిల: చూ, పికము; 3. ఇప్ప *: చూ, మధూకము; 4. తామర దుద్దులోనగువానిచుట్టు నుండునది, కింజల్కము: చూ, పక్ష్మము. 4.

అలివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మెదవంటి వెండ్రుకలుగల యాఁడుది:చూ,స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అలీకము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-అలికము.

అలుక. దే. వి. రూ-అలక-అల్క. 1. కోపము: చూ, రోషము; 2. దోషపుచింత: చూ, పశ్చాత్తాపము. 6.

అలుకు. దే. వి.రూ-అల్కు. 1. వెఱపు. రూ-అళుకు-అళ్కు: చూ, భయము. 1; 2. ఉప

తేవక ద్రవ్యము; అ. క్రి. 3. బెదరు: చూ, భయపడు; స. క్రి. 4 ఇల్లులోనగువాని నలుకు. రూ-అల్కు.

అలుకుఁజోట్టు. దే. వి. (అలుకు+ చోట్టు.) అలికెడు పాతగుడ్డలోనగునది: చూ, వస్త్రము.

అలుకుట. దే.వి.1.ఉపలేపనము:చూ,గోమయము.

అలుకుడు. దే. వి: చూ, అలికిడి.

అలుకువ. దే. వి. కోపము.చంద్రా. 4, అ. 180: చూ, రోషము.

అలుక్సమాసము. పా. అలుక్సమాసము, లుక్సమాసము అని వ్యధికరణము ద్వివిధము.—తలఁబ్రాలులోనగు నలుక్సమాసంబుల దుత్తంబునకు లోపములేదు. సమాసమందు విభక్తి ప్రత్యయము లోపింపకుండిన అలుక్సమాసము. (లుక్కు= లోపము. అలుక్కు= లోపముకానిది.) ఉ.—కంఠేకాలుఁడు, పశ్యతోహరుఁడు, జనుషాంధుఁడు, వసుంధర, నాతోడిచెలిమి, నీచేతికూఁకు, వానివలనియలుకు, ఒజ్జలనంటిబత్తి, మఱియు—తలన్+ప్రాలు=తలఁబ్రాలు, ఒడిన్ + ప్రాలు= ఒడిఁబ్రాలు, సేసన్ + ప్రాలు = సేసఁబ్రాలు, (స్త్రైస యవఁగా ముందల)ఊరన్ + పంది=ఊరఁబంది,ఊరన్ + పిచ్చిక=ఊరబిచ్చిక,తోడన్ +పుట్టువు= తోడఁబుట్టువు, ఒల్లన్ + పాటు=ఒల్లఁబాటు, ఒడన్ + పాటు=ఒడఁబాటు, పేరిలన్ + ప్రాలు=పేరిఁబ్రాలు ఇత్యాదులు. ఇది అంతర్గత విశేషసమాసములలో నొకటి: చూ, సమాసము. 1.

అలుగ. దే. వి. జలనిర్గమస్థలము. రూ-అలుగు-అలువు-అల్గు: చూ, మరిగొమ్ము.

అలుగు. దే. వి. రూ-అల్గు, 1. —పై—; 2.బాణముమొలి : చూ, బాణము. 1; 3. కత్తి: చూ, కత్తి. 2.

అలుగు. దే. అ. క్రి. రూ-అలుగు, అల్గు, కోపము చేయు:చూ, రోషించు; 2. దోషము తలఁచు. మార్క. 8, అ. 28: చూ, కోపపోవు. 2. [చూ, ధాన్యము.

అలుగురాజనములు. ద్వ. వి. బ ఒకరకముపడ్లు:

అలుగుల. దే. వి. రూ-అలుగులము. 1. ఒరయిక: చూ, పీడనము; 2. బాధ: చూ, శోకము.

అలుగులపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలుగులము+పడు.) 1. నలఁగుడుపడు. ఉ, హరి. 3. అ. 27: చూ, పీడితమగు; 2. శ్రమపడు. విర్వ. 10, అ. 79: చూ, వేసరు. 2.

అలుగులము. దే. వి: చూ, రూ-అలుగుల 1-2.

అలుచు. వై. వి.=అలసః. మందుఁడు: భార. విరా. 3. అ. 107: చూ, సోమరి.

అలుపము. వై. విశే. 1.=అల్పమ్. అల్పము, మిక్కిలి కొంచెమైనది భార. ఉద్యో. 3. అ. 117: చూ, స్వల్పము; 2.=అల్పమ్. అల్పము. తంతువు, సన్నని నూలుపోఁగు: చూ, పోఁగు. 1.

అలుపు. దే. స. క్రి. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు.

అలుము. దే వి. పైరులోని కసవులోనగునది: చూ, కలుపు.

అలువు. దే. వి. 1: చూ, రూ-అలుగ; అ. క్రి. 2. కోపముచేయు. రూ- అలుగు: చూ, రోషించు; 3. దోషముతలఁచు: చూ, రూ-అలుగు. 2. [కము=యుక్తి.)

అలౌకికము. సం. విశే. లౌకికములేనిది, (లౌకి

అల్క. దే. వి. రూ-అలక. 1. కోపము: చూ, రోషము; 2. దోషచింత: చూ, పశ్చాత్తాపము. 3.

అల్కు: చూ, రూ-అలుకు.

అల్కుడు. దే. వి. ధ్వని: చూ, రూ-అలుకుడు

అల్కోజా. పా. వా.వి.రూ-అల్గోజా: చూ, పిల్లనగ్రోవి

అల్గు. దే. వి: చూ-రూ-అలుగు 1. 2. 3; ఫు.క్రి.రూ-అలుగు. 4. కోపముచేయు:చూ, కోపించు: 5. దోషారోపణముచేయు:చూ, మోస పోవు. 2.

అర్గోజా. వా. వి: చూ, అలోక్కజా.

అల్జడి. దే. వి: చూ, రూ-అలజడి.

అల్పంపచుఁడు. సం. విశే. మిక్కిలి పిసినిగొట్టు: చూ, లోభి.

అల్పతనువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అల్పశరీరము గలవాఁడు: చూ, పృశ్ని. 3; 2. చెంచువాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1.

అల్పతనొందు. మి. స. క్రి. తక్కువగు: చూ, తగ్గించు.

అల్పనిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తమస్త్రీపురుషలక్షణము (పిలువఁగానే పలికెడునిద్దుర, కొద్దినిద్దుర.):చూ, లక్షణము. 1.

అల్పభోజనము. సం. వి. అ. న. ఉత్తమనాకిలక్షణము (కొద్దిగాతినుట.): చూ, లక్షణము. 1.

అల్పమారిషము. సం. వి. అ. పుం. చిఱ్ఱికూర *: చూ, భండీరము. 2.

అల్పము. సం. విశే.=:చూ, అలుపము. 1. 2; అం.3. ఒకఅలంకారము.సూక్ష్మాధేయముకంటె ఘనాధారసూక్ష్మత. ఉదా.— "నీ యుంగరము కంకణ మగుచున్నది.": చూ, అలంకారము. 3.

అల్పశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. కంటకుఁడు, క్షుద్రశత్రువు: చూ, శత్రువు. 1

అల్పశము. సం. సాంతావ్యయము. కొంచెము కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

అల్పశార్దూలము. సం వి. అ. పుం. ఒకరకము చిఱుతపులి: చూ, శార్దూలము. 1.

అల్పసరస్సు. సం. వి. స్. న. గుల్లము పడుము, [illegible]

అల్పసరస్సు. సం. వి. స్. న. నీళ్ళుగల చిన్నపల్లము: చూ, సరస్సు. 1.

అల్పస్థూణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చోపాస్తంభము: చూ, స్తంభము. 1.

అల్పహార్మ్యము. సం. వి. అ. న:చూ, (మసెల): చూ, సదనము. 1.

అల్పాక్కర. పా. ఒకవృత్తము.ఉ.—ఇంద్రగణములురెండు, చంద్రగణముఒకటి. చంద్రగణము మొదటియక్షరము యతి; "విరమంబు రెంటిపై - విస్తరిల్ల, సురపు లిద్దఱునొక్క-సోముఁడురా, జనణ మిాఱాటిచే-సాగిరొప్ప, హారిప పర్యంక యు-ల్పాక్కరంబు.": చూ, వృత్తము. 1.

అల్పాయువు. సం. వి. స్. న. పొట్టేలు: చూ, మేషము. 1.

అల్పాస్థి. సం. వి. న్. న. ఖర్జూర విశేషము *: చూ, మధుఖర్జూరిక. [ల్పము.

అల్పిష్ఠము సం. విశే. మిక్కిలికొద్ది: చూ, స్వ

అల్పీయము. సం. విశే. (స. ఈ. స.)—పై -

అల్పుఁడు. సం. విశే: చూ, హీనుఁడు.

అల్యూమినియమ్. అం. సీమవెండి. (ఇదిప్రాణవాయువుతో కలసి కెంపులు పచ్చేలుగా చేర్పడును. కాల్చిన మండి ప్రాణవాయువుతోకలిసి భస్మమగును.)

అల్ల. దే. విశే. రూ-అల. 1.ప్రసిద్ధిని తెలుపును: చూ, పోల; వై. వి. 2.=అలసమ్. మందము: చూ, విలంబము. 1.

అల్లకము. దే. వి. 1. గోఁచి: చూ, బొట్టము; 2. అల్లికఅల్లట. [వ్యత్యయము.

అల్లకల్లోలము. దే. విశే. తాఱుమాఱు: చూ,

అల్లట. దే. వి. 1. వగ: చూ, శోకము; 2. కష్టము, ఇడుమ: చూ, శోకము.

అల్లటపెట్టు. దే. స. క్రి. (అల్లాటము+పెట్టు) శ్రమపఱచు: చూ, శ్రమపెట్టు.

అల్లఁదనము. దే. వి. అందము: చూ, సౌందర్యము.

అల్లదిగో. దే. అవ్య. పరిదృశ్యమానమగు దానిఁ జూపుట. (రూ-అల్లదిగో.)

అల్లదిగో. దే. అవ్య.—పై.—

అల్లదె. దే. అవ్య.—పై.— (రూ-అల్లదే.)

అల్లదే. దే. అవ్య. —పై.—

అల్లన. వై. వి. తిన్నన: చూ, మెల్లన.

అల్లనల్లన. దే. విశే. (అల్లన+అల్లన.) మెల్ల మెల్లగా. రూ-అల్లల్లన. [శృంగ బేరము.

అల్లము. వై. వి.=ఓల్లి. ఆర్ద్రకము*: చూ,

అల్లరి. దే. వి. 1. దోషముయొక్క ప్రకటనము: చూ, రద్దు. 2; విశే. 2. దోషమువలన ప్రకటితమయినది: చూ, రద్దు. 2.

అల్లరిచేయు. దే. స. క్రి. దోషముయొక్క ప్రకటనము గావించు.

అల్లలనాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్లన+అల్లన+ఆడు.) రూ-అల్లలాడు-అల్లల్లాడు. కదలు. స్వా. 2, ఆ. 29: చూ, సలించు.

అల్లల్లన. దే. విశే. (అల్లన+అల్లన.): చూ, రూ-అల్లనల్లన.

అల్లాటప్పాలు. పా. నిజములేనిపలుకులు. (డచ్చీలు)

అల్లాటము. ద్వ. వి. అల్లాడుట, తిప్పట.

అల్లాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్ల+ఆడు.) 1. అల్లలనాడు. భార. ఆది. 6, ఆ. 14: చూ, సలించు; 2. తిరుగు: చూ, తిరగఁబడు.

అల్లారుచు. ద్వ. ప్రే. రూ-అల్లార్చు. అల్లాడఁజేయు.

అల్లారుపు. ద్వ. వి. అవయవముల కదలిక. రూ. అల్లార్పు: చూ, విక్షేపము. 4.

అల్లారుబెల్లము. ద్వ. విశే. (అల్ల+ఆరు+బెల్లము.) మిక్కిలిప్రియము. కళా. 6, ఆ. 197: చూ, స్నేహము. 1.

అల్లారుముద్దు. ద్వ. విశే. (అల్ల+ఆరు+ముద్దు) 1. మిక్కిలి మనోజ్ఞము. వసు. [illegible], ఆ. [illegible]: చూ, సౌందర్యము; 2. జనసమ్మతి: చూ, సమ్మతి. 1.

అల్లార్చు. ద్వ. ప్రే: చూ, రూ-అల్లారుచు.

అల్లి. దే. వి. 1. ఉత్పలభేదము, కలువవంటి యొకానొక జలపుష్పము: చూ, పద్మము. 1; 2. అల్లిక: చూ, ప్యాతి; 3. బాలక్రీడా విశేషము: చూ, బాలక్రీడ; 4. పచ్చిగానుండునప్పుడే వంటవేయుటకుపయుక్తమైన యొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

అల్లించు. దే. స. క్రి. అల్లికవేయించు.

అల్లిక. దే. వి. సేఁత: చూ, ప్యాతి.

అల్లికజెడ. ద్వ. వి. కకుప్పు: చూ, వేనలి. 1.

అల్లికబిల్లిక. దే. వి. రూ-అల్లిబిల్లి: చూ, పెనఁకువ; 2. మైత్రి, అంటు: చూ, స్నేహము. 1.

అల్లికాయ. దే. వి. అల్లిదుంప*: చూ, పద్మకందము.

అల్లిగాలి. దే. వి. చేలిగాలి: చూ, వాయువు.

అల్లితీఁగె. దే. వి. అల్లిదుంపను బుట్టినలత.

అల్లితెమ్మెర. ద్వ. వి: చూ, అల్లిగాలి.

అల్లిదుంప. ద్వ. వి: చూ, అల్లికాయ*.

అల్లిపువ్వు. ద్వ. వి. కాకికలువ: చూ, పద్మము. 1.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1: చూ, రూ-అల్లికబిల్లిక.

అల్లిబిల్లిగొను. దే. అ. క్రి. పెనఁగొను. స్వా. 2, ఆ. 2: చూ, పెంటిగొను.

అల్లిమత్తు. దే. వి. మల్లయుద్ధకాయమాన భేదములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, కాయమానములు. [మార్క. 1.

అల్లియ. దే. వి. రూ-అల్లె. వింటినారి: చూ,

అల్లియము. దే. వి. రూ-అల్లెము. పెండ్లియైన [illegible] [illegible] [illegible]

అల్లీలు. అం. పాదక్రియలలో నొకటి: చూ, పాదక్రియలు.

అల్లు. దే. అ. క్రి. తీఁగపాఁకు, ఎక్కు: చూ, పాఁకు; స. క్రి. 2. అల్లిక వేయు.

అల్లుఁడు. దే. వి. (అల్లు+వాఁడు.) రూ-అల్లువాఁడు. 1. కూఁతురుమగఁడు: చూ, జామాత; 2. తనతోఁబుట్టువు కొడుకు: చూ, మేనల్లుఁడు. 1; 3. తనభార్యతోడఁబుట్టినవాని కొడుకు: చూ, మేనల్లుఁడు. 2; వా. 4. పదియవగ్రహము.

అల్లుఁడుకొమాళ్ళు. ద్వ. వి. బ. (అల్లుఁడు+కొమారుఁడు.) కొంచెము ఇంచుమించుగా దొరతో సమానమైన వేషమును భోజనమును గలిగి దొరకు అంగరక్షకుఁడుగా నుండువాఁడు.

అల్లుడు. దే. వి. సేఁత: చూ, వ్యూతి.

అల్లుడుతీఁగె. దే. వి: చూ, అలస*.

అల్లుడుబచ్చలి. ద్వ. వి. రూ-అల్లుబచ్చలి. తీఁగబచ్చలి*: చూ, బచ్చలి.

అల్లుబచ్చలి. ద్వ. వి.—పై.1

అల్లువాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-అల్లుఁడు.

అల్లె. దే. వి: చూ, రూ-అల్లియ. [త్స్యము 1.

అల్లెదము. దే. వి. ఒకానొకచేఁప: చూ, మ

అల్లెదమ్ము. దే. వి.—పై.—

అల్లెము. దే. వి: చూ, రూ-అల్లియము.

అల్లొనేరెడు. దే. వి. రూ-అల్లొనేరేడు-అల్లోనేరెడు-అల్లోనేరేడు. 1. రాజజంబువు*: చూ, నేరేడు; 2. జంబువు*: చూ, నేరేడు; బ. 3. సంగీతవిశేషము: చూ, స్వరము. 2; 4: చూ, బాలికాక్రీడ.

అల్లొనేరేడు. దే. వి.—పై.—

అల్లోనేరెడు. దే. వి.—పై.—

[illegible] దే. వి.—పై.— (సంగీతవిశేషమునకు.—పాంచా. 4, ఆ. 24)

అల్లోనేరేడుపండు. పా. ఒకరకము నేరేడుపండు (లో పెంకు కండకాయ.) (రేగుఁపండువంటిది.): చూ, గుంజాకాయలు.

అవ. సం. ఉప. 1. చెడ్డఅనునర్థమును తెలుపునది. ఉదా. అవగుణము-అవమానము. మొ.(ఆధారము, తెలివి, భేదము, వ్యాపించుట, పరిశుద్ధి, ఇంచుక, తిరస్కారము ఈయర్థముల యందుపయోగించును.); సం. అవ్య. 2. ఉద్దేశింపఁ దగినది: చూ, విషయము. 4; 3. కాపాడుట: చూ, రక్షణము; 4. దానికి వ్యత్యయము; 5. దుర్మార్గుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 6. సప్తమీ పంచమీప్రథమావిభక్తులయర్థము గల క్రింది దిగ్దేశకాలములు (అవః); పై. వి. (1). = అమ్మా. జననీజనకుల తల్లి: (జననితల్లి = అమ్మమ్మ, జనకునితల్లి = నాయనమ్మ): చూ, ముత్తవ్వ; (2) = అమ్మా. తల్లి: చూ, మాత. 1; (3). = అమ్మా. పూజ్యస్త్రీ: చూ, స్త్రీ. (రూ-అవ్వ.); పా. 4. సంఖ్యాపూరణార్థక విశేషంబునందలి 'అవ, కు 'అగు, వగు. ఉదా.-ఏడవపర్వము = ఏడగుపర్వము.

అవంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వింటివారి: చూ, మూర్వ. 1.

అవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉజ్జయిని యను పట్టణము, విక్రమార్కుఁడేలినపట్టణము: చూ, దేశము; 2. అగ్రిజ, అప్ప: చూ, జ్యేష్ఠ. 4; అం. 3. పుణ్యనగరము లేడింటిలో నొకటి: చూ, పుణ్యనగరములు; 4. దేశము లేఁబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, దేశము.

అవంతికము. సం. వి. అ. పుం. వాసెనకుడుము, ఉదపక్వమను భక్ష్యము: చూ, భక్ష్యము.

అవంతీసోమము. సం. వి. అ. న. బియ్యపుకడుగు: చూ, శుక్తము. 1.

అవంధ్య. సం. విణ. గొడ్డుపోక ఫలించెడు మాఁకు. చూ, పండ్లమాఁకు.

అవకటము. సం. విణ. 1.=అవగడము,అగడము. విరుద్ధము, తప్పు: చూ, నేరము; 2. విరోధముగలది: చూ, విరోధము. 1.

అవకరము. సం. వి.అ.పుం. 1. పోరకతోఁజిమ్మి చేర్చిన కసవుకుప్ప:చూ, పెంట. 1; 2. స్త్రీపురుషులగుహ్యప్రదేశము:చూ, భగము. 12; 3. కుండయడుగుననుండుఅంటు: చూ, అవస్కరము.

అవకర్షణము. సం. వి. అ. న. అవకృష్టము, వెడలించుట: చూ, వెడలఁబాటు.

అవకలిపడిపీసము. పా. ఒకానొకపీసవృత్తము: చూ, వృత్తము. 1 (చూ, అప్ప, 4, ఆ.342.)

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెఱపి:చూ, సందు. 6; విణ. 2. మఱుఁగు లేనిది: చూ, తెఱపి. 3; పా. 3. ఖాళీ. (స్పేస్.)

అవకీర్ణము. సం. విణ. చేల్లఁబడినది: చూ, ఉత్క్షిప్తము.

అవకీర్ణి. సం. విణ. (స్. ఈ. న్.) పరస్త్రీగమనాదులచేత నశించిన బ్రహ్మచర్యాదివ్రతముగలవాఁడు: చూ, నష్టవ్రతుఁడు.

అవకీర్యకము. సం. వి. అ. పుం. కానుగు,చీఁకటిమాను. (అని కొందఱు) *: చూ, కాదఘ్నము. [చూ, వ్యాపనము.

అవకుంఠనము. సం వి. అ. న, వ్యాపించుట:

అవకుంఠితము. సం. విణ. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము.

అవకుధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.1.గసురుపాటు: చూ, కోమాంఛము; 2. సిగ్గు వెఱ్ఱు పొంద అను వానిచేఁబుట్టిన వికారమును దోఁచుట

[illegible]. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక జాట [illegible]: చూ, [illegible]. 1.

అవకృష్టము. సం. విణ: చూ, అవకర్షణము.

అవకృష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెడలఁగొట్టఁబడ్డవాఁడు.

అవకేశి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) (గొడ్డుపోయినది.) చెట్టు: చూ, వృక్షము.

అవక్రము. సం. విణ. నీతిగలది.

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. జీతము: చూ, వేతనము. 1; 2. వెల: చూ, విలువ.

అవక్షిప్తము. సం. విణ. తప్పువెట్టి త్రోయఁబడినది.

అవక్షేపణము. సం. వి. అ. పుం. తప్పువెట్టి త్రోయుట: అవక్షేపము.

అవక్షేపము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అవక్షోణిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. వల్గ, గుఱ్ఱమునోటికళ్లెమునకు తగిలించెడు పగ్గము: చూ, వాగె. [బొటిమ: చూ, మిుటిమ. 1.

అవగండము. సం. వి. అ. పుం యౌవనగండము,

అవగడము. వై. వి, విణ.=అవకటః: చూ, అవకటము. [వహేలనము.

అవగణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.తిరస్కారము: చూ,

అవగణితము. సం. విణ. తిరస్కరింపఁబడినది: చూ, నింద. 1.

అవగణితుఁడు. సం. విణ. తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు: చూ, పరిభూతుఁడు.

అవగతము. సం. విణ. 1. తెలియఁబడినది:చూ, విదితము. 1; 2. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1. [ము: చూ, బుద్ధి.

అవగతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మోక్షవిషయికజ్ఞాన

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉదయమున చేయు స్నానము:చూ, ప్రాతఃకాలము. (చూ, స్నానము. 1.

అవగాహనము. సం. వి. అ, పుం. 1.[illegible]

చూ, అశళింపు; 2. శౌనము: చూ, స్నాన ము. 1.

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అవగాహించే. సం. అ. క్రి. 1. స్నానముచేయు: చూ, నీళ్లాడు. 2; స. క్రి. 2. అవగాహన ముచేసికొను: చూ, అళళించే.

అవగీతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసిద్ధమైననింద, చూ, నింద. 1; 2. కయ్యము: చూ, యుద్ధ ము; విశ. 3. దూఱంబడినది: చూ, అవధ్వ స్తము; 4. చెప్పంబడినది: చూ, శబ్దము. 2. 5. పలుమాఱు చూడంబడినది; 6 వాదము లేనిది.

అవగీతుఁడు. సం.విశ. 1. వంగినవాఁడు; 2. ప్రసి ద్ధుడైన నిందతుఁడు: చూ, వెలివాఁడు. 1; 3. పలుమాఱు చూడంబడసివాఁడు.

అవగీర్ణము. సం. విశ. పొగడఁబడినది: చూ, స్తోత్రము. [వ్యవధానము. 3.

అవగుంఠనము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగు:చూ,

అవగుణము. సం. వి. అ. పుం. చెడుతలఁపు: చూ, దుర్గుణము.

అవగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్యవ ధానము. 3; 2: చూ, అవగణన.

అవగ్రహము. సం. వి. అ పుం. 1. ఏనుఁగు నొసలు: చూ, హస్తి; 2. రూ-అవగ్రాహ ము. అనావృష్టి: చూ, వఱపు; 3. అడ్డపా టు: చూ, వ్యవధానము. 3; 4. స్వాతంత్ర్య ములేమి: చూ, అస్వతంత్రము.

అవగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అవగ్ర హము: చూ, వఱపు. [చూ,రంధ్రము. 1.

అవఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. గర్తము,పల్లము:

అవఘళము. దే. వి. 1. చేట్టుట. పాండు. 1, అ. 117: చూ, వ్యాపనము; 2. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; విశ. 3. అధికమైనది: చూ, [illegible] 1.

అవఘళించే. దే. అ. క్రి. 1. కలియు. కాశి. 1, అ. 45: చూ, వ్యాపించే; 2. తుల్యమగు, జోడుపడు. కాశి. 2, అ. 47: చూ, సరిపో వు. 1; స. క్రి. 3. అతిక్రమించే, మీఱు. స్వా. 3, అ. 19: చూ, దాఁటు. 6.

అవఘళుఁడు. దే. వి. వ్యాపించేవాఁడు: చూ, వ్యాపకుఁడు. [చూ, పక్షి.

అవచక్రము సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పిట్ట:

అవచూడము. సం. వి. అ. పుం. 1. టెక్కెపు గుడ్డయొక్క క్రిందికొనకుచ్చు: చూ, జెల్లి. 6; 2. పిల్లజోట్టు: చూ, సిక. 4.

అవచూర్ణనము. సం. వి. అ. న. పొడిచేయుట: చూ, చూర్ణనము. [చూ, అవధ్వస్తము.

అవచూర్ణితము. సం. విశ. పొడిచేయఁబడినది:

అవచూర్ణితుఁడు. సం. విశ. పరులచేత నిదింపఁ బడ్డవాఁడు: చూ, వెలివాఁడు. 1.

అవచూలకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అవచ్ఛూ లకము.- అవచ్ఛూలికము. 1. వింజామరము, పట్టువ విసనకఱ్ఱ: చూ, సురఁటి; 2. జెం డాను వ్రేలాడుకుచ్చు: చూ, సురఁటి.

అవచూలము. సం. వి. అ. పుం. గడ్డము మీస ముల వెండ్రుకలు: చూ, వెండ్రుక. 1.

అవచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అవచ్ఛా దము, మఱుఁగు: చూ, వ్యవధానము. 3.

అవచ్ఛాదము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అవచ్ఛిన్నము. సం. విశ. 1. ఛేదింపఁబడినది; 2. వేఱుపఱుపఁబడినది.

అవచ్ఛూలకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- అవచూలకము.

అవచ్ఛూలికము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వంతు:చూ, భాగము. 1; 2. భేదము:చూ,వేఱుపాటు.1.

అవచోటము. వై. క్రి. విశ. అకస్మాత్తు: చూ, దబ్బాటు.

అవజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరస్కారము: చూ, అవహేలనము; 2. ఒకానొక అలంకారము. (అధికాకాంక్షయముక్తియు ఫలసిద్ధిలేకుండుట.) "ఉ. బ్రహ్మవాహనమయ్యు హంస తామర తూండ్లే తినును.": చూ, అలంకారము. 3.

అవజ్ఞాతము. సం. విణ. అశుభమైనది: చూ, ఓగు. 2. [డు: చూ, పరిభూతుఁడు.

అవజ్ఞాఁడు. సం. విణ. తిరస్కరింపఁబడినవాఁ

అవటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిలము, బొక్క: చూ, రంధ్రము. 1; 2. గర్తము, పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1; 3. కూపము, నూయి: చూ, నుయ్యి; 4. పక్షిపిల్ల: చూ, పక్షి; 5. నింబము*: చూ, వేము; 6. నీరుల్లి*: చూ, పలాండువు: విణ. 7. మోసమున బ్రదుకునది.

అవటీట. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేప్పటముక్కు: చూ, నతనాసిక.

అవటీటము. సం. వి. అ. న. 1. —పై.—; విణ. 2. చేప్పటముక్కుగలది.

అవటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. 1. కృకాటిక, పెడతల (పెడతలయందలి ముచ్చిలిగుంట అని కొందఱు.): చూ, శిరము. 1; వి. ఉ. పుం. 2. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3. నూయి: చూ, నుయ్యి; 4. గర్తము, పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1.

అవడు. దే. వి: చూ, అపదూఱు.

అవతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలంకారార్థమై చెవులకుఁబెట్టు పువ్వులసొమ్ములు: చూ, భూషణము. 2; 2. సిగబంతి: చూ, భూషణము. 2. [చూ, కేంచకము. 1.

అవతమసము. సం. వి. అ. న. తగ్గిన చీఁకటి:

అవతరణము. సం. వి. అ. న. 1. అవరోహణము: చూ, దిగుట; 2. దాఁటుట: చూ, లంఘ ; 3. నాటకాంగభేదము: చూ, నాటకము. 1; 4. పీఠికాదిః: చూ, భూమిక. 2.

అవతరించు. సం. అ. క్రి. రూ-అవతరిల్లు. 1. దిగు: చూ, దిగు. 4; 2. ఉద్భవించు: చూ, పుట్టు. 2.

అవతరిల్లు. సం. అ. క్రి.—పై.—

అవతల. ద్వ. వి. (అవల + తల.) రూ-అవల-అవ్వల-ఆవల. 1. అవలిప్రదేశము: చూ, పారము. 1; 2. అనంతరము: చూ, పిమ్మట.

అవతలి. ద్వ. విణ. అనంతరము: చూ, పిమ్మట.

అవతారము. సం. వి. అ. న. 1. అవరోహణము: చూ, దిగుట; 2. సముద్రమునందు నరకులు ఎగుమతి దిగుమతి చేయుచోటు: చూ, రేవు; 3. కరవాల: చూ, భూమి. 1; 4. నద్యాదులయందు మనుష్యులు దిగుటకనువుగా నేర్పఱచిన దారి: చూ, రేవు; 5. కోనేఱు: చూ, సరస్సు. 1; 6. జన్మము: చూ, పుట్టుక; 7. కంపుఁదుమ్మ *: చూ, విట్ఖదిరము; 8. దశసంఖ్య (చూ, పది); 9. ఒడలు: చూ, శరీరము; 10. మతియొక జన్మము: చూ, పుట్టుక; 11. వసంతర్తువు: చూ, వసంతము. 1.

అవతారములు. అం. మత్స్యము, కూర్మము, వరాహము, నారసింహము, వామనము, పరశురామము (అన్వర్థుఁడు), శ్రీరామము, బలరామము, బౌద్ధము, కలికి-కల్కి. (10.)

అవతారమెత్తు. మి. అ. క్రి. జన్మించు: చూ, పుట్టు. 2.

అవతారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ్రంథముఖమున వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తిక్రమము: చూ, విషయసూచిక.

అవతీర్ణము. సం. విణ. 1. దిగినది; 2. దాఁటఁబడినది: చూ, ఉత్తీర్ణము. [తోఁక.

అవతోఁక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-అవ

అవదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ: చూ, ఉచిగాయ; 2. కల్లుత్రాగునప్పుడు తినుబండారము.

అవదగాకి. దే. విశే. దుష్టుఁడు. పంచ. పేం. 1, అ. [illegible]: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అవదాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లన: చూ, వర్ణము. 6; 2. పచ్చన: చూ, వర్ణము. 6: విశే. 3. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 4. పచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6; 5. తేరినది: చూ, చూ, ప్రసన్నము. 2; 6. ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

అవదాతుఁడు. సం. విశే. తెల్లనివాఁడు.

అవదానము. సం. వి. అ. న; చూ, రూ-అపదానము.

అవదారణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, చీల్చుట; 2. గుద్దలి: చూ, ముద్గరము.

అవదాహము. సం. వి. అ. న. 1. నీరువట్టివేరు*: చూ, వట్టివేరు; 2. ఉశీరము*: చూ, వట్టివేరు.

అవదీర్ణము. సం. విశే. 1. చీల్పఁబడినది: చూ, దుగ్రితము; 2. కరఁగింపఁబడినది: చూ, దుగ్రితము.

అవదూఱు. దే. వి: చూ, రూ-అపదూఱు.

అవదోహము. సం. వి. అ. న. క్షీరము: చూ, పాలు. 1. [హీనము. 1.

అవద్యము. సం. విశే. తక్కువైనది: చూ,

అవద్యుఁడు. సం. విశే: చూ, అవదగాకి.

అవధరము. సం. వి. అ. న: చూ, అవధారు.

అవధరించు. సం. అ. క్రి. 1: చూ, ఎచ్చరికపడు; స. క్రి. 2. ధరించు: చూ, వహించు.

అవధానము. సం. వి. అ. న: చూ, హెచ్చరిక.

అవధానములు. అం. చతురంగము, కవిత్వము, వ్రాయుట, వేదువుట, గణితము, సంగీతము, [illegible] [illegible]ట, వ్యస్తాక్షరి. (8.) తద్వ్యోతన [illegible], [illegible]వధానము. తెలు.

అవధాని. సం. విశే. (శ. శు. శ.)అవధానము కలవాఁడు. తద్వ్య- అష్టావధాని, శతావధాని.

అవధాయకుఁడు. సం. విశే.—పై.—

అవధారణపూర్వపదకర్మధారయసమాసము. పా. అవధారణా పదము పూర్వమందుఁ గలది. అవధారణయనఁగా నొకవస్తువును మఱియొక వస్తువుగనిశ్చయించుట. ఉ. అజ్ఞానాంధకారము. అజ్ఞానము, అంధకారము (చీఁకటి) ఇవి వేఱువేఱువస్తువులయినను అజ్ఞానమునే చీఁకటిగా నిశ్చయించుటచేత అయినది. దీనికి రూపకసమాసమనియుఁ బేరు. ఇట్లు విద్యాధనము, సంసారసాగరము: చూ, సమాసము. 1.

అవధారణము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము: చూ, నిజము. 2; 2.=: చూ, అవధారు.

అవధారు. వా. పై. వి.=అవధారణమ్: చూ, వినుము. 1. (దీనినివర్గతృతీయమధ్యముగాఁ జెప్పవచ్చునుగాని ప్రయోగములందంతట నీట్లేయున్నది.)

అవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గ్రామద్వయమధ్య సీమ: చూ, సీమ. 1;2. ఎడము: చూ, సందు. 6; 3. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 4. వేళ: చూ, సమయము. 1; 5. బిలము: చూ, రంధ్రము. 1; 6. సంగతి బోధపఱచుకొనుట; 7. అవర్తము: చూ, సుడి. 1; 8. కొస: చూ, సుద. 2

అవధీరణము. సం. వి. అ. న: చూ, అవగణన.

అవధీరితము. సం. విశే. తిరస్కరింపఁబడినది: చూ, పరాభవము. [చూ, ముని. 1.

అవధూత. సం. వి. అ. పుం. రూ-అవధూతుఁడు:

అవధూతము. సం. విశే. 1. దిగంబరత్వము; 2. కదలింపఁబడినది; అం. 3. కిరఃక్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, కిరఃక్రియలు.

అవధూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం, 1: చూ, అవధూత; విశే. 2. కదలింపఁబడినవాఁడు.

అవధ్యము. సం. విశే. 1. వధ్యముకానిది. (వధ్యము=చేంపఁదగినది.): చూ, అబ్రిహ్మణ్యము.1; 2. అర్థములేనిది: అనర్థము, అవ్య-అలమ్.

అవధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వధ్యము కాని వాఁడు.

అవధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడిచేయుట: చూ, సురుము; 2. విడుపు: చూ, విమోచనము; 3. దూఱు: చూ, నింద. 1.

అవధ్వస్తము. సం. విశే. 1: చూ, అవచూర్ణితము; 2: చూ, అపనీతము; 3. దూఱఁబడినది: అధిక్షిప్తము, అవగీతము.

అవనతమగు. సం. అ. క్రి. ఒఱగు: చూ, వ్రాలు. 3.

అవనతము. సం. విశే. వంగినది: చూ, భుగ్నము. 1.

అవనద్ధము. సం. వి. అ. న. చర్మాచ్ఛాదితమర్దలాదివాద్యము: చూ, స్వరము. 2.

అవనము. సం. వి. అ. న. 1. తృప్తిఁబొందించుట: చూ, తృప్తి; 2: చూ, రక్షణము.

అవనాట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేప్పటముక్కు: చూ, నతనాసిక. [సికుఁడు.

అవనాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, నతనా

అవనాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడఁద్రోయుట: చూ, నియాతనము; వై. విశే. (1)= అన్యాయః. న్యాయములేనిది: చూ, ఉపరాగము. 3.

అవని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేల: చూ, భూమి. 1.

అవపథ్యము. సం. విశే: చూ, రూ-అపథ్యము.

అవపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగులోనగువాని పట్టునపుడు అవి పడుటకై త్రవ్వి మీఁద తేలికలైన కట్టెలను కంపలను పఱచనగాఁ గప్పి ఆపైని కొద్దిగా మట్టి పఱచి నేలమట్టుగా చేసినపల్లము: చూ, వారి. 3.

అవబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుకొనియుండుట: చూ, మేలుకోలు; 2. బోధించుట: చూ, బోధనము.

అవభృథము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞము కడపటను వ్యావాతిరిక్తదోష పరిహారార్థము చేయుకర్మము: చూ, దీక్షాంతము.

అవభ్రట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అవనాట.

అవమతము. సం. విశే. అవమానింపఁబడినది: చూ, నింద. 1.

అవమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అగౌరవము: చూ, బన్నము. 2; 2: చూ, అవగణన.

అవమతుఁడు. సం. విశే: చూ, అవగణితుఁడు.

అవమము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూఁడుతిథులు గూడినవారము: చూ, వారము; 2. తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1.

అవమర్దము. సం. వి. అ. పుం. పరులచేఁగలుగు రాయిడి: చూ, పీడనము.

అవమర్యాద: చూ, రూ- అమర్యాద.

అవమర్శము. సం. వి. అ. పుం. నాట్యమునయొక్క నాలవసంధి: చూ, నాటకము. 1.

అవమానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అవగణన.

అవమానపడు. మి. అ. క్రి. మోసపడు: చూ, భంగపడు.

అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి: చూ, భంగించు.

అవమానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, అవమతి. 1; 2: చూ, అవమతి. 2; జ్యో. 3. విగ్రహము లిరువదింటిలో నొకటి: చూ, విగ్రహములు.

అవమానముచేయు. మి. స. క్రి: చూ, భంగించు.

అవమానించు. సం. స. క్రి. —పై.—

అవమానితము. సం. విశే: చూ, అవమతము.

అవమానితుఁడు. సం. విశే: చూ, అవమతుఁడు.

అవయోఁడు. సం. విశే: చూ, అవదగాకి.

అవయవము. సం. వి. అ. పుం. కరచరణాదులు: చూ, విశేషము. 3.

అవయవి. సం. విశే. (స్త్రీ. ఈ. న.) అవయవములు గలది: చూ, అంగము. 7.

అవర. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-అవర.1.

అవరజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకని తరువాతఁగాని ఒకతె తరువాతఁగాని పుట్టిన తోఁబుట్టువు: చూ, సహోదరి.

అవరజుఁడు. సం.వి.అ.పుం:చూ,సహోదరుఁడు.

అవరణము. సం. వి. అ. పుం. ఊలిమిరి. *. చూ, శ్వేతపుష్పము. [విశ్రాంతి. 2.

అవరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఊరట : చూ,

అవరము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుఁగు వెనుకటి పిక్కలోనగుకాలు: చూ, రూ- అవరము; 2. వెనుకటిది: చూ, వెనుక. 1.

అవరవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాలవకులము వాఁడు: చూ, శూద్రుఁడు.

అవరాహము. సం. వి. అ. పుం. గుజ్జుపుమూతి మీను: చూ, మత్స్యము. 1.

అవరీణము. సం. విశే. ధిక్కరింపఁబడినది: చూ, ధిక్కృతము.

అవరీణుఁడు. సం. విశే. తిరస్కరింపఁ బడిన వాఁడు, వెలివేయఁబడినవాఁడు. (అని కొందఱు): చూ, వెలివాఁడు. 1.

అవరుద్ధము. సం. విశే. అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1.

అవరూపము. సం. విశే. వికారస్వరూపము, కురూపితనము.

అవరోధనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ- అవరోధము. అంతఃపురము: చూ, సదనము. 1; స్త్రీ. 2. అంతఃపురకాంత: చూ, స్త్రీ.

[illegible] సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2. —పై.—; 3. అడ్డము: చూ, నిరోధము. 1; 4. అడ్డపాటు: చూ,వ్యవధానము 3; 5: చూ, స్వర్గము. [నిరోధించే.

అవరోధించే. సం. స. క్రి. అడ్డగించే: చూ,

అవరోహణము. సం. వి. అ. పుం. రూ- అవరోహము: చూ, దిగుట.

అవరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2. మఱ్ఱిలోనగువానియూడ, పడుగొమ్మ: చూ, శిఫ. 1; 3. చెట్టుమొదలనుంచి కొనకెగఁ బ్రాఁకెడితీఁగె, ఎక్కుడుతీఁగె (కాఁకర బీర మొ.); 4. ఇంద్రునిపట్టణము: చూ, దేశము; 5: చూ, స్వర్గము; 6: చూ, పిల్లి.

అవరోహివర్ణగతాలంకారములు. అం : చూ, అలంకారము. 3. (చూ, హేతువు. 2.)

అపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. దూఱు: చూ, నింద. 1.

అవల. దే. వి. 1. రూ- అవ్వల. అవలికొన: చూ, పారము. 1; 2. రూ- అవ్వల. అనంతరము: చూ, పిమ్మట; 3. అవ్రిక్క.

అవలంబనము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయము: చూ, ప్రాపు. 2.

అవలంబము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అవలంబించే సం. స. క్రి. ఆశ్రయించే:చూ, ప్రాపుగొను.

అవలంబితము. సం. విశే. 1. ఆశ్రయింపఁబడినది: చూ, సంశ్రితము; 2.రతిబంధభేదము: చూ, రతిబంధము.

అవలక్షగువు. సం. వి. ఉ. పుం. చేందురుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

అవలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1.చెడుగుణము: చూ, లక్షణము. 1; 2. కుష్ఠము: చూ, మండలము. 3.

అవలేహనము. సం. వి. అ. న. నాకుట: చూ, లేహనము.

అవభగ్నము. సం. వి. అ. పుం. వదుము: చూ, మధ్యము. 1; విశే. 2. వ్రేలాడునది: చూ, లంబమానము; 3. తగులబడినది.

అవలగ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలుఁద్రాగు శిశువు: చూ, శిశువు.

అవలయము. సం. వి. అ. పుం. కుమాలయము, పాణిక: చూ, పంటసాల. (చూ, సదనము.1.)

అవలాశము. సం. వి. అ. న. తెమడ: చూ, శ్లేష్మము.

అవలిసాఁడు. ద్వ. వి: చూ, అవలిసాఁడు.

అవలిప్తము. సం. విశే. 1. పూయఁబడినది; 2. గర్వము నొందినది: చూ, ఉద్వృత్తము

అవలీఢము. సం. విశే. నాకఁబడినది; అం. 2. ఆవర్తరూపము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆవర్తరూపములు. [లాఘవము.

అవలీల. సం. వి. అ. స్త్రీ. కేలిక : చూ,

అవలుంఠనము. సం. వి. అ. న. భూమిమీఁది పొరలిక: చూ, లుంఠనము. [లుంఠితము.

అవలుంఠితము. సం. విశే. పొర్లాడినది: చూ,

అవలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. చందనాదుల పూఁత: చూ, పూఁత. 3; 2. గర్వము: చూ, హంకారము; 3. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 4. దూఱు: చూ, నింద. 1.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపు: చూ, లక్షణము. 3; పా. 2. జరిగిన సంగతిని కనిపెట్టుట. (అబ్జర్వేషన్.)

అవలోకించే. సం. స. క్రి. చూచే: చూ, వీక్షించే.

అవలోకితము. సం. విశే. 1. చూడఁబడినది; అం. 2. దృష్టిభేదము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిభేదములు; 3. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు; 4. సంచారివర్ణగతాలంకారములు ఇరువదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

అవలోకితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధభేదము: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అవలోడనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా విమర్శించుట: చూ, పరామర్శము.

అవల్గుజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సోమరాజి *. [వాదము.

అవవాదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అప

అవశకునము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుశ్శకునము, ప్రయాణికులకు అశుభసూచకపు గుఱుతు; (దుశ్శకునములు-పంచాంగమునందుఁగలవు.). 2. తోఁకచుక్క లోనగు ఉత్పాతము: చూ, తోఁకచుక్క. రూ-అపశకునము, దుశ్శకునము.

అవశము. సం. విశే. వశముకానిది: చూ, అస్వాధీనము. [శేషము. 1.

అవశిష్టము. సం. విశే. మిగిలినది: చూ,

అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు: చూ, శేషము. 1. [శేషించే.

అవశేషించే. సం. అ. క్రి. మిగులు: చూ,

అవశ్యము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. అగత్యము: చూ, నెట్టన, 2. నిత్యమైనది: చూ, శాశ్వతము; 3. పూనిక: చూ, యత్నము.

అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు: చూ, హిమము. 1; 2. గర్వము: చూ, హంకారము.

అవష్టంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఁత: చూ, ప్రాపు.2; 2. గర్వము: చూ, హంకారము; 3. పూనిక: చూ, యత్నము; 4. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 5. మ్రానుపాటు: చూ, స్తంభనము. 1.

అవష్టబ్ధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇప్ప*: చూ, మధూకము; విశే. 2. ఆశ్రయింపఁబడినది: చూ, ప్రాపు. 4; 3. ఆక్రమింపఁబడినది: చూ, ఆక్రమితము; 4. [illegible]

, సంధానితము. 1; 5. పరిగాకించినది: చూ, సమీపము. 2.

వసక్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, మంచేము.

వసడి. వి. వా. వి. అగడు: చూ, నింద. 1.

వసథము. సం. వి. అ. న.ఇల్లు:చూ,సదనము. 1.

వసథ్యము. అం: చూ, రూ-అవసథ్యము.

వసన్నము. సం.విశ. 1. కడమూట్టినది; 2. నశిం-చినది: చూ, పరిమృతము.

వసరదార్లు. వి. వి. ఐ. 1. ఒకజాతి ధాన్యము: చూ, ధాన్యము; వా. 2. ప్వలాభముఁగోరి కావలసినపుడుతోడ్పడువారు.

వసరనైవేద్యము. పా. 1. ఒరులకుతన ఉపకృతికై యిచ్చు బహుమతి; 2. మహానివేదన సిద్ధముకానందువలన ముందుగనిచ్చు గుడాదికనైవేద్యము. [సంభ్రమించు

వసరపడు. వి. అ. క్రి. తొందరపడు: చూ,

వసరపెట్టు. వి. స. క్రి: చూ, బాధించు.

వసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలము, వేళ: చూ, సమయము. 1; 2. వర్షము: చూ, వాన. 1; 3. మంత్రివిశేషము: చూ, మంత్రము. 1.

సర్గము. అం. అష్టవిభూతులలో నొకటియగు ప్రాకామ్యము:(చూ, అనుమననము.) చూ, సిద్ధులు. [చూ, మత్స్యము. 1.

సాధ్యము. సం. వి. అ. న. ఉలచేచేప:

సాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము: చూ, రుత్తు; 2. కడ: చూ, నుద. 2.

సానము. సం. వి. అ. న. 1.—పై.—; 2. రూ-అవసాయము. ముగింపు: చూ, సమాప్తి. 1; 2. క్రియాంతము.

సాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అవసానము. ముగింపు: చూ, సమాప్తి. 1; 2. నిశ్చయము: చూ, నిజము. [illegible]; 3. [illegible]: చూ,

[illegible]షము. 1.

అవసితము. సం. విశ. 1. ఎడ్లచే నూర్పఁబడినది. (ధాన్యము.): చూ, ధాన్యము; 2. తెలియఁబడినది: చూ, విదితము. 1; 3. ముగింపు: చూ, సమాప్తి. 1; అ. న. 4. పయనము: చూ, ప్రయాణము.

అవస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిద్రించుటలోనగు సమయములందు శత్రువులపైఁబడుట: చూ, యుద్ధము; 2. కునికిపాటు: చూ, ప్రమీల; 3. నిద్రించుటలోనగు సమయములందు శత్రువులపైఁబడిచంపుట:చూ,వధము.

అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుండయడుగునందు అంటు: చూ, అవకరము. 3; 2.గర్భావయవము. రూ-అపస్కరము: చూ, కడు. 7; 3 స్త్రీపురుషుల గుహ్య: చూ, భగము. 12; 4. పిరుగడము: చూ, మలము. 1; 5. పావకోళ్లు: చూ, పాదుక; 6: చూ, ముడ్డి; విశ. 7. దాఁచఁదగినది.

అవస్త్యము. సం.వి.అ.న. ఇల్లు: చూ,సదనము.1.

అవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలకృతమైన స్థితివిశేషము.

అవస్థలు. అం. 1. దశావస్థలు.—దర్శనము, మనస్సంగమము, సంకల్పము,జాగరము,కార్శ్యము, అరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్యమము. (ఇట్లు పదిఅని కొందఱు.) ద్వాదశావస్థలు.-దర్శనము, మనస్సంగమము, సంకల్పము. జాగరము, కార్శ్యము, అరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్యమము, జ్వరము, సంతాపము. (ఇట్లు పండ్రెండు అనికొందఱు): చూ, దశావస్థలు, చూ, ద్వాదశావస్థలు; 2. జాగ్రత్, స్వప్నము, సుషుప్తి. (3) ; 3. బాల్యము, యౌవనము, కౌమారము, వార్ధక్యము. (4); 4. జాగ్రత్తు, స్వప్నము,సుషుప్తి,మూర్ఛ,మరణము

(5); 5. శృంగారములకు అవస్థలు.—దీప్త, ప్రవృద్ధ, ముదిత, శాంత, శక్త, పీడ, దీన, వికల, ఖల, క్షీణ. (10) [నము. 1.

అవస్థానము. సం. వి. అ. న. చోటు: చూ, స్థా

అవస్థితము. సం. విణ. 1. జ్ఞాతము, తెలియఁబడినది: చూ, విదితము. 1; 2. పోలినది: చూ, సమానము.2; 3. పోయినది: చూ, గతము.2; 4. అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1; 5. ముగింపు: చూ, సమాప్తి 1.

అవస్యందిత. అం. భూచారులు పందొమ్మిదిమందిలో నొకరు: చూ, భూచారులు.

అవస్వన్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కేకి: చూ, మయూరము; 2. అమృతము: చూ, సుధ.1

అవస్వన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

అవహంలిహము. సం. వి.అ. పుం. రూ-అవహంలిహము. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

అవహారకము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపుమూతిమీను: చూ, మత్స్యము. 1.

అవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జోదము, యుద్ధములోనగువాని యందలి యూఁట: చూ, పరిశ్రయము; 2. లతాకారముగఁ జుట్టుకొని ప్రాణిహింసఁజేయు చేఁప, గ్రాహము: చూ, మత్స్యము.1; 3. రూ-అపహారము. మొసలి: చూ, మత్స్యము. 1. [చూ, మ్రుచ్చు. 1.

అవహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ:

అవహాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కంచెకోట: చూ, ప్రాచీనము. 1.

అవహితము. సం. విణ. అవధానము నొందినది.

అవహిత్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గౌరవకౌటిల్యాదులచేఁ జేయు హర్షాద్యాకారముల మఱుఁగుపాటు. (రూ-అవహిత్థము,); అం 2. సంచారిభావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారిభావములు. (అనుబంధములోని 648 పొరటచూడుము).

అవహిత్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభినయహస్త విశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1; 2: చూ రూ-అవహిత్థ. 1-2; అం. 3. సంయుతహస్తములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ సంయుతహస్తములు.

అవహిద్ధకము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు. [విభీతకము

అవహేతము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్రి*: చ

అవహేలనము. సం. వి. అ. న. రూ-అవహేళనము: చూ, అవగణన. స

అవహేళనము. సం. వి. అ. న.—పై.—

అవాంతరజాతులు. అం. హరిణి, తురగి, హస్తిని.

అవాంతరము. సం. విణ. లోపలిది.

అవాంతగములు. అం. ఇంద్రజాల విశేషములు.—మహేంద్రజాలము, గజకర్ణము, గోకర్ణము, గారడి, కనుకట్టు. (5).

అవాంత్రము. వా. వి. ఆపద: చూ, విపత్తు.

అవాక్పుష్పి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. 1. పెద్దసదాప*. (అధోముఖపుష్పములు కలది.): చూ, సదాప; 2. బమ్మదండి*: చూ, బ్రహ్మదండి.

అవాగ్భవుఁడు. సం. విణ. దక్షిణదిక్కులోఁ బుట్టినవాఁడు. [ము. 1.

అవాగ్రము. సం. విణ. వంగినది: చూ, భుగ్న

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-అపాచి.

అవాచీనము. సం. విణ. 1. దక్షిణదిక్కునందుఁ బుట్టినది; 2. తాఱుమాఱైనది: చూ, వ్యత్యయము; 3. తలవంచుకొన్నది.

అవాచీనుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, అధోముఖుఁడు; 2. మూఁగవాఁడు: చూ, మూఁగ. 1.

అవాచ్యదేశము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] చూ, భగము. 1.

అవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, అజ్ఞానము.

అవిధము. అం. పరిచారములు ముప్పదిరెండిం టిలో నొకటి: చూ, పరిచారములు.

అవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇక్కట్టు: చూ, శోకము.

అవినాభావసంబంధన్యాయము. పా. ఒకదాని కొకటి సంబంధించియుండుట. కుండకు మట్టికివలెనను రీతి.

అవినీతి. సం. విణ. పరులనేడ్పించెడి స్వభావ ముగలయాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

అవినీతుఁడు. సం. విణ. అడఁకువలేనివాఁడు, గురువుచే శిక్షింపఁబడనివాఁడు: చూ, సము ద్ధతుఁడు.

అవిభక్తత. సం. వి. అ. న. విభక్తముకానిది, ఉమ్మడి: చూ, పొత్తు. 8. (విభక్తము=భా గింపఁబడినది.)

అవిభక్తులు. పా. విభక్తముకానివారు, ఉమ్మడి గానున్న కుటుంబము.

అవిమరీసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, గొర్రెపాలు.

అవిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాశీపట్ట ణము, వారణాసి, (బనారస్.): చూ, దేశ ము; విణ. 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3.

అవిమృష్టవిధేయాంశము. అం. అప్రధానవర్ణము. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు. (చూ, దోషములు)

అవియు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు: చూ, నశించే; 2. పగులు: చూ, ఛేదిల్లు. 2.

అవిరతము. సం. క్రి. విణ, అ. న. 1. ఎల్లప్పుడు: చూ, సతతము. 2; విణ. 2. ఎడతెగనిది: చూ, సాంద్రము. 2.

అవిరామము. సం. వి. అ. న. విరామములేమి: చూ, పరోరాపరోధి.

అవిసె. దే. వి. 1. నీలి*: చూ, రంజని; 2. రం [illegible]

అవిలంబనము. సం. క్రి. విణ, అ. న. 1. త్వరి తము: చూ, వేగము. 2; 2. తడికలది: చూ, వేగము. 2.

అవిలంబితము.—పై.—

అవివక్షితవాచ్యము. అం. లక్షణమూలధ్వనులు రెండింటిలో నొకటి: చూ, లక్షణమూల ధ్వనులు. [నిర్వివాదము.

అవివాదము. సం. విణ. నిర్వివాదమైనది: చూ,

అవివాహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లిలేని వాఁడు: చూ, కుంతుఁడు.

అవివేకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అజ్ఞత.

అవివేకి. సం. విణ. (స్. ఈ. న్.): చూ, మూర్ఖుఁడు.

అవిశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. నమ్మకములేమి. అపనమ్మకము, అపనమ్మిక.

అవిస్మృతము. అం. పరిచారములు ముప్పదిరెం డింటిలోనొకటి: చూ, పరిచారములు.

అవిషాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

అవిసి. వై. వి.=అతసి*: (దీనిఆకుపసరుఁ రాసిన గవ దలు కుదురును): చూ, శుకనాసము. 1.

అవిసిపోవు. వై. అ. క్రి. పగులు: చూ, ఛేదిల్లు. 2.

అవిసియ. వై. వి.=అగస్త్య. రూ-అవిసె. అతసి*: చూ, శుకనాసము. 1.

అవిసె. వై. వి.—పై.—

అవిసోఢము. సం. వి. అ. న: చూ, గొర్రెపాలు.

అవిస్థూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగుయొక్క మందబుద్ధి చరించుట: చూ, హస్తి.

అవిస్పష్టము. సం. వి. అ. న. అర్థము తెలియ రానిమాట: చూ, శబ్దము. 2.

అవీచి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నరకములు [illegible] [illegible]

అవీర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మగఁడును బిడ్డలు మరిలేని యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; విశే. 2. బలిమిలేనిది: చూ, అశక్తము. 2.

అవు: చూ, రూ-అగు. 1, 2, 3.

అవుకాఁపు. దే. వి. అర్ధకాఁపురము: చూ, రూ-ఔకాఁపు

అవుఁగద. దే. అవ్య. రూ-అవుఁగదే-ఔఁగద-ఔఁగదే: చూ, వింత. 1.

అవుఁగాక. దే. అవ్య. అంగీకారార్థకము. అట్లైకాని, అవును రూ-ఔఁగాక: చూ, సమ్మతి.1.

అవుఁగు. దే. వి. రూ-ఔఁగు. చూ, భత్యము

అవుగాములు. దే వి. బ. 1. కలిమిలేములు. రూ-ఔగాములు: చూ, కష్టసుఖములు, 2 న్యాయాన్యాయములు.రూ-ఔగాములు. చూ, యుక్తాయుక్తములు; 3. మంచిచెడ్డలు. రూ-ఔగాములు: చూ, మేలుగీళ్ళు.

అవుజో. దే. వి. రూ-ఔజో. 1. పంకము.చూ, బురద; 2. కాలువ: చూ, నది; 3. పనియందు నేర్పరి: చూ, పనివాఁడు. (సమర్థుఁడు.)

అవుడు. దే. వి. రూ-ఔడు. 1. క్రిందిపెదవి: చూ, రూ-ఔడు; 2. దంతము:చూ, పల్లు.1

అవుడుకఱచు దే. స. క్రి. కోపావేశమున క్రిందిపెదవి కఱచు, సంతాపమున క్రిందిపెదవి కఱచు: చూ, రూ-ఔడుకఱచు.

అవుదల దే. వి. తల.రూ-ఔదల:చూ,శిరము.1

అవుదు. దే. వి. రూ-ఔదు. 1. కాలువ: చూ, నది; 2. పనియందు నేర్పరి:చూ,పనివాఁడు. (సమర్థుఁడు)

అవును. దే. అవ్య. రూ-ఔను. 1. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1; 2. యథార్థకము: చూ, సత్యము. 1.

అవుసె. వా. అవ్య. రూ-అవ్రుసే. భార్యనుపిలుచుటకు తెలుపును.(గోదావరిమండలప్రాంతమున వాడ్కిచోట్లనాదుక.)

[illegible]

అవుర. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము, రూ-ఔర; చూ, వింత. 1.

అవురడి. దే. వి. రూ-ఔరడి. తిరస్కారము: చూ, పరిహాసము.

అవురు. దే. వి. చూ, రూ-అగురు *. 1.

అవురుగంటవేరు. దే. వి. ఉశీరము*: చూ, వట్టివేరు

అవుల. దే. వి. రూ-ఔల. అవలపరి. చూ, పా[రము. 1.]

అవులు. దే. అ. క్రి. రూ-ఔలు. గలిబిముగు: చూ, రాలు.

అవులుచేయు. వా. స. క్రి. రూ-ఔలుచేయు. మెత్తకలుగఁజేయు, పట్టుచేయు."నల్లమందు అవులుచేసినది."

అవులెమ్మ. దే. అవ్య. అంగీకారార్థకము. రూ-ఔలెమ్మ చూ, సమ్మతి. 1.

అవులే. దే. అవ్య—పై.—(రూ-ఔలే.)

అవుసు. దే. వి. రూ-ఔసు. 1.వస్త్రభూషణాదుల శోభ: చూ, సౌందర్యము; 2. యౌవనాదులవలనఁగలుగు గర్వచేష్ట: చూ, విలాసము.

అవుసుకాఁడు. ద్వ.విశే.రూ-ఔసుకాఁడు:చూ, [సౌందర్యవంతుఁడు.]

అవేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఎచ్చరిక: చూ, హెచ్చరిక; 2: చూ, కాపేట; 3. పూర్వము అనుభవించిన దానిని మఱలఁగోరుట.

అవేలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపలాపము: చూ, మఱుఁగుమాట; 2:చూ, పోఁకపొడి.

అవోక్షణము. సం. వి. అ. న: చూ, చేఁట-

అవ్యండ. సం. వి. అ. స్త్రీ:చూ, దూలగొండి.*

అవ్యక్తనిస్వనము. సం. వి. అ. పుం. పైకితెలియని చెప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

అవ్యక్తము. సం. వి. అ. న. 1:చూ, పరమాత్మ-(పరంపుఁడు); 2. ప్రకృతి వికారములైన మహదాదితత్త్వము; విశే. 3. ప్రకాశముకానిది, తెల్లముకానిది: చూ, రహస్య

ము; అం. 4. ప్రకృతులెనిమిదింటిలో నొక టి: చూ, ప్రకృతులు; 5. గాయకదోష ములు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, గాయకదోషములు.

అవ్యక్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంపైన యెఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

అవ్యక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణు వు. 1; 2: చూ, శివుఁడు.

అవ్యక్తురాలు. మి.వి. 1. ఆలోచనలోనికి తీసికొ నివచ్చు శక్తిలేనిది, తెలివిలేనిది, ఊహలేనిది (ఆఁడుది.) చూ, స్త్రీ; వా. 2. ఈడేఱనిది (ఆఁడుది.) (అనికొందఱు.) చూ, స్త్రీ.

అవ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక*: చూ, హ రీతకి; 2. మెట్టతామర*: చూ, పద్మము.1; 3: చూ, సోఁకుడుముడుఁగు. *.

అవ్యథము. సం. వి. అ. పుం 1 పాము చూ, సర్పము; విశే. 2. దుఃఖములేనిది.

అవ్యథిషుఁడు. సం.వి.అ.పుం చూ,సూర్యుఁడు

అవ్యయము. సం. వి. అ. పుం,న.1. చాదిశబ్ద విశేషము; అ. పుం 2. క్షేమము: చూ, శుభము. 1; విశే. 3. వెచ్చములేనిది; 4. లిం గరహితమయిన అవ్యయము; అం. 5.సంఖ్యా భేదములు ముప్పదియాఱింటిలోనొకటి:చూ, సంఖ్యాభేదములు.

అవ్యయీభావము. సం వి. అ. పుం. పూర్వపదా ర్థప్రధానమవ్యయీభావము. ఉ. యథాశక్తి, శాకప్రతి, మధ్యేసముద్రము (ఇదిసంస్కృత మందేయున్నది (అని కొందఱు)ఉత్తరపదా ర్థప్రధానము తత్పురుషము. ఇది సమానాధి కరణము, వ్యధికరణము అనిద్వివిధము: చూ, సమాసము. 1.

అవ్యయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, [illegible] 2: చూ, శివుఁడు.

[illegible]

క్షణము చేయనివానిపేరు: చూ, [illegible].

అవ్యవహితము. సం. విశే. వ్యవహితముకానిది. (వ్యవహితము=వ్యవధానమైనది,): చూ, ప్రా ప్తము. 1. [చూ, సంసక్తుఁడు.

అవ్యవహితుఁడు. సం.విశే. మిక్కిలిదగ్గఱవాఁడు:

అవ్యాజభక్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, బలు రక్కసి. .1

అవ్యాజపాలిని. అం. శంత్రములుఅఱువది నాలు గింటిలోనొకటి: చూ, తంత్రములు.

అవ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటములేమి; విశే. 2. కపటములేనిది.

అవ్యాపారవ్యాపారన్యాయము. పా. కూయు చున్నగాడిద మేయుచున్నగాడిదను చెఱ చెననురీతి.

అవ్యాప్తి అం. లక్షణములకుఁ గలిగెడి త్రిదో షములలోనొకటి. చూ, త్రిదోషములు.

అవ్వ. వై. వి.=అమ్మ: చూ, రూ-అవ. (1), (2), (3).

అవ్వరో. దే. వి. ఓతల్లీ, (వా-అమ్మరో)

అవ్వల. దే.వి. 1. (ఆ + వలను):చూ,రూ-అవల.

అవ్వాకులు చెవ్వాకులు. వా. వి. బ. నిరుపయో గము మాటలు.

అవ్వారి. వై. విశే=అపారమ్. పరిమితముకానిది (పరిమితము= మితము.): రూ-అవారి; (సం.ప) :—అపరిమితము.

అశక్తము. సం.విశే సక్తముకానిది. (శక్తము= ఓపినది): చూ, ఈచే.

అశక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శక్తిలేమి.

అశక్తియగు. మి. అ. క్రి: చూ, నిస్సత్త్వమగు.

అశక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలములేనివాఁ డు, 2.నిరుపయోగి; వా. 3. తెలివిలేనివాఁడు.

అశక్యము. సం. విశే.=అక్కఱలేదు. [illegible]

[illegible]

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము: చూ, సాదము. (1); 2. భోజనము: చూ, పాపాటు; 3: చూ, వేగిస.*

అశనాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁకలి: చూ, బుభుక్ష. [చూ, జిఘత్సువు.

అశనాయితుఁడు. సం. వి.అ. పుం. క్షుధితుఁడు:

అశని. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, పిడుగు; 2. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు. 1; 3. రూ-అశని. ఇంద్రాయుధము: చూ, బాణము. 1.

అశబ్దవాది. సం. వి. న్. పుం. యోగవిశేషముగల వాఁడు: చూ, సాంఖ్యుఁడు.

అశరీరము. అం. వాక్యదోషములు ఇరువదినాలుగింటిలోనొకటి. చూ, వాక్యదోషములు (చూ, దోషములు.)

అశరీరవాక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. శరీరాకారము చూపకనే ఆకసమునుండి వినిపించే శబ్దము: చూ, స్వరము. 2. (చూ, శబ్దము 2.)

అశరీరవాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.—పై.—

అశరీరి. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

అశలాకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలో పెట్టిన తేనె: చూ, మధువు. 5. [క్షణభంగురము.

అశాశ్వతము. సం. వి. అ. న. నిత్యము కానిది: చూ,

అశాస్త్రీయము. సం. విశ. 1. శాస్త్రసంబంధము కానిది; 2. చట్టవిరుద్ధమైనది; 3. న్యాయము లేనిది; 4. చెల్లఁగూడనిది.

అశితంభవము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము మొదలగునవి; పుం. 2. తనివి: చూ, తృప్తి.

అశితము. సం. విశ. రూ-అశితము. తినఁబడినది: చూ, భుక్తము. 1.

అశిరస్కము. సం. వి. అ. పుం. రాహుగ్రహము: చూ, రాహువు. 1 2. [వంధ్య.

అశిశ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడ్డురాలు: చూ,

అశీతాంశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

అశీతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ, ఏ. వ: చూ, ఎనుబది.

అశీతితమము. సం. విశ: ఎనుబదవది.

అశీతిద్వయము. సం. వి. అ. న. ఎనుబదిరెండువన్నములుగల వేదభాగము: చూ, వేదము.

అశుచి. సం. విశ. ఇ 1. పరిశుద్ధముకానిది: చూ, మలినము; పుం.2. ఆశౌచము: చూ, మైల.4.

అశుచియగు. వి. అ. క్రి. 1. ముఱికిదగు: చూ, మైలపడు. 1; 2. మలినమగు: చూ, మైలపడు. 2. [లినము.

అశుద్ధత. సం. వి. అ. పుం. ముఱికి: చూ, మ

అశుద్ధము. సం. విశ.—పై.—

అశుని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, రూ-అశని. 3.

అశుభచిహ్నము. సం. వి. అ. న. చెడుగుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

అశుభము. సం. వి. అ. న. 1. అమంగళము, కీడు చూ, హాని. 2; 2 చొప్పుగుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; విశ. 3. అశుభమైనది: చూ, ఓకు. 2.

అశుభావర్తములు. అం. అశ్వములకుఁగలిగెడు ఆవర్తములు— ఉత్తరోష్ఠావర్తి, నాసాపుటావర్తి, ప్రపాణోత్తరప్రదేశావర్తి, ప్రోథావర్తి, గండావర్తి, అశ్రుపాతావర్తి, నేత్రకూటావర్తి, భ్రూమధ్యావర్తి, కర్ణాగ్రవర్తి, ఓదావర్తి, (201 పుటచూడుము.)

అశ్మనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతునియన్న: చూ, సూరసూతుఁడు.

అశ్మపుష్పము. సం. వి. అ. న. శైలేయము *: చూ, రాపువ్వు.

అశ్మభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అశ్మగర్భజము *.

అశ్మము. సం. వి. న్. పుం. శిల: చూ, రాయి.

అశ్మయోని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, తామ్రపత్రిక *.

అశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము: చూ, మూత్రకృఛ్రము.

అశ్మరీఘ్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉలిమిడి. (కన్న-ఉరిమిరిబసలె.) *: చూ, శ్వేతపుష్పము.

అశ్మసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుము: చూ, లోహము. 1; 2. ఇంద్రనీలము. చూ, రత్నము 1.

అశ్రద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ.=అసడ. ఉపేక్ష చూ, మందెమేలము. 1.

అశ్రపుఁడు. సం వి. అ. పుం. నైరృతి: చూ, మూలకోఁడు.

అశ్రము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-అస్రము. కన్నీరు: చూ, రోదనము. 2; 2. కత్తిలోనగు వానివాయి: చూ, వాదర.

అశ్రాంతము. సం. క్రి. విశ, అ. న. 1. అజస్రము, ఎడతెగనిక్రియ: చూ, సతతము. 2; విశ. 2. ఎడతెగనిది: చూ, సాంద్రము. 2.

అశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అంచు: చూ, చెంగు; 2. తీక్ష్ణధార, కత్తిలోనగు వానివాయి: చూ, వాదర.

అశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. 1. రూ-అస్రువు. కన్నీరు: చూ, రోదనము. 2; 2. కల్క-ము: చూ, పుసి; అం. 3. సాత్త్వికభావము లెనిమిదింటిలో నొకటి. చూ, సాత్త్వికభావములు.

అశ్లాఘ్యగుణోత్కర్షసారము. సం. వి. అ. పుం. అలంకారభేదము: చూ, హేతువు. 2.

అశ్లీలము. సం. వి. అ. న. 1. మూర్ఖునిమాట: చూ, గ్రామ్యము. 1; 2. శబ్దదోషవిశేషము: చూ, గ్రామ్యము 2; 3. అసభ్యపుమాట: చూ, గ్రామ్యము. 3; 4. పామరజనవాక్యము: చూ, గ్రామ్యము. 4; అం. 5. అర్థదోషములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు, 6. పదదోషములు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, పదదోషములు.

అశ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 అశ్వగంధ *: చూ, పెన్నేరు; 2 ఆఁడుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; అం. 3. చేతనరత్నములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, చేతనరత్నములు; 4. మహాదానములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, మహాదానములు; 5. తంత్రములుఇరువదినాలుగింటిలో నొకటి చూ, తంత్రములు.

అశ్వంతము. సం. వి. అ. పుం. గోవు. చూ, మరణము. (రూ-అస్వంతము.)

అశ్వంతరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వడిగలది: చూ, వేగవతి; 2. ఇంద్రుని గుఱ్ఱము, ఉచ్చైశ్రవము: చూ, హయము; 3. అరుంధతి: చూ, అరుంధతి.

అశ్వకంచుకీరసము. పా. ఒకానొక రసౌషధము.

అశ్వకర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. ఏపె *: చూ, మద్ది.

అశ్వకర్ణము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

అశ్వక్రాంత. అం. షడ్జగ్రామగత మూర్ఛన లేడింటిలో నొకటి: చూ, షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు.

అశ్వక్రాంతము. అం. 1. స్త్రీస్థానకములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీస్థానకములు; 2. నహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, నహీనతానములు.

అశ్వఖరజము. సం. వి. అ. పుం. కంచరగాడిద, వేసరము: చూ, రాసభము.

అశ్వఖురము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లదింటెన *: చూ, దింటెన.

అశ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, పెన్నేరు *.

అశ్వగంధారిష్టము. పా. అపస్మారము, బుద్ధిభ్రమ, ధాతుక్షీణములకు పనిచేయు ఒకానొక ఔషధము.

అశ్వగంధాదిగుటిక. పా. ఒకానొక ఔషధము. ఇది సామాన్య అశక్తతను పోగొట్టి నరములకు బలమునిచ్చును.

అశ్వగంధాదిఘృతము. అం. ఘృతములు పదింటిలో నొకటి: చూ, ఘృతములు.

అశ్వగంధాదిమార్గము. పా. ఒకానొక ఔషధము.

అశ్వగతి. పా. ఒకానొక వృత్తము. ఈవృత్తమునం దొక్కొక్క పాదమునందును భకారగణములును నొక గురువునుగలిగి పదింటియతిగల పదునారవఛందస్సునందుద్భవించిన వృత్తము. ఉదా.—అంగనలైన భకారము-లారగును న్నతమునై, పొందిపదింటవిరామముఁ-బూనినయశ్వగతిం, గందపమానమహోన్నత-గాత్రుని శౌరినిగో, విందునిఁబ్రస్తుతి సేయఁగ-వేడుకయయ్యెఁజుమీ." చూ, వృత్తము. 1.

అశ్వత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వధర్మము.

అశ్వతరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంచరగాడిదె, వేసరము: చూ, రాసభము; 2. ఒకరకముపాము: చూ, సర్పము.

అశ్వతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేపాళవేము *: చూ, తృణనింబము.

అశ్వత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుక్లపక్షమందు పదునేనవతిథి: చూ, పున్నమ.

అశ్వత్థపత్రిన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గాలి యుండినను లేకున్నను గూడఁగదలు చుండునటి రీతి.

అశ్వత్థపత్రాభ్రభగము. సం. వి. అ. న. అదృష్టముగల స్త్రీచిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1.

అశ్వత్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. బోధిద్రుమము*: చూ, రావి; 2. కలశోర్వి *: చూ, ప్లక్షము.

అశ్వత్థసన్నిభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వత్థిక, కండ్లరావి *: చూ, రావి.

అశ్వత్థామ. సం. వి. న్. పుం. ఈశ్వరుని కొమారుఁడు. (ద్రోణాచార్యుని గుఱ్ఱమునకుఁబుట్టినవాఁడు.) చూ, ద్రోణాయనుఁడు.

అశ్వత్థిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అశ్వత్థసన్నిభ*. (రూ-అశ్వద్ధిక.)

అశ్వత్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు 1; 2. వినుకంపు: చూ, సూర్యుఁడు; 3. అగ్ని, అగిని, అగ్గి: చూ, నిప్పు. (రూ-అశ్వద్ధుఁడు.)

అశ్వదంష్ట్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోక్షురకము *: చూ, పల్లేరు.

అశ్వదుర్గ. సం. వి. ఉ. పుం. బర్హ్యాగము, గుమ్మ* చూ, విట్టుదిరము.

అశ్వధారలు. అం. ఆస్కందితము, ధోరితకము, రేచితము, వల్గితము, ప్లుతము. (5.)

అశ్వధృవస్థానములు. అం. గుఱ్ఱము నకు సుళ్లుండెడిస్థానములు.(సుళ్లుండుస్థానములు—తువరిగ శాకంఠపక్షస్పృక్విబాహు కేశాంతకర్ణమూలరంధ్రోపగంధ్రవక్షోదళకమ్.): చూ, అశ్వలక్షణస్థానములు.

అశ్వనామము. సం. వి. న్. న. నైరృతిమూలఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

అశ్వపంక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గుఱ్ఱములగుంపు: అశ్వాతరము.

అశ్వపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములను రక్షించువాఁడు.

అశ్వప్రతిగ్రహేష్టి. అం. వహీనతానములేడింటిలో నొకటి: చూ, వహీనతానములు.

అశ్వబలీవర్దము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము ఎద్దులు వీనిగుంపు.

అశ్వభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దఖర్జూరము*: చూ, మధుఖర్జూరిక.

అశ్వమహిషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱమునకును దున్నపోతునకునుగల పగ.

అశ్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. పురుషజాతి విశేషము: చూ, జాతులు.

అశ్వమేధపర్వము. అం. భారతపర్వములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, భారతపర్వములు. "గీ. అభిమతంబగు నశ్వమేధాదికద్వి, పర్వయుతమై చతుర్దశ పర్వమనఁగ, నాశ్వమేధికపర్వమత్యంతవివిధ, వస్తువిస్తరమగు బుధవరుల సభల."

అశ్వమేధప్రకరణము. అం. భరతశాస్త్రగ్రంథములు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

అశ్వమేధము. సం. వి. అ.పుం.1. ఒకానొక యజ్ఞము: చూ, యజ్ఞము; అం. 2. సహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, సహీనతానములు.

అశ్వమేధిని. సం. వి. ఇ. పుం. అశ్వమేధయజ్ఞము చేసినవాఁడు: చూ, నారాయణుఁడు. 7.

అశ్వమేధీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యాయావరము, అశ్వమేధమున నుపయోగించు గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

అశ్వయుజ్. సం. వి. జ్. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుఁజుక్క అశ్విని: చూ, నక్షత్రము. 1.

అశ్వరథప్రతాపభంగము. సం. వి. అ. న. భోగవతీలక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అశ్వలక్షణ. అం. కళలఱువది నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

అశ్వలక్షణస్థానములు. అం: చూ, అశ్వధ్రువస్థానములు.

అశ్వలలిత. పా. ఒకానొక వృత్తము. ఈవృత్తచ్ఛందోక్తిః పాదమున—న, జ, భ, జ, భ, జ, భ, వగణములుగలిగి పదునాఁడవ యింట యతిగాఁ ల యిరువది మూఁడవ ఛందమునందుఁబుట్టినవృత్తము. ఉదా.—"సలలితవిశ్వవిశ్రుతము - జల్పజభవంబుల శ్వాలలితన్, జెలువు గూర్చి సత్కవులు జల్లి". చూ, వృత్తము. 1.

అశ్వలాల. సం. వి. అ. పుం. నలికండ్లపాము: చూ, సర్పము.

అశ్వలావకము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వలాయన దర్భగడ్డి *: చూ, తృణము 1.

అశ్వవారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపుఁగాఁపరి: చూ, వల్లభపాలకుఁడు.

అశ్వవాలకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అశ్వలావకము *.

అశ్వవాలము. సం. వి. అ.పుం: చూ, గుఱ్ఱపుతోఁక.

అశ్వవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపురౌతు. చూ, సాది. 1.

అశ్వవిక్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములను విక్రయించువాఁడు: చూ, హేలావుకుఁడు.

అశ్వవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలుఁడు: చూ, బాహుకుఁడు.

అశ్వవైద్య. అం. కళలఱువది నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

అశ్వవైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములకువచ్చు రోగములను బాగుచేయు వైద్యుఁడు.

అశ్వశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱాలసాల: చూ, వాజిశాల.

అశ్వశిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుసాధకము.

అశ్వశిక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం గుఱ్ఱపుసాధకము చేయించువాఁడు: చూ, రేవంతుఁడు.

అశ్వసంచారమార్గములు. అం. సమ, ఉన్నత, వి

వమాంబుకీర్ణ, శుద్ధ, నతాగ్రి, తృణవీరుదాశ్వ, స్థాణుపరికీర్ణ, ఉపలసంపరికీర్ణ, పాశోన్వేషత.

అశ్వహృదయపరిజ్ఞానము. అం. సారధి రథికునియొక్క యుత్సాహము, దర్పము, ఇంగితము, హర్షము, ఖేదము, దైన్యము, పారవశ్యము, బలము, దుర్బలము, నిమిత్తములను దశలక్షణంబులను బరికించుచు మూఢత్వము, ప్రమత్తత్వము, రథబోధనాత్మకత్వము, భీరుత్వంబును లేక రథంబునడుపవలయును: అవాంతరము, వాహనారోహణము.

అశ్వాతరము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవి: చూ, విపినము; 2. ధాన్యమునకు పట్టుకీటకము: చూ, వడ్లచిలుక; 3. చూ, అశ్వపంక్తి; 4: చూ, అశ్వమేధము.

అశ్వాభరణము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపు అలంకారము. చూ, భాండము. 2.

అశ్వారూఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అశ్వవాహుఁడు.

అశ్వారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వగంధ *. చూ, పెన్నేరు

అశ్వారోహణ. అం. అఱువదినాలుగు కళలలో నొకటి. చూ, కళలు.

అశ్వారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, అశ్వవాహకుఁడు; 2. గుఱ్ఱములను గ్రిప్పువాఁడు: అశ్వికుఁడు. రూ-ఆశ్వికుఁడు.

అశ్వావర్గభేదము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱమునకుఁ గలుగు నొకానొకసుడి.

అశ్వాశము. సం. వి. అ. పుం. చణకము: చూ, సెనగలు.

అశ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృషజాతిపురుషునియందిష్టముగల స్త్రీజాతివిశేషము. చూ, స్త్రీ.

అశ్వికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అశ్వారోహుఁడు.

అశ్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అశ్వయుక్కు.

అశ్వినీసుతులు. సం. వి. అ. పుం. దేవతల వైద్యులు: చూ, అశ్వులు.

అశ్వినులు. సం. వి. న్. పుం.—వై.—

అశ్వీనము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱముచేత ఒకదినము పోఁదగిన త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

అశ్వీయము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱ్ఱపుసమూహము, విణ. 2. గుఱ్ఱమునకు హితమైనది.

అశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుఁడు.

అశ్వులు. సం. వి. న్. పుం. అశ్వినీదేవులు. (అశ్వినీసుతులు.—దస్రులు, స్వర్వైద్యులు. అశ్వినీదేవతలు.—ఆశ్వినేయులు, నాసత్యులు.)

అశ్వేతరము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అశ్వతరము. కంచరగాడిదె: చూ, రాసభము.

అశ్వోత్పత్తులు. అం. శ్రీవృక్షకము, రోచమానము, ప్రుసుమకము, పంకము, పుటము, నికాంతి, పరిఖాము, పరితోదము, గద్ద, లురము. (10.)

అషడక్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. షడ్గులేకంటె, నన్యులెఱుఁగనిది. (మంత్రములోనగునది.); 2. షడ్గాదులో నెడి రేకాంతము: చూ, మంతనము.

అష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎనిమిది తంతులుల వీణ: చూ, వీణె; న్. 2. ఎనిమిదిచేతులకొక్కట్టుఁబడ్డవారు.

అష్టక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రాద్ధవిశేషము. చూ, కర్మములు.

అష్టకము. సం. వి. అ. న. 1.=అష్టము. వేదభాగము, పఠాయితము. చూ, వేదము; 2. ఎనిమిది. చూ, దశ్చి; అం. 3. పాకయజ్ఞము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, పాకయజ్ఞములు.

అష్టకష్టములు. అం. దాస్యము, దారిద్ర్యము, భార్యలేకుండుట, స్వయంకృషి, చేఁజాచి యడుగుట, అడిగినలేదనుట, అప్పుపడుట, త్రోవ నడచుట.(8.)

అష్టకాంగము. సం. వి. అ. న. జూదపు పలక: చూ, నయపీఠి.

అష్టగణలక్షణము. పా.—య, ర, త, భ, జ, స, న, మ, లలో యగణమునకు ఒకలఘువును రెండుగురువులును, రగణమునకు ఆదిగురువు మధ్యలఘువు అంత్యగురువును, తగణమునకు ఆదిమధ్యగురువులును అంత్యలఘువును, నగణమునకు మూడులఘువులును, భగణమునకు ఒకగురువును రెండులఘువులును, జగణమునకు ఆదిలఘువు మధ్యగురువు అంత్యలఘువును, సగణమునకు ఆదిమధ్యలఘువులును అంత్యగురువును, మగణమునకు మూడుగురువులును యుండును. ఈయెనిమిది గణములనే నిర్గణములందురు. తక్కినవి యుపగణములు.

అష్టదళపద్మబంధము. పా.—"స్రగ్ధర. గ ధా— స్థానసగ్రా-ప్రకటతలక—తొప్పిక్రత్రాపదు ధేరా, రాఘేయత్రాణకరా-ప్రవినుల సుగుణా- గాత్రవర్యాప్రధరా, రక్షప్రగణ్యవగ్రా-ప్రకటదను? దై- త్రాపద ప్రోక్ష మారా, రాఘుప్రజ్ఞాత్రవపత్రా- ప్రగుణస్ఫుగుణ-గాత్రస స్థానధారా." అష్ట. 4, ఆ.289 ఉ.—"శ్రీ. జలనిధికన్యకాం ... ల- సాగసనేత్రహిమాంశులోచనా, సలలితవ్యాస సూరినుత-సామజవైరికరప్రలుంఠనా, సలిలజ సత్రనాభిసర-సాధునమాధవ శౌరిగోపికా, ల లనిభాస్యపోషక- సారిపుసూనువిరించిసంగి తా." కవిజనరంజన ఎంద్రోదయము 2,ఆ.158.

అష్టదిక్పతులు, వారిపురములు. పా. "సీ. అమరావతీపురంబమరవిభుండేలు- నర్చిష్మతీపురంబనలుండేలు, శ్రాద్ధదేవుండేలు సంయమనీపురం-బసుర నాయకుండు పుణ్యావతినేలు, సమలావతీపురంబుంబు నాయకుండేలు-వాయువేలును గంధవతీపురంబు, నలకాపురంబు యక్షాధీశ్వరుండేలు-నైశాని యేలు జన్దాశ్రితహాళి." కాశీ. 3, ఆ. 204.

అష్టపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, పల్లె.1 *.

అష్టపదములు. పా: చూ, అపూపము.

అష్టపాత్తు. సం. వి. ద్. పుం. ఎనిమిది కాళ్ళ మెకము. చూ, శరభము.

అష్టభోగములు. అం. గంధము, తాంబూలము, పుష్పము, భోజనము, వస్త్రము, సతి, స్నానము, సంయోగము. (8.)

అష్టమంగళము. అం. అశ్వములయొక్క చిత్రవర్ణములు ముప్పదిరెంటిలో నొకటి: చూ, చిత్రవర్ణములు.

అష్టమము. సం. స. 1 చూ, ఎనిమిదవ; అం. 2. లగ్నకారకత్వములు పండ్రెండింటిలో నొకటి చూ, లగ్నకారకత్వములు. (ఆయువు, వృత్తి, పరాభవము, గుహ్యము, దుఃఖము, కలహము, గండము, ఋణము, అంగహీనము, శిరచ్ఛేదము, మేజాద్యము, రోగములు చేయును)

అష్టమాధిపత్యము. పా. సూర్యచంద్రులకు అష్టమాధిపత్యదోషము లేదు. లగ్నాధిపతికి యష్టమాధిపత్యమువచ్చినప్పుడట్టిదోషములేదు; తులాలగ్నమునకు శుక్రుడును, మేషలగ్నమునకు కుజుడును అష్టమాధిపతులయి నను వారికట్టి దోషములేదని కొందఱభిప్రాయము.

అష్టమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిథి. చూ, తిథి. 1.

అష్టమీచంద్రనిటలము. సం. వి. అ. న. రాజపత్నీలక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

అష్టమీవ్రతము. పా. "తే. అష్టమీవ్రతమెట్లన్న నష్టదళము, లలరఁబద్మంబు తండులంబుల నమర్చి, పూజలొనరించి మెట్టుల పాదువుసాంపు, దనరనొక హోమకుండమత్తటి నమర్చి... నేకడ సంకల్పసిద్ధి నెసఁగుచునుండున్." శ్రీరంగమాహాత్మ్యము. 8, ఆ.

అష్టముఁడు. సం. విణ. ఎనిమిదవవాఁడు.

అష్టమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ముక్కంటి. చూ, శివుఁడు; పా. 2. ఒకానొకవృత్తము. ఈవృత్తమునందొక్కొక్కపాదము న, న, ర, స, గ, భ, జ, య గణములతోఁగూడి తొమ్మిదింటను, పదునేడవయింటను యతులుగలిగి యిరువదినాలుగవ ఛందస్సునందుద్భవించిన వృత్తము. ఉ.—"శ్రీకృష్ణుంగనక వస్త్రిం-జె తెల్పకొనావగనైత్య- న్నితకు శేశఁడు నాథుఁడౌ." అప్ప. 4, ఆ: చూ, వృత్తము. 1.

అష్టమూర్తులు. పా. పంచభూతములు.5, సూర్యచంద్రులు.2, పురుషుఁడు. 1.= (8.)

అష్టనెరోధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొక పులుఁగు. చూ, పక్షి. (చూ, మా-అష్టసౌరోధి.)

అష్టగసనీసమాలిక. పా. ఒకానొక పద్యము.(చూ, అప్ప. 1, ఆ 39) చూ, వృత్తము. 1.

అష్టవక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వక్రమైనది. చూ, వంకర.

అష్టవర్గము. అం. కృషి, వాణిజ్యము. కిథముగ్న, దుర్గము, సేతుబంధనము, కన్యాదానము, వనాదానము, శూన్యనివేశనము. (8.)

అష్టవిధకందము. పా. చిత్రకవిత్వవిశేషము, "కరండేసిగణంబులనై, నుండిన గణమాగిగాఁగి- నొనగఁగఁజేసువరో, ఖండితసాంధక ఘూటకి, తాండజయష్టవిధకంద- మనఁగాఁబగఁగుఁడా." ఉ.—"క. తనకిపుగొలసను కనలచు గొనబ యిగిలిపెడుకనుగొలు-కులఁడగుఁబెలుచ, ఘనులను గలయంబెనఁకువఁ, గనుచుంగలుములఁజని పెనుఖలశృంఖలమై." అప్ప. 4, ఆ.422,423 చూ, వృత్తము. 1.

అష్టవిధవివాహములు. పా. "క. కమలదళనయనవినుమా, గ్షము బ్రాహ్మ్యము వాసుమువెనక బ్రాజాప, త్యము పైశాచ్యము గాంధ, ర్వము దైవమురాక్షసము వివాహాష్టకమా." పక్కి-వేంకట నరసకవికృతశకుంతలాపరిణయము. 3, ఆ: చూ, వివాహము.

అష్టశక్తులు. పా. "తే. సరసిజాలయసావిత్రి సర్వభద్ర, విమలపద్మమహాదేవి విలసదీశ, జాహ్నవియనంగ నెనమండ్రుశక్తులెపుడుఁ, జామగంబులు వీతుకు చక్రిమోల్ల." మహాలక్ష్మీపరిణయము. 1, ఆ. 25. పుట.

అష్టస్థానపరీక్షాస్థానములు. పా. నాడి, స్పర్శరూపము, శబ్దము, నేత్రములు, మూత్రము, పురీషము, నాలుక.

అష్టశ్రవసుఁడు. సం. వి. స. పుం. నలువ చూ, బ్రహ్మ. 1.

అష్టాంగలవణము. పా. సుగాత్ర్యాదులమున్నగు అమిసికి పనిచేయు ఘుటికాభము.

అష్టాకపాలము. అం. న్యూనహీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, న్యూనహీనతానములు.

అష్టాపకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనమఁగుము చూ, ఎనమ్మండుము.

అష్టాదశకము. సం. వి. స. పదునెనిమిది.

అష్టాదశవర్గములు. అం. నాదము, శృతి, స్వరము, గ్రామము, మూర్ఛన, తానము, వర్ణము, అలంకారము, గమకము, జాతి, రాగము, గానము, భాష, భాషాంగము, విభాష, అంతరభాష, ఉపాంగము, క్రియాంగము.(18.)

అష్టాదశము. సం. విణ. 1. పదునెనిమిదివస్తువులు; 2. పదునెనిమిదవది.

అష్టాదశమూలకషాయము. పా. యష్టిమధుకము, తుంగగాయలు, వెలగవేళ్లు, నేలవేము, నేలముఁగ, పెద్దముసఁగ, తక్కోలపువేళ్ళు, ముత్తవపులగముపేళ్ళు, మారేడువేళ్ళు, పాధవేళ్ళు, పెద్దగుమ్మడివేళ్ళు, దుష్టపువేళ్ళు, వాకుడువేళ్లు, నేలతాడిదుంపలు, నల్లవుప్పి, నేలపొన్న, వావిలివేళ్ళు, జిల్లేడువేళ్ళు, ఉమ్మడివేళ్ళు, చిత్రమూలము. ఈచెప్పినవేళ్ళు కషాయముచె

ట్టి అష్టభాగముగా కాచి దింపుకొని ఆకషాయము సేవించిన సమస్తదోషములు, సమస్తజ్వరములు, సమస్త వాయువులుహరింమును.పథ్యము చెప్పిడిచేయవలయును.

అష్టానీకము. అం. అసంహతవ్యూహములాత్రింటిలో నొకటి: చూ, అసంహతవ్యూహములు.

అష్టాపదము. సం. వి. అ. న. 1. సోగటాలపాళి: చూ, శారిఫలము; పుం, న. 2. బంగారు:చూ, లోహము. 1; పుం. 3. ఎనిమిదికాళ్ళ మెకము: చూ, శరభము; 4. కైలాసము, వెండికొండ: చూ, పర్వతము;

5. లూత: చూ, సాలెపురుగు; 6. పూర్వ్యధిదిగ్రిపదనక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

అష్టాపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, మల్లె. *. 1.

అష్టాపదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎతురంగమాడువాఁడు: చూ, సందెగాఁడు.

అష్టారక్తము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱఉత్తరేణి *: చూ, శైఖరికము.

అష్టారచక్రవంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. పూర్వజైనవిశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అష్టావధానము. సం. వి. అ. పుం. ఎనిమిది భిన్నాభిప్రాయములొక్కమారు వెలిపుచ్చు మేధాశక్తి: చూ, అవధానము.

అష్టావధాని. సం. వి. ఇ. పుం. ఎనిమిదిమందికి యెనిమిది భిన్నాభిప్రాయములొక్కమారు వెలిపుచ్చు మేధాశక్తి గలవాఁడు: చూ, అవధాని.

అష్టాశతము. సం. వి. అ. న: చూ, ఎనమన్నూఱు.

అష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భోజనము: చూ, సాపాటు; ఈ. స్త్రీ. 2. ఛందస్సు లిరువదియారింటిలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

అష్ఠీలము. సం. వి. అ. పుం. అదర్శము: చూ, ముంజెమొలనూలు.

అష్ఠీవత్తు. సం. వి. త్. పుం. జానువు: చూ, మోఁకాలు.

అష్టైశ్వర్యములు. అం. దాసి, ధనము, ధాన్యము, బంధుఁడు, భృత్యుఁడు, వస్త్రము, వాహనము, సుతుఁడు. (8.)

అష్టోత్తరశతము. సం. వి. అ. న: చూ, నూటయెనిమిది.

అసంకేత్యములు. పా. నొక్కు-శక్యము కాని వస్తువులు.

అసంఖ్యేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లెక్క-పెట్టలేనిది: అగణితము, అపారము.

అసంగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది: చూ, నిష్ఫలము; 2. పొసఁగనిది: అసంబంధము, అసంబద్ధము.

అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకఅర్థాలంకారము. కార్యకారణములకు భిన్నదేశత్వము విరుద్ధముగఁగల్గుట. "మేఘములు విషముగ్రోలఁబధకాంగనలు మూర్ఛిల్లిరి": చూ, అలంకారము. 3; విశే. 2. కూడికలేమి: అయోగము.

అసంగవచనము. సం. వి. అ. న. తడఁబడక చదువుట, తురాయణము: చూ, పఠనము.

అసంతుష్టి. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంతుష్టి కానిది: అప్రాప్తము.

అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.

అసంపూర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంపూర్తి కానిది: అపూరణి, అసమగ్రము, అసంపూర్తి; (తె. ప.) అందదుకు.

అసంపూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. సంపూర్తిలేమి
—పై.—

అసంశేప్రత్యకారిత్వము. అం. తంత్రములయిదిలో నొకటి: చూ, తంత్రములు.

అసంబంధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. క

కలేనిది: చూ, నిష్ఫలము; 2. పొసఁగనిది: చూ, అసంగతము. 2.

అసంబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—వై.—

అసంబాధ. పా. ఒకానొక వృత్తము ఇందొక్కొక్కపాదము మ, త, న, స, గగములతోఁ గూడి పండ్రెండవయింట యతిగాఁ గల చతుర్దశ ఛందమునందుఁ బుట్టినవృత్తము. ఉ.— "వాలాయంబుగ సత్కవిజనములు- వాక్ప్రౌఢిన్, వాలాయుగ గోవిందపదభృవ- వాక్సెల్యా కాళిందీప్రాంశేశ మతవసుగ- గప్రాప్తిన్, జాలా భాస్వద్విక్రియమునను న-సంబాధన్." అప్ప. 4, ఆ: చూ, వృత్తము. 1.

అసంభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కలుగనిది: అహతము; 2. ఒకానొక యర్థాలంకారము ఇట్లు జేయుగునని యెవఁడెఱుఁగుననియెన్నుట. ఉ.— "గొల్లపిల్లవాఁడు గోవర్ధన మెత్తుననియెవ్వఁడను కొనును.": చూ, అలంకారము. 8.

అసంభావ్యత. సం. వి. అ. న. సాధ్యము కానిది: చూ, అసాధ్యము.

అసంభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యము లేనిది: చూ, అసాధ్యము.

అసంయుతము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, అభినయహస్తములు.

అసంయుతహస్తములు. అం. అరాళము, అర్ధచంద్రము, అర్ధపతాకము, అర్ధసూచీముఖము, అలపల్లవము, ఊర్ణనాభము, కటకాముఖము, కపిత్థము, కపిలము, కర్తరీముఖము, ఖంజము, ఖండచతురము, గజతుండము, చంద్రకళ, చతురము, తామ్రచూడము, త్రిపతాకము, త్రిశూలము, పతాకము, పద్మకోశము, బాణము, భ్రమరము, మణి, మయూరము, ముకుళము, ముష్టి, మృగశీర్షము, యష్టికము, రాజమండలము, లాంగూలము, వంకాళము, విరళము, శిఖరము, శుకతుండము, సందంశము, సర్పచతురము, సర్పశీర్షము, సాలగశము, సాలపద్మము, సింహముఖము, సూచి, స్వర్ణశంఖము, స్వస్తికము, హంసపక్షము, హంసాస్యము. (45) (28 విధములని 45 విధములని ద్వివిధము)

అసంక్రియ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ.) రుదంతి: చూ, స్రవంతి.

అసంహతము. సం. వి. అ. పుం. బలములు వేఱు వేఱుగాఁ దీర్చిన వ్యూహభేదములయిదింటిలో నొకటి: చూ, వ్యూహభేదములు.

అసంహతవ్యూహములు. అం. అష్టానీకము, అర్ధచంద్రికము, ద్వితీయము, ప్రథమము, శృంగాటకము, సర్వతోముఖము. (6)

అసకృత్తు. సం. అవ్య. అభీక్ష్ణము. 1, ముహుర్ముహుర్రథము, మాటిమాటికి: చూ, శశ్వత్తు.

అసద్ద. వై. వి.=అశ్రద్ధా. ఉపేక్ష: చూ, ఉందెమేలము. 1.

అసతి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ.) కులట: చూ, ఱంకులాఁడి.

అసతీసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాల చేయఁడు: చూ, ఱంకులాఁడికొడుకు.

అసత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అబద్ధము, కల్ల: చూ, వితథము; 2 పరస్పరాన్వయము లేనిది (మాట.) బొంకు: చూ, వితథము. "క. వినుమిచ్చెదననియీవియు, గానియెదనవిపలికిపిదపఁ గావకునికి యసత్యవ్రతంబులు సత్యవ్రతమునకుం దొలఁగంగ మనకుభూవరతగునే." భార, శాం. 4, ఆ. 180.

అసత్యవాదము. అం. అజ్ఞానదాయకములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

అసత్యుఁడు. సం, విణ. (అ. ఆ. అ.) అప్రియముగాఁ బలుకువాఁడు: చూ, ముఖరుఁడు.

అసత్ప్రలాపము. అం. అజ్ఞానదాయకములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

అసదర్థనిదర్శన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక అలంకారము: చూ, హేతువు. 2

అసదర్థవాదము. అం. అర్థవాదములుమూఁడింటి లో నొకటి: చూ, అర్థవాదములు.

అసదు. వై. వి.=అసల్. 1.అల్పము. "అసదుగాను." చూ, స్వల్పము; 2. నికృష్టము, తక్కువైనది. "సీ. గాంగేయ కుంభజకర్ణుల మిగిలె డుఁగాదేని సముఁడగుఁ గానియసదు,గాఁదలఁ పఁగరాదు " భార. శల్య. 1, అ: చూ,హీనము. 1.

అసదృశము. సం విశ. (అ. ఆ. అ) సమము కానిది

అసనపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిందః: చూ, సోమిద.

అసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1.

అసనము. సం. వి. అ. న. 1. చిమ్ముటవ · చూ, విక్షేపము.4; పుం 2. సర్జకము*:చూ, వేఁగిస.

అసభికుఁడు. సం.విశ. అ.పుం. ద్యూతకాయఁడు, జూదమాడించువాఁడు: చూ, పందెకాఁడు.

అసభ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) సభకుయోగ్యము కానిది

అసభ్యుఁడు. సం. వి అ. పుం సభాప్రాజ్ఞత లేనివాఁడు.

అసమంజసము. సం. విశ. బాగు కానిది: చూ, దుర్గాతము.

అసమగ్రము. సం. విశ, (అ. ఆ. అ.) పూర్ణము కానిది: చూ, అసంపూర్ణము.

అసమయము సం. విశ. (అ. ఆ. అ) సమయము తప్పినది: అకాలము, అనవసరము.

అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావ్యదోషము లలోనొకటి: చూ, కావ్యదోషములు; విశ. 2. సమర్థము కానిది; అం. 3. పదదోషములు పదునేడింటిలోనొకటి: చూ, పదదోషములు.

అససుర్థసమాసము. సం. వి. అ. పుం. సమాసము లలో నొకటి. "శనుముద్ధూళియన్ మర్త్యః శివభాగవతో యది, అరిషడ్వర్గతి స్తస్య భయం నాస్తికదాచన." భగవతీభక్తః-భాగవతః, శివేభాగవతః-శివభాగవతః, షణ్ణాంవర్గః-షడ్వర్గః, అరీణాంషడ్వర్గః-అరిషడ్వర్గః, సూర్యం సపశ్యంతీత్యసూర్యంపశ్యాః ఇత్యేవమాదయః. "పాత్రియిక మేషాంకథితంపాత్రిధాన్యంచాతిమాలాదౌ, దన్తోష్ఠే ద్విత్రాద్రౌ నైతత్సూపపత్రితీత్యాదౌ." మాలామతిక్రాన్తః-అతిమాలః, దన్తశ్చఓష్ఠశ్చతయోః సమాహారః- దన్తోష్ఠమ్, ద్వౌవాత్రయోవా-ద్విత్రాః, సూపస్యలేశః-సూపపత్రితి, శాకస్యలేశః-శాకపత్రితి.

అసమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం మరుఁడు,బేసి తూపులవాఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

అసమాధానము. సం. వి. అ న: చూ,అసమ్మతి

అసమానము. సం విశ: చూ, అతులము.

అసమానాంతర రేఖలు పా. సమానాంతరముగా లేకఏటవాలుగా నుండుగీఁతలు. (కర్వెడ్ లైన్.)

అసమాపకక్రియ. పా కార్యముపూర్ణముగముగియ నట్లుచెప్పునది.ఉ.-హనుమంతుఁడు సముద్రము దాఁటిలంకఁజొచ్చి సీతఁజూచిమాటలాడి రాక్షసులఁజంపిలంకఁగాల్చి మరలివచ్చెను. మొ.

అసమీక్ష్యకారి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) చక్కఁగాయోచింపక యేపని నేనిచేయువాఁడు: చూ, జాల్ముఁడు.

అసమీక్ష్యకారిత్వము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా యోచింపక యేపనినేని చేయుట,

అసము. వై. వి. 1.=యశః. కీర్తి: చూ, యశస్సు; దే. వి. 2. ప్రేమము:చూ,స్నేహము.1; 3. గర్వము. "చ. అసమున మీఁదెఱుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁగడంగిచెచ్చెఱన్, బసులపఁ

గూయిగాఁ జేసియె బాఁపఁడు." భాగ. విరా. 5, ఆ. 234: చూ, సంకారము

అసముఁడు. సం. వి. అ పుం అద్వయుఁవాది: చూ, బుద్ధుఁడు 1.

అసమేషువు. సం. వి. ఉ పుం. సమఁడు, బేసి తూపులజోదు: చూ, మన్మథుఁడు.

అసమోపమము. అం. అర్థదోషములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు.

అసమ్మతి సం. విణ 1. సమ్మతిలేనిది· అనంగీకారము, అసమాధానము; (తె ప.):-ఎఱపటికము, ఒప్పమి

అసర. వై. వి.=అసుర. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

అసరవేయు. దే. స క్రి. ఆలస్యము చేయు·చూ, తడయు.

అసరసంజె. వై. వి.=అసురసంధ్యా ప్రదోషకాలము, రాత్రియొక్క మొదలు: చూ, సాయంకాలము (రూ-అసరసంజె-అసరసంద)

అసరు. దే. వి. ఆకుపసరు. "సీ. ఒక్కనాఁడత్త పస్వి పేర్లెల్లాటిదర్భ, గంటిఁగూర యసరుగా తినసర్త్రించె." భార. శల్య. 2, ఆ 160: చూ, పసరు. 2

అసలార. దే. క్రి. విణ. ఒప్పిదముగా: చూ, సరిగా.

అసలారు దే. అ క్రి. అతిశయిల్లు "ప్రియమసలారఁగ." భార. అను. 2, అ: చూ, ముమ్మరించు

అసలు. దే. వి. 1. పంకము: చూ, బురద; 2. మూలధనము: చూ, సంచిమొదలు

అసలుఁబుట్టువు. దే. వి. (అసలు + పుట్టువు) పంకజము, తామర *: చూ, పద్మము. 1.

అసలుకొను. దే. అ. క్రి: చూ, పంకిలమగు

అసలువైకము. అం. పరికాశింపఁజేయఁగూడనివి పదునొకటింటిలో నొకటి: చూ, పరికాశింపఁ జేయఁగూడనివి

అసలుమినహాభూమి. పా. మినహాయింపఁబడి (పన్నులేని) నేల. (రూ-అసల్ మినహా భూమి)

అసవు సం. వి. ఉ పుం. ఉసురు, ప్రాణము: చూ, ప్రాణము. 6.

అసహతి. సం. వి. అ. స్త్రీ. అసహనము, ఓర్వమి: చూ, సూడు. 1.

అసహనపడు. మి అ. క్రి. ఈర్ష్యపడు: చూ, సూడుకొను. 2.

అసహనము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) : చూ, అసహతి.

అసహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 పగతుఁడు: చూ, శత్రువు. 1; విణ. 2. ఓర్వలేనివాఁడు: చూ, సూడుకాఁడు.

అసహాయత. సం. వి. అ. పుం: చూ, దిక్కుమాలినతనము.

అసహాయశూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సహాయములేకనే యుద్ధమందు నిపుణత్వముఁ గనఁబఱచువాఁడు: చూ, ఒంటరీఁడు. 1.

అసహాయుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) సహాయములేనివాఁడు: చూ, ఒంటరీఁడు. 2.

అసహిష్ణుఁడు సం. విణ. ఉ రూ-అసహిష్ణువు: చూ, సూడుకాఁడు.

అసహిష్ణుత. సం. వి అ. పుం. ఓర్వలేమి: చూ, సూడు. 1.

అసహిష్ణువు. సం. విణ. ఉ : చూ, రూ- అసహిష్ణుఁడు.

అసహ్యత. సం. వి. అ. న. ఓకరింత : చూ, రోఁత. 2.

అసహ్యపడు. మి. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు.

అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) 1. సహింపఁగూడనిది: చూ, రోఁత. 2.

అసహ్యించు. సం. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు.

అసహాయ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు 1; 2. రోఁతకలవాఁడు: చూ, రోఁతకాఁడు.

అసాంప్రదాయికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాంప్రదాయవిరుద్ధము, సాంకర్యమునొందినది.

అసాఁదు. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకము, బళీ. రూ. హాసాదు. "క. బుధులౌ, పాదన కాత్రివులెల్లను, సాదన జేగ జెట్లఁదొడరి సాదన సేయుఁగా." రామా. 3, అ. 149. (పెద్దలయాజ్ఞను శిరసావహించుటయందువర్తించును.): చూ, సెబాసు.

అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సాధారణము కానిది; 2. ఎక్కువ అధిక్యతగలది; 3. మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది; 4. అత్యుత్తమమైనది. (ఇట్లు అసామాన్యము.)

అసాధువు. సం. విణ. ఉ. సాధువు కానిది.

అసాధ్యత. సం. వి. అ. న. సాధ్యముకామి: చూ, అసాధ్యము.

అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యము కానిది: వి. అసంభావ్యత, అసాధ్యత, విణ. అసంభావ్యము.

అసాధ్యసన్నిపాతము. పా. వృద్ధావాసన్ని, అంతకసన్ని, భగనేత్రసన్ని, అభిన్యాసనన్ని, కంఠకుబ్జసన్ని, రక్తోష్ఠసన్ని, శీతాంగసన్ని యీయేడు నసాధ్యములు.

అసాధ్యాతిసారము. పా. మలము మిశ్రమవర్ణముగ వెడలినను, తెనెవర్ణముగ వెడలినను అతిశయముగ వెడలినను దుర్గంధమై వాతలుచున్నను, కంపు సహింపరానిదిగానున్న నసాధ్యము.

అసామాన్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.). చూ, అసాధారణము.

అసారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సారములేనిది. (దూది మొ.): చూ, ఫల్గువు. 2.

అసి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అస్త్రము, ముప్పదియంగుళములకు తక్కువగల కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; అవ్య. 2. త్వమర్థకము, నీవనుట: చూ, త్వమ్; 3. ఒకానొక వాక్యాలంకారము: చూ, హేతువు. 2; ఉం. 4. ఆయుధములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి చూ, బాణము. 1; దే. ఉప. (1) అల్పార్థకము. అసి, కోఁత, అసి గాయము. మొ.

అసిఁబోవు. దే. అ. క్రి. (అసి + పోవు) తప్పిపోవు. "సీ. అసిఁబోవు టెట్లు నాయసిఁబోవు మొకము లంజించు నా చేయమ్ము చిలుకుటమ్ము" రామా. 2, అ: చూ, తప్పిపోవు.

అసిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరాయాసముచే జీవనముచేయుచు అంతఃపురమునందు మెలఁగెడి ప్రాయపు ఆఁడుది.=నెఱియని వెండ్రుకలు గలది: చూ, స్త్రీ; 2. ఒకానొక యేఱు: చూ, నది.

అసిగాయము. మి. వి. కత్తితోనఱకుట.

అసిగ్లాడికము. సం. వి. అ. పుం. వెల్లుల్లి *: చూ, లశునము. (దీనిగడ్డయేమాత్రము.)

అసితపక్షము. సం. వి. అ. పుం. అమవసతోఁ జేరి ముందుండు పదియేనుదినములు, కృష్ణపక్షము: చూ, పక్షము. 1.

అసితము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీలము, నలుపు: చూ, వర్ణము. 6.

అసితాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అస్త్రము, ముప్పదియంగుళములకు తక్కువగలకత్తి: చూ, రిష్టి. 2; విణ. 2 నల్లని దేహముగలది.

అసితాననము. సం. వి. అ. న. కొండముచ్చు: చూ, వానరము.

అసితాద్రిశేఖరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధభేదము: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అసితార్చి. సం. వి. స్. పుం. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

అసితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శని, చాయకొడుకు: చూ, గ్రహము. 1; విణ. 2. నల్లనివాఁడు: చూ, నల్లనయ్య.

అసిదంష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. మొసలి: చూ, మత్స్యము. 1.

అసిద్ధవిషయఫలోత్ప్రేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అలంకారభేదము: చూ, హేతువు. 2.

అసిద్ధవిషయహేతూత్ప్రేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. —పై.—

అసిధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 నైరృతి: చూ, మూలకోఁడు; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు

అసిధారావ్రతము. పా. ఉత్కృష్టమైన వ్రతము. సౌందర్యవతియు, యౌవనవతియు నైన స్త్రీతో నేకశయ్యయందు శయనించియు మోహమందు మనసైనఁ బ్రసరింపకుండుట. (కత్తిమీఁదిసాము)

అసిధావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సానలవాఁడు.

అసిధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛురిక, చురకత్తి, మొలనుంచుకొను నూగకత్తి: చూ, రిష్టి 2.

అసిపత్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కత్తి యొఱఁ గలవాఁడు.

అసిపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నరకము లిరువదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, నరకములు; 2 ఇక్షువు *: చూ, చెఱకు; 3. కత్తియొఱ, ఖడ్గాదులయొఱ: చూ, ప్రత్యాకారము

అసిపత్రవనము. పా. "సీ. అసిపత్రవననిరయంబు సహస్రయోజనవిస్తరము పటుజ్వలనమయము, దానిమధ్యమున శీతలమును నసిరూపదిలఫలకలితంబు బలవ దుగ్ర సారమేయాయుత స్వనసంకులకుమునై పెనుపొంది యొక మహావనము వోలుచుఁ, బాపులాబహిరగ్నిఁ బడి తనువులు గాఁగ వనముదాయఁగఁ జేని యనిలవాలిని." "గీ. రాలునాకుల తాఁకునవ్రస్సియొడళు లవనిఁగూలంగఁ గుక్కలుకవిసి కఱవ, బహువిధంబులనలుగుల పకుదురింకఁ, దప్తకుంభంబు దారుణత్వంబువినుము." మార్క. 2, ఆ. 58: చూ, అసిపత్రము. 1

అసిపుచ్ఛకము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము: చూ, మత్స్యము. 1.

అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, అసిధేనుక.

అసిమి. దే. వి. ఎద్దుమీఁదవేసెడు గోనెసలె కుట్టినసంచి, గోణి: చూ, సంచి

అసిమిగొల్లెన. దే. వి. ఇరుప్రక్కల వంపుగాశాలవలె పేర్పఱచిన చిన్నగుడారము. "గీ. మునుపుగా నేగి యసిమిగొల్లెనలు పన్ని" కళా. 8, ఆ. 42 చూ, గృహము. 1.

అసియాడు. దే. అ. క్రి. (అసి + ఆడు) వణఁకు: చూ, చలించు.

అసిగమ్మ. ద్వ. వి. ఒకానొక గ్రామదేవత: చూ, మహాలక్ష్మి. 3. (రూ-అపినమ్మ.)

అసిలేరు. వై. వి. = ఆశ్లేష. సప్పుఁజొక్క: చూ, నక్షత్రము. 1.

అసివారు. దే. వి. సవారిమార్గము: చూ, కసివారు.

అసివాఱు. దే. వి. (అసి + పాఱు.) సివారు. "సీ. ఎవ్వఁడు నలువతేరెక్కి యష్టాదశద్వీపాళిఁ నసివాఱు దిరిగెలీల." కాశీ. 4, ఆ. 195: చూ, విహారము. 1.

అసిహేతి. సం. విశే. ఇ. కత్తి యాయుధముగా గలది (వాఁడు: చూ, నైస్త్రింశికుఁడు.

అసీతికము. సం. విశే. అసీతిక్రీతవస్త్రము: చూ, వస్త్రము.

అసీత్యము. సం. విశే. —పై.—

అసుక్షణము. సం. వి. అ. న. అవమానము: చూ, వహేలనము.

అసుతీబలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శూద్రజాతి విశేషమునఁ బుట్టిన కన్యాపాలుఁడను వాఁడు. రూ-అసుతీవలుఁడు: చూ, సోమయాజి. 2; 2. రూ-అసుతీవలుఁడు. క్షత్రియ స్త్రీకి శూద్రునకుంబొడమి అయిదువిధముల సారాయిని అమ్మువాఁడు చూ, కురాజీవి.

అసుతీవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

అసుధారణము. సం. వి. అ. న. జీవనము: చూ, బ్రతుకు. 1.

అసుధారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహామేద *: చూ, మహామేద.

అసుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 రాత్రి : చూ, రాత్రి; 2. భోగముదాని: చూ, వేశ్య; పుం 3.=అసర. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 4 అసురకృత్యముచేత కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. గాంభీర్యమునుబట్టి కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. "అసురపోతులరా జేనుమంతిగాఁడు." స్వా. 4, ఆ. 32: చూ, పిడఁగి 2.

అసురము. సం వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. కాకోలము, మాలకాకి: చూ, వాయసము. 1.

అసురసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=అసరసంజ, అసరసంజె, అసురసందె. ప్రదోషకాలము, రక్కసులు తిరుగుకాలము: చూ. సాయంకాలము.

అసురాహ్వయము. సం. వి. అ. న. 1. కాంస్యము, కంచు: చూ, లోహము. 1; 2. మురామాంసియను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము.

అసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ–అసురి క్షవము, నల్లావలు *: చూ, సర్షపము; (క్రూసిఫరే కుటుంబములోనిది.) 2. అసురునిభార్య, రాక్షసాంగన: చూ, స్త్రీ.

అసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. సూరుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

అసురుసురగుట. పా. ఆయాసపడుట. "వ. అసురుసురై యలంతినడు మల్లలనాడఁగ." సారంగధర చరిత్రము.

అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగు ధ్వన్యనుకరణము "క. మునుముకొను జరభరంబున్న నసురుసురైయున్న మమ్ము నడకించితివి." స్వా. 4, ఆ: చూ, హూహూ.

అసుర్క్షణము. సం. వి. అ. న. తెగడిక: చూ, వహేళనము. (రూ–అసూక్షణము– అసూర్క్షణము, అసుక్షణము.)

అసువు. సం. వి. ఉ. పుం రూ–అసవు. ఉసురు: చూ, ప్రాణము 6 (బ. అసువులు.)

అసుహృత్తు. సం. వి. త్. పుం. పగతుఁడు: చూ, శత్రువు 1.

అసూక్షణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము. రూ– అసూర్క్షణము, అసుర్క్షణము : చూ, వహేళనము.

అసూహ్యము. పా. దృశ్యము, శ్రావ్యమునని ద్వివిధము.

అసూర్క్షణము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ–అసూక్షణము.

అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచిగుణము గల దానియందు దోషము నారోపించుట: చూ, ఇడుగడ; 2. వ్యభిచారీభావభేదము: చూ, రసములు; విశే. 3 కోపము: చూ, రోషము; అం 4 హేయగుణములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, హేయగుణములు; 5 సంచారీభావభేదములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారీభావభేదములు.

అసూయాపరుఁడు. సం. విశే. ఓర్వలేనివాఁడు: చూ, సూడుకాఁడు.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. రాజభార్య, రాణి, దొరసాని : చూ, భార్య; 2. అంతఃపురస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; విశే. 3. ఎండ కన్నెఱుఁగనిది

అసృక్కు. సం. వి. క్. న మాంసమలము, నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1.

అసృగ్ధర. సం: వి. ఆ. స్త్రీ. చర్మము : చూ. తోలు. 1.

అసృగ్వర. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, అసృగ్ధర.

అసేవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవింపఁగూడనిది.

అసైంధవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గుఱ్ఱములేనిది; 2. ఉప్పులేనిది; 3. సముద్రసంబంధము కానిది.

అసోగము. వై. వి. 1 =అశోకః. కంగేలి*: చూ, హేమపుష్పము; 2.=అశోకః కటుకరోహిణి*: చూ, శకులాదని. 1.

అసోమ. సం. వి. అ. స్త్రీ చంద్రుఁడులేని రాత్రి: చూ, రాత్రి.

అసౌమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిన్నఁదనములేనిది

అసౌమ్యస్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెవులకింపుఁగాని స్వరమును బలుకువాఁడు, అస్వరుఁడు: చూ, బొంగుగొంతుకవాఁడు.

అస్కంధము. సం. వి. అ. పుం.

మ్రానులేనిచెట్టు, తీఁగెజాతిలోనగునది, దుంపజాతిలోనగునది. (భూమిలోని దుంపను మ్రానుగా వాడెదరు.): చూ, వృక్షము.

అస్కంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుజములు లేనివాఁడు.

అస్ఖలితపదార్థములు. పా. సూదంటురాతిచే నాకర్షింపఁబడని వస్తువులు.

అస్ఖలితబ్రహ్మచారి. సం. వి. న. పుం. ముంజికాత్రాడు లోనగువానిధరించి వేదముచదివిస్ఖాలిత్యము (లేక) వ్యభిచారదోషములేనిబ్రహ్మచర్యవ్రతమునందుండువాఁడు: చూ, బ్రహ్మచారి.

అస్ఖలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1.వ్యభిచారదోషములేనిది; 2 పతివ్రతగనున్నది; 3 స్ఖలితములేనిది.

అస్తంగతత్వము. పా. సూర్యునితోఁగలసిన గ్రహములకు పేరు: చూ, గ్రహాగతులు.

అస్తంబము. సం. వి. అ. పుం. బోదెలేని చిన్నచెట్టు: చూ, వృక్షము. (చూ, అస్కంధము)

అస్తమనము. సం. వి. అ. పుం. అస్తమించుట: అస్తమయము, అస్తమానము. (తె.ప.):-క్రుంకు, క్రుంకుడు.

అస్తమయము. సం. వి. అ. పుం. —వై.— సానం. 2, అ. 109.

అస్తమానము. సం. వి. అ, పుం 1. —వై.—; 2. (అ ప్ర) ఎల్లప్పుడు.

అస్తమించు. సం. అ. క్రి. 1.=అత్తమిల్లు. చెడు: చూ, నశించు; 2. కనఁబడకపోవు, క్రుంకు: చూ, నింగివడు.

అస్తమితము. సం.విణ.(అ ఆ. అ.)అస్తమించినది

అస్తము. సం వి అ. పుం. 1 సూర్యుఁడు అస్తమించుకొండ: చూ, పర్వతము; విణ. 2. త్రోయఁబడినది: చూ, విద్ధము; 3. ముగిసినది: చూ, సమాప్తి. 1; 4 అదృశ్యము: చూ, కంచుమించు; వై. వి. (1)= అత్తము గెలలోనొకభాగము, (అరఁటిపండ్లఅత్తము.): చూ, గెల.(గ్రా.)

అస్తర వై. వి.=అస్తర్. సంధాన వసనఖండము, గుడ్డకు జీతగాఁ జేర్చి కుట్టిన వేఱొక గుడ్డ: చూ, మాసిక. 1. (రూ- అస్తరువు-అస్తర-అస్తరు.)

అస్తరువు. వై. వి.=—వై.—

అస్తరువేయు. వై. స. క్రి లోపల అస్తరుగుడ్డవేయు.

అస్తాచలము. సం. వి. అ.పుం. సూర్యుఁడు అస్తమించు కొండ: చూ, పర్వతము.

అస్తాద్రి. సం. వి ఇ. పుం —వై.—

అస్తి సం. తిఙంతప్రతిరూపకావ్యయము. 1. కాలసామాన్యము: చూ, అహ; 2. కలదు; 3.ఉన్నది; అం. 4. భావవికారము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, భావవికారములు.

అస్తిక్షీర. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పాలుగలది : చూ, క్షీరవతి.

అస్తిమంతుఁడు. సం. విశే. త్, ధనవంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

అస్తు. సం. అవ్య. 1. మేలు: చూ, శుభము 1; 2 కోపముచేత నంగీకరించుట. (అసధాతువు యొక్క లోట్ప్రథమైకవచనము. కానిమ్ము అనుట.); 3. అలాగే కానిమ్ము: చూ, తథా. 2; 4 దుఃఖముచేత నంగీకరించుట; 5. అవుఁగాక: (శ్రీరస్తు-శుభమస్తు-అవిఘ్నమస్తు- మహదైశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు- దిగ్విజయోస్తు-వంశాభివృద్ధిరస్తు ఇత్యాదులు.): చూ, సమ్మతి. 1.

అస్తుంకారము. సం. వి. అ పుం. ఇయ్యకోలు. చూ, సమ్మతి. 1.

అస్తేయము అం. సాత్త్వికగుణము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, సాత్త్వికగుణములు; 2 యోగయమాంగములు పదింటిలో నొకటి: చూ, యోగయమాంగములు (చూ, అంగము, 9)

అస్తోకము సం. విశే (అ ఆ.అ) స్తోకముకానిది (స్తోకము=అల్పము.).

అస్త్రకంటకము. సం. వి. అ. న. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; హారావళి. 58. శ్లో.

అస్త్రజీవి. సం. వి. న్. పుం. పెక్కువిలుకాండ్రతోఁ బోరెడి యోధుఁడు: చూ, భటుఁడు.

అస్త్రజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై—

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1 అమ్ము: చూ, బాణము 1; 2. ఖడ్గము, కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; 3. చాపము, విల్లు: చూ, బాణము. 1; 4. యజ్ఞప్రయోజ్యమంత్రవిశేషము, గాయత్రి లోనగునది: చూ, మంత్రము. 1.

అస్త్రములు. అం. అశని (శుష్కాశని, ఆర్ద్రాశని.), అసిరత్నము, ఆగ్నేయాస్త్రము, ఐంద్రాస్త్రము (వజ్రాస్త్రము.), ఐషీకము, కంకణము, కంకాలము, కాందర్పము, కాపాలము, క్రౌంచాస్త్రము, గద (శిఖరిగద, మోదకీగద.), గరుడాస్త్రము, గాంధర్వాస్త్రము, చక్రము (దండచక్రము, కాలచక్రము, విష్ణుచక్రము.), తామసము, తేజఃప్రదము, తేజోపకర్షణము, త్వాష్ట్రికము, దమనము, దర్పము, నందనాస్త్రము, నారాయణాస్త్రము, పాశము (ధర్మపాశము, కాలపాశము, వరుణపాశము.), పైనాకాస్త్రము, పైశాచము, ప్రమథాస్త్రము, ప్రశమనము, ప్రస్వాపనము, బ్రహ్మశిరోస్త్రము, బ్రహ్మాస్త్రము, మానవాస్త్రము, మాయావంతము, ముసలము, మోహనము, మౌసలము, వాయువ్యాస్త్రము, వారుణాస్త్రము, విద్యాధరాస్త్రము, విలాపనము, శక్తి, శిఖరాస్త్రము, శిలేషు మానవాస్త్రము, శైవశూలము, శోషము, సంతాపనము, సంవర్తనము, సత్యాస్త్రము, సర్వమాయాదమనము, సుధామనము, సోమాస్త్రము, సౌమనస్యము, సౌరము, హయశిరము. (53.): చూ, బాణము. 1: చూ, శస్త్రములు: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

అస్త్రి. సం విశే. న్: చూ, విలుకాఁడు.

అస్థానసమాసము అం. వాక్యదోషములు ఇరువదినాలుగింటిలో నొకటి:చూ,వాక్యదోషములు.

అస్థాయము. సం. వి. అ. పుం మిక్కిలిలోఁతుగలది: చూ, లోఁతు. 2.

అస్థి. సం. వి. ఇ. న.=ఎముక: చూ, శల్యము.1.

అస్థిగతజ్వరలక్షణము. పా. అంతర్దాహము, శరీరము చేల్లగనుండుట, కుటిలమైనజ్వర మెప్పుడు విడువకుండుట, శరీరము చిక్కుట, తెల్లబాఱియుండుట, తృష, దగ్గుగలిగియుండుట, ఇవి అస్థిగతజ్వరలక్షణములు.

అస్థిపంజరము. సం. వి. అ. పుం. 1 మనుజునిలోనగువాని ఎముకలగూడు:చూ, శల్యము. 1. (స్కెలిటన్.)

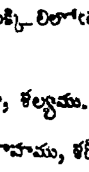

ము. 1; 2; పక్షి క్రిమికలగుంపు: చూ, శల్యము. 1.

అస్థిభక్షము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

అస్థిమాలి. సం. వి. ఇ. పుం. పుఱ్ఱెల దండగలవాడు: చూ, శివుఁడు.

అస్థిరత. సం. వి. అ. స. స్థిరత్వములేమి: చూ, అస్థిరము.

అస్థిరము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది: వి. అస్థిరత, విశే. అస్థైర్యము. (తె.వ) — అదువ. రూ-అద్దువ.

అస్థిరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎందును నిలుకడలేనివాఁడు: చూ, సంకుసుకుఁడు.

అస్థివిగ్రహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భృంగీశ్వరుఁడు: చూ, శలుఁడు.

అస్థిసంచయనము. పా. చచ్చినపిదప మంచిదినము చూచి ఎముకలు ప్రోవుచేయుకర్మము చూ, సంచయనము.

అస్థిసంహారము. సం. వి. అ. న. నల్లేరు *: చూ, హస్తిశుండి.

అస్థిస్నేహము. సం. వి. అ. పుం. ఎముకలలోని క్రొవ్వు: చూ, మజ్జ. 2.

అస్థిహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాఁపతోడవుల వేలుపు: చూ, శివుఁడు.

అస్థ్యుపదేహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెట్టునతెట్టెఁబెట్టు నల్లచీమ, ఉద్దీపకము: చూ, పిపీలిక.

అస్థైర్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) : చూ, అస్థిరము.

అస్పష్టత. సం. వి. అ. న. స్పష్టముకానిది: చూ, రహస్యము.

అస్పష్టము. సం. విశే.—పై.—

అస్ఫుటము. సం. విశే.—పై.—

అస్ఫుటవాచ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యక్తముకాకుండ మాటలాడువాఁడు: చూ, లోహాలుఁడు.

అస్పృజితుఁడు. సం. వి. త్ర. పుం. శుక్రుఁడు: చూ, గ్రహము. 1.

అస్పృశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలి *: చూ, రంగని, 2. ఘల్లకి *. చూ, సోమలత.

అస్పృశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బృహతి *: చూ, వాకుడు.

అస్పృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చావుమైల: చూ, మృతాశౌచము.

అస్మచ్ఛబ్దము. పా. ఒకశబ్దము. "నేను" అస్మచ్ఛబ్దవిశేషణము.

అస్మత్పక్షకము. పా. నాయట్లు, మాయట్లు.

అస్మి. సం. అవ్య. అస్మదర్థానువాదము, నేనను.

అస్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్ఋతి: చూ, మూలఱేఁడు.

అస్రము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-అశ్రము. కన్నీరు: చూ, రోదనము. 2; 2. రూ-అస్రము. నెత్తురు: చూ, రక్తము 1; పుం. 3. కోణము, రెండుదిక్కులనడుము, మూల: చూ, విదిక్కు; 4. రూ-అస్రము. కేశము.

అస్రువు. సం. వి. ఉ. న. 1. రూ-అశ్రువు. కన్నీరు: చూ, రోదనము. 2, 2. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; పుం. 3. క్లేశము, వ్యసనము: చూ, దుఃఖము.

అస్వంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చావు: చూ, మరణము; 2. చుల్లి: చూ, ప్రొయ్యి.

అస్వచ్ఛందుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకరికి లోఁబడినవాఁడు: చూ, పరాధీనుఁడు.

అస్వతంత్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్వతంత్రములేనిది. వి. అవగ్రహము.

అస్వతంత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వతంత్రము లేనివాఁడు, గృహ్యకుఁడు: చూ, గృహ్యుఁడు.

అస్వాపుటే. సం. వి. స్. పుం. కాకి: చూ, వాయసము. 1.

అస్వాప్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవుఁడు: చూ, వేలుపు.

అస్వరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవికింపుగాని కంఠస్వరముగలవాఁడు: చూ, బొంగుగొంతుకవాఁడు.

అస్వాధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వశము కానిది: అవశము.

అస్వాధీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వతంత్రము లేనివాఁడు.

అస్వాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముచే గువనిబ్రాహ్మణుఁడు: చూ, నిరాకృతి.

అస్సుసు. దే. వి. పరితాపానుకరణధ్వని: చూ, హూహూ, (రూ-అసురుసురు.)

అహమ్. సం. స. ద్. అస్మదర్థకము, వాక్యమున ప్రథమైకవచనము, ఏను: చూ, నేను.

అహఃకరుఁడు. సం. విణ. పుం. పగటిజోతి. చూ, సూర్యుఁడు.

అహఃపతి. సం. వి. ఇ. పుం. —పై.—

అహఃప్రమాణము. పా. పగలుప్రొద్దుకట్టువిధము. ఉదా.—ఒకనాటి యుదయముపూట 9¾ పాదచ్ఛాయలు వచ్చినవి. అప్పుడు ప్రొద్దెంతయెక్కినదో మనకుఁ దెలియవలెనన.—

	గ. వి.
ఆనాటిఅహస్సు	31—45
లోవిధిగాతీసివేయవలసినది.	26—30
(31,45-26,30) =	5—15
(9¾ = 9-45) పయిపాదచ్ఛాయలుదీనితోఁగలుపవలెను.	9—45
(5,15 + 19,45) =	15—0

అహస్సునుమూఁడింట గుణింపవలెను గనుక అహస్సు. 31—45
3

(31, 45 × 3) = 95—15

దీనిని పయిసంఖ్యచే భాగింపవలెను.

95,15 ÷ 15 = 6-21 ప్రొద్దెక్కెను.

మధ్యాహ్నముపూర్తియగు నెడల యింత ప్రొద్దున్నదియని చెప్పవలెను.

రాత్రిలు ప్రొద్దుగట్టువిధము. ఉదా.—ఒకనాటిరాత్రి వృశ్చికలగ్న సమాప్తమయినపుడు లగ్నమేమయినది, ఆలగ్నభుక్తియెంత, అప్పటికెంత రాత్రియాయినది, చెప్పుము ఆనాఁడు సూర్యోదయలగ్నము తుల.

	గ. వి.
ఆసూర్యోదయలగ్నభుక్తి ...	2—15
ఆరోజు అహఃప్రమాణము	28—30
తులాలగ్నప్రమాణము.	5—15

	గ. వి
ఈతులాలగ్నప్రమాణము...	5—15
లో సూర్యోదయతులాలగ్నభుక్తి తీసివేయవలెను.	2—15
ఇది సూర్యోదయతులాలగ్నశేషము.	3—0

మిగత పగటిలగ్నముల ప్రమాణములను గలుపవలెను. ఎట్లన,

వృశ్చికము.	5—30
ధనుస్సు.	5—30
మకరము.	5—15
కుంభము.	4—30
మీనము.	4—0
ఇది పగటియా	27—45

ఆలగ్నములపరిమాణములనుగలిపిన మొత్తము

	ఘ.	వి.
అహఃప్రమాణము.	28	30
లో పయిమొత్తమును దీసి వేయవలెను. ...	27	45
ఇది సూర్యాస్తమయ మేష లగ్నభుక్తి. ...	0	45

	ఘ.	వి.
మేషలగ్నప్రమాణము.	4	0
లో సూర్యాస్తమయ మేష లగ్నభుక్తిని తీసివేయవలెను.	0	45
ఇది ఆ రాత్రియాములలగ్నములలో మొదటిదైన మేషలగ్నశేషము.	3	15

వృషభము.	4	30
మిథునము.	5	15
కర్కాటకము.	5	30
సింహము.	5	30
శిరోనక్షత్రము మృగశిర అయినది గనుక కన్యాలగ్నమయినది. కన్యాలగ్నభుక్తి.	0	7½
	24	7½

రాత్రిదైర్ఘ్యం. ది.

	ఘ	వి
ఇంక యెంతరాత్రియున్నదనఁగా		
కన్యాలగ్న ప్రమాణము.	5	15
పయికన్యాలగ్నభుక్తి.	0	7½
ఇది కన్యాలగ్నశేషము.	5	7½
సూర్యోదయ తులాలగ్నభుక్తి యిందులో కలుపవలెను.	2	15
	7	22½

రాత్రియున్న

	ఘ.	వి.
ఆ. గా అయిన రాత్రి.	24	7½
ఉన్న రాత్రి.	7	22½
ఇది రాత్రిప్రమాణము.	31	30
ఆనాటి అహస్సు.	28	30
ఇది దినప్రమాణము.	60	0

ఈపద్ధతి పూర్వపునాటిదియయియున్నది. ఇది గాక రాత్రిపొద్దు గట్టుటకునగు పద్ధతులు మఱికొన్ని మార్గములుండియుండెను : చూ, జన్మలగ్నభుక్తి. (ఇప్పుడు రాత్రిపొద్దుగట్టు విధము అనావశ్యకమైనను ఒకచోట నేయుండుట యుక్తమని తెలుపఁబడెను.)

అహంకరించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు: చూ, హంకరించు.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃకరణచతుష్టయములోనొకటి: చూ, అంతఃకరణములు, 2. =హంకారము. గర్వము: చూ, హంకారము; అం. 3. హేయగుణములుపదునాఱింటిలోనొకటి: చూ, హేయగుణములు, 4. ప్రకృతులెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రకృతులు.

అహంకారసర్గము. అం. సృష్టిసర్గములుతొమ్మిదింటిలోనొకటి చూ, సృష్టిసర్గములు.

అహంకారి. సం. విశే. (పు. ఈ. న.) అహంకారముగలవాఁడు: చూ, పొగరుఁబోతు.

అహంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గర్వము: చూ, హంకారము.

అహంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.— పై—

అహంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—(నేనుట.)

అహంపూర్వికా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదుల యందు నేనుముందు నేనుముందని యొకళ్ళొకి ఁడిమీఱుట, అహమహమిక: చూ, తండోప తండము.

అహంభావము. సం. వి. అ. పుం. గర్వము, నేను ట: చూ, హంకారము.

అహంయువు. సం. విశే. ఉ: చూ, అహంకారి.

అహతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రూ- అహత ము. క్రొత్తబట్ట, అనాహతము: చూ, వస్త్రము.

అహమహమిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ.= ఆమిక, హామి క: చూ, అహంపూర్వికా.

అహమించు. సం. స. క్రి. గర్వించు. "చ. లెక్కకుఁ, మిగిలిన సేన నిక్కడహమించి వధించుటయె ట్లు." జై. 2, ఆ. చూ, హంకరించు.

అహము. సం. వి. స్. న. రూ-అహస్సు: చూ, పగలు.

అహమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెలివిలేనితనము చూ, మఱపు. 2.

అహరహము. సం. అవ్య. అజస్రము: చూ, సత తము. 2.

అహర్గణము. సం. వి. అ. పుం. నెల : చూ, మాసము. 1.

అహర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం : చూ, రూ-అ హఃపతి.

అహర్ముఖము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభాతము, తె ల్లవాఱుఁడు: చూ, వేగుఁజాము.

అహర్దానము. సం. వి. అ. న. ఔర్ధ్వదైహికము, మృతులకొఱకుఁ జేయఁబడు పిండజలాదిదాన ము: చూ, కర్మములు.

అహల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌతమునిభార్య: చూ, భార్య; అం. 2. కన్యకలయిదుగురిలో నొకతె: చూ, కన్యకలు.

అహవము. సం. వి. అ. న. రూ-ఆహవము, ఆహ వము. జగడము: చూ, యుద్ధము.

అహస్సు. సం. వి. స్. న. రూ-అహము : చూ, పగలు.

అహస్కరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగటిజోతి చూ, సూర్యుఁడు.

అహహా. సం. అవ్య. 1. అద్భుతము: చూ, వింత. 1; 2. ఖేదము చూ, దుఃఖము; 3. హర్షము: చూ, సంతోషము; 4. ఊఁఊఁటి చూ, ప్రశ్న యము, వై. అవ్య. (1)=అహో. ఆశ్చర్యార్థ కము, ఔర. చూ, వింత. 1. (రూ-ఆహా.)

అహా. చూ, రూ-అహహా.—వై.—

అహో. వై. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము, ఔర. చూ, వింత. 1; పాంచా. 1, ఆ. 38.

అహోరె. ద్వి. వై. అవ్య.—వై.—(రూ-అహోరే.)

అహోరే: చూ, రూ-అహోరె.

అహార్యము. సం. వి. అ. పుం.

1. కొండ: చూ, పర్వతము; విశే. 2. దోఁచఁదగనిది; 3. స్థిరమైనది.

అహి. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము: చూ, సర్ప ము; 2. వృత్రాసురుఁడు: చూ, వృత్రుఁడు; 3. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 4. న క్షత్రభేదము: చూ, నక్షత్రము. 1; 5. పగ తుఁడు చూ, శత్రువు. 1.

అహింస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హింసచేయకుండు ట: చూ, అక్షతలు; 2. సాత్త్వికగుణము లెని మిదింటిలో నొకటి: చూ, సాత్త్వికగుణములు; 3. యోగాయమాంగములు పదింటిలో నొకటి. చూ, అంగము. 9; 5. సుజ్ఞానదాయకము లు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, సుజ్ఞాన దాయకములు; 6. రాజలక్షణము లేడింటిలో నొకటి: చూ, రాజలక్షణములు.

అహింసావ్రతము. అం. బౌద్ధధర్మములలో నొక టి: చూ, బౌద్ధధర్మములు.

అహింసాస్వరూపము. పా. "తే. హింసచేయనివాఁడు లేఁడిజ్జగమున, నొక్కఁడైనను దమ తను యోపినట్లు, హింస తెలుపుఁ గడగన్గియేఁగ వలయు,నదియ చూవె యహింసనానతిశయుల్లు" భాగ. ఆర. ౯, అ. ౯౮.

అహికజ్వరలక్షణము. పా. శైత్యము, పులకరింపు, దగ్గు, దాహము, తాపము, తలనొప్పి, కడుపు నొప్పి, నిద్ర, కన్నులుపచ్చన, శరీరము తెల్లన, గోళ్ళకు రెప్పలకు రక్తహీనము, విరోచనములు, కీళ్ళనొప్పులు, అరికాళ్ళు అరిచేతులు నొప్పులు. వై.

అహికజ్వరనామములు. పా. ఏకాహికజ్వరము, ద్వ్యాహికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, చాతుర్థికజ్వరము, పంచాహికజ్వరము, అర్ధరాత్రిజ్వరము, పాక్షికజ్వరము, మాసికజ్వరము. ఈయెనిమిదింటితో వాతపిత్త శ్లేష్మజ్వరాలు చేరిన యెడల అహికజ్వరమని పేరు.

అహికేసరము. సం. వి. అ. పుం. నాగకింజల్కము *: చూ. నాగకేసరము.

అహిచ్ఛత్రి. అం. దేశములు యేబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ. దేశములు.

అహిచ్ఛత్త్రము. సం. వి. అ. న. చూ. పుట్టగొడుగు *.

అహిజిహ్విక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లిపీచరగ *: చూ. శతమూలి. (కన్న-దొడ్డఆపాది.)

అహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హితవుకానిది. (తసిల్ ప్రత్యయాంతమయిన అవ్యయమయినప్పుడు శత్రువునుంచి పామునుంచి అను అర్థము.) చూ. కీడు.

అహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్నిచిత్తు, అగ్నిచయనము చేసినవాఁడు: చూ. గాతువు. 4.

అహితుండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు. చూ. వ్యాళగ్రాహి.

అహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగతుఁడు. చూ. శత్రువు. 1.

అహిదంష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తేలుకొండి * చూ. వృశ్చికము. 2.

అహిద్విషము. సం. వి. అ. న. నుగ నెమలి. చూ. మయూరము. 1.

అహిద్విషుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు: చూ. హరివాహనుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ. వేలుపుఱేఁడు.

అహిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. పాఁపఱేఁడ చూ. సర్పము.

అహిపుత్రకము. సం. వి. అ. న. నౌకావిశేషము, తరాలువు చూ. దోనె. 1.

అహిఫేనము. సం. వి. అ. న. 1. అభిని, అఫేము చూ. నల్లమందు; 2. చిలుము: చూ. విసము. 1.

అహిభయము. సం. వి. అ. న. రాజునకు పుత్రదాయాదిప్రభృతి స్వపక్షజనకృతమైన భయము. (స్వపక్షమునారేన్నది.—మూలబలము, మిత్రబలము, సమాశ్రితుఁడు, సంబంధజుఁడు, కార్యసముద్భవుఁడు, భృత్యుఁడు, ఉపకారగృహీతుఁడు.)

అహిభుక్కు. సం. వి జ్. పుం. గరుత్మంతుఁడు. చూ. హరివాహనుఁడు; 2. నెమలి: చూ. మయూరము. 1.

అహిభూషణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాఁపతొడవులవేలుపు చూ. శివుఁడు.

అహిమాకరి. సం. వి. న్. పుం. కంపుఁగుమ్మ *. చూ. విట్ఖదిరము.

అహిమారకము. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మ *. చూ. విట్ఖదిరము.

అహిమేదము. సం. వి. అ. పుం: చూ. అహిమాకరి *.

అహిరూపధృత్. సం. వి. త్. న. సర్పాకారముక

ము, పాముపడగ. చూ, సీదిగము. 3.

అహిర్బుధ్న. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరాభాద్రపద నక్షత్రము· చూ, నక్షత్రము. 1.

అహిర్బుధ్న్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, అహిభూషణుఁడు.

అహివిష్ణుకాంతా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లవిష్ణుక్రాంతము *: చూ, విష్ణుక్రాంత.

అహిహా. సం. వి. హ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు, 2. పామును జంపిన వాఁడు, 3. శత్రువును గొట్టినవాఁడు.

అహీంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పాముఱేఁడు, సర్పరాజు, శేషుఁడు: చూ, సర్పము; విణ. 2. శత్రుశ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శత్రువు. 1.

అహీనుఁడు. సం. విణ. 1. హీనుఁడు కానివాఁడు, 2. పాములలో శ్రేష్ఠుఁడు, వాసుకి: చూ, సర్పము.

అహీరణి. సం. వి. ఇ. పుం. ద్విముఖాహి, రెండు తలలపాము: చూ, సర్పము.

అహుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హోమము చేయఁబడినది. రూ-ఆహుతము.

అహుతి. సం. వి ఈ స్త్రీ. 1. హోమాభావము; 2. పిలువకయుండుట.

అహృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతసము లేనిది· అసంతుష్టి.

అహేతుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హేతువులేనిది: చూ, నిర్హేతుకము.

అహేతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. రూ-ఆహేతువు. పిల్లపీచర *: చూ, శతమూలి. (కిన్న-దొడ్డఆసాది.)

అహైన్యము. సం. వి. అ.న.కొఱతలేకయుండుట.

అహో. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యార్థకము, ఔరా. చూ, వింత. 1; 2. వికల్పార్థకము, ఉతాహో: చూ, యద్వా; 3. విషాదము. రూ-ఆహో: చూ, దుఃఖము; 4. తిరస్కరించుట. చూ, నపేలనము; 5. కృప: చూ, వాత్సల్యము.

అహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అహోపౌరుషిక, ఆహోపురిషిక, ఆహోపౌరుషిక. గర్వముచేఁగలిగెడి ఆత్మగౌరవము.

అహోపౌరుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—

అహోబత. సం. వి. అ. న, అవ్య. 1. కనికరము: చూ, దయ; 2. వగ: చూ, దుఃఖము; 3. పిలుపు· చూ, సంబోధనము; 4. అమృతము: చూ, సుధ. 1, 5. సంతసము: చూ, సంతోషము.

అహోబలము. అం. క్షేత్రములు యిరువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, క్షేత్రములు.

అహోరాత్రము. సం. వి అ పుం. 1. రాత్రి పగలున్ను, ముప్పదిముహూర్తముల కాలము, రేఁబగలు చూ, హోర. 1, 2. మనుష్యుల యొక్క మాసము పితరులకొక్క యహోరాత్రము, పితృసంబంధమైన యహోరాత్రము.

అహౌత్రము. సం. వి. అ. న. హోతయనువాఁడు చేయుక్రియ హౌత్రము అదికానిది.

అహ్నాయము. సం. అవ్య. శీఘ్రముగా: చూ, వేగము. 3.

అహ్రీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధుఁడు, బౌద్ధుని పేరు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

అళక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-అలక. కుబేరుని పట్టణము: చూ, దేశము.

అళకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అలకము, అళికము. ముంగురులు: చూ, వెండ్రుక. 1. (బ. అళకలు.)

అళఁది. వై. వి.=హారిద్రా. పచ్చదనము: చూ, వర్ణము. 6.

అళము. దే. వి. 1. ఉప్పుపంటఁబెట్టెడియేఁబడిపాదులకొలఁది నేల: చూ, భూమి. 1; 2. ఉప్పుఅమ్మెడుచోటు: చూ, దుకాణము.

అళిఘారతి. ద్వ. వి. ఆరాతిరికావిశేషము: చూ, తద్వి.—ఏకాదశారతి, కుంభారతి, గరుడారతి, పంచారతి, పురుషమృగారతి.

అళాకు. దే. వి. పడికి ఆళాకులు ఎనిమిది.1/8 చూ, అలాకు. 2.

అళి. సం. వి. ఇ. న్, పుం. తుమ్మెద: చూ, భ్రిమరము, 2. తేలు: చూ, వృశ్చికము. 1; 3. కల్లు: చూ, సుర. 1, 4. నిర్మలాంతఃకరణుండు; ఇ. స్త్రీ. 5. రూ-ఆళి. బారు: చూ, పంక్తి. 1; 6. చెలికత్తియ: చూ, సఖి. 1; 7. రూ-ఆళి. ఏటిలోనగువాని నీళ్ళు వెలికిఁబోవక కట్టెడుకట్ట: చూ, సేతువు. 1; 8. నొసటిఎముక, శంఖము చూ, శల్యపంజరము.

అళింజరము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అలింజరము. పెద్దబాన: చూ, పాత్రిము. 6.

అళిందము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఆళిందము. తలవాకిటి ప్రక్కనుండెడు చిన్నగది. వాకిలి తొట్టికట్టునకు వెలుపలనుండు తలవాకిలిముందఱచావడి. కొన్నిచోట్ల నడవ దియనివాడుక: చూ, ప్రహారము.

అళికము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-అళీకము.

అళిగర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుపాము: చూ, సర్పము; 2. నల్లత్రాఁచు: చూ, సర్పము.

అళిది. వై. వి. 1. చూ, రూ-అళిఁది. (రూ-వాళిది.) 2. తెల్లతెగడ *: చూ, సర్వానుభూతి.

అళిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతుమ్మెద: చూ, భ్రిమరము. 1; 2. ఆఁడుతేలు: చూ, వృశ్చికము. 1.

అళిపకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మెద: చూ, భ్రిమరము. 1; 2. కోయిల: చూ, పికము.

అళిపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పల్లవుఁడు, లంజెకాఁడు: చూ, విటుఁడు.

అళిమకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అళిముకము.

అళిసుహృత్తు. సం. వి. ద్. పుం. కుందము, మొల్ల *: చూ, మల్లె. 1.

అళీకము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రియముకానిది: చూ, వ్యళీకము. 1; 2. రూ-అళీకము, నుదురు: చూ, లలాటము; 3. అసత్యపుపలుకు: చూ, వితథము; 4. ఆకాశము: చూ, మిన్ను; 5. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 6. కుక్షిమైథునము.

అళుకరి. దే. వి. భయశీలుఁడు: చూ, వెఱపరి.

అళుకు. దే. వి. 1. వెఱపు: చూ, భయము. 1; అ. క్రి 2. బెదరు. చూ, భయపడు. (రూ-అలుకు,అల్కు,అళ్కు.)

ఆ

ఆ. 1. సంస్కృతి, ప్రాకృత తెలుఁగు, ఆంధ్రిభాషలవర్ణంబులందలి యచ్చులలోని రెండవయక్కరము. "సీ.ఆదులు పదియారు నచ్చులు" అప్ప. 2, ఆ. 6. "క. మొదలనకారాద్యచ్చులు, పదియారు" అప్ప. 2, ఆ. 20: చూ, వర్ణము. 1; సం. ఉప. 2. ఇదియొకపదమునకు ముందువచ్చునపుడు 'వఱకు' అనునర్థమునిచ్చుచున్నది. (ఉదా.—ఆచంద్రితారకము=చంద్రితారకలున్నవఱకు, ఆబాలగోపాలము=బాలగోపాలురవఱకు ఇట్లుఆకంఠము,ఆపండాలము. మొ.);2.ప్రగృహ్యసంజ్ఞకమైనఅవ్యయము,3.స్మరణమును తెలుపును. "ఆ ఏవంకిలతత్." చూ, స్మృతి. 1; 4. మునుపు చెప్పిన వాక్యార్థమును సూచించుటను తెలుపును. లేక వాక్యపూరణమందుఁగాని వర్తించును. "ఆ ఏవంమన్యసే-ఆ అద్యస్వాద్విష్టంభోజనంలబ్ధమ్."అనిప్రగృహ్యసంజ్ఞమైనందుకు "ఆఏవం అనుదిక్కున సంధి లేక స్వభావమునసుండుటప్రయోజనము

అవ్య. 5. ఆక్షేపించుటను తెలుపును: చూ, నింద. 1; 6. అద్భుతమును తెలుపును: చూ, వింత. 1; 7. హర్షమును తెలుపును: చూ, సంతోషము; 8. ఊహించుటయందు వర్తించును: చూ, గోపన; 9. పీడయందువర్తించును: చూ, దుఃఖము; 10. సంతాపమునందు వర్తించును: చూ, సంతాపము; 11. శాంతమునందు వర్తించును: చూ, వినయము. 1; 12. వైరాగ్యమునందువర్తించును; చూ, వైరాగ్యము; 13. నీచకర్మలయందు వర్తించును; 14. ప్రభావమునందు వర్తించును, కోశబలమువలనఁగలిగిన తేజమును తెలుపును: చూ, ప్రభావము. 1; 15. సంబుద్ధియందు వర్తించును· చూ, సంబోధనము; 16. ప్రయోగమునందువర్తించును: చూ, ప్రయోగము. 1; 17. ముఖ్యమనుటయందు వర్తించును: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 18. వితర్కమందువర్తించును, సందేహము: చూ, సంశయము; 19. కోపమును దెలుపును: చూ, రోషము, 20. అలాగుండుటను దెలుపును, అప్రకారము: చూ, తథా. 2; పుం. 21. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 22. సత్త్వ: చూ, శక్తి. 1; 23. తాపము: చూ, పరితాపము; 24. బ్రహ్మ, నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 25. ఘటము, కడవ: చూ, భాండము. 3; 26. బరువు: చూ, భారము. 1; 27. పరితాపము: చూ, సంతాపము; 28. అర్చన, పూజ: చూ, సపర్య; 29. మంగళసూత్రము: చూ, బొట్టుదారము; 30. తాత, తండ్రితండ్రి: చూ, పితామహుఁడు. 1; 31. అభిప్రాయము, తలఁపు: చూ, విషయము. 4 (వీనిసంస్కృతరూపము అః.) దే. స. (1) ముందుచెప్పఁబడిన దానిఁదెలుపును. "ఆవరము."; (2) ఎదుటుదానిఁదెలుపును. "ఆవాని కృపలేక యేతియుఁగలుగదు": చూ, ముందఱ. 1; (3). ఉద్దేశింపఁబడిన దానిఁదెలుపును. "క. ఏకథల యందుఁబుణ్యశ్లోకుఁడు ప్రాఁచెప్పఁబడును సూరిజనులచే, నాకథలు పుణ్యకథలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్దలతిహర్షమునన్." భాగ. 8, స్కం: చూ, గోపన; అవ్య. (4) అంగీకారమును తెలుపును. "మ. అరయన్ శూరుఁడు బభ్రువాహనుఁడు కాఁడా పెట్టు ముక్తామణుల్" జై. 7, ఆ. 151: చూ, సమ్మతి. 1; (5) ఆశ్చర్యార్థకము "చ. మదగజవైరివంటి నడుమాకమలంబులవంటి కన్నులా, యదనశశాంకువంటి మొగమాముకురంబుల వంటి చెక్కులా, మదనుని వంటి చక్కదనమామధురాధర వాని రూపునా, హృదయపటంబునందు లిఖియించిన కైవడిగానవచ్చెడిన్." అని. 2, ఆ: చూ, వింత. 1; (6) ప్రశ్నార్థకము. "ఉ. అస్త్రశస్త్రవిద్యానిపుణుండు క్రీడిసుఖియా" భార. ఉద్యో. 3, ఆ: చూ, ప్రశ్నము; (7) ప్రార్థనార్థకము. "అనఘా వినవలతుఁజెప్పుమా." ఉ, హరి. 2, ఆ: చూ, ప్రార్థన; (8) వ్యతిరేకార్థకము. "ఉ. ఇస్సిరో, యావసుదేవసూను సరియాయితఁడు." ఉ, హరి. 3, ఆ: ఎ,ఏ; (9) ఎదుటఁగలదానిఁదెలుపును. "ఆయిల్లు." "ఆకథలు" "వాఁడా; వాఁడున్నాఁడా; చెప్పుమా కమలముల వంటి కన్నులా." ఇత్యాదులు.

ఆమ్. సం. అవ్య. 1. మాబాగు, స్వయమంగీకారము, అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1, 2. స్మరణమందువర్తించును: చూ, స్మృతి. 1; 3. నిశ్చయమును దెలుపును: చూ, నిశ్చయము.

ఆఙ్. సం. అవ్య. 1. కొంచెమును దెలుపును: చూ స్వల్పము; 2. మొదలుకొని అంతటాను: చూ, అభివ్యాప్తి; 3. ఉద్గమము, పైకివచ్చుట: చూ, పుట్టుక; 4. గ్రహణము, పుచ్చుకొనుట: చూ, ప్రతిగ్రహము. 1; 5. కోపగించుట: చూ, రోషము; 6. కౌఁగిలించుట:

చూ, సంశ్లేషము; 7. తిట్టుట: చూ, శాపము. 1; 8. కోరుట : చూ, వాంఛ. 1; 9. తదేకశరణత్వము, అవష్టంభము: చూ, స్తంభనము. 1; 10. కాలముగడపుట: చూ, కాలయాపనము; 11. ఇష్టమైనవస్తువును పొందుటయందు వేగిరపడుట, ఉత్కంఠ: చూ, తహతహ; 12. దగ్గఱ : చూ, సమీపము. 1; 13. పగ: చూ, విరోధము. 1; 14. ఆవాపము: చూ, విత్తుట; 15. అడ్డగించుట: చూ, నిరోధము. 1; 16. మోసము: చూ, వంచన; 17. కట్టుట: చూ, బంధము. 1; 18. చంపుట: చూ, వధము; 19. మునక: చూ, స్నానము. 1; 20. హద్దు: చూ, సీమ. 1; 21. వాడుక: చూ, స్వభావము; 22. చూచుట: చూ, లక్షణము. 3; 23. ఆలోచించుట: చూ, యోచన; 24. శాస్త్రజ్ఞానము: చూ, బుద్ధి; 25. తెలియఁజేయుట: చూ, జ్ఞాపనము; 26. పరాధీనము: చూ, పారతంత్ర్యము; 27. త్యాగము: చూ, వితరణము; 28. ఉత్సవము: చూ, సెలవు; 29. అలంకారము: చూ, భూషణము. 2; 30. ఒకరితోనొకరుమాటలాడుట, సంభాషణము: చూ, మాట. 1; 31. చిత్తరువు వ్రాయుట: చూ, చిత్తరువు; 32. ఎదురు: చూ, ముందఱ. 1; 33. ఆక్రమించుట : చూ, పురి. 4; 34. జీవనోపాయము: చూ, వృత్తి 4; 35. ముహురర్థకము, చీటికి మాటికి: చూ, శశ్వత్తు; 36. నివృత్తి: చూ, మానుట; 37. పొందించుట: చూ, ప్రాపణము; 38. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 39. మఱపు: చూ, విస్మృతి; 40. నమ్మిక : చూ, విశ్వాసము; 41. దానితోకూడా, అభివిధి; 42. ఉద్యోగము, వ్యాపారము: చూ, యత్నము; 43. తొట్రుపాటు: చూ, స్ఖలనము. 2; 44. భోజనము: చూ, సాపాటు; 45. పిలుచుట: చూ, సంబోధనము; 46. కప్పుట, అడ్డపాటు: చూ, వ్యవధానము. 3; 47. అధ్మ: చూ, పూరించుట; 48. సత్కారము, పూజ : చూ, సపర్య; 49. బడలిక: చూ, శ్రమము. 1; 50. ఉక్తి: చూ, మాట. 1; 51. పీడ: చూ, దుఃఖము; 52. అర్మిలి: చూ, వాత్సల్యము; 53. కూడఁబెట్టుట: చూ, సంచయము. 2.

ఆంతు. వా. బహిష్కారము, అపాంక్తేయునిగాఁ జేయుట: చూ, వెలి. 2; పా. 2. శాసించుట.

ఆంగము. సం. వి. అ. పుం. కోమలమగుఅంగము. "అంగమాంగంతు కోమలమ్." త్రి, శే.మను. 136: చూ, శరీరము.

ఆంగలదేశము. మి. వి. ఇంగ్లాండుదేశము: చూ, దేశము. (రూ-ఆంగ్లదేశము.)

ఆంగలేయులు. పా. ఇంగ్లీషువారు. (రూ-ఆంగిలేయులు-ఆంగ్లేయులు.)

ఆంగారము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-అంగారము 1, 2.

ఆంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=అంగీ : చూ, రూ-అంగిక; పా. 2. అభినయవిశేషము: చూ, అభినయము.

ఆంగికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగముచేతఁగలిగినది, కనుబొమ లెగురవేయుటలోనగుగాఁగలది. (రూ-అంగికము.): చూ, వ్యంజకము.1

ఆంగిరసస్మృతి. అం. మూలస్మృతులిరువదింటిలో నొకటి: చూ, స్మృతులు.

ఆంగిరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేల్పులటొజ్జ: చూ, బృహస్పతి. (రూ-ఆంగీరసుఁడు.)

ఆంగిలేయులు. పా: చూ, ఆంగలేయులు.

ఆంగీరస. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రభవాది యఱువది సంవత్సరములలో నొకటి: చూ, సంవత్సరములు; 2. పుష్యమీనక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఆంగీరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-ఆం

గిరసుఁడు.

ఆంగ్లేయులు. పా: చూ, ఆంగలేయులు. "ఉ. న్యాయముదప్పి యన్యులధనంబులఁ గైకొన గర్థకాంక్ష న, న్యాయపుమాటలాడరు మహోద్భుత వస్తువులం రచింతురు, న్యాయపు దండనంబుఁ మహాగసిసైనను జేయరేమిటొకో, న్యాయము గాగ్రహింపుమి గుణాఢ్యతనే కడుహానిఁ గొట్లబోలెన్."

అంజనము. సం. వి. అ. న. 1. కాటుక. రూ-అంజనము: చూ, చేఁదు; విణ. 2. కాటుక సంబంధమైనది.

అంజనేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=అనుమఁడు హనుమంతుఁడు, అంజనాదేవి కొడుకు: చూ, వానరము.

అండ్రు. దే. వి. బ. 1. భార్యావాచకము; 2. స్త్రీవాచకము. "పేరటాండ్రు, ఇల్లాండ్రు." సా.

అంతరతలము. పా. నేలయందలి మంటిరేణువుల యుపరితలముయొక్క మొత్తపు విస్తీర్ణము. (ఇంటర్నల్ సర్ఫేస్.)

అంతరము. అం. కోచములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, కోచములు.

అంతరిక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతరిక్షమునందుఁ గలిగినది. రూ-అంతరిక్షము: చూ, విన్ను.

అంతర్గృహము. సం. వి. అ. న. ఆకూతలము, తలఁపు: చూ, హృదయము. 4.

అంత్రాటిక. అం. విసరులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విసరులు

అంత్రము. సం. వి. అ. న. రూ- అంత్రము: చూ, ప్రేగు.

అంత్రసమావృతము. సం. వి. అ. పుం. బలుకు చెక్కుటము, సిరకోడి: చూ, పులుగు.

అందోళనము సం. వి. అ. న. 1. ఊఁగుటః రూ, ఊఁగులాట; పుం. 2.= అందలము : చూ, ఆందోళము.

ఆందోళము. సం. వి. అ. పుం.=అందలము. పార్శ్వముల మఱుఁగులేని పల్లకి. (సవారియని కొందఱు): చూ, పాలకి,

ఆందోళించు సం. అ క్రి. ఊఁగు : చూ, వ్రేలాడు.

ఆందోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=అందలము: చూ, ఆందోళము.

ఆందోళితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఁచఁబడినది: చూ, ప్రేంఖితము,

అంధకము. సం. వి. అ. న. 1 పాతాళలోకము: చూ, లోకము. 1. 2. గ్రుడ్డివాళ్ళ గుంపు.

అంధకి సం వి. ఇ. స్త్రీ నిర్ఋతిమూల : చూ, నైఋతిమూల: చూ, దిక్కు. 1.

అంధతి. సం. వి. ఇ. పుం. నైఋతిపట్టణము: చూ, దేశము.

అంధసికుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ.) సూపకారుఁడు: చూ, వంటవాఁడు.

అంధ్యము. సం. వి. అ. న. అంధత్వము: చూ, గ్రుడ్డితనము.

ఆంధ్రకౌముది. పా. కణ్వవిరచితమగు వ్యాకరణము: చూ, వ్యాకరణములు.

ఆంధ్రదీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రంగనాయకులు శెట్టివిరచితమగు నిఘంటువు: చూ, నిఘంటువులు.

ఆంధ్రనామశేషము. సం. వి. అ. పుం. అడిదము సూరకవి రచించిన నిఘంటువు: చూ, నిఘంటువులు.

అంధ్రనామసంగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. పైడిపాటి లక్ష్మణకవి రచించిన నిఘంటువు: చూ, ...పై...

ఆంధ్రపదపారిజాతము. సం. వి. అ. పుం. ఓగిరాల జగన్నాథకవి విరచితమగు నిఘంటువు: చూ, —పై.—

ఆంధ్రపదాకరము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీరాజా తాండ్యాడ పూసపాటి దక్షిణకవాటదుర్గ రాజా బహద్దరువారు రచించిన నిఘంటువు: చూ, —పై.—

ఆంధ్రభాషాభరణము. సం. వి. అ. పుం. కేతనకవి విరచితమగునిఘంటువు: చూ,—పై.—

ఆంధ్రభాషార్ణవము. సం. వి. అ. పుం. కోటి వేంకనార్య విరచితమగు నిఘంటువు: చూ, -పై.-

ఆంధ్రమండలము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ- అంధ్రమండలము. శ్రీశైలకాళేశ్వర దాక్షారామంబులనెడి త్రిలింగ క్షేత్రములకు నడుమనుండు ప్రదేశము: చూ, దేశము. (తెలుగు మాటలాడు జనుల స్వస్థానమగు దేశమునకే ఆంధ్రదేశమని పేరు. దీనిని త్రిలింగములు, త్రినగములు అని అందురు.)

ఆంధ్రము. సం. వి, అ. పుం. 1. —పై.—; 2. తెనుగుభాష: చూ, భా. 1. (రూ- అంధ్రము.) (ఆంధ్రదేశము తమదేశమని యభిమానముగలవారు మాటలాడు స్వభావకు ఆంధ్రభాషయని పేరు. ఆంధ్రభాషలోని గొన్ని శబ్దములు సంస్కృతమువలనఁ బుట్టినవి. మఱికొన్ని ప్రాకృతమను భాషవలనఁ గలిగినవి. అనఁగా పాలు తనస్వరూపముచెడి పెరుఁగయినట్లుగా సంస్కృత ప్రాకృత శబ్దములు తమ స్వరూపముచెడి యాంధ్రశబ్దములగుచున్నవి. దీనికే తెనుఁగు, తెలుఁగు నియును పేర్లు. తేనె + అగు = తెనుఁగు అని కొందఱందురు. అనఁగా తేనెవలె మృదువై మధురమై మనోహరమైన దనియర్థము. "దేశభాషలందుఁదెలుఁగు లెస్స."

ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ ౡ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ ం ః. 19. క ఖ గ ఘ ఙ, చ చ ఛ జ జ ఝ ఞ, ట ఠ డ ఢ ణ, త థ ద ధ న, ప ఫ బ భ మ, య ర ఱ ల వ శ ష స హ ళ. 37. దీనివలన సంస్కృతమునందలి 50 అక్షరములును, అభాషయందులేక అచ్చతెలుఁగున నెక్కువగ నుండు అక్షరములును గలసి 56 ఆంధ్రభాషావర్ణంబులయ్యె. తెలుఁగునకు వర్ణములు 37. అందు అచ్చులు 14:— అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ ం ం. హల్లులు. 23:—క గ చ చ జ జ ట డ ణ త ద న ప బ మ య ర ఱ ల వ స హ ళ. ఆంధ్రభాష చతుర్విధము—తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యము (4); అం. 3. భాష తెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, భాషలు.

ఆంధ్రవ్యాకరణము. సం. వి. అ. న. ఆంధ్రభాషయందుఁ గల మాటల తప్పొప్పులను దెలుపునది యాంధ్రవ్యాకరణము. (ఇది సంజ్ఞా, సంధి, తత్సమ, ఆచ్ఛిక, కారక, సమాస, తద్ధిత, క్రియ, కృదంత, ప్రకీర్ణక, వాక్య, వ్యాస అను పండ్రెండు పరిచ్ఛేదంబులనున్నది. ఈవ్యాకరణశాస్త్రము చేదువుకుటవలన కావ్యార్థగ్రహణము, సత్కావ్యరచనము ఫలములు. కణ్వాదులు ఆంధ్రవ్యాకరణముల రచించిరి. ఆంధ్రభాషకు వాల్మీకి ఆదివ్యాకరణకర్త.): చూ, వ్యాకరణములు.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణి. పా. నన్నయ విరచితమగు వ్యాకరణము: చూ, వ్యాకరణములు.

ఆంధ్రి. అం. స్వరజాతులలో నొకటి: చూ, స్వరము. 2.

ఆంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తెలుఁగుదేశమునఁ బుట్టినవాఁడు: చూ, తెలుఁగువాఁడు.

ఆంబికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధృతరాష్ట్రుఁడు: చూ, రాజు. 1.

ఆంహోనము. అం. హస్తక్రియ తిరుపదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్రియలు.

ఆఁక. దే. వి. 1. అభ్యంతరము. "సీ. పాద్రివ్రా తకులై పటువు లాజ్ఞలకొప్పగించిరి చేదువురెల్ల, గికురించి రిచ్చి పుచ్చుకొనుచోటుల వారలాఁక కు లోనుగా కప్పులీల." స్వా. 3, ఆ. 129: చూ, నిరోధము. 1; 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. కారాగృహము. "చ. హృదయంబున దోష ముపట్టిలేని వృధ్యతకువిధింప సేలయితఁడాఁకకుఁ బాత్రము." ఉ, హరి. 5, ఆ: చూ, బంధ నాలయము; 4. త్రోవు: చూ, నిషేధము.

ఆఁకట్టు. దే. స. క్రి. (ఆఁక + కట్టు) అడ్డగించు. "దండకము. మూఁడు జలక్రముజ్జగంబుల్ కరంబబ్బురం బొప్ప నాఁకట్టి." నీలా. 2, ఆ: చూ, నిరోధించు.

ఆఁకత్రాళ్ళు. దే. వి. బ. కవ్వమును దగిలించుట కై తరిగంబమునందుఁ గట్టెడుత్రాళ్ళు. "సీ. ఆ హావప్రహ్లాదులగు మారుతంబులు తగులఁగట్టి యాఁకత్రాళ్ళుగాఁగ." భీ. 4, ఆ. చూ, ఎల్ల గుదులు.

ఆఁకపడు. ద్వి. అ. క్రి. అడ్డుపడు. "క. ఇలఁ బా తాళమున నభ్రస్థలి నంబుధి నాఁకపడక చరి యింపఁగ శక్తులుగల వానరవీరులు, గలరెన్న నసేకు లేనుఁగల నీపనికిన్." రా. కిష్కిం. కాం: చూ, పట్టువడు.

ఆఁకపెట్టు. ద్వి. స. క్రి. రూ-ఆఁకవెట్టు. అడ్డగించు. "క. మంత్రులుఁ దా, రెద్దియును బల్కకుండిరి, పెద్దతడవు వింజెమాఁకపెట్టినభంగిన్." రా. యు, కాం: చూ, నిరోధించు.

ఆఁకయొనరించు. ద్వి. స. క్రి.—పై.—

ఆఁకరము. వై. వి.=ఆగ్రహః. కోపము: చూ, రోషము.

ఆఁకలి. దే. వి. గొద: చూ, క్షుత్తు. "చ. కనుఁ గవఁజీఁకటుల్ గవియు గర్ణపుటంబులఁదిమ్ము గ్రమ్ము మిం, చును జఠరాగ్నిదుస్సలత చొప్పడు నంగములన్ శిరంబునొ, చ్చు నితరభోగ్యవస్తువులు నూఁడసహింపదు మాటమాత్రమాఁడ నుపది పుట్టుడాఁకటఁబడకన్ పరమే క్షణమైన నేరికిన్." దశావతారచరిత్రము.

ఆఁకలిఁగొందు. దే.అ.క్రి. ఆఁకలిఁగొను: ఆఁకొను.

ఆఁకలింపు. దే. వి. ప్రాగడిక: చూ, స్తోత్రము.

ఆఁకవెట్టు. ద్వి. స. క్రి. చూ, రూ-ఆఁకపెట్టు.

ఆఁకొంట. దే. వి. ఆఁకలి: చూ, క్షుత్తు.

ఆఁకొను. దే. అ. క్రి. (ఆఁకలి + కొను.) ఆఁకలిగొను. "ఆఁకొన్నకూడె యమృతము." సుమతీశతకము. ఆఁకలిఁగొందు.

ఆఁకొన్నవాఁడు. దే. వి. ఆఁకలిఁగొన్నవాఁడు: చూ, జిఘత్సువు.

ఆఁగాఁకర. ద్వి. వి. (ఆకు + కాఁకర.) కరోటము, మట్టుకాఁకర* (హిందీ-కకోడా- తేస్వస్, అర-కాదుపావక్క్యయ్.): చూ, కాఁకర.

ఆఁగించు. దే. స.క్రి. అడ్డగించు: చూ, నిరోధించు.

ఆఁగు. దే. స. క్రి. 1.—పై.—; 2. త్రోయు. "గీ. ఆఁగఁబడినవానిలోఁగఁగఁజేయుట, యధమగతికి మార్గమనిరి బుధులు." భాగ. ఆగి. 3, అ: చూ, నిషేధించు; 3. అవధరించు, మోచు. "బారమాఁగఁజాలక." భాగ. 10, స్కం. పూ: చూ, సహించు; 4. కాపాడు: చూ, రక్షించు; అ. క్రి. 5. ఉపశమించు, అడఁగు: చూ, సుశిక్ష. 4.

ఆఁచికొను. దే. స. క్రి. అపహరించు, కొల్లగొను. "సీ. పురిలోనఁ జొచ్చి విస్ఫురితగేహంబులయు గసంచయమును నాఁచికొనుఁడు" హరి. ఉ. 6, అ: చూ, దొంగిలించు.

ఆఁచు. దే. ప్రే. అణఁగించు, ఆఁగఁజేయు. "సీ. అదిత్యుపస నాఁచి హాలహాలంబునలోఁచి హుతవహుగర్వ ముట్టూఁతలూఁచి" కళా. 1, ఆ. 76: అప్ర.

ఆఁటది. దే. వి. రూ-ఆఁడుది. "క. ఏటికి నీరాచేతకం, బాఁటుది పెంటువెట్టఁ బశువులాతురపడకో, యూఁటదనివేచి దొంగల, గీఁటువుపెడలం

గ శివముక్రియనుండెడిదే." భాగ. 9, స్కం. చూ, స్త్రీ.

ఆఁటు. దే. వి. 1.—పై—; 2 ఆఁడుతనము: చూ, స్త్రీ; అ. క్రి. 3. ఓప్పు. "ఉ. నీ, రాఁటని రాటుపుం జెలువులారయ నబ్బురము." య. 1, ఆ: చూ, పర్యాప్తమగు; 4. తాళికయగు. "సీ. నాకేతికాఁటుం గ్రొక్కెషాసంబులే దొక్కఁడు." రాఘ. 2, ఆ: చూ, తాళు.

ఆఁడంగి. దే. వి. 1. పండుఁడు, కొజ్జ: చూ, పొవిదల్లుఁడు; 2. ఆఁడుదానివలె మాటలాడు వాఁడు: చూ, స్త్రీభాషి.

ఆఁడంగులు. దే. వి. బ. ఆఁడువారు: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడతనము. దే. వి: చూ, ఆఁటు. 2. (రూ-ఆఁడుతనము.)

ఆఁడపిక. వా. బాలిక. (భద్రాచలప్రాంతమున వాడుక.)

ఆఁడది. దే. వి. రూ-ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడారిమాట. వా. చేఁతకానిమాట. (కొజ్జావాని మాట, పుంసత్వములేనిమాట.)

ఆఁడి. దే. అప. కల యను నర్థమునందు వచ్చెడి యొక స్త్రీప్రత్యయము. "కులుకులాఁడి, వగలాడి." మొ॥ (రూ-ఆఁడు.)

ఆఁడు. దే. అప. 1.—పై.— "ముద్దులాఁడు." మొ; 2. ఆఁడుతనము: చూ, రూ-ఆఁడతనము.

ఆఁడుఎట్టి. దే. వి. కిలి, ఒకరకపు చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఆఁడుఒంటె. ద్వ. వి. ఉష్ట్రి: చూ, లొట్టిపిట్ట.

ఆఁడుకట్టు దే. వి. ఆఁడుదాని కోకకట్టు. "కాళ్ల యొప్పిద మాఁడుకట్టు నజ్జ్వలము చేయఁగ." భార. విరా. 1, ఆ. (ఇక్కడ ఆఁడుకట్టనఁగా ఆఁడుదానికోకకట్టువంటి కట్టని అర్థము.)

ఆఁడుకూఁతురు. దే. వి. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడుకోయిల. ద్వ. వి. కాదంబరి, ఆఁడుకోవెల: చూ, పికము.

ఆఁడుగుటి. దే. వి. మరునిల్లు: చూ, భగము. 12.

ఆఁడుగుఱ్ఱము. ద్వ. వి. అర్వతి: చూ, హయము.

ఆఁడుగొఱ్ఱె. దే. వి. ఏడిక, మేషి: చూ, మేషము. 1.

ఆఁడుగోరింక. ద్వ. వి. కాదంబరి, ఆఁడుగోరువంక: చూ, శారిక. 1.

ఆఁడుతనము. దే. వి: చూ, రూ-ఆఁడతనము.

ఆఁడుతాఁబేలు. ద్వ. వి కచ్ఛపి: చూ, తాఁబేలు.

ఆఁడుఁదోడు. దే. వి తోఁబుట్టువు. "ఉ. ఓయి దయావిహీనమతి యారక యీపసిబిడ్డఁ గొట్టఁగాఁ, జేయెటులాడెనీకునిది చేసినదేమి వృథా కపింతురే, బోయవె యాఁడుఁదోడునఁ బుట్టవె." హ్యా. 4, ఆ. 87: చూ, సహోదరి.

ఆఁడుది. దే. వి. రూ-ఆఁడది: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడుపంది. ద్వ. వి. కచ్ఛు: చూ, పంది.

ఆఁడుపసుచు. దే. వి. 1. కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1; 2. మగనితోడఁ బుట్టినది: చూ, వదినె.

ఆఁడపాప. దే. వి. 1. కన్యక, పెండ్లికానిపడుచు: చూ, స్త్రీ; 2. బాలిక, పదునాలుగేండ్లకులోఁ బడినపిల్ల: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడుపుట్టువు. దే. వి. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆఁడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కొమార్తె: చూ, పుత్రిక. 1; 2. మగనితోడఁ బుట్టినది: చూ, వదినె.

ఆఁడుమేఁక. దే. వి. అజ: చూ, మేషము. 1.

ఆఁడువారు. దే. వి. బ: చూ, ఆడంగులు.

ఆఁడేనుఁగు. ద్వ. వి. హస్తిని: చూ, హస్తి.

ఆఁదోఁక. దే. వి. (ఆవు + తోఁక.) 1. ఆవుతోఁక వలె మొదట లావుగ నుండి అవల క్రమక్రమముగా సన్నమైనట్టి యాకృతి. (ఇక్కడ ఆవు అనునది ఇతరములకునుపలక్షణము.) 2. ఆవుతోఁక: చూ, గోవాలము.

ఆఁదోఁకపాటు, ద్వ. వి. ఆవుతోఁకవలె ...గుట, ఆఁదోఁకపడుట. "గీ. కదలి తివియింపఁగా ప్రం

ఘ్రికంఠ్రుఁడాదుల, పెనుపు పెట్టన్ఁ బారలకో ధవనమందు, కొన్న యాఁడో(కత్రాలును గొ ప్పవిప్ప, మెఱయుగొర్ ముచ్చ్వలును గం. భ్ర గుణములుగా జె." అను. ఢ, అ.

అఁపరాని. దే. అవ్య. నిరోధింప రాని.

అఁపరానిది. దే. విశే. నిరోధింపరానిది.

అఁపు. దే. వి. 1. అడ్డగింత. "గీ. పట్టుకొనియాఁ పుసేయించె బాణుఁడతని" అని. 3, ఆ: చూ, నిరోధము. 1; పేర్చి. 2. అణఁగించు, అఁగఁ జేయు: అఁచు. (అఁపు పేర్చిఁబరూపమునకును కారణము కనఁబడదు.)

అఁపుచేయు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు.: చూ, నిరోధించు.

అఁబడ్డ. దే. వి. (అవు + పడ్డ.) ఏఁడాదిలోపు దూడ: చూ, వత్సము. 2.

అఁబసి. దే. వి. (అవు + పసి.) అవు: చూ, ధేనువు.

అఁబెయ్య. దే. వి. (అవు + పెయ్య.) : చూ, అఁబడ్డ. (రూ-అఁ బెయ్య. వా.)

అఁబోతు. దే. వి. 1. (అవు + పోతు.) ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1. 2. అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛ గాఁదిరుగ విడిచిన దెద్దు, అచ్చుటెద్దు: చూ, వృషభము. 1.

అఁబోతురవుతు. ద్వ. వి. గత్తతత్తడి తేఁజు, ము క్కంటి: చూ, శివుఁడు.

అఁబోతుసొరము. ద్వ. వి. అ నేకపస్వరము, వీణ యందును-కంఠమునందును బుట్టుస్వరవిశేషము: చూ, స్వరము. 2.

అకంపించు. సం. అ. క్రి. అదిరిపడు. కంపించు: చూ, వణఁకు. 2.

అకంపితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. కదిలిం పఁబడినది: చూ, కంపితము. అం. 2. శరః క్రియలు వనుసేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరః క్రియలు.

అకటు. దే. అవ్య. రూ-అకట. సంతాపార్థకము: చూ, సంతాపము.

అకడ. దే. అవ్య. అంత, అక్కడ: చూ, అత్ర.

అకరాయు. వై. విశే. = అకరాయి. కుంటరి. వి, ప్ర. 2, అ. 128: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

అకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖని, బంగారు లోనగునవి పుట్టుచోటు: చూ, గని. 1; 2 మూఁక: చూ, సమూహము; 3. మేలు: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 4. పుట్టినచోటు : చూ, పుట్టు చోటు; అం. 5. మల్లశాస్త్రము నందలి పరి చారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, పరిచారములు.

అకరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఈశానుని పట్టణము: చూ, దేశము; వై. వి. (1) కిరాతుఁడు, ఎఱుక చూ, వ్యాధుఁడు. 1.

అకరువు. దే. వి. తామరదుద్దులో నగువాని మట్టునందునది, అలి ముకము. రూ-అకరు-అకరు వు: చూ, పద్మము. 4.

(పురుష-స్త్రీ కేసరములు, అండాశయము.)

అకర్ణనము. సం. వి. అ. న. పరిస్థాన విషయము ననుసరించిన యితరజన సంభాషణములవినికి: చూ, వినికిడి.

అకర్ణించు. సం. స. క్రి. అలకించు: చూ, విను. 2.

అకర్ణితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అకర్ణింపఁ బడినది.

అకర్షకము. సం. విశే. 1. అకర్షణము, ఈడుపు: చూ, లాగు. 3; 2. అయస్కాంతము, సూదం టురాయి: చూ, రాయి.

అకర్షణ. అం. 1. కళలుఱువదినాలుగింటిలో నొ కటి: చూ, కళలు; 2. తంత్రము లుఱువదినా లుగింటిలో నొకటి: చూ, తంత్రములు.

అకర్షణమంత్రములు. పా. ప్రత్యుత్క్రమము. (ప్రత్య

భాగములు- రక్షకపత్రములు, ఆకర్షణ పత్రములు, పురుష కేసరములు, పుష్పాడితిత్తులు, స్త్రీ కేసరము, అండకోశముం గలిగి యుండును. ఇందుంగల ఆకర్షణపత్రములు కీటకాదులను ఆకర్షించుటకుపయోగపడుచుంగలిగి యుండును.) (ఉమ్మెత్త పుష్పం. దాని భాగములు.)

ఆకర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. —పై—; 2 షడ్విద్యలలో నొకటి: చూ, విద్యలు, 3. స్వాత్మీయ వర్గసమూహము; అం. 4. హస్తక్రియలు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్రియలు; 5. హస్తలాఘవాదులలో నొకటి: చూ, హస్తలాఘవాదులు.

ఆకర్షణహస్తప్రస్తావము. అం. ధనుర్విద్యాప్రమేయములు నలుబదింటిలో నొకటి : చూ, ధనుర్విద్యాప్రమేయములు.

ఆకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షకము, ఈడుపు: చూ, లాగు. 3; 2. నేత్రేంద్రియము: చూ, హృషీకము; 3. జూదము: చూ, వ్యవహారము. 4; 4 సొగటాలపాళి, చతురంగఫలక: చూ, శారిఫలము; 5. జూదమాడెడిఅడ్డసాళ్ళు: చూ, పాచిక; 6. వింటిసభ్యసించెడివస్తువు; 7. వారి శరసంధానస్థానమైన యల్లెనడుము: చూ, మౌర్వి. 1; 8. ఆయతము: చూ, యత్నము; 9. ఆనందము: చూ, సంతోషము; విణ. 10. ఈడ్చునట్టిది, లాగునట్టిది: చూ, లాగు. 3.

ఆకర్షించు. సం. స. క్రి. ఆకర్షముచేయు: చూ, ఈడ్చు. 2.

ఆకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపబడినది, తిగువంబడినది.

ఆకలన. సం. వి. అ. న.=ఆకళింత. రూ-ఆకలనము: చూ, ఆకళింపు.

ఆకలనము. సం. వి. అ. న. 1.—పై—; 2. మనోవ్యాపారము, ఎన్నిక, గణుతి: చూ, సంకల్పము; 3. అడుగుట : చూ, ప్రశ్నము; 4. కోరిక: చూ, వాంఛ; 5. కట్టు : చూ, బంధము. 1; 6. గుంపు: చూ, సమూహము; 7. జ్ఞానము: చూ, బుద్ధి.

ఆకల్పకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీకటి: చూ, మేచకము. 1; 2. యువయువతీ సంభృత ప్రేమ, మోహము: చూ, వలపు; 3. దారములోనగు వానిగ్రంథి : చూ, ముడి. 2; 4. పొగడ్త: చూ, స్తోత్రము; 5. సంతోషము: చూ, సంతోషము.

ఆకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేషము, వస్త్రభూషణాద్యలంకారము, వైషేయము: చూ, భూషణము. 2; 2. స్వభావముకాని వస్త్రభూషణాద్యలంకరణ శోభ: చూ, భూషణము.2; 3. కల్పించుట, పన్నుగడ, మాల్యాది నిర్మాణము: చూ, రచన.

ఆకసనము. సం. వి. అ. న. గగుర్పాటు: చూ, రోమాంచము.

ఆకసము. వై. వి =ఆకాశము, మిన్ను: చూ, మిన్ను.

ఆకస్మికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అకస్మాత్తుగాం గలిగినది: చూ, హఠాత్తు.

ఆకళించు. వై. స. క్రి.=ఆకలనచేయు. అవగాహనము చేసికొను. "ప్రధాన సూత్రములయొక్క అర్థము నాకళించుకొనజాలక . . ." రూ. ఇ, ఉ: అవగాహించు.

ఆకళింత. వై. వి.= ఆకలనము. అవగాహనము: చూ, ఆకళింపు.

ఆకళింపు. వై. వి.= ఆకలనము. —ఆకళింత; (సం. వి) :— అవగాహనము. రూ- అవగాహము, ఆకలన. రూ-ఆకలనము, ఆక్ష్య.వి.

ఆకాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక: చూ, వాంఛ; 2. కక్కుఱితి: చూ, లోభము; 3. అన్వయము కొఱకు ఒకపదము మఱియొక పదమును కోరుట. క్రియాపదమును బట్టి కర్తృకర్మాదులకును వాని విశేషణములకును కేసెడు ప్రశ్నము; (క్రియా-సూ-6:—క్త్వార్థకములగు క్రియలు క్రియాకాంక్షాసమాపకములు. ఉ.—హనుమంతుఁడు లంకఁ జొచ్చి సీతను జూచెను. ఇచటఁజొచ్చి యను నదియసమాపకక్రియ. "లంకఁజొచ్చి" యనఁగానే "ఏమిచేసెను" అను ప్రశ్నమురాఁగా (సీతను) జూచెను అని ప్రత్యుత్తరము ఈ "చూచెను" క్రియగావున నిది క్రియాకాంక్షాసమాపకము; క్రియా-సూ-7·—క్రియాజన్యవిశేషణములునామాకాంక్షాసమాపకములు. ఉ.—చదివెడు బాలురు. ఇచ్చటఁ "జదివెడు" క్రియాజన్య విశేషము. చదివెడు వారెవరు అని ప్రశ్న. బాలురు అని ప్రత్యుత్తరము. ఇది నామవాచకము. "చదువు" అను ధాతువువలనఁ గలిగిన విశేషణము చేదివెను కావున "చదివెడు" క్రియాజన్య విశేషణము; ఆకాంక్ష —: చూ, వాక్యపరిచ్ఛేదము. సూ. 2:— అర్థవంతమై, యన్వయయుక్తమై, ప్రయోగార్హంబైనది పదంబు. 1. పదమునకు నొకయర్థము నుండవలయును భమ్మ (నక్షత్రము.) ఖమ్మ (ఆకాశము.) నభమ్మ (ఆకాశము.) నఖమ్మ (గోరు.) లోనైనవి. 2. ఒకపదముతోడ మఱియొకపదమున కన్వయముసరిపడియుండవలయును. అన్వయమనఁగా నొకపదమునకు మఱియొక పదమునకుఁ గల పరస్పరసంబంధము. ఉ.—ఇంద్రియంబులందుఁ గన్నులు ప్రధానములైనవి. పక్షులెగిరెను. 3. ప్రయోగయోగ్యము. ఉ.—రాముఁడు మంచివాఁడు. దీనిని "రాము—మంచివా" యనిచెప్పుట సరిగాదు. ఇట్లు విషయమును బోధించుపదములకు లేకపదసముదాయమునకు వాక్యమని పేరు... ... ...పో, పక్షులెగురును, వాఁడువచ్చెనా? శ్రీరాముఁడు నన్ను రక్షించునా! కృష్ణుఁడు వెన్నదొంగిలఁ దల్లి కోటఁగొట్టెను. ఇత్యాదులువాక్యంబులు. ... ... వాఁడువచ్చును అనిన వచ్చుచునేమిచేసెను ని విన నపేక్షగలుగును. ఇట్టి యపేక్షాసంబంధమునకు ఆకాంక్షయని పేరు, క్రియవినఁగోరిన క్రియాకాంక్షయగు కావున ఆసత్తియోగ్యత ఆకాంక్షకలవియే వాక్యంబులు. ఇవి చిక్కఁగనుండునట్లు పదములంగూర్చిన నేవిషయంబు బాగుగ బోధపడును.)

ఆకాంక్షించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు: చూ, వాంఛించు; 2 అన్వయముకొఱకు ఒకపదము మఱియొకపదముని కోరు.

ఆకాంక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము.

ఆకాండికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అకాలమునందుఁ గలిగినది.

ఆకారణ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ఆహూతి, పిలుపు: చూ, సంబోధనము.

ఆకారణము. సం. వి. అ. న.—పై.—

ఆకారము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక: చూ, రూపు. 3; 2. అభిప్రాయసూచకమైన ముఖరాగాది వికారము, ఇంగితము: చూ, బొమముడిపాటు; పుం. 3. పోలిక: చూ, రూపు.3; 4. గాత్రవికారము, శరీరవికారము; 5. చిహ్నము, గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 6. ఒడలు: చూ, శరీరము.

ఆకారవంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అందగాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

ఆకారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది: చూ, ఆవాహితము.

ఆకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పీనుఁగు: చూ, శవము. 2.

ఆకాలికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు. 1.

ఆకాశగంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విన్నువాఁక: చూ, నది.

ఆకాశగమనము. పా. ఆకసమున తిరుగుట.

ఆకాశగరుడ. మి. వి. దొండతీఁగవంటి తీఁగ మూలము *. (హింది - రాకాస్ గడ్డహ, అర- ఆకాష కరుదణ్, గరుడన్ కిళంగు, కోళ్ళక్ కొత్తై): చూ, దొండ. (కరిసనవాయి హరించును.),

ఆకాశచారులు. అం. అతిక్రాంత, అపక్రాంత, ఆక్షిప్త, అలాత, ఆవిద్ధ, ఉద్వృత్త, ఊర్ధ్వజానువు, డోలాపాద, దండ, నూపురపాదిక, పార్శ్వక్రాంత, భ్రమరి, భుజంగత్రాసిత, మృగప్లుత, విద్యుద్భ్రాంత, సూచి. (16).

ఆకాశదీపస్తంభము. పా. ఓడలకు రాత్రియం దపాయకరమగు స్థలముఁ దెలియుటకై యాతావున నున్నతముగాఁ బెట్టిన దీపస్తంభము. (లైట్ హౌస్).

ఆకాశదీపము. పా. 1. ఓడలకు రాత్రియం దపాయకరమగు స్థలముఁ దెలియుటకై యాతావున నున్నతముగాఁ బెట్టిన దీపము: చూ, స్నేహాశము; 2. కార్తికమాసమందును శివరాత్రి మొదలు ఉత్సవాదులకు రాత్రులయందును యున్నతతావులయందును వ్రేలాడఁదీయుదీపము: చూ, స్నేహాశము.

ఆకాశధార. పా. 1. ఆకసమునుండి పడు ధార; 2. ఆకసమునుండి కొండపైఁ బడి దానిగుండా ప్రవహించునది.

ఆకాశపంచాంగము. పా. 1. తిథివారనక్షత్రయోగకరణములను దెలియఁజేయక వ్యతిరేకలక్షణములు గల పుక్కిటిపురాణము: చూ, పుక్కిటిపురాణము. (మెట్టపంచాంగము అనికూడ అందురు.) 2. నిరాధారపుమాటలు.

ఆకాశపుష్పము. పా. ఆకాశమందలి పువ్వు, అసంభవ విషయమును దెలుపును. "వంధ్యాపుత్రి, శశవిషాణాది." పదములవంటిది.

ఆకాశబాణము. పా. 1. జువ్వ: చూ, బాణసంచు; 2. ఆకసమువైపుగా విడుచు (పోవు) ఒకానొక ఆయుధము: చూ, బాణము. 1.

ఆకాశభేదనన్యాయము. పా. ఆకాశమును బ్రద్దలు చేయుట కేమియు లేదు అనురీతి.

ఆకాశమండలములు. అం. అతిక్రాంతము, అలాతికము, క్రాంతము, దండపాదము, వలితము, వలితసంచరము, వామావిద్ధము, విచిత్రము, విహితము, సూచీవిద్ధము. (10).

ఆకాశము. సం. వి. అ. న. 1.=ఆకసము: చూ, విన్ను; అం. 2. భూతము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, భూతములు; 3. మూర్తు లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, మూర్తులు; 4. ధూమ్యాకాశములు రెండింటిలో నొకటి.

ఆకాశములు. అం. గుణరహితము, తారకము, పరము, మహత్తు, తత్త్వము. (5).

ఆకాశముష్టిహననన్యాయము. పా. ఆకాశమును పిడికిలితో గుద్దుటకు వీలులేదనురీతి.

ఆకాశరామన్న. పా. ఊరుపేరులేని మనుష్యుఁడు.

ఆకాశరామన్నఅర్జీ. పా. ఊరుపేరులేని పిటీషను. (ఎనానమస్ పిటీషన్.) (ఆకాశము అను ఇంటిపేరుగలవారు బరంపురముప్రాంతమునఁ గలరు.)

ఆకాశమాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీటిపాచి*: చూ, శైవలము. 1.

ఆకాశవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతరదామర*: చూ, పద్మము. 1.

ఆకాశవాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శరీరాకారము లేకయే ఆకాశమునుండి వినిపించు శబ్దము: చూ, స్వరము. 2.

ఆకించన్యము. సం. వి. అ. న. దారిద్ర్యము: చూ, బీదతనము.

ఆకీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకటితో నొకటి కలసినది: చూ, సంకీర్ణము. 1; 2. వ్యాపించినది, ఎడము లేక నిండి యున్నది: చూ, సంకీర్ణము. 2.

ఆకు. దే. వి. 1. వాపాంకురాళి: చూ, నాటు. 1; 2. చెట్టునందలి యాకు. (కన్న—ఎలె.): చూ, పర్ణము. 1; (ఆకులలోనికి వేళ్ళనుండియు, గాలినుండియు, వెలుతురునుండియు ఆహారమున కనువగు పదార్థములాబడి అందుం గల పొరలలో (గదులలో) వంటచేయబడు ను. ఆపదార్థమునకు వృక్షపోషకరసమని పేరు. అది చెట్టుయొక్క అన్నిభాగములకుం బంపం బడును. ఆకులు సూర్యరశ్మి సోకుట కనువుగా ఒంటరిచేరికగను, అభిముఖచేరికగను, గుబురుచేరికగను, మఱియు బహువిధచేరికలుగను పుట్టుచుండును. ఆకులే వంటయింట్లు: చూ, ఆకులఅమరికలు.); 3. శాకవిశేషము: చూ, శాకము; 4. తాటియాకు: "ఇందునీవిత్రడు వ్రాలిదుమని యాకు గంటముం జేత కిచ్చె." పర. 5, ఆ: చూ, తాళపత్రము; 5. కర్ణపత్రము, చెవ్వాకు: చూ, భూషణము. 2; 6. బాకు: చూ, లేఖ. 8; 7. కిల్లాకుచీటి: చూ, పురోణి; 8. పత్రిపాత్రము: చూ, విస్తరి; 9. నాగవల్లీదళము: చూ, తములపాకు; 10. ఇచ్చిపుచ్చుకొలుపత్రము. "క. అప్పిచ్చి నతని యాకును, నప్పూచికుడుం బెట్టి నతనియాకును గలచో, నప్పిచ్చినాతడు బొంకగు, నప్పు కుడుం బెట్టి నతని యాకు నిజమగుగా." విజ్ఞా. వ్య. కాం. 38; చూ, లేఖ. 4; 11. బండికంటియాకు, అంచు, అరము: చూ, శిఖరము. 2; 12. విద్దెటిండ్లు లోనగువాని తలుపున కమర్చెడి ఆకు.

ఆకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుచుట: చూ, ముడ్చుట.

ఆకుంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముడువం బడినది.

ఆకుకూర. దే. వి: చూ, పర్ణశాకము.

ఆకుచిఱుత. ద్వ. వి. ఒకదినుసు చిఱుతపులి, అల్పశార్దూలము: చూ, శార్దూలము. 1.

ఆకుచిలుక. ద్వ. వి. క్రిమి, కీటకము: చూ, పురుగు.

ఆకుచుట్ట. దే. వి. ఆకుబుట్ట: చూ, పర్ణస్తబకము.

ఆకుచెప్పులు. ద్వ. వి. బ. పాదరక్షాభేదము, కవును: చూ, పాదుక.

ఆకుజెముడు. దే. వి. సుఖవిరేచని* (హిందీ-ధూటార్, అర-హైక్కళ్ళి.) దీని ఆకురసము కఫహరము: చూ, సువిరేచని.

ఆకుజెల్ల. దే. వి. ఒకరకపు చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు + ఇల్లు) పర్ణశాల, ఆకులతో నేర్పఱచిన గుడిసె: చూ, గృహము. 1.

ఆకుతేలు. దే. వి. ఒకరకము తేలు చూ, వృశ్చికము. 1.

ఆకుతోట. దే. వి. నాగవల్లికారామము, తములపాకులతోట: చూ, వనము. 2.

ఆకుపచ్చ. దే. వి. 1. హరితము: చూ, వర్ణము. 6; విశే. 2. ఆకుపచ్చనిది: చూ, వర్ణము 6.

ఆకుపచ్చన. —పై.—

ఆకుపత్రి. ద్వ. వి. తమాల* (కన్న-లవంగపత్రి), (హిందీ- తేజపాత్-సాజిక్, అర- క్రాంటుపత్ తిరి.): చూ, రోమకము.

ఆకుపసరు. దే. వి. ఆకులను నలిపి పిండగా వచ్చిన రసము: చూ, పసరు. 2.

ఆకుపాంచి. దే. వి. ఒకరకము పాంచి*: చూ, శైవలము. 1.

ఆకుపీఁకలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము: చూ, బాలక్రీడ. (రూ- ఆకుపీఁకెలు.)

ఆకుపురుగు. ద్వ. వి. శలభభేదము, ఒక దినుసు పచ్చపురుగు: చూ, శలభము.

ఆకుపోయు. దే. స. క్రి. విత్తనములు చల్లు: చూ, నారుపోయు.

ఆకుప్పు. దే. వి. (ఆకు + ఉప్పు.) ఒకదినుసు ఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఆకుబుట్ట. దే. వి: చూ, ఆకుచిట్ట.

ఆకుమడి. దే. వి. ధాన్యాదులు నారుపోసిన మడి.

ఆకుమడుపు. దే. వి. ఆకులపాకుమడుపు: చూ, స్పృత్తిపర్ణము.

ఆకుమరుంగుపిందె. జా. మృదువగునది. "ఆకు మరుంగుపిందెయయి యంతిపురంబును బోలె నున్న." పాండురంగమాహాత్మ్యము.

ఆకుమిడుత. దే. వి. శలభభేదము: చూ, ఆకు పురుగు.

ఆకుమొగ్గ. పా. కోటాకు. (అరఁటి, మొగలి మున్నగు పుష్పములు వెలువడునపుడు పట్టియుండు ఆకు.)

ఆకురాయి. దే. వి. ఇనుములోనగువానిని తెగరా చెడి కొఱముట్టు: చూ, పత్రిపరశువు. (రూ- ఆకుత్రాయి.)

ఆకురాలుంకాలము. పా. ఆశ్వయుజ, కార్తీక, మార్గశీర్షమాసములు. (సెప్టెంబరు 23 తేదీ లగాయతు డిశెంబరు 22 తేదీ వరకు.) శేయుంబవ ళ్ళంతటను సమముగ నుండుకాలము.

ఆకురాలుపుగచ్చు. దే. వి. బ. ఆకురాలిచపివవ చెట్లయందుఁ గన్పట్టు చిన్నగుంటలు.

ఆకులఅమరికలు. పా. 1. ఒంటరి

చేరిక. (రావి); మెం.

2. అభిముఖచేరిక. (జిల్లేడు. మెం.); చూ, అభిముఖచేరిక.

3. గుబురుచేరిక. (బాదము

మెం.)

ఆకులతి. మి. వి. వ్యాకులతఁబొందుట : చూ, వ్యస్తము. 2.

ఆకులపడు. మి. అ. క్రి. (ఆకులము + పడు.)ఆకులతనొందు: చూ, చెదరు. 4.

ఆకులపాటు. మి. వి: చూ, ఆకులత.

ఆకులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆకులత నొందినది: చూ, వ్యస్తము. 2; 2. యుద్ధము నందు సైనికులు చెదరుటవలనఁబుట్టెడి శబ్దము, ఖంజము: చూ, స్వరము. 2; అం. 3.గాయక దోషములు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, గాయకదోషములు.

ఆకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తంగేడు.*(కన్న-అవ రికె.): చూ, హేమపుష్పకము. 3.

ఆకుల్యము. సం. వి. అ. న. నేలతంగేడు *:చూ, హేమపుష్పకము. 3.

ఆకుసంబెళి. ద్వ. వి. అడపము, వక్కలాకుల తిత్తి: చూ, హడపము. 1.

ఆకుసన్నములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము: చూ, ధాన్యము.

ఆకూతము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము:చూ, విషయము. 4.

ఆకూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ...

ఆకెరువు. పా. పొలమునకుఁ జేప్పుటకుగాను కూడఁబెట్టఁబడు యేచెట్టుచేమల యాకులైనను ఆకెరువనఁబడును.

ఆకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: 1. చూ, రూ-అకృతి; 2. రూపకము: చూ, రూపు. 3; 3. ఒడలు: చూ, శరీరము; 4. భావము నెఱింగించెడి సంజ్ఞ: చూ, అనుభావము. 1; 5. పోలిక: చూ, సమానము. 2; 6. సామాన్యాకారము; స. 7: చూ, ముప్పదిరెండు.

ఆకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈడవఁబడినది, దున్నఁబడినది, ఆక్షేపణ, ఆక్షేపము.

ఆకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆకర్షణము, ఈడుపు: చూ, లాగు. 3.

ఆకె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ + అక.) ఆమె. "క. నాకంటె యకటుయుత్తమ, యాకెయగుట చెప్పవలయునా." ప్రిభా. 5, ఆ: (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎకతె, ఒకతె ఇత్యాదులందు ఎకారము ఆదేశముగావచ్చెనని ఎఱుంగునది.) ఆమె-రూ-ఆమె, ఆబిడ-రూ-ఆబిడె-ఆవిడ, ఆయక-రూ-ఆయక్క, ఆయప-ఆయమ; (సం. ప). — తత్సతి.

ఆకేకర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అరకంటి చూపు: చూ, లక్షణము. 3; అం. 2. సంచారీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులిరువదింటిలో నొకటి: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన దృష్టులు.

ఆకైశోరము. సం. అవ్య. కిశోరభావము వఱకు. (కైశోరము=బాలభావము.)

ఆకొత్తు. దే. వి. 1. అడకత్తెర: చూ, శంకుల. 1; 2. హస్తభూషలలో నొకటి: చూ, భూషణము. 2.

ఆక్టు. అం. 1. చట్టము, శాసనము, రాజశాసనము; 2. కార్యము.

ఆక్రందనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడుపు: చూ, దుఃఖము; 2. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 3. భయంకరయుద్ధము: చూ, యుద్ధము.

ఆక్రందము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఆక్రందనము.—పై.—

ఆక్రందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాచువాఁడు: చూ, రక్షకుఁడు.

ఆక్రందాసారుఁడు. అం. ద్వాదశరాజమండలములలో నొకటి: చూ. ద్వాదశరాజమండలములు.

ఆక్రందించు. సం. అ. క్రి. దుఃఖముతో వసరు, వాచొరు: చూ, విలపించు.

ఆక్రందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.

ఆక్రందుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 2. తోడఁబుట్టినవాఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; 3. కాచువాఁడు: చూ, రక్షకుఁడు; అం. 4. ద్వాదశరాజమండలములలో నొకటి: చూ, ద్వాదశరాజమండలములు.

ఆక్రమణము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట: చూ, పురి. 4.

ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. అప్పళించు: చూ, ముగిరించు.

ఆక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁబడినది.

ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, ఆక్రమణము.

ఆక్రాగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, అక్కలకర*. (వ్యాగదోషాదులను పోఁగొట్టునట్టి మూలిక.)

ఆక్రీడము. సం. వి. ఉ. పుం. రాజుయొక్క క్రీడోద్యానము, మనుష్యులు వేసి పెంచినతోఁట: చూ, వనము. 2.

ఆక్రోడము. సం. వి. అ. పుం. రెండుబుజేముల నడుము.

ఆక్రోశనము. సం. వి. అ. న. తిట్టు: చూ, శాపము. 1.

ఆక్రోశము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-ఆక్రోశనము.

ఆక్రోశసమయము. పా. గ్రహసమయములలో నొకటి, ఇయ్యది వ్యసనమును బొందించును: చూ, గ్రహసమయములు.

ఆక్యుపెన్సీరైట్. ఆం. జిరాయితీ హక్కుగల రయితు, అనుభవపుహక్కుగల రయితు.

ఆక్రోశించు. సం. స. క్రి. తిట్టు: చూ, శపించు.

ఆక్షను. ఆం. వేలము, ఎవఁడు హెచ్చుగా పాటఁ బాడిన వానికి విక్రయించు, బహిరంగక్రయము.

ఆక్షపాదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పదార్థము లేదని యొప్పికొనిన నయ్యాయికుఁడు; 2. తర్కశాస్త్రముఁ జదివినవాఁడు: చూ, తార్కికుఁడు.

ఆక్షారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మైథునమునుగూర్చి ఘోషించుట, అమ్మకు నాలికి తిట్టుట: చూ, శాపము. 1.

ఆక్షారితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదులచేత దూఱఁబడినవాఁడు: చూ, దోసకారి.

ఆక్షికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి: చూ, పందెకాఁడు.

ఆక్షిప్తము. ఆం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఆక్షిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్షేపింపఁబడ్డది; 2. ఎగురవేయఁబడ్డది; ఆం. 3. ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; (చూ, అలంకారము. 3.); 4. అవరోహివర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

ఆక్షిప్త. ఆం. ఆకాశచారులు పదునాఱింటిలో నొకరు: చూ, ఆకాశచారులు.

ఆక్షిప్తరేచితము. ఆం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఆక్షిప్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆక్షేపింపఁబడినవాఁడు.

ఆక్షీబము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అక్షీబము. మునగ *: చూ, శిగ్రువు. 1.

ఆక్షీరవృక్షము. సం. వి. అ. న. 1. అంతటపాలుగల చెట్లువనము; అవ్య. 2. క్షీరవృక్షము వఱకు.

ఆక్షుణ్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చెక్కగా పొడిచేయఁబడ్డది; 2. చెక్కగా వాడుకఅయినది.

ఆక్షుత్క్షామము. సం. వి. అ. న. అంతట ఆఁకలిచేత చిక్కినది.

ఆక్షేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. దివ్యక్షేత్రము: చూ, పుణ్యక్షేత్రము; అవ్య. 2. క్షేత్రము వఱకు.

ఆక్షేపకము. సం. వి. అ. పుం. వాతరోగములలో నొకటి: చూ, రోగము.

ఆక్షేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యక్తముకాకుండ మాటలాడువాఁడు, నత్తిగలవాఁడు: చూ, లోహలుఁడు; 2. కిరాతుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 3. ఆక్షేపించువాఁడు: చూ, వెక్కసి. 1.

ఆక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆక్షేపాలంకారము. తాను చెప్పినదానినె విచారణవలన నిశ్చయించుట. "ఉ. చంద్రునింజూపుమవును. ప్రియాముఖమున్నదిగదా.": చూ, అలంకారము. 3; 2. అడ్డము: చూ, విరోధము. 1; 3. ఏవగింపు: చూ, నింద. 1; 4. ఈడుపు: చూ, లాగు. 3; 5. తిట్టు: చూ, శాపము.1; 6. బెదరు: చూ, భయము. 1; విశే. 7. ఈడ్వఁబడినది: చూ, ఆకృష్టము; ఆం. 8. సంచారివర్ణగతాలంకారము లిరువదయిదింటిలో నొక

టి: చూ, సంచారివర్గగతాలంకారములు చూ, అలంకారము. 3.

ఆక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. అడ్డగించు: చూ, నిరోధించు; 2. దూఱు : చూ, నిందించు; 3. ఆకర్షించు, తిగియు: చూ, రమ్ము; 4. అపహసించు: చూ, వెక్కిరించు.

ఆక్షైకాయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంద్రియాధీనుల సంబంధము.

ఆక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోగు *. (కన్న-బొట్టదగోమమర.): చూ, స్వాదుమజ్జాఫలము.

ఆక్షోళము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఆక్షౌహిణేయము. సం. వి. అ. న. అక్షౌహిణి సంబంధమైనది.

ఆఖండలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు.

ఆఖనికము సం. వి. అ. పుం. 1. వరాహము, పంది: చూ, సూకరము; 2. ఎలుక: చూ, మూషికము.

ఆఖనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కన్నపుదొంగ: చూ, ముచ్చు. 1.

ఆఖరు. హిం. చివర.

ఆఖాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నలుప్రక్కల త్రొవ్వఁబడినది.

ఆఖుపాషాణము. సం. వి. అ. పుం. ఇలి పాషాణము, ఉల్లిపాషాణము: చూ, సౌవీరము. 2.

ఆఖుభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. పిల్లి: చూ, మార్జాలము; 2. దొమ్మరివాఁడు, లఘువిద్యాజీవి: చూ, వంశనర్తి.

ఆఖువాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణపతి: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఆఖువిషఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాడి *: చూ, దేవతాళము.

ఆఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక: చూ, మూషికము; 2. దీర్ఘదేహి, పందికొక్కు: చూ, మూషికము; 3. సూకరము: చూ, పంది.

ఆఖూద్గము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుకలు బయలు వెడలుట.

ఆఖేటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగయుఁడు: చూ, వేఁటకాఁడు.

ఆఖేటము. సం. వి. అ. పుం. మృగవ్యము: చూ, వేఁట. 3.

ఆఖోటము. సం. వి. అ. పుం. కీరేష్టము, ఒకగుక పుష్పోక *: చూ, పోక.

ఆఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నామధేయము: చూ, పేరు; న. 2. చక్కగఁజేర్చి పొగఁటిన పిండి, ఉపకారిక: చూ, భక్ష్యము.

ఆఖ్యాత. సం. వి. ఋ. పుం. అతివక్తృ, వాక్కు: చూ, వక్త. 1.

ఆఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది, పలుకఁబడినది. (వ్యాకరణమునందు ధాతువులమీఁద విధింపఁబడిన తిఙ్ము.) : చూ, మాట. 1.

ఆఖ్యానము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట: చూ, ప్రస్తావము. 2.

ఆఖ్యాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏదేనొకవిషయమును వివరించి చెప్పువాఁడు. (ఆకారాంతమైనప్పుడు ఆఖ్యాయికాఅని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.) : చూ, వ్యాఖ్యాత.

ఆఖ్యాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావ్యభేదము, వాస్తవార్థముగల హర్షచరితాది గ్రంథము. వాఙ్మయభేదమని కొందఱు: చూ, పరికథ.

ఆఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁదగినది: చూ, వక్తవ్యము.

ఆగంతుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాలనియమములేక వచ్చునది: చూ, ఆహార్యము.

ఆగంతుకుఁడు. సం. విణ. అతిథి, భోజనసమయము

మునకు వచ్చినవాఁడు, అభ్యాగతుఁడు: చూ, పరదేశి.

ఆగంతువు. సం. విణ. ఉ.—పై.—

ఆగడకాఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము + కాఁడు.) ఆకార్యము చేయువాఁడు: ఆగడీఁడు.

ఆగడపలు. దే. వి. బ. మేఘపంక్తి, ఆడెపలు: చూ, మేఘము. 1.

ఆగడము. వై. వి.=ఆగస్. 1. అపకటము, అపరాధము: చూ, నేరము; 2. చెఱుపు: చూ, ప్రతికూలము.

ఆగడీఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము + ఈఁడు.) ఆకార్యము చేయువాఁడు: ఆగడకాఁడు.

ఆగడులు. దే. వి. బ. ఆగడములు (వా.) చూ, కొంటెపనులు

ఆగతమగు. మి. అ. క్రి. అగుగుదెంచు: చూ, వచ్చు. 2.

ఆగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వచ్చినది, ఉపాగతము: చూ, ఏతము, 2. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1.

ఆగమనము. సం. వి. అ. న. రూ- ఆగమము, రాక: చూ, రాకడ.

ఆగమము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఆగమనము: —పై.—; 2. దేవపూజావిధానమును తత్సంబంధివిషయములను తెలుపునట్టి శాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు; 3. వ్యాకరణమున.—అధికముగా వచ్చెడి వర్ణము.

ఆగము. సం. వి. స్. న. 1. తప్పు: చూ, నేరము; 2. దుష్కృతము: చూ, పాపము.

ఆగాడి. దే. వి. తేలికయైన రెండవపాలి ధాన్యము: చూ, ధాన్యము. (గింజ గట్టిలేని వడ్లు).

ఆగాత్యము. వై. వి.=ఆగస్, అపకటము కొంచెమును గొప్పగా చేసి కావించెడు అలుపు ఏడ్పులోనగునది. ఇది వాడుకలోనిది: రూ-ఆగాయిత్యము.

ఆగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. అనాగతము, కాఁగలది, కాఁబోవునది: చూ, భవిష్యత్తు; 2. అంతటఁ బోవునది.

ఆగాయిత్యము. వై. వి.=చూ, రూ-ఆగాత్యము.

ఆగిడి. వా. ఆటంకము. (పనులు ఆగిడీ అయినవి, పెండ్లి ఆగిడి పడినది.) (రూ- ఆగిడీ.)

ఆగిడీమాటలు. వా. పని నెఱవేఱకుండునట్లుగాను చెప్పెడిమాటలు.

ఆగుబ్బతిలు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "ఉ. గుబ్బమెఱుంగుఁ జన్గవ గ-గుర్పొడుచన్ మదిలోని కోర్కులాగుబ్బతిలంగఁ జూచె". స్వా. 2, ఆ. 28: చూ, ముమ్మరించు.

ఆగుబ్బు. దే. వి. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2. అధికము: చూ, హెచ్చు. 1.

ఆగుబ్బుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "సీ. ఒకవంక జాలసముద్భూతసమజాత ఘుమఘుమామోద మాగుబ్బుకొనఁగ." శేష. 2, ఆ: చూ, ముమ్మరించు.

ఆగురి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిజ్ఞాపత్రము.

ఆగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఒప్పుకోలు: చూ, సమ్మతి. 1.

ఆగ్నాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య, స్వాహా: చూ, భార్య.

అగ్నినిర్యాసము. సం. వి. అ. న. అగ్నిజ్వాల: చూ, నిప్పు.

ఆగ్నీధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిని ప్రకాశింపఁజేయువాఁడు, పదియాఱుగురు ఋత్విజులు, యాజకులు అనువారలలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఆగ్నేయము. సం. వి. అ. న. 1. దశాహశ్రాద్ధము, పదియవనాఁడుఁ జేయు శ్రాద్ధము: చూ, కర్మములు; 2. సర్గప్రతిసర్గాదిపంచలక్షణములతోఁ గూడినబ్రహ్మాదిపదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, పురాణములు; 3. అగ్నిజ్వాల: చూ,

నిప్పు; అం. 4. దిక్కులెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దిక్కులు; 5. కర్మములు పదునాలింటి లో నొకటి: చూ, కర్మములు.

ఆగ్నేయస్నానము. అం. స్నానములేడింటిలో నొకటి: చూ, స్నానములు.

ఆగ్నేయాస్త్రము. అం. అస్త్రములేబదిమూఁడింటి లో నొకటి: చూ, అస్త్రములు.

ఆగ్నేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృత్తికానక్షత్రము, మంగలికత్తిగాపురికొక్కు: చూ, నక్షత్రము. 1; 2. ఆగ్నేయమూల, అగ్నిమూల. చూ, దిక్కు. 1.

ఆగ్రయణము. అం. పాకయజ్ఞము లయిదింటిలో నొకటి. చూ, పాకయజ్ఞములు.

ఆగ్రయణేష్టి. అం. హవిర్యజ్ఞము లయిగింటిలో నొకటి: చూ, హవిర్యజ్ఞములు.

ఆగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము: చూ, కోపము; 2. అనుగ్రహము: చూ, సాకతము; 3. ఆసక్తి, అపేక్ష: చూ, వాంఛ; 4. క్రమము తప్పుట: అక్రమము, అనౌచిత్యము, అమర్యాద, అయుక్తము; (తె. ప.):—అడ్డాదిడ్డి; 5. గ్రహణము, పుచ్చుకోలు: చూ, ప్రతిగ్రహము. 1.

ఆగ్రహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము, జింకతల చుక్క: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఆగ్రహాయణికము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్ష మాసము: చూ, మాసము. 1.

ఆగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. కోపగించు: చూ, రోషించు; 2. మాత్సర్యముగొను: చూ, మచ్చరించు.

ఆగ్రియుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.): చూ, అగ్రగణ్యుఁడు.

ఆగ్రేయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్రజ, అప్ప: చూ, జ్యేష్ఠ. 4.

ఆగ్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజుఁడు, అన్న: చూ, జ్యేష్ఠుఁడు. 1.

ఆఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలతి, వశము: చూ, శక్యము; 2. హద్దు, ఎల్ల: చూ, సీమ. 1.

ఆఘాతనము. సం. వి. అ. న. వధ్యస్థానము: ఆఘాతము.

ఆఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2. హద్దు, ఎల్ల: చూ, సీమ. 1; 3. తాడనము, దెబ్బ: చూ, మొత్తు. 1; 4. గుద్దు: చూ, పేశీకోశము.

ఆఘాతించు. సం. స. క్రి. చంపు: చూ, సంహరించు.

ఆఘాతుఁడు, సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మృగపక్ష్యాదుల మాంసము విక్రయించి జీవించువాఁడు, కసాయి; మృగపక్ష్యాదులఁ జంపి మాంసము విక్రయించి జీవించువాఁడు, వైతంసికుఁడు: చూ, సంహారకుఁడు.

ఆఘారము. సం. వి. అ. పుం. ఘృతము, నెయ్యి: చూ, హవిస్సు. 2.

ఆఘూర్ణనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడునొక్కు: చూ, మఱి.

ఆఘూర్ణితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడు పడినది, ఆవృత్తము: చూ, ఉద్భ్రాంతము.

ఆఘోషణము. సం. వి. అ. న. ఓర్వలేనితనమున అడిపోసికొను: చూ, రవ్వ. 1.

ఆఘోషించు. సం. అ. క్రి. 1. అఱచు: చూ, విలపించు; 2. ధ్వనించు, మ్రోఁగు: చూ, శబ్దించు.

ఆఘ్రాణభేదికతైలము. పా. శుద్ధిచేసిన జేపాళములపప్పు కుండలో వేసి కుండక్రిందిభాగమున రంధ్రము పొడిచి, దానిక్రింద మఱియొక కుండను బెట్టి చీలయిచ్చి యాకుండను ధరణి

యొత్తునఁ బాతి పురమువేసిన తైలము క్రింది కుండలోనికి దిగును, ఆతైలమును భద్రపఱచుకొని యేపుష్పమునకయినను రాచి వాసనచూడుమని యిచ్చిన అన్నిసారులు విరోచనము లగును; ఇష్టమువచ్చిన భోజనము చేయవచ్చును. పథ్యము లేదు.

ఆఘ్రాణము. సం. వి. అ. పుం. మూచూచుట: చూ, మూర్కొనుట.

ఆఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. మూచూచు: చూ, మూర్కొను.

ఆఘ్రాతము. సం. వి. అ. న. 1. అలంకారములధ్వని, నగలచప్పుడు: చూ, స్వనము. 2; విణ. 2. మూర్కొనఁబడినది; 3. ఆక్రమించినది, అతిశయించినది.

ఆచంద్రతారకము. శా. సూర్యచంద్రు లున్నంతవఱకు ఆచంద్రార్కము.

ఆచంద్రార్కము. శా. —పై.—

ఆచమనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆపోశనము, భోజనమప్పుడు పుడిసిటి జలము పోసికొని మంత్రపూర్వకముగఁ బుచ్చుకొనుట, (అమృతమస్తు): చూ, శుద్ధాచమనము, 2. కేశవాయస్వాహా, నారాయణాయస్వాహా, మాధవాయస్వాహా, (అచ్యుతాయనమః, అనంతాయనమః, అచ్యుతానందగోవిందాయనమః) అనుచు ముమ్మారు చేపుడుకేలు పొడవుగా నిలిపి పుడిసిటి జలము పోసికొని మంత్రపూర్వకముగఁ బుచ్చుకొనుట; ఆచమనీయము. 3. షోడశోపచారములలోనొకటి: చూ, ఉపచారములు; 4. కురువేరు*: చూ, హ్రీవేరము.

ఆచమనీయము. సం. వి. అ. న. ఆచమనము: చూ, ఉపచారములు.

ఆచమించు. సం. స. క్రి. చేపుడుకేలు పొడవుగా నిలిపి పుడిసిటి జలము గ్రహించి మూఁడుమార్లు పుచ్చుకొను, ఆపోశనించు: చూ, వారుచు. 1.

ఆచరణము. సం. వి. అ. న. అనుష్ఠానము, నడవడి: చూ, వర్తనము. 1.

ఆచరణీయము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁదగినది, ఆచరింపఁదగినది.

ఆచరించు. సం. స. క్రి. నడచు: చూ, వర్తించు.

ఆచరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁబడినది: చూ, ఉత్తేజితము.

ఆచాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచమింపఁబడినది,

ఆచాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆపోసనము: చూ, శుద్ధాచమనము.

ఆచామనకము. సం. వి. అ. న. పీకదాను: చూ, పాత్రము. 6.

ఆచామము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిస్రావము, గంజి, అన్నరసము: చూ, వాయపుడు; 2. అన్నమునీఁద గంజిపై మీఁగడ: చూ, వారపుడు.

ఆచారపరిమాణశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక అలంకారము: చూ, హేతువు. 2.

ఆచారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఆచరణము; అం. 2. రసవదలంకారములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, రసవదలంకారములు.

ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాఖ్యానము చేసినది ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపాధ్యాయత్వము: చూ, ఒజ్జనము.

ఆచార్యత్వము. సం. వి. అ. న. —పై.—

ఆచార్యవ్యవస్థాదండనీతి. అం. కామందకప్రకరణములు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, కామందకము.

ఆచార్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆచార్యుని పెండ్లాము, యా-ఆచార్యాని: చూ, భార్య;

2. తనంతటనే మంత్రవ్యాఖ్యానము చేసెడు స్త్రీ: చూ, స్త్రీ. (రూ-ఆచార్యాని.)

ఆచార్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —పై.—

ఆచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదవ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు: చూ, మహనీయుఁడు; 2. గురువు: చూ, ద్రోణుఁడు. 2; 3. ఋషి: చూ, ముని. 1.

ఆచితము. సం. వి. అ. న. 1. పదిబారువులకొలఁది; 2. బండికోఁ దేఁ దగినంత బరువు, బండి బరువు: చూ, శాకటము; విణ. 3. కప్పఁబడినది: చూ, ప్రచ్ఛన్నము. 2; 4. సంగ్రహింపఁబడినది; 5. పఱపఁబడినది: చూ, ఆస్తీర్ణము; పుం. 6. ఇరువదివేల పలములయెత్తు.

ఆచీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁబడినది.

ఆచోక్కి. హిం. ఆచూకీ,కూపీ, (నేరగాని) జాడలు తీయుట.

ఆచోదనము. సం. వి. అ. న. మృగవ్యము: చూ, వేఁట. 3. (రూ-ఆచ్ఛోదనము.)

ఆచోలము. సం. వి. అ. పుం. కెండాకుచ్చు, కూర్చము: చూ, ప్రవక.

ఆచ్ఛము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట పరిశుద్ధమైనది.

ఆచ్ఛాదనఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కార్పాసము*: చూ, ప్రత్తి.

ఆచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డపాటు: చూ, వ్యవధానము. 3; 2. దోమమును గప్పుట; 3. కోక: చూ, వస్త్రము; 4. త్రోపుడు: చూ, నిషేధము.

ఆచ్ఛాదించు. సం. స. క్రి. కప్పు: చూ, మూయు. 1.

ఆచ్ఛికము. పా. అచ్చతెనుఁగు "తత్సమేతరభాషేయ మచ్ఛేతి కవయో విదుః." తత్సమవ్యతిరిక్తమయినది ఆచ్ఛికభాష. లేక అచ్చతెనుఁగనియుఁ జెప్పఁబడును. ఇది దేశ్యము. తద్భవము మాత్రము కలసినది.

ఆచ్ఛికసమాసము. పా. అచ్చతెనుఁగుమాటలు కలిసిన పదసమూహము.

ఆచ్ఛురితకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖక్షతవిశేషము: చూ, నఖక్షతము; 2. ఒకానొకనవ్వు: చూ, హాస్యము. 1.

ఆచ్ఛోదనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-ఆచోదనము.

ఆచక్కి. దే. వి. ఆస్థానము, ఆచోటు: చూ, తత్ర.

ఆచూకి. దే. వి. (ఆ + చూడికి.) అంగుల రహస్యము, జాడ, రూ-ఆచోకి: చూ, సూచన. 1.

ఆచోకి. దే. వి. —పై.—

ఆచోటు. దే. వి. ఏ: చూ, ఆచక్కి.

ఆజకము. సం. వి. అ. న. ఆజము, మేకలమంద: చూ, మేషము. 1.

ఆజగవము. సం. వి. అ. న. శివధనుస్సు, రూ-అజగవము: చూ, బాణము. 1.

ఆజము. సం. వి. అ. న: చూ, ఆజకము.

ఆజలోమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దనీలి*: చూ, రంజని.

ఆజవంజవము. సం. వి. అ. పుం. కుటుంబము, ఆలుబిడ్డలతోడియునికి: చూ, సంసారము. 1.

ఆజానజదేవతలు. అం. దేవత లయిదుగురిలో నొకరు: చూ, దేవతలు.

ఆజానుబాహువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. సంపత్తు దీర్ఘాయుస్సు మొదలగునవి గలవాని గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. దీర్ఘశరీరముగలిగిన బలముగలవాని గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

ఆజాజీవి. సం. వి. ఇ. పుం. మేఁకలమంద బ్రదుకుగా గలవాఁడు, రూ-అజాజీవి: చూ, మేఁకలఁగాఁపరి.

ఆజానేయదేవతలు. అం. దేవతలయిదుగురిలోనొక రు: చూ, దేవతలు.

ఆజానేయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుజాతి గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

ఆజామోదనస్యము. పా. వామము, సైంధవలవణము, మిరియాలు, వెల్లుల్లి, సమభాగాలు జిల్లేడుచిగుళ్ళరసమున నస్యముచేసిన ఆహికజ్వరములు నశించును.

ఆజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జగడము: చూ, యుద్ధము; 2. మిట్టపల్లములు లేని నేల: చూ, భూమి. 1; 3. క్షణకాలము, చిటిక: చూ, రెప్పపాటు.

ఆజినము. సం. వి. అ. న. రూ-అజినము, చర్మము: చూ, తోలు 1.

ఆజినయోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. జింక: చూ, హరిణము. 1.

ఆజినుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేఁకలమంద గలవాఁడు: చూ, అజాజీవి.

ఆజీవము. సం. వి. అ. పుం. జీవనోపాయము, బ్రదుకుతెరువు: చూ, బ్రదుకు. 1.

ఆజూబాజూ. పా. దగ్గఱలో.

ఆజూవు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. కూలిలేనిపని: చూ, వెట్టి; 2. బలాత్కారముగా నరకమునందు ద్రొబ్బుటవలన బాధ: చూ, దుఃఖము.

ఆజృంభితము. అం. ఉత్తానకరణబంధములు నలుబదొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

ఆజైత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట జయశీలము.

ఆఘోష్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట మిక్కిలి శబ్దించునది.

ఆజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=ఆన, అనుజ్ఞ, ఇది ఇట్లు చేయవలసినదనెడి ఉత్తరువు: చూ, సెలవు.

ఆజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=ఆన.—పై.—

ఆజ్ఞాచక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేహమునందుగల షట్చక్రములలో నొకటి: చూ, షట్చక్రములు.

ఆజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు: అనుజ్ఞాతుఁడు.

ఆజ్ఞానుమోదము. సం. వి. అ. పుం. ఆజ్ఞను శిరసావహించుట.

ఆజ్ఞానువర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పిన ఉత్తరువును శిరసావహించి చేయువాఁడు.

ఆజ్ఞానుసారి. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

ఆజ్ఞానువర్తిని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెప్పిన ఉత్తరువును శిరసావహించి చేయునట్టి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆజ్ఞానుసారిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.—పై.—

ఆజ్ఞాపత్రము. పా. అనుజ్ఞాపత్రము.

ఆజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

ఆజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. ఆనతిచ్చు: చూ, సెలవిచ్చు.

ఆజ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినది.

ఆజ్ఞాభంగము. పా. ఆజ్ఞోల్లంఘనము.

ఆజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రూ-అజ్ఞుఁడు: చూ, మూర్ఖుఁడు; (తెలివిలేనివాఁడు, తెలియఁజెప్పినను విననివాఁడు.)

ఆజ్ఞోల్లంఘనము. పా. ఆజ్ఞాభంగము.

ఆజ్యధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇర: చూ, నేతిచాలు.

ఆజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి: చూ, తైలము. 2; 2. ధూపద్రవ్యము: చూ, సరళదేవదారుబంక.

ఆజ్యావేక్షణము. పా. పీడాపరిహారమునకై నేయి లేక నూనెలో ముఖమును చూచుట.

ఆజ్యాహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేతిహోమము: చూ, హోమము. 2.

ఆర్ఝుల్లరీరవము. సం. అవ్య. 1. ఝల్లరియను వాద్యవిశేషముయొక్క శబ్దము కలిగినదిమొదలు; 2. ఝల్లరియను వాద్యవిశేషముయొక్క శబ్దము కలిగినయంతు.

ఆట. దే. వి. 1. దూఱు, "సీ. ఆటలు పసిబిడ్డయాటలై పెంపితె రొమ్ములయాటలఁ బడ నోగితముఁ." లక్ష్మి. 2, ఆ: చూ, నింద. 1; 2. నర్తనము, వాక్యార్థము అభినయించుట: చూ, నృత్యము; 3. క్రీడ చూ, విలాసము. 1; 4. ఎగతాళి: చూ, పరిహాసము; 5. నువ్వులు లోనగువాని గానుగలో వేసి త్రిప్పుట, "వ. నరేత్తుపంక్తి నడుమంత్రపు సంపదచేతఁ గ్రిందుమీఁద, దెలుఁగక సాటినత్తునని వొచ్చిన నాటకుఁ బెట్టఁగుందదే." భాను. 2, ఆ: చూ, గానుగాట, 6. ఆస్థానము, అక్కడ చూ, తత్రి; అం. 7. తాళము వేడింటిలో నొకటి: చూ, తాళము. 2; అం. 8. శోధనములయొని మిదింటిలో నొకటి చూ, శోధనములు.

ఆటంకపఱచు. మి. స. క్రి. అఁపు. అడ్డము చేయు.

ఆటంకము. దే. వి. అడ్డంకి చూ, నిరోధము. 1. (దీనిని పురుషోత్తమకవీయ మందు సంస్కృతముగా వాడియున్నారు.)

ఆటకి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలిమిత్తిమొదట నుండెడి సరము.

ఆటకడాలు. దే. వి. బ. రూ–ఆటప్రగడలు: చూ, ధాన్యము.

ఆటకత్తియ. ద్వ. వి. నర్తకి, ఆటవెలఁది: చూ, లాసిక. (రూ–ఆటకత్తె.)

ఆటకము. సం. వి అ. పుం. 1 కాఁకటిమూఁగ: చూ, భృంగరాజము; 2. అకృష్టిక, అఁడు ఊరఁబిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక.

ఆటకాఁడు. దే. వి. నట్టువుఁడు, "గీ. అలరి తోలుకిరిపేరిటి యాటకాఁడు, మీటు వాటిల్లకలరాజు మెచ్చు వడసి, పథికజనయానధనములపారలీలఁ, గొల్లలాడెను భువనంబు లుల్లసిల్ల." రామా 6, ఆ. 18. (ఇతరములయిన యాట లాడువానికిని ఈపేరు చెల్లును.) "గీ ఓరి యాటకాడ యారీతి యుఱపులా, పొగడటనఁగ మెచ్చు పుట్టదిందు." ఇక్కడ ఆటదానికి దొమ్మరివాఁ డర్థము ప్రభా. 1, ఆ ఇత్యాదులు: చూ, నర్తకుఁడు 1

ఆటగొఱ్ఱు దే వి ఎూఁడుకఱ్ఱలుగల గొఱ్ఱు దున్నిన పొలముమీఁద దున్నెడు యంత్రము చూ, పాపటము.

ఆటడిగ్గియ. ద్వ వి క్రీడార్థము ఏర్పఱుపఁబడిన డఁబావి చూ, నుంగ్ర

ఆటతిప్ప దే వి క్రీడార్థము ఏర్పఱుపఁబడిన కొండ ఆటపట్టు: చూ, పర్వతము

ఆటతోఁట. దే వి 1. ఉద్యానవనము, ఆరామము, "సీ. నీవును వాలియు నేడును నాడఁన నయముతోఁ బాటించు నాట తోఁట మధువనంబు" భార. ఆర 7, ఆ 9. చూ, వనము 2; 2 ప్రమదవనము, అంతఃపురస్త్రీల మాత్రము విహరించుతోఁట. "ఉ. పూని నాటతోఁటవలపుల్ గల కప్పుఁ గమ్మఘుమ్మఁపూ, దేనియ యేటి కాలువలు తీర్పఁగ నోక లేనిదొప్పద, శ్రీనిధి యాధరాధిపతి చేయ." రామా. 3, ఆ: చూ, వనము 2

ఆటపట్టు. దే. వి. 1: చూ, ఆటతిప్ప; 2. ఆటపాక: చూ, నాట్యశాల; 3. వాసస్థానము చూ, వీడుపట్టు. "చ. కలుములకాటకోడల నిగారపు తెల్లని మేనిచాన పల్కులసిరి కాటపట్టు" రసికజనమనోరంజకము. (చూ, గృహము. 1.)

ఆటపాక. దే. వి. నాటకశాల: చూ, నాట్యశాల. (చూ, గృహము. 1.)

ఆటపైఆట. పా. పేకాటలో నొకరకపు ఆట,

ఆటప్రాయము. పా. ఆటలాడుకొను వయస్సు.

ఆటరి. దే. వి. ఆటకత్తియ: చూ, లాసిక.

ఆటరూషము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అటరుషము, అటరూషము. అడ్డసరము *. (కన్న— అడ్డసరదగిడ.): చూ, వైద్యమాత.

ఆటలు. పా. బాలక్రీడావిశేషములు, బాలక్రీడా విశేషములు ఇత్యాదులు.

ఆటవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం : చూ, అడవి మానిసి.

ఆటవిడుపు. దే. వి. 1 ఆఁడుకొనుటకై విద్యార్థులను కొంతసేపు వదలిపెట్టుట; 2. దినగంతయు సెలవొసంగుట: చూ, సెలవు. 3.

ఆటవెలఁది. దే. వి. 1. భోగముది: చూ, వేశ్య; 2. ఆటకత్తె: చూ, లాసిక; 3. ఒకానొకవృత్తము. ఇందు ఒకటిమూఁడు పాదములందుందు మూఁడు సూర్యగణములును రెండు ఇంద్రగణములును, రెండు నాలుగుపాదములయందు ఐదేసి సూర్యగణములును గలిగి ప్రతిపాదమునను నాలుగవ గణాద్యక్షరము యతిగాఁగల పద్యము. "ఇనగణత్రయంబు- నింద్రద్వయంబును, హంసపంచకంబు- నాటవెలఁది.": చూ, వృత్తము. 1.

ఆటాడు. దే. అ. క్రి. క్రీడించు: చూ, చెరలాడు.

ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ= ఆడి. జలపక్షివిశేషము, ఒకరకము బాతు: చూ, శరారి.

ఆటీకనము. సం. వి. అ. న. లేగలగమనము.

ఆటీతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంది *.

ఆటీలకము. సం. వి. అ. న. నూఁడలున్నచోట అటుచెప్పఁబడుచున్నదనుట.

ఆటు. దే. వి. తాడనము, అడుపు: చూ, మొత్తు. 1.

ఆటుపోటు. ద్వ. వి. వగ: చూ, దుఃఖము

ఆటువారము. ద్వ. వి. బిచ్చెము: చూ, యాచన.

ఆటోపము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొందఱ: చూ, సంభ్రమము. 1. (సంభ్రమము=తానుద్దేశించిన పనియందు మనస్సుతగిలినమీఁదట కలుగు తొందఱ.); 2. గర్వము: చూ, అహంకారము; 3. కపటము, పరద్రోహార్థమొకటి యుద్దేశించినట్లు తెలిపి యొకటిచేయుట: చూ, వ్యాజము. 1.

ఆటోపించు. సం. అ. క్రి. 1. తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించు, 2. గర్వించు: చూ, అహంకరించు.

ఆట్రిగడియలు. గే. వి. బ. రూ-ఆట్రిగడలు: చూ, ధాన్యము.

ఆట్రిగడలు. గే. వి. బ.—పై—

ఆట్లఁడు. దే. వి. దుష్టుఁడు. చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఆట్లమ్మ. గే. వి. ఒకానొక విశూచిరోగము. (చికెన్ పాక్స్.)

ఆట్లాట. దే. వి. (ఆటలు + ఆట.) క్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

ఆట్లాడు. దే. అ. క్రి. (ఆటలు + ఆడు.) క్రీడించు: చూ, చెరలాడు.

ఆఠకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగటు టక్కుగల వాఁడు.

ఆఠీన. పా. తలకట్టులేని దవలెనుండు పేకముక్కలరకిములు నాలుగింటిలోని ఎట్టునిముక్కలు.

ఆడ. దే. వి. ఏ. అస్థానము, ఆచెక్క. "గగడ. అఅమినను జిగురునకునగునె కంటకమాడఁ, జుఱుకుమనె చేఱొక్కచోటఁ గంటకమాడ." చూ, తత్రి.

ఆడంబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమందలి సంరంభము, యుద్ధ (వాద్యపు) మ్రోఁత, పటహాఘు: చూ, స్వరము. 2; 2 యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడగుట; 3 తొందఱ: చూ, సంభ్రమము. 1; 4. ఏనుఁగుయొక్క గీఁక: చూ, బృంహితము; 6 ప్రారంభము, ఆయితము: చూ, యత్నము.

ఆడతనము. అం. ఉత్తమస్త్రీ సామాన్యలక్షణములలో నొకటి: చూ, ఉత్తమస్త్రీ సామాన్యలక్షణములు.

ఆఁడకీక. వా. బాలిక. (ఛిద్రాప్రచలప్రాంతాదులయందు వాడుక.)

ఆఁడబ్బి వా. స్త్రీలక్షణములుగల పురుషుఁడు.

ఆఁడమళయాళము. వా ఆఁడువారిసంఘము

ఆడగము. సం వి. అ. పుం. ఆయితము: చూ, యత్నము.

ఆడాడ. దే ద్రి 1 అందంద: చూ, మతీమతీ; 2 అచ్చోటచ్చట: చూ, అక్కడక్కడ

ఆడాలు. దే. వి ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఆడి సం వి. ఇ స్త్రీ. ఆడెలు. "క. ఆడి ఒకసాంపరాయము, వేడుకఁ జెప్పినను విన నవిఘ్నములడఁగుఁగా." మార్కం. 2, ఆ. 20: చూ, శరారి.

ఆడించు. దే. స. క్రి అంకించు: చూ, జళిపించు.

ఆడిక. దే. వి. 1. దూఱు: చూ, నింద. 1; 2. బాలక్రీడా విశేషము: చూ, బాలక్రీడ.

ఆడికపడు. ద్వ. అ. క్రి. తిట్టుపడు. "ప్రజలచే నాడికపడుదును." జై. 8, ఆ: చూ, దూఱువడు.

ఆడికోడలు. దే. వి. బాలక్రీడా విశేషము: చూ, బాలక్రీడ.

ఆడికోలు. దే. వి. 1. కప్పను, పన్ను: చూ, పిస్తు. 1; 2. దూఱు. "క. కుల మెంచి యాడికోళ్ళకుఁ దలఁకరుసడి వావివరుసఁ దలఁచరు." హంస. 5, ఆ: చూ, నింద. 1.

ఆడిట్. హిం అం. లెక్కలతనిఖీ, విమర్శన, గణితశోధన.

ఆడిటరు. హిం. అం. లెక్కవిమర్శకుఁడు, గణితశోధకుఁడు, మజుందారు.

ఆడితప్పు. దే. అ. క్రి. ముందుఆడిన నిజమును తప్పుగామార్చి చెప్పు.

ఆడిపోసికొను. దే. స. క్రి. దూఱు: చూ, నిందించు.

ఆడు. దే. అ. క్రి. 1. అల్లాడు. "ఈమాటవిన్నదిమొదలు నాకు చేయి కాలు ఆడలేదు.": చూ, చలించు; 2. ఆటాడు, క్రీడించు: చూ, చెరలాడు; 3. చిందుద్రొక్కు: చూ, నర్తించు; 4. స్నానముచేయు: చూ, నీళ్ళాడు; 5. వాటు. "క. తోడన హయనూతులనో, నాడఁగ నేయుటయు నతఁడు నలిగి." భార. కర్ణ. 2, ఆ: చూ, మొలవేయు; 6. చెలఁగాడు, మలయు. "సీ. వాహ్యాళి భూమికేవంతె నైషధులట్లు హయరత్నముల నెక్కి యాడనేర్చు." భీ. 1, ఆ: చూ, విహరించు; 7. తిరుగు. "గీ. అదరి కురుసేనపై గ్రద్దలాడఁజొచ్చె." భార. భీష్మ. 3, ఆ: చూ, సంచరించు; స. క్రి. 8. దూఱు "సీ. సత్కీర్తిచే సుధాకర దేవసరసుల నాడియు పరకులనాడకుండు." కా 1, ఆ: చూ, నిందించు; 9 భాషించు, మాటాడు: చూ, వచించు; 10. ఆచరించు, నడపు "జూదమునీతో నాడఁగ డఁగెదను." భార అర. 2, ఆ: చూ, వర్తించు; 11 నువ్వులుండలోనగువాని గానుగలోవేసి త్రిప్పు.

ఆడుకొను. దే. స. క్రి. 1. దూఱు: చూ, నిందించు; 2. ఆటలాడుకొను. "బంతిఆట ఆడుకొనుచున్నారు" "కోతికొమ్మచ్చి యాడుకొనుచున్నారు." వ్యాజ్యమును ఆడుకొనుచున్నారు." మొదలగునవి.

ఆడువరి. దే వి. కోటకొఱడు, అలంగము: చూ, వప్రము.

ఆడె. దే. వి. 1. కడితమునందు ఏకదేశము; 2. ఏఱుకోడి * : చూ, ధాతకి.

ఆడేపలు. దే. వి. మేఘపుగంపగలు, మొగిలుదోంతకలు: చూ, మేఘము. 1. (రూ-ఆడెబలు.)

ఆడెలు. వై. వి. 1.—పై—; 2. బాతు చూ, శరారి; 3. కొక్కెర: చూ, బకము; (రూ-ఆడేలు.)

ఆఢకము. సం. వి. అ. న. నాలుగుకుంచముల కొలఁది, ఆఢకి: చూ, తూము. 3.

ఆఢకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.—; 2. తొవరధాన్యము: చూ, ధాన్యము, 3. అడవికందిగింజ, అడవితొగరి, కంది *: చూ, సురాష్ట్రిజము. 3; 4. తొగరిమన్ను: చూ, సురాష్ట్రిజము. 2.

ఆఢకికము. సం విశే (అ. ఆ అ) తూమెడు విత్తులు విత్తఁదగిన నేల తద్విశేషములు — ద్రౌణికము: చూ, భూమి 1

ఆఢ్య సం. వి. ఆ స్త్రీ ధనికురాలు, డబ్బుగలది. (స్త్రీ.)

ఆఢ్యంభవిష్ణువు సం వి అ పుం ఆఢ్యుఁడు కాఁదగినవాఁడు.

ఆఢ్యము సం విశే స్వాధీనముకలిగియుండుట

ఆఢ్యాయనము సం వి అ. న. పెద్దమనిషి తోవ.

ఆఢ్యుఁడు సం విశే (అ. ఆ అ) 1. ధనికుఁడు, అచ్చుకుప్ప: చూ, సంపన్నుఁడు; 2 ప్రార్థింపఁదగిన వాఁడు; 3 మంచి మనస్సుగలవాఁడు.

ఆఢ్యేషితము. సం. వి. అ. న. ప్రభుచేత నిచ్చింపఁబడినది.

ఆఢ్యోదితము. సం. వి. అ. న. ప్రభుచేతఁ జెప్పఁబడినది.

ఆఢ్యోక్తము. సం. వి. అ. న. ప్రభుమాట.

ఆఢ్యార్థ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రభుగర్వము.

ఆణవీనము. సం. వి. అ. న. సల్లవడ్లు పండెడు నేల: చూ, భూమి. 1.

ఆణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఇరుసు తుదిచీల, చోయమేకు: చూ, బండికన్ను. (రూ-ఆణీ, అణి.); 2. అంచు, కొంగు: చూ, చెంగు; 3. ఎల్ల: చూ, సీమ. 1; 4. అడ్డసార. "ఆణాల తోడ నాడితిమి." పారిజ్ఞం: చూ, పాచిక; దే. వి. (1) మౌక్తికము, ఆణిముత్తియము: చూ, రత్నము. 1; (2, రూ-ఆణీ, కీలకము: చూ, మర్మము. 1.

ఆణికాఁడు. దే. విశే. రూ-ఆణీకాఁడు, మర్మముఁ దెలిసినవాఁడు: చూ, మర్మజ్ఞుఁడు.

ఆణిపూస. దే. వి. మౌక్తికము, ముత్తెపుచిప్పవలన విడువఁబడినది. "సీ. వేణుజాతిముత్తైన యాణిపూసలనెంతు రాడుగపండ్లకు నీకుగాఁగ." కాశీ. 1, అ: చూ, రత్నము. 1.

ఆణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచిన పోటు: చూ, పోటు. 4.

ఆణిమ. దే. వి. మేలుంతరము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

ఆణిముత్తెము. దే. వి: చూ, ఆణిపూస.

ఆణియ. దే. వి. రూ-ఆణె, దద్రురోగము: చూ, దద్రువు.

ఆణియము. దే. వి. మాగాణి, రూ-ఆణెము: చూ, దేశము.

ఆణీ. సం వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-ఆణి.

ఆణీకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-ఆణికాఁడు.

ఆణె. దే. వి: చూ, రూ-ఆణియ.

ఆణెము. దే.వి. 1.—పై.—; 2: చూ, రూ-ఆణియము.

ఆత్. సం. అవ్య. 1. కొంచెము: చూ, స్వల్పము; పా. 2. కాకిని యెగురఁగొట్టుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఆత్ కాకి, ఆమ్ కాకి, హామ్ కాకి." అని గోదావరీమండలమున వాడుక.

ఆతంకము. సం, వి. అ. పుం. 1. తాపము: చూ, సంతాపము; 2. పేయటుకై పాలలో మజ్జిగ

మిథుచుట, చేమిరి: చూ, తోడు. 4; 3. మద్దెలమోఁత: చూ, స్వరము. 2; 4. జేడుపు: చూ, భయము. 1; 5. తెగులు: చూ, రోగము. 1; 6. శివునిధనువు: చూ, బాణము. 1; 7.=అడ్డంకి: చూ, నిరోధము. 1.

ఆతంకితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అగురుగుండియు: చూ, వెఱపరి.

ఆతంచనము. సం. వి. అ. పుం. 1. పేరుటకై పాలలో మజ్జిగ మిడుచుట, చేమిరి: చూ, తోడు. 4; 2. పాతిఱ: చూ, లబ్ధి. 1; 3. తనివి: చూ, తృప్తి; 4. కరగించుట; అవ్య. 5. త్వరితము: చూ, వేగము. 3.

ఆతఁడు. దే. స ఏ. (ఆ + డు) ఆమనుష్యుఁడు. ఆ శబ్దమునకు మహద్గకి పూర్వైకవచనము.- ఇక్కడ తవర్ణము ఆగమము. ఇట్లు ఈతఁడు, ఏతఁడు వీనికిని, ఆమనుష్యుఁడు.—ఆశబ్దమునకు మహద్గకి పూర్వైకవచనము: చూ, రూ- అతఁడు.

ఆతగాఁడు. దే. స. ఏ. (ఆతఁడు + గాఁడు.) ఆ మనుష్యుఁడు. రూ-అతగాఁడు: చూ, రూ- అతఁడు.

ఆతట్టు. దే. వి. ఆవైపు. (నెల్లూరుమండలప్రాంతములలో వాడుక.): చూ, ఆదిక్కు.

ఆతతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియయినది: చూ, విపులము. (నిడుపు వెడల్పు మొ॥ వానిచేత హెచ్చైనది.)

ఆతతాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) 1.=ఆతతాయి: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. చేంప నుద్యుక్తుఁడైనవాఁడు. (వీరాఱుగురు.—ఇంటు నిప్పిడువాఁడు, విషము పెట్టువాఁడు, కత్తిగొని నఱకువాఁడు, ధనము దోఁచుకొనువాఁడు, సేల నపహరించువాఁడు, ఒకనిభార్యను చెఱపట్టువాఁడు,)

ఆతను. దే. స: చూ, అతఁడు.

ఆతపత్రము. సం. వి అ. న. 1. గొడుగు: చూ, ఛత్రము; 2 గుడ్డికామంచి*: చూ, తృణము. 1.

ఆతపత్రిక సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేఁతలాసి*: చూ, చేఁతరాసి; 2. దంతి*: చూ, దంతి.

ఆతపనీయము. సం. వి. అ పుం వ్రీహిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

ఆతపము. సం. వి అ. పుం. ఎండ: చూ, వెలుఁగు 3

ఆతరము. సం వి అ పుం ఓడ కిచ్చెడు కూలి, కేవు: చూ, తరపణ్యము

ఆతరుఁడు సం వి అ. పుం ఓడదాఁటించువాఁడు: చూ, తరపణ్యుఁడు.

ఆతర్పణము సం. వి అ న 1 తనివి: చూ, తృప్తి, 2 మంగళాగ్రమైన పూఁత: చూ, పూఁత. 3.

ఆతల దే వి ఆకలిదిం: చూ పారము 1,

ఆతాపి సం వి న్ పుం 1 చిల్లము, గీపరపిట్ట: చూ, పిన్నపిట్ట; 2. చెమరుకాకి: చూ, వాయసము. 1

ఆతామ్రఫలము సం వి అ పుం అంకోలము (కిస్న-అంకోలె)*: చూ, ఊడుగు

ఆతాయి సం, వి ఇ పుం. 1 చీపగపిట్ట: చూ, పిన్నపిట్ట; 2. చెముడుకాకి: చూ, వాయసము 1; 3 చీపురు: చూ, సమ్మార్జని

ఆతి సం వి ఇ స్త్రీ. ఆడేలు: చూ, శరారి.

ఆతిథేయము సం వి అ న అతిథిసత్కారము, పసులను ఆదరణచేయుట: చూ, విందు 2; విశే 2. అతిథికి యోగ్యమైన యన్నాదులు: ఆతిథ్యము.

ఆతిథ్యము. సం. వి. అ. న. 1. అతిథిక్రియ: చూ, విందు. 2; 2. అతిథులకొఱకయిన యన్నాదులు: ఆతిథేయము; 3. తిథి లేనిదిగా నుండుట.

ఆతిథ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విందునకుపిలువఁబడినవాఁడు: చూ, విందు. 4.

ఆతుడి. దే. వి. దినభవము: చూ, నాఁటిది.

ఆతుమ. వై. వి. 1,= ఆత్మ: చూ, పరమాత్మ; 2.=ఆత్మ, జీవాత్మ: చూ, హంసుఁడు.

ఆతురత, వై. వి. తొందఱపాటు: చూ, సంభ్రమము, 1.

ఆతురపడు. మి. అ. క్రి. (ఆతురము + పడు.) శ్రమపడు, ఆంపటుపడు: చూ, వేసరు. 2.

ఆతురము. సం. వి. అ. న.= ఆత్రము. తొందఱ: చూ, సంభ్రమము. 1.

ఆతురుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తెగులుగొంటు: చూ, వ్యాధితుఁడు; 2. ఆసక్తుఁడు: చూ, లుబ్ధుఁడు. 2.

ఆతోద్యము. సం. వి. అ. న తతము, ఆనద్ధము, సుషిరము, ఘనము. (వీణె, మద్దెల, పిల్లనగ్రోవి, తాళము.) మొదలగు చతుర్విధ వాద్యములు, వాదిత్రము: చూ, స్వరము. 2. (ఆతోద్యము=ఘనము.); 2. అంతుశము, అంకుసము: చూ, సృణి.

ఆత్తగంధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది. రూ-ఆత్తగర్వము: చూ, పరిహీలనము.

ఆత్తగంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజుచేత గర్వమునణఁచఁబడిన వాఁడు.

ఆత్తగర్వము, సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) : చూ, ఆత్తగంధము.

ఆత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1; 2. అపహరింపఁబడినది: చూ, ఉపాత్తము. 2.

ఆత్మ. సం. వి. న్. పుం. 1.= ఆతుమ: చూ, పరమాత్మ; 2. =ఆతుమ, జీవాత్మ: చూ, హంసుఁడు; 3. మోక్షవిషయమైన జ్ఞానము, పరమాత్మస్వభావము: చూ, బుద్ధి; 4. గుండె: చూ, హృదయము. 2; 5. ఒడలు: చూ, శరీరము; 6. అలవాటు: చూ, స్వ భా వ ము; 7. చేవ, ధైర్యము: చూ, స్థైర్యము, 1; 8. ప్రయత్నము: చూ, యత్నము; 9. శ్రోత్రాదిదశేంద్రియములు గాక మనస్సనబడు ఏకాదశేంద్రియము: చూ, హృషీకము, (చూ, ఇంద్రియము.); 10. గాలి : చూ, వాయువు; అం. 11. శుశ్రూషలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, శుశ్రూషలు; 12. ద్రవ్యములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, ద్రవ్యములు.

ఆత్మంభరి. సం. విశే. ఇ. తన పొట్టపోసికొనువాఁడు: చూ, పొట్టకూటివాఁడు.

ఆత్మకము. సం. విశే. అనుగుణ్యమైనది.

ఆత్మకీయము. సం. విశే. తన సంబంధమైనది: చూ, స్వకీయము.

ఆత్మగంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జయింపఁబడినవాఁడు: చూ, విజయి.

ఆత్మగతము. సం. విశే. మనస్సునందు చేరినది.

ఆత్మగుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కండూర *: చూ, దూలగొండి.

ఆత్మఘాతకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆత్మహత్య చేసికొనువాఁడు.

ఆత్మఘోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి: చూ, వాయసము. 1; 2. తనధ్వని: చూ, స్వరము. 3.

ఆత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1; విశే. 2. తనయందుఁబుట్టినది.

ఆత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1; విశే. 2. తనయందుఁబుట్టినవాఁడు.

ఆత్మజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. మోక్షవిషయమైన బుద్ధి: చూ, బుద్ధి.

ఆత్మజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మోక్ష విషయమైన జ్ఞానముగలవాఁడు; 2. పండితుఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు.

ఆత్మతుష్టి. అం. రసవదలంకారములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, రసవదలంకారములు.

ఆత్మతుష్టిప్రమాణశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. అలంకారవిశేషము: చూ, హేతువు. 2.

ఆత్మదర్శకము. సం. వి. అ. న. అద్దము, రూ-ఆత్మదర్శము: చూ, ముకురము.

ఆత్మదర్శము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఆత్మనివేదనము. అం. భక్తిలక్షణములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, భక్తిలక్షణములు.

ఆత్మనీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనకిష్టమగునది: ఆత్మహితము.

ఆత్మనీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు: చూ, పుత్త్రుఁడు. 1; 2. భార్య తోడఁబుట్టినవాఁడు, బావ: చూ, స్యాలుఁడు.

ఆత్మనేపదము. పా. క్రియాపదముయొక్క భేదము. (ఆత్మనేపదకర్త్రర్థకము, ఆత్మనేపదకర్మార్థకము, ప్రేరణాత్మనేపద కర్త్రర్థకము, ప్రేరణాత్మనేపద కర్మార్థకము అని భేదములు.)

ఆత్మనేపదకర్త్రర్థకము. పా. కొను అను బంధము గలది. (మైత్రుఁడు వంటకమును వండుకొనియెను.)

ఆత్మనేపదకర్మార్థకము. పా. కొనుపడు రెండును అను బంధములుగఁగలది. (మైత్రునిచేత వంటకము వండుకొనఁబడియెను.)

ఆత్మప్రశంస. సం. వి. అ. న. తన్నుఁదా మెచ్చుకొనుట: చూ, ఆత్మస్తుతి.

ఆత్మభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నలువ, బమ్మ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు; 3. ఈసరుఁడు: చూ, శివుఁడు; 4. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 5. కొడుకు: చూ, పుత్త్రుఁడు. 1; స్త్రీ. 6. కూఁతురు: చూ, పుత్త్రిక. 1.

ఆత్మయోని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. మరుఁడు, డెందమ్ముచూలి: చూ, మన్మథుఁడు.

ఆత్మరక్షణవిధి. అం. కామందక ప్రకరణములు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, కామందకము.

ఆత్మలు. అం. జీవాత్మ, అంతరాత్మ, పరమాత్మ, నిర్మలాత్మ, శుద్ధాత్మ, జ్ఞానాత్మ, మహదాత్మ, భూతాత్మ, సకలాత్మ (9.)

ఆత్మవంచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తన్నుఁగా మోసగించుకొనుట.

ఆత్మవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మనుష్యాది జంతువు: చూ, ప్రాణి. 1; 2. బావమఱఁది కొడుకు, తోఁబుట్టువుకొడుకు: చూ, మేనల్లుఁడు. 1; 3. శృంగారనాయక సచివులలో నొకడు (శృంగారనాయకునకు సచివులు నలుగురు.—పీఠమర్దుఁడు, విటుఁడు, చేటుఁడు, విదూషకుఁడు.): చూ, సచివుఁడు.

ఆత్మసంపర్కము. పా. పుష్పము తనయందుండు పురుషకేసరములలోని పుప్పొడిని తన స్త్రీ కేసరముగుండా అండాశయములోనికిఁ బంపుట. సంపర్కములు:—ఆత్మసంపర్కము- పరసంపర్కము, వాయుసంపర్కము మొ.

ఆత్మస్తుతి. సం. వి. ఇ. న. తన్నుఁదాఁ బొగడుకొనుట: ఆత్మ ప్రశంస.

ఆత్మహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనకిష్టమగునది: ఆత్మనీనము.

ఆత్మామిషము. అం. షోడశసంధులలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

ఆత్మార్థకము. పా. తనయట్లు తమయట్లు ఇట్లు శరణిమాడ్కులను గ్రహించునది.

ఆత్మార్థము. పా. ఆత్మార్థంబు కర్తృపదంబైనచో దాని లింగవచనంబులె విశేషణ క్రియలకునగు. ఆత్మార్థములు.— తాను, తాము. ఇందేది కర్తృ వాచకముగానుండునో దాని

లింగము దాని వచనంబె విశేషణంబునకును క్రియకును నగు. ఉ. రాముఁడు రావణుంబరిమార్చి సీతయుం దాను సౌమిత్రిసహితంబుగఁ బుష్పకారూఢుండై సాకేతంబునకేతెంచె. ఈ వాక్యమునందు తాను కర్తృపదము. తాను అనఁగా రాముఁడు. ఇది పుంలింగము కావునఁ బుష్పకారూఢుండను విశేషణము పుంలింగమందె యున్నది. తాను ఏకవచనము కావున 'ఏతెంచె' అను క్రియయు నేకవచనంబున నున్నది. సీతారాములు తామభిమానించినవారికి దయాళువులై సకల సౌఖ్యంబులొసఁగూర్తురు. ఇక్కడ తాము బహువచనంబున నున్నది. కావునఁ గ్రియయు బహువచనంబున నున్నది.

ఆత్మాశి. సం. వి. న. పుం. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఆత్మీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులతో సంబంధములేనిది, తనది: చూ, స్వాంత్రము.

ఆత్రిగాఁడు. దే. విణ. (ఆత్రము + కాఁడు.) త్వరపడెడువాఁడు: చూ, వేగిరకాఁడు.

ఆత్రము. వై. వి. ఆతుర, తొందఱ: చూ, సంభ్రమము. 1.

ఆత్రేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఋతుమతి, ముట్టుది: చూ, రజస్వల; 2. గోదావరి నదిలోఁ బుట్టిన సప్తగోదావరులలో నొకభాగము: చూ, నది; 3. అత్రిభార్య: చూ, భార్య. (ఇది శబ్దార్థకల్పతరువులోనిది.); 4. అత్రికూఁతురు. (ఇది సంస్కృత ఆంధ్ర నిఘంటువులోనిది.); 5. ఒకానొకగోత్రము: చూ, ప్రవర.

ఆత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు: చూ, చంద్రుఁడు; విణ. 2. అత్రిమహాముని కొడుకు: చూ, ముని. 1.

ఆద. దే. వి. 1. గుండె: చూ, హృదయము. 2; వై. వి. 2.=ఆధి. మనోవ్యథ, వంత: చూ, దుఃఖము; 3. ఆరాటము, విచారము. "క. లేదింకం బగయని ధను,రాదుల దెసవాహనముల యందును సంత్యక్తాదరులై పగతురు నేఁడాద మఱచి నిద్రిపోదురదితతి పాడువడన్." భార. సౌ. 1, ఆ; "క. వినియితఁడెయ్యదియు నెఱుం,గని ముగ్ధుఁడువోలెఁ బల్కఁ గాఁదొడఁగె మనం,బున నింత యాదగల్గిన,ననుమును దాసగొనఁగాఁగణం బేమిరయొకొ." భో. 4, అ. 316: చూ, సంతాపము.

ఆదంత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పళ్ళులేనిది: చూ, రూ-అదంత్రము.

ఆదట. దే. వి. 1. ధర్మము: చూ, పుణ్యము. 1; 2. చెలిమి. "క. ఆదటమును వాసినభి,నోదయులును సోదరులును నొక్కటియైనన్." విష్ణు. వ్య. కాం. 141: చూ, స్నేహము. 1; 3. తనివి: చూ, తృప్తి; అవ్య. 4. అనంతరము, పిదప: చూ, పిమ్మట.

ఆదటవోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట + పోవు.) తనియు. "అయ్యనఘుఁడు దానిఁజిత్తమునవాదట వోవక చూచె." భార. ఆది. 4, ఆ: చూ, తృప్తిపడు.

ఆదత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. లంకెమానిపి, కుదువయుంచిన దాసీఁడు: చూ, సేవకుఁడు.

అదమఱపు. దే. వి. పుణ్యము: చూ, పుణ్యము. 1; 2. కలఁతనొందకుండుట, తత్పరత: చూ, ప్రమాదము.

ఆదరణ. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము: చూ, మర్యాద. (రూ-ఆదరణము.)

ఆదరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆదరింపఁదగినది.

ఆదరబాదర. దే. క్రి. విణ. అతిత్వరగా: (రూ-ఆదరబాదరగా.)

ఆదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రియమైనది: చూ, సౌందర్యము; 2. గౌరవము : చూ, మర్యాద.

ఆదరించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు: చూ, సంభావించు; 2. గౌరవించు: చూ, సన్మానించు.

ఆదరువు. దే. వి. 1.=ఆధారః, ఆసరా: చూ, ప్రాపు. 2; 2. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఆదర్శగజన్యాయము. పా. అంతయేనుఁగు చిన్నయద్దములోఁ గాన్పించునమరీతి.

ఆదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. దర్శనము, చూపు: చూ, లక్షణము. 3; 2. అద్దము, ముఖము చూచుకొను గాజుబిళ్ళ: చూ, ముకురము.

ఆదర్శన్యాయము. పా. అద్దమువలె నిర్మలముగా నుండునమరీతి.

ఆదర్శమలినన్యాయము. పా. అద్దమునకు మకిలిపట్టుకొనిన సులువుగాపోవుననురీతి.

ఆదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. 2: చూ, ఆదర్శనము; 3. అక్షీలము: చూ, ముంజెకొలనూలు; 4. అర్థవివరణము: చూ, టీక; 5. ప్రతిదైన (సకలు) పుస్తకము: చూ, ప్రతి. 2.

ఆదర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది. ఆలోకితము.

ఆదా. హిం. లాభము, ఆదాయము.

ఆదానము. సం. వి. అ. న. 1. గ్రహణము, పుచ్చుకోలు: చూ, ప్రతిగ్రహము. 1; 2. గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారము: చూ, భాండము. 2; 3. రోగకారణము.(స్కందత్రయము.—ఆదానము, నిదానము, చికిత్స: చూ, వైద్యశాస్త్రస్కందములు;స్కందపంచకము.—రూపము, వేదనము, విజ్ఞానము, సంజ్ఞ, సంస్కారములు. ఇవి బౌద్ధశాస్త్రోక్తములు : చూ, స్కందము); 4. అంబులపొదినుండి బాణమును ఎత్తుట.

ఆదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. లాబము: చూ, లాభము. 1; 2. ఆయము: చూ, వచ్చుబడి; 3. ధనము. "గీ. ఇవ్విధంబున నాదాయ మెల్లజెల్ల, నిచ్చలును వెలయాండ్రకునిచ్చియిచ్చి.' శుక. 4, ఆ: చూ, విత్తము. 1; 4. కామప్రక్షిసింధు సంగమము.

ఆదాయి. సం. వి. ఇ. పుం. చింతపిట్ట: చూ, పిన్నగ్రద్ద.

ఆదారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= ఆధారి.

ఆది. సం. విణ 1. మొదటిది: చూ, మొదలు 4; ఇ. పుం. 2 ప్రథమము: చూ, మొదలు. 4. అవ్య. 3. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; దే వి. (1) చిహ్నము, గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

ఆదికము. సం. వి. అ. న. మొదలగు వానిని దెలుపును.

ఆదిః వి. పా. వాల్మీకి.

ఆదికారణము. సం. వి అ. న మొదటిహేతువు

ఆదికొను. దే. అ. క్రి. కన్నువేయు: చూ, దృష్టించు.

ఆదిక్కు. సం. వి. శ. పుం. (తె. ప.):—ఆతట్టు, ఆప్రక్క, ఆవంక, ఆవల, ఆవైపు.

ఆదిగా. సం. అవ్య. మొదలగునవిగా. "అదిగాఁగల వస్తువు లెల్ల."

ఆదితము. సం. సాంతావ్యయము. 1. మొదటు; 2. మొదలగునది; 3. మొదటునుంచి.

ఆదితాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాళభేదము, ఎనిమిది అక్షరముల కాలము: చూ, తాళము. 2; అం. 2 జన్యతాళములుమాటయొకటింటిలో నొకటి: చూ, జన్యతాళములు. (చూ, తాళము. 2.)

ఆదితేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవుఁడు : చూ, వేలుపు.

ఆదిత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలువరాణి: చూ, సరస్వతి. 1; అం. హిందూస్తానము కేడింటిలో నొకటి: చూ, హిందూస్తానములు.

ఆదిత్యహృదయము. పా. సూర్యపరమైనట్టియు, విష్ణుపరమైనట్టియు రామాయణాంతర్గ మగు స్తోత్రము.

ఆదిత్యభక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొద్దుతిరుగుడు*: చూ, సూర్యానువర్తిని.

ఆదిత్యవారము. సం. వి. అ. పుం. భానువారము, ఆదివారము, తొలివారము: చూ, వారము. 2.

ఆదిత్యాంశము. పా. షష్ట్యంశములలో పదునాఱవది: చూ, షష్ట్యంశములు.

ఆదిత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవుఁడు: చూ, వేలుపు; 2. ఎండదొర: చూ, సూర్యుఁడు.

ఆదిత్యులు. పా. వీరు పండ్రెండుగురు—ఇంద్రుఁడు, ధాత, పర్జన్యుఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణువు, అంశుమంతుఁడు, వరుణుఁడు, అజఘన్యుఁ

ఆదిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఆదిదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఆదిపర్వము. అం. భారతపర్వములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, పర్వములు.

ఆదిభిక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం తోల్లంగమయ్య: చూ, శివుఁడు.

ఆదిభౌతికము. అం. తాపములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, తాపములు.

ఆదిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము: చూ, మొదలు. 4.

ఆదిమాంధ్రులు. పా. ఒకానొక తెగవారు. (పంచములు.)

ఆదియామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసనము* (కన్న-దాసవాలీ.): చూ, హాయజీవనమారకము.

ఆదిరాజు. సం. వి. న. పుం. పృథుచక్రవర్తి వైన్యుఁడు: చూ, రాజు. 1.

ఆదివరాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఆదివారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఆదిత్యవారము.

ఆదివెలమలు. మి. వి. బ. వెలమలలో నొక తెగవారు.

ఆదిశక్తి. శక్తులయిదింటిలో నొకటి: చూ, శక్తులు.

ఆదిశక్తులు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సరస్వతి, లక్ష్మి, పార్వతి. (3).

ఆదిశేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పరాజు: చూ, సర్పము.

ఆదిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. భుజింపఁగా మిగిలిన పదార్థము, ఉచ్ఛిష్టము: చూ, ఎంగిలి; విణ. 2. భుజింపఁగా మిగిలినది; 3. ఆనతియ్యఁబడినది; 4. ఉపదేశింపఁబడినది: చూ, ఉపదిష్టము; 5. ఏర్పఱుపఁబడినది: చూ, విహితము; అం. 6. షోడశసంధులలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

ఆదిహేవాళవర్ధని. అం. భిన్నషడ్జవిభాషలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, భాష. 1.

ఆదీనవము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఆయాసము, అతలకుతలము: చూ, శ్రమము. 1; 2. దోషము: చూ, నేరము; న. 3. రాగద్వేషాదులతోఁ గూడిన దుఃఖము: చూ, దుఃఖము; విణ. 4. దోషము: చూ, నేరము; 5. కష్టము: చూ, దుఃఖము.

ఆదీనవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిక్రియ లేనివాఁడు: చూ, దుర్గతుఁడు.

ఆదుకొను. దే. అ. క్రి. 1. తాల్చు. "ఆదుకొన్న కావరమున." రాఘ. 4, ఆ: చూ, వహించు; స. క్రి. 2. పాటించు. "క. అనిశము సిరులం బాదుకొని." రుక్మి. 1, ఆ: చూ, సంభావించు.

ఆదుర్దా. వా. జడుపు: చూ, భయము. 1. (వాడుక.)

ఆదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రియమైనది: చూ, ముద్దు.

ఆదృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదరింపఁబడినవాఁడు; 2. ఆదరించువాఁడు.

ఆదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది: చూ, ఉపాదేయము.

ఆదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 2. ఉపదేశము, మంచిమాట: చూ, హితవచనము; 3. మంత్రోపదేశము. "బ్రహ్మోపదేశము" ఇత్యాది; 4. వ్యాకరణము:—ఒకటిని బోఁగొట్టి వచ్చు మఱియొకవర్ణము లోనగునది.

ఆదేశించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపించు: చూ, సెలవిచ్చు.

ఆదేష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఆజ్ఞాపించువాఁడు; 2. అధ్వర (యజ్ఞము) తంత్రము నుపదేశించువాఁడు: చూ, యజ్ఞకర్త.

ఆదేష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఆద్యంతరహితము. సం. వి. అ. న. 1. నశింపనిది, అనశ్వరము: చూ, శాశ్వతము; విణ. 2. మొదలు తుది లేనిది.

ఆద్యమాషకము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు గురిగింజల యెత్తు.

ఆద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రథమము, మొదటిది: చూ, మొదలు. 4; 2. ముఖ్యము, మేలుతరము: చూ, శ్రేష్ఠము; 3. తినఁదగినది: చూ, భక్ష్యము; 4. మునుపటిది: చూ, పూర్వము. 1.

ఆద్యుదుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమ్మమేడి* (కన్న-కల్లత్తి.): చూ, మేడి.

ఆద్యూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పదిమంది కూడి పానముచేయుస్థలము, అపానము: చూ, పానగోష్ఠిక.

ఆద్యూనుఁడు. సం. విణ. ఒకరిచేతికూటికి కని ట్టుకొనియుండువాఁడు.

ఆద్వయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అద్వయికమ ప్రవర్తకుఁడు.

ఆథర్వణము. సం. వి. అ. న. అథర్వమంత్రముసమూహము. (అథర్వుఁడను ఋషిచేఁ జెప్పఁబడిన వేదము. అభేదోపచారమువలన అథర్వమనఁబడును.) అథర్వమంత్రములసమూహము పేళ్ళు—కారీషము, వార్మణము, సాహసము. (రి.)

ఆథర్వణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అథర్వణవేదము జదివినవాఁడు.

ఆధర్షణము. పా. ద్రోహవిచారణ.

ఆధాతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఆధారిక, నెక్కు కాళ్ళుగల ఒకజాతిజెఱ్ఱి: చూ, జెఱ్ఱి.

ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. న్యాసము, ఉంచుట: చూ, పెట్టుకోలు; 2. కప్పుట: చూ, స్థాపనము; 3. తాలుపు: చూ, ధరణము. 1; పుం. 4. కట్టుగట్టి నీళ్ళు నిల్పిన మడుగు, హ్రదము: చూ, సరస్సు. 1.

ఆధానికము. సం. వి. అ. పుం. ఆధానికమను ఉత్సవము. (ఆధానికము, పుంసవనము, సీమంతోన్నయనము రూ-సీమంతము ఇవి శుభకర్మములు.)

ఆధారకుండము. సం. వి. అ. న. కుండలు లోనగునవి యుంచెడు కుదురు, కుదురు, చుట్టకుదురు: చూ, మట్టు. 3.

ఆధారదండము. సం. వి. అ. పుం. వెన్నెముక: చూ, కల్యము. 1.

ఆధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరువు, ఆసరా: చూ, ప్రాపు. 2; 2. చెఱువు: చూ, సరస్సు. 1; 3. కుదురు, ఆవాపము: చూ, పాదు. 1; 4. గుద్ద: చూ, ముడ్డి; 5. మోసికొనియుండు ఆధారము. "ఆధారచక్రము."

ఆధారశక్తి. పా. సర్వలోకభారము వహింపఁగల శక్తి.

ఆధారాధేయసంబంధము. అం. సంబంధములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, సంబంధములు.

ఆధారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోరిందః : చూ, ధార్య. (రూ-ఆధారిక.)

ఆధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—పై.—; 2: చూ, ఆధాతువు.

ఆధార్మికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మబుద్ధి లేనివాఁడు; రూ-అధార్మికుఁడు.

ఆధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=ఆద, వంత, మనోవ్యధ: చూ, దుఃఖము; 2. ఆగావు: చూ, తాకట్టు; 3. కలుగునసెడి ఆశ: చూ, వాంఛ; 4. వ్యసనము, సేగి: చూ, దుఃఖము; 5. ఇల్లు, ఉనికిపట్టు: చూ, గృహము. 1.

ఆధిక్యము. సం. వి. అ. న. గొప్పదనము, అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

ఆధిదైవికము. సం. విణ. తాపత్రియములలో నొకటి: చూ, తాపత్రియములు.

ఆధిపత్యము. సం. వి. అ. న. దొరతనము: చూ, ప్రభుత్వము.

ఆధిభౌతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భూతములవలనఁ గలిగినది. (భూతము=పృథివ్యాది.) తాపత్రియములలో నొకటి: చూ, తాపత్రియములు.

ఆధిమన్యవము. సం. వి. అ. న. జ్వరమువలనఁ గలిగిన వేడిమి: చూ, జ్వరాగ్ని.

ఆధివేదనికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధివేదననిమిత్తమైనది. స్త్రీధనము. (అధివేదనము=భార్యయుండఁగ మఱలఁ బెండ్లియాడుట.)

ఆధీగవము. సం. వి. అ. పుం. సామభేదములు చతురుపాయములలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు.

ఆధీగవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తల్లితోడఁ బుట్టినవాఁడు: చూ, మేనమామ; 2. మునిభేదము: చూ, ముని. 1.

ఆధీతము. సం. వి. అ. న. 1 చక్కఁగా అధ్యయనము చేయఁబడ్డది; 2. కొంచెము అధ్యయనము చేయఁబడ్డది.

ఆధీన్యము. సం. వి అ. న. అధీనత్వము: చూ, అగపాటు. 2.

ఆధుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది: చూ, ప్రేంఖితము.

ఆధునికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సద్యఃకాలసంబంధమయినది: చూ, ఇప్పటిది; 2. నవీనము, క్రొత్త: చూ, నూతనము.

ఆధునికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొత్తవాఁడు: చూ, నూతనుఁడు.

ఆధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలింపఁబడినది: చూ, ప్రేంఖితము; అం. 2. శిరఃక్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరఃక్రియలు.

ఆధృతము. సం. వి. అ. న. అంతట లేక కొంచెము ధరింపఁబడ్డది.

ఆధేయపర్యాయము. సం. వి. అ. పుం. అలంకారవిశేషము: చూ, హేతువు. 2.

ఆధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచతగ్గది.

ఆధోరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆరోహుఁడు, మావటివాఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు.

ఆధోరూపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అధోరూపమయిన యభిప్రాయము యొక్క ప్రసిద్ధి; 2. అధోరూపమయిన పనియొక్క ప్రసిద్ధి.

ఆధ్మాతము. సం. వి. అ. న. చేక్కఁగా ఊతకఁబడినది.

ఆధ్మాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేప్పుడు చెయ్యఁబడ్డది; 2. కాల్చఁబడినది; 3. గాలిః

చూ, వాయువు; 4. వాతరోగము: చూ, రోగము. 1; 5. దధి: చూ, పెరుగు 1.

ఆధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆత్మ వలనఁ గలిగినది.

ఆధ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. చింత, తలఁపు: చూ, స్మృతి. 1; 2. ఇష్టానిష్టములగు పనులను గుఱించి యాలోచించుట; అం. 3. సంచారి భావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారిభావములు

ఆన. వై. వి. 1.=ఆజ్ఞ, ఉత్తరువు: చూ, సెలవు; అస్యదే. 2. క్రీస్తుశకసూచన. (ఆన=హూణ శకః 1934, స్న=ఫసలీ 1344, శాలివాహన శకాబ్దాః 1856, కల్యాద్యబ్దాః 5035; ఇవి సమానములు.)

ఆనంగ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; విణ. 3. స్వారస్యము నెఱుఁగువాఁడు, వ్యవహారజ్ఞాన మామూలాగ్రము గ్రహించిన వాఁడు.

ఆనంద. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాది అఱువది సంవత్సరములలో నొకటి: చూ, సంవత్సరములు. (రూ-ఆనందము.)

ఆనందకాననము. సం. వి. అ. న. కాశి, బనారస్, వారణాసి: చూ, దేశము.

ఆనందథువు. సం. వి. ఉ. పుం. సంతోసము: చూ, సంతోషము.

ఆనందనము. సం. వి. అ. న. 1.—పై—; 2. చుట్టములు మొదలగువారిశాలింగనాదులచే సంతోషపఱచుట: చూ, సభాజనము.

ఆనందని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బ్రహ్మపట్టణము: చూ, దేశము.

ఆనందపటము. సం. వి. అ. న. పెండ్లిలో వధూవరుల కిచ్చెడు వస్త్రము, సహోఢావస్త్రము. "సహోఢావస్త్ర మానందపట మిచ్ఛంతి సూరయః." హారావళి: చూ, వస్త్రము.

ఆనందభైరవి. పా. నాభి, ఇంగిలీకము, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, వెలిగారము ఈవస్తువులను బాగుగ శుద్ధిచేసి సమభాగములు తీసికొని కల్వానవైచి నిమ్మపండ్లరసమున మర్దించి గుంజాప్రమాణముగ మాత్రలు చేసి నీడను ఎండించి ఒకమాత్ర యిచ్చిన సమస్తరోగములు పోవును. ఇచ్ఛాపథ్యము. మఱియొకవిధము— ఇంగిలీకము తు 1, నాభి తు 2, పిప్పళ్ళు తు 1, మిరియాలు తు 1, శొంఠి తు 1, ఈవస్తువులు కల్వాన వైచి నిమ్మపండ్లపులుసున మూఁడుదినములు విడవకుండ మర్దనచేసి కుప్పెలు కట్టి కార్కుగలిగిన గాజుసీసాలలో భద్రపఱచి వాడుకొనేది. అజీర్ణము, అగ్నిమాంద్యము, జ్వరములు మొ॥ హరించును

ఆనందమయకోశము అం కోశములయిదింటిలో నొకటి: చూ, కోశములు.

ఆనందము. సం. వి. అ. పుం 1. సంతోసము: చూ, సంతోషము; 2. ఆకసము: చూ, విన్ను; 3. వర్షించెడు సూర్యకిరణము; 4. ప్రభవాది అఱువది వత్సరములలో నొకటి: చూ, రూ-ఆనంద; 5. సన్యాసుల సంప్రదాయమును దెలిపెడి గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; అం. 6. మానసిక పూజాకుసుమములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, మానసిక పూజాకుసుమములు.

ఆనందాత్మ. సం. వి. న్. పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

ఆనందాలయము. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుని యొక్క లోకము: చూ, దేశము.

ఆనందించు. సం. అ. క్రి. సంతోసించు: చూ, సంతోషించు.

ఆనందగజపతి. పా. 1757-వ సంవత్సరమున బొబ్బిలియుద్ధములో వీరస్వర్గము గాంచిన విజయరామగజపతిమహారాజుగారికి పితరుఁడు. ఈతఁడు బాలుఁడై యున్నకాలమున యీతని జ్యేష్ఠసోదరుఁడును, ఉషాభ్యుదయమను శృంగార రస ప్రబంధకర్తయునగు శ్రీపూసపాటి వేంకటపతిమహీపాలుఁడే రాజ్యభారమును వహించి తమ్మునికిఁగాఁ బరిపాలన మొనర్చెను; కళింగదేశచరిత్ర. 138 పుట.

ఆనందతీర్థులు. పా. పురుషోత్తమమహాతీర్థులశిష్యులగు నీయానందతీర్థులు భగవత్ పాదాచార్యయను బిరుదమునొంది ద్వైతమతసిద్ధాంతప్రకారము వ్యాససూత్రములకు భాష్యమును వ్రాసిరి. వీరి శిష్యులు నరహరితీర్థులు కళింగదేశమున మండలిక పదవియందుండి శబరులు శ్రీకూర్మముపై దండెత్తివచ్చినపుడు దానిని సంరక్షించిరి కళింగదేశచరిత్ర. 624. పుట.

ఆనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతోషము నొందినది; 2. సంతోష పెట్టఁబడినది.

ఆనందుఁడు, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషముగల మనస్సుకలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

ఆనందోబ్రహ్మ. పా. ఆనందమయమగుబ్రహ్మ, అంతయు ఆనందమయము.

ఆనకట్ట. దే. వి. ఏటియడ్డకట్ట: చూ, సేతువు.1.

ఆనకదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీకృష్ణుని తండ్రి: చూ, వసుదేవుఁడు.

ఆనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కరకాయవంటి మృదంగము, అంక్యము: చూ, వీణె; 2. భేరియను వాద్యవిశేషము: చూ, వీణె; 3. మృదంగాది ధ్వని విశేషము: చూ, స్వరము. 2; 4. ఉఱిమెడి మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 5. ఆఁడుగుటి: చూ, భగము. 12.

ఆనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వంగినది: చూ, భుగ్నము 1; 2. చివర కొంచెముక్రిందికి వంగినది.

ఆనతి. వై. వి.=ఆజ్ఞప్తి. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

ఆనతిచ్చు. ద్వ. స. క్రి. (ఆనతి + ఇచ్చు.) ఆజ్ఞాపించు. "వంక మెల్లఁ బూతమ్మగు నీదు పద్యనని ధాతపడంతియు యానతిచ్చె." కళా. 4, ఆ. 125: చూ, సెలవిచ్చు. (రూ-ఆనతి యిచ్చు.—"మాతృము తెలియవానతియావే." భాగ. కాం. 4, ఆ.)

ఆనద్ధము. సం. వి. అ. న. మృదంగాది చర్మవాద్యము: చూ, వీణె. 2; విణ. 2. కట్టఁబడినది: చూ, సందానితము. 1.

ఆనద్ధవాద్యములు. అం. ఝల్లరి, మురజము, భేరి, పటహము, కరడ, కుడుక్క, హుడుక్క, ఢక్క, డమరుకము, నిస్సాణము, సోల్లుక, ఢాణము, తుంబురి, దుందుభి, మద్దుళ, డిండిమము, ఝర్ఘరము, పణవము. (18.)

ఆననము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖము: చూ, వదనము. 2; 2. నోరు: చూ, వదనము. 1.

ఆనఁబెట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఆజ్ఞనిమ్ము.

ఆనప. దే. వి. ఆలాబువు *: చూ, సొర. (రూ-ఆనబ.)

ఆనపకాయ. ద్వ. వి. 1. నాగస్వరపుకాయ: చూ, సొర; 2. శాకములలో నొకటి, కూర ఆనబ: చూ, సొర; పా. 3. వీణకు పైభాగమున నమర్పఁబడు కాయ; 4. పైపెంకు కండకాయ. (బూడిదెగుమ్మడి, గుమ్మడి మున్నగువానివంటిది.) (ఆనబకాయ.)

ఆనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంపఁబడినది.

ఆనము. సం. వి. అ. పుం. లోపలి వెలికిఁబుచ్చుట, ఉచ్ఛ్వాసము: చూ, శ్వాసము.

ఆనయనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆపత్తి, పొందించుట: చూ, పొందింపు; 2. ఆహరణము, ఆహృతి: చూ, తెచ్చుట.

ఆనయించు. సం. స. క్రి. కొనివచ్చు: చూ, తెచ్చు.

ఆనర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆటపాక: చూ, గృహము.1; 2. ఉదకము: చూ, నీరు; 3. పోరు: చూ, యుద్ధము; 4 పశ్చిమసముద్రతీరమున ద్వారకకు సమీపమునున్న దేశము: చూ, దేశము; బ. 5. మనుష్యులు: చూ, ప్రజ; 6. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; 7. ఇష్టము లేమి: చూ, రోఁత. 2.

ఆనవాలు. దే. వి. 1. రూ-ఆనాలు, గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. (ఆన + పాలు.) జున్ను, కూర్చిక, ఇవురఁగాచినపాలు "సీ. పాలఁ బోల్ వయుఁ గుని పాలు సేయుట కిజ యానవాలన్నట్టు లానవాలు." శశాం. 4, ఆ: చూ, పాలు. 1. (రూ-ఆనాలు.)

ఆనవాలుపట్టు. దే. స. క్రి. గుఱుతుపట్టు: చూ, గుర్తించు.

ఆనాది. దే. వి. కిరాతుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు.1.

ఆనాయము. సం. వి. అ. పుం. 1 చేఁపవల: చూ, వల 1; 2. అంతట తీసికొనిపోవుట.

ఆనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్హపత్యాగ్నిలోనుండి యెత్తి దక్షిణాగ్నియందుంచిన అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఆనాలు. దే. వి. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. కూర్చిక, జున్ను, ఇవురఁగాచినపాలు. "మ. కలమాన్నంబు ఘృతంబుఁ బాయసము శాకవ్రాతముల్ పిండివంటలుఁ బాల్ తేనియ జున్ను వెన్నయుడి యానాలుక్రొ_ఁగల్ చక్కెరల్, ఫలముల్ పానకముల్." రాజశేఖర చరిత్రము: చూ, ఆనవాలు. 2.

ఆనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. దైర్ఘ్యము, నిడుపు: చూ, పొడవు. 2; 2. మలమూత్రబంధరోగము. ఇరువాయికట్టు: చూ, మూత్రకృఛ్రము.

ఆనించు. దే. అ. క్రి. అదుఁగఁజేయు, అను: చూ, పిసుకు. 2.

ఆనిక. దే. వి. 1. ఆశ్రయము, ఆసరా: చూ, ప్రాపు. 2; 2. ఒలిమి: చూ, శక్తి.1; 3. త్రాగుడు: చూ, పానము. 1.

ఆనియ. దే. వి. దద్రురోగము. రూ-ఆనె: చూ, దద్రువు.

ఆనిర్హతము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవతల గుంపు; 2. ప్రాణిసంఘము.

ఆనిగ్రహుఁడు. సం. వి. అ. పుం లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఆనిలి. సం. వి. ఇ. పుం ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము.

ఆనీచదర్శి. సం. వి. న్ పుం బుద్ధభేదము: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

ఆనీతము సం. విణ. (అ ఆ. అ.) 1. పొందింపఁబడినది. చూ, ప్రాప్తము. 1; 2. తేఁబడినది.

ఆనీలయష్టిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. ఆంబుదపలి *: చూ, మూలుగు. 2.

ఆను. దే. వి. 1. జీవస్థానము, కీలకము: చూ, మర్మము.1; 2. ప్రథమము, మొదటిది: చూ, మొదలు. 4; స. క్రి 3. తిను: చూ, సాపడు; 4. అడ్డగించు: చూ, నిరోధించు; 5 పానము చేయు, త్రాగు. "శ్యామశాన్యృతం, బానఁగ జేసెనా చెవులు" భార. అను. 1, ఆ: చూ, త్రాగు; 6. ఆంటు, అదుము. "మోకాళ్ళ సత్స్థలంబున నాని." కళా. 8, ఆ. 266: చూ, పిసుకు. 3; 7. అదుగఁజేయు. "ఆనఁగ రానిశోపమున." కాశీ. 2, ఆ: చూ, పిసుకు.3.

8. భరించు, తాలుచు: చూ, వహించు; అ. క్రి. 9. ఆనికయగు. "ఇంపు సొంపారంగ నానియాని." భార. అర. 6, అ: చూ, వహించు,

ఆనుకట్టు. దే. వి. ఊనుకొనెడు కట్టు: చూ, పట్టుఁగొమ్మ.

ఆనుకూల్యముగ. వి అ క్రి అనుకూలపడు: చూ, పొత్తుపడు.

ఆనుకూల్యము. సం. వి. అ. న. ?ద్దిక : చూ, స్నేహము. 1

ఆనుకొను. దే అ. క్రి, స. క్రి. ఆనికయగు: చూ, వహించు

ఆనుగ దే. వి. అనఁబడు: చూ, సాటి

ఆనుగము. దే వి.రూ—పై.—

ఆనుగు దే. వి.—పై —

ఆనుగుణ్యము. సం. వి. అ. న అనుగుణభావము, ఒద్దిక: చూ, స్నేహము. 1.

ఆనుడుబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు: చూ, లోడు.

ఆనుపూర్వి. సం విశే. న, ఈ. స్త్రీ 1. అనుక్రమము, వరుసక్రమము, ఒకటి వెంబడి ఒకటి: చూ, విధము. 1; 2 అనుక్రమణిక: చూ, పరిపాటి

ఆనుపూర్వ్యము. సం. వి. అ. న —పై—

ఆనువు. దే. వి. బలము: చూ, శక్తి. 1.

ఆనుషంగిక. పా. ఒకదానితో పాటుగా నుండుట.

ఆనుషంగికసాక్ష్యము. పా. అనుబంధిక సాక్ష్యము

ఆనె. దే. వి: చూ, రూ—ఆనియ.

ఆనేత. సం. విశే. (బూ. ఈ. ఋ.) 1: చూ, పొందించువాఁడు; 2: చూ, తెచ్చువాఁడు.

ఆనేతవ్యము. సం వి. అ. న. 1. అనయము: చూ, తెచ్చుట; విశే. 2 పొందింపఁదగినది: ఆనేయము; 3 తేఁదగినది: ఆనేయము, అహార్యము.

ఆనేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1: చూ, ఆనేతవ్యము. 2; 2: చూ, ఆనేతవ్యము. 3

ఆన్వయికుఁడు సం. వి. అ. పుం. కొలఁకతిపుడు: చూ, కొలఁకడు.

ఆన్వీక్షికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దండనీతి, దండనశాస్త్రము; (ఇందు విజ్ఞానము తెలుపఁబడును. అనఁగా నయానయములు తెలుపఁబడును.): చూ, విద్యలు.

ఆపంచశఖము. సం. వి. అ. పుం. పెద్ద సొకుమాను *: చూ, శాకోటము.

ఆపక్వము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిళ్ళు: చూ, పేలి.

ఆపగ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱు: చూ, నది.

ఆపణము. సం. వి. అ. పుం. నిషద్య, అంగడి: చూ, దుకాణము.

ఆపణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వణిగ్వ్యాపారము చేయువాఁడు: చూ, వణిజుఁడు.

ఆపత్కాలమునరక్షించువాఁడు. అం. పితలు అయిదుగురిలో నొకఁడు: చూ, పితలు.

ఆపత్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1 ఆపద, ముప్పు: చూ, విపత్తు; 2. పొందించుట: చూ, పొందింపు.

ఆపత్ప్రాప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆపదఁబొందినవాఁడు: చూ, కడగండ్లమారి.

ఆపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ. ఇడుమ, ముప్పు: చూ, విపత్తు.

ఆపదుద్ధారక్రియ. సం. విశే. అంగపంచకము లో నొకటి: చూ, అంగపంచకము.

ఆపద్గతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆపదఁబొందినది: అభిపన్నము.

ఆపన్నగ్రాముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రామముఁ బొందినవాఁడు.

ఆపన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇడుములగలది; 2. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1.

ఆపన్నసత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-ఆపన్నసత్వా. గర్భిణి: చూ, చూలాలు.

ఆపన్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం, విణ. ఆపదఁబొందినవాఁడు: చూ, కడగండ్లమారి.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకవస్తువునిచ్చి మారుగాపుచ్చుకొన్న మఱియొక వస్తువు, మారకము: చూ, వినిమయము.

ఆపము. సం. వి. అ. న. జలసమూహము, నీరుకుప్ప: చూ, నీరు. 1.

ఆపరేషను. ఆం. 1. వ్యాపారక్రియ; 2 శస్త్రచికిత్స.

ఆపవనము. సం వి. అ. న. తోఁట: చూ, పాత్రము. 6.

ఆపవారకము. సం. వి. అ. పుం. శిల, ఱాయి: చూ, రాయి.

ఆపసోపాలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉచ్ఛ్వాసమునను "వీఁడు అలసి ఆపసోపాలుపడుచున్నాఁడు." తాపమునం దగు ధ్వన్యనుకరణక్రియ: చూ, హాహా.

ఆపస్తంభస్మృతి. ఆం. మూలస్మృతులు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, స్మృతులు.

ఆపస్సు. సం. వి. స. న. నీరుకుప్ప: చూ, నీరు. 1.

ఆపాటున. దే అవ్య ఉన్నట్టుండి: చూ, డబ్బాటు.

ఆపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట: చూ, పతనము; 2. అవలీల, తేలిక: చూ, లాఘవము; 3. తత్కాలము, అకాత్తు: చూ, డబ్బాటు.

ఆపాతలిక. పా. వైతాళీయజాతివృత్తములలో నొకటి. ఇందు రెండవపాదమున నాలుగులఘువులును నొక భగణ, గగములును, కడమపాదములందు నెనిమిది లఘువులు నొక భగణము, గగము గలిగి, రెండవపాదమున యేడింట, కడమ పాదమున తొమ్మిదింట యతిగల వృత్తము: చూ, వృత్తము. 1.

ఆపాదకము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది: చూ, ఉపపాదకము.

ఆపాదనము సం. వి. అ. న. కలిగించుట: చూ, ఉపపాదనము.

ఆపాదించు. సం స. క్రి. సృష్టిచేయు: చూ, సృజించు.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది: చూ, ఉత్పాదితము.

ఆపాదిల్లు సం అ. క్రి. జన్మించు: చూ, పుట్టు. 2. (ప్రే. ఆపాదించు.)

ఆపానము. సం. వి. అ. న. 1. అనేకులు గుంపుఁగూడి వ్యాపారముచేయుచోటు; 2. అనేకులు కల్లు త్రాగెడిచోటు: చూ, పానగోష్ఠిక.

ఆపితము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము 1.

ఆపీడము సం. వి. అ. పుం 1. అదుముడు: చూ, పీడనము; 2. శిరోభూషణము, సిగ నిడిన పూలదండ: చూ, భూషణము. 2; 3. గోడ బయటికి వచ్చిన గృహదారువిశేషము.

ఆపీడితము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) నలపఁబడినది.

ఆపీతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. త్రాగఁబడినది; 2. అత్యల్పము, మిక్కిలి కొంచెము: చూ, స్వల్పము; 3. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; 4. పీతవర్ణమైనది: చూ, వర్ణము. 6.

ఆపీనము. సం. వి, అ న. పాలచేత నిండియుండునది, ఊధము: చూ, పొదుఁగు.

ఆపు. దే. స. క్రి. అపుచేయు: చూ, ఉత్తంభించు.

ఆపుచేయు. దే. స. క్రి. —పై—

ఆపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అష్టవసువులలో నొకఁడు: చూ, వసువులు.

ఆపూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతట పరిశుద్ధమైనది; 2. కొంచెము పరిశుద్ధమైనది.

ఆపూపికము. సం. వి. అ. న. రూ-అపూపము, అప్పచ్చి: చూ, భక్ష్యము.

ఆపూపికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పిండివంటలు చేయువాఁడు లేక అమ్మువాఁడు: చూ, భక్ష్యంకారుఁడు.

ఆపూప్యము. సం. వి. అ. న. అన్నము: చూ, పాదము. 1.

ఆపృక్తము సం. వి. అ. న. అంతట కలిసినది

ఆపృచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములులోనగు వారిని ఆలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట; యాత్రాదులయందు బంధువులు లోనగువారి యాజ్ఞఁ బడయుట. (అని కొందఱు), ఆనందనము: చూ, సభాజనము.

ఆపె. ద్వ్య. స. ఏ. (ఆ + అప.) రూ-ఆమె: చూ, ఆకె.

ఆపేశలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతట మృదువైనది; 2. కొంచెము మృదువైనది.

ఆపోసనము. వై. వి.=ఆపోశనమ్. రూ-ఆపోసనము-అపోసానము: చూ, శుద్ధాచమనము.

ఆపోక. దే. వి. తనివి: చూ, తృప్తి.

ఆపోక్లిబములు. పా. జన్మలగ్నమునకు 3-6-9-12 రాసులు.

ఆపోగండఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పొట్టివాఁడు: చూ, వామనుఁడు 2; 2. పాలపాపఁడు: చూ, శిశువు; విశే. 3. భయశీలుఁడు: చూ, వెఱపరి; 4. వళులు గలవాఁడు: చూ, రూ-అపోగండఁడు; 5. చొట్టపోయిన శరీరముగలవాఁడు: చూ, లేవఁజాలనివాఁడు.

ఆపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట + పోవు) ఆదట పోవు: చూ, తృప్తిపడు.

ఆపోవుట. దే. వి. తనివి: చూ, తృప్తి.

ఆపోవువాఁడు. దే. వి. తృప్తిపడువాఁడు, ఆప్యాయిత: చూ, తనియువాఁడు.

ఆపోశనము. సం. వి. అ. న.=ఆపోసనము: చూ, శుద్ధాచమనము.

ఆపోశనించు. సం. స. క్రి. ఆపోశనము చేయు: చూ, వారుచు.

ఆపోసనము. వై. వి.=ఆపోశనమ్. ఆచమనము, రూ-ఆపోసనము, అపోసానము: చూ, శుద్ధాచమనము.

ఆపోసము. వై. వి.=—వై.—

ఆప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1; 2. ఆప్తమైనది; 3. సత్యమైనది: చూ, సత్యము. 5.

ఆప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి: చూ, సంపత్తి. 1; 2. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1.

ఆప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 2. అయ్యవారు, పవిత్రమయినవాఁడు, అమలుఁడు: చూ, మహనీయుఁడు.

ఆప్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నీటికుప్ప: చూ, నీరు. 1; 2. నీటఁ బుట్టిన సమస్తవస్తువులు; 3. చెంగల్వకోష్టు*: చూ, పారిభాద్యము; 4. క్షౌద్రము, తేనె: చూ, మధువు. 5.

ఆప్యాయనము. సం. వి. అ. న. 1. తనివి: చూ, తృప్తి; 2. సంతోసము: చూ, సంతోషము; 3. బంధువులు చేరుట: ఆప్యాయము

ఆప్యాయము. సం. వి. అ. న. బంధువులుచేరుట: ఆప్యాయనము

ఆప్యాయానము. సం. వి. అ. న. మంచిపుడోలి: చూ, పాలకి.

ఆప్యాయిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఆపోవువాఁడు: చూ, తనియువాఁడు.

ఆప్యాయితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తృప్తిపడినవాఁడు: చూ, తనిసినవాఁడు.

ఆప్రిక్క. దే. వి. చూ, అదిక్క.

ఆప్రిచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకదినములకు వచ్చిన చుట్టమును జూచునప్పుడు గలిగిన సుఖానుభవము. (రూ-ఆప్రిచ్ఛన్నము.)

ఆప్రపదీనము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) పాదాగ్రము కప్పియుండు చీర: చూ, వస్త్రము.

ఆప్లవము. సం వి. అ. పుం. అభిషవము, మునక: చూ, స్నానము 1 (రూ-ఆప్లావము.)

ఆప్లావము సం. వి. అ. పుం స్నానీకవ్రతము

ఆప్లుతుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ.) 1 వేదము నదివిన వెనుక వేరొకయాశ్రమమును బొందక వ్రతయుక్తుఁడై తీర్థస్నానశీలుఁడై యుండు బ్రహ్మచారి: చూ, స్నాతకుఁడు; 2. స్నానము చేసినవాఁడు: చూ, స్నాతుఁడు.

ఆఫలోదయకర్మ. సం. వి. అ పుం ఫలముకలిగెడుదాఁక పనిచేయువాఁడు.

ఆఫీసు. ఆం. కచ్చేరి, ఉద్యోగశాల.

ఆఫుల్లము సం వి. అ. న. 1 కొంచెము వికసించినది; 2 అంతట వికసించినది.

ఆఫ్రికా. ఆం. ఖండము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఖండములు.

ఆబ. దే వి. 1. కనీనిక, కంటినల్లగ్రుడ్డు. "వాని యాబ లణఁగెను": చూ, బిడాలము. 2; 2. కనీనిక, కంటినల్లగ్రుడ్డులోని ప్రతిఫలనము: చూ, తారకము. 1.

ఆబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, గట్టికట్టు; 2. దృఢముగాఁ గట్టుట; 3. నాఁగటికాడికిఁ గట్టెడు త్రాడు: చూ, వల్లె. 2; 4. పశుబంధ రజ్జువు: చూ, వల్లె. 2; 5 చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 6. ఆభరణము, తొడవు: చూ, భూషణము. 2.

ఆబద్ధము. సం. వి. అ. పుం. అలంకారము, తొడవు: చూ, భూషణము. 2.

ఆబలు. దే. వి. బ. సర్షపబీజములు రూ-ఆవలు: చూ, సర్షపము.

ఆబాదు. పా. జనసంకీర్ణము.

ఆబాధ. సం వి. ఆ స్త్రీ అంగలార్పు: చూ, దుఃఖము.

ఆబాలగోపాలము. పా. చిన్నలు మొదలు పెద్దలవఱకు. (అందఱు.)

ఆబాలవృద్ధము. పా. —పై.—

ఆబిడ. దే స. (ఆ + బిడ్డ.) ఆయన్నతి, రూ-ఆబిడే: చూ, అక్క.

ఆబిడే. దే. స. —పై.—

ఆబుకారి. ఆం. రూ- అబ్కారి. (ఎక్సైజు.)

ఆబూతి పై వి =ఆభుక్తి "వీని నాబూతి యపరు వేయుదురు.": చూ, పెనుతిండి.

ఆబూతికాఁడు. పై. విశే. తిండిపోతు: చూ, భిక్షుకుఁడు.

ఆబూరు. అన్యదే గౌరవము "నీవు చెప్పిన పనిచో ఆబూరు దక్కదు." (వా.): చూ, మర్యాద. (ఆబోరు- ఆబోసు. వా.)

ఆబ్కారి. ఆం రూ-ఆబుకారి

ఆబ్దికము సం. వి. అ న. గతించిన పితృదేవతలకు వారికి ప్రతి వత్సరమునఁ జేసెడి కర్మము: చూ, సాంవత్సరికము.

ఆభ. సం వి ఆ స్త్రీ. కాంతి: చూ, వెలుతురు 1.

ఆభరణము, సం, వి, అ. న. 1. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; ఆం. 2. అలంకారము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, భూషణము. 2. (చూ, అనులేపనము.)

ఆభాషణము. సం వి. అ. న 1 చేకొనఁగా మాటలాడుట: చూ, సంభాషణము; 2. బంధుమిత్రులతో మాటలాడుట.

ఆభాసము. సం వి అ పుం. 1. ప్రకాశము: చూ, వెలుఁగు. 3; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. ప్రతిఫలనము, మాఱురూపము తోఁచుట: చూ, ప్రతిబింబము. 1.

ఆభాస్వరము పా. అఱువదినాలుగు భాస్వరదేవ తలు.

ఆభిజాత్యము. సం వి అ. న అభిజాతభావము.

ఆభినివేశము అం. మానసికపూజాకుసుమము లు పదునాలింటిలో నొకటి: చూ, మానసికపూ జాకుసుమములు.

ఆభిముఖ్యము. సం వి. అ న. అభిముఖభావము ఆభిముఖముగా నుండుట.

ఆభిషువు. సం. వి అ పుం. రూ-ఆభీషువు. కిర ణము: చూ, మయూఖము. 1.

ఆభీరపల్లి సం. వి. ఈ స్త్రీ. గొల్లపల్లె: చూ, దేశము.

ఆభీరము సం. వి. అ పుం. ఒకానొక దేశము. చూ, దేశము.

ఆభీరి సం వి ఈ స్త్రీ 1 గొల్లది చూ, మ హాశూద్రి; 2 గొల్లవానిభార్య: చూ, మహా శూద్రి; అం. 3 పంచమజభాషలుపదింటిలో నొకటి: చూ, భాష 1

ఆభీరిక. అం మాళవకైశికిజభాషలు పదుమూఁడిం టిలో నొకటి: చూ, భాష. 1

ఆభీరుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు: చూ, మహాశూద్రుఁడు; 2 నాపితుఁడు, ఓ డవాఁడు: చూ, సంగు

ఆభీలము సం వి. అ. న. 1. కష్టము, బాధ: చూ, దుఃఖము; 2. భయానకరసము, నవరస ములలో నొకటి: చూ, రసములు; విణ. 3 భ యమును పుట్టించునది: చూ, ఉగ్రము

ఆభీలుఁడు. సం. వి అ పుం నీటిఱేఁడు: చూ, వరుణుఁడు. 1.

ఆభీషువు సం. వి. ఉ. పుం 1 కిరణము, కళ కు: వెలుఁగుల 1; 2 త్రాడు : చూ, పా శము 1.

ఆభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=చూ, అభూతి.

ఆభ్రాన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కొంచెము వంకరైనది; అం. 2. వక్షఃక్రియాలయిదింటిలో నొకటి: చూ, వక్షఃక్రియలు.

ఆభూషితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) అంతట లేక కొంచెము భూషింపఁబడినది.

ఆభోగము. సం. వి. అ. పుం 1. వస్తువులయొ క్క-గాని గుణాంగములయొక్క-గాని నిండు: చూ, పరిపూర్ణత; 2 ప్రయత్న ము, పూనిక: చూ, యత్నము; 3. వరుణుని ఛత్రము: చూ, ఛత్రము.

ఆమ్. సం అవ్య. ఒకఁడు చెప్పినదాని నంగీకరిం చుట: అవును.

ఆమ. సం. అవ్య. 1 —చూ.—; 2. అవుగా, కాఁగా; 3. తెలిసి అవుననుట.

ఆమండము సం. వి. అ. పుం=ఆముదము. ఏరం డము * (కన్న-హరుళిగిడ.) · చూ, వ్యాడం బకము (గూ-అమండము)

ఆమండితము. సం. విణ. శృంగారింపఁబడినది, అ లంకృతమైనది.

ఆమంత్రణము సం. వి. అ. న. 1.= ఆమతి. ఆ హ్వానము, పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 2.మ ట్టముగ మెలఁగువారిని ఆగింగవాదులచే సంతోషపఱచుట: చూ, సభాజనము; 3.యా త్రాదులయందు బంధువులలోనగువారి యను జ్ఞఁబడయుట: చూ, పీడ్కోలు. 1.

ఆమంత్రించు. సం. స. క్రి. ఆహ్వానించు: చూ, పిలుచు.

ఆమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) పిలువఁ బడినది: చూ, ఆవాహితము.

ఆమగంధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపక్వమైన మాం సాదుల గంధముగలది, ఉడకని మత్స్య మాం సాదుల కంపుగలవస్తువు: చూ, విస్రము.

ఆమడ. దే. వి. నాలుగుకోసుల దూరము: చూ, యోజనము.

ఆమతి. వై. వి.= ఆమంత్రణమ్. ఆహ్వానము: చూ, సంబోధనము.

ఆమతించు. వై. స. క్రి. 1. ఆహ్వానించు. "ఈ రాజులఁబిల్వఁ బంపుము ధరాసురసంఘము నామతింపుము." భార. అర. 6. ఆ: చూ, పిలుచు; 2 కైసేయు. "గీ ఓలిఁదగుచోట్ల వారిఁగూర్చుండఁబెట్టి, తమ్మలమ్ములు మంచి గంధములు జెంక, పోకి ౘలియుఁ గప్పురము గంధపొడి మొదలగు, మంచిసరకులచే నామతించియంత" అచ్చ. బాల. కాం. 166. చూ, పూజించు.

ఆమతింపు. వై. వి.=ఆమంత్రణమ్. ఆహ్వానము, పిలుపు. చూ, సంబోధనము.

ఆమతిలు. వై. అ. క్రి. ఒప్పించు. చూ, పుట్టు 2. "ఇంపామతిలంగనిల్చ" య. 1, ఆ.—(రూ-ఆమతిల్లు.)

ఆమతిల్లు. వై. అ. క్రి. రూ-—వై.—

ఆమద్రవ్యములు. పా. పాత్రయందుంచు బియ్యము, కూరలు, తాంబూలము, దక్షిణ మొదలగు వస్తుసముదాయము. (పాత్రగ.)

ఆమనస్యము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-అమానస్యము, ప్రసవవేదన: చూ, బిడ్డకట్టు; 2. వంత: చూ, దుఃఖము.

ఆమని. దే. వి. 1. వసంతఋతువు=చైత్రవైశాఖమాసములు, నవకారు, పూఁదఱి, పువ్వుసమయము. ఒకఋతువు: చూ, మాసద్వయము; 2. గ్రీష్మఋతువు=జ్యేష్ఠఆషాఢమాసములు, వెట్టకారు, ఒకఋతువు: చూ, మాసద్వయము; 3. ఉత్సవము. చూ, పండుగ. 2; 4. పండ్లమొక్కవృద్ధి: చూ, ఫలసమృద్ధి; 5. మిక్కిలి సంపద: చూ, సమృద్ధి; 6. పండినపంట యొబ్బిడిచేయు వెడి తావు, కళ్ళము: చూ, ఖలము. 4.

ఆమపూర్వకము. సం. వి. అ. న. అనుక్రమము, వరుస: చూ, విధము. 1.

ఆమబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్తోత్రము చేయఁబడుట; 2. అజీర్ణమువలనఁబుట్టిన రోగము: చూ, రోగము. 1.

ఆమబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1.

ఆమము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెగులు: చూ, రోగము. 1; 2. ఆమరోగము: చూ, రోగము. 1; విశే. 3. ఉడకనిది: చూ, కచ్చము. 1; వై. వి. (1) = ఆపాప. రూ-ఆవము. కుమ్మరివాని ఆమము, కుండలుకాల్చు చోటు: చూ, కావు.

ఆమయము. సం. వి. అ. పుం. తెగులు: చూ, రోగము. 1.

ఆమయాంశము. పా. షష్ట్యంశములలో ముప్పదియేడవది: చూ, షష్ట్యంశములు.

ఆమయావి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) తెవులుగొంటు: చూ, వ్యాధితుఁడు.

ఆమరము. సం. వి. అ. న. 1. కురువేరు * : చూ, హ్రీబేరము; 2. అమరావతి, ఇంద్రుని పట్టణము: చూ, దేశము.

ఆమరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆమరియను ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆమర్షము. సం. వి. అ. పుం. కోపము : చూ, కోపము.

ఆమలకము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, ఉసిరికాయ. ఆమలకి; పుం, న. 2. ఆమలకి, ఉసిరిక *: చూ, శ్రీఫలి. 1.

ఆమలము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వత్థము * : చూ, రావి.

ఆమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, ఆమలకము. 1. 2; 3. నేలయుసిరిక*: చూ, భూమ్యాలకి.

ఆమలకీదళము సం. వి. అ. న. అకుపత్రి *: చూ, రోమశము.

ఆమవడ. వై. వి. మజ్జిగపులుసులోనగు వాని యందు నానవేసిన వడ: చూ, భక్ష్యము.

ఆమాశయము. అం జాఠరికరసములో ఆహారపదార్థములను జీర్ణింపఁజేయు మొదటితిత్తి, అన్నకోశము, కోశములయిదింటిలో నొకటి: చూ, కోశములు.

ఆమిక. వై. వి.=అహమహమిక. రూ-ఆము. నావరము: చూ, మదము. 1.

ఆమిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 కూడు : చూ, పాలవిఱుగుడు; 2. ఇవురఁగాచిన పాలు, కూర్చిక, జున్ను: చూ, పాలు. 1; 3. ఈనిన అయిదాఱుదినములలోని పాలు: చూ, పాలు.1.

ఆమిత. వై. వి. = ఆమంత్రణమ్. ఆహ్వానము: చూ, సంబోధనము.

ఆమితి. వై. వి.= ఆమంత్రణమ్ —వై.—

ఆమిదము. వై. వి. = ఆముండ. ఏరండతైలము. రూ-ఆముదము. దివ్వెచేమురు: చూ, తైలము. (ఇది విరేచనకారి. చంటిబిడ్డలకు ఉగ్గుగా ఆముదము వాడెదరు. ఉగ్గాముదమునకు చిట్టి ఆముదపు గింజలు శ్రేష్ఠము.)

ఆమిషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-ఆమిషము. పొలసు: చూ, మాంసము; 2. తనపని చేకూర్చుకొనుటకై యొకనికి రహస్యముగానిచ్చు ధనము: చూ, లంచము; 3. లాభము, ఒడుపు: చూ, లాభము. 1; 4. సుఖము, సంతోసము: చూ, సంతోషము; న. 5. కరంజకము, కానుగ *: చూ, కాదమ్మము; విణ. (అ. ఆ. అ.) 6. అనుభవింపఁదగిన వస్తువు; 7. పన్ను: చూ, సిస్తు. 1; 8. ఆస, కోరిక: చూ, వాంఛ; విణ.9 చేకూఁదనము మొదలయినది.

ఆమిషాశి. సం. వి. ఇ. పుం, స్. విణ. మాంసము ను దినువాఁడు: చూ, కొవ్వులుఁడు.

ఆమిషి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. జటామాంసి *: చూ, మాంసి. 1; 2. ఒకరోగము : చూ, రోగము. 1.

ఆమీలనము. సం. వి. అ. న. కొంచెము కన్ను మూయుట.

ఆమీలితము. సం. వి. అ. పుం. కొంచెము కన్ను మూయఁబడ్డది.

ఆమీవత్క్షము. సం. వి. అ. న. దేవదారు * : చూ, సూక్ష్మదారువు.

ఆమీషము. సం. వి. అ. న. రూ- ఆమిషము పొలసు: చూ, మాంసము.

ఆము. సం. వి. అ. న. 1.= ఆమిక. మత్తు: చూ, మదము. 1; వై. వి. (1)= అహమ్. గర్వము: చూ, హంకారము; (2)= అహమ్. మత్తు: చూ, మదము. 1.

ఆముకవియు. దే. అ. క్రి (అలము + కవియు.) క్రమ్ము: చూ, వ్యాపించు.

ఆముకొను. దే. అ. క్రి. (అలము + కొను.) —వై.—

ఆముక్తమాల్యద. పా. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు రచించిన యాముక్తమాల్యదను పెద్దనార్యుఁడు రచించినట్లు వాద ప్రతివాదములు కలవు; రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక. 177. పుట.

ఆముక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది (వస్త్రము.): చూ, వస్త్రము; 2. తొడుగఁబడినది (కవచము.) : చూ, బొందడము; 3. భోగించి విడిచినది.

ఆముఖము. సం. వి. అ. పుం. చెప్పుట : చూ, ప్రస్తావము. 3.

ఆముత్రికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరలోక సంబంధమయినది: ఆముష్మికము.

ఆముదపుచెట్టు. ద్వ. వి. (కన్న-హరుళుగిడ.) *: చూ, వ్యడంబకము.

ఆముదపుగింజలశుద్ధి. వా. ఆముదపుపప్పు నేపాళములకు జెప్పినట్లు చేయవచ్చును. లేదా కొబ్బరికాయనీళ్ళలోనుడకఁబెట్టిన శుద్ధియగును.

ఆముదపుపిండి. వా. చెఱుకు, అల్లము, పసుపు, మిర్చి, వంగ, అరఁటి, తమలపాకులు మొదలగు సస్యములకుపయోగము. పశువులకెరువు కలిపివేసిన శ్రేష్ఠము.

ఆముదము. వై. వి. 1.= ఏరండము: చూ, తైలము; 2. ఆముదపుగింజలు: ఆముదములు, ఆముదాలు.

ఆముదములు. వై. వి. బ. ఆముదపుగింజలు: చూ, ఆముదము. 2.

ఆముదాలు. వై. వి. బ.—వై.—

ఆముదాలవలస. వా. దంతవక్త్రుని కోటగల ముఖ గాలవలసయనుగ్రామ మీగ్రామమునకు సమీపమునమున్నది; కళింగదేశ చరిత్ర. 190. పుట.

ఆముష్మికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది: చూ, ఆముత్రికము.

ఆముష్యాయణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధకులుఁడైన తండ్రివలనఁ బుట్టినవాఁడు, అంగములతో వేదముఁ జదువుకొన్నవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

ఆమూలము. సం. క్రి. విశే. కడవెళ్ళ: చూ, మూలమట్టు.

ఆమూలాగ్రము. సం. అవ్య. అడుగుమొదలు కొనవఱకు: చూ, సమూలము.

ఆమృదితము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగా తొక్కఁబడ్డది; 2. కొంచెము తొక్కఁబడ్డది.

ఆమృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగా తోమఁబడినది; 2. కొంచెము తోమఁబడినది.

ఆహో. ద్వ. స. షే. (ఆ + అహో.) తత్సతి. రూ— ఆహా: చూ, ఆశ.

ఆమిత. వై. వి. 1.= ఆమంత్రణమ్. ఆహ్వానము. రూ—ఆమిత: చూ, సంబోధనము; 2. ఉత్సవము: చూ, పండుగ. 2; 3. ఆతిథ్యము, విందు, పరులను భోజనాదికముచే ఆదరణచేయుట. "పేటెలు మ్మేదలకా పొతిలు పెట్టి." ౯ సి. 4, ఆ: చూ, విందు. 2.

ఆమేరసింగ గ్రామము. శా. శ్వేతకాధిష్ఠానవాసియు, సకలకళింగాధిరాజైన ఇంద్రవర్మదేవ నిరాజ్యములో నొక గ్రామము. ఈగ్రామమును ఇంద్రవర్మదేవుఁడు తన యశోపుణ్యాభివృద్ధికై జాతుకర్ణస గోత్రుఁడగు వండస్వామియను బ్రాహ్మణునకు దానముచేసెను; 18. ఇంద్రవర్మదేవుని తామ్రశాసనము; కళింగదేశచరిత్ర. 85. పుట.

ఆమోద. సం. వి. అ. స్త్రీ. జయంతిక *: చూ, సోమిద.

ఆమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూరముగా వ్యాపించెడి పరిమళము: చూ, పరిమళము. 1; 2. చందనము, గంధము: చూ, సుగంధము; 3. సంతోసము: చూ, సంతోషము.

ఆమోది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కర్పూరాది వాసన: చూ, ముఖవాసన; ఇ. పుం. 2. పదియేడు వత్సరముల యేనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఆమోదించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు: చూ, సంతోషించు.

ఆమ్నాతము. సం. వి. అ. పుం. గుంపు: చూ, సమూహము.

ఆమ్నాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శిక్షింపఁబడువాఁడు: చూ, శిక్షితుఁడు; 2. సద్గుణసంపన్నుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

ఆమ్నాతకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగోరంటు*: చూ, గోరంట.

ఆమ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొలిచదువు: చూ, వేదము; 2. గురుపరంపరాగతమైన యుపదేశము, ఉపదేశము, మంచిమాట: చూ, హితవచనము; 3. సద్గురుపరంపరాగతమైన రహస్యోపదేశము: చూ, సంప్రదాయము; 4. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము; 5. కులము: చూ, వంగడము; 6. చదువుట: చూ, పఠనము.

ఆమ్రము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అమ్రము చూతము, రసాలము *: చూ, మామిడి.

ఆమ్రవణన్యాయము. పా. అనేకవృక్షజాతులు గల తోటలో కొన్ని మామిడిచెట్లున్నయెడల దానిని మామిడితోటయను రీతి.

ఆమ్రసేకపితృతర్పణన్యాయము. పా. మామిడిచెట్టు మొదటనే పితృతర్పణముచేసినచో చెట్లకు నీరుపోసినట్లును పితృతర్పణము చేసినట్లును గూడనగు ననురీతి.

ఆమ్రాతకము. సం. వి. అ. పుం.=అంబాళము నల్లమామిడి *: చూ, మామిడి.

ఆమ్రేడించు. సం. అ. క్రి. ద్విరుక్తమగు. "వ. సంయమీశ్వర తిలకంబుల వికస్వరస్వరంబుల నామ్రేడించు వేదమంత్రపఠనంబుల వలన." పా. 5, ఆ.

ఆమ్రేడితము. సం. వి. అ. న. 1. రెండు మూఁడుమాఱులు చెప్పఁబడినమాట. సంతోషసంభ్రమములచేత రెండు మూఁడుమాఱులు పలుకబడిన శబ్దము. 2. వ్యాకరణమున—ద్విరుక్తముయొక్క రూపము.

ఆమ్లకము. సం. వి. అ. పుం. చింత *: చూ, తింత్రిణి.

ఆమ్లఖళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దప్పళము: చూ, పులుసు. 2.

ఆమ్లదళము. సం. వి. అ. పుం. చింత. * (కన్న-హుణిసె.): చూ, తింత్రిణి.

ఆమ్లపంచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుల్లదంపగ పస *: చూ, దంపరసము.

ఆమ్లపాతులము. సం. వి. అ. న. ఆమ్రాతకము, అంబాళము, నల్లమామిడి *: చూ, మామిడి.

ఆమ్లవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధన్యాకాదిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

ఆమ్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-అమ్లము: చూ, పుల్లన 1; విణ. 2. —మైన—; అ. న. 3. బురదమాడ్చు తింత్రిణీఫలముల ముద్ద: చూ, చింతపండు; 4. రూ-ఆమ్లిక, చాంగేరి *: చూ, పులిచింత.

ఆమ్లలోణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ చాంగేరి*: చూ, పులిచింత.

ఆమ్లవేతసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-అమ్లవేతసము. పుల్లప్రబ్బలి *: చూ, ప్రబ్బలి.

ఆమ్లాతకము. సం. వి. అ. పుం.= అంబాళము. ఆమ్రాతకము, కపీతము, నల్లమామిడి *: చూ, మామిడి.

ఆమ్లానము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దగోరంట*. చూ, గోరంట; విణ. 2. అంతటువాడినది. 3. కొంచెముగాడినది; 4. నిర్మలమైనది

ఆమ్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భ్రమణిక, పుల్లబచ్చలి (కన్న-హులిబసళే.): చూ, బచ్చలి.

ఆమ్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-ఆమ్లిక. చింత*: చూ, తింత్రిణి.

ఆయక. ద్వ. వి. (ఆ + అక.) తత్సతి. రూ-ఆయక్క: చూ, అక్క.

ఆయకట్టు. హిం. (ఆయము + కట్టు.) 1. ధనము వచ్చుబడియొక్క నిర్ణయము; 2. ఒకతూము క్రింద నీటిచే తడుపుటకు నిర్ణయింపఁబడిన నేల. "ఆయకట్టు రిజస్టరు."; 3. గ్రామములలోనిభూములవిస్తీర్ణము (తెనుఁగుననాయకట్టు.) "చెఱువు ఆయకట్టు." మొ.

ఆయకము. దే. వి. అగాత్తు: చూ, కొకట్టు

ఆయకశూల్యాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాఁడి లయాయుధముచేతఁ జింపఁబడనివాఁడు.

ఆయకాఁడు. మి. వి. (ఆయము + కాఁడు.) కరణములోనైన ఊరి ఉద్యోగస్థుఁడు, కరణము: చూ, పంజీకరుఁడు.

ఆయక్క. ద్వి. వి. (ఆ + అక్క.): చూ, రూ- ఆయక.

ఆయతి. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంగీతశ్రుతి జాతివిశేషము: చూ, స్వరము. 2.

ఆయతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1; 2. వర్తులదేవాలయము: చూ, వేలుపుటెంకి; 3. దేవాలయము: చూ, వేలుపుటెంకి; 4. బౌద్ధాలయము, చైత్యము: చూ, వేలుపుటెంకి; పుం. 5. దేవతరువు * : చూ, రచ్చ; 6. యజ్ఞశాల, చైత్యము: చూ, గృహము. 1; పా. 7. ద్రవపదార్థములకు వేఁడిమి కలుగఁజేసినయెడల(పొందుమార్పు.) ఆయతనము వృద్ధియగును. ఇట్లగుట "వ్యాకోచము." ఉ. తవ్వెడు నేయి కరగించిన సొల్లగును; పేరుకొనఁబెట్టిన తగ్గును. ఇట్లాయతనము తగ్గుట "సంకోచము." అని పేరు.

ఆయతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దీర్ఘము నిడివి: చూ, పొడవు. 2; వై. వి.= ఆయత్నమ్. ఉత్సాహము, ఆయిత్తము: చూ, యత్నము; అం. 2. స్త్రీస్థానకములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీస్థానకములు.

ఆయతసంప్రదర్శనము. అం. సామపంచకములయిదింటిలో నొకటి: చూ, సామపంచకములు.

ఆయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దీర్ఘము, నిడుపు: చూ, పొడవు. 2; 2. కోపమువలనఁ గలిగిన తేజము: చూ, ప్రభావము. 1; 3. రాఁగలకాలము: చూ, భవిష్యత్తు; 4. ఆయము: చూ, వచ్చుబడి, 5 బహుళము, చాల: చూ, విస్తారము. 1; 6. కూడుకొనుట, కూడిక : చూ, సంయోగము; దే. వి. (1). జ్యేష్ఠాదిమాస చతుష్టయము, సంవత్సరమునందు మూఁడవభాగము, కందాయము: చూ, కారు. 1.

ఆయతికాఁడు. మి. విణ. ధనార్జనపరుఁడు, సొమ్ము ప్రోగుచేయువాఁడు.

ఆయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)=ఆయతము. లోకువ, పరాధీనము: చూ, వశము. 1.

ఆయత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 —వై.—; 2. ఎల్ల. చూ, సీమ. 1; 3. చెలిమి : చూ, స్నేహము. 1; 4. దినము, అహము : చూ, పగలు.

ఆయత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరికి లోఁబడినవాఁడు: చూ, పరాధీనుఁడు.

ఆయత్నము. సం. వి. అ. న.=ఆయతము. ప్రయత్నము: చూ, యత్నము.

ఆయది. దే. స. (ఆ + అది.) ఆశబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైకవచనము: అది రూ-అద్ది- ఆయ్యది.

ఆయన. దే. స. (ఆ + అన.) ఆతఁడు, ఆమనుష్యుఁడు. వీనియందలి ఆశబ్దమునకు మహదర్థకపూజ్యైకవచనము: చూ, అతఁడు.

ఆయప. ద్వ్య. స. (ఆ + అప.) తత్సతి. రూ-ఆయమ: చూ, ఆకె.

ఆయపఱచు. దే. స. క్రి. సాగుబడిచేయు: చూ, సాగుచేయు.

ఆయమ. ద్వ్య స. (ఆ + అమ.) తత్సతి రూ- ఆయప చూ, ఆకె.

ఆయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదాయము: చూ, వచ్చుబడి; 2 భాగధేయము, పన్ను: చూ, సిస్తు. 1; వై. వి. (1) గుఱ్ఱముల చావడి: చూ, వాజిశాల; (2)= ఆయువు, కీలకము: చూ, మర్మము. 1.

ఆయర్లు. దే. వి. అర్మిలి: చూ, వాత్సల్యము.

ఆయలె. దే. అవ్య (ఆ + ఆ + లెమ్ము.) అనాదరమును దెలుపును. "చ. అలరె ప్రియాళు లోర్తు ప్రియమాట వసంతముఁ గాద నప్పుడ, వ్వెలఁది సపత్నిభక్తికిని వేల్పులు మెత్తురు గాన రాగమట్ల, చలమవఁ దన్నుఁ గాడఁగ వసంతుఁడు తా దయసేసెఁ గాక యా, యలె నిజశక్తి నాయనుచు నాపసకుం గొదపెట్టె నీవు నట్ల." ఆము. ర్, ఆ: చూ, అవహేళనము.

ఆయల్లకము. సం. వి. అ. న. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము.

ఆయవాగము. వై. వి.=యాయావరః. ధాన్యాదుల యాచన: చూ, యాచన.

ఆయవి. దే. స. తదర్థకామహద్వాచకబహువచనము.

ఆయశ్శూలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తీక్ష్ణమగు కర్మగలవాఁడు: చూ, తీక్ష్ణకర్మ.

ఆయసము. సం. వి. అ. న. 1. అశ్మసారము, ఇనుము: చూ, లోహము. 1; 2. ఇనుపది: అయోమయము.

ఆయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బచ్చెలి* (కన్న-బసళె.): చూ, బచ్చెలి.

ఆయుష్ఠ్యాగము. సం. వి. అ. న. మోఁకాలి మొదలు: చూ, ప్రజంఘాగ్రము.

ఆయస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడినది: చూ, ఆహతము; 2. కోపము నొందినది: అభినీతము; 3. ఉంపఁబడినది: చూ, ఉపహితము; 4. నిశ్చలమయినది: చూ, ప్రసన్నము. 2; 5 త్రోయఁబడ్డది: చూ, విద్ధము; 6. దుఃఖమునొందినది: చూ, దుఃఖితము; 7. వాఁడి చేయఁబడినది.

ఆయస్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోపగింపఁబడ్డవాఁడు: చూ, రోషణుఁడు.

ఆయాతము. సం. విశే. వచ్చినది.

ఆయానము. సం. వి. అ. పుం. అంకుశము: చూ, సృణి.

ఆయామము సం. వి. అ. పుం 1. దైర్ఘ్యము, నిడుపు: చూ, పొడవు. 2; అవ్య. 2. యామము వఱకు.

ఆయాసకరము. సం. విశే. ఆయాసముతో కూడినది.

ఆయాసపడు. మి. అ. క్రి. (ఆయాసము + పడు.) శ్రమపడు, లంపటపడు: చూ, వేసరు. 2.

ఆయాసపాటు మి. వి. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

ఆయాసపెట్టు. మి. స. క్రి. అలపటపెట్టు: చూ, శ్రమపెట్టు.

ఆయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్లేశము, లంపటు: చూ, శ్రమము. 1; 2. ఉత్సాహము, కడంకః: చూ, యత్నము.

ఆయిటి. దే. వి. బూరుగు*. "ఆ. ఊఁతనీరు చెలఁది నేఁత మాటాయిటి, దూదిరొండ పసుపు తొత్తియక్క, గంబు మేను దీని గహిఁ బుణ్యనుమ్మటు, కప్పురంబు పెట్టి యుప్పుగొనుట." ఆము. 6, ఆ: చూ, శాల్మలి.

ఆయితపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయితము + పడు.) రూ-ఆయిత్తపడు. సిద్ధమగు: చూ, సంతనకట్టు.

ఆయితపాటు. ద్వ. వి. (ఆయితము + పాటు.) రూ-ఆయిత్తపాటు. సర్వసన్నాహనము: చూ, సన్నాహము.

ఆయితపెట్టు దే. స. క్రి. (ఆయితము + పెట్టు,) సిద్ధము చేయు. "సర్వము నాయితపెట్టి." విజ. 2, ఆ: రూ-ఆయిత్తపెట్టు.

ఆయితము. దే. వి, వై. వి 1.=ఆయత్త. సన్నాహము, ఉత్సాహము. రూ-ఆయిత్తము: చూ, యత్నము; విశే 2. ఆయత్తమైనది, రూ-ఆయిత్తము. "గీ. విశ్వ, వ్యాధయుండై తలచీగ యాయితము చేసి." భాగ. విరా.2 ఆ: చూ, సిద్ధము. 2.

ఆయితముచేయు. దే. స. క్రి. రూ-ఆయిత్తము చేయు: చూ, సన్నాహముచేయు.

ఆయిత్తపడు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-ఆయితపడు.

ఆయిత్తపాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ-ఆయితపాటు

ఆయిత్తపెట్టు. దే. స. క్రి: చూ, ఆయితపెట్టు.

ఆయిత్తము. దే. వి, వై. వి. 1.=ఆయత్త: చూ, రూ-ఆయితము. 1; విశ. 2. ఆయత్తమైనది: చూ, రూ-ఆయితము.

ఆయిత్తముచేయు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఆయితముచేయు.

ఆయిదము. వై. వి.=ఆయుధ శస్త్రము. అస్త్ర: చూ, బాణము. 1.

ఆయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వచ్చుబడిగల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

ఆయిన్. సం. వి. న్. పు. ఆదాయముగలవాఁడు.

ఆయివారము. వై. వి.=యాచనావరః, ధాన్యాదుల భిక్షము. రూ-ఆయవారము: చూ, యాచన.

ఆయీ. వై. వి.=ఆర్యా. పూజ్యురాలు: చూ, స్త్రీ.

ఆయీరితము సం. వి. అ. న. పరుంబడిగలదానిచే చెప్పఁబడినది.

ఆయుఃపరిమాణము. అం. ప్రకాశింపఁజేయఁగూడని పదునొకండుకర్మలలో నొకటి: చూ, ప్రకాశింపఁజేయఁగూడనివి.

ఆయుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ, అ. న.=ఆయుధము: చూ, బాణము. 1. (ముప్పదిరెండు ఆయుధములు బాణము. 1.కుఁ జూడనగు.)

ఆయుధశాల. సం వి. ఆ. స్త్రీ. బాణములుంచు ఇల్లు, అంపసాల: చూ, గృహము. 1.

ఆయుధాగారము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

ఆయుధాభ్యాసము. అ. కళ లఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

ఆయుధికుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) ఆయుధము చేత బ్రదుకువాఁడు: చూ, శస్త్రజీవుఁడు.

ఆయుధీయుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) —వై.—

ఆయుధేంద్రము. సం. వి. అ. న. విష్ణుచక్రము, సుదర్శనము: చూ, బాణము. 1.

ఆయురేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవితకాల లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

ఆయుర్దాయము పా. (ఆయుః + దాయము.) మనుష్యులకు 120 సంవత్సరములు పరమాయుర్దాయము. కాని వారివారి ప్రభావాదులచేతను 120 సంవత్సరములకంటె నెక్కువకాలము జీవించువారరుదుగ నుందురు. ఇది త్రివిధము. 1. అల్పాయుర్దాయము = 32 సంవత్సరముల వఱకు; 2. మధ్యాయుర్దాయము=70 సంవత్సరములవఱకు; 3. పూర్ణాయుర్దాయము = 120 సంవత్సరములవఱకు.

ఆయుర్లక్షణము. సం. వి. అ. న: చూ, ఆయురేఖ.

ఆయుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగచికిత్సాశాస్త్రము: చూ, వైద్యము; అం. 2. విద్యలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, విద్యలు.

ఆయువు. సం. వి. స్. న. 1. జీవితకాలము: చూ, వయస్సు; 2. కీలకము: చూ, మర్మము. 1; 3. నెయ్యి. (కన్న-తుప్ప.): చూ, తైలము; అం. 4. ఆయుస్థానము, లగ్నకారకత్వములు పండ్రెండింటిలో నొకటి; (చూ, అష్టమము. 2.): చూ, లగ్నకారకత్వములు; 5. ఎనిమిది, అష్టకము: చూ, దచ్చి.

ఆయుష్కరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది.

ఆయుష్కర్మము. సం. వి. న్. న. మంగలిపని; చూ, ముండనము.

ఆయుష్మంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. విష్కంభాదియోగము లిరువదియేడింటిలో నొకటి రూ-ఆయుష్మత్తు: చూ, యోగములు; విణ. 2. చిరకాలము బ్రతుకునది: ఆయుష్యము.

ఆయుష్మంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు: చూ, పూర్ణాయుర్దాయవంతుఁడు.

ఆయుష్మత్తు. సం. వి. త్. పుం: చూ, రూ-ఆయుష్మంతము. 1.

ఆయుష్మాన్. అం. యోగము లిరువదేడింటిలో నొకటి: చూ, యోగములు.

ఆయుష్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆయువు: చూ, వయస్సు; విణ. 2. ఆయువు గలది ఆయుష్మంతము.

ఆయుస్సు. సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఆయుష్యము: చూ, వయస్సు; 2. ఆయుఃస్థానము: చూ, ఆయువు. 4; 3. జీవస్థానము, కీలకము: చూ, మర్మము. 1.

ఆయుస్థానములు. పా. జన్మలగ్నమున కష్టమస్థానమును (అష్టమస్థానమున కష్టమస్థానమును, అనఁగా) తృతీయస్థానమును నయియున్నవి.

ఆయుస్థానాధిపతులు. పా. తృతీయాష్టమాధిపతులు.

ఆయుఃకారకుఁడు. పా. శని.

ఆయెడ. వై. క్రి. అట, అచ్చట: చూ, తత్ర.

ఆయెనా. సముచ్చ అయినదా,అయింటా. (వా.)

ఆయెను. దే. అవ్య. క్రి. అయినది, బహూవార్థకము, ఆస.

ఆయోగము. సం. వి. అ. వ. వరుంబడికి యజమానత్వము: ఆస్వామిత్వము.

ఆయోగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుంబడికి యజమానుఁడు.

ఆయోగ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, ఆయోగము

ఆయోగము. సం. వి అ. పుం. 1. గంధమాల్యములకానుక; 2. మోక్షవిషయమయిన జ్ఞానము, తెలివి: చూ, బుద్ధి; 3. చేష్ట, చేఁత: చూ, పని. 2; 4. తెగులు: చూ, రోగము.1; 5. మిక్కిలి చుట్టుట, వ్యాకృతము: చూ, పురి. 4; 6. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; 7. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 8. కఠినప్రయత్నము: చూ, రూ-ఆయోగము. 5; అవ్య. 9. కొరవలుకు.

ఆయోగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశ్యస్త్రీకి శూద్రునివలనఁ బుట్టినవాఁడు; 2. భాగ్యవియోగమయినవాఁడు.

ఆయోధనము. సం. వి. అ. న. 1. జగడము: చూ, యుద్ధము; 2. చంపుట: చూ, వధము.

ఆర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=ఆరె. మాదిగవాని సూది. రూ-ఆరె ఎడారె: చూ, చర్మభేదిక; దే. అప. (1) సంబోధనమునందు వచ్చెడి ఆగమము. "రాములార." సె.

ఆరంగపువక్క. దే. వి. మేలగు ఒకవిధమయిన వక్క, పూగఖండము: చూ, వక్క.

ఆరంగము. దే. వి. —వై.—

ఆరంజోతి. వై. వి.=అరుంధతి. వశిష్ఠుని భార్య. "క. చీరచెఱఁగులు ముడియిడి, కూరిమి చిటికెనలు వట్టికొనఁ గూరిచి తా, రారంజోతిని గను నిం, పారఁగ మ్రొక్కించి గప్పు డాలిఙ్గ మునిఙ్గ." నీలా. 3, ఆ: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఆరంబము. వై. వి. 1.=ఆరంభమ్. ప్రయత్నము: చూ, యత్నము; 2. = ఆరంభమ్. ప్రారంభస్థానము: చూ, మొదలు. 4.

ఆరంబించు. వై. వి.=ఆరంభించు. తలపెట్టు: చూ, యత్నించు.

ఆరంభము. సం. వి. అ. పుం.=ఆరంబము. 1; 2. —వై.—; 3. గర్వము: చూ, పొంకారము;

4. తొందఱపాటు: చూ, సంభ్రమము. 1; 5. చేఁపుట: చూ, వధము; 6. చెప్పుట: చూ, ప్రస్తావము. 2.

ఆరంభశూరత్వము. పా. ప్రారంభమున శౌర్యముఁ జూపుట.

ఆరంభించు. సం. అ. క్రి.=ఆరంభించు తలపెట్టు: చూ, యత్నించు.

ఆరకాటి. దే. వి. ఓడనడపువాఁడు, నావికుఁడు: చూ, సరంగు.

ఆరకాఁడు. దే. వి. కృషీవలుఁడు, కమతకాఁడు: చూ, వ్యవసాయి.

ఆరకూటము. సం వి. అ. పుం, న. పిత్తలము ఇత్తడి: చూ, లోహము 1.

ఆరక్తమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ దాసనము*: చూ, హయజీవనమారకము.

ఆరక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుకుంభస్థలముల క్రిందిచోటు, కుంభములసంధి (అని కొందఱు.): చూ, హస్తి; విణ. 2. రక్షింపఁదగినది.

ఆరక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఆరెకుఁడు. బంటు: చూ, తలారి; 2. దక్షిణనాయకుఁడు, జెముఁడు: చూ, యముఁడు; 3. రక్షింపఁదగినవాఁడు, అవిక: చూ, రక్షకుఁడు.

ఆరగించు. వై. స. క్రి. 1.=ఆహరించు. తిను, భుజించు: చూ, సాపడు; 2. పానముచేయు: చూ, త్రాగు.

ఆరగింత. వై. వి.=ఆహారః. ఆహారము, తిండి, సాపడుట: చూ, సాపాటు.

ఆరగింపు. వై. వి.=ఆహారః—వై.—

ఆరఁగూయుట. దే. వి. తెల్లగా నగుట, క్షేమయుక్తము. "సీ. బాలార్క బింబంబులో నారఁగూరిన యంధకార మన." పారిజాతాపహరణము: చూ, తెల్ల. 2.

ఆరగ్వధము. సం. వి. అ. పుం. కర్ణికారము, రేల*: చూ, రేల.

ఆరఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూతినుండి నీళ్ళు వెలుపలికిఁ దెచ్చుట కేర్పఱచిన యంత్రవిశేషము, ఏతాము: చూ, తలము. 2; 2. లోఁతుగల నూయి. (సితకాపురము - పెద్దాపురము - రాజమహేంద్రవరము మున్నగుస్థలములందలి నూతులు.) "శ్రీగ్రాపురపు చెంతాక్రిన్ని ఆరఘట్టముల కుపయోగింతురు." : చూ, నుయ్యి.

ఆరజము. సం. వి. అ. పుం.=ఆరజేము. ఆవజము, రుంజ, డంగురము, పీగణము: చూ, పీణ.

ఆరజేము. దే. వి. 1.=ఆరజమ్.—వై.—; 2. అవ్యక్తమధురధ్వని. "పావురము లారజేంబులు పలుకుచోట." హ్యా. 3, ఆ. 110: చూ, స్వరము. 2; 3. ఇంపు, అందము. "గీ. తుణ్యాచిహ్నంబు లఘుసంబున ఘటింప, సిగ్గువడుగాని కరసఖశిఖరలసిత, జాతి నూత్నక్షతాంకముల్ సమ్మతించు, నారజేమిమీతి యాదుర్విహారహారి" పాండు. 3, ఆ: చూ, సౌందర్యము; విణ. 3. కలకలము, గుంపునఁ బుట్టిన పెద్దమ్రోఁత. "రగడ. ఇంతి పావురపు రొద యేల వినె నారజేము." హ్యా. 3, ఆ. 84: చూ, స్వరము. 2; 4. ఒప్పిదమైనది, మనోజ్ఞము. "సీ. మైఅక సడల్చి యారజేపుఁ బైఁటఘటించి యదిమేలొ యిదిమేలొ యనుచు నడుగు." శశాం. 2, ఆ: చూ, రమ్యము. 3.

ఆరట. దే. వి. వేడుకగా తిరుగుట, వాహ్యాళి: చూ, విహారము. 1.

ఆరటపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఆరటము + పడు.) తపించు: చూ, సంతాపించు.

ఆరటపాటు. ద్వి. వి: చూ, ఆరట.

ఆరటపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆరటము + పెట్టు.) పరితపింపఁజేయు.

ఆరటము. దే. వి. 1. రూ-అరాటము: చూ, సంతాపము; 2. గూ-ఆరాటము. విగహాశ్వాసము: చూ, దుఃఖము

ఆరటించు. దే అ క్రి. పరితపించు, గుర్రపిల్లు: చూ, సంతాపించు

ఆరట్టజము. సం. వి. అ. పుం. ఆరట్టదేశపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము

ఆరట్టము. పా హిందూదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తరమున నుండు ఒకానొక దేశము: చూ, దేశము.

ఆరడము. దే. వి. ప్రూనిః: చూ, యత్నము.

ఆరడి. వై. వి రూ-ఆఱడి. దూఱు: చూ, నింద 1.

ఆరడిసేయు. వై స. క్రి. దూఱు చూ, నిందించు.

ఆరణపక్షి. వై వి. కహ్వము, కొక్కెరొంక: చూ, బకము.

ఆరణి సం. వి ఇ. పుం 1. కుక్కుటము: చూ, కోడి; 2 ఆవర్తము: చూ, నీటిసుడి.

ఆరణ్యకాండ అం. రామాయణకాండలేడింటిలో నొకటి: చూ, కాండలు.

ఆరతి సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఊటుట: చూ, విశ్రాంతి. 2; వై. వి. (1)= ఆరాత్రికమ్. నీరాజనము: చూ, రూ- హారతి.

ఆరనాళకము సం. వి. అ. న. కడుగు: చూ, శుక్తము. 1.

ఆరనాళము. సం. వి. అ. న.—వై.—

ఆరబము. వై. వి. 1. సస్యము "అకీడునక్ వానల్ కల్గకమానె నారబము లెండంజొచ్చె." వి, పు. 2, ఆ. 166: చూ, సస్యము; 2.=ఆరంభమ్. ప్రూనిః: చూ, యత్నము; 3.=ఆరంభమ్. ప్రథమము: చూ, మొదలు. 4.

ఆరబ్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభింపఁబడినది: చూ, ప్రారబ్ధము. 2.

ఆరభటము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని: చూ, స్వనము. 2.

ఆరభటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-ఆర్భటి —వై.—; 2. ఒకానొకవృత్తి. (ఇవి నాలుగు.—కైశికి, ఆరభటి, సాత్వతి, భారతి.): చూ, వృత్తులు; 3 పౌరుషము, విజ్ఞానము: చూ, సామర్థ్యము. 1.

ఆరభటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కువిలుకాండ్రతోఁబోరాడి గెలుచువాఁడు: చూ, భటుఁడు. 1.

ఆరభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకానొకరాగము: చూ, స్వరము. 2.

ఆరము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఆరయు. దే. స. క్రి. 1. రూ-అరయు. అన్వేషించు: చూ, వెతకు; 2. రూ-అరయు, విచారించు: చూ, విచారించు. 1.

ఆరయుట. దే. వి. రూ-ఆరయుట. అన్వేషణము: చూ, వెదకుట.

ఆరవము. సం. వి. అ. పుం. రూ- ఆరావము. ధ్వని: చూ, స్వనము. 2.

ఆరాచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=తూఁచు త్రాసు: చూ, త్రాసు(ఇందు ఆధారము (ఫల్కరమ్.) రెండు కొసలకు మధ్య నున్నది. ఆధారమునకును కొనకును మధ్య నుండు భాగము భుజము (అరమ్.) అనఁబడును. ప్రతి తులాదండమునకును రెండు భుజములుండును. లక్షణములు.—1. దాని రెండుభుజములును సమానమైన పొడవుకలిగియుండవలెను. లేనియెడల, అసమానమైన బరువులు సమానముగా నున్నట్టు కనఁబడును. 2. దాని యాధారము, సరిగా దండమధ్యమునను౦డి,యచ్చటనే యది వ్రేలాడఁదీయఁబడవలెను. 3. దాని యాధారము, ఘర్షణములేక, దండమును మిక్కిలి సులభముగా తిరుగనియ్య

వలెను; లేనియెడల, ఎంతబరువైనను, దండము
ను తిరుగునట్లు చేయక, తక్కువభేదములు
చూపలేకపోవును. ఘర్షణముతగ్గించుటకు సా
ధారణముగా, దానియాధారము. "కత్తియం
చు" (నైఫ్ యెడ్జి) వలె చేయఁబడును.

ఆరాట. దే. వి. రూ-ఆరాటము: చూ, సం
తాపము.

ఆరాటపెట్టు. దే. అ. క్రి. తపించు : చూ, సం
తాపించు.

ఆరాటము. దే. వి: చూ, రూ-ఆరాట. వి, పు
1, అ. 147.

ఆరాటించు. దే. అ. క్రి: చూ, ఆరాటపెట్టు.

ఆరాత్. సం. వి. త్. అవ్య 1.=అరత. సమీప
మునందు: చూ, సమీపము. 1; 2. దూరము
నందు: చూ, దూరము; 3. అశుభము, కీడు:
చూ, హాని. 2; 4. తొడపై భాగము: చూ,
ఒడి, 2; 5. అందము : చూ, సౌందర్యము;
6. కల్లమాట: చూ, వితథము.

ఆరాత్రికము. సం. వి. అ. న.= ఆరతి. నీరాజ
నము: చూ, హారతి.

ఆరాధకుఁడు. సం, విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధిం
చువాఁడు, అర్చకుఁడు, పూజకుఁడు : చూ,
పూజారి.

ఆరాధన. సం. వి. అ. న. రూ- ఆరాధనము.
పూజ: చూ, సపర్య.

ఆరాధనము. సం. వి. అ. న. 1. —పై—;
2. సంతోషము: చూ, సంతోషము; 3. పొం
దు: చూ, లాభము. 1; 4. వంట: చూ, సూ
పకారము.

ఆరాధనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆరా
ధింపఁదగినది: ఆరాధ్యము.

ఆరాధించు. సం. స. క్రి. సంతసపెట్టు: చూ,
పూజించు.

ఆరాధితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధిం
పఁబడినది.

ఆరాధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.): చూ,
ఆరాధనీయము.

ఆరాధ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. శైవ
మతస్థుఁడు; 2. పూజింపఁబడువాఁడు.

ఆరామము. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఆరాము. మ
నుష్యులు వేసి పెంచినతోఁట, ఉపవనము:
చూ, వనము. 2, 2 =ఆరాము, ఇంటిదొడ్డి ఆ
వరణలోని తోఁట: చూ, వనము. 2; 3. ఒక
రకపు చేఁప. చూ, మత్స్యము. 1.

ఆరామములు. అం. దాక్షారామము, భీమారా
మము, అమరారామము, కుమారారామము,
క్షీరారామము. (5.)

ఆరామశాకము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు:
చూ, కందనము. 2; 2 తోఁటకూర: చూ,
మారిషము.

ఆరామశీతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొడపాల *:
చూ, దేవగంధ.

ఆరాము. వై. వి =ఆరామము: చూ, ఆరామము

ఆరాముఖము. సం. వి. అ. న. ఒకరకపుబాణము:
చూ, బాణము. 1; అం. బాణాగ్రములు ప
దింటిలో నొకటి: చూ, బాణాగ్రములు

ఆరాళికుఁడు. సం విశే (అ ఈ. అ.) అడబా
ల: చూ, వంటవాఁడు.

ఆరావము. సం. వి. అ పుం: చూ, రూ-ఆర
వము.

ఆరికె. దే వి. రూ-అరుక. కోద్రవమను సస్య
ము: చూ, సస్యము. 1.

ఆరితేఱు. దే. అ. క్రి. ధైర్యవంతుఁడగు: చూ,
గడికట్టు.

ఆరిమిత్రుఁడు. అం. ద్వాదశరాజమండలములు
పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, ద్వాదశరాజ
మండలములు.

ఆరియము. వై. వి =: చూ, ఆరాసము.

ఆరిరంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతటు ' మింపవల యును అను ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

ఆరివేరపుఁదపసి. వై. వి. (ఆరివేరము + తపసి.) నారదుఁడు, ముళ్ళయాతి: చూ, ముని. 1.

ఆరివేగము. సం వి. అ. పుం 1. రేలు*: చూ, ఉల; వై. వి. (1) రూ-ఆర్వేగము. కలఁత. "ఎ, గీ. తల్లియాసులకోక మూటఁ, పాపకిన్నుండు చెంపగభాగ మనుచు, కంచనాపాటవంబునఁ గొంచుఁ బోయి, యూరివేగంబు చేసిన ఈ రణ మున" కాశీ. 5, ఆ. చూ, క్షోభము. 1; (2)=ఆరివీర్య రూ-ఆర్వేరము. పగ: చూ, విరోధము. 1; (3)=ఆరివీర్య రూ-ఆర్వేరము. కలహము: చూ, యుద్ధము.

ఆరు. దే. వి 1. నూఁగారు: చూ, గోమరాజీ; అ. క్రి. 2. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; 3. నిండు. "విప్రులకు నాహారం బపూపాజ్య పూర్వకమై తిద్దయుఁ దృప్తిగాఁగ మనసారం బెట్టి." (మనసారన్=మనఃపూర్తిగా అనుట.) భో. 3, ఆ. (అడఁగారు, ఒప్పారు ఇత్యాదు లయం దిది వ్యాపారమాత్రబోధక మగును.): చూ, మెంచుకొను. 8; 4. జన్మించు. "ఉ. కర్ణుఁడా, భూరమణుఁడు వడిన్ గదిసి ఘోరశరంబులు మేన నింప నొ, వ్వారుటయుం దొలంగె నతఁడు." భా. కర్ణ. 3, ఆ: చూ, పుట్టు. 2.

ఆరుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. అంగారకగ్రహము: చూ, గ్రహము. 1, 2. కప్పుమేనిగాము, శని: చూ, గ్రహము. 1.

ఆరుక. దే వి: చూ, రూ-ఆరికె.

ఆరుగ. దే. వి. 1. —పై —; బ. 2. ఆరుద్లు: చూ, ధాన్యము.

ఆరుచు. దే. క్రి: చూ, రూ-అర్చు.

ఆరుగూటు. దే. వి 1. దోపిముయొక్క ప్రకటనము. "ఆరుదూటుచేసి నన్నలయించిన ... దే." త్రైత్రయ: చూ, గద్దు. 2; విశే.2. దోపిముయొక్క ప్రకటనమైనది: చూ, గద్దు 2.

ఆరుగొండ ద్వ. వి. 1. ఆగ్రాశము* (కన్న-...రుదిణ.) చూ, దొండ; వై. వి. 2 =ఆగ్రశ. బాం, నల్లగోరంటు*: చూ, గోరంటు.

ఆరుద్రపురుగు వై వి. వాన కురిసి నేల తడగా నుండునపుడు కలుగునట్టి పట్టువంటి దేహము గల యొకానొక పురుగు. (ఆరుద్రము=ఆర్ద్రము): చూ, పట్టుపురుగు.

ఆరుపు దే. వి 1. ప్రణాదము. రూ-అర్పు: చూ, స్వరము. 2; 2. సింహనాదము, ఏనుఁగులు మొదలయినవి భయపడుటకై శూరులు చేయడి ధ్వని. రూ- అర్పు: చూ, స్వరము.2.

ఆరుపోరు దే. వి సంకులరణము, ఎడతెగని యుద్ధము: చూ, యుద్ధము

ఆరుమూడగు. దే. అ క్రి రూ-ఆఱుమూడగు గచ్చువిచ్చగు: చూ, వైకల్యగు.

ఆరుమూడు. దే. వి. రూ-ఆఱుమూడు. గచ్చు విచ్చు: చూ, వైకల్యము.

ఆరురుక్షువు. సం విశే. ఉ. 1. ఎక్క నిచ్ఛ గలవాఁడు; 2. మోక్షము నిచ్ఛగలవాఁడు.

ఆరులు. దే. వి. బ. సస్యవిశేషము, ఆరికెదుబ్బులు: చూ, సస్యము. 1.

ఆరువు. సం. వి అ. పుం. 1. ఒకానొక చెట్టు: చూ, వృక్షము; 2. కర్కటకము, ఎండ్రకాయ: చూ, పీత; 3. పంది: చూ, సూకరము

ఆరూఢపతితుఁడు. సం. వి. అ. పుం ఎక్కిపడిన వాఁడు.

ఆరూఢము, పా. ఆరూఢము యెనిమిదివిధములు. 1. లగ్నారూఢము=దీనికే పద మని పేరు; 2. కోశపదము=దీనికే కోశారూఢ మనియు వాడఁబడును; 3. వాహనపదము; 4. మంత్రి

పదము=సుతపదమని వాడుక కలదు; 5. దార పదము; 6. భాగ్యపదము; 7. నృపపదము= దీనికే రాజ్యపద మనియును గలదు; 8. ఉప పదము. వీటిని అష్టపదములందురు. (1 ఏభావ మునకు ఆరూఢము కనిపెట్టవలెనో అభావము నకు అభావాధిపతి యెన్నవరాశియం దుండు నో దాని కన్నవరాశి ఆపేరుగల ఆరూఢమనఁ బడును. 2, ఏభావమునకు ఆరూఢము కనిపెట్ట వలెనో అభావాధిపతి అభావమందే యున్న యెడల, అదియే ఆ పేరుగల ఆరూఢ మనఁ బడును.)

ఆరూఢమూలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చే క్కిఁగా వేరు దిగినది.

ఆరూఢలగ్నము. పా. జన్మలగ్నమునకు జన్మల గ్నాధిపతి యెన్నవయింటియందునో అయిల్లు మొదలు అన్నవరాశి ఆరూఢలగ్నమగును. ఉ. ఒకజాతకునకు జన్మలగ్నము కుంభము. కుంభాధిపతి కుంభలగ్నమునకు 12 వ రాశియ యిన మకరమందుండెను. గనుక మకరమునకు 12 వ రాశియయిన ధనుస్సు ఆరూఢమయి నది. గనుక ఆరూఢలగ్నము ధనుస్సు.

ఆరూపకము. సం. అవ్య. రూపకాలంకారము వంటిది.

ఆరూపితము సం. అవ్య. తెల్లజిల్లేడు వంటిది.

ఆరూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధిరోహణము: చూ, ఎక్కుడు. 5.

ఆరె. దే. వి. 1. ఏలుజాతి*: చూ, ధాతకి; వై. వి. 2.=ఆరా. చెప్పులు కుట్టెడు సూది, ఆర: చూ, చర్మభేదిక; 3.=ఆరా. ఆయుధ విశేషము. "వ. పేరెలమిం దలపడిన వీరుల వారెలం జీతి వాలులు వ్రేసినట్లు చేసియు." ఉ, హరి 6, అ: చూ, బాణము, 1; వై. విశే. 4. మరాటివాఁడు: చూ, మహా రాష్ట్రుఁడు; అవ్య. 5. ప్రశ్నార్థకము: చూ, పేలాను.

ఆరెకుఁడు. వై వి.=అరకుఁడు. కలవరి: చూ, గిలారి

ఆరెగోల దే. వి. తోత్రము: చూ, ముల్లుకోల.

ఆరెతీఁగె. దే. వి. పానీయవల్లి*: చూ, సువవి శాఖల.

ఆరెపువ్వు. ద్వ. వి ఏలుజాతి*: చూ, ధాతకి

ఆరెబొట్టె. ద్వ. వి. కోడి కాలివ్రేళ్ళకు వెనుక తట్టున సూదివలె ముక్కలివాఁడిగాయుండెడు ఒంటిగోరు.

ఆరెము. దే. వి. 1 అలవభావ, దార్శనభాగము: చూ, భాష 1; వై. వి. 2.=ఆరము: చూ, ఆరామము

ఆరెవడ్లు. ద్వ వి. సూదులవంటి తోఁకలుగల ఒకగకము వడ్లు, అరులు: చూ, ధాన్యము.

ఆరేవతము. సం. వి అ. పుం. రే* చూ, కోల.

ఆరోగణము. వై. వి.=ఆహార ఆరోహణ. రూ- ఆరోగిణము: చూ, పాపాటు

ఆరోగిణము. వై. వి.= —వై— (రూ-ఆరో గణము.)

ఆరోగిణచు, ర్చు దే. స క్రి. భుజించు: చూ, సాపడు.

ఆరోగ్యము. సం. వి, అ, న. రోగములేక యుం డుట: చూ, కల్యత్వము

ఆరోగ్యశాస్త్రము, పా. మానవదేహ మందలి నా నావిధభాగముల పనులనుగూర్చియు, విధులను గూర్చియు, ఆరోగ్యస్థితియందెట్లు ఆయా పనులు నెఱవేర్పఁబడునో అట్టిరీతులను గురిం చియు తెలుపు శాస్త్రము

ఆరోపణము. సం. వి. అ. పుం. ఆరోపించుట: చూ, రూ-ఆరోపము.

ఆరోపము, సం. వి. అ. పుం.—వై.—: అధిష్ఠా నము, ఆరోపణము;-అవ్య. అతి,

ఆరోపించు. సం. స. క్రి. ఆరోపణము చేయు: చూ, పాదుకొట్టు.

ఆరోపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 ఆరోపింపఁబడినది: చూ, ఉపాహితము; 2. ఎక్కింపఁబడినది

ఆరోహకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కెడువాఁడు.

ఆరోహణము సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కుట: చూ, ఎక్కు. 5, 2 నిశ్రేణి: చూ, నిచ్చెన; 3. మొలక: చూ, మొక్క 1; 4. తంతియు, మెట్టు: చూ, సోపానము; 5 =ఆరోగణము: చూ, సాపాటు.

ఆరోహము సం. వి. అ. పుం. 1 రూ-ఆరోహణము: చూ, ఎక్కు. 5; 2. స్త్యోతంస్థితి* చూ, మానేరు; 3. దైర్ఘ్యము, నిడుపు: చూ, పొడవు 2, 4 నితంబము: చూ, పిఱ్ఱ; 5. ఉన్నతి, ఎత్తు: చూ, పొడవు 3; 6. తూము లోనగు వాని కొలఁతవి శేషము; విణ 7. ఉన్నతము, పొడవయినది: చూ, పొడవు. 2

ఆరోహించు సం. స. క్రి. అధిరోహించు: చూ, ఎక్కు. 6.

ఆరోహి. సం. వి. ఇ. పుం. సంగీతాలంకార భేదము: చూ, హేతువు 2.

ఆరోహివర్గగతాలంకారములు. అం. అభ్యుచ్చయము, ఆక్షిప్తము, ఉద్గీర్ణము, ఉద్వాహితము, త్రివర్ణము, నిష్కర్షము, ప్రేంఖితము, బిందువు, విస్తీర్ణము, వేణువు, సంధిప్రచ్ఛాదితము, హాసితము. (12.) (చూ, అలంకారము. 8.)

ఆరోహివర్ణము. అం. వర్ణచతుష్కములో నొకటి: చూ, వర్ణచతుష్కము.

ఆరోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కెటివాఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు; 2. గుఱ్ఱపురౌతు: చూ, పాఅ. 1.

ఆరోహ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఏటు దాఁటు పుట్టి: చూ, దోని. 1

ఆర్గ్యుమెంటు అం. వాదన, వివాదాంశముయొక్క సారాంశమును అధికారికి మనవిచేయుట.

ఆర్గ్వధము సం. వి. అ. పుం. రూ-ఆరగ్వధము*: చూ, రేల.

ఆర్చి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృతమంత్రపాద భేదము.

ఆర్చిబిషప్పు. పా. ఒకానొక క్రైస్తవమతగురువు.

ఆర్చు. దే. అ. క్రి. 1. అఱచు, ధ్వనించు: చూ, శబ్దించు; 2. గోధులు బొబ్బరించు: చూ, శబ్దించు; ప్రే. 3. ఆఱుధాతువునకు అణంచు: చూ, ఆఱిపించు; 4. విసరు: చూ, వీచు; 5 ఆఱఁజేయు; 6. ఉపశమింపఁజేయు; 7. తడియాఁజేయు; 8. నశింపఁజేయు. (రూ- ఆర్చు, ఆర్పు)

ఆర్జకుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) గడించువాఁడు: చూ, సంపాదకుఁడు

ఆర్జన. సం. వి. అ. న. గడన: చూ, సంపాదనము. (రూ-ఆర్జనము.)

ఆర్జనము సం. వి. అ. న. 1 ఛేదనము: చూ, తిన్నన; పుం 2 గగ్గెర*: చూ, పర్ణాసము; అం. 3. రాగయమాంగములు పదింటిలో నొకటి: (చూ, అంగము. 9.), రాగయమాంగములు; 3 సుజ్ఞానదాయకములు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

ఆర్జించు సం. స. క్రి. గడించు: చూ, సంపాదించు

ఆర్జితము, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపాదింపఁబడినది: చూ, సంపాదితము.

ఆర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-అర్జుని. బాహుద యను నది: చూ, నది; 2 అనిరుద్ధుని భార్య: చూ, ఉషాకన్య; 3 రూ-అర్జుని. తెల్లని, తానువుకత్తె: చూ, తెంఫలి; 4 కులట: చూ, అంకులాఁడి.

ఆర్టిక్యులర్ సర్ ఫేస్. ఇం ఎముక ఏముకకు సరిగా అతుకుటకు వీలుగానుండునట్లు ఒకదానిమీఁద నొకటి వెన్నుపూసలన్నియు నుండి పై ఎముక పైరెండు నున్నటిప) దేశములు స్లేంటింగు (దొప్పలు) గా నుండుట.

ఆర్డరు. ఇం ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు

ఆర్తకంఠధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. ఏడుపు: చూ, స్వరము 2

ఆర్తగళము సం వి. అ. పుం 1.=అరుదొండ. నల్లగోరంట*: చూ, గోరంట; 2 =అరుదొండ తుజాలకము*: చూ, దొండ; 3. తుండకేరి, బింబిక*: చూ, దొండ.

ఆర్తజనరక్షణ. పా పేదల (స్త్రీలు మొ॥) సంరక్షణదీక్ష.

ఆర్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) దుఃఖము నొందినది: చూ, దుఃఖితము.

ఆర్తవము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీఋతువు : చూ, ముట్టు 1; 2. పువ్వము, పువ్వు: చూ, సుమము. (ఈ మిశ్రితపువ్వు పటము.ఇందు రక్షకపత్రములు,ఆకర్షణపత్రములు,పురుష కేసరములు, స్త్రీ కేసరము, అండాశయము కలవు.); విశే 3. ఋతుసంబంధమైనది

ఆర్త్రాప్టరములు పా మిడుతలును, గొల్లభామలును ఈయమలోనుములోనివి. ముందుజత రెక్కలు చిన్నవి. వెనుకటివి మడతలు. గుడ్లు పొరచేగప్పఁబడును. ఇవి పచ్చికయందుసంచరించును.

ఆర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1. ఇడుమ: చూ, దుఃఖము; 2. అటని. కోటి: చూ, వింటికొప్పు; వై. వి. (1)=ఆరాత్రికమ్. రూ-ఆరతి: చూ, హారతి; అం. 2. సంచారీభావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారీభావములు

ఆర్తుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖముతో నున్నవాఁడు: చూ, దుఃఖితుఁడు.

ఆర్త్విజ్యము. సం. వి. అ న ఋత్విజునిభావము.

ఆర్థి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. సదృశాది శబ్ద ప్రయోగములచేఁ బూర్ణోపమాభేదము

ఆర్దితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. యాచింపఁ బడినది; 2 హింసింపఁబడినది; వి. అ. న. 3. వాతరోగము: చూ, రోగము 1.

ఆర్దము ద్వ. వి. (ఆఱు + తూము.): ఆఱుతూములు రూ-ఆఱ్దము.

ఆర్ద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 ఆర్ద్రానక్షత్రము, కాలిని: చూ, నక్షత్రము. 1, విశే. 2 తడిసినది: చూ, క్లేదము.

ఆర్ద్రించుట. మి. అ. క్రి తడిసేయు: చూ, నాను. 2

ఆర్ద్రిక. అం ఘృతములు పదింటిలో నొకటి: చూ, ఘృతములు.

ఆర్ద్రకము. సం వి. అ న 1 = అల్లము(కన్న-నాసికొంటి.)*:చూ, శృంగిబేరము (అజీర్ణము పోగొట్టును) 2. అరుద్రపురుగు: చూ, పట్టుపురుగు.

ఆర్ద్రత. సం. వి ఆ. స్త్రీ తడి:చూ, పదను 2

ఆర్ద్రతామాపకము పా. వాయువుయొక్క ఆర్ద్రతనుగనిపెట్టు సాధనము (హైగ్రోమీటర్.); అంతరిక్ష విద్యాధికారులు ప్రయోగింపబడుకల కిదియే ప్రధానము

ఆర్ద్రము. సం. వి. అ. న. 1. అల్లము *: చూ, శృంగిబేరము; విశే 2 తడిసినది:చూ క్లేదము.

ఆర్ద్రవస్త్రము సం వి. అ. న. తడిబట్ట : చూ, పిడప.

ఆర్థికన్యాయము. పా జీవితమందుఁగల ధర్మము. (ఎకనమిక్ లా)

ఆర్థికపరిస్థితులు. పా. జీవితమందుఁగల మంచిచెడ్డలు.

ఆర్థికశాస్త్రము పా. అర్థశాస్త్రము(ఎకనమిక్స్.)

ఆర్థికము. సం. వి. అ. న. వడ్డీచేతఁ బ్రదుకుట: చూ, వృద్ధిజీవనము.

ఆర్థికోత్పాదము. పా. ఆర్థికశోధ.

ఆర్పు. దే. వి. 1 ప్రణాదము, బొబ్బరింత: చూ, రూ-ఆరుపు. 1; 2 సింహనాదము : చూ, రూ-ఆరుపు. 2; స. క్రి. 3. ఆఱుపు: చూ, దక్కించు.

ఆర్ఫనేజీ. ఆం అనాథబాలబాలికా శరణాలయము.

ఆర్బాటము. వై. వి.=ఆర్భట. ధ్వని, చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

ఆర్బిట్రేషన్. ఆం మధ్యవర్తిత్వము.

ఆర్భటము సం. వి అ. పుం. = ఆర్బాటము రూ-ఆరభటము. ధ్వని, చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2

ఆర్భటి సం వి. ఈ. స్త్రీ = ఆర్భాటము. —వై.—

ఆర్య సం. వి. అ స్త్రీ. 1. బాలిక, పదునారేండ్లప్రాయముగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. దుర్గ: చూ, పార్వతి. 1; 3. పూజ్యస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 4. ధాన్యవిశేషము : చూ, ధాన్యము; 5. తల్లి: చూ, మాత; 6. ఆర్యాగీతి. కందపద్యభేదములలో నొకటి. ఇది పథ్యాకందముకన్న నొకగురువు అధికముగా నుండును. ఇదియే సమాజ కందంబనఁబడును. (చూ, కందము): చూ, వృత్తము. 1.

ఆర్యకము. సం. వి. అ. న పితృకార్యము. ఆబ్దికము: చూ, సాంవత్సరికము.

ఆర్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు.) పెనిమిటి: చూ, మారిషుఁడు.

ఆర్యమిశ్రుఁడు. సం వి. అ. పుం గౌరవింపఁబడువాఁడు: చూ, మర్యాదకుఁడు.

ఆర్యాణి. సం వి ఈ. స్త్రీ. పూజ్యురాలు: చూ, స్త్రీ.

ఆర్యావర్తము. సం. వి అ. పుం. 1 పుణ్యభూమి హిమవత్పర్వతమునకును వింధ్య పర్వతమునకును నడుమనుండు దేశము: చూ, దేశము; ఆం 2. దేశము లేబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, దేశములు.

ఆర్యి సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ్యుని యిల్లాలు: చూ, భార్య

ఆర్యుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాషయందు) పెనిమిటి : చూ, మారిషుఁడు; 2. శ్రేష్ఠు. చూ, పోఁడిదల్లుఁడు; విశి. 3.= అయ్య. పూజ్యుఁడు: చూ, మహనీయుఁడు; 4.= అయ్య. తండ్రి . చూ, పితరుఁడు; 5. మంచికులమునఁ బుట్టినవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 6. న్యాయము తెలిసినవాఁడు

ఆర్వేరము. వై. వి.= అరివీర్య రూ-అరివేరము: చూ, అరివీర్యము.

ఆర్షజగతి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన జగతీఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు.

ఆర్షపంక్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ ఋషిప్రోక్తమైన పంక్తి ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు.

ఆర్షబృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన బృహతీ ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు

ఆర్షభి. ఆం. శుద్ధజాతు లేడింటిలో నొకటి: చూ,. జాతులు

ఆర్షభ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁబోతుగా విడువఁదగిన కోడెదూడ: చూ, వృషభము 1

ఆర్షము. సం వి. అ. పుం. 1. ధర్మార్థము వరునివలన గోమిథునము పుచ్చుకొని కన్యకనిచ్చి యథాశాస్త్రముగాఁ జేయు వివాహము: చూ, వివాహము; 2. పదమునొక్క నడుమను పాదముయొక్క కొనను రెండవపాదము గలిగిన మూఁడుపాదముల మంత్రము: చూ, మంత్రము. 1; విశి. 3. ఋషిది; ఆం. 4. వివాహము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, వివాహములు.

ఆర్షిగాయత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన గాయత్రి ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు

ఆర్షిత్రిష్టుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన త్రిష్టుప్ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు.

ఆర్ష్యనుష్టుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన యనుష్టుప్ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు.

ఆర్ష్యుష్ణిక్కు. సం. వి. హ్. స్త్రీ. ఋషిప్రోక్తమైన ఉష్ణిక్ఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు

ఆర్హత. సం. వి. అ. స్త్రీ, స. పూజ్యత్వము, రూ-అర్హత: చూ, యోగ్యత.

ఆర్హతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ, స.—పై.—

ఆర్హతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జైనశాస్త్రమెఱిఁగినవాఁడు.

ఆఱఁగట్టు. దే. స. క్రి. (ఒట్టు) ఆఱవేయు: చూ, ఎండవేయు

ఆఱడి. దే వి. 1. దూఱు. "సీ. రక్తాక్ష మౌక్తికారతి మూర్ధాబ్జాగశాలి నాఱడిరిత్త చేంపుకొంటి." శై. 7, అ. 34: చూ, నింద. 1; విణ 2. పొల్లు, వమ్ము, ప్రయోజనములేనిది: చూ, వ్యర్థము.

ఆఱడిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. పొల్లవోవు "ద్వి. నూఱువేలేండ్లు సన్నుతి తిరేక, యాఱడిపడి భస్మమై యున్నవారు" రా. బాల, కాం: చూ, వ్యర్థమగు; 2. తిట్టుపడు: చూ, దూఱుపడు.

ఆఱడిపెట్టు. ద్వ. అ. క్రి.—పై—

ఆఱడిపోవు. ద్వ అ. క్రి.—పై.— (రూ-ఆఱడివోవు.)

ఆఱపసంద్రము. ద్వ. వి. పాలసముద్రము: చూ, సముద్రము.

ఆఱవేయు. దే స. క్రి. చూ, ఆఱఁగట్టు.

ఆఱాపు. దే. వి. ప్రమోదము, అరపు: చూ, స్వరము. 2. (బ. ఆఱాపులు)

ఆఱు. దే స. 1. ఐదునొకటి: చూ, షట్కము; 2. నూఁగారు: చూ, రోమరాజి; అ. క్రి. 3. అడఁగారు: చూ, శుష్కు. 4; 4 చెడు: చూ, నశించు; 5.తడితీయు,ఎండు: చూ, ఎండుకు. 8.

ఆఱుకుంచెములు వై. వి ఆఱుస: చూ, షట్ప్రసి. "షట్ప్రస్థిపేరాఱుసయాన వెలయు." అం, భా. ద్వి. వై.

ఆఱుగురు. దే. స. ఆఱుమంది. (ఆఱు కు మహత్మహత్వర్థకరూపము.) రూ-ఆఱువురు

ఆఱుమీ. దే. ప్రే. చూ, రూ-ఆర్పు.

ఆఱుతూములు. దే. వి. బ: చూ, అర్ధము.

ఆఱుపలము. మి వి. రూ-ఆఱ్పలము. (పలము= నాలుగు కర్షములయెత్తు.): చూ, పలము. 1

ఆఱుపు. దే. వి: చూ, రూ-అఱపు.

ఆఱుము. దే. వి: చూ, అర్ధము.

ఆఱుమాడగు. దే. అ. క్రి. చూ, రూ-ఆగుమాడగు; అం, శే. 9.

ఆఱుమాడు. దే. వి: చూ. రూ-ఆరుమాడు.

ఆఱుమోముల వేలుపు. ద్వ. వి షణ్ముఖుఁడు, జేమిలిముత్తలు: చూ, స్కందుఁడు.

ఆఱువ. దే. వి. సీను: చూ, దేశము.

ఆఱువాఱు. దే. వి. బ. (ఆఱు + వాదులు.) కొంచెము ఎండుట.

ఆఱువురు. దే. స: చూ, రూ-ఆఱుగురు.

ఆఱుస. ద్వ. వి. (ఆఱు + కుంచెము.): చూ, ఆఱుకుంచెములు.

ఆఱ్తూము. ద్వ. వి. (ఆఱు + తూము.): చూ, రూ-అర్ధము

ఆలంకి. దే వి. 1. కురిచీవంటి పల్లకి: చూ, పాలకి; 2. బాలక్రీడా విశేషము: చూ, బాలక్రీడ.

ఆలంకిగుడి. ద్వ. వి. —పై—. రా, వి. 2, అ. 23.

ఆలంకులు. దే. వి. బ. —ప్రై.— వి, పు. 7, ఆ. 302.

ఆలంబనవిభావము. అం విభావములు రెండింటి లో నొకటి: చూ, విభావములు. (స్త్రీపురు షాదులాలంబన విభావము=రసాధారమనుట.)

ఆలంబము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, ఊఁత: చూ, ప్రాపు. 2.

ఆలంబించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు. ఊఁత కొను: చూ, ప్రాపుగొను.

ఆలంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట: చూ వధము; 2. తాఁకుడు: చూ, స్పర్శము.

ఆలఁగాఁపరి. దే. వి. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. గొల్లవాఁడు. చూ, మహాశూద్రుఁడు. (రూ- ఆలఁగాఁపు- ఆలకాఁపరి- ఆలకాఁపు.)

ఆలకము. సం. వి. అ. పుం పెద్దనీలి * చూ, రంజని.

ఆలకి, దే. వి. 1. నాథుఁడులేనిది: చూ, విధవ; 2. దిక్కులేనిది (వాఁడు.) : చూ, విధవ; 3 ఒకరిమాట వినని అఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఆలకించు. వై. స. క్రి. 1.= ఆలక్షించు పాటించు. "సీ. అంచేలార యాలకించివినుఁడు." చంద్రా. 4, ఆ. 59: చూ, సంభాళించు; 2. ఆకర్ణించు: చూ, విను. 2.

ఆలక్షించు సం. స. క్రి. 1.= ఆలకించు: చూ, సంభాళించు; 2. చూచు: చూ, వీక్షించు.

ఆలగోఁడు బాలగోఁడు. దే. వి. విపరీతధ్వని, పెడబొబ్బ, మొత్తుకోళ్ళు: చూ, స్వరము 2.

ఆలతి. వై. వి.= ఆలప్తిః. రూ-ఆలత్తి- ఆళతి: చూ, స్వరము. 2.

ఆలత్తి. వై. వి.= ఆలప్తిః.—ప్రై.—

ఆలన. దే. వి. ఏలుబడి. "నాఆలన చూడరు." చూ, రక్షణము. (నాఆలనపాలన చూడరు అని వాడుక.)

ఆలపించు. వై. స. క్రి.= ఆలాపించు. రాగము తిన్నఁగా తీయు: చూ, ఆలాపించు.

ఆలపోతు. దే. వి. రూ-ఆఁబోతు: చూ, వృషభము. 1.

ఆలప్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ.= ఆలతి-ఆలత్తి: చూ, స్వరము. 2 (రూ-ఆలాప్తి.)

ఆలప్యాలము. సం. అవ్య. పలుకవలదనుట.

ఆలము సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఆళము. తేలు కొండిముల్లు: చూ, అలము. 2; 2. రూ- ఆలము పసుపువర్ణము గల మట్టి: చూ, హరిదళము; దే. వి. (1) ఆశ్రద్ధ: చూ, మందమేలము. 2; వై వి. (2) హారః. జగడము: చూ, యుద్ధము.

ఆలముచేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. యుద్ధముచేయు; 2. అండముచేయు

ఆలమెకము ద్వ. వి. నక్క: చూ, సృగాలము.

ఆలయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు : చూ, గృహము. 1; (ఇట్లు అనాథశరణాలయము, ముద్రణాలయము, విద్యాలయము. మొ.); 2. దేవాలయము: చూ, వేలుపుటింటి.

ఆలరి. దే. విశ. దుశ్శీలుఁడు, శీలస్వభావాదుల చేత నిందితుఁడు. "ఉ. చాలుఁ బురే సరోజభవ సత్పథవృత్తిఁ దొలంగి కూఁతు ని, ట్లాలరి వై రమింప హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే." భాగ. 3, స్కం: చూ, వ్యాధుఁడు.2.

ఆలఱేఁడు. దే. వి. ఎద్దు, బసవఁడు: చూ, వృషభము. 1.

ఆలవట్టము. వై. వి. 1.=ఆలావర్తమ్. వస్త్రముతో గుండ్రముగాఁ జేసిన విసనకఱ్ఱ : చూ, సురెపాను; 2 =ఆలావర్తమ్. గుడ్డగొడుగు: చూ, ఛత్రము.

ఆలవాలము. సం. వి. అ. న. ఆవాలము: చూ, పాదు. 1.

ఆలసము. వై. వి.=ఆలస్యమ్: చూ, విలంబము.1.

ఆలసించు. వై. అ. క్రి.=ఆలస్యమ్ ఆలస్యము చేయు: చూ, తడయు.

ఆలస్యము సం. వి. అ. న. 1.=ఆలసము: చూ, విలంబము. 1; 2. జడ్డుదనము: చూ, సోమరితనము; 3. మాఱుట: చూ, పర్యయము; పుం. 4. జలమార్జారము, నీరుపంది: చూ, మత్స్యము. 1; అం. 5. సంచారీభావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ. సంచారీభావములు. (స్మరమనోహరుం డగువరుం దలంచుచు నక్కురంగాక్షి సరసంగ లసరసిజాక్షులు తన్నుం బిలువ నెగాదిం జూమిం గాని మారు నుడువకుండె.)

ఆలస్యసమయము. పా. గ్రహసమయము లిరువదియేడింటిలో నొకటి చూ, గ్రహసమయములు. (మిక్కిలి భయమును గలిగించును.)

ఆలస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అలసుఁడు, బద్ధకుఁడు: చూ, సోమరి.

ఆలాగు. దే. అవ్య. రూ-అలాగు: చూ, ఆధా 2.

ఆలాజ్యము. సం. వి. అ. న. వంటకిట్టియలు: చూ, వంటచెఱకు.

ఆలాత. అం. ఆకాశచారులు పదునాఱుగురిలో నొకరు: చూ, ఆకాశచారులు.

ఆలాగము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఆలానము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఏనుఁగును కట్టు కంబము: చూ, స్తంభము. 1; 2 పగ్గము: చూ, సూత్రము. 1.

ఆలానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తములపాకులతీఁగె*: చూ, నాగవల్లి.

ఆలాప. అం. గాంధారగ్రామగతమూర్ఛన లేడింటిలో నొకటి: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు.

ఆలాపనము. సం. వి. అ. న. 1. బంధుమిత్రసంభాషణము, నిండుమాట: చూ, సంభాషణము; 2. రాగాలాపము; చూ, ఆలప్తి.

ఆలాపము. సం వి. అ. పుం. —వై.—

ఆలాపి. అం. శ్రుతు లిరువదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, శ్రుతులు.

ఆలాపించు. సం. స. క్రి. రాగముఁ దీయఁగా నీడ్చు: చూ, రూ-ఆలపించు.

ఆలాపిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 వల్లకి: చూ, వీణె; అం. 2. తతవాద్యము లిరువదింటిలో నొకటి: చూ, తతవాద్యములు.

ఆలాప్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ = ఆలతి- ఆలత్తి: చూ, రూ-ఆలప్తి.

ఆలాబువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. చూ, రూ-అలాబువు *.

ఆలాయము. సం. వి. అ. న. 1. అశ్వశాల: చూ, గ్రహము. 1; వై. వి. (1) గాబు: చూ, పాత్రము 6; విణ. (2) ఆయితమైనది: చూ, సిద్ధము. 2.

ఆలాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= ఆలతి- ఆలత్తి: చూ, ఆలప్తి.

ఆలానము. సం. వి. అ. పుం పైర్లు మొలకోయుట: చూ, లవనము.

ఆలావర్తము. సం. వి అ. న.=చూ, ఆలవట్టము.

ఆలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శ్రేణి: చూ, పంక్తి. 1; 2. చెలికత్తె: చూ, సఖి. 1; 3. తేలు: చూ, వృశ్చికము. (రూ-ఆళి.); దే. వి. (1) పెండ్లాము: చూ, భార్య; విణ. (2) తక్కువైనది. "మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులన్ మానంబు వాటించు వాలిగ పెగ్గంబగుమాట వాటిలెనె." నిర్వ. 5, ఆ: చూ, హీనము. 1.

ఆలింగనము. సం. వి. అ న. కవుఁగిలింత: చూ, కౌఁగిలి.

ఆలింగనములు. అం. 1. ఉరసాలింగనము, ద్రుఘాలింగనము, సర్వాలింగనము, స్పృష్టకాలింగనము, పృథకాలింగనము, అనురూపాలింగనము, గూహనాలింగనము, కుచాలింగనము, లాటికా

లింగనము, నిరూపణాలింగనము, లతావేష్టితాలింగనము, వృక్షాధిరూఢాలింగనము, తిలతండులకాలింగనము, క్షీరకాలింగనము. (14.); 2. అజాతస్మరాలింగనము, జాతస్మరాలింగనము. వీనిలో అజాతస్మరాలింగనము నాలుగు విధములు.- స్పృష్టకము, విద్ధకము, ఘృష్టకము, పీడనము; జాతస్మరాలింగనము యెనిమిదివిధములు.-లతావేష్టితము, వృక్షానిరూఢము, తిలతండులము, నీరక్షీరము, ఊరూపగూహనము, జఘనోపశ్లేషము, కుచాశ్లేషము, లాలాటము.

ఆలింగితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కౌఁగిలింపఁబడినది చూ, ఉపగూఢము.

ఆలింగ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోపుచ్ఛము వంటి ఆకారముగల మృదంగము, ఆగోకు మద్దెల: చూ, మృదంగము 1, విణ. 2. కౌఁగిలింపఁదగినది

ఆలిం మ్. వై. స. క్రి.=ఆలక్షణమ్: చూ, అలకిం మ్.

ఆలిందకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉదుటి చూ, చికోత్రిడము. (రూ-ఆలిందకి.)

ఆలిందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటిచోపా.

ఆలింపన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనివి చూ, తృప్తి

ఆలిగొను. దే. స. క్రి. (ఆలి + గొను.) 1. అపహసించు: చూ, వెక్కిరించు. 8; 2. తిర్కారము: చూ, వంచించు.

ఆలిచిప్ప. దే. వి. జలశుక్తి (జలసామాన్యమునందెల్లఁ బుట్టునది.): చూ, సంకు. 1.

ఆలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూయఁబడినది

ఆలిప్రిదేశము. శా. ఉత్తర ఒరిస్సా రాజగు ముకుందదేవుని చంపి యాతనిమంత్రికుమారుఁడగు రామచంద్రదేవు ఉత్తర ఒరిస్సారాజ్యము నేలుచుండెను. ముకుందదేవుని పుత్రుఁడు ఢిల్లీచక్రవర్తిని శరణు వేఁడఁ జక్రవర్తి రాజా మానసింహునిఁబంపెను. అతఁడు రామచంద్రదేవుని ఒరిస్సారాజుగా నియమించి ముకుందదేవునిపుత్రునకు యీ ఆలిప్రిదేశము నిచ్చెను తరువాత కొంత కాలమునకు రామచంద్రదేవు కటకమున నున్న అఫ్గనులకు సహాయము నొసర్చుచుండెనని విని తిరిగి మానసింహుఁడు ఒరిస్సాపై దండెత్తి అఫ్గనుల నోడించి ఒరిస్సాదేశము మొగల్ రాజ్యములో కలిపివేసెను. ముకుందదేవుని కొడుకగు తెల్ (తెలుఁగు) రాజునకు ఆలిప్రిదేశము పూర్తిగా నిచ్చివేసెను. కళింగదేశచరిత్ర. 662. పుట.

ఆలిప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొందనిచ్ఛ.

ఆలిప్సుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పొందుటకు యిచ్ఛయించినవాఁడు: చూ, వలపుకాఁడు.

ఆలీకులము. సం. వి. అ. న. చెలికత్తెలగుంపు.

ఆలీఢము. సం. వి. అ. న. 1. విలుకాఁడు కుడికాలు ముందటికి చాఁచి నిలుచుట: చూ, సమపదము; 2. విలుకాఁడు రెండు కాళ్ళు సమముగానుంచుకొని నిలుచుట: చూ, సమపదము; విణ 3. నాకఁబడినది; అం. 4. విలుకాని స్థానము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, విలుకానిస్థానములు; 5. అశ్వసంచారమార్గములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు; 6. పుంస్థానకము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, పుంస్థానకములు

ఆలీనమీనము. సం. వి. అ. న. అంతట దాఁగిన మత్స్యములు గలది.

ఆలీనము. సం. వి. అ. న. 1. పాఁతము: చూ, లిబ్బి; విణ. (అ. ఆ. అ.) 2. అంతట లయించియున్నది.

ఆలీనలులాయము. సం. వి. అ. న. అంతటదాఁగిన ఎనుములు గలది.

ఆలీయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట లయించుచున్నది.

ఆలు. దే. వి. 1. పెండ్లాము (దీనికి వ్యుత్పత్తియందు ఆఁడుది యనిమాత్రి మర్థము. "జవరాలు, ధీవరాలు." మొ॥): చూ, భార్య; బ. 2. ఆవులు: చూ, ధేనువు; 3. స్త్రీవాచకమందు వచ్చునది. "జవరాలు, ముద్దరాలు." మొ॥

ఆలుకి. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1 =ఆలకి. గిండికంటి కుండ: చూ, పాత్రము. 6; 2.=అనుగ. ఆనబు*: చూ, సొఱ.

ఆలుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలువు, గెను సు*: చూ, గెనుసుదుంప; 2. చేమగడ్డ*: చూ, చేమ; 3. అనుగు*: చూ, సొఱ.

ఆలులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట పొర్లింపఁబడ్డది.

ఆలుండి. దే. వి. పవిత్రిచరిత్రము: చూ, శీలము.2.

ఆలుబ్ధకము. సం, వి. అ. న. అంతట బోయలు గలది.

ఆలుబ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మిగుల లోభి: చూ, లోభి.

ఆలులేదుచూలులేదు కొడుకుపేరు సోమలింగము. లో. ఒకానొక లోకోక్తి, ఏమియు లేనిదే పేర్లు పెట్టుట.

ఆలువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. రూ-ఆలూవు. గిలంటిక, సన్నమెడగలచెంబు: చూ, పాత్రము. 6; న. 2. రూ-ఆలూవు. కడిమి*: చూ, నీపము; 3. రూ- ఆలూవు. గెనుసు*: చూ, గెనుసుదుంప; 4. రూ-ఆలూవు. ప్లవము: చూ, పడవ.

ఆలూనము. సం. వి. అ. న. అంతటకోయఁబడ్డది.

ఆలూనశాలికులము. సం. వి. అ. న. కోయఁబడిన సంబాళ్లుగలక్షేత్రము: చూ, భూమి. 1.

ఆలూవు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ: చూ, రూ-ఆలువు.

ఆలెగాఁడు. దే. వి. పరిచారకుఁడు: చూ, సేవకుఁడు, 1.

ఆలుపాత్రియ్య. దే. వి. ఒకసారిగ నాలుగయిదు పాత్రములు వేఱువేఱుగాఁ బెట్టి వండునట్లు గ్పఱచిన పాత్రియ్య, గాఁడిపాత్రియ్య: చూ, పాత్రియ్య

ఆలేఖనము. సం. వి. అ. న. 1. గూ-ఆలేఖ్యము. లిఖితము: చూ, వ్రాఁత; 2.రూ-ఆలేఖ్యము. చిత్తరువువ్రాయుట: చూ, చిత్తరువు.

ఆలేఖని సం వి. ఇ. పుం. 1. చిత్తరువు వ్రాసెడు తూలిక: చూ, లేఖని; 2 వ్రాయుసీసపు పోతపుల్ల, పెన్సిలు: చూ, లేఖిని.

ఆలేఖ్యకృత్తు సం. వి. త్ పుం. చిత్తరువు వ్రాయువాఁడు: చూ, ముచ్చి.

ఆలేఖ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-ఆలేఖనము.

ఆలేహ్యము. సం. వి. అ. న. ఆస్వాదింపఁదగినది.

ఆలోకనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఆలోకము. చూపు: చూ, లక్షణము 3; 2. ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3; 3. బట్టువాఁడు చేయు స్తోత్రము: చూ, స్తోత్రము.

ఆలోకము. సం వి. అ. పుం. 1 రూ-ఆలోకనము చూపు: చూ, లక్షణము 3; 2. కోలువు: చూ, కుకూత్రివ. 2.

ఆలోకించు. సం. స. క్రి. చూచు: చూ, వీక్షించు.

ఆలోకితము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) 1. చూడఁబడినది, స్వభావమయిన దృష్టివిశేషము: చూ, ఆదర్శితము; అం. 2. దృష్టిభేదము లెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, దృష్టిభేదములు; 3. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు.

ఆలోచన. సం. వి. ఆ స్త్రీ, అ. న. తలఁపు: చూ, యోచన.

ఆలోచించు. సం. స. క్రి. 1. తలఁచు: చూ, యోచించు; 2. అరయు; చూ, విచారించు1.

ఆలోడనము సం. వి. అ. న. కలఁత: చూ, క్షోభము. 1.

ఆలోడించు. సం. స. క్రి. కలఁగఁజేయు: చూ, కలఁగుండుపెట్టు.

ఆలోడితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కలఁచఁబడినది: చూ, మలినము. 3.

ఆలోన. దే. అవ్య. ఇట్లుండఁగా : ఆలోపల, ఇంతలో.

ఆలోపల. దే. అవ్య. —పై.—

ఆలోమోద్గమము. సం. అవ్య. రోమము మొలిచినది మొదలు.

ఆలోలము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. కదలుచు, చలనము. 1; 2. విషయలంపటము, కార్యముకొఱకు చలయుట.

ఆలోలితము. అం. శిరఃక్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరఃక్రియలు.

ఆలోలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చంచలుఁడు, కాముకుఁడు: చూ, వలపుకాఁడు; 2. స్త్రీయందాసక్తిగలవాఁడు.

ఆలోళితము. అం. శిరోభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, శిరోభేదములు.

ఆల్బకారాపండు. పా. ఆరుకఫలము (హిందీ-ఆలుబుకారా, అర-ఆల్‌పాకదాఫళం.) ఇది పైత్యశాంతి చేయును

ఆవ. దే వి. 1. నిమ్నము, మిక్కిలి పల్లపుప్రదేశము: చూ, బాడవ; 2. వరిపండు నేల, చేను: చూ, పొలము. 2; 3. ఆవాలు.

(క్రూసిఫరే కుటుంబములోనిది, పుష్పదళములు క్రాసుగా ప్లస్ + గుర్తువలెనాలుగు ఉండును.): చూ, సర్షపము, బ. 4. సర్షపబీజములు, ఆవలు: చూ, సర్షపము. (ఆవాలు అని వాడుక.)

ఆవంక. దే. వి: చూ, అదిక్కు.

ఆవంత. దే. వి. గొప్పవెత.

ఆవకాయ. దే. వి. ఊరుఁగాయ: చూ, రుచిఁగాయ. (బెల్లపు ఆవకాయ, అల్లపుఆవకాయ, వెల్లుల్లి ఆవకాయ మొదలగునవి.)

ఆవగింజలు. దే. వి. బ. సర్షపబీజములు : చూ, సర్షపము.

ఆవగుండ. దే వి ఊరుఁగాయపిండి.

ఆవజము. వై వి.=ఆగజః. రుంజ అను వాద్యము: చూ, వీణ.

ఆవటము దే వి 1. మైత్రి,పొత్తు:చూ,సంయోగము; విశే. 2. పొందికయైనది. "ఎ, కీవలయుసంపద లందు నావటము వటము." భాగ. 4, స్కం, 186 చూ, సంయుక్తము

ఆవటముచేయు దే. స. క్రి. పొందికపఱచు. "సీ. మోఁచేతి వంపుగా ముడిచిపట్టిన కేల వరదాభయంబు లావటముచేసి." పాండు. 2,ఆ. 229: చూ, పొందికపఱచు.

ఆవటించు దే. ప్రే. అనుకూలపడు: చూ, పొందుపడు.

ఆవటిల్లు దే అ. క్రి. వై =ఆవాహ. "గీ. అతఁడుఁ గొలుపాంగ్రణములనుండి హరువు దెరువు, లావటిలఁ దెల్ప." రామా. 5, ఆ. 175: చూ, పొందుపడు.

ఆవట్టజము. సం. వి. అ. న పారశీకాశ్వము: చూ, హయము.

ఆవడ. దే వి. 1. కార్పణ్యః: చూ, బీఱ. 2; 2. రూ-ఆవవడ. మజ్జిగపులుసులోనగువానియందు నానవేసిన వడ: చూ, భక్ష్యము.

ఆవడి. దే. వి. రూ-హావడి. ఉపద్రవము. "క. మానుగ జగముల యావడి, మానుపఁగాఁ గోరి." అష్ట. సుం, కాం: చూ, విపత్తు.

ఆవణ్యాపురి. శా. క్రి, శ 388 సంవత్సరమున వధూవల్లభమల్ల దేవనందివర్మఅను బాణరాజు 12,000 గ్రామములను యీపురిరాజధానిగాఁ జేసికొని పరిపాలించెను. రాజరాజ-శేఁద్రి పట్టాభిషేక సంచిక. 98. పుట.

ఆవలి స్నానమ్మకుయేఱఁబారినదట, లో. ఒకానొక లోకోక్తి.

ఆవపనము. సం. వి. అ. న. 1. కాఁగు, గూన: చూ, పాత్రము. 6; 2. గోనియ: చూ, గోనె.

ఆవపాలు. దే. అ. క్రి. భావముదయించు, జ్ఞప్తికివచ్చు: చూ, స్ఫురించు. 2.

ఆవము. వై. వి. 1.= ఆవాపః. కుమ్మరి కుండలు లోనగునవి కాల్చుటకేర్పఱచిన (కావు): చూ, కావు 5, 2 దూషణము: చూ, నింద. 1; 3.= హిం. జగడము, లడాయి : చూ, యుద్ధము.

ఆవరణలు. పా. పశువులనుండియు, ఇతర మృగములనుండియు, దొంగలనుండియు, తమసస్యములకు నష్టము కలుగకుండ కాపాడుకొనుటకు వ్యవసాయదారుఁడు తన పొలముచుట్టు కట్టు హద్దులు. ఇవి రెండువిధములు.–ఇటుక, రాయి మొదలగువానిచే కట్టఁబడుగోడలును, కంప, కఱ్ఱలు వీనిచే నేర్పఱచు కంచెలును ఒకవిధమయినవి. కిత్తనార, బొమ్మచెముడు మొదలగు ముండ్లచెట్లను వరుసగా పాఁతుటవలన నేర్పడు నావరణలు మఱియొకవిధమైనవి.

ఆవరణము సం. వి. అ న. ఆచ్ఛాదనము, [illegible]: చూ, వ్యవధానము. 3.

ఆవరణములు. అం. పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాహంకార మహత్తత్త్వములు. (7); ప్రకృతితోఁ గూడ అష్టావరణములగు (8.)

ఆవరించు. సు. స. క్రి. చుట్టుకొను : చూ, వేష్టించు.

ఆవరించుకొను. మి. స. క్రి.—పై.—

ఆవరింత. దే. వి. 1. రూ–ఆవలింత: చూ, హాళిక; 2. ఆక్రమణము: చూ, పురి. 4.

ఆవర్జనము. సం. వి అ. న. ఆకర్షణము, ఈడుపు చూ. లాగు 3.

ఆవర్జా. హిం. వి. అసామివారీలెక్క. (కాతా.) (లెడ్జరు.)

ఆవర్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలతామర *: చూ, పద్మము. 1.

ఆవర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రవృత్తి: చూ, మరలఁబాటు; 2. పాదముయొక్క వర్లె: చూ, వర్లె. 4.

ఆవర్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నులితడ *: చూ, మహాబల.

ఆవర్తనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. మరలఁదగినది; 2. వర్తింపఁదగినది.

ఆవర్తకము. అం. అలంకారములేడింటిలోనొకటి: చూ, అలంకారము. 3

ఆవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపు సుడి: చూ, [illegible]యము; 2. నీటి సుడి: చూ, సుడి. 1, 3. శరీరమందలి సుడి: చూ, సుడి. 1; 4. రోమావర్తము: చూ, సుడి. 1; 5 భ్రూమధ్యావర్తము: చూ, సుడి. 1; 6. మెడపై సుడి చూ, సుడి. 1; 7. గాలిసుడి: చూ, సుడి.1, (ఇత్యాదులు); 8. అప్రవృత్తి: చూ, మరలఁబాటు; 9 పాదముయొక్క వర్లె: చూ, వర్లె 4; 10. ఆవర్తకమను మేఘము: చూ, మేఘము. 1; అం. 11. మేఘములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, మేఘములు; 12. మేఘములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, మేఘములు; 13 ఆవర్తరూపము లెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆవర్తరూపములు; 14. భౌమమండలములు పదింటిలో నొకటి: చూ, భౌమమండలములు; 15. కరణములు నూటయొనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఆవర్తరూపములు. అం. అశ్వమునకు క్రిందిపెదవియందుఁగల సుళ్ళు. శుక్తి, ఆవర్తము, ముఖసంఘాతము, పాదుక, అర్ధపాదుక. అవలీఢము, [illegible] [illegible]. (8)

ఆవర్తించు. సం. స. క్రి: చూ, వర్తించు.

ఆవర్తితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలి నది: చూ, నివర్తితము; 2. వర్తింపఁబడినది; అం 3 జంఘాక్రియలైదింటిలో నొకటి చూ, జంఘాక్రియలు.

ఆవల. దే. వి (ఆ + వలను) 1. అప్రిక్కు: చూ, ఆదిక్కు; 2. అనంతరము: చూ, పిమ్మట.

ఆవలి. సం. వి ఇ స్త్రీ. 1. చాలు : చూ, పంక్తి. 1; దే. వి. (1) రూ-ఆవళి. ఉపద్రవము చూ, విపత్తు; 2. ఇబ్బంది, కష్టము: చూ, దుఃఖము; (3) అధికము : చూ, హెచ్చు. 1.

ఆవలించు. సం. అ. క్రి. రూ-ఆవులించు: చూ, జృంభించు.

ఆవలింత. దే. వి: చూ, రూ-ఆవరింత.

ఆవలిమొన్న. ద్వ. వి. మొన్నటికి పూర్వదినము

ఆవలివాఁడు ద్వ. వి. ఎల్లుండికి పరదినము: ఆవలియెల్లుండి.

ఆవలియెల్లుండి. ద్వ వి.—పై.—(ఆవలియెల్లుండికి పరదినము=అటావలి రొల్లుండి.)

ఆవలఈవల. ద్వ. క్రి. ఈప్రకారముగ : చూ, ఇటుల.

ఆవశము. సం. వి. అ. పుం. ఇష్టానిష్టములగు పనులయందుఁగలిగెడి తొందర చూ, సంభ్రమము. 1.

ఆవశ్యకము. సం. వి. అ న. 1, అక్కఱ: అవశ్యము, అవ్య-అనయము; (తె ప):— అక్కఱ; తద్వి:—మిక్కిలి అక్కఱ.—ఆవశ్యావశ్యకము; విశే. 2. అక్కఱైనది: ఆవశ్యము.

ఆవశ్యము.—పై.—

ఆవసథము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు : చూ, గృహము. 1.

ఆవసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బుద్ధము, ముగిసినది. (ధాన్యము.): చూ, ధాన్యము.

ఆవసితరి. సం. వి. ఇ స.—పై.—

ఆవహము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కలిగించునది: చూ, ఉపపాదకము; అం. 2. వాయువులేడింటిలో నొకటి: చూ, వాయువులు.

ఆవహించు. సం. ప్రే. అవతరించు: చూ, పుట్టు.2.

ఆవహిద్ధము. అం. స్త్రీధానకములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీధానకములు.

ఆవహిల్లు సం. అ. క్రి.—పై.—

ఆవళి: చూ, రూ-ఆవలి.

ఆవాపకము. సం. వి. అ. పుం. బంగారపు నూడిగము: చూ, భూషణము. 2. (అందు దాని చేతి పట్టిగా-అని కొందఱు.)

ఆవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ- అవాపము చూ, పాదు. 1; 2. విత్తడము: చూ, విత్తుట; 3.=ఆవము: చూ, కావు. 5; 4. పరరాష్ట్రచింత. (ఇది స్వరాష్ట్రచింతన తంత్రమనఁబడును.); చూ, తంత్రము.2; 5. తాళప్రాణక్రియాభేదము: చూ, తాళము. 2, 6. ఓడ చాఁటించిన కుంభి: చూ, తరపణ్యము; 7. వ్యథ: చూ, దుఃఖము; 8. మంగలిపని : చూ, ముండనము; అం. 9. నిశ్శబ్దక్రియలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, నిశ్శబ్దక్రియలు.

ఆవాయకము. సం. వి. అ. పు: చూ, ఆవాపకము.

ఆవాలము. సం. వి. అ. న. ఆవాపము : చూ, పాదు. 1.

ఆవాలు. దే. వి. బ. ఆబలు. (హిందీ-రాయీ, అర-కడుఘూ.): చూ, సర్షపము. (ఆవాల పిండి లోపలకొయిచ్చిన వాంతిచేయును. వాత నొప్పులలోను కలరావాంతులలోను ఆవాలపట్టీని వేయుదురు: చూ, ఆవ.

ఆవాసము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఆవాహనము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 2. షోడశోపచారములలో నొకటి: చూ, ఉపచారములు.

ఆవాహించు. సం. అ. క్రి. అనుకూలపడు: చూ, పొందుపడు.

ఆవాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది: అభిమంత్రితము, ఆకారితము, ఆమంత్రితము.

ఆవి. సం. స్త్రీ. అవ్య. 1. కనఁబడినది; దే. వి. (1) తాపము. "మ. విహరించుకఁ బలయాని లంబచేటఁదావించెల్కి నెమ్మేని యా,విహరించుంబిక నాదముల్ చెవికిఁ గావించుంజేవుఁ బోదమా" విజ 2, ఆ. 58: చూ, సంతాపము; (2) ఊపిరి. "గీ అసురయోధను ముక్కునవావిగలుగఁ, బుడమినీకేఁడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ: చూ, శ్వాసము; (3) ఆవిరి: చూ, ఔష్ణ్యము.

ఆవించు. దే. స. క్రి. వాసెనమీఁదఁ బెట్టి ఆవిరితోఁ బక్వము చేయు. "వ. కీచకతండులంబులం బిండిఁగొట్టి కొట్రింబోసి యుప్పిగొప్పలు గాఁజేసి యావించిన కుడుముల బానలు" కాశీ. 8, ఆ. 36: చూ, ఉప్పు. 2.

ఆవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-అవిఘ్నము *; విణ. 2. ఆవేగము పొందినది.

ఆవిడ. దే. స. ఏ. రూ-ఆవిడె: చూ, అక్క.

ఆవిడి. దే. వి. రూ-ఆవళి ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

ఆవిడె. దే. స. ఏ: చూ, రూ-ఆవిడ.

ఆవిధము. సం. వి. అ. పుం. రత్నాదులకు బెజ్జము వేయు వజ్రపు పోగర, ఆస్ఫోటని: చూ, వైధని.

ఆవిద్ధ. అం. ఆకాశచారులు పదునాలుగురిలో నొకరు: చూ, ఆకాశచారులు.

ఆవిద్ధము. సం. విణ. అ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెక్కఁగా తొలువఁబడినది; 2. ఆవిధము: చూ, వైధనిక; 3. కొట్టఁబడినది, ఆయస్తము: చూ, ఆహతము; 4. ఉంచఁబడినది: చూ, ఉపహితము; 5. వంకరైనది: చూ, వంకర.

ఆవిద్ధవక్త్రము. అం. నృత్తహస్తములు యిరువదితొమ్మిదింటిలో నొకటి. చూ, నృత్తహస్తములు.

ఆవినము. సం. వి. అ. న. నిధి: చూ, లబ్ధి.

ఆవిరి. దే. వి. ఊష్మము చూ, ఔష్ణ్యము.

ఆవిరినాఁగళ్ళు. పా. ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు దేశములందు వాడుదురు. అవి ఏకఖండములుగను, చీదునుగను, మందువిశేషః స్త్రీరముగల చోట్లుమాత్రి ముపయోగింపఁబడును: చూ, ఇనుపనాఁగలి.

ఆవిరిపెట్టినయెముకలు. వా. ఇందు రమారమి $2\frac{1}{4}$ % నత్రజనియు $25\frac{1}{2}$ % స్ఫురత్పాంచామ్లజనిదమును ఉండును.

ఆవిరియంత్రము పా. దీనిసహాయముచేతనీరుతోడుటకు మధ్యావర్తన జలాకర్షములను నొకవిధమగు యంత్రములు సామాన్యముగనుపయోగింపఁబడును

ఆవిరిల్లు. దే. అ. క్రి చెమటఁగలదియగు: చూ, చెమటపోయు.

ఆవిర్భవించు. సం. అ. క్రి. అవతరించు: చూ, పుట్టు. 2.

ఆవిర్భవిల్లు. సం. అ. క్రి.—పై.—

ఆవిర్భావము. సం. వి. అ. పుం. జన్మము: చూ, పుట్టుక.

ఆవిర్భూతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టినది, ప్రభూతము: చూ, సంభూతము.

ఆవిలకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁకఁబాఱినది: చూ, మలినము. 3.

ఆవిలము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఆవిలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఉపయోగించెడి కాసపాత్రి. (మాంత్రికుఁడు = మంత్రవిద్య నెఱిఁగినవాఁడు.): చూ, పాత్రము. 6

ఆవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. ఖ్యాతి చూ, ప్రసిద్ధి. 1.

ఆవిష్కరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటించు: చూ, వెల్లడించు

ఆవిష్కృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రకటింపఁబడినది: చూ, ప్రకటితము; 2. వెలయింపఁబడినది

ఆవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఖ్యాతి: చూ, ప్రసిద్ధి. 1.

ఆవిష్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై—

ఆవిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆవేశము కొన్నది; 2. చొచ్చినది.

ఆవిష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రేతాదులచే యెవఁడు గ్రహింపఁబడి వెఱ్ఱియైయుండునో వాఁడు: చూ, ప్రేతావిష్టుఁడు.

ఆవు. దే. వి. గోవు: చూ, ధేనువు. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వికల్పము నగు.—ఆఁగదుపు, ఆఁబడ్డ, ఆఁబెయ్య, ఆఁమంద మొ.)

ఆవుఆవు కుమ్ములాడి లేఁగకాలు విఱుగఁద్రొక్కినట్లు. లో. ఉదా.—"ఆవునావును గుమ్ములాడ్ నడిమి లేఁగబెయ్యకాళ్ళు విఱిచినట్లు రాజురాజును బోట్లాడి మాటకెగ్గు సేయు దగ్గరఁదే." (నీతిచంద్రిక —విగ్రహము.)

ఆవుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్య పరిభాష యందు) తండ్రి.

ఆవుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాష యందు) బావ. రూ-ఆవృత్తుఁడు.

ఆవుతోఁక. దే. వి. ఆఁదోఁక: చూ, గోవాలము.

ఆవురించు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-ఆవులించు.

ఆవురింత. దే. వి: చూ, రూ-ఆవులింత.

ఆవురు. దే. వి. బావురు, గోదవార్త ధ్వనులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. దేవుఁడొ మానిసోయని మదిందలపోఁతలు వాకొనాని నిన్, కేవురుకేయుచేందముల నిందఱు నార్పెదరిష్టు మాఁగయున్, పాపులనోరు నీయెడను పాదతలంబునఁ దన్నినట్లుగా, నీవొకయింత యావురని యేడ్వఁగ దన్నకుమార రత్నమా" పర.2, ఆ: చూ, హాహాహా.

ఆవురుమను. దే అ. క్రి. బావురుమని (బావురుమని) ఏడుచు: చూ, విలపించు.

ఆవులమ్మించినవాఁడు అర్జునుఁడు. లో. ఒకానొకలోకోక్తి.

ఆవులించు. దే. అ. క్రి. రూ-ఆవలించు: చూ, జృంభించు.

ఆవులింత. దే. వి: చూ, రూ- ఆవురింత : చూ, హాక్షిక.

ఆవులేనియిల్లు అం. నిరర్థకము లేడిండిలోకొకటి: చూ, నిరర్థకములు.

ఆవూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తండ్రి : చూ, పితరుఁడు.

ఆవృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము.

ఆవృత్తము. సం. విశే. తిరుగుడుపడినది : చూ, అఘూర్ణితము.

ఆవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 : చూ, తడవ; 2 అపరివృత్తి: చూ, మరలఁబాటు; 3. కంఠపాఠము, వల్లె: చూ, వల్లె. 4.

ఆవృత్తిదీపకము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక అలంకారము. పద, అర్థ, ఉభయములను త్రివిధములచే ధర్మైక్యమందుట : చూ, అలంకారము. 3.

ఆవృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ., న. 1. రీతి: చూ, విధము. 1; 2. స్వాధ్యాయక్రమము, అనుక్రమణిక: చూ, పరిపాటి.

ఆవృత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభా

యుందు) భావ: రూ-ఆవుత్తుఁడు.

ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. (ఇష్టానిష్టప్రాప్తిచేఁగలుగు)తొట్రుపాటు: చూ. స్ఖలనము. 2; 2. కోపము: చూ, రోషము; అం. 3 సంచారీభావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారీభావములు (ఆరాక్షసభటుండు రామునకెదురై కేలంగోలఁ గీలించి కేలఁబడఁగసం బేవిడచెను.)

ఆవేగి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. బొడ్డి *· చూ, వృద్ధదారకము.

ఆవేదకుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) : చూ, తెలిపెడువాఁడు.

ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. తెలియఁజేయుట: చూ, సూచకము. 6.

ఆవేదించు. సం. స. క్రి: చూ, తెలియఁజేయు: చూ, సూచించు. 2.

ఆవేదితము. సం. విణ. (అ, ఆ అ.) తెలుపఁబడినది: చూ, సూచితము. 2.

ఆవేలము. సం. వి. అ. న. తాంబూలకల్కము, నమలిన తాంబూలము· చూ, తమ్మ.

ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. కమ్మరిసాల: చూ, గృహము. 1; 2. భూతావేశము. రూ-ఆవేశము· చూ, సోఁకుడు; 3. చొరవ: చూ, ప్రవేశము; 4. సంతోషాదులవలనఁ గలిగెడు పారవశ్యము. రూ-ఆవేశము: చూ, సుమాళము; 5 తొందర: చూ, సంభ్రమము. 1.

ఆవేశము. సం. వి. అ. పుం· చూ, ఆవేశనము. 2, 3, 4, 5.

ఆవేశించు. సం. అ క్రి. చొచ్చు. "గ్రహము ఆవేశించినది.": చూ, సోఁకు. 4.

ఆవేశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ,) విందునకు పిలువఁబడినవాఁడు, అతిథి: చూ, విందు. 4.

ఆవేష్టకము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లకంచె: చూ, ప్రాచీనము. 1.

ఆవేష్టితము. అం. హస్తకరణములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, హస్తకరణములు.

ఆవేళ. దే. అవ్య. ఆకాలము.

ఆవైపు దే. వి: చూ, ఆదిక్కు.

ఆవ్రశ్చన. సం. వి అ. న. 1 మంత్రభేదము: చూ, మంత్రము. 1; 2. మ్రానితొఱ్ఱ: చూ, రంధ్రము. 1.

ఆశ. సం వి. ఆ. స్త్రీ 1.= ఆస ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 2.= ఆస. దిక్కు: చూ, హరిత్తు; 3 = ఆస. అత్యాశ. "చ. పిపీలికి దుర్గదుర్వ్యవయ విభ్రమయుక్తిఁ గులాభిమానముఁ, బసచెడ సేవఁజేసితివిపన్నుఁడవై పరగేహసీమ వాయసమువలెన్ భుజి వితిఁ బ్రియత్నము నిష్ఫలమైనఁ గించె సంతసపడ పుగ్రికర్మపిశు నత్వముఁ జూపెద నాశయేటికిన్" భర్తృ. 3, ఆ. 3: చూ, వాంఛ; అ. పుం. 4 అంతట వ్యాపించుట: చూ, వ్యాప్తి. 1; 5. భుజము: చూ, హస్తము.

ఆశంపిత సం. వి. ఋ. పుం. ప్రియవస్తువును కోరువాఁడు, ఆశంసిత, ఆశంపితుడు, ఆశంసువు: చూ, కోరువాఁడు.

ఆశంసనము. సం. వి. అ. న. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

ఆశంసిత. సం. విణ (ఋ. ఈ. ఋ.) 1: చూ, ఆశంపిత; 2 పరోక్షమునందుఁ బొగడువాఁడు: ఆశంసితుఁడు, ఆశంసువు.

ఆశంసితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము.

ఆశంసితుఁడు. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, ఆశంసిత.

ఆశంసువు. సం. విణ. ఉ.—పై.—

ఆశకుఅంతములేదు. లో. ఒకానొక లోకోక్తి.

ఆశపడు. మి. అ. క్రి. ఆశ్కఅపడు: చూ, వాంఛించు.

ఆశపెట్టు. మి. స. క్రి: చూ, ఆసపెట్టు.

ఆశము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 2. అంతటను ప్రసరించుట: చూ, వ్యాప్తి. 1.

ఆశయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంటాలయనుగడ్డి: చూ, తృణము. 1.

ఆశయము. సం. వి. అ. పుం 1. తలఁపు: చూ, విషయము. 4; 2. చోటు: చూ, స్థానము.1; 3. ఆశ్రయము: చూ, ప్రాపు.2; 4. మనసు: చూ, హృదయము; 5. పాఁతఱ: చూ, లిక్ష.2; 6 మడుగు: చూ, సరస్సు. 1.

ఆశయిత సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.): చూ, తినిపించువాఁడు.

ఆశయోశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

ఆశరుఁడు సం. వి అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 2. కోనఱేఁడు, నైరృతి: చూ, మూలఱేఁడు; 3. రక్కసుఁడు : చూ, రాక్షసుఁడు 1.

ఆశాపరవశుఁడు. సం వి అ. పుం ఆశకు అధీనమైనవాఁడు.

ఆశాపాలుఁడు. సం. వి అ. పుం. దిక్పాలకుఁడు: చూ దిక్పాలుఁడు.

ఆశాపాశము. సం. వి. అ న. ఆసయను త్రాడు (ఇట్లు ఆశాబంధము = ఆసయను ముడి); జా. ఆసయనుత్రాడు. "క. ఆశను విడువనిజీవికిఁ, గ్లేశము విడిపింపఁదరమె- కేశవునకునా, యాశాపాశముత్రెల్లను, గోసినఁ గ్లేశంబువిడును గూఢిగ వేమా." వేమన. 322. ప.

ఆశాపిశాచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆశయను పిశాచము.

ఆశాబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1.ఊఱట: చూ, ప్రతిక్రియము; 2. సాలెపురుగు చేసినజాలము: చూ, సాలెగూఁడు; 3. ఆసయనుముడి: చూ, ఆశాపాశము, 4. కోఁతిగూఁడు: చూ, మర్కటగృహము. (చూ, గృహము. 1.)

ఆశాబద్ధుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆశకు కట్టుఁబడినవాఁడు.

ఆశాభంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆస చెడఁగొట్టుట.

ఆశాగదాశాంతము. సం. అవ్య. బ్రహ్మవఱకు.

ఆశాసనము. సం వి. అ. న ఆశీర్వచనము: చూ, దీవన.

ఆశాసించు సం. స. క్రి. ఆశీర్వదించు : చూ, దీవించు.

ఆశాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

ఆశాస్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదింపఁదగినది; 2. ప్రార్థింపఁదగినది : చూ, ప్రార్థనీయము

ఆశాహీనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నిరాశఁ జెందినది.

ఆశీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్క కోఱ, ఆశీస్సు: చూ, దంష్ట్ర.

ఆశించు. సం. స. క్రి.=ఆసించు: చూ, వాంఛించు.

ఆశిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

ఆశితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడినది: చూ, భుక్తము. 1; 2. అంతకుముందు ఆవులను మేపిన పొలము: చూ, గవీనము.

ఆశితసుతుఁడు. సం. వి. అ.పుం. సగరచక్రవర్తి.

ఆశిసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిహోత్రుఁడు: చూ, నిప్పు.

ఆశీకరశేకము. సం. అవ్య. అంబుకణములు చేర్లినది మొదలు.

ఆశీతశైలము. సం. అవ్య. హిమాలయమువఱకు.

ఆశీతిధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనివి: చూ, తృప్తి.

ఆశీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలవిఱుగుడు: చూ, పాలు. 1; 2. జొన్న: చూ, పాలు.1;

3. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 4. తిండి : చూ, సాపాటు.

ఆశీరాద్యర్థకము. పా. వ్యతిరంతిమందుఁగలశబ్దములలో నొకటి. ఉదా.— ఎకున్-తఱ వర్ణకములు. మిమ్ము దైవము రక్షించెడున్, మిమ్ము దైవము రక్షించుఁగాఁతఱ, ఇత్యాది.

ఆశీరుఁడు. సం. వి అ. పుం రవి: చూ, సూర్యుఁడు.

ఆశీర్వదించు. సం. స. క్రి: చూ, ఆశాసించు.

ఆశీర్వచనము. సం వి. అ న: చూ, దీవన. (వాడుకఁ గలిగి నిఘంటువులలో లేనిది.)

ఆశీర్వాదము. సం. వి అ పుం. —వై.— (శాస్త్రసమ్మతమైంది.)

ఆశీవిషము. సం. వి., అ. పుం: పాము : చూ, సర్పము.

ఆశీస్సు. సం. వి. స. స్త్రీ. 1 ఆశీర్వాదము: చూ, దీవన; 2. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 3 మంచిపని: చూ, హితము; 4. పొగడిక: చూ, స్తోత్రము; 5. పాముయొక్క కోఱ, ఆశి: చూ, దంష్ట్ర.

ఆశుకవిత్వము. పా. తలంచినంతమాత్రమున ధారాళముగఁ గవిత్వము చెప్పుట.

ఆశుగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. గాలి: చూ, వాయువు.

ఆశుగుఁడు. సం. వి అ. పుం. వేగిరముగాపోవువాఁడు.

ఆశువక్రోష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. ఒకరకము తోఁటకూర: చూ, తోఁటకూర.

ఆశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎఱ్ఱజిలుగు వడ్లు: చూ, ధాన్యము; న. 2. బాసి: చూ, ప్రసిద్ధి. 1; క్రి. విశ. 3. వేగ: చూ, వేగము. 3; విశ. 4. వేగముగలది: చూ, వేగము. 3.

ఆశువ్రీహి. సం. వి. ఇ. పుం. ఎఱ్ఱజిలుగు వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

ఆశుశుక్షణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 2 వేఁడియూపిరి : చూ, శ్వాసము; 3. ఉచ్ఛిష్టము: చూ, ఎంగిలి.

ఆశ్రుతము. సం. వి. అ. న. 1. కొంచెము పక్వమయినది; 2. చక్కఁగా పక్వమయినది

ఆశౌచము. సం. వి. అ. న 1 అంటు: చూ, మైల 4, 2. చావునయిల: చూ, మృతాశౌచము; 3. జాతాశౌచము: చూ, పురుడు

ఆశౌచములు. పా. జాతాశౌచము, మృతాశౌచము. (2)

ఆశ్చర్యపడు. వి. అ. క్రి చూ, వెఱఁగొందు.

ఆశ్చర్యము. సం. వి అ. న. 1.=అక్కజము: చూ, వింత. 1; 2. నవరసములలో నొకటి: చూ, అద్భుతము 2. (చూ, రసములు.), విశ. 3. అచ్చెరువయినది: చూ, వింత. 1; అం 4. రసస్థాయీభావములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి, విస్మయము: చూ, రసస్థాయీభావములు. (మున్నెన్నఁడుఁ జూడని వస్తువులఁ జూడ మనమునఁ బుట్టెడి సంతోషము. ఉదా. రావణుం డప్లపరిమిత మగు వానర సేనావిస్తారంబును జూచి యయ్యారే! యింతటివానరసేనను మున్నెన్నఁడుఁ జూచియుండలేదు. అని యచ్చెరువొందెను.

ఆశ్రమము సం. వి అ. పుం, న 1. మునుల యిల్లు, ఆకుటిల్లు: చూ, గృహము. 1 2. బ్రహ్మచర్యాది — ఇవి నాలుగు :— బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము సన్న్యాసము; 3 సన్న్యాసులు లోనగువారు ఉండెడుచోటు, మఠము: చూ, గృహము. 1 4. అడవి: చూ, విపినము; 5. సన్న్యాసుల సాంప్రదాయభేదమును దెలిపెడి గుఱుతు చూ, లక్షణము. 1; 6. శిష్యులు మొదలగువ రుండు ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఆశ్రమవాసపర్వము. అం. భారతపర్వములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, పర్వములు.

ఆశ్రయము. సం. వి. అ. పుం 1.=ఆసరా: చూ, ప్రాపు. 2; 2 బలవంతు నాశ్రయించుట, సంధ్యాది ఆఱు గుణములలో నొకటి: చూ, గుణములు; 3. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 4. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1; 5. ఒకానొక దేశము: చూ, దేశము.

ఆశ్రయాశి సం. వి ఇ. పుం అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఆశ్రయుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 —పై.—; విణ. 2. ఆశ్రయించినవానిని కెలుచువాఁడు: చూ, ప్రాపుచెఱచువాఁడు.

ఆశ్రయించు సం. స. క్రి. చూ, ప్రాపుగొను.

ఆశ్రయుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ.) పొందించువాఁడు: చూ, ప్రాపకుఁడు.

ఆశ్రవము. సం. వి. అ. పుం 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 2 రాగద్వేషాదిప్రయుక్త దుఃఖము. చూ, దుఃఖము, 3. శ్రవణేంద్రియముతోఁ గూడ కొనిన బుద్ధి: చూ, బుద్ధి, 4. పట్టుగలః చూ, ప్రతిజ్ఞ.

ఆశ్రవుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 మాట దాఁటనివాఁడు. చూ, విధేయుఁడు; 2. బాగుగా వినువాఁడు; 3 మాటలలో భేదముఁ గల్పించువాఁడు

ఆశ్రావణము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక నాటకాంగము, నాటకపరిచ్ఛేదము: చూ, నాటకము. 1.

ఆశ్రావకము సం. వి. అ న పారేవతము *. చూ, రైవతకము

ఆశ్రి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. చూ-అశ్రి. కత్తి లోనగువాని వాయి: చూ, వాదర.

ఆశ్రితము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది: చూ, ప్రాపు. 2

ఆశ్రితవత్సలుఁడు. పా ఆశ్రితులయందు వాత్సల్యము గలవాఁడు. (ఇట్లు ఆశ్రితరక్షకుఁడు మొ.)

ఆశ్రితుఁడు సం వి. అ పుం. ఒకనిపోషణలో నుండువాఁడు.

ఆశ్రుతము. సం విణ (అ. ఆ. అ) 1. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, సమ్మతి. 1; 2 మంత్రభేదము: చూ, మంత్రము 1; 3 హోమవస్తువు; 4. మాయచేతఁ జేయఁబడిన యడవి: చూ, కపటము.

ఆశ్లిష్టము సం విణ (అ. ఆ అ.) కవుఁగిలింపఁబడినది: చూ, ఉపగూఢము.

ఆశ్లేష. సం. వి. ఆ స్త్రీ.= ఆసిలేరు. ఇరువదియేడు నక్షత్రములలో నొకటి: చూ, నక్షత్రము. 1. (రూ-ఆశ్లేషము)

ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2 కవుఁగిలింత: చూ, కౌఁగిలి.

ఆశ్లేషాభవము. సం. వి అ పుం. కేతుగ్రహము: చూ, గ్రహము. 2.

ఆశ్లేషించు. సం. స. క్రి: చూ, కౌఁగిలించు.

ఆశ్వత్థము సం వి. అ న: చూ, రావిపండు.

ఆశ్వము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపుసమూహము: చూ, హయము.

ఆశ్వయుజి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. అంగుగు, మురుము*: చూ, సల్లకి.

ఆశ్వయుజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్వయుజమాసము: చూ, మాసము 1; 2. శరదృతువులో మొదటినెల. (ఆశ్వయుజ కార్తికమాసములు శరదృతువు.)

ఆశ్వయుజీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ఆశ్వయుజపౌర్ణమి, అశ్వినినక్షత్రయుక్తమగు పౌర్ణమి, కోజాగరము, కౌముది, కౌముదీచారము: చూ, పున్నమ

ఆశ్వలాయనస్మృతి. అం. మూలస్మృతులు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, స్మృతులు.

ఆశ్వసించు. సం. స. క్రి. రూ- ఆశ్వాసించు: చూ, ఓదారుచు.

ఆశ్వసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినది. రూ-ఆశ్వాసితము.

ఆశ్వాసనము. సం. వి. అ. న. ఓదారుపు: చూ, ప్రిశ్రియము. (రూ-ఆశ్వాసము.)

ఆశ్వాసపూర్ణనియతశైలబంధచిత్రకందము పా. ఒకానొక చిత్రకవితా విశేషము. ఉదా.— "క. శ్రీగా రుడాంగన్యా, హాశవసఖ లలిత కేలి- యాధృతశేలీ, గాళగథికఃకగళన ద,యా కరధి శ్రితాంబుజభవ- యాంచితవిభవా." ఈ పద్యమునందు శ్రీగద్వాలకేశవ యనియున్నది. ముకుందవిలాసము. 1, 282.

ఆశ్వాసము సం వి అ. పుం. 1.—పై.—; 2. ఆఖ్యాయిక యను వచనకావ్యములోని వర్గవు: చూ, పరికథ; 3. గ్రంథభాగము: చూ, పరిచ్ఛేదము; 4. నాటకపరిచ్ఛేదము: నాటకము. 1; 5. ఎగయూపిరి: చూ, శ్వాసము; అం. 6. సప్తవ్యసనములలో నొకటి: చూ, వ్యసనములు.

ఆశ్వాసించు. సం. స క్రి: చూ. రూ- ఆశ్వసించు.

ఆశ్వాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ): చూ, రూ-ఆశ్వసితము.

ఆశ్వికము. సం. వి. అ . . సంభోగబంధము లలో నొకటి: చూ, రతిబంధము.

ఆశ్వికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-అశ్వికుఁడు.

ఆశ్వితి. సం. వి ఈ. స్త్రీ: చూ, అశ్విని.

ఆశ్వినము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఆశ్వయుజము; విణ. 2. గుఱ్ఱము ఒకదినము పోఁదగిన (త్రోవ.): చూ, మార్గము. 1. (రూ-ఆశ్వీనము.)

ఆశ్వినేయులు. సం, వి, అ, పుం. అశ్వినీదేవతల కుమారులు అనఁగా దేవవైద్యులు: చూ అశ్వులు.

ఆశ్వీనము సం. విణ. (అ, ఆ. అ.): చూ, రూ-ఆశ్వినము. 2.

ఆశ్వీయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱముల గుంపు, ఆశ్వము: చూ, హయము; విణ. 2. గుఱ్ఱముల కిష్టమయినది.

ఆషాఢపూర్వజము. సం. వి. అ. పుం : చూ జ్యేష్ఠమాసము.

ఆషాఢభవుఁడు. సం వి అ. పుం అంగారక గ్రహము: చూ, రాహువు. 2.

ఆషాఢము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒకానొక నెల: చూ, మాసము. 1; (రూ-అషాఢము.); 2. ఉత్తరాషాఢానక్షత్రము, ఏచికంకటి చుక్క: చూ, నక్షత్రము. 1, 3. పూర్వాషాఢానక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము 1; 4. మలయపర్వతము, గిరిసారము: చూ, పర్వతము; 5. బ్రహ్మచారి పట్టుకొను మోదుగుకఱ్ఱ

ఆషాఢి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆషాఢశుద్ధపౌర్ణమి: చూ, పున్నమ. (పూర్వాషాఢా నక్షత్రయుక్తముగాగాని (లేక) ఉత్తరాషాఢా నక్షత్రయుక్తముగాగాని గల పౌర్ణమి.)

ఆషూర్ఖానా. హిం. సత్రము.

ఆష్టగుణికుఁడు. పా. ఎనిమిదిరెట్లు వడ్డి కిచ్చెడు వాఁడు.

ఆస. 1. సం. అవ్య. ఆయెను, బహూవార్థకము: పై. వి (1)= ఆశ. కోరిక: చూ, వాంఛ; (2)= ఆశ. ఆశ్యాశ : చూ, వాంఛ; (3)= ఆశ దెస: చూ, దిక్కు.

ఆసంగము. సం వి. అ. పుం. 1. ఆసరా: చూ, ప్రాపు. 2; 2. కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఆసంగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాత్య, సుడిగాలి: చూ, వాయువు.

ఆసంది. సం, వి. ఇ. పుం. 1. కటువు, పాడె:

చూ, శయనయానము; 2. చేచ్చోకమైన మంచ మువంటి పీఁట: చూ, పీఁట; 3. చోకమగు మంచము: చూ, మంచేము. (రూ-ఆసంధి.)

ఆసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. —వై.—

ఆసకస్పైరగాఁడు. ద్వ. వి. ఒకానొక పక్షి: చూ, పక్షి.

ఆసక్తము సం. వి॰. (అ. ఆ. అ.) కూడియున్నది: చూ, సంయుక్తము.

ఆసక్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ.= ఆసత్తి: చూ, వాంఛ.

ఆసక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆసగలాఁడు: చూ, లుబ్ధుఁడు. 2.

ఆసలది. ద్వ. వి. కులట: చూ, ఱంకులాఁడి.

ఆసగలాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, ఆసక్తుఁడు.

ఆసగొను. ద్వ. స క్రి. కోరు: చూ, వాంఛించు.

ఆసచేయు. ద్వ. స. క్రి.—వై.— "ఉ. ఇంద్రపదంబుకోరఁడు దిగీశుల రాజ్యము లాసచేయఁడు." వి ప్ర, 2, ఆ. 65.

ఆసత్తి సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము, మూలద్రవ్యముకంటె అదనముగ వచ్చిన సొమ్ము: చూ, లాభము. 1; 2 కూడిక: చూ, సంయోగము; వై వి. (1)= ఆసక్తి. కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఆసత్యులు. సం. వి అ. పుం. అశ్వినీ దేవతలు: చూ, అశ్వులు.

ఆసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.= ఆసాను. కూర్చుండుట: చూ, స్థితి 2; 2. అంగడివీధి : చూ, వీధి. 3.

ఆసనము. సం. వి. అ. న. 1 పీఠము: చూ, పీఁట; 2. ఏనుఁగు మూఁపు: చూ, స్కంధము. 1; 3. ఏదియు అక్కఱలేకపోవుట; 4. దేశకాలాద్యపేక్షచేత నిలుచుట; బలాద్యపేక్షచే దండెత్తిపోక నిలుచుట: చూ, యానములు. (చూ, గుణము.); (ఇది పంచవిధము.— సంధాయాసనము, ప్రసంగాసనము, విగృహ్యాసనము, సంభూయాసనము, ఉపేక్ష్యాసనము (వీనియర్థము యానశబ్దము కడచూడుము.) 5. కూర్చుండుట: చూ, స్థితి 2; 6. చోటు: చూ, స్థానము. 1; త్రిం. 7. సగకము *: చూ, వేఁగిస; అం. 8, షోడశోపచారములలో నొకటి: చూ, ఉపచారములు; 9 యోగాంగములు రొమిమిదింటిలో నొకటి : (చూ, అంగము. 9); చూ, యోగాంగములు. 10. సంధ్యాది షడ్గుణములలోనొకటి: చూ, గుణములు.

ఆసనములు. అం. స్వస్తికాది—స్వస్తికాసనము, గోముఖాసనము, బద్ధాసనము. పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము (దీనికి సిద్ధాసనమని, వజ్రాసనమని, గుప్తాసనమనియు నామాంతరములు గలవు.) మయూరాసనము, కుక్కుటాసనము, వరాహాసనము, వీణాసనము, క్రౌంచాసనము, ముద్రికాసనము, సర్వతోభద్రాసనము, నాగాసనము, మత్స్యాసనము, వ్యాఘ్రాసనము, అర్ధచంద్రాసనము, అర్కాసనము, దండాసనము, శైలాసనము, ఖడ్గాసనము, ముద్గరాసనము, మకరాసనము, హస్తికాసనము, కర్ణికాసనము, సీరాసనము, స్థాణ్వాసనము, సిద్ధాసనము.(30.)

ఆసనావర్తి. గ. అం. శుభావర్తములలో నొకటి: చూ, అశుభావర్తములు.

ఆసన్నము. సం. వి. అ. న. 1. దాపు : చూ, సమీపము. 1; 2. చావైనది: చూ, సవిధము.

ఆసన్నవింశ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇరువది వస్తువులు.

ఆసపడు. వై. అ. క్రి: చూ, వాంఛించు.

ఆసపాటు. వై. వి. కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఆసపెట్టు. వై. స. క్రి: చూ, ఆపేక్షపెట్టు.

ఆసరా. వై. వి.= ఆశ్రయము. ఊఁత : చూ, ప్రాపు. 2.

ఆసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్వముకాని చెఱుకురసమున చేసిన కల్లు, చెఱుకురసమునఁ

తేనిన కల్లు (అని కొందఱు.): చూ, సుర. 1; 2. కల్లుతేట: చూ, సురామండము, 3 పూఁదేనె: చూ, మకరందము.

ఆసవములు. అం. ద్రాక్షాసవము, మాతాసవము, సురాసవము, చెంగల్వాసవము, పద్మాసవము, రుద్రపత్రాసవము, సునాముఖపత్రాసవము, మధ్వాసవము, శర్కరాసవము, తింత్రిణ్యాసవము. (9.)

ఆసాదనము. సం. వి. అ. న. పొందు, ప్రాప్తి: చూ, లాభము. 1.

ఆసాది. దే. వి. మతంగుఁడు: చూ, మాదిగ.

ఆసాదించు. సం. స. క్రి. పొందు, లభించు: చూ, ప్రాప్తించు.

ఆసాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1.

ఆసాద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొందఁదగినది: చూ, ప్రాప్యము.

ఆసాను. పా అధారము.

ఆసామి పా. వ్యక్తి.

ఆసామీవారీ. పా పేర్లవరుసగా వ్రాయుట.

ఆసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జడివాన: చూ, ధారాసంపాతము; 2. మునుగ *: చూ, శిగ్రువు. 1; 3. అగ్రపగ్గము * : చూ, జిల్లేడు; 4. మిత్రబలము - మిత్రసంధిబలము - మిత్రసైన్యము; 5. అంతట సేన వ్యాపించుట: చూ, పరిసరణి; 6. దండువిడిసిన చోటు : చూ, శిబిరము; 7. తొలిచేదువులు: చూ, వేదము.

ఆసించు. వై. స. క్రి.=ఆశించు : చూ, వాంఛించు.

ఆసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుండుట : చూ, స్థితి. 2,

ఆసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కటారికాఁడు: చూ, ఖడ్గి.

ఆసిక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంతటతడుపఁబడినది.

ఆసితము సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుండుట: చూ స్థితి. 2; విశే. 2. పూర్వమునందు అవులుండుతావు: చూ, భూమి 1; 3 కూర్చుండినది.

ఆసితసంతుఁడు. సం వి. అ. పుం. సార్వభౌమ చక్రవర్తి: చూ, రాజు. 1.

ఆసిద్ధము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1. 2. కట్టా యితమైనది.

ఆసియా. అం. ఖండము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఖండములు.

ఆసీనము సం విశే. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నది.

ఆసీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నవాఁడు: చూ, ఉపవిష్టుఁడు.

ఆసు దే. వి. సాలెవాఁడు ఆసుపోయునప్పుడు నూలు చొప్పించెడు క్రోవి: చూ, ఆసుఁగ్రోవి.

ఆసుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఆసు + క్రోవి.): చూ, తంత్ర్వాతర్పనము.

ఆసుతీబలుఁడు. సం. విశే. నేర్పరి : చూ, సమర్థుఁడు.

ఆసుపోయు. దే. స. క్రి. కొయ్యచట్టముగుండా దారమునుపోయు: చూ, పోఁగువాలు (రూ- ఆసువోయు.)

ఆసుమ్రాను. దే. వి. నూలుపోఁగు వాటించుటకై వరుసకు మూఁడువంతువగాని అయిదు వంతునగాని నాలుగైదు మునలుగా వెలలు గూర్చిన కొయ్యచట్టము.

ఆసురము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొంతకాకి: చూ, వాయసము 1; న. 2. చేవుటిదుప్పు: చూ, లవణము. 1; 3: చూ, విష్ణుప్రీతము; పుం. 4. ధనమిచ్చి కన్యను దీసి చేసికొనెడి యొకానొక వివాహము: చూ, వివాహము.

ఆసుసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు: చూ,

ఆసురి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు: చూ, సర్షపము; 2. మూలానక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1; 3. ఆర్షచ్ఛందోబద్ధమైన యొకానొక మంత్రపాఠము: చూ, మంత్రము. 1; 4. బెల్లముపేయక చేసిన సారాయి: చూ, సుర. 1; 5. పంది: చూ, సూకరము.

ఆసురీణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నల్లావలం పండునది (పొలము): చూ, భూమి. 1.

ఆసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నైరృతి: చూ, మూలకోఁడు; 2. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

ఆసులోక్రోవివరె. లో. ఉదా.— "అమరపురిఁ కేళి వెలుచు దిశాధిపతుల, కెలుఁకఁ జేయంగ నచ్చటి కిచ్చటికిని, వారదుండాసుగ్రోవి చందమునఁ దిరుగు." కువలయాశ్వచరిత్ర. (ఆసులోకండి.)

ఆసువోయు. దే. స. క్రి. (ఆసు + పోయు.): చూ, రూ-ఆసుపోయు.

ఆసేకము. సం. వి. అ. పుం. ఆసేచనము: చూ, చల్లుట.

ఆసేచనకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎంతచూచినను తనివితీరని వస్తువు.

ఆసేచనము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఆసేకము; విశే. 2. కోరఁబడినది: చూ, సమీహితము.

ఆసేదివంతుఁడు. సం. వి. న్. పుం. కూర్చున్నవాఁడు: చూ, ఆసీనుఁడు.

ఆసేధము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డంకి: చూ, నిరోధము. 1.

ఆసేధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు: చూ, నిరోధించు

ఆసేధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1.

ఆసేవితము. సం. విశే. సేవింపఁబడినది: అజుష్టము.

ఆసేవ్యము. సం. విశే. సేవింపఁదగినది.

ఆసౌత్రామణి. సం. అవ్య. 1. సౌత్రామణియాగమువఱకు; 2. యజుర్వేదపరాయితమునందు సౌత్రామణియను ప్రశ్నములు: చూ, వేదము.

ఆస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. జగడము: చూ, యుద్ధము; 2. ఇంకుట: చూ, శోషణము. 1; 3. తిరస్కారము: చూ, తపోలనము; 4. గతి: చూ, ప్రయాణము; విశే. 5. ఎండినది: చూ, శుష్కము. 2.

ఆస్కందితము. సం. వి. అ. న. 1. అతివేగమును అతిమందమును గాక నడితరముగాఁ బాఱెడి యొక (అశ్వధార.): చూ, ఖురి; అం. 2. అశ్వధారలయిదింటిలో నొకటి: చూ, అశ్వధారలు; 3. గుఱ్ఱపునడకలయిదింటిలో నొకటి: చూ, నడకలు; 4. భూమమండలములు పదింటిలో నొకటి: చూ, భూమమండలములు.

ఆస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1. పీఠము: చూ, పీట; 2. ఎఱ్ఱకంబళి: చూ, రల్లకము; 3. ఏనుఁగుమీఁద బఱచెడి రత్నకంబళి: చూ, రల్లకము; 4. పడక: చూ, శయ్య. 1.

ఆస్తరము. సం. వి. అ. పుం. = ఆస్తర పు. —పై.—

ఆస్తి. దే. వి. ధనము: చూ, విత్తము. 1.

ఆస్తికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆస్తికుని భావము: చూ, ఆస్తికత్వము.

ఆస్తికత్వము. సం. వి. అ. న.—పై.—

ఆస్తికాఁడు. దే. వి. అచ్చుతుప్ప: చూ, ధనికుఁడు. 1.

ఆస్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భగవంతుఁడున్నాఁడని నమ్మువాఁడు. (వ్య.—నాస్తికుఁడు.); విశే. 2. (అ. ఆ. అ.) ఓపికగలవాఁడు: చూ, శ్రద్ధధానుఁడు.

ఆస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, ఆస్తికత; అం. 2. నియమములు పదింటిలో నొకటి: చూ, నియమములు.

ఆస్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పఱపఁబడినది: ఆచితము.

ఆస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొలువు, గ్రామస్థులుచేరి వ్యవహారముచేయు చోటు: చూ, రచ్చ; 2. రాజసభ: చూ, సభ. 2; 3. ప్రయత్నము: చూ, యత్నము.

ఆస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. కొలువు: చూ, రచ్చ; 2. రాజసభ: చూ, సభ. 2.

ఆస్థాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

ఆస్థికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వజ్రాయుధము, కులిశము: చూ, బాణము. 1.

ఆస్పదము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 2. కృత్యము, చేఁత: చూ, పని. 2.

ఆస్పష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పృశింపఁబడినది, ఉద్గాహితము— రూ-ఉద్గ్రాహితము: చూ, స్పృశ్యము.

ఆస్పృజితుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. నవగ్రహములలో నొకటి: (చూ, శుక్రుఁడు.) చూ, రాహువు. 2.

ఆస్ఫాలనము. సం. వి. అ. న. = అప్పళము: చూ, చేఱపు. 1.

ఆస్ఫాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—; 2. ఏనుఁగు చెవి కొట్టుకొనుట: చూ, ఝులఝుల.

ఆస్ఫాలించు. సం. స. క్రి. చేఱచు: చూ, పటితళించు.

ఆస్ఫాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేఱపఁబడినది: ఆస్ఫోటితము.

ఆస్ఫుజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. శుక్రగ్రహము: చూ, ఆస్పృజితుఁడు.

ఆస్ఫుటము. సం. వి. అ. పుం. అర్కపర్ణము*: చూ, జిల్లేడు.

ఆస్ఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమల్లె*: చూ. మల్లె; 2. నల్లదింటెన*: చూ, దింటెన

ఆస్ఫోటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేరుమల్లె, పటిక*: చూ, ముఖరి.

ఆస్ఫోటకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజిల్లేడు* (కన్న-బిలిఎక్కదగిడ): చూ, జిల్లేడు.

ఆస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. అస్ఫాలనము: చూ, చేఱపు. 1; 2. జీవస్థానమునందు పొడిచిన పోటు: చూ, పోటు. 4; 3. తునుక; చూ, శకలము. 4.

ఆస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రత్నములకు బెజ్జము వేసెడు వజ్రపుపోగర: చూ, వైధనిక.

ఆస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. 1. చేఱచు: చూ, పటితళించు; 2. నొవ్వనాటు: చూ, పొడుచు; 3. చీలు, అగలుచు: చూ, భేదిల్లు.

ఆస్ఫోటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేఱపఁబడినది: చూ, అస్ఫాలితము; 2. పొడువఁబడినది; 3. చీల్పఁబడినది: చూ, భేదితము.

ఆస్ఫోతము. సం వి. అ. పుం. 1: చూ, అస్ఫుటము*; 2. కాంచనము* (చూ, కోవిదారము.): చూ, దేవకాంచనము; 3. నల్లదింటెన*: చూ, దింటెన; 4. నవమాలిక*: చూ, విరజాజి; 5. అడవిమల్లె*: చూ, మల్లె.

ఆస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుండుట: చూ, స్థితి. 2.

ఆస్యము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖము: చూ, వదనము. 2; 2. నోరు: చూ, వదనము. 1; విణ. 3. వక్త్రభవము: చూ, మాట. 1; 4. ఉండఁదగినది: చూ, స్థాతవ్యము.

ఆస్ఫోటని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అడవిమల్లె*: చూ, మల్లె.

ఆస్రము. సం. వి. అన. 1. కన్నీరు, రూ-అశ్రము: చూ, రోదనము. 2; 2. నెత్తురు: చూ రక్తము. 1; 3. రోమము: చూ, వెండ్రుక. 1.

ఆస్రవము. సం. వి. అ. పుం. రాగద్వేషాది ప్రయుక్తమగు దుఃఖము: చూ, క్రమము. 1.

ఆస్వదనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఆస్వాదనము, కుడుపు: చూ, భుక్తి. 2; 2. చేవి: చూ, రుచి. 1. (రూ-ఆస్వాదనము.)

ఆస్వదించు. సం. స. క్రి. 1. కుడుచు: చూ, భుజించు. 2; 2. రూ- ఆస్వాదించు: చూ, చేవిగొను.

ఆస్వనితము. సం. వి. అ. న. ఉల్లము, మనస్సు: చూ, హృదయము. 2.

ఆస్వాదనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ- ఆస్వదనము.

ఆస్వాదించు. సం. స. క్రి: చూ, రూ- ఆస్వదించు.

ఆస్వాదితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుభవింపఁబడినది: చూ, భుక్తము; 2. చేవి చూడఁబడినది.

ఆస్విన్నము. సం. వి. అ. న. అంతట చెమర్చినది.

ఆహ. సం. 1. తిఙంత ప్రతిరూపకావ్యయము. కాలసామాన్యము: చూ, అస్తి. 1; 2. ఉవాచ, పలికెను.

ఆహకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుదుళ: చూ, తాకట్టు. "ద్వి. ఆహకంబులు పెట్టి." హరిశ్చ. 2, భా. (ఆహకశబ్దము ఆయకమై యుండ నోపు)

ఆహతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తమ్మటవను వాద్యము: చూ, భేరి; విశ. 2. అసత్యమైనది: చూ, వితథము; 3. క్రొత్తది (వస్త్రము) కోరా: చూ, వస్త్రము; 4. పాఁతది (వస్త్రము.): చూ, వస్త్రము; 5. కలుగనేరనిది. (గొడ్రాలికొడుకు చూచుచున్నాఁడు లోనగుమాటలు.): చూ, అసంభవము; 6. కొట్టఁబడినది: ఆయస్తము, ఆవిద్ధము; 7. రెట్టింపఁబడినది, గుణకారము: చూ, హెచ్చవేత; 8. వాయింపఁబడినది; 9. ముద్రవేయఁబడిన వెండి బంగారము: చూ, నాణకము; అం, 10. గమకములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, గమకములు; 11. నాదములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, నాదములు; 12. చక్రము లాటింటిలో నొకటి: చూ, చక్రములు.

ఆహతలక్షణుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) రుంచి గుణములచేతఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందినవాఁడు: చూ, కృతలక్షణుఁడు.

ఆహతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. కల్లమాటలాడువాఁడు: చూ, ముఖరుఁడు; 2: చూ, కొట్టఁబడినవాఁడు

ఆహరణము. సం. వి. అ. పుం. ఆనేతవ్యము: చూ, తెచ్చుట.

ఆహరించు. సం. స. క్రి. 1. అపహరించు. "నే దల్లడమంద భూషణ వితానము సర్వమునాహరించె." షో. 4, ఆ: చూ, దొంగిలించు; 2. ఆక్షేపించు. "విజ్ఞానమునఁ జేసి విషయాది వలన నెమ్మనమాహరించి." అను. 8, ఆ: చూ, రెమ్ము; 3 తిను. "ఎ, గీ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁ గరమాయుపవాసములకుఁ జిత్తశుద్ధి ఫలజలంబులాహరించి యునికి కాధి రాజ్యము పత్ర, భక్షుతకు దివంబు ఫలములధిప." భార. అను. 1, ఆ: చూ, సాపడు.

ఆహర్త. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) దొంగ: చూ, ముచ్చు. 1.

ఆహవనము. సం. వి. అ. న. జేన్నము: చూ, యజ్ఞము.

ఆహవనీయము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రేతాగ్ని, వేదికకుఁ దూర్పువనుండు నాలుగుమూలల కుండములలోని యగ్ని. అగ్నులయిదింటిలో నొకటి: చూ, అగ్నులు విశ. 2. యజ్ఞమునందు బలియియ్యయోగ్యమైనది; అం. 3. అగ్నులు మూడింటిలో నొకటి: చూ, అగ్నులు-

ఆహవమల్లసోమేశ్వరుఁడు. పా. క్రి. శ. 104 లగాయితు 1068 వఱకు రాజ్యమును పరిపా

లిరిచిన పశ్చిమ చాళుక్యరాజులలో నొకఁడు. (జగదేకమల్ల) జయసింహునిపుత్రుఁడగు నీరా జు రాజరాజనరేంద్రుని సమకాలీనుఁడు. రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక 21. పుట.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-ఆహావము, జగడము: చూ, యుద్ధము; 2. రూ- ఆహావ ము, నూతియొద్దఁగట్టిన నీళ్ళతొట్టి: చూ, నిపా నము; 3. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 4. జన్న ము: చూ, యజ్ఞము.

ఆహా. వై. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. "ఆహా పుట్టె డులాంతి చూపఱకు." భార. శల్య. 2, ఆ: చూ, వింత. 1. (రూ-ఆహాహా.)

ఆహాయనము. సం. అవ్య. సంవత్సరము పఱకు.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం, 1. = ఆరగింపు భోజనము: చూ, సాపాటు; 2 = ఓగిరము, అన్నము: చూ, సాదము; 3. ఆహరణము: చూ, తెమ్పుట; 4. కందుకము: చూ, బంతి.3; 5. అపహరణము, దొంగతనము : చూ, ముచ్చిలి; అవ్య. 6. హారమువఱకు; 7. హరించే వఱకు.

ఆహారి. అం. స్త్రీ రాగము భిరవది నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీ రాగములు.

ఆహారించు. సం. స. క్రి. తిను. "పి. గ్రహణ వేళలయందు రాహువాహారించి తృప్తిమై గ్రుంకఁ ద్రెంచె నేని." వై. 2, ఆ. 128: చూ, సాపడు.

ఆహార్యకము. పా. నాట్యమునకుఁదగిన వస్త్రాభ రణముల ధరించుట.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. హారాదిభూష ణాదులచేఁ గలుగు అభినయవిశేషము: చూ, అభినయము. (చూ, వ్యంజకము. 1.); 2. భూ షణాది వేషసామగ్రి; విణ. 3. తెమ్పఁదగినది: ఆనేతవ్యము, ఆనేయము; 4. శాల నియమములేక వచ్చునది: ఆగంతుకము; అం. 5. అభినయములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, అభినయములు.

ఆహావము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులు నీరు త్రాగుటకై నూతియొద్దఁగట్టిన తొట్టి, రూ- ఆహవము: చూ, నిపానము; 2. రూ- ఆహ వము, జగడము: చూ, యుద్ధము.

ఆహాహా. వై. అవ్య: చూ, రూ-ఆహా.

ఆహికము. సం వి. అ. పుం. 1. వంతుప్రకా ర ము విడిచి విడిచి వచ్చెడు జ్వరము (జ్వరము) చూ, రోగము. 1; 2. సుషిరమను వాద్యము: చూ, స్వరము 2; 3. కేతుగ్రహము : చూ, రాహువు. 2; అం. 4. మల్లశాస్త్రమునందలి ప్రచారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి చూ, ప్రచారములు.

ఆహితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) 1. ఉంచఁ బడినది: చూ, ఉపహితము; 2. చేయఁబడినది: చూ, ఉద్ధృతము.

ఆహితలక్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.): చూ, రూ- ఆహతలక్షణుఁడు:

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్నిహోత్రము నుంచుకొని యుండువాఁడు.

ఆహితుండికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పా ములవాఁడు: చూ, సర్పగ్రాహకుఁడు (గా రడివాఁడనియు వాడుదురు.)

ఆహిరిణి. స. వి. ఈ. స్త్రీ.రూ-అహీరణి, విష ముగల ఇరుదలల పాము: చూ, సర్పము.

ఆహువము. సం. వి. అ. పుం. అప్పనము: చూ, లంచము.

ఆహుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రేల్చఁబ డినది: చూ, రూ-హుతము.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్నియందు వేల్చుట.

ఆహుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ : చూ, కాంచన పుష్పకము *

ఆహూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడ్డది చూ, సంబోధనము.

ఆహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంతట పిలుచుట.

ఆహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తేఁబడినది.

ఆహృతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఆనేతవ్యము: చూ, తెచ్చుట.

ఆహేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాము యొక్క విషము, అస్థి, చర్మము మొ.

ఆహేరువు సం. వి. ఉ. స్త్రీ పిల్లపీచర. (చిన్న-గొడ్డఆసాని.) *: చూ, శతమూలి.

ఆహో. సం. అవ్య. 1 అదిగో ఇదిగో అను సంశయమును దెలుపును: చూ, సంశయము; 2. ఊహించుట: చూ, యోచన; 3. సవాలు: చూ, ప్రశ్నము; 4. వికల్పార్థము. రూ- అహో: చూ, యుద్య.

ఆహోపురుషిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ తన సామర్థ్యముచే శత్రువులను గెలిచి తన్నుఁ దాఁ పొగడుకొనుట: చూ, రూ-అహోపురుషిక.

ఆహోవిరుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—వై.—; 2. ప్రసిద్ధకులజాతుని యభిప్రాయము: చూ, స్మృతి. 1; 3. ప్రసిద్ధకుల జాతునిపని.

ఆహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. నిత్యకర్మము, పగలు చేయఁదగిన కర్మము చూ, కర్మములు; 2. తిండి: చూ, పాపాటు; 3 ప్రకరణసమూహము: చూ, నే ము; విణ. 4 పగలు చేయఁదగినది.

ఆహ్నికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆహ్నికమను మతమును గలుగఁజేసినవాఁడు.

ఆహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంతోషము.

ఆహ్వా. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1 నామధేయము: చూ, పేరు. 1; 2. పిలుపు: చూ, సంబోధనము.

ఆహ్వాయము. సం. వి అ. పుం నామధేయము: చూ, పేరు. 1.

ఆహ్వానము సం. వి అ. న. పిలుపు: చూ, సంబోధనము.

ఆహ్వారకక్షము. సం. వి. అ. న. గాంధార దేశమునఁ బుట్టిన యాహ్వారములకక్ష.

ఆళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉచ్చింత *: చూ, కుండ 5; 2. కుంతలము, గలపెండ్రిక: చూ, పెండ్రిక. 1; 3 కోవు: చూ, మగణము; 4 ఆడుగుంటి చూ, ధనము. 12; న. 5. తేలుకొండిముల్లు: చూ, అలము. 2, 6. ఆగదిశము: చూ, ాగిశము (రూ-ఆలము.)

ఆళతి. వై. వి.= ఆలాప్తి. రాగాలాపము: చూ, స్వరము. 2.

ఆళి సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1 — కి.వి. శ్రేణి: చూ, పంక్తి. 1; 2. చెలికత్తె: చూ, సఖి. 1; 3. అడ్డకట్ట: చూ, సేతువు 1; వి. పుం. 4. తేలు. చూ, వృశ్చికము 1; 5. ఎఱ్ఱతేలు: చూ, వృశ్చికము. 1; ఇ. పుం 6. కష్టము: చూ, దుఃఖము, 7. అభిప్రాయము: చూ ఆశయము 4; విణ. 8 నిర్మలమయిన మనస్సుగలది.

ఆళిందకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉమితి. చూ, నిక్రోడము.

ఆళిందము సం. వి అ. పుం. రూ- అలిందము: నగరితల వాకిలి కావడి: చూ, హజారము.

ఆళు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. గతిక *: చూ, త్రుణము 1; 2. భృంగారము, గిండి: చూ, పాత్రము. 6.

ఆళుఁ దే వి శల్యకము, ముత్తెపుఁజిప్పలవంటి ముండ్లచేతఁ గప్పఁబడిన దొల్లయంగములుఁగల యొక విధమైన పంది. రూ- ఆళువ: చూ, సూకరము

ఆళువ దే. వి. —వై.— "ద్వి. కుండేలునుడుమును గూర్మంబు నేదుఁ, బండియాళువయును గత్యములు." రా. కిష్కిం. కాం.

ఆళువరి దే. వి. అలంగము: చూ, వప్రము.

ఆళువారు. దే. వి: చూ, రూ-ఆళ్వారు. "గీ. అనిసమాళువలుకఁ జెలికి యయ్యాళువారియ్యకొనియెఁబోవ." ఆము. 2, ఆ.

ఆళ్ళకోస. దే. వి. ఆతాపి, ఒకగంకము కాకి:చూ, వాయసము. 1.

ఆళ్ళు దే. వి. బ. (ఆలు + లు.) 1. కోద్రవము: చూ, ధాన్యము; 2. సస్యవిశేషము: చూ, సస్యము.

ఆళ్వారు. దే. వి. హరిభక్తుఁడు. "శా. అంచత్ప్రేమ వశంవదుండగుచు నాయాళ్వారిఁజేరంగ రమ్మంచుంబిల్చి ము ॰ రి" పర. 4, ఆ: చూ, రూ-ఆళువారు.

ఆళ్వారులు. పా. పొయిఘూళ్వారు, పూదత్తాళ్వారు, పేయాళ్వారు, పెరియాళ్వారు, నమ్మాళ్వారు, తిరుమంగయాళ్వారు, తిరుమిషియాళ్వారు, తొండరడిప్పొడియాళ్వారు, మధురకవియాళ్వారు, నాథమునియాళ్వారు, కులశేఖరాళ్వారు, తిరుప్పాణియాళ్వారు. (12.)

ఇ

ఇ. 1. సంస్కృత, ప్రాకృత, తెనుఁగు, ఆంధ్రభాషల వర్ణంబులందలి యచ్చులలోని మూఁడవయక్కరము "సీ. ఆదులు పదియాఱునచ్చులు" అప్ప. 2, ఆ. 6; "క. మొదలనకారాద్యచ్చులు, పదియాఱు." అప్ప. 2, ఆ. 20: చూ, వర్ణము. 1; సం. అవ్య. 1. చిత్రము: చూ, వింత. 1; 2. కోపములో భేదము:చూ, గోపము; 3. వంత: చూ, దుఃఖము; 4. శబ్దము: చూ, మాట. 1; 5. తేడామాట: చూ, మాటతేడా; 6. ఆశ్చర్యార్థకము:చూ, వింత.1; ఇ. పుం. 7. మరుఁడు : చూ, మన్మథుఁడు; 8. పాము: చూ, సర్పము; 9. మణి, మానికము: చూ, రత్నము; 10. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 11. మంట: చూ, నిప్పు; 12. అగ్రము: చూ, కొన. 3; 13. ముందు : చూ, ముందట. 1; 14. ఆఁడుగుఱి:చూ, భగము.12; 15. మహర్షులు స్నానముచేసిన పుణ్యోదకము, తీర్థము: చూ, నీరు 1; 16. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 17. కరేణువు, ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 18. ఆఁడేనుఁగుయొక్క గర్భాంతర్భాగము: చూ, హస్తి; 19. చంద్రకిరణము: చూ, మయూఖము 1; 20. శుద్ధాంతము, రాణివాసము : చూ, గృహము. 1; దే. వి. (1) పరమందలి వర్ణమునకు ద్విత్వముపుట్టించి ఇదంతశబ్దార్థమగును. "ఇయ్యెడవి." మొ; (2) ఇదంతశబ్దములకుఁ బ్రథమైకవచన ప్రత్యయము రాదు. ఉ. హరి - మతి; ప్రథమైక వచన ప్రత్యయములైన "డు -ము- వు" -లు ఇకారము కడపటఁగల శబ్దములకురావు హరిఁడు- మతిము అనరాదు. హరి, మతి యని యనవలయును.

ఇంక. దే. క్రి. 1. ముందు: చూ, ముందట. 1; 2 ఇంకను, ఇప్పటికిని, ఇదివఱకును : చూ, యత; 3. అనఁగా: చూ, మఱి. 2.

ఇంకనేమిచేతునని మొఱ్ఱకొట. అం. చిహ్నములు యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, చిహ్నములు.

ఇంకించు. దే. అ క్రి. 1. చిగురొత్తు : చూ, పల్లవించు. అం పద. పారి; 2. అడఁగు,అఱు: చూ, నశించు.

ఇంకు. దే. అ. క్రి. వట్టు, శోషిల్లు : చూ, శోషించు

ఇంకుడు. దే. వి. 1. ఇంకుట:చూ, శోషణము.1 విణ. 2. ఇంకినది; 3. ఎండినది. "సీ. ఇంకుడు చేన్నులు వంకచేతులు." హరిశ్చ. 4, ఆ:చూ, శుష్కము. 2. (రూ-ఇంకుట.)

ఇంకువ. దే. వి. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము 1; 2. స్థలి, మెరక నేల: చూ, భూమి 1.

ఇంగము. సం. వి. అ. పుం. 1 తలఁపు: చూ, విషయము. 4; 2 ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; 3. బుద్ధి: చూ, బుద్ధి; 4. సంజ్ఞచేయుట; స 5. అభిప్రాయసూచకమైన ముఖరాగాది వికారము, ఇంగితము: చూ, బొమముడిపాటు; వి.౦. 6. తిరుగునది, చరిష్ణువు: చూ, త్రసము.

ఇంగలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిడకనిప్పు చూ, నిప్పు; వై. వి.= 1. అంగారః. అగ్ని. "క. పంగిడపు వెనుఁగోపపు, టింగలమును నేర్చి కవిన యీసిరి." పాం.మ. 5, ఆ: చూ, నిప్పు; (2)= హింగుళ: చూ, ఇంగిలీకము.

ఇంగిలింపు. దే. వి. మల్లయుద్ధములోని మెలఁకువలలో నొకటి: చూ, మల్లశాస్త్రము.

ఇంగాలము. ప్రా. వి. అ. పుం. బొగ్గు: చూ, నిప్పు.

ఇంగితము. సం. వి. అ. న. 1. తలఁపు: చూ, విషయము. 4; 2. ఆకారము: చూ, బొమముడిపాటు; 3. పయనము: చూ, ప్రయాణము; అం. 4. అశ్వహృదయపరిజ్ఞానములలో నొకటి: చూ, అశ్వహృదయ పరిజ్ఞానము.

ఇంగిలము. వై. వి. = అంగారః. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఇంగిలాయ. దే. వి. కరదీపిక: చూ, దివిటి.

ఇంగిలాయి. దే. వి. ఒకరకపు చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఇంగిలికము. వై. వి. = హింగుళః. రాగద్రవ్యవిశేషము, కొండకావితాయి: చూ, హింగుళము.

ఇంగిలీక. అం. భస్మములు పంగొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, భస్మములు.

ఇంగిలీకభస్మము పా. ఇంగిలీకము వేడినీటియందు రెండుగోజాలు నానిచ్చి గుంటగలగరాకు నూరి ముద్దచేసి ఆముద్దలో యింగిలీకము పెట్టి రెండు ఝాముల వేళ సూర్యునకెదురుగానుంచిన భస్మమవును. (పచ్చాకుతో వైవిధముగా సూర్యపుటము వేసిన భస్మమగును.)

ఇంగిలీకమయినము. పా. ఆరతికర్పూరము దమ్మిడీయెత్తు, గవ్వసాంబ్రాణి దమ్మిడీయెత్తు, ఇంగిలీకము దమ్మిడీయెత్తు కలిపి నూరి పెసరగింజంత లేసి తేనెతో పెద్దలకు చనుఁబాలతో పిల్లలకు యివ్వవలెను.

ఇంగిలీకము. వై. వి.= —వై.— "సీ. ఇంగిలీకపు వింతగంగులీస." స్వా. 1, ఆ. 5. (గంధకము గల మిశ్రద్రవ్యము.)

ఇంగిలీకముశుద్ధి. పా. ఇంగిలీకము చనుఁబాలను గాని, నిమ్మపండ్ల రసముఁగాని నూరిన శుద్ధియగును.

ఇంగుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-ఐంగుదము: చూ, గారపండు; 2. గార *: చూ, హింగుది.

ఇంగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గార *: చూ, రూ-హింగుది.

ఇంగువ. వై. వి. 1.= హింగు. ఉగ్రగంధము * (కన్న-హింగు.): చూ, హింగువు. 1; (ఋతుశూలలకు పుల్లదానిమ్మపండ్ల రసము, అపస్మారమునకు మొగలిచెక్కరసము ప్రశస్తము.) 2.= హింగు, సంబారవిశేషము: చూ, హింగువు. 2. (అత్యుగ్రభూతనాశము అనియుఁ గలదు.)

ఇంగువశుద్ధి. పా. ఇంగువ తామరాకురసముతో భావనచేసిన శుద్ధియగును.

ఇంగ్లీషువారు. పా. ఆంగ్లేయులు.

ఇంచాకము. సం. వి. అ. న. రొయ్యచేప, జలవృశ్చికము: చూ, మత్స్యము. 1.

ఇంచించుక. దే. అవ్య (ఇంచుక + ఇంచుక.) కొంచెము కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

ఇంచియంచి. దే. వి. ఏ రుచిగల వస్తువు "గీ తన కునకు కూలయగు నొక్కదాసితోడ, మాలిమి యొర్చికొని యించియంచి పెట్టి" శుక. 3, ఆ. 295: చూ, భక్ష్యము.

ఇంచియంచిపెట్టు. దే. స. క్రి. రుచిగల వస్తువు పెట్టు (ఏమన్నా పెట్టుమని ల వస్తువు పెట్టు వాడుక.)

ఇంచు. వై. వి. 1 = ఇక్షు * : చూ, రసాలము. 3; దే. అ. క్రి. 2. గ్రహింపు. "క. నీకగ్రములకు నించు నెట్లు కాంక్షవదన ముల్." భాగ. ఉగ్ర్య. 2, ఆ చూ, గ్రహ్య మగు; 3. మనోరమమగు. "ఎ గీ. మొలసితా మేటి వెన్నెల మిన్నుయించె" (శ్లేషార్థమున కథయందు.—ఎలమిన్ గ్రహించె నియు, నల కథయందు మేటివెన్నెల మిన్నుయింపజేసెనియు భేదము.) హంస. 3, ఆ చూ, మనోజ్ఞమగు; దే స. క్రి. 4 అపేక్షించు. "క. పల్లవుల వ్యగ్రత్వ్యములను, బుణిసముల్ల నించెడల ఘూ మనుడటున్" (పరిశ్లేషార్థము కథయందు నించెననియు, నలకథయందు ఇంచెననియు భేదము.) హంస. 3, ఆ: చూ, వాంఛించు.

ఇంచుబోడి. ద్వ. వి. (ఇంచు + బోడి) 1. చెఱకువలె మనోజ్ఞురాలగు ఆడుది : చూ, స్త్రీ; 2 ఆడుది: చూ, స్త్రీ.

ఇంచుక. వై. అవ్య. = ఈషత్. కించిదర్థకము. "సీ. ఇంచుకంతయొకింత యించుకయినుమంత యనసీషదర్థమా." ఆం, భా. తృ. అవ్య. 74: చూ, స్వల్పము.

ఇంచుకంత. దే. అవ్య. స్త్రీ.— వై.—

ఇంచుకయొలుపు. ద్వ. వి. అవ్యక్తరాగము: చూ, వర్ణము. 6.

ఇంచుక్కు. పా. వ్యాకరణమున.— క్రియా పరిచ్ఛేదములో ఇంచుక్కుప్రకరణము.— సూ. 73. సంస్కృతంబున కంగలాదులకించుక్కగు; సూ., 74. ఇ ఉ ఋ—లకించుక్కు పరంబగునపుడయ్యంగవృద్ధులగు; సూ 75. నిర్జి, వామంబుల కయ్యాగమంబు గలుగదు; సూ 76. సంస్కృతంబునకు లఘూపధంబునకునించుక్కు పరంబగునపుడు గుణంబగు; సూ. 77. స్ఫురికిగుణంబు విభాషనగు; సూ. 78. లిఖ, భుజ. గుడక్కృతంబులకు గుణంబులేదు; సూ. 79. స్ఫురికి నిర్కృతిని గుణంబులేదు; సూ. 80. స్వరంబునకు ద్విరుక్తంబున కించుక్కగు; సూ. 81. గంభాదుల యించుక్కు కాగంబునకు సబిందుకంబగు కిద్విరుక్తంబున గ్వరుక్తలకారంబగు; సూ. 82. భల్లు పరంబగునపుడు తేజఃప్రత్యయలకు లోపంబగు; సూ. 83. ఇంచుక్కు పరంబగునపుడు రజాగుల యించుక్కునకు లోపంబగు; సూ. 84 చుగాగమం బొచ్చికంబున కసంయుక్తలడ రాంతంబునకుం ద్విరుక్తంబున బహుళంబు గానగు; సూ. 85 అట్లుపుగాగమంబును మాన్యాదులకగు; సూ 86 ముక్పవర్ణంబులు పరంబులగునపుడిత్వంబునకత్వంబగు; సూ. 87. అట్లు చుక్పాగమంబులడంగ్యాది మాన్యాదులకగు. అగుచో వానికడవాని లోపించు; సూ. 88. ఇంచుక్పుక్కాగమంబుల పరంబులగునపుడాగమ లోపంబులు పెక్కు తెఱంగులఁగానంబడియెడి; సూ. 89. (చూ, అన్యాదులు.); సూ. 90. (చూ, అడ్డాదులు.); సూ. 91. ఆడోడుకూడులడ కారంబునకు ఇుక్కు పరంబగునపుడు రేఫంబగు; సూ. 92. చెదుఃకుంజుక్పాగమంబులును డాకునలఘు రేఫంబునగు; సూ. 93. పదుసకుం జుక్కును డాకు నలఘు రేఫంబునగు; సూ. 94. శబ్ద పల్లవంబగు పకున కించుక్కు విభాషనగు. అగుతో డాకులఘు రేఫంబగు,

సూ.95 ప్రేరణంబునందించుక్కుమీఁదనించు క్కు లేదు; సూ.96. ఇత్వంబుగాని యుత్వంబుగాని కూడుచోననాద్యంబయిన యుత్వంబున కిత్వంబగు; సూ. 97 ప్రేరణేంచుక్కు పరంబగునపుడు పకారంబు చకారంబగు; సూ. 98. మృష్టీస్తులు ముత్తునాఁబడు; సూ. 99 ఆమ్రేడితకారంబు లకద్విరుక్తంబులగుముత్తు పొంబగునపుడు పవ లగు.

ఇంచుట. దే. వి: చూ, ఎచ్చుట. "ఇంచిన వేడ్క నాత్మసంపదయేళ్వరిఁ గన్గొని" హం. హర.

ఇంచుపాలకడలి. ద్వి. వి. 1. పాలసముద్రము ఆలవసంద్రము: చూ, సముద్రము, అం. 2. సముద్రము లేడింటిలో నొకటి: చూ, సముద్రములు.

ఇంచుమించు. ద్వి. వి. అంచుమించు."నలినీలమంచు నలినలిగావించు, నిమిషించులాపు నించు మించు, లేమనాఁగవు చూపులు." విజ. 1, ఆ. 34: చూ, వేలుపాటు 1

ఇంచుమించుగా. ద్వి. అవ్య. కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగా.

ఇంచుమాను ద్వి. వి. ఇక్షువు, చెఱకు*: చూ, గసాలము. 8.

ఇంచువిలుకాఁడు. ద్వి. వి. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు. (రూ-ఇంచువిల్కాఁడు.)

ఇంచువిలుతుఁడు ద్వి.వి.—పై.—(రూ-ఇంచువిల్తుఁడు.)

ఇంజంక్షను. ఆం. ఒకపని చేయుమనిగాని కూడదనిగాని కక్షిదారునికి కోర్టు ఉత్తరువు.

ఇంజెక్షను. ఆం. మందును శరీరములోనికెక్కించుట.

ఇంజేటి. దే. వి. రూ-ఈఁజేటి, ఒకరకము కంద*: చూ, కూరణము

ఇంటఁగుడిచి యింటివాసములు లెక్కపెట్టినట్లు. లో. ఉదా.—"ఓస్వామి ద్రోహీ! యింటఁగుడిచి యింటివాసము లెన్నికయిడిన వడువున మాదేశమునఁగుప్రమ్మరుచు మాస్వామి సేయాజ్ఞేపింపఁజొచ్చితివి." (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము)

ఇంటగెలిచి రచ్చగెలువవలెను. లో. ఉదా.—దేవా! ఇంట గెలిచి మఱి రచ్చ గెలువవలయును. మనలో మనమాట విచారింతము. (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము.)

ఇంటరము. దే. వి. రూ- ఇంట్రము. సంకటము. "ఒంటర మింటరములు పలుకు టుచితమే." భాగ. ఉద్యో 4, ఆ. 287: చూ, దుఃఖము.

ఇంటాతఁడు. ద్వి. వి మగఁడు: చూ, భర్త 1.

ఇంటికప్పము. ద్వి. వి ఇంటిపన్ను: చూ, బాడిగ.

ఇంటికప్పు ద్వి. వి. ఇంటికివేసెడు పైకప్పు: చూ, పటలము.

ఇంటికాఁపు. దే. వి. (ఇల్లు + కాఁపు.) గృహస్థుఁడు (భార్యను పరిగ్రహించి ధర్మార్థకామముల నడపుచు వేదపారము వైశ్వదేవాదిహోమము అతిథి పూజ పితృతర్పణము భూతబలియు నెడు పంచయజ్ఞములనుజేయుచు ప్రవర్తించువాఁడు.): చూ, యజమానుఁడు.

ఇంటికోన. ద్వి. వి. గృహాగ్రము: చూ, ప్రకోష్ఠము.

ఇంటిచోపా. ద్వి. వి. గృహైకదేశము : చూ, ముంగిలి. 2.

ఇంటితోఁట దే. వి. గృహారామము : చూ, వనము. 2.

ఇంటిపట్టు. దే. వి. (ఇల్లు + పట్టు.) గృహస్థుని ధర్మము. "సీ. పసుపునిగ్గులుదేఱు పాఁపజన్నిద మొప్పఁ బ్రమథాధిపతి యింటి పట్టెఱింగి." స్వా. 1, ఆ. 11: చూ, గృహస్థధర్మము.

ఇంటిపన్ను. ద్వి. వి: చూ, బాడిగ.

ఇంటిపాప. ద్వి. వి. (ఇల్లు + పాప.) వెలకుఁగొన్నదాసి: చూ, పరిచారిక.

ఇంటిపెంట. ద్వ. వి. పొరకతోఁ జిమ్మిచేర్చిన కసపుకుప్ప: చూ, పెంట. 1.

ఇంటిపెత్తనకత్తె. అం. దూతీచతుష్టయములో నొకటి: చూ, దూతీచతుష్టయము.

ఇంటిపేరు. ద్వ. వి. 1. గృహనామము; 2 మనిషియొక్క ఇంటిపేరు; 3. వంశానుక్రమణికగ వచ్చు కుటుంబముయొక్క పేరు.

ఇంటిమగఁడు. ద్వ. వి. మగఁడు: చూ, భర్త. 1.

ఇంటిల్లిపాది. పా. (ఇల్లు + ఇల్లు + పాది.) కుటుంబము వారందఱు.

ఇంటివాఁడు. ద్వ. వి. చూ, ఇంటికాఁపు

ఇంట్రిపడు. ద్వ. అ క్రి. (ఇంట్రిము + పడు.) తపించు. "గీ. కడఁగి కల్పాదిఁ గ్రమ్మఱఁ గలుగఁ జేయఁదనకపని గావసట్లు వొచ్చినజగముల, నొలిఁగంజోదరుండు నిజోదరమున, నింట్రిపడకుండఁగానిల్పె నెడములిచ్చి." హరి ఉ. 9, ఆ. 159: చూ, సంతాపించు.

ఇంట్రిము. దే. వి. రూ-ఇంటరము. సంకటము. "గీ. ఎదురుగా నేగుదెంచుచో నింట్రియయ్యెఁ, బెండ్లి యురువంకచుట్టంపుఁ బెద్దలకును" సై. 6, ఆ. 84: చూ, దుఃఖము.

ఇండార్సి. ఆం. పత్రముయొక్క హక్కుపొందినవాఁడు.

ఇండియా. ఆం. హిందూదేశము. (ఆసేతు హిమాచల పర్యంతము.)

ఇండు. దే. వి. ఈత *: చూ, మధుఖర్జూరిక.

ఇండుగు. దే. వి. 1. కతకము *. "ఉ. ఇండుగు గింజచే నుదకమెంతయు శీఘ్రముగఁ బ్రసన్నతన్, జెందు విధంబునన్." శివ. ఉ. 2, ఆ: రూ-ఇండువు: చూ, చిల్ల; 2. కతకబీజము. "సీ. రాగహీనత మనోగ్రంథిఁ ద్రెంపఁగ నీశ్వ కలఁక నిండుగుఁజూచి తెలుచుభంగి." వాసి. 3, ఆ: చూ, చిల్లగింజ. (రూ- ఇండువు.) (నేత్రరోగములకు దీర్ఘస్తంభనకుప్రశస్తము.)

ఇండె. దే. వి. 1. చీలిక: చూ, శకలము. 4; 2. ఎముకకీలు. (బాయింటు.): చూ, మాటు.

ఇండెంటు. ఆం. కావలసిన సరకులపట్టీ.

ఇండెక్సు ఆం. అనుక్రమణిక; (విషయసూచిక.)

ఇండెవాయు. దే. అ. క్రి. చీలు: చూ, భేదిల్లు.

ఇండైరక్టు. ఆం. పరోక్షము.

ఇండ్లవరుస. ద్వ. వి. గృహక్రమము: ఇలువరుస.

ఇంత. ద్వ. స. (ఈ + అంత.) 1. ఈకొలఁది; "ఎ, గీ. నీకొలఁగ విభవ, మింతయంతని పొగడ నేనెంతదాన." కళా. 2, ఆ. 178: ఇంతపట్టు, ఇంతయు- రూ- ఇంతె - ఇంతే, 2. ఇదియంతయు, ఈసమస్తము "క. తోడె, వ్యాఘ్రికిఁబోనింత నిక్కువఁ బెబ్బంగిక." భార. ఉద్యో. 1, ఆ: ఇంతపట్టు. (శబ్దముకంటెఁ బరమైన ఆశబ్దముయొక్క ఆకారమునకువలె ఈలోనగు శబ్దములకంటెఁ బరమైన అంతలోనగుశబ్దములయొక్క అకారమునకు లోపమును యెఱుంగునది. ఈకారము మొదలగువానిదీర్ఘమునకు హ్రస్వమగును. "వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగు నమ్మహానుభావునకు మన మభిగమ్యులమైతిమి. మనకింతకంటెను బెంపెయ్యది. ఇత్యాదిస్థలములయందు ఇంతశబ్దము ఈయను శబ్దముయొక్క అర్థము నిచ్చుచున్నది.); 3. ఇంతకాలము. "చ. కుంతి యింతకున్, బడుగయి పాలలోఁబడిన బల్లివిధంబున నుండకుండునే." ఇక్కడ ఇంతకున్ అనఁగా ఇంతకాలమునకు అని అర్థము: చూ, అంత.

ఇంతకమున్ను. ద్వ. వి. ఇక్కాలముకంటెఁ బూర్వకాలము: ఇఁక. (వా.)

ఇంతటునుండి. ద్వ. వి. ఇప్పటినుండి. (రూ-ఇంతటినుండి. వా.)

ఇంతంత. ద్వ. స: చూ, ఇంత అంత.

ఇంతంతనరానిది. ద్వ. వి. పరిమితిచేయుట శక్యముకానిది; (రూ-ఇంతంతయనరానిది.)

ఇంతఅంత. ద్వ. స: చూ, ఇంతింత.

ఇంతలు ద్వ. అవ్య. ఇంతపరిమాణము కలగనుట (వా) : ఇంతలేసి

ఇంతలేసి. ద్వ. అవ్య.—పై.—

ఇంతలో. ద్వ. వి: చూ, అలోన.

ఇంతిపట్టు ద్వ. స. (ఇంత + పట్టు.) 1. ఇదియంతయు. "మ. సంధాన మిట్లొనరం జేయక యున్నఁ గృష్ణునకునిన్నొప్పించు వారింత వట్టునిజంబు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ : చూ, ఇంత. 2; 2. ఇంతమాత్రము. "ఎ. అతులిత విష్ణుశక్తిసము సాహితమూర్తివి కమ్ము లెమ్ము సంతతభుజ శక్తినిట్టి యవధానమొనర్పఁగ నీవకాని యీ,క్షితినొకరుండు లేఁడధికకీర్తి యుఁ బుణ్యముఁజేసునిన్ను నూర్జితగుణ యింతవట్టు తగఁజేయుము కావుము లోకమంతయున్." భాగ. అర 4, అ: చూ, ఇంత. 1; అవ్య. 3. ఇంతపర్యంతము: ఇంతవడి, ఇందనుక-రూ-ఇందాఁక.

ఇంతివడి. ద్వ. అవ్య చూ, ఇంతపట్టు. 3.

ఇంతివింతలు. ద్వ. వి. బ. మిగులగొప్పవి.

ఇంతి. వై. వి.= స్త్రీ. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఇంతకాపుంజు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు చూ, వేలుపుఱేఁడు.

ఇంతియ ద్వ. స. (ఈ + అంతియ.): చూ, రూ-ఇంత. 1. "మ. నెక్కొండ్రికింతియ కాలంబ యియుండ నీమనము శాంతింబొందఁగా నేర్చునే." భార. ఉద్యో. 4, ఆ: (రూ-ఇంతే-ఇంతే.)

ఇంతేకాకుండ. దే. అవ్య. క్రి. విణ: చూ, అదిగాక. (వా.)

ఇంద. దే. అవ్య. 1. ఇచ్చటనే: చూ, ఇచ్చట. 2; 2. ఇదిగో తీసికొనుము: ఇందండి, ఇందము; ద్రి. 3. ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3.

ఇందండి. దే స. క్రి. నిత్య. బ: చూ, ఇంద. 2. (ఏ. ఇందము)

ఇందనుక. ద్వ. అవ్య (ఇంత + దనుక.) : చూ, ఇంతపట్టు. 3. (రూ-ఇందాఁక.)

ఇందము దే. స. క్రి. ని. ఇదిగో తీసికొనుము. "నీడలో గత్నమిందమనుచు నిచ్చి." రామా. 6, ఆ. 198; (బ. ఇందండి.): చూ, ఇంద.2.

ఇందఱు. ద్వ స. (ఇంత + వారు) 1. ఇంత శబ్దమునకు మహన్మహత్త్వార్థక బహువచన రూపము వీరందఱు.(ఈపురుషులందఱు, ఈస్త్రీలందఱు, ఈస్త్రీ పురుషులందఱు.); 2. ఇంత సంఖ్యగలవారు; అవ్య 3. ఇయదర్థకము.(రూ-ఇందొఱు.)

ఇందలి. ద్వ. అవ్య. ఇచ్చట నున్నట్టి.

ఇందాఁక. ద్వ. ద్రి. (ఇంత + దనుక.) : చూ, రూ-ఇందనుక.

ఇందిి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ లచ్చి:చూ, లక్ష్మి 1.

ఇందిందిరము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద: చూ, భ్రమరము.

ఇందిర. సం. వి. అ. స్త్రీ లచ్చి: చూ,లక్ష్మి.1,

ఇందిర. శా. తెలుఁగుదేశమును పరిపాలించిన వెనుకటి చోడగంగుని భార్యలలో నొకతె యగు యీ యిందిరవలన కలిగిన రాఘవుఁడు రాజ్యమును పరిపాలించెను. ఈ ని ప్రతాపము నరసింహదేవుని కెందుపట్న తామ్రశాసనములో వర్ణింపఁబడినది. 19. నరసింహదేవుని కెందుపట్న తామ్రశాసనము. కళింగ దేశ చరిత్ర. 96. పుట.

ఇందివరము. సం. వి. అ. న. 1 నల్లగలువ(కన్న-కరిసైదలె.) *: చూ, పద్మము. 1; 2. తామర *: చూ, పద్మము. 1; 3. జొట్టుపు*: చూ, దుట్టుపు.

ఇందివరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర.(కన్న-చిక్కఅపాది.) *: చూ, శతమాలి.

ఇందీవరివరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపీఁచర. (కన్న-దొడ్డఆపాది.) *: చూ, శతమూలి.

ఇందీవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1

ఇందు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు "ఇందరి యా ముచేఁ బొదలు నేనుఁగులు" య. 4, ఆ: చూ, సుక్కు. 4; 2. అనుకూలపడు: చూ, పొంగుపడు; క్రి. 3. ఈస్థానము: ఇంద, ఇక్కడ. ఇచట- రూ-ఇచటు- ఇచ్చోటు- ఇచ్చొట-ఇచ్చోటు- ఇచ్చోటు- ఇచ్చో- ఇచ్చోటు, ఇట, ఇయ్యెడ, ఈచోటు, ఈడ, ఈయెడ; (సం. ప.):—ఇహ.

ఇందుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. చందురుఁడు: చూ, చంద్రుఁడు.

ఇందుకమఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏరుమద్ది *: చూ, మద్ది.

ఇందుకాంతము. సం. వి. అ పుం. వెండి: చూ, లోహము. 1.

ఇందుక్షయము సం. వి అ. పుం. అమవస: చూ, మార్త్యేందుసంగమము.

ఇందుగు. దే. వి: చూ, రూ-ఇండుగు*. "ఎ, గీ. అందుగులు గేదఁగులుమత్తు లిందుగులును." అప్ప. సుం. కాం: చూ, సల్లకి.

ఇందుజనకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.

ఇందునామము. సం. వి. న్ న. 1. కప్పురము: చూ, సితము; 2. కంపిల్లము *: చూ, రోచని.

ఇందుప్పు. ద్వ. వి. (ఇందు + ఉప్పు.) సైంధకలవణము, చెందుప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఇందుభము. సం. వి. అ. న. మృగశిర, జింకతల రిక్క: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఇందుముఖాంశము. పా. షష్ట్యంశము లఱువదింటి లో నొకటి: చూ, షష్ట్యంశములు

ఇందురేఖాంశము. పా.—షై.—

ఇందులకు. దే. ద్రి. 1 ఇచ్చోటికి. "ఉ. ఇందులకెట్టయిక్ మనుజాలెన్నఁడు వత్తురు." భార. ఆది. 6, ఆ: ఇచ్చోటికి; 2. దీనికి "ప ఇంగులకుఁ బొందునడు ప్రత్యుత్తరంబుల." ఆము. 6, ఆ: దీనికి.

ఇందులగ్నము. పా. జాతకునియొక్క జన్మలగ్నమునకు నవమాధిపతియొక్క కళలను, చంద్రలగ్నమునకు నవమాధిపతియొక్క కళలును కలుపవలెను. కలుపగావచ్చిన మొత్తమును 12 చేత ను భాగించవలెను. భాగించఁగావచ్చిన శేషమును చంద్రస్థిత గృహమొగలు లెక్కించఁగా నెన్నవరాశియగునో యారాశి యిందులగ్నము గును ఒకప్పుడు శేషము రానియెడల 12 వ దే చూచుకొనవలెను. కళలు,— రవి=30; చం=16; కుం=12; గు=10; బు=8, శు=6; శని=1

ఇందులు (రిఅన్న యు దేవు). శా. "ఈతఁడును కొలనిరుద్రదేవుఁడును ఓరుగల్లుమొదలు సింహాద్రి వఱకుఁగల భూమిని కాకతీయు రుద్రమదేవి యాజ్ఞచే పాలించిరి. శివయోగసారమున వీరి త్రాహ నిట్లు వర్ణింపఁబడియున్నారు..."సీ. మొగినోరుగంటి తూర్పుగవని మొదలుగా సింహాద్రి సీమగా క్షితిభరించె, వారులు పశ్చిమ వేలంతియగౌతులు పంచలక్షల కాల్బలంబు నేలె............గీ. నేత్రమై పంచపాండ్యుల రూపుమాపె, యోలచెర్లాదిగాభూమి లీలఁగొనియె, కొలనిరుద్రుఁడుదాను నిశ్చలత గాను, నిందులూరి యన్నయ దేవహిసబలుఁడు."

ఇందురేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిప్పతీఁగె *: చూ, సోమవల్లి; 2. అస్పృశ *: చూ, సోమలత; 3. చంద్రరేఖ: చూ, శశికళ.

ఇందువారము. సం. వి. అ. పుం. సోమవారము: చూ, వారము. 2.

ఇందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. తింగుకము *: చూ, తుమికి; 2. ముక్కు ఎడమరంధ్రము; 3. పలమెత్తుకొండి (పాపుకేరుకొండిఅని సర్వ శబ్ద సంబోధిని; 4. చెందురుఁడు : చూ, చంద్రుఁడు; 5. కర్పూరము చూ, సిగము; 6. మృగశిర: చూ, నక్షత్రము. 1; 7 ఒకటి అను సంఖ్యకు సంకేతపదము; దే. వి. (1) చిల్ల *: చూ, సల్లకి; 2. కతకబీజము: చూ, చిల్లగింజ. (రూ- ఇందుగు-ఇందుగు.)

ఇందువ్రతము. సం. వి. అ. న. చాంద్రాయణ మను పేరుగల వ్రతము : చూ, చాంద్రాయణము.

ఇందోలు: చూ, ఇందలు. 1, 2, 3.

ఇంద్ర. సం. వి. ఆ స్త్రీ. వాసనగల ఒకానొక చెట్టు: చూ, మరువము.

ఇంద్రకుప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనె *: చూ, మద్ది.

ఇంద్రకము. అం. ఉత్తానకగణబంధములు పలు బది యొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకగణబంధములు.

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ పుం. మందర పర్వతము, కవ్వపుఁగొండ: చూ, పర్వతము.

ఇంద్రకోశము. సం వి అ. పుం. 1. అరప: చూ, మంచె; 2 తిట్టు: చూ, శాపము. 1.

ఇంద్రకోషము. సం. వి అ. పుం. అరప: చూ, మంచె. (రూ-ఇంద్రకోశము.)

ఇంద్రక్రియ. అం. క్రియాంగములు పంద్రెండింటిలో నొకటి: చూ, క్రియాంగములు. (చూ, అంగము. 9.)

ఇంద్రగణములు. పా. భ, ర, త, నగ, సల, నల ములు. (6.)

ఇంద్రగోపకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పట్టుపురుగు.

ఇంద్రగోపము.—పై.—

ఇంద్రచాపము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంద్రధనస్సు, కోఱడు: చూ, బాణము. 1; 2. సూర్యునకెదురుగానుండు మేఘము:చూ, మేఘము.1.

ఇంద్రజాల. అం. కళలఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

ఇంద్రజాలసాధనమునకు ప్రయోజనములు. పా. రత్నము, శక్తి, కౌతుకము. (3.)

ఇంద్రజాలము. సం. వి అ. పుం 1. కనుకట్టు విద్య: చూ, మాయము. 1; 2. ఉపాయము లేడింటిలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు.

ఇంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కనికట్టు విద్య చేయువాఁడు: చూ, ప్రాతిహారకుఁడు

ఇంద్రజిత్తు. సం. వి. త్. పుం 1. గరుత్మంతుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు; 2. రావణుని పెద్దకొడుకు: ఇంద్రారి.

ఇంద్రతూలము. సం. వి. అ. న గ్రీష్మహాసము: చూ, సూదిపొగ్రు.

ఇంద్రద్యుమ్నుఁడు. శా. దంతిపురియను పేరుగల జగన్నాథక్షేత్రమును రాజధానిగాఁ జేసికొని ఏకచ్ఛత్రముగ పరిపాలించిన రాజచంద్రుఁడు. ఈతఁడే జగన్నాథదేవుని వెలయింపఁజేసెనని కొందఱందురు.

ఇంద్రద్రుమము. సం. వి. అ. పుం.ఏఱుమద్ది*: చూ, మద్ది.

ఇంద్రద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

ఇంద్రధనువు. సం. వి. ఉ. స్. పుం. న. కోఱడు: చూ, బాణము 1.(రూ-ఇంద్రధనస్సు.) వర్షాకాలములో ఆకాశమున ఏడురంగుల వలయములు గలిగియుండును. ఇవి సూర్యకిరణమును పృథక్కరించినపుడు కానవచ్చిన గంగులే. క్రమముగా ఎఱుపు,నారింజరంగు,పసుపురంగు, ఆకుపచ్చరంగు, నీలపురంగు, నీలిరంగు, ఊదారంగుగానవచ్చును.(రెయిన్ బో.)

ఇంద్రధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదశుద్ధ ద్వాదశినాఁడు వర్షవృద్ధికై ఇంద్రుని తృప్తికొఱకు ఎత్తు కేతనము.

ఇంద్రనగరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రుని పట్టణము: చూ, దేశము

ఇంద్రనామము. సం. వి న్. పుం. 1. గుగ్గిలము *: చూ, గుగ్గులువు; 2 గుడ్లగూబ: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు; 3. ఉజ్జివాలు: చూ, కోడి.

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. కొనగాలి మెడ చాయవంటి ఛాయగల నీలమణి: చూ, రత్నము. 1.

ఇంద్రపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరునికి వాహనమైన మనుజుఁడు, ఇంద్రుని కొడుకు: చూ, జయంతుఁడు.

ఇంద్రపుష్పి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కలికాలియను తలగొట్టు *: చూ, హలిని.

ఇంద్రప్రియము. సం. వి. అ. న. మలయపర్వతమునందుఁ బుట్టిన పచ్చగంధపు చెట్టు.

ఇంద్రభట్టారకుఁడు. శా. క్రీ శ. 500 లగాయతు 525 వఱకు రాజ్యముచేసిన రాజోత్తముఁడు. ఈతఁడు ఉశీయకులాభరణుఁడని బిరుదునొందె. విక్రమేంద్రవర్మ కుమారుఁడు. ఈతని తామ్రశాసనములు రెండు విశాఖపట్టణముజిల్లాలోని రామతీర్థమునందు దొరికినవి. ఈతని 37 వ రాజ్యకాలమున దానశాసన మీయఁబడెను. దీనిని బట్టి యీతఁడు చాలకాలము రాజ్యమేలెనని తెలియుచున్నది. కళింగదేశ చరిత్ర 467. పుట.

ఇంద్రభోగము. జా. ఎక్కు-భోగము. "పరిభవమునీంద్రభోగిమె దొరకెనే." విజయవిలాసము

ఇంద్రమహాకాముకము. సం. వి అ. న. కుక్క: చూ, కుక్కము (వర్షాకాలసంధిమున కామవికారముగలది, చిత్తకార్తికుక్కలలక్షణము.)

ఇంద్రమార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రలోకమునకు పోవుమార్గము; 2. బదరీపావనమను తీర్థమునకు దగ్గఱనున్న తీర్థము.

ఇంద్రము. సం వి. అ. పుం. 1. కాకిచెఱకు *: చూ, శరము; 2. చతుర్దశసంఖ్య: చూ, పదునాలుగు; 3: చూ, ఇంద్రనీలము; అం. 4. విష్కంభాదియోగము లిరువదేడింటిలో నొకటి: చూ, రూ-ఐంద్రము; 5 ఖండములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, ఖండములు.

ఇంద్రమూర్ధము. సం. వి. న్. పుం. పుట్ట: చూ, వల్మీకము.

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. న. కొండిసె *: చూ, వాస్నకము. (కొండిసెకాయ.)

ఇంద్రలుప్తకము. సం. వి. అ. న. పేను కొఱుకుట: చూ, బట్టతల

ఇంద్రలుప్తకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ఖల్వాటుఁడు: చూ, బట్టతలవాఁడు.

ఇంద్రలుప్తము. సం. వి అ. పుం. 1.—పై.—; 2. పేను: చూ, యూకము.

ఇంద్రలోకము. సం. వి అ పుం. 1. దేవేంద్రుని పట్టణము: చూ, దేశము; 2. జేజేపట్టు: చూ, స్వర్గము.

ఇంద్రవంశము. సా. ఒకానొకవృత్తము. ఈవృత్తమునందొక్కొక్క పాదమునందు త, త, జ, గలు గలదై ఎనిమిదవయింట యతిగల ద్వాదశగందిస్సునందుఁ బుట్టిన వృత్తము. ఉదా. "ఇందీవరాక్షుల్ తగ । నింద్రవంశమా, నందంబునం బాడిరి । నందసూతిపై, డెందంబులన్మోహము । రేనమీఱఁగాఁ, బొందైగజశ్రేణులు । పూనఁదాజ్రిలన్."

ఇంద్రవజ్ర. సా. ఒకానొకవృత్తము, ఇందు ఒక్కొక్క-పాదమున త, త, జ, గ, గములతోఁగూడి ఎనిమిదవయింట యతిగలిగి ఏకాదశ ఛందస్సు

సంగుఁబుట్టిన వృత్తము ఉదా.—"ఇంగుల్ప గాఢాముదు । రింద్రివజ్రిల్, స్వాంబుజ మోహము । సంధిలంగన్, దంతావళీ శ్రాంతిని । తొజకాగ, ప్రాంతంబుసంద్వయ । మంద మందన్."

ఇంద్రివర్మ శా. కళింగ రాజ్యాధిపుఁడగు నీరాజసింగుడు గాంగ శకవర్షములు 87 లో వసంతవర్తినియందు సిద్ధార్థక గ్రామమును గౌతమస గోత్రుఁడగు దుర్గశర్మకొసంగినట్లు యీతని అచ్యుతాపుర తామ్రశాసనములో కనఁబడుచున్నది. ఇంద్రివర్మ అచ్యుతాపురము శాసనము; కళింగ దేశచరిత్ర. 35. పుట.

ఇంద్రివర్మఅచ్యుతాపురశాసనము. 4.(Ep. Ind Vol. III. No. 20) ఈయనకు రాజసింహయని బిరుదుకూడనుండెను. ఈశాసనము తారీఖు. (పంక్తి 22):— ఉదాహరణ (పంక్తి 22) ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరా సప్తాశీతిః 87 చైత్రఅమావాస్యాంఅపరా గం. శ. 86. సం॥ మకరసంక్రాంతినాడు= క్రీ. శ 435 డిశంబరు ది 15 న 10 గు. 48 వి.ఘ.లకు మకరసంక్రమణప్రవేశము; కళింగ దేశచరిత్ర. 312. పుట.

ఇంద్రివర్మకళింగశాసనము. శా. ఇంద్రివర్మరాజు కళింగనగర వాసకమునుండియు,దంతపురవాసకమునుండియుఁగూడ శాసనములనిచ్చెను. ఈ శాసనలిపినిబట్టి అందువాడఁబడినకొన్ని తెలుఁగు పదములనుబట్టియుఅకాలమున ప్రజలు (కాళింగులు,ఆంధ్రులు తెలుఁగుభాషనే వాడుచుండిరనినమ్మవలెను); కళింగ దేశచరిత్ర. 507. పుట.

ఇంద్రివర్మజిర్జింగిశాసనము శా ఇది గంజాం జిల్లాలోని టెక్కలిగ్రామ సమీపమునున్న జిర్జింగి గ్రామములో పొలముత్రవ్వుచుండగా దొరికినది. శాసనమునచెప్పఁబడిన జిజ్జికగ్రామమున్ను ఇప్పటి జిర్జింగిన్ని ఒక్కటేయని తెలియుచున్నది. శాసనపులిపి ప్రాచీన తెలుఁగు కన్నడలిపి. భాష సంస్కృతము. త్రిలింగాధిపతియు మాతాపితృపాదానుధ్యాతయు నగు శ్రీమన్మహారాజ ఇంద్రివర్మ వోంఖాకభోగములోని జిజ్జికగ్రామమును, సర్వవిధములైన పన్నులనుండి తప్పించి రుద్రస్వామి కొడుకగు అగ్నిస్వామికిని ఆతని కొడుకగు రుద్రస్వామికిని రెండు సమభాగములుగా విభజించియిచ్చెను, కళింగదేశచరిత్ర. 499-పుట

ఇంద్రివర్మశెక్కలిశాసనము. శా. 5 (Ep. Rep. 1926. App A. No. 2) విజయరాజ్యసంవత్సర 87 జ్యేష్ఠ 10= క్రీ శ. 436 మేయి ది 11 సోమవారము ఈరాజునకు రాజసింహ బిరుదుండెను; కళింగ దేశ చరిత్ర-312.

ఇంద్రివర్మదేవుఁడు. శా. శ్వేతకాధిష్ఠాన వాసియు, మహేంద్రాచల గోకర్ణేశ్వర పాదభక్తుఁడును, సకల కళింగాధిరాజున్ను, పరమ మహేశ్వరుఁడున్ను, మాతాపితృపాదానుధ్యాతయు, అగుసట్టి మహారాజశ్రీ ఇంద్రివర్మదేవుఁడు జలమ్బూర విషయములోని ఉద్యోగస్థుల పిలిపించి వారియెదుట ఆవిషయమందలి ఆమేరసింగ గ్రామమును జాతుకర్ణస గోత్రీకుండగు చండస్వామియను బ్రాహ్మణునకు పుణ్యాభివృద్ధికై దానముచేసెను. 18. ఇంద్రివర్మదేవుని తామ్రశాసనము; కళింగ దేశచరిత్ర. 85. పుట.

ఇంద్రివర్మపర్లాకిమిడి శాసనము.శా. 6 (Ind. Ant. Vol. xvi. No. 169)ఈయనకూడ రాజసింహ బిరుదుగలవాఁడే. (పంక్తి 18) ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరాః. ఏకన వతి 90 + 1మాఘదినేత్రింశతి తమ 30. ఇది సూర్యమాన దినములని ప్లీటుదొరగారభిప్రాయ

పడిరి; గాని అమావాస్యయని యేసూచించు నని నాయభిప్రాయము.= క్రీ. శె. 441 జనవరు ది 28 లక్ష్మీవారం 11 ఘ. 24 విఘ. వరకు అమావాస్య యుండెను; కళింగదేశ చరిత్ర. 313. పుట.

ఇంద్రవర్మపుర్లిశాసనము, శా 8. (Ep Ind Vol xiv No. 27.) (పంక్తి 11) కార్తిక పౌర్ణమాస్యాం (పంక్తి 29) విజయరాజ్య సంవత్సరాః. 100 + 30 + 7 పుష్య ది 20 (Ep. Ind. Vol. xviii P. 308) లో డాక్టరు హుల్ట్‌జ్ గారు మొదట చేదివిన తారీఖును సవరణచేసినారు. దానదినం :— గాంగేశక 136 సం॥ కార్తిక పౌర్ణమి=క్రీ. శె. 486 అక్టోబరు ది 29 బుధవారము శాసనతేదీ =క్రీ. శె. 487 జనవరు ది 1. గురువారము.

ఇంద్రవర్మమద్రిసుమ్యూజియమ్ శాసనము. శా. ఈశాసనమును బట్టి, యథాకాలాధ్యాసి మహాసామంత, శ్రీసామంత, రాజానక, రాజపుత్ర, కుమార, అమాత్య, ఉపరిక, దండనాయక, విషయపతి, గ్రామపతి, బ్రహ్మ, పుర, గ్రామణి, అక్షశాలి, భట, దండపాశిక, ఇత్యాది రాజకీయ ఉద్యోగీయులుండి యున్నట్లు తెలియుచున్నది; కళింగదేశచరిత్ర 535. పుట.

ఇంద్రవర్మ శ్రీ కాకుళశాసనము. శా. 7. (Ind. Ant Vol. xiii P. 121.) (పంక్తి 10.) మార్గశిర పౌర్ణమాస్యాం సోమోపరాగే. (పంక్తి 20.) ప్రవర్ధమానవిజయ రాజ్య సంవత్సరాః 100 + 20 + 8 చైత్ర ది 10 + 5. గాంగేశ 127 మార్గశిర పౌర్ణమిని సోమోపరాగము.=క్రీ. శ. 476. నవంబరు ది. 17 సోమవారము. శాసనతేదీ= క్రీ. శ. 477. మార్చి ది 15 మంగళవారము; కళింగదేశ చరిత్ర 313. పుట.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇల్లింద *: చూ, మాతులుంగము; 2: చూ, సవిరేల *, 3. పారిజాతలత *; 4. గవాదని *: చూ, పెద్ద పాపర.

ఇంద్రవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పెద్ద పాపర *.

ఇంద్రవారుణిక. సం. వి అ. స్త్రీ.—పై—

ఇంద్రవ్యాకరణము. అం. వ్యాకరణములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, వ్యాకరణములు.

ఇంద్రశిఖ. అం. శిఖలయిరువదిరెంటిలో నొకటి: చూ, శిఖలు.

ఇంద్రసాహ్వ సం వి ఆ. స్త్రీ. చూ, ఇంద్రవారుణి.

ఇంద్రసురసము. సం వి. అ. పుం. నిర్గుండి*. చూ, వావిలి.

ఇంద్రాంశము. పా. షష్ట్యంశము లఱువదింటిలో నొకటి: చూ, షష్ట్యంశములు.

ఇంద్రాక్షము. సం వి. అ. న. 1. ఇంద్రాక్షుపూస: అక్షము; 2. శృంగి *: చూ, వృషభ.

ఇంద్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1. (చంటి బిడ్డల యాయురారోగ్యాభి వృద్ధికిని, పీడాపరిహారమునకును విభూతితో ఇంద్రాక్షిని మంత్రించి యిచ్చెదరు.)

ఇంద్రాగ్నిధూమము. సం. వి అ పుం. మంచు. "హిమమింద్రాగ్ని ధూమశ్చ . ఖబాష్పగజనీ జలం" హారావళి: చూ, హిమము 1.

ఇంద్రాణి; సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రుని భార్య: చూ. శచి; 2. సప్తమాతృకలలో నొకటి: చూ, మాతృకలు; 3. నిర్గుండి (కప్పబీలికి,—] *: చూ, వావిలి; 4 ఎఱ్ఱవస *: చూ, రక్తవస; 5. స్త్రీలవిలాస చేష్ట,

సంభోగ క్రియాభేదము: చూ, రతిబంధము; 6. యజమానురాలు: చూ, స్వామిని; అం. 7. శివప్రోక్తములగు చతుష్షష్టితంత్రములయందు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తంత్రములు; అం. 8. మాత లేడుగురిలో నొకతె: చూ, మాతలు.

ఇంద్రాణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిర్గుండి *: చూ, వావిలి.

ఇంద్రాణికము. అం. ఉత్తానకరణ బంధములు నలుబది యొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణ బంధములు (చూ, బంధములు.)

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. 1. దేవేంద్రుని విల్లు: చూ, ఇంద్రధనువు; 2. మేఘములందు నానావర్ణమై ప్రతిఫలించుచు ధనురాకారముగాఁ గానఁబడియెడి సూర్యకిరణము: చూ, మయూఖము 1; పుం. 3. కాముకకెన్నుల గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

ఇంద్రారి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, ఇంద్రశత్రు. 1. 2; 3. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు.1.

ఇంద్రావరజుఁడు సం. వి. అ. పుం. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఇంద్రావరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఇంద్రాసనము. సం. వి. అ. న. నేటిపల్లు: చూ, భూమి. 1.

ఇంద్రియజయాధ్యాయము. పా. కామందక ప్రకరణము లిరువదింటిలో నొకటి: చూ, కామందకము.

ఇంద్రియనిగ్రహము. అం. సాత్త్వికగుణములం దెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, సాత్త్వికగుణములు.

ఇంద్రియపుష్టి. పా. మందు —జాజికాయ తొలిచి అందు సెనగ గింజంతసల్లమందు పెట్టి మునగచెట్టు తొలిచి అందులో యీజాజికాయ పెట్టి ఆ పయిని మునగచెక్క మూఁతవేసి 40 రోజులు వుంచి పిదప తీసి పెసరగింజంతమాత్ర ప్రొద్దున నే వేసికొని ఆరాత్రి స్త్రీనిఁ గూడవలెను. దీని విరుగుడు నిమ్మకాయ పిండుకొని తినవలెను. (ఇదియొకవిధము.)

ఇంద్రియము సం. వి. అ. న. 1. వీర్యము: చూ, రేతస్సు. 1; 2. అయిదను లెక్క: చూ, పంచకము.

ఇంద్రియములు. అం. జ్ఞానద్వారములు, జ్ఞానేంద్రియములు.—త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము. (5); కర్మేంద్రియములు.—వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ (5); మనస్సుతోఁ గూడ ఏకాదశేంద్రియములగును. (1)= (11)

ఇంద్రియార్థము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రియవిషయములగు శబ్దము మొదలైన పంచభూతముల గుణములు.—శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము. (5); (చూ, విషయములు. 3.): చూ, హృషీకము.

ఇంద్రియవిషయములు. అం. గంధము, రూపము, రసము, స్పర్శము, శబ్దము. (5)

ఇంద్రియసర్గము. అం. సృష్టిసర్గములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, సృష్టిసర్గములు.

ఇంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవేంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు; 2. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు: చూ, ఆదిత్యులు; 3. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు; 4 చాయమగఁడు: చూ, సూర్యుఁడు; 5. స్వజాతి సమూహములో ముఖ్యుఁడు. (ఈయర్థము యీశబ్దముత్తరపదముగా నుండునపుడగును.); 6. నాగుఁబాము: చూ, సర్పము; 7. అఁబోతు: చూ, వృషభము. 1; విణ. 8. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 1; అం. 9. దిగధిపతులు యెనమండ్రులో నొకఁడు: చూ, దిగధిపతులు.

ఇంద్రోత్సవఫలము. పా. "సీ. దేవతాధీశ ప్రోదిత ములై మేఘముల్ వసుమతీతలమున వాన గురియు, వానగల్గిన మహీవలయంబు సస్యసమృద్ధమై ధాన్యంబు మిగులగల్గు, ధాన్యంబుగలిగిన ధరణీప్రజలకెల్ల సంతతానందంబు సలుపుచుండు........ఎల్లప్రజలకు మనకు నస్వీకము లేక, యుండగలుగును మహిమంబులుల్లసిల్ల." వి, పు, 7, ఆ. 228.

ఇంధనము. సం. వి. అ న. 1. చిదుగు : చూ, సమిధ; 2. వంటకట్టియ: చూ, వంటచెఱకు.

ఇంపారు. దే. అ. క్రి. ఆనందించు : చూ, సంతోషించు.

ఇంపితము. దే. విశే. (ఇంపు + ఇతము.) ఇంపైనది. (ఇది పోరితమువంటిది.): చూ, రమ్యము.

ఇంపు. దే. వి. 1. ఆనందము. "ఆయింపే పరబ్రహ్మము." స్వా. 2, ఆ. 62: చూ, సంతోషము; 2. ఇచ్ఛ. "ఉ. నా, నెమ్మదియింపు గింపునని నీరజలోచనపల్కి వెండియున్." పర. 3, ఆ. చూ, వాంఛ; విశే. 3 ఇచ్ఛ వచ్చినట్లు "క. అనిందిత చరితములై సుమ్మనీ మదికింపుల్." కాశీ. 7, ఆ. 92: చూ, యథేచ్ఛము; 4. వస్త్రభూషణాదులవలన శోభ: చూ, సౌందర్యము. (రూ-ఇంబు)

ఇంపైనవాడు. దే. విశే. అందగాడు: చూ, సౌందర్యవంతుడు.

ఇంపొలయు. దే. అ. క్రి:చూ, సొగసుగాంచు.

ఇంబు. దే. వి 1: చూ, రూ-ఇంపు. (ఆనందమునకు—"ఉ. ఇంబడరంగ నియ్యకొనియెన్." ప్రభా. 1, ఆ.)

ఇంక. దే. ద్రి. 1. ఇతఃపరము : చూ, ఇంతకమున్న; 2. పునరర్థకము, మరల. "ఇమ్మనీశ్వరు సామర్థ్యము నింకఁజెప్పెద." రా. అర. 1, ఆ: చూ, వెండియు. (రూ-ఇఁగ.)

ఇఁకమీఁద. దే. అవ్య. పురోర్థ పురోర్థము: ముందట. 1.

ఇఁకమీఁదట. దే. అవ్య.—పై.—

ఇఁడి. దే. అప అభావార్థమునందు వచ్చు ప్రత్యయము. "ముక్కిఁడి, సిగ్గిఁడి" మొ.

ఇకారము. (1) మధ్యమపురుషక్రియల యికారమునకు సంధి నిత్యము. ఉదా.—వారిసితివి + అది=వారిసితివది; వచ్చితిం + ఇంటికి=వచ్చితింటికి; (2) ప్రథమోత్తమపురుషంబుల యికారమునకు సంధి వికల్పము. ఉదా.—చూచిరి + ఆర్యులు=చూచిరార్యులు, చూచిరియార్యులు, తింటిమి + అన్నము=తింటిమన్నము, తింటిమియన్నము; (3) ఏమి, మఱి, కి (షష్ఠి) అది, అవి, ఇది, ఇవి, ఏది, ఏవి, వీని యికారమునకు సంధి వైకల్పికము. ఉదా.—ఏమి + ఉన్నది=ఏమున్నది, ఏమియున్నది; మఱి + ఒకటి=మఱొకటి, మఱియొకటి; వానికిన్ + ఇచ్చెను=వానికిచ్చెను, వానికినిచ్చెను. N.B ఇచట (కి) అనుదానికిని పైఅచ్చునకును ద్రుతమడ్డున్నను సంధిని సాధించుటచే నకారము లోపించునని యాసంధి విధియే లోపించుచున్నది అది + ఇమ్మ=అదిమ్మ, అదియిమ్మ; అవి + ఎక్కడ=అవెక్కడ,అవియెక్కడ;ఇది + ఎవ్వరిది=ఇదెవ్వరిదిఇదియెవ్వరిది;ఇవి + ఉన్నవి=ఇవున్నవి,ఇవియున్నవి; ఏది + అయ్యా=ఏదయ్యా, ఏదియయ్యా; ఏవి + అమ్మ=ఏవమ్మ, ఏవియమ్మ; (4) "అవ" పరమగునపుడు ఇకారమునకు సంధి వైకల్పికము. ఉదా. ఎనిమిది + అవ=ఎనిమిదవ, ఎనిమిదియవ; (5) క్త్వార్థక ఇకారమునకును, ప్రథమావిభక్తి ఇకారమునకును, ప్రథమాతుల్య ఇకారమునకును, షష్ఠీసమాస ఇకారమునకును సంధిలేదు. ఉదా.—వచ్చి + ఇచ్చెను=వచ్చియిచ్చెను.—క్త్వార్థకము; హరి + అతఁడు=హరియతఁడు.—

ప్రథమ; ఎత్తరి + ఐనది=ఎత్తరియైనది—ప్రథమాతుల్యము; నది + ఒడ్డు= నదియొడ్డు.—షష్ఠీసమాసము. (చూ, ఇ.)

ఇకి. ప్రా. వ్యా.—ఇకికోర్వాదులకగు. కోరు + ఇకి=కోరికి; పూనికి, పోలికి, మనికి, వినికి- (చేయుచునుచేయు.) చూడికి, కోర్కి, కోరికె. అపభ్రంశములు.

ఇక్క. దే. వి. 1. తానము. "క. ఎయ్యది సుఖములకు నిక్క." భాగ. అర. 7, అ చూ, స్థానము. 1; 2. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఇక్కట్టు. దే. వి. (ఇక్కు + కట్టు.) సంకటము, ఇక్కుపాటు. (ఇక్కు ఇఱుకు యొక్క రూపమని తెలియవలెను.): చూ, దుఃఖము.

ఇక్కడ. దే. వి. ఏ. ద్రి. (ఈ + కడ) 1. ఈ చోటు: చూ, ఇందు. 3; ద్రి. 2. ఇచ్చటనే చూ, ఇచ్చట. 2.

ఇక్కము. దే. వి. ఇఱుకటము. సంకటము. "ఉ. ఎక్కడివాఁడవన్న కడునిక్కపుఁ గాఱడవిం జరించెదు." ఉ. హరి. 2, అ: చూ, దుఃఖము.

ఇక్కుపాటు. దే. వి. (ఇఱుకు + పాటు.) —పై.—"ద్వి. అక్కటా పుణ్యాత్ముఁడైన నీకిట్టి, యిక్కుపాటును గల్గెనే లింగడియను చు." రా. సుం, కాం.

ఇక్కులు. ప్రా. ఇ-ఉ-ఋ-ౠ.

ఇక్కువ. దే. వి. 1. తానము. "క. విరావియి క్కువల కుఁజేనుఁడు." రా. యు, కాం చూ, స్థానము. 1; 2. ఇల్లు, ఉనికి. "ఎచ్చటఁగంటి వోవిజయునిక్కు వనిక్కువమానె." విజ. 2, ఆ. 165; "క. అక్కడనె పొలియుఁబోలియక, యిక్కువనిట వచ్చెనేని యిక్కడఁబొలియును." (ఇక్కువన=జీవములో.) రామా. 6, ఆ: చూ, గృహము. 1; 3. జాడ, అందు బరహస్యము, ఆచోకి. "ద్వి. ఇటుచెల్లమాటల యిక్కువలెతేఁగి." రా, యు, కాం: చూ, సూచన. 1; 4. కళాస్థానము. కళలుండు స్థలములు పదునొమ్మిదియుగాక తద్విశేషములలో నొకటి. "ఇక్కువలంటి." నీలా. 3, ఆ చూ, కళలుండు స్థలములు.

ఇక్షు. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తిప్పతెల్లు. (కన్నెలాళ్.) *: చూ, బాణ.

ఇక్షుకుట్టకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షత్రియస్త్రీకి శూద్రునకుంబాడమి అయిదువిధముల సారాయిని అమ్మువాఁడు: చూ, సురాజీవి; 2. కల్లుదించువాఁడు, గవుండ్లవాఁడు: చూ, సురాజీవి.

ఇక్షుకుసుమ సం. వి. ఆ స్త్రీ. తిప్పతెల్లు. (కన్నెలాళ్.) *: చూ, బాణ.

ఇక్షుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి *: చూ, ముగబీర; 2. తెల్లనేలగుమ్మడు * చూ, భూమి కర్కారువు; 3. ఆశ్వలాయన దర్భ, కాకిచెఱకు *: చూ, శరము; 4. ఏనుఁగు పల్లేరు *: చూ, పల్లేరు.

ఇక్షుచ్ఛాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెఱకు చెట్టు నీడ: చూ, మధుతృణచ్ఛాయ.

ఇక్షుజము. సం. వి. అ. పుం. పేంకణపు చెట్టు యొక్క నీడగల చెఱకునుండి పుట్టిన ముత్తియము: చూ, ముత్తెము.

ఇక్షుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంచు విలుతుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

ఇక్షునాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లచెఱకు *: చూ, రసాలము. 3.

ఇక్షుపుంఖము. సం. వి. అ. పుం. శరపుంఖము*: చూ, వెంపలి.

ఇక్షుభక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెఱకుతినుట.

ఇక్షురంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శణము, తెల్లు*: చూ, శరము.

ఇక్షురము సం. వి. అ. పుం. గొలిమిడి *: చూ, ముగబీర.

ఇక్షువణము. సం. వి. అ. న. చెఱకుతోఁట: చూ, మధుతృణవనము.

ఇక్షువనము. సం. వి. అ. న.—పై.—

ఇక్షువల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలనేల గుమ్మడి *: చూ, భూమికర్కారువు.

ఇక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం.= ఇంచే. *(కన్న-కబ్బు.): చూ, రసాలము. 3.

ఇక్షుశరాసనుఁడు. సం. వి. న్. పుం : చూ, ఇక్షుధన్వుఁడు.

ఇక్షుశాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱకు పండఁదగిననేల: చూ, భూమి. 1.

ఇక్షుశాకినము. సం. వి. అ. న.—పై.—

ఇక్షుసముద్రము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇంచుపాల కడలి. (చూ, సముద్రము.)

ఇక్షుసాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇక్షుశరాసనుఁడు.

ఇక్షూదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇక్షుసముద్రము.

ఇక్ష్వాకువంశము. శా. 1. రూ- ఇఖాకు, యువాన్ చ్వాంగ్. కృష్ణవేణీనది నానుకొనియున్న నీ చిన్నికొండపై రెండువందల యకరముల మేర విశాలమై చేదుపైన బయలుకలదు. అందే పురాతనమైన బౌద్ధసారామచైత్య, విహారముల చిహ్నములు గలవు. అచ్చట నిటీవల ప్రాకృతభాషా శాసనములు ఇక్ష్వాకువంశపు రాజులవి ముప్పదిరెండు వఱకు లభించినవి. వాటిలో శ్రీపర్వతము, సిరిపర్వతము అని యుదాహరింపఁబడియున్నది. ప్రాచీనాంధ్రదేశము. 57. పారటు; 2. మార్కోపోలో. మోటుపల్లి ప్రసిద్ధ నౌకాశ్రయమై విదేశవాణిజ్యమునకు అవిచ్ఛిన్నముగ వరుసగా శాతవాహనాంధ్ర సామ్రాజ్యకాలము నందును తరువాత ఇక్ష్వాకు (ఇఖాకు) బృహత్పాలాయన, విష్ణుకుండి, చాళుక్యాది రాజవంశముల కాలములందును నిలయుమై యలరారెను. ప్రాచీనాంధ్రదేశము. 117. పారటు.

ఇక్ష్వాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. సూర్యవంశపు రాజులలో నొకఁడు: చూ, రాజు. 1; స్త్రీ. 2. చేఁదుసొర (కన్న-కైసోరె.) *: చూ, సొఱ; 3 అంగుగు, చిల్ల *: చూ, సలకి.

ఇక్ష్వారిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. కాశము, రెల్లు*: చూ, శరము.

ఇక్ష్వాలిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. బల్బజము, పెందవడ్డి *: చూ, తృణము. 1.(రూ-ఇక్ష్వాలిక.)

ఇగము. వై. వి. 1. = హిమమ్. రూ- ఇవము: చూ, హిమము. 1; 2. జలుబు: చూ, శైత్యము.

ఇగఁబెట్టు. దే. అ క్రి ఇగురుఁబెట్టుచేయు

ఇగిరించు. దే. అ. క్రి. 1 చిగిరించు: చూ, పల్లవించు; 2. ఎత్తుఁగు. "అనఁ మఁడలిగిన మొగిగిరింపన్." య. 3, అ: చూ, పల్లటిల్లు.

ఇగిరిక. దే. వి. అగ్నిహోత్రమునందు వేల్చుటకు ఇవురఁబెట్టిన యన్నము: చూ, హవిస్సు. 1 (రూ-ఇగిరికె.)

ఇగిలించు. దే. స. క్రి. పండ్లిగిలించు-రూ-ఇగుల్చు-ఇవులు మ-ఇవుల్చు.

ఇగిలింత దే. వి. ఇగిలించుట.

ఇగురు. దే. వి. 1. రూ-ఇవురు, మొలక: చూ, మొక్క. 1; 2. రూ-ఇవురు, చిగురు: చూ, విద్రుమము; 3. పండ్లచుట్టు నుండుకండ: రూ-ఇవురు; అ. క్రి. 4. ఇంకు, వట్టు, ఎండు: చూ, శోషించు. (రూ-ఇవురు.)

ఇగురుఁబోఁడి. దే. వి. ఇగురు + పోఁడి.) 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. చిగురువలె మనోజ్ఞాంగులగు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఇగురుకూర. దే. వి. ఉడికించివార్చి పోగపులో వేసిన కూర.

ఇగుగుకొను. దే. అ. క్రి. ఇగిరించు: చూ, పల్లవించు

ఇగురుచు. దే. అ.క్రి.—వై.—(రూ-ఇగుర్చు.)

ఇగురువిలుతుఁడు. ద్వి. వి. మరుఁడు : చూ, మన్మథుఁడు. (రూ-ఇగురువిల్తుఁడు.)

ఇగుర్కొత్తు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు : చూ, పల్లవించు; 2. అనురక్తమగు. "పెడవప్వనఁ బ్రియుచిత్తం బిగుర్కొత్తు." భాగ. అగ. 7, ఆ: చూ, చిగుర్కొత్తు

ఇగులుచు. దే. స. క్రి: చూ, ఇగిలించు (రూ-ఇగుల్చు.)

ఇగో దే. ద్రి. చూపుటనుదెలుపును "వీఁడిగో గుజ్జుపదొంగవచ్చె." జై 3, ఆ. 114 ఇదిగో- రూ- ఇదిగో, ఇదియ-రూ-ఇదె.

ఇగ్గు. దే. అ. క్రి. రూ-ఈగు, వెనుకకొఱగు. "ఇగ్గ మొగ్గనీడ్చెను." "ఇగ్గడు పెక్కుకుంబయికి నీడ్చినఁ బైఁటఁదొలంగఁజేయఁ గ్రేలొగ్గడు." విజ. 2, ఆ. (ఇక్కడ ఒఱగుట మాత్రమర్థము.): చూ, వ్రాలు 3

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఈగులాడుట.

ఇగ్గులాడు. దే. స. క్రి. వెనుకకీడ్చు. "చిరగతి నిగ్గులాడకువె సిగ్గ." రసి. 3, గుచ్ఛము.

ఇగ్రుచు. దే. అ క్రి: చూ, రూ- ఇగురుచు. "ఎ, గీ. ఇగ్రుచు కోర్కులఁ దనడెందమువతరింప." కవిక. 3, ఆ

ఇచింగు. శా. యుఁవాన్ చ్వాంగ్. 41. పారట. చీనాదేశీయుఁడు; 47 పారట. చీనీయుఁడైన ఇచింగు భరతవర్షమును చూడవచ్చినపుడు 'సుహృల్లేఖ' యత్యాదరముతో జనులచే పఠింపఁబడుచుండెనట; 51. పారట. ఇచింగ్ కూడ నాగార్జుని పోషకుని షా-తో-పో-హ-నా, అనఁగా శాతవాహనుఁడని దెలుపుచున్నాఁడు. 69. పారట.దిఙ్నాగాచార్యునిగ్రంథములం గొందటియాలు క్రి. శ. 560 సం॥ న చీనాభాషలోని కనువదింపఁబడెను. అతఁడు తర్కము నభ్యసించువారల కుపయుక్తములైన గ్రంథముల నెనిమిదింటిని, తర్కశాస్త్రగ్రంథములను రచించెను. వాటి పేర్లను ఇచింగ్ తన గ్రంథమున తెలిపియున్నాఁడు; 89. పారట. భావవివేకుఁడాంధ్రుఁడు అతనిశిష్యులు నాగార్జునునికని, దిఙ్నాగునికిని మధ్యకాలమున జీవించియుండినట్లు ఇచింగు చెప్పియున్నాఁడు. (ప్రాచీనాంధ్రదేశము.)

ఇచ్చిన గాని నురలించునది. పా. వివాదములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, వివాదములు.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. ద్వి. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట.

ఇచేట. దే. వి. ఏ. ద్రి. ఈషొసము : చూ, ఇందు. 3.

ఇచేటు. దే. వి. ఏ.—వై.—(రూ-ఇచోటు.)

ఇచ్ఛ. వై. వి = ఇచ్ఛ. 1. చిత్తము. "అని తన మాట కియ్యకొనుసన్నుర వల్కుల కిచ్చమెచ్చి." భార. మహా. 1, ఆ: చూ, హృదయము; 2. యదృచ్ఛ, ఇంపు. "క. తానచ్చట నంతర్హితుఁడై, యిచ్చజనియె." భార. విరా. 5, ఆ: చూ, యథేచ్ఛము; వై. విశ.3.కోరిక. "క. మీ, కన్నెఁగ నేవరములిచ్చి బుచ్చెదవానిన్." ఉ. హరి. 4, ఆ: చూ, వాంఛ

ఇచ్ఛకమాడు. దే. స. క్రి. అచ్చిక బుచ్చికలాడు: చూ, బుజ్జగించు.

ఇచ్ఛకము. వై. వి. 1. = ఇచ్ఛ. ఇష్టోక్తి: చూ, బుజ్జగింత. 1, విశ. 2. కూరిమి. "ఎట్లిచ్ఛకమయ్యెనీకును." కాశీ. 2, ఆ : చూ, స్నేహము. 1.

ఇచ్ఛకాలమారి. వై. విశ. ఇచ్ఛకుఁడు : చూ, ప్రియవాది.

ఇచ్ఛకుఁడు. వై. విశ.—వై.—

ఇచ్ఛగలవాఁడు. దే. విశ. కాముకుఁడు: చూ, వలపుకాఁడు.

ఇచ్ఛగించు. వై. స. క్రి. 1. =ఇచ్ఛించు: చూ, వాంఛించు; 2. ఒప్పుకొను. "ఉ. నాతలపిచ్ఛగింపుమనినన్ బ్రిభుడింకయియ్య కోలునన్." హరి. 7, ఆ: చూ, సమ్మతించు.

ఇచ్ఛగింత. వై. వి.=ఇచ్ఛ. ఇయ్యకోలు చూ, సమ్మతి. 1.

ఇచ్ఛగొండి. వై. విణ: చూ, ఇచ్ఛకాలమారి.

ఇచ్చట. దే. వి ఏ, ద్రి. 1 ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3; 2. ఇచ్చటనే: ఇంద, ఇక్కడ, ఇచో

ఇచ్చోటు. దే వి. ఏ. ఈస్థానము:చూ, ఇందు.3.

ఇచ్చినంతువాఁడు. ద్వ. వి. అడ్డపాటులేనివాఁడు: చూ, స్వతంత్రుఁడు.

ఇచ్చు. దే స. క్రి. 1 ఒసఁగు: చూ, దయచేయు. 2; 2. వ్యా. ఇచ్చునకు స్వరంబునకీయగు. (సూ. 103.) ఇచ్చునకు ముత్తుపరంబగునపుడు అన్నిరూపంబుల 'ఈ' యగు.— ఇచ్చుఁడు=ఈఁడు-ఇమ్ము-ఈని-ఈక-ఈఁగల -ఈఁబడు-ఇచ్చునకు 'ఈయ' యుఁగలదు. ఈయని- ఈయఁగల ఇత్యాదులు - ఇవ్వక- ఇవ్వని ఇత్యాదులు గ్రామ్యరూపంబుల సాధువులు చ్చద్విత్వముగావున 'వ' రాదు.

ఇచ్చునపుడు కొమునిపండుగు, పుచ్చుకొనునప్పుడు దీపావళి పండుగు. లో. ఒకానొక లోకోక్తి.

ఇచ్చువాఁడు. దే. వి. ఇడువాఁడు:చూ, దాత.

ఇచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఈ + చోటు.)ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3. (గ్రా-ఇచోటు.)

ఇచో. దే. ద్రి. 1.—పై.—; 2 ఇచ్చటనే: చూ, ఇచ్చట 2.

ఇచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= ఇచ్ఛ:చూ, వాంఛ.

ఇచ్ఛాదులు. అం ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి. (3.)

ఇచ్ఛామతి, పా. ఏబదిసంవత్సరములు వీడు జవ్వనముగల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

ఇచ్ఛావతి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. గంధపుష్పాలంకారముల కాసపడు స్త్రీ, సంభోగముతక్కితక్కినవిషయములందు ఇచ్ఛగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఇచ్ఛావసుఁడు. సం, వి. ఉ, పుం కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

ఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము పా. ఇందు తోఁటు, తాటు, పేఁటు, ఆటఅను మాటలర్థవంతముగా గూర్చుట. (ఇత్యాదులు) అప్ప. 4, ఆ.381.

ఇచ్ఛాశక్తి. అం. 1. ఇచ్ఛాదులు మూఁడింటిలో నొకటి:చూ, ఇచ్ఛాదులు; అం 2.శక్తులుఅయిదింటిలో నొకటి చూ, శక్తులు.

ఇజారా. వా. వి. ఫలప్రదమైన యొకసొత్తును ఆసొత్తుగలవానికి తత్పదార్థము తగిన ధనమిచ్చి తన యనుభవమున నుంచుకొనుట. "ఇజారాదారు, శాశ్వతపు యిజారా." : గుత్త -గూ- గుత్తగి-గుత్తవ.

ఇజారాగారు. వా. విణ. గుత్త యెత్తినవాఁడు: చూ, పాలెగాఁడు.

ఇజారాదారుఁడు. వా. వి.—పై.—

ఇజారాగ్రిమము వా. గుత్తయెత్తినగ్రామము

ఇజారు. దే. వి. రూ-హిజారు కాళ్లకు తొడుగుకొను లాగు. చూ, వస్త్రము.

ఇడుకు. దే వి. 1. ఇక్కట్టు, సంకటము చూ, దుఃఖము; 2. అలసట: చూ, శ్రమము, 1.

ఇజ్జలము. సం, వి. అ. పుం. రూ- హిజ్జలము, ఎఱ్ఱగన్నేరు * : చూ, హయమారకము.

ఇజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కైసేఁత, పూజ: చూ, సపర్య; 2. ఈవి : చూ, వితరణము; 3. జన్నము : చూ, యజ్ఞము; 4. భూమి: చూ, భూమి. 1; 5. కలయిక : చూ, సం

రోగము; 6. తల్లి: చూ, మాత 1; 7. కుంటెనకత్తె: చూ, కుంభళి.

ఇజ్యాశీలుఁడు. సం. వి. అ. పుం పలుమాఱు యాగము సేయువాఁడు: చూ, యాయజూకుఁడు.

ఇజ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బృహస్పతి చూ, వేలుపుటొజ్జ; విణ 2. ఒజ్జ చూ, పంగులు. 1; 3. మంచి కులమునఁ బుట్టినవాఁడు. సత్కులప్రసూతుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 4. అంతఃపుర పాలకుఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

ఇటు. దే వి. ఏ. 1. ఈస్థానము. "వాఁడిట వచ్చువాఁడో యేఁడందులేగుగాఁడనో." భాగ. ఆగ. 2, ఆ: చూ, ఇందు. 3; దె. 2. ఈ ప్రక్క, ఈవల.

ఇటుఁబట్టి. దే. అవ్య ఇది మొదలుకొని (ఈపైని యని భవిష్యత్కాలమునందెలుపును.) "క. దివముకాని యింక భువనంబులందిటుఁ, బట్టి రాత్రి లేనియట్టుగాఁగఁ, జేసినాఁడు విధి." భార. ఆర. 7, ఆ: ఇటుమీఁద.

ఇటుక. వై. వి. = ఇష్టక ఇటికెఱాయి, బంకమట్టిలోఁ జేసి కాలవేసినఱాయి' రూ-ఇటికె- ఇటీక- ఇటుక- ఇట్టిక- ఇట్టీక- ఇట్టుక: చూ. రాయి.

ఇటుకగోడ. ద్వ. వి. తాపీపనివాఁడు అడుసులో ఇటుకలు పేర్చి కట్టిన నిలువుగోడ "పండు ఇటుకగోడ." "పచ్చిఇటుకగోడ."

ఇటుకనూయి. ద్వ. వి. భూమిలోపల నీటిమట్టము నుండి భూమిపైకి గుండ్రముగా సున్నముతోఁగాని అడుసుతోఁగాని కట్టిన నుయ్యి. చూ, నుయ్యి.

ఇటుమీఁద. దే. దె: చూ, ఇటుఁబట్టి.

ఇటికె. వై = వి. ఇష్టక: చూ, రూ- ఇటుక.

ఇటికెపగడము. వై. వి. తిక్కటిక: చూ, మట్టి పగడము.

ఇటీక. వై. వి. = ఇష్టక: చూ, రూ- ఇటుక.

ఇటు. దే. అవ్య. రూ- ఇట్టు, ఏవమర్థకము. "ఉ. ఊహాపోహసర్వరీ యతిశగోత్తుల వర్గనలందు నిట్టియ, వ్యాహతి సెల్లుసంచునోయిటాడిరి." కళా. 1, ఆ. 58: చూ. ఏవమ్. 5.

ఇటుక వై. వి. = ఇష్టక: చూ, రూ- ఇటుక.

ఇటుకనూయి. ద్వ. వి: చూ, ఇటుకనూయి.

ఇటుల. దే. దె. ఈప్రక్కను: చూ, ఆవలీవల.

ఇటులు. దే. అవ్య. ఇటు: చూ. ఏవమ్. 5. (రూ-ఇట్టులు.)

ఇటువంటి. దే విణ. ఇట్టి. "కాఁగా నిటువంటి పల్కునక." కళా. 3, ఆ 88: ఇట్టి.

ఇటువలె. దే దె ఇటు. "ఇటువలె వెదకినయు" రామా. 6, ఆ: చూ, ఏవమ్. 5. (రూ-ఇట్టువలె.)

ఇట్వరము. సం. వి. అ. పుం. పండము, అచ్చుబెద్దు: చూ, వృషభము. 1.

ఇట్టలము. దే. విణ. 1. చేవ: చూ, స్థైర్యము .1; 2. తిరము: చూ, స్థిరము; 3. అధికము. "ఇట్టలపు రయంబునఁ బొడివిడాసె." భార. విరా. 3, ఆ; "క. ఇట్టలముగఁ దగిలినట్టి యొఱ్ఱులువోలెన్." స్వా. 4, ఆ. 48: చూ, హెచ్చు. 1.

ఇట్టలు. దే. వి. లంఘన విశేషము, పేరెములు. "ఖమాయించిన నేల గ్రక్కదలనిట్టులుగా వడి ద్రొక్కుచున్." య: చూ, లంఘ.

ఇట్టి. దే. వి: చూ, ఇటువంటి.

ఇట్టిక. వై. వి = ఇష్టక: చూ, రూ-ఇటుక.

ఇట్టీక. వై. వి. = —వై —

ఇట్టు. దే అవ్య. రూ- ఇటు: చూ, ఏవమ్. 5.

ఇట్టుక. వై. వి. = ఇష్టక: చూ, ఇటుక.

ఇట్టుపు. వై. వి. గుట్టుపు*(మేఁక కొమ్ములవంటి ఫలములు గలది.): చూ, విషాణి.

ఇట్టులు. దే. వి. రూ-ఇటులు: చూ, ఏవమ్.5.

ఇట్టువోలె. దే. క్రి: చూ, రూ- ఇటువలె. —వై.—"చ. ననుఁగనియొండు సత్వము మనంబున బెగ్గిలిడాయు నప్పుడిమ్మని వరుఁ డిట్టువోలెఁ గృపమెుక్కలమై శరభంబుగాఁ గఁజేయునా." భార. శాం 3, ఆ 95.

ఇట్లు. దే అవ్య. —వై.— (రూ- ఇటులు- ఇట్టులు)

ఇడ. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. ఇందునాడి, (ప్రాణాయామ విషయమున నాడులు మూఁడు. ఇడ, పింగళ, సుషుమ్న.) ముక్కుడమరంధ్రము; 2. నేల: చూ, భూమి. 1; 3. పురోడాశపాత్రము, యజ్ఞమునందలి భక్షణపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6; 4.బుధగ్రహముయొక్క పెండ్లాము: చూ, భార్య; 5. శబ్దము: చూ, మాట. 1; 6. ఆవు: చూ, ధేనువు; 7. వినువీథి: చూ, స్వర్గము; 8 అంత్రము: చూ. ప్రేగు; 9. వాయుదేవుని పట్టపురాణి: చూ, భార్య; అం. 10 మహీంద్రతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, మహీంద్రతానములు; 11 నాడులుమూఁడింటిలో నొకటి చూ, నాడులు.

ఇడి. దే. వి ఒకతూరి యావిరిని ఒకతూరి రొమ్మ టను వండిన పిండిని తామరనూలిపోఁగంత సన్నముగా యంత్రమునఁబిండెడు భక్ష్యవిశేషము. "వ. బుడుకులు నడుకులునిడియుఁ జిలిమిడియును." కాశీ. 7, ఆ: చూ, భక్ష్యము.

ఇడికుడుక. దే వి.—వై.—"వ ఏలకికాయలు వెన్న మెఱుంగులు నిడికుడుకలు సడికుడుకలు " హంస. 1, ఆ.

ఇడికుడము. దే. వి.—వై—

ఇడిక్కము. సం. వి. అ. పుం. మేఁక : చూ, మేషము. 1.

ఇడియగొట్టు. దే. స క్రి. అవమానపెట్టు: చూ, భంగించు.

ఇడియు. దే. అ. క్రి చీలు "సీ. మారుతాహతిరాలు నారికేళ ఫలాళి నిడిసిజల్లించు పుండ్రేక్షురసము." పాం. 1, ఆ. 118; "సీ. ఇది చిల్కపోటుల నిడియుదాడిమ ఫలంబుల జొరరసముచాల్ పారలువాఁక." చంద్రాం. 4, ఆ. 192: చూ, ఛేదిల్లు. 2.

ఇడు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్చు చూ, దయచేయు. 2; 2. ఉనుచు: ఉంచు, ఉండఁజేయు, ఉనుచు; (సం ప):—ఉపన్యసించు.

ఇడుగడ. దే. వి 1. మంచిగుణములుగల దానియందు దోషము నారోపించుట. "చ. తన యక మెుక్కియున్న వినతాసుతునప్పుడు నూచి యాత్మలో, నిడుగడసేయుచున్ గడు సహింపక."భార.ఆది.2, ఆ.93:చూ,అసూయ; 2. హీనత్వము. "ఉ. వెడలఁగనీక గొందినిడి వేయివిధంబుల భంగిపెట్టుచున్,......నేల తెంకిపై, నిడుగడ సేయఁగావలయు నీలువు మాలిన అంకుటాండ్రకన్." విజ్ఞా ఆచా. కాం. 111. (ఇది పిచార్యము.)

ఇడుపు దే. వి. 1. వైపు. "పాండుపు గుబ్బలి నేల పుగాకించిటియిడుపున జేతిచిన గంధపుఁ జిట్టులనఁగ." పా హ: చూ, పార్శ్వము. 2; 2. గోడ యిరుపార్శ్వములమీఁది చోటు. "గీ దారువన వీధి ...... తీర్చి యిడుపుల యందుఁ జిత్రించినారు." సై. 7, ఆ. 151: చూ, పాదికట్టు; 3. చీలిక. "ఇడిపిన యిడుపులయెడల." ఆము. 6, ఆ: చూ, శకలము.4.

ఇడుమ. దే. వి. 1. ఆపద. "గీ. మగువగోల్పోయి కడు నిడు మలఁగలంగు." అప్ప. సుం. కాం: చూ, విపత్తు; 2. అలసట. "గీ. విప్రవరులు భోగములకు వేడ్కసేయ, రిడుమలి హమునఁబడి కాంతు రెలమిఁ బరమునందు

సుఖము." మార్క. 4, ఆ. 249 : చూ, క్రమము. 1; 3 కష్టము, కడగండ్లు : చూ, దుఃఖము; 4. వగ, వంత: చూ, దుఃఖము.

ఇడుమపాటు. దే. వి: చూ, ఇడుముడిపాటు.

ఇడుముకొను. దే. అ. క్రి. ఆక్రమించు : చూ, ముంగరించు.

ఇడుముడి. దే. వి. కష్టము, కడగండ్లు : చూ, దుఃఖము.

ఇడుముడిపాటు. దే. వి. చూ, ఇడుమపాటు.

ఇడువాఁడు దే. వి. ఇచ్చువాఁడు: చూ, దాత.

ఇడ్డెన. వై. వి = ఇడియాఁవ వాసెన కుడుము: చూ, భక్ష్యము.

ఇడ్వరము. సం వి. అ పుం. ఆఁబోతు : చూ, వృషభము. 1.

ఇతఁడు. దే. స. ఏ. 1. ఈపూజ్యుఁడు: ఇతగాఁడు, ఈతఁడు, ఈతగాఁడు: ఈయన; 2. ఈమనుష్యుఁడు, ఇతగాఁడు, ఈతఁడు, ఈతగాఁడు, ఈయన.

ఇతఃపరము. సం. క్రి. విశే. అ. న: చూ, ఇంతకమున్న.

ఇతకరి. వై. వి. = హితకారి. హితము సేయువాఁడు: చూ, హితవరి.

ఇతగాఁడు. దే. స. ఏ: చూ, ఇతఁడు.

ఇతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపఁబడినది: చూ, అభిప్రేతము; 2. నడవఁబడినది; 3. పొందఁబడినది : చూ, ప్రాప్తము. 1; 4. తెలివి: చూ, బుద్ధి; వై. విశే. (1)=హితమ్. చెలిమి. "ఎ. గీ. పలుపలుకులేల యింక నాచెలులు గెలుపు, నేగుదెంచి విఘ్న మొనర్తు రితమెఱుఁగక." (ఇతము=ఇతమైన కార్యము) కళా. 6, ఆ. 61: చూ, స్నేహము. 1.(అప్పటి కప్రియముగానుండినను మీఁదటికి మేలుకలుగఁజేయునది.)

ఇతరము. సం. స. 1. అన్యము: చూ, పరాయి; వి. 2. తక్కువ: చూ, తెలితి. 2.

ఇతరుఁడు. సం స. 1. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 2. అధముఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3 అజ్ఞాని: చూ, మూర్ఖుఁడు.

ఇతరేతరద్వంద్వము. పా. మూఁడు విధములగు ద్వంద్వములలో నొకటి: చూ, ద్వంద్వములు. (1. ఇతరేతరద్వంద్వము, 2. సమాహారద్వంద్వము, 3. ఏకశేషము.)

ఇతరేతరము. సం. స. ఒండొకటి : చూ, పరస్పరము.

ఇతరేద్యువు. సం. సాంతావ్యయము : చూ, మఱునాఁడు.

ఇతవరి. వై. విశే.= హితకారి. (ఇతవు + అరి.) హితముచెప్పువాఁడు: చూ, హితవరి.

ఇతవు. వై. వి.= హితమ్, రూ-హితవు. "క పిత్రుపూజనమని రెవ్వరి, కితవుగఁజేయుదురు దీని నెఱిఁగింపు శివా." భార. అను. 5, ఆ 206: చూ, స్నేహము. 1.

ఇతవుఁడు. వై విశే. 1.= హితః. చెలికాఁడు. "వ. ఇట్టివారితవులు తండ్రికిన్ సుతులకేమన నేర్తుము పెద్దరాజులన్." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 240: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 2: చూ, ఇతవరి.

ఇతివృత్తము. పా. వస్తువనఁగా కథ. దీనికే ఇతివృత్తమని పేరు.

ఇతివృత్తవిస్తరము. పా. కథను పెంచిచెప్పుట. సంధులేనింటికి నఱువది నాల్గంగములుగలవు. దీనికిఁ బ్రయోజనములాఱు. (1. వివక్షితార్థప్రతిపాదనము= చెప్పఁదలఁచినది చెప్పుట, 2. గోప్యార్థగోపనము = దాచఁదగిన దానిని దాచుట, 3. ప్రకాశ్యార్థప్రకాశనము= వెల్లడింపఁదగినదానిని వెల్లడించుట, 4. అభినయరాగసమృద్ధి=అభినయించి సభికుల రంజిం

చేసుట, 5. చమత్కారిత్వము=నేర్పుతో నాపన్యసించుట, 6. ఇతివృత్తవిస్తరము= కథను బెంచి చెప్పుట.)

ఇతిహాసకులు పా. సభాసప్తాంగము లేడింటిలో నొకటి: చూ, సభాసప్తాంగములు. (చూ, అంగము. 9.)

ఇతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. 1.ప్రాచీనచరిత్ర బోధక వ్యాసాది ప్రణీతములైన భారతాదులు, తొల్లింటికథ: చూ, సమాచారము. 2, 2. తెలివి: చూ, బుద్ధి; 3. ఏర్పాటు: చూ, నిబేము. 2; అం. 3. కళలఱువది నాలుగింటిలోనొకటి: చూ, కళలు.

ఇతోధికము. పా. ఇంతకంటె హెచ్చు

ఇత్కటము. సం. వి. అ. న. శోకాంగము: చూ, ఖరచ్ఛదము.

ఇత్తడి. వై. వి.= పిత్తళమ్. (కన్న-హిత్తాళే.): చూ, లోహము. 1. (రూ-ఇత్తళి.)

ఇత్తటి. దే. వి. (ఈ + తటి.) ఈసమయము: చూ, సాంప్రతము. 2.

ఇత్తిగ. ద్వ. వి. (ఇరు + తిగ.) 1. రూ-ఇద్దుగ పాచికలమీఁది మూఁడుబొట్ల జిత : చూ, దుందుభి. 1; స. 2. రూ-ఇరుతిగ ఇర్తిగ: చూ, పట్కము.

ఇత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకరకము పాలకి:చూ, పాలకి.

ఇత్యర్థకము పా అని, అట.

ఇత్యాది సం. అవ్య. మొదలగునవి.

ఇత్రాలము. సం. వి. అ. న. కరబుజము: చూ, పగిడి.

ఇత్వరము. సం. వి. అ. పుం. అఁబోతు : చూ, వృషభము. 1.

ఇత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట: చూ, లంజ లాఁడి.

ఇత్వరుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) 1. అకించనుఁడు: చూ, బీదవాఁడు; 2 అధముఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3. భయంకరమగు పని చేయువాఁడు: చూ, క్రూరకర్ముఁడు;4. దారి నడచువాఁడు: చూ, పాంథుఁడు.

ఇత్వసంధి. పా. వ్యా.—ఉ. తలఁచి + ఉండి= తలఁచుండియనుట తప్పు. తలఁచియుండియనుట సాధువు. క్త్వార్థకేత్వమునకు సంధిలేదు. కావునఁ దలఁచియను క్త్వార్థమునకునచ్చు పరము కాఁగా యడాగమమువచ్చి తలఁచియుండియయ్యెను. సంధి. సూ. 9

ఇదమ్. సం విశే. ఏతచ్ఛబ్దార్థకము : చూ, ఇయ్యది.

ఇదంతము. పా. ఇదంతంబునకు బహువచన ప్రత్యయంబులు పరంబులగునపు డుపధాశవర్ణంబు సవర్ణంబగు. ఉ. రాశి-రాసులు, పరదేశి-పరదేసులు, పేశి-పేసులు. మొ.

ఇదానీమ్. సం. అవ్య. 1. వాక్యభూషణము: చూ, ఊఁతపదము; 2. ఇప్పుడు: చూ, సాంప్రతము. 2; 3. అంతట వ్యాపించినది; 4 పాదపూరణము; 5. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

ఇది. దే. స. రూ-ఇద్ది: చూ, ఇయ్యది.

ఇదికదా. దే. అవ్య. ఇదియేకదా.

ఇదిగా. దే. ద్రి. (ఇది + కొమ్ము.): చూ, రూ-ఇగో. (రూ-ఇదిగో.)

ఇదిగో. దే ద్రి.—వై.—"క. పూఁబోఁడి యొయ్యనసికొఁనిచేన,గాఁబయ్యెద యొడిసిపట్టిఁగనుఁగొంటె చెలీ, లేఁబొన్నను బలిరాయిదిగోఁ బురుహూవ్యాయమూ నిలుపుకొనుసమయంబున్." కళా. 1, అ. 85.

ఇదియ. దే. అవ్య.—వై.—(రూ-ఇదె.)

ఇద్దరి. దే వి. (ఈ + దరి.) అపారము : చూ, ఈవల.

ఇద్దఱు. దే. స. రెండుశబ్దము కు మహన్మహత్వ రక బహువచనాదేశము: ఇరుగురు - రూ- ఇరువురు- ఇర్వురు.

ఇద్దఱుతల్లుల ముద్దుబిడ్డఁడు. ద్వ. వి. గణపతి: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఇద్ది. దే. స. ఈశబ్దమునకు అమహద్వర్గక ప్రథమైక వచనము చూ, రూ-ఇది

ఇద్దుగ. ద్వ. స. (ఇరు + దగ.): చూ, రూ- ఇత్తిగ. "క. అత్తివంచిత్తిగదుగ, సత్తాదచ్చాక వంచవావంచీర్తి, దిత్తిగ యద్దుగ బద్రిలు చిత్తంబునఁదలఁచినట్లు చేతికిఁదెచ్చుక్." ఉ. హరి. 8, ఆ. 121

ఇద్దుము. దే. వి. (ఇరు + తూము) రెండుతూములు: రూ-ఇరుదూము.

ఇద్దెస. దే. వి రూ-ఈదెస, ఈతట్టు, ఈకడ, ఈవంక, ఈవైపు.

ఇద్ధము. సం వి. అ పుం. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; విణ. 2. పరిశుద్ధము; 3. వెలిగింపఁబడినది: చూ, ప్రకాశితము; 4. తపింపఁజేయఁబడినది: చూ, తప్తము; అవ్య. 5. ఈలాగు: చూ, ఇటు.

ఇధ్మము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు : చూ, సమిధ; 2. వంట కట్టియ: చూ, వంటచెఱకు.

ఇన్ కంటేక్సు. ఆం. ఆదాయపుపన్ను

ఇన్ కంబరెన్సు. ఆం. ఒక ఆస్తికి అదివఱలో నే యేర్పడిన తాకట్టు మొదలగు సన్యాక్రాంతము.

ఇన్ టరెస్టు. ఆం. 1. వడ్డీ; 2. అభిరుచి.

ఇన్ ఫ్లూయెన్ జా. ఆం. దుష్టప్రతిశ్యాయ. (శీతము కారణముగ సంభవించుజంతుజన్యరోగము.)

ఇన్ సల్టు. ఆం. పరిభవము.

ఇన్ సాల్వెన్సీ. ఆం. దివాలా, ఋణతీర్మనాశక్తత.

ఇన్ సాల్వెంటు. ఆం. దివాలాతీసినవాఁడు.

ఇన్ స్టాల్మెంటు. ఆం. కిస్తీ వాయిదాప్రకారము యిచ్చు చెల్లుబడిసొమ్ము.

ఇన్ స్ట్రక్షను. ఆం. 1. ప్రవృత్తి రేఖ; 2. ఒకసంగతి చెప్పుట; 3. వ్యాజ్యగాఁడు తన వకీలునకు దావాసంగతులు నివేదించుట.

ఇన్ స్పెక్టరు. ఆం. పరీక్షాధికారి (బడులు, రివెన్యూ ఆరోగ్యశాఖ, పోలీసు మున్నగువారి పయి అధికారి.)

ఇన్ స్క్రిప్షను. ఆం. శాసనము. (శిలాశాసనము, తామ్రశాసనము.)

ఇన్ష్యూరెన్సు. ఆం. భీమా.

ఇనపరొడ్లు. శా. ఇన్పరొడ్లు.=గేదెలు, ఎనుములు. సౌ, ఇం, ఇ. 4 సం. 1186 శాసనము.

ఇని. ద్వ స. ఏ: చూ, రూ-ఇన్ని.

ఇను. దే. స వృత్తియందు హల్లు పరమగుచో రెండింటికి నాదేశముగా వచ్చునది. "ఇనుమడి, ఇనుమాఱు." మొ.

ఇనాము. దే. వి. 1. బహుమానము : చూ, మర్యాద; 2 కొద్దిగ క్వేటిరెంటు (పన్ను) కట్టియిచ్చిన శాశ్వతపు హక్కుగల భూమి, రూ-ఈనాము.(ఇనాము.=క్వేటిరెంటుఇనాము దరిమిలా ఇనాము, మొ.)

ఇనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పగటివేలుపు: చూ, సూర్యుఁడు; 2. అధిపతి : చూ, ప్రభువు. 2; 3. ఒకరాజు : చూ, రాజు. 1; 4. ఆస్తికాఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 5. మగఁడు: చూ, భర్త. 1.

ఇనుకు. దే. వి. 1. బొంతచేతఁగప్పఁబడిన యల్పధాన్యము. "ఎ, గీ. తుషయుక్తములగు నల్పధాన్యములు చింక యినుకనఁదగు మహేశ." ఆం, భా. ద్వి. వై: చూ, ధాన్యము; అ క్రి. 2. రూ-ఇంకు. ఎండు: చూ, శోషించు.

ఇనుపకచ్చడము. ద్వ. వి. ఇనుపగోఁచి. "ఇనుప, కచ్చడాల్ గట్టుకొమమునిముచ్చులెల్ల."

స్వా. 2, ఆ. 73. "ఆ. ఇల్లునాలిపిడిచియినుపకచ్చెలఁగట్టి." వేమన. 416.

ఇనుపగుదియ. ద్వ. వి. గునపము : చూ, ముద్గరము.

ఇనుపగోఁచి. ద్వ. వి: చూ, ఇనుపకచ్చడము.

ఇనుపగోలెము. ద్వ. వి. ఇనుపకుంపటి : చూ, ప్రొయ్యి.

ఇనుపచేట్టు. పా. చేట్లులలో నవియేర్పడు విధమునుబట్టి కొన్ని భేదములుగలవు. నేల యందు లోహి శాల్మజనిదము విస్తారముగా నుండి యది క్రిందికిదిగి యచేటి మంటిరేణువులను బంధించి రాతివలెఁ జేయుటవలన నేర్పడిన చేట్టు.

ఇనుపచిట్టెము. ద్వ. వి. కలంకము: చూ, మండూరము.

ఇనుపకుందులు. ద్వ. వి. తలుపు బందులకాధారమైనవి.

ఇనుపతేలు. ద్వ. వి. ఎనుపతేలు : చూ, వృశ్చికము. 1.

ఇనుపదుడ్డు. ద్వ. వి: చూ, ఇనుపగుదియ.

ఇనుపనాఁగలి. పా. ఇనుపనాగలి కఱ్ఱనాఁగలి కంటె కొన్నివిషయములలో శ్రేష్ఠము. ఇనుపనాఁగలి యంగములు.—1. తల్లికోలు, 2. కఱ్ఱు, 3. ఱెక్క—కోలు, 4. ఏడికోల,5. మేడి, 6. కట్టు, 7. మడమ; పెద్దఇనుపనాఁగలి యంగములు.—1. తల్లికోలు, 2 కఱ్ఱు,3. ఱెక్క—కోలు, 4. దూలము, 5. మేళ్ళు, 6. పిడులు, 7. చక్రము, 8. చక్రధ్వజము, 9. అడ్డుకర్ర ము, 10. నిలువుకర్రము. (ఖరీదు22-8-0.); నాగపురిలోఁ జేయఁబడిన స్వీడిష్ నాఁగలిమాదిరి నాఁగలి 16-0-0; ప్రత్తిరేవడి నాఁగలి బళ్ళారిలోగలదు. 5-6 జతలఎడ్లు కట్టుదురు. రు 70-0-0; టర్న్‌రెస్టు నాఁగలి. (దీనిలో ఱెక్క—కోలకుపైపున వేయఁదలచిన వాపైపున వేయవచ్చును.) రు 40-0-0. మెం. కలవు (చూ, ఆవిరి నాఁగళ్ళు; లాంగలము.)

ఇనుపపమిడె. ద్వ. వి. అయఃప్రతిమ : చూ, సూర్మి.

ఇనుపబొమ్మ. ద్వ. వి.—పై —

ఇనుమడి. దే. వి. (ఇను + మడుగు.) రూ- ఇన్మడి: చూ, రెట్టి. 1

ఇనుమడించు దే. స. క్రి. రూ- ఇన్మడించు: చూ, రెట్టించు.

ఇనుమద్ది. దే. వి. (ఇనుము + మద్ది.) కార్ష్యము, నల్లమద్ది *: చూ, మద్ది.

ఇనుమనుమఁడు. దే. వి. మనుమని కొడుకు: చూ, ప్రపౌత్రుఁడు. 1.

ఇనుమనుమరాలు. దే వి. మనుమరాలుకొమార్తె: చూ, ప్రపౌత్రి. 1.

ఇనుమాఱు. దే వి రెండు తడవలు: రెండుసార్లు,

ఇనుమిక్కుటి దే. విశే. మిక్కుటి ఎక్కువ: చూ, హెచ్చు. 1.

ఇనుము. దే. వి. 1. రూ-ఇన్ము. అయస్సారము: చూ, లోహము. 1. "ఆ. ఇనుము విఱిగెనేని యినుమాఱు ముమ్మాఱు, కాచి యతుకవచ్చు." వేమన. 402; 2. లోహము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, లోహములు.

ఇనుముఁజేరియగ్గియిమిడిన చందము. లో."ఆ.కనకమవలఁదాటి కడగండ్లుపడసేల, మనసు నిలుపవలెను మర్మమెఱిఁగి, ఇనుముఁజేరి యగ్గియిమిడిన చందమా, విశ్వదాభిరామవినురవేమ." వేమన, 895. పద్యము.

ఇనుమునుగూడిన యగ్గికి సమ్మెటదెబ్బలు. లో. ఉ.—ఇనుమునుగూడి వేఁడివెల్వునకు సమ్మెటపెట్టుబ్బునట్లు హీనునిగూడిన మానవీయునకు లాఘవంబు గలుగుట సహజము." (నీతిసంద్రిక.—విగ్రహము.)

ఇన్ని. ద్వ. స. ఏ. 1. ఇన్ని శబ్దమునకు అమగా దర్థక బహువచనాదేశము; 2. ఈసమస్తము; 3. ఇంతసంఖ్య కలవి. (రూ-ఇని.) "ఆ. ఇన్ని ఫలములందు నేఫలంబెక్కువ, అన్న ఫలము కంటె నధిక మేది." వేమన. 400. ప.

ఇన్నుగ. దే. వి. ఇండుగు *: చూ, సల్లకి.

ఇన్నూరు. దే. వి.(ఇరు + నూరు.)రూ-ఇన్నూఱు: చూ, రెండువందలు.

ఇన్నూఱు. దే. వి. (ఇరు + నూఱు.)—పై—

ఇన్మడి. దే. వి. (ఇను + మడుగు.): చూ, రూ-ఇనుమడి.

ఇన్మడించు. దే. స. క్రి:చూ,రూ-ఇనుమడించు.

ఇన్ము. దే. వి: చూ, రూ-ఇనుము.

ఇన్వక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. మృగశిరా నక్షత్రమునకు మీఁదినక్షత్రములు : చూ, నక్షత్రము. 1.

ఇప్డు. ద్వ. స. ఏ (ఈ + పొద్దు) అద్యత్వము: చూ, సాంప్రతము. 2. (రూ-ఇప్డు.)

ఇప్ప. దే. వి. అలిమకము *: చూ, మధూకము. (హిం-మహుఆ; తోవా.)

ఇప్పటిది. దే. వి: చూ, ఆధునికము.

ఇప్పనూనె. దే. వి, మధూకబీజతైలము : చూ, తైలము.

ఇప్పపువ్వు. పా. మధూకపుష్పము. (భద్రాచల రాములవారి ప్రసాదముగా నిచ్చెదరు.)

ఇప్పశ్యామాజనములు, ద్వ. వి. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

ఇప్పాటు. దే. వి. ఈలాగు: చూ, ఏవమ్. 5.

ఇప్పికోలు. దే. వి. ఇచ్చేగింత: చూ, సమ్మతి. 1.

ఇప్పిలి. శా. ఈపురిని గంగమనాయకులను వారు పరిపాలించిరి.

ఇప్పుడు. ద్వ. స, ఏ. (ఈ + పొద్దు.): చూ, రూ-ఇప్డు.

ఇప్పుడే. ద్వ. వి. ఈసమయముననే:-వ్యత్యప్పుడే.

ఇబ్బంది. ద్వ. వి. (ఇను + బంది.) మిక్కిలి నిర్బంధము "నన్ను ఇబ్బంది పెట్టవలదు. రాత్రికి ఇల్లు చేరవలెను.": చూ, బలవంతము.

ఇబ్బెడ. దే. వి.ఒకరకముచెట్టు*:చూ, వృక్షము.

ఇభనిమీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేరుపు: చూ, సామర్థ్యము. 1.

ఇభము సం. వి. అ. పుం ఏనుఁగు: చూ,హస్తి.

ఇభసంజ్ఞ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. నాగకింజల్కము, (కన్న-నాగకేసర.) *: చూ, నాగకేసరాలు.

ఇభాఖ్యము. సం. వి. అ పుం.—పై.—

ఇభాశ్వప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.నల్లనేలగుమ్మడు *: చూ, భూమికర్కారువు.

ఇభి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు:చూ,హస్తి.

ఇభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెందురుఁడు: చూ, చంద్రుఁడు; 2. గణపతి: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఇభేరుము. సం. వి. అ. పుం. పదువాలుగేండ్లయేనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఇభ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగు *: చూ, సల్లకి; 2 ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఇభ్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఆస్తికాఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

ఇమిడిక. దే. వి. 1. అడకము : చూ, తీలు; 2. పొందిక: చూ, స్నేహము. 1.

ఇముకలము. దే. వి. కలము: చూ, లేఖిని.

ఇముకు. దే. అ. క్రి. ఇంకు: చూ, శోషించు.

ఇముడు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు : చూ, సుక్కు. 4; 2 అనుకూలపడు: చూ, పొందుపడు.

ఇముడుకొను. దే. అం. ప్రే. ఇముడునట్లుఁ జేసికొను, "ఆ. గర్భమందు కమలగర్భాండ శతముల, నిముడుకొని నటించు నీశ్వరేశ." భాగ. 1, స్కం. 184; "క. అభయార్తమ్ము, గాఢీక్; దాకొనుక నిముడుకొనుచుక్

గావుము కావుమని వానిఁ గముల పట్టెన్" కళా. 3, ఆ 118: (రూ-ఇముడ్చుకొను.)

ఇముడుచు. దే. స. క్రి. ఇముడఁజేయు. (రూ-ఇముడ్చు.)

ఇమ్మడి. దే. వి. రూ-ఇనుమడి: చూ, రెట్టి. 1.

ఇమ్మడించు. దే స. క్రి రూ- ఇనుమడించు: చూ, రెట్టించు.

ఇమ్మడివజ్రహస్తుఁడు. శా క్రి. శ. 859, ల-874 వఱకు రాజ్యముచేసి అనియంక భీముఁడని బిరుదునందెను. ఈతఁడే ముఖలింగము నందలి మధుకేశ్వరాలయమును పరిసమాప్తి నొందించినటుల తోఁచుచున్నది కళింగదేశ చరిత్ర. 217. పుట.

ఇమ్ము. దే. వి. 1. సుఖము, ఆనందము. "ఉ. ఇమ్ములనున్న వాఁడె హరి." భాగ. 10.స్కం, పూ. 1474. (ఈయర్థమందు ఇది తఱచుగా ద్వితీయా బహువచనాంతముగానే ప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.): చూ, సంతోషము; 2. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1; 3. చోటు. "ఎ, గీ. అతులధైర్యంబునకు నీవు పట్టుకడిమ్ము." ఉ, గా. 5, ఆ. 140. చూ, స్థానము. 1; 4. విరివి "వ. వినువీటులున్న యాజనుల విప్పాగనుంగొన వచ్చినంబు రంబు నకుచటిమ్ము చాలదనుబుద్ధి జనించె గణించి చూడుమా." హరి. ఉ 2, ఆ. 112: చూ, విస్తారము. 1; 5. మనోజ్ఞత, ఇంపు. "క. విదితంబై యుద్యోగము, మొదలుగఁ బదునొక్క పర్వముల నెంతయు నొప్పిదమై యేనపర్వం బిది నానుద్యోగ పర్వమిమ్మగు సభలన్." భార. ఆది. 1, ఆ. 40: చూ, సౌందర్యము; 6. పొందిక "క. తనకిమ్మగునంతకు దుర్జనుఁడిష్టుఁడపోలెనుండి సర్వము వోలెన్, దనకిమ్మగుడును గఱచును, ఘనదారుణ కర్మగరళ ఘనదంష్ట్రలచేన్." భార. ఆది. 6, ఆ. 118: చూ, సంయోగము; 7. అనువు. "క. నెమ్మిగలవారినొల్లరు, తమ్మొల్లని వారివెనుకఁ దగులుదు రధిక, త్వమ్మెక్కఁ జేగి యెఱిఁగి తొడరుదు, రిమ్మెఱుఁగని యట్టివారలిభపుర నాథా." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 34: చూ, ఉపాయము; విణ. 8. పొత్తు. "ఆ. ఎత్తికొనిచేసంగ నిమ్మగునట్లుగా, మెదలుచున్న ప్రియ్యాలది మిరెంటిఁ, గూడఁబెట్టె." భార. సభా. 1, ఆ. 148: చూ, సంయోగము; 9. అంత, యావత్తు "వ. విచారపూర్వారబ్ధ కార్యంబునకు దైవంబును ననుకూలంబగుంగావున నిమ్మగా విచారింపవలయు." భార. అర. 1, ఆ: చూ, సర్వము; 10. ఒప్పిదము. "వ. సూపకారుండు వధ్యస్థానంబున కుంజని మనుష్య మాంసంబుఁ దెచ్చి యిమ్మగా వండిపెట్టిన." భార. ఆది. 7, ఆ.115: చూ, రమ్యము; 11. యుక్తము. "వ. ఇమ్మగునవసరంబునఁ దద్గృహద్వారంబునందు ఘోరానలంబు దరికొల్పి." భార. ఆది. 6, ఆ. 140: చూ, యోగ్యము. 4; 12 స్పష్టము. "గీ. వృక్షశాఖాగ్రమున నున్న పక్షిశిరము, తెల్లముగఁ జూచితే మహివల్లభుండ, యనిన నిమ్ముగఁ జూచితి ననిన వెండి, యును గురుఁడు ధర్మజునకిట్టులనియెఁ బ్రీతి." భార. ఆది. 5, ఆ. 249: చూ, వెల్లడి.

ఇమ్ముకొను. దే. అ. క్రి. కాఁపురించు "సీ. కావునవీర్యకలితుఁడా శత్రులయమ్మనా కుల వృత్తి నిమ్ముకొనఁగఁ జేసె." రాఘ. 2, ఆ. 28: చూ, వసించు.

ఇమ్ముదప్పు. దే. వి. (ఇమ్ము + తప్పు) సంకటము, ఇక్కట్టు. "ఆ. ఇమ్ముదప్పువేళ నెమ్మలన్నియుఁదప్పు." వేమన. 403: చూ, దుఃఖము.

ఇమ్మెయి. దే. వి. (ఇమ్ము + మెయి.) 1. ఈ శరీరము; అవ్య. 2. ఈప్రకారము: చూ, ఇటు.

ఇయత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలఁది : చూ, పరిమితి.

ఇయాంసము. సం. వి. స. పుం. 1.—పై—; 2. స్వర్ణగృహము: చూ, గృహము. 1; 3. రాజ్యగృహముల ముంగిలి: చూ, ముంగిలి. 2; 4. కళుకు, కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; అవ్య. 5. కించిదర్థకము, అత్యల్పము : చూ, స్వల్పము.

ఇయోసీను. పా. (నవోదయ) భూమి పైభాగమునను్న పొరల వయసు్ననుబట్టి మూఁడు యుగములక్రింద విభజింపఁబడిన తృతీయ యుగము (నవజీవయుగము) లోని పడియవ భాగము (పరిణామవాదము. చిం.దీ.28 పుట.)

ఇయోహాయము. పా. కాండిలార్ త్రా అను జంతుజాతినుంచి గుఱ్ఱమునుబోలిన జంతువు ఉద్భవించి యుండును దానికి పాదమునకు అయిదువ్రేళ్ళుచొప్పునగలవు. పాదమంతయు నేలపైనఆనినడచును. చెవులపిల్లికన్న చిన్నదై యుండును. ఉత్తర అమెరికా ఇయోసీను పొరలయందు దొరికినది. ఇది పదునొకండంగుళముల యెత్తును మించియుండదు (చిం-దీ పరిణామవాదము. 39. పుట)

ఇయ్య వై. వి.= ఈహా. అపేక్ష. రూ-ఈయ (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగముఁ గనఁబడదు) "ఇయ్యకొను, ఇయ్యసేయు: చూ, వాంఛ.

ఇయ్యకొను. ద్వ. స. క్రి. ఒప్పుకొను. రూ- ఈయకొను: చూ, సమ్మతించు; భార. విరా. 2, ఆ. 245.

ఇయ్యకోలు ద్వ. వి. రూ-ఈయకోలు. "చ. విచారవిమూఢునకైన నీవు ప్రల్కినపలుకియ్యకోలగునె." భో. 4, ఆ. 242 : చూ, సమ్మతి. 1.

ఇయ్యకోలువాఁడు. ద్వ. వి. అంగీకరింపఁబడిన వాఁడు: చూ, రూ-ఈకోలువాఁడు.

ఇయ్యది. దే. స. ఏతచ్ఛబ్దార్థకము:రూ-ఈయది-అదము, ఇది-రూ- ఇద్ది. ఇయ్యది- ఈయది, ఈ; బ — ఇవి-రూ-ఇవ్వి-ఇయ్యవి-ఈయవి; (సం. ప):—ఇదమ్.

ఇయ్యవి. దే. స. బ.—పై.—

ఇయ్యవు. దే. అవ్య. ఒసంగవు: రూ- ఈయవు-ఈవు.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి (ఇయ్య + చేయు.) ఒప్పారు, అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు: రాజ 3, ఆ.

ఇయ్యెడ దే. క్రి. ఇక్కడ: చూ, ఇందు. 3.

ఇయ్యేఁడు. దే. వి (ఈ + ఏఁడు.) వర్తమాన సంవత్సరము: రూ-ఈయేఁడు.

ఇర. సం. వి, ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లు: చూ, సుర. 1, 2. ఉదకము: చూ, నీరు. 1; 3. ఆజ్యధార: చూ, నేతిసోలు; 4. పుడమి:చూ, భూమి 1; 5. చమూముఖము: చూ, సేనాముఖము; 6 శబ్దము: చూ, మాట. 1; 7. ఎల్ల: చూ, సీమ. 1.

ఇరమ్మదము. సం. వి. అ పుం. మేఘమునందలి యగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు + ఆరు.) తిరపడు: చూ, స్థిరపడు.

ఇరవు. దే. వి. 1. చోటు: చూ, స్థానము 1. "తే. ఇరవుఁగనుఁగొని పరమార్థమెన్నఁగోరి" వేమన. 406; 2. పొత్తు: చూ, సంయోగము; 3. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1. (ఇది అకారమధ్యముగ వాడుకనుబట్టి వ్రాయఁబడియెను.); విశే. 4. కదలనిది. "క. ఇరవుగసిద్ధించున సఘు యిహపరసుఖముల్." భార. అర. 4, ఆ: చూ, స్థిరము. (రూ-ఇరువు.)

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. తిరపడు : చూ, స్థిరపడు; 2. నిలుకడయగు: చూ, మట్టుపడు.

ఇరవుపట్టు. ద్వ. వి. రూ-ఇరువుపట్టు, ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఇరవుపడు. దే. అ. క్రి: చూ, ఇరవుకొను.

ఇరవొందు. దే. అ. క్రి. ఈడేఱు: చూ, సిద్ధించు.

ఇరస. దే. వి, రూ-ఇరుస, రెండు కుంచెములు: చూ, తూము. 3

ఇరసాలు పా. (ప్రభుత్వమునకు)సొమ్ముపంపుట.

ఇరసాలునామా. పా. అధికారులకు పంపుసట్టి రూకలపట్టి, సొమ్ముపంపుసట్టి పట్టి.

ఇరాచరము. సం. వి. అ. పుం. కరక : చూ, వడగల్లు.

ఇరాఱు. దే. స (ఇరు + ఆఱు.)రూ-ఈరాఱు, ద్వాదశసంఖ్య. "ఉ. ఆసగరంబు త్రోవనుది నాధిపుఁడేగుచు దారికడ్డమై, పూనికనున్న కోటఁగని పోవఁగలేక యిరారుమేనులన్, దానటుదిద్దు దూతిచనెఁదథ్యముగాదని యంటి రేనియా, భానునిద్వాదశాత్ముఁడని పల్కఁగఁగారణమేమి నిచ్చెటన్." యక్షి. 1, ఆ. 43: చూ, ముచ్చొకము

ఇరామణము. సం. వి. అ పుం.ఇంగుర్నిపేనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఇరావతము. సం. వి. అ. స. 1. మేఘములుండు చోటు;పుం 2.సప్తియనుసూర్యుని గుఱ్ఱము:చూ. హయము; 3. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

ఇరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకరకము తీఁగె: చూ, లత. 1; 2. ఒకానొకయేఱు: చూ, నది; 3. యమునిపట్టణము: చూ, దేశము.

ఇరింగణము. సం. వి. అ. పుం. 1. వడిగాలి: చూ, వాయువు; 2. వాయువు లెనిమిదింటి లోనొకటి: చూ, వాయువులు.

ఇరిణము. సం. గుణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెవుటిది (నేల.): చూ, భూమి. 1; 2. పాడైనది (నేల.): చూ, భూమి. 1; 3. ఎడారి: చూ, బయలు. (రూ-ఈరిణము.)

ఇరిపకము. సం, వి. అ. పుం. కందుకము: చూ. బంతి. 3.

ఇరివిలి. దే. వి. 1. పొగరతోఁ జేయఁబడిన రంధ్రము: చూ, రంధ్రము. 1; 2. రత్నాదులకు బెజ్జమువేయు వజ్రపు పొగర : చూ, వైధనిక.

ఇరు. దే. స. రూ-ఈరు. (వృత్తియందు హల్లు పరమగుచో రెంటికాదేశముగా వచ్చునది): చూ, రెండు.

ఇరుఁగెలంకులు. దే. వి. బ. ఉభయపార్శ్వములు: చూ, పార్శ్వము. 2. (రూ- ఇరుఁగెలఁకులు- ఇరుఁకెలఁకులు.)

ఇరుఁదలతేజి. దే. వి. (ఇరు + తలతేజి.) మేఁక: చూ, మేషము. 1.

ఇరుఁదలపాము. దే వి. (ఇరు + తలపాము.) రాజిలము, పూడుఁబాము: చూ, సర్పము.

ఇరుఁదలపులుఁగు. దే. వి (ఇరు + తలపులుఁగు.) గండభేరుండము, రెండుతలలుగల పక్షి: చూ, పక్షి.

ఇరుఁదూము, దే. వి. (ఇరు + తూము.) రెండు తూములు; రూ-ఇద్దుము.

ఇరుఁబుట్టువు దే. వి. (ఇరు + పుట్టువు.) 1. పక్కి: చూ, పక్షి; 2. పాఱుఁడు. "సీ. పలుమఱుఁ జేలువతావులఁజేర పొరలుచు వంకర నడలచే వఱలియరిది, తేజునఁ బడగలెత్తియు నిరుఁబుట్టువు దొరలఁగన్గొని మూలఁ దూఱుకొనుచు." తచ్చ బాల, కాం. 80: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు.

ఇరుగడలు. దే. వి. బ: చూ, ఇరుఁగెలంకులు.

ఇరుగు. దే. వి. 1. రూ-ఇరువు. ప్రక్కయిల్లు: చూ, పొరుగు. "ఆ. ఇరుగు పొరుగులందు నిమిడికతోనుండి." వేమన. 408; 2. రూ-ఇరువు. పైపు. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము.) "క. ఇరుచెవి రొమ్ముఁగకయుండదు." ఉ, హరి. 5, అ: చూ, పార్శ్వము. 2.

ఇరుగుడు. దే. వి. రూ-ఇరువుడు. సల్లదిరిసెనము*: చూ, శింశుప. (హిం-సీసమ్‌కాపేడ్.) (చర్మవ్యాధులు, వృషణములవాపు తగ్గును.)

ఇరుగురు. దే. స రూ-ఇరువురు. (రెంటికి మహన్మహత్ర్యర్థక బహువచనాదేశము.): చూ, ఇద్దఱు.

ఇరుచేక్క. ద్వ. వి. ఉభయపార్శ్వసమాహారము: ఇరుదెస, ఇరుపక్క, ఇరుప్రక్క, ఇరువంక.

ఇరుచేక్కయలు. దే. వి బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరుచాలుదుక్కి. ద్వ వి. రెండుచాళ్ళు దున్నినదుక్కి.

ఇరుతిగ. ద్వ. స. ఆఱు: చూ, షట్కము. (రూ-ఇఱ్ఱిగ.)

ఇరుదంతి ద్వ. వి. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఇరుదెస. ద్వ. వి: చూ, ఇరుచేక్క.

ఇరుదెసలు. ద్వ. వి. బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరునాలుగు దే. స. ఎనిమిది: చూ, దచ్చి.

ఇరుపక్క. ద్వ. వి: చూ, ఇరుచేక్క.

ఇరుపక్కయలు. ద్వ. వి. బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరుపరువునేల. దే. వి క్రోశద్వయము: (రూ-ఇరుపర్వునేల.)

ఇరుపలము. దే. వి. రెండుపలములయెత్తు బంగారులోనగునది : రూ- ఇర్పలము, ఇల్లము; (సం. ప):—ద్విఫలి.

ఇరుపేద. దే. వి. మిక్కిలి పేదవాఁడు: చూ, బీదవాఁడు.

ఇరుపోటుల నిల్లుచెడె వాతనొప్పులనోడలుచెడె. లో. ఒకానొకలోకోక్తి.

ఇరుప్రక్క. దే. వి: చూ, ఇరుచేక్క.

ఇరుప్రక్కలు. దే. వి బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరుబగులు. దే. వి. బ.—వై.—

ఇరుమయిలు. దే. వి. బ.—వై.—

ఇరుమూఁడు. దే. స. ఆఱు: చూ, షట్కము

ఇరుమెయి, దే. వి. రెండుశరీరములసమాహారము: ఇరుమేను.

ఇరుమెయిలు. దే. వి. బ. 1: చూ, ఇరుగెలంకులు; 2. రెండుమేఘములు.

ఇరుమేను. దే. వి: చూ, ఇరుమెయి.

ఇరుమేరలు. దే. వి. బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరుమైల. దే. వి. 1. రెండువైపులు, ద్రి. 2. రెండువైపులను.

ఇరులు. దే. వి. రూ-ఇర్లు. చీఁకటి: చూ, తిమిరము. 1. (ఇరులుసఁజ అని ప్రయోగము.)

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి: చూ, చీఁకటిపడు.

ఇరులుగొంగ. దే. వి. వెలుఁగుఱేఁడు : చూ, సూర్యుఁడు.

ఇరువంక. దే. వి: చూ, ఇరుచేక్క.

ఇరువంకలు. దే వి. బ: చూ, ఇరుగెలంకులు.

ఇరువండ్రు. ద్వ. స. (ఇరు + వండ్రు.) ఇరువదికి మహన్మహత్ర్యర్థక రూపము : ఇరువదిమంది.

ఇరువది ద్వ. స. (ఇరు + పది.) రెండుపదులు: చూ, వింశతి. (రూ-ఇర్వది.)

ఇరువదిమంది. ద్వ. స: చూ, ఇరువండ్రు.

ఇరువదియాఱు. ద్వ. స. (26) "క. ఇరువదియాఱవ తత్త్వం, బరయఁగ." వేమన. 411.

ఇరువయి. ద్వ. స: చూ, రూ-ఇరువది. (రూ-ఇరువై.)

ఇరువాఁగు. ద్వ. వి. రెండుసేనలు.

ఇరువాయికట్టు. ద్వ. వి. మలమూత్రబంధరోగము: చూ, మూత్రకృచ్ఛ్రము.

ఇరువాయిపక్క. ద్వ. వి : చూ, ఇరుఁదలపులుఁగు.

ఇరువు. దే. వి. 1. ప్రక్కయిల్లు. రూ-ఇరుగు: చూ, పొరుగు; 2. రూ-ఇరుగు. వైశ్య. "క. అని నియతిచేయుటయు నమ్మని పలుకులు

కన్యకాసమూహంబెల్లన్, వినియట్లిరువులఁజే రక, చేసనందొక్కర్తు నిధివశంబున వినమిన్." నిర్వ. 2, ఆ. 20; 3 రూ-ఇరవు. చోటు. "రగడ. మావులుదగు మరుమావులకిరువులు, దావులకును గడుఁదావుల విరువులు." య 4, ఆ. 20. చూ, స్థానము. 1; 4. రూ-ఇరవు, ఇల్లు: చూ, గృహము. 1; విశే. 5 కదలనిది: చూ, స్థిరము.

ఇరువుంట్లు. దే. వి. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఇరువుడు. దే. ః చూ, రూ-ఇరుగుడు *.

ఇరువురు. దే. స: చూ, రూ-ఇరుగురు

ఇరువై. ద్వ. స: చూ, రూ-ఇరువయి.

ఇరుస. దే వి. (ఇగ + కూచేము.): చూ, రూ-ఇగస. "ఎగ ప్రస్థాగు శాఖ్య యిరుస నాఁబలుకఁ బడును." ఆం, భ. ద్వి. వై 270.

ఇరుసు. దే. వి. 1. బండియక్షము, బండిక్రింద దొలుపుకమ్మి నడుమ అడ్డముగాఁజేర్చు నలు పలకల యినుపకమ్మి; 2. ఏతపుమ్రానిక్రింది నడిమి యడ్డు కొయ్య; పా. 1. భూమియొక్క ఉత్తర దక్షిణధ్రువములఁ జూపునది. [ఇరుసు=అక్షము.] (ఆక్సిస్.)

ఇరేనుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 బమ్మ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. వేలుపుటొజ్జ: చూ, బృహస్పతి.

ఇరైషి. సం. వి. ఇ. పుం. భూమినికోరినవాఁడు.

ఇరోన్మత్తుఁడు. సం. వి అ. పుం. కల్లుత్రాగి పిచ్చియైనవాఁడు.

ఇరౌద్ధత్యము. సం. వి. అ న. విద్యచేఁగలిగిన గర్వము: చూ, హంకారము.

ఇర్తిగ. ద్వ. స: చూ, రూ-ఇరుతిగ.

ఇర్పలము. ద్వ. వి: చూ, రూ-ఇరుపలము.

ఇర్లు. దే. వి. బ. 1. రూ-ఇరులు చీఁకటి: చూ, మేచకము. 1; 2. కేఁటాడుజంతువిశేషము.

ఇర్వది. ద్వ. స. (ఇరు + పది.) చూ, రూ-ఇరువది.

ఇర్వారువు. సం. వి. ఉ. న. కర్కటి *: చూ, దోస. (రూ-ఈర్వారువు.)

ఇర్వారుశుక్తిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పగిలిన దోసకాయ: చూ, దోస.

ఇర్వురు. దే. స: చూ, రూ-ఇరువురు.

ఇఱుకటము. దే వి. 1. ఇఱుకుచోటు; రూ-ఇఱుకాటము, ఇఱుకటము-ఇఱుకాటము-ఇఱుకు: చూ, స్థానము. 1; 2. సంకటము: చూ, దుఃఖము. (రూ-ఇఱుకాటము)

ఇఱుకాటము. దే. వి.—పై.—

ఇఱి. దే. వి ఇఱినినది "ఇఱీగాఁగిలి, ఇఱిగౌను." ఇట్లును చెప్పవచ్చును. (అప్పుడిది నలిలోనగువాని వంటిది. అయినను వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము గానఁబడదు.)

ఇఱికి. దే. వి ఒకానొక బాలురయాట: చూ, బాలక్రీడ.

ఇఱికికొను. దే. అ. క్రి. 1 ఇఱుకైన తావులో కూర్చుండు, 2. అడఁగు: చూ, సుక్కు.4

ఇఱీఁగాఁగిలి. ద్వ. వి. మూతుమధ్యస్థమును కవుఁగిలించుకొనుట.

ఇఱీఁగౌను. ద్వ. వి మూతుమధ్యము.

ఇఱిమర్తిగండ. శా. చాళుక్యభీమునికి ముప్పురు కుమారులు గలరు. వానిలో మూఁడవవాని పేరు తెలియరాదు గాని, యాతనికి ఇఱిమర్తిగండయని బిరుదుండినట్లును యాతడభిమన్యు కుమారునిఁబోలు పరాక్రమశాలియనియు నాతఁడు పదునాలేండ్ల బాలుఁడై యుండినప్పుడు రాష్ట్రకూటులతో నిరవద్యపుర, పెరంగూరగ్రామములనడుమ జరిగిన ఘోరసంగ్రామమునందు తనయసమానయుద్ధ క్రియాకౌశల్యమును బ్రకటించి శత్రుసైన్యాధ్యక్షుఁడగు గుండయ దండనాధుని వధించి యుసురులు

గోల్పోయెనని చాళుక్యభీముని శాసనమునందు దెలుపఁబడి యున్నది; రాజరాజనరేంద్రుని పట్టాభిషేకసంచిక. 8. పుట.

ఇఱియు. దే. అ. క్రి 1. దగ్గఱించు: చూ, సమీపించు; 2. నలఁగు : చూ, నదమదమగు; 3. సన్నమగు చూ, సన్నగిల్లు.

ఇఱికటము. దే వి: చూ, రూ- ఇఱుకటము. (సంకటమునకు.—"క తిఱుచేగు సెనుసందడిలో, నిఱుకటమునఁ బడ్డనృపతి." సై.4, 2.)

ఇఱుకాటము. దే. వి. (ఇఱుకు + ఆట.) -పై -

ఇఱుకు. దే. వి 1. ఇఱుకుచోటు : చూ, స్థానము. 1. 2 సంకటము: చూ, దుఃఖము "ఆ. ఇఱుకువచ్చువేళ నీశ్వరుఁదలఁచిః." వేమన. 407; 3. కోణము, గొంది "పాతాళభవన కోటి,కల్ల మగ్రింబైన యిఱుకునను న్మాతండెరి." హరి. ఉ 7, ఆ. 36. చూ, విదిక్కు; అ. క్రి. 4.కొంచెపుతావున నడఁగు. "గీ. పాఱఁకియమ్మేటి యిరుగుడు మ్రాఁకుఁజిఫురు, జొంపములలోన నిఱికి యజ్జోటిసారె, సారెకును రామరామయటఁ పేరునుదువ,నోగ నాలించి సీతయంచును జెలంగి." అచ్చ. సుం, కాం. 31: చూ, ప్రిక్కు. 4; 5. రెంటిసందునఁ జిక్కియదుముడువడు. "క. బిగువెడలి చీలయూడిన, నగచరుబీజంబులిఱుక నానొప్పిఁగడుచు, వెగడొంది మొఱలువెట్టుచుఁ, దెగియెఁ మర్కటము దన్ని త్రిమ్మటవించే." పంచ. నా. 1, ఆ. 98: చూ, ఒత్తువడు, అం, త్రి. 6. కొంచెముతావున నడఁచు "క. నిఖిలలోకభీకరుఁడగు నృద్దనుజేంద్రు ననాయాసం,బునఁజెంకిటనిఱికి యింద్రపుత్రుఁడచలుఁడై" నిర్వ. 7, ఆ. 33:చూ,పిసుకు.3; 7. నొక్కు, రెంటిసందునఁ జిక్కఁబట్టియదుము. "ఎ, గీ. ఉఱికి కొక్కెరకంఠంబు నిఱికిచెంపె" పంచ. నా. 1, ఆ. 242 : చూ, పిసుకు. 1.

ఇఱుకుకొను. దే. స. క్రి. 1. నిలుకడయగు: చూ, మట్టుపడు; 2. పట్టుకొను: చూ, పుచ్చుకొను.

ఇఱుకుపడు. దే. అ. క్రి. అరటపడు : చూ, సంతాపించు.

ఇఱుకుమెడ. ద్వ. వి. అంటుమెడ చూ, మెడ.

ఇఱుకుమ్రాను. దే. వి. వెలుఁగు లోపలికిఁబోవు ద్వారమునందు ఒక్కొక్క మనుష్యుఁడుగా సంకటపడిపోవునట్లుగా నాటిన పంగకలగుంజెలోనగునది: చూ, పంగలగుంజె.

ఇఱుకువీది. ద్వ. వి. వెడల్పు తక్కువగాఁగల గల్లి: చూ, సందు. 5.

ఇఱుగుట. దే. వి అపజయము, ఓడు : చూ, పరాజయము

ఇఱుము. దే. వి. మఱుఁగు. "వ ఎడలిఱుములు సందులు రంధ్రంబులు లేకుండనిండి" భాగ. 8, స్కం: చూ. వ్యవధానము. 3.

ఇఱుముకొను. దే. అ. క్రి. తిరోహితమగు. "ఇఱుముకొనందొడంగె దెసలేచినచీఁకటెని." రా. యు, కాం: చూ, మఱుఁగుపడు.

ఇఱ్ఱి దే. వి. జింక. "క. మనసిజరాగంబునఁ జెనఁగిన యిఱ్ఱిని లేడిఁజూచి" భాగ. ఆది. 5, ఆ. 49. చూ, హరిణము. 1.

ఇఱ్ఱింకులు. దే. వి, బ. (ఇంకులు + ఇంకులు) మిక్కిలి యింకుటలు. "సీ. భామవారపు వీరభద్రి పళ్ళెరమిడు గృహదైవతంబు లిఱ్ఱింకులింక." ఆము. 4, ఆ. 48. (ఇఱ్ఱింకులింక= నిప్పస్తుపడగా.); "ఎవ్వాఁడు వింధ్యాద్రి నిఱ్ఱింకులింకించె." భీ. 2, ఆ. 77; "ఉ. పద్మనేత్రి యిఱ్ఱింకులుచేసె." సై. 7, ఆ. 193. (ఇత్యాదిస్థలములయందు ఇఱ్ఱింకులింకించె, ఇఱ్ఱింకులుచేసె అనఁగా అణఁచెననియర్థము.)

ఇట్రిగోరజేము. ద్వ. వి. కస్తూరి. "గీ.ఒక్కరొజేబు కుశేఁడు నక్కకొమ్ములునిట్రి, గోరజేంబు జొన్నఁ జొఱపప్పుఁ, బీలిగఱులయుంపకోలలు నెలవింద్లు, గానుకిచ్చికరయుగంబు మొగిచి." స్వా. 4, ఆ. 14: చూ, మృగమదము.

ఇట్రిదాల్పుబావ. ద్వ. వి. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఇట్రియలు. దే. వి. బ.పక్కి:చూ,పార్శ్వము.2.

ఇల. పా. 1. ఒకానొకవృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమున స, జ, స, స, సగణములు గలిగి యెనిమిదవయింట యతిగల పదునేనవ ఛందస్సునందుఁబుట్టిన వృత్తము. "ఉ. గజవిక్రమంబునఁగనలు నిలయనఁగా, సజనానలుండిన- సకలకవికృతమై,భుజగాశనధ్వజు- భుజగపతిశయునన్, వ్రజసుందరీముఖ- వనజహితుఁబొగడన్." అప్ప.4,ఆ:చూ,వృత్తము.1;సం.వి. ఆ.స్త్రీ. 2. రూ-ఇళ.పుడమి:చూ, భూమి.1. "ఆ.ఇలనుజ్ఞానమనెడి యీఁత నేర్పెవాఁడు," వేమన 412; 3. బుధునిభార్య. రూ- ఇళ: చూ, భార్య; 4. రూ-ఇళ. ఆవు : చూ, ధేనువు; 5. వాక్కు: చూ, మాట. 1; 6.వాయువుభార్య. రూ-ఇళ: చూ, భార్య. (చూ, వాయువు.)

ఇలకఱచు. దే. స. క్రి. (ప్రాణము) బిగఁబట్టు. "గీ. కడిఁదివిలుచేఁది గుటికిల కఱచినిలుపు, మరునికువలయశరము కంపములఁ బోలు."ఆము. 5, ఆ. 13; "ఆ. అతండు మనసిల, కఱచి ధైర్యమూఁతగాఁగ నిలిచి." (ఇక్కడ బిగఁబట్టుట మాత్రమర్థము.) రా. యు, కాం. రూ- ఇల్కఱచు- ఈలకఱచు: చూ, బిగించు.

ఇలకోడి. దే. వి. రూ-ఈలకోడి. చిమ్మట:చూ, రిల్లు.

ఇలవరము. దే. వి. రూ- ఇలారము- ఇలయరము- ఇలువారము- నిలువరము- నిలువారము- నిల్వగము, గుడిసె, గుడుసు: చూ, గృహము. 1. (ప్రస్తుతోపయోగకుటీరము.)

ఇలసము. సం. వి. అ. పుం. నీరుగన్నేరు * : చూ, హింజలము.

ఇలాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బుధగ్రహము: చూ, రాహువు. 2, 2. భూభృఁడు : చూ, రాజు. 1.

ఇలాకా పా. సంబంధించిన (శాఖ) డిపార్టుమెంటు.

ఇలాయి దే వి. చుట్టును వత్తులువేసెడుదివ్వటీ, కాగడా "తగనూర్యప్రభలా యిలాయిలును జంద్రజ్యోతులున్." హంస. 5, ఆ. 28: చూ, దివిటి. (రూ-ఇలాయ)

ఇలారము దే. వి: చూ, రూ-ఇలవరము

ఇలావృతము. సం. వి. అ. న. భూమియొక్క నవవర్షములు. "భారతం నరభూఃకింపూరుషం హరివర్షంతతః, భద్రాశ్వముత్తర కురుర్హిరణ్మయ మిలావృతమ్. 8. కేతుమాలమమూని స్యుర్భువి "వర్షాణ్నైవ." శ్రీ, శే.ద్వి.భగా; వర్షములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, వర్షములు.

ఇలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎలుక: చూ, మూషికము; దే. వి. (1) సిక్థము. "ఈఁగకు ఇలిపాముకు బలిదొరుకదు.": చూ, మెతుకు. 2.

ఇలింగము. సం. వి. అ. న. యముని శంఖము: చూ, సంకు. 1.

ఇలింద. వై. వి.= ఇంగ్రిళల్లి *. చూ, మాతులుంగము. (రూ- ఇల్లంద-ఇల్లింద.)

ఇలిందకము. సం. వి. అ. న. నల్లఁగలువ. *: చూ, పద్మము. 1.

ఇలికము. సం. వి. అ పుం. ఎలుక: చూ, మూషికము.

ఇలిపాషాణము. సం. వి. అ. పుం. ఉల్లిపాషాణము: చూ, సౌవీరము. 2.

ఇలు. దే. వి. రూ-ఇల్లు. "క. లక్క యిలుగాలి నది మొదలు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ 136 (హల్లుపరమగుచో ఉత్వలోపము వికల్పము గానగు. "లక్క యిల్ గాలిచి" భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 366. మఱియు ఇది వృత్తి యందు కులవాచకమగును. "ఇలువేలుపు." "ఈ. మనయింటిచేటు చూచితె." నిర్వ. 9, ఆ. 52): చూ, గృహము. 1.

ఇలుకు. దే. వి. కీళ్ళసరము బెడఁకుట. "నాచెయి యిలుకు పట్టినది. "ఇలుకుమంత్రము:" మొ. (ఇఱుకువొప్పి అని గోదావరీమండలమున వాడెదరు.)

ఇలుకుపట్టు. దే. అ. క్రి కీళ్ళనరము బెడఁకు (ఇఱుకుపట్టుఅని వాడుక.)

ఇలుగు. దే. అ. క్రి. చచ్చు. రూ- ఈలుగు. "క. బలివిక్రమఘనులగు వా,రిలిగిన మనసేన మేదినీశ్వరవిమ కన్నులు చెడినట్లున్నది." భార. శల్య. 1, ఆ. 51: చూ, మరణించు.

ఇలుదొర. దే. వి గృహస్థుఁడు : చూ, యజమానుఁడు.

ఇలునింపడము. దే. వి. వధూవరుల నూతన గృహ ప్రవేశము. రూ-ఇలునింపతము: చూ, జంపతి.

ఇలునింపతము. దే. వి —పై.—

ఇలునింపుట. దే. వి —పై.—

ఇలుఱేఁడు. దే. వి: చూ, ఇలుదొర.

ఇలువడి. దే. వి. 1. మంచికులమునఁ బుట్టుట. "చ. సుహృజ్జన మిశ్రితాబలం, బిలువడి గర్రె నేని యిలయెల్లను నేలఁగఁ." భాగ కాం. 3, ఆ. 103; రూ-ఇల్వడి: చూ, కులీనత; 2 మంచినడత. రూ-ఇల్వడి. "ఇలువడిసున్న (జేపి" భాగ. 10, స్కం. పూ: చూ, వర్తనము. 1; 3. వడిగలతనము. రూ- ఇల్వడి: చూ, శౌర్యము. 1; 4. ఇంటిమర్యాద: రూ- ఇల్వడి. ఇల్వరుస

ఇలువగము. దే వి. 1: చూ, రూ- ఇలవగము; 2 తృణముచే నేర్పఱుపఁబడినపుట్టివంటిగూడ. "గీ. భూమి నశుచిసంస్కృత దృష్టపూర్వమైన బహుళసంపత్పరంపరపొదుకొనిన, నిరసెయఁగోటయటుమించి గణనకెక్క,నందు నైనుంచు నిలువరమనదిఱంబు." చంద్రా. 1, ఆ. 5: (రూ-ఇలువారము.)

ఇలువరుస. ద్వ. వి. 1. ఇంటిమర్యాద: చూ, ఇలువడి 4; 2. గృహాశ్రమము: ఇండ్లవరుస

ఇలువేలుపు. దే. వి. ఇంటివారుగొలుచుదేవుఁడు, ఇష్టదైవము. "ఇలువేలుపుఁగొలుతుమమ్మ.": చూ, గృహదేవత.

ఇలేశుఁడు. సం. వి. అ.పుం పుడమిఱేఁడు:చూ, రాజు. 1.

ఇలైశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. భూమివలనకలిగిన సంపద.

ఇల్కఱచు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఇలకఱచు. "వడివడియూనమిల్కఱచి పట్టుచు." రా. యు, కాం.

ఇల్ల. అవ్య. లేదనుట (రూ-ఇల్లె.)

ఇల్లంట్రము. దే. వి. అల్లుఁడు మామగారియింట నేయుండుట. "ఇల్లంట్రమనఁగ నిల్లటమన శ్వశురునిగృహాధి వాసంబుచనును." ఆం, భా. ద్వి. మ. 111: రూ-ఇల్లటము- ఇల్లాటము. ఇల్లరికము- రూ-ఇల్లఱికము.

ఇల్లటము. దే. వి. (ఇల్లు + అట.) —పై.— "సీ. దానిసరుండు శాలీనావ్యయుండిల్లటపు టల్లుఁడత్తయింటను వసించు." కళా. 4, ఆ 60

ఇల్లడ. దే. వి. (ఇల్లు + అడకము.) 1. న్యాసము, పదిలపఱచిపెట్టి అడిగినప్పుడు ఇమ్మని యేదేని యొకవస్తువును ఒకరివద్ద దాఁచుట, "వ. నన్నెదనమ్మదేని యిల్లడయిడు భీమసర్జునసలంఘ్య బలాఢ్యులనాదశంబునక."

భార.సభా. 1, ఆ: చూ, వాడిక; 2. రూ-ఇల్లడము, అప్పగింత: చూ, ఒప్పగింత; 3. రూ-ఇల్లడము - కాఁపురము : చూ, విడిపట్టు; 4 రూ-ఇల్లడము. ఏలుబడి: చూ, రక్షణము.

ఇల్లడము. దే. వి —పై.—

ఇల్లడయిడు. దే. అ. క్రి: చూ, దాఁచియుంచు

ఇల్లము. మి. వా. వి. (ఇరు + పలము.): చూ, రూ-ఇరుపలము.

ఇల్లరి. దే. వి. (ఇల్లు + అరి.) ఇంటిపన్ను: చూ, బాడిగ.

ఇల్లరికము దే. వి (ఇల్లు + అరికము.) : చూ, ఇల్లంట్రిము.

ఇల్లలికము. దే వి (ఇల్లు + అలికము.)—పై.—

ఇల్లలికినఁ బండువగునా. లో. "తుర్రిళ్ళఁ నేటికి నిలునిలు, మిల్లలికినఁబండువగునె యింతటిలోన్నే, వల్లభునకుఁగడునచ్చిన, యిల్లాలవెయేను లాఁతినేపోఁదోలక." కళాపూర్ణోదయము.

ఇల్లక. పై. వి. = ఇల్లిశము. ఇల్లెము : చూ, మత్స్యము. 1.

ఇల్లాటము. దే. వి. (ఇల్లు + ఆట.): చూ, రూ-ఇల్లంట్రిము.

ఇల్లామల్లి. దే. విణ. కొండెకాఁడు: చూ, తంటులమారి. 1.

ఇల్లాలు. దే. వి. (ఇల్లు + ఆలు.) పెండ్లాము (అగ్నిహోత్రసాక్షిగ వివాహమాడినది.): చూ, భార్య.

ఇల్లి. దే. వి. ఉపవాసము: చూ, పస్తు.

ఇల్లింద. పై. వి.=ఇంద్రవల్లి*: చూ, రూ-ఇలింద.

ఇల్లిగ్గులు. దే. వి. బ. (ఇగ్గులు + ఇగ్గులు.) మిక్కిలి వెనుక కొఱగుటలు. "క. లొల్లియగు వగలతొ్రక్కిన, విల్లిగ్గులుగానవచ్చు." ఉ, హరి. 5, ఆ 166.

ఇల్లిముక్కు. దే. వి. పగిలి నెత్తురుకారెడి ముక్కు లోపలిభాగము.

ఇల్లిశము. సం. వి. అ. పుం. = ఇల్లక : చూ, మత్స్యము. 1. (రూ-ఇలీశము.)

ఇల్లిసె. పై. వి.= ఇల్లిశము.—పై.—

ఇల్లు. దే వి రూ-ఇలు : చూ, గృహము 1. "ఆ. ఇల్లు కల్లఁజేసి యిహముపరముఁజేసి, దీన వృత్తిచేతఁ దిరుగుచుండి, భక్తికలిగియున్న ఫలమెట్లులేదయా, విశ్వ..." వేమన. 415; "ఇల్లుసుమీ సంసారమె,యిల్లుసుమీ యాయుధంబు." వేమన. 418.

ఇల్లుఅలుకగానే పెండ్లిఅయినట్లా. లో. చేయవలసిన పనియంతయు ముందున్నదని భావము.

ఇల్లుకట్టిచూడు పెండ్లిచేసిచూడు. లో. కష్టసాధ్యమైన పనులని భావము.

ఇల్లుకాలిపోవుట. అం. నష్టములేడింటిలోనొకటి: చూ, నష్టములు.

ఇల్లువిప్పిపందిలివేసినట్లు. లో. గొప్పపనిని కొద్దిదానిగాఁ జేసినట్లు.

ఇల్లెడ. దే. వి అధీనము: చూ, వశము. 1.

ఇల్లెము. పై. వి. = ఇల్లిశము. "అరుగని ల్లెపుఁజేప యాకుజెల్ల." హంస. 4, ఆ : చూ, మత్స్యము. 1.

ఇల్లోనారాయణమ్మ. పా. పిల్లికి బిచ్చమైనను పెట్టని బాల విధవ, ఎంగిలిచేతిని కాకికిఁగూడ విదల్పనిది. (ఇందులకొక కథకలదు.)

ఇల్వక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ మృగశిరకు పైనక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఇల్వడి. దే. వి: చూ, రూ- ఇలువడి. (మంచి నడత.—"ఉ. రాకుతులకక్కడి యిల్వడి యంచుదుర్గస, స్తోమమునిందసేయ." పద్మ. 9, ఆ)

ఇల్వరుస. దే. వి: చూ, రూ-ఇలువరుస.

ఇల్వల. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఇల్వక.

ఇల్వలము. సం. వి, అ. పుం: చూ, ఇల్లిశము.

ఇల్వలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

ఇవ. సం. అవ్య. వలెను: చూ, సామ్యము.

ఇవక. వై. వి.= హిమమ్. శీతము. "గీ. జీలుబు సీతివతాళింపు చలువయి వక్యయనఁగ శీతంబు." అం, భా. ప్రి. ది. 80: చూ, శైత్యము

ఇవతల. ద్వ. వి. 1. (ఇవల్ + తల) ఈవలి ప్రదేశము: రూ- ఇవతలి- ఇవల - ఇవ్వల - ఈతల; 2. ఈపిమ్మట: రూ- ఇవతలి- ఇవల- ఇవ్వల - ఈతల; 3. ఇద్దర : చూ, ఈవల. (రూ-ఇవతలి.)

ఇవతలి ద్వ. వి.—పై.—

ఇవతళించు. ద్వ. అ. క్రి. చల్లనగు. "ఎ, గీ. ఇగురించు కోర్కులఁదనడెంద మివతళింప" కవిక. 3, ఆ. 222: చూ, శైత్యించు. (రూ- ఇవతాళించు. (ఇవక + తాళించు) "సీ. కడు నివతాళించు కప్రింపుటరఁటుల యిరవులఁ బూవుఁ జెప్పగనువన్ని" కశా 6, ఆ.251.)

ఇవతాళింపు. ద్వ. వి. జీలుబు: చూ, శైత్యము.

ఇవము. వై. వి. 1.=హిమమ్. రూ-ఇగము: చూ, హిమము. 1; 2. రూ-ఇగము జీలుబు: చూ, శైత్యము.

ఇవముకొను. ద్వ. అ క్రి. తడియు. "గీ. ఎండ సొండితి మంచునివముకొంటి." శాశి. 3, ఆ: చూ, వాను,

ఇవముమేపరి. ద్వ. వి వెలుఁగుఱేఁడు. "ఎ, గీ. వాలివము మేపరికొలపుజీక్కువల నూడ్చువు జుపు సేరిరి." అచ్చ యు, కాం. 311: చూ, సూర్యుఁడు.

ఇవమునూడు ద్వ. వి.—పై— "ఎ గీ. ఇవమునూడు కొలపు కెకివినిబంటుఁ." అచ్చ. యు, కాం.

ఇవల. దే. వి: చూ, రూ-ఇవతల.

ఇవి వై. స. బ. ఏతచ్ఛబ్దార్థకము ఈశబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమా బహువచనము. రూ- ఇవ్వి: చూ, ఇయ్యది.

ఇవిరించు దే అ. క్రి: చూ, రూ-ఇగిరించు

ఇవురు: చూ, రూ-ఇగురు. (అ. క్రి. శోషిల్లు - హల్లు పరమగుచో వృత్తియందు కడపటిఉకారమునకు లోపము వికల్పముగా నగు. ఇవుర్వాంటకము.)

ఇవురుచు. దే. అ క్రి: చూ, రూ- ఇగురుచు. (రూ-ఇవుర్చు.)

ఇవులుచు. దే. అ. క్రి. చూ, రూ- ఇగురుచు. 1, 2; 3 పండ్లిగిలించు: చూ, ఇగిలించు.

ఇవ్వల. దే. వి చూ, రూ- ఇవల, ద్రి. 2. ఈవైపున.

ఇవ్వి. వై. స. బ చూ, రూ-ఇవి.

ఇషణము సం. వి అ న. 1 ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ, 2: చూ, ఈషణత్రియము. (చూ, త్రియము.)

ఇషము సం. వి అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము: చూ, మాసము. 1

ఇషార్. హిం. ఉషార్. సంజ్ఞ, జ్ఞాపకసూచన, కనుగీటుట. (సిగ్నల్-సైన్-వింక్.)

ఇషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముండ్లదుబ్బు: రూ- ఇషీక-ఈషిక.

ఇషీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—పై—; 2.రూ- ఈషిక, చిత్తరువువ్రాసెడి కుంచె: చూ, లేఖిని; 3. ఏనుఁగు కనుగ్రుడ్డు: రూ- ఈషిక; 4. ఏనుఁగు కండ్లపైనుండెడు గుంటలు: రూ-ఈషిక; 5. రూ-ఈషిక. కొకితము వ్రాయు కలము: చూ, లేఖిని; 6. రూ- ఈషిక. తాటాకుమీఁద వ్రాయు గంటములోనగునది: చూ, లేఖిని.

ఇషుధి. సం. వి ఇ. పుం, స్త్రీ. అమ్ములపొది, తూణీరము: చూ, బాణము. 1.

ఇషువు సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ 1. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. మహీనతానము లేడిం టిలో నొకటి: చూ, మహీనతానములు.

ఇష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఇటిక: చూ, ఇటుక.

ఇష్టకపర్విాళము సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇటిక పురడము.

ఇష్టకాపథము. సం. వి. అ. న. 1. నీరువట్టివేరు*: చూ, వట్టివేరు; 2. అభయము*చూ, వట్టివేరు.

ఇష్టగంధము. సం. వి. అ. న 1 ఏలావాలుక ము, నూఁగుదోస *: చూ, దోస; విశే. 2 మంచివాసనగలది.

ఇష్టదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఇలువేలుపు.

ఇష్టపడు. క్రి. అ క్రి అంగీకరించు: చూ, సమ్మ తించు.

ఇష్టమగు. క్రి. అ. క్రి. ప్రియపడు : చూ, సంధించు. 2.

ఇష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. జన్నము : చూ, యజ్ఞము; న. 2. యజ్ఞమధ్యమునందుఁ జేయు హోమదానాదిక్రియ; 3: చూ, సంస్కా గము; న, క్రి. విశే. 4. తన మనసువచ్చినట్లు: చూ, యథేచ్ఛము; విశే. 5. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము; 6 ఈఁబడ్డది : చూ, దత్తము; 7. హోమము చేయఁబడ్డది: చూ, హుతము; 8. ప్రియమైనది: చూ, వల్లభము.2; 9. పూజింపఁబడనది: చూ, పూజితము.

ఇష్టసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోరిన కోరికయీడే రుట "ఆ. ఇష్టసిద్ధికొఱకు నీరారుబీజముల్, కిట్టమునను జేదివి గానలేఁడు" వేమన. 421, "ఆ. ఇష్టసిద్ధిగోరి కష్టమొందఁగలేరు." వేమన. 422.

ఇష్టాగోష్ఠి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. సరస సల్లాప ములు: చూ, సల్లాపము; 2. ఆనందముతోఁ గూడిన లోకవ్యవహారసంబంధమగు సంభాష ణాదులు: చూ, సల్లాపము.

ఇష్టాపూర్తము. సం విశే కోరికనింపఁబడినది.

ఇష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జన్నము : చూ, యజ్ఞము; 2 కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 4 టీకాగాచేసిన పద్యము సంగ్రహశ్లోకము: చూ, శ్లోకము. 1; 5. కయి సేఁత: చూ, సపర్య; 6. దానము: చూ, విత రణము; 7. సంగ్రహము, కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

ఇష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = ఇటిక: చూ, ఇటుక.

ఇష్టికాశిల. పా (లేటెరైట్) ఇది మృత్తికచే బంధింపఁబడినట్టియు రమారమి సగముభాగము వఱకు లోహకాష్ఠజనిదముఁ గలిగియుండినట్టి యు నొకవిధమగు వాలుకాశిల. ఇటిక రంగు గనుండుటచే దీనికీపేరు గలిగెను. కంకరనేల లీజాతి పాషాణములనుండి యేర్పడినవి. అవి చెంగల్పట్టు నెల్లూరు నీలగిరి జిల్లాలలో విశే షముగాగలవు

ఇష్టుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు. 1.

ఇష్టోక్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛేకము : చూ, బుజ్జగింత.

ఇష్వాసము. సం వి. అ. పుం. 1. విల్లు: చూ, బాణము. 1; 2. అమ్ములపొది: చూ, బాణ ము. 1.

ఇష్వాసుఁడు సం. వి. అ. పుం. ధన్వి : చూ, విలుకాఁడు.

ఇసక. దే. వి. ఏ. ఒకటితోనొకటియంటని మం టియణువుల సముదాయము. రూ- ఇసుక: చూ, సికత. 4.

ఇసడిలు. దే. అ క్రి. నిర్వేదించు. "క.ఇసడిలక మటియుఁజేనియున్వ్యాసుఁ దేకుఁడు దండః మున వర్తింపఁగ." రా. అర. 2 ఆ: చూ, విసుగు. 2.

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసి + రో.) 1. రూ- ఇస్సి రో. నిందార్థకము. "ఇసిరో యిదిపోరిపాడియే"

భార. మా. 1, ఆ: చూ, హిహీ; 2 ఈశ్వర స్మరణమందుఁ గలిగిననిపాత: ఇపీ- రూ-ఇస్సీ-ఇస్సిరో.

ఇసిటింతలు. దే. వి బ కదలిక. "క. మాపిన్నది యిసిటింతల, చూపులసరసంబు వెలుచుమన్ని నుఁజూచున్." వై. 8, ఆ. 61: చూ, చలనము. 1.

ఇసిటింతలువాఁడు. దే అ. క్రి. (ఇసిటింతలు + పాఁడు.)వణఁకు. "మంటినములఁబెదవులు నిక్కి,టింతలు వాఁడంగినానివు చెప్పలుఁగోరన్." విక్రి 8, ఆ: చూ, చలించు.

ఇసీ. దే. అవ్య. 1. నిందార్థకము రూ- ఇస్సి. "ఇసీ యిటునాపని నీవచేసితివి." భార. శాం. 3, ఆ: చూ, హిహీ; 2 ఈశ్వర స్మరణమందుఁగలిగిన నిపాత: రూ-ఇస్సీ చూ, ఇసిరో. 2

ఇసుక. దే. వి. ఏ: చూ, రూ-ఇసక. "ఇసుక పాతఱ." (1/250 మొ. 1/25. అం. వఱకు మధ్యకొలతిగల రేణువులు.)

ఇసుకగరుములు. పా. ఇసుక నేలలకును రేగడ నేలలకును మధ్యస్థముగనుండు నేలలు.

ఇసుకదాసరి. ద్వ. వి. ఒకరకముకూర : చూ, సైకతశాకము.

ఇసుకదిన్నియ. ద్వ వి. (ఇసుక + తిన్నియ.) సైకతము: చూ, భూమి. 1. (రూ- ఇసుకదిన్నె.)

ఇసుకదిబ్బ. ద్వ. వి —పై.—

ఇసుకదొందు. ద్వ. వి. ఒకరకముచేఁప : చూ, మత్స్యము. 1.

ఇసుకనేల. ద్వ. వి. సైకతము: చూ, భూమి. 1. (తేలికవర్ణపు నేల, వాలుకాశిలలు మృత్తికసున్నము శైలము మొదలగు సంశ్లేషకర్తలవలన బంధింపఁబడుటచే శిలారూపమును దాల్చిన యిసుకరేణు సముదాయము ల. వీనివిశ్లేషము వలన పుట్టిన నేలలు ఇసుకనేలలు.) (పొండి పోయిలున్న.)

ఇసుకపాతఱ. జా. హద్దులేనిది. "తే.అనఘవేశ్యా విడంబవర్తనములెన్న, నిసుకపాతఱ యూఁజో లియేల త్రివ్వ." వైజయంతీవిలాసము.

ఇసుకపులకండము. దే. వి. మత్స్యంది,పంచేదార: చూ, బెల్లము. 1.

ఇసుకబేలు. ద్వ. వి.ఒకానొకతీఁగె: చూ, లత.1.

ఇసుకమాత్రిమ. ద్వ. వి ఉలిమిరి. (కన్న-ఉలిమిరి బసలె) *: చూ, శ్వేతపుష్పము.

ఇసుబగోలువిత్తులు. మి. వి. బ. (ఆం-ఇస్పాగల్ స్పాకెల్) (రక్తగ్రహణికి అతిసారబేదులకు మంచిది.)

ఇసుమంత దే. అవ్య. ఈషదర్థకము : చూ, స్వల్పము.

ఇసుమంత కాఁక. ద్వ. వి. గోరువెచ్చ : చూ, మందోష్ణము.

ఇసుము. దే. వి ఏ: చూ, ఇసక.

ఇసులు. దే. వి. ఏ.—పై.—

ఇసుళ్ళు. దే. వి. బ. రెక్కచెదలు: ఉసిళ్ళు- రూ-ఉసుళ్ళు.

ఇస్తిఫా. హిం. విడుదలపెట్టుట.

ఇస్త్రి. } పా. బట్టలను నిప్పులపెట్టెతో నునుపు
ఇస్త్రీ. } చేయుట.

ఇస్తిహారు. పా. ప్రకటన. ఉ.—"కోర్టువేలపు యిస్తిహారు."

ఇస్తువు. దే. వి. సొంతము: చూ, స్వామ్యము.

ఇస్సిరో. దే. అవ్య నిందార్థకము. రూ-ఇసిరో. "శా. అంభోగర్భముఁజొచ్చి పాండుసుత బాహాగర్వదుర్వార సంరంభంబోర్వక డాఁగి యుండెనఁటరారాజిస్సిరో." భార. శల్య. 2, ఆ 58: చూ, హిహీ; 2. ఈశ్వర స్మరణమందుఁగలిగిన నిపాత: చూ, రూ-ఇసిరో. 2.

ఇస్సి. దే. అవ్య.—పై.—"ఇస్సి యెంతలుపుట్టె శితికరుణుండిక్లేచునే." "క. అందఱు రథి

కులు పఱవఁగ, నింటికిఁ మున్నువచ్చి రిస్సి యని." భార. విరా 5, ఆ. 79.

ఇస్సు. దే వి. ప్రయాణ బడలికచేఁగలుగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హుహూ.

ఇహ. సం. అవ్య ఇచ్చోట. చూ, ఇందు. 3.

ఇహము. సం. అవ్య. ఇహలోకము. "ఆ. ఇహ మునందు గురునికీదేహమిచ్చిన." వేమన. 428. "గీ. కుడిచికట్టిన మన్కి గాకిడుమపడుచు, నిం టనున్నను బుద్ధిపార్థ మేమికలదు, కడఁగియి హామైనఁ బరమైనఁగాకదాన, యూరకుండుట నరునకు బౌరుషంబె." భో 2, ఆ. 9: చూ, దేశము. (ఐహికము.)

ఇహలోకము. సం వి అ. పుం 1.—పై.—; అం. 2. లోకములు రెండింటిలోనొకటి : చూ, లోకములు. (ఐహికము.)

ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగము. సం. సాధ నములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, సాధ నములు (చూ, సాధనచతుష్టయము.)

ఇహీహీ. దే వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుక రణము. రూ- ఈహీ. "ఇహిహీ యని నవ్వె మదంబు పెంపునన్." పరిక్షి. 3, ఆ 94: చూ, హుహూ; అవ్య. 2. నిందార్థ కము. రూ- ఈహీ. "క. మగఁటిమిగల రాచి చెందమా యిది యిహీహీ " రామా. 5, ఆ. 148: చూ, హీహీ.

ఇళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-ఇల.

ఈ.

ఈ. అచ్చులలోని నాలుగవ యక్కరము. "సీ. అచులు పదియాఱునచ్చులు." అప్ప 2, ఆ. 6. "క. మొదల నకారాద్యచ్చులు, పది యాఱు " అప్ప.2, ఆ.20: చూ, వర్ణము. 1; సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఱుఁగలద్ది నదీవతి; 2. లచ్చి: చూ, లక్ష్మి. 1; 3. నలువరాణి: చూ, సరస్వతి. 1; 4. గౌరి; చూ, పార్వతి. 1, 5. నాలుక: చూ, రసన; 6. అబ్జదళము: చూ, తామరరేకు; 7. తామరపూల (కింజ ల్కము) కేసరము: చూ, అకరు; 8 ఇంద్ర ధనుస్సు: చూ, బాణము. 1; 9. అంపు: చూ, బాణము. 1; 10. సర్పము, పాము: చూ, సర్పము; 11. కొండయందు తొలువఁబడిన గొప్పబిలము: చూ, గంధ్రము. 1; 12. మొల నూలు: చూ, భూషణము. 2; అవ్య. 13. కోపార్థము: చూ, కోపము; 14. దుఃఖార్థ కము: చూ, దుఃఖము; స.(1) ఎదుట నుండు దానిఁ దెలుపును. "ఆ ఈ కనులను మిమ్ము నెట్లు చూడఁగవచ్చు." వేమన. 438; "ఈ తపము: చూ, ఏ; అవ్య. (2) ఏతచ్ఛబ్దార్థ కము. "ఆ. ఈ ఘనమునందు." వేమన.445; "ఆ. ఈ కపటనాటకము మఱి, యీ కపటపు జేరువులన్ని." వేమన 439; "ఈతఁడు.": చూ, ఇయ్యది; (3) ప్రశ్నార్థకమందు శబ్దా నుబంధమై వచ్చునిపాత. "ఏరీ నీసాటివారు." (4) ప్రార్థనార్థకధాతువునకుఁబ్రశ్నార్థమందుఁ గలిగిన నిపాత. "నన్ను రక్షింపుమీ వేగ నలి ననాథ."

ఈండ్ర. దే. వి రూ-ఈడిగ, తాటిచెట్టు లోన గువాని గీఁచి జీవించెడు జాతి: చూ, సెట్టి బలిజె. (ఈండ్రవాఁడు, ఈండ్రది.)

ఈండ్రము. దే. వి. రాపిడి. "కం. ఎన్నఁడు నిమఁబెట్టుమనుచు నీండ్రము సేయన్." భాగ. 8, స్కం. 565: చూ, పీడనము.

ఈండ్రవాఁడు. దే. వి. చూ, సురాజీవి. (ఈం డ్రజాతిది, ఈండ్రది.)

ఈండ్రించు. దే. స. క్రి. నలఁగుడువెట్టు. "శా. ఈరీతిం గుమతోత్తులం జనని తమ్మీండ్రం డ్రింప నారాటమునం, బోగాటంబు ఘనరిఖ

రైన." కాశీ. 4, ఆ. 50: చూ, పీడితమగు

ఈఁక. దే. వి. పక్షము: చూ, ఱెక్క. 1. (రూ-ఈఁకె.)

ఈఁకు. దే. అ. క్రి. రూ-ఇంకు: చూ, శోషించు.

ఈఁకె. దే. వి: చూ, రూ-ఈఁక. "ఆ. ఈఁకె లంటఁజేసెఁ దోఁకలంటను జేసెఁ, గోఁకలంటఁ జేసె లోకమునకు, మానరక్షణంబు మర్యాద యని తెల్ప, విశ్వ..." వేమన. 440; "ఆ. ఈఁకెలనుచుఁగొన్ని." వేమన. 441

ఈఁకెలదారము. దే. వి. ఒకరకము పందెపు కోడిపుంజు. చూ, కోడి.

ఈఁగ. దే. వి. రూ-ఈఁగె: చూ, మక్షిక. "ఆ. ఈఁగ తేనెఱుచికి నింపుగాఁ జిచ్చును." వేమన. 443.

ఈఁగకు నిలి పాముకు బలిపెట్టఁడు. లో. దాత నివాఁడని భావము. ఉదా. "ఎ,గీ. ముంచియీఁగకుఁగాటుపాముకు బలియు, నొసఁగఁడనిపా భర్తకైయువిదమదిని." పాండు 4, ఆ. 149.

ఈఁగపులి. దే. వి. లూత: చూ, సాలెపురుగు.

ఈఁగరొయ్యింగిలికూర. దే. వి: చూ, పుదీన* (ఇది తీవ్రముగావచ్చు త్రేనుపులుతగ్గించును.)

ఈఁగు దే. అ. క్రి. 1. ప్రవేశించు, చొచ్చు. "క. ఈ గంగాదికతీర్థము, లీఁగంగా నీవు దనుసమిద్ధాంబువులన్, దోఁగుడువారల గన గన, గ్రాఁగెడు సంగారసింధు కల్లోలములన్." పాండు. 1, ఆ. 150: చూ, సోఁకు. 4; స. క్రి. 2. తొలఁగించు. "గీ. ఎల్లభంగుల మాభంగమీఁగుమభవ." భాగ. 6, స్కం. 341 (రూ-నీఁగు): చూ, విసర్జించు.

ఈఁగె. దే. వి. రూ-ఈఁవె: చూ, రూ-ఈఁగ.

ఈఁజేటి. దే. వి ఒకరకము కంద*. "తే. వెదురు బియ్యంబుగొట్టి, చెట్లు నీఁజేట్లుఁ దుంగముస్తియలు." కాశీ. 3, ఆ. 251: చూ, రూ-ఇంజేటి.

ఈఁటియ. దే వి. కుంతలమను నాయుధము: చూ, బాణము. 1. (రూ-ఈఁటె.)

ఈఁటె అం. ఆయుధములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, బాణము. 1. (రూ-ఈఁటియ.)

ఈఁటెకాఁడు. దే. వి. ఈఁటె ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు: చూ, కాంతికుఁడు.

ఈఁడు. దే. అప. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడి ఒక పుం ప్రత్యయము "అగడీఁడు, కమ్మతీఁడు." మొ.

ఈఁడులేనివాఁడు. దే. వి: చూ, అతులుఁడు.

ఈఁత దే. వి. 1. ఖర్జూరి*. రూ-ఈఁదు: "ఆ ఈఁతగింజవంటి దెతేఁగియు దానికే, యాసపడును." వేమన. 451: చూ, మధుఖర్జూరిక; 2. నీటియందు ఈఁదుట; "ఆ. ఈఁత కన్న లోఁతు సెంచంగఁ బనిలేదు." వేమన. 450; ఈఁదుట; 3. (పశ్వాదులు) ఈనుట, ఈనిక: చూ, ప్రసవము. 6.

ఈఁతకాఁడు దే. వి. ఈఁదెడువాఁడు. భాగ. అశ్వ 4, ఆ. 167.

ఈఁతకు లోఁతేమిటి. లో. ఉదా.— "ఈ కల హంసయానన మెక్కడి కెక్కడినుండి తెచ్చెనా, హా కడుదూరమెక్కడని యక్కఁజేర్పక జెంపుమాటలన్, వ్యాకులమెట్టులెల్ల విరహాంబుధి ముంపకపోదు నంజలం, బే కద నీకు మంచిదిఁక నీఁతకు మిక్కిలి లోఁతుగల్గునే." విజ. 1. ఆ. 101. ("ఈఁతకు మించినలోఁతు బుద్ధికిమించిన పనిలేదు." "ఈఁతకు మించిన లోఁతు గోఁచీకి మించిన దరిద్రములేదు.")

ఈఁతకొట్టు. దే. అ. క్రి. నీటియందు ఈఁదులాడు. "ఈఁతకొట్టవలదు": ఈఁదు, ఈఁదులాడు.

ఈఁద. దే. వి. 1. చేలిగాలి, అల్లిగాలి: చూ, వాయువు; 2. ఖర్జూరి*: చూ, రూ-ఈఁత. (రూ-ఈఁదు.)

ఈఁదర. దే. వి. ఈఁద, చేలిగాలి: చూ, వాయువు.

ఈఁదాడన్నఁగోదాడనుట. జా. ఒకటియనిన మఱియొకటి యనుట. (ఈఁదాడి=గిఱకతాడి, కోదాడి=ఒకరకముతాడి) "ఈఁదాడన్నను మదనుఁడు, కోదాడనువాఁడు బిగువుకొన సాగునో కో." విజ. 2, ఆ. 190.

ఈఁదాడి. వై. వి =హింతాలః.(ఈఁగు + తాడి.) గిఱకతాడి*: చూ, హింతాలము. (రూ-ఈఁదాడు.)

ఈఁదు. దే. వి. 1. గాలి: "క. ఈఁదునకుం, గాదిలికోమరుఁడ." అచ్చ సుం కాం. 139: చూ, వాయువు; వై. వి 2.=హింతాలః*: చూ, ఈఁదాడి; 3. ఖర్జూరి*: చూ, ఈఁత. (రూ-ఈఁద.);(ఇది ద్వివిధము-పేరీఁదు, చిట్టీఁదు.) అ. క్రి.4 ఈఁదులాడు: చూ, ఈఁతకొట్టు; స. క్రి. 5. దాఁటు: చూ, తరించు.

ఈఁదుకాయ. దే. వి ఏఱుదాఁటుఁదగిన కొయ్య: చూ, దోనె. 1.

ఈఁదుకొయ్య. దే. వి.—పై.—

ఈఁదుట. దే వి. 1, నీటియందు ఈఁదుట: చూ, ఈఁత. 2. (ఈఁతలు.—నిలువు ఈఁత, బోరగిలు ఈఁత, వెలికిలుఈఁత, మునిఁగిన ఈఁత లోనగునవి.); 2 ఒకానొక కార్యమునకై శ్రమముచేఁ బ్రాకులాడుట. "వాఁడు రాజ్యముకొఱకు శేయింబవళ్ళు యీఁదుట నేనెఱుఁగుదును."

ఈఁదురు. దే. వి. తుపానుగాలి: చూ, వాయువు.

ఈఁదురుగాలి. ద్వ. వి.—పై.—

ఈఁదులాడు. దే. అ. క్రి. (ఈఁదులు + ఆడు.) 1: చూ, ఈఁతకొట్టు; 2. ఊఁగు. "ఎ, గీ. ఈఁకెె పోటులఁబడి ప్రేవు లీఁదులాడ" ప్రా. 4, ఆ. 42: చూ, వ్రేలాడు.

ఈకడ దే. వి. ఈవైపు: చూ, ఇద్దెస.

ఈకరణి. దే. వి. ఈ విధము.

ఈకువ. దే. వి. తడి: చూ, పదను. 2.

ఈకె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ + అక.) ఈ ప్రాజ్ఞ స్త్రీ చూ, స్త్రీ. (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎవతె ఇత్యాదులయందు ఎ కారము ఆదేశముగ వచ్చెనని ఎఱుఁగునది.)

ఈకొను. ద్వ స. క్రి. రూ-ఈయకొను అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు.

ఈకోలు. ద్వ. వి. రూ-ఈయకోలు అంగీకారము: చూ, సమ్మతి 1.

ఈకోలుకాఁడు. ద్వ. వి. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు: రూ- ఇయ్యకోలుకాఁడు- ఈయకోలుకాఁడు, అభిపన్నుఁడు.

ఈక్ష. సం. వి ఆ. స్త్రీ చూపు: చూ, లక్షణము. 3.

ఈక్షణము సం వి. అ. న. 1.—పై.— 2.కన్ను: చూ, నేత్రము. 1,

ఈక్షణిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱికెత: చూ సోదెకత్తె.

ఈక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఈక్ష

ఈక్షితప్రియము సం. వి. అ. పుం: చూ, చెప్పట్టు *

ఈక్షితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది: చూ, ఆదర్శితము.

ఈక్షితస్పృహ.సం. వి. ఆ.స్త్రీ.-చూడుముయూరశిఖి*

ఈగడ. దే. వి. అందుల రహస్యము, ఆచోటు. "చ. ఏమిమాయగొ, యిది యని వీరిక్రైనొక యీగడ వెళ్ళునోయంచు నేగిలో.' కళా 3, ఆ. 168; "క. ఈ, గడ కొంకి దివ్వవచ్చునా." పగ. 5, ఆ: చూ, సూచన. 1

ఈగి. దే. వి. 1. రూ-ఈవి, త్యాగము: చూ, వితరణము; 2. చతురుపాయములో నొకటి (1 మంచి=సామ; 2. ఈగి=దాన; 3. వేఱు=

భేద; 4. కోట్టు-దండ): చూ, ఉపాయములు.

ఈగికాఁడు. దే. వి. రూ-ఈవికాఁడు: చూ, దాత.

ఈగిమ్రాను దే. వి. రూ-ఈవిమ్రాను: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

ఈగు. దే. అ. క్రి. వెనుకకొలఁగు "ద్వి. ఈగి దిక్కరులు ఘీంకృతులాఁగించెఁ, గ్రాఁగిన యసురుల గతి నబ్బురించె" రా. యు. కాం చూ, రూ-ఇగ్గు.

ఈగుట. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, పరాజయము; 2. పోఁగొట్టుట; 3 ఓర్పుట; 4 ఒదుగుట; 5. డయ్యుట; 6. దూఱుట.

ఈచెవిగాడ్పు ఆచెవింబోవుట. జా ఎక్కువ వడగాడ్పువీచుట. "సీ. ఏచి యీచెవిగాడ్పు నాచెవిఁబోవంగ నుబ్బి లింగముఖోలె నుండు నెండ." పాండు 2, ఆ. 29

ఈచే. దే, వి 1. (కాలుసేతులు) వంకర "ద్వి కాలకౌశికుఁడనఁగాఁ బేరువడసి, కాలీచేఁ జేను మీ" హరిశ్చ 2, భా: చూ, వంకర; 2. కుణిశకృంతము: చూ, ఊచే; 3. బలహీనము: అశక్తము.

ఈచే చేతులవాఁడు. ద్వి వి. ఊచచేతుల వాఁడు: చూ, కోణి.

ఈచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాలుసేతులు) వంకరయగు. "గీ. అధిపకాలీచేపడఁగ నుగ్రాఁకవు లకు నరిగి." పంచ. వా. 1., ఆ: చూ, వంకరవోవు.

ఈచేఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.— "ఈచేఁబోయినచేతులు." ఉ, హరి. 2, ఆ; "ద్వి. కాలీచేఁబోయిన కట్టెఁడిమాల." హరిశ్చ. 2, భా.

ఈచు. దే. అ. క్రి. (పాఁడిపసుల పాలు) వట్టు: చూ, శోషించు.

ఈచుకపోవు. దే అ. క్రి. (పశ్వాదులు) సొవు దూడవేయు.

ఈచుకొనునది. దే. వి, స్రవద్గర్భ: చూ, ధేనువు.

ఈవోటు. దే. అవ్య. ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3 (రూ-ఇచ్చోటు)

ఈటు. దే. విశే 1. పొల్లు: చూ, వ్యర్థము; 2. వట్టి: చూ, శూన్యము. 1.

ఈటువోవు. దే. అ. క్రి. (ఈటు + పోవు.) 1. ఆఱడిపడు: చూ, వ్యర్థమగు; 2. వట్టిదగు: చూ, శూన్యమగు.

ఈడ సం. వి ఆ స్త్రీ. 1. పొగడ్త: చూ, స్తోత్రము; దే వి. (ఈ + కడ) (1) పారేవతము, ఎట్టికిత్తలి. (కన్న-కిత్తళె.)*, "గగడ. ఈడకుఁ జెలిరాకిడకుఁగోయఁగ." య. 4, ఆ: చూ, శర్కరాంకము; (2) నారంగము*: చూ, నారింజ; (3) ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3; ద్రి. (4) ఇచ్చట: చూ, ఇందు. 3,

ఈడఁబోక. దే. వి. యుద్ధమునఁ బాఱుట: చూ, పలాయనము

ఈడఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈడన్ + పోవు.) యుద్ధమువలనఁ బాఱు. "శా. ఈడంబోవక వీఁకమైఁ బొడువఁగా." భార-ఆది. 1, ఆ: చూ, వెనుదీయు. 1.

ఈడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు + ఆడు.) ఎదిరించు "ద్వి ఓడక కోడకుదేవి యుగ్రాక్షుని, నీడాడినీ వెఱసేవిడిపింతు." రా. అర. కాం: చూ, ప్రతిఘటించు.

ఈడిక. దే. వి. 1. అలత, కంపతోడుగు: చూ, ప్రాచీనము. 1; 2. గడ్డి లోనగువానిఁ దెచ్చెడి బండి పరమువంటి యొక సాధనము: చూ, సరవడి.

ఈడిగ. దే. వి. 1. రూ-ఈండ్రి: చూ, సెట్టి

బలిజె; 2. ఈండ్రజాతివాఁడు: చూ, సురాజీవి. (రూ-ఈడిగవాఁడు.)

ఈడిగిలఁబడు. ద్వ.అ.క్రి. (ఈడిగిలన్ + పడు) భయాదులచే రానని ముడిచివేసికొని కూర్చుండు. "వ. ఒక్క వృక్షంబు బిరుసగలం బట్టుకొని యీడిగిలంబడియున్న బెట్టదల్పి." రా. అర. 2, ఆ. 148: రూ-ఈడ్గిలఁబడు. ఈడిగిలు- రూ-ఈడిగిల్లు.

ఈడిగిలు. దే. అ. క్రి —పై—"వ అ, పెన పరివక్కరాలు మొఱపెట్టుచు నీడిగిలంగనం దలం, బున వడిఁగట్టి పైచుకొనిపొండని చెప్పి సుదేవుఁడంతటన్." జై. 2, ఆ. 111.

ఈడితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది: చూ, స్తుతము

ఈడు. దే వి. 1. ప్రాయము, పడుచుతనము: చూ, వయస్సు 1; 2. అగావు: చూ, తాకట్టు; 3 ప్రతినిధి: చూ, మాఱు. 1; విణ 4. పోలిక: చూ, సమానము 2; 5. బ్రతికియున్నంతకాలము; అ. క్రి. 6. చ్యుతవగు. "గీ శ్రద్ధగలిగి లోకసంగ్రహసంగంబు, నీడ విడిచి యెవ్వఁడీ యుపాయములఁ భజించువాఁడు మోక్షలక్ష్మిపతి, యగు నొకింత సందియంబువలదు" భార ఆశ్వ. 1, ఆ. 228: చూ, వీడుకొను; 7. దీర్ఘమగు: చూ, పొడవగు; స. క్రి. 8. పాలుపిదుకు "వ గోవుల కుంగ్రొవుల విడువకయు విడిచి విడిచి యీడకయు, యీడియీడినపాలు కాఁచకయు" భాగ. 10, స్కం. పూ. 966: చూ, పిదుకు.

ఈడుచు. దే. ప్రే. ఆకర్షించు: చూ, రెమ్ము. 2 (రూ-ఈడ్చు.)

ఈడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అనుగలమగు: చూ, సరిపోవు. 1.

ఈడుపఱచు. ద్వ. స. క్రి. జతపఱచు: చూ సరిపఱచు.

ఈడుప్రాయము ద్వ. వి ప్రాయము: చూ, వయస్సు. 1.

ఈడుపు దే. వి 1. ఆకర్షణము: చూ, లాగు. 3; 2. జాగు: చూ, విలంబము. 1; 3 గుమ్మము ప్రక్క: చూ, పార్శ్వము. 2. (రూ-ఈడ్పు.)

ఈడుపులు దే. వి. బ. బుగడలగొలుసు అను చెవినగ: చూ, భూషణము 2.

ఈడుపెట్టు. దే. స. క్రి. జోడించు: చూ, సంధించు. 1.

ఈడుమాఱు. దే. అ. క్రి. తలయెత్తు: చూ, వర్ధిల్లు

ఈడుముంత. దే. వి. పాలచెంబునకు మాఱురూపము పాలుపిదుకుచెంబు: చూ, పాత్రము. 6.

ఈడె. దే వి. పారావతము, ఎఱ్ఱకిత్తలి*. "ఎ,గీ. ఈడెఱుంగని విభుఁ జూపుఁడీ డెలార." భాగ. 10, స్కం పూ. 105: చూ, శర్కరాంకము.

ఈడేఱు. దే. అ క్రి. (ఈడు + ఏఱు.) 1. పెరుగు. "మ. నా, తనయుండెంతయుఁ బూఁటపూఁటకు సముద్యత్కాంతి నీడేఱఁగా." మై. 2, ఆ; చూ, వర్ధిల్లు; 2 రజస్వలయగు: చూ, సమర్తాడు; 3. నెఱవేఱు: చూ, సిద్ధించు.

ఈడేఱుచు. దే. స. క్రి. నెఱవేఱుచు: చూ, సిద్ధిపొందించు. (రూ-ఈడేర్చు)

ఈడేఱుట. దే. వి. నెఱవేఱుట: చూ, సిద్ధి. 1.

ఈడ్గిలఁబడు. ద్వ. అ.క్రి. (ఈడ్గిలన్ + పడు.): చూ, రూ-ఈడిగిలఁబడు.

ఈడ్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-ఈడుచు.

ఈడ్చువాఁడు. ద్వ. వి. ఆకర్షించువాఁడు: చూ, తిగుచువాఁడు.

ఈడ్పు. దే. వి: చూ, రూ-ఈడుపు.

ఈడ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగి నది. చూ, స్తుత్యము.

ఈతఁడు. దే. స. ఏ: చూ, రూ-ఇతఁడు.

ఈతగాఁడు. దే. స. ఏ. —పై.— (స్వార్థమున కాఁడు)

ఈతల. దే. వి: చూ, రూ-ఇవతల.

ఈతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, ఈతిబాధలు; 2. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; 3. ఊరువిడిచి పోవుట: చూ, ప్రవాసము; పుం. 4 బాలుఁడు చూ, శిశువు.

ఈతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహదేవ *. చూ, ముత్తవపులగము.

ఈతిబాధలు అం. అతివృష్టి, అనావృష్టి, మిడతలు, పందికొక్కులు, చిల్కలు, సన్నిహితరాజులు. (6.)

ఈతిశమనము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుమద్ది *: చూ, మద్ది.

ఈత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట. చూ, అంకులాఁడి.

ఈదినము. మి.వి. ఈవేళ: ఈదివము, ఈనాఁడు, ఈపగలు- రూ- ఈపవలు, ఈరోజు, ఈవేళ.

ఈదివము. మి. వి.—పై.—

ఈదృక్షము.సం.విణ.ఇటువంటిది:చూ ఏతాదృశము

ఈదృశము. సం. విణ.—పై.—

ఈదెస. దే. వి: చూ, రూ-ఇద్దెస.

ఈధ్రము. సం. వి. అ. న. అన్నతప్తోదకము, చిట్టుడుకునీరు: చూ, వారుపుకు.

ఈన. దే. వి. చీపురుపుల్ల. చూ, పొరక.

ఈనంటి. దే. వి. కిరసనాయిలు (నూనె), మట్టినూనె: చూ, తైలము. (విశాఖపట్టణ మండలమున వాడుక.)

ఈనఁగాచి నక్కల పాలుసేయుట. లో. పండించిన పంటను పరులపాలుసేయుట. ఉ. "ఈనఁగాచి పాలమును నక్కలకుఁ బెట్టినట్లు బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమినిఁ గష్టపడి రణంబునం గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరులపాలు సేయనేల." (నీతిచంద్రిక-సంధి)

ఈనపుడక. ద్వ. వి: చూ, ఈన.

ఈనపుల్ల. ద్వ. వి.—పై.—

ఈనరాసి. ద్వ. వి. పూర్ణముగాపండని వడ్లరాసి: చూ, ధాన్యము

ఈనాఁడు. దే. వి: చూ, ఈదినము.

ఈనిక. దే. వి. (పశ్వాదులు) ప్రసవము: చూ, ఈఁత. 3.

ఈనియ. దే. వి. 1. రూ-ఈనె ఆకులనరము: చూ, పర్ణసిరము; 2. చీఁపురుపుల్ల: చూ, ఈన. (రూ-ఈనె.)

ఈను. దే. స. క్రి 1 (పశ్వాదులు) ప్రసవించు: చూ, ప్రసవించు; 2. కలిగించు. "ఉ. ఆనకశంఖదుందుభి మహారవముల్ దళదుక్కలం బ్రితి, ధ్వానములీనఁగా." జై. 2, ఆ. 13: చూ, పుట్టించు.

ఈనె. దే. వి: చూ, రూ-ఈనియ.

ఈనెగాజులు. ద్వ. వి బ. బాలికాక్రీడా విశేషము: చూ, బాలికాక్రీడ.

ఈపగలు. దే. వి. 1: చూ, ఈదినము; 2. ఈవిరోధములు.

ఈపవలు. దే వి. —పై.—

ఈపి. దే. వి. లీఖ, (తలయందుండెడు) అంటుపేను, ఈరు: చూ, యూకము.

ఈపిలేనిచోట గంటుపెట్టుట. లో. ఈపులేనిచోట గంటుపడునట్లు గోటితో నొక్కుట.

ఈపె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ + అప.) రూ- ఈమె: చూ, ఈమె.

ఈప్రక్క. ద్వ. ద్రి: ఇట, ఈవల.

ఈప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

ఈప్సితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము

ఈబరి. దే. వి. కొంపచెఱుపు: చూ, నిప్పుబోజకుఁడు.

ఈబరిగొట్టు. దే. వి.—వై.—

ఈబిడ. దే. స. ఏ: చూ, ఈపె. (రూ-ఈబిడె.)

ఈమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ పుండు. "ఈమాత్వక్పుండు గ వ్రణః." 156. హారావళి. చూ, వ్రణము.

ఈమిరి. గ్రా. వి. తడి: చూ, పదను. 2.

ఈము. వై. వి. 1 = హిమమ్. రూ-ఇవము. చూ, హిమము. 1; దే. వి. 2. ఉపాంగము-ఇయ్యము.

ఈమె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ + అమ.) 1: చూ, ఈకె. (రూ-ఈపె.); బ. 2. మహతీదమర్థ బహువచనము.

ఈయ. వై. వి.= ఈహా. కోరిక: చూ, వాంఛ. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు.)

ఈయుకొను. ద్వ. స. క్రి. రూ- ఇయ్యకొను: చూ, సమ్మతించు.

ఈయుకోలు. ద్వ. వి. రూ-ఇయ్యకోలు : చూ, సమ్మతి 1.

ఈయుకోలుకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, రూ- ఈకోలుకాఁడు.

ఈయది. దే. స. (ఈ + అది.) 1. ఏతచ్ఛబ్దార్థకము: చూ, రూ-ఇయ్యది; 2 అహామదిదమర్థకప్రథమైకవచనము: (బ. ఈయవి.)

ఈయన. దే. స. ఏ. (ఈ + అన.) చూ, రూ-ఇతఁడు.

ఈయమ. దే. స. ఏ. రూ-ఈయమ్మ: చూ, ఈకె.

ఈయమ్మ. దే. స. ఏ.—వై.—

ఈయవి. వై. స. బ. 1: చూ, రూ-ఇవి; 2: చూ, రూ-ఈయది. 2.

ఈయెడ. దే. వి. 1. ఈస్థానము: చూ, ఇందు. 3; ద్రి. 2. ఇచ్చోట: చూ, ఇందు. 3.

ఈయేఁడు. దే. వి: చూ, రూ-ఇయ్యేఁడు.

ఈరణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.): చూ, ఇరిణము. (రూ-ఈరిణము.)

ఈరతార. దే. వి. తాలిమాలి: చూ, స్వాత్త్యయము

ఈరము. దే. వి. 1 నికుంజము, పొదరిల్లు. "ద్వీపీరముల్ మెచ్చుచుఁ జేదింపరాని, యీరముల్ వొమ్చుచు." రా. ఆర. కాం: చూ, గృహము. 1; 2. గుల్మము, తుప్ప: చూ, పొద. 2.

ఈరస. వై. వి. 1.=ఈర్ష్య రూ-ఈరసము. "వ. వెసఖండించు నదల్చుఁ ద్రుంచుఁ జెఱుచున్ వ్రేయుఁన్ వెసంజీఱున్, రసతో నొంచు." రా. యు. కాం: చూ, నూఁదు. 1; 2. కోపము: చూ, రోషము; 3. పగ: చూ విరోధము 1 (రూ-ఈరసము.)

ఈరసము. వై. వి.=ఈర్ష్య.—వై —(కోపము నకు.—"క. ధీరుఁడు లక్ష్మణుఁడు గృహ, ద్వారంబున నుండఁగనియెఁ దారాసుతుఁడా, తారాసుతునిన్ లక్ష్మణుఁ, డీరసమెసఁగంగఁ జూచి యిట్లనిపలికెన్." రా. కిష్కిం. కాం. 446; పగకు. —"పెక్కండ్రతోడ నీరస, మొక్కటతటిన కొనకతలఁగియున్న పగతుతో, నక్కాడి." భార. శాం. 3, అ.25.)

ఈరసించు. వై. అ. క్రి. 1. అసహనపడు: చూ, నూఁదుకొను. 2; 2. కోపించు: చూ, రోషించు; 3. పగఁగొను: చూ, విరోధించు.

ఈరాలు. దే. స. (ఈరు + ఆలు.): చూ, రూ-ఇరాలు "క. ఈరాలుతురమంత్రము." వేమన. 465; "క. ఈరాలుతురజపమున." వేమన. 464

ఈరాలు. దే. వి. బ. తుప్ప: చూ, పొద 2.

ఈరిక. దే వి. 1. తునుక: చూ, శకలము. 4; 2. మొలక: చూ, మొక్క. 1; 3. చిగురు: చూ, విద్రుమము.

ఈరికలెత్తు. దే. అ. క్రి. అంకురించు : చూ, మొలకెత్తు

ఈరిణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.): చూ, రూ- ఇరిణము,

ఈరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1 త్రోయఁబడినది: చూ, విద్ధము; 2 చెప్పఁబడినది: చూ, వ్యాఖ్యాతము 2

ఈరు. దే. వి 1: చూ, ఈపి; 2. రూ-ఈరువు, నంజుడు: చూ, మాంసము; స. 3. నీళ్ళను శబ్దమునకు బహువచనరూపము వృత్తియందు అచ్చు పరమగుచో రంటికాదేశము. "ఈరాఱు-ఈరేను." మొ; 4. రూ-ఇరు చూ, రెండు; 5.విణ.అల్పము."ఈరెండ, ఈరెలుంగు." (దీని కివ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు) చూ, స్వల్పము. 6 తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1.

ఈరుచు. దే. స. క్రి 1 ఈర్పెనతో ఈళ్ళను ఈడ్చు: రూ-ఈర్చు; 2 ఆకర్షించు: చూ, రెమ్ము 2

ఈరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చందురుడు చూ, చందురుఁడు; 2. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 3. గర్వమణఁగియుండుట.

ఈరుపెన. దే. వి. లీక్షానికర్షి, ఈళ్ళనీడ్చెడు దువ్వెన. రూ-ఈర్పెన: చూ, పన్నె. 1.

ఈరువాఱు దే. వి. (ఈరు + పాఱు) వాహ్యాళి, వేడుకగా తిరుగుట : చూ, విహారము. 1.

ఈరువు. దే. వి. 1. రూ-ఈరు: చూ, మాంసము; వా. 2. తగవు. "వాఁడు ఈరువు పెంచి నాడు." (గోదావరీమండలమున వాడుక.)

ఈరె. దే. వి. పంకెనుఁజుట్టి తీసిననూలు: చూ, పోఁగు.1.

ఈరెండ, దే. వి. (ఈరు + ఎండ) రూ-నీరెండ. కొంచెపాటియెండ: చూ, వెలుఁగు. 3

ఈరెలుఁగు. దే. వి. (ఈరు + ఎలుఁగు.) హీనస్వరము: చూ, స్వరము. 2

ఈరేడు. దే స. (ఈరు + ఏడు.) : చూ, పదునాలుగు.

ఈరేను. దే స: చూ, పది.

ఈర్దైదు. దే. స.—పై.—

ఈరోజు. ద్వ. వి: చూ, ఈదినము.

ఈర్చు దే. స. క్రి చూ, రూ- ఈరుచు.

ఈర్పెన. దే. వి: చూ, రూ-ఈరుపెన.

ఈర్మము. సం వి. అ. న. వ్రుండు : చూ, వ్రణము.

ఈర్య. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1.శాస్త్రసమ్మతమగు నడవడి: చూ, చర్య; 2. ధ్యానమౌనాది వ్రతములయందుచాంచల్యములేక స్థిరుఁడైయుండుట: చూ, చర్య; 3. నడచుట నిలుచుట కూర్చుండుట పండుకొనుట మొదలైనవానియందు యతులు సమాధానముఁగలవారై యుండుట: చూ, చర్య.

ఈర్క్ష్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఈరసము: చూ, సూడు. 1.

ఈర్వారువు సం. వి. ఉ. స్త్రీ : రూ- ఇర్వారువు *: చూ, దోస.

ఈర్ష్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= ఈరసము: చూ, సూడు. 1; అం. 2. హేయగుణములు పదునాలింటిలో నొకటి: చూ, హేయగుణములు.

ఈర్ష్యాలువు. సం. విణ. ఉ. పుం అసహనుఁడు. చూ, సూడుకాఁడు.

ఈర్ష్యాళువు. సం. విణ. ఉ. పుం.—పై.—

ఈఱతాఱులు. దే. విణ బ. 1. వంకరైనది. "గీ. వంకయైన తలంపెల్ల వసుమతీశ, యరయమృత్యుపదంబగు నార్జవాన్వితంబు బ్రహ్మపదంబింత తథ్యమేల, యీఱతాఱులంపుల బీఱువాఱు." భార. అశ్వ. 1, ఆ:చూ, వెల్లితము.2; 2. పరుసఁదనము "ఎ, గీ. మరలెదుర్కొనఁ

డుతోఁవ తెరలెనేన, యపుడు సమ్మెటకోలల సంకులములఁ, జేఱుకోలల వ్రేటుల నీఱుతాఱ, యదలుపుల వాకానంబులు చెదరిపఱచె." భార. ద్రో 3, ఆ. (చూ, అఱువుఱ్ఱు ఇత్యాదిబహు వచనాంతములు వృత్తియందు ఏకవచనాంతము లగును.): చూ, పరుసము.

ఈఱమి. దే. వి. 1. పొదరిల్లు: చూ, గృహము.1; 2. తుప్ప. "వ. పూఁబొదరిండ్ల యీఱమి మఱుంగున." కళా. 1, ఆ. 62: చూ, పొద.2; విణ. 3. రూ-ఈఱము. తఱచైనది. "ఈఱమి గాటుక చిమ్మఁగీఁకటుల్." చూ, మొత్తము. 4.

ఈఱము. దే వి, విణ.—1-2-3. పై.— (తఱచై నదనుటకు.—"ఎ, గీ. ఈఱమగు వెన్నెల లలోనఁదూఱితూఱి" విక్ర. 6, ఆ."గీ. పొదలు వేడ్కల నీఱంపుఁ బొదలుచొచ్చి" షో. 3. ఆ.)

ఈల. దే. వి. 1. సముద్ర ప్రాంతములయందు నేలను అంటి మొలచెడు ఉప్పని పచ్చిగల యొకవిధమగు కూర: ఈలకూర, ఉప్పుకూర; 2. తస్కర సంకేతధ్వని, ఊల- రూ- ఊళ: చూ, స్వరము. 2; 3. లజ్జ. "సీ. చెలి నేఁచిత నిదిసంతులుగొట్టై మేనక, విడువుమీలయటంచు నొడివపోయె." స్వా. 3, ఆ. 108: చూ, సిగ్గు; 4. అపదేశము: చూ, వ్యాజము 1; 5. చిమ్మట కూఁత : చూ, స్వరము. 2; 6. గోపకులలోనగువారి సంకేతధ్వని : చూ, స్వరము. 2. వి, పు. 7, ఆ. 147.

ఈలకఱచు. దే. అ. క్రి. (ప్రాణము) బిగఁబట్టు. "క. పొడవునకు నెగసి యొప్పటి, పడమటిదెస నిగిడి మెలుచేఁ బఱచినగూడం, గడు రయమునఁ జీనియుంచేఁక, గడువంగ లేకీల కఱచి శాకమువాఱున్." భార. కర్ణ. 2, ఆ: చూ, రూ-ఇలకఱచు.

ఈలకూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడలలో నొకటి. "ఎ, గీ. ఏలపాటలు సరిబేసు లీలకూఁతలు." వి, పు, 7, ఆ. 202: చూ, బాలక్రీడ.

ఈలకూర. దే. వి ఉప్పుకూర: చూ, ఈల. 1, (వా.) "ఈలకూరలో ఉప్పు తక్కువ.".

ఈలకోడి. దే. వి: చూ, రూ-ఇలకోడి.

ఈలగ్రద్ద. ద్వ. వి. 1. ఒకరకము డేగ: చూ, శ్యేనము; విణ. 2. పిసిని. "ఆ ఏమునలువురందు నెవ్వాఁడుగాఁబాలు, నిచ్చిపుచ్చుకొన్న యీలగ్రద్ద, మాకునింపుగావు మానుమీకుద్దులు, కలహముల మొగంబ కలియుగంబ." హై. 7, ఆ: చూ, లోభి.

ఈలపురుగు. దే. వి. చిమ్మట: చూ, ఈలకోడి.

ఈలకొట్టు. దే. అ. క్రి. శంఖము లోనుగాఁగల వానినూఁదు: చూ, పట్టు. 27.

ఈలవిడుచు దే. అ, క్రి. —పై.—

ఈలవేయు దే. స. క్రి. —పై.—

ఈలాగు. దే. అవ్య. ఏవమర్థకము: చూ, ఏవమ్. 5.

ఈలుగు. దే. అ. క్రి. రూ- ఇలుగు- ఈల్గు- నీలుగు. "క. పవనసుతుచేత నా ఘూ, ధవుఁ డీలిగనేని." భార. కర్ణ. 2, ఆ: చూ, మరణించు.

ఈలువు. దే. వి. పతివ్రతాత్వము. "ద్వి. కాల దేశాంతర క్రమమునఁ జెడని, ధూలు వొక్కఁడ మఱువింతియకోక, యొనసిన కోటలు నిండ్లును దొరల్కు, వనితల కెందునా వరణముల్ గావు." రా. యు. కాం. "ఇలఁ బతివ్రతలలో నీలువు గలయట్టి తల్లివి." కళా. 4, ఆ: చూ, పాతివ్రత్యము.

ఈలువుటాలు. ద్వ. వి. పతివ్రత: చూ, స్త్రీ.

ఈల్గు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ- ఈలుగు.

ఈల్గుట. దే. వి. చావు: చూ, మరణము.

ఈవ. దే. వి. రూ- ఈఁగ: చూ, మక్షిక.
ఈవంక. దే. వి: చూ, ఇద్దెస.
ఈవరి. దే. విణ. (ఈవి + అరి.) ఈగికాఁడు: చూ, దాత.
ఈవల. దే. వి. (ఈ + వలను.) 1. ఈవలిదరి: ఇద్దరి, ఇవల-రూ - ఇవ్వల- ఈవల, ఇవతల- రూ-ఇవతలి-ఈతల;(సం.ప.):—అపారము- రూ- అవారము; 2. ఇటుతరువాత: చూ, అపరము. 7; ద్రి. 3: చూ, ఈ ప్రక్క.
ఈవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కరవాలిక, నిమిచా క త్తి: చూ, రిష్టి. 2; దే. వి (1) రూ- ఈగి: చూ, వితరణము.
ఈవికాఁడు. దే. వి. రూ- ఈగికొఁడు చూ, దాత.
ఈవిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరవాలిక, ఈ వి. చూ, రిష్టి. 2.
ఈవు దే. స. 1. నీశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము: చూ, రూ- నీవు; అవ్య. 2. ఒసంగవు: చూ, రూ- ఇయ్యవు.
ఈవుత. దే. అవ్య. ఒసంగుఁగాత.
ఈవులమొదవు. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కామధేనువు: చూ, ధేనువు.
ఈవులమ్రాను. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కల్పవృక్షము. రూ- ఈగిమ్రాను: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.
ఈవులరతనము. ద్వ. వి. (దేవలోకమునందలి) చింతామణి, కోరిన కోరికలనిచ్చెడు దేవమణి: చూ, రత్నము. 1.
ఈసె. దే వి. రూ- ఈఁగె: చూ, మక్షిక.
ఈవేళ. ద్వ. వి: చూ, ఈదినము.
ఈవైపు. ద్వ. వి: చూ, ఇద్దెస.
ఈశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటిమేఁడికోల రూ-ఈష; చూ, లాంగలము.

ఈశత్వము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ- ఈశిత్వము.
ఈశవాచకము. సం. వి. అ. పుం. దిరిసెనము*: చూ, శిరీషము.
ఈశాదంతము. సం వి అ. పుం. ఏనుఁగుదంతము, మహాదంతము: చూ, పల్లు. 1.
ఈశానము. సం. వి. అ న. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు 1; అం. 2. శివుని పంచముఖముల లో నొకటి: చూ, శివుని పంచముఖములు
ఈశాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1
ఈశానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఈసరుఁడు: చూ, శివుఁడు; 2. అష్టదిక్పాలకులలో నొకఁడు: చూ, దిగధిపతులు; 3. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1. (రూ- ఈశాన్యుఁడు.)
ఈశాన్యము. అం. 1. శివాననము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, శివాననములు; 2. దిక్కులెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దిక్కులు; 3. దిశలు పదింటిలో నొకటి చూ, దిశలు.
ఈశావాశ్యము. అం. ఉపనిషత్తులు పదింటిలో నొకటి: చూ, ఉపనిషత్తులు.
ఈశాన్యవర్ష వాయువు.పా. అక్టోబరు మొదలుజనవరివఱకును ఈశాన్యమునుండి ప్రవహించు వాయువు. (ఈశాన్యమాన్ సూన్.) చూ, వాయువు.
ఈశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1.
ఈశితుఁడు. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అధిపతి చూ, ప్రభువు. 2.
ఈశిత్వము సం. వి. అ. న. శివుని అష్టసిద్ధుల లో నొకటి. చూ, సిద్ధులు. (విభూతులు. రూ- ఈశత్వము.)
ఈశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఈసరుఁడు: చూ, శివుఁడు; 2. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 2; 3. ఒకానొకరాజు: చూ, రాజు. 1.

ఈశ్వర. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రభవాది యఱువది వత్సరములలో నొకటి: చూ, సంవత్సరములు; ఆ స్త్రీ. 2. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1.

ఈశ్వరత్వము. సం. వి. అ. న. అనిమిషత్వము: చూ, దైవత్వము.

ఈశ్వరపోతరాజు. శా. పల్లవరాజుల శాసనములలో వారి బిరుదనామములనే వాడి యుండుటచేతను జన్మనామములను వాడి యుండకపోవుటచేతను అనేకు లనేకభ్రమల పాలగుచున్నారు. మొదటి పరమేశ్వరవర్మ జన్మనామము ఈశ్వరపోతరాజు. పరమేశ్వరవర్మ యనునది బిరుదునామముగాని జన్మనామము గాదు; రాజరాజనరేంద్రుని పట్టాభిషేక సంచిక. చాళుక్యుల ప్రశంస 88 పుట.

ఈశ్వరప్రియములు. పా. ఒకరకము వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

ఈశ్వరవర్మ. శా. క్రీ. శ. 499-500 లో ఈతఁడు మౌఖారివంశమును, మౌఖారిశకమును స్థాపించెను. గుప్తరాజుల యధికారము తగ్గుటచేతనే వీరు క్రొత్తరాజ్యమును శకమును స్థాపింపఁ గలిగిరి. ఈతనికే ఈశానవర్మ యని కూడ నందురు. కళింగదేశ చరిత్ర 485 పుట.

ఈశ్వరవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ లింగాకారపు దొండ*: చూ, దొండ.

ఈశ్వరార్చనము. అం. నియమములు పదిింటిలో నొకటి: చూ, నియమములు.

ఈశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 2. ఈసరి*: చూ, నాగదమని. (తెల్ల ఈశ్వరి, నల్ల ఈశ్వరి అని ద్వివిధము. ఇది తాఁచుపాము నణఁచును. దాని విషమును హరించును. దీని వేరుకు పాయము సేవించిన ఋతురక్తము జారీ యగును.)

ఈశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఈసరుఁ చూ, శివుఁడు; 2. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు; విణ. 3. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 4. ధనవంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు. 5. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు.

ఈశ్వరేశ్వరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1.

ఈష సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటి మేఁడికోల: చూ, ఈశ.

ఈషణత్రయము. అం. దారేషణము, ధనేషణము, పుత్రేషణము. (శ.) (చూ, త్రయము) (ధనేషణము= విత్తేషణము.) "ఆ. ఈషణత్రయంబు నెడపంగ నేరక, మోహజాలిలోన మునిఁగియుండు, జనులకెట్లు మోక్షసౌఖ్యం బుఁగలుగురా, విశ్వ....." వేమన 471.

ఈషత్. సం. అవ్య. కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

ఈషత్కరము. సం. వి. అ. న. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

ఈషత్పాండువు. సం. వి. ఉ. పుం. ధూసరము, బూడిదరంగు: చూ, వర్ణము 6.

ఈషిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, దూ-ఇషిక.

ఈషిరుఁడు. సం వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఈసడము. దే. వి. దూఱు. "నీకింత ఈసడము తగదు.": చూ, నింద. 1.

ఈసడించు. దే. అ. క్రి. 1. అసహ్యపడు. "గీ. అంత నొకనాఁడు నిర్మల స్వాంతమౌని, మాళి భుజియింపఁ బాత్రిలో వ్రేలుదునిసి, పడినమది నీసడింపక కడకుఁదిగిచి, వైచి భుజియించె నప్పటి వ్రతిలతల్లి." పాం. 8, ఆ. 46: చూ, రోఁతపడు; 2. కోపించు, "ఉ. ఆ కుటిలాంగ నంగోని లేదంగన యప్పుడు హెచ్చినట్టి క్ష్మీరి సుపనీసడించుచు." శర. 8, ఆ. 214: చూ,

రోషించు; స. క్రి. 3. దూఱు. "సీ. ఎండా లుఁడని సారెసారెకునన్ను నీవీసడించుట పాటియే తలంప." హరిశ్చ 4, ఆ 221: చూ, నిందించు.

ఈసడింపు. దే. వి. 1. దూఱు: చూ, నింద. 1; 2. తిరస్కారము: చూ, వహేళనము; 3. చులకఁదనము: చూ, లాఘవము.

ఈసబొట్టు. దే. వి. ఒకరకము చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఈసరి. వై. వి = ఈశ్వరి *: చూ, పార్వతి

ఈసరుఁడు. వై. వి 1 = ఈశ్వరః: చూ, శివుఁడు; 2 దేవుఁడు: చూ, వేలుపు.

ఈసలు వై. వి. వల్మీకమక్షిక: చూ, మక్షిక. (ఈసుళ్ళు అనివాడుక.)

ఈసు వై. వి. 1. = ఈర్ష్య. ఓర్వలేనితనము: చూ, సూడు. 1; 2. కోపము. "వ. అంతఁ బంక్తివదనుండు నిబిడజ్వాలా కరాళంబగు శూలంబు రాఘవుమీఁద ప్రయోగించిన నతండును వడుమనదానిం దునియలుసేసిన నీసునం బెతిగి." భార. అర. 7, ఆ: చూ, రోషము; 3. పగ. "నాకుపద్రవముఁ బెక్కువిధములఁ జేసె నీసునన్." భార. సభా. 1, ఆ: చూ, విరోధము. 1.

ఈసుకాఁడు. వై. విణ.= ఈర్ష్యాళువు: చూ, సూడుకాఁడు.

ఈహా. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1 = ఇయ్య-ఈయ. కోరిక: చూ, వాంఛ. 1; 2. కడఁక: చూ, యత్నము; 3. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 4. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

ఈహామృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడేలు: చూ, వృకము; 2. రూపకనాటకభేదము: చూ, నాటకము. 1.

ఈహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము.

ఈహీ. రూ-ఇహీహీ: చూ, హీహీ. (నిందించుటయందు.— "శా. తక్కన బలాధీశాఖ్యకీటుంబులిం, దెవ్వండెవ్వఁడో మేలెచే మెలుఁగ రీహీ," కవిక. 2, ఆ.)

ఈళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. వంపుచుఁగత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

ఈళిక సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—వై.—; 2. కత్తిపీఁట, కూరలు తరుగుటకుఁ బీఁటయందమర్చిన కత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

ఈళితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ఈడితము, పొగడఁబడినది: చూ, స్తుతము.

ఉ.

ఉ. అచ్చులలోని అయిదవ యక్షరము. "సీ. ఆదులు పదియాఱు నచ్చులు." అప్ప. 2, ఆ. 6. "క. మొదలనకారాద్యచ్చులు, పదియాఱు." అప్ప. 2, ఆ. 20: చూ, వర్ణము. 1; సం. వి. ఉ. పుం. 1. క్షత్త్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1; 2. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1; 3. హరి: చూ, విష్ణువు. 1; 4 ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 5 శివుని కన్ను: చూ, ముక్కంటికల; 6. ఇంద్రుని ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; అవ్య. 7. పిలుచుట: చూ, సంబోధనము; 8. కోపము: చూ, రోషము; 9. అంగీకారార్థము. చూ, సమ్మతి. 1; 10. అడుగుట: చూ, ప్రశ్నము; 11 ఊఁకొట్టుట: అ, ఊకృతము; (తె ప) :—ఊఁకొట్టుట; 12 ముక్కు మూసికొని నిదానముతోఁజేయు జపము, తపము: చూ, స్వాధ్యాయము. 8; 13. తిరుగులాడుట: చూ, విహారము. 1; పా. 14 ఉకారాంత శబ్దములకు సర్వత్ర వు వర్ణకంబగు. ఉ— గురువు, శంభువు, సాధువు, జరత్కారువు, తరువు. మొ॥

ఉంకించు. దే. అ. క్రి. కడఁగు. "గీ. రక్తసంసిక్తమైన ధరాతలమున, నార్తి బొరలుచు నార్పులందంద సంద,డింప జీవంబు వెడల నుంకింపఁజేస్తి, లొయ్యనొయ్యన యడఁగఁగనున్న యధిపు." భార. సౌ. 1, ఆ: చూ, యత్నించు.

ఉంకింపు. దే. వి. 1. ఆయిత్తము: చూ, యత్నము; 2. ఏపు: చూ, విజృంభణము; 3. కుప్పింత, దాఁటు: చూ, లంఘు.

ఉంకు. దే. వి. 1. అంగీకారము. "క. ఎక్కువ కులంబు నతనికి, నిక్కపుటాలైన దాని నీచకులుండుం, గొక్కక బలిమిం గవిసినఁ, దక్కని చంపుట యరాజ ధర్మం బెందున్." విష్ణు. పా. కాం. 107: చూ, సమ్మతి. 1; అ. క్రి. 2. ఎగురు "గీ నీరముంచిన సారకోయ రొంగసినట్లు, పేరుకొని వైచు తెల్లటిచీరవోలె, నుంకుచెండు విధంబున నుత్తరించు, తములపాకు నిక్కడు క్రియదాఁటెనిట్టి" ఉ, హరి. 4, ఆ: చూ, లంఘించు.

ఉంకుటుంగరము. దే. వి. వధూవరులు పెండ్లి చేసికొనుటకు పరస్పరము సమ్మతించి మార్చుకొనెడి యుంగరము: చూ, భూషణము. 2.

ఉంకుడు. దే. వి. కన్యాశుల్కము, అల్లుఁడు కన్యకార్థము మామకిచ్చెడు ద్రవ్యము: చూ, శుల్కము.

ఉంకువ. దే. వి — పై — (రూ ఉంకువు.)

ఉంగ దే. వి. ఉగ్గు, బిడ్డలకుఁ బోసెడు పేను బాలామృతము "క. అంగములు మిగులనలియఁగ, నుంగేయుంగేయటంచు నొక నిమిషమునో, రంగాయ వేయకేడ్చుదు, నంగీకృత బాల్యచేష్ట నతఁడట్లుండన్." పర. 1, ఆ: చూ, కంగు.

ఉంగడి. దే. వి. ఒకరకము పశువ్యాధి. రూ- ఉంగిడి: చూ, కడుపూఁద. (నాముదు అము దపాకును మేయుటచేఁ గలుగు రోగులు.)

ఉంగరపువ్రేలు దే. వి. (ఉంగరము + వ్రేలు.) అనామిక: చూ, వేలు. 1.

ఉంగరము. దే. వి. రూ-ఉంగ్రము: చూ, భూషణము. 2.

ఉంగిడి దే వి: చూ, రూ-ఉంగడి,

ఉంగుటము వై. వి.= అంగుష్ఠః. బొటనవ్రేలు. "గీ. మ్రొక్కి నిలిచి యతనిముందట మేదిని, నుంగుటమున వ్రాయుచున్నఁ జూచి." నిర్వ. 3, ఆ: చూ, వేలు 2.

ఉంగ్రము. దే వి: చూ, రూ-ఉంగరము.

ఉంచికొను. దే. క్రి ధరించు: చూ, వహించు.

ఉంచు. దే. క్రి. 1. ఉండజేయు: చూ, ఇడు. 2. (రూ-ఉనుచు.); స. క్రి. 2. కీలించు: చూ, పెట్టు. 5.

ఉంచుకొను. దే. క్రి: చూ, ఉంచికొను

ఉంచుట. దే. వి. ధరించుట: చూ, పెట్టుకోలు.

ఉంఛము. సం. వి. అ. న. ధాన్యమేరుకొని బ్రతుకుట, బుతము: చూ, బ్రతుకు. 1.

ఉంఛశిలము సం. వి. అ. న. ఉంఛవృత్తి శిలావృత్తి. (శిలోంఛవృత్తి ద్వయజీవనము.)

ఉంట. దే. వి. 1. రూ-ఉండ. "సీ. కలశవారిధి బయల్ నెలసికొమ్మనఁగొట్టి నంటివచ్చినవాఁ చుటుంటపుడమి." చంద్రా. 1, అ. 75: చూ, గోళము; 2. ఉండుట; విణ. 3. గుండ్రము: చూ, వర్తులము.

ఉంటగాలము. దే. వి సీసపుగుండు కట్టినదొక దినుసు గాలము, గోరుగాలము: చూ, మత్స్యబంధనము.

ఉండ. దే. వి. 1. మన్నులోనగువానిచేతఁ జేయబడిన గుళిక: చూ, ఉంట. 1; విణ. 2. గుండ్రము: చూ, వర్తులము,

ఉండఁజూచు. దే. అ. క్రి. 1. ఫలపరిమితి మాహించు: చూ, ఊహించు. 2; 2: చూ, పరీక్షించు.

ఉండఁజేయు. దే. స. క్రి. ఉంచు: చూ, ఇడు. 2.

ఉండకట్టు. దే. అ. క్రి. 1. బంతివలెనగు; స.క్రి. 2. బంతివలెచేయు.

ఉండకోవి. దే. వి. 1. సన్న్యాసులు చేతఁబట్టెడు దండము: చూ, వేత్రము 1; 2. బెత్తపుచెట్టు: చూ, వేత్రము. 2

ఉండవల్లిగుహలు. చా. బెజవాడకు 5-6 మైళ్ళ దూరమున ఉండవల్లిగుహలు కలవు. ఇవి నాలుగు అంతస్తులుగా కొండకు దక్షిణభాగమున దొల్వఁబడినవి. పైఅంతస్తునందు అనంతశయనుని విగ్రహమున్ను, స్తంభములమీఁద రామాయణ, భాగవతాది కథలను సూచించు విగ్రహములున్ను, ప్రక్క గుహలయందు లింగములున్ను గలవు. మఱియు విష్ణుకుండినుల చిక్కుళ్ళ, రామతీర్థం శాసనముల శిఖాలయందు కనుఁగొనఁబడినట్టి సింహవిగ్రహములు ఈగుహలస్తంభములమీఁద పెక్కులుగలవు. కళింగ, 471. పొరట.

ఉండసురియ. ద్వ. వి. ఒకానొక ఆయుధము, కటిచిలుకు. "వ. కొండగోటియల నుండసురియలఁ జెండు బెండాడుచుండ." రా, వి. 3, ఆ. 65: చూ, బాణము. 1.

ఉండి. దే. అ. ప. 1. ఒకప్రత్యయము; అవ్య. 2. మొదలుకొని అనునర్థమును దెలుపునది. "క. ఏనొకటి విన్నవించెద, దానవకుల మథన పెద్దనడవున నుండిం,బూని వినిపింపఁగల పని, యానో కాదో విచారమది తెలియఁదగుఁజో." (ఉండిజో - యుయ్వర్ణలోపము.) ఉ, హరి. 5, ఆ: చూ, మొదలు 6.

ఉండు. దే. అ. క్రి. 1. కాఁపురించు: చూ, వసించు; 2. మెలఁగు: చూ, వర్తించు; 3. మిగులు: చూ, శేషించు

ఉండునె దే. వి. ఉన్నె-రూ-ఉన్నే.

ఉండువాఁడు. దే. వి. వర్తించువాఁడు: చూ, వర్తిష్ణువు.

ఉండె. దే. వి. ఊరుమూలదేశము.

ఉండ్రి. దే. వి. వరిచెండ్రి *: చూ, విట్ఖదిరము.

ఉండ్రస. దే. వి —పై.—(రూ-ఉండ్రెస.)

ఉండ్రము. దే. విశ. 1. గుండ్రము: చూ, వర్తులము; బ, 2 ఉండ్రాళ్లు, మోదకములు: చూ, భక్ష్యము. (విఘ్నేశ్వరునకు ప్రీతి. భాద్రపదశుద్ధ చవితినాఁడు ప్రతియింటను ఉండ్రాళ్ళుచేసి విఘ్నేశ్వరునకు నివేదఁజేయుదురు.) ("ఉండ్రాళ్ళుతిన్నకుక్కకే మూఁడు ముంతలచల్ల.")

ఉండ్రిస. దే. వి: చూ, ఉండ్రి*.

ఉండ్రాలు. దే. వి. బ: చూ, ఉండ్రము. 2.

ఉండ్రాళ్ళతద్దె. దే. వి. ఉండ్రములతో పార్వతి ప్రీతికై చేసెడి వ్రతము (బాలికలు భాద్రపద బహుళ తదియనాఁడు యావనుఁడగు భర్తరాకకైఁ జేయునోము.): చూ, తద్దె. (బృహత్స్యామావ్రతము.)

ఉండ్రాళ్ళు. దే. వి. బ: చూ, రూ- ఉండ్రాలు.

ఉండ్రెస. దే. వి. రూ-ఉండ్రస *.

ఉందురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక: చూ, మూషికము; 2. పందికొక్కు: చూ, మూషికము.

ఉందురువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

ఉంపడము. దే. వి. 1. గుత్తగా వేశ్యనుంచుకొనుట; 2. (ఉంచుకొనఁబడినది.) పరస్త్రీ: ఉంపుడుకత్తియ-రూ-ఉంపుడుకత్తె.

ఉంపుడుకత్తియ. ద్వ. వి. 1. (ఉంచుకొనఁబడినది) పరస్త్రీ: చూ, ఉంపడము. 2; 2. ఉంచుకొనఁబడిన వేశ్య. (రూ- ఉంపుడుకత్తె.);

3. పనిచేయుట కేర్పాటైన దాసి. (రూ-ఉంపుడుకత్తె.): చూ, దాసి. 1.

ఉంబ. వై. వి.=అమ్మా. గోజాతియఅపు: చూ, స్వరము. 2. (రూ-అంబా)

ఉంబళి దే. విణ పన్ను లేనిది. "ఉంబళిగా)వము." మొ॥

ఉంభనము. సం. వి. అ న నిండఁజేయుట.

ఉంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) నింపఁబడినది.

ఉక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చర్మము: చూ, తోలు.1

ఉకము. సం. వి. అ. పుం 1. పక్కి: చూ, పక్షి; 2. అనుమోదము: చూ, సంతోషము; 3. వికలము: చూ, వైకల్యము.

ఉకారము. (1) ఉకారమునకచ్చు పరంబగునపుడు సంధినిత్యము. ఉదా — రాముఁడు + అతఁడు=రాముఁడతఁడు; అతఁడు + ఎక్కడ=అతఁడెక్కడ; ఇతఁడు + ఒక్కఁడు= ఇతఁడొక్కఁడు; ఇంపు + అగు=ఇంపగు; (2) చతుర్థ్యాది విభక్తులయొక్కయు, నన్ను, మమ్ము, నిన్ను, మిమ్ములయొక్కయు, తత్పిర్థక చువర్ణముయొక్కయు. ఉకారమునకు సంధి వికల్పము. ఉదా.—నీకొఱకున్ + ఇచ్చితిని=నీకొఱకిచ్చితిని, నీకొఱకు నిచ్చితిని. నాకున్ + అనుభవము= నాకనుభవము, నాకునమభవము; రామునియందున్ + ఆసక్తి= రామునియందాసక్తి, రామునియందునాసక్తి; నన్ను + అడిగెన్=నన్నడిగెన్, నన్నునడిగెన్; మమ్మున్ + ఎంచెన్=మమ్మెంచెన్, మమ్మునెంచెన్; నిన్నున్ + అడిగెన్= నిన్నడిగెన్, నిన్ను నడిగెన్; మిమ్మున్ + ఊరక=మిమ్మూరక, మిమ్మునూరక; వచ్చుచున్ + ఉన్నాఁడు = వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చుచును న్నాఁడు; (3) ఉదంత తద్ధర్మార్థ విశేషణమున కచ్చు పరంబగునపుడు నుగాగమంబగు. ఉదా.—చేయు + అతఁడు=చేయునతఁడు; చేసెడు + అతఁడు= చేసెడునతఁడు; 4. షష్ఠీ సమాసమందు, ఉకార, ఋకారములకచ్చు పరంబగునపుడు నాగమంబగు. ఉదా.-రామునియొక్క + ఆజ్ఞ=రామునాజ్ఞ; విధాతయొక్క + ఆనతి= విధాతృనానతి; (5) సమాసంబుల నుదంతములకును, పుంపువులకును బరుష సరళంబులు పరంబగునపుడు నుగాగమంబగు. ఉదా.—చిగురు + కైదువు=చిగురుంగయిదువు; చిగురుఁగయిదువు, చిగురున్గయిదువు; తలకుంగజ్జెలు=తలకున్గజ్జెలు; తలకుగజ్జెలు, సింగపు + కొదమ = సింగపుంగొదమ సింగపుఁగొదమ, సింగపున్గొదమ, ఉన్నతంపు + గొడుగు=ఉన్నతంపుగొడుగు, ఉన్నతంపున్గొడుగు, ఉన్నతంపుంగొడుగు; (6) కర్మధారయంబులందుకారమునకచ్చు పరంబగునపుడు టుగాగమంబగు ఉదా.—నిగ్గు + అద్దము=నిగుటద్దము, కఱకు + అమ్ము= కఱకుటమ్ము; సరసపు + అలుక=సరసపుటలుక; (Excep-tion) కొన్నియెడల ఉకారాంతవ్యతిరిక్త స్థలములయందును, కర్మధారయకాని సమాసములయందును గూడటుగాగమంబు గానంబడుచున్నది. ఉదా.—మిద్దె + ఇల్లు=మిద్దెటిల్లు; పల్లె + ఊరు=పల్లెటూరు; దుక్కి + ఎద్దు=దుక్కిటెద్దు; పడుక + ఇల్లు=పడుకటిల్లు; "పాప జీవరాలి బంగారు పడుకటిల్లు." (విజయవిలాసము.) తేనె + ఈఁగ=తేనెటీఁగ; పక్క + ఎముక= పక్కటెముక; వేల్పు + ఆవు=వేల్పుటావు; మదము + ఏనుఁగ =మదపుటేనుఁగు; (7) కర్మధారయంబునఁ జేర్వాదిశబ్దముల కచ్చు పరంబగునపుడు టుగాగమంబు విభాష నగు, (వికల్పము.) ఉదా — పేరు + ఉరము=పేరుటురము, పేరురము; చిగురు + ఆకు=చిగురు

టాకు, చిగురాకు; పొదరు + ఇల్లు=పొదరు టిల్లు, పొదరిల్లు; N. B.—పొదరు—పొద + రు=పొదరు. (8) సమాసంబున కుఱు, చిఱు, కడు, నడు, నిడు శబ్దముల ఱ, డ లకు అచ్చు పరంబగునపుడు ద్విరుక్తటకారం బగు. ఉదా.— కుఱు + ఉసురు=కుట్టుసురు, చిఱు + ఎలుక=చిట్టెలుక; కడు + ఎదురు=కట్టెదురు; నడు + ఇల్లు=నట్టిల్లు; నిడు + ఊరుపు=నిట్టూరుపు 1, Exception- "కడు నెండ నెక్కసంతకు, నుడుగక యచ్చనుప నడచి యుగాగ్రిటవిలో." (భారతము-ఆరణ్యపర్వము.) "కడు నధిపుతోడ దొడరిన." (భారతము-సభాపర్వము) "కడు + ఎండ=కడు నెండ" అనుచో సమాసముగాదు గావున ద్విరుక్తటకారము రాలేదు "కడునధిక" ఇదియును నటులే. N B—ఓకురూ(11) ఇటురమ్మ- ఇత్యాదులయందు ప్లుతము కావున; N.B—అ, ఇ, ఉ,యీమూఁడింటికిఁ దప్పఁ దక్కిన యచ్చులకుఁ దెనుఁగులో సంధిలేదు. (చూ, ఉ)

ఊకుఁడు. సం. వి అ పుం. అధముఁడు: చూ, హీనుఁడు.

ఊకుణము. సం. వి అ న నల్లి: చూ, మత్కుణము.

ఉక్క. వై. వి. 1.=ఉల్కా. ఉమ్మ: చూ, ఔష్ణ్యము; 2. ధైర్యశాలి: చూ, దిట్టఁడు.

ఉక్కఁబట్టు. దే. స. క్రి. త్యజించు. "క. నీ కిష్టం బిది కానీ, నా కాపాపాత్ముఁ జెప్పనం బదిలతుల్, లేకున్న విడుతుఁ బ్రాణము, నీకై కూ డుక్కఁబట్టి నీలగ్రీవా." కాశీ. 8, ఆ: చూ, విసర్జించు.

ఉక్కడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు. "గీ. మహీజంబు, లెక్క రందుఁగొందఱుక్కడంగి." భార. ఆర. 2, ఆ: ఉక్కఱు, ఉక్కుమడఁగు; 2 చెచ్చు:చూ, మరణించు.

ఉక్కడఁచు. దే. ప్రే. చెచ్చు: చూ, మరణించు.

ఉక్కడము. వై. విశ. 1.=ఉత్కటః. గొప్పదయినది. "ఉ. ఉక్కడమయిన మంచి వాను వొప్పెడు నా హయరత్న మెక్కనన్." సా. 1, ఆ: చూ, మహితము; వి 2. అధికము, ఎక్కువ: చూ, హెచ్చు. 1.

ఉక్కడీఁడు. వై. విశ. (ఉక్కడము + ఈఁడు) శూరుఁడు: చూ, వాంఫీరుఁడు. 2.

ఉక్కణము దే. వి. కావలి, "వ. కడిందిమగల్ దగు నుక్కణంబుగా, భయమను పేరులేక నిరపాయముగా విడియించుచుక్ మసః, ప్రియమగు భంగి సేన నడిపించె" నిర్వ. 5, ఆ: చూ, రక్షణము.

ఉక్కరి దే. విశ. (ఉక్కు + అరి.): చూ, ఉక్కడీఁడు "సీ. ఉక్కరివై పొంచి నిక్కచు నొకకోలఁ గూలనేయఁగ నల్ల వాలి గాఁడు " అచ్చ. యు. కాం.

ఉక్కఱు. దే. అ. క్రి: చూ, ఉక్కడఁగు. 1. "చ. చిఱునగ వొప్ప గండివము చెచ్చెర సజ్యము చేసి సేనలు, క్కఱ రథసంబునై నడరఁ గవ్వడి ద్రోణియు నీడఁబోక యుత్తతిఁ దఱుచుంగ." భార. విరా. 5, ఆ.

ఉక్కలుఁడు. వై. విశ. = ఉత్కలః. భారము వహించువాఁడు. "మ. రెండు వే, వెలుఁగుల్ పూనిన కాంచనోన్నతరథం చేపెక్కఁగా నెక్కి యు, క్కలుఁడై యే ∧ మయుండు సైన్యమున కేకస్వామి యాతండనన్." హరి. పూ 4, ఆ: చూ, నిర్వాహకుఁడు,

ఉక్కళము. వై. వి 1.=ఉపనిష్కరమ్. పురాభిముఖమైన రాజమార్గము: చూ, మార్గము.'; దే. వి. 2. శత్రువు లెత్తివచ్చుటను దెలిసికొనుటకై యుంచు కావలి: చూ, రక్షణము.

ఉక్కళుఁడు. వై. వి. ఆక్షేపించువాఁడు: చూ, వెక్కసి. 1.

ఉక్కిదము. దే. వి. ఎకసక్కెము: చూ, వంచన.

ఉక్కిరిబిక్కిరి. దే. విణ. ఊపిరి తిరుగనిది: రూ- ఉక్కిఱిబిక్కిఱి.

ఉక్కిఱి. దే. వి. అనుచ్ఛ్వాసము, ఊపిరి తిరుగకుండుట.

ఉక్కిఱిబిక్కిఱి. దే. వి: చూ, రూ- ఉక్కిరిబిక్కిరి.

ఉక్కిఱుట. దే. వి: 1. ఊపిరిపుచ్చుట; 2. ఆయాసపడుట

ఉక్కివము. దే. వి. 1 కపటము, జిత్తు "సీ. గాండీవ మాదిగాఁ గల యాయుధంబుల నుక్కివంబున నప్పు డొడిచికొనఁగ, మఱచిన వాఁడయ్యె." భార. అర. 1, ఆ: చూ, వ్యాజము 1; 2 ఎకసక్కెము: చూ, వంచన.

ఉక్కివుఁడు. దే. విణ. కపటములవాఁడు. "సీ. కడుఁ గ్రొవ్వి తొల్లి యెప్పుడు నాకు నేఁటేఁటఁ జేయుపూజలు నేఁడు సేయనొల్ల, నుక్కివుఁడైన దామోదరు కఱపులు విని యొక్క చిడిపిగట్టునకుఁ జేసిరి." హరి. పూ. 7, ఆ: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఉక్కిస. దే. వి. కాసరోగము. "గీ. ఉక్కిస యుమ దగ్గుఁ దెక్కిటిల్లె." భాగ. 6, స్కం: చూ, దగ్గు.

ఉక్కీఁడు. దే. విణ. (ఉక్కు + ఈఁడు) అజ్ఞాని. "ఉక్కీలయి నేర్పులేక తమకించి పయింబడి పోచ్చువారు" నిర్వ. 3, ఆ: చూ, మూర్ఖుఁడు.

ఉక్కు. దే. వి. 1. బీరము. "చ. అని వినిపించి నల్ బల మరాంతకు లుక్కునఁ జొచ్చి యద్వనం, బునఁ గల దైత్యకోటిఁ బొరిపుచ్చి కలోకము బాధమానదం, చు సరిగి." వి. పు 7, ఆ. 195: చూ, శౌర్యము. 1; 2. అయస్సారము. "ఆ. ఉక్కు శుద్ధిచేసి యుంచి తినెడు వాఁడు." వేమన. 480: చూ, లోహము.1; 3. చేవ. "క. ఎఱకలుగల కులశైలము, లెఱుఁగు మెఱయ రయము నెఱయ దివికి నెగసి చి, ట్టుఱుము జలధరము క్రియ ను, క్కఱి తద్వనమెల్ల నదురువ నార్చుచుఁ గడిమిన్." భాగ. అర.6, "క. ఆ;నీయుక్కును బీరముఁ జూచెద." భార. ఆది.6,ఆ; గీ. ఇవ్విధంబునఁ బోరెడు నింద్రతనయునుక్కు లావును సంతంత కెక్కుడయ్యె." భార. విరా. 5, ఆ: చూ, స్థైర్యము. 1; విణ. 4. కదలనిది: చూ, స్థిరము; అ. క్రి.వి.చెచ్చు "ద్వి. ఘోరరావహంబునఁ గుంభకర్ణాది, వీరులు పెక్కండ్రు విషమవిక్రములు, ఉక్కరదలు విభుండొక్కఁడ చిక్కి, పెక్కటి రఘురాము నితఁడేమి గెలుచు." రా. యు. కాం: చూ, మరణించు; 6. నలఁగు. "ద్వి. కరముల రామలక్ష్మణులనిద్దఱను, గరముక్కఁబట్టి రాక్షసుఁ డుక్కుమీఱి." రా. అ. కాం: చూ, సదమదమగు.

ఉక్కుకడ్డి. ద్వ. వి. కరఁగఁబోసిన ఉక్కుకడ్డి: ఉక్కుకమ్మి, ఉక్కుకోడ, ఉక్కుతునక, ఉక్కుతునియ, ఉక్కుముక్క.

ఉక్కుతీఁగె. ద్వ. వి. వీణెలోనగు వానికి వేసెడు (ఉక్కు)తంతి.: చూ, తంతి.

ఉక్కుతునక. ద్వ. వి: చూ, ఉక్కుకడ్డి.

ఉక్కుతునియ. ద్వ. వి. 1.—వై.—; విణ. 2 శూరుఁడు: చూ, హంబీరుఁడు; 3. ధైర్యశాలి: చూ, దిట్టఁడు.

ఉక్కుతున్కలు. జా. బలశాలులు. ఉక్కుముక్కలవలెఁ బెళుకులేక బిగిగలవారు. "గాఢ తులాపురీభట శిఖామణులొక్కటి యుక్కుతున్కలు." విజ. 1, ఆ. 76.

ఉక్కుమడఁగు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, ఉక్కడఁగు; 2. చచ్చు: చూ, మరణించు. (ప్రే—ఉక్కుమడఁచు.)

ఉక్కుమడఁచు. దే. ప్రే. చచ్చు: చూ, మరణించు.

ఉక్కుముక్క. దే. వి: చూ, ఉక్కుకడ్డీ

ఉక్కురోసము. దే. వి. 1. అధికగర్వము: చూ, హంకారము; 2. అధికకోపము: చూ, క్రోధము. (ఉక్రోషము అనివాడుక.)

ఉక్కుక్కు. దే. అ. క్రి. శౌర్యమధికమగు.

ఉక్కెడ. వై. వి. = ఉపకారికా. పిక్కరచేర్చి పొరఁటిన పిండి: చూ, భక్ష్యము.

ఉక్కెఱ. వై. వి.—వై.—

ఉక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందస్సు లిరువది యాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

ఉక్తము. సం. విణ. చెప్పఁబడినది: చూ, మాట.1.

ఉక్తవిషయస్వరూపోత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వరూపోత్ప్రేక్షాలంకారము: చూ, హేతువు. 2.

ఉక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వచనము: చూ, మాట. 1; 2. లచ్చికోడలు: చూ, సరస్వతి; అం. 3. గుణములు ఇరువది మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, గుణములు.

ఉక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినవాఁడు: చూ, కథితుఁడు.

ఉక్థము. సం. వి. అ. న. సామవేదము: చూ, వేదములు (చూ, ఉపవిద్యలు.)

ఉక్థ్యము. సం. వి. అ. న. యాగవిశేషము: చూ, యజ్ఞము.

ఉక్షము. సం. వి. న్. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

ఉఖాలము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి: చూ, వానరము.

ఉక్షితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చల్లఁబడినది: అవకీర్ణము; 2. తడుపఁబడినది, ఉత్తప్తము: చూ, స్తిమితము 2.

ఉఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 కుండ: చూ, భాండము. 3; 2 వంటకుండ: చూ, భాండము 3; 3. సూర్యకిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 4. కుంపటి: చూ, ప్రొయ్యి.

ఉఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిఠరము, పైఠరము, కుండయందు వండఁబడిన భక్ష్యము. (ఉండ్రాళ్ళు, కుడుములు మొదలగునవి.): చూ, భక్ష్యము.

ఉగము. దే. వి. 1. ఆయుస్సు, జీవితకాలము. "క ఏనుంగనికర మరయక, భూనిటఁగాకిట్టి మొదలఁ బొసఁగునె యేయుం,గానమె కాలనియమగతి,తో నావేఁట మునియుగముఁ దుంగించె దుదన్." రాఘ. 1, ఆ: చూ, వయస్సు. 1; వై.వి. 2.=యుగము.(కృతము, త్రేత, ద్వాపరము, కలి. (4.): చూ, యుగములు.

ఉగాది. దే. వి. చాంద్రాయణ సంవత్సరాది. "ఉగాదిపండుగ."

ఉగాదిపచ్చడి పా చాంద్రాయణసంవత్సరాది నాఁడు మామిడికాయముక్కలు, వేఁపపువ్వు, చెఱుకుముక్కలు చింతపండు పులుసులో కలిపి తినునది. (వా)

ఉగాదిసంచిక. పా. సంవత్సరాదినాఁడు వెలువడు పత్రిక. ఆంధ్రపత్రిక, సమదర్శినిలో నగు ఉగాది సంచికలు. (వా.)

ఉగ్గడ. దే. వి. రూ- ఉగ్గడు - ఉగ్గుడు: చూ, మర్యాద.

ఉగ్గడించు. వై. అ. క్రి. 1. మ్రోఁగు. "బంగరుటుందియలుగ్గడింపఁగన్." పాండు. 2, ఆ: చూ, శబ్దించు; స. క్రి. 2 పలుకు. "గీ. అదియునంగాక జనియించుటాదిగాఁగఁ, బసులలోనన పెరిగిన పాళ్ళసుండు, వావిమాలిన పశు

మార్గ వర్తనంబు, నూనుటురిదియె యిదియేల యుగ్గడింప." హరి. ఉ. 3, ఆ. "హరివా మాంశములుగ్గడింపుమీ." లక్ష్మి. 5, ఆ: చూ, వచించు; 3. గొప్పపఱచు: చూ, గౌరవించు.

ఉగ్గడించుట. దే. వి. నాట్యానుగుణశబ్దగుంఫన: ఉగ్గడింపు, ఉగ్గలింపు.

ఉగ్గడింపు. దే. వి 1.—పై,—; 2. పొగడ్త: చూ, స్తోత్రము.

ఉగ్గడు. దే. వి: చూ, రూ-ఉగ్గడ

ఉగ్గడువు వై. విశ 1. అధికము, మిక్కిలి "వ. ఏటుగంటియుగ్గడు వగు నెత్తుటున్నడిసి క్రిక్కిడు నెత్తుటుగుంటుమచ్చవింబడసి." ఉ, హరి. 4. ఆ: చూ, హేరాళము; 2. శీఘ్రము: చూ, సత్వరము; 3. మిక్కిలి వేడిమిగలది. "క. నడురేయితీవ్రభానుఁడు, పుడమి వెలసెనను తలంపుపుట్టించుచు నుగ్గడుకగు తేజంబున వెలిగెడుఁగన్గొనుఁడ." భా: చూ, తీవ్రము.

ఉగ్గము. వై. వి. = ఉద్గ్రాహః. నేయి నూనె పట్టుకొను కలశాదులకు వ్రేలాడునట్ల త్రాటితోఁగట్టెడు ఉగ్గిలి: ఉగ్గిలి; (సం స.):— ఉద్గ్రాహము.

ఉగ్గలించు. దే. అ. క్రి. నట్టువుఁడు కొలిపించు.

ఉగ్గలింపు. దే వి: చూ, ఉగ్గడించుట.

ఉగ్గించు. దే. స. క్రి. (పడుగుపేకల పోఁగులను) చేర్చు.

ఉగ్గిలి. దే. వి: చూ, ఉగ్గము. "నేతి చెంబునకు ఉగ్గిలికట్టి తెమ్ము."

ఉగ్గు దే. వి. 1. ఉంగ: చూ, కంగు; 2. బట్ట ముడుత: చూ, వళి. 2.

ఉగ్గుడు. దే. వి: చూ, రూ-ఉగ్గడు.

ఉగ్గుపడు. దే. అ. క్రి: చూ, ముడతపడు.

ఉగ్గుఁబాలతోడ. ఖా. చిన్నతనమునుండి, పుట్టినప్పటినుండి. "ఉగ్గుబాలతోడనబ్బె." ధర్మజరాజనూయము

ఉగ్గులు. దే. వి శరీరముపైవళులు. "సీ. పేని యుగ్గులుమాన్చి మెదలక చిత్రరూపము భంగిఁ బ్రాత భాతినుండె." సా. 4, ఆ. (బహువచనరూపము చూపఁబడియె): చూ, వళి. 1.

ఉగ్గులువాఱు. దే. అ. క్రి. నూలిపోఁగు (మెలిపడు.) చూ, వెంటిగొను.

ఉగ్రలి. దే. వి. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఉగ్ర సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వస *: చూ, విష; 2. పేము*: చూ, వేత్రము; విశ. 3. భయంకరురాలు; అం. 4. శ్రుతులు ఇరువదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, శ్రుతులు

ఉగ్రంపశ్యుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) నాలవ కులమువాఁడు: చూ, శూద్రుఁడు; 2. భయంకరుఁడు చూ, వెఱపరి.

ఉగ్రకాండము. సం వి. అ. పుం కాఁకర *: చూ, వనకారవెల్లము.

ఉగ్రఖేడి శా. (శ్రీయుత రాళ్ళ బండి సుబ్బారావుగారు, ఎం ఏ., ఎల్. టి.) (4) వజ్రహస్తుని కాలమునాటి దారపరాజు శాసనములో 1. (Vide Ep Indica, Vol3, p 221) దానముచేయఁబడిన పరాస్పండి గ్రామపాలకుని పేరు ఉగ్రఖేడి రాజేనియు, అతఁడు కదంబవంశజుఁడనియు తెలుపఁబడినది. శ లింగ. 538

ఉగ్రగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ఒకరకము ఓమము: చూ, యవాని; 2. వస *: చూ, విష; 3. ఛిక్కని *: చూ, చిక్కిక.

ఉగ్రగంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. లశునము*: చూ, వెల్లుల్లి; న. 2. ఇంగువ: చూ, హింగువు. 2; 3 ఇంగువ *: చూ, హింగువు. 1.

ఉగ్రత. అం. సంచారీభావములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, సంచారీభావములు.

(ఉగ్రత్వము.) "ఓరోరి రావణా ! జనకసుతను రామునకొసంగుము. అట్లుగానిచో నీవును, నీలంకయు నష్టమౌదున్నని బాణాగ్రంబున కఠాంశంబునకుం జాలవు."

ఉగ్రము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ఉగ్రభావము, భయమును పుట్టించునది, అంకషాంకములు: చూ, భయంకరము.

ఉగ్రశేఖర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ: చూ, నది.

ఉగ్రసేనుఁడు. శా. పాలక (పాకవాఁడు) దేశమును పరిపాలించినరాజు. సముద్రగుప్తుఁడు ఇతనినిన్ని మఱికొందఱు దక్షిణాపథరాజులను జయించి తిరిగి అనుగ్రహించెనని సముద్రగుప్తుని అలహాబాదు శాసనము. కళింగదేశ చరిత్రను బంధము. 28 పుట.

ఉగ్రసేనజుఁడు. సం వి. అ. పుం. కంసుఁడు: చూ, మూలదేవుఁడు.

ఉగ్రాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేఁడికంటి వేలుపు, ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు

ఉగ్రాణము. దే. వి. 1. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము : చూ, పంటసాల. (ధాన్యాదులు పోయుటకుఁగూడ నుపయోగింతురు.); 2. ధనముంచెడు చోటు: చూ, భాండాగారము.

ఉగ్రుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. వేఁడికంటివేల్పు, ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 2. శూద్రదానియందు క్షత్రియునికిఁబుట్టి కోశరక్షణాదులచే బ్రతుకువాఁడు; విశే. 3. భయంకరుఁడు: చూ, వెఱపరి; 4. చెడుమనసు కలవాఁడు. క్రూరుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు.2; అం. 5. రుద్రులు పదునొకండుగురిలో నొకఁడు: చూ, రుద్రులు.

ఉచకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు. (కన్న-హారుళుగిళ.): చూ, వ్యాడంబకము.

ఉచథ్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఉచథ్యమహాఋషి: చూ, ముని. 1.

ఉచారాజ్యము శా. కళింగదేశ చరిత్ర. (శ్రీయుత నీలకంఠదాస పండితులు. ఎం. ఏ. ఎల్ ఎ.) యువాన్ చ్వాంగు ఆస్థానమున ఒక స్థూపముండెడిదనియు, ఆస్థూపముపైనున్న దేదీప్యమానమగు రత్నము నక్షత్రమువలె ఉచారాజ్యమునకు రేవుపట్టణమైన చాత్రము వఱకుఁ గన్పడుచుండెననియు వ్రాసినాఁడు. కళింగ. 268. పొరట

ఉచిఁత. దే. వి. రూ- ఉచ్చిఁత * : చూ, తుండ. 5.

ఉచితజ్ఞత. అం. సుగుణములు యిరువదెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, సుగుణములు.

ఉచితజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉచితము నెఱిఁగి వాఁడు, ఉచితుఁడు : చూ, సజ్జనుఁడు; 2. పూజింపఁదగినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు. 1.

ఉచితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. తగినది: చూ, యోగ్యము. 2, 2 ఉంచేఁబడినది: చూ, ఉపహితము; 3. ఎఱుఁగఁబడినది : చూ, సూచితము; 4 కొలఁదియిడఁబడినది: చూ, మితము. 1; 5 తనకుచితమైన ధర్మమును విడువకుండినది. తగినది: చూ, యోగ్యము 2.

ఉచితవంతుఁడు. పా. మంచితెలిసినవాఁడు, జ్ఞాని. "అ, ఉచితవంతుఁడైన నుద్యోగపరుఁడున్న, సాగిపారియున్న సమయమునను పరుల కుపకరించి పరగ రక్షించును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ" వేమన. 483.

ఉచితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) : చూ, ఉచితజ్ఞుఁడు.

ఉచ్ఛ. పా. ర-మేషము; చం-వృషభము; కు-మకరము; గు-కర్కాటము; శ-తుల; బు-కన్య; శు-మీనము; రా-మిధునము; కే-ధనుస్సు.

ఉచ్చండము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) 1. ఆగ్రహముగలది: చూ, కోపము; 2. వేగముగలది: చూ, వేగము. 3

ఉచ్చండిత. అం. భూచారులు పదునాఱుగురిలో నొకటి: చూ, భూచారులు. (పదునాఱుగాని పందొమ్మిదిలేవు.)

ఉచ్చందిరము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధమరేయి: చూ, రాత్రి.

ఉచ్చట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. వట్రివముస్తె, చక్రిల *: చూ, తృణము. 1; 2 గర్వము: చూ, హంకారము; 3. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము.

ఉచ్చతమము. పా. శ్రుతిస్థానములు 22 అనఁగా నెదుటొమ్మగుంటకు నూటిగా లోపల వీణాదండము (వెన్నుపూస) అను పేర్పుగల పృష్ఠాస్థియొక్క ముందటిభాగమున హృదయ పద్మమువద్దనుండి కపాలరంధ్రములోపలి దనుకనడ్డముగానున్న నరములు 22వాటిమీఁదనునిచ్చెన మెట్లమీఁదను వలెను మీఁదిమీఁదికి నెక్కిపోవుచును నాదమంతకంతకెచ్చు మొదలిమెట్టు వదలిన తరువాతనుండి ఉచ్చము, ఉచ్చతరము, ఉచ్చతమము ఈచొప్పున నామములఁ బొంగను. వాటిలో హృదయమునఁనుండెడి మొదటి యేడుశ్రుతులగుంపు మంద్రస్థాయియనియును, కంఠమునందుండెడి రెండవశ్రుతి సప్తకము మధ్యమస్థాయియనియును, శిరస్సునందుండెడి మూఁడవశ్రుతి సప్తకము తారస్థాయియనియును వాడఁబడుచున్నవి. ప్రతిశ్రుతి సప్తకములోనున్న స్థానములు తప్పకుండాఁ బలుకఁబడెడు నాశ్రుతులకు క్రమముగా షడ్జము, ఋషభము, గాంధారము, మధ్యమము, పంచమము, ధైవతము, నిషాదము అని యేడు పేర్పుగలవు. ఇవియు సప్తస్వరములని పిలువఁబడును: చూ, సప్తస్వరములు.

ఉచ్చతరము. సం. విణ: చూ, ఉచ్చతమము.

ఉచ్చదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఉచ్చనీచములు. సం. వి. అ. పుం. బ. మంచిచెడ్డలు. "ఉచ్చనీచములు తెలియక మాటలాడకూడదు.": చూ, మేలుగీళ్ళు

ఉచ్చము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎత్తు: చూ, పొడవు. 2; వి. 2. గ్రహగతియొక్క పైభాగము; 3: చూ, ఉచ్చతమము.

ఉచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంపు: చూ, సమూహము; 2. ఆఁడుదాని కోకకట్టు అనఁగా నీవి: చూ, పోఁకముడి; 3 ఏనుఁగు బుద్ధిమందముగాఁ బ్రసరించుట.

ఉచ్చరణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట. రూ-ఉచ్చారణము, ఉల్లేఖము: చూ, మాట. 1.

ఉచ్చరించు సం. స. క్రి. చెప్పు: చూ, వచించు:

ఉచ్చరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁబడినది: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2.

ఉచ్చలలాటిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్ద కనుబొమ్మలుగలది: చూ, మరుండ.

ఉచ్చాటన అం. కళలు అఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. అ. న. 1. పిశాచములను మంత్రశక్తిచేఁ బాఱఁదోలుట; 2. వెళ్ళఁగొట్టుట; అం. 3. షడ్విద్యలలో నొకటి: చూ, విద్యలు. (చూ, ఉపవిద్యలు); 4. పరి. హీనతానము లేడింటిలో నొకటి: చూ, ప. రి. హీనతానములు.

ఉచ్చాటనముచేయు. మి. స. క్రి 1. వెడలించు: చూ, వెళ్ళగొట్టు.

ఉచ్చారణము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-ఉచ్చరణము.

ఉచ్చారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పేఁడు: చూ, పేడ్రిగు; 2. అమేధ్యము: చూ, మలము. 1,

ఉచ్చావచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహు ప్రకారములైన చిత్రములు గలది: చూ, నైకభేదము.

ఉచ్చి. దే. వి. బ్రహ్మరంధ్రము: చూ, మాడపట్టు.

ఉచ్చింగటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 తృణగండమను చేప: చూ, మత్స్యము. 1; 2. ఆకర్షి: చూ, గోమయుండు.

ఉచ్చింత. దే. వి: చూ, రూ-ఉచిత *: చూ, శుండ. 5.

ఉచ్చింతకాయ. ద్వ. వి. వికిరణశలాటువు: చూ, ఉస్తికాయ.

ఉచ్చింతవరుగు. ద్వ. వి. ఎండించిన ఉస్తికాయల సమూహము: చూ, ఉస్తివరుగు.

ఉచ్చిత. దే. వి: చూ, రూ- ఉచ్చింత *. "చెవులకే తెల్లయుచ్చిత కాయలెంతేని." య. 1, ఆ.

ఉచ్చిచ్చిరె దే. వి. కుక్కను పిలుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహా (రూ- ఉచ్చిచ్చిరే.)

ఉచ్చీర్ణము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికముగాఁ జేయఁబడ్డది.

ఉచ్చీయమానము. సం. వి. అ. న వృద్ధి చెందుచున్నది.

ఉచ్చూడము. సం. వి. అ. పుం. జెండా వస్త్రమునకు నూర్ధ్వభాగమందలి కుచ్చు.

ఉచ్చూర్ణము. సం. వి. అ. న. అధికముగా పొడియైనది.

ఉచ్చేత్త. సం. వి. అ. పుం. చేటుఁ దెచ్చువాఁడు: చూ, నాశకుఁడు.

ఉచ్చేదనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాశము చేయునది: ఉచ్ఛిన్నము.

ఉచ్చేయము. సం. వి. అ. న. వృద్ధిపొందుటకుఁ దగినది.

ఉచ్చేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది: చూ, శేషము.

ఉచ్చైర్ఘుష్టము. సం వి. అ. న. బెట్టుగాఁ బలుకుట: చూ, బెట్టుసరి.

ఉచ్చైశ్శ్రవము. సం. వి. స. పుం. ఇంద్రుని గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

ఉచెకరించు. దే. అ. క్రి. అనాదరముచే ఉచెక్కుమను.

ఉచెక్కు. దే. వి. ఉచెకరించుటయందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహా.

ఉచ్చ. వై.వి =ఉత్స. నీరుపుట్టు. "క. ఉచ్చనుఁబుట్టింత నువటు." వేమన. 487; "ఉచ్చనుఁబుట్టిన తనువిది." వేమన...488-489. 490-491; చూ, మూత్రము.

ఉచ్చబుడ్డ. ద్వ. వి ఉచ్చచేరు తిత్తి: చూ, మూత్రకోశము.

ఉచ్చమల్లి. దే వి. దిసమొల అఁడుది, నగ్నిక. "వ. అయ్యవసరంబునఁ గోటవి యనంగ నొక్కయుచ్చమల్లివచ్చి యడ్డుపడిన నానగ్నికఁజూచి." ఉ. హరి. 6, ఆ: చూ, స్త్రీ.

ఉచ్చు. దే. వి 1. ఉరి: చూ, వాగురు; అ. క్రి. 2. నాటివెడలు "ఎ, గీ. ఉరమువడిఁ దాకి వీఁపునఁనుచ్చిపోయె." భార. భీష్మ. 3, ఆ: చూ; నాటివెడలు.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. అ. పుం. అతివి *: చూ, లొద్దుగు

ఉచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాశముచేయఁబడినది: ఉచ్ఛేదనము; అం. 2. షోడశసంధులు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

ఉచ్ఛిష్టపత్రము. సం. వి. అ. న ఎంగిలి విస్తరి: చూ. పుల్లియ. 2.

ఉచ్ఛిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎంగిలి:

చూ, ఎంగిలి; 2. అంటరాని వస్తువు : చూ, ఎంగిలి.

ఉచ్ఛిష్టుఁడు. సం. విశ. (అ ఆ. అ.) భోజనానంతరము నోటిని చేతులను కడుగుకొనక యశుచిగానుండువాఁడు.

ఉచ్ఛూనకము. సం. వి. అ. న. దంతక్షతము లేదింటిలోనొకటి, సంభోగాదులయందుఁ గొఱుకుట: చూ, దంతక్షతములు.

ఉచ్ఛూనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దట్టము: చూ. సాంద్రము. 2.

ఉచ్ఛ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నతి: చూ, పొడవు. 2. (చెట్లు మొదలయిన వాటి పొడవు.)

ఉచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ పుం.—పై.—

ఉచ్ఛ్రితము. సం. వి. అ. పుం. 1 దేవదారువు: చూ, సూక్ష్మదారువు; 2 ధ్వజస్తంభము: చూ, స్తంభము. 1; విశ. 3. పెరిగినది: చూ, వ్యూఢము. 4; 4. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2; 5 పుట్టినది, అంకురితము: చూ, సంభూతము; 6. క్రొవ్వినది: చూ, స్థూలము. 2; 7. గుంపుగూడినది: చూ, సమూహము.

ఉచ్ఛ్వసనము. సం. వి. అ. న. ఊపిరివిడుచుట: చూ, వాయువు.

ఉచ్ఛ్వసితము. సం వి. అ. న. 1.—పై.—; విశ. 2 ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చినది.

ఉచ్ఛ్వాసనిరోధము. సం. వి. అ న. ఊపిరి పుచ్చనీక నొప్పించెడి రోగము, ఊపిరికుట్టు: చూ, యోగము.

ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసలు పా. ఊపిరిపీల్చుట విడుచుట లోనగునది.

ఉచ్ఛ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరి విడుచుట, ఉచ్ఛ్వసనము: చూ, వాయువు; 2. ఊరట: చూ, ప్రక్రియము; 3. కటాకాది జలనిర్గమస్థలము: చూ, మరిగొమ్మ; 4. ఆఖ్యాయిక పరిచ్ఛేదము, వాస్తవార్థము గల వార్త చరితాదిగ్రంథము (ఆశ్వాసము, సర్గ. మొ.); గద్యపద్యములుగల చంపూగ్రంథభాగము: చూ, పరికథ; 5. జీవనము: చూ, బ్రతుకు. 1; 6. ప్రాణవాయువు: చూ, వాయువు; 7. ఎగఊపిరి: చూ, వాయువు.

ఉచ్ఛ్వాసావరోధము సం. వి. అ న: చూ, ఉచ్ఛ్వాసనిరోధము

ఉజ్జయిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1.=ఉజ్జేని, అవంతియను పురము, విక్రమార్కుఁడేలిన పట్టణము : చూ, దేశము; శా. 2. — (27) ఉజ్జేని తేపచుకుమారే ఏతాయేవ ఆతాయేని భాసయిన ...; సం. ఉజ్జయినీతోచపిచ కుమారపితస్సై అర్థాయ నిష్క్రమయిష్యతి ఈదృశమేవవర్గం న చాతిక్రమిష్యతి త్రీణి వర్షాణి. తెనుఁగు.—ఉజ్జయిని నుండి కూడ రాజకుమారు లందుకొఱకే పైగుణములు కలిగిన యొకనిని పంపుచుందురు. మూఁడేసి సంవత్సరము లతిక్రమింపకుండ నాతఁడిట్లు పంపుచుండును అశోకుని కళింగశాసనములు; కళింగదేశ ; రితాప్రనుబంధము. 11, 12 పొరటలు;

ఉజ్జాసనము. సం. వి. అ. న. చంపుట: చూ, వధము.

ఉజ్జి. దే. వి. జేంట: చూ, సంగడి. 5; విశ. 2. పోలిక: చూ, సమానము.

ఉజ్జీవనము సం. వి. అ. న. 1. జీవనము: చూ, బ్రతుకు. 1; 2. మరల బ్రతుకుట: చూ, పునర్జీవితము.

ఉజ్జీవించు. సం. అ. క్రి. జీవించు: చూ, బ్రతుకు 3.

ఉజ్జృంభణము. సం. వి. అ. న. ఆవులింత: చూ, పోఫిక.

ఉజ్జృంభితము. సం. వి. అ. న. చేత: చూ, పని 2; విణ. 2. విరిసినది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉజ్జ్వల. సం. వి. ఆ స్త్రీ. గ్రంథవిశేషము.

ఉజ్జ్వలత. అం. నఖక్షతము లాటిరీటిలో నొకటి: చూ, నఖక్షతములు.

ఉజ్జ్వలత్వము. సం. వి. అ. న: చూ, ఔజ్జ్వల్యము.

ఉజ్జ్వలము. సం. వి అ పుం. 1. శృంగారము: చూ, సౌందర్యము; 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము 6, విణ. 3. వెలుఁగు-ది: చూ, తగశము. 4; 4 స్వచ్ఛమైనది: చూ, ప్రసన్నము. 2; 5 విరియునది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉజ్జ్వలుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ.): చూ, వేడుకకాఁడు.

ఉజ్ఝనము. సం. వి. అ. న = ఉజ్ఝ్. విడిచిపెట్టుట: చూ, విమోచనము

ఉజ్ఝితము. సం. విణ విడిచినది: చూ, సముజ్ఝితము.

ఉజ్జే. దే. వి. అపూర్వార్థము నుత్ప్రేక్షించుట: చూ, తర్కము. 2

ఉజ్జేగము వై. వి. విడుపు: చూ, విమోచనము

ఉజ్జగించు. దే. స. క్రి విడుచు: చూ, విసర్జించు.

ఉజ్జేగింపు. దే వి. విడుపు: చూ, విమోచనము.

ఉజ్జేగిలు. వై. అ. క్రి 1. తొలఁగు. చూ, విరియు. 5; 2. ఇంకు "చెమ్మనీ, రుజ్జేగిలక." స్వా. 5, ఆ. 57: చూ, శోషించు. (రూ-ఉజ్జేగిల్లు —తొలఁగు.— "ముక్తి ద్వాపగము జ్జేగిల్లుతటి." పాండు 3, ఆ.)

ఉజ్జేగొను దే. స. క్రి. (ఉజ్జ + కొను) 1. ఊహించు. "నీ అపకీర్తి కోడఁబడు నాగాము తెలుఁగఁడు లజ్జాభిమానంబు లుజ్జేగొనఁడు." రుక్మాం. 5, ఆ. 149: చూ, సందేహించు; ఆ. క్రి. 2. ఫలపరిమితి నూహించు: చూ, ఊహించు

ఉజ్జేన. వై. వి.=ఉజ్ఝనమ్. విడుపు: చూ, విమోచనము (రూ-ఉజ్జేనము —"గీ అనిస వాసకారంబు నుజ్జేనమొనర్చి, యక్కుమారుఁడు నేమిరా యనుచునుండె" విక్రి. 3, ఆ. 112.)

ఉజ్జేనసేయు. వై. స. క్రి. (ఉజ్జనము + చేయు.) విడుచు "నీ సంధ్యాభివందన శ్రద్ధ యుజ్జెనసేయు" కాశీ. 4. ఆ. 81: చూ, విసర్జించు

ఉజ్జేని. వై. వి.=ఉజ్జయిని. అవంతి. "మ. తానే గను. జ్జేనికిఁ సమ్మతిఁ బాదుకంబువలనఁ సంతోషితస్వాంతుఁడై." విక్రి. 2, ఆ. 40: చూ, ఉజ్జయిని.

ఉజ్జాయించు. దే. స. క్రి 1. అనుమానించు: చూ, సందేహించు; 2 ఫలపరిమితినూహించు: చూ, ఊహించు.

ఉజ్జానకల్లు. ద్వ. వి. అగ్నిపర్వతమునుండి వెడలఁగ్రక్కఁబడిన రాయి: చూ, రాయి.

ఉచ్చ్వసన్న పన్నాస శా. సత్యాశ్రయ మహారాజు కుమారుఁడును కీర్తివర్మ మనుమఁడునైన ఆదిత్యవర్మ దేవశర్మ అగ్నిశర్మ యను బ్రాహ్మణులకు ముణ్డకల్లు పొల్గె అను గ్రామములను "ఉచ్చ్వసన్నపన్నాస" యను వృత్తిగ నిచ్చెనని తెలుపంబడి యున్నది రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక, 63. పొరటు.

ఉటంకము దే.వి టూకి: చూ, సంగ్రహము 2.

ఉటంకి. దే. విణ 1. రూ-ఉటంకు, చొరవ గలవాఁడు: చూ, సాహసికుఁడు; 2. రూ-ఉటంకు, ధైర్యశాలి: చూ, దిట్టఁడు.

ఉటంకించు దే. స. క్రి. టూకించు: చూ, సంక్షేపించు.

ఉటంకు. దే. విశే: చూ, రూ-ఉటంకి.

ఉటజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పర్ణశాల: చూ, గృహము.1; 2. ఇల్లు: చూ, గృహము 1.

ఉటము. సం. వి. అ. న. ఆకు (కస్వ-ఎలె.): చూ, పర్ణము 1. (చూ, ఆకు. 2.)

ఉట్టంకణము. సం. వి. అ. న. కిప్పుట: చూ, స్థాపనము.

ఉట్టంకితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్థాపింపఁబడినది: చూ, స్థాపితము.

ఉట్టి. దే. వి. 1. పడకలు లోనగునవి యుంచుటకై దారములతోఁ గ్రిందికి వ్రేలఁగట్టెడి యంత్ర విశేషము, చిక్కము: చూ, శిక్యము 1; 2. కావడిపట్టు. చూ, శిక్యము 2; 3. చింతపండు గుంజును అంటియుండెడు పీఁచు. చూ, చింతఉట్టి.

ఉట్టిఁబెట్టిన గుమ్మడికాయవలె లో. "అమ్మగువ గనుంగొనియెన్, ముమ్మరముగఁ బట్టి నామములు మైనెల్లం, గ్రమ్మికొన నుట్టిఁబెట్టిన, గుమ్మడికాయయును బోలెఁ గూర్చున్నతటిన్." వైజయంతీ విలాసము

ఉట్టికట్టుకొని యూఁగులాడుట. జా. చేవకుండుట. "ఈలోకములోనె యెల్లకాలము నుట్టిఁగట్టుకొని యూఁగులాడము." (నీతిచంద్రిక-సంధి.)

ఉట్టిచీల. దే. వి. ఇనుపరిక్కలతలయేర్పడిన చీల.

ఉట్టిపడు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నట్టుండి కలుగు: చూ, పుట్టు. 2; 2. అతిశయించు. "ఆయత బంధుర లంఘనోద్ధతిఁ గూర్చినవేగ ముట్టిపడ." శేష. 2, ఆ: చూ, ముమ్మరించు.

ఉట్టిపడుట. జా. ప్రత్యక్షమగుట, జారిపడుట. "శాంతరసమెల్ల నుట్టిపడఁగ సంగసల పొందు గొసి." విజయవిలాసము; "ఉట్టి పడటు తెందుండి వచ్చెఁగడింది విలుదోయితో రాజవీర యుగము" రామాభ్యుదయము.

ఉట్టియెక్కలేనమ్మ స్వర్గమునకెక్కునా. లో. ఎక్కనే యెక్కలేదు అనిభావము.

ఉట్టు. దే. వి. 1. ఉప్పు పండఁదగిన నేల: చూ, భూమి 1; 2. ఉప్పురాసులుండు చోటు, నట్టు: చూ, భూమి. 1; 3. బాలక్రీడా విశేషము, ఉప్పట్టు: చూ, బాలక్రీడ; అ. క్రి. 4. కాలు. "గీ ఆర్చి నెత్తురుట్ట నమ్మస్తకము పట్టి, కొని యతం డుదాత్తఘోరభంగి, బ్రిమరి పాటికురుస్రుపాలకు నగిదంబులందు లైచి యిట్టులనియె నధిప" భార. ద్రో. 5, ఆ. 205; భాగ. శాం. 8, ఆ.21: చూ, స్రవించు.

ఉట్రివడియము. ద్వ వి. 1. ఒకరకము వడియము: చూ, వడియము; 2. ఒకరకము పిండివంట: చూ, భక్ష్యము

ఉట్లబొద్ది. దే వి. ఒకానొక చెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఉఠాణి. దే. విశే. ఉన్నతము, గొప్ప: చూ, పొడవు. 2.

ఉడకఁబెట్టు ద్వ. స. క్రి ఉడుకునట్లు చేయు: చూ, ఉడికించు. 1.

ఉడత. దే వి రూ-ఉడుత: చూ, చిక్రోడము (వీఁపున మూఁడు నిడుపుగీఁతలు గల జంతువు.)

ఉడాములు. వా. దాఁట్లు "నాలుగు ఉడాములు వేసినాఁడు."(గోదావరిజిల్లాలోవాడుక.)

ఉడాయించు. హిం. క్రి. పాఱిపోవు, హరించు, ఎగిరిపోవు.

ఉడాయింపు. వా. పాఱిపోవుట. "వాఁడు కనిపించకుండఁగ ఉడాయించినాఁడు."

ఉడి. దే. వి. పొల్లు: చూ, వ్యర్థము.

ఉడికించు. దే. స. క్రి. 1. (పిండి) ఉడుకునట్లుచేయు: ఉడకఁబెట్టు; 2. బాధపెట్టు: చూ, బాధించు; 3. అవమానపఱచు: చూ, భంగించు.

ఉడికిలించు. దే. స. క్రి. నొప్పించు : చూ, బాధించు.

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. తపించు : చూ, సంతాపించు.

ఉడిగము. దే. వి. రూ-ఊడిగము, పరిచర్య. "మహాస్రగ్ధర. "అత్యర్థులకుంబు త్తెంచె భూనాథుసతియుడిగపుంబోయజాతాక్షి చేతన్" నై. 8, ఆ, 22: చూ, శుశ్రూష.

ఉడిగించు దే. స. క్రి. అడ్డగించు: చూ, నిరోధించు.

ఉడివోనిపల్కులు. దే. వి. బ. మొదటి మినుకులు: చూ, వేదము.

ఉడివోవు. దే. అ క్రి. (ఉడిగి + పోవు.) 1 తొలగు "క. అడిసిగ్గులు తమకంబులు,నుడివోవగఁ గేలికడఁక లొదవఁగ." మార్క 8, ఆ. 195 చూ, విరియు. 5; 2. ఆఱడిపడు : చూ, వ్యర్థమగు

ఉడుఁబోతు. దే. విణ (ఉడుగు + పోతు.) ఉడుగువాఁడు: చూ, విరతిశీలుఁడు. (ఉడుకుడుకుఁబోతు లోనగునది.)

ఉడుఁబోతుపిందె. ద్వ. వి. కాపు ఉడిగినపిమ్మట చెట్లయందుకలిగెడు పిందె "చెట్టుచచ్చు కాలమున కుడుఁబోతుపిందెల" ను లోకోక్తి.

ఉడుక. వై. వి.= హుడుక. రూ- ఉడుక్క. చూ, వీణె.

ఉడుకాటము. దే. వి. వంట కాగుట, ఉడుకుట: చూ, సూపకారము.

ఉడుకాఁడు. దే. అ. క్రి. తపించు: చూ, సంతాపించు

ఉడుకు. దే. వి. 1. తాపము:చూ, సంతాపము; 2. వంట: చూ, సూపకారము; అ. క్రి. 3. తపించు: చూ, సంతాపించు;4.(అన్నము) పచనమగు: చూ, వంటయగు.

ఉడుకుఁబోతు. దే. విణ. (ఉడుకు + పోతు.) అసహనుఁడు: చూ, సూయకాఁడు.

ఉడుకుట. దే వి. 1: చూ, ఉడుకాటము; 2. తపించుట. చూ, సంతాపము; 3. అసహనత్వమువలనఁ గోపముఁజెందుట; 4. ఎసరు కాఁగుట, అన్నము ఉడుకుటలోనగు ధ్వన్యనుకరణము "తుకతుకమని, కుతకుతమని, తెకతెకమని యుడుకుట." చూ, హాహాకారా.

ఉడుకువ. దే. వి. ఊఱట. "సీ. వారిపొదలెడి వనమునందడఁబడి యురియుచు నునికికి నుడుకువయును." భార విరా. 2, ఆ 315:చూ, విశ్రాంతి. 2.

ఉడుక్క వై. వి.= హుడుక్క: చూ, రూ- ఉడుక.

ఉడుగర దే వి. 1. పొడవగు బట్ట : చూ, వస్త్రము; 2. కానుక "గీ కడఁకరాసింగము నకుడుగర లొసంగె." అచ్చ. యు, కాం. 525. చూ, లంచము; 3. బహుమానము, ఇనాము "వరాముండతని గాఁగిటంజేర్చి గారవించి యుడుగరలిచ్చి యనిచిన" య. 3, ఆ 27 చూ, మర్యాద.

ఉడుగు. దే. అ క్రి. 1. కృశించు: చూ, వడియు. 3, 2. చాలు: చూ, పర్యాప్తమగు; 3.రూ-ఉడువు. త్యజించు. "ఉత్పలగంధిన న్నుడిగి యొడ్లను బంపుము." భార. విరా 2, ఆ. 93. "క. ఉడుగునె క్రతువులఁ దపముల." వేమన 496: చూ, విసర్జించు

ఉడుగువాఁడు. ద్వ వి: చూ, ఉడుఁబోతు.

ఉడుత. దే. వి: చూ, రూ- ఉడత. (వీఁపున మూఁడు నిడుపుగీఁతలుగల జంతు విశేషము.)

ఉడుతకునుడుతభక్తి. లో. తనశక్తికి సరిపడినపని భక్తితోఁజేయుట (దీనికి కథకలదు)

ఉడుతచీర. దే వి. చిత్రవర్ణవస్త్రవిశేషము: చూ, వస్త్రము.

ఉమతచాపంచు. దే. వి. వస్త్రాంచలవిశేషము: చూ, బద్దె 1.

ఉడుపకుక్క. ద్వ. వి. (ఉడుము + కుక్క.) ఉడుము మొదలగువానిని వేటాడెడు శునకము, మొఱసడము. "క. బోగిలములు మొఱసడములు, సొగెగలసి చాపముక్తశరగతినందా, బోగిలము లెదిరెఁబందులకై గోధాదికము గాలికడరె నితరముల్." స్వా. 4, ఆ 41. (మఱియొకచో చెప్పఁబడినపుడు. "గీ. మన్న బోగిలములఁ గూడి వచ్చియట్టి, యుడుపకుక్కలు కుందేళ్ళఁ గుందురువుల, నుడుములఁ గ్రహింపఁ బుట్టల కడలఁ బొదల, గిరులసరియలఁ బసివట్టి తిరుగుచోట" స్వా. 4, ఆ. 51): చూ, శునకము

ఉడుపప్లి. ద్వ. వి: చూ, గాథేరము

ఉడుపము. సం. వి. అ.న. తెప్పమ్రాను, ప్లవము. చూ, దోనె. 1

ఉడుపు. దే. వి 1 ఒకరకము బట్ట చూ, వస్త్రము; పేరి 2. ఉడుగఁజేయు. చూ, నిరోధించు.

ఉడుపుడు. సం. వి. అ. న. 1. చంద్రుఁడు: చూ, చంద్రుఁడు; 2. అంబుధిపతి ఋఁడు: చూ, వరుణుఁడు. 1.

ఉడుపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. అశోకము*: చూ, హేమపుష్పము; 2 తామర*: చూ, పద్మము. 1; 3 దాసనము*: చూ, హాయ జీవన మారకము.

ఉడుము. దే. వి. గోధిక: చూ, తేలుమేపరి. (బల్లివంటి రూపముగల ఒక పెద్దజంతువు.) "ఆ ఉడుముతోఁకఁబట్టి యురిదిగాలాగిన." వేమన. 497.

ఉడువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ, న. 1. ఒక నక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1, దే స. క్రి. (1) రూ-ఉడుగు. త్యజించు. "ఉ. వింత యొకానుశక్తినుడివింపఁగ శక్యమె యెట్టివారికిన్" భార. ఆది. 7, ఆ. 59: చూ, విసర్జించు.

ఉడుసర దే. వి. కాఁచి*: చూ, వాయసి.

ఉడుక్కువ దే. వి. ఉడుకుట. "సీ. బలవదురోయఁ పాండవులవారొక యుడుక్కువలేని త్రిమ్మటన్, బలమతి వస్త్రత్వములపాల్పడి వచ్చినచోటఁ బూరియున్, మొలవదె." భార. విరా. 3, ఆ. 96: చూ, విశ్రాంతి. 2

ఉడ్డ. దే. వి. 1. రూ-ఉడ్డా. రాసి. చూ, రాశి. 1; స. 2. రూ-ఉడ్డా చతుస్సంఖ్య: చూ, నాలుగు.

ఉడ్డకేలుగలాఁడు ద్వ. వి. చతుర్భుజుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. (ఇట్లు ఉడ్డకేలువేలుపు.)

ఉడ్డమోము వేలుపు. ద్వ వి. నలోమ్ముదేవర: చూ, బ్రహ్మ. 1.

ఉడ్డా: చూ, రూ-ఉడ్డ.

ఉడ్డాచేయు. దే. స క్రి రాసినుండి గింజ తేలుట.

ఉడ్డాడించు గ్రా. స క్రి. కంగారుపెట్టు: చూ, సంక్షోభించు.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "ద్వి. వేగనం దునిపల్లె వెఱచి యుడ్డాడ, నలయశవర్షింపఁ డని పల్కి యనుప." భాగ. 10. స్కం: చూ, సంక్షోభించు.

ఉడ్డామరుఁడు. సం. వి. అ పుం. నేరుపరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉడ్డీనము సం. వి. అ. న. ఎగవు, నెగవు, పైకెగురుట. (పక్షిగతి విశేషము:-ఉడ్డీనము=పైకెగురుట, ప్రడీనము=మొదటిఎగురు, సండీనము=చెట్టు మొదలైనవాని మీఁదికెగురుట, ఉత్క్రమణము=మీఁదికిఁ బోవుట.) చూ, పల్టీ. 1.

ఉడ్డుకొను. దే. అ క్రి. ఊపిరి త్రిప్పలేక బాధపడు. "వ. ఉదవాసక్లేశంబున నుడ్డుగుడిచి వెలుపలికిఁ బుటమెగయుచు." పాండు. 3, ఆ. 150: చూ, సంభ్రమించు. (రూ. ఉడ్డగుడుచు)

ఉడ్డపల్లంచి. ద్వ. వి. బాలికా క్రీడావిశేషము: చూ, బాలికాక్రీడ.

ఉణుజు. దే. వి. ఒకరకము చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఉత్. సం. ఉప. 1. ఉచ్ఛ్రయము=ఇచట 'ఉత్' అనునది ధాత్వర్థమును సమూహము అను నర్థముగా మార్చినది; 2. ఉచ్చారణము=ఇచట ధాత్వర్థమును పలుకుట అను నర్థముగా మార్చినది; 3. ఉచ్ఛిష్టము=ఇచట ధాత్వర్థమును ఎంగిలి యను నర్థమునకు మార్చినది; 4. ఉజ్జీవము=ఇచట వ్యర్థమయినది; 5. ఉల్లాసము=ఇచట ధాత్వర్థమును సంతోషమను నర్థమునకు మార్చినది; 6 ప్రకాశము; 7. ఓంకారము రెండు ధాతువుల నుండియు ఒక ఉపసర్గనుండియు సిద్ధమగుచున్నదని మాండూక్యాద్యుపనిషత్కారుల మతము. "అవ" ధాతువు నుండి "అ" "ఉత్" అను ఉపసర్గనుండి "ఉ" "మా" లేక "మీ" ధాతువునుండి "మ" కలసి "ఓమ్" అగుచున్నది. (చూ, ఓమ్.)

ఉతక. దే. వి. ఉత్తరాని తిరిగాడు తొయ్య. రూ-ఉదక: చూ, జోలుమారిన

ఉతము. సం.విణ (అ. ఆ. అ.) నేయఁబడినది కుట్టఁబడినది. (వస్త్రాది.), రూ-ఊతము: చూ, మ్యూతము.

ఉతాహో. సం. అవ్య. 1. అహో: చూ, యద్వా; 2. ప్రశ్నార్థకము: చూ, ప్రశ్నము. 3: చూ, విచారము.

ఉతికించు. దే. స. క్రి. ఉతుకునటులఁ జేయు.

ఉతుక. దే. వి. చూ, ఉతక. "ఆ. ఉతుకలోని తలుపునూగించి పెట్టెడి, పదునెత్తింగి లోన బట్టుపట్టు, మతినిఁ గూడిమించి మర్మంబుఁ గానరో, విశ్వ..." వేమన. 508.

ఉతుకు దే. స క్రి. రూ-ఉదుకు: చూ, ఫులుము. 4.

ఉతుకుట. దే. వి. క్షాళనము, కడుగుట: చూ, ప్రక్షాళనము.

ఉత్క. సం. వి అ. స్త్రీ. సంకేతస్థలమునకు నాయకుఁడు రాకుండుటను చెంచుచున్న నాయిక చూ, స్త్రీ.

ఉత్కంఠ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. ఇష్టవస్తు సంప్రాప్తియందలి వేగిరపాటు, తహతహ: చూ, వ్యసనము; 2 జీలుగు *: చూ, సితవీర్య.

ఉత్కంపించు సం. అ. క్రి. ఆకంపించు చూ, వణఁకు. 2.

ఉత్కలికజవిభాష. అం. ద్రావిడి. (చూ, భాష. 1.)

ఉత్కటదంతుఁడు. సం. వి అ. పుం దంతురుఁడు: చూ, మిట్టపండ్లవాఁడు.

ఉత్కటము. సం.వి. అ న 1 లవంగపుపట్ట*: చూ, వరాంగకము; 2. కరాపువు *: చూ, లవంగము; 3. ఏనుఁగుమదము: చూ, మదము. 1; విణ. 4. అధికమైనది: చూ, హెచ్చు. 1; 5 మదించినది: చూ, మదము. 1; 6. వెలికిలినది చూ, ఉత్తానము.

ఉత్కటుఁడు. సం, విణ. (అ. ఆ. అ.) మదించినవాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు: చూ, మత్తుఁడు.

ఉత్కము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ఉత్కంఠ కలది.

ఉత్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంపు: చూ, సమూహము; 2. ప్రోవు: చూ, రాశి. 1.

ఉత్కర్షము. సం. వి. అ. పుం 1. మేలు: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 2 అతిశయము: చూ, హెచ్చు 2.

ఉత్కల. సం వి. ఆ. స్త్రీ. జీలుగు *: చూ, స్వర్ణపుష్పి.

ఉత్కల (శ) కైశికిజభాషలు అం ఇవి రెండు.- మాళవ, భిన్నావళిత: చూ, భాష. 1.

ఉత్కల (శ) దేశచరిత్ర. శా. (మ॥ రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు, ఎం. ఏ, ఎల్. టి.) ఋగ్వేద కాలమున నుత్కలనామముండినట్లు తెలియదు కాని రఘువంశ కావ్య కాలమున నుత్కలదేశమేర్పడి యుండెను...గంగానది, మహానదుల మధ్యదేశ ముత్కలమనియు పిలువబడెను ఉత్కలింగములోని పశ్చిమమున నోడ్రులుండిరి. ఇత్యాదివివరములు. కళింగ దేశచరిత్ర. 557 లు 676. పారటలు.

ఉత్కల (శ) దేశము. శా. 16. దేవేంద్రవర్మ కంబకాయశాసనము (మ- రా- శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు.) ఈ శాసనమున మూడు రాగిరేకులు కలవు...అక్షరములు పాంకముగనుండక కొంకిరిగీతలవలె నుండును భాష సంస్కృతము. భాషయు వ్రాతయు కూడ చాల పాడుగానున్నది శాసనభాషలో ప్రాకృతచ్ఛాయ నొందు. దీనిననుసరించి ప్రాయుముగ లేఖకుడు ఉత్కలదేశనివాసుడై యుండునని యూహింపదగును...దానమును గురించి చెప్పబడిన పిదప నానమొసంగిన గ్రామమునకు సరిహద్దులు చెప్పబడెను. కళింగదేశ చరిత్రానుబంధము. 79 పారట, (ఇందును గురించి విశేషాంశములు అందు గలవు)

ఉత్కల (శ) దేశస్త్రీ అం. దేశస్త్రీలు యిను పదినలుగురిలో నొకతె: చూ, స్త్రీ.

ఉత్కలనము. సం. అ. వి. న. పెండ్లివేడుక.

ఉత్కలపతి. శా. అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనము. (మ. గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు, బి. ఎ, ఎల్. టి) ఈ శాసనము గూడ అయిదురేకులు గలదే...సం. 102 బిభ్రతి పూర్వా స్యాందిశి పూర్వా ముత్కల పతిం రాజ్యే విధాయాద్భుతం పశ్చా త్పశ్చిమ; 103 దిక్తటే విఘటితం వేంగీశ మప్యేతయోః లక్ష్మీభందన మాలికామివ జయశ్రీ; 104 తోరణ స్తంభ యోర్బద్ధ్వా తిష్ఠ సమిద్ధ కీర్తిర్విభవ శ్రీగంగచూడా మణిః॥ స. తెనుగు తర్జుమా.—మొట్టమొదట తూర్పుదిశయందు రాజ్యభ్రష్టుడైన ఉత్కలపతిని రాజ్యమందుమరల నిలువబెట్టి, పిమ్మట బశ్చిమదిశయందు నిఘటితుడైన వేంగిరాజును కూడా ఉన్నతిని నిలువబెట్టి వర్ధిల్లుతూ ఉన్న కీర్తివైభవముగల ఏ శ్రీ గంగచూడామణి జయలక్ష్మియొక్క తోరణ స్తంభముల వలె నున్న ఆ ఇద్దఱి (రాజుల) యొక్క లక్ష్మి నిన్ని భందనమాలికను (మంగళతోరణము) కట్టేటట్టు కట్టెనో; కళింగ. అనుబంధము.78. పుట; 19. నరసింహదేవుని కెందుపట్న తామ్రశాసనము (మ- రా- శ్రీ చిరావూరి ఆత్మారాంగారు బి. యే. బి. ఎల్.) ఈ శాసనమున 7 రేకులు గలవు ..రేకులు, 18$\frac{1}{2}$ అం. పొడవున్ను, 8$\frac{3}{4}$ అం. వెడల్పున్ను, 1/5 అంగుళము దళసరియున్ను గల్గియున్నది... ఉత్కళ దేశాధీశుండును, గంగవంశీయుండును నగు రెండవ నరసింహదేవుడు ఈ శాసనమున పేర్కొనబడిన ఏడర, లేక ఏడ్డార గ్రామమును, సుసైల్ గ్రామమును తన 21వ రాజ్యసంవత్సరమున అనగా క్రీ. శ. 1295 వ సంవత్సరమున భీమదేవశర్మ యను బ్రాహ్మణునకు చంద్రగ్రహణ కాలమున దానమిచ్చెను. కళింగ. అనుబంధము. 88 పారట.

ఉత్కలము. అం. ఒకానొక దేశము. చూ, దేశము.

ఉత్కలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తహతహ: చూ, వ్యసనము; 2 అల: చూ, వీచి. 1; 3. పెద్దఅల: చూ, వీచి. 1; 4 మోదుగు మొగ్గ తొడగడము: చూ, అంగారితము. 1; 5. మోదుగుమొగ్గ: చూ, మోదుగు; 6. భ్రూనేత్రాది వికారములచేత ఎక్కుఁగా తెలియఁదగిన మనోవికారము: చూ, హేల.

ఉత్కలితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంకలితమునకు మూలముతీయునది.

ఉత్కలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ): చూ, ఉత్కలుఁడు.

ఉత్క(ళు)లు. శా. కళింగ దేశ చరిత్ర. (స.రాళ్ళ బండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఏ, ఎల్. టి.) క్రీస్తుశకమునకు పూర్వపుచరిత్ర.— మహాభారత భీష్మపర్వమందు ఉత్కళులు పేర్కొనఁబడిరి. కళింగ. 438 పొరట; కళింగరము. (శ్రీయుత గాదె నరసింగరావుగారు, బి. ఎ. ఎల్. టి.) రఘువంశము నాల్గవసర్గయందీక్రింది శ్లోకము గలదు.—"సతీర్త్వాకపిశాం సైన్యైః బద్ధద్విరద సేతుభిః ఉత్కలైదర్శితపథః కళింగాభి ముఖోయయౌ॥ 38.

ఈకపిశానది ప్రస్తుతము మిధునపురం జిల్లాలోని కాశాయియనునది యని కొందఱు చెప్పినారు. ఆకోశాయినదికి దక్షిణమున నుత్కలమున్నది. ఆఉత్కలులుదారి చూపింపఁగా కళింగమునకు వెళ్ళెను....గాన ఉత్కలమునకు దక్షిణముగా నున్నది కళింగ దేశమని చెప్పవచ్చును. ఇత్యాది. కళింగ 177. పొరట.

ఉత్కళిక. పా. మాలికావృత్తములలో నొకవృత్తము. చూ, వృత్తము. 1.

ఉత్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము పొడవుగా రాసిపోయుట: చూ, నికారము; 2. ధాన్యము మీఁదికి తూర్పెత్తుట, ఎగరఁబోఁత. చూ, నికారము.

ఉత్కారిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఉండ్రాళ్ళు, బిళ్ళకుడుములు మొ. భక్ష్యవిశేషము: చూ, భక్ష్యము.

ఉత్కీర్ణ. అం. ముఖరజ్జువులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ముఖరజ్జువులు

ఉత్కీర్ణము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) గీఁకఁబడినది: చూ, ఉల్లిఖితము.

ఉత్కుఁడు సం. విశే. (అ ఆ. అ.) 1: చూ, ఆనందుఁడు; 2. ప్రియవస్తువు నెప్పుడు దొరకునో యను తపనకలవాఁడు: చూ, ఉన్మనుఁడు.

ఉత్కూటము. సం. వి. అ. న. గొడుగు: చూ, ఛత్రము.

ఉత్కృతము. సం విశే. (అ ఆ. అ.) బాహ్యగతికై చేతులు తట్టుట.

ఉత్కృతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, ఇరువదియాఱు; అం. 2. గతిధ్వనులు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, గతిధ్వనులు; అం. 3. చందస్సులిఱువదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఛందస్సులు.

ఉత్కృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. మేలుచేయు: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 2 గాయకదోషములు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, గాయకదోషములు.

ఉత్కోచము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఉపధ, కానుక: చూ, లంచము; 2.రూ- ఉత్కోశము, పుష్పాదివికాసము: చూ, వికాసము.

ఉత్కోశము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ- ఉత్కోచము. 2; 2. కోపము : చూ, కోపము

ఉత్క్రమణము. సం. వి. అ. న మీఁదికిఁబోవుట: చూ, పల్లటీ. 1.

ఉత్క్రాంతి. పా. పరిణామవాదమునే ఉత్క్రాంతి వాదమందురు. (చిం వీ. పరిణామవాదము. 5. పొరటు)

ఉత్క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. 1 కృష్ణలోహితవంచు చరణకలహంస, నలుపు ఎరుపైన ముక్కు కాళ్లుగల అంచే యను పులుఁగు: చూ, పెన్నడపులుఁగు; 2. కాకి: చూ, వాయసము 1; 3 టిట్టిభము: చూ, లకుముకి; 4. గోరువంక: చూ, శారిక. 1; 5. దీర్ఘకోపము: చూ, రోషము; 6 అధికముగా ఏడ్చుట; ఆర్తకంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2

ఉత్క్రౌంచము. సం. వి. అ. న. అధికముగా క్రౌంచములుగల వనము.

ఉత్క్రౌర్యము. సం. వి. అ. న. మిగుల క్రౌర్యముగలది.

ఉత్క్షిప్త అం. ముఖరజ్జువులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ముఖరజ్జువులు.

ఉత్క్షిప్తము. సం. విణ (అ. ఆ అ.) 1 ఎగజిమ్మఁబడినది: చూ, ఉదంచితము; అం. 2. శిరః క్రియలు పదునేడింటిలో నొకటి: చూ, శిరః క్రియలు; 3. శిరోభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, శిరోభేదములు.

ఉత్క్షేపణము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యజనము; చూ, విసనకఱ్ఱ; 2. ముసలము: చూ, రోఁకలి; 3. తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధ కర్మములలో నొకటి: చూ, కర్మములు.

ఉత్క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పైకిపోవఁజిమ్ముట: చూ, ఎగజిమ్ముట; 2. నిద్రలో నులికిపడుట: ఉదరిపాటు, ఉలికిపాటు; అం. 3. భ్రూక్రియలు ఏడింటిలో నొకటి: చూ, భ్రూక్రియలు.

ఉత్ఖాతము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుఁగుక్రీడ, గజక్రీడ: చూ, హస్తి 2. ఇఱుకుపోటు: చూ, స్థలము, 1; విణ. 3. పెల్లగింపఁబడినది: చూ, ఉన్మూలితము.

ఉత్ఖాతదంష్ట్ర భుజగన్యాయము. పా. కోఱలు తీసినపాము పైకి భయంకరముగాఁ గాన్పించుటయేఁ గాని కరువలేదనురీతి.

ఉత్త. దే. విణ. ఉత్తది: చూ, శూన్యము 1, "ఆ. ఉత్తఱిత్తి దీనిపొత్తున జీవుండు." వేమన 498; 499; 500;

ఉత్తండకి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. బండిగురివెంద *. చూ, తులాబీజము.

ఉత్తండములు. దే. వి. బ. ఆఁడువారి మెడనగలలో నొకరకపు నగ, రూ-ఉత్తండాలు: చూ, భూషణము. 2.

ఉత్తండాలు. దే. వి. బ.—పై.—

ఉత్తంభనము. సం. వి. అన. 1. నిలుపుట: చూ, నిష్ఠ; 2· చూ, పొడిగించుట; 3. అవలంబించుట.

ఉత్తంభించు. సం స. క్రి 1. ఉత్తంభించు: చూ, నిలుపుచేయు; 2. పొడవగునట్టుల జేయు: చూ, పొడిగించు.

ఉత్తంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 నిలుపఁబడినది; 2 పొడిగింపఁబడినది.

ఉత్తంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1 పూఁగమ్మ, చెవినగ: చూ, భూషణము. 2. 2. సిగబంతి: చూ, భూషణము. 2; 3. కిరీటము, బొమిడికము: చూ, సీసకము. 1.

ఉత్తప్తము. సం వి. అ. న, 1. ఎండినమాంసము: చూ, మాంసము; 2. ఇనుపసలాకయందు గ్రుచ్చి కాల్చెడు మాంసఖండము : చూ, మాంసము; విణ. 3. కదలినది చూ, ఉల్లలితము; 4. కాఁచఁబడినది: చూ, తప్తము 5. తపింపఁజేయఁబడినది : చూ, తప్తము; 6. తడుపఁబడునది, ఉత్క్షిప్తము: చూ, స్తిమితము 2.

ఉత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచి నడవడిక గల ఆఁడుది, కులవుఁటాలు: చూ, స్త్రీ; 2. చిఱుపాల *: చూ, మనుపాల; 3. నేల యుసిరిక *: చూ, భూమ్యామలకి; 4 సమస్త నాయికల విషయమై యాసింతమును జేయున ట్టిదిగాను బిన ప్రియుని విషయమునందు మేలుచేయు నాయిక: చూ, స్త్రీ; విణ. 5. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము; 6. యోగ్య మైనది: చూ, యోగ్యము. 2; 7 కడపటిది: చూ, తొసి. 2

ఉత్తమకన్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుట్టుపు *:చూ, విపాణి.

ఉత్తమక్షేత్రములు. అం. లలాటము, భుజమధ్యము, మధ్యము. (3.)

ఉత్తమగ్రామనివాసము అం. మదములు యెనిమిదింటిలో నొకటి చూ, మదములు.

ఉత్తమపాత్రిలు అం రాజామాత్యాదులు.

ఉత్తమపురుషలు. పా. ని- ను- ము- ము ఉత్తమ పురుషలు. "రక్షించితిని, భరింపఁగలను, వండితిమి, అనుచున్నాము."

ఉత్తమపురుషసర్వనామము పా. నేను: చూ, ఉత్తమము. 4.

ఉత్తమమనువు. అం. మనువులు పదునలుగురిలో నొకఁడు: చూ, మనువులు.

ఉత్తమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 2. చుంబనములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, చుంబనములు; 3. హస్తక్షేత్రములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు; 4. పురుషములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, పురుషములు.

ఉత్తమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అప్పుల వాఁడు: చూ, ఋణదాత.

ఉత్తమవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుట్టుపు. (కన్న-కుసటి, గరిడ.) * : చూ, విపాణి.

ఉత్తమస్త్రీసామాన్య లక్షణములు. పా. శరీరము మొగము తల ఆఁడతనము నిద్ర కొద్దిఁగలిగిన ప్రశస్తములు, బలిసినఁబొడలు, బలిసిన చెక్కులు సమములై తెల్లనగుపలువరుసయును, తామరరేకులఁబోలు కన్నులు, దొండపండు వంటి పెదవి అతిస్థూలము కాకున్నము గాని ముక్కు, ఏనుఁగు నడక, కుడిసుడిఁగల బొడ్డు, నునుపగు దేహము, సొగసగు రూపము, మెత్తనగు విశాలజఘనము, సుస్వరము, మంచితలవెండ్రుకలు, కరకుంభములవంటి చేనులు, రావిచిగురుఁబోలిన భగము, తాఁబేలు వీఁపువంటి పిఱుదులు నుదురును, ఎఱ్ఱనగు నాలుక, లేడి పోఁపులు, లేడికన్నులు, కృశమైన కడుపుఁ గలుగు నగువ- పుత్రిభోగ భాగ్య సుఖము లనుభవించును.

ఉత్తమాంగము. సం. వి. అ. న. 1. తల: చూ, శిరము.1; 2. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 3. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; 4. గరుత్మంతుని యిల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఉత్తమాంగుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తగినవాఁడు: చూ, పూజితుఁడు. 1; 2. అభిజాతుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 3. శ్రేష్ఠముఖముగలవాఁడు: చూ, వరాననుఁడు.

ఉత్తమాంశ. పా. ఏగ్రహంబునకైనను షోడశవర్గ చేయఁగా మూఁడు వర్గంబులు స్వవర్గంబులు వచ్చెనేని నుత్తమాంశయగును.

ఉత్తమాట. దే. వి. కోలాహలము, బకాఱులు. "ఉత్తమాట చెప్పవలదు.": చూ, మాట. 1.

ఉత్తమావర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రిఫలము(కరకతాడి ఉసిరికలు.): చూ, ఫలత్రయము.

ఉత్తమాహము. సం. వి అ. పుం. సుదినము: చూ, వాసరము.

ఉత్తమము సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) తడిసినది: చూ, స్తిమితము. 2.

ఉత్తముఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) 1. అభిజాతుఁడు "ఆ. ఉత్తముని కడుపున నోగు జన్మించిన, వాఁడు చెఱుచు వానివంశ మెల్ల." వేమన. 505: చూ, సజ్జనుఁడు; 2. అగ్రగణ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2; అం. 3. చతుర్దశమనువులలో నొకఁడు: చూ, మనువులు.

ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అర్యమ్ణి: చూ, నక్షత్రము. 1, 2. ఉత్తరపుదిక్కు: చూ. దిక్కు. 1; 3. దిక్కులు ఎనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తరము. 6; 4 దిశలు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తరము; 5. విరాటుని కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1; 6 గోస్తనీద్రాక్ష *: చూ, ద్రాక్షపండు; అం. 7. శాస్త్రప్రవర్తకులలో నొకతె చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

ఉత్తరంగము. సం. వి అ. న. 1. అడ్డకమ్మి: చూ, లచ్చికమ్మి; విణ. 2. లేచుచున్న అలలుఁగలది: చూ, వీచి. 1.

ఉత్తరకళింగము. చా. (శ్రీమాన్ కిడాంబి రాఘవాచార్యులు గారు, ఎం. ఎ., బి. ఎల్.,) త్రికళింగ దేశమును నిర్ణయింపుచు చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు గంగానది మొదలు కటకమువఱకు ఉత్తరకళింగమనియు, కటకము మొదలు మహేంద్రగిరివఱకు మధ్యకళింగమనియు, మహేంద్రగిరి మొదలు గోదావరివఱకు కళింగమనియుఁ దెలిపియున్నారు. ఉత్తరకళింగమే నేటి పరిభాషయందు ఉత్కళ శబ్దమైనదనియు, మధ్యకళింగము కన్యోధదేశమనియు, వారి మతము. కళింగదేశచరిత్ర 241. పా రటు; (శ్రీయుత రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు ఎం. ఎ., ఎల్. టి.) "అనంతవర్మ మొదలు, నాల్గవ భానుదేవుని వఱకునుగల 15 రాజులు ఉత్తరకళింగము లేక ఒరిస్సాయందే తమ రాజధానిని స్థిరపఱచుకొనుటచేతను, ఉత్తరమున గంగానది వఱకును, పశ్చిమమున దక్షిణకోసలము వఱకును, తమ రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేయుటచేతను విశేషముగా వారి రాజ్యమందలి ప్రజలోద్ధురులై యుండుటచేతను, వారి చరిత్ర వేఱుగా ఉత్కళదేశచరిత్ర లేక ఓఢ్రదేశచరిత్ర అను పేరుతో వ్రాయ నిశ్చయించితిని." కళింగ. 526; "రాజరాజు తిరువాతి యాతని కొడుకు అనంతవర్మ చోడగంగదేవుఁడు శా॥ శ. 999 లో రాజ్యమునకు వచ్చి, 70 సం॥లు పైగా రాజ్యముచేసెను ఈతఁడే ఉత్తరకళింగము లేక ఓఢ్రదేశమును క్రీ॥ సం॥ 1132 లో జయించెను. గనుక, ఈతనియొక్కయు, ఈతని తర్వాతి రాజులయొక్కయు చరిత్ర "ఉత్తరకళింగ లేక ఓఢ్రదేశచరిత్ర." యను వేఱొక వ్యాసమున తెలుపఁబడును." కళింగ. 536. పొరటు

ఉత్తరక్రీడ. అం. జన్యతాళములు తొంబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, జన్యతాళములు.

ఉత్తరకుమారప్రజ్ఞలు. లో. కొనసాగని మాటలు, డాంబికములుకొట్టుట.

ఉత్తరకురువు. సం వి ఉ పుం. భూమియొక్క నవవర్షములు. (చూ, ఇలావృతము): చూ, వర్షములు.

ఉత్తరకోశము. సం. వి. అ. పుం. అయోధ్య: చూ, దేశము. (అయోధ్య.—పూర్వచాళుక్యుల చరిత్రము. క్రీస్తుశకము 609 మొదలుకొని 1200 వఱకు. (భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు బి. ఎ., బి. ఎల్.) "ఇట్టి గాథ బిల్హణకవి తన విక్రమాంకదేవ చరిత్రమునందు మనోహరముగఁ జొప్పించియున్నాఁడు. "ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రాతఃకాల

కృత్యములు నిర్వర్తించుచుండ నప్పటికి నిందురుఁడు చేసుదెంచి ప్రపంచమున నేయను ష్యుఁడును యజ్ఞయాగాది క్రతువుల నాచరించి దేవతలకు హవిర్భాగముల నొసంగకుండుటఁజేసి పాపము వర్ధిల్లుచున్నదని మొఱపెట్టుకొనియెనఁట! అంతట బ్రహ్మదేవుఁడర్ఘ్యమిచ్చునిమిత్తమై యుదకముపట్టియుండిన తన చులుకము (పుడిసిట) కేసి చూచెనట! అంతటా చులుకమునుండి మహాయోధుఁడొకఁడు జనించి చాళుక్యవంశమునకుఁ గర్త యయ్యెనట!" అతని వంశమునందు కొంత కాలమునకు హారీతుఁడు మానవ్యుఁడు అను నిరువురు మహాయోగులు జన్మించి జగద్విఖ్యాతిఁగాంచిరి. వీరి మొదటి రాజధాని అయోధ్యానగరముగా నుండెనట. ఇది ఉత్తరకోశము.) రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక. 2 పుట.

ఉత్తరక్రియ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. మృతులకుఁ జేసెడి అపరకర్మ, అపరక్రియ: చూ, కర్మములు; 2 తరువాతి చేయు పని.

ఉత్తరక్రీడ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. తాళప్రాణభూతమైన యొకానొకకళ: చూ, తాళము 2.

ఉత్తరక్షణము. పా. తరువాతి సెకను, ముందు సెకను.

ఉత్తరవానచిరోత్తరగంప. లో. ఉత్తరకార్తెలో వరిలోనగు వ్యవసాయపు పనులు ఆఖరుగాన పిదప పైరుగింజెలులోనగు పి చేల్లుటకు సిద్ధపడుమని భావము.

ఉత్తరడొక్కరము. వై. వి. = ఉత్తరదోః కరః, మల్లబంధవిశేషము: చూ, మల్లశాస్త్రము.

ఉత్తరణము. సం వి అ. న. దాఁటుట: చూ, లంఘు.

ఉత్తరదోఃకరము. సం. వి. అ. న.= ఉత్తరడొక్కరము. "శ్లో. గ్రీవాయాశ్చ భుజాయాశ్చ ప్రాశ్రీవాశ్రమశేషతి, అన్యథాన్యథ బంధేన కుర్యాదుత్తరదోః కరమ్." శివతత్వరత్నాకరము: చూ, మల్లశాస్త్రము.

ఉత్తరధ్రువము పా. ఉత్తరపుదిక్కును సూచించు గుఱుతు. (నార్తుపోల్.) ఉత్తరమహాసముద్రమునకు పైనగలది.)

ఉత్తరపక్షము. సం. వి అ. పుం. పట్టినదిరిగినట్టు నెరవేర్పుట: చూ, సిద్ధాంతము

ఉత్తరపర. సం. విణ. అ. ఉత్తర పడమరగల యొక్క నడిమిదిక్కు. చూ, వాయువ్యగిక్కు

ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు. సం వి. అ న. బ. 1. వాగ్వ్యవహారకర్మ: చూ, కృతి; 2. ఇద్దఱికి వ్రాతమూలమున జరుగు లేఖలు.

ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తర: చూ, నక్షత్రము 1.

ఉత్తరభాద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహిర్బుధ్న్య: చూ, నక్షత్రము. 1 (రూ-ఉత్తరాభాద్ర.)

ఉత్తరమహాసముద్రము. పా. మహాసముద్రములయిదింటిలో నొకటి చూ, సముద్రములు.

ఉత్తరమీమాంస. అం. మీమాంసలు రెండింటిలో నొకటి: చూ, మీమాంసలు. (చూ, ఉపవిద్యలు)

ఉత్తరము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము — గూఢోత్తరము. చిత్రోత్తరము అని ద్వివిధము. ఉ.—(1) ప్రబ్బలిపాదయున్న రేవున నదిదాటుము; (2) ప్రశ్నమే యుత్తరమగుట. ఉ.—కేదారపోషణరతాః: చూ, అలంకారము. 3; 2. ప్రత్యుత్తరము: చూ, బదులుమాట; 3. దిక్కులు యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దిక్కులు; 4. దిశలు నాలుగింటిలో నొకటి చూ, దిశలు; 5. ఉత్తరపుదిక్కు: చూ, దిక్కు. 1; విణ. 6. ఉత్తరపుదిక్కుది; 7. మీఁదిది: చూ, మీఁదు. 2, అం. 8. ప్రకారములు ముప్పదిరెండింటిలో నొకటి: చూ, ప్రకారములు; 9. శివపాక్ష

ములగు చతుష్షష్టి తంత్రములలో నొకటి: చూ, తంత్రములు; దే. వి. (1) ఇచ్చిపుచ్చుకొలుపత్రము, అకు:చూ, లేఖ. 4. (లెటరు)

ఉత్తరరామచరిత్ర. అం. కావ్యనాటకాదులలో నొకటి. చూ, కావ్యనాటకాదులు.

ఉత్తరలోమము. పా. పైని రోమములు కలది.

ఉత్తరవతి. అం. ముఖరజ్జువులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ముఖరజ్జువులు.

ఉత్తరవలయము. పా. (ఆర్క్‌టిక్ సర్కిలు.)

ఉత్తరవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జొట్టపు *: చూ, విషాణి.

ఉత్తరవాసము. సం. వి. ఏ. న. బయిగవాసము. "సీ. చంద్రాతపములో డ సరియైన వెలిపట్టు పుట్ట ము త్తరవాసముగ ధరించి." సై. 8, ఆ. 108; చూ, వస్త్రము.

ఉత్తరసర్కారులు. శా. తూర్పు చాళుక్యరాజ్య విస్తీర్ణము. (క్రీ. శ. 10, 11 శతాబ్దములు.) (శ్రీయుత దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహముగారు. ఎం. ఏ., ఎల్. టి.) ఇంక చాళుక్యరాజ్యము పశ్చిమముగా నెంతవఱకు వ్యాపించెనో నిర్ణయింపవలసి యున్నది. ఇప్పటి యుత్తరసర్కారులకు, నిజాము రాజ్యమునకు నడుమఁ గల సరిహద్దులే పూర్వచాళుక్య రాజ్యమునకు గూడ కొంచెమెచ్చుతగ్గులతో నుండెనని యూహింపవచ్చును. రాజ. స. ప. సం. 187. పారట; (శ్రీయుత రాళ్ళబండి సుబ్బారావు గారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.) ఉత్తరసర్కారులు ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనమైన తరువాత రాజమండ్రి, ఏలూరు, కొండపల్లి, సర్కారులు తత్పూర్వము నైజామువల్ల కౌలుపొంది హుస్సేన్ ఆలీఖాన్ క్రిందనే కౌలు జరుపఁబడెను. ఈ కౌలు 1769 లో అఖరుకాఁగానే, కంపెనీవారి స్వంతఅధికారము క్రింద్ధకే; సర్కారుల ప్రభుత్వము జరిగెను. తత్పూర్వము గిడ్డంగుల కేజంట్లుగా నుండి వారు ఛీఫులనఁబడిరి. బందరు ఛీఫు క్రింద ఏలూరు, రాజమండ్రి సర్కారులుంచఁబడెను ఇట్లే విశాఖపట్టణములోను, గంజాములోను ఛీఫులుండిరి ఇత్యాది. కళింగ. 670-67 పుటలు.

ఉత్తరసాక్షి. పా. సాక్షులగుటకు సాక్షి, ఆ త్సమయమున అడ్డుపడు సాక్షి.

ఉత్తరస్ఫురితము. అం. చుంబనములు పదింటిలో నొకటి: చూ, చుంబనములు.

ఉత్తరాంధ్రకవులు. శా. (కళింగదేశపు కవికవాఙ్మయము.) (శ్రీయుత నిడదవోలు వేంకటరమణగారు. బి. ఏ.) "ఉ. నన్నయ తిక్కనాది కవినాథులు చెప్పిన యట్లు చెప్పలే। కున్నఁ బదుత్తరాంధ్ర కవులారక యుండి రెటోఁచి నట్లని। తోక్షితబుద్ధిఁ గావ్యములు గొల్ల రచింపక యంచు జ్ఞాన సం। పన్నుల కావ్యముల్ హరిసమర్పణమై చెలువొందు గావుతన్."...యశంబున మించిన కవితల్లజులుత్తరాంధ్ర ప్రాంతమగు కళింగదేశమున లేకపోలేదు ఇత్యాది. కళింగ. 127 పుట.

ఉత్తరాగ్ని. అం అగ్నులయిదింటిలో నొకటి: చూ, అగ్నులు.

ఉత్తరాపథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. వస *: చూ, వస; 2. అజాజి *: చూ, జీలకఱ్ఱ (కన్న-జీరిగె.)

ఉత్తరాపథము. శా. [2] శ్రీఖారవేల మహారాజు హాథిగుంఫా శాసనము. 28 పారట.

XI.

మండంచ అపరాజనివేశితమ్ పీతుయగదభ నంగలేన కాసయతి జినసదంభావనమ్ చ తేరసవస సతికంతుభిదతి—తమరదేహ సంఘాతమ్ బారసమెచవసె...హస...కెజ...సవ సేహివితాయసతో ఉతరాపథరాజానో

తెనుఁగు తర్జుమా—XI. భాగవేలుఁడు పృథులగార్ధభములఁ బూన్చిన నాఁగలితో చెడ్డరాజులచే నిర్మింపఁబడిన సింహాసనముమ దున్నివైచెను నూటపదమూఁడు సంవత్సరములకు పూర్వము లేక నూటపదమూఁడవ సంవత్సరమున చేయఁబడిన తామ్రవిగ్రహముల విరుగఁగొట్టెను. పన్నెండో సంవత్సరమున ఉత్తరాపథ దేశములోని రాజులను సాధించెను. రాజ ప. సం. 23-25. పుటలు.

ఉత్తరాభాద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఉత్తరభద్రపద.

ఉత్తరాయత. అం. షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు యేడింటిలో నొకటి: చూ, షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు.

ఉత్తరాయనము సం వి. అ. పుం. 1. మకర సంక్రాంతి మొదలు ఆఱునెలలు గల కాలము చూ, అయనము 2, అం. 2. అయనములు రెండింటిలో నొకటి. చూ, అయనము. 2

ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏకేకం కటిచుక్క: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఉత్తరాసంగము సం. వి. అ. పుం. బయిగవాసము: చూ, వస్త్రము.

ఉత్తరాసి. దే. వి తలుపుక్రింద తిరిగెడు కుబుసము: చూ, ఱోలుమ్రాను.

ఉత్తరించు. సం స. క్రి. 1. దాఁటు : చూ, తరించు; దే. స. క్రి (1) ఖండించు "ఉత్తరించు తములపాకునిక్కడు క్రియ." ఉ, హరి. 4, ఆ. 28; "ద్వి. తలలుత్తరింప." రా. అర. కాం, 181; (2) వస్త్రములోనగు వానిచేధించు: చూ, చించు.

ఉత్తరిగ. దే. వి. పరవిశేషము: చూ, భూపాణము. 2.

ఉత్తరిగము. వై వి.= ఉత్తరీయము : చూ, వస్త్రము.

ఉత్తరీయము. సం. వి. అ. న. 1. = ఉత్తరిగము: చూ, వస్త్రము; 2. పయ్యెద: చూ, పైట; 3. జన్నిదము: చూ, యజ్ఞోపవీతము.

ఉత్తరుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1 సామంతుని చేరుననున్న రాజు; 2 విరాటుని కొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు. 1; విణ.3 అభిజాతుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; శా. 4 (యుఁవాన్ చ్వాంగ్.) (భావరాజు వేంకట కృష్ణారావు గారు. బి. ఎ., బి. ఎల్.) దేవబోధి సత్వుఁడొకప్పుడీ సంఘారామమునందు ఉత్తరుఁడను అర్హతుఁడు నివసించుచుండుననియు, నాతఁడు 'షడభిజ్ఞుఁ' డనియుఁ అష్టవిమోక్షుఁడనియు విని యాతనిఁజూచి యాతని జీవితపద్ధతి నవలంబింపఁగోరెను. ప్రాచీనాంధ్ర దేశము 89. పుట, 92 పుటలో,— ఒకవేళ ఉత్తరుఁడీ పెద్దముడిఁగి సంఘారామమున నివసించెనేమో తెలియదు; అం 5. సాక్షులు పన్నెండుగురిలో నొకఁడు: చూ, సాక్షులు; 6.కృత సాక్షులు అయిగుగురిలో నొకఁడు : చూ, కృతిసాక్షులు

ఉత్తరువు వై. వి. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు (ఆజ్ఞ.)

ఉత్తరేణి. దే. వి. అపామార్గము. (కన్న-ఉత్తరణె.) * చూ, శైఖరికము (వాడుక)

ఉత్తరేను దే వి. 1.—వై.—; 2. పండ్ర*: చూ, విటఖదిరము.

ఉత్తరేష్ఠము సం. వి. అ. పుం. బోయవానిచేత నెడమప్రక్క గాయముచేయఁబడిన జింక: చూ, హరిణము. 1.

ఉత్తరోత్తరము. సం. క్రి. విణ, అ. న. చూ, పైపై.

ఉత్తరోష్ఠము. అం. 1. సాముద్రిక శాస్త్రమునందలి లక్షణాంగము లేబదిరెండింటిలో

నొకటి: చూ, లక్షణాంగములు; 2. స్త్రీలక్షణాంగము లేఁబదియెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు

ఉత్తరోష్ఠావర్తః. సం. అం. చూ, ఆకుభావర్తములు.

ఉత్తలపడు. ద్వ. అ క్రి. (ఉత్తలము + పడు.) 1 త్వరపడు. "వీచీభుజావళి యాలింగనకేళి కుత్తలపడక" హరి పూ. 7, ఆ 112: చూ, సంభ్రమించు; 2 తపించు. "క. అన వినుచుం గలంగు వ్యాకులుఁ బునఃగాపము నివ్వటిల్ల." 236 (అనిరుద్ధ) "అనుచు నుత్తలపడ నయ్యవసరంబున." భాగ విరా. 5, ఆ. 238. చూ, సంతాపించు; 3 తొట్రుపాటు పడు. "చ. గ్రహ తారకలంబులు, త్తలపడఁ బొచ్చె." భో 4, ఆ. 77: చూ, వ్యత్యస్తమగు, 4 కలఁతపడు: చూ, సంక్షోభించు

ఉత్తలపడుట. దే ని. 1 తొట్రుపాటు: చూ, సంభ్రమము 1; 2. అంగిద: చూ, దుఃఖము; 3 అధైర్యము: చూ, పిఱికికండ, 4. భయము: చూ, వెఱపు.

ఉత్తలపాటు. దే. వి.—పై.—

ఉత్తలపెట్టు. దే స. క్రి. (ఉత్తలము + పెట్టు.) 1 త్వరపఱచు; 2. పరితాపపడఁజేయు; 3. వ్యత్యస్తము కావించు 4. కలఁగఁబఱచు.

ఉత్తలము దే వి 1. భయము: చూ, వెఱపు, 2 తొందఱపాటు: చూ, సంభ్రమము; 3. కలఁత. "క. చిత్తంబున బైకొనియెడు, నుత్తలము। నడంచి ముఖపయోరుహమునఁ దళ్కొత్తను వెడనవ్వునఁ బ్రియ్యము, చిత్తంబగు రీత్తఁ జనియెఁ జెలువ యడవికిన్." భార. అర. 7, ఆ 211: చూ, సంతాపము; 4. తొట్రుపాటు. "శా. అత్తఱిఁ గెంపుమీఱిన ఘనావళి యాకసమెల్లఁ గప్పి క్రొవ్, క్కొత్తుర నెమ్ములున్ గురిసె నీరధియంతయు ఘూర్ణమానమై, యుత్తలమందెఁ బర్వతము లొక్క

మొగిలెఁ గదలెఁ మహోల్కముల్, మొత్తమగ ట్టిరాలె బలముల్ వెఱఁగందఁగఁ జేటు తెల్పుచున్" నిర్వ. 2, ఆ. 98: చూ, వ్యత్యయము

ఉత్తానకరణబంధములు. అం. గ్రామ్యము, నాగరాఖ్యము, ఉత్ఫుల్లకము, విజృంభితము, ఇంద్రాణికము, ఇంద్రికము, పార్శ్వసంఘటితము, ఉత్తానసంఘటితము, పీడితము, వేష్టితము, బాడబికము, ఉద్భుగ్నకము, ఉరస్ఫుటనము, అర్ధాంగనిపీడితము, జృంభితము, ప్రసారితము, వేణువిదారితము, శూలచితము, కార్కటకము, ప్రేంఖాయితము, పద్మాసనము, అర్ధపద్మాసనము, బంధురితము, నాగపాశము, సంయమనము, కూర్మకము, పరివర్తనము, నిపీడితము, సమపాదము, త్రివిక్రమము, వ్యోమపదము, స్మరచక్రము, అవిదారితము, సౌమ్యము, ఆజృంభితము, నౌకాఖ్యము, ధనుర్బంధము, కరపాదము, సాచీముఖము అర్ధచంద్రము ఉపాంగము. (41.)

ఉత్తానకిరణము. అం. బంధంబులైదింటిలోనొకటి (కామినీమణి శయ్యాంతరమున వెల్లవెలుకల పరుండ పురుషుఁడు తత్పాదములు కరంబులం బట్టి కూడుట.): చూ, బంధములు.

ఉత్తానపత్రికము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱాముదము *: చూ, వ్యాడంబకము.

ఉత్తానపాదజుఁడు. సం వి. అ. పుం. ధ్రువనక్షత్రము, గ్రహాధారుఁడు, జ్యోతిరక్షుఁడు: చూ, ధ్రువుఁడు. (చూ, నక్షత్రము. 1.)

ఉత్తానము స. వి. అ. న. 1. రతిభేదము: చూ, రతిబంధము; విశ. (అ. ఆ. అ.) 2. లోఁతు లేనిది; 3. వెల్లకిలినది: చూ, ఉత్కటము; అం. 4. హస్తప్రచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రచారములు.

ఉత్తానవంచితము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేతులు

జోడించుట: చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 2. హస్తపరిచారములు పదునైదింటిలో నొకటి చూ, హస్తపరిచారములు.

ఉత్తానశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలుత్రాగెడి శిశువు, డింభుఁడు: చూ, శిశువు.

ఉత్తానసంఘటితము. అం. ఉత్తానకరణబంధములు నలుబది యొకటింటిలో నొకటి : చూ, ఉత్తానకరణ బంధములు.

ఉత్తానుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 వెల్లకిల పరున్నవాఁడు; 2 నిద్రించుట కెదురు చూచువాఁడు: చూ, సుప్త్యున్ముఖుఁడు.

ఉత్తారకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూ, దాఁటించువాఁడు.

ఉత్తార్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁదగినది: చూ, లంఘ్యము.

ఉత్తాలకము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వవిశేషము * చూ, లొద్దుగు.

ఉత్తాలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2; 2. తొట్రుపాటు గలది: చూ, సంభ్రమము. 1; 3 శ్రేష్ఠమైనది: చూ, సుకృతము; 4. విరివియైనది: చూ, విపులము.

ఉత్తాలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉత్తి. దే. వి. 1 ప్రతినిధి. "చ. తండ్రి పాపములనడంచి సద్గతికిఁ బంపిన క్రీడిబాణంబు సేన తత్తనురతలంబునకున్ వినుతశౌర్యమును త్తిగఁ బెట్టి తీర్చదన్." జై. 1, ఆ. 95 (ఇది యింకను విచార్యము.): చూ, మాఱు. 1; వై. వి. 2 =యుక్తి, జిత్తు: చూ, యుక్తి.

ఉత్తీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁబడినది: చూ, లంఘ్యము.

ఉత్తు. పా. సూ. 10. ఉత్తునకు సంధి నిత్యము. ప్రథమావిభక్తి, సమాపక క్రియ మొదలగువాని కడపటి ఉకారమున కచ్చు పరంబగునపుడు సంధినిత్యము.ఉ. —రాముఁడు + అతఁడు=రాముఁడతఁడు, రాఁడు + అతఁడు=రాడతఁడు కూయుచు + ఉండు= కూయుచుండు; సూ. 11. ప్రథమేతరవిభక్తి, శత్రర్థక చువర్ణంబులందుల ఉత్తునకు సంధి వైకల్పికము.(1)ప్రథమావిభక్తిగాక మిగిలిన విభక్తులయందు 'ఉ' కడపటఁగల ప్రత్యయములు అనఁగా, ను, కొఱకు కు, అందు, ఇందు, ఎందు, వీనికడపటి ఉకారమునకును ఉ.-నన్నున్ + అడిగె= నన్నడిగె-నన్నునడిగె. నాకొఱకున్ + ఇచ్చె= నాకొఱకిచ్చె- నాకొఱకునిచ్చె. (11.)శత్రర్థక 'చు' వర్ణకమునందుండు 'ఉ' కారమునకును సంధి వైకల్పికము. శత్రర్థక 'చు' వర్ణము-శత్రర్థకము నాగక 'చు'వర్ణమని యుఁజేసు. ఉ.— పోవుచున్ + ఉన్నాఁడు=పోవుచున్నాఁడు, పోవుచునున్నాఁడు అచ్చుతో అచ్చుకలియుటను సంధియను ద్రుతంబునకు లోపంబు.

ఉత్తుంగము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది: చూ, పొడవు 2.

ఉత్తుండి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకతుండి *: చూ, సప్తల.

ఉత్తుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—

ఉత్తుఁడు. వై. విశే.=యుక్తుఁ. తగినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉత్తుషము. సం. వి. అ. పుం. పేలాలు: చూ, లాజలు.

ఉత్తేజకము. సం. వి. అ. న. తాపజనకము

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. గర్జాఫలము: చూ, ప్రేరేచుట; 2: చూ, వాఁడిచేయుట; 3: చూ, నడపుట; 4: చూ, పుచ్చుట.

ఉత్తేజితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరేపఁబడినది: చూ, ప్రేరితము; 2 వాఁడిచేయఁబడినది: చూ, శాతము. 1; 3. నడుపఁ

బడినది: ఆచరితము; 4 పుచ్చుకొబడినది, పంపఁబడినది.

ఉత్తైలము. సం. వి. అ. న. ఎక్కువనూనెగలది

ఉత్తృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎక్కువ ఆస: చూ, వాంఛ

ఉత్థము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలిచినది. స్థిరము; 2 పుట్టినది, అంకురితము: చూ, సంభూతము.

ఉత్థానము. సం. వి అ. న. 1. కూర్చుండి లేచుట: చూ, పాలించుటము; 2 పురుషప్రమాణము; 3, ఆయిత్తము: చూ, యత్నము; 4. అంకణము: చూ, ముంగిలి. 2; 5. జగడము: చూ, యుద్ధము; 6. మలమూత్రాది తెగులు: చూ, రోగము; 7. అనుమోదము: చూ, సంతోషము; 8. ముగింపు: చూ, సమాప్తి; 9. సైన్యము: చూ, సేన. 1; 10. నాటకాంగభేదము: చూ, నాటకము. 1; 11 కట్టుట. చూ, బంధము 1; 12. ఘుల్లి: చూ, ప్రియ్య; 13. పయనము: చూ, ప్రయాణము; 14. కోరిక: చూ, వాంఛ; 15. వ్యాకరణమునందు పదప్రశ్న; 16. పదార్థము: చూ, వస్తువు; 17. రాజ్యతంత్ర విచారణ: చూ, విచారణ; 18. పుస్తకము: చూ, పాత్రము.

ఉత్థాపకము. సం విశే. (అ ఆ. అ.) లేపునది: చూ, లేపుట.

ఉత్థాపనము. సం. వి. అ. న: చూ, లేపుట

ఉత్థాపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లేపఁబడినది.

ఉత్థితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. లేచినది: చూ, ప్రోద్యతము; 2. పుట్టినది: చూ, సంభూతము; 3. పెరిగినది: చూ, పృథులము; 4. యత్నించినది, ఉద్యతము, ఉద్యుక్తము: చూ, యత్నము.

ఉత్పంక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దొంతి: చూ, దొర

ఉత్పతనమగు. సం. స. క్రి. ఎగురు: చూ, లంఘించు

ఉత్పతనము. సం. వి. అ. న. 1 పైకి లేచుట, ఉద్వర్తనము: చూ, ఎగయుట; 2. జన్మము చూ, పుట్టుక.

ఉత్పతనశీలుఁడు. సం విశే. (అ ఆ. అ.) ఎగిరెడు స్వభావము కలవాఁడు: చూ, ఎగియువాఁడు.

ఉత్పతము. సం. వి అ. న. పక్షి: చూ, పక్షి.

ఉత్పతిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ ఋ.) చూ, ఉత్పతనశీలుఁడు.

ఉత్పతితము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) 1 ఎగసినది: ఉత్థితము; 2. పుట్టినది: చూ, సంభూతము.

ఉత్పతిష్ణువు. సం. విశే. ఉ: చూ, ఉత్పతనశీలుఁడు

ఉత్పత్తి సం వి. ఇ. స్త్రీ. జననము: చూ, పుట్టుక

ఉత్పథము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశమార్గము (లేక) నక్షత్రమార్గము: చూ, కానిత్రోవ.

ఉత్పన్న మందమతిబుద్ధులు. పా. నీటిబుడగలవలె నియమములేక పుట్టుచుండెడి బుద్ధులు

ఉత్పన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పుట్టినది: చూ, సంభూతము.

ఉత్పల. సం. వి ఆ. స్త్రీ సుగంధిపాల: చూ, శారిబ.

ఉత్పలపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కలువపూరేకు: చూ, కల్వరేకు; బ. 2. పిఱుఁదుల మీఁది నఖక్షతములు. "చ. ఒనరఁగఁ జూడ నింపెసఁగ నుత్పలపత్రము లొప్పుచున్నవీ, ఘనతర సైకతంబు పయిఁగంటిరె కిన్నరకంతు

లారయం, బనుపమలీల నీదునొక యంబుజ పాణికటీ నఖాంకములన్, గనుఁగొని నర్మగర్భ ములుగా నొకయంగనపల్కె- నవ్వుచున్." భాను. 2, ఆ. చూ, నఖక్షతము

ఉత్పలపత్త్రకము సం. వి. అ. న. నఖక్షతభేదము. సంభోగక్రియలయందు గోరువంక అనఁగా గిల్లుట. చూ, నఖక్షతము

ఉత్పలపూరక సం. వి. ఆ స్త్రీ. అడవికాఁకర, వ కారవేల్లకు (కన్న-ఎలెహో.ల.) *: చూ, కాఁకర.

ఉత్పలమాల సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక వృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమున భ, ర, న, భ, భ, ర, వ గణములు గలిగి పదింట యతిగల ఇరువదవ స్థానమునందుఁ బుట్టిన పద్యము. ఉదా.—"పేరిన చేయుగుద్దులు - పెద్దవు నూఁగడయున్నకావ్రిగా, గాటము సోచ్చి తాఁగి వెస-గంతులువైచి ముగారిసెంగఁగా, ఘాయణిరూఢికెక్కు- నవ-తాగ విగాహము చేలసద్భగన్, భాగలంబులుగ లకుఁ-గల్కి- నుత్పలమాలచెన్నగుకే," చూ, వృత్తము. 1.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కువలయము, కలువ *: చూ, పద్మము. 1; 2. నీలోత్ప లము, నల్లకలువ *: చూ, పద్మము. 1, 3. చెంగల్వకోష్టు *: చూ, పారిభావ్యము; 4. కాల్పుటకై మాంసమునకు గుచ్చిన ఇను పశమ్మి; 5. గోమయపిష్టము: చూ, పిడక; 6. కాకికూఁత: చూ, స్వరము. 2; 7. పాతా శము: చూ, లోకము. 1; విణ. 8. మాంసములేనిది.

ఉత్పలశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుగంధిపాల*: చూ, శారిబ.

ఉత్పలి. అం. భావాంగములు పదునొకటింటిలో నొకటి: చూ, భావాంగములు. (చూ, భావ. 1.)

ఉత్పశ్యుఁడు. సం విణ. (అ.ఆ.అ.): చూ, మీఁదు చూచువాఁడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. చూ, పెఱుకుట.

ఉత్పాటించు. సం. స. క్రి. పీఁకు చూ, పెఱుకు.

ఉత్పాటితము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) పెఱు కఁబడినది: చూ, ఉన్మూలితము.

ఉత్పాతకాంశము. పా. షష్ట్యంశములు అఱువ దింటిలో నొకటి: చూ, షష్ట్యంశములు

ఉత్పాతము. సం. వి అ. పుం. 1. దుశ్శకునము, తెలియక వచ్చునది. (అనఁగా ఆబాలవిద్వజ్జన ప్రసిద్ధమైన వస్తురూపమునకంటె భిన్నమైన వస్తురూపము. ఇది త్రివిధము.—దివ్యము, అంతరిక్షము, భౌమము అని.- దివ్యము:— అపూర్వగ్రహనక్షత్రములు పుట్టుట; అంతరి క్షము: —పరివేషము ఇంద్రధనుస్సును కలు గుట, కొఱవియుఁ పిడుగును పడుట; భౌమ ము:—అపూర్వములైన చరాచర వస్తువులు కలుగుట. ఇవి దుఃఖరోగప్రదములు): చూ, అపశకునములు; (చూ, తోఁకచుక్క.); 2 మారణము: చూ, మారి; 3. మారితెవులు: చూ, మార.

ఉత్పాత్తు. సం వి. ద్. పుం ఎనిమిది కాళ్ల మెకము చూ, శరభము. 1.

ఉత్పాదకము సం వి అ. పుం. 1.—పై.—; విణ 2. కలిగించునది: చూ, ప్రతిపాదకము 2

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. ఉపపాదనము: చూ, పుట్టించుట.

ఉత్పాదశయనము. సం. వి. అ పుం టిట్టిభము: చూ, లకుముకి.

ఉత్పాదిక సం. వి ఆ. స్త్రీ. గళశుండిక, అం గిటిముల్లు: చూ, రోగము. 1.

ఉత్పాదితము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) కలిగిం పఁబడినది: చూ, సృష్టము. 1.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. ఆవతరించు, కలుగు. (ప్రే. ఉత్పాదించు): చూ, పుట్టు. 2.

ఉత్పాద్యము. పా. ప్రసంగవశమున వచ్చినది, ప్రాసంగికము. పతాకాప్రకరీ భేదముచేఁ బ్రాసంగికము ద్వివిధము. దూరవ్యాపికథ పతాక; స్వల్పకాలనివృత్తమగుకథ ప్రకరి. మొత్తముమీఁద వస్తువు ప్రఖ్యాత, ఉత్పాద్య, మిశ్రములను ముత్తెఱంగుల నొప్పుచున్నది పురాణప్రసిద్ధము ప్రఖ్యాతము; కవికల్పిత ముత్పాద్యము; ప్రసిద్ధకథకుఁ గొంత కల్పితము చేర్చుట మిశ్రము.

ఉత్ఫుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 పవర్గ ప్రథమమధ్యము; 2 వికసినది, (వికసించిన పుష్పాదులు.): చూ, వ్యాకోచము

ఉత్పూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా శుద్ధిచేయఁబడినది: చూ, శుద్ధము 3.

ఉత్ప్రాసము సం. వి. అ. పుం. మర్మముదూఱి పోవునాడెడు పరిహాసము, నవ్వులోఁగూడిన పొడుపుమాట: చూ, ఉల్లసము.

ఉత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక అర్థాలంకారము. అప్రస్తుత వస్తువుయొక్క గుణము, క్రియ మొదలగువాని సంబంధముచేఁ బ్రస్తుత వస్తువును నప్రస్తుతముగా నెంచుట యుత్ప్రేక్షాలంకారము. ఈ యలంకారమునకు ధర్మము, అప్రసిద్ధము. ఉపమానమందుఁ బ్రసిద్ధము. దీనింబట్టియే ఈ రెండలంకారములకును భేదము ఇది వాచ్యమని, గమ్యమని, రెండుతెఱఁగుల నుండును తలంచెద, ఎంచెద, సత్యము, అదిగో, అనునట్లు, ఇత్యాదులుత్ప్రేక్షావాచకములు. ఇవి గలిగియున్న యెడల వాచ్యోత్ప్రేక్ష లేనియెడల గమ్యోత్ప్రేక్ష. ఉదా.—ఆనాటి వెన్నెల రామకళ్యాణమహోత్సవ దర్శనసంజాతంబగు జనులయానందక్షీరసాగరమో యనునట్లు విలసిల్లె ఇచట "ఆనంద క్షీరసాగరము" తెల్లనై లోకమును వ్యాపించుట యప్రసిద్ధము. కావున నుత్ప్రేక్షాలంకారము, ఇచట "క్షీరసాగరమో" అనుచో, "ఓ" అనునది యుత్ప్రేక్షావాచకము. కావున వాచ్యోత్ప్రేక్ష ఉదా.-అయ్యవసరంబున యువజనహరిణంబుల వేఁటాడ శంబరాంతకుండు మంజుల పంజరంబునఁ బెట్టి తెచ్చు కాంచనమయ మాయాకురంగియో యన సుభద్రా భద్రేభగమన మణివికార శిబికారూఢయై వచ్చె. ఇచట మన్మథుఁడు కురంగమును దీసికొనివచ్చుట యప్రసిద్ధముఁ గావున నుత్ప్రేక్షాలంకారము "కురంగియో" యనుచు "ఓ," యనునది యుత్ప్రేక్షావాచకము. ఉదా.—రాముండు వనంబునకేఁగుచోఁ దద్రథసముద్ధత ధూళిపరంపరలు, అతనితో నేగు పౌరజనమనంబులు. ఇచట "మనములు" రామునితో నేగుట యప్రసిద్ధములు గావున నుత్ప్రేక్ష. 'మనంబులేమో' అను నుత్ప్రేక్షావాచకము లేనందున నిది గమ్యోత్ప్రేక్ష ఉదాహరణములు.—

1. భూదేవి ధరించిన సముద్రమనెడు యొడ్డాణంబునందు రత్నపుమొలకయున్నట్లు రత్నగోపురంబుల నొప్పు ద్వారక విలసిల్లె, 2. ప్రాగ్దిక్కామినీతి లలాటంబున నొప్పుచున్న సిందూరపుతిలకంబన సూర్యుండుదయించె; 3. అమ్మాయాకురంగము రామునికడకేగి యోరామా! తొల్లి నీచే నిహతులఁ బడియు మరల గడ్డిఁదినవచ్చితిని చెప్పుచున్నదిగో యనఁ దృణాంకురములమేయసాగెను; 4 అట్టి వర్షాకాలంబునఁ దొలి దొలివానచేఁ బుడమినుండి యావిరి యెండవేఁడిమిఁ బోవ నిట్టూర్పుపోవలన నెగసె; 5. ఆకాశమను నేనుఁగునుసూర్యుఁడను మావటీఁడస్త్రాద్రిపై వలలవైచిన వెతఁగుడిచి క్రిక్కిఁనరక్తమో యనునట్లు సాంధ్యరాగమొలసె; 6. సముద్రుండు తన్ను మథింపఁగడఁగు మందరముపైఁ

గోపముచే వీచీబాహువులనడంచుచున్నదో యనఁ గాననగును; 7 అప్పుడు ముకుళించుచున్న కలువపొదం జూచి నవ్వుచున్నదో యనఁ బద్మినివికసించె; 8. ఆరాముని కళ్యాణోత్సవముఁ జూచుటకు గగనలక్ష్మి కోటానకోటులు కన్నులందాల్చెనో యన రిక్కలు పెక్కు పిక్కటిల్లె; 9. ఆ రేయిఁ జీఁకటులెల్లవేళల భవిష్యద్రావణ కాంతాదుఃఖపుంజంబులు నా గ్రమ్ముకొనియె. 10. దశరథుఁడట్లు కైకమాటలకు లోనై చింతించుచుండ నిట్టి యధర్మము నవలోకింప సమర్థుఁడుగాక తద్వంశంబునకుం గూటస్థుండగు సహస్రకరుం డస్తాద్రిచాటునకుం జనె; 11. అప్పురిగోపురముల స్వర్గంబునంగల దేవగృహంబులు మనతోఁ దుల్యంబులగునా యని చూడ నెత్తులుసాచెనో యన మిన్నంటికొమ్మంబులతో నొప్పుచుండెను; 12. ఆరాజు కీర్తి యనెడు స్వర్వాహిని నాగలోకంబునకుంజని యందిఱకటుకగుటచే నిలువనెలవలనడమి మగలివచ్చుచోఁ బొడమిన నీటిబుడగలో యన నప్పురిసౌధంబులుల్లసిల్లె; 13 అవ్వేళ సహస్రభానుండు తన కిరణహస్తంబుల నప్పురిమేడలపైఁ గలుగురతనంబుల నపహరించు తలంపుననో యన జాలాంతరాళంబుల, లోనికిఁజొనిపె; 14. రిక్కలను దూటులనొప్పు నింగిజల్లెడనుండి జారుపిండి యనునట్లు వెన్నెల నలుదెసల నలముకొనియె. (స్వతస్సిద్ధమైన గుణమును హేత్వంతర సంబంధముచేతఁ దాదాత్మ్యము కల్పించుట. ఇందు 56 గద్యములని మొత్తముమీఁదఁ దొంబదియాఱని చెప్పుదురు. వస్తు, హేతు, ఫలముల భేదముచే నేర్పడుచున్నవి. ఉ॥ నీముఖసామ్యముగోరిసుమీ పద్మము నీటనిల్చి తపించుచున్నది.); 2. అనవధానత, ఏమఱుపాటు: చూ, ప్రమాదము; 3. హెచ్చరికలేమి. (ఉత్ప్రేక్షము)

ఉత్ప్రేక్షించు. సం. స. క్రి. ఉత్ప్రేక్ష కలుఁగఁ జెప్పు.

ఉత్ఫుల్లకము. సం వి. అ. న. 1. ఒకానొక రతిబంధము. పూ, గతిబంధము, అం. 2 ఉత్తానకరణబంధములు పలుబడి యొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణ బంధములు. (ఉత్ఫుల్లము)

ఉత్ఫుల్లము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1: చూ, రూ-ఉత్ఫుల్లకము. 1; 2. బలిసినది: చూ, స్థూలము. 1; 3. సంగీత గమక భేదము: చూ, స్వరము. 2; 4. అతిశయమైనది: చూ, హేరాళము; అం. 5. ఉత్తానకరణబంధములు పలుబడి యొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణ బంధములు. (రూ-ఉత్ఫుల్లకము.)

ఉత్వసంధి. వా సంధిదోషములు పదునాలుగింటిలో నొకటి ఉ. రాముఁడు + అనుబాలకుఁడు. దీనిని రాముఁడనుబాలకుఁడని వ్రాయవలయునే కాని రాముఁడు అనుబాలకుఁడని కాని, రాముఁడు యనుబాలకుఁడని కాని వ్రాయరాదు చూడు. సంధి సూ. 10. అట్లయ్యు నన్యదేశపదముల యదార్థస్వరూపముఁ దెలుపవలసినచోటుల సంధి కలుపక వ్రాయవచ్చును ఉదా — "గ్రీన్‌లాండ్." అను దేశమనియు గ్రీన్‌లాండను దేశమనియు వ్రాయవచ్చును గాని గ్రీన్‌లాండుయను దేశమని వ్రాయరాదు. ఇట్లే "రాబర్ట్‌స్" అనునాతఁడు "క్రికెట్" అనునాటలోనైనవి. సంధి. సూ. 84. చెప్పున గ్రీన్‌లాండ్డని వ్రాయరాదు. తెనుఁగున నను స్వారమునకు ద్విత్వము పరముగ నుండదు. అంమ్మ, అంన్న, సెంట్లి, కంన్నులోనయినవి యసాధువులు. అన్యదేశ్యశబ్దముల కడపటివాల్లునకు ననుకరణము పరమైనప్పుడు ద్విత్వమీకుండుచే కొన్నియెడల శ్రీవ్యము, కాసబియాంక-క్రిస్ యానిటి, అబ్బె

యిట్టిశబ్దముల కచ్చు పరమైనపుడు యడాగమము వచ్చుటే బాగు.

ఉత్సంగము. సం. వి అ. పుం. 1. ఒడి, తొడ పైభాగము: చూ, క్రోడము; 2. ఊరువు, తొడ: చూ, సక్థి; 3 అభినయహస్త విశేషము. వ్రేళ్ళు జోచిపెట్టిన రెండుచేతులకు మనికట్లయందుఁగూర్చి యొగ్గుమ్మనఁ బుట్టినది చూ, వ్యంజకము. 1; 4. సంయుతహస్తములు ముప్పది రెండింటిలో నొకటి: చూ, సంయుత హస్తములు.

ఉత్సన్నము. సం. విశ. (అ. ఆ అ) 1. నెల్లగింపఁబడినది: చూ, ఉన్మూలితము; 2. పైకెత్తఁబడినది: చూ, ఉత్పాదితము.

ఉత్సము. సం. వి. అ. పుం. 1 కొండయూట: చూ, సెలయూట; 2 = ఉచ్ఛ్రే: చూ, మూత్రము.

ఉత్సర్గము. సం. వి. అ. ఉ. పుం 1. త్యాగము: చూ, వితరణము; 2. విడుపు: చూ, విమోచనము; 3. కీడు: చూ, విపత్తు; 4 న్యాయము, పాడి: చూ, సత్యము 1; 5 పోలిక: చూ, సమానము; 6. నిడుపు:చూ, పొడవు.2; అం. 7. దానపంచకములో నొకటి: చూ, దానపంచకము.

ఉత్సర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. త్యాగము:చూ, వితరణము; 2. విడుపు. చూ, విమోచనము; 3. నిడుపు: చూ, పొడవు. 3.

ఉత్సర్జించు. సం. స. క్రి. త్యజించు: చూ, విసర్జించు.

ఉత్సర్జితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3.

ఉత్సవము. సం వి. అ. పుం. 1 వివాహము, సంక్రాంతి, జాతరలోనగు పండుగలు: చూ, పండుగ. 2; 2. కోరికలు కొనసాగుట: చూ, సిద్ధి. 1; 3. గర్వము: చూ, హంకారము; 4. కోపము: చూ, కోపము; అం. 5. జన్యతాళములు తొంబదియాఱింటిలో నొకటి చూ, జన్యతాళములు.

ఉత్సహించు. సం. అ. క్రి ఉంగవించు: చూ, యత్నించు.

ఉత్సాదనము సం వి. అ. న. 1. నూనె పిడ్డును పోఁగొట్టెడి వస్తువు. చూ, నలుఁగుఁబిండి; 2 పాతుపుమాట: చూ, మాట 1; 3 నెల్లగించుట అగలుచుట; 4 వ్రాయుట: చూ, వ్రాఁత; 5:చూ, పైకెత్తుట; 6. పెండ్లి:చూ, వివాహము; 7. తిరీటము * చూ, లొద్దుగు.

ఉత్సాదించు. సం. స. క్రి. 1. నెల్లగించు:చూ, పెకల్చు; 2. పైకెత్తు: చూ, మీఁదికెత్తు

ఉత్సాదితము. సం విశ. (అ. ఆ. అ) 1. నలుఁగుపెట్టఁబడినది; 2 నెల్లగింపఁబడినది చూ, ఉన్మూలితము, 3. పైకెత్తఁబడినది: ఉత్సన్నము, ఉత్పాదితము, ఉన్మథితము.

ఉత్సారణము. సం వి అ. న. 1. కదలిక:చూ, చలనము. 1; 2. కదలించుట —పై.—

ఉత్సారించు సం. స. క్రి. ఆదరించు : చూ, కదలుచు

ఉత్సారితము. సం విశ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది: చూ, ప్రేంఖితము

ఉత్సాహ. పా.ఒకానొకవృత్తము.ఇందొక్కొక్క పాదమునందేడు సూర్యగణములును నొకగురువును గలిగి యైదవగణాద్యక్షరము యతిగాఁగల వృత్తము. "శ్రీమనోహరుండు సకల-సేవ్యమానుఁడీశుఁడౌ.") : చూ, వృత్తము. 1 (ఉత్సాహము)

ఉత్సాహజ సం. వి ఆ. స్త్రీ మూఁడు శక్తులచేఁబుట్టిన మంచి పరాక్రమముతోఁగూడుకొనిన ఉత్సాహశక్తి. (శక్తులు=ప్రభుమంత్ర ఉత్సాహములు.)

ఉత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొప్పపనికై, చేయునట్టి యుద్యోగము: చూ, యత్నము; 2. అభీశువు, పగ్గము: చూ, సూత్రము. 1; 3. ప్రస్తి: చూ, మంగళసూత్రము; 4. అనుమోదము: చూ, సంతోషము, 5. వీరరసము యొక్క స్థాయీభావము; రసస్థాయీభావములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, రసస్థాయీభావములు; 6. శక్తులు మూఁడింటిలోనొకటి: చూ, శక్తులు; (ఉత్సాహశక్తి); 7: చూ, ఉత్సాహ

ఉత్సాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. వీరరసము: చూ, ఉత్సాహము 5.

ఉత్సాహశక్తి. అం 1 శక్తిత్రయములో నొకటి చూ, త్రయము; 2. విగ్రహము లిరువదింటిలో నొకటి: చూ, విగ్రహములు

ఉత్సాహసిద్ధి. అం. సిద్ధిత్రయములో నొకటి: చూ, త్రయము.

ఉత్సాహించు. సం. అ. క్రి. అంగవించు "శా. మరుత్పౌత్రిం బోల్చు హనుమాశులీలఁ గుహుఁడుత్సాహించె సోదర్యుతోన్." భా. 6, ఆ. 146. చూ, యత్నించు.

ఉత్సిక్తము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) 1 అతిశయించినది: చూ, హేరాళము; 2. గర్వించినది: చూ, బిట్టు 9; 3. పొంగినది; 4 ప్రోక్షింపఁబడినది: చూ, ప్రోక్షితము. 1.

ఉత్సిక్తుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అహంకారి: చూ, పొగరుఁబోఁతు

ఉత్సుకత్వము. సం. వి. అ న. 1. ప్రియస్మరణాదులచేఁ గాలవిళంబము నోర్వలేమి, తన యిష్టవస్తు ప్రాప్తియందలి కాలవిళంబము నోర్వఁజాలక తహతహపడుట: (చూ, అ. (4) అర్థము.): చూ, ఔత్సుక్యము, 2 వ్యభిచారీభావ భేదముల ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి, (చూ, రసములు.): చూ, సంచారీభావములు. "శరదుత్సవమందు వచ్చిపోయినది మొదలాయను రామలక్ష్మణులు లంక కెప్పుడరుదెంతురు? రావణుం బరిమార్చుట యెప్పుడు? నామనఃప్రియుని యాననం బెప్పుడు విలోకించెదనని గడియలు వెడలించుచుండె."

ఉత్సుకము. పా ఒకానొక వృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమునకు రెండు భగణములు యొక రగణము గలిగి తొమ్మిదక్షర ఛందస్సునకుఁ బుట్టిన వృత్తము. ఉదా.—"వాసవముఖ్యసురస్తుతా, దాసమనోంబుజ షట్పదా, వాసిన భాగములొంగఁగ౯, భాసిలునుత్సుక వృత్తముల్."

ఉత్సుకుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ) ఇష్టమైన కార్యమునకు ఉద్యోగించినవాఁడు.

ఉత్సృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఇయ్యఁబడినది: చూ, దత్తము; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3.

ఉత్సేకము సం. వి. అ పుం. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2, 2. గర్వము: చూ, హంకారము; 3. అనుమోదము: చూ, సంతోషము; 4. నీళ్లు చిలుకరించుట: చూ, ప్రోక్షణము.

ఉత్సేకించు. సం. అ. క్రి 1 అతిశయించు: చూ, ముమ్మరించు; 2 గర్వించు: చూ, హంకరించు; 3 సంతోషించు: చూ, సంతోషించు; స. క్రి. 4 చల్లు: చూ, ప్రోక్షించు.

ఉత్సేధము సం. వి. అ. న. 1. అంగము: చూ, శరీరము; పుం,న. 2. దీర్ఘము: చూ, పొడవు. 2.

ఉదంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుతపము: చూ, సిద్దె; 2. నీరులేనిది.

ఉదంకుడు. సం వి. అ. పుం. ఉదంకుఁడను ముని: చూ, ముని. 1.

ఉదంచనము. సం. వి. అ. న. 1. శరావము,

మూలకుఁడు: చూ, పాత్రము. 6; 2. పైకి వైచుట.

ఉదంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విజృంభించినది: చూ, వానితము. 1; 2. పైకి వైవఁబడినది: ఉత్క్షిప్తము;

ఉదంతము. సం. వి. అ. పుం. తొల్లింటికథ, అట్టుపుట్టానవాలు: చూ, సమాచారము. 2.

ఉదంతిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తనివి: చూ, తృప్తి.

ఉదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిజాతుఁడు, మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 2. ఆపణికుఁడు: చూ, వణిజుఁడు.

ఉదక. దే. వి. రూ-ఉతక: చూ, ఱోలుప్రాను

ఉదకము. సం. వి. అ. న. 1. జలము: చూ, నీరు. 1; 2. అష్టాపది *: చూ, మల్లె 1, 3. కలువ: చూ, పద్మము. 1; 4. సోని మూలము: చూ, భగము 12; అం 5. పంచామృతములలో నొకటి: చూ, పంచామృతములు.

ఉదకసాత్. సం. అవ్య. అంతా జలమవుచున్నది: ఉదకి.

ఉదకి. సం. అవ్య. 1 —పై—; ఈ. స్త్రీ. 2. బచ్చలి (కస్తు-బసళె) *. చూ, బచ్చలి.

ఉదకీర్యము. సం. వి. అ పుం కానుగు, కరంజము*: చూ, కాదఘ్నము.

ఉదక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేదఁబడినది.

ఉదక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఋతుమతి: చూ, రజస్వల (చూ, ఋతుమతి.)

ఉదగ్రదంతుఁడు. సం వి. న్. పుం. దంతురుఁడు: చూ, మిడిపండ్లవాఁడు.

ఉదగ్రము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2; 2. భయంకరమైనది: చూ, భయంకరము,

ఉదగ్భవుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్తరదిక్కునఁ బుట్టినవాఁడు.

ఉదజని పా. (హైడ్రొజను.) దాని సజ్ఞీకరణము: ఇది ప్రాణవాయువుతోఁ గూడి నీటియందు దొరకును. ఇది అసంయోగస్థితియందు అతి స్వల్పముగ దొరకును. సంయోగస్థితియందు జలమునందును, ఆమ్లములయందును, వృక్షములయందును, జంతువులందును గలదు. దీనిని నీటినుండి సులభముగ విడదీయవచ్చును. (1) జలమునందు విద్యుత్ప్రవాహమును పంపిన యెడల ప్రాణవాయువు, ఉదజనియు, వేరువేరుగా వచ్చును. (2) జలమునందు సోడియపు ముక్కను వైచినయెడల, నది జలముమీఁద నిటునటు పరుగెత్తుచు, జలమునందలి ప్రాణవాయువుతోఁ గలసి, సోడియామ్లజనిదమై, తరువాత జలముతో సంయోగమును పొంది, సోడియక్షారమగును. అప్పుడు, జలమునుండి విడదీయఁబడిన ఉదజని పైకివచ్చును. సోడియము సదా కదలుచుండుటచేత అట్లు వచ్చు ఉదజనిని ప్రోగుజేయుట కష్టమయినను, సోడియమును ఒకచోట నుండునట్లుచేసి నీరు నింపిన పాత్రను దానిమీఁద బోర్లించిన యెడల, ఆపాత్ర నిండుగా ఉదజనిని నింపవచ్చును. సోడియమును పాదరసముతో మిశ్రము చేసి, దానిని యీ కార్యమున కుపయోగింతురు. (3) ఆమ్లములనుండి యుదజనిని వేరుచేయు విధమే శ్రేష్ఠతరము.

ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులఁదోలుట; విణ 2. నీటఁబుట్టినది.

ఉదధి. సం. వి ఇ. పుం. 1. కడలి: చూ, సముద్రము; 2. ఛాయమగఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

ఉదధికమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లఅగిసె *: చూ, శుకనాశము.

ఉదధిమలము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రపు

నురుగు (కన్న- సముద్రిదనౌర.) *: చూ, సాగరఫేనిలము.

ఉదధీరము సం. వి. అ న లోహవిశేషము, వంగము, తగరము: చూ, లోహము. 1.

ఉదన్యా. సం. వి. ఆ స్త్రీ. దప్పిక : చూ, పిపాస.

ఉదన్వంతము. సం. వి. త్ పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.

ఉదపక్వము. సం. వి. అ. పుం. వాసెనకుడుము: చూ, భక్ష్యము.

ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం, -. నూతము. చూ, నుయ్యి.

ఉదబంధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.పాతాళగరుడ*: చూ, వత్సాదని

ఉదయగిరి, శా. (మ. రా. శ్రీ. మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు.) రేచర్లగు ద్రిసరుఁ బ్రిధానియైన రాజనాయకుఁడిట్లు కీర్తింపఁబడి యున్నాఁడు. "కులతిలకుఁడు వసుధామగ । జల ధిసుధాకరుఁడ శేషజనుతి: రితుం । డలఘుఁడు రిపుతరుదావా । నలుఁడేనఁగాఁ బర 7 రాజనాయకుఁడుర్విన్." ఈతని విజయములు పైనుడివిన శాసనమున ఇట్లు వర్ణితములైనవి. "బొక్కరలోని వీరభటావలి వధించిగోధుమ తాతితలవెంచి ఉదగిరి సాధించిపడిరాయ, నిందోలి దక్షారామ భీమేశ్వర దేవరకతుయ, దీపంబులు నిల్పె........" బొక్కరఅనునది గంజాంజిల్లా అస్కాతాలూకాలోని బొక్కరయని శాసనపరిష్కర్తలు వ్రాసియున్నారు వారు ఉదయగిరి రూపాంతరముగనున్న ఉదగిరిని నెల్లూరు మండలములోని ఉదయగిరిగ గుర్తించియున్నారు. కాని యది పొరపాటుగునేమో ? ఇదికూడ విశాఖపట్టణమండలములోనిది గాని, గంజాం మండలములోనిది గాని యగునని నాయూహ. ఉత్తరమున కళింగజైత్రయాత్రకువెళ్లి బొక్కరను, ఉదయగిరిని జయించి తిరిగ ద్రాక్షారామమువచ్చి. భీమేశ్వరునికి అక్షయదీపంబులు నిల్పి, రాజనాయకుఁడు పిదప ఓరుగంటికి మరలిపోయెననుటయే సమంజసముగఁ గన్పట్టుచున్నది కళింగ. 381. పొరటు; (శ్రీయుత రాళ్ళ బండి సుబ్బారావు గారు ఎం. ఎ ఎల్. టి) నైసర్గికస్వరూపము. ఈతూర్పు కనుమలయందు 1000 మొ 5000 అడుగులు ఎత్తువఱకుగల మహేంద్రగిరి, మలయగిరి, ఖండగిరి, ఉదయగిరి మొదలుగాగల గిరిశిఖరములున్న......లోయలున్న గలవు. కళింగ. 10. పొరటు,(మ. రా. శ్రీ. కుంమారి ఈశ్వరదత్తుగారు. బి. యె.) "సీ ఉదయాద్రి వేగ నస్వర్ధగతి సాధించె - వినుకొండమాట మాత్రి నెపారంచె......" కళింగ. 367 పొరటు; క్రీ.శ 1514 సంవత్సరాంతమునశ్రీకృష్ణదేవరాయలు నెల్లూరుజిల్లాలోని ఉదయగిరికోటను పట్టుకొనెను. ఉదయగిరి కళింగరాజ్యములోనిది...ఉదయగిరికోటను బట్టుకొని...కట్టించెను. ఉదయగిరి కోటను సాధించినతరువాత శ్రీకృష్ణరాయలు తిరుపతికిఁబోయి తనయిష్టదైవమైన శ్రీవేంకటేశ్వరుని దర్శించి యద్దేవునకుఁ గనకాభిషేకముఁ గావించి 30,000 మాడలును, బంగారునగలు కంకణములును కానుకగా సమర్పించెను. కళింగ. 364. పొరటు; (శ్రీమాన్ కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు. ఎం. ఎ , బి. ఎల్.) ఉదయగిరియందలి జైనరాజగు ఖరవేల మహామేఘవాహనుని ప్రాకృతశాసనమున నందరాజులు త్రవ్వించిన కాలువలను ఖరవేలుఁడు మరమ్మతు చేయించినటుల వ్రాయఁబడియున్నది: కళింగ 244. పొరటు; (శ్రీయుతరాళ్ళబండి సుబ్బారావు

గారు ఎం. ఎ. ఎల్. టి.) బుద్ధుడుపదేశించిన స్థలములందు 10 అశోకవనములుండెను. దేశముయొక్క నైఋతి దిక్కున నొకకొండ మీఁద పుష్పగిరి మఠమొకటుండెను..... ఈకొండ ఉదయగిరిఖండగిరి కొండ కావచ్చును. కళింగ. 508. పొరట; గజపతుల రాజ్యము ఉదయగిరివఱకు వ్యాపించి యుండెననియు, తెలుపఁబడినది. కళింగ. 652. పొరట.

ఉదయగిరిగుహలు. శా. (శ్రీయుత రాళ్ళ బండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ., ఎల్. టి.) ఈ ఉదయగిరి ఖండగిరి గుహలు గుహాలయములు, గుహాశిల్పములు, శాసనములు జైనమతము కళింగమున క్రీ పూ. నాల్గవ శతాబ్దమునుండి క్రీ శ. 14 శతాబ్దమువఱకు ప్రబలియుండె నని నిదర్శనమిచ్చుచున్నవి. కళింగ 456 పుట.

ఉదయత్రియము. అం. ఇదియె త్రివర్గము.— క్షయము, స్థానము, వృద్ధి. (3). (చూ, త్రియము.)

ఉదయనుఁడు. శా. 1. నాగార్జునుని గ్రంథముల లో 'సుహృల్లేఖ' యను పద్యకావ్యము కడు మనోహరమును సుప్రసిద్ధమునై యున్నది ఈ కావ్యమును తనపోషకుఁడును శాతవాహన వంశీయుఁడునగు ఉదయనునికొఱకు నాగార్జునుఁడు రచించెనని టిబెటు చరిత్రకారుఁడైన తారానాథుఁడు తెలుపుచున్నాఁడు భా వెం. కృ. ప్రాచీనాంధ్రదేశము. 47 పుట; టిబెటు దేశ గ్రంథములందు నాగార్జునునికి మిత్రుఁడైన శాతవాహనుఁడు అంతివాహనుఁ డనియు ఉదయనుఁడనియు ఉత్రాయనుఁడ నియు వివిధములుగఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁ డు......భా. వెం. కృ. ప్రాచీనాంధ్ర దేశము. 52 పుట; సం. వి అ పుం. 2. వత్సరాజు: చూ, రాజు 1; 3. అగస్త్యుఁడు: చూ, ముని. 1.

ఉదయమార్తాండరసము. పా. శుద్ధిచేసినవి — 1 తు-నాభి, 3 తు-నేపాళములు, 4 తు-ఇంగిలీకము, 2 తు-పొంగించిన వెలిగారము ఈ వస్తువులు కల్వమునవైచి మూఁడు దినములు నిమ్మపండ్ల రసమునను, మూఁడుదినములు అల్లపురసమునను లెస్సగా మర్దించినయెడల మైనపక్వమగును దీనిని గాజుసీసాలోఁ బెట్టి సెనగగింజంత మాత్రతీసికొని పొంగించిన అల్లపురసము అనుపానముతో కలిపి తెల్లవారు ఝామున పుచ్చుకొనిన విరేచనములు అగును. మజ్జిగ అన్నము తినిన విరేచనములు కట్టును.

ఉదయము. సం వి. అ. పుం. 1. ఉదయపర్వతము: చూ, పర్వతము; 2. జననము: చూ, పుట్టుక; 3 దీర్ఘము: చూ, పొడవు. 2; 4. ఔన్నత్యము, ఎత్తు: చూ, పొడవు. 2; 5. సుగంధి: చూ, సుగంధము; 6. కషాయము: చూ, రసము. 5, 7. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2, 8. తొలుసంజె: చూ, సూర్యోదయము; అం. 9. కాలములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, కాలములు. (చూ, త్రయము)

ఉదయాదిత్యుఁడు. శా 16 దేవేంద్రవర్మ కంబకాయశాసనము. (మ. రా. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు) ఈశాసనమున మూఁడు రాగిరేకులు గలవు...కళింగనగరము రాజధానిగా పరిపాలించుచుండిన గంగామలకులతిలకుఁడగు శ్రీ దేవేంద్రవర్మ "దంతిపురము"న నుండఁగా ఆ రాజుయొక్క విజయరాజ్యము "సకాబ్దసహస్రమేక సతత్రయాధిక" మని చెప్పఁబడ్డ కాలమున ఆ రాజుయొక్క మహామండలికుఁడును, కదంబకుల తిలకుఁడును అగు శ్రీధర్మఖేడి పుత్రుఁడు మహామండలికుఁడైన ఉదయాదిత్యుఁడు "కేవనిజి" గ్రామమును "అదాటుభట"ప్రవేశ్యముగను, అచంద్రార్కస్థాయిగా నుదకపూర్వకముగ దానముచేసి

అందొక భాగమును వృద్ధపురుషుఁడైన రేచన నాయకుని కుమారుఁడు నారాయణనాయకుని కిని, ఇంకొక భాగమును "అయితయసోను యాడు" [?] "ఈజన" కునికి నొసంగెను. ఇదియే శాసనభావమునుబట్టి నే నర్థముచేసికొఁగలిగిన విషయము. కళింగదేశ చరిత్రానుబంధము 79.పుట; (శ్రీయుత రాళ్లబండి సుబ్బారావు గారు. ఎం. ఎ, ఎల్.టి.) ఉదయాదిత్యుఁడు శక. సం॥ 1103 లేక క్రీస్తు సం॥ 1181నాటి వాఁడు. కళింగ 533 పుట.

ఉదయాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. తూరుపుఁగొండ. "క. ఉదయాద్రికిఁ బైనుండెడు, సదయుని మదినిల్పిచూడ శక్యముగాఁగాఁ, గుదురుపడు జ్ఞప్తినిలిపిన." వేమన. 515: చూ, పర్వతము.

ఉదయించు. సం. అ. క్రి. 1 జ్ఞప్తికివచ్చు: చూ, స్ఫురించు. 2; 2. జన్మించు: చూ, పుట్టు. 2; 3. సూర్యోదయమగు

ఉదరంభరి. సం. విశే. ఇ. ఆత్మంభరి: చూ, పొట్టకూటివాఁడు.

ఉదరకోశులు. పా (మార్సుపైయలు.), ఏకద్వారులు (మానోట్రిమ్సు) అను జీవులనుండి పుట్టినవి. వీనినుండియే కోఁతులుపుట్టినవి కంగారుమృగము, ఒపోసము వీనిపోలిన జంతువులు. ఈ ఉదరకోశులయొక్క క్రిందిదవుడల శిలామయరూపములు త్రియాశికపొరయందు దొరికినవి. (చిం.దీ. పరిణామవాదము. 4. పొరట.)

ఉదరత్రాణము. సం. వి. అ. న. కవచభేదము: చూ, బొందడము.

ఉదరథి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 కడలి: చూ, సముద్రము; 2. చోయమగఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు, పొట్ట: చూ, భ్రూణము. 1; 2. గర్భము, పిండము తోఁగూడిన కడుపు: చూ, భ్రూణము. 1; 3. జేగడము: చూ, యుద్ధము.

ఉదరాగ్ని. అం. చతుర్విధాగ్నులలో నొకటి: (చూ, అగ్నులు): చూ, చతుష్టయము.

ఉదరామయము. సం. వి. అ పుం. ఆమరోగము: చూ, రోగము. 1.

ఉదరావర్తము. సం. వి. అ. పుం. అత్తమామలను జంపెడి లక్షణములుగల కన్యకయొక్క గుఱుతు, మామను చంపుదాని కుండునట్టి గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

ఉదరావర్తి. అం. అశుభావర్తములలో నొకటి: చూ, అశుభావర్తములు.

ఉదరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉలికిపడు. "గీ. ఉదరిపడి మేలుకని కన్నులువిద విచ్చి." హరి. ఉ. 7, ఆ. 98: చూ, వణఁకు 2.

ఉదరిపాటు. ద్వ. వి. 1. ఉస్సట్టుండి. "ద్వి. ఉదరిపాటునఁ దదంకోపరినుండి." విష్ణు. పూ. 1. ఆ: చూ, డబ్బాటు; 2: చూ, ఉలికిపాటు. "ఎ. గీ. అతని యాకారమునుజూచి యదరి బెదరి, చెదరిపదములు తడఁబడనుదరిపాటు, గదుర." ఉ, రా. 3, ఆ 347.

ఉదరు. దే. అ. క్రి. అదరు. "సీ. ఉదరి క్రేళ్లంటి కదుమ సంగ్రికేసరులతో బలగతాహులు కింక వెలికినెగయ." హరి. పూ. 7, ఆ. 177: చూ, సలించు.

ఉదర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. భవిష్యత్కాలము: చూ, రాఁగలతఱి; 2. భవిష్యత్ఫలము: చూ, రాఁగలపంట; 3. ఉమ్మెత్తమొల్ల: చూ, మదనకంటకము; 4. ఉమ్మెత్త (కన్న- ఉమ్మెత్త.) *: చూ, హాలాపుష్పము.

ఉదర్చి. సం. వి. స్. పుం. 1. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 2. ఉదర్చి యను దేవత; విశే. 3. విశేషకాంతిగలది: చూ, విరాజమానము; 4. పైకెగయుచుంటలుగలది.

ఉదర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

ఉదవసితము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఉదశ్విత్తు. సం. వి. త్. న రూ-ఉదస్విత్తు. సగము నీళ్లు చేర్చిన మజ్జిగ: చూ, మజ్జిగ.

ఉదస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎత్తఁబడ్డది: ఉత్క్షిప్తము, ఉద్యతము, ఉద్ఘూర్ణము.

ఉదస్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినవాఁడు: చూ, విసర్జనీయుఁడు.

ఉదస్విత్తు. సం. వి. త్. న: చూ, రూ-ఉదశ్విత్తు.

ఉదాకరము. సం వి. అ. పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.

ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊర్ధ్వస్వరము, తాల్వోష్ఠాది సంయోగమువలన నూర్ధ్వభాగమునందుచ్చరించు అచ్చు, వేదమునందలి స్వరవిశేషము: (చూ, అనుదాత్తము. 2): చూ, స్వరము. 2; 2. త్రిస్వరము (ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్వరితము) లలో నొకటి, వేదస్వరములు మూఁడింటిలో నొకటి: (చూ, త్రియము): చూ, వేదస్వరములు; 3. ఉదాత్తాలంకారము. అన్యోపలక్షణశ్లాఘ్యచరిత్రవర్ణనము. ఉదా.—శివార్జునులు పోరాడిన శాసనమిదే సుమీ.": చూ, అలంకారము. 3; విశే. 4. మనోహరమైనది: చూ, హృద్యము; 5. అధికమైనది: చూ, హేరాళము; 6. ఇష్టము: చూ, హృద్యము.

ఉదాత్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికుఁడు: చూ, హేమాహేములు; 2. పురుషార్థములయందధికేచ్ఛగలవాఁడు: చూ, ఉదీర్ణుఁడు; 3 దయగలవాఁడు చూ, దయాళువు; 4. ఇచ్చువాఁడు: చూ, దాత; 5. అలంకృతుఁడు: చూ, భూషితుఁడు.

ఉదానము. సం. వి. అ పుం. 1. పంచప్రాణములలో నొకటియగు కంఠమునందుండునట్టి వాయువు: (చూ, పంచకము): చూ, వాయువు, 2. ప్రాణము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రాణములు; 3. పాము, ఆదిశేషుని వనుమఁడు: చూ, సర్పము; 4. నాభి: చూ, బొడ్డు; 5. ఉదానమను ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 6. నమ్మిక: చూ, విశ్వాసము; 7. కడుపునందలి సుడి, ఉదరావర్తము: చూ, లక్షణము. 1.

ఉదారత్వము. సం. వి. అ. న. ఔదార్యము: చూ, మహాత్త్వము.

ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఁదగలను వడ్లు చూ, ధాన్యము; 2 తటి: చూ, సమయము. 1; విశే 3 అధికమైనది: చూ, హేరాళము.

ఉదారుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ) 1. ఈవిచేతప్రసిద్ధుఁడు, వదాన్యుఁడు, ఇచ్చువాఁడు: చూ, దాత; 2. అధికుఁడు: చూ, హేమాహేములు; 3. మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 4. పురుషార్థములయందధికేచ్ఛగలవాఁడు: చూ, ఉదీర్ణుఁడు; 5. కుటిలముగాక చక్కనైన మనస్సుగలవాఁడు: చూ, సరళుఁడు; 6. బలిమికాఁడు: చూ, లావరి.

ఉదాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆసక్తి: చూ, వాంఛ.

ఉదాసించు. సం స. క్రి. అనాదరించు: చూ, తిరస్కరించు.

ఉదాసీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దండెత్తిపోవువానికి మిత్రుఁడగు వాని దేశమునకు నావలిదేశపు రాజు ఉదాసీనుఁడు అనఁగా శత్రుమిత్రదేశములకు మీఁద నుపకారాపకారములు చేయక యూరకుండువాఁడు; విశే. 2. ఉదాసీనపు మాటలు ఆడువాఁడు, ఎదుటివాని లోపములనుగ్గడించి సిగ్గును పొం

దుష్టులఁ జేయువాఁడు: చూ, తగులని వాఁడు; అం. 8 ద్వాదశరాజమండలములో నొకఁడు: చూ, ద్వాదశరాజమండలము.

ఉదాస్థితము. సం. వి. అ. పుం. నిక్కము: చూ, నిశ్చయము.

ఉదాస్థితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ద్వారపాలకుఁడు: చూ, రక్షకుఁడు; 2. స్వకర్మమును వదలిన ముని: చూ, ముని 1; 3. చారుఁడు: చూ, వేగువాఁడు; 4. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 2; 5 కొట్టఁబడినవాఁడు: చూ, సమాహతుఁడు.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. న. రూ- ఉదాహారము. చెప్పెడియర్థమునకు సరితూఁగునట్లు ఎత్తి చూపెడి అర్థాంతరము, తెలిపెడి. చూ, నిదర్శనము. 1. (ఇన్‌స్టెన్సు)

ఉదాహారము. సం. వి. అ. పుం. —పై.— (రూ-ఉదాహరము.)

ఉదాహరించు. సం. స. క్రి. ఉదాహరణపఱచు: చూ, దృష్టాంతీకరించు.

ఉదాహరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- ఉదాహారము.

ఉదాహృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉదహరింపఁబడినది.

ఉదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చెప్పఁబడినది: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2; 2 పుట్టినది: చూ, సంభూతము.

ఉదితుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) అభ్యుదితుఁడు: చూ, పుట్టినవాఁడు

ఉదియ. పై. వి.=ఉద్యోగము. రూ-ఉద్దియ. "మహీద్వడనొత్తుక దివికెత్తఁగిట్టి యుదియక్ బట్టుక్ బడందొ్రొచు బల్విడిఁద్రోఁచుక్ రుధిరంబుఁజిల్కఁ జెలుచన్ వీక్షించుఁ గ్రోధంబునన్." రా. అర. 2, ఆ.184: చూ, యత్నము.

ఉదియగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఉదియ + కొను) ఆరంభించు "సీ. ఒండొరు నొప్పింపనుదుఁగెక పెనఁగెంగెనొదవు సదల్పులనుదియ గొనుచు" రా. అర. 2, ఆ. 138: చూ, యత్నించు.

ఉదిరి దే వి. 1. అపరంజి. "ఉదిరియంబరము వాఁడు." చంద్రి. 1, ఆ. 70; రామా. 7, ఆ, 180: చూ, లోహము. 1; విశే. 2. చేవగలది: చూ, స్థైర్యము; 3. తపింపఁజేయఁబడినది "సీ. ఇది కోలమెఱుఁగుగాదుదిరి బంగారంపుఁ బసిమి గ్రిమ్మెడు పచ్చపట్టుగాని." పాండు. 4, ఆ. 31: చూ, తప్తము.

ఉదిరిగొను దే అ.క్రి.(ఉదిరి + కొను.)తపించు. "వ ఇట్లు హృదయంబునం గదిరిన మదనానలంబుచే నుదిరిగొని యాసుదతి చిత్రరేఖ కిట్లనియె." ఉ, హరి. 5, ఆ. 102. (రూ-ఉదిలగొను): చూ, సంతాపించు.

ఉదిల. దే. వి. 1 పరితాపము: చూ, సంతాపము; 2. భయము: చూ, వెఱపు.

ఉదిలకొను దే అ. క్రి. పరితపించు. "వ. ఇట్లు మదనాగ్ని నుదిలకొని యగ్నిదేవుం డశ్శాంతతో నేకాంతంబున నిట్లనియె." భార. అను. 1, ఆ. 49: చూ, సంతాపించు. (రూ- ఉదిలగొను.)

ఉదిలగొను. దే అ. క్రి.—పై.—

ఉదిష్టము. అం. ప్రస్తారములు పదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రస్తారములు

ఉదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరపుదిక్కు: చూ, దిక్కు. 1.

ఉదీచీనము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరపుదిక్కునఁ బుట్టినది. (వ్యతి.—అవాచీనము)

ఉదీచీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరపుదిక్కునఁ బుట్టినవాఁడు.

ఉదీచ్యము. సం వి. అ. న. 1. కురువేరు *: చూ, హ్రీబేరము; పుం. 2. శరావతీనది యొల్లగాఁగల (వాయవ్య) పశ్చిమోత్తరముల

మధ్యదేశము: చూ, దేశము; విశే. 3. ఉత్తర ప్రదిక్కు—ది.

ఉదీచ్యవృత్తి. పా. వైతాళీయజాతివృత్తములలో నొకటి. ఇది దక్షిణాంతిక ఛాయనే నడుచును: చూ, వృత్తము. 1. (చూ, వైతాళీయము.)

ఉదీచ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్తరదేశస్థుఁడు; 2. పండితుఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు; 3. అగ్రగణ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

ఉదీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గొప్పది, హెచ్చు: చూ, పేరాశము.

ఉదీర్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పురుషార్థములయం దధికేచ్ఛగలవాఁడు: ఉదాత్తుఁడు, ఉదారుఁడు, ఉదీర్ణుఁడు, ఉద్యతుఁడు.

ఉదుంబరపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దంతి *. చూ, ముకూలకము.

ఉదుంబరము. సం. వి. అ. న. 1. రాగి: చూ, లోహము. 1; పుం. 2 అంజూరు *: చూ, మేడి; 3. పూలగురివెంద *: చూ, గురివెంద; 4. గడప: చూ, దేహళి; 5. ఒక విధమగు వానప్రస్థాశ్రమము: చూ, వానప్రస్థము; 6. కుష్ఠభేదము: చూ, మండలము. 3, అం. 7. తతవాద్యములు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, తతవాద్యములు.

ఉదుంబరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలభేదము: చూ, సమయము. 1; 2. ఉదుంబరావతీనది: చూ, నది; 3. జెన్నము: చూ, యజ్ఞము; 4. కాఁపురములేనియింటు మొలచిన తీఁగె: చూ, వృక్షము.

ఉదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అఁడంగి. చూ, శౌవిదల్లుఁడు.

ఉదుకు, దే. స. క్రి: చూ, రూ—ఉడుకు.

ఉదుటు. దే. వి. అడుగుటు: చూ, ప్రశ్నము.

ఉద్దుటు. దే. వి. 1. గర్వము. "చ. మూర్ఖ తోలంగినఁగన్ను విచ్చిచే, నుదుటునలేచె లక్ష్మణ సహోదరుఁడు." ఉ, రా. 7, ఆ. 187: చూ, హంకారము; 2. చేవ: చూ, స్థైర్యము; 3. అందము: చూ, సౌందర్యము; 4. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; విశే. 5. గర్వించునది: చూ, బిఱ్ఱు. 4.

ఉదురు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక: చూ, మూషికము; దే. వి. (1) భయము. "వ. చెదరక యుక్షులద్దనుజశేఖరు బిట్టెదిరించి... మహోదరుం, డుదురున నొక్క ఘోరగదయా నిక్రుతాంతుని లీలనుగ్రుఁడై." ఉ, రా. 3, ఆ. 14: చూ, వెఱపు. (ఉదురుమిడుకు ఇత్యాదిపదప్రయోగములవలన నిది ప్రయోగ విరళముగా నుండినను వ్రాయఁబడియెను)

ఉదురుమిడుకు. దే. విశే. 1. అహంకారి: చూ, పొగరుఁబోతు; 2 అవినీతుఁడు: చూ, సముద్ధతుఁడు.

ఉదూఖలము సం. వి. అ. న. 1. ఉలూఖలము: చూ, ఱోలు. 1; 2. గుగ్గిలము *: చూ, గుగ్గులువు.

ఉదూఢము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పెండ్లియయినది: చూ, ఊఢ. 2; 2. బలిసినది: చూ, స్థూలము. 2; 3. వహింపఁబడినది: చూ, వాహితము.

ఉదూఢుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పెండ్లిచేసికొనినవాఁడు: చూ, ఊఢుఁడు.

ఉద్గతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. భేదించుకొని వెలికుబికినది: చూ, కందళితము; అం. 2. విపరీతకరణబంధములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విపరీతకరణబంధములు. (చూ, బంధములు.)

ఉద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పక్షిగతి, ఎగుపు: చూ, పల్లటీ. 1; 2. జననము. "జగదుద్గతికిని బీజము." ఆము. 3, ఆ: చూ, పుట్టుక.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదికిన బట్ట లజోడు. (కొందఱిది త్రిలింగమనియు దీని కర్థము ఉదికినదానికి అనియు సహేతుకముగఁ జెప్పుచున్నారు.): చూ, వస్త్రముః విశే. 2. ఎగయఁదగినది.

ఉద్గమము. సం వి.అ. పుం. 1. పక్షిగతి, ఎగుపు: చూ, పల్లటీ, 1; 2. ప్రయత్నము: చూ, యత్నము; 3. జననము: చూ, పుట్టుక.

ఉద్గమించు సం. అ. క్రి. 1. పైకిలేచు: చూ, రేఁగు; 2. పల్లటీల్వేచు: చూ, లంఘించు

ఉద్గరణము సం. వి. అ. న. 1 క్రక్కుడు: చూ, వాంతి; 2. ఉద్గారము: చూ, త్రేనుపు.

ఉద్గాఢము. సం. క్రి. విశే, అ. న. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; విశే. 2. అధికము: చూ, మేరాళము.

ఉద్గాత. సం. వి. ఋ. పుం 1. యజ్ఞమునందు సామవేదతంత్రము నడపువాఁడు: చూ. ఋత్విజుఁడు. 1; 2. సామవేదముఁ దెలిసిన ఋత్విజుఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1; అం. 3. ఋత్విజులు పదునాఱుగురిలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఉద్గారము. సం. వి. అ పుం. 1. క్రక్కుడు: చూ, వాంతి; 2. త్రేఁపు: చూ, త్రేనుపు.

ఉద్గారించు. సం అ. క్రి. త్రేఁచు: చూ, త్రేనుచు.

ఉద్గాహితము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) 1. చెప్పఁబడినది చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2; 2. కట్టఁబడినది: చూ, సందానితము. 1; 3. స్వీకరింపఁబడినది: చూ, గృహ్యము.

ఉద్గిరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిగరణము: చూ మ్రింగుడు.

ఉద్గీతము. అం. అవరోహవర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అలంకారము. 3.

ఉద్గీతి. ఛా. ఒకానొకపద్యము. ఇందు మొదటి రెండు పాదములు చపలకందము ఛాయను కడమ పాదములు పథ్యాకందము ఛాయను నడచును: చూ, కందము. 3. (చూ, వృత్తము. 1.) అప్ప. 4, ఆ. 348.

ఉద్గీథము. సం. వి అ. పుం 1. సామవేదము: చూ, వేదము; 2 సామవేదమునొక్క భాగము: చూ, వేదము; 3. సామవేదములోని ప్రణవము: చూ, వేదము. ఓ 3 మ్, ఓమ్, ఓం. దీనికి ప్రణవమనియు, ఓంకారమనియు, ఉద్గీథమనియు, ఏకాక్షరమనియు, తారకమనియు, శబ్దబ్రహ్మమనియు నామాంతరములు గలవు. "ఓమిత్యే తదక్షరముద్గీథముపా సీత । ఓమితిహ్యుద్గాయతి తస్యోప వ్యాఖ్యానమ్." ఛాం దో గ్యో ప ని ష త్. ౧ ౧. ౧. "నక్షరతి నసంచలతి నవినశ్యతి ఇత్యక్షరంబ్రహ్మ; యంసామగాః ఉచ్చైర్గాయంతిసః తంఉద్గీథమ్, ఉద్గీథశబ్దవాచ్యమ్." చలింపనిదియు వినాశముఁ జెందనిదియునైనది. అక్షరాఖ్యమైన బ్రహ్మము. దీనిని సామగానముచేయువారు ఉచ్చస్వరముతో గానము చేయుచున్నారో అదే ఉద్గీథము, లేక, ఉద్గీథనామముగలది. "అథఖలుయ ఉద్గీథః సప్రణవోయః ప్రణవః సఉద్గీథ ఇత్యసౌవా ఆదిత్య ఉద్గీథ ఏషప్రణవ ఓమితి హ్యేషస్వరన్నేతి." ఛాం. ౧. ౫. ౧. సుప్రసిద్ధమగు (సామ వేదులయొక్క) ఉద్గీథమే(ఋగ్వేదులయొక్క ప్రణవము,లేక,ఓంకారము.ఈప్రణవమే ఉద్గీథము (అనఁగా ఇవి రెండును సమానార్థకములు.) ఈఉద్గీథమే ఆదిత్యుఁడు, అనఁగా అవినాశియగు నఖండేశ్వరుఁడు. ఏలనన ఇవి (ఉద్గీథప్రణవములు) ఓంకార వాచ్యుఁడగు బ్రహ్మమును గానముచేయుచు వానితోనే

సంబంధముఁ గలిగియున్నది; 4. సామగానము: చూ, స్వరము. 2; 5. గుడాగమము: చూ, గృహము. 1; 6 అంబుదము: చూ, మేఘము. 1; 7. దండు విడియుచోటు: చూ, శిబిరము

ఉద్గీథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చందురుఁడు: చూ, చంద్రుఁడు; 2. ఒకానొక ఋత్విజుఁడు. చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఉద్గీరణము. సం. వి. అ. న. ఉద్గిరి: చూ, మ్రింగుడు.

ఉద్గీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రక్కఁబడినది: చూ, వాంతము. 2, 2 అగోపీవర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అగోపీవర్ణతాలంకారములు (చూ, అలంకారము. 3.)

ఉద్గూర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది, పొడవుగా నెత్తఁబడిన శస్త్రాదులు: చూ, ఉదస్తము.

ఉద్గ్రావము. సం. వి. అ. పుం పాతిపోవుట.

ఉద్గ్రాహము. సం. వి అ. పుం. 1. ఎగఁబట్టుట: చూ, శ్వాసము; 2 ఉగ్గిలి: చూ, ఉగ్గము; 3 ఎగరవేసిపట్టుట; 4. చెంబుమీఁదిఅంచును బట్టుట.

ఉద్గ్రాహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ఉపన్యాసము చేయఁబడ్డది: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2; 2. కట్టఁబడినది: చూ, సందానితము. 1; 3. గ్రహింపఁబడినది: చూ, స్పృశ్యము.

ఉద్గ్రీవము, అం. స్థితకరణబంధములు యేనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, స్థితకరణబంధములు. (చూ. బంధములు.)

ఉద్గ్రీవుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పైకెత్తఁబడిన మెడగలవాఁడు: చూ, ఉన్ముఖుఁడు; 2. గర్వముగలవాఁడు: చూ, పొగరుఁబోతు.

ఉద్ఘటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము: చూ, తలము, 2; 2. నూతిరాట్నము: చూ, గిలక.

ఉద్ఘటితము. సం. వి. అ. న. సంభోగక్రియాభేదము: చూ, రతిబంధము

ఉద్ఘట్టము. సం వి. అ. పుం. 1. తాళప్రాణకళాభేదము: చూ, తాళము. 2; 2. తాళకళలయిగింటిలో నొకటి: చూ, తాళము. 2.

ఉద్ఘట్టితము. అం. 1. చరణక్రియలు ఆఱింటిలో నొకటి. చూ. చరణక్రియలు; 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఉద్ఘసము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెక్కడుమాని కి ఊఁతగా క్రిందనుంచుకొనెడి బల్లలోనగునది: చూ, దాఁగలి. 1, 2. కాఁచి సాగఁగొట్టుచు ఇనుము బంగారులోనగు వానికి ఊఁతగా క్రిందనుంచెడు ఇనుపముద్దలోనగునది చూ, దాఁగలి, 3.

ఉద్ఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇది వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును. "గవోద్ఘము" మొ; 2 అగ్ని: చూ, నిప్పు; 3. అఱచేయి: చూ, హస్తము; 4 దేహమునందలి గాలి: చూ, వాయువు.

ఉద్ఘాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము: చూ, తలము 2; 2. నూతిరాట్నము: చూ, గిలక, 3. తెఱచుట; అవ్య. (అప.) 4. తెఱచుట.

ఉద్ఘాటించు. సం. స. క్రి. అగలు, వ్రచ్చు: చూ, భేదిల్లు. 2.

ఉద్ఘాటితజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రజ్ఞ: చూ, సామర్థ్యము. 1.

ఉద్ఘాటితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉగ్గడింపఁబడినది: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2; 2. భేదింపఁబడినది: చూ, భేదితము.

ఉద్ఘాతము. సం వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ: చూ, ముద్గరము; 2. కాలి తొట్రుపాటు: చూ, కాలు జాఱుట; 3. దెబ్బ: చూ, మొత్తు. 1. 4 ప్రారంభము, కడఁక: చూ, యత్నము

5. కథావిభాగము: చూ, నాటకము. 1; 6. అభ్యాదానము: చూ, యత్నము; 7. వాయుభక్షణాభ్యాస యోగము, వాయువును నిలిపెడుయోగము, రేచక పూరక కుంభకములు, కుంభకాదిక్రియము. (చూ, క్రియము.); శస్త్రము, బరిగోల: చూ, బాణము 1; విశ. 9. ఉన్నతమైనది: చూ, పొడవు. 2.

ఉద్ఘుష్టము సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ఉద్ఘోషింపఁబడినది.

ఉద్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. ఆర్తకంఠధ్వని, మొఱ: చూ, స్వరము. 2.

ఉద్ఘోషించు. సం. అ క్రి. చూ, మొత్తిపెట్టు.

ఉద్ద. దే. ఉప మిక్కిలి (ఉద్దవడి, ఉద్దపిడి ఇత్యాదులు): చూ, మిగుల.

ఉద్దండము. సం విశ. (అ ఆ. అ.) 1. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2; 2. ఎక్కువైనది: చూ, హెచ్చు శము.

ఉద్దండపాలము సం వి. అ. పుం. 1. ఒకరకము సర్పము: చూ, సర్పము; 2. ఒకరకము చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఉద్దండించు. సం. అ. క్రి. 1 చూ, ఎక్కుడగు, 2. ఈడు: చూ, పొడవగు.

ఉద్దంతురము. సం వి అ. పుం. 1. ఉన్నతము: చూ, పొడవు 2; 2. మిట్టపండ్లది; 3. భయంకరము, నవరసములలో నొకటి: చూ, రసములు.

ఉద్దంతురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్కటదంతుఁడు: చూ, మిట్టపండ్లవాఁడు; 2 పొడవైనవాఁడు: చూ, పొడగరి; 3: చూ, కరాళుఁడు.

ఉద్దంశము. సం వి. అ. పుం. నల్లి: చూ, మత్కుణము.

ఉద్దనవు. దే. వి. 1. కుదువ: చూ, తాకట్టు; 2. వడ్డిలేని యప్పు: ఉద్దర, ఉద్దరవు; (సం. ప.) :—ఉద్ధారము.

ఉద్దము. దే. వి. రూ-బ ఉద్దాలు. ఒకరకము పాదరక్షలు: చూ, పాదుక.

ఉద్దర. దే.వి. 1. కుదువ: చూ, తాకట్టు; 2. వడ్డిలేని యప్పు: చూ, ఉద్దనవు. 2.

ఉద్దరి ద్వ. వి. (ఉద్ద + దరి.) 1. వాటమై మిక్కిలి పొడవైన గట్టు, నదిలో దిగుటకు ననువుకాని దరి; 2 మనుష్యునికిఅందనిలోఁతు: చూ, లోఁతు. 2.

ఉద్దరువు. వై. వి 1 = ఉద్ధారః అధి: చూ, తాకట్టు, 2. నెలలోనగునవి యుంచి తీసికొనెడి వడ్డిలేని యప్పు: చూ, ఉద్దనవు. 2

ఉద్దవడి. దే. వి 1. శీఘ్రము. "ఉ. ఓమను జేంద్ర నీవెనుక నుద్దవడింబఱతెంచుదాన నీ,వామహనీయవేగమున కంకిలిసేయక తూఁగనోపి,న్, గామితసిద్ధినొందు." భో. 7, ఆ: చూ, వేగము; 2. క్రమము: చూ, విధము. 1.

ఉద్దపిడి. దే. వి. 1 శీఘ్రము "క. విడు విడు తురగముఁ బట్టక, విడువక మాఱ్ఱొక్కన్నుద్ద విడిఁబ్రాణంబుల్, విడిపించి కానిపోఁగఁ, విడువఁడకర్ణసుతుఁడనఁబ్రిపీఁడునగుచున్." వై. 5, ఆ. 14: చూ, వేగము; 2. క్రమము: చూ, విధము. 1.

ఉద్దానము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిబంధనము: చూ, సమ్మెత; 2. అనుబంధము: చూ, బంధము 1; 3. స్మరణము తప్పుట: చూ, విస్మృతి.

ఉద్దామము. సం. వి. అ. న. 1. అధికము: చూ, హెచ్చు 1; విశ. 2. అడ్డములేనిది: చూ, నిరర్గళము.

ఉద్దాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నీటిఱేఁడు: చూ, వరుణుఁడు. 1; విశ. 2: చూ, కట్టులేనివాఁడు; 3. అడ్డపాటులేనివాఁడు: చూ, స్వతంత్రుఁడు,

ఉద్దాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జొన్నలలో భేదము, రక్తధూర్ణము: చూ, ధాన్యము; 2. వ్రీహి భేదము: చూ, ధాన్యము; 3. అక్షోటము*: చూ, కొండగోఁగు, కొండగోఁగు పువ్వు (అని కొందఱు.); 4. ఒకమణి: చూ, రత్నము. 1.

ఉద్దాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉద్దాలకుఁడను ముని: చూ, ముని. 1.

ఉద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. 1 విరిగి *: చూ, శ్లేష్మాతకము; 2. గుగ్గిలము *: చూ, గుగ్గులువు.

ఉద్దాలు. దే. వి బ. రూ-ఏ-ఉద్దము. చెప్పులు. "ఎ, గీ పాదములఁగిట్టు కిఱ్ఱని పలుకుచుండు, కుచ్చుటుద్దాలుఁజేపట్టుఁ గోలయునగ." హంస. 3, ఆ. 90: చూ, పాదుక.

ఉద్ది. దే వి. 1. ఉజ్జీ, జేత: చూ, సంగడి 5; 2. గూడలులోనగు వానితోఁజల్లు నీళ్ళుపాఱెడు కాలువ మొదట పచ్చిక పెళ్ళలు మొదలగు వానిచే నేర్పఱుపఁబడిన మిట్ట; 3 ఒకరకము సస్యము: చూ, సస్యము. 1; 4. ఒకరకము ధాన్యము: చూ, ఉద్దులు; వై. వి. 5.=వృద్ధి. పెంపు "ఉబ్బిపొరలెడు మున్నీటి యుద్దివోలె." అచ్చ: చూ, హెచ్చు. 2; విశే. ఏ. 6. పోలిక: చూ, సమానము. 2.

ఉద్దించు. దే. స. క్రి. 1. జేతపఱచు. "వ. మన మిద్దఱముముద్దించుకొని కటార్లసాక్ష్యటీకయ్యంబుగావించుచు శౌర్యంబుకొలఁది నెఱపుదము." కళా. 8, ఆ. 98: చూ, సమపఱచు; 2 పోలు. "సీ. ఉదయాద్రితటమును నుద్దించునురమునఁగౌస్తుభంబనుదివాకరుఁడుదోఁప." ఉ, హరి. 2, ఆ. 146: చూ, సరిపోలు.

ఉద్దికాఁడు. దే. వి. 1. రూ-ఉద్దీఁడు, జతయైనవాఁడు, భాస్వంతుని యుద్దికాఁడు." భల్లా. 5, ఆ: చూ, సమానుఁడు; 2. చెలికాఁడు. "ఎద్దుతత్తడి జోదునుద్దికాఁడు." అచ్చ. అర, కాం. 59: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; 3. నేర్పరి. రూ-ఉద్దీఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉద్దితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) కట్టఁబడినది: చూ, సందానితము. 1.

ఉద్దినము సం. వి. అ. న. పట్టపగలు, కుతపము: చూ, పగలు.

ఉద్దియ. వై. వి 1.=ఉద్యోగః ఆయితము: చూ, యత్నము; 2. పోలిక: చూ. సమానము. 2

ఉద్దియసేయు. వై. అ. క్రి.(ఉద్దియ + చేయు.) తలపెట్టు. "ఉ, నిద్దురమేలుకొమ్ము రజనీవరవంశ వతంస కుంకుమంబద్దిన భంగిమింటునదె యామినిచెల్లెలు కాల్యసంధ్య రా,నుద్దియ సేయుచున్నయది యుష్ణమయూఖసుత ప్రసూతికిన్, బ్రొద్దులు చొచ్చియున్న యవి పూర్వదిశా సరసీరుహాక్షికిన్." వై. 8, ఆ. 17: చూ, యత్నించు.

ఉద్దిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ. 1. ఉద్దేశింపఁబడినది: చూ, సంకల్పితము; 2. మత్రప్రత్యయములలో నొకటి. ఈవృత్తమెన్నవ ఛందంబునందెన్నవ దనఁజెప్పుట. వృత్తాక్షరములెన్నో యన్నవఛందంబు. వృత్తాక్షరములను గురులఘువులు చేసికొని వానిక్రింద 1, 2, 4, 8 అని రెట్టించి వ్రాయుచు లఘువుల క్రింది యంకెలనుగూడి యందొకటి చేర్చిన నన్నవ సమవృత్తమగును: చూ, మత్రప్రత్యయములు; అం. 3. ప్రస్తారప్రత్యయ ప్రాణములు పందొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, ప్రస్తారప్రత్యయ ప్రాణములు.

ఉద్దీఁడు. దే. వి: చూ, రూ-ఉద్దికాఁడు. (చెలికాడు అనుటకు.—"నీపిల్లదీపాఱుచుఁ బెనగునుద్దీలచే గుద్దులఁబడి కంది కుందెనంట." కేను. 3, ఆ.)

ఉద్దీక్షణము. సం. వి. అ. పుం తాలపాత్రిణ భూతమైన కళావిశేషము: చూ, తాళము.2.

ఉద్దీపకము. సం. వి అ. పుం. 1. కొండచీమ, వజ్రిహేతువు: చూ, పిపీలిక; 2. చెట్టునఁ దెట్టెఁ బెట్టు నల్లచీమ, అస్థ్యుపదేహిక: చూ, పిపీలిక; విశే. 3. వెలిగించునది.

ఉద్దీపనము. సం. వి. అ. న. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2 విభావభేదము (ఆలంబన గుణాదికము)

ఉద్దీపనవిభావము అం. విభావములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, విభావములు (వయసు అలంకారము మొదలగునది యుద్దీపనవిభావము=రసము నుద్వేగింపఁ జేయునది.) (ఉదా —ఆహా ! ఆమేను, ఆవయసు, ఆ టెక్కు, ఆటక్కు, ఎవ్వని మనసుఁ గరంచదు! ఇది యుద్దీపనవిభావము. ఉద్దీపనమునందు మన్మథ చంద్ర మలయానిలాదులు తటస్థములని మఱియొక సంజ్ఞను బొందియుండును. (ఉదా.— ఓమరుఁడా యగ్నికిఁ గాలితోడైనట్లు నీకు నీ చంద్రవసంత శుకపికాదు లెట్లు తోడయ్యెను): చూ, ఉద్దీపనము. 2. (చూ, ఆలంబనవిభావము.)

ఉద్దీపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెలిఁగింపఁ బడినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఉద్దులు. దే. వి. బ. ఏ- ఉద్ది. ఒకరకము వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

ఉద్దూమణము. సం. వి. అ. న పెండ్లి మొదలయిన ఉత్సవము: చూ, పండుగ. 2.

ఉద్దేశపాదపము. సం. వి. అ. పుం. చైత్యము*: చూ, రచ్చ. 7.

ఉద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు: చూ, విషయము. 4; పా. 2. సంకల్పము. (ఇంటెన్షన్.); 3. ప్రేరక హేతువు. (మోటీవు.)

ఉద్దేశించు. సం. స. క్రి. గుఱించు: చూ, విషయీకరించు.

ఉద్దేశ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గుఱింపఁ దగినది, విషయీకరింపఁదగినది.

ఉద్దేహిక. సం. వి అ. స్త్రీ. అంగిటిముల్లు, కొండనాలుక: చూ, రోగము 1.

ఉద్ద్యోతించు సం. అ క్రి. వెలుఁగు: చూ, ప్రకాశించు. 1.

ఉద్ద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁ బాఱుట: చూ, పలాయనము.

ఉద్ద్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఈడ్చఁబోయినది, వెనుదీసినది, అపక్రమించినది.

ఉద్ధడ. అం. మల్లశాస్త్రమునందలి విసరులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విసరులు.

ఉద్ధతత్వము. సం విశే (అ. ఆ. అ) ఔద్ధత్యము' చూ, హెచ్చు. 2.

ఉద్ధతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వించినది: చూ, ఉద్వృత్తము; అం. 2. శిరస్సు మొదలుకొని పాదపర్యంతముస్సైన అంగోపాంగ ప్రత్యంగములయొక్క క్రియాభేదములలో శాస్త్రప్రకారము గూడిన నృత్యనాట్యభేదములు. సాధారణముగాఁ దాండవమును లాస్యమునని రెండు భేదములు గలిగి తరువాత మార్గము, కుండలి, ఉద్ధతము, విలాసము, దేశియ్యము, బహురూపమునని యాఱు భేదములై తరువాత శారదము, శుద్ధపద్ధతి, బహురూపము, దండలాసకము, ప్రేంకణపద్ధతి, పేరణపద్ధతి, కుండలీనృత్యము, భాండికము, రాసక్రీడ, హల్లీషకము, చిత్రపద్ధతి, దేశ్యపద్ధతి, చర్చరి, కందుకనృత్యము, చారీనృత్యము, కోలాటము నని పదియాఱు ప్రకారములుగ నెంచఁబడుచున్నది. ఆయాదేశస్థుల మనస్సుల రుచివాసనలు విచిత్రములగుటచే వారికిఁ బ్రీతిఁబుట్టించుటకై సాధారణ నాట్యమే

హస్తములయందు ఖడ్గము, కందుకము, వస్త్రము, దండము, చామరము, పుష్పమాలిక, వీణ మొదలగు శుభవస్తువులను ధరించుటచే తను చారీమండల స్థానకములను పాదముల యొక్క గంతుల భేదములచేత ననేక భేదములుఁ గలదియై వాడఁబడుచున్నది. ఈ పాదక్రియలే తెలుఁగువాడుకలో సాధారణముగ అడుగులు, అడవులు, గంతులనియును, విశేషముగానైన దుప్పిలు, పేరెములు, అల్లులు, మొగ్గలు, మెట్టములు మొదలుగ వాడఁబడుచున్నవి. ఇదియంతయు భావాధ్యాయ ప్రమేయము. చూ, వ్యంజకము 1; (చూ, నాటకము. పాదక్రియలు.) పా 3. ఒకానొకవృత్తము. ఇందు మొదటిపాదంబునందు స, జ, య లును, రెండవపాదమున న, స, , గురువులును, మూఁడవపాదమున భ, న, జ, గురువులును, నాల్గవపాదమున స, జ, స, స గణములును గలిగి ఒకటి, రెండు, మూఁడు, నాలుగు పాదములయందుఁ గ్రమముగా ఆఱు, ఏడు, ఎనిమిది, తొమ్మిది స్థానముల యతి గల వృత్తము. అప్ప 4, ఆ. 257. పుటః చూ, వృత్తము. 1

ఉద్ధతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఉద్వృత్తి, గర్వము: చూ, హంకారము.

ఉద్ధతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వించినవాఁడు: చూ, పొగరుఁబోతు. 2. ఓర్వఁగూడని స్వభావముగలవాఁడు: చూ, పొగరుఁబోతు.

ఉద్ధరణము సం. వి. అ, న. 1 పెకలించుట; 2. పైకి లేవనెత్తుట, మీఁదికెత్తుట: ఉద్ధారము, ఉద్ధృతి; 3. వాంతియెత్తిన యన్నము: ఉద్ధృతము; 4. భుక్తోజ్ఝితము: చూ, ఎంగిలి; పా. 5. పునరుద్ధారణము. (రిక్లమేషను.)

ఉద్ధరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆచమనము, అర్ఘ్యప్రదానము, తర్పణము మొదలగువాని యందు పుడిసిట జలముపోసికొని మంత్రపూర్వకముగఁ బుచ్చుకొనుట విడుచుట మొదలగువాని కుపయోగించు లోహసాధన వస్తువు; 2 ఏతాము: చూ, తలము; 3 గిలక, లోఁతుగల బావులనుండి నీరుతోడుట కిరుప్రక్కల గుంజలునాటి అడ్డవాసము వేసి దాని నడుమ త్రాటినీడ్చుటకు కేర్పఱచిన కప్పిపంటి సాధనము: చూ, ఏలము. (రూ-ఉద్ధరిణి.)

ఉద్ధరించు. సం. స. క్రి 1. పెల్లగించు: చూ, పెరిగిల్లు, 2 చూ, మీఁదికెత్తు. "ఆ ఉద్ధరింపఁగలుగు సుగ్రీముండు." వేమన. 517.

ఉద్ధరిణి. సం. వి ఇ. స్త్రీ: చూ, రూ-ఉద్ధరణి.

ఉద్ధర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉద్ధరించువాఁడు: ఉద్ధారకుఁడు.

ఉద్ధర్షము సం. వి అ పుం. 1. పెండ్లి మొదలగు ఉత్సవము: చూ, పండుగ. 2, 2. మిగుల సంతోషము: చూ, సంతోషము.

ఉద్ధర్షణము. సం వి. అ. న గగుర్పాటు: చూ, రోమాంచము.

ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం చూ, ఉద్ధర్షము. 1-2; 3. యజ్ఞవహ్ని: చూ, నిప్పు.

ఉద్ధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక యాదవుఁడు. కృష్ణునిమంత్రి, కృష్ణునిభక్తుఁడు.

ఉద్ధసము. సం. వి. అ. న. పొలసు: చూ, మాంసము

ఉద్ధానము. సం వి. అ. న. 1. అధిశ్రయిణి: చూ, పొయ్యి; విణ. 2. భేదించుకొని వెలికుబికినది: చూ, సంభూతము.

ఉద్ధారకంటకము. సం వి. అ. న. ద్వారమునం దుంచు లాటీకఱ్ఱ: చూ, పరిఘము. 9.

ఉద్ధారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూ, ఉద్ధర్త.

ఉద్ధారణము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధరించుట.

ఉద్గారము. సం. వి. అ. పుం. 1. =ఉద్గసవు. "తదవృద్ధిక ముద్గారః." వైజయంతి: చూ. తాకట్టు; 2 ఋణము: చూ, బాకీ. 2, 3. వడ్డీలేని అప్పు: చూ, ఉద్ధారు. 2; 4. పైకెత్తుట, లేవనెత్తుట: చూ, ఉద్ధరణము. 2; 5. బంధము మొదలయినవాటిని యేర్పఱచుట; 6. యంత్రముచేయు రీతి.

ఉద్ధితకరణబంధము. అం. జానుపూర్వకము, సింహావిక్రీడము, కీర్తిబంధము. గృహాలము, పార్శ్వవేష్టితము, దృతాఖ్యము (6) (చూ, బంధములు.)

ఉద్ధితకరణము అం. చిలుకలకొలికి నిలిచియున్న ప్పుడు స్తంభమునకు వ్రేలాడునట్లు పురుషుఁడు కూడుట (చూ, బంధములు.)

ఉద్గితము. సం. విణ. (అ ఆ అ) 1. కెరిగిన చూ, సుక 3; 2. పుట్టిన: చూ, సంభూతము; 3. లేచిన: చూ, ప్రోత్క్షిప్తము.

ఉద్గుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బరువైనది: చూ, భారము. 1; 2. దట్టమైనది: చూ, సాంద్రము 2, 3 నిలుకడైనది: చూ, స్థిరము.

ఉద్గూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మీఁదికి కదలింపఁబడినది.

ఉద్ధూళనము. సం. వి. అ. న. భస్మము పూసుకొనుట

ఉద్ధృత. అం. ముఖగజ్జివులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, ముఖగజ్జువులు.

ఉద్ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పయికెత్తఁబడినది: చూ, సముదక్తము; 2. చేయఁబడినది. ఆహితము: చూ, కృతము, 3. వాంతియొత్తిన అన్నము అనఁగా అనుభవించి విడువఁబడినది: చూ, ఉద్ధరణము 3; 4. తూనిక అయినది; అం. 5. నృత్తహస్తములు యిరువదితొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్తహస్తములు

ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గర్వము: చూ, హంకారము; 2. ఒకానొక ఛందస్సు. (చూ, ఉత్కృతి అని తోఁచెడిని.): చూ, ఛందస్సులు; 3. పైకెత్తుట: చూ, ఉద్ధరణము 2.

ఉద్ధృతుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. పాలిమేర విధమును సామంతులవలన విని దానియనుభవాగులెత్తిగ యీపాలిమేరగ నేర్పాటుచేసినవాఁడు; విణ. 2. పైకెత్తఁబడినవాఁడు.

ఉద్ధ్మాతము. సం. వి. అ. న. చీకిగా నులికఁబడినది.

ఉద్బహితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పెల్లగింపఁబడ్డది: చూ, ఉన్మూలితము

ఉద్బుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1, తలఁపునకు వచ్చినది: చూ, స్మృతము; 2. మేలుకొన్నది నిద్రమ్రు; 3 వికసించినది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉద్బుద్ధితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంభోగభేదము: చూ, గతిబంధము.

ఉద్బోధకుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకు దెచ్చువాఁడు: చూ, వికాసవంతుఁడు, 2: చూ, మేలుకొలుపువాఁడు.

ఉద్బోధనము. సం వి. అ. న. తలఁపునకు దెచ్చుట.

ఉద్బోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు: చూ, విషయము.4; 2. మేలుకొనియుండుట: చూ, మేలుకోలు; 3. తెలివి: చూ, వికాసము. (చూ, బుద్ధి)

ఉద్భగ్నకరణ. అం ఉత్తానకరణ బంధములు నలుబదియొకటింటిలోనొకటి చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

ఉద్భగ్నము సం. వి. అ. న. ఒకానొక రతిబంధము: చూ, గతిబంధము.

ఉద్భటము సం. వి. అ. పుం. 1. కమఠము: చూ, తాఁబేలు; విణ. 2. అధికము : చూ, హేరాళము.

ఉద్భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఛాయమగఁడు: చూ, సూర్యుఁడు; విణ. 2 అధికుఁడు: చూ, న్యాయాధిపతి; 3. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉద్భవము. సం. వి. అ. పుం. జననము: చూ, పుట్టుక.

ఉద్భవించు. సం. అ. క్రి. జనించు : చూ, పుట్టు. 2.

ఉద్భాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) వెలిఁగింపఁబడినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఉద్భిజ్జము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూమిని భేదించుకొని పుట్టినది, తరుగుల్మాదికము: చూ, మొక్క. 1. (చూ, సంభూతము.)

ఉద్భిజ్జములు. అం. సృష్టిభేదములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, సృష్టిభేదములు.

ఉద్భిత్తు. సం. విణ. ద్. 1: చూ, ఉద్భిజ్జము; అం 2. నిహీనతానములేడింటిలో నొకటి: చూ, నిహీనతానములు.

ఉద్భిదము. సం. విణ: చూ, ఉద్భిజ్జము.

ఉద్భిన్నము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) విరిసినది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉద్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) 1. పుట్టినది: చూ, సంభూతము; 2 పొడమైనది: చూ, పొడవు. 2.

ఉద్భాషితము. అం. సంచారివర్ణగతాలంకారములు యిరువదియైదింటిలో నొకటి : చూ. సంచారివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

ఉద్భేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగజిమ్ముట; 2. జననము: చూ, పుట్టుక.

ఉద్భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్వేగము: చూ, ఉబ్బించుట; 2. ఊర్ధ్వభాగమున కదలించుట: ఉద్వేగము; 3. అవ్యవస్థితచిత్తత: ఉద్వేగము; 4. ఉద్వేగము: చూ, చమత్కారము; అం. 5. నవరసములలో నొకటియగు అద్భుతరసము: చూ, రసములు. (చూ, అద్భుతము. 2.)

ఉద్భ్రముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్చర్యరసముగలవాఁడు.

ఉద్భ్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరుగుడు పడినది: ఆఘూర్ణితము, ఆవృత్తము; అం. 2. ప్రచారములు ముప్పది రెండింటిలో నొకటి: చూ, ప్రచారములు.

ఉద్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. ఉత్థితము, యత్నించినది: చూ, యత్నము; 2. పైకెత్తఁబడినది: చూ, ఉద్గూర్ణము.

ఉద్యతుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పురుషార్థముల యందధికేచ్ఛగలవాఁడు: చూ, ఉదీర్ణుఁడు.

ఉద్యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కడఁక: చూ, యత్నము.

ఉద్యమము. సం. వి. అ. పుం. 1 —పై—; విణ. 2. ఎత్తఁబడ్డది: చూ, ఉద్గూర్ణము; పా. 3 (మోమెంటు.); 4. (ట్రియల్.)

ఉద్యమించు. సం. అ. క్రి కడఁగు : చూ, యత్నించు.

ఉద్యానము. సం. వి. అ. న. 1. అందఱు పోదగిన రాజుతోఁట: చూ, వనము. 2; 2. మనుష్యులు వేసి పెంచినతోఁట: చూ, వనము. 1; 3. పని: చూ, ప్రయోజనము. 1; 4. వెడలుట: చూ, నిస్సరణము.

ఉద్యాపనము. సం. వి. అ న. అపకర్షణము. "వ్రతోద్యాపనము.": చూ, వెడలఁబాటు.

ఉద్యుక్తము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్యోగించినది: చూ, యత్నము

ఉద్యోగ. అం. భారతపర్వములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి. "క. విదితంబై యుద్యోగము మొదలుగఁ బదునొకఁడు పర్వముల పెంతయు

న్యోప్పిదమై యేనవపర్వం, బిదివానుద్యోగపర్వమిమ్మగుసభలక్.": చూ, భారతపర్వములు.

ఉద్యోగమదము. అం. మదములు యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, మదములు. (ఏనుఁగునకుఁబుట్టు మదములు రెనిమిదింటిలోనొకటి.)

ఉద్యోగము. సం వి. అ. పుం. 1. కడఁక: చూ, యత్నము; 2. పదవి: చూ, హోదా. (యంప్లోయిమెంటు.)

ఉద్యోగవర్గము. పా. సిబ్బంది.(ఎస్టాబ్లిష్‌మెంటు.) (సర్వీసెస్.)

ఉద్యోగవిధి. అం. కామందకప్రకరణములు యిరువదింటిలో నొకటి: చూ, కామందకము. (అంగదేశాధిపతియగు వరిషుఁడను రాజుకాలములో కామందకుఁడను ఋషి వేయి శ్లోకములకు లోపులో కామందకమను దండనీతిశాస్త్రమును సూత్రించెను. ఈ గ్రంథమునందు ప్రకరణములు యిరువదిలోనగు విశేషంబులుఁ గలవు.)

ఉద్యోగశాల. పా. కచ్చేరి (ఆఫీసు]

ఉద్యోగస్థుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్యోగము గలవాఁడు: ఉద్యోగి. (ఆఫీసరు)

ఉద్యోగి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్)—పై —

ఉద్యోగించు. సం. అ. క్రి. కడఁగు : చూ, యత్నించు.

ఉద్యోగులు పా. నిర్వాహకులు. (ఫంక్షనరీస్.)

ఉద్యోగేతరులు. పా. అనుద్యోగులు (నన్ ఆఫీషియల్.)

ఉద్యోతకేశరి. శా. ఒరిస్సాదేశ ప్రాచీన కళింగదేశములోని భువనేశ్వరమునకు నాలుగు మైళ్ళు పడమటి దిక్కుగా ఖండగిరి గలదు. అందు ఖారవేలుని హాస్తిగుంఫ శాసనముగల గుహ మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది...... క్రి. శ. 11 వ శతాబ్దమున ఒరిస్సా దేశమును పాలించిన ఉద్యోతకేశరి చక్రవర్తి శాసనము ఇందు గలదు. (కళింగ. 458. పొరట.) ......ఇట్లే ఈఖండగిరియందలి నవముని గుహయందును రెండు శాసనములుగలవు. ఒకదానిని బట్టి ఈగిరియందలి దేవళము ఉద్యోతకేశరియొక్క 18 వ, రాజ్యసంవత్సరమున కట్టఁబడినట్లు తెలియును. కళింగ. 456. పొరట.

ఉద్యోతించు. సం అ. క్రి. వెలుఁగు : చూ, ప్రకాశించు. 1.

ఉద్యోతితము. సం విశ. (అ. ఆ. అ.) వెలిఁగింపఁబడినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఉద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతరమున నిలుచు వస్తువు; 2 త్రింగ: చూ. ప్రతిమార్గకము; పా. 3. భూమి పన్ను. (ల్యాండు టేక్సు.)

ఉద్రధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2 కుక్కుటము: చూ, క్రుంజు.

ఉద్రము. సం. వి అ. పుం. రూ- ఉధ్రము, జలబిడాలము, నీరుపిల్లి: చూ, మత్స్యము. 1.

ఉద్రిక్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్రేకించినది: చూ, హాసితము. 1.

ఉద్రేకకారణము పా. ప్రేరేపకము. (యగ్గిస్టింటు కాజ్.)

ఉద్రేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విజృంభించుట చూ, విజృంభణము; 2. అతిశయము: చూ, హెచ్చు 2.

ఉద్రేకించు. సం. అ. క్రి. 1. జృంభించు: చూ, విజృంభించు; 2. అతిశయించు: చూ, ముమ్మరించు.

ఉద్వర్తనము. సం వి. అ. న. 1. ఉత్పతనము: చూ, ఎగయుట; 2. నూనెబిడ్డును పోఁగొట్టెడి వస్తువు: చూ, నలుఁగుబిండి; 3. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; విశ. 4. అతిక్రమించిన నడతఁ గలది.

ఉద్వర్తితము. అం. ఊరూక్రియలు అయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఊరూక్రియలు.

ఉద్వర్తనము సం. వి. అ. న. లోలోన నవ్వు: చూ, హాస్యము 1.

ఉద్వహా. సం. వి ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1.

ఉద్వాసము. సం. వి. అ న. ఎగఁబట్టుట, ఎగ ఊపిరి: చూ, శ్వాసము.

ఉద్వహించు. సం స. క్రి. 1. ఎగఁబట్టు: చూ, ఎత్తిపెట్టు; 2. మోయు: చూ, వహించు

ఉద్వహుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. కొడుకు చూ, పుత్రుఁడు. 1; విశ. 2. పైకెత్తువాఁడు.

ఉద్వాంతము. సం. వి. అ పుం. 1. మదములేని యేనుఁగు: చూ, హస్తి; విశ. 2. క్రక్కఁబడినది: చూ, ఉద్గీర్ణము; 3. భేదించుకొని వెలికుఱికినది: చూ, సంభూతము.

ఉద్వాసనము. సం. వి అ. న. 1 విడుపు: చూ, విమోచనము; 2. చంపుట: చూ, వధము; అం. 3. ఉపచారములు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఉపచారములు.

ఉద్వాహా. సం వి. ఆ. స్త్రీ. గజ్జావు: చూ, మూత్రము. 1.

ఉద్వాహనము. సం. వి. అ. న 1. పెండ్లియాడుట; 2. పెండ్లి: చూ, వివాహము; 3 ఉత్కంఠ: చూ, తహతహ; 4. రెండు మారులు దున్నిన నేల: చూ, భూమి. 1

ఉద్వాహము. సం. వి అ పుం. 1. పెండ్లి: చూ, వివాహము; అం. 2. ముఖక్రియలాఱింటిలో నొకటి: చూ, ముఖక్రియలు.

ఉద్వాహితము. అం. 1. వక్షక్రియ లయిదింటిలో నొకటి: చూ, వక్షక్రియలు; 2. కటిక్రియ లయిదింటిలో నొకటి: చూ, కటిక్రియలు; 3. జంఘాక్రియ లయిదింటిలో నొకటి: చూ, జంఘాక్రియలు; 4. ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3); 5. అవరోహివర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము 3.); 6. సంచారివర్ణగతాలంకారములు యిరువది యైదింటిలో నొకటి: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము 3.); 7. శిరోభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, శిరోభేదములు.

ఉద్వాహిని సం. వి. ఈ స్త్రీ. త్రాడు: చూ, రజ్జువు.

ఉద్విగ్నము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యసనప్పినది; 2 వెఱపునొందినది చూ, భీతము.

ఉద్విపిత. అం. దూతీచతుష్టయములోని రెండవదానిలోని యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దూతీచతుష్టయము.

ఉద్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మీఁగుచూచుట.

ఉద్వీక్షించు. సం స. క్రి మేఁచు: చూ, వీక్షించు.

ఉద్వృత్త. అం. ఆకాశచారులు పదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఆకాశచారులు

ఉద్వృత్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1 గర్వించినది చూ, దిట్టు. 4; అం. 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఉద్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గర్వము: చూ, అహంకారము.

ఉద్వృత్తుఁడు, సం. వి. అ. పుం. దుర్జనుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఉద్వేగజనకము. సం. వి. అ. పుం. నెరవెంద *: చూ, రాజవృక్షము.

ఉద్వేగము, సం వి. అ. న. 1. పయనము: చూ, ప్రయాణము; పుం. 2. ఉబ్బించుట: ఉద్భ

మము; 3. ఊర్ధ్వభాగమును కదలించుట: ఉద్భ్రమము; 4. అవ్యవస్థితచిత్తత: ఉద్భ్రమము 5 ఉద్భ్రమము: చూ, ఏమత్సాగము; 6. భయము: చూ, వెఱపు, 7. వంత చూ, దుఃఖము; న 8. శోకసంఘ చూ, శోకః; పుం. 9 నెరవంజి * చూ, సగవెంద.

ఉద్వేగిల్లు. సం. అ. క్రి. భీతిల్లు: చూ, భయపడు.

ఉద్వేగుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. వేగముగా పోవువాఁడు, 2. ఉన్నతుఁడు.

ఉద్వేజకము. సం వి. అ పుం చూ, ఉద్వేజనకము. *

ఉద్వేజనము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 భయము చూ, వెఱపు,2 కలఁత చూ,క్షోభము.1.

ఉద్వేగితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) 1 వెఱపింపఁబడినది, 2. కలఁతపెట్టఁబడినది చూ, మలినము. 3

ఉద్వేలము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) అతిశయము చూ, హెచ్చు 2.

ఉద్వేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట: చూ, వ్యాపనము.

ఉద్వేష్టితము సం విశే. (అ. ఆ. అ) 1.చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, వ్యావృత్తము. 1; అం. 2. హస్తక్రియాభేదములలోని బాహుపరిచారములు పదింటిలో నొకటి: చూ, బాహుపరిచారములు; 3 హస్తకరణములు నాలుగింటిలో నొకటి చూ, హస్తకరణములు; 4.హస్తప్రాణములు పండ్రెండింటిలోనొకటి: చూ, హస్తప్రాణములు.

ఉద్ధారణశక్తత. పా. (లిమిట్సు ఆఫ్ పెర్ఫెక్టు రికవరీ.)

ఉధ్మానము. సం. వి. అ. న, అధిశ్రయిణి: చూ, పొయ్యి.

ఉధ్రిచామకము. సం. వి. అ. పుం మాలవాని కంటె కడపటిజాతి.

ఉధ్రిము. సం వి అ.పుం: చూ,రూ-ఉద్రము.

ఉధ్వానము. సం వి అ. న: చూ, ఉధ్మానము.

ఉనికి దే వి. 1. ఉండుట. "క. వేల్పులకు తెఱఁగున నాయలకు, మంత్రాదక యునికి లేన్న" భా. విరా. 1, అ. 128: చూ, స్థితి 2; 2 నిలుకడ. "నిర్వికారవృత్తి నున్న యునికి." భా ఆది. 3, అ 180. చూ, స్థితి. 3; 3 చోటు, స్థితి: చూ, స్థానము 1; 4 పద్మ ణములలో నొకటి (చూ, ఆసనము.)

ఉనికిపట్టు దే. వి. ఇల్లు: చూ, గృహము 1

ఉనుకువ. దే.వి. ఉనికి, చోటు:చూ, స్థానము.1.

ఉనుచు. దే. క్రి. 1. ఉండఁజేయు: చూ, ఇడు. 2, 2 అద్దించు: చూ, రంగువేయు.

ఉన్నట్టివాఁడు. దే. వి. ఉన్నటువంటివాఁడు: చూ, ధృష్టితుఁడు.

ఉన్నట్టుండి. దే. క్రి విశే: చూ, డబ్బాటు.

ఉన్నత అం. వీధి (అశ్వసంచార మార్గములు) తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, అశ్వసంచార మార్గము.

ఉన్నతత్వము. సం. వి. అ. న చూ, ఔన్నత్యము: చూ, పొడవు. 2.

ఉన్నతన్యాయస్థానము. పా. హైకోర్టు.

ఉన్నతన్యాయాధిపతి. పా. హైకోర్టుజడ్జి,న్యాయమూర్తి, ప్రాడ్వివాకుఁడు.

ఉన్నతబాహుమూలము సం. వి. అ. న. అదృష్టశాలి లక్షణము; చూ. లక్షణము. 1.

ఉన్నతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండచిలువ: చూ, సర్పము; విశే. 2. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2.

ఉన్నతశాసనసభ. పా. శిష్టసభ, విద్యాధికుల సభ, విశ్వవిద్యాలయశాసనసభ. (సెనేట్)

ఉన్నతానతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వంగినది: చూ, బంధురము.

ఉన్నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొడుగు: చూ, పొడవు. 2; 2. గరుడునిభార్య: చూ, భార్య; 3. పరిపూర్ణత్వము; 4 అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 3.

ఉన్నతీశుఁడు సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు

ఉన్నమనము. సం వి. అ న. పైకెత్తుట: ఉన్నయము-రూ-ఉన్నాయము; (తె. ప)·— ఎత్తుట.

ఉన్నమితము సం విణ. (అ. ఆ అ,) పైకెత్తఁబడినది, ఉత్పన్నము: చూ, ఉత్పాదితము.

ఉన్నము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) తడిసినది: చూ, క్లేదము.

ఉన్నయము. సం వి. అ. పుం: చూ, ఉన్నమనము. (రూ-ఉన్నాయము.)

ఉన్నరూపు. ద్వ. వి. నిజము: చూ, సత్యము. 1.

ఉన్నవాఁడు దే.విణ. 1. అన్యుఁడు. "మ. అతి వాసిద్ధమువాటి బాలకునకీ యాకార మీ వర్ణమీ, గతి...వీఁ,డతఁడే కాఁదగు నున్నవారలకు." భాగ. 10, స్కం. ఉ. 34: చూ, పరాయివాఁడు; 2: చూ, ఉన్నట్టివాఁడు. "ఆ. ఉన్నవారలెవరో చేన్న వారెవ్వరో." వేమన. 523.

ఉన్నాయము. సం. వి. అ పుం: చూ, రూ-ఉన్నయము.

ఉన్నావాము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు: చూ, శుక్తము. 1.

ఉన్ని. దే. వి. గొఱ్ఱె లోనగువాని బొచ్చు: చూ, వెండ్రుక. 1.

ఉన్నిద్రము. సం. వి. అ. న. 1. గగురుపాటు: చూ, రోమాంచము; విణ. 2. మేలుకొన్నది: ఉద్బుద్ధము; 3. వికసించినది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉన్నీఁడు. సం. వి. అ. పుం. పైకెత్తికొనిపోవువాఁడు.

ఉన్నీపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కడపచెట్లు గలది

ఉన్నీరదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి మేఘములు గలది

ఉన్నీలము. సం. విణ. (అ.ఆ. అ) అధికముగా నల్లనిది.

ఉన్నీవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉద్గతమైన నీవీబంధముగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఉన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) దయగలవాఁడు: చూ, దయాళువు.

ఉన్నుతము. సం వి అ. న. మిక్కిలి స్తోత్రముచేయఁబడ్డది.

ఉన్నున్నము సం. విణ (అ. ఆ అ) మిక్కిలి త్రోయఁబడ్డది

ఉన్మూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి కొత్తయైనది: ఉన్మూత్నము.

ఉన్మూత్నము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) —పై.—.

ఉన్నె. పా. ఉండునె. (రూ-ఉన్నే.)

ఉన్నేత. సం. వి. ఋ. పుం. పదియాఱుగురు ఋత్విజులు యాజకులు వీరలలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఉన్నేయప్రశ్నోత్తరము సం. వి. అ.న. ఉన్నేయప్రశ్నోత్తరాలంకారము: చూ, హేతువు. 2. (చూ, అలంకారము. 3.)

ఉన్మంథనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట: చూ, చలనము. 1; 2. చంపుట: చూ, వధము.

ఉన్మంథము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హననము; 2. చిలుకుట: చూ, మథనము.

ఉన్మంథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది: చూ, ప్రేంఖితము.

ఉన్మత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఉన్మత్త*: చూ, పాలాపువ్వము; 2 పుష్పవృక్ష విశేషము: చూ, వృక్షము; విణ 3 వెఱ్ఱెత్తినది: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

ఉన్మత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 2. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1

ఉన్మగితుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ.): చూ, వెఱ్ఱివాఁడు.

ఉన్మదిష్ణువు. సం. విణ ఉ.—పై.—

ఉన్మనుఁడు. సం విణ. స. 1. ప్రియాసక్తుఁడు యెప్పుడుదొరకునో యను త్వరకలవాఁడు: చూ, ఉత్కుఁడు. 2; 2 మదించినవాఁడు: చూ, మత్తుఁడు.

ఉన్మాథము. సం వి అ. పుం. 1. తమిరము, స్వర్గముఁదలియని గాలము చూ, తమ్మర, 2. గాలము చూ, మత్స్యబంధనము; 3. చంపుట చూ, వధము; 4. కాఁకుయంత్రము చూ, బోను

ఉన్మాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగణింపఁజేయువాఁడు: చూ, మారకుఁడు.

ఉన్మాదకుఁడు. సం. విణ. (అ ఈ. అ.): చూ, వెఱ్ఱివాఁడు

ఉన్మాదనము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుని యొక్క బాణము: చూ, బాణము. 1.

ఉన్మాదము సం. వి. అ. పుం. 1 = ఉమాదము: చూ, వెఱ్ఱి. 1; (ప్రియవియోగ విభవభ్రంశాదులచే చేతనాచేతనములయందుసమానముగా బ్రవర్తించుట.); 2. అధిక చప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 3. వ్యభిచారభావభేదము. (సంచారీభావభేదము. (భ్రమము) సంచారీభావములు ముప్పది మూఁడింటిలో నొకటి.ఉదా.- "ఓరసాతలమా! నాపై దయగలిగె నేని సీత యేతోవ నేఁతెంచెనో యానతిమ్మ.": చూ, సంచారీభావములు; అం. 4. శృంగారచేష్టలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, శృంగారచేష్టలు, 5. అవస్థలు పండ్రెండింటిలోనొకటి: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

ఉన్మాదవంతుఁడు. సం. విణ: చూ, ఉన్మత్తుఁడు.

ఉన్మాదవతుఁడు సం. విణ. రూ.—పై.—

ఉన్మానము సం. వి. అ. న. తులామానము: చూ, తూనిక.

ఉన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడునడత; చూ, తప్పునడత; 2. తప్పుత్రోవ: చూ, పెడదారి.

ఉన్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొలువఁబడినది: చూ, వనిలి. 5.

ఉన్మిషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది: చూ, వ్యాకోచము.

ఉన్మీలనము సం. వి. అ. న. విరియుట, వికసించుట: చూ, వికాసము. (చూ, బుద్ధి.)

ఉన్మీలితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విరిసినది. చూ, వ్యాకోచము; 2. ఉన్మీలితాలంకారము:చూ,హేతువు.2; అం.3. దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు; 4. అర్థాలంకారములు నూటింటిలో నొకటి. ఉపమానోపమేయములకు భేదవిస్ఫురణంబుఁ జూపుట. ఉ. నీకీర్తికిరవైన హిమవన్నగమును దేవతలు మంచువలనఁ గనిపెట్టుచున్నారు: చూ, అలంకారము. 3.

ఉన్మీషితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.): చూ, రూ-ఉన్మిషితము.

ఉన్ముక్తకము. సం. వి. అ. పుం. శిరస్సూతము, పాదములదాఁకనుండెడు అంగి: చూ,వస్త్రము.

ఉన్ముఖత. పా. ప్రవృత్తి. (టెండెన్సీ.)

ఉన్ముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదు చూచునది.

ఉన్ముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదు చూచువాఁడు: చూ, ఉద్గ్రీవుఁడు. 1.

ఉన్మదిరము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.): చూ, ఉన్మిషితము.

ఉన్మూలము. సం. విణ.(అ. ఆ. అ.)1.వేరు తెగినది, 2. అడుగుతోఁ జెడినది.

ఉన్మూలించు. సం. స. క్రి. పెల్లగించు: చూ, ఛేదిల్లు. 1.

ఉన్మూలితమగు. మి. అ.క్రి. పెల్లగిల్లు.—పై.—

ఉన్మూలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరు త్రెంపఁబడినది, పెల్లగింపఁబడినది: ఉత్ఖాతము, ఉత్పాటితము, ఉద్బృంహితము, ఉత్సన్నము, ఉత్పాదితము, ఉన్మూలితము; 2 అడుగుతోఁ జెఱుపఁబడినది.

ఉన్మేషము. సం వి అ. పుం. 1. తెలివి: చూ, వికాసము. (చూ, బుద్ధి.); 2. కను ఱెప్పలు విచ్చుట; 3. పుష్పాది వికాసము: చూ, వికాసము; అం. 4. పుటక్రియలు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, పుటక్రియలు.

ఉప. సం. ఉపసర్గము. 1. ఉపగూహము = ఇచట 'ఉప' అనునది ధాత్వర్థమును ఆలింగనముగా మార్చినది; 2 ఉపయమము=ఇచట ధాత్వర్థమును వివాహార్థము కలదానినిఁగా మార్చినది; 3. ఉపమ= ఇచట ధాత్వర్థమును బోలికగా మార్చినది; 4. ఉపమాత= ఇచట మాతృశబ్దముతో సమసించి దగ్గఱయనునర్థము కలదియైనది; 5. ఉపప్లవము= ఇచట ధాత్వర్థమును ఉపద్రవమను నర్థమునకు మార్చినది. సం. అవ్య 6. తక్కువ: చూ, వెలితి. 2; 7. దగ్గఱ: చూ, సమీపము; 8. ఆరంభము: చూ, యత్నము; 9 ఆచార్యుని క్రియ; 10. ఎక్కువ: చూ, హెచ్చు. 1; 11. రీతి: చూ, విధము; 12. చెప్పఁగూడనిది చేయుట; 13 గొల్లవేసము; 14. చెడుగును తలఁచుట: చూ, పశ్చాత్తాపము.

ఉపకంఠము. సం. వి. అ న. 1. దగ్గఱ: చూ, సమీపము; 2. గ్రామముచేరువనేల, ఉపశల్యము: చూ, భూమి. 1; విణ. 3. సమీపించినది: చూ, సమీపము

ఉపకరణము. సం వి. అ. న. కొఱముట్టు: చూ, పనిముట్టు.

ఉపకరించు సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు: చూ, సరిపడు.

ఉపకర్త. సం విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపకారి: చూ, శుభంకరుఁడు.

ఉపకారము. సం. వి. అ పుం. 1. ఉపకృతి: చూ, మేలు. 12; 2. గుంపు: చూ, సమూహము; 3. చెదరిన పువ్వులోనగునది: చూ, ప్రకరము

ఉపకారవేతనము పా. పింఛను (పెన్షన్.)

ఉపకారి. సం. విణ (న్. ఈ. న్.): చూ, ఉపకర్త "క. ఉపకారికి నుపకారము...... యపకారికి నుపకారము, కృపతోఁ జేయుట రయ శస్త్రకృత్యము వేమా." వేమన. 525.

ఉపకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపకారము చేసెడు స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2.= ఉప్పరిగ. రాజసదనము, మేడ: చూ, గృహము. 1; 3 శిబిరము, గుడారము: చూ, గృహము. 1; 4. చక్కరచేర్చి పొరటినపిండి, ఆఖ్య: చూ, భక్ష్యము; 5. ఒకానొక బంక.

ఉపకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాజసదనము, మేడ: చూ, గృహము 1; 2. రాజుల విడిది యిల్లు, ఉపణర్య: చూ, గృహము. 1; విణ. 3. ఉపకరింపఁదగినది, ఉపకారమును పొందఁదగినది, శుభమైనది: చూ, మేలు. 15.

ఉపకార్యదర్శి. పా. అనుగత కార్యదర్శి, కార్యదర్శి క్రిందియధికారి. (అండర్ సెక్రిటరీ)

ఉపకుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఉపకుంభిక. 1-2

ఉపకుంభము. సం. వి. అ. న. 1. కుంభలగ్నము యొక్క సమీపము; అవ్య. 2. కుంభసమీపమందు.

ఉపకుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సన్నయేలకి*: చూ, పత్రిల; 2. కారవి, సోపు, నల్లజీలకఱ్ఱ *: చూ, జీలకఱ్ఱ. (ఉపకుంచిక అని శబ్దరత్నాకరము, ఉపకుంభిక అని సర్వశబ్దసంబోధని.)

ఉపకుర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు.

ఉపకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలితీఁగె *: చూ, పిప్పలి 1.

ఉపకృతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయోజనము: చూ, పని. 2; విశే. 2 ఉపకరింపఁబడినది.

ఉపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపకారము: చూ, మేలు. 12

ఉపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపాయము నెఱిఁగి ప్రారంభించుట: చూ, యత్నము; 2. రోగమునకుఁ జేయు ప్రతిక్రియ: చూ, ప్రతిక్రియ. 1; 3. గురుముఖమున ఆనుపూర్విగ వేదముఁ జదువుట; అధీతి, అధ్యయనము; 4. మంత్రులలోనగువారిఁ బరీక్షించుట: చూ, పరిక్రమము. 2; 5. విక్రమము, బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 6 ప్రారంభము: చూ, యత్నము. (తెలివితోఁ జేసిన తొలియారంభము, పనికి మొదలుఁబెట్టుట), 7. తంత్రము, ఎత్తుగడ: చూ, ఉపాయము; (ఉపక్రమము, పరిక్రమము క్రియకు మొదట దొరఁకొనుట పేళ్ళు. అధ్యయమునకు ప్రణవోచ్చారణము. వంటకు పొయి యలుకుట మొదలైనవి.)

ఉపక్రమించు. సం. అ. క్రి, స. క్రి. ప్రారంభించు. "పౌరాణికుఁడు కథనుపక్రమించెను." "అధ్వరకర్మముపక్రమించె." రా. 4, ఆ: చూ, యత్నించు.

ఉపక్రియలు. పా. "ఉండు, కలుగు, పడు, కొను" 1. వర్తమానార్థమందు 'ఉండు' వచ్చును. వర్తమానార్థమనఁగా జరుగుచున్న కాలము. ఉదా.—చేయుచున్నాఁడు. ఇచట ఉన్నాఁడు అనునది యుండుధాతువు; 2. భవిష్యదర్థమందు 'కలుగు' వచ్చును. (భవిష్యదర్థకమనఁగా రాఁబోవుకాలము) ఉదా.—చూడఁగలఁడు. ఇచటఁగలఁడు. అనునది కలుగు ధాతువు. (మరియొకవిధమున.) ఏకవచనమునఁ గొన్నిక్రియల భావవ్యతిరేకరూపములు రెండుమాత్రము తుమున్నర్థముల చివరఁ జేరును. ఉ. వలయు-వలదు, పోలు-పోలదు, కూడు- కూడదు, తగు- తగదు, సాగు-సాగదు. "చేయవలయు- చేయవలదు." మొ. ఇవి ఉపక్రియలు.

ఉపక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. దూఱు: చూ, నింద 1.

ఉపగణములు. పా. రెండక్షరములవి.—(4) గగ, గల, లగ, లల; నాలుగక్షరములవి. —(10) తగము, తలము, నగము, నలము, భగురు, భలము, రగము, రలము, మలఘు, సలము; ఐదక్షరములవి.—(7) నగలము, నగగము, నలలము, నలగము, సలలము, సలగము, సగలము.

ఉపగతము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అదనము: చూ, లాభము. 1.

ఉపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 2. సమీపించుట: చూ, సమీపము.

ఉపగీతి. పా. ఒకానొక పద్యము. ఇది చపలాకం

దముచాయను నడచును. (చూ, కందము.) చూ, వృత్తము. 1.

ఉపగుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొక పురుషుఁడు.

ఉపగూఢము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కౌఁగిలింపఁబడినది: ఆలింగితము, ఆశ్లిష్టము; 2 దాఁచఁబడినది: చూ, గూఢము.

ఉపగూహనము. సం. వి. అ. న. 1 ఆలింగనము: చూ, కౌఁగిలి; 2: చూ, దాఁచుట.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుకూలపడుట, పొత్తు: చూ, స్నేహము. 1; 2. మిక్కిలివృద్ధి: చూ, సమృద్ధి; 3. చెఱ: చూ, బంధనాలయము; 4 కారాగృహాశిక్ష ననుభవించుట: చూ, బంది; 5 సూర్యాదిగ్రహణము: చూ, గ్రహణము. 1; అం. 6. షోడశసంధులలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

ఉపగ్రహుఁడు. సం వి. అ. పుం చెఱఁబడ్డవాఁడు: చూ, బందెకాఁడు.

ఉపగ్రాహ్యము. సం. వి. అ. న. కానుక: చూ, లంచము.

ఉపఘూటకము. సం. వి. అ న. సంభోగక్రియాభేదము: చూ, రతిబంధము.

ఉపఘాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁబోతు త్రొక్కుటవలన నీచుకొనిన యావు: చూ, ధేనువు.

ఉపఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగయల్లుటకు సమీపమున నిడు కొయ్యలోనగునది: చూ, ప్రాఁకు.

ఉపచయము సం. వి. అ. పుం. 1. ఉన్నతి: చూ, పొడవు. 2; 2 అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

ఉపచయములు. పా. జన్మలగ్నమునకు 3-6-10-11 రాసులు ఉపచయములు.

ఉపచరము. సం. వి. అ. పుం. 1, గోమహిష్యాది ప్రిథమగగ్యము: చూ, పరిజనము. 1; 2. చూలగుఁట్టికాలము, చూలు: చూ, పరిజనము 2; 3. ఎద్దు వెదగొనడము.

ఉపచరించు. సం. స. క్రి. 1. గౌరవించు: చూ, సన్మానించు; 2 కొలుచు: చూ, సేవించు.

ఉపచరితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సేవింపఁబడినవాఁడు: చూ, సేవితుఁడు

ఉపచాయ. సా. (పెనుంబారి)

ఉపచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. దయనాగ్నియందు ఉపయోగింపఁదగిన పేరు సరిచాయ్యము, సమూహ్యము; 2. గాగ్రిచుము కానెలెనను కోరికఁగల వానిచేతఁ జేయఁబడునట్టి యొక యాగము: చూ, యజ్ఞము.

ఉపచారగృహీతము. సం. వి. అ. పుం. మంచి మాటలచేత వశపఱచుకొన్న బలము.

ఉపచారగృహీతుఁడు. సం. వి. అ. పుం మంచి మాటచేత దండును దెచ్చినవాఁడు, స్వపక్షమువారేడ్వురిలో నొకఁడు: (చూ, అభిధయము.) చూ, స్వపక్షమువారు.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరియాద: చూ, మర్యాద; 2. కొలువు: చూ, శుశ్రూష. 2; 3. తనపని చేకూర్చుకొనుటకై యొకనికి రహస్యముగానిచ్చు ధనము, ఆమిషము: చూ, లంచము; 4. అలవాటు: చూ, స్వభావము; 5. వసంతఋతువు, వసంతము, చిగిరించేకాలము: చూ, మాసద్వయము.

ఉపచారములు. అం. 1. పదునాఱు.—ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, స్నానము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము. నైవేద్యము, తాంబూలము, నమస్కారము, ఉద్వాసనము; 2. అయిదు.—స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము.

ఉపచారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

ఉపచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 కాలినది; 2. అలకడము (సున్నముచేత మెరిగిన గోడ మొదలైనది): చూ, నిదిగ్ధము; 3 కూడఁబెట్టినది: చూ, నిదిగ్ధము. 4. వర్ధిల్లినది: చూ, పృథులము.

ఉపచిత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజెడి *: చూ, ఖిల్లాటిక; పా. 2. ఒకానొకవృత్తము ఇందు ఒకటి మూఁడు పాదములయందు మూఁడు సగణములును, యొక భగణంబును, రెండు నాలుగు పాదంబులందు స, భ, భ, గగములు యుండి తొమ్మిదింట యతులు గల వృత్తము. అప్ప. 4, ఆ. 253 పుట చూ, వృత్తము. 1.

ఉపజలము. సం. వి. అ. పుం. కమ్మనీరు: చూ, నీరు. 1.

ఉపజాతి. పా. ఒకానొకవృత్తము. ఇందు బేసి పాదంబులు ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను, సరిపాదములు ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను నడచును. దీనికే "విశి" యని కూడ నందురు. తద్విశేషములు:—వ్యత్యస్తోపజాతి.—ఇందు బేసిపాదములు ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను, సరిపాదములు ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను నడచును; సమోపజాతి.—మొదటి రెండుపాదములు ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను, 3-4 పాదములు ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను నడచును; వ్యత్యస్తసమోపజాతి.—ఇది యుపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను మొదటి రెండుపాదములున్ను ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను కడమ రెండుపాదములున్ను నడచును; వైపరీత్యోపజాతి.—ఇది ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను మొదటిచరణమున్ను కడమ మూఁడుపాదములు ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను నడచును: చూ, వృత్తము. 1.

ఉపజాతులు. పా. గీతములుతొమ్మిది, సీసములేదు. (కొందఱు చంపకోత్పల శార్దూలమత్తేభములు జాతులనియు, కందగీతసీసములుపజాతులనియు, తక్కినవి వృత్తములనియు వాడుచున్నారు.)

ఉపజాపకుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదమును ఘటించువాఁడు

ఉపజాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; అం. 2 రాజులయొక్క మూఁడవయుపాయము: చూ, ఉపాయములు.

ఉపజిహ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 కొండనాలుక: చూ, గొంతుక. 1; 2. చెట్టున తెట్టె పెట్టెడు నల్లచెదు: చూ, పిపీలిక.

ఉపజీవి. సం. విణ. (న. ఈ. న) ఒకరి ననుసరించి జీవించువాఁడు: చూ, జీవకుఁడు. 2.

ఉపజీవించు. సం. స. క్రి. ఒకరిని అనుసరించి జీవించు: చూ, జీవించు.

ఉపజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఒకరిని ఆశ్రయించి జీవించుట: చూ, బ్రదుకు. 1.

ఉపజ్ఞ. సం వి. ఆ. స్త్రీ ఉపదేశములేక తనంతట మొట్టమొదట పుట్టెడు జ్ఞానము. (వాల్మీకియొక్క శ్లోకనిర్మాణ జ్ఞానమువంటిది.): చూ, బుద్ధి

ఉపకార్య. సం వి ఆ. స్త్రీ. 1. రాజుల విడిది యిల్లు: చూ గృహము 1; 2. డేరా: చూ, గృహము. 1.

ఉపతప్త. సం. వి. ఋ. పుం. తపింపఁజేయు రోగము: చూ, రోగము. 1.

ఉపతాపము. సం వి. అ. పుం. 1. కలఁత. క్షోభము: చూ, సంతాపము; 2. తపింపఁజేయు రోగము: చూ, రోగము. 1; 3. తొందఱ: చూ, సంభ్రమము 1.

ఉపతాయి. దే. వి. మల్లవిజ్ఞానము. "ఉపతాయిలోఁ దన కౌదవెడు తోరహత్తము చూపి." భార. విరా. 3, ఆ. 15: చూ, మల్లశాస్త్రము

ఉపత్యక. సం వి. అ. స్త్రీ. కొండచేరువ నేల: చూ, భూమి. 1.

ఉపత్తు. సం.వి. ద. స్త్రీ. ఇడుమ: చూ, విపత్తు.

ఉపద. సం. వి అ. స్త్రీ. కానుక: చూ, లంచము.

ఉపదంశము. సం. వి. అ. పుం 1. ఊరుగాయ: చూ, గుచిగాయ; 2 కల్లుద్రాగునపుడు నంజుకొనుగొట్టె మాంసాగులు; 3. మేఢ్రరోగము, కొఱుకురోగము. కొఱుకు, కొఱుకుపుండు: చూ, సవాయి. 1; 4. సముష్టిల, పీఱువంగ *: చూ, వం.

ఉపదగ్ధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తప్పునడవళ చూచుకొనువాఁడు.

ఉపదశకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పదింటి సంఖ్యగలది: (చూ, అదూరదశకము.)

ఉపదానము. సం వి. అ న. 1. అరణము. వివాహకాలమునందు అల్లునకును ఆఁడుబిడ్డకును మామగారిచే నీయఁబడు ధనాదికము: చూ, వారణము; 2. కానుక: చూ, లంచము.

ఉపదిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉపదేశింపఁబడినది: ఆదిష్టము.

ఉపదూషితము సం. విశే (అ. ఆ. అ.) 1 ఆసన్నమరణము, సన్నిహితమరణము; చూ, మరణము; 2. నిందింపఁబడనిది, నిందకానిది: చూ, అజస్యము. 2

ఉపదూషితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దాపించిన చావుఁగలవాఁడు; 2. నిందింపఁబడ్డవాఁడు; చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఉపదేశకుఁడు సం. విశే (అ. ఆ. అ) ఉపదేశించువాఁడు: చూ, బోధకుఁడు. 2.

ఉపదేశకులు. సం. వర్ణమాల (అక్షరముల) నభ్యాసముచేసినవారు, ఉపనయనకాలమందు గాయత్రిని ఉపదేశించినవారు, వేదాధ్యయనముఁ జేయించినవారు, శాస్త్రాభ్యాసముఁ జేయించినవారు, పురాణేతిహాసాదులను తెలియఁజేసినవారు, శైవవైష్ణవమత సాంప్రదాయములను బోధించినవారు, టక్కు-టమారగారుడగోకర్ణ-ఇంద్రజాలమహేంద్రజాలాది విద్యల నుపదేశించినవారు. (8)

ఉపదేశము. సం వి అ. పుం. 1 మంచిమాట: చూ, హితవచనము; 2. బోధించుట: చూ, బోధనము

ఉపదేశించు. సం. స. క్రి ఉపదేశముచేయు: చూ, పన్ను. 9.

ఉపదేష్ట. సం. విశే (ఋ. ఈ. ఋ.): చూ, ఉపదేశకుఁడు.

ఉపదేహిక సం వి అ. స్త్రీ. చెదపురుగు చూ, పిపీలిక.

ఉపద్రవము. సం. వి. అ పుం. విప్లవము, హావడి చూ, విపత్తు.

ఉపద్రవ్యములు. పా. అనుగతోత్పత్తులు. (బైప్రోడక్ట్సు.)

ఉపద్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. కార్యముల విచారించుకొనువాఁడు.

ఉపధ. సం. వి. అ స్త్రీ. 1. ధర్మార్థకామముల చేత మంత్రులోనగువారి చిత్తమును పరీక్షించుట: చూ, ప్రక్రమము 2; 2. తలగడ చూ, లోడు; అం. 3. అశ్వశాస్త్రమునందలి (వీధిలో)గతివిశేషములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి చూ, గతివిశేషములు; పా. 4. (వ్యాకరణమున) కడపటి యక్షరమునకు ముందటి యక్షరము ఉపధయనఁబడును ఉ.— వీచి-సంచి వీనిలోని తుదివర్ణము ఇకారము దానివెనుక నున్నది చకారము. అది ఉపధ యనఁబడును. (మ॥ నూ॥ గారి ఆంధ్రభాషానుశాసనము.)

ఉపధర్మము. సం.వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఉపధాచేజేలు. పా. బహువచనప్రత్యయము పరమగునపుడు ఇకారాంతశబ్దముల ఉపధాచేజే

లు దంత్యములగును. ఈసూత్రము అచ్ఛిక ములకు తత్సమములకుఁ గూడఁ జెల్లును, ఉ.—సంచి + లు=సంచులు. ఇకారాగము ఉకారమైనది, చకారము చేకారమైనది. ఇట్లే బోజి + లు=బోజులు, ఇట్టి వాచ్ఛికములు. వీచి + లు=వీచులు. రాజి + లు=రాజులు. ఇట్టివి తత్సమములు. (మ॥ సూ॥ గారి ఆంధ్ర భాషానుశాసనము.)

ఉపధాతువు. పా. నిర్ధాతువు. (నాన్ మెటల్.)

ఉపధానము. సం. వి. అ. న. 1 తలగడ: చూ, గోము; 2. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 3 విషము: చూ, విసము. 1.

ఉపధావించు. సం. అ క్రి పరుగిడు: చూ, పరుగెత్తు.

ఉపధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రూ-ఉపాధి పర ద్రోహార్థమొకటి యుద్దేశించినట్లు తెలిపి యొక టిసేయుట: చూ, వ్యాజము. 1; 2. అక్షాగ్ర కీలము: చూ, బండికన్ను.

ఉపధూపితము. సం వి అ. పుం. 1. సమీపించిన యస్తమయము: చూ, అస్తమనము; విశ. 2 చావుసమీపించినది; 3. పొగ వేయఁబడినది.

ఉపధూపితుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ అ) 1. ఆసన్నమరణము గలవాఁడు; 2 పీడింపఁబడిన వాఁడు, ఉపసృష్టుఁడు: చూ, వ్యసనార్తుఁడు.

ఉపధ్మానీయము. పా. పకారమునకు వెనుక అర్థ విసర్గమువలెనుండు వర్ణము ఉపధ్మానీయమనఁ బడును. ఉ.—పయఃపానము. (మ. సూ. ఆంధ్రభాషానుశాసనము)

ఉపనక్తము. సం వి. అ. పుం. చెప్పుతట్టు: చూ, చర్మాగరము.

ఉపనతము. సం. విశ (అ. ఆ. అ.) కదిసినది: చూ, ప్రాప్తము 1.

ఉపనయనకాలమందు గాయత్రిని ఉపదేశించిన వాఁడు అం. అష్టగురువులలో నొకరు: చూ, ఉపదేశకులు.

ఉపనయనదానము. అం. షోడశమహాదానముల లో నొకటి: చూ, షోడశమహాదానములు.

ఉపనయనపద్ధతి. పా. "సీ. గర్భాష్టమాదిగాఁగను షోడశాబ్దాంత ముపనయనము బ్రాహ్మణో త్తములకుఁ, బదునొకండాది యిర్వదిరెండు తుదగాఁగ నుపనయనము క్షత్రియులకు నెల్లఁ, బండ్రెండు మొదలు నిర్వది నాల్గు తుదగాఁగ వడుగుచేయఁగఁదగు వైశ్యుల కును, నంతలో వడుగుచేయక తక్కరే నియుఁ బతితుఁడౌనటమీఁద బ్రాహ్మ ణుండు॥ గీ. అష్టమైకాదశ ద్వాదశాబ్ద ములకు నుపనయనములు చేయుట యుత్త మంబు, చేయఁ జొప్పడకుండెనే నెప్పి నేండ్ల, మానుగాఁజేయుఁటది కొంత మగ్య మంబు॥ క మూరెడు పొడుగు విప్రుఁడు,భూ గముఁడుఁడు వటము ఖదిరమును వైశ్యుఁడు నెంపారఁగ రావియుమేడియు, గౌగవమున దండములుగఁ గైకొనవలయున్॥ క. చిక్కని చక్కని సన్నని, స్రుక్కని తోలూడ్వఁ బడనిఛల్లి సెగలచే, నొక్కఁబడని దండం బులు, తక్కకయు పనయనవేళఁ గాల్పఁగ వలయున్॥ క తల మదురు ముక్కుతుదయు గు, కొలఁదింగాళ్ళకును నిల్పి కొల్చినదండం బులు విప్రరాజ వైశ్యులు, తలకొని వర్ణాశ్ర మమున ధరియింపఁదగున్." విజ్ఞా. ఆచా. 18, 21-23

ఉపనయనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒంటిజందెము వేసికొనుటకుఁ జేయు పండుగ, రూ-ఉపన యము-ఉపనాయము (ఉపనయనముహూర్త కాలము.—తిథులు.—2, 3, 5, 7, 10,13; వారములు —బు, గు, శు, సో; నక్షత్రము లు.—అశ్వి, అనూ, రే, మృ, స్వా, రో, ఉత్తరాత్రయం, పున, పుష్య, శ్రవణత్ర

నుం; లగ్నములు.— వృష, మి, కర్కా, క, తు, కుం, మీ; విశేషములు.— శుక్లపక్షము, అష్టమశుద్ధి మీనచైత్రం శు.):చూ, వడుగు; (చూ, కాలామృతము. ద్వితీయబిందువు. 25 ల. 37.) అం 2 షడునాఙుకర్మములలో నొకటి చూ, కర్మములు.

ఉపనయము. సం. వి అ. న.—పై.—

ఉపనాయము. సం. వి. అ. న.—పై.—

ఉపనాయకులు. అం. నలుగురు — దక్షిణుఁడు, అనుకూలుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు. (చూ, పతులు.)

ఉపనాహము. సం వి. అ. పుం. 1 వీణెలోన గువాని తంతిచుట్టెడు బిరడ: చూ, బిరడ. 1, 2. పుంటిమీఁదపూసెడు మందు: చూ, మందు. 1; 3. జలదారి: చూ, తూము 2; 4. పుండు చూ, వ్రణము; 5. తామరతూడు చూ, బిసము. 1: 6. గ్రాసము చూ, ముద్ద. 2.

ఉపనిధి సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పక చూపక యుంచిన ఇల్లడ: చూ, ఎడికి.

ఉపనిబంధన పా చూ, ఉపనిధి.

ఉపనియోజన. పా. (ప్రయలక్షణ) నైమిత్తికముగా జరుగుచున్నది, (అనుబంధనియోజన.)

ఉపనివేశము. పా. (డొమినియను) అధినివేశము, అధినివేశరాజ్యము.

ఉపనిషత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. 1. వేదాంతము, ధర్మము: చూ, వేదాంతము; 2 వేదోక్తవిధి చూ, ధర్మము; 3. ఏకాంతము: చూ, రహస్యము. 1.

ఉపనిషత్తులు. అం. ఈశావాస్యము, తలవకారము, కఠవల్లి, ప్రశ్న, ముండకము, మాండూక్యము, భృగువల్లి, ఐతరేయము, ఛాందోగ్యము, బృహదారణ్యకము. (10)

ఉపనిష్కారము. సం వి అ. న.= ఉత్కారము. రూ-ఉపనిష్కరము. అభిముఖమైన రాజమార్గము: చూ, మార్గము. 1.

ఉపనిష్కరము. సం. వి. అ. న.= ఉత్కారము —పై.—

ఉపనీతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. వడుగైనవాఁడు: చూ, వటుఁడు; 2. సమీపమునకు తేఁబడినవాఁడు.

ఉపన్యసించు. సం. స క్రి. 1. ఉండఁజేయు, ఉనుచు. "వ. పురుషోత్తమునందుఁ జిత్తంబుపన్యసించి" భాగ. 2, స్కం: చూ, ఇడు 2; 2. ఉపన్యాసముచేయు.

ఉపన్యాసము. సం. వి అ. పుం. 1. ఏదేనియొక విషయమునెత్తి విస్తరించిచెప్పుట, ఊ చూ, వాఙ్ముఖము; 2: చూ, ఉదాహరణము; 3. షోడశసంధులలో నొకటి: చూ, షోడశసంధులు.

ఉపపట్టణము. సం వి. అ. న. 1. శాఖానగరము, పేఁట చూ, దేశము; 2 పట్టణమునకు దగ్గఱయూరు: చూ, దేశము.

ఉపపతి సం. వి. ఇ. పుం. 1. జారుఁడు: చూ, అంకుమగఁడు, 2. నాయకులు ముగ్గురిలో నొకఁడు: చూ, నాయకులు. (శృంగారరసమందలి ముఖ్యుఁడైన యొకానొక నాయకుఁడు.)

ఉపపత్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 2 అలవాటు : చూ, స్వభావము; 3. మంచి, చూ, యోగ్యత; 4. కారణము చూ, హేతువు; 5: చూ, ఉదాహరణము; 6. జన్మము: చూ, పుట్టుక; 7. కత: చూ, సమాచారము. 2; 8. రతి: చూ, సంయోగము; 9 కూడిక: చూ, సంయోగము.

ఉపపదము. పా. 1. ఆరూఢము యొనిమిది విధములు. అందు ఉపపదము యొనిమిదవది: చూ,

ఆరూఢము, 2 చిత్రబంధములు రెండింటిలో నొకటి. చూ, చిత్రబంధములు

ఉపపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపపత్తికలది; 2. పొందఁబడ్డది: చూ, ప్రాప్తము. 1; 3. పుట్టినది: చూ, సంభూతము; 4 పూర్ణమయినది: చూ, వర్ధితము. 3.

ఉపపరిచ్ఛేదము. పా. (క్లాజు) వాక్యభాగము ఉపస్కంధము.

ఉపపరిశ్రమ పా. (ఫ్రైయిండస్ట్రీ) ఒకదానికి తోడుగానుండు పరిశ్రమ.(అనుగపరిశ్రమ)

ఉపపాదకము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది: చూ, ప్రతిపాదకము.

ఉపపాదనము సం. వి. అ. న. కలిగించుట: చూ, పుట్టించుట.

ఉపపురాణములు. అం. సనత్కుమారీయము, నారసింహీయము, స్కాందము. శివ ధర్మము దౌర్వాసము, నారదీయము, కాపిలము, మానవము, ఔశనము, బ్రహ్మాండము, వారుణము, కాళీపురాణము, లైంగము, సాంబము, సౌరము, పారాశర్యము, మారీచము, భార్గవము (18)

ఉపపుష్పిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ఆవరింత చూ, హాఫిక.

ఉపప్రదానము. సం. వి అ. న కానుక: చూ, లంచము.

ఉపప్లవము సం. వి అ. పుం. 1 అంజన్యము: చూ, తోఁకచుక్క; 2. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; 3 కేతువు: చూ, రాహువు 2, 4. రాహుగ్రహము చూ, రాహువు. 2; 5. సూర్యచంద్ర గ్రహణములు: చూ, గ్రహణము. 1; విణ. 6. తెలియకవచ్చునది. (ఉత్పాతము); పా. 7. రాజ్యోపద్రవము. (ఇన్సర్షన్.)

ఉపప్లుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యసనము గలది, వ్యసనవతి.

ఉపప్లుతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యసనవంతుఁడు: చూ, వ్యసనార్తుఁడు.

ఉపబర్హము. సం వి. అ. పుం తలగడ: చూ, లోడు.

ఉపబృంహణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా పెరుగుట: చూ, సంవృద్ధి.

ఉపబృంహితము సం. విణ.(అ ఆ. అ.) చక్కఁగా పెరిగినది: చూ, సంవర్ధితము

ఉపభుక్తము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) అనుభవింపఁబడినది: చూ, భుక్తము.

ఉపభృత్తు. సం వి. త్. స్త్రీ 1. హోమార్థమైన మఱ్ఱివంటి యజ్ఞోపకరణ విశేషము: చూ, స్రువము; 2. కిరీటము: చూ, సీసకము. 1; 3. ఉపస్థమూలము: చూ, యోనిమూలము; 4. బ. చేనుమోసు: చూ, చేను. 1.

ఉపభోగము సం. వి. అ. పుం. 1. అనుభవము: చూ, భుక్తి, 2; పా. 2 (మిసప్రిప్రియేషన్ ఆఫ్ వాల్యుయేబుల్స్)

ఉపభోగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది: చూ, భోగ్యము. 3.

ఉపమ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము. (రూ-ఉపమానము): చూ, అలంకారము. 3; సమస్తాలంకారములకు నుపమ పూర్ణాదిగానున్నది. దానినుండియే సమస్తాలంకారములను బుట్టినవి. రెండు పదార్థములయందు వర్ణ్యావర్ణ్యములందు మనోహరమగు సామ్యమును స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండెనేని యుపమయగును. 1. ఉపమానము, 2. ఉపమేయము, 3 ఉపమావాచకము, 4. సాధారణధర్మము; అని నాలుగవయవములు కలవు. ఉదా.— రాముని కీర్తివెన్నెల దెల్లనై లోకమున వ్యాపించియున్నది. ఒకదానితోనొకటి పోలికగల రెండు వస్తువులలో గొప్పదియగు నప్రస్తుత వస్తువు ఉపమానము. అది యిందు వెన్నెల.

అది తెలుపుచేత గొప్పదియుఁ బ్రిస్తుతము వర్ణించఁబడనిదియునై యున్నది కావున నుపమానము. (ఉపమాన=పోలిక; ఉపమేయ=పోల్పఁబడునది, ఉపమావాచకి=వలె ప్రభృతులు; సాధారణధర్మ (గుణ) ములు కలది పూర్ణోపమ, ఇందులో నేవేని దక్కువైన లుప్తోపమ, మొత్తమున నెనిమిది విధములు. పూర్ణోపమ.-ఉ.-నీకీర్తిహంసాంగనవలె స్వర్గంగం దేలుచుండె; లుప్తోపమ.—ఉ.-నీమోము సోమునింబోలు.); 2 పోలిక: చూ, సామ్యము; 3.పోల్పఁదగినచంద్రాది:చూ, ఉపమానము; విణ. 4. ఉత్తరపదమైనచో సమాసము: నిభము, సంకాశము, నీకాశము, ప్రతీకాశము, ఉపమ (చంద్రనిభ, లక్ష్మీసంకాశ, పద్మినీకాశం, సూర్యప్రతీకాశః, విష్ణూపమః అని సమాసశబ్దములు ఉత్తరపదములు కానప్పుడు సదృశవాచకములు. నిభాదులైతే ఉత్తరపదములైనప్పుడే సదృశవాచకములని భేదము) చూ, ఉపమానము; వై. వి 5. అనువు. "గీ. నృపవధూటిని వధియింప నుపమయొకటి, యాత్మలోపల రోచించి యద్భుతముగ" "గీ. తత్క్షణంబ యొక్కతిస్కరుఁ గల్పించి, యార్యవినుతశీలయైనయట్టి, జనవరేణ్య దేవి సమయింపఁదగు నుపాయంబు గఱపి యరుగు మనినవాఁడు." హరిశ్చ. 5, ఆ. 110; వి. పు 7, ఆ. 8: చూ, ఉపాయము; వా 6. గోధుమనూకలోఁ జేసిన పిండివంటి భక్ష్యము: (రూ-ఉపాప్మ.) చూ, భక్ష్యము.

ఉపమరి. వై. విణ. ఉపాయశాలి. "క. ఉపమరివై సత్యంబును, నెపములులేకుండ నెంచు నెరజాణుఁడవై" వేమన. 527: చూ. సమర్థుఁడు.

ఉపమాత. సం వి ఋ. స్త్రీ 1. పాలిచ్చి పెంచు (దాది) తల్లి; చూ, దాది; విణ 2. ఉపమానము చెప్పువాఁడు.

ఉపమానచింతామణి. ఒ. గంగేశోపాధ్యాయుని విరచితము· చూ, కావ్యనాటకములు.

ఉపమానపూర్వపదకర్మధారయ సమాసము. వా. ఉపమానము పూర్వపదముగనున్న నుపమానపూర్వపదము. ఏవస్తువును గుఱించి మనము మాటలాడుచున్నామో యది యుపమేయము ఒకఁడు తియ్యగ మాటలాడినపుడు ఆమాటలను గుఱించి చెప్పుటలోఁ దేనెమాటలు అనినచో 'మాటలు' ఉపమేయము తేనె యుపమానము. అనఁగా మాటలు తేనెవలెఁ దియ్యగానున్నవని యర్థము. తేనవంటి మాటలు అని విగ్రహము ఇచ్చుట నుపమానమైన తేనె యను మాట ముందుగానుండుటచే 'తేనెమాటలు' ఉపమానపూర్వపద కర్మధారయము. ఇట్లు చిగురుఁగేలు-పూవుఁబోఁడి. ఇత్యాదులం దుత్తరపదంబు ప్రధానమని యెఱుంగునది. (కర్మధారయ సమాసనిరూపణంబు లేడింటిలో నొకటి. "కాముదీపిశదంభ "తియానాణీతిసుందరీ, లతాతన్వీసగా దద్యాతాన ద్రాక్షామధురాంగిరమ్." కౌముదీవవిశద—కౌముదీవిశదా, రతిరివసుందరీ —రతిసుందరీ, లతేవతన్వీ—లతాతన్వీ, ద్రాక్షేవమధురా—ద్రాక్షామధురా, ఘన ఇవశ్యామః—ఘనశ్యామః ఇత్యేవమాదయః)·చూ, కర్మధారయము·

ఉపమానము. సం. వి అ.న. 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము: చూ, ఉపమ. 1; 2. పోలిక: చూ, సామ్యము; 3. పోల్పఁదగిన చంద్రాదిః చూ, ఉపమ. 3; 4: చూ, ఉపమ. 4; అం. 5. ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములలో నొకటి: చూ, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు; 6 తార్కికప్రమాణములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తార్కికప్రమాణములు; (అర్థాలంకారమునకు :— ఉదా.—మిత్రమా! నేడు నీరాక యిష్టదేవతాదర్శనంబు లభించినట్లును, పర్వదినంబు

చేకూరినట్లును, చిరకాలకాంక్షితంబగు నర్థంబు సిద్ధించినట్లును, నష్టద్రవ్యము తిరుగ లభించిన నందంబానను మనంబునకత్యానందంబు సంధించుచుండె.)

ఉపమానలుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లుప్తోపమాలంకారము (చూ, ఉపమ 1.): చూ, హేతువు 2; (చూ, అలంకారము. 8)

ఉపమానోత్తరపదకర్మధారయము. పా. ఉపమానము త్తరపదముగాఁ గలిగి యుపమానోత్తరపద కర్మధారయము. ఉ - ముఖపద్మము. ఇచ్చట నుపమానమైనపద్మము రెండవపదముగా నున్నది. ఇట్లు మోముఁదమ్మి దీనినే యుపమితసమాసమందురు సింహము-శార్దూలము-నాగము-వ్యాఘ్రము-పుంగవము-ఋక్షము-ఋషభము-కుంజరము-చంద్రుఁడు ఇత్యాదులు త్తరపదములైనపుడు శ్రేష్ఠార్థమును దెలుపును. పురుషసింహము- మునికుంజరుఁడు ఇత్యాది. ఇందు సామాన్యధర్మము చెప్పరాదు. (కర్మధారయసమాసనిరూపణంబు లేడింటిలో నొకటి. "రామోఽయం పురుషవ్యాఘ్రస్సంవృతః కపికుంజరైః, హనిష్యతి బలాద్యుద్ధే రావణం రాక్షసర్షభమ్." పురుషోవ్యాఘ్ర ఇవ-పురుషవ్యాఘ్రః, కపయః కుంజరా ఇవ-కపికుంజరాః, రాక్షసః ఋషభ ఇవ-రాక్షసర్షభః, కవిర్వ్యారాహః ఇవకవివరాహః ఇత్యేవమాదయః.): చూ, కర్మధారయము

ఉపమావాచకము పా. ఉపమను జెప్పు శబ్దముపమావాచకము. అది యిందు "వలె"నై యున్నది. అది కీర్తికిని వెన్నెలకును సామ్యమును జెప్పుచున్నది గావున నుపమావాచకము. ఇట్లు పోలె, వంటి, తుల ఉద్ది, ఈడు, సరి, జత, సమానము, తుల్యము, సదృశము, నిభము, సంకాశము, నీకాశము, మిత్రము, బంధువు, చుట్టము మొదలగునవియు నుపమావాచకములే. (సూ. 49. ఉపమానంబులనే కంబులగుచో నుపమావాచకంబు కడదానికొక్కటియ కొన్నియెడలఁగననగు.ఉ. శారదనీరదము చంద్రబింబము కర్పూరమువలెనీయశస్సు ధవళము.)

ఉపమించు. సం. స. క్రి పోలఁజేయు: చూ, పోలుచు.

ఉపమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పోల్పఁబడినది

ఉపమితి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. పోలిక: చూ, సామ్యము.

ఉపమేయము సం. వి. అ న. 1 ప్రకృతము వర్ణించువస్తువు. పోలికగల రెండువస్తువులలోఁ గొంచెము తక్కువదై ప్రస్తుతము వర్ణింపఁబడుచున్నది యుపమేయము. అది యిందుఁగీర్తియైయున్నది అది తెలుపుచే వెన్నెలకంటెఁ దక్కువదైనదియుఁ బ్రస్తుతము వర్ణింపఁబడుచున్నదియును గావున నుపమేయము; (వ్యా. సూ. 45. ఉపమేయము ప్రథమాంతమగునపుడు "అట్లు" పరంబైనచో నుపమానంబులగు నామతదస్మద్యుష్మదాత్మార్థములకు షష్ఠియగు. తదర్థకము — దానియట్లు, దీనియట్లు వానియట్లు; అస్మదర్థకము —నాయట్లు, మాయట్లు; యుష్మదర్థకము.—నీయట్లు, మీయట్లు; ఆత్మార్థకము.—తనయట్లు, తమయట్లు ఇట్లు కరణిమాడ్కులును గ్రహించునది; సూ. 48. ఉపమేయము ద్వితీయాద్యంతమగునపుడు పోలె ప్రభృతులు పరంబులగుచో నుపమానంబులకు నుపమేయ విభక్తులయగు. ఉ. మమ్ము ధీరులఁబోలె వెలిపించెదవులోనైనవి)

ఉపమేయోపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారము (చూ, అలంకారము. 8.): చూ, హేతువు. 2. ఉపమానోపమేయములు రెం

డును ఒకదానికొకటి యుపమానములైన యెడల నుపమేయోపమ. ఉదా.—రామునికి సముద్రుఁడే సాటి, సముద్రునికి రాముఁడే సాటి; ధర్మమర్థమువలె, అర్థము ధర్మమువలె నీయందున్నవి.

ఉపయమము. సం. వి.అ. పుం. 1. పెండ్లి: చూ, వివాహము; 2. యముని సమీపము: ఉపయామము.

ఉపయాచితకము. సం. వి. అ. న. అభీష్టసిద్ధికై దేవతలకీఁబడు ద్రవ్యము: చూ, మ్రొక్కుబడి

ఉపయామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఉపయమము.

ఉపయుక్తమగు. మి. అ.క్రి: చూ, పొందుపడు.

ఉపయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒదవుబడినయది; 2. సమృద్ధమైనది, పెరిగినది: చూ, పుష్కలము.

ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒదవుబడి: చూ, సమృద్ధి; 2. వ్యా. సూ 11. ఉపయోగంబునం దాఖ్యాతకుఁ దృతీయావలసలగు. ఉ.—మామగవారు ద్రోణాచార్యుచే విద్య నభ్యసించిరి కుశలవులు వాల్మీకులతో రామాయణముఁ బఠించిరి. వానివలననే విద్య గ్రహించితి. ఆఖ్యాత=నియమముతో విద్య నేర్పు వాఁడు; ఉపయోగము=నియమముతో విద్య గ్రహించుట.

ఉపయోగించు. సం. అ. క్రి. 1. ఒదువు: చూ, సమృద్ధమగు; 2: చూ, పొందుపడు.

ఉపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూలుకొండెనుంచెడు నాడా: చూ, నాడె

ఉపరంధ్రము. సం. వి. అ. న. మృగముల వెనుక కాలి మూలమునకును ప్రక్కకును నడిమి చోటు: చూ, తొలకు.

ఉపరక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాహువుచే పట్టఁబడినవాఁడు. (చంద్రుఁడు లేక సూర్యుఁడు.); 2. జూదము మొదలైన వ్యసనములచేత తొందరఁబడ్డవాఁడ: చూ, వ్యసనార్తుఁడు.

ఉపరక్షణము. సం వి. అ. న. 1. బత్తెముల వారు సందడిలేక తొలఁగించుట చూ, సజ్జనము; 2. శిబిరరక్షణార్థమై చుట్టును పెట్టిన వెలుఁగు లోనగునది: చూ, సజ్జనము.

ఉపరతము సం, విణ (అ. ఆ. అ.) ఉడిగినది

ఉపరతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ 1. ఊఱట: చూ విశ్రాంతి; 2: చూ, పురుషాయితము; అం తే శయ్యమలాటింటిలో నొకటి: చూ, శమాదులు.

ఉపరథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసులులోనగువాని రాకపోకలచేత నేర్పడిన ఊరిముందటి దారి: చూ, మార్గము. 1

ఉపరమము. సం. వి. అ. పుం రూ-ఉపరామము. ఉడుకువ: చూ, విశ్రాంతి.

ఉపరాగము, సం. వి. అ పుం. 1. రాహువు సూర్యచంద్రులను పట్టుట: చూ, గ్రహణము. 1; 2: చూ, గ్రహకల్లోలము; విణ. 3 ధర్మముకానిది: అధర్మము, అన్యాయము, అపన్యాయము; (తె.ప):—అన్నెము, అపప్రాడి, అవనాయము; వి. 4. వ్యసనము: చూ, దుఃఖము.

ఉపరామ. సం. అవ్య. రాముని సమీపమున.

ఉపరామము సం. వి. అ. పుం: చూ, ఉపరమము.

ఉపరి. సం. అవ్య. మీఁదివైపు: చూ, మీఁదు. 2

ఉపరిక్షేత్రము పా. ధరాతలము (సూపర్ ఫిషియస్)

ఉపరిభాగము. పా. (సర్ఫేస్.)

ఉపరివైశాల్యము. పా.(సూపర్ ఫిజికల్ ఏరియా, అప్పర్ యేరియా.)

ఉపరిష్టాత్తు. సం. అవ్య. మీఁదివైపు: చూ, మీఁదు. 2.

ఉపరుద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అడ్డగింపఁబడినది: చూ, రుద్ధము. 1.

ఉపరోధము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డగింత: చూ, నిరోధము 1.

ఉపరోధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు, చూ, నిరోధించు

ఉపర్యభియోగము. పా. (అప్పీలు) పైయధికారికి విజ్ఞాపము.

ఉపల. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్వపుగుండు: చూ, పాత్రము. 1; 2. నూరెడుగుండ్రాయి: చూ, పాత్రము. 2; 3. గుండ్రాయి: చూ, మెటికి.

ఉపలంభము. సం. వి. అ. పుం 1. కుడుపు: చూ, భుక్తి 2; 2. జ్ఞానము: చూ, బుద్ధి.

ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. ఒకటి నుద్దేశించి చెప్పినది సామాన్యధర్మముచే తదితరస్థలముల యందును ప్రవర్తించుట.

ఉపలనాడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గరిండము: చూ, పిడక.

ఉపలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మతి: చూ, బుద్ధి

ఉపలబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము 1; 2. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2.

ఉపలబ్ధార్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏయుపాయము చేతనైనను ఎఱుఁగఁబడిన అర్థముఁగలది: చూ, పరికథ.

ఉపలబ్ధి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జ్ఞానము: చూ, బుద్ధి; 2. పొందు: చూ, స్నేహము. 1

ఉపలము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిల: చూ, రాయి; 2. మణి: చూ, రత్నము. 1; 3. కల్వపుగుండు: చూ, పాత్రము. 1; 4. నూరెడు గుండ్రాయి: చూ, పాత్రము. 2; 5. గుండ్రాయి: చూ, మెటికి.

ఉపలసంప్రకీర్ణ. అం. అశ్వసంచారమార్గములలో నొకటి: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు.

ఉపలాలనము సం వి. అ. న: చూ, బుజ్జగింత. 1

ఉపలాలించు సం. స క్రి: చూ, బుజ్జగించు.

ఉపలాలితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బుజ్జగింపఁబడినది.

ఉపలాస్యము అం. నాటికలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి, ఒకేఅంకము. కథ ప్రసిద్ధము, శృంగార హాస్య కరుణశోకములు ముఖ్యములు, కీర్తన లుండును: చూ, నాటికలు.

ఉపలింగము. సం. వి. అ. న. దేశోపద్రవము: చూ, విపత్తు.

ఉపలిప్తము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) అలుకఁబడినది.

ఉపలేపకధాతువు. పా (ఎపితెలియమ్)

ఉపలేపనము. సం. వి. అ. న. అలుకుట: చూ, గోముఖము.

ఉపలోలకము. అం. అలంకారము లేడింటిలో నొకటి: చూ, అలంకారము. 3.

ఉపవడము. దే. వి. రూ-ఉప్పవడము: చూ, మేలుకోలు.

ఉపవనము. సం. వి. అ. న 1. మనుష్యులు వేసి పెంచినతోఁట: చూ, వనము. 2; 2. ఇంటి తోఁట: చూ, వనము. 2.

ఉపవర్గము. సం వి. అ. పుం. 1. మారితెవులు: చూ, మారి; 2 ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

ఉపవర్ణము. సం. వి. అ. పుం నాలుగు వర్ణముల యొక్క యనులోమజాతి.

ఉపవర్తనము. సం. వి. అ. న 1. విలాతి; అనేక పట్టణములుగల గొప్ప భూభాగము: చూ, దేశము; 2. ఇరువదిగ్రామములు చేరిన భూభాగము; చూ, దేశము.

ఉపవర్షుఁడు. సం వి. అ. పుం కృతకోటి, హలభృతుఁడు: చూ, ముని. 1.

ఉపవసథము. సం వి. అ. పుం. గ్రామము: చూ, దేశము.

ఉపవసించు. సం. అ క్రి. 1. వ్రతాదులయందు పస్తుండు. "ఆ ఉపవసించుచుండి యొగి నీళ్ల మునిఁగియుఁ, గూడువండి వేల్పుఁగుడువుమనుచు, గానినోరుగొట్టి తాను తిందురుగదా, విశ్వ." వేమన 535; 2. జ్వరాదులచే లంకణముచేయు: చూ, పస్తుండు

ఉపవస్తము. సం. వి. అ. పుం, న. 1 వ్రతాదులలో ఆకుఁజేయు నుపవాసము: చూ, లంకణము; 2. జ్వరాదులచేతినుండెడి యుపవాసము: చూ, లంకణము.

ఉపవాక్యము. సా. 1. వాక్యములయిదింటిలో నొకటి: చూ, వాక్యములు; 2. కర్తగాఁగాని, కర్మగాఁగాని వాడఁబడువాక్యముపవాక్యము. ఉ.—నీవేమిచేసితివో నాకుఁ దెలియదు—ఆడితివని వింటిని.

ఉపవాటిక సం వి అ. స్త్రీ. 1. మంత్రుల గృహముతోఁజేరిన తోఁట: చూ, వనము. 2; 2. వేశ్యాగృహోగము: చూ, వనము. 2; (ఉగ్రవాటిక. శబ్దార్థకల్పతరువు.)

ఉపవాయువులు అం నాగము, కూర్మము, కృకరము, దేవదత్తము, ధనంజయము. (5): చూ, వాయువు.

ఉపవాసము. సం. వి అ. పుం, న: చూ, ఉపవస్తము. "క. భూసురులకు నృపులకు నుప, వాసము దగుఁగాని యన్యవర్ణులకుఁ దపః, శక్తి గలిమి పెద్దయు, దోషంబని విందుధర్మధుర్యస్వాంతా." భార. అను. 4, ఆ. 143.

ఉపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఔపవాహ్యము, రాజెక్కెడి యేనుఁగు: చూ, హస్తి.

ఉపవింశము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇరువదింటి సంఖ్యగలది.

ఉపవిద్యలు. అం. 1. శిక్ష.— పుస్తకవాచకము (గ్రంథము చదువుట.). శుకశారికాప్రలాపము (చిలుకలకు గోర్వంకలకు మాటలు నేర్పుట.); 2. వ్యాకరణము.-దేశభాషా విజ్ఞానము. (స్వదేశభాషను దెలియుట.) అవాంతరములు —అక్షరలక్షణము, లేఖనము; 3. నిరుక్తము —నైఘంటికజ్ఞానము. (అమరము, అనుశేషము, విశ్వము, విశ్వప్రకాశము, శబ్దార్ణవము, శబ్దలింగార్థచంద్రిక, యాదవము, మేదిని, హలాయుధము, వైజయంతి, ద్విరూపకోశము, సరస్వతీవిలాసము, విశేషామృతము మొదలగునవి తెలియుట.); 4. జ్యోతిషము, (1) గణితశాస్త్రము. (క్షేత్రము, బీజము, అంకము, భిన్నములని యనేకభేదములుఁ గలవు.) ఇందుకుఁ బ్రధానగ్రంథములు లీలావతి, విమలవతి; (2.) వాస్తుశాస్త్రము — గృహములు, సౌధములు, దేవాలయములు నిర్మించుటకు యుక్తాయుక్తములుఁ దెలియఁజేయునది. అవాంతరము శల్యవాస్తు (ఇంటిలో నేదిక్కున నేశల్యములుఁ గలిగినది తెలియఁజేయునది.) ఈవాస్తు కాలామృతము, ముహూర్తమార్తాండము మొదలగు గ్రంథములు వివరింపఁబడి యుండియుఁ బ్రత్యేకగ్రంథమును గల్గియుండెను; (3)శకునశాస్త్రము.— (ముందనుభవమగు శుభాశుభ లక్షణములఁ దెలుపునది.) తిర్యగ్జంతువుల నడకలవలనను, శుభాశుభవస్తువు లెదురుకొనుటవలనను సుఖదుఃఖము లెఱిఁగించునది;(4)స్వరశాస్త్రము.- కుడియెడమ ముక్కురంధ్రముల వెడలు వాయువు సూర్యచంద్రుల స్వరములను పేరుఁ జెంది సకల శుభాశుభములను లోకవ్యవహారములను జీవితకాలమును దెలియఁజేయునది.

ఈశాస్త్రము ప్రత్యక్షప్రమాణము; (5)ప్రశ్న శాస్త్రము.—పోయిన వస్తువులను గూర్చియును, ముందుఁగలుగు లాభనష్టములను గురించియును, కాలఫలములఁగూర్చియు నడుగఁ జెప్పఁదగినది అవాంతరములు, ముష్టిప్రశ్నము, నష్టప్రశ్నము; 5 కల్పము.—కల్పించునది వేదములోఁ జెప్పఁబడియున్న దర్శపూర్ణమాసాది యాగములలోఁ జేరియున్న క్రియలకు దేనితర్వాత నేదియో అనుసను బోధంచెడిదియనుట. ఈకల్పము సూత్రములు నాలుగు వేదములకును వానిలోఁ గల ప్రతిశాఖకును ఒక్కొక్క గ్రంథముచొప్పున పుట్టియున్నట్టు కన్పట్టుచున్నవి; 6. ఛందస్సు.—కవిత్వగణన (ఆశు, గర్భ, బంధ, చిత్రకవిత్వములు.); 7. ఋగ్వేదము.—దీనిచేత దేవతలు స్తుతిచేయఁబడుదురు, 8. ఋగ్వేదోపవేదము (ఆయుర్వేదము.)— ఈశాస్త్రము మొదట క్షీరసముద్రమును దేవాసురులు మథించినప్పుడు వారికి నమృతము నిచ్చుటకై విష్ణువు క్షీరసముద్రపు ధన్వ, అంగా తో యందు, తర, తేని. ఒదుః ధన్వంతరి యనిపించుకొని. దేవవైద్యునిచేత రచియింపఁబడినది;— (1)ధాతురసవాదము.—(కొండ నులఁ బుట్టిన యభ్రకము, తాళకము, శిలాజిత్తు, హరితాళము, మణిశిల, మైలతుత్తము మొదలయిన వానియొక్కయు, పాదరసము, గంధకము మొదలగు రసములయొక్కయు గుణములను దెలుపునది.); (2.) అంజనవిద్య. (ఒకవిధమగు కాటుక నఱచేతికి వ్రాసి యందువలనఁ బోయిన ధనమును, దొంగలను, నిక్షేపములను దెలియఁదగినది); (3) వశ్యౌషధప్రయోగము.—స్త్రీపురుషులొకరి కొకరు వశులగుటకుఁ దగు నౌషధ ప్రయోగము దెలిగించునది.); (4) పాకశాస్త్రము — ఇందు నలభీమపాకములు ప్రసిద్ధములు సమస్తరోగంబులకు నౌషధంబులేకయే భక్ష్యపదార్థముల యందు ప్పు పసుపు కారము మొదలగు వస్తువులు సూక్ష్మాధిక్యప్రయోగము వలన నౌషధసమానములై యారోగ్యకరములగుచుండును. రోగనిదానము చేయఁజాలి వివిధవస్తుగుణము దెలిసి వంటచేసి భుజించుటవలన నది బహురుచ్యమై పథ్యమై యౌషధప్రాయమై యారోగ్యప్రదమగును. సూదశాస్త్రము.—

"శ్లో॥ అర్ధాఢకం రుచిరపర్యుషితస్య దధ్నః ఖండాన్యుడశ పలానిశశిప్రభస్య । సర్పిః పలంమధు పలంమరిచం ద్వికర్షం శుంఠ్యాః పలార్థమపి చార్ధపలం త్వచేళ్ళః॥ శ్లక్ష్ణేపటేలలన యామృదుపాణి ఘృష్టా కర్పూరధూళి సురభీకృత కుంభసంస్థా । దివ్యావ్యకోదర కృతా సరసారసాలా చాస్వాదితా భగవతా మధుసూదనేన."

పే 2 పెట్టిపెరుగు, తు 4 నెయ్యి, తు4 తేనె, తు 2 మిరియాలు, తు 2 శొంఠి, యీవస్తువులు నారి వస్త్రఘాలితముచేసి పెరుగు బాగా మర్దించి ఏలకులు పచ్చకర్పూరము ఖండశర్కర చేర కలిపి భుజించునెను. (5) దోహదశాస్త్రము —(వృక్షలతాదులకాలములయందు బుష్పించి ఫలించుటకుఁ జేయు క్రియ.) దాడిమాదివృక్షదోహదము.—దాడిమి, వెలఁగ, నారికేళము, పనస, మాతులంగము, బీజపూరము, నారింజ, అరఁటి, ద్రాక్ష, మామిడి, తేఁతమామిడి, సంపెంగ, పున్నాగ, గిరిమల్లిక, వకుళ, దాసన, రేఁగు, తిందుకము, చింత, జాజి, మల్లె, కరవీరము, గోరింట, మాధవీలత. చిక్కుడుతీఁగ, పొట్లతీఁగ, బీరతీఁగ, కాఁకరతీఁగ, కూశ్మాండము; (ఈపదములకడ వాని వివరములు చూచుకొనవలయును.); 9. యజుర్వేదము.— (దీనిచేత దేవతలు పూజింపఁబడుదురు.) (1) కామశా

శ్రము.—మనస్సు మొదలగు నింద్రియముల చేత కోరఁబడిన విషయానుభవసుఖమును గోరుట ఇది మన్మథదైవత్యమై ధర్మార్థముల కంటె నిహపరలోక సుఖసాధకమై మోక్ష కరంబై యుండును. "శ్లో. బలంబలవతాంచాహం కామరాగ వివర్జితమ్ । ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోస్మి భరతర్షభ." అని భగవద్గీతయందు సప్తమాధ్యాయమున ౧౧ వ శ్లోకము; 10. యజుర్వేదోపవేదము. (అర్థవేదము.—(1) స్వర్ణరత్నాది పరీక్ష బంగారమువన్నె లెఱిఁగి వెల నిర్ణయించుట.వజ్రము, పద్మరాగము, మరకతము, గోమేధికము, వైడూర్యము, పుష్యరాగము, మౌక్తికము, ప్రవాళము, నీలము ఈనవరత్నములకుఁ గలుగు జన్మస్థానములు, జాతులు, గ్రహములు, దోషము లెఱిఁగించుచుఁ దత్తద్రత్నధారణమునఁ గలుగు ఫలాఫలములఁ దెలుపునది; (2) ద్యూతము, ప్రాణిద్యూతము, అప్రాణిద్యూతము అని ద్వివిధము. ప్రాణిద్యూతము = పొట్టేళ్లు, కోళ్లు, డేలు, పికిలిపిట్టలు, పావురములు,కౌజులు, గుఱ్ఱములు మొదలగు తిర్యగ్జంతువుల పందెమిడి పోరాడించుట. అప్రాణిద్యూతము=సొగటాలు, చదురంగము, గంజీఫా, ఇస్పేటు, పచ్చీసు మొదలగు పందియమిడి యాడునాటలు. ఇందు కోళ్ళు మొదలగువాని పందియములకు వన్నెలు, తిథివారనక్షత్రాదు లెఱింగించు కుక్కుటశాస్త్రాది గ్రంథములు గలవు; (3) కృషి.—భూమిని దున్ని పైరుపెట్టుటకు నిర్ణయపిండువు, సస్యానందము. కొట్టుమత సిద్ధాంతము మొదలగు గ్రంథములు గలవు. వానియందు వర్ష లక్షణాదులుఁ దెలుపఁబడియున్నవి; (4) వాణిజ్యము.—వ్యవహారముఁ జేయునప్పుడు ధాన్యాదులఁ గొనుకాలము, విక్రయకాలము, లాభవిధి, విక్రయనిషేధ వస్తువివరణములఁ దెలుపునది; (5) గోశాస్త్రము —సహదేవకల్పిత గ్రంథమొకటి కలదు. అందు గోవుల వర్ణములు, సుళ్ళు, శుభలక్షణములు వానివలనఁ గలుగు ఫలములును, పశువ్యాధులును, తదుపశమనౌషధాదు లెఱింగించునది; (6) భూపరీక్ష.—ఏభూమి నేపైరు బాగుగ ఫలించు విధమును, తియ్యనీరు లిగిన చోట్లెఱుఁగు రీతియును, యెద్దిప్రజలకు సుఖకరమగునదియును, రేవడ, ఇసుక, చౌడు, పాటిభూమి, ఎఱ్ఱభూమి, గులకఱాతిభూముల లక్షణము లెఱింగించునది; (7) సూచీవానకర్మ. (సూదులచేతఁ గుట్టుపని విశేషములు.); 11. అథర్వణవేదము.— (ఋగ్యజుస్సామ వేదములను పెండక ప్రత్యేకముగా శ్యేనయాగము మొదలైన అభిచారికకర్మలనఁగా శత్రుసంహారము ప్రయోజనముగాఁగల జపహోమాదులను వాటిని విధింపుమండను అందుల అథర్వణ భద్రకాళి మొదలైన యుగ్రదేవతల ప్రార్థనలు బహుబుక్కలయందుఁ గలిగియుండును అనుమంత్రములకు ఆకర్షణము, స్తంభనము, మారణము, మోహనము, వశీకరణము, ఉచ్చాటనము అనెడు షట్ప్రయోగములు ముఖ్యమైనవాటిని బోధించుటకై దూర్వాస కల్పసూత్రము మొదలైనవి కలవు. అది యావత్తు మంత్రశాస్త్రము.=ఆగమశాస్త్ర మనిపించుకొనును)—(1) ఆగమములు. 28.—కౌమికాగమము. యోగము, చింత్యము, కారణము, అజితము, దీప్తము, సూక్ష్మము, సహస్రము, అంశుమత్తు, సుప్రభేదము, విజయము, నిశ్వాసము, స్వాయంభువము, అనలము, వీరము, రౌరవము, విమలము, చంద్రజ్ఞానము, బింబము, తంత్రము, ప్రోద్గీతము, లలితము, సిద్ధము, సంతానము, సర్వోక్తము, పారమేశ్వ

నము, కిరణము, వాతూలము. ఈ యోగములయందనేక మంత్రయంత్రతంత్ర ప్రయోగాగములఁ దెలియఁజేయును; (2) ఐంద్రజాలికము.—(లేనిది యున్నట్లును, ఉన్నది లేనట్లును, చూచువారికన్నులకు భ్రమగల్పించునది) దీనివాంతరములు మహేంద్రజాలము; సకర్ణము, గోకర్ణము, గారడీ, కనుకట్టు, హస్తలాఘవాదులు; (3) ప్రయోగము.—ఆకర్షణము, స్తంభనము, మారణము, మోహనము, వశీకరణము, ఉచ్చాటనములను నానావిధములగు మంత్రప్రయోగములఁ దెలుపునది; మంత్రశక్తిచే జలము, అగ్ని, వాయువు, వాక్కు, దృష్టి, శుక్లము, భుజము, ఖడ్గము మొదలగు వానిని స్తంభింపఁజేయు విధమెఱిఁగించునది, 12 ధనుర్వేదము.—(అథర్వవేదోపవేదము.)- ధనుః (అంబులపొదలుగలవారిచేతఁ గొనఁబడెడి సాధనము) (విల్లు మొదలగువానియొక్క వేదము అనఁగ ధారణము, గ్రహణము, ఆకర్షణము, బాణసంధానము, బాణవిసర్జనము మొదలగు క్రియలను బోధించునది.) (1) మల్లశాస్త్రము — ఈ శాస్త్ర విషయ గ్రంథములంతరించినను గొన్ని విషయములు లోకానుచారంబుగా నున్న వాని నీ నిఘంటు రాజమందుఁ జూపఁబడియె. (12 దండలు, 12 గతులు, 12 పరువళ్ళు, 12 మొనలు, 12 కాయమానములు, 14 విసరులు, 16 ఉపవీతములు, 32 విన్నాణములు, 32 ప్రచారములు, 3 నటుకులు మొదలగునవి); (2) గజశాస్త్రము.—గజములను గూర్చి మృగచర్మీయము, రాజపుత్రీయమను గ్రంథములయందు వివరింపఁబడి యున్నది. గజములు — భద్రము, మంద్రము, మృగము అని త్రివిధము. గభీరవేది యని భద్రమున నాకలక్షణముఁ గానంబడియెడి. అల్లసాని పెద్దనగారి భద్రేభశతకమున గానవయ్యెడి; (3) వ్యూహశాస్త్రము — కామందకముఁ జెప్పినరీతి నిందువివరింపఁబడియె.—ప్రకృతివ్యూహములు 4, దండవ్యూహములు 17, భోగవ్యూహములు 5, మండల వ్యూహములు 2, అసంహతవ్యూహములు 6, ప్రధానవ్యూహములు 6, గురుమతమున వ్యూహాంగములు 7, శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు 5; (4) అశ్వహృదయ పరిజ్ఞానము, సారధిరథికులయొక్క యుత్సాహము; (చూ. అశ్వహృదయ పరిజ్ఞానము.); 13. సామవేదము.—(ఋక్కులలో మొదటి వానినందుకొని వైదికములైన సప్తస్వరములతో పాడినది ఉద్గానము=అదే సామమనిపించుకొనును. ఋగ్వేదకాలమున ఆశ్వలాయన కల్పసూత్రము ప్రసిద్ధము. సామవేదమునకు ఛాందోగ్యకల్పసూత్రము ప్రసిద్ధము; (పాపమును నశింపఁజేయునది); 14 గాంధర్వవేదము.—(సామవేదోపవేదము) గం=గానమును, ధర్వ=ధరించినవారు (విశ్వావసువు మొదలగు దేవయోనిజాతివిశేషము) గంధర్వుల సంబంధియైనది గాంధర్వము. (నృత్త, గీత, వాద్యములనఁబడు తౌర్యత్రిక నైపుణిరూపమగు విద్య.) దానిని దెలుపు శాస్త్రము గాంధర్వవేదము. ఇదే సంగీతశాస్త్రము, నాట్యశాస్త్రము, భరతశాస్త్రమని వాడఁబడును. ఈవిద్యయు సర్వవిద్యేశ్వరుఁడగు శివునివలనఁ బ్రకాశించినది. భావ, రాగ, తాళములని సంక్షేపముగ మూఁడైయున్నవి. అమూఁటిలో భావము అభినయమని వ్యంజకమని యనిపించుకొనును. భావము. (గేయప్రబంధరూపమైన వాక్యములయొక్క తాత్పర్యము.) అదె అభి-ఎదుటను, నయము-పొందించుట. అనఁగఁ జూచు శ్రోతలకు వినిపింపఁబడు ప్రబంధార్థమును నేత్రహస్తాదులచేత

సూచించుట. ఇదే అభినీయమానుఁడగు రామాది కథానాయకుని తాత్పర్యమును వ్యంజించెడిది (సభాసదులకుఁ దోపఁజేసెడిది) కాన వ్యంజకమనిపించుకొనినది. ఈఅభినయము ఆంగికము, వాచికము, ఆహార్యము, సాత్త్వికమని నాల్గువిధములు. ఈయభినయము పదార్థము నభినయించిన నాట్యమనియును, వాక్యార్థము నభినయించిన నృత్యమనియును అర్థము ననుసరింపక మనోహరమైన తాళప్రజతులతోఁగూడిన స్వరప్రజతుల ననుసరించి యడుగులు వేసెడి గాత్రవిక్షేపమాత్రము నృత్తమనియును వ్యవహరింపఁబడును. ఈనృత్తము పురుషుఁడు కఠినప్రయోగము గలుగునట్టుగ నాడెడిదైన తాండవమనియును, స్త్రీ సుకుమారముగఁ బ్రయోగములుగ నాడినదైన లాస్యమనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈయాటలకన్నిటికిఁ గర్తలగునటిగాని, నటుఁడుగాని యాడుటను గురించి కదలింపవలసిన శిరఃప్రభృతి పాదపర్యంతావయవములక్రియలు ప్రత్యవయవమునకు వేర్వేరై యున్నవి వానిలో నాట్యోపయోగములైన యంగములు 19, శిరఃక్రియలు 17, దృష్టిక్రియలు 18, రసదృష్టులు 8, రసస్థాయీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు 8, సంచారీభావమునఁ బుట్టిన దృష్టులు 20, తారాక్రియలు 9, పుటక్రియలు 9, భ్రూక్రియలు 7, నాసికాక్రియలు 6, గండక్రియలు 6, అధరము 6, చిబుకము 8, ముఖక్రియలు 6, కంఠక్రియలు 4; హస్తక్రియాభేదములు:—బాహుప్రచారములు 10, హస్తక్రియలు 20, హస్తప్రచారములు 15, హస్తకరణములు 4, హస్తక్షేత్రములు 3, ఉత్తమక్షేత్రములు 3, మధ్యమక్షేత్రములు 5, అధమక్షేత్రములు6; మతాంతరము:—హస్తక్షేత్రములు 13, అసంయుతహస్తములు45, సంయుతహస్తములు 32, నృత్తహస్తములు 29, హస్తప్రాణములు 12, వక్షఃక్రియలు 5, జఠరక్రియలు 3, పార్శ్వక్రియలు 5, కటిక్రియలు 5, ఊరూక్రియలు 5, జంఘాక్రియలు 5, చరణక్రియలు 6, స్థానకములు 30, పుంస్థానకములు 6, స్త్రీస్థానకములు 3, ఏకవింశతిస్థానకములు 21, భూచారులు16 ఆకాశచారులు16, భౌమమండలములు 10, ఆకాశమండలములు 10, కరణములు 108 మున్నగునవి వాడఁబడుచున్నవి; ఇది నందికేశ్వరవిరచితమగు భరతార్ణవాది గ్రంథములలో లక్షణ వినియోగములతో వివరింపఁబడి యున్నది. దీనినిఁ దెలిసి నటించెడువాఁడు నటుఁడు. వానికి అభినయింపఁదగినవి పంచభావములతోఁ గూడిన రసములు.—వీటి భేదములను లక్షణములను, శృంగారతిలకము, రసకలిక, రసమాలిక, రసపదఘుటిక మొదలగు గ్రంథములలో వివరింపఁబడి యున్నది. ఈ గ్రంథములు రూపకములు, కావ్యములు అని రెండువిధములు. రూపకములు—యథాయోగ్యముగా ముఖప్రతిముఖాది పంచసంధులు కలవి. వీటిలో స్త్రీలుగాని క్షుద్రజాతిపురుషులుగాని మాటలాడినపుడెల్ల మధ్యమధ్య ప్రాకృతభాష వాగలును ఈ రూపకములు పదియును రూపకముకడఁజూచునది. మఱియు కావ్యములు 2, సాహిత్యకావ్యములు 2, రీతులు 4, వృత్తులు 4, గుణములు 23, పాకములు 4, శబ్దాలంకారములు 39, అర్థాలంకారములు 100, రసవదలంకారములు 18, రసస్థాయీభావములు 9, సంచారీభావములు 33, శృంగారచేష్టలు 18, ద్వాదశావస్థలు 12, విప్రలంభము 4, అర్థాంతరసంక్రమితవాచ్యములు 2, అత్యంతతిరస్కృతవాచ్యములు2, అభిధామూలధ్వనులు 3, సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము 3; శబ్దశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము 4, అర్థశక్తి

మూలానురణనరూపవ్యంగ్యము 3, ఉభయశక్తి మూలానురణనరూపవ్యంగ్యము 1, ధ్వనిభేదములు 1326 ను సంకరములతోఁ గూడిన 5304 వీటితోఁగూడిన కావ్యముఁగూడ ధ్వనియనిపించుకొనును. ఇదే యుత్తమకావ్యము, ధ్వని ముఖ్యముగాలేని కావ్యము మధ్యమమును గుణీభూతవ్యంగ్యము ననిపించుకొనును. ధ్వని స్ఫుటముగాఁ దోఁపఁబడనిది యధమకావ్యమును చిత్రము ననిపించుకొనును. కావ్యమంతయు ధ్వనిమయము. గోవర్ధనాచార్యుఁడు చేసిన "ఆర్యాసప్తశతి, అమరుకకావ్యము" మొదలైనవి అరుదుగాని తక్కినవి తఱచుగా నారీతినుండవు. మఱియు కావ్యనాటకములు పెక్కులు గలవు. ఇక రాగాధ్యాయమును తెలిసికొనవలెను. రాగజ్ఞానమును గుఱించి యపేక్షితములయిన అష్టాదశపదార్థములలో నాదము 2, శ్రుతులు 22, స్వరము 7, స్థాయి 3, గ్రామము 3, షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు 7, మధ్యమగ్రామగత మూర్ఛనలు 7, గాంధారగ్రామగతమూర్ఛనలు 7, అందు తానముల వివరము షడ్జమధ్యమగ్రామములలోఁ జెప్పఁబడిన మూర్ఛనాసప్తకద్వయములో ప్రత్యేకమతాంతరభేదములు నాలుగు గలవు. వాటిచేత నొక్కొక్కసప్తక మిరువదెనిమిది భేదములుగానైనది అవాంతర భేదములు 4, తానములు 8, శుద్ధతానములు 28, సహీనతానములు 7, రిహీనతానములు 7, పహీనతానములు 7, నిహీనతానములు 7; కూటతానములు 28:—రహీనతానములు 7, రిహీనతానములు 7, గహీనతానములు 7, మహీనతానములు 7; సర్వతానములు 28:—స-మ-హీనతానములు 7, ప-రి-హీనతానములు 7, రి-ధ-హీనతానములు 7, ని-గ-హీనతానములు 7; వర్ణచతుష్కము, అలంకారములు 63:—స్థాయీవర్ణగతాలంకారములు 7, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు 12, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు 12, సంచారీవర్ణగతాలంకారములు 25, అలంకారములు 7; గమకములు 15; అంశములు :— శుద్ధజాతులు 7, జాతులు 11, సప్తస్వరయుక్తరాగములు, షట్స్వరయుక్తరాగములు, పంచస్వరయుక్త రాగములు, చతుస్స్వరయుక్తరాగములు, త్రిస్వరయుక్తరాగములు, ద్విస్వరయుక్త రాగములు, ఏకస్వరయుక్తరాగములు; మఱియు రాగాంగములు 13; భాషలు :— సౌవీరజభాషలు 4, కకుజభాషలు 7, టక్కజభాషలు 21, పంచమజభాషలు 10, భిన్నపంచమజభాషలు 4, ఉత్కలకైశికజభాషలు 2, హిందోళజభాషలు 9, భోటజభాష 1, మాళవకైశికజభాషలు 13, గాంధారపంచమిజభాష 1, భిన్నషడ్జజభాషలు 17, వేసరషాడవజభాషలు 2, మాళవపంచమిజభాషలు 8, తానజభాష 1, పంచమషాడవజభాషలు 3; సౌవీరాది 15 జనకరాగములయందుఁ బుట్టిన భాషారాగములు:— భాషాంగములు 11; విభాషలు 20:—కకుజవిభాషలు 3, టక్కజవిభాషలు 4, పంచమిజవిభాషలు 2, భిన్నపంచమిజవిభాష 1, ఉత్కకైశికజవిభాష 1, మాళవకైశికజవిభాషలు 2, భిన్నషడ్జజవిభాషలు 4, వేసరషాడవజవిభాషలు 2, పంచమషాడవజవిభాష 1; అంతరభాషలు 4:—కకుజభాషాంతరభాష 1, పంచమషాడవజాంతరభాషలు 3; ఉపాంగములు 4; విరాట్యుపాంగములు 6; తుండ్యుపాంగములు 3; ఘూర్జర్యుపాంగములు 4; వేళావళ్యుపాంగములు 4; క్రియాంగములు 12; మఱియు స్వామకృతి, గౌడకృతి, దేవకృతి, నాదము మొదలు క్రియాంగము పర్యంతమునైన యష్టాదశపదార్థ

ములను సంగీతరత్నాకరము మొదలగు గ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడియున్న ప్రకారముగ నుద్దేశలక్షణ వినియోగములను సద్గురుముఖమువలన సంప్రదాయపూర్వకముగఁ జదువుకొని వాటిని నిండా అభ్యసించి సాధించి జితశ్రముఁడై సందష్టోద్ఘుష్ట మొదలుకొని సానునాసికత్వ పర్యంతమునైన నిరువదిమూఁడు గాయకత్వ దోషములలో నేదోషమును జెందక రూక్షత్వము మొదలుగాఁగల కంఠధ్వనిదోషములు లేక సుగుణములు యిరువదెనిమిది మొదలగునవి కలిగియున్న గాయకోత్తముఁడు తాళవర్జితములు మొదలగు దోషములు లేక ప్రభుసభయందు సభాసదుల కాహ్లాదనార్థముగఁ బాడవలసినరీతిని యీలాటి విధములుగ వినికిఁ జేసిన శాస్త్రపండితుఁ డనఁబడును. ఇక తాళాధ్యాయము చూతము. — తాళము అనఁగ తలనక్రియ (అనఁగా నృత్తగీతముల యొక్క అనుద్రుతాది ప్రమాణసహితమైన పద కవితా దర్శావృత్తకాలమును అవాప, నిష్క్రామాది క్రియలచేతఁ గొలిచి సరిపెట్టి నిలుపుట. తాళశబ్దమునకు మంత్రశాస్త్రీయవ్యుత్పత్తులు రెండు. ఎట్లనిన, తా=తాండవము, ల=లాస్యము. తాండవలాస్యములు గలసి తాళమనిపించుకొనినది. రెండవవ్యుత్పత్తి:— తా అనఁగాఁ దాండవాభిమాని దేవతయును తారకుఁడును నైన శివుఁడు. ల-అనఁగా లాస్యాభిమానిదేవతయగు లకులాశక్తి, శివశక్తుల సామరస్యాత్మకరూపమే తాళమనుట. మఱియొక పక్షము — తాళమనఁగా నఱచేయి. తాళములయొక్క క్రియ గనుక తాళమనఁగా నెడమ యఱచెయ్యియందుఁగాని దానితోఁ బట్టుకొనఁబడిన కాంస్యతాళమునందుఁ గాని కుడి యఱచెయ్యిగాని దానితోఁ బుచ్చుకొనఁబడిన కాంస్యతాళముగానిఁ బ్రసరించి పుట్టిన ఘాతజధ్వని యనుట. తేలిన ఫలితమేమనఁగా ఘాతజ ధ్వనులతోను, తన్మధ్యస్థములయిన విరామకాలములతోనయిన నృత్యగీత వాద్య కాలపరిచ్ఛేదనమే తాళశబ్దార్థము. ఇట్టి తాళమునకు ప్రాణములు 10:— కాలప్రాణములు 12, మార్గప్రాణము 6, నిశ్శబ్దక్రియలు 4, సశబ్దక్రియలు 4, దేశీయక్రియలు 8, అంగప్రాణము 6 గ్రహప్రాణము 4, జాతిక్రియ 5, ముఖ్యకళాప్రాణము 5:- ఈయైదింటియందే 96 తాళములుపుట్టి 101 తాళములయ్యెను. జన్యతాళములు 96, లయప్రాణములు 3, యతిప్రాణము 6, ప్రస్తారప్రత్యయప్రాణము 19, నాడకము (నాళాదిసప్తతాళములు) 7, వాద్యములు 4, తతవాద్యములు 20, అవనద్ధవాద్యములు 18, సుషిరవాద్యములు 10, ఘనవాద్యము 6, పం: మహావాద్యములు 5. ఈతాళప్రాణదశకము మొదలయిన పదార్థముల భేదములును, నానిలక్షణ వినియోగములును తాళాధ్యాయమునందును, దద్వ్యాఖ్యానగ్రంథములయందును జూచి దెలిసికొనఁదగినది. ఇక నాటక పరీక్ష చేయుదము.— త్రేతాయుగమున జరిగిన శ్రీరామచరిత్రము నారదోపదేశముచేత జాగరూకుఁడైన వాల్మీకి మహాముని బ్రహ్మాజ్ఞచేత గాయత్రీవర్ణసంపుటితముగా నిరువదినాలుగువేలతోఁ గూడి సప్తకాండఘటితమైన రామాయణకావ్యమును రచించి కవితా సంప్రదాయప్రవర్తకుఁడగుటయేకాక శ్రీరాములసభలో నాయాదికావ్యమును తన శిష్యులును, శ్రీరాములకుమారులును నగు కుశలవులును కుశలవులచేత రాగతాళాన్వితముగ నభినయింపఁజేసెను. వాల్మీకులవారు కావ్యసంప్రదాయముఁ బ్రవర్తింపఁజేసినదేకాక నాటకసంప్రదాయమును గుఱించి సంస్కృతభాషా విశారములైన షట్ప్రాకృత

భాషలకు ననుశాసనముఁ జేసియున్నారు. నీయాఱుభాషలకు నొక్కటియగు వ్యాకరణమైన వాల్మీకిసూత్రములకుఁ ద్రివిక్రమాచార్యవార్త్తికమును, హేమచంద్ర ఫక్కియను భాష్యమును, అథోక్షజఫక్కికయను వ్యాఖ్యానము ఇవిగాక ఎలకూచిబాల సరస్వతి షడ్భాషావివరము, చెఱుకూరి వెంకటశాస్త్రులుచేసిన 'షడ్భాషాచంద్రిక' వరరుచిరచించిన 'ప్రాకృతప్రకాశము' యనెడి సూత్రగ్రంథమునకు భామహుండురచించిన 'మనోరమ' యను వృత్తిమున్నగునవి గలవు. ఈప్రాకృత వ్యాకరణములచేత సంస్కరింపఁబడు ప్రాకృతభాషలలో నడునడుమను మిశ్రితమవుటచేతను నాటకములు వ్యామిశ్రములనఁబడినవి. ఇట్టి కావ్యములు, నాటకములు, సీమవత్సేతుమధ్యమునందుండెడి భారతవర్షములో యుధిష్ఠిరశకము మొదలు వర్తమానశాలివాహనశకమువఱకు నసంఖ్యముగాఁ బుట్టియుండెను. 15. మీమాంస.—మీమాంస అనఁగా విచారణ. దానిఁజెప్పెడు శాస్త్రముకూడ మీమాంసయనఁబడును ఆశాస్త్రము సకలవేదములయొక్క తాత్పర్యార్థములను విచారణాపూర్వకముగ నిశ్చయించుటయందు తాత్పర్యముగలది. (1) యోగశాస్త్రము, (2) సాంఖ్యము, (3) వేదాంతశాస్త్రము, (4) అలంకారశాస్త్రము, (5) అణిమాదిసిద్ధులు, (6) అదృశ్యము, (7) పరకాయప్రవేశము, (8) ఆకాశగమనము మున్నగునవి. 16. న్యాయశాస్త్రము.—న్యాయముఅనఁగా దృష్టాంతము. దానివలనఁ దెలియఁబడని గవయాదిపదార్థములను తెలియఁబడిన గోవు మొదలగు పదార్థములను జూపి వీటివంటివే గవయాది పదార్థములని చెప్పి తెలుపవచ్చును గనుక ప్రమాణముమొదలైన షోడశపదార్థములయందొకటి యగు దృష్టాంతపదార్థమునకు నామమైన న్యాయశబ్దములో శాస్త్రమునకుఁ బేరేర్పఱుపఁబడినది. ఈన్యాయముయొక్క బలముచేతనే పంచావయవవాక్యములుగల యనుమానప్రమాణము ప్రకాశించును. దానిచేత మనకదృశ్యములైన ఆకాశాది బ్రహ్మాంతపదార్థములను సాధించుట, ఈశాస్త్రమే తర్కశాస్త్రమనియును, ప్రమాణశాస్త్రమనియును, వైశేషికశాస్త్రమనియును చెప్పఁబడును. ఈశాస్త్రము ప్రమాణాది షోడశపదార్థములకు గుఱుతులఁ దెలుపును 17. పురాణము.—దేవతలు, మునులు, రాజర్షులు మొదలగు మహాత్ముల పుణ్యచరిత్రల స్వర్గాదిఫలములను వినిపించుచు వాటిమూలమున వినువారికి పుణ్యమునందభిరుచి పుట్టించుచు, రాక్షసులు మొదలగు దురాత్ముల పాపచరిత్రల వినువారికి నరకాదిఫలములను వినిపించుచు వాటిమూలమున పాపకర్మములయందు పరిత్యాగబుద్ధిని పుట్టించుటయు ననెడి విశేషము, అందుకై అష్టాదశమహాపురాణాదులు పుట్టెను. నారాయణునియందు నిష్ఠ కలది శ్రీభాగవతము. భగవతియనఁగ పరాశక్తియందు నిష్ఠకలది దేవీభాగవతము. ఈరెండుగ్రంథములకును స్కంధములు 12 శ్లోకములు 18,000 అను ఆకారాలు సరిగనున్నది. ఇత్యాది విశేషములాగూఢపదములకడఁ జూచునది. 18. ధర్మశాస్త్రము.—ధర్మముఅనఁగా యజమానుని మనస్సహితాత్మయందు సంస్కారరూపముగ ధరింపఁబడు గుణమనుట. దానికి సాధనముగ శ్రుతిస్మృతులచేత విధింపఁబడిన క్రియకూడ ధర్మమనఁబడును అట్టి ధర్మము సంధ్యావందనము మొదలుకొని అశ్వమేధపర్యంతమును నిత్యనైమిత్తిక కామ్యములనెడు త్రివిధకర్మములుగ వేదముచేతనే విధింపఁబడియుండఁగ వేరేధర్మశాస్త్రములనిపించుకొనఁ

బడెడి యష్టాదశస్మృతి సంహితలు, ఉపస్మృతులు మొదలైనవిఁ బుట్టినవి:— ప్రతిస్మృతి యందును ఆచార, వ్యవహార, ప్రాయశ్చిత్త కాండములుండును. (1) సాముద్రికము.— ఇందు లక్షణాంగములు 58:—ఆయాపదముల కడఁజూడవలెను; మహావిద్యలు 18; ఉపవిద్యలు 46 ను గూడి చతుష్షష్టివిద్యలయ్యె.

ఉపవిధి. పా. (బై-లా) ఒక ప్రభుత్వశాఖగాని పట్టపుపరిపాలనాధికారములు పొందిన సంఘముగాని కంపెనీవారుగాని తమవ్యవహార నిర్వహణముకొఱకు చేసికొను నిబంధనలు. (ఉపనిబంధన.)

ఉపవిభక్తులు. వ్యా.1 విభక్తిచేరువచ్చు ప్రత్యయములుఉపవిభక్తులు. ఉ —టి-ంటి-తి-ఇ-ప-ఁప. మొ॥ వి; 2 ఔపవిభక్తికములు అనౌపవిభక్తికములు అని అచ్చతెనుఁగు శబ్దములు రెండువిధములు. ఉపవిభక్తులు వచ్చునవి ఔపవిభక్తికములు. తక్కినవి అనౌపవిభక్తికములు; 3. నామముల చివరనున్న రు-డు-లు-ల్లు-ను-న్ను-యి- మొదలగువానికి ఉపవిభక్తులు వచ్చును. ఉ.— ఏఱు- ఏటిన్; నోరు-నోటిన్; కాడు-కాటిచేన్; అలు-అలికిన్; విల్లు-వింటితోన్; చేను-చేని; కన్ను-కంటిన్; ఱాయి-ఱాతియందున్; అనుము-అనుప; వేము-వేఁప మొ॥వి.

ఉపవిష. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ఎఱ్ఱఅతివస * చూ, విష.

ఉపవిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)కూర్చున్నవాఁడు: ఆసీనుఁడు, ఆసేదివంతుఁడు; (తెప.):—కూరుచున్నవాఁడు- రూ-కూర్చున్నవాఁడు. తద్వి—దగ్గఱ కూర్చున్నవాఁడు:— (సం ప.):—ఉపోపవిష్టుఁడు.

ఉపవీతము సం. వి అ న. 1. ఎడమ భుజము మీఁదుగా కుడిపార్శ్వమున వ్రేలెడు జందెము: చూ, యజ్ఞోపవీతము; 2 ఉత్తరీయము: చూ, వస్త్రము.

ఉపవీతములు. అం మల్లశాస్త్రము లోనివి.— దండనిలుకడ, కదలునిలుకడ, కదలు మెలకువ, విదళింపునిలుకడ, దిశావదిశలు, హస్తపుపారువు, దేహపుపారువు,నయపుపారువు,పాదపుపారువు, వీవ, రాకడ, ఏకసర, పైసర, ఝుంపు, ఫికు, కరలాఘవము (16.)

ఉపవృంతము. పా. పుష్పవృంతము. (పెడికల్.)

ఉపవేదచతుష్టయము అం. ఆయుర్వేదము, అర్థవేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వవేదము.(4.) మహావిద్యలు పదునెనిమిదింటిలోనివి. (4) చూ, మహావిద్యలు. (చూ, ఉపవిద్యలు.)

ఉపవేశకాలము అం. శిక్షాకాలములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, శిక్షాకాలములు.

ఉపవేశము సం. వి అ. పుం. కూర్చుండుట చూ, స్థితి. 2.

ఉపశమము. సం వి. అ. పుం. 1. అడఁగుట చూ, ఉపశాంతి; 2. ఓర్పు:చూ, శాంతము.1.

ఉపశమించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగారు: చూ. సురుక్కు. 4; 2. ఓర్చు: చూ, సురుక్కు. 9.

ఉపశమిల్లు. సం అ. క్రి.—వై.—

ఉపశయము. సం. వి. అ. పుం. వలమొడ్డి యొచెంత తాను దాఁగియుండుటకై త్రవ్విన పల్లము: చూ, మాటు. 3.

ఉపశల్యము. సం వి. అ. న. గ్రామము చేరువనేల, ఉపకంఠము: చూ, భూమి. 1.

ఉపశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అడఁగుట చూ, ఉపశమము. 1; 2 ఓర్పు: చూ, శాంతము. 1.

ఉపశాఖ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లకొమ్మ, ఉపకాండము, చాఁగునట్టి లేఁతకొమ్మ, రెమ్మ: చూ, శాఖ. 1. (సెకండరీ బ్రాంచ్

(ఇట్లు ఉపధనుస్సు = సెకండరీబౌ; ఉపశీవస్థానము=సెకండరీ న్యూక్లెస్; ఉపవృంతము సెకండరీ పెడంకిల్ లోనవిపారిభాషికములు.)

ఉపశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు వరుసక్రమమున నుండుట: చూ, విశయము; 2. బంధుత్వక్రమము: చూ, వరుస.

ఉపశోభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఉపశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము

ఉపశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తన భాషణమప్పుడు దబ్బాటునఁ గలిగెడి శుభాశుభసూచకమగు అన్యసంభాషణ శ్రవణము: చూ, వినికిడి; 2. ఒడఁబాటు: చూ, సమ్మతి. 1.

ఉపశ్వాసము. పా. అంతఃప్రచాలనము (ఇన్స్పిరేషన్.)

ఉపష్టువు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎడమది: చూ, సవ్యము. 1

ఉపసంపన్నము. సం విణ (అ.ఆ.అ) 1. యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది (పశ్వాది): చూ, ప్రోక్షితము; 2 నీళ్లుపోసి వండిన యన్నాదులు.

ఉపసంవ్యానము. సం వి. అ. న. అధోవస్త్రము, కట్టుకొనెడు బట్ట: చూ, వస్త్రము.

ఉపసంహరించు. సం. స. క్రి. 1. క్రమ్మఱించు: చూ, మరలించు; 2. చంపు: చూ, సంహరించు.

ఉపసంహారము సం. వి. అ. పుం. 1. అప్రవృత్తి: చూ, మరలఁబాటు; 2 చంపుట: చూ, వధము.

ఉపసంహారవాక్యము. పా. ముఖ్యాంశములతోఁ గూడి ఫలితార్థమును చివరఁజెప్పునది.

ఉపసంహృతి. పా. నాట్యముయొక్క యయిదవసంధి (విమర్శమునకు సావమర్శమనియు, నిర్వహణమునకుఁ బ్రోహాములేక ఉపసంహృతియన్నియు నామాంతరములున్నవి.)

ఉపసభాపతి. పా. (వైస్ ప్రెసిడెంటు) ఉపాధ్యక్షుఁడు.

ఉపసగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఉపచగము.

ఉపసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1 (క్రియాయోగమున) ప్రాది. తెలుఁగుశబ్దముల కుపసర్గములు లేవు. ఉపసర్గములు సంస్కృతశబ్దములకుఁ దఱచుగా ననుసంధింపఁబడుటచేత వానియుపయోగము క్లుప్తముగా వివరింపఁబడును.—సంస్కృతమునందు ధాతువులకును, మఱికొన్ని శబ్దములకును బూర్వమందుఁ బ్రయోగింపఁబడుచు ఆధాతుశబ్దముల అర్థములకుఁ గొన్నిచోట్ల నుత్కర్షము, కొన్నిచోట్ల నపకర్షము, కొన్నిచోట్లవానియర్థములకు వేఱర్థమును గలిగించుచు, కొన్నిచోట్ల తావే నిరర్థకమగుచు పాదపూరణమాత్ర ప్రయోజనముగలవియై నిపాతలనియు, ధాతువుతోఁగలసినప్పుడు ఉపసర్గము, గతిఅని పేరులుగల ప్రాదులుగలవు. ప్రాదులు 22.—ప్ర, పరా, అప, అవ, సం, అను, నిర్, నిస్, ఆ, దుర్, దుస్, అధి, అపి, వి, ని, అతి, సు, అభి, ఉప, పరి, ప్రతి, ఉత్.

ప్రవర్షణము
అతివర్షణము
సువర్షణము
సంవర్షణము
అధివర్షణము
పరివర్షణము
ఉద్వర్షణము } ఉత్కర్ష.

అవవర్షణము
అపవర్షణము
వివర్షణము
నిర్వర్షణము
నివర్షణము } అపకర్ష.

పరావర్షణము=ఎదురువాన.

అనువర్షణము=అనుసరించి వర్షించుట.

అవర్గణము=అంతట వర్షించుట లేక కొంచెము వర్షించుట

దుర్వర్షణము=దుష్టముగా (వర్షించుట.)

అవివర్షణము=నిగ్రహము.

ఉపవర్షణము=సమీపమందు వర్షించుట మొ.

N. B.—ఇవి యీ యర్థములయందు సామాన్యముగాఁ బ్రవర్తించుచుండును; 2 ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. తెలియకిపచ్చు కీడు లోఁగునది: చూ, తోఁకచుక్క; 4.అడ్డగింపు: చూ, నిరోధము. 1; 5. ఇగురు, చిగురు: చూ, విగ్రహము, 6. మారితెవులు: చూ, మారి.

ఉపసర్జనము సం విణ. (అ ఆ అ.) 1 ప్రధానముకానిది: చూ, అప్రధానము; 2. తరువాతది, ముఖ్యముగానిది (వస్తువు.): చూ, అప్రాగ్ర్యము.

ఉపసర్పణము సం. వి. అ. న ఆశ్రయము: చూ, ప్రాప్తి 2.

ఉపసర్పించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు: చూ, ప్రాపుగొను.

ఉపసర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కట్టుటకు నీడు వచ్చిన (తొలిమాలి) యావు: చూ, ధేనువు.

ఉపసూర్యకము సం.వి అ. న. సూర్యునిచుట్టును గుడికట్టుట: చూ, పరివేషము.

ఉపసృష్టకము. సం. వి అ. న. స్త్రీపురుషుల కలయిక: చూ, సంయోగము.

ఉపసేదివంతుఁడు. సం. వి. న్. పుం. విద్యకొఱకు దగ్గఱఁజేరి సేవచేయుచు శిక్షింపఁబడువాఁడు: చూ, శిష్యుఁడు.

ఉపస్కంధము. పా: చూ, ఉపపరిచ్ఛేదము.

ఉపస్కరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంభారము.

ఉపస్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.): చూ, అలంకృతము.

ఉపస్నృతము అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఉపస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేత్రాదిరేంద్రియములలో నొకటి: చూ, హృషీకము; 2.జ్ఞానేంద్రియము, అడుగుజీ: చూ, భగము. 12; విణ. 3, పరస్వరము సమీపమున నుండునది, 4. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 5. తొడపైభాగము: చూ, ఒడి 2; 6. ఊరువు: చూ, తొడ; 7. అరసంజె: చూ, సాయంకాలము, 8. గుదము: చూ, ముడ్డి; అం. 9. కర్మేంద్రియములయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఇంద్రియములు; 10. ద్వారములు నాలుగింటిలో నొకటి చూ, ద్వారములు.

ఉపసమూలము. పా. గోనివమూలము.

ఉపస్థానము సం వి. అ. న. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2. కొలువు: చూ, శుశ్రూష.

ఉపస్థానవరాటి. అం. వరాట్యుపాంగము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, వరాట్యుపాంగములు. (చూ, అంగము. 9.)

ఉపస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది: చూ, ఆక్తము. 1; పా. 2 ఒకానొక వృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమున త, జ, జ, గ, గ ములు గలిగి ఎనిమిదవయింట యతిగల పదునొకండవ ఛందస్సునం దుద్భవించిన వృత్తము. ఉదా — " భక్తుల్ల రిమీఁదను, పస్థితంబౌ, సక్తిన్విరతుల్కరి, సంఖ్యసాగన్, నూక్తుల్గొని చెప్పెదు, చోఁదజాగా, యుక్తంబగుచుండెలు, వొందుచుండుకా.”; 3. ఒకానొక వృత్తము. శిఖండి విరుతము (స్త్రీ.) ఇందొక్కొక్క పాదమున జ, స, త, స, గ, గ ములు గలిగి ఏడవయింట యతిగల పదునొకండవ ఛందస్సునందుఁ బుట్టిన వృత్తము. ఉదా.—ఉపస్థితమునం, దొప్పారుచుండుకా, దపస్విపిరతు, ల్లాకంజకారం, బుధై శతగణం·

బుల్లద్వయంబుఁగ్, గవిధ్వజసఖా, కామే ఫలీశా."

ఉపస్థితి. సం వి. ఇ స్త్రీ. 1. చేరిక: చూ, సంయోగము; 2 చూ, తోఁచుట

ఉపస్థితుఁడు సం. వి అ. పుం తలవాకిటనుండు పారావాఁడు: చూ, ప్రతిహారుఁడు.

ఉపస్థోయిగమజ్జాతంతువు. పా. (సర్వ్ గేనిట్రో-స్పైరల్.)

ఉపస్పర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆచమనము: చూ, శుద్ధాచమనము; 2. సోఁకు: చూ, స్పర్శము. 1; 3. స్నానము: చూ, స్నానము. 1.

ఉపస్పర్శము. సం. వి అ. పుం.— పై —

ఉపస్పృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పృశింపఁబడినది: చూ, స్పృష్టము

ఉపహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. ఉపద్రవమునొందినది; 2. నాశమునొందినది చూ, ప్రవృతము.

ఉపహతి. సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; 2. చేటు: చూ, రుత్తి.

ఉపహసితము. సం. వి. అ. న చిఱునవ్వు చూ, హాస్యము 1

ఉపహారగృహము. పా. ఫలహారశాల

ఉపహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కానుక: చూ, లంచేము; అం. 2. షోడశసంధులలోనొకటి: చూ, షోడశసంధులు; 3. పూజాద్రవ్యము లెనిమిదింటిలోనొకటి: చూ, అర్చన.

ఉపహారాదులు. పా. "క. ఉపహారసమర్పణుఁడగు, సుపురుషుగృహదైవతములు శుభములఁ గూర్చుఁగ్, నృపవరతత్కర్మరహితుఁ, గృపరేక నితాంతవిఫల కృత్యుంజేయుఁగ్. ఆ రక్తమాంస సహిత భక్తపిండములను, ల్లసిత లోహితాక్షలాజములను, సురను బలియొసర్చ నురగయక్షాసుర, ప్రముఖభూతములు శుభం బులొసఁగు. క. సౌమ్యాసౌమ్యబలులువిను, సౌమ్యాసౌమ్య ప్రకార జనకృత్యంబుల్, సౌమ్యస్వపోత్తమయయ్యె, శామ్యముఁ దత్త్రప్రపూజ్య కరణింజేయున్." భాగ. అను. 4, ఆ. 5, 6, 7. (వర్ణన)

ఉపవీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఉంచేఁబడినది: చూ, వ్యూఢము. 2.

ఉపహ్వరము సం. వి అ. న. 1. ఏకాంతము: చూ, రహస్యము; 2 దగ్గఱ : చూ, సమీపము.

ఉపాంసమ్. అవ్య. అభిముఖము : చూ, వేగనుగు.

ఉపాంగచతుష్టయము. పా: చూ, ఉపాంగము.5.

ఉపాంగము. సం వి. అ. పుం. 1 సుతిపోసెడు తిత్తి, సంగీతాంగము: చూ, సుతి; విణ. 2 చేర్పఁబడినది: అనుబంధము; అం. 3 ఉత్తానకరణబంధములు నలుబదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు; 4. రాగజ్ఞానాపేక్షితములైన యష్టాదశపదార్థములలో నొకటి: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; 5. విద్యలు పదునెనిమిది.— అందు ఉపాంగములు 4 —మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము (స్మృతి.) వీనికి వేదోపాంగములని, ఉపాంగచతుష్టయమనిఁ గూడ పేళ్లు గలవు: చూ, విద్యలు; 6. (రాగోపాంగములు.) ద్రావిడి, ఘూర్జరి, వరాటి, మలహరి: చూ, భావ. 1; (చూ, అంగము 9.)

ఉపాంతఘాతిక. సం. వి. ఇ. పుం. ఏకాంతమును బయలుపఱచువాఁడు: చూ, కీనాశుఁడు.

ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1 దగ్గఱ: చూ, సమీపము; 2. కోణము: చూ, విదిక్కు; విణ. 3. సమీపించినది: చూ, సమీపము.

ఉపాంత్యాక్షరము. పా. (సబ్ యే పికల్ సిల్.)

ఉపాంశు. సం. అవ్య. ఏకాంతము. "గంజాలపా

లుపాంశున భుజించునధములు" ఆము. 4, ఆ. చూ, రహస్యము.

ఉపాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 జపభేదము: చూ, మంత్రము. 1; 2. ఒకరకము నీరు: చూ, నీరు 1.

ఉపాకరణము. సం వి. అ. న. సంస్కారపూర్వకముగా వేదమును గ్రహించుట, వడుగయిన పిదప వేదాధ్యయనముచేయు శ్రావణశుద్ధ పౌర్ణమినాటి కర్మము: ఉపాకర్మము

ఉపాకర్మము. సం. వి న్. న.—పై —

ఉపాకృతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞము నందు అభిమంత్రించి చంపఁబడిన పశువు: చూ, ధేనువు; 2 యజ్ఞమునందు బలియిచ్చుటకు మంత్రించఁబడిన పశువు: చూ, ధేనువు; 3. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

ఉపాక్షము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది చూ, వెల్లడి.

ఉపాక్షారము. సం. వి. అ. న. చౌటియుప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఉపాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఇతిహాసము, తొల్లింటికత: చూ, సమాచారము 2; 2. కథలోని కథ. "నలోపాఖ్యానము."

ఉపాగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పొందఁబడినది: చూ, వ్యాప్తము 3; 2. వచ్చినది: చూ, ఏతము.

ఉపాగురువు. సం. వి. అ. పుం. హిమాలయపర్వతము: చూ, పర్వతము.

ఉపాత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 1; 2. అపహరింపఁబడినది: చూ, హృతము.

ఉపాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. మీఱుట: చూ, పర్యయము.

ఉపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రకృతి, ఇంద్రియములను లోఁబఱచుకొనుట: చూ, మాయ; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. పుచ్చుకొనుట: చూ, అందుకోలు. 1; వా. 4. ఆయవారము: చూ, యాచన.

ఉపాదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁదగినది, ఆదేయము: చూ, ప్రాప్యము.

ఉపాధానము. సం వి. అ.న. 1. ఉంచుట: చూ, పెట్టుకోలు; 2. తాలుపు: చూ, ధరణము. 1; 3. కప్పుట: చూ, స్థాపనము; 4. ముఖ్యకారణము. చూ, హేతువు. 1

ఉపాధి. సం. వి. ఇ పుం. 1. కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు: చూ, లుబ్ధుఁడు 2; 2. యి-ఉపధి. అపదేశము: చూ, వ్యాజము 1; 3 ధర్మమును చింతించుట : చూ, ధర్మచింత; 4 గుణవాచకశబ్దము: చూ, విశేషణము

ఉపాధ్యక్షుఁడు. పా. 1. (వైసుచైర్మన్.) పురపాలక సంఘముయొక్క అధ్యక్షుని క్రింది యుద్యోగి; 2 (వైసుప్రెసిడెంటు.) ఉపసభాపతి.

ఉపాధ్యాయ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడు ఆఁడుది; (చూ, స్త్రీ:) చూ, పంతులమ్మ; 2. పాకశాస్త్రము సంగీతశాస్త్రము మొదలయినవానిని నేర్పువాని యొక్క భార్య: చూ, భార్య; 3. బడిపంతులుభార్య: చూ, భార్య.

ఉపాధ్యాయత్వము. సం. వి. అ. న. ఆచార్యకము. చూ, ఒజ్జేనము.

ఉపాధ్యాయాని. సం. వి. ఈ స్త్రీ: చూ, ఉపాధ్యాయ.

ఉపాధ్యాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-ఉపాధ్యాయ.

ఉపాధ్యాయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, ఉపాధ్యాయ.

ఉపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1 వేదము జదివించువాఁడు: చూ, గణి; 2. గురువు, చదువు చెప్పువాఁడు: చూ, పంతులు. 1.

ఉపానహము. సం. వి. హ్. స్త్రీ. 1. చెప్పులు: చూ, పాదుక; పుం. 2. అంసపాది *: చూ, హంసపాది.

ఉపాన్లజనిదములు. పా. (నాన్ మెటల్ ఆక్సైడ్సు.)

ఉపాయనము. సం వి. అ. న కానుక: చూ, లంచము.

ఉపాయము. సం, వి. అ. పుం. 1. ఎత్తుగడ: చూ, వెరవు; 2 పొందు: చూ, స్నేహము 1.

ఉపాయములు. అం. 1 సామము, దానము, భేదము, దండము. (4); 2. అంగపంచకము లోనొకటి: చూ, అంగపంచకము; 3 సామము, భేదము, దానము, నతి, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము. (6); 4. సామము, దానము, భేదము, దండము, మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము (7)

ఉపాయశాలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉపమరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉపారము. వై. వి.=ఉపహారం. 1. కానుక: చూ, లంచము: 2. వ్రతాదులయందును దేవతలపండుగులయందును సంతుష్టికై పెట్టునది. (నైవేద్యపదార్థము.) "ఉపారముమీఁది కుడుము"

ఉపార్జనము. సం. వి. అ. న. గడన: చూ, సంపాదనము.

ఉపార్జించు. సం. స. క్రి. గడించు: చూ, సంపాదించు.

ఉపార్జితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గడింపఁబడినది: చూ, సంపాదితము.

ఉపాలంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మర్మము దూఱిపలుకుట: చూ, ఉల్లుంఠనము; పా. 2. నిరాకరణము, తిరస్కారము. (రిప్యూజల్.)

ఉపాలంభించు సం స. క్రి. మర్మము దూఱిపలుకు: చూ, ఉల్లసమాడు.

ఉపాలబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మర్మము దూఱిపలుకఁబడినది.

ఉపావృతము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) అనాదరణము: చూ, ఉపేక్షితము.

ఉపావృత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (పలుమాఱు నేల పొర్లాడినది.) అశ్వము : చూ, హయము

ఉపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. దగ్గఱ: చూ, సమీపము; 2. ఆసరా: చూ, ప్రాపు.2; న. 3. మదపుటేనుఁగు: చూ, హస్తి; 4 కటకటాలు: చూ, మత్తాలంబము.

ఉపాశ్రితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది: చూ, సంశ్రితము.

ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం తూణీరము: చూ, బాణము. 1.

ఉపాసకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కొలువుకాఁడు: చూ, సేవకుఁడు. 1.

ఉపాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. న. కొలువు: చూ, శుశ్రూష.

ఉపాసనము. సం. వి. అ. న. 1. కొలువు: చూ, శుశ్రూష; 2 విలువిద్య నేర్చుట: చూ, శరాభ్యాసము; 3. ఆసనము: చూ, పీఁట; 4. బాధ: చూ, విపత్తు.

ఉపాసనసమయము. పా. గ్రహసమయములు యిరువదిరెండింటిలో నొకటి. ఫలము=దుఃఖము: చూ, గ్రహసమయములు.

ఉపాసము. వై. వి =ఉపవాసము. "క. దినమొక్కొక్కటి యొక్కఁగ, వనజాక్షుండు పవసించి వత్సర మెల్లం, జనఁగా నొక్కొక యది యొక్క నుపాసంబుండియశవకర్మము నడపుకొ." ఉ. హరి. 2, ఆ. 166 : చూ, ఉపవస్తము.

ఉపాసించు. సం స. క్రి కొలుచు: చూ, సేవించు

ఉపాసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపాసించువాఁడు.

ఉపాసితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ఉపచరితుఁడు: చూ, సేవితుఁడు.

ఉపాసీనుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) సమీపమందుఁ గూర్చున్నవాఁడు.

ఉపాస్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ కొలువు: చూ, శుశ్రూష.

ఉపాస్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాసింపఁదగినవాఁడు: చూ, సేవ్యుఁడు.

ఉపాహితము. సం.వి.అ. పుం. 1. నిప్పురగిలించిన పిడకల వరుస: చూ, తోఁకచిచ్చు; 2. అంజన్యము: చూ, తోఁకచుక్క; విణ 3. నతిరెుక పదార్థముతోఁ గూర్పఁబడినది: చూ, సంయోజితము; 4. ఆరోపింపఁబడినది చూ, విషయి. 4.

ఉపావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పరుండఁబడినది: చూ, వ్యాప్తము. 8; 2 పట్టుఁబడినది.

ఉపేంద్రవజ్ర. పా. ఒకానొకవృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమునందు జ, త, ?, గ, గ, ములు గలిగి, ఎనిమిదవయింట యతిగల పదునొకండవ ఛందస్సునందుఁ బుట్టిన వృత్తము. ఉదా.—ఉపాచరారు ల్లత - జల్లగం బుల్, బ్రభూర్ణమై దంతివి-రామ మొప్పన్, ద్విపాధిపత్రాత ను-తింపఁ జేరై, యుపేంద్రవజ్రల్వల-యు స్థిరత్రిక్.": చూ. వృత్తము. 1.

ఉపేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం, లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఉపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. అశ్రద్ధ: చూ, మందెమేలము. 2; అం. 2. సప్తోపాయములలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు; 3 ఉపాయములాతింటిలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు; (నాయకుఁడు నాయికరెుక్క కోపమును పోఁగొట్టునప్పు డుపయోగించునది.)

ఉపేక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్షించువాఁడు: చూ, కన్నడీఁడు.

ఉపేక్షము. అం. యానపంచకములో నొకటి: చూ, యానపంచకము

ఉపేక్షించు. సం స. క్రి. అశ్రద్ధచేయు: చూ, కన్నడించు.

ఉపేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనాదరణ చేయఁబడ్డది: అనాదరణము, ఉపావృతము.

ఉపేక్షితుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.): చూ, ఒప్పరికింపఁబడనివాఁడు.

ఉపేక్ష్యము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ఆదరింపఁగూడనిది.

ఉపేక్ష్యయానము అం. యానములయిదింటిలో నొకటి: చూ, యానములు.

ఉపేక్ష్యాసనము. అం నేనే శత్రువులను సంహరింపఁగలనను తలంపుతో దేశకాలాదులను పరిశీలింపక కదలిపోవుట. ఆసనము లయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఆసనము. 4.

ఉపేత. సం విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. ఉపాయశాలి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. సమీపించువాఁడు.

ఉపేతము సం విణ. (అ. ఆ. అ) కూడుకొన్నది: చూ, సంయుక్తము.

ఉపేత్య. సం. అవ్య. 1. వచ్చి; 2. చెంది.

ఉపోఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెంతనున్నది చూ, నికటస్థము; 2. ఉన్నరూపు: చూ, సత్యము 1; 3. వివాహమైనది; 4. మొలిచినది, కందళితము: చూ, సంభూతము; 5. గట్టియైనది: చూ, వృత్తము. 6.

ఉపోఢుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అంస లుఁడు: చూ, లావరి.

ఉపోదక సం. వి. అ. స్త్రీ. అపోదకి *: చూ, బచ్చలి.

ఉపోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

ఉపోదిక. సం. వి. అ స్త్రీ.—పై.—

ఉపోద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం 1. చెప్పెడి యర్థమునకు సరి తాఁకునట్లు యెత్తిచూపెడి అర్థాంతరము' చూ, నిదర్శనము. 1; 2 వాక్యారంభము: చూ, వాఙ్ముఖము; 3. అనుక్రమణిక: చూ, విషయసూచిక.

ఉపోపవిష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దగ్గఱ కూర్చున్నవాఁడు: చూ, ఉపవిష్టుఁడు.

ఉపోషణము. సం. వి. అ. న: చూ, ఉపవస్తము 1-2.

ఉపోషితుఁడు సం. విణ (అ. ఆ, అ.): చూ, పస్తున్నవాఁడు.

ఉపోష్య. సం. అవ్య ఉపవాసముండి

ఉపోష్యము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పస్తుండఁదగినది.

ఉప్తకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) దున్ని విత్తులువేసిన పొలము: చూ, భూమి. 1.

ఉప్తము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమము, ముఖట ధరించు రాగద్రవ్యవిశేషము: చూ, సిందూరము. 1; విణ. 2. విత్తఁబడినది(నేల.): చూ, భూమి 1. (చూ, వాపితము. 2.)

ఉప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బీజావాపము: చూ, విద 2.

ఉప్పకుఁజప్పకుఁగాఁజూచుట. జా. మంచిచెడ్డలకుఁజూచుట. "క. ఒక తెవరె నాడియాడిం, చుకొనుటనే యిరుగుపొరుగు జూచెనో కో యా. ప్పకుఁజప్పకుఁగానను జూ, చుక నడువఁగవలెఁ గులీన కుకసల్లాపల్." నిరంకుశో పాఖ్యానము.

ఉప్పట్టి దే వి. రూ-ఉప్పట్టు: చూ, బాలక్రీడ.

ఉప్పట్టు. దే. వి.—పై — (రూ-ఉప్పుబట్టు.)

ఉప్పత. దే వి. ఓర్వలేనితనముచేత డిఆపోసికొనుట: చూ, రవ్వ. 1.

ఉప్పతి వై. వి.=ఉత్పత్తి: చూ, పుట్టుక.

ఉప్పతించు. వై. అ. క్రి. ఓర్వలేనితనముచేత ఆడిపోసికొను. "ఉప్పతించినాఁడుసురసురనె నేమో" క్షేత్రయ: చూ, విలపించు.

ఉప్పతిల్లు. వై అ. క్రి 1. జనించు: చూ, పుట్టు. 2; 2. అతిశయించు: చూ, ముమ్మరించు.

ఉప్పఁదనము. దే. విణ లవణధర్మము: చూ, కటువు.

ఉప్పన దే. వి. 1. ఉప్పు, నీళ్ళవరుగు: చూ, లవణము. 1; 2. లవణధర్మము: చూ, కటువు; 3. చవుటినేల: చూ, భూమి. 1.

ఉప్పనఁబట్టెలు. దే. వి. బ. ఉప్పుఁబట్టు. "సీ. పడఁతినీచూపులుప్పనఁ బట్టెలాడించి చెలులు వక్త్రములఁబూజింతుఁ గాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ 141: చూ, బాలక్రీడ.

ఉప్పగ దే. వి. 1. మట్టితవ్వి బ్రదికెడుజాతి. "ఉప్పగవాఁడు." "ఉప్పగది."; 2. మట్టి త్రవ్వి బ్రదికెడువాఁడు: చూ, ఖనకుఁడు; 3. ఉప్పగవాని పెండ్లాము: ఉప్పగది.

ఉప్పగది. దే. వి: చూ, ఉప్పర. 3.

ఉప్పగపల్లిశాసనము. శా శకవర్షము ౧౧౦౮ కి తరువాత ద్రాక్షారామమునఁ గానవచ్చు మొదటికాకతీయ శాసనము శకము ౧౧౩౪ నాటిది ఇది "కాకతిరాజ్యసమర్థుఁ" డని బిరుదందిన రేచర్ల రుద్రిరెడ్డి సామంతుఁడు రాజనాయకునిది. ఇందువలన రాజనాయకుని సైన్యాధిపత్యమున కాకతీయ వాహిని కళింగ ప్రాంతములను జయించినట్లు తేలుచున్నది. గణపతిదేవుని ఉప్పరపల్లి శాసనము(Hyde-

rabad Archaeological Series No 3, P 16) కూడ నైవిషయమును ధ్రువపఱచుచున్నది. అందు రేచర్ల రుద్రునకు బ్రిథానిదైన రాజనాయకుఁడిట్లు కీర్తింపఁబడి యున్నాఁడు. "క. కులతిలకుఁడు వసుధా ధర । జలధిసుధాకరుఁడ శేషజననుత చరితుం । డలఘుఁడు రిపుతరుదా వా । నలుఁడనఁగాఁ బరగె రాజనాయకుఁ డుర్విన్ " ఈతని విజయములు వైనుడివిన శాసనమున ఇట్లు వర్ణితములైనవి. "బొక్కరలోని వీరభటావలి వధించి గోధుమ, ఱాతి తలదెంచి ఉదగిరిసాధించి పడికాయ, నిందోలి దక్షారామ భీమేశ్వర దేవరకుఁ దీపంబులునిల్పె..." శిలా. 381. పుట.

ఉప్పరము. వై. వి. 1 =అగ్రిమ్: చూ, విన్ను; 2. ఊర్ధ్వభాగము. "దోమతెర లుప్పరమెత్తి." ఆము. 5, ఆ. 104; "నక్తంచరిమింటి కుప్పరముగా నెసదాఁటి." జై. 5, ఆ. 139; వృత్తి యందంత్యవర్ణలోపము. "ఉ. రథం, బుప్పరవీధిఁ దోలుకొని యుగ్రగతిం బఱతెంచి తాఁకినన్." భార. విరా. 3, ఆ. 177; చూ, మీఁదు. 2.

ఉప్పరివాఁడు. దే. వి: చూ, ఉప్పర. 2

ఉప్పరవీది. ద్వ. వి. మిన్ను: చూ, విన్ను.

ఉప్పరించు. దే. స క్రి. మల్లయుద్ధ క్రియావిశేషము. "వ. మడమల మెడమలిచియు సలంచియుఁ, బిక్కల మొక్కలంబునఁ జెప్పరించియు నుప్పరించియు." ఉ, హరి. 6, ఆ 108' రూ-ఉప్పలించు.

ఉప్పరింత. దే. వి. అగ్నిభాస *: చూ, మానేరు. (రూ-ఉప్పిరింత)

ఉప్పరిగ. వై. వి.=ఉపకారికా. మిద్దెమీఁది కట్టడము: చూ, గృహము. 1. (రూ-ఉప్పరిగె.)

ఉప్పలవాయి. దే. వి. బొట్టన జొట్టునవేళ్ళ నడుము "గీ అంగుళాగ్రముల్ చిటికెనలందు మొదలు, లఘు దేవర్షి తీర్థము లనఁగఁబరఁగు, వరుసవలకేలి యుప్పలవాయి పైత్ర్య, కంపు తీర్థంబు తర్పణకార్యమునకు." భార. అను. 4, ఆ, 113.

ఉప్పలి దే. వి. ఆపద చూ, విపత్తు.

ఉప్పవడము. దే, వి. రూ- ఉపవడము. "స్త్రీ భూనాయకుండును భోజనోత్తరమునఁ బవళించియంత నుప్పవడమగుచు." పర. 3, ఆ. 56 చూ, మేలుకోలు.

ఉప్పళము. దే. వి. (ఉప్పు + అలము.) 1.ఉప్పు పంట పైటైకు నేలః చూ, భూమి. 1; 2.ఉప్పు రాసులుండుచోటు: చూ, భూమి. 1.

ఉప్పళించు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఉప్పరించు. "ఎ, గీ. కాలిదెసఁ జోరవచ్చుట గానిపించు, మడుగుసీసాఁబట్టియు నుప్పళించి, పోవని మ్ప." భార. విరా. 2. ఆ. 16.

ఉప్పి. దే. వి. కుండలి * (కన్న-కరిఉప్పెగడ.): చూ, లవణి. (నల్లఉప్పిఅని కొందఱు.)

ఉప్పిఁడి. దే. విశ. (ఉప్పు + ఇండి) ఉప్పులేనిది చూ, చేప్పిడి; కాశీ. 2, ఆ. 83.

ఉప్పిరింత దే. వి: చూ, రూ-ఉప్పరింత. *.

ఉప్పిళ్ళు. దే. వి. పక్వచ్ఛదవ్రీహితండులములు, ఉప్పుడు: చూ, బియ్యము.

ఉప్పు. దే. వి. 1. నీళ్ళవరుగు: చూ, లవణము. (సోడియంక్లోరైడ్) "ఆ. ఉప్పు చింతపండు లూరిలోనుండఁగాఁ, గఱవదేలవచ్చెఁ గాఁపులార." వేమన. 5836; స. క్రి 2. ఆవిరిపోక యుడికించు: చూ, అలించు.

ఉప్పుకండ. దే. వి. ఉప్పుచేమిరి యొండఁబెట్టిన మాంసము: చూ, మాంసము. (రూ- ఉప్పుఁ గండ.)

ఉప్పుఁగడలి. దే. వి. (ఉప్పు + కడలి.) లవణ సముద్రము: చూ, సముద్రము.

ఉప్పుఁగాయ. దే. వి.(ఉప్పు + కాయ.) ఊరుఁగాయ "మ త్పుగపుందోయము మాఁగడల్ పెరుగులుప్పుంగాయలుఙ్ మున్నుగాఁ, బరిథాగ్గంబుగ నారగించిరి." అని. 1, ఆ 105: చూ, రుచిఁగాయ.

ఉప్పుఁగుండము. దే. వి. (ఉప్పు + కుండము.) బాలక్రీడలలో నొకటి: చూ, బాలక్రీడ.

ఉప్పుఁజేఁప. దే.వి. (ఉప్పు + చేఁప.) ఉప్పు పేమిరి యెండఁబెట్టిన చేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

ఉప్పుఁబట్టు. దే. వి: చూ, రూ-ఉప్పట్టు.

ఉప్పుఁబత్తి. దే. వి. (ఉప్పు + పత్తి.) తఃంతిట ఉప్పుపండెడు నేల: చూ, భూమి. 1.

ఉప్పుఁబిండి ద్వ. వి : చూ, ఉప్పుడుపిండి (వాడుక.)

ఉప్పుకూర దే. వి: చూ, ఈల, ఈలకూర *.

ఉప్పుకం. దే. వి. ఉప్పుకుబియ్యము : చూ, బియ్యము.

ఉప్పుడుపిండి. ద్వ. వి. 1. వరిగోధుమలోనగు పిండితోఁజేసిన భక్ష్యము' చూ, భక్ష్యము; (వైధవ్యమునొందిన స్త్రీలుఁడువారు రాత్రు లందు ఫలహారముగానుపయోగింతురు.)

ఉప్పుతోఁదొమ్మిది. జా. సమస్తము."ఉప్పుతోఁ దొమ్మిదియును బెట్టి కృపణరక్షణము గావిం చునే గుణసముద్రు." రామాభ్యుదయము.

ఉప్పునీరు. ద్వ. వి. క్షారోదకము: చూ, నీరు.1

ఉప్పుపత్రిలేదు. వా. 1. నూటు మంతిలేదు; 2. చదువు సంధ్యలేదు. (గోదావరిమండల ప్రాంతమున వాడుక.)

ఉప్పుమన్ను. దే.వి. క్షారమృత్తిక: చూ, భూమి.1.

ఉప్పులేక ముప్పందుముత్రాగుట జా. తనకా ధారము లేకపోయినను గొప్పపనులకుఁ బ్రయ త్నించుట, బడాయి గొట్టుకు, దంబములు గొట్టుట. "ఉప్పులేక ముప్పందుముత్రాగుచు గద్దెహాంకములు చాలదిద్దగలరే." ధర్మరాజ యనూయము.

ఉప్పులేనికూర. జా. చప్పిడికూర. "ఉప్పులేని కూర యొప్పదురుచులకుఁ, బప్పులేని తిండి ఫలములేదు । అప్పులేనివాఁడె యధికసంప న్నుఁడు." వేమ. 589.

ఉప్పువాము. దే. వి. ఉప్పుపంట పైరుపెట్టెడు చోటు: చూ, భూమి. 1.

ఉప్పెన. వై. వి. 1. సముద్రోల్బణము: చూ, పొంగు. 3; 2 వరావళి. "ఉ. వ్యాఘపైన మోహాగ్నుల సముద్గతిఁగట్టుచుధర్మవార్తిల " శివ. ఉ. 2, ఆ: చూ, విజృంభణము.

ఉప్పొంగు. దే అ. క్రి. (ఉబ్బి + పొంగు.) 1. మిక్కిలి యుబుకు, అతిశయించు : చూ, ము మ్మరించు; 2. మిక్కిలి సంతోషించు: చూ, సంతోషించు, 3 చెంగలించు: చూ, విజృం భించు.

ఉబలాటము. దే. వి. 1. ఉత్కంఠ: చూ. తహ తహ; 2. జాలి: చూ, దయ; 3. మిక్కిలి కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఉబుకు. దే వి. 1 ఉప్పెన: చూ, పొంగు. 3; అ. క్రి. 2. అతిశయించు, పొంగు: చూ, ముమ్మరించు.

ఉబుకుట. పా. (డిలేవిఙ్.)

ఉబుసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము. "వ. ఇవ్వి ధంబునం గలభాషిణిగాన విద్యాకౌశలంబున నలని యుబుసుఁబుచ్చె." కళా. 3, ఆ. 4: చూ, రూ-ఊసు; 2. తొల్లింటికత. వృత్తాంత ము. "ఉ. ఇంచినప్రొద్దు పోకడకు నెవ్వరి తో నుబుసేమి చెప్పుదుఙ్." విక్రి 6, ఆ. 38: చూ, సమాచారము. 2.

ఉబుసుపోక. వా. పనిలేకపోవుట: ఊర్పోక, ఊసుపోక.

ఉబ్బ. వై. వి.= ఊష్మ: చూ, ఔష్ణ్యము

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు 2; 2. ఉత్సాహము. "చ. వలఁబడి చిక్కుఁబొందె వలపుచ్చక పోవుటయొండెఁగాక పక్షులు వలగొంచు భారమునకుం దమకింపక యుబ్బకింపునన్, వలగొని పోయె నెట్లు." పంచనా. 2, ఆ. 11: చూ, యత్నము; 3. ఆనందము: చూ, సంతోషము

ఉబ్బతిల్లు. వై. అ. క్రి. రూ-ఉప్పతిల్లు: చూ, ముమ్మరించు

ఉబ్బనీరు. వై.వి. రూ-ఉమ్మనీరు. ప్రసవజలము: చూ, నీరు 1.

ఉబ్బరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉమ్మరము + పోవు.) చేష్టలుడిగి యేమితోఁచక అట్లె నిలుచు. "చ. ధరణిపుఁడడ్డమై చనుడుఁద గ్భుజదండము దాఁకిమిట్టి బి, ట్టురవడిఁ జెండు కత్రిమ్మతిని నుబ్బరపోయిరి భామినీ జనుల్." వై. 3, ఆ 95: చూ, వెఱఁగుపడు.

ఉబ్బరము. వై. వి. 1 అజీర్తి చూ, రోగము. 1; 2. నీరుకట్టుతెవులు: చూ, మూత్రకృచ్ఛ్రము. (మూత్రద్వారమందు తాయిపెరిగడము); 3. కడుపు పొంగరించుట: చూ, పొంగరింపు; 4.=ఉల్బణమ్. అతిశయము. "ప్రీతి సంపత్తియు బొబ్బర యుబ్బరఁబును." భీ. 3, ఆ. 57: చూ, హెచ్చు. 2.

ఉబ్బరించు. వై.అ. క్రి. 1. అజీర్తిచేయు,ఉబ్బు: చూ,పొంగు,9; 2.అతిశయించు. "ద్వి ఉబ్బునూర్పులతోడ నొక కొంతసేపు, ఉబ్బరింపక పట్టి యూరకుండుచును." రా. యు, కాం 339. (ఇక్కడ ఉబ్బరింపక అనఁగా మిఱికి అని యర్థము.): చూ, ముమ్మరించు.

ఉబ్బలి దే. వి. 1 రూ-ఉమ్మలి "పన్నిటివాఁక యుబ్బలికి." రసి. 6, ఆ. 45: చూ, బురద; 2. కర్జూరము ✱: చూ, మధుఖర్జూరిక.

ఉబ్బసము వై వి. 1.=ఉచ్ఛ్వాసః, పొడిదగ్గు: చూ, దగ్గు; 2 ఊర్ధ్వశ్వాసరోగము: చూ, ఊర్ధ్వశ్వాస.

ఉబ్బాసిక. పా. జూదరిసభ, ప్రమాణపురుషగణము,

ఉబ్బించుట. దే. వి. ఉద్వేగము చూ, ఉద్రేకము. 1.

ఉబ్బు. వై వి. 1. అనుమోదము: చూ, సంతోషము, 2. కడుపుబ్బుట, అజీర్తి: చూ, రోగము. 1; 3. కడుపు పొంగరింపు: చూ, పొంగరింపు; వై. అ. క్రి. 4. ఆధిక్యమగు: చూ, ముమ్మరించు; 5. అజీర్తిచేయు: చూ, పొంగు. 9; 6. పొటమరించు "ద్వి. ఇదియేమి మునినాథ యీ తటాకమున, నుదకంబులో ఘోషముబ్బుచున్నదియను" రా. అర, కాం 150: చూ, లేచు; 7. ఆనందించు: చూ, సంతోషించు; 8. కండపట్టు: చూ, బలియు; పా 9. బల్బ (ధర్మామేటరుయొక్క బల్బు.)

ఉభయకర్తృక ప్రార్థనము. పా. 1. దీనియందు బహువచనము మాత్రమే గలదు దానికిఁ గ్రియచివర (దము) వచ్చును. ఉదా —వందుదము, వరింపుదము, వరింతము మొ॥; 2 ఉభయులు కలసి (నేను నీవు లేక మేము మీరు) ప్రార్థించుట

ఉభయద్యువు సం. అవ్య. రెండు దినములు: ఉభయేద్యువు.

ఉభయనాయకుఁడు. అం. నాయకత్రియములో నొకఁడు: చూ, నాయకత్రియము.

ఉభయపదార్థ ప్రధానము. పా. అనేక సుబంతములు సముచ్చయార్థంబుఁగలవై సమసించిన ద్వంద్వసమాసమగు: చూ, ద్వంద్వసమాసము (సూ. 7.)

ఉభయపార్శ్వములు. అం. హస్తక్షేత్రములు పదుమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

ఉభయప్రాచీకటి. శా. [2] శ్రీఖారవేల మహారాజు హాథిగుంఫా శాసనము. ఈ శాసనము ఒరిస్సాలోని పూరీజిల్లాలో, భువనేశ్వరమునకు మూడుమైళ్లు దూరములోనున్న ఉదయగిరి కొండలలోని భాగమైన ఖండగిరి కొండలలో, కృత్రిమగుహలో చెక్కఁబడి యున్నది. ఇది **1825** లో మొదట స్టర్లింగ్ అనువారిచే గనిపెట్టఁబడినది. భగవాన్‌లాల్ ఇంద్రాజీగారి నే విద్వాంసుల కుపయోగకరముగురీతిని **1885** సంవత్సరమున ప్రచురింపఁబడినది. దీనిని దర్మ్‌లాను కాశీప్రసాద జయస్వాలుగారును ఆర్, డి. బెనర్జిగారును జాగ్రతగా పరిశీలించి బీహార్ రిసర్చి సొసయిటీవారి పత్రికయందు పాఠాంతరములతోను సవ్యాఖ్యానముగాను ప్రకటించినారు. ఈక్రిందిమూలమును తెలుఁగుచేతయు జయస్వాములుగారిని అనుసరించినవి అయియున్నవి. మొత్తము 17 కలవు, అందు 10 వది.—"ఉభయప్రాచీతటే రాజసంనివాసమ్ మహావిజయ పాసాదమ్ కారయతి ... ప్రసచమనోరధాని ఉపలభతా." తెనుఁగు:—"ఉభయప్రాచీ నదీతటమున మహావిజయ ప్రాసాదమును ముప్పైయెనిమిది లక్షల సువర్ణములతో నిర్మించెను. పదోరాజ్య వత్సరమున దండ, సంధి సామోపాయములతో సేనలను భరతవర్షమునకుఁ బంపెను. మనోరథ సిద్ధినిఁ బొందెను." కళింగ అనుబంధము. **23-25** పొరటలు.

ఉభయప్రార్థనము పా: చూ, ఉభయకర్తృక ప్రార్థనము.

ఉభయము. సం. స. ద్వి. 1. రెండవయవములు గలది; 2 గుడి పౌరుపత్తికాఁడును లోకులును జేరి చేయు నుత్సవము; పా. 3 కొన్ని యర్థములయందు అచ్చతెనుఁగును కొన్ని యర్థములయందు సంస్కృతమునైన పదము. (చూ, శబ్దరత్నాకరము సంజ్ఞావివరణపట్టిక.)

ఉభయములు. పా. ఒక ప్రాణినిగాని, ఒక వస్తువునుగాని చెప్పున దేకవచనము. అనేక ప్రాణులను గాని, అనేక వస్తువులను గాని చెప్పునది బహువచనము. ఇవిగాక తక్కినవి యుభయములు. మిగిలినను-చేతను మొదలగు విభక్తులు ఏకవచనములు బహువచనములు గూడనగును. ఉదా.—సీతను-సీతలను, రాముని చేతన్-రాముల చేతన్, నీకొఱకున్-మీకొఱకున్, నావలనన్-మావలనన్, వానికిన్ - వారికిన్, ఇంటియందు-ఇండ్లయందు మొ॥ (మ॥ నూ॥ ఆంధ్రభాషావాగను శాసనము.)

ఉభయయతులు. పా. భీమన పది, అనంతుఁ డిరువది, మల్లికార్జునభట్టు నవిరి, తుదకప్పకవి యతులు నాల్గువిధములు. స్వరయతులు, వ్యంజనయతులు, ఉభయయతులు, ప్రాసయతులు నని. స్వరయతులు 7, వ్యంజనయతులు 21, ఉభయయతులు 12, ప్రాసయతి 1= మొత్తము 41. వీనికి వేర్వేఱఁ బేరులున్నవి: చూ, యతులు

ఉభయేద్యువు సం అవ్య: చూ, ఉభయద్యువు.

ఉభయశక్తిమూలము అం. వ్యంజనములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, వ్యంజనములు.

ఉభయాలంకారము సం వి. అ పుం. అలంకారములు మూఁడింటిలో నొకటి (1. శబ్దాలంకారము, 2. అర్థాలంకారము, 3. ఉభయాలంకారము.): చూ, అలంకారము. 3.

ఉమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 2 నూనె యగిసెవిత్తులు: చూ, లాలని; 3. నూనెయగిసె *: చూ, శుకనాసము 1; 4. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 5 అనుజ్ఞ: చూ, సెలవు; 6. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6; 7. అసము: చూ, యశస్సు.

ఉమక. దే.వి. రూ-ఉముక-ఊక: చూ, తుషము.

ఉమాకటము. సం. వి. అ పుం. 1. అవిసెవిత్తుల నూగు; 2. గడ్డిగలిగిన పొల్లుధాన్యము: చూ, బూగర. 1; 3 ఇంటివాసములకుఁబట్టు బూసి: చూ, బూగర. 2

ఉమాదము. వై.వి.=ఉన్మాదః రూ-ఉమ్మాదము: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

ఉమాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

ఉమాపిత. సం. వి. ఋ. పుం. హిమాలయము చూ, పర్వతము

ఉమాప్రియము. సం. వి. అ. పుం. మొగులు కడిమి *: చూ, నీపము.

ఉమాప్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, ఉమాపతి.

ఉమామృతము. సం. వి. అ పుం: చూ, కొండగోనుగు *.

ఉమావర్మ. శా. బృహత్ప్రోష్ఠశాసనము. (Ep. Ind. Vol. XIII. No. 2) ఇందు విజయరాజ్య సంవత్సరములుఁ జెప్పలేదు. గాని కళింగరాజని జెప్పియున్నది. దీని తారీఖు (పంక్తి 15) సంవత్ 30 మార్గశిర దిన 20 అని యున్నది. అనఁగా మార్గశిర బ 5 యని. ఇది క్రీ. శ. 379 అక్టోబరు ది 31 సోమవారము. కళింగ. 312 పొగట.

ఉమాసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గణపతి, ఇద్దరు తల్లుల ముద్దుబిడ్డఁడు: చూ, వినాయకుఁడు. 1; 2. కుమారస్వామి, సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుఁడు: చూ, స్కందుఁడు.

ఉమి. వై. వి. = ఊర్మి. రూ-ఉమ్మి: చూ, • గల్యము.

ఉమియు. వై. స. క్రి. ఉమ్మివేయు: చూ, తూపాడుచు.

ఉముకనిప్పు. ద్వ. వి. తుషానలము: చూ, నిప్పు.

ఉమేజీవారీ. వా. పనిచేయక చేయుకట్టి పెత్తనము. "ఉమేసీవారీపద్దు." (గోదావరీమండలమున కట్టి పెత్తనమనియు, విశాఖమండలమున దుడ్డు పెత్తనమనియు వాడుక.)

ఉమేజీవారు. వా. ఉద్యోగమునకై కనిపెట్టుకొనియుండువారు.

ఉమేడితుఁడు. సం. వి. అ పుం. పార్వతిచేత స్తోత్రము చేయఁబడ్డవాఁడు.

ఉమేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉమాపతి: చూ, శివుఁడు.

ఉమోద్భవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, ఉమాసుతుఁడు. (ఇట్లు ఉమోదితము, ఉమోదంతము ఉమోదయము, ఉమోద్భిన్నుఁడు, ఉమోల్లసితుఁడు, ఉమోత్తారకుఁడు, ఉమోద్భాసితుఁడు, ఉమౌజ్జ్వల్యము, ఉమౌదార్యము, ఉమౌపమ్యము, ఉమౌచిత్యము, ఉమౌన్నత్యము. ఇత్యాదు లూహ్యంబులు.)

ఉమ్మ. వై. వి. 1=ఉష్మః చూ, రూ-ఉబ్బ; 2. ఏడుపు: చూ, దుఃఖము

ఉమ్మగిలు. వై. అ. క్రి. 1. అవిరిచే నుడుకు: చూ, వంటయగు. (రూ-ఉమ్మగిల్లు); 2. అవిరిచే మడికిః పదార్థముయొక్క వేఁడిమి కొంతవఱకు చేల్లారు: అనవటిల్లు, రూ-ఉమ్మగిల్లు.

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. క్రి —రూ-వై.—

ఉమ్మడి. దే. వి. 1. అవిభక్తత. "ఉ. ఉమ్మడి సొమ్ముగానఁ దనయోపినయంతయు నన్నివంక లన్, నెమ్మదిఁ బాలఁజేల్లుచును." భో. 6, ఆ. 187: చూ, పొత్తు. 8; 2. నిత్యమ్రుఁగట్టడ. "సీ. శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్టించి యర్వదివేల మాడలర్దేవు నుమ్మడికి నొసఁగె." వై. 1, ఆ. 32 టీక ద్రి. 3. ఏకకాలమున. "గీ. గాటముగఁబర్వి యుమ్మడిఁ గాడుటయును." రవి. 8, ఆ. 75. (ఇక్కడ పూర్వకవి ప్రయోగములయందొక్క శబ్దపూర్వ

కముగానే కానఁబడుచున్నది. "పెక్కుబలంబులొక్కుమ్మడిఁదోఁచి" భాగ. ద్రో. 2, ఆ. 55 చూ, యుగపత్.

ఉమ్మడికొనుగోలు. పా. సమష్టి క్రయము. (జాయింటు పర్చేస్.)

ఉమ్మడిపూచీ. పా సమష్టిబాధ్యత. (జాయింటు రెస్పాన్సిబిలిటీ)

ఉమ్మడిపెట్టుబడిసంఘము. పా. జాయింటు స్టాకు కంపెనీ.

ఉమ్మడివేరము. అం. వివాదములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, వివాదములు

ఉమ్మడి హక్కుదారుఁడు. పా. సహాధికారి (జాయింటు ప్రొప్రయిటరు.)

ఉమ్మరము. వై. వి. = ఊష్మః: చూ, రూ- ఉమ్మ. 1.

ఉమ్మరించు. దే. అ. క్రి రూ-ఉమ్మలించు: చూ, దుఃఖించు.

ఉమ్మనీరు వై. వి: చూ, రూ-ఉబ్బనీరు.

ఉమ్మలిక. వై. వి.= ఊష్మః: చూ. ఔష్ణ్యము.

ఉమ్మలము. దే. వి. ఏడుపు: చూ, దుఃఖము.

ఉమ్మలి దే. వి: చూ, రూ-ఉబ్బలి "వ. కమ్మకస్తురి యుమ్మలింబడి." కాశీ. 6, ఆ. 224

ఉమ్మలించు. దే. అ. క్రి. 1. వగచు. రూ- ఉమ్మలికించు, "గీ దివంబునకుఁబోవ, నుత్సహించె నమ్మునిమదినుమ్మలింప." భార. కల్యా. 2, ఆ. 213: చూ, దుఃఖించు; 2. ఏడుచు, రూ-ఉమ్మలికించు. "దీనతకోర్వలేక యుమ్మలించెదక." భార. స్వా. 1, ఆ. 217: చూ, రోదించు; స. క్రి. 3. చుట్టు: చూ, వేష్టించు.

ఉమ్మలింపు. దే. వి. 1. ఊష్మము: చూ, ఉమ్మరము; 2. వగ: చూ, దుఃఖము

ఉమ్మలిక. దే వి. 1. రూ-ఉమ్మలికము, వగ. "క. ఇమ్మహిఁ రొమ్మటినీమది, యుమ్మలికకుఁ జాలనొచ్చె." భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 107: చూ, దుఃఖము; 2. ఊష్మము: చూ, ఉమ్మరము.

ఉమ్మలికము. దే. వి.—వై.—(దుఃఖ(శోక)మునకు.—"ఉ. ఎప్డు వేగునం,చుమ్మలికంబుతో సరసులొక్కటఁ గన్నులనీరు నించె." షో. 8, ఆ; భార విరా. 1, ఆ. 91.)

ఉమ్మలికించు. దే. అ. క్రి. 1. వగచు, రూ- ఉమ్మలించు: చూ, దుఃఖించు; 2. ఏడుచు. రూ- ఉమ్మలించు. "వ. మేనిలో నుసిచిన వాఁడఁ బ్రాణములనుమ్మలికింపకుఁ డించుకేని యుక." భాగ. భీష్మ. 3, ఆ. 415 చూ, రోదించు

ఉమ్మాదము. వై. వి.=ఉన్మాదః. రూ- ఉమాదము: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

ఉమ్మాయముత్తియము. ద్వ. వి. క్షుద్రమౌక్తికము, అణిపూస: చూ, రత్నము. 1.

ఉమ్మారావులు. వా. రాజకీయోద్యోగులు:రూ- ఉమ్రావులు.

ఉమ్మి. వై వి = ఊర్మి. రూ- ఉమి : చూ, గల్యము.

ఉమ్మినీటిగ్రంథులు. పా. లాలాగ్రంథులు. (సెలివరిగ్లాండ్సు)

ఉమ్మినీరు. ద్వ. వి. నాలుకనుండిఁబుట్టుచొంగ: చూ, లాల. (ఇది నోటియందుఁ బెట్టుకొనిన అన్నాదులను తడుపును. ఇది జీర్ణరసములలో నొకటిది.) (సెలైవా.)

ఉమ్మెత. వై. వి.=ఉన్మత్తః. రూ-ఉమ్మెత్త: చూ, హాలాపుష్పము. (దీనియాకుల పొగను బీల్చిన ఉబ్బసపుదగ్గు తగ్గును. తెల్ల ఉమ్మెత్త కంటిపాపను వృద్ధిచేయును. ఎట్రోపిన్ అనే యింగ్లీషు మందుకు బదులుగా తెలుఁగువైద్యులచే నిది కంటివ్యాధులలో నుపయోగింపఁబడును. ఇది విషముగాన జాగ్రత్తగా వాడవలెను.) (దీని

పుష్పంలోని భాగములు.— రక్షకపత్రములు, ఆకర్షణపత్రములు, పురుషకేసరములు, పుప్పొడితిత్తులు, స్త్రీకేసరము, అండకోశము కలిగి యుండును. (ప్రతిపుష్పమునకును యిట్లుండును.)

ఉమ్మెత్త. వై. వి = ఉన్మత్తః—పై —

ఉమ్మెత్తముల్లు. ద్వ. వి: చూ, మదనకంటకము.

ఉమ్మెత్తవిత్తులశుద్ధి. పా. నిమ్మపండ్లపులుసుతో నొకజాము భావనచేసిన శుద్ధి

ఉమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏగిసవడ్లు, అగిసెచెట్లు పండు నేల: చూ, భూమి. 1.

ఉమ్రావులు. వా: చూ, రూ-ఉమ్మరావులు.

ఉయాల. ద్వ. వి. రూ- ఊయేల, డోలిక, లాలి: చూ, పాలకి.

ఉయేల. ద్వ. వి —పై.—

ఉయ్యల. ద్వ. వి.—పై.—"క. ఉయ్యలనూఁపుచుఁ బెనుపఁదొడఁగె నా నరశిశువున్." కళా. 6, ఆ. 193.

ఉయ్యాల. ద్వ. వి. —పై.— హరి. ఉ 6, ఆ. 38.

ఉయ్యాలతొట్టి. ద్వ. వి.—పై.— వి, పు. 7, ఆ. 125.

ఉయ్యాలచేఱుఁబులుఁగు. ద్వ. వి. బెగ్గురు: చూ, సారసము. 2.

ఉయ్యాలపులుఁగు. ద్వ. వి.—పై.—

ఉయ్యాలమంచేము. ద్వ. వి. డోలిక. "మించు దంతపుటుయ్యాల మంచేమునను." కళా. 2, ఆ. 15. (రూ-ఉయ్యెలమంచేము—ఉయ్యేల మంచేము.)

ఉయ్యూరు. శా. కృష్ణామండలములోని ఉయ్యూరు పరగణాలోని ముదునూరుగ్రామములో రామేశ్వరస్వామివారి యాలయము లోనియొక శిలాస్తంభముపై బుద్ధవర్మవంశీయుఁడైన రాజరాజుశాసనము. (ఎల్లియాటుగారి శాసనముల సంపుటము.) రాజ. వ. ప. సంచిక. 100 పొరటు.

ఉయ్యెల. ద్వ. వి. డోలిక. రూ- ఉయ్యేల. "వ. గతాగతకోవిదుండైన యుయ్యెలయును బోలె నాఱడికి యెంతయుఁ బ్రొద్దువినిచ్చితాతుమ్మఁడై." భాగ. ఆగ. 2. ఆ, 79. చూ, రూ- ఉయాల

ఉయ్యేల. ద్వ. వి —పై—

ఉరఃకుహరము. పా. ఉరఃపంజరము, వక్షస్థలము, హృదయకుహరము. (తొరేక్సు.)

ఉరఃఫలకము పా. ఱొమ్మయెముక. (స్టెర్నమ్)

ఉరంగము. సం వి. అ. పుం. పాము: చూ, సర్పము.

ఉరఃకంఠికస్నాయువు. పా. (సుసెల్ స్టెర్నో హైయాడ్.)

ఉరఃకర్ణమూలికస్నాయువు. పా. (మసెల్ స్టెర్నో మస్టోయిడ్.)

ఉరఃకిరణము. సం వి. అ. పుం. ఒంటె. చూ, లొట్టిపిట్ట.

ఉరఃపార్శ్వమండలము. అం. నృత్తహస్తము లిరువదియొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్తహస్తములు.

ఉరక, దే. అవ్య. తూష్ణీమర్థకము, ఏదేనియొక టిలేక యను నర్థమును దెలిపెడి "గీ. పెక్కునోళ్ళనురక పెక్కుఁదెఱఁగుల." అచ్చ యు, కాం. 499; రూ-ఊరక: చూ, మిన్నక.

ఉరగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము చూ, సర్పము; 2 పాడుగుచేఁప చూ, మత్స్యము.1; 3. ఆంబోతుపిడుజు: చూ, బుడ్డపిడుఁదు.

ఉరచ్ఛదము సం. వి. అ. పుం. రూ- ఉరశ్ఛదము, కవచము: చూ, బొందడము.

ఉరడించు దే. అ. క్రి 1. రూ- ఉరణించు, చెంగలించు: చూ, విజృంభించు; 2. రూ- ఉరణించు, వెలుఁగు: చూ, ప్రకాశించు. 1;

3 రూ-ఉరణించు వేగిరపడు "క. జ్వరవర యేనుందఁగ, కొరుఁదొడరఁగఁదగునె రమ్మ యురడింపుము నీపరువెల్లఁజూపు." హరి.ఉ 8, అ. 117 చూ, సంభ్రమించు.

ఉరణము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టేలు : చూ, మేషము. 1.

ఉరణాక్షము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస *:చూ, ప్రపున్నాటము.

ఉరణాఖ్యము. సం. వి అ పుం.—పై.—

ఉరణించు. దే అ. క్రి: చూ, రూ- ఉరడించు

ఉరప. దే. వి. ఱొమ్ము: చూ, వక్షము.

ఉరపత్రి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంగువచెట్టుఆకు: ఉరుపత్రి.

ఉరభ్రము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టేలు. చూ, మేషము. 1.

ఉరమరిక. దే. వి. రమారమి, ఇంచుమించు: చూ, వేఱుపాటు 1

ఉరము. సం. వి. స్. న. 1. ఱొమ్ము: చూ, వక్షము; అం 2. శరీరాంగములలో నొకటి: చూ, శరీరాంగములు (చూ, అంగము. 9); విణ. 3. మిన్న, ముఖ్యమైనది: చూ, శ్రేష్ఠము.

ఉరరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విస్తారము: చూ, వెడలుపు; అవ్య 3. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతము.

ఉరరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము.

ఉరరీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1.

ఉరలగడ్డ. దే. వి ఆలువు *. (హిం-ఆటా; అర-ఉరుశైక్ల-జ్ఞంగు; ఆం-షాలెటొ) : చూ, గెనుసు. (బంగాళాదుంప.)

ఉరలఁబడు. ద్వ అ. క్రి. (ఉరలన్ + పడు.) రూ-ఉర్లఁబడు: చూ, పొరలఁబడు.

ఉరలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఉరలన్ + పాఱు.) కదలు. "మ. నీబలంబు,బారలంబాఱఁగ భీష్ము పైఁగవిసె రాధేయ దేక్రమంబున్ చూచి ఫే,నగ లోకంబును సంచలింప హరిచందనద్భావ ఘోరాకృతిన్." భార భీష్మ. 3, అ 263: చూ, చలించు.

ఉరలు. దే. అ. క్రి. 1. రూ-ఉర్లు. "ఉరలం ద్రోయుచునుబోవు." హరి పూ. 5, అ. 206: చూ, ఉరలఁబడు; 2. కాలు. "స్త్రీ కన్నుఁగవ నక్రుకణములురల." భాగ. విరా. 2, అ. 138 చూ, స్రవించు; 3. ఊడు. "హస్తికుల మస్తకంబులనులలించియుఁ బొగలించియు" ఉ, హరి. 6, అ 66: చూ, రాలు; 4. వీడు. "క. జటాజూటమురలినం" పాండు. 1, అ 138: చూ, వీడుకొను.

ఉరలుకొను. దే. అ. క్రి చ్యుతమగు, వీడు. "ఉన్న తేజంబు లురలుకొనఁగ." భాగ 2, స్కం. 266: చూ, వీడుకొను.

ఉరవ. పా (కెపాసిటీ.)

ఉరవడి ద్వ. వి (ఉరవు + వడి.) రూ-ఉఱవడి. అతివేగము, గతిబలము. "గీ రాఘవుని దండనైవాఁడు-రవడి నంప, వానగురిసిన." అచ్చ. యు, కాం 140; అచ్చ. యు, కాం. 210: చూ, వేగము.3 (మొమెంటమ్.)

ఉరవడించు ద్వ.అ. క్రి: చూ, రూ-ఉరడించు. (వేగిరపడుటకు — "ద్వి. ఉరవడింపకుఁడు హా హా మానుమానుఁ, డరసి కార్యము చూతమని విభీషణుఁడు." రా. యు, కాం. 288)

ఉరవణించు. ద్వ. అ. క్రి.—రూ-పై —(వేగిరపడుటకు.—"గీ. సారవంతమై కర్ణునిసైన్య మురవ, ణించుఁగాకేమి దీనికి నృపవరేణ్య" భార కర్ణ. 2, అ. 148.)

ఉరవలి దే. వి. చెప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

ఉరవు, వై. వి. 1. రూ-ఉఱవు. అర్హత. "వ. ఉరవునసూఁకియు వెరవునఁదాకియు." ఉ, హరి. 6, ఆ. 204: చూ, యోగ్యత; వై. విశే. 2 రూ-ఉఱవు అధికము: చూ, పేరాళము; 3. రూ- ఉఱవు లగినది. "క. దురమునకుఁ మధురయుఁ బు, ష్కర ముఁ బ్రియాగంబుఁ దగిన కలఁకులు మీకే, దురవగునది గోమమౌ హరి, యురవగు గోవర్ధనంబు సేవయొసఁగెదఁ " ఉ. హరి 4, ఆ. 208: చూ, సమీచీనము.

ఉరశ్చాలి. అం. (అశ్వశాస్త్రమునందలి) పీఠిలో గలవి శేషములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, గలవి శేషములు.

ఉరశ్ఛదము సం వి. అ. పుం: చూ, రూ-ఉర చ్ఛదము.

ఉరసిలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విశాలమైన ఱొమ్ముగలవాఁడు: ఉరసుఁడు, ఉరస్వంతుఁడు; 2 శత్రువులకు ఱొమ్మిచ్చి తన బలమును రక్షించుకొనువాఁడు: ఉరసుఁడు, ఉరస్వంతుఁడు.

ఉరసుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ)—పై.—

ఉరస్కటము. సం. వి అ. పుం. పంచావటము, బాలురు కట్టుకొనుబట్ట చూ, వస్త్రము.

ఉరస్కటుఁడు. సం. వి. అ పుం. బాలయజ్ఞోపవీతుఁడు: చూ, మహావ్రతి.

ఉరస్థి. పా. ఉరఃఫలకము. (స్టెర్నమ్.)

ఉరస్ఫుటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకానొక రతిబంధము: చూ, రతిబంధము; 2. ఉత్తాన కరణబంధములు నలుబదియొకటింటిలో నొకటి: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

ఉరస్త్రాణము. సం. వి. అ. న. కవచభేదము: చూ, బొందడము.

ఉరస్యము. సం. వి. అ. న చనుఁబాలు: చూ, స్తన్యము.

ఉరస్యుఁడు. సం వి. అ. పుం, ధర్మపత్నియందుఁ దనకుఁబుట్టినకొడుకు: చూ, పుత్రుఁడు.1.

ఉరస్వంతుఁడు. సం. విశే. (త్. ఈ. త్.): చూ. ఉరసిలుఁడు.

ఉరసూత్రిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముత్యాల పేరు, కంఠభూష: చూ, భూషణము. 2.

ఉరళించు దే. అ. క్రి. వెలుఁగు: చూ, ప్రకాశించు. 1.

ఉరాపల్లె గ్రామము. శా. "హస్తివర్మ ఉర్లామ శాసనము. (శ్రీయుత రాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ, ఎల్. టి.) ఈ శాసనము మూఁడు రాగిరేకులమీఁద వ్రాయఁబడినది. మొదటి రేకు మొదటిప్రక్కను మాత్రము నేమియు వ్రాయఁబడలేదు ఇందలి లిపి మిక్కిలి ప్రాచీనము. పురాతనపు ఆంధ్ర లిపిలో వ్రాయఁబడినది. భాష సంస్కృతము గంగావంశమును దెల్పు మొదటిశాసన మిదియె. ఇందలి లిపినిబట్టి, ఈ శాసనము నందలి ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరము 80, క్రీస్తుశకము ఆరవశతాబ్ద మధ్యభాగము నకు సరిపోవునని నా యభిప్రాయము. ఈ శాసనము త్రికళింగమను నాంధ్రరాజ్యము మహోన్నదశయందున్న ప్రాచీన కాలమున ఆదేశపు చక్రవర్తులలో నొకఁడగు హస్తి వర్మ మహారాజుచే వ్రాయింపఁబడినదని తెలి యుచున్నది. ఈతఁడు గంగావంశజుఁడు. మహారాజైన హస్తివర్మ ప్రవర్ధమాన విజయ రాజ్య వత్సరములు 80 అగు కార్తిక కృష్ణా ష్టమినాఁడీ దానముచేసినట్లు మాత్రమే మనకీ శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈతని రాజధాని కళింగ నగరమనియు, కులదేవత గోకర్ణస్వామి యనియు, ఈతఁడు గాంగకులమున కళిం

గమున ప్రతిష్ఠించెననియు, ఉరామల్లనివాసియగు జయశర్మకు అగ్రామమే దానమిచ్చెననియు, శాసనమువల్ల మనకు తెలియుచున్నది." కళింగ. అనుబంధము. 31.

ఉరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. విస్తారము: చూ, వెడలుపు; అవ్య. 2. అంగీకారార్థము: చూ, సమ్మతి. 1; దే వి (1) ప్రాణహాని సిన వానికి వేయు శిక్షాసాధనము: చూ, కంఠపాశము; (2) గుచ్చికి, ఉచ్చు "గీ. స్ప్రము వలయు నురియుఁ దెగిపోవ నులుకింగ, లేని నుల్ల ఫవములోనడఁగు." భా. శాం 5, ఆ. 578: చూ, వాగుర.

ఉరిగోల. దే. వి. (ఉరి + కోల.) ఉడుము లోన గువానిఁ బట్టుకొనుటకై చివర నురిఁబెట్టి కట్టిన కోల, వాగురవిశేషము: చూ, వాగుర.

ఉరిడే. దే. వి. కుమ్మరపురుగు. "గీ ఉండె పురుల్లనేళల బుగదలోనఁ, బొరలుచుండియుఁ బంకంబుఁ బొందనట్లు, జ్ఞానియగువాఁడు సంసారసంగుఁడగుచు, నెందునేనియుఁ బంకంబుఁబొందఁడధిప" రుక్మి. 4, ఆ. 86: చూ, యమకీటకము.

ఉరితాడు. దే. వి. 1. మరణసాధనరజ్జువు: చూ, (1) ఉరి; అం. 2 మల్లయుద్ధకాయమానములు పండ్రెండింటిలో నొకటి; చూ, కాయమానములు.

ఉరివీయు. దే. స. క్రి ఉరితాడు తగిలించి చంపు: ఉరివోయు.

ఉరియ. దే. వి, 1. పదునెనిమిదియేండ్లకు పైఁబడిన వయస్సు గలిగి సంపూర్ణయౌవనముగల స్త్రీ, ప్రౌఢ: చూ, స్త్రీ; 2. ధైర్యశాలి. "వారపరవుపై నిదురఁబెరయును నురియ" అచ్చ. రా: చూ, దిట్టఁడు.

ఉరియాట. దే. వి. 1. జోఱుపాటు: చూ, స్ఖలనము, 2; 2. అందోళనము: చూ, ఊఁగులాటు; 3. సందేహము: "ఇట్లుమీరు సెప్పఁగనురియాట మేలె." భార. శాం 1, ఆ.275: చూ, సంశయము.

ఉరియాడు. దే అ. క్రి. (ఉరిసి + ఆడు.) 1 ఊఁగు: చూ, వ్రేలాడు; 2. కదలు. "గీ. ఇట్టు లురియాడు చిత్తంబు." భాగ. అను. 1, ఆ 73: చూ, చలించు

ఉరియు దే అ. క్రి. 1. చలించు. "ఎ, గీ. కొను లుగియుం గ బిలుఁదులుకిదలి మేఘ. లావనులఁగదలింప నేత్రాంశులలగఁ, బెగ్గువుఁద్రచ్చుచు." హరి. పూ. 8, ఆ. 168: చూ, చలించు; 2. పరితపించు. "గీ. ఉదగవహ్నిచేర నురియుచుండియు." భో. 3, ఆ. 58. చూ, సంతాపించు; 3. సవ్వడుగు. "అరేఁగుఁబండ్లురియ నయ్యె." భాగ. కల్యా. 2, ఆ 197: చూ, ఫలించు; 4. ముదిమిచే పెండ్రికలు తెలుపగు. "గ. ఉరిసి పల్లపెండ్రికలు గూడిన దంతములుక్" హంస. 2, ఆ. 34: చూ, నెరయు

ఉరివిడి దే వి: చూ, ఉరుముడు *.

ఉరివోయు. దే స క్రి: చూ, ఉరివీయు.

ఉరిశిక్ష పా. (కేపిటల్ పనిష్మెంటు) అతితీవ్రదండన.

ఉరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము.

ఉరీచ్యాదిచూర్ణము. అం. అయుర్వేదములోని చూర్ణములలో నొకటి: చూ, చూర్ణములు.

ఉరు సం. అవ్య. 1. అధికము: చూ, హెచ్చు. 1; 2. మేరుపర్వతము: చూ, పర్వతము; 3. ముఖ్యమైనదనుట: చూ, శ్రేష్ఠము; 4. చోరత్వము: చూ, మ్రుచ్చిలి; ఈ. స్త్రీ. 5 పెద్దదైనదనుట: చూ, విపులము; వై. అ. క్రి. (1)=ఊరః. రూ-ఊఱు: చూ, శ్రేష్ఠమగు; (2). తగు,యుక్తమగు. "నమ్మిమియు

యయుకాక్." చూ, సరిపడు. (ఉగవు అను కృదంతపద ప్రయోగ మునుబట్టి ఈ ధాతువు ప్రత్యేకముగ వ్రాయఁబడినది.)

ఉరంగులు. దే. వి బ. ముగ్గు, ఇల్లు అలికిన పిమ్మట ముత్యములు లోనగువానితో లతా ద్యాకారములుగాఁ జేయు నలంకారము. "సీ. పొడరెండగాయ బొన్నగున్నలనీడఁ గ్రొమ్ముత్తియపుటురంగులు చెలంగ." హంస: చూ, రంగవల్లిక.

ఉరఁదాడు. దే. వి. పాలుపితుకునప్పుడు ఆవు వెనుకకాళ్లు గట్టెడి రెండుమూరల పొడవు గలత్రాడు: ఉలుఁద్రాడు-రూ-ఉట్లుఁగ్రాడు (బ. త్రాడులు=త్రాళ్లు.)

ఉరుకరుఁడు. సం వి. అ. పుం. పెద్ద చేయి కలవాఁడు

ఉరుకాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మహాకాల * చూ, విషముష్టి.

ఉరుక్షయుఁడు. శా. "గర్గాచ్ఛినిః తతో గార్గ్యాః శైన్యాః క్షత్రో పేతాద్విజాతయో బభూవుః। మహావీర్యో దురుక్షయో నామపుత్రో బభూవ ...కాణ్వాయనాద్విజాః." అనిగర్గుని వలనశిని, అతనివలన గార్గ్యులును శైన్యులును నను క్షత్రియవంశ్యులయిన బ్రాహ్మణులును గలిగిరి. మహావీరుని కొడుకు ఉరుక్షయుఁడు, అతనికి త్రయ్యారుణుఁడు, పుష్కరిణుఁడు, కపిలుఁడు అని ముగ్గురు పుత్రులు. తరువాత వారు ముగ్గురును బ్రాహ్మణత్వమును బొందిరి. రాజ. న. ప. సంచిక. 86. పొరట.

ఉరుగళుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గొప్ప కంఠముగలవాఁడు.

ఉరుజె. దే.వి. ఒకరకముచేప: చూ, మత్స్యము.1.

ఉరుటము. దే వి. తీక్ష్ణము: చూ, తీండ్రము.

ఉరుదోడ. అం. విసరులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విసరులు.

ఉరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంగువచెట్టు ఆకు: ఉరపత్రి.

ఉరుబుకము. సం. వి. అ. పుం. చిట్టాముదము * చూ, వ్యాడంబకము.

ఉరుబూకము. సం. వి. అ. పుం —రూ-పై-

ఉరుమ. దే. వి. మద్దెల యను నొక వాద్యము చూ, వీణ.

ఉరుముంజి. దే. వి. రూ-హురుముంజి. ఒకానొక దేశము. "ఉ. అగోచరం, బాయురుముంజిముత్తియపుటున్నవసారణ గండ్లయందము." సా 2, ఆ. 62 చూ, దేశము.

ఉరుముడు. దే. వి ఒకరకపుచెట్టు: చూ, ఉరివిడి.

ఉరువక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొప్ప రొమ్ము గలవాఁడు.

ఉరువడి. దే. వి. శీఘ్రము: చూ, వేగము. 8

ఉరువడు. ద్వ. అ. క్రి (ఉరువు + పడు.) మెఱవేరు. "క. నీ పట్టురువడ నొక్కతెఁ, జూపియొకతె గర్వమడఁచుచుకా వలయుఁగలిక్, బ్రాపించవచ్చు భోగము, నీ పుణ్యం బినుమడించి నేడుఫలించెకా" కళా. 8, ఆ 211: చూ, పిద్దించు

ఉరువిడి. ద్వ. వి. (ఉరువు + విడి.) వస్తుసమూహము. "వ. వరమునఁగాంచె మద్గురుఁడవాగణమైఁ బ్రిబలాభిధానుఁడై, యురువిడిచేరి సయ్యెడి ప్రయోజనమెల్లను జిత్తగింపుఁడా." వికి. 2, ఆ. 6.

ఉరువు. సం. విణ ఉ. 1. విరివియైనది: చూ, వ్యూఢము 4; పై. వి. (1) రూ- ఉఱువు "ద్వి. అరిగినఁబిమ్మట నయ్యధికన్య,యురువేదితేజంబు నుబ్బునదక్కి." విష్ణు. పూ. 3, ఆ: చూ, రూపు. 8; స క్రి. (2) త్యజించు. "సీ. నారూపుఁజూచిన శౌరియునహితల్ప మురివిపల్లవకయ్యెఁ బొరలుననిన." లక్ష్మి. 3, ఆ, 58; "వ. లతాంగులార యేమురువుదు

వీక్షణంబ." హరి ఉ. 3, అ. 44. చూ, విసర్జించు.

ఉరుశిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పెద్దతలవాఁడు.

ఉరూదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పెద్ద కడుపువాఁడు.

ఉరూరువు సం. వి ఉ పుం. గొప్ప తొడలు గలవాఁడు.

ఉరూవృత్త అం. భూచారులు పదునారింటిలో నొకటి: చూ, భూచారులు.

ఉరోగామిప్రాణులు ప్రా సరీసృపములు. (రేప్టిల్స్.)

ఉరోజపక్షము. ప్రా ముంగుప్రక్క రెక్క. (ఫిర్, పెక్టోరల్,)

ఉరోజము. సం. వి అ. పుం. చన్ను: చూ, స్తనము.

ఉరోమండలము అం. 1. నృత్తహస్తములు యిరువదితొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్తహస్తములు; 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఉరోమచ్ఛము. సం. వి అ. పుం. కొడుకుల చావునకు లక్షణము.

ఉరోబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఱొమ్మునొప్పి.

ఉర్లాంశాసనము. శా: చూ, ఉరామల్లగ్రామము

ఉర్లాంహస్తివర్మ శా. "విజయవేంగీ పురానైక సమరావాప్త విజయినోహస్తివర్మ మహారాజ స్యప్రపౌత్రః." యనికాలంకాయన నందివర్మ వేగిశాసనమున నుండుటచేతను (69 Vide Pedavegi G P grant of nandi varma II published by me in J A H R S vol I, Part 2 P p. 92—100.) ఉర్లాము హస్తివర్మయు, వేగి హస్తివర్మయు వేరువేరు వంశములకు చెందిన రాజులనియు, వేర్వేరు కాలములందుండిరనియు, వేర్వేరుదేశములను పరిపాలించిరనియు, తెలియఁగలదు. కళింగ. 482. పారట.

ఉర్లఁబడు ద్వ అ క్రి. దొర్లు. తగులుగ్గంబడి పెల్లగిల్లిపడు." చంద్రా. 1, ఆ. 11: చూ, పొరలఁబడు. (స్వార్థముఁపడు.)

ఉర్లు. దే అ. క్రి.—పై— రూ- ఉరలు "బ్రహ్మాండకోరడ కటాహముర్లిపడె" జై. 4, ఆ 28.

ఉర్వటము. సం. వి. అ. పుం ఏఁడాది : చూ, సంవత్సరము.

ఉర్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్లపైరులచే నిండిన నేల: చూ, భూమి 1; 2. నేల: చూ, భూమి. 1.

ఉర్వశి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఒకానొక దేవవేశ్య: చూ, వేలుపులు. 2. (రూ-ఊర్వశి.)

ఉర్వారుకము. సం. వి. అ. పుం. ఇర్వారువు, కర్కటి *: చూ, దోస; 2. పాండుపత్రము* (కస్క-హాలేమెక్క.): చూ, పుచ్చ; అ. న 3. వాలుకము *: చూ, బుడమ (రూ- ఊర్వారుకము.)

ఉర్వారువు. సం. వి. ఉ పుం, స్త్రీ.—పై—

ఉర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ పుడమి: చూ, భూమి. 1.

ఉర్ష. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అశుభకరమైనది. (మాట): చూ, రుశతి.

ఉలిక. దే. అవ్య. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్.

ఉలినిరోసము. దే. వి. అధికకోపము, రవరవ: చూ, రోషము.

ఉలవడి దే. వి. శీఘ్రము: చూ, వేగము. 3.

ఉలవు పై. వి. అర్హత రూ-ఉరవు 1. "ద్విజతిచకోరములకు వెలవెలపంటు, యుఱపేది విరహులనుడికిందు మంట." రా. యు, కాం. 813: చూ, యోగ్యత; 2. రూ-ఉరవు.

ఆకృతి: చూ, రూపు. 3; విశే. 3. రూ- ఉఱవు. అధికమైనది. "క. ఉఱవగు వారుగ పంటలు, గొఱియలపాడియును" భార. అర. 4, ఆ. 380: చూ, పేరాశము; 4 రూ- ఉఱవు. తగినది "ఇత్తెఱఁగు చూడమీకు నుఱవకాదె." భార ఉద్యో 3, ఆ: చూ, యోగ్యము. 2.

ఉఱిది. దే. వి. 1. బలిమి. "క. వలమురిబిగినగు మెడకలు, వలమురిపముఁ జూపుచూపు వనజాతమునా, వలమురియించు మొగమువై వల ముఱిదిహసించు వేణి వనితకుఁదనరున్" పంచా. 4, ఆ. 144: చూ, శక్తి 1; 2 చేవ: చూ, స్థైర్యము; విశే. 3. బలిసినది: చూ, స్థూలము 2; 4. నిలుకడైనది: చూ, స్థిరము

ఉఱియ. దే. విశే. దిట్టతనముగలవాఁడు "గీ. ఒఱలఁదగునయ్య నీవంటి యుఱియదొంగకు." అచ్చ. అర, కాం. 103: చూ, దిట్టఁడు

ఉఱియు. దే. అ. క్రి. ఇల్లులోనగువాని పైకప్పు చెడి యాద్వారమున నీళ్ళుపడు.

ఉఱు. వై. అ. క్రి. 1. = ఉగు. రూ- ఉరు: చూ, స్రవమగు; 2. రూ- ఉరు, తగు "సీ. యుఱుకడకేగి తోడుపడు మొద్దకునెవ్వరికేని." భార, ఉద్యో 4, ఆ. 179: చూ, సరిపడు; దే. స. క్రి. 3. లక్ష్యపెట్టు. "చ. ఉఱఁడుసురేంద్రునైన." భార. ఆది. 6, ఆ. 191. (దీనికివ్యతిరేకమునందేఁ బ్రయోగము కలదు.): చూ, లెక్కసేయు.

ఉఱుఁద్రాడు. దే. వి. (ఉఱు + త్రాడు.) రూ- ఉఱుఁద్రాడు. బ — ఉఱుద్రాఁళ్ళు. "గీ. తీరకలకంబు నుఱుఁద్రాళ్ళుఁ జేతఁబట్టి, యమరుగోపాలకృష్ణు నల్లంతఁగాంచె." వి, పు. 7, ఆ. 336: చూ, రూ- ఉరుఁద్రాడు.

ఉఱుకకురాపడెదవు. లో. తొందరపడవద్దు అని భావము.

ఉఱుకు. దే. అ. క్రి 1. దూఁకు. "మ. చిమ్ముఱుకంజేరె సుదాత్తభంగి మహనీయోత్సాహసందీప్తుఁడై" భార. శా. 1, ఆ. 116: చూ, లంఘించు; 2. దాఁటు. "క. విఱిగినచో నిలువక వెఱనుఱికెన్ దనరథమునీఁదికి." భార ద్రోణ. 1, ఆ. 174: చూ, లంఘించు; 3. ధావనమొనర్చు: చూ, పఱగెత్తు.

ఉఱుకుఁగప్ప దే. వి. (ఉఱుకు + కప్ప) ఒకరకముకప్ప: చూ, మండూకము. 1.

ఉఱుకుడుబొడ్డు. దే. వి. రోగముచేఁ బెరిగిన బొడ్డు, ఊదబొడ్డు: చూ, తుండి.

ఉఱుగొట్టు. దే అ. క్రి. (ఉఱ్ఱు + కొట్టు.) కోఁతి ఉఱ్ఱుమను: చూ, వి. హుఱాహుఱా

ఉఱుత. దే. వి. రూ- ఉడుత: చూ, చిక్రోడము.

ఉఱుపు. దే. వి. ఉఱియుట.

ఉఱుము. దే. వి. 1. మేఘధ్వని, "ఆ. ఉఱుము మెఱుమురీతి." వేమన. 546; "క ఉఱుము లుఱిమినయప్పుడు." వేమన. 547: చూ, స్తనితము; 2. హుమ్మను గొప్పధ్వని, వీరహుంకారము, "క. ఉఱుములు నార్పులును బొబ్బలు రవడిసెగడన్." కాశీ. 2, ఆ: చూ, స్వరము. 2; 3. ఉడుము "వ. తొఱుద్రొక్కనం గుక్కలచేఁ బఱిపఱియైన యుఱుములును." ఉ, హరి. 4, ఆ. 29: చూ, తేలుమేపరి; అ. క్రి. 4. మేఘములోనగునవి ధ్వనించు: చూ, గర్జించు; పా. 5. "ఆ. బండిబారువిధము- దండిపందులు రొప్పు, కరణిఘంటరథము-ఖరములధ్వని, గానుమఱిమె వేని-వానకూస్యంబని, పలికెగురువరుండు- పవనభక్షు." శిట్టుమత శాస్త్రము. 5, ఆ. 42.

ఉఱువు దే. వి. ఉఱుగొట్టుట. "సీ. ఒండొరుఁ గడచుచు నుఱువులు నూపుచుఁ బొత్తరలాడుచుఁ బరువుగొనుచు." అచ్చ. యు, కాం. 90.

ఉఱ్ఱు. దే. వి. ఉత్కంఠ: చూ, తహతహ.

ఉఱ్ఱటలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు + ఊఁగు.) 1. మిక్కిలి యూఁగు, "సీ. బలిమిఁ గానసప గంపరల నుఱ్ఱటలూఁచి తీవపందిళ్ళలోఁ దిరిగి తిరిగి." పంచ. వేం. 4, ఆ. 281: రూ- ఉఱ్ఱట్లూఁగు, ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు, ప్రే. ఉఱ్ఱటలూఁచు. 2. కదలు: చూ, చలించు.

ఉఱ్ఱటలూఁచు. దే. ప్రే: చూ, ఉఱ్ఱటలూఁగు.1.

ఉఱ్ఱట్లూఁగు. దే. అ. క్రి: చూ. ఉఱ్ఱటలూఁగు 1-2. (చలించుటకు.— "క. ఎక్కటిఁ బోరిరి, యుక్కున బ్రహ్మాండభాండ ముఱ్ఱట్లూఁగన్." శశాం. 5. ఆ. 36.)

ఉఱ్ఱు. దే. వి. 1. కోఁతియొక్క వికృత ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. ఒకరకము ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహూ.

ఉఱ్ఱుఁద్రాఁకు. దే వి: చూ, రూ- ఉఱుఁద్రాఁకు.

ఉఱ్ఱుకట్టు. దే. స. క్రి. పాలుపిండునప్పుడు ఆవు వెనుక కాళ్ళను కట్టు: చూ. దాయఁగట్టు. (ఉఱుఁద్రాఁడుపోయు)

ఉఱ్ఱూఁత దే. వి. ఉత్కంఠ చూ, తహతహ.

ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు. దే.అ.క్రి. (ఊఁగు + ఊఁగు.) మిక్కిలియూఁగు. "సీ. ఉఱ్ఱూఁతలూఁగెడు నుదయాస్తగిరులచే నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాడ." ఉ, హరి. 4, ఆ. 216 చూ, ఉఱ్ఱటలూఁగు. 1; 2. కదలాడు. "సీ. యుగవిరామమున నుఱ్ఱూఁతలూఁపఁగ." కాశీ. 2, ఆ. 105: చూ, చలించు.

ఉలంకు. దే. వి. తలవాకిట ముందఱనుండు ప్రకోష్ఠము: చూ, లంక. 3

ఉలంగకము. సం. వి. అ. పుం. పెద్ద నల్లచీమ, కండ్రి: చూ, పిపీలిక.

ఉలక. గ్రా. విశ.1 చులుకన: చూ, లాఘవము; 2. ఎల్లిదము: చూ, కపోలకము.

ఉలకన. దే. వి.—వై.—

ఉలగరము. దే. వి. తడివలన నేలయుబుకుట: ఉలవరము, ఉలవరింపు.

ఉలచేచేఁప. ద్వి. వి. మీనడింభము, మిక్కిలి చాపల్యముగల చేఁప: చూ, మత్స్యము, 1 (ఇట్లు ఉలచేమీను)

ఉలపము సం. వి. అ. పుం, న. 1 ఒకటితో నొకటి పెనఁగొన్న ద్రాక్షతీఁగలోనగునది: చూ, పొద. 2; పుం. 2. దర్భవిశేషము, ఉల్లానము: చూ, తృణము. 1.

ఉలవరము. దే వి: చూ, ఉలగరము.

ఉలవరింపు. దే. వి.—వై.—

ఉలవరించు. దే. అ. క్రి. తడివలన నేలయుబుకు.

ఉలవలు. దే. వి. బ 1 పైరుధాన్య విశేషము (సంస్కృతము, అగ-కుల్ థీ-అం, హార్సుగ్రామ్.) చూ, సరటి (ఇవి త్రివిధము — తెల్ల ఉలవలు, నల్లఉలవలు, ఎఱ్ఱఉలవలు; నల్లఉలవ పిండి అరికాళ్ళకు చేతులకు మర్దించి శరీరమునకు వేడికలుగును ఉలవయొక్క కషాయము తెల్లకుసుమమీఁద మంచి పనిచేయును.); అం 2 నవధాన్యములలో నొకటి: చూ, ధాన్యములు.

ఉలస. దే. వి. 1. మీనడింభమను మత్స్యము: చూ, మత్స్యము 1; 2. ఒకరకము గడ్డి: చూ, తృణము. 1.

ఉలి. దే. వి. 1. అశ్మకుట్టకము: చూ, పృషాదనము. 1; 2 ఱాళ్లుతొలిచెడి యులి, ఱాళ్లు మలిచెడి యులి: చూ, ఉలిమి. 2; 3. శబ్దము అలికిడి: చూ, స్వరము. 2; విశ. 4. అల్పము. "క. గురుఁడను జలనిధిఁగడచితి నొరుల దలంపంగ నాకు నులికాలువలు." భార. ద్రోణ. 4, ఆ. 68: చూ, స్వల్పము.

ఉలింద. దే.వి, ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఉలికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆకస్మికముగాఁ గలిగిన భయాదులచేఁ గంపించు: చూ, వణఁకు 2.

ఉలికిపాటు. ద్వ వి. ఉలికిపడుట. "గీ ఎడనెడ మిట్టించి పసుమీలబెళుకుల కులికిపాటొదవంగ నోపరిలుచు." కళా. 6, ఆ. 228: ఉత్క్షేపము, ఉదరిపాటు.

ఉలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అపహరింపఁబడు, దోఁచఁబోవు: చూ, దొంగిలించు.

ఉలిపి. దే. విశే. దుర్మార్గుఁడు, తులువ: చూ. వ్యాధుఁడు. 2.

ఉలిపికట్టె. వా. దుష్టుఁడు, దోసకారి, చెప్పినమాట విననివాఁడు. "ఊరివారందఱిదిరొక దారి ఉలిపికట్టెది రొకదారి": చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఉలిపికట్టెతనము. దే. విశే. చెడుజాతిగుణము.

ఉలిపిగొట్టు. దే విశే: చూ, ఉలిపి.

ఉలిమి. దే. వి. 1. అశ్మకుట్టకము: చూ వృష్టాదనము 1; 2. తాళ్లతో లిచెడి యులి, తాళ్లు మలిచెడి యులి: చూ, ఉలి. 2

ఉలిమిడి. దే. వి. ఉలిమిరి *. (కన్న-ఉలిమిరి బసరె.): చూ, శ్వేతపుష్పము (అర-మరలింగమ్, మాదలింగ; అం-కెప్పారిస్ ట్రైఫోలియేటా.) (దీనిచెక్క నీటితో నూరి పట్టువేసిన ఆవాలపట్టుకంటె మంచిపనిచేయును. చర్మము రొట్టఁబడి పొక్కును.)

ఉలిమిరి. దే. వి.—పై.—

ఉలిమ్రాను. దే. వి. వండ్రి *: చూ, పిట్టదిరము.

ఉలియు. దే. అ. క్రి. 1. రూ-ఉరియు, కదలు. "వెలఁదికాఁడీఁగ యంతయునులియ" రా. యు, కాం. 1871: చూ, సలించు; 2. మ్రోయు. "బోరన నులిమె భేరులు." భార. ఆది. 6, ఆ. 8: చూ, శబ్దించు.

ఉలివాడు. దే. అ. క్రి. చలించు. "సీ. కొమరొంగు నవవిలాసముల కన్నొమలులివాడు

ఉలివు. దే వి 1. మ్రోఁత, శబ్దము: చూ, స్వరము. 2, 2; కదలుట: చూ, చలనము. 1.

ఉలివుడు. దే. వి శబ్దము, మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2

ఉలివులాగ. దే. వి. చెవి: చూ, శ్రోత్రము.

ఉలుకు. దే. వి. 1. భయము: చూ, వెఱపు; 2. భయపడు: చూ, వెఱచు; వా. 3 తన యొక్క తప్పిదమును తెలిసికొను. "ఉన్నమాట అనిన ఉలుకెక్కువ."

ఉలుకుడు. దే. వి. శబ్దము, మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

ఉలుక్క. దే. వి. లుక, గుఱ్ఱపునడలలోని నీచగతి. "చనునులుక్కన నీచగతిపేరు" ఆం, భా. ద్వి. తు. 198: చూ, ఖురి.

ఉలుచి. వై వి: చూ, రూ-ఉలస. 1.

ఉలువెపిగాను. ద్వ. వి.—పై.—

ఉలుచు దే. స క్రి. ఊడఁదీయు. "సత్కవుల తుప్పుమల్పువసంతవేళ" (ఇక్కడ శ్లేష.) వై. 1, ఆ. 45 పీఠిక: ఒదరుచు—రూ-ఒదర్చు, అ. క్రి ఉలుపు, ఊడఁదీయు.

ఉలుప. వై వి. 1.=ఉపదా. ఉపాయనము, కానుక రూ-ఉలుపా. "వలరాచ ముత్తైమావుల పండ్లు గనని మావుల పండ్ల నేకములు లుపవెట్టి" చంద్రా. 4, ఆ. 191: చూ, లంచము; 2 పలుచెగానూఱిన ప్రల్లఊరఁబిండి: చూ, భక్ష్యము.

ఉలుపడ. దే. వి. రూ-ఉల్పడ: చూ, శోఫ.

ఉలుపఁడు. దే. విశే. (ఉలుపు + అడు.) శోఫరోగముగలవాఁడు. ఆం, భా. ద్వి. మ. 123; చూ, శోఫరోగి.

ఉలుపా. వై. వి.=ఉపదా, కానుకము: చూ, లంచము.

ఉలిపి దే. విశే. (ఉలుపు + ఇ.): చూ, ఉలుపఁడు.

ఉలుపు దే వి. 1: చూ, ఉలుపడ; 2. కుష్ఠము: చూ, మండలము 3.

ఉలుము. దే వి. కుష్ఠము: చూ, మండలము, 3.

ఉలూకగతి అం. సాముద్రిక శాస్త్రమునందలి గతుల (నడకల) లో నొకటి ఇది శ్రీకరము: చూ, గతి (నడక)

ఉలూకము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ; చూ, పకిసంపుఁబులుఁగు.

ఉలూకారి. సం. వి.ఇ. పుం, కాకి: చూ, వాయసము 1.

ఉలూకిని. సం వి.ఈ స్త్రీ గుడ్లగూబలగుంపు.

ఉలూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు; 2 భరతవంశమునందలి యొకానొక యోధుఁడు. (యోధుఁడు: యుద్ధముచేయువాఁడు)

ఉలూఖకము. సం. వి. అ పుం. ఎముకలసంధి భేదము.

ఉలూఖలకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలము *: చూ, గుగ్గులువు.

ఉలూఖలము. సం. వి. అ. న. రోలు: చూ, ఱోలు. 1

ఉలూఖలమృద్దలన్యాయము. పా రోలువెళ్ళి నన్ను అందఱుఁ గొట్టెదరని మద్దెలతోఁ జెప్పఁగా మద్దెల నిన్నొక వైపునే గొట్టెదరుగాని నన్ను రెండువైపులను గొట్టెదరని చెప్పెను అనురీతి

ఉలూఖలశేషన్యాయము. పా. ఒక మోటు మిగుల అల్లుఁడు అత్తగారు పెట్టిన చలిమిడి తినక రోటిలో మిగిలినది నాకినరీతి.

ఉలూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెనుబాము చూ, సర్పము.

ఉలూపి. సం. వి. న్. పుం. 1. మోసడింభము. శిశువువలె మిక్కిలి చాపల్యముగల చేప; చూ, మత్స్యము. 1; ఈ. స్త్రీ. 2 అర్జునున భార్య, ఒక నాగకన్యక చూ, నాగకన్నియ.

ఉల్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంటలేని కట్టె నిప్పు: చూ, కొఱకంచు; 2. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 3 కాళిక: చూ, బొగ్గు; 4 బూది: చూ, భస్మము; 5. మెఱుపువంటి చుక్క, ధూమకేతువు: చూ, తోఁకచుక్క. (మెటియోర్స్)

ఉల్కాగ్ని. సం వి. ఇ పుం. ధుమగతికేతువు: చూ, తోఁకచుక్క.

ఉల్కాముఖీశృగాలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కొఱవివంటి ముఖముగలదో అదిచెప్పఁబడుచున్నది: చూ, దీప్తజిహ్వా.

ఉల్పడ. దే. వి: చూ, రూ- ఉలుపడ

ఉల్పఁడు. దే. విశే: చూ, రూ- ఉలుపఁడు.

ఉల్బణము. సం. వి. అ న 1. ఉబ్బిన: చూ, పొంగు. 3; 2. అతిశయము: చూ, హెచ్చు.2; విశే. 3. అతిశయించినది: చూ, హెచ్చు 2; 4. స్పష్టమైనది: చూ, స్ఫుటము. 1. (చూ, అక్తము. 3;) 5. అజ్ఞానమును పోఁగొట్టునది; 6. తెస్సఁగా తెలుపఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 7. ఉత్కృష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 3; 8. పరికాశించునది: చూ, శుభ్రము 5.

ఉల్బము. సం. వి అ. న. 1. గర్భపిండము, కలలము: చూ, పిండము. 5; 2. గర్భమునకుఁ జుట్టుకొనియుండెడి సంచి: చూ, మావి; 3. బిడ్డనుకను నెల: చూ, మాసము 1.

ఉల్ముకము. సం. వి. అ. న. అలాతము: చూ, కొఱకచ్చు

ఉల్ముకిని. సం. వి ఈ. స్త్రీ కొఱకచ్చుల సమూహము.

ఉల్లంకి దే వి. ఒకరకము పిట్ట: చూ, పక్షి. (రూ- ఉల్లఁగి.)

ఉల్లంఘనము. పా. భంగము. (బ్రౌన్)

ఉల్లంగి దే వి. ఒకానొక చెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఉల్లంఘనము. సం. వి. అ న. అతిక్రాంతి: చూ, పర్యాయము.

ఉల్లంఘించు. సం. స. క్రి. అతిక్రమించు: చూ, దాఁటు. 6.

ఉల్లంఘితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁబడినది: చూ, వృత్తము. 7.

ఉల్లంఘ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁదగినది.

ఉల్లకట్టు. దే. వి (ఉల్లము + కట్టు.): చూ, ఉత్సాహము.

ఉల్లడ వై. వి.=ఉల్లాభః. పందిరిలోనగు వాని లోపలమీఁదఁగట్టెడు మేలుకట్టు: చూ, వితానము.

ఉల్లబము. వై. వి.=ఉల్లాధిః.—పై —

ఉల్లము. దే. వి. అంతరంగము: చూ, హృదయము. 2.

ఉల్లఱపుబిడ్డ ద్వ. వి. ఘనబిరుదాఢ్యుఁడు రూ- ఉల్లఱపు బిఱుదు.

ఉల్లఱపుబిఱుఁగు. ద్వ వి. —పై— "నాలవ వాఁడు నిశరుఁడుల్లఱపు బిఱుదు " ఉ, హరి. 4, ఆ. 200.

ఉల్లఱము. ద్వ. వి. మనస్సునకు సహింపఁగూడనిది: చూ, గోల. 2.

ఉల్లల. దే. వి. 1. ఎద: చూ, హృదయము. 2; 2. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యను కరణము. "క. భయము దనచిత్తము నం,దనుకఁ గనుల్లల నుడుకును, వినుశిఖవోరాది ముఖ్యవివయాపదకున్." భార. శాం. 4, ఆ. 84: చూ, హూహూ.

ఉల్లలము. సం వి. అ. పుం. కదలిక: చూ, చలనము. 1.

ఉల్లలితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) కదలినది: చూ, వలితము. 3.

ఉల్లసమాడు. దే. అ. క్రి. (ఉల్లసము + ఆడు.) 1. మర్మము దూఱిపొఱఁబరిహసించు. "క. పసులనియార్చుచు మమును,ల్లసమాడిన ధర్మహీనులను." భార. కల్యా 2, ఆ. 280; 2. మర్మముదూఱి పొఱనాడు. "వ. అనియుల్లసంబాడి సంగటకటంబడి." కాశీ. 4, ఆ. 51: చూ, ఉల్లసమాడు

ఉల్లసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుమోదము: చూ, సంతోషము; 2. జ్యోతి, కాంతి: చూ, వెలుతురు 1; దే. వి. (1) మర్మము దూఱి పొఱనాడెడు పరిహాసము. "ఉ. గాడిదయూపు దాల్చి యిఖవుకండినుచుండఁగఁ జూచి యుల్లసంబాడెదు." భార. శాం. 4, ఆ. 396; "క. ఏమైనయయ్యోనిఁక న్నేలామీఱిన పనికినిట్టి యంతిపురములో, నోముద్దరాలయేగతి, నీమహిమ గడించుకొంటివిది వెఱఁగుగదుకా." "సీ. అని యుల్లసము దోఁపనాడుమాటలకు." ప్రభా. 5, ఆ. 73: ఉత్ప్రాసము, ఉల్లకట్టు, ఉల్లసము; (2) మర్మము దూఱిపొఱనాడుట: చూ, ఉల్లుంఠనము.

ఉల్లసితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెలిగింపఁబడినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఉల్లసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ఆనందించు: చూ, సంతోషించు; 2. వెలుఁగు: చూ, ప్రకాశించు. 1; 3 వికాసముపొందు: చూ, వికసించు.

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి + ఆకు) కిల్లాకు చీటి: చూ, పురోణి.

ఉల్లాకుఁజేఁప. దే వి. (ఉల్లాకు + చేఁప.) ఒకరకము చేఁప: చూ, మత్స్యము 1.

ఉల్లాఘము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. శుచియైనది: చూ, సమీచీనము. 3; 2. ఆనందిత

ము, సంతోషించినది: చూ, ముదితము. 2; 3. సమర్థమైనది: చూ, సమర్థము. 1; 4. రోగములేనిది: చూ, వార్తము. 3.

ఉల్లాఘుఁడు. సం. విణ. 1 రోగము దీఱిన వాఁడు: చూ, వార్తుఁడు; 2. ఆనందుఁడు: చూ, హృష్టుఁడు; 3. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉల్లాపము. సం వి అ. పుం. శోకభీత్యాదుల చేతఁ గలిగినధ్వని వికారముతోఁ జెప్పఁబడిన మాట: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2.

ఉల్లాభము. సం. వి. అ పుం. = ఉల్లబము, ఉల్లడ: చూ, వితానము.

ఉల్లాము. దే. వి. ఒకరకముపిట్ట: చూ, పక్షి.

ఉల్లాయ దే. వి. గుఱ్ఱపుపల్లముమీఁది పఱపు "వ ఇంద్రగోపంబు టుల్లాయలవోజరాజిల్లఁ దేజీలపాలిక భాసిల్లు వాసంతికా కుడుంగం బులును" కళా. 6, అ. 224.

ఉల్లాసము. సం వి. అ పుం. 1. రూ- ఉల్లసము, ఆనందము: చూ, సంతోషము; 2. రూ- ఉల్లసము, కాంతి: చూ, వెలుతుర. 1; అం. 3. ఉల్లాసాలంకారము. అర్థాలంకారములు నూఱింటిలో నొకటి గుణముచే దోషము, దోషముచే గుణము కల్పింపఁబడుట. ఉదా - గంగనాలో సాధ్వి స్నానముచేసి నన్నుఁ బవిత్రురాలింజేయుతమని కోరుచున్నది: చూ, అలంకారము. 3.

ఉల్లాసితము. అం. 1. అలంకారము లేడింటిలో నొకటి: చూ, అలంకారము. 3; 2. గమకములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, గమకములు.

ఉల్లి. దే. వి. 1. నీరుల్లి *: చూ, పలాండువు; 2 తెల్లఉల్లి *. "గీ. మునగకాయ యుల్లి ముల్లంగి గుమ్మడికాయ నేతిబీఱకాయ పుచ్చకాయ నక్కదోసకాయ పట్రిపసాఱకాయ గాదు శార్ద్ధకర్మమునకు." వి, పు. 4, అ. 274: చూ, వెల్లుల్లి.

ఉల్లిక. దే. వి. నలికండ్లపాము. చూ, సర్పము.

ఉల్లికుచ్చెడము. దే. వి. ఎగిరెడి చేఁపలలోనొకటి: చూ. మత్స్యము 1.

ఉల్లిఖితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) 1. గీఁకఁబడినది: చూ, ఉత్కీర్ణము; 2. నూత్నముగాఁ జేయఁబడినది

ఉల్లిగడ్డ. దే. వి. నీరుల్లి *: చూ, పలాండువు (అర్- వెంగాయం; ఆం-ఆనియన్)

ఉల్లిపాషాణము. మి వి.1 ఒకరకము లోహసంబంధమగు మందువస్తువు: చూ, సౌవీరము. 2; పా. 2. శుద్ధి —(1) పాడిచేసి గుడ్డనుకట్టి సున్నపునీళ్ళతో డోలాయంత్రమున నొకరోజువండిన శుద్ధి, (2) తేనెతో నొకజాము వండినను శుద్ధియగును.

ఉల్లిమల్లి. పా. ఉల్లికంతెంతనీచమో మల్లిపువ్వు వాసన అంతశ్రేష్ఠము (అనిష్యతిరేక భావము.)

ఉల్లీలాశ్రియము. సం. వి. అ. న. అధిక లీలకు ఆశ్రయమైనది.

ఉల్లుంఠనము. సం. వి అ. న: చూ, ఉపాలంభము.

ఉల్లువు సం. వి. ఉ పుం. అరోఫ్ఫిష్మి *: చూ, కంద.

ఉల్లూనము. సం. వి. అ. పుం. ఉలపము దర్భ *: చూ, తృణము. 1.

ఉల్లెడ. వై. వి.= ఉల్లాభః. మేలుకట్టు: చూ, వితానము.

ఉల్లేఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉచ్చరించుట: చూ, ఉచ్చరణము; పా. 2. ఉల్లేఖాలంకారము. ఒకఁడొకనినె యనేకగుణములు గలవానినిగాఁగాని, పెక్కురొక్కనినె యనేకవిధములుగాఁగాని వర్ణించుట. ఉదా.—రాముని యాచకులు కల్పవృక్షముగాను, శత్రురాజులు

యమునిఁ గాను, పౌరులు తండ్రిగాను దలఁచె దరు: చూ, అలంకారము. 3.

ఉల్లోకితము. సం. వి. అ. న. 1. స్వాభావమగు చూపులలోని భేదము; అం. 2 దృష్టిక్రియలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిక్రియలు; 3. దృష్టిభేదములు ఱొనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, దృష్టిభేదములు

ఉల్లోచనము. సం వి అ పుం. ఉల్లడ: చూ, వితానము.

ఉల్లోలము. సం. వి అ. పుం. పెద్దయల: చూ, వీచి. 1.

ఉల్లాల్యము సం. వి. అ. న అధికాశతోఁగూడి యుండుట.

ఉల్లాహిత్యము సం. వి. అ. న. మిక్కిలి యెఱుపుగానుండుట.

ఉవర్ణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, ఉకారము; పా. 2. ఉవర్ణకంబకు క్యాములకగు. ఉదా.- అడుకు-అంటు-ఒప్పు-ఒలుకు-ఒసఁగు మొ.

ఉవాణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ హంహారుల మాట.

ఉవిద. వై వి =యువతి. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఉవిదితము. సం. వి. అ. న. హరిహరులచే నెఱుఁగఁబడినది.

ఉవీక్షా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ హరిమాయ.

ఉవృత్తము. సం. వి. అ. న. హరిహరుల వృత్తము.

ఉవ్వ దే. వి. 1. ఒకరకము చెట్టు: చూ, వృక్షము; 2 గోలత్తిక, ఉవ్వపిట్ట: చూ, పిచ్చుక.

ఉవ్వపిట్ట. ద్వ వి: చూ, ఉవ్వ. 2.

ఉవ్వలపోటి. దే. వి బాలక్రీడలలో నొకటి. "సీ. చిడుగుడువ్వలపోటిచెండుగట్టిన బోదియల్లి యుప్పనఁబట్టె లప్పళాలు." కాశీ. 3, ఆ. 88: చూ, బాలక్రీడ.

ఉవ్వాయి. దే. వి. లలి. "క. ఇవ్విధమున రుక్మిణి మదిఁ, బువ్వుంబరిమళముఁ బోలెఁ బొలుపుగ నెతం. బువ్వాయిగలిగె [illegible] ముకుంగందోడంగ పట్టుంబయ్యెన్." ఉ, హరి. 3, ఆ. 125: చూ, వికాసము.

ఉవ్విళులూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళులు + ఊరు.) రూ - ఉవ్విళ్ళూరు. తొరపడు. "ఉ మనములువ్విళులూరఁగ యజ్ఞవర్తనం, బులు గనుఁగొంటకై." భార. అశ్వ. 4, ఆ. 185; "సీ. మీ మొగంబులు నాల్గు నీమాడ్కి నువ్విళులూరిన నేకాస్య నొకతె నేను, జాలుదునే" అనక్రిందట. "తన మొగంబులు నాలుగు నొక్కమాఱె యత్యంతముఁ దత్తఱిల్లఁగన్." కళా. 5, ఆ. 15: చూ, సంభ్రమించు.

ఉవ్విళ్ళుగొను దే అ. క్రి —వై— "కలహాశన మౌనిమద్భు లువ్విళ్ళుగొనంగఁ జొచ్చె." కవిక. 2, ఆ 150; ప్రభా. 3, ఆ 66 (ప్రే. ఉవ్విళ్ళుగొలుపు.)

ఉవ్విళ్ళూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళ్ళు + ఊరు.) రూ-ఉవ్విళులూరు. —వై.— "క. గోవిందుని నీ, వెవ్వనిఁ గాఁ దలఁచి వతఁ, కువ్విళ్ళూరెదు భవన్మదోద్ధతి యడఁపన్" హరి. ఉ 6, ఆ. 126. (ప్రే. ఉవ్విళులూర్చు. "చ. వాఁడుకనుంగపసోలకయ్యకై, పడఁతులు లేచుసంభ్రమము భర్తలకు వ్విళులూర్చ గ్రిమ్మరన్. కవిక. 4, ఆ 189 (ఇది జాతీయము. ఉవ్విళ్ళూరుట.=మిక్కిలి ఉత్సాహపడుట.)

ఉవ్వు. దే.వి. ఘూనిక. "ఉ. అంతలో, మవ్వునఁ జేవ్రగకొని సహోదరి పాడిదొఱంగి." వి, పు. 7, ఆ. 8; "ఉ. ఉవ్వున నుప్పతిల్లె." రా. యు, కాం. 2154: చూ, యత్నము.

ఉవ్వొత్తు. వై. అవ్య. 1. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్; 2. నిశ్చయముగా, అడుగుతో. "గీ. కవలవారుఁగొడుకుగ మియు బాంచాల వర్గంబు వృష్టివరులుఁ గడఁగిరేని, నొక్కమాత్ర లోన [illegible]

ద్దవిడిని." భార. ఉద్యో. 1, అ. 29: చూ, సర్వము.

ఉశతి. సం.విణ (త్. ఈ. ఙ్.): చూ, ఉషి.

ఉశన. అం. స్మృతులు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి. చూ, స్మృతులు.

ఉశనుఁడు సం వి. స్. పుం. అస్ఫుజితుఁడు: చూ, శుక్రుఁడు. 1

ఉశయనము. సం. వి. అ. న. పారిహారుల పడక. (మఱియు ఉశాసనము, ఉశిబిగము ఇత్యాదులూహ్యంబులు.)

ఉశీరము. సం. వి. అ. పుం న వలదము *: చూ, వట్టివేరు.

ఉష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉషాదేవి, అర్జుని, బాణుని కూఁతురు: చూ, బాణాత్మజ; 2 కటుతుంబి, చేదుగల సొర. *: చూ, సొఱ; 3. రాత్రి: చూ, రాత్రి

ఉషఃకాలము. సం. వి అ. పుం. 1. అహర్ముఖము: చూ, వేగుఁజాము; 2 అరసంజె: చూ, సాయంకాలము; పా. 3. ఖగోళమునందలి యసంఖ్య చమత్కారములకు కిరణపరావర్తనవక్రీభవనములే కారణములు. ఆకాశము నీలముగాఁగానవచ్చుట, ఉదయాస్తమయసమయములందు కిరణములకు రక్తివచ్చుట, సాంధ్యరాగము ప్రొద్దున సాయంకాలముఁగానవచ్చు సంధ్యలు మొదలయిన ఖగోళచమత్కారములన్నియు సూర్యకిరణములు గాలిలో చెందుచున్న మార్పుల వలననే కలుగుచున్నవి. (ట్వైలైట్సు.)

ఉషతి. సం. విణ. (త్. ఈ. ఙ్.): చూ, రూ-ఉశతి.

ఉషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-ఊషణ *: చూ, పిప్పలి. 1.

ఉషణము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-ఊషణము, అరోనామము: చూ, మిరియము; 2. మిరియాలచెట్టు: రూ-ఊషణము; 3. రూ-ఊషణము, పక్వముచేసి యెండఁబెట్టిన అల్లము *: చూ, శుంఠి.

ఉషర్బుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్వానరుఁడు: చూ, నిప్పు.

ఉషస్సు. సం వి. స్. న. ఔషసి, తెల్లవారుటకు ముందు నాలుగుగడియల కాలము, అయిదుగడియల కాలము అని కొందఱు: చూ, చూ, వేగుజాము.

ఉషాకన్య. అం. 1. శాస్త్రప్రవర్తకులలో నొకతె: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు; 2: చూ, ఉష. 1.

ఉషాపతి. సం. వి అ. పుం. మన్మథుని కొడుకు: చూ, విశ్వకేతువు.

ఉషావనము. సం. వి. అ. పుం. కోటీవర్షము, బాణపురము, దేవీకోట: చూ, దేశము.

ఉషి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఋణధనవృద్ధి: చూ, వడ్డి.

ఉషితము. సం. వి అ. న. 1. చద్ది: చూ, ప్రాతర్భోజనము; విణ. 2. వాసముచేయఁబడ్డది; 3 కాల్పఁబడినది: చూ, ప్లుష్టము.

ఉషితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంటుగాఁడు: చూ, విటుఁడు.

ఉష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై—

ఉష్ట్ర. అం. శ్వాన ఉష్ట్ర మహిష సూకర గతులైన భాగ్యహీనుఁడగును. సాముద్రికశాస్త్రమునందలి గతు (నడక) లలో నొకలక్షణము: చూ, గతి. (చూ, లక్షణాంగములు.)

ఉష్ట్రకంటక భక్షణన్యాయము. పా. లొట్టిపిట్ట ముళ్ళకొమ్మలను నోటికి గ్రుచ్చుకొనకుండ నమలురీతి.

ఉష్ట్రకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరభకాండిక *: చూ, కలభకర్ణిక.

ఉష్ట్రజంఘులు అం. ఉష్ట్రజంఘులైన భాగ్యహీనుఁడగును. సాముద్రికశాస్త్రమునందలి జం

ఘుల (పిక్కల) లో నొకలక్షణము: చూ, జంఘులు. (చూ, లక్షణాంగములు.)

ఉష్ట్రజిహ్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొడ్రాలి లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

ఉష్ట్రధూమము. సం. వి అ. పుం. తేలుకొండి*: చూ, వృశ్చికము. 2.

ఉష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. ఒంటె: చూ, లొట్టిపిట్ట.

ఉష్ట్రకూలన్యాయము. పా. రోఁకళ్లతోఁగ్రుమ్ముట.

ఉష్ట్రాళము. సం. వి. అ పుం. గొరుగు*: చూ, గొలుగు.

ఉష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుఒంటె: చూ, లొట్టిపిట్ట

ఉష్ట్రిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ.—పై —; 2. ఒకరకము వంటకుండ: చూ, భాండము. 3; 3. గుల్మము, ఈరము: చూ, పొద. 2.

ఉష్ణకము. సం. వి. అ. పుం. గ్రిష్మఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

ఉష్ణకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చొరవకలవాఁడు: చూ, సాహసికుఁడు; 2 తెవులుగొంటు: చూ, వ్యాధితుఁడు.

ఉష్ణకొలత. పా. (థెర్మొమెట్రి)

ఉష్ణగ్రాహకశక్తి. పా. (కపేసిటి ఆఫ్ హీట్.)

ఉష్ణతాధ్వనియంత్రము. పా. (రేడియోఫోన్.)

ఉష్ణతామాపకము. పా. జ్వరతీవ్రతను గొలుచు గాజుఫుల్ల. (థెర్మొమీటరు.) (1) దీనియందు శుభ్రమైన పాదరస ముండును. (2) పాదరసము 40° శ. మొదలు 350° శ. వఱకును ద్రవ స్థితియందే యుండును. (3) శీఘ్రకాలములో నది ఉష్ణమును తీసికొనఁగలదు. కాన స్వల్ప కాలములోనే వస్తువుయొక్క యుష్ణతకు సమానమైన యుష్ణతను బొందును. (4) ఉష్ణతను బొందుటకు దీనికి కొంచెము ఉష్ణము చాలును. కనుక ఉష్ణతను కొల్చు వస్తువుయొక్క ఉష్ణతకు చాల భేదము గలుగదు. (5) పాదరసము గాజును తడిఁజేయఁజాలదు. ఆకారణముచేత గొట్టములో త్వరగా పైకెక్కును. అట్లే క్రిందికిని దిగును. (6) పాదరసము గొట్టములో ఎంతయెత్తున నున్నదో సులభముగా తెలియును. కొన్ని యంత్రములలో ముఖ్యముగా అల్పతీవ్రోష్ణతను దెలుపు ఉష్ణతామాపకములలో మద్యసారము నుపయోగింతురు. మఱికొన్నిటియందు గాలి నుపయోగింతురు. వాయువులకు వ్యాకోచము మెండగుటచేత స్వల్పోష్ణతాభేదములను "వాయు" ఉష్ణతామాపకములచే తెలియనగును.

ఉష్ణనిర్ణయము. పా. (కెలోరిమీటరు.)

ఉష్ణనిశ్వాసము సం. వి. అ. పుం వేఁడియూపిరి: చూ, శ్వాసము.

ఉష్ణమండలములు. పా. అయనవృత్తములు. (ఖగోళ.) (ట్రాపిక్సు.)

ఉష్ణమాపక. పా. (థెర్మొమీటరు.)

ఉష్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3; 2. వేసఁగికాలము: చూ, మాసద్వయము; 3. అగ్ని: చూ, నిప్పు; 4. ఆవిరి: చూ, ఔష్ణ్యము; 5. వెచ్చన: చూ, వేఁడిమి. విశే. 6 వేఁడియైనది, ఊష్మలము: చూ, మిడి. 4; 7. నేర్పుకలది: చూ, దాక్ష్యము. 4; పా. 8. ఉష్ణము బలముయొక్క రూపభేదము. ఉష్ణసంయోగముచేత పదార్థములోని అణువులకు అతిసూక్ష్మమును అతిత్వరితమును అగుచలనము గలుగుచున్నదనియు, ఆకారణముచేత భారరహితమును, సర్వవ్యాపకమును అగోచరమును అగు నాకాశమందు తరంగములు గలుగుచున్నవనియు, శాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. అట్టి తరంగములు మన శరీరమును తాఁకినప్పుడు ఒకవిధమైన ఇంద్రియ

వికారము (సెన్సేషన్) కలుగుచున్నది. ఇట్టి వికారమునకు కారణము ఉష్ణము. ఉష్ణము యీవిధముగా ప్రయాణము చేయుటకు ఉష్ణ ప్రచారము (రేడియేషన్ ఆఫ్ హీట్.) అని పేరు. (ఇట్లు 1. ఉష్ణమువలనఁగలుగు మార్పులు.— (i) పరిమాణమందలి మార్పు. (ii) ఉష్ణతయందు మార్పు. (iii) రూపమునందుఅనఁగా స్థితియందుమార్పు; 2. ఉష్ణమువలన గలుగు వ్యాకోచము; 3. ఘనముల వ్యాకోచత; 4 ద్రవ్యముల వ్యాకోచత; 5. వాయువుల వ్యాకోచము; 6. ఉష్ణతాభేదము, దాని కొలత; 7. ఉష్ణతామాపక యంత్రములు. (థెర్మామీటర్సు); 8. అంతర్గతోష్ణము (లేటెంటుహీట్.); 9. నీరు ఆవిరియగుట; 10. ఉష్ణము ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి పోవు విధములు.— (i) వాహకత్వము (కండక్షన్.); (ii) వాహనత్వము (కన్వెక్షన్.); (iii) ప్రచారము (రేడియేషన్.) మొదలగు వివరములుగలవు.)

ఉష్ణరశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం వేఁడివెలుఁగు: చూ, సూర్యుఁడు.

ఉష్ణరాశిమానము. పా. (యూనిట్ ఆఫ్ హీట్.)

ఉష్ణవారణము. సం. వి. అ. న. గొడుగు: చూ, ఛత్రము.

ఉష్ణవాహకము. పా. (ట్రాన్సుమిషన్ ఆఫ్ హీట్.)

ఉష్ణవాహపరిమితి. పా. (హీట్ కెపాసిటీ)

ఉష్ణవిసర్జకయంత్రము. పా. లోపల వేఁడియొక్క దానిచుట్టుప్రక్కలకు ప్రసరింపఁజేయు లోహసాధనము (రేడియేటర్.)

ఉష్ణవాహిక. పా. (కండక్టరు.)

ఉష్ణవాహకగుణము. పా. (కండక్టివిటి ఆఫ్ హీట్.)

ఉష్ణహరణశక్తి. పా. (థెర్మల్ కెపాసిటీ)

ఉష్ణాధిక్యత. పా. తాపకాతిశయము.

ఉష్ణాభిఘాతజన్యజ్వరము. పా. (ఫీవర్ హీట్.)

ఉష్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణయొక్క తంతువుల వలనఁ బుట్టు స్వరమున కాక్రియభూతమైన యొకానొకక్రియ: చూ, స్వరము. 2.

ఉష్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యవాగువు, కాఁపుడు గంజి: చూ, వారుపుడు.

ఉష్ణిక్కు. అం. ఛందస్సులు ఇరువదియాఱింటిలో నేడవఛందస్సు: చూ, ఛందస్సులు.

ఉష్ణీషము. సం. వి. అ. న. 1. తలపాగ: చూ, పాగ. 2; 2. కిరీటము. భార. విరా. 4, ఆ. 194: చూ, సీసకము 1.

ఉష్ణుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. శరీరము దాఁచేని బంటు, సూత్రామఁడు: చూ, భటుఁడు. 1; 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఉష్ణోగ్రత. పా. శీతోష్ణపరిమాణము. (టెంపరేచర్.)

ఉష్ణోగ్రతప్రదర్శిని. పా. (థెర్మోగ్రాఫ్.)

ఉష్ణోదకస్రోతస్సు. పా. తప్తఝరి. వేఁడినీటి బుగ్గ (గేసెర్.)

ఉష్ణోపగమము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము: చూ, మాసద్వయము.

ఉష్మరశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, ఉష్ణరశ్మి.

ఉసతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెట్లున తేనెపెట్టెడు నల్లచీమ, ఉపజిహ్వాక: చూ, పిపీలిక.

ఉసి. దే. వి. 1. (ఱొక్క) కవియుట. "ఱొక్కను ఉసికొలిపిరి, వానికాలు కఱచినది."; 2. చూర్ణము, రూ- నుసి. "ద్వి. విఱిగిన గొడుగును నుసిరాలుకోల." హరిశ్చ. 2, ఆ: చూ, నుసుము; 3. అవకాశము, ఎడము: చూ, సందు. 6.

ఉసికొను దే. అ. క్రి. (ఱొక్క) కవియు. (ప్రే. ఉసికొలుపు.) య. 2, ఆ. 8.

ఉసితము. సం. వి. అ. న. వారివారులచేతఁ గట్టఁబడినది.

ఉసివెూన. అం. మల్లశాస్త్రమునందలి మోనలు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, మోనలు (దీనినే ప్రచారములందురు)

ఉసిరికకాయ. ద్వి. వి. ఆమలకము: చూ, రూ- ఉసిరికాయ. (శాంతి-శైత్య; త్రిదోషములను, రక్తపైత్యములను ప్రమేహములను నివారించును.) (అర-సెల్లికాక్కాయ్.)

ఉసిరికాయ. ద్వి. వి: చూ, రూ-ఉసిరికకాయ (చూ, శ్రీఫలి *.)

ఉసిళ్ళు. దే. వి. బ. రెక్కచెదలు : చూ, ఇసుళ్ళు.

ఉసీరము. అం దర్భలు పదింటిలో నొకటి: చూ, దర్భలు.

ఉసుక. దే. వి. ఇసుక. "ద్వి. ఉసుక వంటకము గా నుడికింపవచ్చు." హరిశ్చ 2, ఆ. 1317: చూ, సికత. 4.

ఉసుతుఁడు. సం. వి. అ పుం వారివారుల కొడుకు.

ఉసుము. దే. స. క్రి. 1. ఉతుకు: చూ, పులుము. 4; 2 తడిపోవనొత్తు, తుడుచు. "క. బిసరుహారజమునఁ బైకంౘుదుసిమిన దగదగ వెలుంగు మదురాజుక్రియన్." పాండు. 3, ఆ. 196: చూ, ప్రాము. 4.

ఉసురసురు. దే. వి. తాపమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. రూ- ఉస్సురస్సురు. రుక్మి. 2, ఆ. 120: చూ, హాహా.

ఉసురు. దే. వి.—పై.— రూ-ఉస్సురు. "స్త్రీ సంపెంగ పొదరింటి, చక్కఁగొరంటఁ గాంచి యుసురంచుమగుడ నోరూరునవియు." పా 3, ఆ. 51. (రూ-ఉసూరు.)

ఉసులు. పై. వి. 1. ఆయువు. "ఉసులులేని తిత్తి యిగుమంత యూఁదనే, పంచలోహములను భస్మవాడని । పెద్దలుగుటుమన్నఁ బెనుమంట లెగయవా, విశ్వ......వేమ." వేమన. 548: చూ, ప్రాణము. 6; 2. ఆయుస్సు, జీవితకాలము: చూ, వయస్సు.

ఉసులు. దే. వి. 1. ఆనందము: చూ, సంతోషము; విణ. 2 సౌఖ్యకరము: చూ, వసతి.2.

ఉసుళ్ళు. దే. వి. బ. చూ, ఉసిళ్ళు.

ఉసూదితము. సం వి. అ. న వారివారులచేతఁ జక్కఁగాఁ జెప్పఁబడ్డది.

ఉసూరు. దే. వి: చూ, రూ- ఉసురు. "చ. సుదతియు విన్నదైకడు నుసూరని మోవది వాఁచియుండఁగా." రస. 2, గుచ్ఛము. 89.

ఉసేవకుఁడు. సం. వి అ. పుం. వారివారుల సేవించువాఁడు. (మఱియు ఉసోదరుఁడు, ఉసోదరి, ఉసౌందర్యము ఇత్యాదులూహ్యంబులు)

ఉసైంధవము సం. వి. అ. పుం. రాజుగుఱ్ఱము చూ, హయము.

ఉసృష్టము. సం. వి. అ న. వారివారులచేత సృజింపఁబడ్డది.

ఉస్రి. సం. వి. అ స్త్రీ. 1 ఆవు: చూ, ధేనువు, 2. ఎలుకజీడి * చూ, భల్లాతకి.

ఉస్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు: చూ వృషభము. 1; 2. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1

ఉస్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీటియావు: చూ, ధేనువు. (రూ-ఉస్త్రిక)

ఉస్త్రిక. సం. వి అ. స్త్రీ.—పై.—

ఉస్సు. దే. వి: చూ, రూ- ఉసురు.

ఉస్సురస్సురు దే. వి. (ఉస్సురు + అస్సురు.) —పై.— పర. 8, ఆ. 149. (రూ- ఉసురసురు.)

ఉస్సురు. దే. వి: చూ, నిట్టూర్పు —పై.— అని. 1, ఆ. 88.

ఉస్సురస్సురను. దే. వి. తాపమునందగు ధ్వన్యనుకరణ క్రియ: చూ, ఆపసోపాలుపడు.

ఉస్తె. దే. వి. వికీరణము, ఉచ్చింత * చూ, ఖండ. 5

ఉస్తెకాయ. దే. వి: చూ, ఉచ్చింతకాయ (అరతూదున్లై; కాంతి:— తేనె; ఉస్తెపండు చంటిపిల్లలదగ్గులను హరించును.)

ఉస్తెవరుగు. దే. వి: చూ, ఉచ్చింతవరుగు.

ఉహుహూ. దే. వి. (ఉహూ + ఉహూ.) శీతబాధయందగు ధ్వన్యనుకరణము "క. అహములు సన్నములయ్యెను...... బహుశీతోన్వేతంబై, యుహుహూయని వడఁకెలోక మూర్వినాథా." భాగ. 10, స్క. పూ. 800: చూ, హూహూ.

ఉహ్హూ. దే. వి. 1. నిప్పునూఁదుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. ఉహ్హూనిహోమాగ్ని నూఁద." పాండు. 3, ఆ. 12: చూ, హూహూ, 2 ఊర్పుబుచ్చుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. అడుగులఁబుప్పొడులంటి చుట్టినెడిచో నుహ్హూనికడు వెచ్చనూర్చి యూర్చి." కవిక. 3. ఆ. 92: చూ, హూహూ

ఉళక్కి. దే విణ. ఏమియులేనిది చూ, శూన్యము. 1. (రూ-హుళక్కి.)

ఉళ్లక్కి. దే. విణ. రూ—పై.— (రూ-హుళ్లక్కి.) "నీకును నాకునుగూడ నుళ్ళక్కి. (పిల్లలు పప్పుబెల్లములు లోనగునవి తినఁపిడనతఱుచువాడుదురు.)

ఉళ్ళాకు. దే. వి. (ఉలి + ఆకు): చూ, రూ-ఉల్లాకు. "ఉల్లాకుచీటి." (ధాన్యము పోయుపాఁతఱలయందును, గాదెలయందును ధాన్యముయొక్క పరిమాణాదులను వ్రాసి అందుంచుదురు.)

ఊ.

ఊ. సంస్కృత, ప్రాకృత, తెనుఁగు, ఆంధ్రభాషల వర్ణంబులందలి యచ్చులలోని ఆఱవ యక్కరము. సం వి. ఊ. పుం. 1. చంద మామ: చూ, చంద్రుఁడు; 2. మనుజుఁడు: చూ, మనుష్యుఁడు; 3 రాచబిడ్డ: చూ, రాచకొమరుఁడు; 4. కంఠము: చూ, మెడ; 5. దేవుఁడు: చూ, వేలుపు; 6. ఇంటి ముంగిలి, ప్రాంగణము: చూ, ముంగిలి. 2; 7 సాటి: చూ, సమానము; 8. నిండుకుండ: చూ, భాండము. 3; 9. ఆపణికుఁడు: చూ, వణిజుఁడు; 10. ఏలుబడి: చూ, రక్షణము; 11. కావలివాఁడు: చూ, రక్షకుఁడు; 12 నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 13. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 14 ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; ఊ. స్త్రీ. 15 పోలిక: చూ, సమానము, అవ్య. 16 వాక్యము మొదలుపెట్టుట చూ, వాఙ్ముఖము; 17 రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 18. ఏలుబడి చూ, రక్షణము; 19. కనికరము, కృపార్థకము: చూ, దయ; దే. వి. (1) ఊవర్ణము: ఊకారము; పా. (2) ఓష్ఠ్యము లేడింటిలో నొకటి: చూ, ఓష్ఠ్యములు. (ఓష్ఠ్యములు.— ఉ, ఊ, ప, ఫ, బ, భ, మ.)

ఊఁ. వై. అవ్య. 1.=హుమ్. ప్రశ్నార్థకము, కథలుమొదలగునవి వినునప్పుడు ఊఁ ఊఁ అని విందురు. (చూ, ఉ 8): చూ, ప్రశ్నము; 2. అంగీకారమును దెలుపును: చూ, సమ్మతి 1; 3. సంశయమును దెలుపును: చూ, సంశయము; 4. నిశ్చయమును దెలుపును: చూ, సత్యము.1, 5. ఉద్దేశింపఁబడినదానిని దెలుపును: చూ,

యోచన; 6. స్మరణమందు వర్తించును: చూ, స్మృతి 1.

ఊహ్. సం. అవ్య. 1. కోపపుఁబలుకు: చూ, పరుషము; 2. వేఁడికొనుట: చూ, యాచన; 3. దూఱుట: చూ, నింద. 1; 4 పోటి, పంతము: చూ, స్పర్థ; 5. ప్రశ్నార్థకము: చూ, ప్రశ్నము.

ఊఁక దే. వి. 1. ఊఁగులాట. "వ. మకరపతాకుఁడాకకును మామిడిమోకకుఁ జందురుకాఁకకుఁ, బికముల కేఁకకున్ సిరులఁ జేర్చిన యామనియూఁచు నూఁకకున్, జకితమృగాక్షి యోర్వనికఁ జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా." రుక్మాం. 3, ఆ. 154: చూ, ఆందోళనము.1; 2. రూ-ఉముక: చూ, తుషము; (వడ్లయూఁకలో గొంతనత్రజనియు, స్ఫురత్వంచామ్లజనిదము గలవు. కావున నిదియు నెరువుగా నుపయోగించును చీకుట యాలస్యమగుటచేఁ త్వరలోఁ బనిచేయదు. పెండలము మొదలగు దుంపసస్యములను పైరుచేయుచోట్ల దీనిని వేసినయెడల గుల్లబారి దుంపలు పెద్దవగును. ఊఁక కుళ్ళునపుడు కొన్ని యమ్లములు జనించుటచేఁ జౌటినేలలకు వేసినయెడలఁ గొంత వఱకు చౌడుతగ్గును.)

ఊఁకదంపు ద్వ. వి. 1. ఉపయోగములేనిసంభాషణము. "ఊఁకదంపుపనులేల" (గోదావరీమండలమున వాడుక.): ఊఁకపోల్లు; 2. సారము లేని ఊఁకనుదంచుట: ఊఁకపోల్లు.

ఊఁకపోల్లు. ద్వ వి.—వై.— "ఊఁక పోల్లు మాటలేల." (వా.)

ఊఁకర. వై. వి.= హుంకారః ఊఁకొట్టుట. "సీ. ఊఁకరలిచ్చునా యుయ్యాలఁజేరిన నడుమెత్తివైచు ముందలయునెత్తు." ద్వా. 8, ఆ: చూ, హుంకారము.

ఊఁకించు. దే. అ. క్రి. రూ- ఉంకించు: చూ, యత్నించు.

ఊఁకు దే. వి. 1. పూనిక. "ఉ. తాఁకి భుజావిజృంభణము దర్పము నేర్పును నేర్పడంగ నో, కూఁకున వేయుచేతుల మహోగ్రశరావళి పింజపింజతోఁ, దాఁకఁగ నేసినన్." భాగ. 10, స్కం. ఉ. 486: చూ, యత్నము; అ. క్రి 2. పూను. "వ. ఉరవడి నుప్పరంబెగయ నూఁకు మదీయ పదాగ్ర ఘట్టన, స్ఫురణము సైఁపలేక వడిభూమి దిగంబడు." రా. సుం. కాం. 8: చూ, యత్నించు.

ఊఁకువ. దే. వి. పూనిక. "వ. రథంబుఁగూడ సరిదండంగాకయనుచు నొకూఁకువం గదల" రామా. 5, ఆ. 7: చూ, యత్నము.

ఊఁకువగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁకువ + అగు.) పూను. "చ. ఒకనిమేషమాత్రమం,బుడుగ హిరణ్యనాభ తగనూఁకువగమ్ము." రా. సుం, కాం. 26: చూ, యత్నించు.

ఊఁకొట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఊఁ ఊఁ అని వృత్తాంతము విను,ఆకర్ణించు: చూ, విను. 2

ఊఁకొట్టుట ద్వ. వి. ఊ, ఊఁ, అ, ఊఁకర: చూ, హుంకారము.

ఊఁకొను. ద్వ. స. క్రి: చూ, ఊఁకొట్టు. "క. ఆఁకొన్న మృత్యువోయనఁ, గ్రాఁకిన లయకాలరుద్రఫాలానలమో, యూఁకొనఁ దడవయ్యెడునది, సోఁకినచో నెల్ల గాలఁజోరనిచ్చెద మే." ఉ. హరి. 3, ఆ. 138; కాశీ.7, ఆ. 178; భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 94.

ఊఁగాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగి + ఆడు) ఆందోళించు. రూ- ఊఁగులాడు, ఊవాడు. "వన్నెలాఁడి పెత్తనము సాయింపు పైనూఁగాడఁగా." క్షేత్రయ: చూ, వ్రేలాడు. (దోఁగియాడు దోఁగాడు, పాఱియాఁడు పాఱాడు, వ్రేలియాడు వ్రేలాడు అని మహా

కివి ప్రయోగములు గానఁబడుచున్నవి. ఇట్టి క్రియలందు స్వార్థమున ఆఁడు.) "ఊఁగాడమ్మా ఊఁగాడు, ఊఁగెడుతల్లీ ఊఁగాడు." (వాడుక.)

ఊఁగు. దే. అ. క్రి 1.—పై.— భాగ. అర. 4, ఆ. 188; 2. చలించు: చూ, చలించు. (రూ-ఊఁవు.)

ఊఁగుదల పా. (ఆస్కిలేషన్.)

ఊఁగులాట. దే.వి. ఊఁగులాడుట: ఉరియాట, ఊఁక, ఊఁగులాట; (సం. ప): —ఆందోళనము.

ఊఁగులాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగులు + ఆడు.) చూ, రూ-ఊఁగాడు.

ఊఁచ. దే వి. 1. జొన్న లోనగువాని కంకి కాడ, ఈచ: చూ, కణిశవృంతము; 2. అరఁటిబొందె నడుమనుండు తెల్లని పదార్థము: చూ, దూట; 3. కంటకాదిభాగము, కంప. "గీ. విసరి యొక యూఁచగొని వేయ వెంట వెంట, నదియ యొక్క మహాస్త్రమైకదియ." రామా. 5, ఆ. 68. చూ, ముండ్లమబ్బు. (చూ, ప్రాచీనము. 1.)

ఊఁచచేతులవాఁడు. ద్వ వి ఈచచేతులవాఁడు: చూ, కోణి.

ఊఁచపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కృశించు. "చ. పారలఁ బెనంగి యూఁచపడిపోవుట లింతియకాక ధాత్రిపై, నరఁటులుపిల్ల పిల్లతరమైనను సామ్యముఁ బొందనేర్చునే." భామ. 2, ఆ: చూ, సాటుసాటపోవు; 2. ఊఁచపట్టు, ఊఁచవలె అగు. "చ. పారలఁ బెనంగి యూఁచపడిపోవుట." భామ 2, ఆ: ఊఁచపోవు.

ఊఁచపోవు. దే. అ క్రి -పై- "ఊఁచపోయిన పిఱుఁదు దుటుబొట్టు." భల్లా. 4, ఆ. (పిఱుఁదుదు ఉమటు అనిఛేదము.)

ఊఁచబియ్యము. దే వి. చిక్కఁగా ముదురని జొన్నలు లోనగువాని ధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

ఊఁచముట్టు దే క్రి. విశే. నిశ్శేషము, అన్నియు. "గీ. శత్రువరుల గెలిచెదనంటివొక్క రుఁడు దక్క, కుండ నీతమ్ములగుజ్జుల నూఁచముట్టు, గొనియె నేవిధి యోగతిఁ జనుదుఁ జెపుమ." భాగ. కల్యా. 1, ఆ. 28: "గీ ఉద్ద విడిన పసుల నూఁచముట్టుగఁ దెత్తు." భాగ. విరా 3, ఆ. 121: చూ, సర్వము.

ఊఁచముట్టుగాఁగొట్టు. ద్వ స. క్రి నిశ్శేషముగాఁగొట్టు: చూ, కనుపుఁగొట్టు.

ఊఁచు దే. ప్రే. ఊఁగఁజేయు; భాగ. అర. 4, 188: ఊఁపు.

ఊఁటు. దే. స క్రి. నొవ్వనాటు "సీ. చేరి సమ్మెటలను జేయుకోలలవ్రేసి యంకుశంబుల నూఁటియుతిరయన." భాగ. భీష్మ. 3, ఆ. 234. "సీ పులిపులిగాఁగ బెబ్బులిపిండు నొక నాడు చెదరఁగానూఁటె నాచేతి యూఁటె." రామా. 2, ఆ. 24. (ఇట్లుదాదిగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానఁబడుచున్నదిగాని యిట్టిద యని నిర్ధారణచేయుటకుఁ దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

ఊఁత. దే. వి. 1. పైక్రిందులు బయలుగావిడిచి యడుగునుంచి మీఁదికి వాటముగా గంపవలె చువ్వలతోనల్లిన మత్స్యగ్రహణసాధన విశేషము. "ఊఁతనీరు చెలఁదినేఁత." ఆము. 6, ఆ. 62: చూ, వల. 1; 2. అవలంబము. "ఉ. లేఁతలలోన నెల్లఁ గడులేఁత కృతాంతుని సమ్ముఖంబుదా, ఱోఁతలకెల్లఁ బుట్టినిలు ఱోషముకందువ మృత్యుమూర్తి పై, నూఁత సమస్తదోషములు నుండెడు నిక్కకడంగి యొప్పుడుం, జేఁతికిఁ జేఁదు దుష్టమిది చిత్తజుమాయ తలంచిమాడఁగన్." శివ, ఉ. 2, ఆ: చూ, ప్రాపు 2.

ఊఁతకొను. దే. స. క్రి. అవలంబించు, ఊఁదు. "ఉ. కానని వానినూఁతగొని కానని వాఁడు విశిష్ట వస్తువుల్, గానని భంగి." భాగ. 7, స. ౦. 182: చూ. ప్రాపుగొను

ఊఁతకోల. ద్వ. వి. ఊఁతగాఁ బట్టుకొను కఱ్ఱ, అనుకఱ్ఱ: చూ, పట్టుఁగొమ్మ

ఊఁతపదము. మి. వి. వాక్యభూషణము; ఇదా నీమ్.

ఊఁతము దే. వి. ఆశ్రయము, పట్టు. "సీ. తన చేతినిడుద యూఁతపుఁగోల యందిచ్చి, మెల్ల మెల్లనె కొంత మెలఁగఁజేయు. సా. 3, ఆ. 259: చూ, ప్రాపు. 2.

ఊఁతాపాటీలేదు వా. ఊతయును పాటియును లేదు. (ఎట్టిమాటను సరకుచేయరని భావము) "నామాట అనిన ఊఁతాపాటీలేదు"

ఊఁతు. దే. వి. 1. చేఁపలఁ బట్టువల, ఊఁత: చూ, వల. 1.

ఊఁతును. వా. ఉమియుదును

ఊఁద. దే వి. 1. ఈర్ష్య: చూ, నూడు. 1; 2. ఉలుపడ: చూ, శోఫ.

ఊఁదబొడ్డు. దే. వి. ఉబుకుడు బొడ్డు. "సీ. బొక్కిలో ముక్కను నూఁదబొడ్డును మిడి పండ్లు తెల్లనోరును బాఁచిబేలు మొగము." భల్లా. 4, ఆ: చూ, తుండి.

ఊఁదర. దే. వి (కాయలు పండుటకును, ఎలుకలు లోనగునవి చచ్చుటకును వేసెడు) పొగ: చూ, పొగ.

ఊఁదరఁగొట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఊపిరియాడకుండు నట్లు ప్రహరించు. "వాఁడు నన్ను ఊఁదరఁ గొట్టుచున్నాఁడు" (వా.)

ఊఁదరపెట్టు. దే. స. క్రి. (పొగవేసి జంతువులను) తపింపఁజేయు

ఊఁదు. దే. వి. 1. ఉలుపడ: చూ, శోఫ; 2. చేఁపలఁబట్టు యూఁత "క. కొరవన నూఁదుల నెత్తిలఁ, గరముల మత్స్యములఁ బట్టి." భార. శాం. 3, ఆ. 193: చూ, వల. 1; అ. క్రి. 3: చూ, వాఁచు; స. క్రి. 4 శంఖము లోనగువాని నూఁదు: చూ, పట్టు 27; 5 నిప్పు మొదలగువాని నూఁదు "ఆమె ఉఫ్ ఉఫ్ అని ఊఁదుచున్నది."; 6. ఆశ్రయించు, పట్టు. "క. ఉరగ పతి తలలవలనను, తరజవమున నసురులూఁది తత్పుచ్ఛము ని,ర్జరులూఁది మహోమ, త్సరమునవడిఁ ద్రిచ్చి త్రిచ్చి జవమఱియున్నన్." భార. ఆది 2, ఆ. 18; ఆము. 5, ఆ. 117; 7. ఉంచు. "పీనులఁ గప్పగమూఁది." కళా. 6, ఆ. 252, చూ, పెట్టు. 15; 8. అదుము. "గీ శంక గుండు చిఱుగనివుసఁ, గాంతిమోము చెన్ను వింతగాఁ వింపంగ, నుంగుటమున నల్ల నూఁదుట యును." నిర్వ. 4, ఆ. 92; కాశీ. 3, ఆ. 12; 9. నొక్కు. "అని యూఁదిచెప్పి." భాగ. అను. 1, ఆ 69: చూ, పినుకు. 1, 10. (చేఁపలను) ఊఁతతోఁబట్టు; భార. శాం. 3, ఆ. 193.

ఊఁదుఁగొ్రవి. దే. వి (ఊఁదు + క్రొవి.) అగ సాలెవాఁడు కుంపటి యూఁదెడుగొట్టము. "మ ప్రతిసూర్యుండను శమ్మటంబు మఘవ ద్బాణాసనుల్ కాఁబొరోఁ, హితమున్ పేరిటి యూఁదుఁగొ్రవి చపలోపేతాంత రాంభోద సం, తతియున్ మచ్చులసంచి కావిరసనిద్దాటీ కముల్ గన్పడన్, జలసొన్నారి తెలుఁగునన్ దనరె వర్షావేళ మిన్నంగడిన్," చంద్రా. 4, ఆ. 17: చూ, గొట్టము.

ఊఁదుమెకము. ద్వ. వి. పంది: చూ, సూకరము.

ఊఁదువత్తి. ద్వ వి, వత్తిధూపము: చూ, సాంబ్రాణివత్తి.

ఊఁదువెండి. దే. వి. శుద్ధమైన వెండి: చూ, లోహము. 1.

ఊఁపు దే. వి. 1. ఊఁచుట; 2 ఊఁగఁజేయు. "శా. భూమీచక్రముపూని యెట్లు తలఁపూఁపుక బన్నగస్వామి." నై. 5, ఆ. 137 చూ, ఊఁచు.

ఊఁపురము. దే. వి. మూఁపురము. (ఇట్లు అజాదిగా కొన్ని పుస్తకములందు వ్రాయఁబడియున్నది. దీనికిఁ బ్రయోగము చిక్కనది కాదు.) చూ, స్కంధము. 1.

ఊకసబొడ్డు. దే. వి. ఒకానొక మందుఆకుచెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఊకబంతి. దే. వి. ఒకరకము బంతి *: చూ, బంతి 4.

ఊకారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఊ (1).

ఊకృతము. సం. వి. అ. న. ఊఁకొట్టుట: చూ, హుంకారము.

ఊకేశము. సం. వి. అ. పుం ఆకాశము: చూ, మిన్ను.

ఊకేళి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శివుని విలాసము. (ఇట్లు ఊకోపము, ఊకోశలము ఇత్యాదులూహ్యంబులు)

ఊచు. దే అ. క్రి. (వ్యాధిచేత తల వెండ్రుకలు) ఊడు: చూ, రాలు.

ఊట. దే. వి. 1. ఊరెడినీరు: చూ, సెలయూట; 2. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 3. ఎముకలలోని క్రొవ్వు. "ఎముకయూట చవిగనియానుచు." భార స్త్రీ. 2, ఆ.9: చూ, మూలుగ; 4. ఊరుఁగాయరసము. "మామిడికాయల ఊరుఁగాయ ఊట."; పా. 5. గ్రంథిజనిత స్రావము, గ్రంథులలో ఊరు రసము, అంతరోత్సర్జన. (సెక్రీషన్.)

ఊటవడ్లు. దే. వి. ఒకరకము వడ్లు. (అప్ర.) చూ, ధాన్యము.

ఊటబుడ్డిచెక్క. ద్వ. వి. కట్టడమునకుఁ దగిన యొకరకము మ్రాను: చూ, వృక్షము.

ఊటమెకము. ద్వ. వి. పంది: చూ, సూకరము.

ఊటాడు. దే. అ. క్రి (ఊట + ఆడు.) 1. చలించు. "మ. కలఁగెం దోయధి సప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం, చలతం బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్రమల్లాడె." నిర్వ. 5, ఆ. 56; భార. విరా. 4, ఆ: చూ, చలించు; 2. తత్తఱపడు "వ. కోటపైఁగల తివుట నూటాడుము." పాండు. 3, ఆ. 89: చూ, సంభ్రమించు; 3. ఊఁగులాడు. కై. 8, ఆ. 78: చూ, వ్రేలాడు.

ఊటి. దే. వి. అడవిలోని యొకరకము చెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఊటించు. దే. స క్రి. మోసపుచ్చు: చూ, వంచించు.

ఊటు. దే. వి (వానచినుకులచేతఁగలిగిన) చెమ్మ: చూ, పదను. 2.

ఊడ దే. వి. మఱ్ఱిలోనగువాని కొమ్మలనుండి క్రిందికిదిగెడు వేరు: చూ, శిఫ. 1. (ఇవి వేళ్లవలెనే చెట్టునకాహారమందించును.)

ఊడనిఁబాడు. దే. అ. క్రి. 1. అపసరిల్లు, తొలఁగు. "క. అక్కాంతామణి నెచ్చెలు, లొక్కొకపని పేరుచెప్పి యూడనిఁబాడక." కవిక. 3, ఆ: చూ, విరియు 5; 2. పాయు. "క ఒకనాడు రాత్రి పడుపడు, కటుఁజెప్ప కయిల్లువెడలి గాఢ తరతమో, నికరము తనతగులోడుగ, నొక్కరుఁడుఁ జేరడవిలోని నూడనిఁబాడెన్." పాండు. 3, ఆ. 49: చూ, పఱుగెత్తు.

ఊడి. దే. వి. ఒకరకము కూరాకు.

ఊడిగపుకత్తె. ద్వ. వి కొలువుఁగొన్న దాసి,ఇంటిపాప: చూ, పరిచారిక.

ఊడిగము. దే. వి. రూ- ఉడిగము, పరిచర్య, సేవ. "ఆ. ఊడిగంబుఁజేసి యోదార్చి గురు

వును." వేమన. 556; య. 1, ఆ. 98: చూ, శుశ్రూష.

ఊడిగీఁడు. దే. వి. (ఊడిగము + ఈఁడు.) పరిచారకుఁడు. "గీ. దొరలు పెగ్గడలు మన్నీలు బిరుదులాజ్ఞ, లూడిగీలును బోగపుఁజేడియలును." అచ్చ. అ, కాం. 5: చూ, సేవకుఁడు 1.

ఊడిత. దే. వి. (సాలెవాఁడు పడుగు చేయునప్పుడు పడుగు వ్రేలకుండఁ గ్రింద నూఁతగా నిలువున నిలిపెడు) కొయ్య "సీ. పరిపరియచ్చులు పతికుండయూడిత చీడుదబ్బలుదండె నాడెక్రోవి." హంస. 2, ఆ. 11: చూ, కొయ్య. 3.

ఊడియము. దే. వి: చూ, రూ-ఊడిగము.

ఊడు, దే.అ. క్రి. 1. గళితమగు. "ఉ. పం, డ్లూడఁగ వ్రేసి ద్రొబ్బుఁడని యుగ్రతఁబల్కి-సఁగాంతలందఱుఞ్." వీర. 2, ఆ. 287; హంస. 2, ఆ. 34: చూ, రాలు; 2. వదలు, వీడు. "క. పెరిగిన త్రివిక్రమేశ్వరు,చరణతులాకోటి యతఁడు సంహృత దేహ,స్మరణుఁడగు నప్పుడూడిన, కరణింబురికోట యొప్పుఁగ సకమయంబై." పాండు. 1, ఆ. 105: చూ, వీడుకొను; 3. జాఱు. "గీ. తెల్లమచ్చేతో నొక పోతుపిల్ల యూడిపడ." భో. 4, ఆ. 181: చూ, సళ్ళు. 2; 4. కాఱు. "చక్కెరల పాసకమూడెడు కావిమోవి." రసి. 4, ఆ. 14: చూ, స్రవించు; 5. ఖండితమగు, తెగు. "అప్పిసాళిపై నతికిచలంబుమీఱఁ దలయూడఁగ మొత్తెను." అచ్చ. సుం, కాం. 115: చూ, ఛేదిల్లు. 2; 6. పాఱు. "ఎ, గీ. చాల సుడివడి దనుజుఁడాఖిల రాద్రి,భంగిఁ బదివిడ్లుసెత్తి యప్పతివిభుని, నూడుకొనఁజేసి తిరిగి వేఁకొక్కదిక్కు, తెరువుగా నూడఁజూచిన సురుఁగనీక." రా. అర 2, ఆ. 126: చూ, పరుగెత్తు; 7. (మర్యాద) పోవు. "నీగొప్ప ఊడినది."; 8. (ఉద్యోగము) పోవు "నీఉద్యోగము ఊడినది."; 9. (పండు) రాలు. "చెట్టుపండు ఊడినది."; 10. వస్తువాహనాదులు) నశించు. "నీవస్త్రైర్యాస ఊడినవి." "ఊడఁగొట్టిన మంచెముకోడువలె నైతిని" 11. (వెనుకకు పెట్టుకొనిన గోచీకొంగు)వీడు. "గోచీకొంగు ఊడినది."; 12. (ద్రవ్యము) నష్టమగు. "ఉన్నడబ్బుఅంతయు జూజెములో ఊడినది."; 13. (బిడ్డ) పుట్టు. "వాఁడు తల్లిగర్భమునుండి ఊడిపడినదిమొదలు సుఖము నెఱుఁగుచుండెను. (ఇత్యాదులువ్యాంబులు.)

ఊడుకొను దే అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను, నాటు. "ఊడుకొనఁగ నైవుఁడుర్విధ్రముల" లక్ష్మి. 4, ఆ. 178; హరి. ఉ. 9, ఆ. 231. రా. అర. 2, ఆ 126: చూ, మొలవేయు.

ఊడుగు. దే వి. అంకోలము * (కన్న-అంకోలె; అర-అళింజి, అంకోలం, అలికోవం; ఆం- సేజ్ లీవ్డ అలన్గియమ్, అలన్జియమ్ డికాపిటేలమ్.) (దీనివేరు చెక్కచూర్ణము 50 గ్రెయినులు మోతాదు యిచ్చిన మంచి వమనౌషధము. కుష్ఠు సవాయి మొదలగు వ్యాధులమీఁద పనిచేయును. కాంతి — కరక్కయ.): చూ, మహాయమళపత్రిక. (చూ,అంకోల బీజన్యాయము)

ఊడుచు. దే. స. క్రి. 1. రూ- ఊడ్చు: చూ, సమ్మార్జించు; 2. నాఱులోనగు వానిగ్రుచ్చు: చూ, నాఱునాటు. (రూ-ఊడ్చు.)

ఊడుపు దే. వి. 1. ఊపిరి: చూ, శ్వాసము; 2. ఆకుచెప్పు చూ, పాదుక; 3. రూ-ఊడ్పు. ఈడుపు: చూ, సమ్మార్జనము; 4.నాఱులోనగువాని గ్రుచ్చుట. రూ- ఊడ్పు: చూ, నాఱునాటుట,

ఊడుపుమడి. ద్వ వి. కేదారము: చూ, భూమి. 1.
ఊడెము. దే. వి. రూ - ఊడియము: చూ, కుకూ్రివ.
ఊడ్చు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఊడుచు.
ఊడ్పు దే వి చూ, రూ-ఊడుపు.
ఊఢ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లాము: చూ, భార్య; విణ.2. పెండ్లాడినది: చూ, ఉదూఢము
ఊఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడ్డది: చూ, ప్రాప్తము. 1
ఊఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 మూఢుఁడు: చూ, మూర్ఖుఁడు; 2 పెండ్లియయినవాఁడు, ఉదూఢుఁడు: చూ, వివాహితుఁడు.
ఊతకట్టె. ద్వ. వి. ఆనుగుకట్టె. "ఆ. ఊతకట్టఁ బట్టి యురిదిగాఁ బోవచ్చు" వేమన. 557.
ఊతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుట్టఁబడినది (వస్త్రాది): చూ, రూ-ఉతము.
ఊతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. కుట్టు: చూ, స్యూతి. 1; 2. కావలి: చూ, రక్షణము, 3. ఒకానొక దేవత: చూ, మహాలక్ష్మి. 3; 4. ఒకానొక ధ్వని: చూ, స్వరము. 2.
ఊతిభము. సం. వి. అ పుం. చకోరము: చూ, వెన్నెలపులుఁగు.
ఊదర. వై. వి.=ఉదారః. ఒకరకము గడ్డి: చూ, తృణము. 1.
ఊదరలు. వై. వి. బ ఒకరకము వడ్లు: చూ, ధాన్యము.
ఊదా. గ్రే. వి. (వైలెట్.) వన్నె భేదము: చూ, వర్ణము. 6.
ఊదాకిరణము. మి.పా. అతినీలలోహితకిరణము (అల్ట్రా వైలెట్ రే)
ఊదారంగు. ద్వ. వి: చూ, ఊదా.
ఊదాసిరా. ద్వ. వి. (వైలెట్ యింక్.) నల్లగ నుండు నొకరకము సిరా: చూ, సిరా.
ఊధము. సం. వి స్. న. (పాలచేత తడుపునది.) (ఆవు మొదలగువాని పాల) పొదుఁగు, ఆపీనము చూ, పొదుఁగు.
ఊధస్యము. సం వి అ. న. క్షీరము: చూ, పాలు. 1.
ఊనత్రయ నిర్ణయము. పా మృతదినమునకు పండ్రెండవ దివసంబున ఊనమాసిక మాసకృత్యము గాఁ జేయవలయుననియు, ఆదినమునఁ జేయుటకనుపపత్తి సంభవించిన ఇరువది దినములకుపైని పదిదినములలో శుద్ధిగల యొక్క చేసిదినంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ఆఱవ మాసమున ఇరువదిదినము మొదలు ఇరువదిరెండు దినములలోపల శుద్ధిగల యొక దినంబున ఊనషాణ్మాసికంబును, పండ్రెండవ మాసంబున ఇరువది దినములకుపైన నొకశుద్ధి యుక్తదినంబున ఊనాబ్దిక మాసికంబును జేయవలయును. కాలా. సప్త. 310.
ఊనత్రియ నిషిద్ధకాలము. పా. నందతిథులును, అమావాస్యయును,ఉభయపక్ష చతుర్దశీ తిథులును, శుక్ర శనివారంబులును, కృ-పూ-ష-పూ-షా-పూ-భా-మూ-ద్విపాత్త్రిపాన్నక్షత్రంబులును, చెప్పఁబోయ్యెడి త్రిపుష్కరగ దినంబులు నివి ఊనమాసికంబులకు నిషిద్ధంబులనియు, అనుపపత్తిచేత నిలిచియున్న మాసికము నా పైమాసికములోఁ జేర్చి చేయవచ్చుననియు ఊనత్రైపక్షికమాసికములట్లుఁ జేయఁగూడదని యును జెప్పఁబడెను. కాలా. సప్త. 311.
ఊనము సం. వి. అ. న. 1. ఒకలెక్కలో నొక లెక్క తీసివేయడము: చూ, రహితము; 2. (యుద్ధ) ప్రయత్నము: చూ, యత్నము; 3. అర: చూ, సగము; విణ. 4. కొంచెమైనది, తక్కువైనది: చూ, హీనము. 1; 5. కొంతయు.

ఊనషోడశము. పా. పదునాలింటికిఁ దక్కువ.

ఊనిక. దే. వి. 1. ఆశ్రయము: చూ, ప్రాపు. 2; 2. దిటవు, బలిమి: చూ, శక్తి. 1.

ఊను. దే. స. క్రి. 1. తాలుచు; భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 281: చూ, వహించు; 2. అవలంబించు. "తే. వాదిమాలిన పశుమార్గవర్తనంబు, నూనుటరిదియె యిదియేల యుగ్గడింప." హరి. ఉ. 8, ఆ. 108: చూ, ప్రాపుగొను; 3. పొందు. "క. హీనప్రజ్ఞుఁడకార్యము లైనవిచేసి తుదివగచు నతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడు వగ, నూనఁడుదురితిమనుపజితికోడకయునికిఁ." భార. శాం. 3, ఆ. 352: చూ, ప్రాపించు; 4 మోయు. "సీ. నవరత్నకలితభూవలయమొప్పించువైఖరి మణీఛత్రంబు భరతుఁడూన." హ వ. 1, ఆ 25: చూ, వహించు; 5. (తోలును) మత్తపఱచు: చూ, మత్తపఱచు.

ఊప. దే వి అడవిలోని చెట్లగుంపు (అప్ర.): చూ, వృక్షము.

ఊపిరి. దే. వి. 1. రూ-ఊర్పు. "తే. ఊపిరున్నంతవఱకును గాఁపురంబు." వేమన. 561, "తే. ఊపియున్నయపుడె యుపదేశమందుము" వేమన 562 చూ, శ్వాసము. (చూ, వాయువు.); 2. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు "ఊపిరి లోనికిలాగుచు." వేమన 560(చూ, వాయువు.)

ఊపిరికట్టు. ద్వ. వి. ఊపిరిపుచ్చనీక నొప్పించెడి రోగము: చూ, ఉబ్బసము.

ఊపిరితిత్తులు. పా. శ్వాసమండలము:— ఊపిరితిత్తులు రెండు, వాయునాళములు, ఊపిరితిత్తులతో సంబంధించిన రక్తనాళములు. మలినరక్తము ను దెచ్చి శుద్ధరక్తమును దీసికొనిపోవునవి; ఇంకను ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు జరుగుటకు వలయు కండరాదుల సంపత్తి; ఇవి అన్నియు శ్వాసమండలమునందలి విభాగములు. ముక్కుగుండ పీల్చినగాలి సప్తపథలోనికిఁబోయి, అచటనుండి స్వరపేటికను జొచ్చి, దానినుండి గాలిగొట్టమున ప్రవేశించును. ఈగాలిగొట్టము రెండుగాచీలి రెండు ఊపిరితిత్తులలో ప్రవేశించును, ఈగొట్టములు తిరిగి అసంఖ్యాకములగు కేశనాళములుగా చీలును. ఈ కేశనాళముల కొనలు చిన్నచిన్న సంచులవలె నుండును. శ్వాసకోశమును చెట్టురెమ్మ కంటియుండు పూగుత్తిగాఁగాని లేక ద్రాక్షపండ్ల గుత్తివంటి పండ్లగుత్తిగాఁగాని భావించుకొనిన దానిస్వరూపము బోధపడఁగలదు వాయునాళములయందలి లోపలి తడిచర్మమునీఁద రోమములవంటి దారములు గల కిణములుండును. ఈరోమములు యెప్పుడును బయటికి అనఁగా గొంతువైపునకు ఆడుచుండుటవలన అందులో యేర్పడిన శ్లేష్మము గొంతులోనికివచ్చి కూడుచుండును. అక్కడనుండి మనము దగ్గి ఉమ్మివేయుచుందుము. శ్వాసక్రియ రెండుభాగములు:—ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు; గాలిని విడుచుట, పీల్చుట. ప్రాణవాయువును పీల్చి, బొగ్గుపులుసు వాయువును విడుతుము అందులకు ఊపిరితిత్తులు యెప్పుడును కత్తిరితిత్తివలె సంకోచవ్యాకోచములఁ జెందుచుండును. నిమిషమునకు 18 సారులు మనము సాధారణముగా శ్వాసించుచుందుము. అనఁగా ఒక్కసారి శ్వాసించుటకు నాలుగు హృదయావర్తముల కాలము పట్టునని తెలియునది. మనము నెమ్మదిగా శ్వాసించునపుడు సుమారు 30 ఘనఅంగుళముల గాలిని పీల్చుదుము; అంతే పరిమాణము గల గాలిని విడుతుము. ఇఁకను ఊపిరితిత్తులలో 100 ఘన అంగుళల గాలి నిలువయుండును. దీనిని గూడ ప్రయాసవలన ప్రాణాయామ సమయమందు రేచింపఁ గల్గుదుము.

మనము యెంతరేచించినను యింకను 100 ఘన అం॥ల గాలి తిత్తులలో దాఁగియుండును. దీనిని యేవిధముననను మనము బహిష్కరింపలేము. గాలిని మనము ఎంతచక్కఁగా రేచింపఁగల్గుదుమో, అంత శ్వాసశక్తి మనకుగలదని చెప్పవచ్చును. (లంగ్సు.)

ఊపిరితీయుట పా. ఇందుకు చాల కండరశక్తి అవసరము. మధ్యతెర ముడుచుకొని వదును జెందును. అప్పుడు గర్భకుహరము నందలి యంగములన్నియు క్రిందికి ఒత్తఁబడును. అట్లు ఒత్తఁబడినప్పుడు పొట్టయొక్క ముందు భాగము ఉబ్బును. ప్రక్కయెముకలు, భుజము, ఉరపుటెముక అన్నియు పైకిలేచి తిత్తులు వ్యాకోచముఁ జెందును. (చెట్లు జంతువుల వలె ఊపిరిపీల్చును. ఆకులే వాని ఊపిరితిత్తులు.): (చూ, ఆకు. 2.)

ఊపిరిధ్వనులు. పా ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు జరుగునప్పుడు ధ్వనులు గల్గును. వానిని మనము రొమ్ముమీఁద చెవిపెట్టి వినవచ్చును. ఈధ్వనుల స్వరూపమునుబట్టి శ్వాసమండలారోగ్యమును వైద్యులు (స్తెతెస్కోప్.) హృదయశోధినిగుండ నిర్ణయింపఁ గలుగుదురు. శ్వాసక్రియను నడుపు నాడీగ్రంథి (శ్వాసనాడీగ్రంథి) వెన్నెపాములో నుండును. రక్తము మాలిన్యముఁ జెందినప్పుడు ఈగ్రంథి చుఱుకుఁ జెందును. హృదయగ్రంథిఁ గూడ నప్పుడే చుఱుకుఁ జెంది, రక్తనిర్మలినీకరణము నకుఁ బూనుకొనును. రక్తము శుద్ధిగానుండి బహిష్కారపదార్థములు తక్కువగా నున్నప్పుడు ఈగ్రంథులు స్వస్థతఁ జెందును. దేహపరిశ్రమకాలమందు యివి చుఱుకుగా నుండుట యవసరము. నిద్రాకాలమందు ప్రాణవాయువు నెమ్మదిగా స్వీకరింపఁబడుటచే శ్వాసఉద్రేకముగా నాడనవసరముండదు

ఊపిరివిడుచుటకు పా. ఇందుకు కండరశక్తి అంతగా అవసరములేదు. వ్యాకోచముఁ జెందిన భాగములన్నియు తమంతట తామే యథాస్థితిఁ జెందుటచేత, తిత్తులుగూడ తను మొదటి స్థితికివచ్చి నిశ్వాసము జరుగును. కాని తుమ్మినప్పుడును దగ్గునప్పుడును గర్భకండరములు చేఁదుకొని, మధ్యతెరను పైకినెత్తి ప్రక్కయెముకలను క్రిందికి లాగుటచేత బలముగా నిశ్వాసముజరుగును నిట్టూర్పుఁ గూడ నిట్టిదే శ్వాసక్రియ జరుగుటకు గర్భకుహరకండరములు పనిచేయవలసి యుండును గాన వాని నాటంకపఱచునట్టి బిగుతు పటకాలు మెండైన నడికట్లు అన్నియు అనారోగ్యకరములు గాన, వాని నుపయోగింపకూడదు.

ఊపు పా (స్వింగ్.)

ఊబ, దే వి. 1. నపుంసకుఁడు: చూ, పోవిదల్లుఁడు; 2. నపుంసకత్వము చూ, షండత్వము

ఊబవాఁడు. దే. వి. 1 నపుంసకుఁడు: చూ॰ పోకుదల్లుఁడు; 2. ఊబశేరి.

ఊబి. దే. వి. ఆడుసు: చూ, బురద.

ఊషము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకానొక దేశము: చూ, దేశము; పుం 2. ఆకాశము: చూ, విన్ను; 3. త్రోపు చూ, నిషేధము.

ఊయల. ద్వ. వి డోలిక. రూ-ఊయాల: చూ, పాలకి

ఊయాల. ద్వ. వి.—పై —(రూ-ఊయల)

ఊయెల. ద్వ. వి.—పై.—(రూ-ఊయేల.)

ఊయేల. ద్వ. వి —పై —(రూ-ఊయెల.)

ఊరఁగంద. ద్వ. వి. (ఊర + కంద.) పాటిదొడ్లలో పైయుపెసెడు కంద ॥: చూ, కంద. (కాంతి.—పులుసు, బెల్లము; కూరల కుపయోగింతురు)

ఊరఁబంది. దే వి. (ఊరక్ + పంది.) 1. గ్రామసూకరము: చూ, సూకరము; 2. బలిసిన వానిని పోషణముచేయునపుడు వాఁడెడు శబ్దము. "నీవు ఊరఁబందివలె నున్నావు" (గోదావరి లోనగు మండలములలో వాడుక.)

ఊరఁబిచ్చిక. దే. వి. (ఊరక్ + పిచ్చిక.) ఇండ్లపట్టునఁ దిరుగాడు ఒకరకము పిట్ట, చటకము: చూ, పిచ్చుక. (వీర్యవృద్ధికరమగు లేహ్యములలో దీనిమాంసము కలియును.)

ఊరఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఊరన్ + పోవు.) క్షయించు, తగ్గు. "సీ. తలపోఁత లలరు వెగ్గలమయ్యె భావంబునాఁకటఁ బోరిఁబోరి నూరఁబోవ." హరి. ఉ 7, ఆ 193: చూ, స్రుక్కు. 9.

ఊరక. దే. అవ్య. 1 ఏదేని యొకటిలేక యను నర్థమును దెలిపెడి "రిత్తబవరంబున నాఁటి చావు పావనిట్లూరక యుంటమేలె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ 268. (ఇక్కడ ఊరక యనఁగాఁ బ్రయత్నములేక యని యర్థము.) "ద్వి. రాముఁడు నన్నునూరక యేలపంపు." రా కిష్కింధ, కాం. 211. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁ గారణములేకయని యర్థము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను సందర్భానుసారముగా అర్థమునూహింపవలయును.) . (రూ-ఉరక.) : చూ, మిన్నక; పా. 2. ఊరక, మిన్నక తూష్ణీమర్థకములు.

ఊరగోఁగు. దే. వి. (ఊరక్ + గోఁగు.): చూ, తీష్ణ *: చూ, కొండగోనుగు.

ఊరజోగి. ద్వ. వి. (ఊరన్ + జోగి.) బిచ్చపు జోగి: చూ, యాచకుఁడు.

ఊరటు. దే. వి అవరతి. రూ- ఊఱటు: చూ, విశ్రాంతి 2.

ఊరణాక్షము సం. వి. అ. పుం. తగిరిస*: చూ, ప్రపున్నాటము.

ఊరఁబేరఁబిలుచుట. జా. ఊరిలో పేరుపెట్టి పిలిచినను దొరకఁడు. "ఊరిలోనేలేనపుడు వానికిని బొత్తిగా నాకరములేదు".

ఊరబీర. దే. వి. (ఊరక్ + బీర.) ఘోషకము, ఆవడ *: చూ, బీర. 2

ఊరరి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వెడల్పు: చూ, వెడలుపు; అవ్య. 2. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతము (చూ, ఊరి)

ఊరవ్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. కోమటి, బ్రహ్మదేవుని తొడలవలన బుట్టినవాఁడు: చూ, వైశ్యుఁడు.

ఊరాఱుచు. ద్వ. స. క్రి (ఊరుపు + ఆఱుచు.) రూ-ఊరార్చు, ఊఱడించు చూ, ఓదారుచు.

ఊరార్చు. ద్వ. స క్రి.—పై.—"క. ఊరార్చి యింక సుచిత్రాంగంబుల నడపుటయ యుచితకృత్యము." భార. మా. 1, ఆ. 203; భాగ. విరా. 2, ఆ 128.

ఊరి: చూ, రూ-ఊరరి.

ఊరిపైనూరుబడ్డను గగనము పైఁగాకుపడదు. లో "ఉదా.—ఊరిపైనూరు బడినను గగనముపైఁగాపైనఁ బడదను వడువునఁ జేలు పై బైనమీకేమి" ధర్మజరాజసూయము.

ఊరీకృతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) రూ-ఉరీకృతము అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము; 2. విరివిరియైనది: చూ, వ్యూఢము 4.

ఊరు. దే. వి. 1. గ్రామము, గామము: చూ, దేశము; 2. ఆణియము. "రాజొక్కఁడూరలేఁడు." సా. 2, ఆ; 8 తనదేశముకాని పైదేశము. "ఊరికిఁబంచివచ్చితివో యొజ్జీను." శకుం 3, అ. 7; హరి. ఉ, 10, ఆ 383: చూ, దేశాంతరము; 4 ఏఁడికోలలేని నాఁగలి: చూ, నాఁగలి (చూ, ఇనుపనాఁగలి, అరక, లాంగలము, అవిరి నాఁగళ్ళు.); అ. క్రి. 5. లోపలనుండి జలాదికము వెలికిఁదాఁచు

"నీళ్లూరెను.": చూ, స్రవించు; 6 ఊరిన ఊటచే నాను,ద్రవ ద్రవ్యముపోఁకున బహు కాలముండు. "నిమ్మకాయ ఊరెను.": చూ, నాను; 7. తడిగలదియగు. "నోరూరుచున్న ది": చూ, ఆర్ద్రింబగు; 8. జన్మించు "అస లూరఁగా" క్షేత్రియః చూ, పుట్టు 2. (ప్రే ఊరించు)

ఊరుఁగాయ. దే వి. (ఊరు + కాయ) ఉప దంశము, అన్నములో నంచుకొను ఉప్పుఁ గాయ: చూ, రుచిఁగాయ.

ఊరుఁబిండి. ద్వ. వి. (ఊరు + పిండి.) 1. పులు చీగానూరిన పుల్లయూరుఁబిండి, పచ్చడి: చూ, భక్ష్యము; 2. తెలికఁబిండి పుజ్జిగలో నూరఁ బెట్టి చేయునది (ఊరుఁబిండి వడియములు.) చూ, భక్ష్యము.

ఊరుకొను. దే స. క్రి. ఆఘ్రాణించు, రూ- మూరుకొను "క. ఈరీతిఁబొదల మొదలుచు, నారీతిలకంబు మేనిచ్చికయిచ్చెక్, గోక నవసహకారక, కోరక మూరుకొని వడినిగుడ నొసకించెన్." వసు. 3, ఆ. 119: చూ. మూర్కొను.

ఊరుఘట్టనము. సం. వి. అ న. ఒకానొక రతి బంధము: చూ, రతిబంధము

ఊరుచు. వై. స. క్రి. 1.=ఊర్చు ఊపిరివిడుచు. (రూ-ఊర్చు.); 2 గంధపుచెక్క లోనగు వానితో అరుగఁదీయఁగా వచ్చిన గంధము లోనగుదానిని చేతితో ఎత్తు: రూ-ఊర్చు, ఎత్తు.

ఊరుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఊర వ్యుఁడు.

ఊరుపర్వము సం వి. వ. న. జానువు, తొడల యొక్క కనుపు: చూ, మోఁకాలు.

ఊరుపీడితము. సం. వి. అ. న: చూ, ఊరు ఘట్టనము.

ఊరుపు. వై. వి. 1. రూ-ఊర్పు, ఊపిరి. చూ, శ్వాసము; 2. రూ-ఊర్పు. ఉష్ణము: చూ, వేఁడిమి; 3 రూ-ఊర్పు,బజ్జి:చూ, భక్ష్యము.

ఊరురి చూ, ఊరరి

ఊరులు. అం. 1. స్త్రీసాముద్రిక శాస్త్రము నం దలి లక్షణాంగములు ముప్పదియెనిమిదింటిలో పదిరెండవది. ఊరులు (తొడలు.) అరఁటిచెట్లు వలెను ఏనుఁగుతొండమువలెను ఉండి రోమములులేకున్న పూజ్యురాలగు. సన్నములై రోమసహితములయిన విధవ యగు: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు; 2. పురుష సాముద్రిక శాస్త్రమునందలి లక్షణాంగములు ముప్పదియెనిమిదింటిలో పదిరెండవది. ఊరులు (తొడలు) పొడవులై మాంసయుక్తములై లావులై రోమరహితములై శల్యములు కాన రాకున్న దేశాధిపతియగు: చూ, లక్షణాంగ ములు.

ఊరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఉత్సంగము, తొడ: ఎం, సక్థి. (ఉపమితి బహువ్రీహి సమాసమందు ఈశబ్దము దీర్ఘాంతముగా నుం డును.); ఉ స్త్రీ. 2. ఒకానొక నక్షత్రస్థా నము: చూ, నక్షత్రము.

ఊరువేష్టితము. సం.వి.అ.న: చూ,ఊరుఘట్టనము.

ఊరుస్తంభ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరఁటి*: చూ, రంభ 2.

ఊరుస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక రోగము: చూ, రోగము 1.

ఊరూఢము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తొడల చేత వహింపఁబడినది.

ఊరూత్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఊర వ్యుఁడు.

ఊరూపగూహనము. సం. వి. అ. న. ఒకవిధమగు కౌఁగిలింత: చూ, కౌఁగిలి.

ఊరూపవిష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తొడలలోఁ గూర్చున్నవాఁడు.

ఊరేగింపు. దే. వి. ఏగుపెండ్లి: చూ, మెఱవణి.

ఊరేగు. దే. అ. క్రి. (ఊరు + ఏగు) మెఱవడి పోవు. "పాలకిమీఁద దంపతు లూరేగిరి.": చూ, మెఱవణిపోవు.

ఊర్జ్— సం. వి. జ్. స్త్రీ. బలిమి: చూ, శక్తి.1.

ఊర్చు. వై. స. క్రి: చూ, రూ—ఊరుచు.

ఊర్జకము. సం వి. అ. పుం అటికము, శ్రీవల్లి*: చూ, బకపుష్పము.

ఊర్జము. సం. వి. అ పుం. 1. కార్తికమాసము: (చూ, బహులము): చూ, మాసము. 1; 2. ఉత్సాహము, పూనిక: చూ, యత్నము; 3. బలము: చూ, శక్తి. 1; 4. ఊపిరి వెలికిఁ బుచ్చుట: చూ, శ్వాసము.

ఊర్జస్వలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యుత్సాహముగలవాఁడు, ఆనందుఁడు: చూ, హృష్టుఁడు; 2. మిక్కిలి బలముగలవాఁడు: చూ, లావరి.

ఊర్జస్వి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.)—పై—; 3. ఒకానొక యలంకారము: చూ, హేతువు 2.

ఊర్జితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) దృఢము, గట్టి, తేప: చూ, స్థైర్యము. 1.

ఊర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 గొఱ్ఱె కుందేలు మొదలైనవాని రోమము: చూ, వెండ్రుక. 1; 2. సన్నని నూలుపోఁగు: చూ, పోఁగు. 1; 3 కనుబొమ్మల నడుమసుడి (ఇది మహాపురుషలక్షణము.): చూ, లక్షణము. 1; (చూ, సుడి. 1.)

ఊర్ణనాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. లూత: చూ, సాలెపురుగు; 2. అయిదు వ్రేళ్ళను గొంచెము వంచి కొనలుఁ గూడఁకపట్టిన యొకానొక అభినయహస్తము: చూ, వ్యంజకము. 1.

ఊర్ణనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. లూత: చూ, సాలెపురుగు.

ఊర్ణము సం. వి. అ. పుం. గొఱ్ఱె: చూ మేషము. 1.

ఊర్ణాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1.—పై.— 2. గొఱ్ఱెతుప్పటికంబళి: చూ, రల్లకము 3. లూత: చూ, సాలెపురుగు.

ఊర్ణవహి. సం వి. ఇ. పుం. లూత: చూ, సాలెపురుగు.

ఊర్ద్గగుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. రక్కసుఁడు చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. బంటు: చూ హంవీరుఁడు. 2.

ఊర్ధ్వంధముఁడు. సం వి. అ పుం. ఊర్ధ్వస్థుఁడు: చూ, నిలుచున్నవాఁడు.

ఊర్ధ్వఅంసపృష్ఠీయ వాయువు. పా. (మసిల్ సూప్రాస్పైనేటస్.)

ఊర్ధ్వకంటక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. పిన్నపీఁచర *: చూ, శతమూలి.

ఊర్ధ్వకము. సం. వి. అ. పుం. యవమధ్యమువంటి నడుముగల మర్దలము: చూ, మృదగము. 1. (చూ, వీణ.)

ఊర్ధ్వకంటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ పెద్దపిల్లిపీఁచర *: చూ, శతమూలి.

ఊర్ధ్వకేశము సం. వి. అ. పుం. విధవా లక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

ఊర్ధ్వగతరక్తపిత్తము. పా. దగ్గులో రక్తము పడుట (హిమాప్టిసిస్.)

ఊర్ధ్వగము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక సంగమము: చూ, సంయోగము.

ఊర్ధ్వజానువు. సం. విశే. ఉ. 1. పొడుగ మోఁకాళ్లవాఁడు: ఊర్ధ్వజ్ఞుఁడు; (తె. ప): కొంగ కాళ్ళవాఁడు, గెడ కాళ్ళవాఁడు 2: చూ, లేచినవాఁడు.

ఊర్ధ్వజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) —పై—

ఊర్ధ్వతంతువులు. పా. (ఎయిర్ ఎల్ హైఫియా)

ఊర్ధ్వతిర్యక్‌స్నాయువు. పా. (మసెల్ సుపీరియర్ ఆబ్లిక్.)

ఊర్ధ్వదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఊర్ధ్వనఖము. సం. వి. అ. పుం. దాసీలక్షణము: చూ, లక్షణము. 1.

ఊర్ధ్వనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

ఊర్ధ్వపాతనము. పా. (సబ్లిమేషన్.)

ఊర్ధ్వపాదము. సం. వి. అ. పుం. మీఁగండ్ల మెకము: చూ, శరభము. 1.

ఊర్ధ్వపుండ్రధారణము. పా. "క. విను మూర్ధ్వపుండ్రధారణ, మొనరించినయట్టి భూసు-రోత్తముఁడు జగం, బున నెల్లఁ బూజ్యుఁడై తుది, ననుపమ సురయాన మెక్కి- హరిపురి కరుగున్." "క. తిరుమణి వెట్టిన సద్విజ. వరుఁ జూచిన నణఁగుఁ బాప - వర్గం బెల్లం, గర మర్థిఁ జేరి మ్రొక్కి-నఁ, బరికింపఁగ సకల దాన - ఫలములఁ బొందున్." పద్మపురాణము. 5, ఆ; "క. ఏజాతివార లైనను, భూజనములు నుదుట భూతిఁ - బూసిన మాత్రం, దేశమున సర్వమాన్య, పూజితులై శివపదంబుఁ బొందుదురనఘా." బ్రహ్మోత్తర ఖండము. 5, ఆ.

ఊర్ధ్వపుండ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక బొట్టు: చూ, బొట్టు. 1.

ఊర్ధ్వబిందువు. పా. (జెనిత్.)

ఊర్ధ్వబృహత్సిర. పా. (సుపీరియర్ వీనాకావా.)

ఊర్ధ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది: చూ, పొడవు. 2; 2. మీఁదికెత్తఁబడినది: చూ, సముదక్తము; 3. మీఁదిది: చూ, మీఁదు. 2; అ. న. 4. ఆకాశము: చూ, మిన్ను.

ఊర్ధ్వమూలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకము గడ్డి: చూ, తృణము. 1.

ఊర్ధ్వరేతసుఁడు. సం. వి. స. పుం. 1. ఋషి: చూ, ముని. 1; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

ఊర్ధ్వలింగుఁడు. సం. వి. అ. పుం ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

ఊర్ధ్వలోకము. సం. వి అ. పుం. వేల్పుటింటి. "ఆ. ఊర్ధ్వలోకమందు నుచితక్రమంబున, రూపమేమిలేక రూఢినుండఁ, బరమయోగి చూచుఁ బరమాత్ముఁడితఁడని, విశ్వ... వేమ." వేమన. 565: చూ, స్వర్గము.

ఊర్ధ్వలోకములు. అం. భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము. (7)

ఊర్ధ్వలోచనము సం. వి. అ. పుం. మీఁగండ్ల మెకము: చూ, శరభము. 1.

ఊర్ధ్వవృత్తము. పా. శ్వాసకోశములు రెండును దాదాపుగా హృదయకుహరమునంత వాక్రమించుకొని యుండును. హృదయము శ్వాసాశయములచే నించుమించుగా చుట్టఁబడియున్నది. ఈరెంటిలో కుడిపుపుసము మూఁడు వృత్తములను గలదిగానున్నది. అవి వరుసగా ఊర్ధ్వవృత్తము, మధ్యవృత్తము, అధోవృత్తము అనఁబడును.

ఊర్ధ్వశీలము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఊర్ధ్వశ్వాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎగఊపిరి: చూ, శ్వాసము.

ఊర్ధ్వశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఊర్ధ్వస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెడకు పైనుండు సుడి, పురుషికము: చూ, సుడి. 1.

ఊర్ధ్వస్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊర్ధ్వంధముఁడు: చూ, నిలుచున్నవాఁడు.

ఊర్ధ్వాసిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. పటోలిక *: చూ, పొట్ల.

ఊర్పు: చూ, రూ-ఊరుపు.

ఊర్పుచ్చు. ద్వ. స. క్రి. ఊపిరి విడలఁజేయు

ఊర్పోక. ద్వ. వి. (ఊర్పు + పోక.) ఊసుపోక. "సీ. ఘనునొద్దనుండియుఁ దన కాసపడియె నేఁబాలఁ(తుకకిదియునూర్పోక కూర్మి." కవిక. 4, ఆ. 121: చూ, ఊబుసుపోక.

ఊర్పోవు. ద్వ. అ క్రి. (ఊర్పు + పోవు) ఊపిరి వెడలు. "శా. ఆదైతేయ వీరుల్ దిశా, సర్వద్దీప్త జటానటాలపటు శస్త్రఁవాతముల్ పొంద్రిమై, యూర్పోకుండఁగ నించినన్ మురహరుండుద్దామ కోపాగ్నియై." నిర్వ. 3, ఆ. 17. (ప్రే). ఊర్పుచ్చు. "శా. కంపం బొందె......నిశాచరప్రభుఁడు వార్ధిస్వామి యూర్పుచ్చె." శేష. 5, ఆ.)

ఊర్మి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ 1. అల: చూ, వీచి. 1; 2. పెద్దఅల: చూ, వీచి 1; 3.తహతిహ: చూ, సంభ్రమము 1; 4.నొప్పి,బాధ: చూ, దుఃఖము; 5. క్రమపద్ధతి, ఓఘము: చూ, పరంపర; 6. (వస్త్రము) ముడుత: చూ, వళి. 2; 7. (కడుపు మొదలయిన వానియందుండు) మూఁడుముడుతలు: చూ, వళి. 2; 8. జ్యోతి: చూ, వెలుతురు. 1; 9. అంపాచారము: చూ, ప్రవాహము. 1; 10. వక్రము: చూ, వంకర; స్త్రీ. 11.=ఉమ్మి: చూ, గల్యము.

ఊర్మిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అల: చూ, వీచి.1; 2. ఉంగరము: చూ, భూషణము. 2; 3. (వస్త్రము) ముడుత: చూ, వళి. 2; 4. (కోకకుచ్చిళ్ళు.) ముడుత: చూ, వళి. 2; 5. చిటికెనవ్రేలు. (వేళ్ళమీఁద కరుడువలె నుండునది.); (వ్యూ, పిల్లవ్రేలు.): చూ, వేలు.2; 6 తుమ్మెదల ఝంకారము, ఝం: చూ, స్వరము. 2.

ఊర్మిమత్తు సం. విణ త్. వంకరైనది: చూ, వంకర.

ఊర్మిమాలి. సం. వి. న్. పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.

ఊర్మిళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జనకమహారాజు కూఁతురు: చూ, పుత్రిక. 1; 2. మగనివెడఁబాసిన పతివ్రత: చూ, స్త్రీ; 3. లక్ష్మణుని భార్య: చూ, భార్య.

ఊర్ములు. అం. క్షుత్తు, తృష్ణ, శోకము, మోహము, జర, మరణము, (6)

ఊర్వర. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అన్ని పయిరులచేత నిండిననేల: చూ, భూమి. 1.

ఊర్వశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ: "సీ. పదునాల్గుజాతుల తిరి దశాంగనలయందుఁ బేరువెంపునుగల నీరజాక్షి, నీరజనాభుని యూరుకాండంబున నుద్భవంబందిన యుజ్జ్వలాంగి, యంభోనిధానంబు నాపోశనముఁగొన్న కలశసంభవుఁగన్న కంబుకంఠి,వసుధ యందుఁ బురూరవశ్చక్రవర్తికిఁ బ్రాణవల్లభయైనఁ బద్మనయన. గీ. కట్టిలోడిపూసి కైసేసి కౌతుకమునఁ,గొసరిగఁగ నీలిపుట్టంబుముసుఁగువెట్టి, గాజులెగద్రోసి చేప్పుడుగాకయుండ, వచ్చెనూర్వశి యర్జునావాసమునకు." హర. 7, ఆ. 119; "సీ. రంభకు...... త్రిభువనముల, నూర్వశీకాంతకును సాటి యువిదగలదె." షట్చక్రవర్తి చరిత్ర. 6, ఆ. 180; "సీ. చరణ మంజీరపుంజరవప్రమాణంబు భద్రభగతి విలంబనము దెలుప...... మోహనమంత్ర దేవతయనంగఁ, జనియెనూర్వశి సురరాజ సన్నిధికిని." ప్ర. 4, ఆ: చూ, వేలుపులు. 2. (రూ-ఊర్వసి.)

ఊర్వశీపురూరవులు. పా. "సీ. ఉచ్ఛిష్టమున బోర్చి యుండుమన్నను నూర్పుదాఁ బెనఁజేసంటు దానఁగాను, పంచబాణునికేళిఁ బగలుగాంక్షించుచుఁ దమకింపసరుదెంచు దానఁగాను, బహుమాన మెసయంగఁ బల్కుపిల్పింపక కాని యేసరుదెంచు దానఁగాను, నగ్నుండవగుచు ముందఱవచ్చినిల్చిన దర్శించియుండెడి దానఁగాను గీ. కన్నబిడ్డలవలెఁ బెంచుకొన్నయట్టి, తగరు లెడఁబాయ నోర్చదు దానఁగాను, గానఁనీమేర నిలువంగఁ గలిగితేని, నీకులోనయ్యెదను ధారుణీతలేశ." ఏట్చుకివరి చరిత్ర. పూరూ. 6, ఆ. 124. (వర్ణన.)

ఊర్వశీవల్లభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురూరవుఁడు, ఐలుఁడు, బౌధుఁడు: చూ, రాజు 1.

ఊర్వారుకము. సం. వి. అ. న. వాలుకము *: చూ, బుడమ. (రూ-ఉర్వారుకము.)

ఊఱట. దే. వి. 1. విరామము, తెఱపి. "సీ. కోలుమసంగెడి కోర్కుల వెనువెంటఁ బాఱుచు మనికికి నూఱటయును." భార. విరా. 2, ఆ. 315: చూ, విశ్రాంతి. 2; 2. ఆశ్వాసము. ఊఱడించుట. "ఉ. అంతలు సేసి పోనడిచి యక్కట సంజయుచేతఁ జెప్పిపుత్తెంతురె యిట్టియూఱట మదిం బ్రియమందె యుధిష్ఠిరుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 101; భార. విరా. 3, ఆ. 68: చూ, పరిశ్రయము; విణ. 3. సహాయము. "ఎ. గీ. మందడీలకెల్ల నూఱటయగుమ వర్తిల్లనేర్తు" భార. విరా. 1, ఆ. 95: చూ, వెంబడి.

ఊఱడించు. దే. స. క్రి. ఆశ్వాసించు: చూ, ఓదార్చు.

ఊఱడింపఁబడినవాఁడు. దే. వి. ఆశ్వాసింపఁబడినవాఁడు: చూ, అనునీతుఁడు.

ఊఱడిల్లు. దే. అ. క్రి. అడఁగారు: చూ, శ్రక్కు. 4.

ఊఱడు. దే. అ. క్రి.—పై.—"క. కొఱడవిఁ బఱచుమృగములు, నూఱడకవగించి." భార. ఆది. 4, ఆ. 19.

ఊఱబీఱ. దే. వి. ఒకరకము బీఱ *: చూ, బీఱ 2.

ఊఱు. దే. స. క్రి ఉద్దించు. "ఉ. వేళ్లాకవంకఁగొండగుహ వేశ్మముగాఁగ నలుకభర్త త,న్నూఱిన యంతలేసి బలియుర్గల వాఁడుపమర్దనాముఁడా, యీఱమునందు రేలు తమ యిచ్చలమేసి దివంబులాగుహాక్, దూఱి వసించుచుండి." పంచ. నా. 3, ఆ. 9: చూ, సరిసోలు.

ఊల. దే. వి. 1. రూ-ఊళ. నక్కకూఁత: చూ, స్వరము. 2; 2. రూ-ఊళ. ఈల, తిక్కగ సంకేతధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

ఊలమాలగుడుచు. దే. అ. క్రి. (ఊలమాల + కుడుచు.) తహతహపడు. "ద్వి. చిడిముడిఁ బొందుచు సిగమిట్టి మిట్టిపడఁగఁ బల్కులు తొట్రుపడ నూలమాల, గుడుచుచు." నవ. 3, భా: చూ, సంభ్రమించు.

ఊలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రఘోలిక, చాతా: చూ, పాలకి.

ఊలుకము. సం. వి. అ. పుం. చిట్టీకూర *: చూ, ఖండీరము. 2.

ఊలుకొను. దే. స. క్రి. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు. (రూ-ఊల్కొను.)

ఊవాడు. దే. అ. క్రి. (ఊవి + అడు.): రూ-ఊగాడు. "క. అలరుంబోఁడులలోపల, నలరుంబోఁడుములు నీకు నగ్గలమగుచుక్, దల పూవాడక యుండుమ, తలపూవుధరించి వికచతామరసాక్షి." పా. 1, ఆ. 64: చూ, వ్రేలాడు.

ఊవు. దే అ. క్రి. 1.—పై—; 2. చలించు: చూ, సలించు. (రూ-ఊఁగు.)

ఊషమంజరము. సం. వి. అ. న. పట్టుఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఊషక్షారము. సం. వి. అ. న. చౌటియుప్పు: చూ, లవణము 1.

ఊషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలితీఁగె, అవ్వ త *: చూ, పిప్పలి. 1.

ఊషణము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ- ఉష ణము.

ఊషము. సం. వి. అ. పుం. 1. అహార్ముఖము: చూ, వేగుజాము; 2. చవుటినేల (విత్తనము నుచెఱుచునది.): చూ, భూమి. 1.

ఊషరబీజన్యాయము. పా. చేవుటినేలలో విత్తన ము పెట్టిన రీతి. (నిరుపయోగము.)

ఊషరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేవుటి నేల: చూ, భూమి. 1; 2. చౌటియుప్పు: చూ, లవణము. 1; 3. చేవుటిది. (నేల.)

ఊషవంతము. సం. విణ. త్. చేవుటినేల: చూ, భూమి. 1.

ఊషరవృష్టిన్యాయము. పా. చౌటినేల వర్షముఁ గురిసినరీతి. (బూడిదెలోఁబోసిన పన్నీరు.)

ఊష్మకము. సం. వి. అ. పుం. గ్రీష్మఋతువు, వేసఁగి. (దుఃఖపెట్టునది.): చూ, మాసద్వయ ము; 2. ఊష్మము, ఆవిరి: చూ, ఔష్మ్యము.

ఊష్మము. సం. వి. న్. పుం. 1. ఊష్మకము, ఆవిరి: చూ, ఔష్మ్యము; 2. గ్రీష్మఋ తువు, వేసఁగి: చూ, మాసద్వయము; 3. గర్వము: చూ, హంకారము; 4. కన్నీరు: చూ, రోదనము; 5. ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3.

ఊష్మములు. పా. శ-ష-స-హ లు. (స్పర్శ ములు 25, అంతస్థములు 4, ఊష్మములు 4, ళ 1. ఈ 34-లో పరుషములు 5, సరళ ములు 5. ఈ 10 యక్షరములు పోను మిగి లిన 24 అక్షరములకు "స్థిరము" లనిపేరు. 'న' కారముస్థిరములలోఁ జేరినను దానికి ద్రుత మని మఱియొక పేరును గలదు.) (చూ, అంత స్థములు.)

ఊష్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉష్మ గలది. భార. శాం. 1, ఆ. 47-81: చూ, మిడి. 4.

ఊష్మలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూత్రా నుఁడు, శేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. శరీ రము దాఁచని బంటు, ఉష్ణుఁడు: చూ, భటుఁడు. 1.

ఊష్మాగమము. సం. వి. అ. పుం. గ్రీష్మఋతువు. (దీనియందు ఊష్మముయొక్క రాకగలదు.): చూ, మాసద్వయము.

ఊష్మోపగమము సం. వి. అ పుం.—పై.—

ఊసర. వై. వి.=ఊషరః. (చేవుటిది.) నేల: చూ, భూమి. 1. (రూ-ఊసరము)

ఊసరము వై. వి. 1=ఊషరః—పై.—; దే. విణ. 2. కృశించినది: చూ, సొరవు.

ఊసరవెల్లి. దే. వి. బింబకము, మూఁడువన్నెలు గల తొండ. "ఎ, గీ. వేగ నేతెంచి యూసర వెల్లితొండ, పాదములనుండి తలదాఁకఁ బ్రాఁకనేని, నతఁడు షణ్మాసములఁజాచే యముని మొగము." కాశీ. 5, ఆ. 261: చూ, సరటము.

ఊసరిల్లి. దే. వి —పై.— "ఆ. ఊసరిల్లి పిచ్చి యూపమున రసమును, జేర్చి నూరి సతులు చెలువముగను, వశ్యమనుచు మగని వరియించి పెట్టంగ, రోగమమరినీల్గు రూఢి వేమ." వేమన 575.

ఊసరిల్లు. దే. అ. క్రి. కృశించు: చూ, సొట సొటవోవు.

ఊషివాసము వై. వి=ఉచ్ఛ్వాసః. ఊర్ధ్వశ్వాస: చూ, నూడు. 1.

ఊసు. దే. వి 1 పనిలేనికాలము: చూ, రూ- ఊబుసు. 1; 2. వృత్తాంతము, రూ-ఊబుసు,

"కే. జనపతికిని౦క నేనే, మని చెప్పిన నేమి యగును నది గడచనైనై, నను నూసుపోక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువరానుజ నీతోఁ" నిర్వ. 9, ఆ. 26: చూ, సమాచారము. 2.

ఊసుపోక. ద్వ. వి: చూ, రూ-ఊబుసుపోక.

ఊహ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. అపోహమున పోఁగొట్టెడి బుద్ధి, వితర్కము, అనుమానము: చూ, యోచన. (హైపోథసిస్.)

ఊహని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ చీఁపురు: చూ, సమ్మార్జని.

ఊహాపోహాలు సం. వి. అ. పుం. ఆవశ్యకమైన దానిని తెచ్చుకొని అనావశ్యకమును వదలుట. "నీ యూహాపోహాలకు నేను సంతసించితిని."

ఊహము. సం. వి. అ పుం. 1 అపూర్వార్థము నుత్ప్రేక్షించుట: చూ, తర్కము. 2; 2 లేని మాటలు కొన్నింటిని దెచ్చుకొనుట: చూ, హంసపాదము; 3 ఊహ: చూ, యోచన.

ఊహాసముద్రము పా యోచన యను సాగరము. (దరిలేనిది)

ఊహించు. సం. స. క్రి. 1 ఆలోచించు: చూ, యోచించు; 2. ఫలపరిమితి నూహించు, అర్థించు: చూ, తోఁచు. 4.

ఊళ. దే. వి. నక్కకూఁత: చూ, రూ-ఊల.

ఊళమొకము. ద్వ. వి. జంబుకము: చూ, నక్క.

ఋ.

ఋ. ఆంధ్రభాషకుఁగల వర్ణంబు లేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది ఆ అచ్చుల లోనిది యేడవ యక్కరము; సంస్కృతంబునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆ అచ్చులలోనిది యేడవ యక్కరము; (వర్ణంబులు=అక్షరములు; ఏఁబది=ఏదు పదులు.); సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. కొండ: చూ, పర్వతము; 3 మతి: చూ, బుద్ధి; 4. దేవుఁడు: చూ, వేలుపు; 5. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 6. ఊహ: చూ, యోచన; 7. బొతియ: చూ, రంధ్రము. 1; 8 ఆకసము: చూ, విన్ను; 9 దేవతల తల్లి: చూ, దేవమాత 10. ఏఱు: చూ, నది; 11. కల్లు: చూ సుధ. 1; 12. మఱఁది అనఁగా మగని తమ్ముఁడు, దేవరుఁడు: చూ, మఱఁది; 13 అలవాటు: చూ, స్వభావము; అవ్య 14. వాక్యమును తెలుపును, కర్తకర్మక్రియాసంబంధము గలమాటను తెలుపును: చూ, వ్యాఖ్యాతము. 2; 15. పరస్పర సంభాషణమును తెలుపును, గుసగుస, ముచ్చటలాడుటను తెలుపును: చూ, సల్లాపము; 16. గర్హణము, ఏవగింపును తెలుపును. చూ, నింద. 1; అం. 17. మూర్ధన్యములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, మూర్ధన్యములు. (ఋ, ౠ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, ర, ష.); పా. 18. ఋ (ృ) రు (ు) గల శబ్దములు.—"ఋ" వర్ణమును "రు" వర్ణముగానుఁ "వట్రువసుడి"ని "కొమ్ము త్రావడి" గాను వ్రాయుట తప్పు. ఉదా.—ఋక్కు. ఋక్థము, ఋక్షగంధ...ఋష్యప్రోక్త ఇత్యాదులు. (సంస్కృతశబ్దములలో శబ్దాదినిఉండు హల్లులపై నీక్రింద నుదహరించిన శబ్దములం దప్ప, ఋకారము (ృ) లేని, రేఫఉకారము (కొమ్ము త్రాగ) లుండవు. తెనుఁగు నందు ఋకారమును, ఋకార చిహ్నమగు (ృ) వట్రువసుడి లేవు. ఉదా.—క్రుష్టా, క్రుష్టము (మొఱ్ఱపెట్టఁబడినది), క్రుధ, క్రుద్ధుఁడు, క్రూరుఁడు, గ్రుక్క, త్రుటి ఇత్యాదులు; శబ్దాదిని హల్లులపై ఋకారములు వచ్చు (ృ) కొన్ని శబ్దములు.—కృష్ణుఁడు, కృప, తృణము,

హృషీకేశుఁడు ఇత్యాదులు; శబ్దమధ్యాంతములయందు వచ్చు ఋకారరేఫ ఉకారముల వివరణము.—శిగ్రు, విశ్రుత, శుశ్రూష, శత్రువు, వట్రువ ఇత్యాదులు; ఈ క్రింది వాక్కి పలుకరాదు.—అద్రుచేక్, విద్రుచేక్, చిద్రుపలు ఇత్యాదులు; రేఫ అకారము లంతమందుగలఁ శబ్దములు షష్ఠ్యర్థకమందు కారమును పొందును. అట్టిచోట్ల రేఫఉకారములు వ్రాయవలయుననుట గుఱుతుగా నుంచుకొనవలెను ఉదా.—ఇంద్రుఁడు, చంద్రుని, విప్రునిచేతన్, మిత్రుని కొఱకున్, నమ్రునివలనన్; శమ్రునియందున్, దీప్రునకున్. N. B.—ఋకారము, రేఫ ఉకారములు సంకరమయిన యెడల శబ్దస్వరూపమునకు లోపమే కాక యతిప్రాసములయందు విరోధము గూడఁగలుగును. కావున వీనిం దెలియుట యావశ్యకము; 19: చూ, ఋా. 22; 20. పదాద్యంబులు, ఋ ౠ వర్ణంబులు, రలతుల్యంబులు.—మాటకు మొదటనుండు ఋ వర్ణము రకారముతోను, ౠ వర్ణము లకారముతోను సమానములు. అనఁగా ఋ ౠ అచ్చులైనను అచ్చులకుఁ బరములైనపు డచ్చులవలె సంధిలోఁగు కార్యములు జరుపరాదనియు హల్లులైన ర ల-లు పరమైనపుడెట్టి కార్యము జరుపఁబడునో యట్టులే జరుపఁబడుననియునర్థము. (ప్రకీర్ణ. ౧. సూ.); ఉదా.—అతఁడు ఋషి. సంధి. సూ. ౧౦ ప్రకారమిటు సంధి గలియదు; ఆ ఋషిసంధి. సూ. ౧౬ ప్రకారము యడాగమము లేదు వచ్చె ఋషి. సంధి. సూ. ౨౯ ప్రకారము ద్రుతమునకు లోపము; వచ్చెన్ ఋషి. సంధి. సూ. 3౪ ప్రకారము సంశ్లేషము వచ్చెన్నృషి; వచ్చెను ఋషి. సంధి. సూ. 3౪ ప్రకారము స్వత్వము; 21. ఊష్మలలోనిదియొకటి (ఊష్మలు.—ఉ-ఋ-ౠ-ఏ-ఓ.); 22 అక్కులలోనిదియొకటి (అక్కులు.—అ-ఇ-ఉ-ఋ ౠ.); 23. ఇక్కులలో నొకటి. (ఇక్కులు.—ఇ-ఉ-ఋ-ౠ)

ఋకారాంతము పా. (సూ. 37.) ఋకారాంతంబు లదంతంబులు స్త్రీసమంబులు నగు. ఉదా.—పిత, మాత, స్వస, నప్త, నేత, పోత, ఉద్గాత, భ్రాత, జామాత, కర్త, ధర్త, హర్త, గంత, హంత, నియంత మొదలైనవి. ఇవియన్నియు ఋకారాంతములు పితృ-మాతృ అని యిట్లు రూపములు గలవి. ఇవి అదంతములు స్త్రీసమములునగు.

ఋక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. 1. ఋగ్వేదము. చతుర్వేదములలో నొకటి: "ఆ. ఋగ్యజుస్సులెఱిఁగి యోగ్యతలేకున్న, విప్రుఁడైన నెట్లు విహితుఁడగును." వేమన. 576: చూ, వేదము; 2 వేదభాగము: చూ, వేదము; 3. వేదాదివిద్యలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి. చూ, విద్యలు.

ఋక్కులు, పా. ఋ-ౠ. (ఋక్కులకు హ్రస్వఋక్కులు పరమైనపుడు పూర్వపరస్థానంబుల హ్రస్వఋక్కులు వైకల్పికముగ నగు.)

ఋక్థము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము: చూ, విత్తము.1; 2. బంగారము: చూ, లోహము.1.

ఋక్షగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. బొద్ది *: చూ, వృద్ధదారకము. (ఎలుఁగువలె క్రిములను జీడించునది.)

ఋక్షగంధిక. క్షీరవిదారి * (ఎలుఁగుగొడ్డువలె క్రూరములైన శైత్యాదిరోగములఁ జెఱచునది. పాలుగల నేలగుమ్మడు.): చూ, భూమికర్కారువు.

ఋక్షపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. ఋక్షమను పేరుగల కొండ: చూ, పర్వతము.

ఋక్షభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేల్పుఱేఁడు.

ఋక్షము. సం. వి. అ. న. 1. రిక్క. (చీఁకటిని పోఁగొట్టునది, సంచరించునది): చూ, నక్షత్రము. 1; 2. జ్యోతిష్కుల యొక్క శాస్త్రము (ఈ జ్యోతిషము నాలుగులక్షల గ్రంథమని వాడుక కలదు.): చూ, జోస్యము; పుం. 3. భల్లూకము: చూ, ఎలుఁగుబంటి; 4: చూ, ఋక్షపర్వతము; 5. దుండిగము *: చూ, శోణకము; విణ. 6. గ్రువ్వఁబడినది చూ, స్థాపితము. 1.

ఋక్షరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాలిసుగ్రీవుల తండ్రి.

ఋక్షరము. సం. వి. అ న. జలధార: చూ, నీటిచాలు.

ఋక్షరాజు. సం. వి. అ. పుం. జాంబవంతుఁడు: చూ, జాంబవుఁడు.

ఋక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఋత్విజుఁడు, యజ్ఞము చేయించువాఁడు: చూ, యజ్ఞకర్త.

ఋక్షాద్యంతము. పా. జననకాలమున కేనక్షత్రమగునో యదియు జన్మఋక్షమనఁబడును ఏనక్షత్రమైనను ప్రవేశించినది మొదలు తరువాత నక్షత్రప్రవేశము వఱకు నైనకాలమునకు ఋక్షాద్యంతమని పేరు. ఋక్షాద్యంతమెప్పుడును గ 66-40 కన్న హెచ్చియుండదు. గ 55-50 కన్న తగ్గియుండదు. ఉదాహరణము. ఒక జాతకునికి జన్మనక్షత్రము ఉత్తర- జన్మనక్షత్రమునకుఁ బూర్వనక్షత్రము పుబ్బ- జన్మనక్షత్రమునకుఁ బూర్వనక్షత్రమైన పుబ్బ అరోజున గ. 39 వి. 32 లుండెను. ఉత్తరానక్షత్రము మఱునాడు కూడ గ. 37 వి. 2 లుండెను. జన్మనక్షత్రమునకుఁ బూర్వనక్షత్రగడియలను 60 లోనుంచి

	గ.	వి.
తీసివేయవలెను గనుక	60-	0
పూర్వనక్షత్ర ఘడియలు	39-	32
	20-	28 దీనితో
జన్మనక్షత్ర గడియలును	గ.	వి.
గలుపవలెను గనుక	20-	28
జన్మనక్షత్రగడియలు	37-	2
ఇది యుత్తరానక్షత్ర	57-	30

ఋక్షాద్యంతము.

ఒక నక్షత్రమునకు పాదములు నాలుగు, ఋక్షాద్యంతమును నాలుగుచే భాగించిన యెడల పాదప్రమాణము తెలియును. (చూ, అహఃప్రమాణము.)

ఋగధ్యయనము. పా. ఋగ్వేదాధ్యయనము చేయుట.

ఋగామ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. ఋగ్వేదము: చూ, వేదము.

ఋగి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. కటుమరలు (చెక్కిళ్ల క్రిందిభాగము ఋగి, మీఁదిభాగము వెనుకటి భాగము హనువు అనఁబడును, నేత్రముల క్రిందిభాగము.): చూ, పార్శ్వము 2

ఋగీడితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఋగ్వేదము చేత స్తోత్రము చేయఁబడ్డవాఁడు.

ఋగుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ఋగ్వేదమునందు చెప్పఁబడినది.

ఋగ్వేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. చతుర్వేదములలో నొకటి: చూ, వేదము; శా. 2. (శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు. ఎం.ఏ. (కాంటబ్.) "అసలు వేదమైన ఋగ్వేదమును, దానిననుసరించి కల్పింపఁబడిన తక్కిన మూఁటిని జనులకు కనఁబఱచుట పాతకము కదా! పాతకము కాకున్నను లాభకరము కానే

రదు. ఋగ్వేదమును వివక్షతతోఁ జదివిన వారు వర్ణధర్మముల నంగీకరింతురనుట నిశ్చితాగము కాదు. కావున పంచమవేదమే ప్రయోజనకారియైన కృతి. దానిని మొట్టమొదట తెనిఁగించిరి." (మొదలగునది. ముందువెనుకలుఁ బరిశీలింపుడు.) రాజ. న. ప. సం. 201. (చూ, ఋక్కు.)

ఋఙ్మంత్రము. సం. వి. అ. పుం. ఋగ్వేదమంత్రము: చూ, మంత్రము 1.

ఋఙ్మాహాత్మ్యము. సం వి. అ. న. ఋగ్వేదము యొక్క మహాత్మ్యము.

ఋచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఋగ్వేదము (దేవతలు దీనిచేత స్తోత్రము చేయఁబడుదురు) చూ, వేదము.

ఋచీషము. సం. వి. అ. న. బూరెలమూఁకుడు. రూ-ఋజీషము. (అపూపములు మున్నగునవి గలిగించునది.): చూ, పాత్రము. 6.

ఋచ్ఛర. సం వి ఆ. స్త్రీ. భోగముదాని: చూ, వేశ్య.

ఋజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఋచ.

ఋజీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

ఋజీషము. సం. వి. అ న. 1: చూ, రూ-ఋచీషము; 2. ఒకానొక నరకము: చూ, నరకములు.

ఋజుకాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కశ్యప ఋషి: చూ, ముని. 1.

ఋజుపంక్తి. పా. (స్ట్రెయిట్ లైన్.): చూ, ఋజురేఖ.

ఋజురేఖ. పా. ఒకరేఖ వంకరలేకుండా మొదటినుండి చివరవఱకు తిన్నఁగా నున్నయెడల దానిని ఋజురేఖ అందురు.(స్ట్రెయిట్ లైన్.) ఇది రేఖలు రెండింటిలో నొకటి. మఱియొకటి వక్రరేఖ.

ఋజురేఖలు. పా. ఇవి సమానాంతరసరళరేఖలు. (పేరలెల్ స్ట్రెయిట్ లైన్సు.) ఇవి రెండుగాని హెచ్చుగా గానియుండవచ్చును. రెండు ఋజురేఖలు ఒకేదిక్కును చూపుచున్నట్టయిన అవి సమానాంతర సరళరేఖలు. వీనిని యెంత దూరము యెటువైపునకుపొడిగించినను కలుసుకొనవు.

ఋజురోహితము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రుని వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1.

ఋజువు సం. విశ ఉ. వక్కనైనది: చూ, ప్రగుణము

ఋజుస్ఫురికామ్లము. పా. (ఆర్తోఫాస్ఫరిక్ ఆసిడ్.) ఒకయణువు స్ఫురత్వంచామ్ల జనిదము (ఫాస్ఫరస్ పెన్టాక్సైడ్.) మూఁడవుమ్నల నీటితోఁ గలసినప్పుడు ఋజుస్ఫురికామ్లము ఏర్పడును.

ఋజుస్ఫురితములు. పా. ఋజుస్ఫురికామ్లము నుండి కలిగిన లవణములకు ఋజుస్ఫురితములు (ఆర్తోఫాస్ఫేట్సు) అని పేరు.

ఋజుగాయనము. సం. వి. అ. న. 1. గంధర్వగానము: చూ, స్వరము, 2.

ఋజ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంటికాఁపు: చూ, యజమానుఁడు. (చూ, ఇంటికాఁపు.)

ఋజ్రాసనము. సం, వి. అ పుం. మేఁక: చూ, మేషము. 1.

ఋణగ్రస్తుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ. అ.) ఋణీ, అప్పు పుచ్చుకొన్నవాఁడు: చూ, ధనగ్రాహకుఁడు.

ఋణత్రయంధికు. పా. దేవఋణము, పితృఋణము, మనుష్యఋణము. (చూ, త్రయము.)

ఋణదాత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అప్పుయిచ్చినవాఁడు : చూ, ఉత్తమర్ణుఁడు; (తె. ప):—అప్పిచ్చినవాఁడు, అప్పులవాఁడు.

ఋణధ్రువీకరణములు. పా. (కతోడేకన్.)

ఋణధ్రువము. పా. (నెగటీవుపోల్, కథోడ్.)

ఋణపడు. మి. అ. క్రి. అప్పుపడు: చూ, బాకీపడు.

ఋణపత్రము. పా. అప్పు తెచ్చుకొనువాఁడు అప్పు యిచ్చువానికి వ్రాసియిచ్చుదస్తావేజు. "సీ. సంవత్సరంబుమాసము బక్షమును తిథి వారంబు దేశంబువ్రాసి మఱియు, జనకపూర్వంబుగా ధనికునామము వ్రాసి పిమ్మట ఋణికుని పేరు వ్రాసి, యాతనిచే నితండింతద్రమ్మ వడ్డీచ్చుగాఁగొనెనని యగపివ్రాసి, యీయర్థమెఱుఁగుదు మిట్టివారలమని పసలో సాక్షుల వ్రాయఁజెప్పి, గీ. కోరియిబ్భంగి నొడఁబడఁగొంటినని యిట్లు, బ్రీతిఁగొన్నతనిని వ్రాలుఁ బెట్టఁబనిచి, వ్రాసినాతండు తుదిఁ దనవ్రాలుపెట్టు, నన్మఁగలపత్రమిది యందుఁ వాగరకులు." విజ్ఞా. వ్యవ. 109.

ఋణమత్కుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూటకాఁపు: చూ, లగ్నకుఁడు.

ఋణమార్గణుఁడు. సం. వి. అ పుం.—పై—

ఋణమిచ్చు. మి. అ. క్రి చూ, బదులిచ్చు.

ఋణము. సం. వి. అ. న. 1. అప్పు, పర్యుదంచనము. (కాలాంతరమునఁ బొందఁబడునది.): చూ, బాకీ. 2; (వర్ణన) "గీ అప్పుఁగొనువేళ నధికసౌఖ్యమగుఁ దీర్చునట్టి తఱిఁ బ్రాణసంకటమైతనర్చు, ఋణముగలవారు జననమరణములందు, నేనిఁబూనరు సుఖమించుకైననధిప॥ క. అప్పుగొని పప్పుగూడును, గొప్పగ భుజియించుకన్నఁ గూరదినుట మేల్, ఒప్పగు నుపవాసమయిన, నొప్పగుదినపంచకమున కొకపర్దిన్నక॥ గీ. ఋణము కష్టదమగునది యిక్కడక్కడనఁగవలదెట కేఁగిన నదటికరుగు, వెంచి బాధించుఁగావున దీనిఁ జెల్లుదు, విడిచియుండుము శుభములం పడయుదీవు॥ క. అప్పిచ్చినవానికిన్, యిప్పుగొనిన వానికిని సుఖాయాసంబుల్, జొప్పడు నెచ్చటికేఁగిన, దప్పవుగాన ఋణముఁగొనఁ దగవార్యులకున్॥ ఉ. కొన్న ఋణంబుదీర్ప కరుగుం ధరపై ఋణదాతకేన రుం,డన్నరుఁ డాత్మజాతుఁడయి యాలయి యెద్దయి దానికట్టుఁడై, యెన్నఁటికప్పుదీర్చుకొను నేఁగును సద్గతిఁ కాత్మణంబు నం,దన్నిభవంబులన్ లఘుతగాయువు వొందును బుట్టికట్టుచున్." శేవధ. అ, కు. 4, ఆ. 80. పొగటు; 2. ఒకలెక్కలో మఱియొకలెక్క తీసివేయడము: చూ, రహితము; 3. ధాన్యాములఅప్పు: చూ, ఎరువు. 2; అం 4. పాశములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, పాశములు.

ఋణములు. పా: చూ, ఋణత్రయము

ఋణమోక్షము. సం. వి అ. న. అప్పువిడుదల: చూ, విగణనము.

ఋణవిద్యుత్తు. పా. (నెగటీవు యెలెక్ట్రిసిటీ.) గాజును పట్టులో తోమినప్పుడు పుట్టువిద్యుత్తువంటి విద్యుత్తునకు ధనవిద్యుత్తు (పాజిటీవు ఎలెక్ట్రిసిటీ.) అనియు, లక్కను ఫ్లానలుగుడ్డతో తోమినప్పుడు పుట్టు విద్యుత్తువంటి విద్యుత్తునకు ఋణవిద్యుత్తు అనియు పేర్లు. (చూ, ఎలెక్ట్రిసిటీ-విద్యుత్తు.)

ఋణవిముక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.—పై.—

ఋణార్ణము. సం. వి. అ. న. అప్పుతీర్చుటకై తీసిన అప్పు.

ఋణి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అప్పులకాఁపు: చూ, ధనగ్రాహకుఁడు.

ఋణికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

ఋతధాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు 1.

ఋతము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంఛము: చూ, బ్రతుకు. 1; 2. జలము: చూ, నీరు.1; విశే. 3. సత్యమైనది (మాట.): చూ, సత్యము. 5.

"ఆ. ఋతమనృతమెఱుంగ నెవ్వరితరము?" వేమన. 579; 4. పూజింపఁబడినది: చూ, సమ్మానితము; 5 ప్రకాశమొందినది: చూ, ప్రకాశితము.

ఋతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. జుగుప్స చూ, రోఁత 2; 3. పగ: చూ, విరోధము. 1; 4. జగడము: చూ, యుద్ధము; 5. మేలు: చూ, శుభము.1; 6. నడక: చూ, ప్రయాణము.

ఋతీయ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. జుగుప్స: చూ, రోఁత 2.

ఋతుదినములనిర్ణయమునుగర్భాధానకాల నిర్ణయమును. పా. స్త్రీలకు రజోదర్శనదినము మొదలు పదునాఱురాత్రులు ఋతుకాలము. పుత్రసంతానమును గోరినవారికి పదునాఱురాత్రులలో సమదివసంబుల ఋతుస్నానాదులచేఁ బరిశుద్ధురాలును, ఋతునియమాదులచేతఁ గృశించిన దేహముగలదియును, తనకత్యంత ప్రియురాలునగు నిల్లాలిఁగలయవలయు. మఱియు బురుషరాసులగు మేషమిథున సింహ తులాధనుః కుంభషడ్వర్గులయందైనను, పురుషగ్రహరాసులైన మేషసింహ వృశ్చిక ధనుర్మీనముల షడ్వర్గులయందైన నీరాసులఁ బురుషగ్రహములఁ గూడియుండినను, చూడఁబడినను బృహస్పతిలగ్నపంచమనవమస్థానములయందుండఁగాను గర్భాధానముచేసినఁ బుత్రుండుఁ గలుగుననియు, స్త్రీరాసులైన వృషభకర్కాటక కన్యావృశ్చిక మకరమీన రాసులయందైనను, స్త్రీగ్రహరాసులైన వృషభ కర్కాటక తులారాసుల షడ్వర్గయందైనను, లగ్నము స్త్రీగ్రహములచేఁ జూడఁబడియైనను, స్త్రీగ్రహములతోఁగూడియైనయుండఁగాను, లగ్న పంచమ నవమస్థానంబులయందు బృహస్పతి లేకయుండఁగాను గర్భాధానము చేయఁగాఁ బుత్రికఁ గలుగుననియు తాత్పర్యము. ఇది యునుంగాక యీపదునాఱుదినములలో నాదిని నాలుగురాత్రులును పదునొకండవ పదుమూఁడవరాత్రులును,నీయాఱురాత్రులునింద్యములనియును నితరములగు పదిరాత్రులుత్తమంబులనియుఁ గొందఱి యభిప్రాయము. కాలా. ప్రథమబిం. వు. 13. శ్లో.

ఋతుమతి. సం వి. ఈ. స్త్రీ ముట్టుది.(ఋతువు దీనికిఁ గలదు.): చూ, రజస్వల "వ. ఋతుమతియైన కాంత మది నెమ్మియుఁ గోపము లేక శాంతయై, కుతుకముతోడ నేమియును గోరక నాథుని మీఁదికూర్మిచే, సతతము భోజనాదులను సంతసమందుచు నిర్మలాత్మయై, యతిముదమొప్పఁగాఁదగు గృహస్యనివాసమునందు నెయ్యేడన్॥ క. బాలిక ఋతువగు తిథికిని, నాలవదివసమున మజ్జనముగాఁగఁద గుకన్, దాలిమి మీఱఁగ సత్తతి, వాలుగ సభ్యంజనాది వైభవలీలన్॥ ఉ. ఆలతాంగియత్తతి సముంచిత నవ్యతరాంబ రావళుల్, తాలిమి తోడఁగట్టుకొని ధన్యత మేలి విభూషణావళుల్, చాలధరించి నాథుని దెసందగనిల్చి మనోనురాగియై, మేలి ......ప్రసంగముల మేలములాడఁగ నొప్పునయ్యేడన్." విజ్ఞాన ప్రదీపిక. 3, ఆ. "సీ. మునుదాను కడకుఁబోయిన దినంబాదిగా, దెచ్చుకదినమును దినము లెన్ను। మధురముల్ ప్రియమైన మానిభోజన వేళ, సారెకు, నావపచ్చళ్ళు మెసవు। దురమున నొకపువ్వు దురుము నెచ్చెలికూర్చు, తెర వపువ్వవతి వైతి వనభ్రమయము......"గీ. చెలి చికాకున్నదగచు నవ్వనరుహాక్షి, యంతనెల లైన ఋతువైన యాత్మజయును, తానుమూన్నాళ్ళు మూఁడేండ్లుగాను గఁడపి నాలవ దినంబునందు స్నానములుచేసి." దశావతార చరిత్ర. 5, ఆ. (వర్ణన.)

ఋతుమతియగు. మి. అ. క్రి. రజస్వలయగు: చూ, సమర్తాడు.

ఋతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. రెండునెలలు: చూ, మాసద్వయము; 2. ఆర్తవము: చూ, ముట్టు. 1; 3. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 4 ఇరులుగొంగ: చూ, సూర్యుఁడు; 5 చిలుక: చూ, శుకము; స. 6. ఆలు: చూ, మత్కుణము.

ఋతువులు. పా. వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము, శరత్తు, హేమంతము, శిశిరము. (6.) (1. వసంతఋతువు=రెండునెలలకాలము మన్మథవసంతులు నివసింతురు. పుష్పములకు కాలము దీనియందు జనులు సుఖముగ నుందురు; 2. గ్రీష్మఋతువు=తపింపఁజేయునది. దీనియందు జనము దహింపఁబడును. జలమును గ్రహించునది; 3 వర్షఋతువు = మేఘములు వర్షించును; 4. శరదృతువు=మనోహరమైన వెన్నెలగలది. అడుసును పోఁగొట్టును; 5. హేమంతఋతువు=చలి జనులను హింసించునది; 6. శిశిరఋతువు=శీతము దేహము నల్పముగఁ జేయునది.)

ఋతువృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము.

ఋతూత్సవము. పా. ఆర్తవ మహోత్సవము పేరటాండ్రతో జేయు భోజనాదిబంతుల సంబరము.

ఋత్విజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. 1. యజ్ఞకర్తచేత ధనముఁబుచ్చుకొని యజ్ఞముచేయించువాఁడు. (పదియార్వురు ఋత్విజులు యాజకులు :— అచ్ఛావాకుఁడు, అధ్వర్యుఁడు, అగ్నీధ్రుఁడు, ఉద్గాత, ఉన్నేత, గ్రావస్తుఁడు, నేష్టుఁడు, పోతుఁడు, ప్రతిప్రస్థాతుఁడు, ప్రతిహర్తుఁడు, ప్రస్తోతుఁడు, బ్రహ్మ, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసుఁడు, మైత్రావరుణుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు, హోత—రూ-హోత్రి.); 2 ఆదేష్ట, అధ్వర (యజ్ఞము) తంత్రము నుపదేశించువాఁడు: చూ, యజ్ఞకర్త.

ఋత్విజులు. పా: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఋద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. నులిచినది (ధాన్యము.): చూ, ధాన్యము; 2. సాధింపఁబడినది: చూ, సంపన్నము. 3; 3. పెరిగినది: చూ, సుర. 3

ఋద్ధి. సం వి. ఇ స్త్రీ. 1. గంధద్రవ్యము * (ఇదియొక మూలిక. ఇది దొరుకదు. దీనిని వృద్ధి అందురు. కాని రెంటికి కొంచెము భేదముగలదు. ప్రతి.—1. ముత్తవ పులగము, 2. నేలతాడి.): చూ, వృద్ధి. 3; 2. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 3. నిండియుండుట: చూ, సమృద్ధి.

ఋనామ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతల తల్లి: చూ, దేవమాత.

ఋభుక్షుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు. (దేవతలఁ బనులయందుఁ బ్రేరేపించువాఁడు.): చూ, వేలుపుఱేఁడు.

ఋభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. దేవుఁడు. (సత్యములోఁ బుట్టినవాఁరు. అదితిదేవివలన జనించినవారు): చూ, వేలుపు; 2. ఒకానొక బ్రహ్మవేత్తయైనఋషి: చూ, ముని. 1.

ఋశము. సం. వి. అ. పుం. 1. గడ్డి: చూ, తృణము. 1; 2. అవధి, ఎల్ల: చూ, సీమ. 1.

ఋశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజహ *: చూ, దూలగొండి.

ఋశ్యకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అనిరుద్ధుఁడు, శ్రీకృష్ణునిమనుమఁడు, మన్మథునికొడుకు, చూ, విశ్వకేతువు; 2. మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

ఋశ్యప్రోక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అజహ *. (మృగములచేతఁ జూపఁబడునది.) రూ-ఋష్యప్రోక్త: చూ, దూలగొండి; 2. రూ- ఋష్య

ప్రోక్త, పిల్లపీఁచర *. (వ్యాఘ్రికతుఁ పులగుటవలన మృగములచేత నాశ్రయింపఁబడునది): చూ, శతమూలి; 3. రూ- ఋష్య ప్రోక్త, చిట్టాముదము *: చూ, వృడంబకము.

ఋశ్యము. సం. వి. అ. పుం. రూ- ఋష్యము. మనుఁబోతు. (వనమును బొందునది, గుఱ్ఱము వంటి రూపమును మూఁడు కొమ్ములును గల మృగము.): చూ, ముక్కొమ్ము మెకము.

ఋశ్యశృంగుఁడు. సం వి. అ. పుం. విభాండ ముని కొడుకు, రూ- ఋష్యశృంగుఁడు: చూ, ముని. 1.

ఋషభకము. సం. వి అ. పుం. కకుభము *: చూ, వృషవామకము. (ఇది దొరుకదు) (వెల్లుల్లిగడ్డల పోలియుండునట.)

ఋషభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు, (ఆవును గూర్చి పోవునది.): చూ, వృషభము. 1; 2. ఒకానొకమూలిక *: చూ, వృక్షము; 3. తిరుమల వేంకటాచలము, విష్ణుక్షేత్రము, వేంకటాచలము, వృషభము, తిరుపతి, తిరుమల. (చిత్తూరు మండలములోనితిరుపతియనఁబడు గొప్పపుణ్యక్షేత్రము. దీనిచెంత నే అలివేల మంగాపురమను గొప్ప పుణ్యక్షేత్రము కలదు.): చూ, పర్వతము; 4. కర్ణరంధ్రము: చూ, చెవిగూబ; 5. సప్తస్వరములలో నొకటి (వృషభస్వరమువంటి స్వరముఁ బలుకునది): చూ, స్వరము.2; 6. వృషభుఁడను కోఁతి: చూ, వానరము; 7. మదపుటేనుఁగు: చూ, హస్తి; 8. వరాహపుచ్ఛము: చూ, పందితోఁక. (అడవి పందితోఁకఅని శబ్దార్థకల్పతరువు.); 9. శ్రేష్ఠవాచకము; 10. వృషభరాశి: చూ, వృషభము. (చూ, రాశి.)

ఋషభశ్రేణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తంగేడు *: చూ, హేమపుష్పకము.

ఋషభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నరుని ఆకారముగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2 అజహ *: చూ, దూలగొండి; 3. పోటు, మగలకొమ్ములు మీసములుగల ఆఁడుది, మాచకమ్మ, మాసకమ్మ: చూ, స్త్రీ; 4. రూ-వృషభి. విధవ, ముండ: చూ, స్త్రీ; 5. పిన్నదూల గోవెల *: చూ, దూలగోవెల; 6. కులటు: చూ, అంకులాఁడి.

ఋషభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక ముని: చూ, ముని. 1; 2. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

ఋషి. సం. వి. ఇ పుం. 1. సన్యాసి: చూ, ముని. 1; 2. వ్యాసులు మొదలైనవారు: చూ, ముని 1; (చూ, ఋషిశ్రేష్ఠులు.) 3. ఋషి మతప్రవర్తకుఁడు (జ్ఞానముయొక్క పారమును బొందినవాఁడు.): చూ, ముని. 1; 4. దేవుఁడు. చూ, వేలుపు; 5. జ్ఞానాధికుఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు; 6. అంగములవాఁడు: చూ, దిగంబరుఁడు; 7. ప్రాఁజదువులు: చూ, వేదము; 8 కిరణము: చూ, మయూఖము.1; అం.9. గతిభేదములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, గతిభేదములు.

ఋషిఋణము. అం. ఋణములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, ఋణత్రయము.

ఋషికుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఋషికుల్య యను నది: చూ, నది; 2. ఏఱు: చూ, నది.

ఋషిచాంద్రాయణము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక చాంద్రాయణము: చూ, చాంద్రాయణము

ఋషిశస్త్రము. సం. వి. అ. న. దర్భగడ్డి, కుశ *: చూ, తృణము 1.

ఋషికుశూద్ర. పా "పి. ప్పానంబుగావించి చనుదెంచునంతలో, జపవేదిఁదగురీతిఁ జక్కఁజేయు। జపనిష్ఠయొనరించిచాలించునంతలోఁ,

జక్కఁగా దేవపూజకు సమర్చు। దేవపూజ యొనర్చి తిలకించునంతలో, షడ్రసాపూర్ణ భోజనము వెట్టు। భోజనంబై కరంబులు కడుగునంతలోఁ, బర్ణాజినములచేఁ బాన్పొనర్చుఁ। తే. బాన్పుపైఁ జేరునంతలో బడలికని మృసంబునఁదలంచి తాలవృంతకుల విసరి, తొడలపై సంఘ్రిలుంచి యొత్తుమి ననేక, సేవలాచరించుఁదపసి కచ్చిగురుఁబోఁడి." ఉత్తరరామాయణము. 1. ఆ, 89.

ఋషిశ్రవ సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి *: చూ, భల్లాతికి.

ఋషిశ్రేష్ఠులు పా. "సీ. వ్యాసభరద్వాజ వాల్మీకిగౌతమకాశ్యపజాబాలి కణ్వ పులహ, యాజ్ఞవల్క్యత్రి రైభ్యాంగిరో భృగుపరాశరధూమ్రగాలవశంఖలిఖిత, హరితసంవర్తక వాయశిరశ్శౌనక భద్రకక్షీవద్విభాండకోగ్ర, బకదాల్భ్యకౌశికాపస్తంబ మాండవ్యయుంకణ సోమశమందపాల గీ. కథకలాపసగోహిత కామకాయనాది, మునులు చిరతపోనిర్మల మూర్తులాఢ్యుఁ, లరుగుదెంచి రంచిరి పర మాత్మసభవు, నాదిదేవునచ్యుతుఁ గృష్ణునధిక భక్తి." హరి ఉ. 5, ఆ; "సీ. మాద్గల్య మాతంగ మౌంజాయనమరీచి మైత్రేయ మాండవ్య మందపాల, కపిలకశ్యపకౌత్స కామందకగార్గ్యాత్రి కౌశిక కౌండిన్య కలహాభోజ, వాత్స్యాయన వ్యాసవాల్మీకి పరతంతు వాలఖిల్య వశిష్ఠ వామదేవ, శరభంగ శుకశక్తి శార్ఙ్గ శారద్వత శౌనక శాండిల్య శాలిహోత్రి గీ. జడభరత జహ్నుజాబాలి జామదగ్న్య, పులహపిప్పలపర్వత పుండరీక గార్గ్యగౌతమ గాలవగణక ముఖ్యు, లైన యాసంయమీశ్వరు లర్థిఁగొలువ." విశ్రి. 2, ఆ, 25; "శ్రీ శాండిల్య మాద్గల్య మాండవ్య కశ్యప, వ్యాఘ్రపాత్రి కౌండిన్య వాలఖిల్య। హారీతపిప్ప లరైభ్యవరతంతు గాలవ, బకదాల్భ్య గౌతమ శుకవసిష్ఠ। కౌశిక చ్యవన మార్కండేయ నారద, జమదగ్ని భృగుపరాశర శమీక। కణ్వ జాబాలి సాంఖ్యాయన వాల్మీకి, కపిలభరద్వాజ కలశజన్ము। గీ. శృంగి తృణబిందు భరత మతంగ శక్తి, గర్గ శ్రీవత్సమునివరుల్ ఘనత మెఱయ। నగసభాసీనులై వినువారలకును, వినులవాగ్భంగిఁ గ్రంథామృతములు గాఁగ." రుక్మాం. 1 ఆ, 51, సప్తఋషులు.—"గీ. కశ్య పాత్రి విశ్వామిత్ర గౌతములును, విను భరద్వాజ జమదగ్నులును వశిష్ఠుఁడును జగంబులనెల్లఁ బేర్కొనిన ఋషులు, వారి సప్తర్షి గణమందు రారవేంద్ర." భాగ. ఆది. 2, ఆ. 208: "ఆ, ఋషులు గానుపింత్రు హీనులయట్టుల, వారిబోధ పెద్ద మేరువంత, లోననున్నయట్టి జ్ఞానంబు మహీసురా." వేమన. 583. (చూ, మహర్షులు.) చూ, ముని 1. (చూ, ఋషి.)

ఋషితకము, సం. వి. అ. పుం ధూంత్కము, తెల్లకాకి: చూ, వాయసము. 1.

ఋష్టి. సం. వి ఇ. పుం. కత్తి చూ, రిష్టి. 2.

ఋష్యప్రోక్త. సం. వి. అ స్త్రీ: చూ, రూ- ఋశ్యప్రోక్త *.

ఋష్యము. సం. వి అ. పుం: చూ, రూ- ఋశ్యము.

ఋష్యమూకము. సం. వి. అ. పుం. ఋష్యమూకపర్వతము. "ఉ. రామమహీపతుల్ గనుంగొనిరి రత్నగుహాగమమాణ దివ్యవా। రీకముఁ ఋష్యరేణుక పరిష్కృత కుంజలసన్మృగేశ్వరా। నీకము శృంగసంగళిత నిర్ఝరలోకము ధర్మగండక। స్తోకము సానుశోభిల పరిశోభన దీకము ఋష్యమూకముఁ." పద్మ. 8, ఆ. 184: చూ, పర్వతము.

ఋష్యశృంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విభాండక ముని కొడుకు (రూ-ఋశ్యశృంగుఁడు.): చూ, ముని. 1.

ౠ.

ౠ. ఆంధ్రభాషకు గల వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆయచ్చులలో నిది యెనిమిదవ యక్షరము; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆయచ్చులలోనిది యెనిమిదవ యక్షరము; సం. వి. ౠ పుం. (ౠః, రౌ, రః, ఇత్యాదిరూపకమ్. కృశబ్దవత్.) 1. చిఱుగము, తలవెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. 1; 2. సర్పదృష్టి, పాముయొక్క కన్ను (పాముయొక్క కంటిచూపు అని కొందఱు); 3: చూ, బీదతనము; 4: చూ, బీదవాఁడు; 5. బంగారము: చూ, లోహము. 1; 6. మంచు: చూ, హిమము. 1; 7. తామర*: చూ, పద్మము 1; 8. జేజేలపాలెము: చూ, స్వర్గము; 9 ధనము: చూ, విత్తము. 1; 10 తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 11 జంబువు *. చూ, నేరేడు; 12. మూఁపు: చూ, స్కంధము. 1; 13. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 14. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; స్త్రీ. 15. దేవతలతల్లి: చూ, దేవమాత; అవ్య. 16 వాక్యమును దెలుపును; కర్తకర్మక్రియా సంబంధముగల మాటను తెలుపును: చూ, వ్యాఖ్యార్థము. 2; 17. రక్షణమును తెలుపును: చూ, రక్షణము; 18. నిందను తెలుపును: చూ. నింద. 1; 19 భయమును దెలుపును: చూ, భయము; అం. 20. మూర్ధన్యములు తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, మూర్ధన్యములు; పా. 21. ఋ ౠ ఌ ౡ విసర్గ వర్గయుగ్మ ఙ ఞ శ ష లు తత్సమాన్యదేశ్యానుకరణంబులఁగూడి యాంధ్రభాషనుంబొడచ్చు.- వర్గయుక్కులనఁగా ఖఘ ఛఝ ఠఢ థధ ఫభ లు. ఈ యక్షరములు ఋ ౠ ఌ ౡ ఙ ఞ శ ష ః లనుచేరి 19 అక్షరములును తత్సమపదంబులును, అన్యదేశ్యపదంబులును, ధ్వన్యనుకరణపదంబులును గలసి యాంధ్రభాషా పదంబులుగ వాడంబడెనని యర్థము. ధ్వన్యనుకరణమనఁగా నేధ్వని యెట్లు వినవచ్చునో యట్లె వ్రాయుట ధ్వని పెద్దదియు పరుషమునైనపుడు ఒత్తక్షరములును సౌమ్యమ్మగునైనపుడు ఒత్తులులేని యక్షరములు వ్రాయఁబడును. ఉదా.—ఋషి-పితౄణము. కర్తౄము-ౡకారము, విశ్లేషము. ఖట్వాంగము, ఘంటుభాగము. ఝంకారముకుఁడు-దృఢము-వ్యథ- బాధ- కఫము - భేదము - శార్ఙ్గము. (బాలవ్యాకరణంబున జకారము తత్సమముగఁ గలసి యాంధ్రంబున నొచ్చినందునకు పత్తి యుదాహరణముగ నీయఁబడినది. సంస్కృతి సంయుక్తాక్షరంబులనను నాసికంబులున్నచో నాయను నాసికములకు మాఱు పూర్ణానుస్వారమే వ్రాయుట మహాకవి సంప్రదాయము పూర్ణబిందు ప్రాసముగనన్నయ్య "నిండుమనంబు" అనుపద్యములో 'నిండు' 'అఖండల' యను శబ్దములు ప్రాసస్థానములఁగూర్చెను. సింగంబాకటితో ననుపద్యములలోఁ దిక్కునమాతంగ 'గ' యని ప్రాసముఁగూర్చెను. ఈనియమమే యందఱుకవులయందు నియతంబుగాఁ గానయ్యెడి. ఏతద్భిన్నంబొకఁడైనలక్ష్యంబుగానరాదు మహాకవి సంప్రదాయమిట్లుండ నొక పంక్తినిమాత్రము అంకితముచలె పంక్తి యని వ్రాయరామికిఁ గారణము విచార్యము) ప్రజ్ఞ. శశి - మండుఁడు. ఇవి తత్సమ పదములు. తపర-కావు అన్యదేశములు. ఫిరంగి

'ఢా' మ్మనియెను. నగారా 'భా' మ్మనియెను. ఇవి ధ్వన్యనుకరణపదములు (చూ, ఋ.)

ఌ.

ఌ ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది తొమ్మిదవ యక్షరము; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది అందు అచ్చులు పదునాఱు ఆ అచ్చులలోనిది తొమ్మిదవ యక్షరము సం. వి. ఌ. పుం. (ఌ అలౌ అలః ఇత్యాది రూపకమ్ గమ్లౢశబ్దవత్.) 1 ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 2. ఏనుఁగుపల్లు: చూ, నాగదంతము; 3. ఎండ్రికాయ: చూ, పీత; 4. కోఁతి: చూ, వానరము; 5. కపిదంతము: చూ, కోఁతి కోర; 6 జేజేలపట్టు: చూ, స్వర్గము; స్త్రీ. 7. దేవతల తల్లి: చూ, దేవమాత, పుం 8. ఏనిపోయిన మనుమఁడు గలవాఁడు; 9. రొమ్ము: చూ, వక్షము; 10. గంధాదులచేతఁ బూయఁబడిన మేనుకలవాఁడు: చూ, లిప్తగాత్రుఁడు; 11. గంధాదులచేతఁ బూయఁబడిన శరీరము: చూ, శరీరము; 12 కాపాడుట: చూ, రక్షణము; పా. 13: చూ, ఋ 20; పా 14: చూ, ౠ. 22; 15. ఋక్కులలో నిది రెండవది: చూ, ఋక్కులు; 16. ఇక్కుల లోనిదినాలుగవది. (ఇక్కులు.-ఇ-ఉ-ఋ-ఌ.); 17. అక్కులలోని యయిదవది. (అక్కులు.- అ-ఇ-ఉ-ఋ-ఌ.); 18. ఉజ్జులలోనిది మూఁడవది. (ఉజ్జులు.- ఉ-ఋ-ఌ-ఏ-ఓ.)

ౡ.

ౡ. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబు లేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది పదవ యక్షరము; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు ఆ అచ్చులలోనిది పదవయక్షరము; సం. వి. ౡ. పుం. (ౡః కారః.) 1. ఊసరవెల్లి, బింబకము: చూ, సరటము; 2. కొండ: చూ, పర్వతము; 3. మేను: చూ, శరీరము; 4. అగ్ని ప్రతాతి. చూ, శుభంకరుఁడు, 5 దేవుఁడు: చూ, వేలుపు; 6 వాహ్యాళి: చూ, విహారము. 1; 7. కన్ను: చూ, నేత్రము. 1; 8. ఎముక: చూ, శల్యము. 1; స్త్రీ 9. కద్రువతల్లి: చూ, నాగమాత. 2; 10. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 11. తల్లి: చూ, మాత 1; పా. 12: చూ, ౠ. 22.

ఎ.

ఎ. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది ఆ అచ్చులలోనిది పదునొకండవ యక్షరము; తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేడు. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆ అచ్చులలోనిది యేడవయక్షరము; దే. అవ్య. 1. రూ- ఏ. ప్రశ్నమును తెలుపును. "మాతామహుండైన మనకూరుఁడున్నాఁడే." భాగ. 1, స్కం. 347: చూ, ప్రశ్నము; 2. రూ- ఏ వ్యతిరేకమును దెలుపును "ఉ. నీమగఁడంత యొక్కఁడె మనీషులు ధరానురులింతరక్కవే." భార. అర. 5, ఆ. 16: చూ, వేలుపాటు; 3. ఆఁడుదగుటను దెలుపును. "రావే సుందరియేమె బోటివినవే." భాగ. 10, స్కం. పూ. 772. "సీ. కుసిగుంపులిడకేగు కొన్నయంగడిలోన మాఱుబేరములేలె మంజువాణి." పండ్రిం. 6, ఆ. 185: చూ, రూ-ఏ; 4. రూ-ఏ. మెచ్చుకొనుటను తెలుపును. "సతీజనమిట్టిదె యేజగంబులఁ." భార. విరా. 1, ఆ. 295:

చూ, సెబాసు; 3. అవ్య 5. అ, రూ- ఏ ప్రశ్నయొకదాని లేమిని తెలుపును. "నన్నెదను జుఁజేసితేమగుద." కళా. 3, ఆ. 251: చూ, కాకేమి; 6. ప్రశ్నయొకదాని కలిమిని దెలుపును. "క. దుర్యోధన నీదోర్బలమె పాండవేయుల దౌర్బల్యము వాయు." (ఇక్కడ నీదోర్బలమె- నీదోర్బలమొకటి మాత్రమా అని యర్థము. ఇట్టి తరస్థలములయందు నెఱుంగునది.) భాగ. ఉద్యో. 3, ఆ. 324: చూ, కాకేమి; 7. చేఁపుటను దెలిపెడి. "హారుఁడవెచిలుక—" భాగ. ఆర. 5, ఆ. 280; "అల్లవెయర్జునధ్వజ విహారముగాసఁగ నయ్యెడుఁగా" భార. కర్ణ. 2, ఆ. 120; "క. ఇదియొక పిన్నవాఁడదరియెక్కడు మూఁకలఁగ్రిందఁ దోలెడుఁగా." భార. ద్రో. 2, ఆ. 11; "ఇదవియద్వాహిని యెడమణికర్ణిక." కాశీ. 5, ఆ. 177; "అవె యవె వెన్ బొగల్ నెగసె" రా. సుం, కాం. 477; వాఁడెభృంగీశుఁడు." కాశీ. 5, ఆ. 177; "వీఁడెకృష్ణుఁడు" హరి. ఉ. 2, ఆ. 136; "క. వీరెవసువులు." భార, ఉద్యో. 4, ఆ. 352: చూ, రూ- ఏ; 8. అ, తనంతట అను నర్థమును తెలుపును. "నేనడుగలేదు వాఁడెవచ్చి యిచ్చిపోయెను." (వా): చూ, ఏ; 9. ఎక్కువ తక్కువలను దెలుపును "ఉ. వంశమెల్లఁ బ్రాతమ్మగు నీదుచర్యనని ధాతప దంతియె యాసతిచ్చె స్వప్నమ్ముమవచ్చి." కళా. 4, ఆ. 126; "వాఁడెచేయలేక పోయె నేనేమి చేయుదువా." (వా): చూ, రూ- ఏ; 10. ప్రార్థించుటను తెలుపును. రూ- ఏ: చూ, స్తోత్రము. పా. 11. వక్రములలోనిది యొకటి. (ఎ-ఏ ఒ-ఓ లకు వక్రములని పేరు.) చూ. వక్రములు; 12. ఆంధ్రవర్ణములకుఁ జెప్పునప్పుడు ఎ ఒ, చే- జే చేర్పవలయును; అవ్య. 1. 3. ఏవార్థకములలోనొకటి. (ఏవార్థకములు —అ-ఆ-ఎ-ఏ.); 14. ప్రార్థనార్థకములమీఁద వచ్చువానిలోనొకటి. (ప్రార్థనార్థకముమీఁద వచ్చునవి.— ఇ- ఈ- ఎ- ఏ- ఒ- ఓ అనునవి. ఉదా.— చూడుమి, పండుమీ, పండవె, పండవే, చూడవో, చూడవో అనునవియు.) 15. ఇ- ఈ- ఎ- ఏ లంగూడిన చే జే లు తాలవ్యంబులు వానిలో నిదియొకటి: చూ, తాలవ్యములు.

ఎంక్రోచిమెంటు. ఆం. స్థలమును ఆక్రమించుకొనుట, అతిక్రమణము.

ఎంక్వైరీ. ఆం. దర్యాప్తు, వ్యవహారదర్శనము.

ఎంగిలి. దే. వి. ఉచ్ఛిష్టము; భార. అను. 1, ఆ. 285; దశ. 9, ఆ. 8; "ఆ. ఎంగిలెంగిలనుచు నీనాటితోడనే । వేదములను జదువు వెఱ్ఱులార । యెంచిచూడనదియె యెంగిలిగాదకో" వేమన. 596; "ఆ ఎంగి లెంగిలందురిల వేదశాస్త్రముల్, చేదువుట్టి విప్రజనములెల్ల, నెంగిలవుట యెఱఁగి యెంగిలేకుడుతురో" వేమన. 595; "ఆ. ఎంగిలఁ తవట్టి హితవుగానెంచక" వేమన. 594; "ఆ. ఎట్టిమంత్రమైన నెంగిలిగాకుండ" వేమన. 608: చూ, భుక్తోఝ్ఝితము.

ఎంగిలికాయ. ద్వ. వి. పనికిమాలినవాఁడు: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

ఎంగిలిచేయి కాకికి విదల్పనివాఁడు. లో. ఉదా. "సీ. కసరియెంగిలిచేతఁ గాకి నేయనివాఁడు, సత తాన్న దానప్రశస్తుఁడయ్యె, బ్రహ్మకల్పము దాక బ్రతుకాసగదకట్టు కాఁడస్థిరముగ విశ్వ మొదలంచె" పాండు. 4, ఆ. 210.

ఎంగిలియగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, అంటగు. 2.

ఎంగిలివాఁడు. ద్వ. వి. 1: చూ, ఉచ్ఛిష్టుఁడు, 2. కక్కుఱితికాఁడు: చూ, లోభి; 3. ముండలమారి: విటుఁడు.

ఎంగుస. ద్వ. వి. (ఏను + కుంచెము.) అయిదు కుంచములు: రూ- ఏగుస.

ఎంగెస. దే. వి. ఒకరకము అడవిమొక్క *: చూ, వృక్షము.*

ఎంచు. దే.స.క్రి. 1. గణించు: చూ, లెక్కించు; 2. ఎన్ను, తలఁచు; "ఆ. ఎంచి యెంచి పూజ లెన్ని సేయఁగ నేమి, భక్తిలేని పూజ ఫలములేదు, కన్నపూజ సేయు కారణ మెఱుఁగుఁడీ, విశ్వ... వేమ." వేమన. 604: చూ, యోచించు; 3. దూఱు: చూ, నిందించు; 4. ఆక్షేపించు. "ఉ. వింతలు భూమి నేయుయినవింటివె పోరులు నన్నుఁ గూర్చి నిం, దింతురొ యెంచుదురో." ఉ, రా 6, ఆ 193' చూ, వెక్కిరించు; 5 స్తోత్రముచేయు ప్రశంసించు, పొగడు. "మ ఫలభుక్షుల్ హతశేషులెల్లఁజని చెప్పన్ జచ్చెనే లంకకున్, గల సేనాధిపుఁ డింద్రవహ్నిముఖదిక్పాల ప్రభాహారిణోస్ఁ, దులచే నంచుఁ బ్రహస్తునెంచి" రామా. 8, ఆ. 60: చూ, స్తుతించు.

ఎంజినీరింగు. ఆం. యంత్రసాధకశాస్త్రము.

ఎంజాయిమెంటు. ఆం. అనుభవము

ఎంటర్ప్రనార్. ఆం. అనుసంధాయకుఁడు.

ఎంటర్ప్రయిజ్. ఆం. కార్యసాహసము.

ఎంటిటి. ఆం. సత్వము.

ఎంటొమాలజీ. ఆం. కీటకశాస్త్రము.

ఎంట్రికాయ. ద్వ. వి. కర్కటకము: చూ, పీత.

ఎంట్రన్స. ఆం ప్రవేశము.

ఎంట్రన్సఫీ. ఆం. ప్రవేశకట్నము.

ఎంట్రిస్టు. ఆం. ఒకని పరముచేయు.

ఎంట్రి. ఆం. నమోదుచేయుట.

ఎంట్రిక. దే. వి. 1: చూ, ఎంట్రికాయ. (రూ-ఎండ్రిక.): చూ, పీత; వా. 2. రోమము: చూ, వెండ్రుక (వకారమును సరిగ పలుకలేని హీనజాతుల వాడుక. వెంకి-ఎంకి, వెంటు-ఎంటు, వెంటి-ఎంటి, వెండి-ఎండి, వెండ్రుక-ఎండ్రుక, వెంబడి-ఎంబడి, వెచ్చ-ఎచ్చ, వెట్టి-ఎట్టి, వెడలుపు-ఎడలుపు, వెద-ఎద, వెనుక-ఎనక, వెన్నముద్ద-ఎన్నముద్ద, వెత్తి-ఎత్తి, వెల-ఎల, వెల్ల-ఎల్ల, వెళ్లు-ఎళ్లు ఇత్యాదులు భద్రాచలము, రంప, చోడవరములలో హెచ్చుగ వినఁబడును)

ఎండ. దే. వి. 1 ఆతపము "ఆ. ఎండ నీడచెంద మెఱుఁగనేర్చిన యోగి, యెండు నెల్లకాల మొర్వమీఁదఁ, దిండిపోతువలెనె తెలియంగ జ్ఞానంబు." వేమన. 619: చూ, వెలుఁగు. 3. (వకారము పలికిన నీచమనితలఁచి హీనజాతులవారు పట్టుపట్టి ఇట్టి పదములను వకారముగ పూర్పుట మేలనితలఁచి—ఎండ-వెండ, ఎగతాళి-వెగతాళి, ఎచేటు-వెచేటు, ఎత్తు-వెత్తు, ఎద్దు-వెద్దు, ఎఱక-వెఱక, ఎలక-వెలక అని భద్రాచలము, రంప, చోడవరము ప్రాంతములలో హెచ్చుగ పలుకుదురు) 2. ఉష్ణము చూ, వేఁడిమి.

ఎండఁగట్టు దే స. క్రి (ఎండకు + కట్టు.) ఆఱగట్టు. "ముంగిట గుడ్డను ఎండఁగట్టుము." చూ, ఎండవేయు.

ఎండఁగొట్టు. దే స. క్రి. (ఎండకు + కొట్టు.): చూ, ఎండఁజేయు. "నీళ్లుచల్లక ఆవైరును ఎండఁగొట్టినాఁడు."

ఎండఁజేయు. దే. స. క్రి. (ఎండకు + చేయు.)

—పై.—

ఎండఁబెట్టు. దే. స. క్రి (ఎండకు + పెట్టు.): చూ, ఎండవేయు. "వరుగులెండఁబెట్టుము."

ఎండకన్ను. గ్రా. కష్టములు. "ఎండకన్నును నీడకన్నెఱుఁగకున్న పుట్టుభోగికి." సారంగధర చరిత్ర.

ఎండకాయ. ద్వ. వి. గ్రీష్మఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

ఎండచాటుపుట్టువు. ద్వ. వి. గొడుగు: చూ, ఛత్రము.

ఎండదొర. ద్వ. వి సూర్యుఁడు. "గీ. విపుల ఖర కర ధీతి నవ్విపినసీమ, యండగాని యెండదొరఁ బోరికరయఁబిలుచు, వీఁక ఘూక మహార్భ టుల్ వెలయఁ జేమ, కైనఁ దూఱంగరాని యరణ్యానసధిప." శేష. 2, ఆ. (ఇట్లు ఎండ ఱేఁడు లోనగునవి.): చూ, సూర్యుఁడు.

ఎండమఱువు. ద్వ.వి: చూ, ఎండచాటుపుట్టువు.

ఎండమావులు దే. వి. బ. మిట్టమధ్యాహ్నవేళ బయళ్లయందు నీటివలెఁ దోఁచెడి సూర్యకిరణములు. మరీచిక. "తే. ఎండమావులుచాడ్పగు నీజగంబు, లందు బరమాత్మయందును దండిగాను." వేమన. 621: చూ, మృగతృష్ణ. (మైరేజి.)

ఎండవేయు. దే. స. క్రి. 1: చూ, ఎండఁబెట్టు: 2. (బట్ట) ఆఱవేయు: ఆఱఁగట్టు, ఆఱవేయు, ఎండఁగట్టు.

ఎండాకు. దే. వి. (ఎండు + ఆకు) ఎండిపోయిన ఆకు: చూ, సొరుగాకు.

ఎండార్సరు. ఆం. అన్యపరము చేయువాఁడు.

ఎండార్సీ. ఆం. పత్రము వెనుకపీఠీన వ్రాయఁబడిన చిరునామాదారు; పత్రము పుచ్చుకొనువాఁడు.

ఎండార్సుమెంటు. ఆం. పత్రము వెనుకపీఠీన వ్రాయు వ్రాఁత లేక పత్రముపైన వ్రాయు లిఖితసూచన; బరాతములు ప్రోనోట్లు మున్నగునవి ఇతరులపరముగా వసూలిమ్మని వ్రాయు "వినిమయసూచన." బరాతపువ్రాత; బదలాయింపు సూచన.

ఎండు. దే. అ. క్రి. 1. తడియాఱు. "తడిగుడ్డ యెండెను" "పచ్చని యాకు యెండెను" "నీళ్ళచెఱువు యెండెను." చూ, మిడుకు. 2. తపించు. "ఎండలో యెండుచున్నాఁడు.": చూ, సంతాపించు; 3. అడుగంటు. "అది అన్నములేక ఎండుచున్నది.": చూ, శోషించు.

ఎండుకాయలు. పా. చిక్కుడు, ఉలవ, పిల్లిపీఁచర, బెండ, బీర, ప్రత్తి, ఆముదము మొ॥ కాయలు యెండినప్పుడనేక విధములుగాఁ జీలుచున్నవి. ఉలవ మొ॥ కాయధాన్యములలో గది యొక్కటేయుండుటను బట్టి నిలువుగా చీలి రెండు బ్రద్దలగుచున్నవి. వీటికి ద్వివిదారణపుటక ఫలమని పేరు. లెగుమ్ (జిక్లైదు) మొదలైనవి ఒక్క-గదిని కలిగియుండి యొక వైపున పగులును. అట్టివానికి ఏకవిదారణ పుటకఫలములని పేరు. ఫాలికల్ (బెండకాయ) వంటి వనేకగదులను గలిగి యనేకవిధములుగా పగులును. వాటికి బహువిదారణ పుటక ఫలములని పేరు (చూ, ఏకవిదారణ పుటక ఫలము, ద్వివిదారణ పుటకఫలము, బహువిదారణ పుటకఫలము.)

ఎండుగడ్డి. దే. వి. పచ్చిలేకుండఁగ ఆరినగడ్డి: చూ, వట్టిగడ్డి (వ్యతి-పచ్చిగడ్డి.)

ఎండుగులు. దే. వి. ఎండఁబోసిన ధాన్యము. రూ- ఎండువులు. "చ. కలమపు టెండుగుల్ దగ్విడకన్యలు ముంగిటఁగాచుకుండి." ఆము. 1, ఆ. 75: చూ, ధాన్యము.

ఎండుతెవులు. దే. వి. బ. దేహములోని హంసాదులు తగ్గి కుష్కించెడి రోగము : చూ, రోగము. 1.

ఎండుపుఁదట్టు. దే. వి. (ఎండు + తట్టు.) ప్రవేశము, ఏదేని యెండఁబెట్టుటకు వెదురుబ్రద్దలులోనగు వానిచేత నల్లినతట్టు, డాఁగర:చూ, స్యోనము.

ఎండువులు. దే. వి. బః చూ, రూ-ఎండుగులు.

ఎండోకార్డియమ్. ఆం. గుండెకాయ లోపలి పొర.

ఎండోకార్పు. ఆం. టెంక.

ఎండోడెరమ్. ఆం. అంతశ్చర్మము.

ఎండోడెర్మిస్. ఆం. —పై—

ఎండోమెంటు. ఆం. దేవాదాయము, ధర్మాదాయము, ధర్మార్పణము.

ఎండోమెంటు పాలసీ. ఆం. కొన్నాళ్ళవఱకు మాత్రమె పీ మియముల కిస్తీలను చెల్లించేవలసిన పద్ధతిగఁ భీమాపట్టా. నిర్ణీత కాలమైన తరువాత పటాదాఖలా మొత్తము తీసికొనవచ్చును. లేక వడ్డీకి నిలవ యుంచేవచ్చును.

ఎండోమెంటుబోర్డు. ఆం. దేవాదాయపు ఆఫీసు.

ఎండోస్కోప్. ఆం. మూత్రాశయాది పరీక్షా సాధనము.

ఎండోస్పెరమ్. ఆం. అంకురచ్ఛదము.

ఎండ్రికాయ. దే. వి. కర్కటకము. "గీ. ఎండ్రయన నెండ్రికయనంగ నెండ్రికాయ,యనఁగఁ గర్కటాభిధ యలరుచుండు." ఆం,భా.ప్రి. వారి 160: చూ, పీత.

ఎండ్రి. పై. వి.—పై.—

ఎండ్రిక. పై. వి.—పై.—

ఎండ్రిమెక్కమెకము. ద్వా. వి. జంబుకము: చూ, నక్క.

ఎండ్రిపేఁతరి. ద్వ వి.—పై.—

ఎంత. ద్వా. స. (ఏ + అంత.) 1. ఏకొలఁది. "ఎంతకాలము."; 2. ఏయుద్దేశ్య కొలఁది. "గీ. ఇతనిఁజూచి మీకు నెంతమోహముగల, దంతకంటె మాకునధికమైన, మోహరసము మూరి పొంచియున్నది" వి, పు. 7, ఆ. 100 (చూ, ఇంత.) (యును, ఏని, ఓఅనునవి వెనుకఁజేరునపుడు దీనికి అంత్యముఅను నర్థము కలుగుచున్నది. యువర్ణమునకు వికల్పముగ లోపమగు. "సీ. ఎంతయుసంయమువంటుడు సహదేవుఁడధ్యాత్మ విద్యనారాధ్యుడెంత, వనఘుండుధౌమ్యుండు." భార. సభా. 2, ఆ. 282. మొ. "నీకంతే నితఁడాప్తుఁడో" కళా. 3, ఆ. 88 "ఎంతోసంతోసంబున."); అవ్య. 3. ఏవరకు, ఎంతపర్యంతము: ఎంతదనుక- రూ- ఎందాఁక.

ఎంతయూఁదినను సోలనిండదు. లో. కష్టమంతయు వ్యర్థము.

ఎంథిమెమ్. ఆం (తర్కశాస్త్రములో) పూర్వసిద్ధాంతములు రెండింటిలో నొకటి చెప్పకుండుట.

ఎందనుక. ద్వా. ద్రి. (ఎంత + దనుక.) రూ-ఎందాఁక

ఎందఱు. ద్వా. స. (ఎంత + వాఁడు.) (ఎంత శబ్దమునకు మహన్మహాత్వార్థక బహువచనరూపము.) ఎంతసంఖ్యగలవారు (దీనికి ఏనుశబ్దము వెనుకఁజేరునపుడు అనేకులనెడి యర్థముకలుగుచున్నది. "క. కడకంటఁగరుడ నొడమఁగఁ,బడతులు తన్నందఱునిఁ బరివేష్టింపన్." పీర. 2, ఆ. 190. ఇకారము లోపింపఁగా ఎందఱేన్. "వాగ్గడి కర్త లెందఱేఁగొరి భజింప." కళా. 2, ఆ. 69; "క.ఎందఱు కాంతలఁగాంచిన, నెందఱుముద్దియల రొుదుటనెసఁగంగనిన." వేమన. 689.

ఎందాఁక. ద్వా. ద్రి. (ఎంత + దనుక.): చూ, రూ- ఎందనుక. "క ఎందాఁక మనసునిల్పిన, నందాఁకనుఁ బూర్ణసుఖమె." వేమన. 641.

ఎందు. దే. ద్రి. ఎక్కడ: చూ, యత్రి. 1.

ఎందులకు. దే. ద్రి. 1. ఎచ్చోటికి. "క. ఎందుండిరేమిపనికై యెుందులకేగెదవు." భార.శాం. 3, ఆ. 79: చూ, యత్రి. 1; 2. దేనికి. "వ. ఇదియేమి యెుందులకుంబోయెదవు." భార. అర. 2, ఆ. 57: చూ, దేనికి.

ఎందువలన. దే. క్రి. కారణము, యతః: చూ, హేతువు. (రూ-ఎందువల్ల)

ఎంపీరియన్. ఆం. తేజోమండలము.

ఎంపిరికల్ ఫార్ములా. ఆం. పామరసూత్రము.

ఎంబన్న. దే. విణ. (ఎంబె + అన్న.) అంబేద: చూ, నిష్ప్రయోజకుఁడు.

ఎంబార్గో. ఆం. దిగుమతినిషేధము.

ఎంబాసిడర్. ఆం. రాయబారి, దూత.

ఎంబెరుమతము. పా. ఒకానొక వైష్ణవమతము. "ఆ. ఎంబెరుమతమందు నెసఁగి మాంసముఁ దిని." వేమన. 673.

ఎంబెతికము. దే. వి. తత్త్వజ్ఞాన దుఃఖైశ్వర్యాదుల చేతఁ గలిగెడు హేయత్వబుద్ధి. రూ- ఎబ్బెరికము: చూ, రోఁత. 2.

ఎంబెతికి. దే వి.—వై.—

ఎంబ్రియో ఆం. (గర్భమందలి) పిండము, అంకురము.

ఎంబ్రియాలజీ. ఆం. పిండోత్పత్తి. వృద్ధిలశాస్త్రము.

ఎఁడు. దే. అప. పరిమాణార్థకము. "క. నీనుడువులకే నడుగెంబైనను దాఁటునని సత్యమాడెను." రుక్మాం. 5, ఆ. 91.

ఎఁబెట్టు. దే. వి. ఎడఁబెట్టు. బారిముద్ర: చూ, లోహము. 1.

ఎకతాళి. దే. వి. రూ-ఎగతాళి: చూ, పరిహాసము.

ఎకదొట్టు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "నిట్టూర్పుగదొట్టన్." ఆము. 5, ఆ. చూ, మున్మిసెంచు.

ఎకనమిక్ క్రైసెస్సు. ఆం. ఆర్థికోత్పాతము.

ఎకనమిక్ గూడ్సు ఆం. ఆస్తి, సొత్తు.

ఎకనమిక్ లా. ఆం. ఆర్థికన్యాయము.

ఎకనమిక్ నేషనల్ లైఫ్. ఆం. జాతీయార్థిక జీవనము.

ఎకనమిక్సు. ఆం. అర్థశాస్త్రము, ఆర్థికశాస్త్రము

ఎకరము. దే. వి. భూమికొలుచుటకు చైను ఉపయోగింపఁబడును. ఒకచైను నూఱు సమభాగములుగ భాగింపఁబడును. అట్టి ఒక్కొక్క భాగమునకు లింకుఅని పేరు. (1) 22=1చైను; 100 లింకులు= 1 చైను; 220 గ. లేక 10 చైనులు= 1 ఫర్లాంగు; 1760 గ. లేక 80 చైనులు= 1 మైలు; (2) 144 చ. అం= 1 చ. అడుగు; 9 చ. అ= 1 చ. గ; 30 1/4 చ గ= 1 చ. పోలు; 40 చ. పో = 1 రూడ్డు; 4 రూడ్లు లేక 4,840 చ గ= 1 ఎకరము. (3) 22 × 22= 484 చ. గ=1చ. చైను; 10 చ. చై= 1 ఎకరము; 640 ఎ= 1 చ. మైలు; 1 చ. చైను= 100 × 100= చ. లింకులు; 10 చ. చైన్లు= (10 × 100 × 100) చ. లింకులు= 100,000 చ లింకులు (పదియుంచేములు= 1 ఎకరము; 1/8 పుట్టి= ఎకరము.). ఎకరా

ఎకరా. దే. వి 1. —వై.—(వా); 2. నగరతల వాకిలి చావడి: చూ, వాకారము; 3.ఏమఁగును గట్టు మొంగసాల. "మహాసమృద్ధర, ఎకరాలకా మందువాసాహిణముల గల భద్రోభసందోహవాహ; ప్రకరంబుంగొంచుఁ దత్తత్ప్రభువులు వనుపన్" స్వా. 1, ఆ. 40: చూ, సజ్జారము.

ఎకరారు. దే. వి. ఒప్పుకొనుట, ఒప్పుదల."వాని బాకీని యిచ్చెదనని నాయెదుట యొకరారు అయినాఁడు.": చూ, సమ్మతి. 1.

ఎకసకియము. దే. వి. 1. రూ- ఎకసకెము, హాసము: చూ, వంచన; 2. రూ- ఎకసకెము, వికటపుమాట, వేళంకోళము. కాశీ. 2, ఆ. 146: చూ, పరిహాసము; 3. రూ-ఎకసకెము. అవమానము:చూ, బన్నము. 2; విణ. 4. రూ- ఎకసకెము. వికటము, మిక్కిలి వంకరదైనది

(మాట): చూ, వంకర; 5. రూ- ఎకసకెము. ఎగతాళియైనది: చూ, పరిహాసము.

ఎకసకెము. దే. వి. —పై.— (రూ-ఎకసక్కెము.) (వికటమునకు.— "సీ. జడలల్లి చొల్లి యందిడి యెకసకెముగా బాలేందుశకలంబు పదిలపఱచు" కాశీ. 2, ఆ. 146.)

ఎక్కసక్కెయము. దే. వి.—పై.—(రూ-ఎకసక్కెము.)

ఎకసక్కెము. దే. వి: చూ, రూ- ఎకసక్కెయము—పై.— (వంచన —"ద్వి. అకట తెలిసెఁ జిక్కెనటుల మాటాడి, యెకసక్కెము యొనర్చి యిచేటనిల్వకయె, యిపుడొగిఁ జనియె నయ్యిందీవరాక్షి." విష్ణు. ఉ. 4, ఆ, వికటపుమాట.—"గీ. జమునిచాలికతో నెకసక్కెమాడఁ, దమకపడు కొత్తపెండ్లి మోళిమ కటారి." సై. 6, ఆ. 94. అవమానము — "చ. మునిపతివచ్చి భ్రూవొసఁగి మోదముతోడ భవత్ప్రియాంగనన్, వినుతి యొనర్పఁగావిని నవీనుల మాచేవిగాని మాటలన్, వినవలెనన్ గదా యిపుడునీవిటవచ్చుట పారిజాతవాసనఁ బ్రకటించినావు నెకసక్కెము చేయనకాదె చెప్పుమా. క. మానంబె తోడవుసతులకు ... మానరహితమయిన బ్రదుకుమానిని కేలా." పా. 1, ఆ. 128; విశ. వికటము.— "ఉ. చేక్కరవింటి రాజయొక సక్కెమదేమని కూర్చుకొంటి వ్యక్కెక్క." విజ. 6, ఆ. 45. (దీనికిని రూపాంతరములకును పరిహాస మర్థమని కొందఱు చెప్పుచున్నందున నటులఁజూపఁబడియెను. కాని కవుల ప్రయోగసరణిని బట్టి అదినిర్ధారణ చేయఁగూడలేదు.)

ఎకసెకియము. దే. వి. —పై— (రూ- ఎకసెకెము.)

ఎకసెకెము. దే. వి. —పై.—(రూ- ఎకసెక్కెము.)

ఎకసెక్కెయము. దే. వి.—పై.— (రూ- ఎకసెక్కెము)

ఎకసెక్కెము దే వి. రూ- ఎకసెక్కెయము. —పై.—(వికటపుమాట.— "చ. బొమలెగవైచి కన్గొనుచుఁ బొందుగఁ గన్గొనిపేరుగ్రుచ్చి కొంచెముగ హసించి యొక్కయొకసెక్కెమటాడి యయారనీకు గంధముకదు నందహాసని ముదంబునఁక్కలి గిఁటియిట్లు సె. య్యామెసఁగఁ బల్కరించెనలినాక్షుల నందఱ నన్నిభంగులన్." వసు. 1, ఆ. 62)

ఎకాడమీ ఆం. పరిషత్తు.

ఎకానమీ. ఆం. మితవ్యయము, పొదుపు

ఎకాయకీ హిం. క్రి. విశ. ఎక్కడను నిలువకనే (అతివేగముగా.) "ఎకాయకీని వచ్చినాను." తెనుఁగున గోదావరీమండలమున వాడెదరు.)

ఎకిమీఁడు. దే వి. అధిపతి: చూ, ప్రభువు 2.

ఎకిరింత. దే. వి. 1. రూ-ఎక్కిరింత, ఎక్కుఁదగిన యేనుఁగులోనగునది. "సీ. కేవలుంగును దాల్చుదేవేరియగు దుర్గ కెకిరింతయై మించు మెకముదక్క." రామా. 2, ఆ. 58: చూ, వాహనము; 2 రూ- ఎక్కిరింత, ఎగతాళి: చూ, పరిహాసము.

ఎక్కటి. దే వి. 1. శూరుఁడు, ఉక్కుతునియ: చూ, హంవీరుఁడు 2; విశ. 2.=ఏకాకి. అసహాయుఁడు. "ఉ. భీముఁడా, యెక్కటిదాఁకెదిక్కరిసహింపక సింహముదాఁకినట్టులు." భార. అర. 4, ఆ. 12: చూ, ఒంటరీఁడు 3; స. ఏ. 3= ఏక ఒకటి. "సీ. కేవలుంగును దాల్చు దేవేరియగు దుర్గ కెకిరింతయై మించు మెకముదక్క. లక్ష్మి. 2, ఆ. 8: చూ, వంచి; వి 4. అసహాయము. ఎక్కటికయ్యము." మొ; భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 52: చూ, దిక్కుమాలినతనము.

ఎక్కటికయ్యము. ద్వ. వి. ద్వంద్వయుద్ధము, దండపోరు: చూ, యుద్ధము.

ఎక్కటిబవరము. ద్వ. వి. అసహాయయుద్ధము, ఒంటిపోట్లాట: చూ, యుద్ధము.

ఎక్కటీఁడు. వై. వి. అసహాయుడైన బంటు. "సీ. ఇగురుకైజీతపు టెక్కటీలకు గుజ్జుప అత్త మామిడి కట్టుఁబడిగఁ జేసి." చంద్రా. 4. ఆ. 84: చూ, ఒంటరీఁడు. 2. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

ఎక్కడ. దే వి. ఏ. (ఏ + కడ.) 1 ఏచోటు: చూ, యత్ర. 1. (అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడ శబ్దముల కడపటువృత్తియందు ఇకారము వచ్చుటచేత అవి వేఱువేఱుశబ్దములుగా గ్రహింపఁబడియెను. ఎక్కడివార్త ఇక్కడివార్త, అక్కడివార్త. మొ.)

ఎక్కము దే. వి. 1. మడికిఁజొట్టు నేర్పఱచిన చిన్నకట్ట, గనిమ: చూ, సేతువు. 1; వై. స. ఏ. 2. ఒకటి: చూ, వంచి.

ఎక్కములు. వై స. బ రూ- ఎక్కాలు. (హెంచెకు లెక్కసంబంధమయినదియు, భాగహార సంబంధమైనదియు ఎక్కమనిపించుకొనును. ఎక్కములతో సంబంధములేని మానము సృష్టియందులేదు.): చూ, గుణకహారపథకము.

ఎక్కలి. దే. వి. ప్రవాహవేగముచే కొట్టుకొని వచ్చి కమ్ముకొనిన యిసుక: చూ, మేట

ఎక్కసకియము. దే వి: చూ, రూ-ఎక్కసక్కెము. (రూ-ఎకసకియము.)

ఎక్కసకెము. దే. వి -వై -(రూ-ఎకసక్కెము)

ఎక్కసక్కియము. దే. వి —వై —(రూ-ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసక్కెము. దే. వి.—వై.—(రూ-ఎకసకెము.) (వికటపుమాట —"సీ. నిక్కపీనుల తోడ నెక్కసక్కెములాడఁ కరణీనుస్న విధి ఘనఘనములు." ప్రా. 2, ఆ. 38.

ఎక్కసెకియము. దే వి —వై.—(రూ-ఎక్కసెకము.)

ఎక్కసెకము. దే. వి. —వై— (రూ-ఎక్కసెక్కెము.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. -వై.- (రూ. ఎక్కసెక్కెము.)

ఎక్కసెక్కెము. దే. వి.—వై —(రూ-ఎక్కసెక్కియము.)

ఎక్కాడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు + ఆడు.) పురికొలుపు. "ఎ, గీ. పులిపేదవడినఁ బసుల, వాండ్రె యెక్కాడిరనుకత వచ్చెనాకు." ఉ, హరి. 4, ఆ. 108: చూ, ప్రేరేపించు.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి నారిగలదానిగాఁజేయు. "చ. కడువడి సత్యసేన తురగంబులఁగూల్చి శరాసనంబుఁ జ, క్కడిచిన నొండు తేరికిరయంబు మెయింజని యన్యచాపమె, క్కిడుటయు నక్కుమారుని విశేష యుగంబున నొంచినొంచె" భార. కల్య. 1, ఆ. 140: చూ, మోపెట్టు.

ఎక్కిరింత. దే. వి: చూ, రూ-ఎకిరింత

ఎక్కిరింతమెకము. ద్వ. వి. కోఁతి: చూ, వానరము.

ఎక్కిలి. వై. వి.=హిక్కా. దప్పి మొదలగువానిచేఁ గలుగు తేవులు: చూ, హిక్క. 1.

ఎక్కు. దే. వి. వింటినారి. "చ. దైవమే, మనఃగల దట్లకోకయని యాత్మ నలందురి మంద చేష్టుఁడై. వ. ఎక్కుడించినఁ బాండవాగ్రజుండు." భార. విరా. 1, ఆ. 169: చూ, మౌర్వి. 1; అ. క్రి. 2. అతిశయించు. "ఉ. అక్కలుసించి కంఠమున కేతుల వాపి శిరంబువ్రచ్చి పే, దుక్కునఁ గ్రొంచ చందముగు బొడ్డుగలంగఁగఁజేసి భీష్ముఁడే, దిక్కునఁదానయై దిశలు దీటుకొనగ శరకోటి [illegible]

సేయఁగఁ గ్రీడి కృష్ణుతోడ." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 80: చూ, ముమ్మరించు; 3. ఇష్టపడు. "చ. అధ్వరకర్మములెల్లనీడు నెమ్మనముఁ నెక్కఁ జేయుడుము." భార. అశ్వ. 3, ఆ. 218: చూ, బంధించు. 2; 4. జీతపడు. "క. దిన మొక్కొక్కటి యొక్కఁగ, వనజాక్షుం డుపవసించి వత్సరమెల్లం, జనఁగా నొక్కొకయది యెక్కనుపాసంబుండి యశేషకర్మము నడపున్." ఉ, హరి. 2, ఆ. 166: చూ, సిద్ధించు; 5. తీఁగెపాఁకు: చూ, పాఁకు. 31, స. క్రి. 6 అధిరోహించు, అోమ్ముతో జరగు: చూ, పాఁకు 4.

ఎక్కుడగు. దే. అ. క్రి: చూ, ఉద్దండించు. 1.

ఎక్కుడించు. దే. స. క్రి. హెచ్చునటులఁ జేయు. "గీ. వర్ణములు నాశ్రమంబులు వసుమతీశ, కలియుగంబునఁ గత్తరఁగలసిపోవుఁ గాన ధర్మంబు రూపయి కానరా దొ, కింత కలిగిన నది ఫలంబెక్కుడించు." హరి. ఉ. 9, ఆ. 87: చూ, హెచ్చించు.

ఎక్కుడు. దే వి. 1. ఎక్కుకింత (ఎక్కఁదగిన యేనుఁగు లోనగునది.) "ఎక్కుడివారొకో గరుడుఁడెక్కుడుగాఁ గలవాఁడు." ఉ, హరి. 6, ఆ. 31· చూ, వాహనము; 2. ఆరోహణము. "ద్వి. మెలఁతకు నెక్కుడల్లన నేర్పుచు." రా. అర, కాం. 180: చూ, పాఁకుడు. 1; 3. వింటినారి. "అతఁడొండొక బాణాసన మెక్కుడుపెట్టి." విక్ర 6, ఆ. 27: చూ, మౌర్వి. 1; 4. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 1; విణ 4. ఉత్కృష్టము. "వీరవరో యెక్కుడు వారు లోకులకు." ఉ, హరి. 6. ఆ. 37: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 5. అధికము. "యూపెక్కుడు." "ఎక్కుడువేగము.": చూ, హేరాళము.

ఎక్కుడుఁదీఁగె ద్వ. వి. జ్యోతిష్మతి, అగ్నిభాస *: చూ, మానేరు.

ఎక్కుడుపెట్టు దే. స. క్రి. నారిగలదానిగాఁ జేయు. "అతఁడొండొక బాణాసన మెక్కుడు పెట్టి." విక్రి. 6, ఆ. 27: చూ, మోపెట్టు.

ఎక్కుడుమెకము. ద్వ.వి. ఏనుఁగు చూ, హస్తి.

ఎక్కుపెట్టు. దే. స. క్రి. రూ-ఎక్కువెట్టు. "తే. ఒక్క విల్లెక్కువెట్టంగ నుఱక వెసకి, ఖండి పటుమార్గణంబులఁ గడఁగి యేయ నతఁడు మిసిమింతుఁడును గామి కల్లనవ్వి, పఱపెఁదన యమ్ములతనిపై ఫల్గునుండు." భార భీష్మ. 3, ఆ. 398; వ. ఇవ్విధంబున సన్నద్ధుండై... గాండీవంబుఁ బుచ్చికొని యెక్కువెట్టి ముష్టి నలవరించి గుణధ్వనిసేసిన." భాగ. విరా: 4. ఆ. 168· చూ, మోపెట్టు.

ఎక్కులు. దే. వి. డీకు: చూ, ప్రేరేపణ

ఎక్కులుపెట్టు. దే స. క్రి. ఎక్కాడు. "ఉ. ఎగ్గులుచూపి చంపుమని యెక్కులు పెట్టినవారి పల్కులే, లగ్గుగ నాత్మలోపలఁ దలంచి వివేకములేకయుట్టి నీ, కగ్గలమైన దండమనయంబునఁ జేసితి." దశ. 8, ఆ. 46: చూ, ప్రేరేపించు.

ఎక్కువ. దే. వి. 1. అధిక్యము, అతిశయము. "క. అనుపమతత్పురనారీ, జనులకు నచ్చెరలకంగ సౌందర్యమునం, గనఁబడ దెక్కువ తక్కువ, కనుఱెప్పల యందకాని గణుతింపంగన్." కవిక. 1, ఆ: చూ, హెచ్చు: 1; విణ. 2. అధికము. "ఉ. నీమగఁడంతయొక్కుడె మనీషులఁభూసురులింత తక్కువే." "ఎక్కుడె" అనిపాఠాంతరము;"వ. ఇది మనము కౌరవులం బంగానమిన్నొండె వారు లోభంబున వచ్చుకొండెనగుంగావున నెక్కువ దక్కువలు నిరూపించి భీష్ములం దీని నిశ్చయింపవల్తులం." భార.

వీరా. 4, ఆ. 185: చూ, హేరాళము; 3. ఉత్కృష్టము: చూ, శ్రేష్ఠము.

ఎక్కువెట్టు. దే స. క్రి: చూ, రూ-ఎక్కుపెట్టు.

ఎక్కుడువాఁడు. దే. వి. ఆరోహకుఁడు: చూ, ప్రాఁకుడువాఁడు.

ఎక్ఛేంజి. ఆం. మారకము; వినిమయము; పరివర్తనము; వివిధదేశముల ద్రవ్యముల మారకము; మారకపుబజారు

ఎక్ఛేంజిఏబిలిటీ. ఆం వినిమయసాధ్యత.

ఎక్ఛేంజిగుడ్సు. ఆం. ఆపమిత్యకములు. ఒక వస్తువుమయిచ్చి దానికిమారుగా పుచ్చుకొన్న మఱియొక వస్తువు.

ఎక్ఛేంజిరేటు. ఆం. మారకపుధర.

ఎక్ఛేంజిస్టాండర్డు. ఆం. మారకపుప్రమాణము.

ఎక్సరుసైజు. ఆం. శరీరవ్యాయామము.

ఎక్స్ఛెకరు. ఆం. ప్రభుత్వకోశము, బొక్కసము.

ఎక్సైజు. ఆం. ఆబ్కారీ, తీరువ. సుంకము, పన్ను.

ఎక్స్క్లూషన్. ఆం. బహిష్కారము.

ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్. ఆం. ఆంతు.

ఎక్స్పార్టీ. ఆం. పరోక్షముగా.

ఎక్స్పెన్సెస్. ఆం. ఖర్చులు.

ఎక్స్పెరిమెంటు. ఆం. తార్కాణము చూపుట; నూతనప్రయత్నము.

ఎక్స్ప్రెస్. ఆం. మెయిలుతో సమముగఁబోవు పొగబండి.

ఎక్స్ప్లనేషన్. ఆం సమాధానము.

ఎక్సహాలంటోజి. ఆం. పరలోకశాస్త్రము; ప్రళయశాస్త్రము.

ఎక్సెప్షన్. ఆం. నిషేధము, అపకారము.

ఎగ. దే. దే. అవ. ఎగువశబ్దమునకు వృత్తియందు ఆదేశముగా వచ్చిన రూపము. (చూ, దిగ.) వృత్తియందిది అర్థభేదము నిచ్చుచున్నది. ఎగఁగొట్టు, ఎగఁగ్రోలు, ఎగఁజిల్లు, ఎగఁజిమ్ము, ఎగఁజేపు, ఎగఁదన్ను, ఎగఁబట్టు. ఎగఁబాఱు, ఎగఁబోఁత, ఎగఁబోయు, ఎగఁబ్రాఁకు, ఎగదువ్వు, ఎగనాఁడు. ఎగనెత్తు, ఎగరోఁజు, ఎగవిడుచు, ఎగవేయు, ఎగశైచు ఇత్యాదులు)

ఎగఊపిరి. ద్వ. వి. ఉఛ్వాసము: చూ, శ్వాసము (చూ, వాయువు.) (చూ, ఊపిరి.)

ఎగఁగొట్టు. దే. స. క్రి. ఎగురఁజేయు. "సీ. వీచి తన్నెగఁగొట్టు వెక్కసంబగు సుడిగాలి రక్కసుమీఁదలాగియూఁగి." పమ. 1, ఆ. 32: ఎగురఁజేయు.

ఎగఁగ్రోలు. దే. స క్రి. పీల్చు. "క. బలిమి నొక్కటి నోరన్, సలిలంబెగఁగ్రోలుచుండఁ జనిరాచెలువల్, నలువురుఁదద్వదనము లో, పలి కాసలిలంబు వెంటఁ బార్థివతిలకా." కాశీ. 6, ఆ. 109: చూ, పీలుచు.

ఎగఁజిల్లు. దే స క్రి. మీఁదికిఁజిల్లు. "చ. నెలఁతలు బంతిగట్టుకొని నీరెగఁజల్లఁ దదీయ మంజులాంబు జలకలితోదకంబెగయు జాడ నతింపఁగనయ్యె." వసు. 3, ఆ 151: పైకిఁజల్లు

ఎగఁజిమ్ముటు. దే. వి. చూ, ఉత్క్షేపము. 2 —

ఎగఁజేపు. దే. అ. క్రి పొదుగునందలి పాలు పైకితెచ్చు, క్రిందకు పడకుండునట్లుఁ జేయు. "ఆవు ఎగఁజేపినది."

ఎగఁదన్ను. దే. అ. క్రి. ఎగువకుఁదన్ను. "పాఁడియావు ఎగఁదన్నినది."

ఎగఁబట్టు దే. స. క్రి. ఎత్తిపట్టు. "చ. కలముల నెత్తరాక యధికంబుగ వ్రేఁగయియున్న దేవుఁగ్రి, మ్మఱిఁ తెనుఁగొఁగిటం బెనఁచి మాటికిమాటికిఁ బట్టిరెత్తిరన్,బరువయితోఁచె నంతనెగఁబట్టు సమర్థుఁడుఁగాక" శేష. 5, ఆ: చూ, ఎత్తిపెట్టు.

ఎగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. ఎగువకుఁబాఱు.

ఎగఁబోఁత. దే. వి. 1. ఎగువకు వ్యాపించుట. "వానికి చెమట ఎగఁబోఁత దిగఁబోఁతలుగా నున్నది."; 2. దుర్బోధనచేయుట

ఎగఁబోయు. దే. అ. క్రి. 1. దుర్బోధఁ జేయు. "చ. దయవృషపర్వపుత్రియెడఁ దద్దయు నంచి యయాతిభార్గవ, ప్రియసుత నాదరింపక చరింపయదుండది చూచి తల్లి కిం, తయు నెఁగఁబోసి నోదమెదఁ దార్కొనఁజేసిన." ఉ, రా. 6, ఆ. 397; స. క్రి. 2 జాఁడగా తెలియఁజేయు. "సీ. మధుసదంబెగఁబోసె మాకందమాలికా క్రీడానుషంగి భృంగీగణంబు." స్వా. 6, ఆ. 29: చూ, సూచించు

ఎగఁబ్రాఁకు దే. అ. క్రి. పైకిఁబ్రాఁకు. "ద్వి. అచేలంబుపైకి గుండెనక చెట్టునక, కిచకిచధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుచు, నెగఁబ్రాఁకి యెక్కుచో." రా. కిష్కిం, కాం. 199: చూ, మీఁదికిఁబ్రాఁకు.

ఎగఊపిరి. దే. వి. ఊర్ధ్వశ్వాసము: చూ, శ్వాసము.

ఎగచు. దే. ప్రే. ఎగయఁజేయు. "ఆ. వీరసేనసుతుఁడు వీరుండు హంసల, నడబెడంగుఁ జూచి నగుచువాని, నెగచి యెగచి యందు నెగయకుండఁ నొక్క, హంసఁబట్టుకొనియె నతిరయమున." భార. అర. 2, ఆ. 12: చూ, ఎగయు. (ఇది పోగచువంటిది) రూ- ఎగుచు - ఎవుచు; 2. తఱుము. "విహంగమ మం డెగవఁ గా." నిర్వ. 8, ఆ. 88. (కొన్నియెడల ధాతువునకు ప్రేరణమునందర్థభేదము కలుగుచున్నది: చూ, కావించు.) "సీ. బలముగడిమి, నెగచె." భార. భీష్మ. 3, ఆ. 86: చూ, కంబడించు.

ఎగతాళి. దే. వి. రూ- ఎకతాళి. "ఎగతాళి మాటలాడకుము.": చూ, పరిహాసము.

ఎగదిగ. దే. ద్వి. రూ- ఎగాదిగ. ఎగువదిగువలుగా. "ఎ, గీ ఏగి తనకూఁతు సింగారమెల్లఁ బెక్కు, మాఱు లెగదిగఁ గ్రిగంటఁ బాఱఁ జూచి." కళా. 7, ఆ. 67: చూ, పైకిక్రిందికి.

ఎగఁదీసిన బ్రహ్మహత్య దిగఁదీసిన గోహత్య. లో. పైకిలాగిన బ్రాహ్మణునిఁ జంపినపాపము క్రిందకులాగిన గోవును జంపినపాపము (ముందుకుఁబోయిన నుయ్యి, వెనుకకుఁబోయిన గొయ్యి వంటిది గరళకంఠునిపగిది అని భావము.)

ఎగదువ్వు దే. స. క్రి. మీఁదికిదువ్వు. "సీ. ఢిగజాఱు ముంగురు లెగదువ్వు కైతవంబున నెమ్మొగంబుపై మోముఁజేర్చి." కవి. 3, ఆ: చూ, పైకిదువ్వు.

ఎగనూఁదు దే. స. క్రి. 1 మీఁదికి ఊఁదు: చూ, పైకినూఁదు; 2. అనాదరించు. "సీ. గాంధర్వగమకరేఖఁ బరాహతముచేసె వాంశికవంశికా వైభవంబు, వాంశికవంశికా వైభవం బెగనూఁదెఁ దాళికాధర కరతాళగరిమ." వసు. 5, ఆ. 79: చూ, తిరస్కరించు.

ఎగనెత్తు. దే. స. క్రి. పైకెత్తు. "మగుడఁ దన్వేడుచు నెగనెత్తిపట్టఁగా." కళా. 7, ఆ. 165: చూ, మీఁదికెత్తు

ఎగపు. దే. వి. 1. గర్వము: చూ, హంకారము; 2. మండిపడుట. "ద్వి. బాగుమీఱిన నాగబందపు టెగపు, తీఁగదానికిఁ గల్గదీఱెడి యెగపు." భాగ. 10, స్కం: చూ, రూ- ఎగపు; 3. పక్షిగతి. రూ- ఎగుపు: చూ, పల్లటీ. 1.

ఎగయు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్పతనమగు, ఎగురు: చూ, లంఘించు; 2. పైకిలేచు. "క. మసమసనయ్యె దిక్కులు, పసిఁడిఁ గెంపుఁ దలంచి తిరుగంబడి గూళ్ళ కరుం, తసమాజము కలకలమై, గనె పెడపెడకన్ను మొగిచెఁ గమలవనంబుల్." జై. 2, ఆ. 101: చూ, లేఁగు.

ఎగయుట. దే.వి. ఉద్వర్తనము: చూ, ఎగురుట.

ఎగయువాఁడు. దే.వి: చూ, రూ-ఎగియువాఁడు.

ఎగరఁబోఁత. ద్వ వి. వరికుప్ప నూర్చిన పిదప ప్రోగుచేసిన మండెలోని ధాన్యము చేటలతో నెత్తి గాలివీచునపుడు క్రిందికి వంపుగా దిగ విడుచుట: చూ, తూర్పెత్తు. (గాలిలేనపుడైనను ఎగరఁబోయఁగలుగుయంత్రములు కొన్ని గలవు. ఈయంత్రము రమారమి రు120-0-0లు వెలకు దొరకును. దీనితో నలుగురు మనుష్యులు దినమునకు అనఁగా 8 గంటలలో 1200 మొదలు 1500 కుంచముల ధాన్యము వఱకు నెగఁబోయఁగలరు పునాసపంటలు నూర్చినపుడు పయరగాలి అంతగా నుండదు కావున వాని నెగరఁబోయుటకిది యవసరము వాన కురియుచున్నను దీనిలోకి సాలలోనుంచి యచ్చట ధాన్యము నెగరఁబోయవచ్చును. ఇందుండు జల్లెడలు ధాన్యమునుండి రాళ్లు యిసుక మొదలగువానిని విడఁదీసి శుభ్రము చేయును.)

ఎగరొప్పు. ద్వ. వి. రూ-ఎగరోఁజు: చూ, నిట్టూర్పు. (చూ, వాయువు.)

ఎగరోఁజు. ద్వ. వి. -పై.- "వాఁడు ఎగరోఁజు దిగరోఁజులుగా పరుగెత్తుచున్నాఁడు."

ఎగలాగడికత్తి. పా. (కేపిలరీ ఎట్రాక్షన్.)

ఎగవిడుచు. దే. స. క్రి. ఊరకవిడుచు. "తెక తేరగ నీకగవిడిచిపోయెదను." శశా. 3, ఆ. 191.

ఎగవు. దే. వి: చూ, రూ-ఎగపు. 3.

ఎగవేయు. దే. స. క్రి. 1. అపహరించు: చూ, దొంగిలించు; 2. చేసినది లేదని సాధించు. "ద్వి. ఎంతైనఁజేసి తా నెగవేయఁగలుగు." పా. 7, ఆ.

ఎగవైచు. దే. స. క్రి. ఎగురవైచు. "శైలము లెత్తి కందుకము చందముగా నెగవైచి." రామా. 5, ఆ 291.

ఎగసన. దే దరి ఎగువగా. "సీ. తుదివ్రేలనెగసనఁ ద్రోచిన పుదియబొట్టురు ఫాలపట్టిక నుల్లసిల్ల." రా. అర. 2, ఆ. 82

ఎగసిపడు. ద్వ అ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు, ఉంకు: చూ, లంఘించు; 2. గర్వించు: చూ, హుంకరించు; 3. జ్వలించు: చూ, మండు. 1.

ఎగసిపాటు ద్వ. వి. 1. ఉంకింపు. "క. భసలమనీకింత యెగసిపాటేమిటికిక." రసి. 4, ఆ. 171: చూ, విజృంభణము; 2. గరువము. "క. భసలమనీకింత యెగసిపాటేమిటికిన్." రసి 4, ఆ.171: చూ, హుంకారము; 3.జ్వలించుట: చూ, మండిపాటు.

ఎగసిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉత్పతనమగు: చూ, లంఘించు. (అ ప్రి)

ఎగాదిగ. దే దరి. ఎగువదిగువలుగా. "ఉ కాంచి కుమారి వెండియు నెగాదిగఁజూచి" ఉ, రా. 2, ఆ. 116: చూ, రూ-ఎగదిగ.

ఎగియువాఁడు. దే.వి. పైకిలేచువాఁడు: రూ-ఎగయువాఁడు: (సం. ప.):—ఉత్పతనశీలుఁడు, ఉత్పతిత, ఉత్పతిష్ణువు.

ఎగు. దే. విశే. వృత్తియందు ఎగువ శబ్దమునకును ఎగురుశబ్దమునకును అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. "ఎగుబుజేములు, ఎగుబోద." వెం

ఎగుచు. దే. ప్రే. 1. ఎగయఁజేయు: చూ, ఎగచు. 1; 2. తఱుము. "క. అమ్మెయిని నోడితానుం, దమ్ముఁడు హతశేషమైన దానవబలముల్, గ్రమ్మఱి తనవచ్చిన మా, ర్గమ్మునఁ బాఱెను విహంగమనుండెగుచన్." నిర్వ. 3, ఆ 88: చూ, వెంబడించు.

ఎగుడు. దే.విశే. ఎత్తుగానున్నది: చూ, పొడవు.2

ఎగుడుదిగుడు. దే. విణ. 1. సమముకానిది. "ఎగుడుదిగుడు నేల.": చూ, విషమము; 2. యుక్తియుక్తములేనిది (సంభాషణము.) "ఎగుడుదిగుడుమాటలు.": చూ, దూఁకుడు.

ఎగుదల. ద్వ. వి. 1. ఊర్ధ్వభాగము: చూ, మీఁదు. 2; 2. అధి' చూ, తాకట్టు; 3. అధికము' చూ, హెచ్చు. 1.

ఎగుపు. దే. వి. పక్షిగతి: చూ, రూ-ఎగపు. 3

ఎగుపులు. దే. వి బ. మరణకాలమందు వచ్చెడి ఊర్ధ్వశ్వాసలు.

ఎగుబుజేము. ద్వ వి ఎత్తైన బుజేము. "ఎ, గీ. పాలుపుమీఱుచు నెగుబుజేంబులును దారు, జేమలి మూఁపురములతోడ నమరు ముల్ల, రంపుటాఁబోతులునుబోలెఁబెంపుమీఱు జెట్లుచమదెంచి రాస్వపుసేవకాళికు" పర 3, ఆ. 48 (వ్యతి-దిగుబుజేము.)

ఎగుబోద. ద్వ. వి. ఱెక్కలు మొలచి యెగిరెడు వయసువచ్చిన పక్షిపిల్ల: చూ, పక్షి.

ఎగుమతి. దే. వి. ఓడకు సరకులెక్కించుట. (ఎక్సుపోర్టు)

ఎగుమతిదారుఁడు. దే. వి 1. ఓడకు సరకు లెక్కించువాఁడు. (ఎక్సుపోర్టరు.); వా. 2. పొట్టనిండుగ మెక్కువాఁడు.

ఎగురు. దే. అ. క్రి. ఉంకు: చూ, లంఘించు.

ఎగురుట. దే. వి. పైకుబుకుట, భూమినివదలి పైకెగయుట: ఎగయుట: (సం. వ):—ఉత్పతనము, ఉద్వర్తనము. (చూ, లంఘు.)

ఎగురులాడు. దే. అ. క్రి. ఉంకు: చూ, లంఘించు.

ఎగువ, దే. వి. 1. ఊర్ధ్వభాగము. "ఆ. ఎగువ దిగువఁజూడ కేపొద్దుమదిలోన." వేమన. 597: చూ, మీఁదు. 2; 2. ఆధిక్యము. "క. తగవా మగవారికినిటు, మగువలయందెగువఁ జూపు." రామా. 5, ఆ. 148: చూ, హెచ్చు. 1; విణ. 3 ఉన్నతము: చూ, పొడవు. 3.(వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము)

ఎగ్గడ. దే. దక్రి. రూ-ఎక్కడ: చూ, యతక్రి. 1.

ఎగ్గడము. దే. వి. దట్టము: చూ, సాంద్రము. 2.

ఎగ్గడి. వై. వి. = హేడః. కొజ్జే చూ, పావడల్లుఁడు.

ఎగ్గడికత్తె. వై. వి. అంతఃపురకావలి కత్తె. (స్వార్థమునకత్తె.): చూ, రూ- హెగ్గడికత్తె

ఎగ్గడీఁడు. వై. వి. 1.=హేడః. అంగజాల: చూ, ఎగ్గడి.

ఎగ్గతము. వై. వి. 1 = ఏకాంతమ్. ఇద్దఱు కంటె నెక్కువమందిలేనిది. "ఎ, గీ. ఎగ్గతంబునఁ దానుగారగ్గిఁ గాదె, నటె." (ఇక్కడ ఒక్కఁడె లేక ఒక్కతెఅని భావము) భార. అర. 2, ఆ. 168. "ఎ, గీ. అయ్యర్వయుతఁ డెగ్గతంపుఁజోటు, నరయదిక్కువ్వరును లేవి యట్టితెగుట, కాంతఁగలవాఁడుగాఁ బల్కె." భాగ. షష్ఠ. 1, ఆ. 157: చూ, రహస్యము.1; 2 =ఏకాంతమ్. నిరాధారత్వము : చూ, దిక్కుమాలినతనము.

ఎగ్గాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గు + ఆడు.) దూషించు. "శా. తోడంబుట్టిన వానిభంగమునకుం దుఃఖించి మాకృష్ణు నెగ్గాడంజూడకుమమ్మ." భాగ. 10, స్కం. పూ. 1778: చూ, నిందించు.

ఎగ్గించు. దే. స. క్రి అనాదరించు. భాగ. 10, స్కం. పూ. 1778. చూ, తిరస్కరించు.

ఎగ్గు. దే. వి. 1. కీడు. "ఉ. అగ్గి సొరందలంచు నటులర్జును నెక్కటిదాఁకఁ గోర నీ, కగ్గిది మానుమీ పలుకు లెవ్వరుఁజెప్పఁగ వేరుమాప అగ్రవ్రగ్గఁగఁగాల మయ్యెనొకో." భార. కర్ణ. 2, ఆ. 86: చూ, హాని. 2; 2. అపకారము. "వ. ఇట్లు దుర్యోధనుండు భీమునకుఁ దనచేసిన రొంగ్గలెల్లను గృతఘ్నునకుం జేసిన లగ్గులం

నుంచోరె నిష్ఫలంబులైన సిగ్గువడి" భార ఆది. 5, ఆ. 180; "బ్రాహ్మణ పీమలకెగ్గు సేయు." భో 3, ఆ. 187: చూ, హాని 2; 3. కీడుమాట. "ఎగ్గు నారుకతివేరెసఁగుచుండు" ఆం, భా ప్ర. వాక్య. 117: చూ, దుకతి; 4. అపరాధము, తప్పు. "శా. ఏలా యింత వృథాభిమానము క్రియాహీనుండవై నావిధం, బాలోకింపక యెగ్గుచేసితివి." భో. 3, ఆ. 114: చూ, నేరము; 5. దోషము. "ననునెగ్గులు పట్టకుండినఁ జొందోనరుఁడ." భార. కర్ణ. 1, ఆ. "ఆ. ఎగ్గుసిగ్గులేని దేకమై తోఁపఁగా." వేమన. 599: చూ, పాపము; 6. అనాదరము. "శా. ఏలా వట్పదయెగ్గు మావలననీకగ్గింపఁగా నేటికిన్." భాగ. 10, స్కం. పూ. 1460: చూ, వహేలనము.

ఎగ్గుర్తు. దే. వి (ఎగుడ + గుఱుతు.) రూ-ఎగ్గుఱుతు. విషయసంగ్రహము, గ్రంథము మొదటవ్రాసెడు దాని పుట్టు పూర్వోత్తరము: చూ, పీఠిక.

ఎగ్గుఱుతు. దే. వి. —పై.— "ఎగ్గుఱుతు లెక్క."

ఎగ్గులాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గులు + ఆడు.) దూషించు: చూ, నిందించు.

ఎగ్గులు దే. వి. బ. దూషణము. "చ. ఇతనికి నన్నునిట్లుఱక యెగ్గులుపల్కఁగఁ బోలుఁగాక యుద్ధతమతి నన్యులీతని విధంబునఁబల్క మదీయచాప నిర్గత చటులోగ్ర మార్గణనికాయ పయోధిమునుంగక." భార. సభా. 2, ఆ. 61: చూ, నింద. 1.

ఎగ్గడ. దే. ద్రి. రూ- ఎగ్గడ: చూ, యత్రి. 1

ఎగ్జాస్టస్ పంప్, ఆం. నిష్పీడనయంత్రము.

ఎగ్జిక్యూషన్. ఆం తీర్పునములుజరుపుట, జరుపుట; ఉరితీయుట.

ఎగ్జిక్యూటీవు. ఆం, కార్యనిర్వాహక వర్గము.

ఎగ్జిక్యూటీవుకౌన్సిలు. ఆం. పరిపాలకసంఘము.

ఎగ్జిక్యూటీవు యింజనీయరు. ఆం. కార్యనిర్వహణాధికారి.

ఎగ్జిక్యూటరు. ఆం. మరణశాసనములోని షరతులను నిర్వహించుటకు నియమింపఁబడిన ధర్మకర్త.

ఎగ్జెంప్షన్ ఆం. విముక్తత.

ఎగ్జిబిషన్. ఆం. ప్రదర్శనము.

ఎగ్జిబిట్ మార్కు. ఆం. నిదర్శన పత్రిచిహ్నము.

ఎచ్చరిలు. దే. అ. క్రి. రూ-ఎచ్చర్లు. వెఱఁగు "గీ. ఏయుపాయంబుచేనైన నెచ్చరిలఁగ, నీకరాత్మసకులము రమేశ్వరుండు, తునుమునమకంకరయొక్కటి మనమునందు, నన్నయది దీనికద్దరా యుక్తియింక." కళా. 6, ఆ. 33: చూ, వరిల్లు.

ఎచ్చర్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—"గీ. నృపులకపులసమగ నిష్ఠురత్వంబుల, నొచ్చి చరమదశకు వచ్చిదనుజు, లెపుడు ప్రొద్దుగ్రుంకు నెపుడు మాకెచ్చర్లఁ, గలుగుననుచుఁ బోరు సలుపుచుండ." రామా. 8, ఆ 6.

ఎచ్చు. దే. అ. క్రి. 1.—పై.—"చ. మఱుసటినాటి వేకువ సమాత్యుఁడు మేల్కని వంకమంతయుఁగ్, జెఱచిరి కూఁతుఁగుంగొడుకుఁజేకొని ముందఱఁ జంద్రిహాసుఁడెచ్చితినఁ బ్రిమాదమౌనముచు." జై. 8, ఆ. 93; 2. బాగుపడు. "చ. బుద్ధిహీనునకు నెంతయు బుద్ధులు చెప్పెనేని యెచ్చుఁడొక వానరంబునకుఁ జెప్పిన సూచిముఖంబు చాడ్పునన్." పంచ. నా. 1, ఆ 502: చూ, సరిపడు. 2.

ఎచటి. దే. ద్రి. 1. రూ-ఎచేట:చూ,యత్రి 1; వి 2 ఏస్థానము, ఏస్థలము. "ఆ. ఎచటఁ జూడ్కినిలిచి యెంతగఁజూచిన." వేమన. 602; "ఆ. ఎచటనుంచివచ్చు నెచటికిఁదాఁబోవు." వేమన. 603: రూ- ఎచటు- ఎచో

టు- ఎచోటు- ఎచ్చటు- ఎచ్చొట-ఎచ్చొటు- ఎచ్చో- ఎచ్చోట- ఎచ్చోటు; ఎట- రూ-ఎటు- ఎటులు.

ఎచేటు.—పై—

ఎచేరించు. దే. స. క్రి. రూ- ఎచ్చేరించు. "ద్వి. సచరించిమాయలు పన్నిభూపాలు, నెచేరించి కోయింప నెట్లాడెమనకు" నవ. 3, భా (ఇది ఇంకను విచార్యము): చూ, రూ- హెచ్చేరించు.

ఎచోటు: చూ, రూ- ఎచేట 1, 2.

ఎచొటు.—పై.—

ఎచోటు.—పై.—

ఎచ్చట.—పై.—

ఎచ్చటు.—పై.—

ఎచ్చరము దే. వి. అవధానము. "వ మఱియు నయ్యాచ్చర లెచ్చరంబులంగచ్చు వదలి." కవిక. 6, ఆ. 94: చూ, హెచ్చరిక.

ఎచ్చరించు. దే స. క్రి: చూ, రూ- హెచ్చరించు. (రూ-ఎచేరించు.)

ఎచ్చరింత దే. వి. ఎచ్చరిక. "ఉ. వింతకవుంగిలింతల నవీన గళధ్వని యెచ్చరింతలన్." పాం. చా. 3, ఆ. 59: చూ, హెచ్చరిక.

ఎచ్చరిక. దే. వి. 1.—పై.— "చ. మరలంగ బట్టంగట్టంగ సమస్తమురుద్గవి నన్నుంగూర్చి యెచ్చరిక ధరింపంబోలు నన కాతముఖాంకుశ పాతములన్ వికస్వరరుచిగాల్చి." పాండు. 2, ఆ. 97; 2. ఆదేశి: చూ, సూచన. 1 (రూ-హెచ్చరిక.)

ఎచ్చరికపడు. దే. అ. క్రి. అవధరించు: చూ, హెచ్చరికపడు.

ఎచ్చరికించు దే స క్రి. ఎచ్చరికచేయు. "ఉ క, న్నిచ్చలువచ్చు చేడియల నెచ్చరికింపుమ మధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచున్." విక్రి. 8, ఆ. 8: చూ, హెచ్చరించు.

ఎచ్చు. దే. వి. 1. అధిక్యము, అతిశయము: చూ, రూ-హెచ్చు 1; విశ. 2. అధికము, అధికమైనది రూ- హెచ్చు. "ఆ. ఎచ్చుకులము కొంది యెన్నాళ్ళు బ్రదికిన" వేమన. 605: చూ, హేరాళము; అ. క్రి. 3. అధికమగు: చూ, రూ- హెచ్చు 3.

ఎచ్చుట. దే. వి: చూ, ఇంచుక.

ఎచ్చుతగ్గు. ద్వ విశ. ఎగుడుదిగుడు : చూ విషమము.

ఎచ్చొట: చూ, రూ-ఎచేట. 1, 2.

ఎచ్చొటు.—పై.—(ఏ + చోటు.)

ఎచ్చో. —పై.—

ఎచ్చోట. —పై.—

ఎచ్చోటు. —పై.—(ఏ + చోటు.)

ఎజ్జ. దే. వి. రూ-అజ్జ, అదను. "సీ. అదనుతది తవన పాదను పావి తజె యెజ్జనం గాలసంజ." ఆం పదా సుర. 47: చూ, సమయము. 1.

ఎట: చూ, ఎచట. 1. 2; (వి. ఏ. ఏస్థానము.— "వ. అనిన నిచ్చనుప యొటంబోయెదునని యడిగినం జేదిపతియైన సుబాహు పురంబునకుం బోయెదునని చెప్పెన." భార.అర 2, ఆ. 108)

ఎటవారె. దే. వి. అందుగు *: చూ, సల్లకి.

ఎటామటీ .వా.వ్యతిరేకము. "ఎటామటీమాటలు."

ఎటు. దే. వి. 1 ఏస్థానము: చూ, ఎచేట 3; అవ్య. 2 రూ- ఎట్లు. "ఎటాడుకొన్ననుం జెల్లంగదమ్మనీకు." కళా. 1, ఆ. 59: చూ, ఏదీ.

ఎటులు చూ, ఎచేట. 1. 2; (అవ్యాయుక్త -"ఉ. దిమ్మరుచున్న వారి ము, న్నే నెటులట్ల నీవరపి యిచ్చెమెయింబని గొమ్ము నెమ్మితోన్." భార. విరా. 1, ఆ: 272: చూ, ఏదీ.)

ఎటువంటి దే విశ చూ, ఏలాటి. "నారెటువంటి పెద్దవారు." కళా. 3, ఆ. 82.

ఎటువంటివాఁడు. ద్వ విశే. స్వభావాదులలో నెట్టి మనుష్యుఁడు, కీదృశుఁడు: చూ, కీదృశుఁడు.

ఎటువలె. దే. క్రి. ఏప్రకారముగా. "ఎటువలె భీతి నీకొదవె." సకల. 9, ఆ: చూ, ఏదీ.

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. దీర్ఘకాలమున, అతిప్రయాసమున. రూ-ఎట్టకేని. "కాంత నేత్రవేల్పెక్కిన భంగినుండి ధృతినెట్టకు నేనియుఁబూని." రా. అ, కాం. 147: చూ. చిరాత్.

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. —పై.— "గీ ఇట్టులరియాడు చిత్తంబునెట్టకేని, నాథుచెప్పిన ధర్మంబునకుఁ జొరంగ, నూలుకొల్పి." భాగ. అను. 1, ఆ. 73

ఎట్టకేలకు. దే. క్రి.—పై.—"ఎట్టకేలకు ననుఁ దేర్చునప్పుడు బలంబులతో గురురాజునూడ" భాగ. విరా. 5, ఆ. 336; "క. ఇంటికెట్టకేలకుఁజనియెన్." జై 8, ఆ. 78

ఎట్టటు. దే. అవ్య. (ఎట్టు + అటు + అ.) ఏలాగున నయిన. "క. ముద మొదవఁగ సుతుఁ డెట్టటు, బ్రదికినఁజాలునని చనియె." పర. 2, ఆ. 192; "క. పడఁతి యెట్టటు ప్రాణము, కడికిటుఁబెట్టుకొని నేఁడు ప్రియుతో నీవు, ప్పుడుబలెఁ బలుకక యుంచుక, తడవుండుము మాకుఁగాను దాలిమితోడన్." కళా. 7, ఆ: ఎట్టయిన-రూ-ఎట్లైన

ఎట్టపోగు. ద్వ. వి. దండు. "చ విరహిప్రకరంబు నొంప దు, వ్వగగతి నెట్టపోగునఁగఁగ్రైకొని వచ్చినరీతివచ్చెఁ గ్రొ, వ్విరి రవదువ్వచాల్గొని దివిన్ మలయానిలవాత పోతముల్." చంద్రా. 4, ఆ. 90: చూ, సేన. 1.

ఎట్టయిన. దే. అవ్య. రూ-ఎట్లైన: చూ, ఎట్టటు.

ఎట్టయెదురు. దే. వి. ఏ. (ఎదురు + ఎదురు.) 1: చూ, చేక్కనిఎదురు; పా. 2. సూ 65. ఆమ్రేడితంబు పరంబగునపుడు కడాదులఁ దొలియచ్చుమీఁది వర్ణంబులకెల్ల నదంతమగు ద్విరుక్తటకారంబగు. "ఎదురు + ఎదురు= ఎట్టయెదురు, చివర + చివర = చిట్టచివర, కొన + కొన=కొట్టకొన, తుట్టతుద, తెట్టతెన్ను, తెట్టతెరువు, నట్టనడుము, పట్టపగలు, పిట్టపిడుగు, బట్టబయలు, మొట్టమొదలు, మిట్టమిత్తు ఇత్యాదులు కడాదులు. (తొలుత + తొలుత=తొలుదొ, త యగునే కాని తొట్టతొలుత కాదు. ఇ లే తొలితొలి, మిఱుమిఱు మిడిమిడి లోనైనవి. తుట్టంతుద (భా॥—. ప్రాఢప్రయోగము. నిట్టనిలువు— ఇందు 'ని ' శబ్దంబు. మట్టమధ్యాహ్నమను చోఁ దాలిశబ్దము మట్టము మధ్యాహ్నము + మధ్యాహ్నము= మట్టమధ్యాహ్నమని కాలేదు. "ఎర్రవిన్నను దీనికి, నవ్వెదురని యొలుఁగఁ డకట వాయెదురెదురన్' అని తిక్కన." ద్విత్వటకారము లేకుండఁ బ్రయోగించెను. రావు-త్రోవులఁగడ వర్ణంబు లోపించు— రావు + రావు = రారావు; త్రోవు + త్రోవు=త్రోదోవు. ఇత్యాది.

ఎట్టి. దే. విశే. ఎటువంటి. "ఆ ఎట్టిజీవికైన నిలఁగొంత భ్రాంతియె." వేమన. 607: చూ, ఏలాటి.

ఎట్టిఁడు. దే. విశే. (ఎట్టి + వాఁడు.) ఎటువంటివాఁడు. "ఎట్టిఁడు నానికేశుఁడు." రా.సుం, కాం. 285: చూ, బ ఎట్టిరు.

ఎట్టిరు దే. విశే. బ.—పై.—

ఎట్టు. దే. విశే. 1. ఎట్టి: చూ, ఏలాటి; అవ్య. 2. ఏప్రకారము. రూ-ఎట్లు: చూ, ఏదీ.

ఎట్టులు దే. అవ్య. రూ-ఎటులు: చూ, ఏదీ.

ఎట్టువోలె. దే. క్రి —పై.—

ఎట్టూ. దే. క్రి. ప్రశ్నమును దెలుపును. "ఎట్టూ, యిట్టగునయ్యా పల్కుదయలేక." అము. 6

అ. 50. (ఆమ్రేడితమందు ఎట్టెటూ-రూ-ఎట్టెట్టూ): చూ. ప్రశ్నము.

ఎట్టెటూ. దే. అవ్య -ప్రై.- (రూ-ఎట్టెటూ.) "అనుటయు నెట్టెటూ తెలుపుమయ్యా హత్తా" కళా. 7, అ, 82.

ఎట్టెట్టూ దే అవ్య. —ప్రై.— "శా. ఎట్టెట్టూ విననైతిమింక నొకమాటేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా." కాశీ. 7, అ. 107.

ఎట్టైన. దే. అవ్య: చూ, రూ-ఎట్టయిన.

ఎట్లు. దే. అవ్య ఏప్రకారము. "క. అమరవరులందుఁ బురుషో, త్తముఁడెట్లు విశేషుఁడట్లు ధరణింగల తీ, ర్థములందును బుష్కర తీ, ర్థము కరము విశేషమభిమతార్థప్రదమై" భార. అర. 2, అ. 248. చూ, ఏవీ. (రూ-ఎటులు)

ఎడ వై. వి. 1.= హృత్. గుండె, రూ-ఎద. "యెడఁబొలివోని వేడుకల యేడ్తెఱసొంపున." నిర్వ 8, అ. 73: చూ, హృదయము 2. దే. వి. 2. తానము, చోటు "ఆ ఏలవృద్ధరాజు లెడసేసిరో పార్థు,లరుగు నెడకు మనము నరిగి" భార. ఆది. 6, అ 148: చూ, స్థానము. 1; 3 అవకాశము. "ఉ. నిచ్చలు నిచ్చలోఁబొదలు నీపితృభక్తికి జ్ఞానశక్తికిన్, మెచ్చితినచ్చితిన్ గరమునియ్యెడ నియ్యెడ యేలవేఁడు కొ,మ్మిచ్చెదఁ జెచ్చెరన్ వలయు నీప్సితముల్." పాండు. 2, అ. 53 చూ, సందు. 6; 4. దూరము. "క. కడు నెడ గావు ననదియు, క్కడ వినఁబడదేమొ." కళా. 4, అ. 16: చూ, విప్రకృష్టము; 5. గడువు. "ఇప్పుడెడయిచ్చుట యుక్తము నాకు." భార. ఉద్యో. 1, అ. 165: చూ, మితి; 6. భేదము. "క. ఎడరొత్తిఁగియుఁ దమలోపల, నెడయెఱుఁగక ధర్మపథసమేత స్థితికిన్, నడిమింటి వారలైరా, నడిమింటిరవిన్ హసించునవ్యప్రభలన్." రామా. 8, అ. 155: చూ, వేఱుపాటు 1; 7. అడ్డము. "క నాకొంతయుఁ బ్రియశిష్యుం,డీ కపివరుఁ డితనిపనికి నెడకాకుండన్, శోకయుచితమను కరణి వి,భాకరుఁ డపుడపర శిఖరిపైకరుగుటయున్." రా. సుం, కాం 74: చూ, నిరోధము; 8. పాడి, వ్యవహారము. "క. ఎనిమిదియేఁడులు శిశువగు, నెనిమిదియేఁడులట బాలుఁ డెడరెఱుఁగఁడు గా,వున బాలుఁడెన్నిభంగుల, జనకునిఋణమరువఁ జనదు ఏనుసటమీఁదన్." "గర్భస్థైస్స దృశో జ్ఞేయ అష్టమాద్వత్సరాచ్ఛిశుః, బాల ఆషోడశాద్వర్షాత్ పౌగండశ్చేతి శబ్ద్యతే, పరతో వ్యవహారజ్ఞః స్వతంత్రః పితురావృతః." విజ్ఞా. వ్య. కాం 83: చూ, సత్యము. 1; 9. శత్రువులతోఁడి పొందు, సంధి. "ద్వి. ఎడమాటలాడి యీయిన వంశుఁ జేరఁ, గడు హనుమంతుండు గలిగి నేనీతు." రా. కిష్కిం, కాం 216 పొగటు: చూ, సాప్తపదీనము; 10. దేవతానైవేద్యవస్తువు చూ, నైవేద్యము; విశే. 11. ఎలప్రాయముగలది "ఎడదూడ, ఎడపడ్డ." మొ; ద్రి. 12 నడుమ. "ఎ, గీ. అంత నాభీష్ముఁ డెడఁదుసుమాడె నధిప." భార. భీష్మ 3, అ. 284. (ఆమ్రేడితమందు ఎడనెడ.): చూ, మధ్యము. 2

ఎడఁజెందు. దే అ, క్రి. మూర్ఛిల్లు: చూ, సొమ్మసిల్లు.

ఎడఁద. వై వి. 1.= హృత్. గుండె. రూ-ఎద్ద. "భీష్ముఁ డర్థరథుఁ జేవి యెడందఁగలంచె." భార. శాంతి. 1, అ, 85; "అ. అశ్వమేధమునకు సర్చితంబైన యీ, యశ్వరాజు నిట్టులపహరించి, ముచ్చుగొలక యీ సముద్రదేశంబున, నోట నుడఁదలేక యున్నవాఁడు." భార. అర. 3, అ. 63: చూ, హృదయము. 2; 2. రూ-ఎద్ద, ఱొమ్ము: చూ, వక్షము.

ఎడఁబాటు. దే. వి. ఎడయిక. "సీ. సాదరంబుగ రఘుస్వామివెంటనె లక్ష్మణుం డెడఁబాటు లేకుండు సేవ్య, సేవక భావంబుచెన్నొంద." అధ్యా. బాల, కాం. 119: చూ, విరహము.

ఎడఁబాపు. దే. ప్రే అపనయించు: చూ, విసర్జించు.

ఎడఁబాయు. దే. అ. క్రి. (ఎడ + పాయు) 1. భేదమగు: చూ, వేఱుపడు; స. క్రి. 2. త్యజించు: చూ, విసర్జించు.

ఎడఁబాయుట. దే.వి.1 ఊరువిడిచిపోవుట, ఈతి: చూ, ప్రవాసము; 2. (పక్కనుండి) తొలఁగుట; 3. (పడకనుండి) ఒత్తగిల్లుట; 4. (తల్లిదండ్రులనుండి) తొలఁగుట; 5 (దంపతులు) ఒకరినొకరు అంటుకుండఁగ తొలఁగుట; 6. (ఇద్దఱి మనస్సులు) కలియకుండుట. ఇత్యాదులూహ్యంబులు.

ఎడఁబెట్టు, దే. వి. బంగారుపాళెము, దీనారభేదము. "సీ ఎడఁబెట్టనంగను నెరుసనాబారిముద్ర యన దీనారభేదములు చెలఁగు" ఆం, భా, ద్వి. ప్రై. 274: చూ, లోహము. 1.

ఎడకట్టు. దే. అ. క్రి. 1. ఆతీవపుండు మరల చీముపట్టు: చీముపట్టు; స. క్రి 2. జత చేయు "సీ. ఇంద్రనీలములతో నెడకట్టి గ్రుచ్చిన రమణీయ తారహారము ధరించి." కాశీ.7, ఆ. 5: చూ, సంధించు. 3.

ఎడకడ. దే. వి. అన్యము: చూ, పరాయి.

ఎడకడవాఁడు. ద్వ. వి. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు.

ఎడకత్తియ. ద్వ. వి. రూ-ఎడకత్తె. అభ్యండి: చూ, కంభళి.

ఎడకత్తె. ద్వ. వి.—పై.—

ఎడకాఁడు. దే. వి. కార్చువాఁడు: చూ, దూతుఁడు.

ఎడకారు. ద్వ. వి. మాఘమాసము మొదలు జ్యేష్ఠమాసము లోపల పండించెడు పంట దాళువా, పిక్కారు, శిశిరఋతువు మొదలుకొని నీరాసరానుపండెడు పల్లపుపంట. (శరదృతువు మొదలుకొని నీరాసరానుపండెడు పల్లపుపంట అని కొన్నిప్రాంతముల వాడుక): చూ, రెండవపంట.

ఎడగడ్డ. ద్వ. వి ఒడ్డు: చూ, తీరము.

ఎడగిలు. దే అ. క్రి. రూ-ఎడగిల్లు. అపసరిల్లు: చూ, విరియు. 5.

ఎడగిల్లు. దే అ. క్రి. —పై.—

ఎడతాఁకు దే. అ. క్రి. చేరు. "వ. అంతట వారలు దిగ్వ్యంబునకుం బ్రతిదినంబు నెడతాఁకం గడఁగినం దనమనంబున." పర 5, ఆ, "సీ. తనభూమి వదలక ధనవంతులగువారి యిండ్లకు నెడతాఁకు చెల్లపొద్దుఁ, జేరి మిథ్యానపస్కారముల్ సేయుచుఁ బ్రియములు నయములు పెక్కు-చూపి" హరిశ్చ. 4, ఆ. 121: చూ, సమీపించు.

ఎడతీయు. దే. అ. క్రి. ఎడతెగు: చూ, ఎడపడు.

ఎడతెగక. దే వి. అదేపనిగ, కాలీలేకుండఁగ, విరామములేకుండఁగ, అతిముతి: చూ, సతతము 2.

ఎడతెగు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, ఎడతీయు; 2. తెగనుండి వేఱుపడు. "క. ఒక్కొక్కరినాథుఁ డెడతెగి, చిక్కక" భాగ.8, స్కం. 37: చూ, విడువడు.

ఎడతెఱపి. దే. వి. రూ-ఎడతెర్పి. "తిరుణాళ్లకు జనులు ఎడతెఱపిలే. పావుమన్న..." చూ, సందు. 6.

ఎడతెర్పి. దే. వి. —పై.— "చ. ఇద్దెసవచ్చె నేని యు, తెఱఁగయిపోయెయంచు నెడతెర్పిగఁ గొందఱు పాయవాఱఁగఁ." భార. విరా. 5, ఆ. 61.

ఎడత్రెచ్చు. దే అ క్రి. ఎడతెగు. "క సేనఁ గువ యెడ త్రెవ్వక పదు, నెనిమిది దివసములు సెల్లె." భార. శల్య. 1, ఆ. 348: చూ, ఎడపడు.

ఎడతోవకాఁపరి ద్వ. వి, ... చూ, ముచ్చి. 1.

ఎడదవ్వు. దే. వి. అతిదూరము. "ఎ, గీ. విశ్వకర్త యూనతిచ్చినయట్టుల యధివసించెఁ, గాశికాపురి కడదవ్వు గలుగునడవి." కాశీ.7, ఆ. 197: చూ, విప్రకృష్టము.

ఎడనీరు. ద్వ. వి. 1 ఎడనీటికాయ. "సీ ఎడనీగటంపసగుఁ దచ్ఛలాటువు." ఆం, భా. ద్వి. వ. 79: రూ-ఎలనీరు-ఎళనీరు (పండని కాయ, నీరు సమృద్ధిగాఁ గల పచ్చి కాయ.): చూ, ముక్కంటిపండు; 2. లేఁత టెంకాయలోని తియ్యనీరు. "సీ ఎడనీటి బొండ్లాల వసువున మెదడెల్ల జుట్టివైచిన గొల్లు పుట్టిగములు." ఆము. 6, ఆ 17. రూ ఎలనీరు-ఎళనీరు.

ఎడపక. దే. అవ్య. ఎడతెగని క్రియ; "క. ఎడపక క్రతువులుఁ దపములు" వేమన 614: చూ, సతతము. 2.

ఎడపడు. ద్వ.అ.క్రి. 1.ఎడతెగు." క. ఎడఁబడక యహోరాత్రులు, వడిఁగొని చదివింప నిట్లు వలయును శిష్యున్, గడునిద్రలేమి నెంతయు, జడమతులై చదువుదప్పఁ జదువుచునుండన్." భార. ఆర, 3, ఆ. 268: ఎడతీయు, ఎడతెగు, ఎడత్రెచ్చు; 2 ఉపవసించు. "క. కుడిచినతఁడరుపకుండిన, నెడపడిన యతండె యచ్చుపెట్టెఁగి నృపతియా, కుడిచి నతనిఁ గనినప్పుడు, ఎడపడి నాతనికి రెట్టి యిప్పింపఁదగున్." సం. "ప్రతిభూర్దాపితో యత్ర ప్రకాశం ధనికాంధనమ్, ద్విగుణం ప్రతిగాతవ్య మృణికైస్తస్యతద్భవేత్" విజ్ఞా. వ్య, కాం. 88: చూ, పస్తుండు

ఎడపడపడ దే అవ్య. (వా) దభాదభాలను. "గీ ఎడపడడప ఱనూభవుఁ డేపటునుండుఁ, గానరాఁడని గృహభర్త కాంత నడుగ." కాశీ. 4, ఆ 85: అనుపదము, అప్పుడప్పుడు.

ఎడపు దే ప్రే ఎడయఁజేయు. "క. జనవినుత యగ్నిహోత్రం, బును సంతానమును వేదములు నెడపంగాఁ జేసదుత్తమవంశజులకు, ననిరి మహాధర్మనిపుణులైన మునీంద్రుల్." భార. ఆది. 4, ఆ 182: చూ, విసర్జించు.

ఎడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. తొలఁగించు. "గీ. ఎఱుఁగుమతఁడు నిన్ను నెడపెట్టి పలికిన వాఁడు." భార. ద్రోణ. 1, ఆ. 116: చూ, విసర్జించు; 2. మాఱువడ్డించుకొనుటకై యన్నమును దగ్గఱ యెత్తియుంచు: చూ, మాఱుంచు.

ఎడపోవు. దే. అ. క్రి దౌత్యముచేయు, సంధికై పోవు.

ఎడమ. దే వి డాపల. "ఎడమకాలు-ఎడమ చేయి" మొ. "తే. ఎడమకుడినాడుల నడుమ నీడ్చుగాలి." వేమన. 615 (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. "ఎడకన్ను-ఎడవంక మొ.) చూ, సవ్యము. 1.

ఎడమగు. దే. అ. క్రి. భేదమగు: చూ, వేఱుపడు.

ఎడమడుగు దే. వి. 1. రూ-ఎడమడువు, తాఱుమాఱు: చూ, వ్యత్యయము; 2. రూ-ఎడమడువు. అరమర. "క. ఉడుగుడుగు మోహశాస్త్రము, వినువకుమను నెలుఁగుతోడ వేగంబున న, య్యెడకేగుదెంచి నారదుఁ, డెడమడుగి చుకయులేక యిట్లను నాతోన్."భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 349: చూ, వేఱుపాటు; విణ. 3. తాఱుమాఱైనది. "ఎ, గీ. వడుగు

చందంబు తన కెడమడుగుగాక, కొమరుగా నేగ నెలకట్టిగుజ్జువేల్పు" పారి. ఉ. 10, ఆ. 243: చూ, వ్యత్యయము.

ఎడమడుగుపయపడి అం. 1. విసరులు పదునాలుగింటిలో నొకటి: చూ, విసరులు; 2 పగువర్లు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, పగువర్లు.

ఎడమవు. దే వి: చూ, రూ-ఎడమడుగు 1-2-8.

ఎడము. దే. వి, 1. చోటు. "అతిథులకు నెడమిచ్చి." భార అశ్వ 2, ఆ 170. చూ, స్థానము. 1; 2. అవకాశము "నాకు నాహార నిద్రల కెడములేదు." భార. ఆర. 5, ఆ: చూ, సందు. 6.

ఎడయిక. దే. వి. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము.

ఎడయు. దే. అ. క్రి. 1. ఉజ్జగిల్లు. "క. ఏవురు పతులందు ధర్మువెడయకయుండుట." భార. ఆది. 7, ఆ 264: చూ, విరియు. 5; స క్రి. 2 త్యజించు: చూ, విసర్జించు

ఎడరు. దే. వి. 1. అడ్డపాటు. చూ, వ్యవధానము. 3; 2, ఆపద "గీ. వలదు శంకింప నిందు్రనివలనఁ బుట్టు, నెడరుపొందక యుండంగఁ గాదుకునోపి, నంత గావుము కావంగనైన చావు, నశుడు నన్నుఁ దలంపు మేసది మరల్తు." భార. శాంతి. 1, ఆ. 260: చూ, విపత్తు; 3. మధ్యకాలము: "గీ. అప్పాఱుండ నతి, నెత్తుకొనిపోవ నిందందు నెడరువేచె." పాండు.3, ఆ.72: చూ, సందు; 4. చెఱుపు. "చ. ఎ్రిదికిరిగాక యయ్యెడరు రాచేకొమాకుల కొల్పునట్టిదే." భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 348: చూ, హాని. 2; 5. ఎడారి, చెట్లుచేమలు లేని విశాలప్రనిగ్గనభూమి. "వ.ఎడరునం జలిపం దిరిడియొదమనియు." ఆము. 4, ఆ. 58.(కొన్ని ప్రతులయందు ఎడవున అని పాఠమున్నది.): చూ, భూమి. 1; 6. వగ: చూ, దుఃఖము; 7 జేడుపు. "వలదు శంకింపవలదు నిందు్రని వలనఁ బుట్టునెడరుపొందక." భార. శాం. 1, ఆ. 260: చూ, వెఱపు; అ. క్రి 8. భగ్నమగు. "చ. తడయక ఘోరదర్శన సుదర్శన పావకుచే దహింపఁగాఁ, బడి పరమేశ్వరోగ్ర శర పావకదగ్ధపురత్రియాభమై, యొడరి ధరిత్రి మీఁదఁబడియెక్ జెడెసౌంభకమంత సాల్వుఁడుక్, బడియెమదీయచక్ర పటుపాతరయంబున రెండువ్రయ్యలై." భార. అర. 1, ఆ. 198: చూ, ముక్కపోవు. 1.

ఎడలు దే. అ. క్రి. 1. పగులు, చీలు. "క. కురువంశమెడల వచ్చిన." భార. స్త్రీ.2, ఆ.111: చూ, భేదిల్లు; 2 గచ్చువిచ్చగు. "చ. అః విని...నుపన్యసింపవే. 448. వ. అనిదివ్యం... డిట్లనియె. గీ. వినుమహింస...మనసు కొ్రివ్వ ఖండింపఁగ మోద, మెసఁగు సుజనసంధ యొడలదందు." భార. ఆర. 7, ఆ. 448: చూ, వైకల్యమగు; స. క్రి. 3. విడుచు. "క. వందురివగలక్ దేహము, పొందెడలఁగఁ జాచునన్నుఁబొడఁగని దివిఁదా, నెందులకేగుచునో గిరి, నందనదిగివచ్చికరుణనాకిట్లనియెన్." "మ. అతిసౌందర్యనికాంత మీతనువలభ్యం బిట్లు..దగునె." స్వా. 6, ఆ. 55: చూ, విసర్జించు.

ఎడవల. దే వి. ఒకరకము వల: చూ, వల. 1.

ఏడవాఁడు. దే. వ. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు.

ఎడవు దే. విణ దూరము. "తే. పాలిగాలి వీచెఁ దెరువు, నెడవమచు జాలిగొని పంకయించు వేళ." ఆము. 6, ఆ. 18: చూ, విప్రకృష్టము

ఎడపాల. ద్వ. వి. ప్రత్యేకమైనగది: చూ, గృహము, 1.

ఎడాటము. దే. వి. 1. కలఁపు. "సీ. కపటేమి

యునులేక నీ యెడాటమ్మునఁ బాడెఁదప్పఁడు గదా భైరవుండు." భీ. 2, అ. 88: చూ, విషయము. 4; 2. ఆట: నృత్యము. (వైరుదాహరణమే.)

ఎడారి. దే. వి. 1. అడవి: చూ, విపినము; 2. రూ-ఎడారు: చూ, భూమి. 1

ఎడారిమొక్కలు. పా. (డిజర్టుప్లాంట్సు. మొ) నీరులేని ఎడారులలో పెరుగు మొక్కలు. నాగజెముడు:—ఇది ద్వివిధము. ఒకటి వెడల్పు మట్టలుగల బ్రహ్మజెముడు. రెండవది సన్నముగా పొడవుగా పెరుగును. ఇది తెల్లని పూవులు రాత్రియందు పూచును; బ్రహ్మజెముడు పచ్చనిపూవులు పూచి, ఎఱ్ఱనిపండ్లు పండును ఈపండ్లు కాకులకు యిష్టము ఈ పండ్లరంగు ఎఱ్ఱసిరా చేయుదురు. రంగులుగా నుపయోగింతురు. జిగటవిరేచనముల కీపండ్లు మంచి మందు. ముండ్లుతీసిన మట్టలుడికించి కట్టిన కీళ్ళనొప్పులు తప్పక కుదురును. పశువులకుఁ గూడ నాహారము; నాగజెముడు పాలవలన కురుపులు సెగగడ్డలు చితుకును. నల్లేరు కూడ నిట్టిదే. త్రిధార-ద్విధార గూడఁ గలదు; మఱియు కలబంద, కత్తివార నిట్టివే, తాటిచెట్టు కూడ ఇసుకయెడారులలో పెరుగు వృక్షమే. ఎన్ని గాలివానలకైనను లక్ష్యముచేయదు. చెట్లలో తాళవృక్షము కిరీటాధిపతి.

ఎడారు. దే వి: చూ, రూ-ఎడారి.

ఎడారె. ద్వ. వి. (ఎడ + ఆరె.) చెప్పులు కుట్టు చిన్న సూది: చూ, చర్మభేదిక.

ఎడిటరు. ఆం. సంపాదకుఁడు, పత్రికాధిపతి, గ్రంథపరిశోధకుఁడు.

ఎడిషన్. ఆం. కూడిక. ప్లస్.(+) సంకలనము.

ఎడు. దే. అప కొలఁదిని దలిపెడి: చూ, ఏసి.

ఎడ్ద. వై. వి, 1.=వ్యాళ్. రూ-ఎడఁద-ఎడ్ద. "క. చెడిపోకుఁడు సంసారము కడతేర్పఁడు శౌరి చరణ కమలములెడ్దం, దడికొనుఁదూరక కాలము, కడపకుఁడు వివేకవీథిఁ గడఁగుడు నడవక." లక్ష్మి. 4, అ. 74 చూ, హృదయము 2; 2 అోమ్ము, రూ-ఎడఁద-ఎడ్ద: చూ, వక్షము.

ఎడ్డమి దే. వి. ఆపద. "ఉ. ఎడ్డమిరైన యప్పటికి నెవ్వరుఁజేరరు." వి, పు. 5, అ. 102: చూ, విపత్తు.

ఎడ్డము దే. వి. అడ్డంకి. "ఉ ఏడుందినంబులన్నమున కెడ్డముపుట్టిన యంతమాత్రిలో, నేడుచుచున్నవాఁడవు మునీశ్వర." భీ. 2, అ 116: చూ, నిరోధము. 1.

ఎడ్డిగజ్జెడి ద్వ. వి. కల్లుతాగు బొల్లిపాయ. చూ, బొల్లిపాయ.

ఎడ్డియ. వై. విశ.= పేడ. రూ- ఎడ్డె- ఎడ్డెఁడు: చూ, మూర్ఖుఁడు.

ఎడ్డె. వై. విశ.= పేడ.—వై.—"ఆ. ఎడ్డెఁ దెల్పవచ్చు నేఁడాదికైనను, మూనిఁ దెల్పవచ్చు మాసమునను, మొప్పెఁ దెల్పరాదు మూప్పదేండ్లకునైన." వేమన. 616.

ఎడ్డెఁడు. వై. విశ. —వై.—"పిసాసియుకంటె గరాకుఁగూడు నీ,రెడ్డెఁడ. " శుక. 1, అ. 442.

ఎడ్డెతనము. వై. వి. తెలివిలేమి: చూ, మఱపు 2.

ఎడ్డెన. దే. వి. భోజనపాత్రము నుంచుకొనెడి ఉన్నతపీఠము. "సీ. వెండియెడ్డెనలపై వెలది తెచ్చిన పైఁడిపళ్ళెంబులాయిత పఱచువారు." వై. 6, అ. 108; "గీ. పసిఁడియెడ్డెనలను మించు పద్మరాగ, భాజనంబులకద్దించు బహుపదార్థ, వితతులమరును మేరు సంగతసహస్రి, కరుసఁబొదివిన చిత్రిమేఘములకరణి." వై. 8, అ. 203: చూ, పీట.

ఎడ్డెమనిన తెడ్డెమనువాఁడు. లో. చెప్పినమాట వినకపోవుటయే గాక ఎదురుచెప్పువాఁడు.

ఎడ్ద. వై. వి.= హృత్: చూ, రూ-ఎడఁద.

ఎడ్యుకేషన్. ఆం. ఉద్ధారము.

ఎడ్యుకేషనిస్టు. ఆం. విద్యాప్రబోధకుఁడు.

ఎడ్లగుంపు. ద్వ. వి కదుపు, ఉక్షముల సమూహము: చూ, వృషభము. 1.

ఎడ్లు. దే. వి. బ. ఏ- ఎద్దు= బ- ఎడ్లు. "చ. అనుటయు నాతఁడిట్లనియె నాఅడి విప్రులకేల యశ్వముల్, ఘనతర సత్త్వమూర్తులనఁగాదగు నెడ్లను గొంటినిచ్చెదన్." భార. అర. 4. ఆ 349: చూ, వృషభము. 1.

ఎడ్వర్డుఆల్బర్టు. శా. శైలోద్భవ వంశచరిత్ర(శ్రీలక్ష్మీనారాయణదేవుగారు.) కొన్ని సం॥ లకు పూర్వము సోమేశ్వరమందిరముయొక్క శిఖరము విరిగిపోవుటచే దాని నొకానొక శిల్పకారుఁడు బాగుచేయుసమయమున నతనికి మూఁడు తామ్రఫలకములు దొరికెను. అందులో రెంటినాతఁడు పాడుచేసెను మిగిలినదాతనివద్దనున్నట్లు తెలిసికొని క్రీ॥ శ॥ 1917 వ సంవత్సరమున నేమాఫలకమును సంపాదించితిమి. దానినిఁ జూడఁగా నొంటిది మూఁడవది నశించునట్లు స్పష్టము. ఆఫలకమును నేము విహారము— ఒరిశా గవర్నరుగారగు సర్. ఎడ్వర్డు అల్బర్టుగెయిట్, కే. సి. యస్. ఐ సి. ఐ., ఐ. సి. యస్ గారికి సమర్పించితిమి. వారందుల పధ్యమును మహావ మహోపాధ్యాయులగు పండిత హరప్రసాదశాస్త్రి ఎమ్ ఎ., సి. ఐ గారిద్వారా పరిశీలనచేయించి విహారము—ఒరిశా రిసర్చిసొసయిటీవారి జర్నలుయొక్క నాల్గవభాగము రెండవసంఖ్యలో పాటుపల్లోప రాజకుమారుఁడగు మధ్యమరాజుగారి చెక్కలిశాసనమును పేరునదానిని బ్రచురింపఁజేసిరి. కలింగ 280 పొరట.(అందుల పరంపరేతిహాసము నిందుఁగానఁగును)

ఎడ్వర్టయిజుమెంటు. పా. ప్రకటన, వెల్లడి, పబ్లికేషను.

ఎడ్వర్డుదికన్ఫెసరు. శా. రాజరాజు (శ్రీయుత గౌరవనీయులగు న్యాయమూర్తి వేపా రామేశంగారు బి యే. బి. యల్.) తెలుఁగుదేశమున జనసామాన్యముచే రాజరాజనరేంద్రుఁడని పిలువఁబడుచున్న రాజరాజు తూర్పుచాళుక్యాన్వయ సంజాతుఁడు......మనరాజరాజు చారిత్రమును దెలిసికొనుటకు నాతని కాలపు శాసనములును, నన్నయవిరచితమైన యాంధ్రమహాభారతమును ఆధారములగుచున్నవి. ఆమహారాజు కాలమునాటివి ద్రాక్షారామ దేవాలయమున రెండు మూఁడు శిలాశాసనములు గలవు......రాజరాజు నలుబదియొక్క సంవత్సరములు నిష్కంటకముగ ఒరి పాలనమొనర్చియుండునప్పటికి నాతనిగురించి విశేషచరిత్రాంశము లెవ్వియుఁ దెలియరాకుండుటెంతయు సంతాపకరము. మఱియు నింగ్లాండుదేశముఁ బరిపాలించుచున్న నీతనికి సమకాలీనుఁడైన ఎడ్వర్డు దికన్ఫెసరు రాజును గూర్చి తెలియుచున్న చారిత్రక విశేషములతో నీతనికాలపు చరిత్రాంశములను పోల్చి చూచినయెడల. మన రాజరాజునుగూర్చియొక్కవసంగతులు తెలియరావి మఱింత సంతాపహేతువగుచుండును...... రాజరాజునకు నన్నయభట్టారకునిచే బిరుదువాచకముగ వాడఁబడిన రాజరాజ నరేంద్రపదము మాంధాత పురాధీశ్వరునకు గూడ నుండుటచేతను, రాజమహేంద్రవరమున బహుశః సారంగధరుని కథవంటిది జరిగియుండుటచేతను జనులు (కులోత్తుంగుని) రాజేంద్రచోళుని మాఱు మఱచి సారంగధరుని కథ రాజరాజు

నకు ముడిపెట్టి, దక్షిణదేశపు నాటకరంగమం దలి సారంగధరుని దివ్యచారిత్రమును ప్రతిప్ర దర్శనములందు గాంచి యాశ్రుకణములను రా ల్చుచున్నారేకాని, యందలి యథార్థమును విమర్శింపకున్నారు. ఏది యెట్లుజరిగియుండి నను సారంగధరుని కథ రాజమహేంద్రవర మునకు ముడి బెట్టఁబడినంతవఱకు చరిత్రాధా రముగాని, ప్రమాణముగాని లేక యున్నదను మాట నిక్కము. కలిఁగ. 182 మొ॥ 184 పొరటలు.

ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము. పా. "సీ. ఎవనివిభుత్వ మందెల్లదేశంబుల నగయసౌఖ్యంబుగా నరుగ వచ్చు, నెవ్వానియధికృతి నేఁటివార్తలనైన సులభంబుగా వేగఁ దెలియవచ్చు, నేవానియే ల్బడి నెందుఁజూచినఁగాని కదనప్రవృత్తి పనుల్ గనఁ వచ్చు, నేనిపాలనమునం బట్టి యావదమేని బలుబీదలకునైనఁ బడయవచ్చు. గీ. నట్టినీదైన గౌరతనం బవనిలోన, ననుపమాన ప్రసిద్ధిచే నలరుఁగానఁ, బూర్వరాజన్యులు ను నినుఁబోలఁగలరె, సద్గుణస్ఫూర్తి యెడ్వర్డు చక్రవర్తి॥ సీ. సౌజన్యనిధియైన శాక్సికోబర్గు సత్ప్రభుమణి యెవనిపితామహుండు, మానిత ప్రాభవుఁడైన కెంటుప్రభుగ్రామణి యెవని మాతామహుండు, ప్రాంచద్యశుండైన యాల్బ ర్టునామక ప్రభుకులమౌళి యెవ్వానితండ్రి, విమలగుణశ్రేణి విక్టోరియారాణి దీనకల్పక వల్లి యేనితల్లి. గీ. యట్టి నీకిట్టిభువనవిఖ్యాత మైన, ప్రాజ్యతరపూజ్య సామ్రాజ్య వైభ వంబుఁ గలుగు టెంతయు నుచితంబుఁగాదె తలఁప, సద్గుణస్ఫూర్తి యెడ్వర్డు చక్రవర్తి॥ సీ. అర్ధాంగలక్ష్మియై యనుగతి మెలఁగునీ పట్టంపుదేవి పాతివ్రత్యమునకునిలువ, నాత్మస్వరూ పుఁడై యలరునీకొమరుండు తనరాణితోడఁ దైంతనువసింపఁ, గొదువమంత్రులతోడఁ గుడి భుజంబగుముఖ్య మంత్రికట్టెదుటన మ్రొక్క హింప, నాక్షాకరుల్ బహిఃప్రాణంబులగు సైన్యనాయకుల్ కలగొని పాయకుండ॥ గీ. మూర్తులౌనీ మీగుణంబులనఁ బెక్కు, దీవు లందరి నృపులు సేవావసరము, గోర నోలగ మున్న మీ సౌఖ్యఁజూడ, సంతసమ్మొసంగు నెడ్వర్డు చక్రవర్తి." (వర్ణన.)

ఎడ్వెన్టిషస్ బడ్సు. పా అంటుమొగ్గలు

ఎతఁడు. దే స. ఏ. 1. రూ—ఏతఁడు, ఏపురుషుఁ డు: చూ, వేఁడు; 2. రూ—ఏతఁడు, ఏపురు షుఁడు: చూ, వేఁడు; 3. రూ—ఏతఁడు, ఎ వ్వఁడును: చూ, వేఁడు.

ఎతిఅనిన ప్రతియనువాఁడు. లో. చెప్పినమాట వినకపోవుటయేగాక యెదురు చెప్పువాఁడు. (ఇట్టికొమ్మఅనిన పత్తిరాట్నమనువాఁడు.)

ఎతిక్సు. ఆం నీతిశాస్త్రము.

ఎతినాలజీ. ఆం. 1. మానవజాతి శాస్త్రము; 2. శబ్దవ్యుత్పత్తిశాస్త్రము.

ఎతుబరికాఁడు ద్వ. వి. చోరుఁడు. రూ- ఎత్తు బరికాఁడు: చూ, ముచ్చు. 1.

ఎతుబారీ. వా. ధారాళము (గోదావరీమండల మున వాడుక.)

ఎతుబారీమాట వా. ధారాళమైన మాట.

ఎతుబారీవాఁడు వా. ఆదాయవ్యయముల యో చింపక ధారాళముగా ధర్మముచేయువాఁడు

ఎత్తడితత్తడి. వా. అననుకూలము.

ఎత్తనగోల. దే వి 1 గోనెలెత్తి ఎడ్లమీఁద వేయుటకు సాధనమైనకఱ్ఱ. "సీ. తనరుగోణ్యా ధారదండాఖ్య యెత్తనగోల నాఁ బట్టినగోల యనఁగ." ఆం, భా ద్వి వై. 267: చూ, బట్టినగోల; 2. ఊఁతగా ఆనించినకోల, ఆను కఱ్ఱ: చూ, పట్టుఁగొమ్మ.

ఎత్తనగోలు. దే. వి. 1. ఆరంభము: చూ, మొ దలు; 2. ప్రారంభము: చూ, యత్నము.

ఎత్తరము. దే. విశే. రూ-ఎత్తరవు, ఉన్నతము. "సీ. ఇలఁజొట్టువడా తుండములమించి పూర్వాంగ మెత్తరంబై పిఱుంద తగ్గిమిల్ల." స్వా. 5, ఆ. 98: చూ, పొడవు 2

ఎత్తరవు. దే. విశే. —పై.—

ఎత్తళి. దే. వి. కొఱముట్టు: చూ, పనిముట్టు.

ఎత్తికొను. దే. అ. క్రి. 1. పూను. "గీ. ఎట్టి కష్టుఁడైన నిట్టి పాపము సేయ నెత్తికొనునె ధరణి నీవుదక్క." భాగ. ఆర. 6, ఆ. 252 చూ, యత్నించు; స. క్రి. 2 అపహరించు, మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవు. "భగాసుర కాంతి నెత్తికొనిపోవుట దోసముయామినీశ" వి. పు. 6, ఆ. 39: చూ, దొంగిలించు, 3. మోయు: చూ, వహించు; 4. ఉద్ధరించు, పైకెత్తు. "క. ఇపుడా నన్నెత్తికొనక, గ్రుపపుట్టుట నీకు" రామా. 7, ఆ. 31 (మూఁడవ యర్థమునకు నిదియౌ.): చూ, మీఁదికెత్తు.

ఎత్తకోలు. దే. వి. 1. ప్రయత్నము "క. తగ తగమ ప్రజలఁ దునిమెదు, నరునప్పటి యొత్తికోలునకు సుర విద్యా, ధర ఖేచరులును భీతిఁ, బోరసిరి." భార. విరా. 5 ఆ. 64: చూ, యత్నము; 2. మనోవ్యాపారము, ఎన్నిక. "క. పదివేలఁ జంపఁగానో, పుదునే సను నెత్తికోలుపుట్టినయది" భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 409: చూ, సంకల్పము; 3 పట్టుదల. "వ. ఎప్పుడేని మీరలడ్డమాడుదు రప్పుడ శపింతునిట్టిద నాయెత్తికోలు." భాగ. అను. 2, ఆ. 381: చూ, ప్రతిజ్ఞ. 1.

ఎత్తికోళ్లుమెత్తికోళ్లు. వా. చెలుపు "వ్యాపారములన్ని విధములను ఎత్తికోళ్లుమెత్తికోళ్లుగా గానున్నది."

ఎత్తిపట్టు. దే. స. క్రి: చూ, ఎగఁబట్టు.

ఎత్తిపొడుచు. దే. స. క్రి. దోషములెత్తిచెప్పి మర్మము దూఱనాడు: చూ, దెప్పిపొడుచు.

ఎత్తిపొడుపు. దే. వి. 1. దోషములెత్తిచెప్పి మర్మము దూఱనాడుట: చూ, సోత్ప్రాసము; 2 పరిహాసముతోఁగూడిన మాట, అచ్ఛురితకము: చూ, హాస్యము. 1.

ఎత్తిపోఁత వా. శవమును కాల్చిన భస్మాదులను సంచయనానంతరమున ఎత్తి నీటఁబోయు కర్మ: చూ, సంచయనము. 1.

ఎత్తిలి. దే. అవ్య. బిగ్గరగా. "ఎత్తిలి కావుకావు గనియేడ్చె." హరి పూ. 5, ఆ 1. 51; శివరా. 2. ఆ. 54. చూ, బిగ్గర. (రూ-ఒత్తిలి.)

ఎత్తివేఁత దే. వి. కొట్టివేఁత, తీసివేఁత: చూ, వ్యవకలనము. (మైనస్.—.)

ఎత్తివేయు. దే. స. క్రి. 1. తగ్గించివేయు. "వానిపేరెత్తివేయుము": చూ, తీసివేయు; 2, అలక్ష్యముచేయు. "నన్నెత్తివేసి మాటాడెను" చూ, తిరస్కరించు.

ఎత్తు. దే వి. 1. దయ్యము. "తే. గీ. తగుఁబిశాచాఖ్య బూచిబూతము కొఱవి, దాలఁపులు సోఁకులెత్తులు దయ్యమునై, గడలు గాలి పిశాచముల్ గాములనఁగ." ఆం, పదా. సుర. 39: చూ భూతము; పై. వి 2.=యుక్తి. జిత్తు: చూ, యుక్తి; 3.=యుక్తి, ఉపాయము, ఎత్తుగడ. "గీ. ఇంతపట్టును నాపాల నిచటఁగూడె, నేమిసేయుదుఁ బనికిఁ బైయెత్తుఁ దోఁచ, దనుచుఁ జింతాపరంపరాత్యంత దంతు, రాంతరంగంబుతో నుండె నవ్విభుండు." రామా. 7, ఆ. 48: చూ, వెరవు; 4 =యత్నము. పూనిక. "చ. విలసిత మోహదాహకరివేదన పొమ్మని యెత్తుపెట్టఁగా." హంస. 1, ఆ. 114: చూ, యత్నము; 5. పూలదండ; చూ, భూషణము. 2; 6. చదరంగపుఎత్తు. "ఎత్తుపై యెత్తువేసి భోసిరాజు ఆటకట్టుఅన్నాఁడు."

చూ, కాఁపు; 7. ఉన్నతి. "ఉ. తమ్ములకెల్లఁ బెద్దయగు తామర సోదర నాభికా సరో, జన్మది విశ్వముల్ విధివశమ్మునఁగాని సృజింపఁ జాలదీ, తమ్ముల యెత్తు చిత్రితమ్ము" వసు 5, ఆ 102: చూ, పొడవు. 2; 8. ¼ మణుగు=పాతిక మణుగు-రెండున్నర వీసెలు. "చింతపండు ఎత్తు తూఁగాయిమ్ము". చూ, తక్కెఁ; 9 ఉన్మార్గము. "సీ తోలునాఁడు శోధ్యుని దులఁదూచి యాతని యొత్తైనగొద్దికి తెల్లఁదాఁచి." విజ్ఞా. వ్య, కాం. 117 చూ, తూనికె; బ. 10. వలపుకత్తై వలచినవానికిచ్చు ధనము. "సీ. పద్మాక్షస్వపురి ననుభవమునకీవయెత్తులువెట్టు దనఁగ రావలసె నిటకుఁ, దలపుమా." ఆము. 2, ఆ 21: చూ, ఎదురు (బ. ఎత్తులు); విశే. 11 ఉన్నతము. "సీ. జౌదల కుపధానమగు నింపుపెంపఁ గుడికంబెత్తుగానిడి చెలఁగి." శేష. 4, ఆ: చూ, పొడవు. 2; అ. క్రి. 12. జనించు. "క. కౌరవులు సేయునపకృతి, కారణముగఁ గోపమెత్తు" భార. శాంతి. 1, ఆ. 13: చూ, పుట్టు. 2; 13. నిర్గమించు, బయలుదేఱు "వ ఎత్తెడుచోట్లనువిడిదలలయందునులోనుగా నిస్సాణాదులైన యుద్భట చిహ్నంబులు ప్రకటింపక." భార. విరా. 3, ఆ 132: చూ, వెళ్లు 3; స. క్రి. 14 అపహరించు. "ఆసొమ్ము వాఁడే ఎత్తినాఁడు.": చూ, దొంగిలించు; 15. యుద్ధమునకు ప్రయత్నించు. "గీ. అనికి వ్వరిఁగాని యతండు, కౌరవులమీఁద నెత్తిరాగడఁగువాఁడు." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 168: చూ, దండెత్తు; 16. ఉద్ధరించు. "చెలిప్రాణమెత్తుటసదె." హరి. ఉ. 7, ఆ: చూ, మీఁదికెత్తు; 17. గ్రహించు, కైకొను. "నీవా పుస్తకము నెత్తితివా.": చూ, పుచ్చుకొను; 18. నిలుకడఁదీయు. "ఈబండిని ఏలములో నేను ఎత్తితిని": చూ, విలుచు; 19. (నల్లునునీరు) పాటించు. "సీ. నీరెత్తువేళల నీరెత్తుఁబాదు పాదునకుఁ గాలువలు పొందుగనమర్చి." కళా. 4, ఆ. 76: చూ, పాటించు; 20 భాషించు. "అక్కడ యీమాట యెత్తకుము." : చూ, వచించు; 21. మోయు. "వాఁడు మంచి సేరెత్తెను": చూ, వహించు; 22. ఎత్తి నకలు వ్రాయు. "ఇది మఱియొక గ్రంథమునుండి యెత్తి వ్రాసితిని." : చూ, సంగ్రహించు; 23. (పానమీఁద గందము)ఊర్పు: చూ, ఊరుచు. 2; (24. మాట్లాడ యత్నించు: చూ, నోరెత్తు; 25. పరుగెత్తుటకుయత్నించు చూ, పరుగెత్తు, 26. బిచ్చమెత్తుటకు యత్నించు: చూ, బిచ్చమెత్తు; 27. నేలపైగింజలొక్కొకటి పైకియేఱు చూ, ఏఱు; 28. ఆల్లరి పుట్టు: చూ, గోలెత్తు; 29. నొప్పిపుట్టు: చూ, నొప్పియెత్తు మున్నగునవి సందర్భానుసారముగ నూహింపఁదగును.)

ఎత్తుడ. దే. వి. 1. ఉపాయము: చూ, జాడ్యు; 2. కడఁక: చూ, యత్నము.

ఎత్తుగడ్డలు. ద్వ. వి బ. ఎత్తుడు పొయ్యిగడ్డలు, ప్రొయ్యి పొక్కిళ్ళు (వా): చూ, ప్రొయ్యి.

ఎత్తుగీతి. మి. పా. గీతి: చూ, తేటగీతి. చూ, వృత్తము. 1.

ఎత్తుగున్న. ద్వ. వి శేత యేనుఁగుపిల్ల. "ఎ, గీ. అంటి మదపుటేనుంగుల కమరకరటి, యొత్తుగున్న" చంద్రా. 1, ఆ. 48: చూ, హస్తి.

ఎత్తుట. దే. వి. పైకెత్తుట. (సం. ప):—ఉన్నమనము-రూ- ఉన్నయము-ఉన్నాయము.

ఎత్తుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు + ఎంచు.) దండెత్తివచ్చు. "అ. కాలయవనుఁడనఁగఁ గాలకల్పుఁడు శత్రుఁ, డేచినుధురమీఁద నెత్తుదేర." హరి. ఉ. 2, ఆ. 107. (ఏఁగుదేర అని పాఠాంతరము.): చూ, ఎత్తు. 15.

ఎత్తుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఓపికలేనిదగు. "గీ. బెం
దగిలెడు వాఁగనెత్తుపడియె ననుటలగు." ఆం,
భా. త్రి, కాం. 95; "ఆవు ఎత్తుపడి యీనలే
కున్నది.": చూ, వలియు. (రూ-ఎత్తుపడు.)
ఎత్తుపెట్టు. గో. స. క్రి. పురికొలుపు. "చ. విల
సిత మోహదాహపరివేదన పొమ్మని యెత్తు
పెట్టఁగా." హంస. 1, ఆ. 114: చూ, ప్రే
రేపించు.
ఎత్తుపైయెత్తు. పా. యుక్తిపైయుక్తి.
ఎత్తుబరికాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-ఎతుబరికాఁడు.
ఎత్తుబిడ్డ. ద్వ. వి. తల్లిలేని లోటులేక పెంచిన
బిడ్డ: చూ, శిశువు.
ఎత్తుభారము. మి. విశ. పాడు: చూ, సామ్యము
ఎత్తుటాయి. దే. వి. రెండుమీసెల తూనికె తెలుపు
కట్టె.
ఎత్తులకోకమీఁడు ద్వ. వి. భూతేశుఁడు: చూ,
శివుఁడు. (ఇట్లు ఎత్తులవేలుపు. మో.)
ఎత్తులమారి. ద్వ. వి. తంత్రిగొట్టు, తంత్రములు
పన్నువాఁడు
ఎత్తులు. పా. బ. తంత్రములు. "ఎత్తులు పెట్ట
కుము."
ఎత్తువచ్చు. దే. అ. క్రి. సమానమగు. "వ. అశ్వ
విద్యా నైపుణ్యముగల భూపకుమారులతోఁ
బనులకాఁపరులెత్తువత్తురేయని క్రొవ్వు న
నవ్వుచుంబలికిన." భాగ. 10, స్క. ఉ.
800: చూ, సరిపోవు. 1.
ఎత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, రూ- ఎత్తుప
డు. "సీ. ఎత్తువడ్డ మహాకుభృత్తుల నటులిత
ధృతిఁజెరిశిఁగొనని ధీరభటులు." వసు. 2, ఆ.
152; 2. చెడు. "వానిపేరు యెత్తుపడె.":
చూ, నశించు.
ఎత్తువేయు. దే. స. క్రి. 1. తూనికవేయు: చూ,
తూఁచు; 2. (చదరంగమున) ఎత్తువేయు.
"ఎత్తువేసి ఆటకట్టినాడు."

ఎత్తుపోవు. దే.అ.క్రి. (ఎత్తు + పోవు.) 1. చెడు:
"గీ. కలచిగురుఁబోఁడియై యుల్లసిలనొకర్తి,
యెత్తుపోయిన గౌతము నిల్లునిలిపె." రామా.
4, ఆ. 57: చూ, నశించు; 2 క్షీణించు,
తగ్గు. "క. అవియును నొకటికొకటి కె, స్తు
వోక పెనఁగినను గని మధుత్రిపురహరుల్, సన
గణతో మగుడంగాఁ, దివిచరి ఖేచరగణంబు
దివిరి నుతింపన్." ఉ, హరి. 6, ఆ 160
చూ, సుళ్ళు. 9.
ఎత్తైల. దే. వి. చేపలఁబట్టు అడ్డువల. "క. పో
వుచు నూఁగులనెత్తైలఁ, గరముల మత్స్యములఁ
బట్టి కడుసంతసమున, బోరయుమఁ గాల్చి
కుర్రవ్వఁగ గరమూహించి కుడిఁ బ్రాప్తకా
లజ్ఞుఁడనఁగ్." భార. శాంతి 3, ఆ. 193.
చూ, వల. 1.
ఎత్తైసరు. దే. వి: చూ, రూ-అత్తైసరు.(వాసుకి)
"స్వయంపాకిఘులు యెత్తైసల్లు వేయుచు
న్నారు."
ఎద. దే. వి. 1 పశుఋతువు. "వ. ఎదపదనుం
బొదలు పెట్టులకుం జుట్టంబులై." స్వా 4,
ఆ. 87 చూ, రేతస్సు. 1; వై. వి.
2.=హృత్, గుండె; అచ్చ. సుం, కాం. 12:
చూ, హృదయము. 2; 3. భయము. "సీ. ఎద
డింది మదమెంది గదనొంది రొదఁజెంది పాద
సంది పెదపంది మెదుభ్రనొక్కఁడు."చంద్రా 2,
ఆ: చూ, పెలపు; 4. లోమ్ము: చూ,
వక్షము.
ఎదఁగందు. ద్వ. వి: కందుగల దుండగీఁడు, చెం
దమామ. "సీ. చలువలదొరచెందు జాబిల్లి
యెదఁగందు కలువలవిందు పాల్కడలికందు,
వెనకయ్య పగవాఁడు వెన్నెలతోఁడు..."
ఆం, పదా. సుర 23: చూ, చంద్రుఁడు.
ఎదచోలి. ద్వ. వి. గాలి "చ. చిలుకలమేఁత
మబ్బుపగ బెలత హాయాదణిగాలి...సోఁకద

చాలిగాఁజృకర్వలి వినుకందుగాఁడుప వాయు వెసంగును." ఆం, పదా. సుర. 85: చూ, దవాయువు

ఎపదిలము. ద్వ. వి అవధానము. "తే,గీ. హెచ్చరిక హెచ్చరింపనయిద పలుకు, హాశికిపాణిమి రెయ్యారకసంగ ననవ, ధానముగు." ఆం, పదా. గుణ. 12: చూ, హెచ్చరిక.

ఎవపుట్టులు ద్వ. వి. బ. చన్ను. "క. పినుగుబ్బ చన్నుపాలిం, డ్లనదక్ చాఁచి యదపుట్టులఁ గుసుమములకొఁక్" ఆం, పగా 2, స 77: చూ, స్తనము.

ఎదవుచ్చాలసామి. ద్వ వి బ్రహ్మకుంను శ్రీవత్సయను పుట్టుమచ్చల దేవుఁడు, వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఎపవము. వై. అ. క్రి (ఎద + పడు.) అవులు, భయపడు. "క. ఆవ్వేళ దివ్యబాణము, గన్నియుఁ బనిసేయకున్న నెదవడి మదిలోఁ, గవ్వడి కవ్వడి మూలఁగ, నవ్వుచుఁ జితాగ్రింగా ల యుఁడిగ్గనియెక్" జై. 7, ఆ 42: చూ, వెఱచు.

ఎదావు దే. వి. (ఎద + ఆవు.) సంజ్ఞ. (గర్భము దీనియందు ధరింపఁబడును. పెదయైన యాఁబోతుచేత వెంటాడఁబడిన యావు.) రూ- పెదావు: చూ, ఎనుపు.

ఎది. దే. స. ఏశబ్దమునకు అనువాదగక ప్రథమైక వచనము. "ఏయూఁడుది, ఏపశ్వాది, ఏజడ వస్తువు.": రూ-ఎద్ది-ఎయ్యది-ఏది-ఏదీ-ఏయది, ఏమి

ఎదిరి. దే. వి. 1. శత్రుఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2. అభియానము, జయమునకయి ఎదురుకొని పోవుట: చూ, తలపాటు. 2.

ఎదిరించు. దే. స. క్రి. ఎదురుకొను: చూ, ప్రతిఘటించు.

ఎదిరింపుట. దే. వి. అభియానము, జయమునకయి ఎదురుకొనిపోవుట: చూ, తలపాటు.2

ఎదిరికొనుట. దే. వి. —పై.—

ఎదిరికోలు. దే. వి. —పై.— "సీ. ఎదురుకొనుట యెదురేఁగుట యెదిరికోలనఁగ, నభిగమన మొప్పు." ఆం, భా. ద్వి, కాం. 178.

ఎదిరిపక్షగాస్తుదార్లు. పా. కౌంటరు పిటీషనర్లు.

ఎదిరపక్షమువారు. పా. —పై.—

ఎదిరిపిటీషనర్లు. పా. —పై.—

ఎదిర్కొనుట. దే. వి: చూ, రూ-ఎదిరికొనుట.

ఎదుగు. వై. వి. 1, అధికము. "సీ ఎచ్చు పెల్లఁదనము హెచ్చు మిగిలి, మిక్కిలి యెక్కువ మెండగ్గలము పెచ్చుగునాఁగ నధికంబుదోఁచుచుండు" ఆం, భా. తృ, కాం 24: చూ, హెచ్చు. 1; వై అ. క్రి. 2. పెరుగు. "ఎదుగుబాదుగు యెన్నటికిని కాన్పింపదు.": చూ, వర్ధిల్లు

ఎదుగుడు. వై. వి. అధికము: చూ, హెచ్చు.1.

ఎదుట దే. క్రి. పురోగ్రకము: చూ, మ్రోల.

ఎదుటివాఁడు. ద్వ. వి. అభిముఖుఁడు: చూ, సమ్ముఖుఁడు.

ఎదురగు. దే. అ. క్రి. అభిముఖమగు: చూ సమాహరించు. 1.

ఎదురాడు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు + ఆడు) వ్యతిరేకముగా సంభాషించు, మాటాడు, మాఱుపలుకు: చూ, వచించు.

ఎదురీదు. జా. ఎదురుగానీదు. "నీటికియెదురీదు."

ఎదురు. దే. వి 1 ముందు. "క. ఒకమరికిరీటి కట్టెది, రికినతిముఖిఁబోయి కేని రెండవమాఱి, య్యకొనుట కోర్వఁగ వేరయి, రొకరొక్కఁగురురాజుసేన యోధులలోనక్." భార. విరా. 5, ఆ. 55: చూ, ముందఱ. 1; 2. రూ-ఎదిరి. శత్రుఁడు. "క. దుర్ముఖ, వికర్ణ, కర్ణాది యోధవీరుల కెదురే." భార. విరా. 4, ఆ.

చూ, శత్రువు. 1; 3. వలపుకత్తె వలచినవానికిచ్చు ధనము. "ఇంటిలోనున్న వస్తువు లెదురు వెట్టె." హంస. 2, ఆ. 112: చూ, ఎత్తు. 11; 4 ఎదుటివాఁడు. "ఎదురోర్వవలయు." భార. కర్ణ. 1, ఆ. 313: చూ, సమ్ముఖుఁడు; విశే. 5. అన్యుఁడు. "క. పదపడి దుస్తరమగు నీ, పదమూఁడవయేఁడు గడవఁబడుట యరిది త, మ్మెదురెఱుఁగమికై యాపద, లొదవిన సైరించి రిట్టి యునికియుఁ గలదే." భార. ఉద్యో. 1, ఆ 9: చూ, పరాయివాఁడు; స. క్రి. 6. ఎదిరించు: చూ, ప్రతిఘటించు; పా. 7. ప్రత్యభియోగము. (కవుంటరు.), దావా; 8. శకునము. "నంబి నీకెదురుగ రాకుండుటయే ఉపకారమన్నాఁడట.".

ఎదురుకట్టుల. దే. ద్రి. రూ-ఎదురుకట్ల. ఎదుటి ప్రదేశమున. "క. అల్లంత నెదురుకట్టుల, నల్లమలరఁగాంచి." భో. 5, ఆ. 216: చూ, మోల.

ఎదురుకట్ల. దే. ద్రి. —పై.— "గీ. గొల్లపడుచులు చని గుంపుగూడి చూడ, జోలుదామెన త్రాడును లీలతోడ, నీడ్చుకొనివచ్చి తమయింటి యెదురుకట్లఁ, దసరు ధవళార్జునంబులఁ దగులఁబెట్టె." వి, పు. 7, ఆ 137.

ఎదురుకుత్తుక. దే. వి. అంకిళ్ళుపట్టుకొను నెడి యొక తెవులు: చూ, రోగము. 1.

ఎదురుకొనిలేచుట. దే. వి. ఇంటికి వచ్చిన పెద్దలకుఁ జేయుమర్యాద: (సం. ప):—అభ్యాగమము, అభ్యుత్థానము.

ఎదురుకొను. దే. అ. క్రి. 1. రూ-ఎదుర్కొను. అభిముఖమగు: చూ, మోహరించు. 1; స. క్రి. 2. రూ-ఎదుర్కొను, ఎదిరించు "వాఁడు నన్నెదురుకొని నిలువనేరఁడు.": చూ, ప్రతిఘటించు.

ఎదురుకొనుట. దే. వి. రూ-ఎదుర్కొనుట. అభిగమము: చూ, తలపాటు. 2.

ఎదురుకోలు. దే. వి. 1 —పై.—, 2. వివాహమునఁ బడుచు యింటివారు వరుని కెదురుగాఁ బోవుట. —పై.—; 3. పూజ్యులు వచ్చునపుడు ఎదురుగాఁ బోవుట. —పై.— (రూ-ఎదుర్కోలు.)

ఎదురుగడ. దే వి. (ఎదురు + కడ.) సమానాకృతిక భాగము, ప్రతిరూపము, మాఱువ్రాసిన యొడంబడికలోనగునది. "ఎదురుగడ యొడంబడిక, ఎదురుగడ లెక్క." మెం. (కవుంటరుపార్టు)

ఎదురుగాలి. ద్వ వి. గోగంధనము: చూ, వాయువు.

ఎదురుచు దే అ. క్రి 1. రూ- ఎదుర్చు-ఎదుర్చు. అనుకూలము కానిదగు: చూ, ప్రతికూలమగు; 2 రూ-ఎదుర్చు- ఎదుర్చు. ఎదిరించు: చూ, ప్రతిఘటించు.

ఎదురుచుక్క. ద్వ. విశే. 1. అశుభప్రదము, అనిష్టము, కానిది, కూడనిది. (చుక్క అనఁగా శుక్రుఁడు శుక్రుఁడెదురగుట యనిష్టప్రదము గనుక లక్షణచే నీయర్థమువచ్చినది.) జా. 2. చుక్క యెదురు, విరోధము. "ఒరయికగా నెదురుచుక్కయును గాకున్నన్." రామా.

ఎదురుచూచు. దే. స. క్రి. వేచు: చూ, ప్రతీక్షించు.

ఎదురుతంటసము. పా. పితూరీదారునకు వేయు జరిమానా.

ఎదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. రూ- ఎదుర్పడు. ఎదురుగావచ్చు. "దారిలో వాఁడెదురుపడెను.": చూ, మోహరించు. 1; 2. రూ- ఎదుర్పడు. ఎదురుతిరుగు. "వాఁడు వ్యాజ్యములో యెదురుపడి పనిచేసినాఁడు.": చూ, ప్రతిఘటించు.

ఎదురుపాటు. ద్వ. వి. రూ-ఎదుర్పాటు. ఎదురు పడుట: చూ, తలపాటు. 2.

ఎదురుప్రతి. పా. ఎదురుబడి ప్రతి, సమావాక్య తిక భాగము, ప్రతిరూపము (కౌంటరుపార్టు.)

ఎదురుబడి. ద్వ. వి. 1: చూ, ఎదురుపాటు; 2. ఎదురుగనుంచఁబడిన పాఠశాల. (రైవల్ స్కూల్.)

ఎదురుబడిప్రతి. పా: చూ, ఎదురుప్రతి.

ఎదురుబిడి. పా ఎదురుగ (కత్తు) మాట్లాడుట. "వాఁడు ఎదురుబిడిగ మాటలాడెను." (గోదావరీమండలమున వాడుక.)

ఎదురుబిడివాఁడు. పా చెప్పినమాటకు అడ్డుచెప్పువాఁడు

ఎదురుబిడివాదము. పా. 1 చెప్పినది సబబుఅయిన నెదుటివాఁడు అడ్డుచెప్పుటయే ప్రధానముగాఁగల వాదము; 2. ఒకవకీలు చెప్పిన దానిని ఖండించుచు ఎదుటివకీలుచెప్పెడి సమాధానము. (ఆర్గ్యుమెంటు.)

ఎదురుమ్రోల. ద్వ వి: చూ, ఎదురుబడి

ఎదురుమ్రోయు. ద్వ. అ క్రి. ప్రతిధ్వనించు: చూ, మాఱుమ్రోయు.

ఎదురురొమ్ము. ద్వ. వి.రొమ్మునడిమిభాగము: చూ, వక్షము.

ఎదురెక్కు. ద్వ. స. క్రి. 1. (నీటికి) ఎదురుగాఁబోవు "తియ్యనీటికి చేఁప ఎదురెక్కు."; 2. తిరుగఁబడు "వ్యవహారము ఎదురెక్కినది: చూ, పల్లటిల్లు

ఎదురెత్తు. జా. అడ్డు, పైఎత్తువేయుట "అల దైవంబిత్తరిమనకెదురెత్తువేయుచున్నది."ధర్మజ.

ఎదురేగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు + ఏగు.) ఎదురగు, ఎదురుగాఁబోవు:చూ, మోహరించు.1.

ఎదురేగుట. దే. వి. 1. అభిగమము: చూ, తలపాటు. 2; 2. ఎదురుసన్నాహము, పెండ్లి నాలవనాటిరేయి దొంగవేలిమి (శేషహోమము) ముందు తెల్లవారుజామున జరుపు ఊరేగింపుటుత్సవము.

ఎదురొత్తు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు + ఒత్తు.) రతియందలి చేష్ట: చూ, మాఱొత్తు. (చూ, రతిబంధము.)

ఎదురొత్తులు. దే. వి. బ. (ఎదురు + ఒత్తులు.) రతియందు పురుషుఁడొత్తినపుడు స్త్రీ మరల నొత్తుట: చూ, మాఱొత్తులు. (చూ, రతిబంధము.)

ఎదుర్కొను. దే. అ. క్రి, స. క్రి: చూ, రూ-ఎదురుకొను

ఎదుర్కొనుట. దే. వి:చూ, రూ-ఎదురుకొనుట.

ఎదుర్కోలు. దే వి చూ, రూ- ఎదురుకోలు. "సీ. తనచక్రమునకు నాతని దివ్యతేజంబు గురుభావమున నెదుర్కోలుసేయ." కళా. 2, ఆ 32.

ఎదుర్చు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-ఎదురుచు. 1; స. క్రి. 2: చూ, రూ- ఎదురుచు. 2. "ఉ. తమ్ములు వీఁగినంబతి యుదగ్రతభీముని దిర్చి యార్చుచున్," భార. భీష్మ. 2, ఆ. 232.

ఎదుర్పడు. దే. అ, క్రి: చూ, రూ-ఎదురుపడు. (ఎదురుతిరుగు.—"చ. యవన జరాసుతాదులకు నాజినెదుర్పడలేక " భాగ.8, స్కం.92.)

ఎదుర్పాటు. ద్వ వి: చూ, రూ-ఎదురుపాటు.

ఎదురొమ్ము. అం. కళాస్థానములు పదునాలింటిలో నొకటి చూ, కళాస్థానములు.

ఎదురొమ్ముకుంపటి. జా. గుండెలబరువు. అనివార్యమయిన కష్టమును గలిగించు వస్తువు. "పతికెదురొమ్ము కుంపటిగఁ బాల్పడకుండనిలక్ష్మి." శ్రీనివాసవిలాసము.

ఎద్దడి. దే. వి. 1. దారిద్ర్యము: చూ, బీదతనము; విణ. 2. దరిద్రము: చూ, బీదతనము; 3.వట్టి.

ఎనమనూఱు. దే. స. (ఎనిమిది + నూఱు.) ఎనిమిది నూఱులు: రూ- ఎనమన్నూఱు (సం. ప)·— అష్టాశతము.

ఎనమన్నూఱు. దే. స. —పై.—

ఎనభయి. వా. స· చూ, ఎనఁబది.(రూ-ఎనభై.)

ఎనయిక దే. వి 1. కూడిక. "క. వినుఁడీ తగు సంబంధపు, టెనయికగని మోచితెచ్చి యిచ్చె నసరె చు,ల్కానినరులు." ఆము 6, ఆ. 119: చూ, సంయోగము; 2. పోలిక: చూ, సమానము

ఎనయు. దే. అ క్రి. 1 అనుగుణమగు. "ఉత్పల్లలోచనుఁడా కృష్ణునిమూర్తితో నెనయునీసన్మూర్తి." హరి. ఉ. 5, ఆ. 176: చూ, సరిపోవు 1. స. క్రి. 2. పొందు "ఉ. గిరిగిరి నెల్లపొద్దుఁగొని కాలెను వేఁడిమిఁజేయ్చ్చనర్తిపే, నెనయనుడగ్గిఱన్ సముఁపక " హరి. పూ 1, ఆ 170: చూ, ప్రాప్తించు; 3. అంగీకరించు. "చ. ఎనయుఁడనీవు పౌరుషవిహీనుఁడవద్దివిజేంద్ర నందనున్." భార. కర్ణ. 2, ఆ. 28. చూ, సమ్మతించు.

ఎనర్జీ. ఆం శక్తి.

ఎనలాజికల్ స్కూల్. ఆం. సారూప్యపంథ.

ఎనామలు. ఆం పింగాణి, మలాము.

ఎనాలాజీ. ఆం. పోలిక.

ఎనాలిసిస్. ఆం. విభజనము, అన్వయము, పృథక్కరణము.

ఎనాటమీ. ఆం. శారీరనిర్మాణ శాస్త్రము, శరీర వ్యవచ్ఛేద శాస్త్రము.

ఎనార్కి. ఆం. అరాజకము, అనాయకత్వము.

ఎని. ద్వ. స. ఏ. 1 (ఎంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము. హల్లు పరమగుచో నిత్యలోపము వికల్పముగనగు.) ఎంతసంఖ్య కలవి: చూ, రూ- ఎన్ని; 2. అన్నియు, ఎన్ని గలవో అన్నియును: చూ. రూ- ఎన్ని.

ఎనిక. దే. వి. 1. నాలుగుపోఁగుల నూలుదారము: రూ- ఎనికె; 2 రూ- ఎనికె, ఎన్నిక, గణనము. "క. తనకంటెనధికుఁ బగసతి, నెనిక మిగులఁ దిట్టుచేసి నేఁబదిపణముల్, తనకంటె హీనుఁడిట్టినఁ దనకుఁ బండ్రెండునగయు దండువులుగున్ " నీతి. స్మృ, కాం. 45: చూ, సంకల్పము.

ఎనికె. దే. వి. రూ—పై.—

ఎనిమిదడుగులమెకము. ద్వ. వి. దచ్చియడుగుల మెకము: చూ, శరభము. 1.

ఎనిమిదవది. దే వి 1. జ్యోతి—ఆయుస్థానము: (సం. ప)·— అష్టమము; 2. ఎనిమిదవ యంకెకు గుఱుతు: చూ, అష్టమము. 2.

ఎనిమిది. దే. స. 1. రూ- ఎన్మిది "ఆ. ఎనిమిదక్షరముల నేర్పడనెఱిఁగియు, వినియుఁగనఁగ రాక వెలయువానిఁ, దనువుమఱచి తెలియఁద త్వాత్ముఁడగునురా." వేమన 658: చూ, దచ్చి.

ఎనిమిదికాళ్ళచుక్క. ద్వ. వి. అజైకపాత్తు, పూర్వభద్రపదానక్షత్రము : చూ, నక్షత్రము 1.

ఎనిమిదికాళ్లంకెనెల ద్వ. వి. భాద్రపదమాసము: చూ, మాసము 1.

ఎనిమిది యక్కరములు.పా 1.(నూర్యుని)అష్టాక్షరి; 2. యరలవమదనస.

ఎనియు. దే. అ క్రి. కలిసికొను "పప్పు బాగుగా ఎనిసినది ": చూ, సంకరమగు

ఎనీమా. ఆం. వస్తి, వస్తికర్మ, పిచికారి (క్లిస్టర్.)

ఎనీస్తెటిక్కు. ఆం. క్లోరోఫారము.

ఎనుచు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుపు: చూ, కలియఁబెట్టు.

ఎనుపతేలు ద్వ వి (ఎనుము + తేలు.) నల్లతేలు. చూ, వృశ్చికము. 1.

ఎనుపదూడ. దే. వి. గేదెదూడ: చూ, కయూహము.

ఎనుపపోఁకాలు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఎనుపపసరము. ద్వ. వి. (ఎనుము + పసరము.) బర్రె: చూ, మహిషి.

ఎనుపు. దే. క్రి. ఎనియఁజేయు "పప్పులో ఉప్పువేసి ఎనుపుము.": చూ, రూ- ఎనుచు.

ఎనుపుడు. దే. వి. ఎనుచుట. "పప్పులో ఉప్పు వేసి ఎనుపుడు."

ఎనుపెంటి. ద్వ. వి. (ఎనుము + పెంటి.) గేదె: చూ, మహిషి.

ఎనుపోతు. ద్వ. వి. (ఎనుము + పోతు.) దున్న: చూ, మహిషము.

ఎనుబండ్రు. ద్వ. స. ఎనుబదిమంది. (ఎనుబదికి మహన్మహత్యర్థకరూపము)

ఎనుబదవది. ద్వ. విశే: చూ, అశీతితమము.

ఎనుబది. ద్వ. స. (ఎనిమిది + పది) ఎనిమిది పదులు: చూ, అశీతి. (80.)

ఎనుబదినాలుగు లక్షలు. పా. స. 84,00,000. "క. ఎనుబదినాలుగు లక్షల, తనఁబరఁగిన జీవరాశులందును మనుఁడా, జనియించు విధముఁదెలిపిన, మనుజుఁడెపో దారిగాంచు మహిలో వేమా." వేమన. 671. (వందలస్థానము, వేలస్థానము, లక్షలస్థానము కుడినుండి ఎడమ వైపునకు లెక్కించి తెలిసికొనవలెను.)

ఎనుము. దై. వి. రూ-ఎన్ము. బర్రె: చూ, మహిషి. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. "ఎనుపెంటి, ఎనుపోతు" మొ.)

ఎనెమ్ము. దే. వి. పురిటిపురుగు: రూ- ఎన్నెము_ ఎన్నెమ్ము.

ఎన్నఁడు.- దే. వి. ఏ. (ఏ + నాఁడు.) 1. ఏ కాలము "అతఁడెన్నఁడు వచ్చును,": ఎపుడు- రూ - ఎప్పుడు - ఎప్డు; 2. ఎప్పుడు. "ఎ, గీ. భూతములుగాఁపు లెన్నఁడేఁ బుట్టి నిండ్లనపుడు వారణాసీక్షేత్ర మైదుక్రోసు, లంతమేర యుపద్రవంబందకుండు." కాశీ. 2, ఆ. 51. (ఎన్నఁడేని యనుచో ఏని శబ్దము వాక్యాలంకారార్థము.): ఎపుడు-రూ-ఎప్పుడు-ఎప్డు; 3. ఎల్లప్పుడు. (ఇది యీ యర్థమందు ద్రికాంతము): ఎపుడు-రూ-ఎప్పుడు-ఎప్డు; (సం. ప)—కర్హి.

ఎన్నాళ్లు. దే. వి. బ. (ఎన్ని + నాళ్లు.) ఎన్ని దినములు "క. ఎన్నాళ్లుబ్రదికి భువిలోఁ, గొన్నాళ్ల వలపుఁనుజిక్కి కామాతురుఁడై, యున్నను జచ్చిఁనొకచే, తన్నెఱుఁగని యీఁగ సచ్చు తరబడివేమా." వేమన. 657.

ఎన్ని. ద్వ. స. ఏ. 1 (ఎంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము) ఎంతసంఖ్యకలవి. "ఆ. ఎన్నిమతములైన నేమంత్రమైనను, సత్యమింతలేక జాడవిడదు, సత్యముగలదేని జగతిలో ద్విజుఁడగు "వేమన 667: చూ, రూ-ఎని; 2 అన్నియు, ఎన్నిగలవో అన్నియు "ఆ. ఎన్నితనువులైన మృతికి సద్దముగావు." "ఆ. ఎన్నితపములేడ్చి యెన్నినోములనోచి, యెంతకష్టపడిన నేమిలేదు, గురునిబోధలేక దొరకదెందును ముక్తి." "తే. ఎన్నిదినములు బ్రదికిన నేమిఫలము." వేమన. 660. 661-662; "ఉ. ఏకపుఁబోఁకరైన క్రితలెన్నియు నేర్పననేర్పరించి." (ఇది యువర్ణాంతమైనప్పుడే యీ యర్థముకలదిగాఁ గానఁబడియెడిని,) భో.1, ఆ. 7: చూ, రూ-ఎని. (చూ, ఎవ్వఁడు. దీనికి ఏని శబ్దము వెనుకఁ జేరునపుడు అనేకము అనెడి యర్థము కలుగుచున్నది. "ఏను గయ్యపు కతనంబు లెన్నియేనిగంటిని." భాగ. ఉద్యో. 3, ఆ. 41: చూ, ఇన్ని.)

ఎన్నిక. దే. వి. 1: చూ, రూ-ఎనిక. పా. 2. ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుట. (ఎలెక్ట్, ఎలెక్షను.)

ఎన్నికచేయు. ద్వ. స. క్రి. లెక్కపెట్టు: చూ, లెక్కించు.

ఎన్నికదారులు. పా. నియోజకులు (ఎలెక్టర్స్.)

ఎన్నికపెట్టు. ద్వ. స. క్రి: చూ, లెక్కించు.

ఎన్నికఫిర్కా. పా. నియోజకమండలము. (కాన్‌స్టిట్యూయెన్సీ)

ఎన్నికయిడు. ద్వ. స. క్రి: చూ, ఎన్నికచేయు

ఎన్నికల అధికారి. పా. (ఎలెక్షన్ ఆఫీసరు) ఎన్నికల వ్యవహర్త.

ఎన్నికవర్గము. పా. నియోజకవర్గము. (ఎలెక్టొరేట్.)

ఎన్నిగుండెలు గలవు. జా. ఎంతధైర్యముండెను. "ఎవఁడు నేతలంక నేరికెన్నిగుండియలు గలవు నాదుప్రియను జేర." కళాపూర్ణోదయము.

ఎన్ను. దే. వి. 1. వరియొన్నుపై: చూ, వెన్ను; స. క్రి. 2. ఆక్షేపించు, ఎంచు. "సీ. చంద్రచంద్రాతప చందనశారదా శారదాంభోద కేసరుల నెన్ని." గసి. 1, ఆ. 54: చూ, నిందించు; 3. గణించు, లెక్కపెట్టు: చూ, లెక్కించు.

ఎన్నుకోను. పా (ఎలెక్షన్) ఎన్నిక.

ఎన్నువ దే. వి ఆఁడువారేమ్పనపుడు అనుభవము నెంచియెంచి పాటగాఁబాడెడు వచ్చినవారి చారిత్రము.

ఎన్నెము. దే. వి. ఫురిటిపురుగు: చూ, రూ-ఎనెము.

ఎన్నెమ్మ. దే. వి —పై.— (ఇందుకొక కథ కలదు.)

ఎన్పది. ద్వ. స: చూ, రూ-ఎనుబది.

ఎన్మందుము. ద్వ వి: చూ, రూ-ఎనమందుము.

ఎన్మిది. దే. స: చూ, రూ-ఎనిమిది.

ఎమ్ము. దే. వి: చూ, రూ-ఎనుము.

ఎన్యూయిటీ. ఆం. వార్షికము, వర్షాశనము.

ఎపుడు. ద్వ. వి. ఏ: చూ, ఎప్పుఁడు. (రూ-ఎప్డు.)

ఎపికార్పస్ ఓవరీ. ఆం. విభక్తాండాశయము.

ఎపికార్పస్ పిస్టిల్. ఆం. విభక్తపిండాశయము

ఎప్పటి. దే. అవ్య. పునరర్థకము. అప్పటి. "క. ఇవ్విధమునఁ బురమంతయు, నివ్వల నవ్వలను రేఁగి యెప్పటికాలన్, ఉవ్వంగ బెగడి రయమున, నవ్వనచరమేగె దట్టమగు కానలకున్." భో. 5, ఆ 255: చూ, వెండియు.

ఎప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ: చూ, ఎప్పుఁడు. (ఏ కాలము —ఏమఱకుండు నె నిజకృత్యము నెప్పుడును." భార. సభా. 1 ఆ; ఎల్లప్పుడు.— "రేయిపగలు నిద్రియు నెప్పుడెఱుఁగక" భాగ. అర. 3, ఆ; "ఎప్పుడుఁదప్పుడు వెదకుడు" సుమతిశతకము; "ఉ. ఎప్పులు జూచిన." వేమన. 672.

ఎప్పెండిక్స్ ఆం. ఉనకప్రచ్ఛము- క్రిమికము. (వెర్మిఫారమ్=క్రిమిక-క్రిమికము.)

ఎపాక్రిస్ మేమన్. ఆం: చూ, అదూరదర్శకము, ఉజ్జాయింపు, రమారమి, మదింపులెక్క.

ఎబెట్టు. దే. వి. జుగుప్స. రూ-ఎబ్బెట్టు: చూ, రోఁత. 2.

ఎబ్డోమిన్. ఆం, పొత్తికడుపు.

ఎబ్డొమినల్ కేవిటీ. ఆం. గర్భకుహరము, ఉదరగుహ.

ఎబ్బెట్టు. దే. వి. 1: చూ, రూ-ఎబెట్టు "వాని బాధచూడ ఎబ్బెట్టయ్యె;" 2. మిక్కిలి రోఁత, ఏహ్య: చూ, రోఁత 2; విశ. 3. అండి ఎక్కువైనది, ఉదాత్తమైనది. (వాడుక.)

ఎబ్బెర. దే. వి. ఒకానొకపిట్ట: చూ, పక్కి.

ఎబ్బెరావి. ద్వ. వి. రోఁతకలవాఁడు (లేక) రోఁత కలది.

ఎబ్బెరికము. దే. వి. అసహ్యము: చూ, రోఁత.2. (రూ-ఎబ్బెతికము)

ఎబ్బెతికము. దే. వి. —వై.— "సీ. తొడ మీఁదనిడుకొని దోషాచరాగ్రిణి యొత్తుకచని లంక నేఁడుగాల, ముంచిన యిల్లాలినించుక కొంచకమరలఁ దాఁగొనివచ్చి మరలుహెచ్చి, యెబ్బెతికములేక యేలుచున్నాఁడు." ఉ. రా. 6, ఆ. 200

ఎబ్బే. వా. రోఁతగల పలుకు, అనిష్టపు సమాధానము, పెదవివిరుపు. (అబ్బే అని కూడ వాడుదురు.)

ఎబ్సల్యూట్ టెంపరేచరు. ఆం. తారతమ్యరహితోష్ణత.

ఎబ్సల్యూట్ జీరో. ఆం. నిమ్నస్థితి.

ఎబ్సల్యూట్ టరమ్సు. ఆం. అసంబంధపదములు

ఎబ్సల్యూట్ యక్సుపేన్షన్. ఆం. నిజవ్యాకోచము

ఎబ్సల్యూట్ స్కేల్. ఆం. తారతమ్యరహితమానము, నిస్తర, నిస్తరాధారమానము.

ఎబ్సెస్. ఆం. కురుపు.

ఎబ్సిస్సా. ఆం. ప్రథమభుజం; కోటిభుజ: కోభుజ; మట్టుపుభుజము.

ఎబోర్షన్. ఆం. గర్భస్రావము.

ఎబ్రేషన్. ఆం. (చర్మము) గీకుకొనిపోవుట.

ఎమర్జంటు. ఆం. అత్యవసరము.

ఎమాల్గమేషన్. ఆం. రెండుమూఁడు వ్యాపార సంఘముల కలయిక, సమ్మేళనము.

ఎమికె. దే. వి. రూ-ఎముక: చూ, శల్యము. 1.

ఎమిడిక. దే. వి. కడుపులోఁ గలుగు పాము వంటి క్రిమి, ఏలికపాము: చూ, సర్పము.

ఎముక. దే. వి. రూ-ఎమ్మిక: చూ, శల్యము.1.

ఎముకకీలు. ద్వ. వి. అస్థిసంధి. (జాయంటు.): చూ. మాటు.

ఎముకలగూఁడు ద్వ. వి. కంకాళము, అస్థిపంజరము. (స్కెలిటన్): చూ, శల్యము. 1. అస్థిపంజరము మూఁడుధాతువులచే నిర్మితమైనది. అస్థులు శరీరమును నిలుపు రాటలులేక చట్రము. ఈఅస్థులే కండరములను పనిచేయించు దండములు (లీవర్సు) ఉపాస్థి ఎముకల కొనలయందలి మెత్తలుగానుండి చలనమునకు సహకారియగును. ఎముకలు వంగవలసిన చోటులయందు మెత్తఁదనమును వహింపవలసియుండుటచే ఉపాస్థి అట్టిచోటులను అవసరము (ప్రక్కయెముకల కొనలయందు ఉపాస్థి అవసరము. బంధకములు కండరములను ఎముకలకు అతుకుచోట్లను, ఎముకలనెముకలకు కలుపుచోటులను త్రాళ్ళ(టెండన్సు)వలె సమరియుండును. ఇందలి భాగములు.-1. కపాలము లేక పుఱ్ఱె ఇందు 28 బిళ్ళఎముకలు గలవు. అందులో కొన్ని మిక్కిలి వంకరలు గలవి; 2. మెడకంటె ఇందు ముందు రెండు పొడవైన కంటిఎముకలును, వెనుక రెండు భుజపుబిళ్ళలును గలవు; 3. భుజపుటెముక లేక భుజాస్థి; 4. ప్రక్కయెముకలు. ఇవి మొత్తము 12 జతలు. అందులో 10 జతలు మాత్రమే ముందుఱొమ్ము ఎముకతో కలిసి, తక్కిన 2 జతలును వెన్నెముకనుచేరి, ముందుఱొమ్ముతో కలియక పొట్టిగా వ్రేలాడుచుండును; 5. తుంటిఎముక. తుంటికంటెలో నొకటి. మిగిలినవి రెండును త్రికాస్థి, త్రోటిక; 6. తొడయెముక, ఊర్ధ్వాస్థి; 7. కాలిఎముకలు రెండు. బయటిది జానుక. లోనిది జంఘిక; 8. పాదములోని ఎముకలు 26. (ఇందులో చీలమండలో 7; పాదాంగుళ్యాధారాస్థులు 5; పాదాంగుళ్యాస్థులు 14); 9. హస్తములోని ఎముకలు 27. (మణికట్టులో 8; కరాంగుళ్యాధారాస్థులు 5; కరాం

ముఖాస్థులు 14); 10. తుంటికీలు; 11 దేహ ఎముకలు. 2. బయటిది మణిబంధాధారాస్థి, లోనిది కూర్పరాస్థి; 12. వెన్నెము 33 పూసలు; 13. తోఁకముఎముక; 14 భుజపుకీలు; 15. 32 పండ్లు. (ఇవి ఎముకలుకావు.); 16. మోఁకాటిచిప్ప. (ఈ ఎముకలగూఁడు లోపలిభాగములకు బలమునిచ్చి, రక్షక కుడ్యములవలె లోపలి సున్నితాంగముల సంరక్షించును) (ఎముకలయొక్క శాస్త్రపరిభాషా పదములు. — అస్థి-ఎముక; చూడావయాస్థి; దంతచూడాస్థి; అస్థిపిండము; జతుకా శరీరము; పాణికూర్పాస్థి; అనుత్రికాస్థి; ఘనకారఅస్థి-ఘనాస్థి; త్రికోణిప్రాయకూర్పాస్థి-కోణాస్థి; బాహ్యకోణకాస్థి; అంతఃకోణకాస్థి; మధ్యకోణకాస్థి; అగ్రికపాలాస్థి; ప్రగండాస్థి (ప్రకోష్ఠాస్థికాదు); కంఠికాస్థి; కుకుందరాస్థి; అశ్రిపీఠాస్థి; పశ్చిమకపాలాస్థి=(శిరఃపృష్ఠాస్థి) శ్రోణిఫలకాస్థి; మధ్యహటాస్థి; పార్శ్వకపాటాస్థి; శల్యాస్థి (సూదిఎముక.); వర్తులాకార (వర్తులక) అస్థి; భగాస్థి; భగపీఠము-లింగపీఠము; ఉత్తరశృంగము; ఆధారశృంగము; జతూకాస్థి; శంఖవక్రము; శంఖాస్థి; కపాలచక్రికాస్థి. ఇత్యాది.)

ఎముకలవఱ్ఱు. దే. విశే. 1. రోగముచే చిక్కిన వాఁడు: చూ, బక్కవాఁడు; 2 బక్కటిల్లినది: చూ, బక్క.

ఎముకలసౌన. పా మూలంగ (మేరోవ్.)

ఎమెండుమెంటు. ఆం. సవరణ, ప్రతిసూచన.

ఎమెరాల్డు. ఆం. మరకతము, పచ్చ.

ఎమ్మిక. దే. వి. ప్రాత్తు చూ, స్నేహము. 1.

ఎమ్ము. దే. వి. అస్థి: చూ, శల్యము. 1.

ఎమ్ముక. దే. వి. —పై.— (రూ- ఎముక.)

ఎమ్మూట. ద్వ. వి. (ఎమ్ము + ఊట.) ఎముకల లోని క్రొవ్వు. "కొఱపైన దూఱ్మూట కె య్యిగాఁగ" కవిక. 2, ఆ. 196. (ఎయ్యూట పాఠభేదము)' చూ, మూలగ.

ఎమ్మె. దే వి 1. మనోహరత్వము. "జాబిల్లి యెమ్మెవిడంబింప నెమ్మొగంబు," చంద్రా 8, ఆ 6: చూ, సౌందర్యము; 2. యౌవనాదుల వలన గలుగు గర్వచేష్ట. "ఒకనాఁడు వేలుపుటొడయఁ డెమ్మెనఁగోరి." అచ్చ. బాల, కాం. 120; సాని. 8, ఆ, 55: చూ, విలాసము.

ఎమ్మెకాఁడు. దే. విశే. అందగాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

ఎమ్మెలాఁడి. దే. వి. (ఎమ్మెలు + ఆఁడి.) విలాసిని: చూ, స్త్రీ.

ఎమ్యుల్షన్. ఆం, ఔషధరసాయనము; క్షీరరూపౌషధము.

ఎయిదు. దే. స. క్రి. 1. రూ- ఎద్దు. అనుగమించు. "ఆ.ఇట్లు కఱచుటయును నొంతయుఁ గయమున, నమ్మృగంబు వెనుక నరిగియరిగి, యొయిదలేక ధారుణీశుండు సారథిఁ,బదలి తేరు వేగపఱుపుమనియె." భార. ఆర. 4, ఆ. 337: చూ, వెంబడించు; 2. రూ-ఎద్దు. పొందు. "ఎఱిఁగి పిలుపనిన వెపఁబ్రెకుఱుకుదు సారువనుగాక నొడిసినభంగిన్, వెఱచఱవంబోదు వుదుఁ బత్పెపఱి సేయుదు నీదుపూన్కి పారం బెయిదన్." భార. విరా. 2, ఆ 282: చూ, ప్రాపించు.

ఎయోర్టా. ఆం. బృహద్ధమని. (అయోర్టా.) పెద్దదగు శుద్ధరక్తనాళము. (ఇది గుండెనుండి బయలుదేరును.)

ఎద్దు. దే స. క్రి: చూ, రూ- ఎయిదు. (వెంబడించు.— "చ. సచివులఁ జూచి యిప్పుడ వెసఁ జన మెద్దకతక్కనం బక్కప్రిచయము దప్పిపోవు." (వేఁగకపాఠాంతరము.) భార.

విరా. 3, ఆ. 141; పొందు.— "సీ. కోష్ఠ లు గెడఁగూడుకొని పొగమిద్దంగఁ జిత్రంబు లూటఁ జిగురులొత్తఁ." భార. విరా. 5, ఆ. 402)

ఎయిర్. ఆం. గాలి: చూ, వాయువు. (గాలికి సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.— సంపూరక వాయువు- ఊపిరితిత్తులలోని గాలి- బయటనుండి లోపలికి పీల్చుకొను గాలి; అవ శిష్ట వాయువు- ఊపిరి బయటికి విడిచినతరు వాత లోపల మిగిలినగాలి; పరిశిష్టవాయువు- బయటికి విడువబడఁగలగాలి; వాయుశ్వాసము లగు ప్రాణులు; వాయుగోళములు; వాయు న్యాకర్షణయంత్రము-వాతరేచకము- దేనిలో నుండిగాని గాలిని పీల్చివేసి ఉత్తదిగా చేయుటకుఁగాని హెచ్చుగాలిని నింపుటకు గాని ఉపయోగించు యంత్రము; మఱియు - వాయుస్నానము; వాయుశయ్య; వాయుకో శము; వాతాప్తి; వాయుకోష్ఠము; వాయుసం పీడన (సంకోచన) యంత్రము; గాలిదిండు; వాయుచలనయంత్రము; వాయుస్వచ్ఛకరణ యంత్రము; వాయుకొలిమి - బట్టీ; వాయు విహీనత- వాయురహిత; వాయుమార్గము- శ్వాసనాళిక; వాతాకర్షక యంత్రము- వాతరేచకము; వాయుకోశము; వాతనిరోధక- వాతాగమ్య; వాయువ్యవకాశములు; వాయు నాళము. ఇత్యాది.)

ఎయిర్‌వేస్. ఆం. వాయుపథములు; వాయు మార్గములు.

ఎయ్యది. దే. స. (ఏ + అది.) ఏ శబ్దమునకు అను వాదర్థక ప్రథమైకవచనము. "చ. ఏమిటికిం గడంగి రెయ్యదిదొరఁకొంటిమేలనుచు నబ్జ జాఁడిద్దఱఁజంచలాత్ములన్, సదృశులరెన్నఁ గూర్చె జీవనంబునఁనంచు." శశా. 3, ఆ. 193: చూ, రూ- ఎది.

ఎయ్యెడ దే. క్రి. ఎక్కడ: చూ, యత్ర 1.

ఎర. దే. వి. 1. రూ- ఎఱ. తిండి. "చ. ఫలము దళంబునుం దొడిమఁ బాయులు రాలినవ నిఁ గొంచు నాఁకలికొరజేసి." భార. అను. 5, ఆ. 55: చూ, పాపోటు; 2. పాలి "క. అ ప్పాంచాలోత్తరు నొక నారసమునకును, నెఱ సేసె" భార శల్య 1, ఆ. 214: చూ, బలి; 3 వగ. "చ. ఎరనొకదుండుభంబను నహింగని." భార. ఆది. 1, ఆ. 153: చూ, దుఃఖము.

ఎరఁగు. దే అ. క్రి. 1. డిగ్గు. "గీ. అవనికొఁగి పోయి యతని వేసె." భార. విరా 3, ఆ. 218: చూ, దిగు. 4; 2. రూ- ఎఱఁగు. నమస్కరించు. "గీ. ఎట్టిరాజులును మహీసు రోత్తము లెన్నఁ రఁగుదెంచు నప్పుడధికభక్తి, నెరఁగ ప్రియమువలికి తెరువిత్తురు." భార. ఆది. 7, ఆ. 112: చూ, మ్రొక్కు.

ఎరఁగుడు. దే. వి. రూ- ఎఱఁగుడు. దండము: చూ, నమస్కారము.

ఎరఁగుడు కాఁడు. ద్వ వి. అభిపన్నుఁడు: చూ, శరణీయుఁడు.

ఎరగలి. దే. వి. రూ- ఎరవలి. దావము, మ్రాను ఒకటితో నొకటి ఒరసికొనఁగా పుట్టి అడవిని దహించెడి అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఎరగొను. దే. స. క్రి. (ఎర + కొను.) 1. కబ ళించు. "క. ఉరగము నెరగొను గరుఁడుని, వెరవున నప్రడతఁడు గగనవీధికి దాఁటెన్." ఉ, హరి. 5, ఆ. 261: చూ, మ్రింగు; అ. క్రి. 2. నిర్వ్యాపడు. "వ. మృణాళంబు లా హారంబులుగ మెసంగి యెరగొని సుఖించు రాజహంసంబులుంగల పులినస్థలంబులవలనను." హై. 2, ఆ: చూ, విస్మృతిపొందు.

ఎరచిల్లపురుగు. ద్వ. వి. క్షుద్రజలచరము: చూ, మత్స్యము. 1.

ఎరవలి. దే. వి: చూ, రూ-ఎరగలి.

ఎరవు. దే వి. 1. రూ-ఎరువు. చేబదులు, ఒకటి రెండు దినములు వాడుకొనుటకై యడిగి తెచ్చుకొనెడిసొమ్ము: చూ, బాకి. 2; 2 రూ- ఎరువు. ధాన్యాదుల ఋణము: చూ, బాకి. 2; 3. భేదము. "క. గురుభీష్మాదుల మనములు మరము వకుంబొరకయుండ దుర్యోధనుఁడాతురుఁడై యొడఁబఱపఁగ నిప్పరుసున నెరవైనటిచేష్టవడు బలమెల్లన్." భార. ఉద్యో 1, ఆ. 58 చూ, వేఱుపాటు. 1; విశే. 4. అన్యము "వ. ఎరవుగఁజూడసాగె వారిణాక్షుణ పిన్నటనాటనుండియున్." వసు. 3, ఆ. 102. చూ, పరాయి.

ఎరిత్మెటికల్ టరం ఆం. పదము; ధనము.

ఎరిత్మెటికల్ ప్రాగ్రెషన్. ఆం. అంక శ్రేణి.

ఎరిత్మెటికల్ ఫస్టుటరం ఆం. అంకగణిత సంబంధమైన ఆదిపదము.

ఎరిత్మెటికల్ మిడిల్ టరం. ఆం. అంకగణిత సంబంధమైన మధ్యపదము

ఎరిత్మెటికల్ లాస్టుటరం. ఆం. అంకగణిత సంబంధమైన అంత్యపదము.

ఎరిత్మెటిక్కు. ఆం అంకగణితము.(అరిత్మెటిక్సు.)

ఎరియు. దే. అ. క్రి. 1. జ్వలించు. "క. గురుకర్ముల యస్త్రాగ్నుల, నెరిసినయది," భార. శల్య. 2, ఆ. 337: చూ, మండు; 2 ఉత్తలపడు. "క. సుకుమారుఁడతఁడు గోపాలక వృత్తి వహించి యడవులం గ్రుమ్మరుచు, న్నిక్కి వాక కామ పగవారికైనను నకట మనమెరియదే వగలన్." భాగ. విరా 2, ఆ 210; "క. పరులధనమునకు విద్యాపరిణతికిం దేజమునకు బలమునకు మనంబెరియఁగ నసహ్యపడుసన్నరుఁడు దెవులులేని వేదనంబడునధిపా," భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 58

ఎరివి. దే వి. రూ-ఎరువు. పాంసువు, పైరు బలమునకై పెక్కునకృ ప్రోగుచేసిపెట్టిన అవు మేఁకలోనగు పశువుల పేడలోనగునది: చూ, పిడక. (మెన్యూర్)

ఎరువంటి. దే. వి. గంటుభారంగి, వంజె *: చూ, భారంగి

ఎరువాటు. దే వి. (ఎరువు + వాటు.) ఎరువు వైచుట "సీ. పిరము కప్రిపుదుమ్ము మరువంపుఁ బాదుల కెరువాటువైచిన యింపుసొంపు," రా, వి. 8, ఆ. 81.

ఎరువు. దే. వి. 1. చేబదులు: చూ, రూ- ఎరువు 1; 2. ధాన్యాదుల ఋణము: చూ, రూ- ఎరవు. 2; 3. పాంసువు: చూ, ఎరివి. (మెన్యూర్.)

ఎరువులవర్గీకరణము. పా. ఇవి స్వాభావికములు, కల్పితములు అనిగాని; సాధారణములు, ప్రత్యేకములు అనిగాని; సేంద్రియములు, నిరింద్రియములు అనిగాని మూఁడువిధములుగా విభాగింపవచ్చును. పశువులపెంట, కంపలిరొట్ట, ఎముకలు స్వాభావికములు; సురేకారము, శల్యాదిస్ఫురితము, అమ్మోనియా గంధకితము కల్పితములు; ఉద్భిజ్జములు తీసికొను నాహారద్రవ్యములలో కొంచె మించు మించు అన్నిటిని నేలకుఁ జేర్చు ఎరువులు సామాన్యములు; అందొకటి రెంటిమాత్రమే చేర్చునవి ప్రత్యేకములు; వృక్షజంతు సంబంధమైనవి సేంద్రియములు; ఖనిజసంబంధమైనవి నిరింద్రియములు.

ఎరువులు. పా. జంతుజములు, వృక్షజములు, ఖనిజములు అని త్రివిధము. (ఇందు పెక్కు విశేషాంశములు కలవు.)

ఎరుసు. వై. వి. 1.= ఈర్ష్య. ఓర్వలేనితనము. "గీ. వారిలోన నగ్రవసజాక్షి చల్లాంబ, మతియుఁ జెన్నపాలఁతి మల్లికాంబ, మవతు నెరుసు లేక సతతంబు మెలఁగుచు, మవతులేక యుండ్రు సమ్మదమున." రాజ. 1, ఆ. 64. చూ, ఈసు. 1; దే వి. 2. దీవాగము, బారిముద్ర, ఎఁబెట్టు, ఎడఁబెట్టు: చూ, లోహము. 1.

ఎరెక్టింగుఐపీసు. ఆం. అక్షికటకము. (ఐపీస్.)

ఎరేటెడ్డువాటర్సు ఆం. వాయుమిశ్రిత పానీయములు; సోడాపానీయములు.

ఎర్కు. దే వి. రూ- ఎఱుకు. కిరాతుఁడు. "కారెర్కు చందంబునన్." హరి, పూ. 9, ఆ 191: చూ, వ్యాధుఁడు. 1.

ఎర్గు. దే. స. క్రి: చూ, ఎఱుఁగు.

ఎర్బియమ్. ఆం. అర్బ్యము.

ఎఱ. వై వి 1. రూ- ఎఱ్ఱ. గండూపదము, కించులికము, వానపాము: చూ, సర్పము; 2. రూ- ఎర. తిండి: చూ, సాపాటు; విణ 3. రూ- ఎఱ్ఱ. ఎఱ్ఱనైనది "ఉ. నెత్తుటఁదోఁగి నేల యెఱ్ఱనిఁగి తెఱంగునసుండె." భార. ద్రోణ 2, ఆ. 127: చూ, వర్ణము. 6.

ఎఱఁగు. దే. వి. 1. రూ- ఎగఁగు. నమస్కరించు. "సీ. తండ్రికి తల్లి మొక్కి యాచార్యవిప్రులకు వరుస, మతి మొక్కినది వీరికెఱఁగుట తక్క దేవార్చనంబునకు మున్న మ్రొక్క దగుఁ, జనఁగాఁడు." భార. అను. 4, ఆ. 105: చూ, మ్రొక్కు; అ. క్రి. 2. దిగు. అవతరించు. "క. ఎఱఁగిన యొప్పెను వ్రేగున, విఱుగుటయును." భార. అను. 1, ఆ. 287: చూ, పుట్టు. 2.

ఎఱఁగుడు. దే. వి: చూ, రూ-ఎరఁగుడు.

ఎఱక. దే. వి. 1. ఈఁక, పక్షము. "క. ఎఱకలుగల కులశైలము, తెఱఁగు మెఱయ." భార. అర, 6, ఆ. 145: చూ, ఱెక్క. 1; 2. ఎముక. "సీ. బొమిక, నెఱకెమ్మక యన నెగడు నస్థ్యభిధానమగు." ఆం భా. ద్వి. మ. 183: చూ, శల్యము 1; 3. భుజము. "ద్వి చంద్రహాసంబెత్తి జానకిఁ ద్రేయ, నింద్రారి కనుకింప నెఱకలువట్టి." రా. సుం, కాం: చూ, స్కంధము. 1.

ఎఱగందు. ద్వ. వి. (ఎఱ + కందు) లేఁతబిడ్డ. హరి. పూ. 5, ఆ. 107: చూ. శిశువు.

ఎఱకన్ను. ద్వ. వి (ఎఱ + కన్ను.) శివునియొక్క అగ్ని నేత్రమనఁబడు మూఁడవకన్ను. ద్వా. 7, ఆ: చూ, నేత్రము 1.

ఎఱగోను. ద్వ అ. క్రి. (ఎఱ + కోను) కోపగించు. "ద్వి ఎఱఁగియు వివమిట్టులేల క్రోలెదవు, ఎఱగొన్న పెనుఁబాము నేలత్రొక్కెదవు." రా. అర, కాం; "ఏపటియుండు లే రొఱగొంటఁగాఁగ." రా. యు, కాం: చూ, రోషించు.

ఎఱచి. దే. వి. పొలసు. క. ఉఱవగు నారికె పంటులు, గొఱియలపోఁడియును దఱచగుంబురుమలకుం, దెఱవలు నుట్టములయ్యెద, ఱెంచియుఁ భుజియింతుఁ గ్రొత్త నెల్లజనంబుల్." భార. అర. 4, ఆ. 295: చూ, మాంసము.

ఎఱచిదిండు. దే. వి. (ఎఱచి + తిండి.) 1. పొలసుదిండి, రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు; 2. క్రవ్యాదుఁడు: చూ, మాంసభక్షకుఁడు.

ఎఱచిపిదుక. దే. వి చోరపుష్పి, కట్ల*: చూ, శంకిని.

ఎఱడాలు. దే. వి. బ ఒకరకము వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

ఎఱపటికము దే. వి. అనంగీకారము: చూ, అసమ్మతి.

ఎఱబఱికము. దే. వి. అసహ్యము. "చ. అఱమర యేల నేనిలుచు నాశ్రమదేశము నీదికాని నీ, కెఱబఱికంబులేక యుఁక నిచ్చటునున్న తపస్వి

కాంతలం, దఱు నుచితోపచారము లొనర్పఁ గలారు వివేకశాలినుల్, మఱియు రెల్వి దైవగతి మాన్పఁగ నెవ్వరికైన శక్యమే." ఉ, రా. 6, ఆ. 112: చూ, గోఁత. 2.

ఎఱమంటు. ద్వ. వి. ప్రకాశించుచున్న ఎఱ్ఱని మంటు.

ఎఱయుట. దే. వి. అంతట సేన వ్యాపించుట. "సీ. ఎఱయుట యనఁగను బరఁగుఁ బ్రసరణాఖ్య." అం. భా. ద్వి. తు. 220: చూ, ప్రసరణి.

ఎఱసంజె. వై. వి. 1. తొలుసంజె. "సీ. ఎఱసంజె కెంజాయ కెదురుమొగ్గగములై కనుపట్టు వల్కలాగ్రములు దూల" రామా. 5, ఆ. 114; "సీ. చిగురాకు టెఱసంజె జిగికిఁ బాండుర కోరకములు భాసుర తారకములుగాఁగ." కవి. 2, ఆ: చూ, సూర్యోదయము; 2. అసుర సంజె: చూ, సాయంకాలము.

ఎఱికత. దే. వి. ఈక్షణిక: చూ, సోదెకత్తె. (రూ-ఎఱుకత.)

ఎఱిఁగించు. దే. స. క్రి: తెలియఁజేయు: చూ, బోధించు.

ఎఱుంగమి. దే. వి తెలివిలేనితనము: చూ, మఱపు. 2.

ఎఱుఁగు. దే. స. క్రి రూ-ఎర్గు: చూ, తెలియు.

ఎఱుఁగుట. దే. వి తెలియుట, కలన: చూ, విదితము. 1.

ఎఱుక. దే. వి. 1. జ్ఞానము, తెలివి "క. ఎఱుక గలవారి చరితలఁ గఱచుచు సజ్జనుల గోష్ఠిఁ గదలక ధర్మం, బెఱుఁగుచు నెఱిఁగినదానిని, మఱవక నుష్ఠించునది సమంజసబుద్ధిక్" భార. ఆది. 8, ఆ. 203; "క. చదివిన యెఱుకలకు సరిరాదు చదువనియెఱుకల్." లక్ష్మి. 4, ఆ. 105: చూ, బుద్ధి; 2 గుఱుతు. "సీ. ఇటు నేల జేజేలకెఱుకైన చెంగావిసుదసంజ దగు కొండఁజూచినాఁడ" కా. 5, ఆ: చూ, లక్షణము. 1; 3. పరిచయము, ఎఱిఁగియుండుట. "ఎఱుకపెట్టికొను ధనము." కు. 1, ఆ; "ఎఱుకపిడికొను ధనము." (అని కొందఱు): చూ, సంస్తవము; 4. రాఁగల మేలుకీడులను గూర్చి చేయుప్రశ్నము, శకునము. "గీ. భూతి దాఁచి పసుపుఁబూసి త్రిశూలహ, స్తంబు దాఁచి చేత సజ్జ యురక, వెలఁది మేనఁగల్గ నీసుండు వెలఁదియై, యెఱుకయెఱుకయనుచు నేగుదెంచె" వీర 2, ఆ: చూ, సోదె; 5. జ్యోతిషము. "గీ. రాజునకుఁ గీడుపుట్టెడు రాజ్యమడఁగు, ననుచు నెఱుకచెప్పెడు జ్యోతిషాధములను, గుడుపుకొఱకు విప్రాకృతిఁ గొన్న శూద్రుఁ, బణసహస్రదండము గొనఁ బాడిగలదు" విజ్ఞా. ప్రా, కాం. 137: చూ, జోస్యము; 6. అభిదాయకము, తెలియఁజేయుట "ఆ. ఎఱుకలేని దొరల నెవ్వార్లు కొలిచిన, బ్రదుకలేదు వట్టిభ్రాంతిగాని, గొడ్డుటావుపాలు గోకిన చేపునా." వేమన. 691: చూ, సూచకము. 6; 7. వర్ణన.- "సీ. రాజేంద్ర విను మనఃప్రాణంబు లాత్మగా, దిన్నటి నెఱిఁగెడి యెఱుకయాత్మ, పుత్రమిత్ర కళత్ర ధనాద్యములాత్మగా దిన్నటి నెఱిఁగెడి యెఱుకయాత్మ, తాపత్రయంబులు తలఁపులు నాత్మగా దిన్నటి నెఱిఁగెడి యెఱుకయాత్మ, యష్టాంగ యోగాదినిష్ఠలు నాత్మగా దిన్నటి నెఱిఁగెడి యెఱుకయాత్మ॥ ఆ. యట్టియాత్మ నీవు యఖిలంబులును నీవు, నీవు నేవటన్న భావమీవు. గాన నేరలేను కైవల్యపదమార్గ, మేనటంచుఁ దలఁచు నెఱుకనీవు." శ్రీరామస్తవరాజము. 8, ఆ.

ఎఱుకచెప్పుట. పా. వర్ణన.—"సీ. సరసవతీదేవి సనుపులదొరరేణుకాపరంజ్యోతి యాకాసవాణి, వేఁడివెల్గులసామి వెన్నెలరాజ ముక్కన్నుల

దేవర కాశీనాథ, సిరికొండమల్లేశ శ్రీకూర్మ నాయక, మాపాలిరంగ హనుమంతరాయ, శ్రీరామదేవతా శ్రీవేంకటేశ్వర యల్లోక మాత ముమ్మాలసత్తి॥ గీ. సీతమాదేవి మాపాలి సిరులతల్లి, వమ్మ కొల్లాపురీదేవి యాదిలచ్మి, మీగలందఱుఁదోడయి మించిమంచి, నాకు దయసేయుఁడిపుడు భావమునందు॥ గీ॥ సకల భాగ్యశాలివనీవు సన్నుతాంగి, గరిమనీపాటి సకలలోకములయందు, నూడఁగాలేదు నినుఁ గొల్వఁ బాడిపంట, సొమ్ముసోబనములు గల్గు నుమ్మతల్లి" వేంకటేశ్వరవిలాసము.

ఎఱుకచేయు. ద్వ. స. క్రి. ఆవేదించు, తెలియఁ జేయు. "లోనికెఱుకచేసి." భార. శాంతి. 6, ఆ: చూ, సూచించు. 2.

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక + త.) చూ, రూ-ఎఱుకత "క. కడకంటఁగరుణవొడమఁగఁ, బడఁతులు తన్నొందఁజేని పరివేష్టింపన్, మృదుసతి యా యెఱుకతతో, నడిగిన కృత్యంబుఁ జెప్పనగు మతిగలవే." వీర. 2, ఆ.

ఎఱుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. తెలియు. "క. కడు నలుకయుఁ గూర్మియు నే, గృడ నెఱిఁగించునది వాని ఫలకాలమునన్, బిడుగును గాడ్పును జనులకుఁ, బడుటయు వీచుటయు నెఱుకపడియెడు భంగిన్" భార. ఆది 6, ఆ 114; భార. ఆది. 2, ఆ 185: చూ, విదితమగు

ఎఱుకపిడికెడుధనము. జా. పరిచయము; దాఁచుకొనిన సొమ్ము. ఉదా.—"భాగ్యసఖుఁడైన యాదవపుంగవుండు, మిమ్ముఁ జూడఁగన్న వీరలెల్ల మిన్నకొసఁగు, నెఱుకపిడికెడు ధనమన్న గుఱుతుమాట, తథ్యమౌఁగాదె యెంతైన దానవేంద్ర" (కుచేలోపాఖ్యానము.)

ఎఱుకవాఁడు. ద్వ. వి. 1. బోయవాఁడు, కిరాతుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 2. చదువులయ్య: చూ, విద్వాంసుఁడు. (రూ-ఎఱ్ఱు.)

ఎఱుకసాని. ద్వ. వి దైవజ్ఞ, ఎఱుకత. "చ. అకవుఁడు నెందఁజేని కమలాక్షులు వేగమపాతి వీధికిన్, జని గిరిజాత యా యెఱుకసాని వినుంబిలువంగఁబంచె" వీర, 2, ఆ: చూ, సోదెకత్తె; వర్ణన —"సీ. సవగనిపనితన్ని జవికపిక్కటిలంగఁ గులుకు పాలుబ్బుగుబ్బలు చెలంగ, ముంజేతులను ముఖాంబుజమున నొకవింతపాలుపుదెల్పెడు పచ్చబొట్టు లెసఁగ, గురుమాఁపు పయ్యెంట చెఱఁగులోనిడుకొన్న ముద్దుఁబల్కుల చిన్నిబుడతఁడమరఁ, దగతరంబులనుండి తనయింట వెలయు పుత్తడపైఁడి బుట్టి హస్తమున వెలుఁగ॥ గీ. బొమలసందున నామంబు భూతిపూఁత, నెన్నొసటఁ బుక్కిటు విడెంబు గన్నుఁగొనలఁ గాటుకరిహింపవచ్చి యా క్షాత్రతిలేంద్రు, చగణములకోరగా మ్రొక్కి చక్కనిల్చె." శుక. 1, ఆ.

ఎఱుకు. దే. వి. చూ, రూ-ఎఱ్ఱు. "క. ఎఱుకనియెఱుఁగక నీకున్, మఱువ నెదిరితినదీనిమఱవుఁము" (కిరాతార్జునీయ సంవాదఘట్టము) భాగ. అర. 1, ఆ 326; "చ. ఎఱుకుకులంబునందు జనియించియు ధర్మవులెల్ల నిమ్మగా, నెఱిఁగదు." (ధర్మవ్యాధకౌశికసంవాదఘట్టము.) భాగ. అగ. 5, ఆ 184.

ఎఱుకువ. దే. వి. జ్ఞానము, తెలివి: చూ, బుద్ధి.

ఎఱుపు. వై. వి. ఎఱ్ఱన: చూ, వర్ణము. 6

ఎఱుపుడవులు. వా. మిక్కిలి ఎఱుపు. (కొద్దియెఱుపు అని కొందఱు.)

ఎఱుపులు. వై. వి. బ. 1. అగ్ని. "సీ. అంగారములు మల్లెలింగల లెఱుపులునై దారకలు నిప్పులవఁగనొప్పు." అం, పదా. సుర. 81: చూ, నిప్పు; అం. 2. రంగులు నాలుగింటిలోనొకటి: చూ, రంగులు; పా. 3. చీట్లాటలో డైమాను అరఖు ముక్కలు (వాడుకయందలి గుఱుతు);

4. కండ్లకలకయందలి దోషములచే కలిగిన రంగు లోనగునది; 5. అక్షుల్లు, అట్రిక డాలు సన్నఅక్కుల్లు, తూర్పుఅక్కుల్లు, ఎఱ్ఱబుడమలు మున్నగువాని గుఱుతు.

ఎఱ్ఱ వై. వి. 1.=అరుణ౯. రూ-ఎఱు. ఎఱుపు "ద్వి కోనకినులను నెఱ్ఱఘోరమై పర్వ" రా. సుం, కాం; భార. అశ్వ 4, ఆ 8; "ఎఱ్ఱ కన్నులకుదెచ్చి." (ఇక్కడ ఎఱ్ఱ కర్మము) రం. యు, కాం చూ, వర్ణము. 6; 2. రూ-ఎఱు, గంహాపదము చూ, సర్పము; 3. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; ఇ. 4. ఎఱ్ఱనైనది. "కనునెఱ్ఱలయ్యెదిశలు" భాగ. ఆశ. 8, ఆ; "అ. ఎఱ్ఱదాని ముఖమునే ప్రొద్దుమాచిన, బమ్మకైన(బుట్టు రిమ్మతెగులు, ఇట్టి నవ్వేనేని బట్టదా భూతిమై" వేమన. 695: చూ, వర్ణము. 6. (ఎఱ్ఱ అను విశేషణము ముందుగల సంజ్ఞావాచకములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడియె.)

ఎఱ్ఱఅగిసె. ద్వ వి. సదృపర్ణిక (కన్న- కెంపగసె.) *: చూ, శుకనాసము.

ఎఱ్ఱఅతివస. ద్వ. వి శ్వేతరక్తవిష * (కన్న- కెంపు అతిబీజె.): చూ, విష.

ఎఱ్ఱఉత్తరేణి. ద్వ. వి. రక్తభిది *: చూ, శైఖరికము

ఎఱ్ఱకంబళి. ద్వ. వి. ఆస్తగణము చూ, రల్లకము.

ఎఱ్ఱకణములు. పా. (రెడ్ కార్పసెల్సు) రక్తమును సూక్ష్మదర్శినితో తిలకించిన ఒక ద్రవపదార్థమునందు ఎఱ్ఱకణములును, తెల్లకణములును తేలియాడుచున్నట్లు కనబడును. మాది యున వంటుకొను రక్తబిందువునందు పదిలక్షలయెఱ్ఱకణములుండునని చెప్పిన నవి యెంత సూక్ష్మములో యూహించుకొనవలసినదే. అరటిదూట బిళ్లల దొంతరులవలె యెముకల లోని మూలుగునందు జన్మించి రక్తములోనికి చొచ్చి ప్రాణవాయువును గ్రోలుచు వయసు విహరించి మిక్కిలి యెఱ్ఱనగుచు ముసలివైనపిమ్మట గొగవర్ణము(జెంది కాలేయములో నాశనమందును. కాలేయము వారి శ్మశానవాటిక.

ఎఱ్ఱకసింద. ద్వ. ౧. అంకసేలి *: చూ, మ్రాని పసుపు.

ఎఱ్ఱకాంచనము. ద్వ. వి. కాంచనము *: చూ, దేవకాంచనము

ఎఱ్ఱకాముగు ద్వ. వి అంగారమంజరి *: చూ, కాముగు

ఎఱ్ఱకార్ప్కాకి. పా. (కోగ్)

ఎఱ్ఱకిత్తలి. ద్వ. వి. పారేవతము * (కన్న-కిత్తళ): చూ, కర్కాటాంకము.

ఎఱ్ఱగందము ద్వ. వి. కుచందనము: చూ, సుగంధము.

ఎఱ్ఱగడ్డ. ద్వ. వి. 1. నీరుల్లి * : చూ, పలాండువు; 2. పొరలుపొరలుగా వచ్చెడు ఒకరకము కురుపు, నెత్తురుగడ్డ: చూ, వ్రణము 1.

ఎఱ్ఱగన్నేరు. ద్వ. వి. చండకము *:చూ, హయమారకము.

ఎఱ్ఱగరువు. ద్వ. వి. ఎఱ్ఱమన్నుగలనేల : చూ, భూమి 1.

ఎఱ్ఱగలిజేరు. ద్వ. వి. వర్షాభువు *. (కన్న-కెంపు కొమ్మె.): చూ, వర్షకేతువు.

ఎఱ్ఱగలువ. ద్వ. వి. చెంగలువ, హల్లకము *: చూ, పద్మము. 1. (ఋతురక్తస్రావమును, రక్తకుసుమ కట్టును. మేహశాంతిచేయును.)

ఎఱ్ఱగిసె ద్వ. వి. లాలసి. రూ- ఎఱ్ఱఅగిసె *: చూ, శుకనాసము.

ఎఱ్ఱగురిజ. ద్వ. వి. కృష్ణల, గురిజ*: చూ, తులాబీజము.

ఎఱ్ఱగొల్ల. ద్వ. వి. ఒకరకము గొల్లవాడు: చూ, మహాశూద్రుడు.

ఎఱ్ఱగోరంటు. ద్వ. వి. ఎఱ్ఱపూవుల పెద్దగోరంటు, కొమ్మి, కురవకము *: చూ, గోరంటు.

ఎఱ్ఱగోఁగు. ద్వ. వి: చూ, రక్తపీలువు *.

ఎఱ్ఱచిత్రమూలము. మి వి. రక్తచిత్రమూలము *: చూ, వహ్నిసంజ్ఞికము.

ఎఱ్ఱచీమ. ద్వ. వి. తైలపిపీలిక: చూ, పిపీలిక.

ఎఱ్ఱచెన్నంగి. ద్వ. వి. అగ్నిశిఖ *: చూ, నారికేళము.

ఎఱ్ఱచేమంతి. ద్వ. వి. రక్తసేమంతిక *: చూ, సేమంతిక.

ఎఱ్ఱచేందనము. ద్వ వి రక్తచందనము *: చూ, రాజార్హము.

ఎఱ్ఱజిల్లేడు. ద్వ. వి. రక్తార్కము * : చూ, జిల్లేడు.

ఎఱ్ఱజెట్టి. ద్వ. వి. ఆధాతువు: చూ, జెట్టి.

ఎఱ్ఱతామర. ద్వ వి. రక్తాంబుజము, కెందామర*: చూ, పద్మము, 1.

ఎఱ్ఱతుమ్మెద. ద్వ. వి. గండోలి. చూ, భ్రమరము.

ఎఱ్ఱతెగడ. ద్వ వి. శాకనాసిక, శాకిదొండ *: చూ, దొండ.

ఎఱ్ఱతేలు. ద్వ. వి. ఒకరకము తేలు : చూ, వృశ్చికము. 1.

ఎఱ్ఱతొళసి. ద్వ. వి. రక్తతులసి *: చూ, తులసి.

ఎఱ్ఱతోలు. ద్వ. వి. ఎఱ్ఱనిచర్మము. "ఎఱ్ఱతోలు దానిని పెండ్లియాడెదను." (వా) (ఎఱ్ఱతోలు=ఎఱ్ఱని శరీరచ్ఛాయ అని భావము.): చూ, ఎఱ్ఱ. 4.

ఎఱ్ఱన. వై.వి. 1.=అరుణ.ఎఱుపు: చూ, వర్ణము.6; విశే. 2. ఎఱ్ఱనిది. "క. పుష్పానీకమ్ములరయ నెఱ్ఱన." రా. యు, కాం. 1606; "ఆ. ఎఱ్ఱవాఁడు దానిసేవఁజూచిన, వేకిపుట్టిచాల వెఱ్ఱిపట్టుఁ, బల్లుఁదెరచినగినఁ బట్టుఁ బెమ్మాభతంబు." వేమన. 696: చూ, వర్ణము. 6.

ఎఱ్ఱనగునాలుక. పా. పుత్రభోగభాగ్య సుఖము లనుభవించు స్త్రీ లక్షణము: చూ, ఉత్తమ స్త్రీ సామాన్యలక్షణములు.

ఎఱ్ఱనిజిగి. ద్వ. వి. అరుణాభము : చూ, రక్తకాంతి.

ఎఱ్ఱనివేలుపు. ద్వ. వి. 1. జ్వలనుఁడు, అగ్ని: చూ, నిప్పు; 2 వినుకెంపు: చూ, సూర్యుఁడు.

ఎఱ్ఱనేలలు పా (రెడ్ సోయిల్స్.)

ఎఱ్ఱపగడ ద్వ. వి ఆఖువిషఘ్ని *: చూ, దేవతాళము.

ఎఱ్ఱపుటము. ద్వ. వి. ఒకరకము కుష్ఠరోగము: చూ, మండలము. 3.

ఎఱ్ఱపూల పెద్దగోరంటు. ద్వ. వి. రక్తమహాసహా*: చూ, గోరంటు.

ఎఱ్ఱపోతమ్మ. ద్వ. వి. ఒకానొక గ్రామదేవత: చూ, మహాలక్ష్మి. 3.

ఎఱ్ఱప్రత్తి. ద్వ వి. రక్తకార్పాసము*: చూ, ప్రత్తి.

ఎఱ్ఱబుడమలు. ద్వ. వి. రక్తధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

ఎఱ్ఱమద్ది. ద్వ.వి. ఏలుమద్ది* (కన్న-కెంపుముత్తై.): చూ, మద్ది.

ఎఱ్ఱమన్ను. ద్వ. వి. శోణమృత్తిక, ఎఱ్ఱగరువు: చూ, భూమి. 1.

ఎఱ్ఱమల్లె. ద్వ. వి. ముచుండ*: చూ, మల్లె. 1.

ఎఱ్ఱమారికమ్మ ద్వ. వి. ఒకానొక గ్రామదేవత: చూ, మహాలక్ష్మి 3.

ఎఱ్ఱమిరప. ద్వ. వి. ఒకరకము పొడుగుమిరప * (లంకలపట్టున పెరుగును.): చూ, మిరప. (కారముతక్కువ.)

ఎఱ్ఱమిర్చి. ద్వ. వి. —పై.—

ఎఱ్ఱమీను. ద్వ. వి రోహితము: చూ, మత్స్యము.1.

ఎఱ్ఱము. దే. వి. కంపతొడుగు, అలవ: చూ, ప్రాచీనము. 1.

ఎఱ్ఱమునుఁగ. ద్వ. వి. మధుశిగ్రువు, ఎఱ్ఱపువ్వుల మునుఁగ *: చూ, శిగ్రువు. 1.

ఎఱ్ఱయుల్లి. ద్వ. వి నీరుల్లి* చూ, పలాండువు.

ఎఱ్ఱరాజనాలు ద్వ. వి. శాలిధాన్యము. (కిన్ని- కెంపురాజన.): చూ, ధాన్యము.

ఎఱ్ఱలిట్మసు. పా. (రెడ్ లిట్మస్)

ఎఱ్ఱలొద్దుగు. ద్వ వి. పట్టికాఖ్యము*: చూ, లొద్దుగు.

ఎఱ్ఱవస. ద్వ. వి. రక్తవస *: చూ, వస.

ఎఱ్ఱవాఱు. ద్వ అ. క్రి (ఎఱ్ఱ + వాఱు) 1. ఎఱ్ఱనగు. "గీ. మోముఁ గన్నులు నెఱ్ఱవాఱె మిగుల శోకపైకములను." అను. 5, ఆ. 127: చూ, పల్లటిల్లు; 2. కోపించు, కసలు "గీ. కుటిలమగు నీకటాక్షంబు కువలయాక్షి యిందుకించుక నామీఁద నెఱ్ఱవాఱె, నిగిడి పరలినభావంబు నిజముదెలిసె శ్రవణకూప నిపాతైకశంకజావె." నై. 8, ఆ. 45. చూ, రోషించు.

ఎఱ్ఱవాలుడు ద్వ. వి. జ్యోతిష్మతి *:

ఎఱ్ఱాకులతోఁటకూర. ద్వ. వి. రాగిణి, తైలపాయిక *: చూ, మారిషము.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ. పా 1. ఇతఁడు ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడను బిరుదువహించిన దొడ్డకవి. ఈతఁడు భారతారణ్య పర్వశేషమును దెనిఁగించి, భారతశేషమగు హరివంశమును దెనిఁగించిన పిమ్మట లక్ష్మీనృసింహావతారమను నొకకావ్యము వ్రాసెను దీనికి అహోబలమాహాత్మ్యమని నామాంతరము. ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడను బిరుదనామముతో నీతఁడారణ్యపర్వశేషమును వ్రాసినట్లక్కడక్కడఁ జెప్పఁబడియున్నది. అదియిప్పుడట్లు కనఁబడునదికాదు. భారతమున నన్నయభట్టారకుని కవిత్వమున నాంధ్రపదంబులు గొన్ని సంస్కృత పదంబులు మెండు. తిక్కనసోమయాజి కవిత్వమున సంస్కృతపదంబులు గొన్ని యాంధ్రపదంబులు మెండు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడకవిత్వమున సంస్కృతాంధ్రపదములు రెండును మణిసరంబు గ్రుచ్చినట్లు సమముగా నుండును. ఈమూఁటికినిఁ బాకభేదంబును గలదు వీరికవిత్వములు సర్వవిధంబులచేతను శ్లాఘనీయములనుట విశేషము కాదు "క. భారతముఁ దెలుఁగుఁజేసిన, ధీరాత్ము నన్నయార్యుఁ దిక్కనమఖిఁ, బోరుహభవనిభు నెఱ్ఱ సుధీరత్నము నాత్మలో నుతింతు భక్తిన్." రామేశ్వరమాహాత్మ్యము. 1, ఆ 12: చూ, త్రయము. (ఎఱ్ఱ, ఎఱ్ఱన, ఎఱ్ఱన్న అనియు వాడెదరు.); 2. కవులు ముగ్గురిలో నొకఁడు: చూ, కవులు. (శ్రీరాజరాజనరేంద్ర వర్ధంతిమహోత్సవ సందర్భమున అధ్యక్షులగు శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారివలన రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక 196 పుట మొదలు 216 పుటలవఱకు గల భాగమునందు నన్నయభట్టారకుఁడు, తిక్కన సోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ వీరి ముగ్వురియొక్క పాండిత్యాదులు చక్కఁగ విమర్శింపఁబడినవి.)

ఎఱ్ఱాముదము. ద్వ. వి. హస్తిపర్ణి *: చూ, వ్యడంబకము.

ఎల. దే విశే. 1. యౌవనముగలది "క. ఎలప్రాయమిచ్చితిని నీ, కలఘురుచియిచ్చెదను మదాత్మజనుల్లం, బలరఁగఁ బెండిలికమ్మని, పలికి మఱియు నాతపస్విపతి యిట్లనియెన్." దీనితరువాత —"క. సజ్జనమతనీ, వనుమానము దక్కుము యా, వనమును గైకొనుము కన్య వరియింపుతగన్" భార. అశ్వ. 3, ఆ. 76: చూ, పడుచుది; 2. కొద్ది. "ఎలనగవు.": చూ, స్వల్పము; 3. ఏదేని యొక కార్యమును కనిగాని వినిగాని తెలిసినవాఁడు, సాక్షి. "గీ. ఎమ్మెకాఁడయ్యెడ్డి రౌలగాఁగఁ బెండిలి,

రైన చెలినిడించి యాకట యొంటి, జేగ దగుచె." అచ్చ. అ, కా. 70 చూ, సాక్షి; క్రి. విణ. 4. స్వల్పముగా. "ఎలనగుచుకా." "ఎల మాచుకా.": చూ, స్వల్పము.

ఎలక. దే. వి. రూ-ఎలుక: చూ. మూషికము (ప్రయోగముంగానము. వాడుక.)

ఎలకజీడికూర. ద్వ. వి. ఒకరకము శాకము * (బలమునిచ్చును)

ఎలకూచిబాలసరస్వతి. పా, 1 16 శతాబ్ది, భర్తృహరి సుభాషితము కర్త; 2. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికర్త. (అప్పకవికి పూర్వము ఏబదివత్సరములవాఁడు.) రాజ.ప. సం. 158 పారట.

ఎలగోలచేూపు. ద్వ. వి: చూ, మొదటిచేూపు.

ఎలగోలు. దే. వి 1. మొదట పటపటమని వచ్చు వాన. "సీ. పుష్కలావర్తగాంభోధర వారితంబులెలగోలు వర్షించు నెన్నఁడేని." కాశీ 2, ఆ. 51: చూ, వాన. 1; 2. గుంపున పుట్టిన పెద్దమ్రోఁత, కలకలము: "చ.అం, చేలయెలగోలు." వసు. 2, ఆ. 114: చూ, స్వరము. 2; 3. ముందునడచుట. "చ. కులగిరి రాజనందనుఁడు గూరిమి నా భువనాభినందితకా, దలఁపఁ దలంపులోపల నెదర్పక కే తన వల్లనంబులం, చేలయెలగోలు వంబుజవిశాల శిలీముఖ తాండవంబులు, త్పల దళమండలాగ్రములు మైకొను నెట్టివొ తత్ప్రభావముల్." వసు. 2, ఆ. 114; 4 మొదటిగాలి వీచుట. "గీ. దవులజల్లని తూఱునంతకమునుపటి, జల్లనీరూనివచ్చు నజల్లు మొదలి, గాలి యెలగోలుచేఁ గొమ్మకదలిజల్లు, తలపడకమున్నె వంగుల్లఁ దడిపెదరులు." ఆము. 4, ఆ. 130. (ఇక్కడ మొదలుశబ్దమునకు పూర్వమర్థము.); విణ. 5. మొదటిది. వ. ఒండొరువుల మఱు పెట్టిమాచు నెలగోలుమాపుల నితరేతర ధైర్యంబులు గంటివడ." పా. 2, ఆ. 58: చూ, మొదలు 4; 6. ముందునడచునది." "అమ్మరు నెలగోలుపోఁటులు." పా. 3, ఆ. 51.

ఎలగోలుజల్లు. ద్వ. వి. మొదట పటపటమని వచ్చువాన: చూ, వాన 1

ఎలదోఁట. దే. వి ఆరామము. "వ. అంత నమ్మహామునీంద్రుని యాజ్ఞానుసారంబునఁ దద్విమానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలదోఁటలోనికిడిగెను " కళా. 1, ఆ. 62: చూ, వనము. 2.

ఎలనవ్వు. ద్వ. వి. స్మితము, చిఱునవ్వు : చూ, హాస్యము. 1.

ఎలనాఁగ. దే వి. 1. ఆఁడుది : చూ, స్త్రీ; 2. యౌవనముఁగల యాఁడుది. "ఉ. ఆయెలనాఁగ భర్త గడునాఁకటఁ దూలుచువచ్చి వచ్చినం,దోయ జనేత్రి సంభ్రమముతోఁదగు పీఠముబెట్టి పాద్యముం,బాయక మజ్జనక్రియ యుభక్తి నొనర్చి ప్రియోక్తులొప్పఁగా, నాయనఁ బ్రీతుఁజేసె రుచిరాన్నరసంబుల నింతి మెచ్చెరకా." భార. అర. 5, ఆ. 10: చూ, స్త్రీ.

ఎలనీరు. ద్వ. వి: చూ, రూ- ఎడనీరు. (లేత టెంకాయలోని తియ్యనీరు.— "ద్వి. ఎలనీటితోఁ బ్రవహించెనందొకటి." రా. అ, కాం.)

ఎలమంచిలి. కా. (కళింగము: ఎలమంచిలి -మహారాజశ్రీ గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు. బి. యె., బి. యల్.) ఎలమంచిలిని గుఱించి వీరుచేసిన విమర్శనము అమూల్యమైనది. ఇందు కళింగమను పేరువచ్చుటకు కారణము; బోధాయముఁడు : కళింగము; పరశురాముఁడు: కళింగము; మహాభారతము: కళింగ ప్రశంస; మెగాస్థనీసు : కళింగ

ము; పేరియస్; అశోకవర్ధనుఁడు - బౌద్ధమతము- కళింగము; కళింగనౌకాచరిత్ర; రక్తబాహు; చాళుక్యులు - కళింగము; కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు; దిమిల; సర్వసిద్ధి; దండిమహాకవి; ఆంధ్రనగరి, రెండవవిష్ణువర్ధనుఁడు; మంగియువరాజు, కొక్కిలి విక్రమాదిత్యభట్టారకుఁడు; కోకిలవర్మ; మొదటిచాళుక్య భీమవిష్ణువర్ధనుఁడు; భవభూతి మహాకవికాలము; వెలనాటిచోడులు, ఎలమంచిలి. కొమ్మనమంత్రి; పంచధారలు; కృష్ణదేవరాయలు రాయవరము; పూసపాటివారు: ఎలమంచిలి మొదలగు వివరములు గలవు కళింగ. 283 లు॥ 293 పారటలు.

ఎలమంచికళింగము. శా. (శ్రీయుత రాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ, ఎల్. టి.) కళింగదేశచరిత్ర. 464 - 514 - 518 - 589 - 648 పాకటలయందు విశేషాంశములు కలవు.

ఎలమంచి. కళింగచాళుక్య వంశీయులు. శా. (శ్రీయుత రాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ. ఎల్. టి.) కళింగదేశచరిత్రలోని ఉత్కళదేశచరిత్ర 642- 643- 645 పారటలయందు చిక్కని చరిత్రాంశము కలదు. 600 పారటయందు (1) సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులైన ఎలమంచి చోడగంగ (తూర్పుచాళుక్యశాఖ) రాజులనుగురించి కలదు.

ఎలమావి. ద్వ. ౨. సహకారము, తేనెమామిడి *: చూ, మామిడి.

ఎలమి. దే. వి. 1. ఆనందము: చూ, సంతోషము; 2. ప్రేమము, ఎలసము: చూ, స్నేహము. 1; 3. ఉద్బోధము, లలి. "సీ. ముదమున నెలమి సొంపాదవి నెమ్మోము పైఁదోఁపఁగవచ్చినఁ బ్రోచితోఁచి." భార. విరా. 3, ఆ. 58; "మ. పేరెలమిఁ బొల్పొందెడి నంభోజముల్." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 110: చూ, విశాసము.

ఎలిమికాఁడు. దే. విణ. ఉద్బోధకుఁడు: చూ, విశాసవంతుఁడు.

ఎలయు. దే. స. క్రి. 1. పొందు. "క. కడు మే, లెలసి పరమసుఖముపొందు మిచ్ఛావృత్తిన్." భార. శాంతి. 4, ఆ. 451: చూ, ప్రాప్తించు; అ. క్రి. 2. చేరు. "సీ. ఏనుఁగుపదమున కెలయుతేఁటుల మొత్తముల నీలిగొడుగులు చెలువమిగుల." భార. భీష్మ. 1, ఆ. 101: చూ, సమీపించు; 3. చొచ్చు. "సీ. వినుతొల్లి ధర్మవర్తనముల సహ్యాంబులైన దానవులు మహాగ్రహమున, నరులయందెలసిన." భార. శాంతి. 5, ఆ. 496: చూ, సోఁకు. 4; 4. జనించు. "చ. అద్భుతం బెలయఁగఁ బుష్పవృష్టి గురియించిరి." భార. అర. 7, ఆ. 374: చూ, పుట్టు. 2; 5. అక్కఱపడు. "సీ. ఇంద్రియార్థంబుల కెలసిన పురుషుండు గాఢరాగంబునఁ గరఁగుచుండు." భార. అర. 5, ఆ. 81: చూ, వాంఛించు.

ఎలరారు. దే. అ. క్రి. (ఎలరు + ఆరు.) 1. అతిశయించు, అంపిల్లు: చూ, ముమ్మరించు; 2. ఒప్పు. "ఎల్లఋతువులందు నెలరారి." భాగ. 8, స్కం: చూ, సమ్మతించు.

ఎలరు. దే. వి. 1. అతిశయము: చూ, పెచ్చు. 2; 2. ఉద్బోధము: చూ, విశాసము.

ఎలర్చు. దే. అ. క్రి. 1. రూ- ఎలర్పు. అతిశయించు. "గీ. బలునకప్పటికం బెను బలమెలర్చె." హరి. ఉ. 8, ఆ. 115: చూ, ముమ్మరించు; 2. రూ- ఎలర్పు. విరియు. "వేగుజాము నప్ప నెలర్చు గాడ్పులకు." అము. 5, ఆ. 104: చూ, వికసించు; 3. రూ- ఎలర్పు. ఆనందించు. "క. గురుఁడును గృష్ణుఁడును లోనగు,గురు లను మోదింప బాష్పకణంబు లొందలుగాఁ, గురుజాతి యొలర్చఁగనన్నరపతి

భీష్మాభిషేచనం బొనరించెన్." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 158: చూ, సంతోషించు.

ఎలరుపు. దే. వి. రూ- ఎలర్పు. ఆనందము: చూ, సంతోషము.

ఎలర్చు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ- ఎలరుచు.

ఎలర్పు. దే. వి: చూ, రూ ఎలరుపు. "ఉ. వచ్చి ససంభ్రమంబు గరువంపు పెలర్పునునుల్లసిల్ల." భార. శాంతి. 6, ఆ. 574.

ఎలసము. దే. వి. 1. ఉత్సాహము, పూనిక: చూ, యత్నము; 2. ప్రేమము, చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1.

ఎలిక. దే. వి: చూ, రూ- ఎలుక. "ఎలికవల."

ఎలికబోను. ద్వ. వి. ఎలుకలఁబట్టుబోను: ఎలికవల, ఎలుకబోను.

ఎలికవల. ద్వ. వి.—పై.—

ఎలిమెంటరీవిద్య. పా. ప్రాథమిక విద్య. ప్రారంభ విద్య, (ఎలిమెంటరీ ఎడ్యుకేషన్.)

ఎలివేటరు. ఆం. పైకెత్తు యంత్రము.

ఎలిసె. దే. వి. వాచోరు: చూ, రూ- పెలిసె.

ఎలుఁగించు. దే. అ. క్రి. కూయు. "సీ. ఇనుఁడున్న దెసనుండి యెలుఁగింపఁదొడఁగెఁ బక్షులుమృగంబులు నతిఘోరగతుల, మగిడె మునిపుడు మనకు నాపలిదెస నతిభీషణాకృతి నఱచె నక్కడు." భార. అర 6, ఆ. 194. (లక్షణ ప్రకారము ఎలిఁగించుఅని యుండవలయును.). చూ, శబ్దించు.

ఎలుఁగు. దే. వి. 1. రూ-ఎల్గు. అఱపు: చూ, స్వరము; 2. రూ- ఎల్గు, భల్లూకము: చూ, పెలుఁగుబంటి.

ఎలుఁగుగొడ్డు. ద్వ. వి. భల్లూకము. చూ, పెలుఁగు బంటి.

ఎలుఁగుబంటి. ద్వ. వి.—పై.—

ఎలుక. దే. వి. 1. రూ- ఎలక - ఎలిక: చూ, మూషికము; 2. ఈతిబాధ లాటిఁటిలో నొక టి: చూ, పందికొక్కులు. (చూ, ఈతిబాధలు.

ఎలుకకుఁ బిల్లిసాక్షి. లో. ఎలుకను ఒట్టుఁ ది పిల్లి గావుఁ నిరుపయోగమనిభావము.

ఎలుకచెవి. ద్వ. వి. మూషకపర్ణి (కన్న-ఇలీకేలి.) *: చూ, భిల్లాతకి.

ఎలుకచెవిపల్లిక. ద్వ. వి.—పై—

ఎలుకజీడి. ద్వ. వి.—పై.—

ఎలుకజీడిపల్లిక. ద్వ. వి.—పై.—

ఎలుకజీడియాకు. ద్వ. వి. ఎలుకచెవియాకు. (పాండువు, రసదోషము, ఎలుకవిషము హరించును.)

ఎలుకబోను. ద్వ. వి: చూ, ఎలికబోను

ఎలుకముక్కు. ద్వ. వి: చూ, ఎలుకచెవి *.

ఎలువు. దే. వి: చూ, రూ- ఎలుఁగు. (రూ-ఎల్గు.)

ఎల్గు. దే. వి.—రూ—పై.—

ఎలెక్ట్రిక్. ఆం. విద్యుత్తుసంబంధ (ఇందుకు సంబంధించినవి— శాస్త్రపరిభాషా పదములు:— (విద్యుద్ఘటమాల, విద్యుదగ్ని; విద్యుత్ గడియారము; విద్యుత్ప్రవాహము; విద్యుత్ దర్శకము; విద్యుత్ ప్రతిమ; విద్యుద్దీపము; విద్యుత్ యంత్రము; విద్యుచ్చాలక; విద్యుల్లేఖిని; విద్యుత్ రైలు; విద్యుత్తింగము; విద్యుత్ తారాం ప్రేషణయంత్రము; విద్యుచ్చలన శక్తిమాత్ర; విద్యుద్వేత్త.: చూ, విద్యుత్తు.

ఎలెక్ట్రిసిటీ. ఆం. విద్యుచ్ఛక్తి; విద్యుత్తు. (ఇందుకుసంబంధించినవి — శాస్త్రపరిభాషా పదములు.—వాతావరణ జన్యవిద్యుత్తు- ఆకాశస్థ విద్యుత్తు; చలవిద్యుత్ - గతవిశిష్ట విద్యుత్; ఘర్షణ జన్యవిద్యుత్తు- ఘర్షణవిద్యుత్తు; చుంబకీయవిద్యుత్తు- చుంబకజన్యవిద్యుత్తు; ఋణవిద్యుత్తు; ధనవిద్యుత్తు; లాక్షవిద్యుత్తు; స్థిరవిద్యుత్తు; వాల్టేయిక విద్యుత్తు; శాచవిద్యుత్తు.)[:] చూ, విద్యుత్తు.

ఎలెక్ట్రోసై- ఆం జే. ఆం. విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము.(ఇందుకు సంబంధించి శాస్త్రపరిభాషాపదములు.- విద్యుత్స్ఫురణము- విద్యుద్ఘటము; విద్యుద్గతిశాస్త్రము; విద్యుచ్చుంబకము; విద్యుత్త్వాకర్షకత- విద్యుత్ప్రాకర్షకత; విద్యుత్సూక్ష్మకాలదర్శకము; విద్యున్మార్గము; విద్యుత్ప్రవాహమాపనయంత్రము; విద్యుత్పలాయ- విద్యుద్ధారాత్యాగోహణము; విద్యుద్గతిస్థితిశాస్త్రము; విద్యుద్విచ్ఛేదనము; విద్యుత్ వికారము; విద్యుచ్చుంబనీయ, విద్యుత్ప్రాత్యావణవిద్య; విద్యుత్స్థాపకము; విద్యుచ్ఛక్తి; విద్యుచ్చాలనము; విద్యుచ్చాలకి; విద్యుచ్చాలకశక్తి; విద్యుత్పరిమాణువు - (ఋణ) విద్యుత్కణము- అణీయము; ఋణాత్మకవిద్యుత్తు; విద్యుత్స్వరయంత్రము; విద్యుత్స్ఫోటక; విద్యుదింద్రియవిజ్ఞానశాస్త్రము; విద్యుత్ధనధ్రువము; ధనాత్మక విద్యుత్తు; విద్యుద్దర్శకము- విద్యుద్ధ్వని, విద్యుత్స్థితిశాస్త్రము; విద్యుద్వైద్యము — చికిత్స; విద్యుత్ తోరంగు వేయుపద్ధతి; విద్యుత్ముద్రణము.): చూ, విద్యుత్తు.

ఎల్ల. దే. వి. 1. పొలిమేర. చూ, సీమ. 1; ద్రి. 2. ఎల్లవెంట, సమస్తము. (ఇది ఈయర్థము నందు దుతాంతమై అవ్యయముగానుండియు ఎప్పుడును శబ్దమువలె ఎల్లయందుకా అని విభక్త్యంతముగాను ఎల్లబోటిబాలుడు ఇత్యాదివిధమున సమస్తపదముగాను బ్రయోగింపబడుచున్నది. మఱియు ఎల్లవిధముగా, ఎల్లశిష్యులను ఇత్యాది ప్రయోగంబులును గానంబడియెడి.) "తే. ఎల్లకుక్కల యంగిలి." వేమ. 699; "ఆ. ఎల్లలోకమందు నేరస్తు వున్నదో." వేమ. 700 చూ, సర్వము

ఎల్లపుడు. దే. వి. రూ- ఎల్లప్పుడు: చూ, సతతము. 2.

ఎల్లప్రకు దిగ్విస్మయతేయదార. ద్వి. వి మనుడు: చూ. సన్మధుడు.

ఎల్లప్పుడు దే. వి. చూ, రూ- ఎల్లపుడు.

ఎల్లమ్మ. ద్వి. వి. (ఎల్ల + అమ్మ.) ఎల్లయందుండు ఒకానొక గ్రామదేవత పొలిమేరమ్మ: చూ. మహాలక్ష్మి. 3.

ఎల్లరు. దే. స బ. (ఎల్ల + వారు.) (దీనికి ఏ-వ. ఎల్లవాడు.) చూ, అందఱు. 1- 2. (రూ-ఎల్లవారు.)

ఎల్లవాడు. దే. స. ఎవ్వడును. "సీ. పెరవిట్టి తెఱగని పెంగలితనమని యెల్లవాడును దన యెఱిగిట్టి. తెఱగున నిజకార్యదృష్టిగనుంగొనును" సా. 1, ఆ. 45: చూ, వేడు (చూ, ఎతిడు.)

ఎల్లవారు. దే. స. బ. 1. సమస్తపురుషులు, సమస్తస్త్రీలు: చూ. అందఱు- రూ- అందోఱు, ఎల్లరు; 2. అంత సంఖ్యగలవారు: అందఱు- రూ- అందోఱు, ఎల్లరు.

ఎల్లవెంట. దే. ద్రి. ఎల్లవెంటకు: చూ. సర్వము.

ఎల్లవెంటకు. దే. ద్ర —పై— "సీ. ఎల్లవెంట, కనినంతటికి కనినానే కార్యములుగ, బొలిచియుంచును." ఆం, భా. 3, కాం. 74.

ఎల్లాడి. దే. వి. (ఎల్ల + ఆడి.) 1. దొంగ: చూ ముచ్చు. 1; 2. అడవియందు జోటుచేసికొని ఎల్లనుండి కొట్టి దోచెడుదొంగ: చూ. ముచ్చు. 1.

ఎల్లాడికత్తియ ద్వి. వి. దొంగతనముగల స్త్రీ: చూ. స్త్రీ (రూ- ఎల్లాడికత్తె.) (చూ, ముచ్చు. 1.)

ఎల్లాదులు. షా ద్రుతప్రకృతికములలోనివి కొన్ని. ఎల్ల- ఇంక - ఇంగ - ఎట్టకేలకు - చాల- కూడ- మీద- ఎడ- ఎడల- పయి- పై- వఱకు- కనుక- తిప్ప - తక్క - కావున - కాన- మిగుల - కడు - దనుక - దాక - పోలె-

మాడ్కి - బలె - వలె - కైవడి - అయ్యె - వినా - ఒండె - ఒగి - మొగి - అయిన - కొలె - కొలె - అవల - ఆవల - అవుల - తరువాత - అంతట - అంత (తరువాత సమనర్థములు) మొదలైనవి యన్నియు నకారమంతమందుగలవి. (ఈద్రుతప్రయోజనము సంధిపరిచ్ఛేదంబునం దెలియఁగలరు. ద్రుతప్రకృతిక జ్ఞానములేనివానివ్రాత సలక్షణమనఁబడదు. అటులన్ - ఇటులన్ - లేకన్ ఇత్యాదులు ద్రుతప్రకృతికములు కావున నసాధువులు. వ్యాసపరిచ్ఛేదంబు నందో పప్రకరణముఁ జూడుఁడు.)

ఎల్లి. దే. వి. ఏ. 1. పశ్చాద్దినము. "తే. ఇట్టి యేఁడేను గడపంగ నెంచుమతికి, నెక్కుగాండీవమేత్తిటి నెక్కువెట్టి, రెండుగొనలును బూని కిరీటయనికి, వచ్చునేఁడెల్లి యెంగుఁబోవచ్చుమీకు." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 130; "ఆ. ఎల్లినేఁడు నిన్న నేలాగుననుగాని, మనసు నిలుపువాఁడు మంచివాఁడు, శివుఁడు భర్త కర్త చింతింపనేలరా." వేమన. 701: చూ, రేపు; 2. గొడుగు. "ఉ. అల్లదెకంటె పాండుతనయాగ్రణి తేరుసితాశ్వయుక్తమై, తెల్లని యెల్లినొప్పెఁడి." భార. శల్య. 1, ఆ. 183: చూ, ఛత్రము.

ఎల్లితము. దే. వి. 1. రూ-ఎల్లిదము. తిరస్కారము: చూ, పరిహాసము; విణ. 2.—పై.—.

ఎల్లిదము. దే. వి, విణ. —పై.— (విణయందు.- "ఇంత యెల్లిదమె యాతనికిన్ మనయాజ్ఞ." భార. అశ్వ. 1, ఆ. 81; భార. విరా. 5, ఆ. 317; భార ఉద్యో. 2, ఆ. 88

ఎల్లిమఁడు. దే. విణ. సుష్టుఁడు, చులుకనైన బుద్ధికలవాఁడు. "చ. ఎల్లిమలగు వారికేటికిసలీల విహారము చేసి నేయఁగన్." నిర్వ. 8, ఆ.7: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఎల్లుండి. దే. వి. రేపటికి అవలిదినము.

ఎల్లువెలినోటిమెకము. ద్వ. వి. బెబ్బులికిని చిఱుతపులికిని పుట్టిన పులి, భల్లూకము. సాంబ. 4. వర్గ. 2: చూ, ఎలుఁగుబంటి.

ఎల్లెడ. దే. వి. పందిరి లోనగువానిలోపలమీఁదఁ గట్టెడు మేలుకట్టు, ఉల్లడ: చూ, వితానము.

ఎల్లెలుక. ద్వ. వి. రాజమూషకము. రూ-ఎల్లెల్క: చూ, మూషికము.

ఎల్లెల్క. ద్వ. వి. —పై.—

ఎవఁడు. దే. వి: చూ, ఎతఁడు.

ఎవత. దే. స. ఏ. ఏయాఁడుది. రూ-ఎవతి: చూ, స్త్రీ.

ఎవతి. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవతె.)

ఎవతుక. దే. స. ఏ. (ఎవత + క.) —పై.— (ఇక్కడ స్వార్థమున కప్రత్యయము. కప్రత్యయము పరమగునపుడు ఉకారము వచ్చును. ఇట్లు ఇతరస్థలములయందును తెలియునది.) (రూ-ఎవ్వతుక.)

ఎవతె. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వతె.)

ఎవయు. దే. అ. క్రి. రూ-ఎగయు. "క. అవమాన దుఃఖితుండయి, పొవయుచుఁగోపానలంబుపోఁడిమి వెలుఁగం, బవనసఖుఁ డుగ్రకణములు నెవయఁగఁ దనపాడవుచూపు నిమధునిప్రోలన్." భార. సభా. 1, ఆ. 255: చూ, లంఘించు.

ఎవరిత. దే. స. ఏ. (ఎవరి + త.) రూ-ఎవర్త: చూ, స్త్రీ.

ఎవరితి. దే. స. ఏ. (ఎవరి + తి.)—పై.—(రూ-ఎవర్తి.)

ఎవర్త. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవరిత.)

ఎవర్తి. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవరితి.)

ఎవర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవర్త + క.) —పై.— (రూ-ఎవరితుక.)

ఎవర్తె దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవరితె.)

ఎవార్డు. ఆం. పంచాయతీతీర్పు; మధ్యవర్తితీర్పు,

ఎవుచు. దే. స. క్రి. 1. ఎగయఁజేయు: చూ

రూ-ఎగచు. 1; 2. తఱుము. రూ-ఎగచు. ..మ. వైరిమనుజేంద్రు శ్రేణికిన్ గొంగనా, నవనిం జేకొని యున్న యట్టి విజయుత్సాకధీళ్య రున్ గాసిగా, నెవిచెన్ శోకన మన్మసిద్ధి యని ప్రాయేటన్ బ్రిగాఢోద్ధతిన్." నిర్వ. 1, ఆ. 39; కకు. 5, ఆ. 37: చూ, వెంబడించు.

ఎవ్వ. దే. వి. కష్టము, ఇడుమ: చూ, దుఃఖము.

ఎవ్వఁడు. దే. వి. చూ, రూ-ఎవఁడు'ఎల్లవాడు.- "క. ఇమ్మహి ధనవంతుఁడతఁడ యెవ్వరి కంటెన్." భార. అర. 2, ఆ. 341.)

ఎవ్వత. దే. స. ఏ. ఏయాఁడుది. రూ-ఎవ్వరిత: చూ, స్త్రీ.

ఎవ్వతి. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వరితి.)

ఎవ్వతుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వతి + క.) —పై.— (రూ-ఎవతుక.)

ఎవ్వతె. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వరితె.)

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + త.) —పై.— (రూ-ఎవ్వర్త.)

ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + తి.) —పై.— (రూ-ఎవ్వర్తి.)

ఎవ్వరితె. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + తె.) —పై.— (రూ-ఎవ్వర్తె.)

ఎవ్వర్త. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వరిత.)

ఎవ్వర్తి. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వరితి.)

ఎవ్వర్తుక. దే. స. ఏ. —పై.—(రూ-ఎవ్వతుక.)

ఎవ్వర్తె. దే. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఎవ్వరితె.)

ఎవ్వల. దే. వి. ఏపరిక్క, ఏవైపు. "క. ఇవ్విధ మునసె వర్ణము, నెవ్వలఁ బోడలేకపోవ." హరి. ఉ. 9. ఆ. 57: చూ, రూ-ఏవల.

ఎవ్వాఁడు. దే. స. (ఎ + వాఁడు.): చూ, రూ-ఎవ్వఁడు.

ఎస. దే. వి. 1. ఆధిక్యము, అతిశయము. "వ. వసరుహపత్రనేత్రు యిటువాగె వదల్చిన కోర్క లన్ మనో, జూన కెసయిచ్చి డిల్లపడఁ జూచిన జూచినవారు మెత్తురే." (ఎరపాఠభేదము.) కవిక. 3, ఆ. 99: చూ, హెచ్చు 2, క్రి.విణ. 2.కడు."వ.అసమానస్థిరదానవైభవ కళా హంకార సింహాసనా, గ్రిసమాసీనుఁడు వీఁడొకండు కలుగంగాఁ ద్రి యాచ్నారస, వ్యసనాభావ బహుభవత్పల ధిరవ్యాజంబునన్ సమ్రిమై, యెస సంక్రిందనశాఖిడెంద ముఃఁ గుందక్కిం చు మందాత్మమున్." సై. 5, ఆ. 156: చూ, మిక్కిలి.

ఎసఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, తనరు. "మనసు కొరివ్వ ఖండింపఁగా పొదమెసఁగు." భార. అర. 7, ఆ. 448; "ఆ. ఎసఁగు వేత్తయగును నెఱుఁగరే యూసరు, శ్రేయు మార్గములను వేలుపఱుఁచు, అవనిస్పష్టికర్త యంతిరు గురుఁడెన్న." వేమన. 711: చూ, ముమ్మరించు; 2. ఉప్పొంగు."క.అప్పలుకుల. కలుకలునుది, నుప్పర మెగయంగ నెసఁగె నుల్లాసమునై, నొప్పారఁగ బరిగోలల, నొప్పించిన భదరిగజము నాల్కొన్న గతిన్." ఉ, హరి. 5, ఆ. 220: చూ, విజృంభించు; 3. ఒప్పు. ఆం, భా. తృ కాం. 83: చూ, సమ్మతించు.

ఎసకము. దే. వి. 1. అతిశయము. "క. ఆ పల్లె లోన నెప్పుడు, గోపతరుణులెల్లఁ దనము కోర్కెసలుపు లీ, లాపాత్రిములుగఁ జేయుటు, కేపారఁగ నుత్సహించి యెసకపు వేడ్కన్." హరి. పూ. 8, ఆ. 6: చూ, హెచ్చు. 2; 2. ఎగసిపాటు. ..గీ. అంతఁ దెలిసి రాముఁ డతి కుపితాత్ముఁడై, యేఱు పాఱుతెంచు నెసక మెసఁగ, సప్రమేయశరము లడరింప నతి సత్వ, రమున నేను బ్రితిహతములు చేసి." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 324 : చూ, విజృంభణము; 3. రీతి, అమరిక. ..వెండికొండపైఁ గంధర ఖండమున్న యెసకంబున." కాశీ. 6, ఆ. 185: చూ, విధము. 1.

ఎసకొను. దే. అ. క్రి. పురికొను: చూ. వ్యాపించు.

ఎసకొలుపు. దే. ప్రే. పురికొలుపు. "తే. వారణేంద్రము, దుష్కృతుల పీదనీఁద నెసకొల్పి." భార. అర. 6, ఆ; "చ. కులవిశిష్టుని సుపుత్రువృద్ధునాచార్యు ఁ, ష్మని నెసకొల్పి సేనలకు ముఖ్యుఁడవీవని యుబ్బఁజేసి యీసుఁదలపెట్టి చంపికొనఁజూచె సుయోధనుఁ డింత సేమగున్." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 207: చూ, ప్రేరేపించు.

ఎసగొట్టు. ద్వ. వి. అంబేద, పనికిమాలినవాఁడు: చూ, నిర్భాగ్యుఁడు.

ఎసటిపోఁతలు. దే. వి. బ. ఆహారితంతులములు, ఎసటు వేయఁదగిన బియ్యము. "ఇనుమారు దంచిన యెసటిపోఁతలటంచు నొట్టియుడికాగానియంచు." కళా. 6, ఆ. 120: చూ, సడింపులు.

ఎసరు. దే. వి. 1. అత్తెసరు, కోష్ణజలము, ఎత్తెసరు: చూ, నభుంపచము; అ. క్రి. 2. రూ–ఏసరు. అతిశయించు. "క. ఇసుమంత కాని లేఁడీ. పసిబాలుఁడు కుడువఁగూటి పాత్రము వాఁడీ, తో సరిబహు భక్ష్యరాసులు, మోస వెడు విసువఁడు పరితుష్టి నొందఁడు దే." పాండు. 4, ఆ. 180. చూ, ముమ్మరించు

ఎసరువచ్చుస్థలము. పా. (బోయిలింగుపాయంట్) ఎసరువేడి.

ఎసరేఁగు దే అ క్రి. ఉప్పొంగు. "గీ. ఎడపకెసరేఁగి నుతియించె దివటసతని." హరిశ్చ. 1, ఆ: చూ, విజృంభించు.

ఎసల దే. వి. ఒకరకము మట్టిపిడత, అటికె: చూ, పాత్రము. 6

ఎసలారు. దే. అ క్రి. (ఎసలు + ఆరు.) అతిశయించు, మీరు. "సీ. కాళింగపాండ్యమాగధులనిర్జించుచో నిదియ కైదువునీకు విదితయశుఁడ, యనికరిమంబున వారలందఱవిండులు వెంపెసలార వేర్వేఱఁబొగడి." భార. వి. 1, ఆ. 172: చూ, ముమ్మరించు.

ఎసలిక. దే. వి. అవకాశము తీఱిక: చూ, సందు

ఎసలు. దే. వి. సంకులరణము, దొమ్మి: చూ, యుద్ధము.

ఎసవు దే. అ క్రి. రూ– ఎసఁగు. అతిశయించు "వ అర్పులఁదల్పులఁ బొగడుట లందొడులనెసవు నులివుతూర్య రవంబులంగెలువ భార. కర్ణ. 2 ఆ చూ ముమ్మరించు.

ఎసవెట్టు. దే స. క్రి. (ఎస + పెట్టు.) పురికొలుపు "లఘుగాత్రి, కయ్యాలకెసవెట్టుచు హాళిఁజలపట్టుమ సుమాళములఁ గిట్టుచు, బాలికలు వేడ్కన్" కళా. 6, ఆ. 28 చూ, ప్రేరేపించు.

ఎసళ్లు. దే. వి. బ: చూ, రూ– ఏ – ఎసరు. 1 పచన భాండభేదము. ("పిళ్ళబ్రాహ్మణు పెండ్లికి ఇల్లంతయు నెసళ్ళే. ఇల్లంతయ పొయ్యిలే." అనిభావము) (వా.)

ఎస్సయిన్ మెంటు. ఆం. సమర్పణము; ఉపల్పన; ఒప్పగింత, (ట్రాన్స్ఫరు.)

ఎసెంబ్లీ. ఆం. (అసెంబ్లీ); (శాసన) సభ; ప్రజాప్రతినిధిసభ; సమితి; మహాసభ; సమాజము, సభ

ఎసెస్ మెంటు ఆం. (అసెస్సుమెంటు) పన్నుకట్టుట.

ఎస్ట్రానమి. ఆం. ఖగోళశాస్త్రము, జ్యోతిశాస్త్రము.

ఎసోసియేటీవులా. ఆం. సంయోగన్యాయము

ఎళనీరు. ద్వ. వి: చూ, రూ–ఎడనీరు.

ఎళ్లము. మి. వా. వి. (ఏడు + పలము.) ఏడపలములు. "గీ. ఉల్లసిలు సప్తపలినామ మెళ్లమనఁగ." ఆం. భా. ద్వి. హై. 269: చూ మెల్లము.

ఎళ్లు. క్రి. వి. బ. 1. రూ- ఎడ్లు. ..సీ. బండ్లు పెట్టింపుపై బరువులెక్కింపు మీఁదెళ్లను బూన్పుకొవెళ్లనునుపు." హరి. పూ, 6, అ.22. చూ, వృషభము. 1; వా. 2. వెడలు. వెళ్లు. (వకారము పలుకలేని కొన్నిజాతుల యుచ్చారణలోపము)

ఏ.

ఏ ఒకయక్షరము. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది పండ్రెండవ యక్షరము; తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేడు. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆ అచ్చులలోనిది ఎనిమిదవ యక్షరము; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆ అచ్చులలోనిది పదునొకండవ యక్షరము; సం. అవ్య. 1. దుఃఖమును భావించుట: చూ. దుఃఖము; 2 కోపమును దెలుపును: చూ, కోపము; 3 ప్రత్యక్షమును దెలుపును: చూ. ఈ. (1); 4. సన్నిధిని తెలుపును: చూ, సమీపము; 5. తలఁచుటను తెలుపును: చూ, స్మృతి. 1; 6 పిలుపును తెలుపును: చూ, సంబోధనము; వి. అ. పుం. 7. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు 1; 8. తేజస్సు: చూ, వెలుతురు. 1, 9. ఉదకము: చూ, నీరు. 1; 10. రేయి: చూ, రాత్రి; 11. హార్మ్యోదరము, మేడయొక్క నడిమిభాగము: చూ, గృహము. 1; 12. ఆకాశము: చూ, మిన్ను; 13. ఏకాదశసంఖ్య: చూ, పదునొకటి; 14. అరుణోదయము: చూ, సూర్యోదయము; 15. మణికుట్టిమము, రత్నఖచితమగు తిన్నె: చూ, వేదిక. (రత్నమయమైన శిరోగృహమని సర్వశబ్దసంబోధిని.); దే. స. (1) రూ-ఎ. అడుగుట: "ఏతలఁపు.": చూ, ప్రశ్నము; (2) ఉద్దేశము. "ఏకథలయందు." భాగ. 8, స్కం: చూ, సూచన; దే. అవ్య (3) రూ-ఎ. అడుగుటను దెలిపెడి. "మంగళమే మనమాతులునకు." భాగ. 1, స్కం 547: చూ, ప్రశ్నము; (4) రూ-ఎ కాకుస్వరమున వ్యతిరేకమును దెలిపెడి. "ఎ, గీ శాశ్వతుఁడయ్యె నేనృపాల యమ్మహేశ్వరుండు." భార ద్రోణ. 2, అ. 205: చూ, వేఱుపాటు; (5) రూ-ఎ. ఆఁడుదగుటను దెలిపెడి "అవునే, ఏమే.": చూ, ఎ. 3; (6) రూ-ఎ. మెచ్చుకొనుటను దెలిపెడి. "వ. నాయాడినమాటలకు నయ్యధిష్ఠిరుండు వలికిన వచనంబు లింతయొప్పునే యని యగ్గించిన." భార ఉద్యో. 2, అ. 117: చూ, సెబాసు; (7) రూ-ఎ. ఎక్కువతక్కువలను దెలిపెడి "వ. త్రిదశపతిఁ జయించి జగతీతలమంతయు నేలు బాణుఁడే, మదిమదినుండి దానవసమాజము చేటునకై త్రిలోచనుఁగదసము వేఁడె" ఉ, హరి. 5, అ. (బాణుఁడే అనునప్పుడు ఇక్కడి ఏకారము అధిక్యమును తెలుపుచున్నది.) "రాజే అట్లు చేసిన ప్రజలేమి చేయుదురు. తగరే కొండంగని యోటమిపెట్టినట్లు." భార ఉద్యో. 2, అ: రూ-ఎ; (8.) దుఃఖమును దెలిపెడి. "ఎ, గీ. కందమూలంబు లాహారములుగఁ, బొదలఁ బుట్టలఁబడియుండి పులుఁగు మెకము, లటవ మేల్కనుచుండిరే యక్కటకట." భార. ఉద్యో. 3, అ. 183: చూ, దుఃఖము; (9) విచారమును దెలిపెడి. "శా. ఈ దుర్యోధనుఁడింత గర్వియగునే." భార. ఉద్యో. 3, అ. 378: చూ, దుఃఖము; (10) రూ-ఎ. ప్రార్థించుటను దెలిపెడి. "క, ఉంగే యుంగే యటంచు నొకనిమిషము నో, రంగాయకేయకేడ్చుచు." పర. 1, అ: చూ, స్తోత్రము; వై. అవ్య. (11) అ, రూ-ఎ. మఱియొకదాని

తేమిని తెలిపెడి. "నిన్నే యేఁబొందితిఁ దుదన్." కళా. 4, ఆ: చూ, కాకేమి; (12)=ఏవ రూ-ఎ. చూపుటను దెలిపెడి. "ఈ క్షితిపాలుఁడే దశరథేంద్ర కుమారుఁడు" రామా. 4, ఆ. 81: అదిగొ-రూ-అదిగో, అదె-రూ-అదే, రూ-ఎ; (సం. ప):—అనన్యము, ఏవ; (13) తనంతట అనునర్థమును దెలిపెడి. "మ. దానిని నీవే సృజించితో యదియ తానీ తోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ, దన మేనొక్కటి చాలదంచుఁ గడఁకన్ ద్వైరూప్యముం దాల్చెనో." కళా. 3, ఆ. 200: అ, రూ-ఎ; (14) ఎక్కువను తెలిపెడి; పా. (15) వర్ణములలో నొకటి.(ఎ ఏ ఒ ఓ లకు వర్ణములని పేరు): చూ, వర్ణములు; (16) అవ్య. ఏవార్థకములలో నొకటి. (ఏవార్థకములు.— అ - ఆ - ఎ - ఏ;): చూ, ఏవార్థకములు; (17) ప్రార్థనార్థకము మీఁద వచ్చువానిలో నొకటి (ప్రార్థనార్థకము మీఁదవచ్చునవి —ఇ-ఈ-ఎ-ఏ-ఒ-ఓ అనునవి.) "వండవే"; (18) ఇ-ఈ-ఎ-ఏ లం గూడిన చే జే లు తాలవ్యంబులు. వానిలో నిదియొకటి: చూ, తాలవ్యములు; (19) కంఠతాలువులఁ బుట్టినవి.— ఏ-ఐ; (20) సంస్కృతశబ్దసంధి ప్రకరణము.- గుణములు.-ఏ-ఓ-అర్-అల్; (21) ఏచ్చుల లోనిదియొకటి.(ఏచ్చులు.—ఏ-ఓ-ఐ-ఔ.): చూ, ఏచ్చులు; (22) ఊష్మలలోనిదియొకటి. (ఊష్మలు.—ఊ- ఋ- ౠ- ఏ- ఓ.): చూ, ఊష్మలు.

ఏంగిలు. అం. కోణము, మూల, కర్ణము. (ఇన్ని డిగ్రీలు అని తెలుపును.) (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.— లఘుకోణము, ప్రక్కకోణము- ఆసన్నకోణము, ఏకాంతర కోణము, వెంక్కకోణము, పూర్తిగా చుట్టుకొనినకోణము-సంపూర్ణపరికోణము, ప్రోణి కోణము- సంగతకోణము-అనురూపకోణము, కోణజ్యా, అలఘుకోణము- అధికకోణము, నిమ్నకోణము, ఊర్ధ్వకోణము, బహిర్గతికోణము, రాపిడికోణము, తేజఃపతన కోణము, ౦బకోణము, సమత్రికోణము- సమకోణము, తిరిగియున్నకోణము-వెనుకకువంగిన కోణము, లంబకోణము, జ్యా, ఘనకోణము, సమరేఖకోణము-తిన్ననికోణము, పూరకకోణము- అను పూర్ణకోణము- సమకోణద్వయ పూర్తి, అగ్రకోణము-శీర్షకోణము, అగ్రాభిముఖకోణము-మూలనుండు ఎదుటి కోణములు, దర్పణకోణము, కోణమాని-కోణమాపకము, కోణసంబంధ-కోణీయ, కోణీయాంతరము, సకోణగతి- కోణాత్మకగతి, కోణబింబ-కోణాగ్రము ఇత్యాదులూహ్యంబులు.)

ఏండ్లునుబూండ్లును. జా. ఏడులుబూడులు, అనేక వత్సరములు. "మొట్ట మొదటనుండి తుట్టతుద వఱకు వర్ణించుట కేండ్లుంబూండ్లును బట్టును." ధర్మజే.

ఏంత్రొపాలజీ. అం. మనుష్యవర్ణన శాస్త్రము.

ఏండి. వా. ఎమిటి (ఏంటి అనియు కొందఱు.) (అప్ర.)

ఏఁకటు. దే. వి. 1. అపేక్ష. "ఉ. చొక్కపు బ్రాయమున్ మిగుల సోయగముంగల ప్రాణనాయకుం, డెక్కుడు వశ్యతన్ రతుల నేఁకటుఁదీర్చి." స్వా. 3, ఆ. 7: చూ, వాంఛ; 2. మిక్కిలికోరిక: చూ, వాంఛ.

ఏఁకరి. దే. వి. ఒకానొక కిరాతుఁడు. "ఎ, గీ. కోయ చెంచు, పరికి రేయేనాది యేఁకరి పుళిందులకు, వేఁకరియనఁగఁ జెల్లు తద్భేదములఁగఁ, బొల్చును" ఆం, భా. ద్వి. కూ. 289: చూ, వ్యాధుఁడు. 1.

ఏఁకరు. దే. అ. క్రి. వాఁచిపోవు. "క. అఁకటఁజిక్కి బలయుల, కేఁకరి పొదప్పిఁ బొదవు

రెండఁగ నేఁడి, ట్టీ కలములోన నూరక, యూఁ కటితో నేలనవయనని మనమురియక." రుక్మాం. 4, ఆ. 134: చూ, వాఁచు. (రూ-ఏఁకారు.)

ఏఁకరుపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఉన్నదిఉన్నట్టు మొదటినుండియు చెప్పు ఏఁకరువుపెట్టు

ఏఁకరువుపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. —పై— (వాడుక.)

ఏఁకారు దే. అ. క్రి: చూ, రూ-ఏఁకరు. "సీ. పొలసుకేఁకారి ప్రేఁగులు మాఁడియున్న ప్రేతవ్రాతముల బీదతనమువాసె" ఉ, రా. 8, ఆ. 178.

ఏఁచు. దే. స. క్రి. కాటించు,బాధపెట్టు. "ఉ. యుధిష్ఠిరుండు ద్యాసంతన యూరులేవుగకు సైదుసుయోధనుఁ డిచ్చునొక్కొ-యీ, కంత కృపావిహీనమతి నాతఁడునొంచునె యన్న దమ్ములక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 101: చూ, బాధించు.

ఏఁచెల్ల. దే. అవ్య. (ఏమ + చెల్లె.) సంతాపము నుదెలిపెడి. "ద్వి. ఏఁ చెల్ల రోయరమ్మ యీ చేకన్నవన్న, రాజతేజముగల రత్నాలపెట్టె." హరిశ్చ. 2, భా. 926: చూ, సంతాపము.

ఏఁడాది. దే. వి. (ఏఁడు + అది.) ఏఁడు "ఏఁడాదిచటక నిలువుము." ఉ, రా. 7. ఆ. (ఏఁడాదిఅనుచో ఆదిశబ్దము నిరర్థకము, ఇట్లు శబ్దములు మహాకవిప్రయోగములందు యింక నుకొన్ని కలవు. పంచాది, పాతాది మొ.) చూ, సంవత్సరము.

ఏఁడి. దే. వి. ఎక్కడనున్నాఁడు. "వాఁడేఁడి." రూ- ఏఁడీ, బ. ఏరి-రూ-ఏరీ.

ఏఁడీ. దే. వి.—పై.— "శా. ఏఁడీ నాబలు మానికంబుల కోటారేఁడీ జిగావన్నకాఁ,డేఁ డీరక్కని నీరుతాలంపుల గాద్పేఁడీ జగంబేలు ఱేఁ,డేఁడీ పేదలపాలికేలుపుల చెట్టేఁడీనిరా బార్లమే, రేఁడీ వేఁడి కెలంగు వంగడపురే యేల్కొంచు బిట్టేడ్చుచున్." అచ్యు. అ, కాం. 88.

ఏఁడికోల. దే. వి. ఈశ-రూ-ఈషు, నాఁగటి మేఁడికోల: చూ, లాంగలము.

ఏఁడు. దే. వి. 1. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; స. 2: చూ, రూ- ఎతఁడు. 1, 2, 3. (ఎల్ల వాఁడు.— "తే. తలరియమ్మనిఁ దెగఁజూచి ధర్మరహితుఁ,డగుట యెవ్వరునెఱుఁగని య ట్లుగాఁగ, నేఁడుగాలంబు గడపిన నెత్తిఁగి భూత,గణము లాక్రోశమొనరింపఁగా నతం డు." భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 119.)

ఏఁడుడి. దే. వి. (ఏఁడు + ఉడి.) 1. చనిపో యిన తరువాత సంవత్సరాంతమున జరిగించు శ్రాద్ధము: చూ, సాంవత్సరికము; 2. ఆబ్దిక ము, తద్దినము, మృతినొందినవారికి ప్రతివత్సర మునఁ జేసెడి కర్మము: చూ, సాంవత్సరికము.

ఏఁదరం. దే. వి. 1. కుటుంబముతోఁజేరని స్వతం త్రిపుసొత్తు. "వాఁడు కొంత యేఁదరకట్టుకొ న్నాఁడు."; విణ. 2. కుటుంబముతోఁ జేరక స్వతంత్రమైనది. "నాకాయూరిలో యేఁదర కమతముకలదు." (మదరాసు ప్రాంతముల వాడుక.)

ఏఁదుము. దే. వి. (ఏను + తూము.) 1. ఇరువది కుంచెములు. (గోదావరీమండలములోని యుత్త రభాగమున ఇరువదికుంచెములును, దక్షిణభా గంబున ఏఁబదికుంచెములును, విశాఖమండల ప్రాంతమున అయిదుకుంచెములును వాడుక) అయిదుతూములు, 2. రెండు యక రములనేల, పుట్టిలోనాలవవంతు, 9,680 చతు రపుగజములు లేక 8 రూడ్లు, 2,00,000 చద రపు లింకులు, 20 చతురపు సెంటులు. (చూ, ఎకరము.)

ఏఁదుమువియ్యము ఏకాదశి - పందుమువియ్యము

పరగడుపు. లో. కడుపునిండుగ మెక్కినను ఒక్కమెతుకైనను తిననట్లున్నాఁడని భావము.

ఏఁపు. దే. వి. బాధ, కాఁతయు. "కుసుమాయుధు నేఁపులకింత యోర్వఁగాలేక." మార్క. 4, ఆ: చూ, దుఃఖము.

ఏఁబండ్రు. ద్వ. స. ఏఁబదిమందికి మహన్మహత్యర్థకరూపము: ఏఁబదిమంది.

ఏఁబది. ద్వ. స. (ఏను + పది.) 5 × 10=50: చూ, అయిదుపదులు.

ఏఁబలము. మి. వి. (ఏను + పలము.) ముప్పది తులములు. 1/4 వీసె, పదలములో సగము; (అయిదుతులములు = 1/6 వంతు ఏఁబలము; పదితులములు=1/3వంతు ఏబులము; పదునైదు తులములు = 1/2 వంతు ఏఁబులము లేక పంపు); ("సీ. పంచపలీసంజ్ఞ పరఁగు నేఁబల మన." ఆం. భా. ద్వి. వై. 269. పంచపలి= అయిదుపలములు = 15 తులములు లేక పంపు అగుచున్నది. కవిమండలమునది వాడుకయై యుండును. ఇప్పటివాడుకలో 10 పలములు= 30తులములు= ఏఁబలము.) రూ- ఏఁబులము.

ఏఁబులము. మి. వి.—వై.—(వాడుక)

ఏక. పా. ఏకాంక, ఏకైక. (యూనిట్.)

ఏకకంఠత్వము. సం. వి. అ. న. ఐకకంఠ్యము, ఒద్దిక, పొత్తు: చూ, స్నేహము. 1.

ఏకకణజీవులు. పా. మానవపశుపక్ష్యాది వంశవృక్షములలో మొట్టమొదటివి.

ఏకకణజీవములు. పా. (యూనిసెల్యులర్ ఆర్గానిజమ్.)

ఏకకణపిండములు. పా. (యూనిసెల్యులర్ ఎంబ్రియో.)

ఏకకాష్ఠములు. పా. (యూనికాస్టేట్.) ఆకు తొడిమయు పత్రమధ్య యీనెయుఁగలిగి భేదములేని యాకులు. ఉదా — మామిడి, జువ్వి, రావి మొ,

ఏకకాలసంభవవ్యాపారము. పా (సైమల్టేనియస్ యేక్షన్.)

ఏకకాలసంభవము. పా. (సైమల్టేనియస్.) ఏకకాలికమైన.

ఏకకుండలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒంటిపోఁగు, గోఁకలితాల్పు: చూ, బలరాముఁడు; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 3. శేషసర్పము, పాపఱేఁడు: చూ, సర్పము.

ఏకకుంభ. పా. (ప్లానోకన్వెక్స్.)

ఏకకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అసహాయుఁడు: చూ, ఒంటరీఁడు. 2; 2. ఒక్కఁడు: చూ, ఒకఁడు. 3.

ఏకకేంద్రవృత్తములు. పా. (కన్సెన్ట్రిక్ సర్కిల్స్.)

ఏకక్రీడితకము. అం. భూమమండలములు పదింటిలోనొకటి: చూ, భూమమండలములు.

ఏకఖటికస్వరితము. పా. ఎముకలలోనుండు ముఖ్యపదార్థము ఖటికస్వరితము. ప్రతిస్వరకామ్లపు అణువునందును, మూఁడు ఉదజని పరమాణువు లుండును. ఇందొక్కొక్కదానికి బదులు గాని, రెంటిరెంటికి బదులుగాని, అన్నిఁటికి బదులుగాని ఖటికము మొదలగు ధాతువులఁ బరమాణువులను బ్రవేశపెట్టవచ్చును. కానస్వరికామ్లమునుండి మూఁడువిధములగు లవణములు పుట్టును. ఒక్కొక్క ఉదజనిపరమాణువునకు బదులుగామాత్రమే ఖటికపు పరమాణువులు వచ్చునెడల ఏకఖటికస్వరితమును, రెంటి రెంటికిబదులుగా వచ్చునెడల ద్విఖటికస్వరితమును, అన్నిఁటికిబదులుగావచ్చునెడల త్రిఖటికస్వరితమును యేర్పడును. ఎముకలందుండునది త్రిఖటికస్వరితము. (అనవసరమైనను విషయము తెలియుటకొఱకిది యంతయు వివరింపఁబడెను.): చూ, స్వరము.

ఏకగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. కూడ చదువు వాఁడు, సతీర్థ్యుఁడు: చూ, సహపాఠి.

ఏకచక్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఖంథపురి: చూ, దేశము.

ఏకచరము. సం. వి. అ. పుం 1. ఏకలీఁడు, కన సూకరము: చూ, సూకరము; విణ. 2. ఏకాంతమైనది: చూ, రహస్యము. 1

ఏకచారిణుఁడు. సం. వి. న్. బ. బుద్ధునిశిష్యులలో నొకఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

ఏకఛత్రాధిపత్యము. పా. సర్వాధికారము.

ఏకజన్ముఁడు. సం. వి న్. పుం. అధీశ్వర సార్వభౌములకంటె యితరుఁడైన రాజు, భయాపహుఁడు, మండలేశుఁడు, మండలేశ్వరుఁడు: చూ, రాజు. 1.

ఏకజానుకృతము. అం ఏకవింశతి స్థానకములలో నొకటి: చూ, ఏకవింశతి స్థానకములు.

ఏకడ. దే ద్రి. ఎచట, ఎందు: చూ, యత్ర. 1.

ఏకతమాడు. ద్వ అ. క్రి తలఁచు, రహస్యముగా నాలోచించు. "కూరిమికుంతితోడ సలకూబరుఁ డేకతమాడి." స్వా. ౭, ఆ. 96: చూ, గోచించు.

ఏకతము. వై. వి. 1.= ఏకాంతమ్ ఆలోచనకుఁ దగిన చోటు; "క. ఏకతనమునఁ జెప్పుదుమో, కాకందఱువినెనుసట్లుగాఁ జెప్పుదుమో." విజ. 3, ఆ: చూ, రహస్యము. 1; 2. ఆలోచన: చూ, గోచన.

ఏకతరము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అన్యము: చూ, పరాయి.

ఏకతరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భిన్నుఁడు, అవమానముచేసినందువలన నిశ్చేష్టుఁడుగా నుండెడువాఁడు, తిరస్కరింపఁ బడినవాఁడు: చూ, పరిభూతుఁడు.

ఏకతానము. సం. వి. అ. పుం. పాట వాద్యము తాళము అభినయము వీనిసమమైనక్రియ. (ఇవి సరిగానుండుట): ఏకతాళము.

ఏకతానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకవిషయమునందే మనస్సు నిలిపినవాఁడు: చూ, ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఏకతానము; 2. తాళప్రాణభూతమైన కళావిశేషము, నాలుగక్షరముల కాలము: చూ, తాళము. 2; అం. 3. జన్యతాళములు తొంబదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, జన్యతాళములు; 4. సూడకములు. (సూళాది సప్తతాళములు.) ఏడింటిలో నొకటి: చూ, సూడకములు.

ఏకత్రింశత్తు సం. వి. త్. నిత్యైకవచనము. ముప్పదియొకటి లేక ముప్పదియొక్క- ద్రవ్యములు.

ఏకత్రింశము. సం. వి. అ. న. 1. విష్ణ్వీశ్వరుని తొండము; విణ. 2. ముప్పదియొకటువది.

ఏకత్రింశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెందమామ: చూ, చంద్రుఁడు.

ఏకత్వము. సం. విణ. అభేదము: చూ, బుజ్జగింత. 1.

ఏకదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒంటికొమ్ము వేలుపు: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఏకదళారతి. ద్వ. వి. ఆరాత్రికావిశేషము: చూ, అలమూర్తి

ఏకదిశావ్యాకోచము పా (లీనియర్ యక్స్పెన్షన్.)

ఏకదృక్కు. సం. వి. క్. పుం. ఒంటికంటిగాము, శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

ఏకదృష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాకి: చూ, వాయసము; విణ. 2. ఒంటిచూపుకలది: ఏకాక్షము.

ఏకదేశము. సం. వి. అ. పుం. పంపకము: చూ, భాగము. 1.

ఏకదేశవర్తిసమాసములు. పా. అరగన్ను- క్రొగన్ను- కొనచెవి- మేనిసగము- పెడతల- మీఁగాలు- లోఁజేయి మొ.

ఏకదేశవికృతన్యాయము. పా. ఒకభాగమందు వికారము గలిగినను అది మఱియొకటి కాదను రీతి: చూ. న్యాయములు.

ఏకదేశాన్వయము. పా. వ్యస్తపదము సంస్కృత సమాసములోని యొకపదముతో నన్వయించుట. ఉదా.— "మానవులకు నిజాశ్ములయిన గ్రంథపఠనము నెరవేర్చుచుంటిని." ఆశ్ములేవి? గ్రంథములా, పఠనములా? పఠనములుగావు శాస్త్రగ్రంథములే. వ్రాసియుండు విధముఁబట్టి పఠనమని యర్థమగుచున్నది. అది వ్రాసినవాని వ్యాదయమును గాదు. గ్రంథపఠనముసమాసము. ఆసమాసములోని యొకపదమైన గ్రంథముతో "అశ్ములయిన" యనువిశేషణ మన్వయించుచున్నది. అట్లన్వయింపరాదు. 'అయిన' యనువిశేషణము సమాసాంతపదముతో నన్వయింపవలెను. వ్యస్తపదము= సమాసముగాని విడిమాట. ఆ - ఈ - ఏ - తన - నా - నీ - యనునవి తెనుఁగుమాటలైనను సంస్కృతసమాసమున నేకదేశముతో నన్వయించును. ఉదా.— తనయశోవిశదముక్తాప్రాథపాలి. నీకంఠార్పితశాల పాళము లోనగునవి.

ఏకదేహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

ఏక, ద్విబీజదళవృక్షములు. పా. (మోనోకాటిలిడన్స్ అండ్ డయాకోటిలిడన్స్.) ఏక ద్విబీజదళవృక్షములకు వేరులు ప్రకాండము ఆకులు పువ్వులు వీనిఅన్నిటియందును భేదముగలదు. ఇట్టి పరిశీలనము ఆనందదాయకము.(1)ఏకబీజదళ వృక్షములు. వరి, జొన్న, అరఁటి, కొబ్బరి, తాటి, ఈఁత మొదలగునవి ఏకబీజదళములు. వీనిగింజలలో రెండుపప్పుబద్దలుండక యొక్కటేయుండును. ఈజాతిలక్షణము.— వేరు.- తల్లివేరుండదు. చారవేరులుండును;ప్రకాను.— లోపల బూల, పైబెరడు గట్టిగానుండును. ఆకులు.— అల్లికరేక సమానాంతరముగ నుండును. అరఁటిలోనగునవి అడ్డముగాను, కొబ్బరి వరిలోనగునవి నిలువుగాను చీలును. కొబ్బరి తాటిలోనగుచెట్లు రాలుటచే వయస్సు చెప్పవచ్చును. పువ్వు.— కేసరములును, మఱి యితరభాగములు మూఁడుగాగాని, మూఁడుచేభాగింపఁబడు సంఖ్యగాగాని యుండును. మొ॥ విశేషములు కనఁబడును. (2) ద్విబీజదళవృక్షములు.— చిక్కుడుకుటుంబము, తుమ్మకుటుంబము మున్నగునవి ద్విబీజదళములు. వీనిగింజలు రెండుపప్పుబద్దలుగా నుండును. ఈజాతిలక్షణము.— వేరు.- తల్లివేరు,ప్రక్కవేళ్లు,పిల్లవేళ్లు చాలదూరముగా వ్యాపించును; మ్రాను.— లోపలగట్టి పయిన బెండు మెత్తన గలిగియుండును; ఆకులు.— అల్లికతో నిండియుండును; పువ్వు.— మూఁడు మాత్రముండక అయిదుగాని అంతకంటె యెక్కువగాని ప్రతిభాగము గలిగియుండును. ఇత్యాది.

ఏకధురము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగటికైనను బండికైనను మఱిదేనికైనను ఒక్కటిని లాగెడి యెద్దులోనగునది. ఒకవిధముబరువుమోసెడి జంతువు: ఏకధురావహము, ఏకధురీణము.

ఏకధురావహము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఏకధురీణము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

ఏకన. దే. వి. అక్రి, అంచు. "ఆకులో ఊరుఁగాయ ఏకన వడ్డింపుము.": చూ, పెంగు. (వా)

ఏకనటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కథకుఁడు: చూ, పౌరాణికుఁడు.

ఏకనామిక. పా. ఏకపద. (మోనోనామినల్.)

ఏకనామోక్తి. పా. —పై—

ఏకనాళఫలబాహుళ్యన్యాయము. పా. ఒక కాడను చాలపండ్లు వ్రేలుచున్నరీతి: చూ, న్యాయములు.

ఏకపక్షప్రతిజ్ఞ. పా. ఒకఁడేచేయవలసిన కార్యములగల కాంట్రాక్టు (ఏర్పాటు.)

ఏకపక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడు వచ్చినవాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1

ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత, క్రొత్తడి చూ, స్త్రీ.

ఏకపత్రము. పా. (మోనోస్ట్రాప్రమ)

ఏకపద. పా. ఏకనామిక.

ఏకపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రతిబంధము: చూ, రతిబంధము; వి. అ, న. 2. చూ, సద్యస్కాలము.

ఏకపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

ఏకపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1.

ఏకపాదము. అం. ఏకవింశతి స్థానకములలో నొకటి: చూ, ఏకవింశతి స్థానకములు.

ఏకపాది. పా. చిత్రకవిత్వములో నొకటి. ఉదా.— "మతివినాయ యభరితస- మ్మదుఁడనంగ." ఇదే మూఁడుపాదంబులందుండు- ఏకపాదమనఁబడు: చూ, వృత్తము. 1.

ఏకపార్శ్వగతము. అం —పై—

ఏకపింగళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

ఏకపింగుఁడు. సం వి. అ. పుం. —పై—

ఏకపుట. పా. (ప్లాన్‌కేవ్.)

ఏకపాత్తు. సం. వి. త్. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

ఏకబంధ. పా. (మోనోడెల్ఫస్.)

ఏకబీజదళము. పా. (మోనోకోటిలిడన్సు.): వరి, మొక్కజొన్న, ఈఁత, కొబ్బరి, తాటి మొదలగువాని గింజలను పరీక్షించిన మొదల నందలి పిండములందు బీజదళమొక్కటియే గానఁగును. (చూ, ద్విదళబీజములుఁ=డయాకోటిలిడన్సు.) (ఏకదళబీజములు ఈ రెంటికిని గల తారతమ్యములను ఏక, ద్విబీజదళ వృక్షములు అను పదములకడ చూడవలెను మఱియు.— 1. గ్రామినములు అనఁగా గడ్డిజాతులు.— కాండము మొక్కజొన్న మొదలగు కొన్ని జాతులలో దక్క సాధారణముగా గుల్లగానుండును. మొక్క మొదటినుండి సామాన్యముగా పిలకలు(సైడ్ రూట్సు)బయలుదేరును. ఉదా—వరి చెఱకు దుబ్బులఆకులు నిడివి, వాని మొదటిభాగము కాండమును జుట్టియుండు కోశముగా నేర్పడును. పుష్పములు చిన్నవి. వీనిగుత్తులకు వెన్నులు అనిపేరు. పుష్పములు గాలివలననే గర్భవతులగును. ఇందలి జాతులు.—వరి (కోనామణి, ఆట్రగడా, రసంగి మొ. ఉపజాతులు.); పొట్టిగోధుమ, పొడుగుగోధుమ; మొక్కజొన్న; (పచ్చజొన్న, తెల్లజొన్న మొ. ఉపజాతులు) జొన్న (పచ్చజొన్న, తెల్లజొన్న మొ.ఉపజాతులు.); చోడి, గంటె, ఆరికె, కొఱ్ఱ, బరిగలు లేక వరిగలు; చామలు; చెఱకు; వెదురు; 2. పామములు—కాండము సామాన్యముగ శాఖలు లేనిదిగను గట్టిదిగను ఉండును. ఆకులు కొన్నింటిలో కొబ్బరియాకులవలెను కొన్నింటిలో తాటియాకులవలెను ఉండును. పుష్పములు చిన్నవి. కింజల్కములను పుష్పగర్భములను వేరువేరుగా పుష్పములందుండును. పుష్పములు గాలివలననే గర్భవతులగును. ఇందలి జాతులు.—కొబ్బెర (గంగాఫలము, చెన్నంగి మొ. ఉపజాతులు); తాటి, ఈఁత, ఖర్జూర; 3. సిటామినములు—కాండము సామాన్యముగా నేలలోనుండు దుంపరూపముగ యుండును.

అరఁటి స్తంభముల డిప్పల (ఆకుల తొడిమెల) కూడికయేగాని నిజమైన కాండము కాదు. పూవుల గుత్తులకు "గొల" లని పేరు. విత్తునకు సామాన్యముగా మొలచు శక్తియుండదు. జాతీయవృద్ధికి దుంపలనుండి పుట్టుపిలకలే సాధనము. ఇందలి జాతులు.— అరఁటి (బొంత, అమృతపాణి, చక్కరకేళి మొ. ఉపజాతులు.); పసుపు; మామిడల్లము; ఆరోరూటు; అల్లము; 4. లిలియములు.— కాండము నేలలోనుండుగడ్డ (బల్బు) యొక్క క్రిందిభాగము. జాతీయవృద్ధికి గడ్డలను విత్తులను గూడ సాధనములు. ఇందలిజాతులు.— నీరుల్లి; వెల్లుల్లి మొ.

ఏకబిలబీజాశయము. పా. (యూనిలాక్యులర్ ఓవరీ.)

ఏకభూతపత్త్రాశము. పా ఏకైకరాజ్యాంగము.

ఏకము. సం.స, విణ. 1. అన్యము: చూ, పరాయి; 2. అసహాయము: చూ, దిక్కుమాలినతనము; 3. గామిడి, ముఖ్యను: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; ఏ. 4. ఒక్కటి: చూ, వంచి, అం 5. తాళములేడింటిలో నొకటి. (చూ, తాళము. 2.): చూ, తాళములు, 6 సంఖ్యాభేదములు ముప్పదియాఱింటిలో నొకటి: చూ, సంఖ్యాభేదములు; చూ. 7. (యూనిటి) ఏకత్వము

ఏకయష్టిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. ఒంటిపేటహారము, ఏకావళి: చూ, భూషణము. 2.

ఏకరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినములోఁ జేయునట్టి యజ్ఞము: చూ, యజ్ఞము.

ఏకరాత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అల్లుఁడు: చూ, జామాత.

ఏకరూప పా. ఒకానొకవృత్తము. ఇందొక్కొక్క పాదమున మ-భ-జ-గ గణములు గలిగి ఎనిమిదవయింట యతిగల ఏకాదశఛందస్సునందుఁ బుట్టినవృత్తము. ఉదా.— "ఏపారం గావ్యముల, నేకరూపల్, ఘన్నప్రతిభుఁ మభజ । గాగణంబుల్, బ్రాకించుంగుంజరవి । రామమొప్పన్, బాపంబుల్ వాయుటకుఁ । బ్రస్తుతింపన్." చూ, వృత్తము. 1.

ఏకరేఖిక. పా. సమరేఖస్థితమైన. (కాలినీరు.)

ఏకలము. సం వి అ. పుం 1. ఏకలీఁడు, వననూకరము. (ఇది దేశ్యపదముగా వాడుక కాని పూర్వకవిప్రయోగములుండట్లు లేదు. "ఉ. ఏకాని... నేకలసద్గుణంబు మహీయోన్నదనేకల సద్గుణాప్తిచేఁ, గైకొని... మఱి చెప్పనేటికిన్." రాఘు. 1, ఆ. 39 పీఠిక: చూ, నూకరము. విణ 2 అసహాయము: చూ, దిక్కుమాలినతనము.

ఏకలీఁడు. దై. వి. = ఏకలః. అడవి పంది. "మ. అంచన్మత్తసారంగరాట్, సహాకోరంబు లనేకలీల సమయించన్ సాగె" (నలకథయందు అనేకలీలన్ అని, హరిశ్చంద్ర కథయందు ఏకలీలన్ అనియు భేదము.) హరి. 2, ఆ 24: చూ, నూకరము.

ఏకవచనము. పా. తెనుఁగుబాసకు ప్రతివిభక్తియందును ఏకవచనము, బహువచనము అని రెండు వచనములు గలవు, ఒకవస్తువును చెప్పునది యేకవచనము. ఉదా.— రాముఁడు, సీతను, గిరిచేన్, అలఁతకై, వానివలనన్. మొ. డు-ము-వు-ఓయి-ఓరి-ఓసి-రో-ని-న ఏకవచనంబులు. ఉదా.— అల్లుఁడు, బెల్లము, వస్తువు, ఓయిమామ, ఓరివెంక, ఓసిలచ్చి అమ్మరో, బాలునిన్, పల్కునన్. మొ. (సంస్కృతాంధ్ర విభక్తులకు మూఁడువచనము లుండును.— ఏకవచనము. (ఒకటి), ద్వివచనము (రెండు), బహువచనము (పెక్కులు.)

ఏకవచన బహువచనరూపములు. పా. రాముఁడు-రాములు; గురుఁడు, గురువు-గురులు, గురువులు; మగఁడు-మగలు; తోఁడు-తోఁడులు,

కొండ్లు; త్రాడు-త్రాడులు, త్రాళ్ళు, త్రాళ్లు; హారి-హారులు; పందిరి-పందిరులు, పందిళ్లు; మ్రాను - మ్రాకులు; కొలఁకు, కొలను-కొలఁకులు; కలను-కలఁకులు; రేను, రేఁగు-రేఁగులు; చేను-చేలు; ఆవు-ఆవులు, ఆలు; చుట్టము-చుట్టలు, చుట్టములు, చుట్టాలు; బాలుఁడు-బాలురు; మనువు మనువులు; తరువు-తరువులు, తరులు; విలుకాఁడు-విలుకాండ్రు, విలుకాలు; చీటి-చీటులు, చీట్లు; వజ్రము-వజ్రములు, వజ్రాలు; పేరు-పేరులు, పేళులు, పేళ్లు; కొడవలి-కొడవఁడులు, కొడవండ్లు; మొగిలు - మొగిళులు, మొగిలులు, మొగిళ్లు; ఊరు-ఊరులు, ఊళులు, ఊళ్లు; ఆలు-ఆండ్రు; కూఁతురు-కూఁతులు; మఱఁదలు- మఱఁదండ్రు, దయాళుఁడు - దయాళురు; దయాళువు-దయాళువులు; విధాతృఁడు-విధాతలు; విధాత-విధాతలు. శుంఠుఁడు-శుంఠులు; శుంఠ-శుంఠలు; బిడ్డఁడు, బిడ్డ-బిడ్డలు; మిత్రుఁడు-మిత్రులు; భగవంతుఁడు-భగవంతులు; భగవానుఁడు-భగవానులు; అంగిరుఁడు-అంగిరులు; అంగిరసుఁడు-అంగిరసులు: ఆత్ముఁడు-ఆత్ములు; పల్లకి-పల్లకులు మున్నగునవి. వస్తుస్వభావమునుబట్టి కొన్ని శబ్దముల కేకవచనము లేదు. ఉదా.— ఇరులు, కురులు, వడ్లు, పెసలు మొ; ఈలాగుననే మఱికొన్ని శబ్దములకు బహువచనము లేదు. ఉదా.— పైఁడి, వెండి, కీలు, వెన్న, నిన్న, రేవు, మాపు మొ. (చూ. ఏకవచనము - బహువచనము.)

ఏకవర్ణోత్పన్నఫలము. పా. (ఫంకుస్, లీనియర్.)

ఏకవర్ణసమీకరణము. పా. (ఈక్వేషన్, సింపిల్.)

ఏకవాచకానుప్రవేశసంకరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక అలంకారము: చూ, హేతువు. 2. (చూ, అలంకారము.)

ఏకవార్షికములు. పా. (యాన్యుయల్స్.) (ఏకవార్షికములు, ద్వివార్షికములు, బహువార్షికములు అని చెట్ల జీవితకాలము త్రివిధము.) ఇందు గోధుమలు వరి మొ, ఒక సంవత్సరము జీవించి కాయలుకాచి చచ్చును. వీనికి ఏకవార్షికములని పేరు.

ఏకవాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కటారి, నిమిచా కత్తి, కరవాలిక: చూ, రిష్టి. 2.

ఏకవింశతి మహాదోషములు. అం. పంచాంగశుద్ధిహీనము, సంక్రాంత్యవాస్య, పాపషడ్వర్గము, కుసవాంశము, అష్టమశుక్రుఁడు, భృగుషట్కము, కర్తరి, లగ్నాష్టమదోషము, అష్టమచంద్రుఁడు, షడష్టరిష్ఫచంద్రదోషము, చంద్రపాపదోషము, వారజనితదుర్ముహూర్తము, ఖార్జూరిక్ష నవమాంఘ్రిభము, గ్రహణభము, ఉత్పాతభము, క్రూరయుగ్ధిష్ణ్యము, అశుభవిద్ధము, విషయుతలగ్నము, లగ్నాస్తదోషము, గండాంతము, వ్యతీపాతవైధృతి మహాయోగము. (21)

ఏకవింశతస్థానకములు. అం. సంహతము, సమపాదము, స్వస్తికము, వర్ధమానము, నంద్యావర్తము, చతురశ్రము, పార్ష్ణివిద్ధము, పార్ష్ణిపార్శ్వగతము, ఏకపార్శ్వగతము, ఏకజానుకృతము పరావృత్తము, పృష్ఠోత్థానతలము, ఏకపాదము, బ్రాహ్మము, వైష్ణవము, శైవము, గారుడము, వృషభాసనము, సమసూచికము, విషమసూచికము, చండసూచికము.(21.)

ఏకవింశన్మహామణి. సం. వి. ఇ. పుం. కశేరుక, వెన్నముక: చూ, కల్యము. 1.

ఏకవిదారణపుటకఫలము. పా. ఒక్కగదిని కలిగియుండి యొకవైపున పగులుకాయ. (జిల్లేడుకాయ మొ. లెగుమ్.)

ఏకవిధ. పా. ఏకరూప (యూనిఫారమ్.)

ఏకవీరము. సం. వి. అ. పుం. ఆఖుపాషాణము, ఉల్లిపాషాణము: చూ, సావీరము. 2

ఏకవీరుఁడు. సం.వి. అ. పుం. 1. అంగాధిపుఁడు, కర్ణుఁడు: చూ, రాధేయుఁడు; 2. శ్రీరాముఁడు, కౌశలేయుఁడు: చూ, రాముఁడు; 3. అర్జునుఁడు: చూ, విజయుఁడు. 1; 4. ఒక వీరుఁడు: చూ, భటుఁడు. 1; 5 జింక: చూ, హరిణము. 1.

ఏకవ్యక్తివాచకము. పా. (ఇండివిద్యుయల్ టరమ్సు.)

ఏకశఫము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

ఏకశుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ.అ.) బాఁపనయ్య: చూ, బ్రాహ్మణుఁడు.

ఏకశృంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

ఏకసర. అం. మల్లశాస్త్రమునందలి ఉపవీతములు పదునాలింటిలో నొకటి: చూ, ఉపవీతములు.

ఏకసరము. సం, వి. అ. పుం: చూ, ఏకయష్టిక.

ఏకసర్గుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ఏకతానుఁడు: చూ, ఐకాగ్రుఁడు.

ఏకసూత్రము. సం. వి. అ. పుం. వైడూర్యము, విదూరదేశమునందుఁ బుట్టిన రత్నము, పిల్లికన్రితనము: చూ, రత్నము. 1.

ఏకస్తంభి. పా. (మోనొస్టైలిక్.)

ఏకస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రిపుండరీకము *: చూ, శ్రీపువ్వము.

ఏకస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఏకస్వరయుక్తరాగములు. అం. ఆర్చికములు.

ఏకహాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకవత్సరము ఈడుగల ఆవుదూడ లేక పెయ్య, అఁబడ్డ: చూ, వత్సము. 2. (చూ, ధేనువు.)

ఏకాంగము. సం. వి. అ. పుం, న. మంచిగంధము: చూ, సుగంధము.

ఏకాంగవీరరసము. పా. ఒకానొక రసౌషధము.

ఏకాంగి. సం. వి. న్. పుం. 1. పుత్రమిత్రకళత్రాదులం బరిత్యజించి భగవత్కైంకర్యమే పరమప్రయోజనమని కావివస్త్రములఁ గట్టుకొని భగవత్కైంకర్యార్థము శరీరమును బ్రాణమును అర్థమును తృణముగాఁ జూచు మ విరక్తుఁడైన విష్ణుభక్తుఁడు. "క. లావుగలయట్టి గుజ్జుపుఁ, జావడములమీఁద మాత్రిసంచులు మూలన్, గ్రివలనేకాంగులురా, వేవిధముల సరిసె లవని విభునకుఁగొనుచున్." ఆము 2, అ. 96; (చూ, ఒంటరీఁడు. 2.); 2 బుధుఁడు. చూ, రాహువు. 2; విశ. 3. ఏకాకి, అసహాయుఁడు: చూ, ఒంటరీఁడు 2; పా. 4. ఒకచెట్టుపైన స్త్రీపురుషాంగములలో నేదైన నొకటియుండుట. (డ యి సి ఎ స్.)

ఏకాంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

ఏకాంగులము. సం. వి. అ. న. ఊచ్చి: చూ మాత్రము.

ఏకాండము. వై. విశ= అఖండమ్. అంతయు. "గీ. మలిచియేకాండముగ నొక్కమానికమున, వేడ్కనేర్డాని నిర్మించె విశ్వకర్మ." వై. 6, అ. 98; "ఏకాండపుఁ దెరచీరలు." కవిక.3, అ. 195: చూ, సర్వము.

ఏకాంతము. సం. క్రి. విశ. న. 1. అత్యంతము, కడు: చూ, మటిమటి; 2. అధికము, మిక్కిలి: చూ, హెచ్చు. 2; 3.=ఏకతము. ఇద్దఱకంటె నెక్కువమందిలేనిది, అనురహస్యము: చూ, రహస్యము 1; 4. తెలియఁబడనిది. (చాటు) "క. ఏకాంతమిరవుఁ గర్దొను, శ్రీకాంతుని బ్రహ్మనుయుని జన్మయుఁబుని, స్వాకారరూపుసాక్షిని, జాకారమెపరమ పదవియారయవేమా." వేమన. 728: చూ, రహస్యము. 1. (ప్రైవేట్ = (1) ఏకాంత, రహ

స్య, గుప్త, (2) వ్యక్తిసంబంధము; (3) ఆత్మీయము, స్వాంతము; (4) స్వతంత్రము; (5) లౌకిక.)

ఏకాంతరకోణము. పా. (ఏంగిల్ ఆల్టర్ నేట్.)

ఏకాంతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అతిశయవంతుఁడు: చూ, హెచ్చుగలవాఁడు.

ఏకాకి. సం. విణ. (క. ఈ. క.) 1. ఏకాంగి, ఒంటరి: చూ, అసహాయుఁడు; అం. 2 భూచారులు పదునాలుగురిలో నొకఁడు: చూ, భూచారులు.

ఏకాక్షిక. పా. (కాక్సియల్)

ఏకాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి, వెల్లకంటి: చూ, వాయసము; విణ. 2 ఒక కన్ను గలది: చూ, ఏకదృష్టి. 2.

ఏకాక్షరము. అం. శబ్దాలంకారములలో నొకటి: చూ, శబ్దాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

ఏకాక్షరి. పా. శబ్దాలంకారములలో నొకటి; ఇది అన్నియు నొకేయక్షరముగాఁగలది: చూ, హేతువు. 2.

ఏకాక్షరకందము. పా. "నానానసునిన నూనన, నేను నినుననున్న నెన్న నీనీననిను,న్నా నొన నొన్ని న-నా, నేనేనను నన్నునాన నేననున న్నక." వరహాపురాణము. సం. మ. 10. ఆ. 90 పద్యము; "నానాన నేనని న్నే, నేనన్నిన నెనెన్నమన్న నేనానైనా, నానో నానననే నను, నానననీ నాననినిన నాను న్నేనీ." వాసవదత్తా పరిణయము. 4, ఆ. 78 పద్యము.

ఏకాక్షరనామకందము. పా. "లోలాలీలాలీలీలా, లీలాలీలాలలేల లీలలలలలే, లోలో లైలాలలలా ల్లీలైలల బాలలోల లేలోలేలా." ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము. 228 పద్యము.

ఏకాక్షకవృత్తములు. పా. (కాక్సియల్ సర్కిల్సు.)

ఏకాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒంటికంటి గాము, శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

ఏకాగ్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒక విషయమునందే మనస్సు నిలిపినవాఁడు: చూ, ఐకాగ్రుఁడు; 2. ధైర్యశాలి: చూ, దిట్టఁడు.

ఏకాగ్ర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.): చూ, ఐకాగ్రుఁడు.

ఏకాచక్రము. అం. శబ్దాలంకారములలో నొకటి: చూ, శబ్దాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3; హేతువు. 2.)

ఏకాదశకము. సం. స. క. 1. ఏకాదశము: చూ, పదునొకండు; విణ. 2. పదునొకండవది.

ఏకాదశము. సం స. క. 1. ఏకాదశకము: చూ, పదునొకండు; పా. 2. లగ్నకారకత్వములు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, లగ్నకారకత్వములు; 3 స్థాననిఘంటువుల పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, స్థాననిఘంటువులు; 4. మేషాది పదునొకండవరాశి, కుంభము. (భుజమందు త్తకడవను ధరించిన పురుషుఁడు.)

ఏకాదశవర్గమునకు గణితసిద్ధము. పా. గృహమునకు ఏర్పఱచిన ప్రదేశమునందా ఇంటికి నిడివి కొలవగా ఆపరిమాణము పాతిక అధికముగా సమసంఖ్య గలదైయున్న ధ్వజాయమొయగును. పాతికతక్కువగా సమసంఖ్య గలదైయున్న గజాయమగును. పాతిక తక్కువఁజేసిన సమసంఖ్యగలదైయున్న సింహాయమగును. పాతిక హెచ్చుగాఁజేసి సంఖ్యగలదైయున్న వృషభాయమగును. హెచ్చుతక్కువలేక సమసంఖ్యగలదైయున్న కాకాయమగును. అర్ధమధి: ముగా విషమసంఖ్యగలదైయున్న ఖరాయమగును కేవల విషమసంఖ్యగలదైతే శునకాయము. అర్ధమతిశయముగా సమసంఖ్యలగదైతే ధూమాయమగును. ఈరీతిన క్రిందిపదకపట్టిఁజూచి సులభముగా నూహించవలయును. (చూ, సమవర్గగణితక్రమము. శాలా 268.)

ధ్వజాయము.			వృషభాయము.			గజాయము.		
ఆయా.	విశాల.	పదకం.	ఆయా.	విశాల.	పదకం	ఆ.యా	విశా.	పదకం.
౪	౪ ।	౧౭	౪	౩ ।	౧౩	౪	౩ ఱ	౧౫
౪	౬ ।	౨౫	౪	౫ ।	౨౧	౪	౫ ఱ	౨౩
౪	౮ ।	౩౩	౪	౭ ।	౨౯	౪	౭ ఱ	౩౧
౪	౧౦ ।	౪౧	౪	౯ ।	౩౭	౪	౯ ఱ	౩౯
౪	౧౨ ।	౪౯	౮	౩ ౺ ౽	౨౯	౪	౧౧ ఱ	౪౭
౪	౧౪ ।	౫౭	౮	౫ ౺ ౽	౪౫	౮	౩ ఱ ౽	౩౧
౪	౧౬ ।	౬౫	౮	౭ ౺ ౽	౬౧	౮	౫ ఱ ౽	౪౭
౮	౨ ౽	౧౭	౮	౯ ౺ ౽	౭౭	౮	౭ ఱ ౽	౬౩
౮	౩ ౽	౨౫	౧౬	౩ । –	౫౩	౮	౯ ఱ =	౭౯
౮	౪ ౽	౩౩	౧౬	౫ । –	౮౫	౮	౧౧ ఱ =	౯౫
౮	౫ ౽	౪౧	౧౬	౭ । –	౧౧౭	౧౬	౯ ఱ ౾	౧౫౯
౮	౬ ౽	౪౯	౧౬	౯ । –	౧౪౯	౧౬	౧౧ ఱ ౾	౧౯౧
౮	౭ ౽	౫౭	౧౬	౧౧ । –	౧౮౧	౧౬	౧౩ ఱ ౾	౨౨౩
౮	౮ ౽	౬౫	౧౬	౧౩ । –	౨౧౩	౧౬	౧౫ ఱ ౾	౨౫౫
౧౬	౨ –	౩౩	౧౬	౧౫ । –	౨౪౫	౧౬	౧౭ ఱ ౾	౨౮౭
౧౬	౩ –	౪౯	౧౬	౧౭ । –	౨౭౭	౧౬	౧౯ ఱ ౾	౩౧౯
౧౬	౪ –	౬౫	౧౬	౧౯ । –	౩౦౯	౧౬	౨౧ ఱ ౾	౩౫౧

ధ్వ జా య ము లు.

పాదవిభాగము లేకనె ధ్వజాధ్యాయములకు పదకపట్టి.

ఆయా.	విశాల.	పదకము.
౩	౩	౯
౫	౫	౨౫
౭	౭	౪౯
౯	౯	౮౧
౧౧	౧౧	౧౨౧
౧౩	౧౩	౧౬౯
౧౫	౧౫	౨౨౫
౧౭	౧౭	౨౮౯

వృ షా య ము లు.

౩	౭	౨౧
౫	౯	౪౫
౭	౧౧	౭౭
౯	౧౩	౧౧౭
౧౧	౧౫	౧౬౫
౧౩	౧౭	౨౨౧
౧౫	౧౯	౨౮౫
౧౭	౨౧	౩౫౭

గ జా య ము లు.

౩	౫	౧౫
౭	౯	౬౩
౧౧	౧౩	౧౪౩
౧౫	౧౭	౨౫౫
౧౯	౨౧	౩౯౯
౨౩	౨౫	౫౭౫
౨౭	౨౯	౭౮౩
౩౧	౩౩	౧౦౨౩

☞ ఈతీరున ఎంతకైనను జూడవచ్చును.

ఏకాదశవర్గ గణితము. పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయుష్షు	అంశ	దిక్పతి	యోగము	కరణము
1	8	3	2	6	8	1	9	6	1	4	5
2	4	6	4	12	16	2	18	3	2	8	3
3	12	1	6	18	24	3	27	9	3	12	1
4	8	4	1	24	5	4	36	6	4	16	6
5	4	7	3	30	13	5	45	3	5	20	4
6	12	2	5	6	21	6	54	9	6	24	2
7	8	5	7	12	2	7	63	6	7	1	7
8	4	8	2	18	10	8	72	3	8	5	5
9	12	3	4	24	18	1	81	9	1	9	3
10	8	6	6	30	26	2	90	6	2	13	1
11	4	1	1	6	7	3	99	3	3	17	6
12	12	4	3	12	15	4	108	9	4	21	4
13	8	7	5	18	23	5	117	6	5	25	2
14	4	2	7	24	4	6	6	3	6	2	7
15	12	5	2	30	12	7	15	9	7	6	5
16	8	8	4	6	20	8	24	6	8	10	3
17	4	3	6	12	1	1	33	3	1	14	1
18	12	6	1	18	9	2	42	9	2	18	6
19	8	1	3	24	17	3	51	6	3	22	4
20	4	4	5	30	25	4	60	3	4	26	2
21	12	7	7	6	6	5	69	9	5	3	7
22	8	2	2	12	14	6	78	6	6	7	5
23	4	5	4	18	22	7	87	3	7	11	3
24	12	8	6	24	3	8	96	9	8	15	1
25	8	3	1	30	11	1	105	6	1	19	6
26	4	6	3	6	19	2	114	3	2	23	4
27	12	1	5	12	27	3	3	9	3	27	2
28	8	4	7	18	8	4	12	6	4	4	7
29	4	7	2	24	16	5	21	3	5	8	5
౩౦	12	2	4	30	24	6	30	9	6	12	3

ఏకాదశవర్గ గణితము. పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయుష్షు	అంశ	దిక్కు	యోగము	కరణము
31	8	5	6	6	5	7	39	6	7	16	1
32	4	8	1	12	13	8	48	3	8	20	6
33	12	3	3	18	21	1	57	9	1	24	4
34	8	6	5	24	2	2	66	6	2	1	2
35	4	1	7	30	10	3	75	3	3	5	7
36	12	4	2	6	18	4	84	9	4	9	5
37	8	7	4	12	26	5	93	6	5	13	3
38	4	2	6	18	7	6	102	3	6	17	1
39	12	5	1	24	15	7	111	9	7	21	6
40	8	8	3	30	23	8	120	6	8	25	4
41	4	3	5	6	4	1	9	3	1	2	2
42	12	6	7	12	12	2	18	9	2	6	7
43	8	1	2	18	20	3	27	6	3	10	5
44	4	4	4	24	1	4	36	3	4	14	3
45	12	7	6	30	9	5	45	9	5	18	1
46	8	2	1	6	17	6	54	6	6	22	6
47	4	5	3	12	25	7	63	3	7	26	4
48	12	8	5	18	6	8	72	9	8	3	2
49	8	3	7	24	14	1	81	6	1	7	7
50	4	6	2	30	22	2	90	3	2	11	5
51	12	1	4	6	3	3	99	9	3	15	3
52	8	4	6	12	11	4	108	6	4	19	1
53	4	7	1	18	19	5	117	3	5	23	6
54	12	2	3	24	27	6	6	9	6	27	4
55	8	5	5	30	8	7	15	6	7	4	2
56	4	8	7	6	16	8	24	3	8	8	7
57	12	3	2	12	24	1	33	9	1	12	5
58	8	6	4	18	5	2	42	6	2	16	3
59	4	1	6	24	13	3	51	3	3	20	1
60	12	4	1	30	21	4	60	9	4	24	6

ఏకాదశవర్గ గణితము పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయువు	అంశ	దిక్కు	యోగము	కరణము
61	8	7	3	6	2	5	69	6	5	1	4
62	4	2	5	12	10	6	78	3	6	5	2
63	12	5	7	18	18	7	87	9	7	9	7
64	8	8	2	24	26	8	96	6	8	13	5
65	4	3	4	30	7	1	105	3	1	17	3
66	12	6	6	6	15	2	114	9	2	21	1
67	8	1	1	12	23	3	3	6	3	25	6
68	4	4	3	18	4	4	12	3	4	2	4
69	12	7	5	24	12	5	21	9	5	6	2
70	8	2	7	30	20	6	30	6	6	10	7
71	4	5	2	6	1	7	39	3	7	14	5
72	12	8	4	12	9	8	48	9	8	18	3
73	8	3	6	18	17	1	57	6	1	22	1
74	4	6	1	24	25	2	66	3	2	26	6
75	12	1	3	30	6	3	75	9	3	3	4
76	4	4	5	6	14	4	84	6	4	7	2
77	8	7	7	12	22	5	93	3	5	11	7
78	12	2	2	18	3	6	102	9	6	15	5
79	8	5	4	24	11	7	111	6	7	19	3
80	4	8	6	30	19	8	120	3	8	23	1
81	12	3	1	6	27	1	9	9	1	27	6
82	8	6	3	12	8	2	18	6	2	4	4
83	4	1	5	18	16	3	27	3	3	8	2
84	12	4	7	24	24	4	36	9	4	12	7
85	8	7	2	30	5	5	45	6	5	16	5
86	4	2	4	6	13	6	54	3	6	20	3
87	12	5	6	12	21	7	63	9	7	24	1
88	8	8	1	18	2	8	72	6	8	1	6
89	4	3	3	24	10	1	81	3	1	5	4
90	12	6	5	30	18	2	90	9	2	9	2

ఏకాదశవర్గు గణితము పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయం	ఆయుష్షు	అంశ	దిక్పతి	యోగము	కరణము
91	8	1	7	6	26	3	99	6	3	13	7
92	4	4	2	12	7	4	108	3	4	17	5
93	12	7	4	18	15	5	117	9	5	21	3
94	8	2	6	24	23	6	6	6	6	25	1
95	4	5	1	30	4	7	15	3	7	2	6
96	12	8	3	6	12	8	24	9	8	6	4
97	8	3	5	12	20	1	33	6	1	10	2
98	4	6	7	18	1	2	42	3	2	14	7
99	12	1	2	24	9	3	51	9	3	18	5
100	8	4	4	30	17	4	60	6	4	22	3
101	4	7	6	6	25	5	69	3	5	26	1
102	12	2	1	12	6	6	78	9	6	3	6
103	8	5	3	18	14	7	87	6	7	7	4
104	4	8	5	24	22	8	96	3	8	11	2
105	12	3	7	30	3	1	105	9	1	15	7
106	8	6	2	6	11	2	114	6	2	19	5
107	4	1	4	12	19	3	3	3	3	23	3
108	12	4	6	18	27	4	12	9	4	27	1
109	8	7	1	24	8	5	21	6	5	4	6
110	4	2	3	30	16	6	30	3	6	8	4
111	12	5	5	6	24	7	39	9	7	12	2
112	8	8	7	12	5	8	48	6	8	16	7
113	4	3	2	18	13	1	57	3	1	20	5
114	12	6	4	24	21	2	66	9	2	24	3
115	8	1	6	30	2	3	75	6	3	1	1
116	4	4	1	6	10	4	84	3	4	5	6
117	12	7	3	12	18	5	93	9	5	9	4
118	8	2	5	18	26	6	102	6	6	13	2
119	4	5	7	24	7	7	111	3	7	17	7
120	12	8	2	30	15	8	120	9	8	21	5

ఏకాదశవర్గ గణితము. పా. వాస్తుశాస్త్రము.

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయుష్యు	అంశ	దిక్పతి	యోగము	కరణము
121	8	3	4	6	23	1	9	6	1	25	3
122	4	6	6	12	4	2	18	3	2	2	1
123	12	1	1	18	12	3	27	9	3	6	6
124	8	4	3	24	20	4	36	6	4	10	4
125	4	7	5	30	1	5	45	3	5	14	2
126	12	2	7	6	9	6	54	9	6	18	7
127	8	5	2	12	17	7	63	6	7	22	5
128	4	8	4	18	25	8	72	3	8	26	3
129	12	3	6	24	6	1	81	9	1	3	1
130	8	6	1	30	14	2	90	6	2	7	6
131	4	1	3	6	22	3	99	3	3	11	4
132	12	4	5	12	3	4	108	9	4	15	2
133	8	7	7	18	11	5	117	6	5	19	7
134	4	2	2	24	19	6	6	3	6	23	5
135	12	5	4	30	27	7	15	9	7	27	3
136	8	8	6	6	8	8	24	6	8	4	1
137	4	3	1	12	16	1	33	3	1	8	6
138	12	6	3	18	24	2	42	9	2	12	4
139	8	1	5	24	5	3	51	6	3	16	2
140	4	4	7	30	13	4	60	3	4	20	7
141	12	7	2	6	21	5	69	9	5	24	5
142	8	2	4	12	2	6	78	6	6	1	3
143	4	5	6	18	10	7	87	3	7	5	1
144	12	8	1	24	18	8	96	9	8	9	6
145	8	3	3	30	26	1	105	6	1	13	4
146	4	6	5	6	7	2	114	3	2	17	2
147	12	1	7	12	15	3	3	9	3	21	7
148	8	4	2	18	23	4	12	6	4	25	5
149	4	7	4	24	4	5	21	3	5	2	3
150	12	2	6	30	12	6	30	9	6	6	1

ఏకాదశవర్గు గణితము పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయుష్షు	అంశ	దిక్కు	యోగము	కరణము
151	8	5	1	6	20	7	39	6	7	10	6
152	4	8	3	12	1	8	48	3	8	14	4
153	12	3	5	18	9	1	57	9	1	18	2
154	8	6	7	24	17	2	66	6	2	22	7
155	4	1	2	30	25	3	75	3	3	26	5
156	12	4	4	6	6	4	84	9	4	3	3
157	8	7	6	12	14	5	93	6	5	7	1
158	4	2	1	18	22	6	102	3	6	11	6
159	12	5	3	24	3	7	111	9	7	15	4
160	8	8	5	30	11	8	120	6	8	19	2
161	4	3	7	6	19	1	9	3	1	23	7
162	12	6	2	12	27	2	18	9	2	27	5
163	8	1	4	18	8	3	27	6	3	4	3
164	4	4	6	24	16	4	36	3	4	8	1
165	12	7	1	30	24	5	45	9	5	12	6
166	8	2	3	6	5	6	54	6	6	16	4
167	4	5	5	12	13	7	63	3	7	20	2
168	12	8	7	18	21	8	72	9	8	24	7
169	8	3	2	24	2	1	81	6	1	1	5
170	4	6	4	30	10	2	90	3	2	5	3
171	12	1	6	6	18	3	99	9	3	9	1
172	8	4	1	12	26	4	108	6	4	13	6
173	4	7	3	18	7	5	117	3	5	17	4
174	12	2	5	24	15	6	6	9	6	21	2
175	8	5	7	30	23	7	15	6	7	25	7
176	4	8	2	6	4	8	24	3	8	2	5
177	12	3	4	12	12	1	33	9	1	6	3
178	8	6	6	18	20	2	42	6	2	10	1
179	4	1	1	24	1	3	51	3	3	14	6
180	12	4	3	30	9	4	60	9	4	18	4

ఏకాదశవర్గ గణితము పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయువు	అంశ	దిక్పతి	రోగము	కరణము
181	8	7	5	6	17	5	69	6	5	22	2
182	4	2	7	12	25	6	78	3	6	26	7
183	12	5	2	15	6	7	87	9	7	3	5
184	8	8	4	24	14	8	96	6	8	7	3
185	4	3	6	30	22	1	105	3	1	11	1
186	12	6	1	6	3	2	114	9	2	15	6
187	8	1	3	12	11	3	3	6	3	19	4
188	4	4	5	18	19	4	12	3	4	23	2
189	12	7	7	24	27	5	21	9	5	27	7
190	8	2	2	30	8	6	30	6	6	4	5
191	4	5	4	6	16	7	39	3	7	8	3
192	12	8	6	12	24	8	48	9	8	12	1
193	8	3	1	18	5	1	57	6	1	16	6
194	4	6	3	24	13	2	66	3	2	20	4
195	12	1	5	30	21	3	75	9	3	24	2
196	8	4	7	6	2	4	84	6	4	1	7
197	4	7	2	12	10	5	93	3	5	5	5
198	12	2	4	18	18	6	102	9	6	9	3
199	8	5	6	24	26	7	111	6	7	13	1
200	4	8	1	30	7	8	120	3	8	17	6
201	12	3	3	6	15	1	9	9	1	21	4
202	8	6	5	12	23	2	18	6	2	25	2
203	4	1	7	18	4	3	27	3	3	2	7
204	12	4	2	24	12	4	36	9	4	6	5
205	8	7	4	30	20	5	45	6	5	10	3
206	4	2	6	6	1	6	54	3	6	14	1
207	12	5	1	12	9	7	63	9	7	18	6
208	8	8	3	18	17	8	72	6	8	22	4
209	4	3	5	24	25	1	81	3	1	26	2
210	12	6	7	30	6	2	90	9	2	3	7
211	8	1	2	6	14	3	99	6	3	7	5
212	4	4	4	12	22	4	108	3	4	11	3
213	12	7	6	18	3	5	117	9	5	15	1

ఏకాదశవర్గ గణితము. పా. వాస్తుశాస్త్రము.—

పదము	ధనము	ఋణము	వారము	తిథి	నక్షత్రము	ఆయము	ఆయుష్షు	అంశ	దిక్కు	యోగము	కరణము
214	8	2	1	24	11	6	6	6	6	19	3
215	4	5	3	30	19	7	15	3	7	23	6
216	12	8	5	6	27	8	24	9	8	27	4
217	8	3	7	12	8	1	33	6	1	4	2
218	4	6	2	18	16	2	42	3	2	8	7
219	12	1	4	24	24	3	51	9	3	12	5
220	8	4	6	30	5	4	60	6	4	16	3
221	4	7	1	6	13	5	69	3	5	20	1
222	12	2	3	12	21	6	78	9	6	24	6
223	8	5	5	18	2	7	87	6	7	1	4
224	4	8	7	24	10	8	96	3	8	5	2
225	12	3	2	30	18	1	105	9	1	9	7
226	8	6	4	6	26	2	114	6	2	13	5
227	4	1	6	12	7	3	3	3	3	17	3
228	12	4	1	18	15	4	12	9	4	21	1
229	8	7	3	24	23	5	21	6	5	25	6
230	4	2	5	30	4	6	30	3	6	2	4
231	12	5	7	6	12	7	39	9	7	6	2
232	8	8	2	12	20	8	48	6	8	10	7
233	4	3	4	18	1	1	57	3	1	14	5
234	12	6	6	24	9	2	66	9	2	18	3
235	8	1	1	30	17	3	75	6	3	22	1
236	4	4	3	6	25	4	84	3	4	26	6
237	12	7	5	12	6	5	93	9	5	3	4
238	8	2	7	18	14	6	102	6	6	7	2
239	4	5	2	24	22	7	111	3	7	11	7
240	12	8	5	30	[illegible]	8	120	9	8	15	5
241	8	3	7	6	11	1	9	6	1	19	3
242	4	6	2	12	19	2	18	3	2	23	1
243	12	1	4	18	27	3	27	9	3	27	6
244	8	4	6	24	8	4	36	6	4	4	4

ఏకాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదునొకండవ తిథి, హరిప్రియ: చూ, తిథి. 1; 2 పదునొ కండు తంత్రులుగల పరివాదిని యను వీణె: చూ, వీణె; అం. 3. తిథులు పదునేనింటిలో నొకటి: చూ, తిథులు; 4. తతవాద్యములు ఇరువదింటిలో నొకటి: చూ, తతవాద్యములు.

ఏకాదశీవ్రతము. పా. వర్ణన.—"సీ. పరులనిందింపక పాషండజనగోష్ఠి సలుపక యనృతభాషణములాడక, కోగ్రహింపక కూడుగ్రసంతు కింటనె యుండి లలనతోఁ గలయక నెయ్యలకు నెగ్గు, సేయక దుర్జనశ్రేణి సంగతిఁబోక క్రయవిక్రయాదుల కసనిపడక, కోమ్కలు మదిఁబుట్టకుండ నిద్రింపక యనుచితకర్మము లాచరింప॥ గీ. కమలమానసుఁడై యచ్యుతావతార, కథలు సద్భక్తివినుచు భాగవతజనుల, సంగడంబునఁగాలంబు జరుపవలయు, హరిదినంబున నుపవాసిరైనయతఁడు." శ్రీరంగమహాత్మ్యము. 5, ఆ 180; మత్స్యపురాణము 4, ఆ. 156 పె, 169; 5, ఆ. 28 పె, 26; "సీ. తల్లి వంశను పదితరములఁ దను తండ్రివంకను పదితరములాలి దెసఁబదితరము లర్థిం దనతోడ గానొలి నేకాదశినుపవసించు, పుణ్యశీలుఁడు దేవపూజితుఁడై విష్ణుధామంబునకు నేఁగి తరలకుండు, బాలయౌవనవృద్ధభావంబులను నెప్పుడైన నేకాదశియందు నొక్క॥ గీ పారి యుపవాసమొనరించుజనుఁడు పాప మాచరించియు నిశ్చల హరిపదంబుఁ, జేరు నేకాశేంద్రియార్థిత మహాఘు, తతుబుఁ దొలఁగు నేకాదశీవ్రతము కతన." కాశీఖండమాహాత్మ్యము. 3, ఆ. 94; రుక్మాంగదచరిత్రము. 1, ఆ. 5; "ఆ. ఎనయ నేకైన నేకాదశీతిథి, మిగిలి తల్లిదండ్రిమృతదినంబు,వచ్చెనేనినాఁడువలవదాద్వాదశిఁ, జేయుటగ్రాసుంకుగ్రి శిష్టజనులు." "ఆ. దశమి కలయకుండఁ దనరు నేకాదశి, నుపవసింపవలయు నుదయవేళ, దశమికలిగెనేని ద్వాదశియందైన, నుపవసించుటయును నుత్తమంబు పద్మపురాణము. ఉ. 6, ఆ. 148 పె. 1(ఇత్యాది.

ఏకానంశ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గౌరి: చూ,పార్వతి

ఏకాబ్ద. సం. వి. ఆ స్త్రీ: చూ, ఏకహాయని

ఏకాయనగతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)అన వృత్తి: చూ, ఐకాగ్ర్యుఁడు.

ఏకాయనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) —పై

ఏకారము. పా. ఏకారంబునకు డు క్ పరమై పుడు వకారంబు పూర్వాగమంబువైకల్పికవ ఉదా.— ఏ + డు = వ + ఏఁడు = వేఁ (పూర్వాగమము.) ఎ + డు=ఏఁడు (వ రాగమములేదు.)

ఏకార్థము. అం అర్థదోషములు (అర్థగతముల పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు.

ఏకార్థాభినివేశము. అం. విగ్రహము లిరువదింటిలో నొకటి: చూ, విగ్రహములు.

ఏకావళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము. గృహీతముక్తరీతిని వర్ణించుట ఉదా.—కన్నులు శ్రవణాంతదీర్ఘములు, శ్రీణములు భుజాంతరలంబనములు భుజములు జానుదఘ్నములు: చూ, అలంకారము. 3; 2 ఒం పేఁటహారము: చూ, భూషణము. 2; శా. 3. కావళి గ్రంథకర్త విద్యాధరుఁడు. క్రీశ 617 ప్రాంతం.

ఏకాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుబొద్ది: చూ విద్ధకర్ణి.

ఏకాష్ఠీలము. సం. వి అ. పుం. తెలుపుల్లి, శ్రీవల్లి చూ, బకపుష్పము.

ఏకాహభవము. సం. వి. అ. న, ఒకదినమునఁబుట్టినది: చూ, ఐకాహికము.

ఏకాహము సం. వి. అ పుం. 1: చూ ఒక రోజు, 2 మృతిఁబొందినవారికి పదునొకండవ వాఁడు చేయుశ్రాద్ధము: చూ, కర్మములు; పా 3. ఒకరోజు చేయు శ్రీరామానుజుల వారి ఉత్సవము.

ఏకియేకివదలు వా. కోపము తీరునట్లు సాధించి పాడుముచేసి వదలు. (వాడుక.) "కానీనిన్ను ఏకియేకివదలెద."

ఏకీభవించు సం. అ. క్రి సక్తముగు, ఒక్కటియగు, కదియు: చూ, ప్రాపించు. (కోయిన్సైడ్.)

ఏకీభావము. సం వి. అ. పుం, ఐక్యము, ఒక్కటియగుట: చూ, స్నేహము. 1.

ఏకీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడువచ్చిన వాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

ఏకు. దే. వి. 1. ఏకిన దూదిచుట్ట, తూలవాలిక. "గీ. ఏకువాఁడిచేసి యిప్పుడేల పల్కెదు." చంద్రా. 4. ఆ: చూ, దూదిచుట్ట; స. క్రి. 2. దూదిని చేక్కఁజేయు; 3. దూయు. "కానీ నిన్ను నలుగురిలో ఏకి యొగనతికి కాకులకు వేసెదను": చూ, నిందించు. (వా)

ఏకువు. దే. వి. దూదియేకుట. "సీ. తూలమృదూకృతితోఁచు నేకుడనంగ." ఆం, భా. ద్వి. కూ. 294.

ఏక. ద్వ స. ఏ (ఏ + అక.) ఏవూఖ్యారాలు: ఏవె-రూ-ఏమె, ఏబిడ. (అక ఈక ఏక ఎవతె ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఎకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యెఱుంగునది.); (చూ, అక.)

ఏకైకప్రభుత్వము. పా. ఏకీభూతసత్తాకము.

ఏకైకరాజ్యాంగము. పా. కేంద్రప్రభుత్వమునకే సర్వాధికారములుగల పద్ధతి.

ఏకోద్దిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకఁడు ఉద్దేశింపఁబడినవాఁడుగాఁగలది (శ్రాద్ధము.); గతించిన పదునొకండవనాఁడు చేయునది (శ్రాద్ధము): చూ, కర్మములు.

ఏకోద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరిని గుఱించిన యుద్దేశము (ఒక అపరాధముఁజేసిన నేరగాండ్రిందఱకును గూడ ఒకదురుద్దేశ ముండుట.) (కామన్ ఆబ్జెక్ట్.)

ఏకోనవింశతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, పందొమ్మిది.

ఏకోనవింశతికృత్వము. సం అవ్య. పందొమ్మిది మార్లు.

ఏకోనవింశతిధా సం. అవ్య. పందొమ్మిది విధములుగా.

ఏకోనవింశతిశము. సం. అవ్య. పందొమ్మిదేసి.

ఏకోనవింశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పందొమ్మిదవది.

ఏకోనవింశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పందొమ్మిదవవాఁడు.

ఏకోను. దే వి. సమష్టి, అంతయు. "ఏకోనకు మొత్తమెంత." మొ: చూ. సర్వము.

ఏక్కు. వా వి. మిక్కిలిగోఁత, ఎచ్చెట్టు: చూ, కోఁత. 3.

ఏక్షన్. ఆం. కర్మ, క్రియ, పని.

ఏక్సిలెరేషన్. ఆం. వేగాధిక్యత.

ఏక్సిలెరేటెడ్ మోషన్. ఆం. వర్ధమానగతి.

ఏక్సెలెరేటెడ్ వెలాసిటీ. ఆం. వర్త్తమానవేగము.

ఏక్సెక్టటన్. ఆం. సర్వదోషము

ఏక్సిడెన్సు. ఆం. ఘటనాలక్షణము.

ఏక్సిడెంట్. ఆం. వికారము.

ఏక్యూట్ యాంగిల్. ఆం. లఘుకోణము, క్షిప్తకోణము.

ఏగడము. దే. వి. పయనము: చూ, ప్రయాణము.

ఏగాని. దే. వి: చూ, అరకాని.

ఏగు. దే. అ. క్రి. 1. గమించు, పోవు: చూ, వెళ్లు. 3; 2. చేను. "సీ. చేనెగంతుగాఁ

ఏకాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదునొకండవ తిథి, హరిప్రియ: చూ, తిథి. 1; 2 పదునొకండు తంత్రులుగల పరివాదిని యను వీణె: చూ, వీణె; అం. 3. తిథులు పదునేనింటిలో నొకటి: చూ, తిథులు; 4. తతవాద్యములు ఇరువదింటిలో నొకటి: చూ, తతవాద్యములు.

ఏకాదశీవ్రతము. పా. వర్ణన.—"సీ. పరులనిందింపక పాషండజనగోష్ఠిసలుపక యనృతభాషణములాడక, కోపింపక కూడ్రసంటు కింటనె యుండి లలనతోఁ గలయక స్వ్యలకు సెగ్గు, సేయక మర్దనశ్రీని సంగతిబోక క్రయవిక్రయాదుల కసనిపడక, కొద్కులు మదిఁబుట్టకుండ నిద్రింపక యనుచితకర్మము లాచరింప॥ గీ. కమలమానసుఁడై యచ్యుతావతారకథలు సద్భక్తివినును భాగవతజనుల, సంగడంబునఁ గాలంబు జరుపవలయు, హరిదినంబున నుపవాసియైనయతఁడు." శ్రీరంగమహాత్మ్యము. 5, ఆ. 130; మత్స్యపురాణము. 4, ఆ. 156 పె, 169; 5, ఆ. 28 పె, 26; "సీ. తల్లివంకను పదితరములను దండ్రివంకను పదితరములాలి దెసఁబదితరము లర్థిం దనతోడ రానొలి నేకాదశినుపవసించు, పుణ్యాత్ముఁడు దేవపూజితుఁడై విష్ణుధామంబునకునేఁగి తరలకుండు, బాలవయోవృద్ధభావంబులను సెప్పుడైన నేకాదశియందు నొక్క॥ గీ హరి యుపవాసమొనరించుజనుఁడు పాపమాచరించియు నిశ్చల హరిపదంబుఁ, జేరునేకాకేంద్రియార్జితమహాఘ, తతులుఁ దొలఁగు నేకాదశీవ్రతము కతన." జాహ్నవీమాహాత్మ్యము 3, ఆ. 94; రుక్మాంగదచరిత్రము. 1, ఆ. 5; "ఆ. ఎనయ నెరిసైన నేకాదశితిథి, మిగిలి తల్లిదండ్రి మృతదినంబు,వచ్చెనేనిఁ దానిఁ దుపవదాద్వాదశిఁ, జేయుటుక్తమండ్రు శిష్టజనులు." "ఆ. దశమికలయుకుండఁ దనరునేకాదశి, నుపవసింపవలయు నుదయవేళ, దశమికలిగెనేని ద్వాదశియందైన, నుపవసించుటయును నుత్తమంబు." పద్మపురాణము. ఉ. 6, ఆ. 148 పె. 147, ఇత్యాది.

ఏకానంశ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గౌరి: చూ,పార్వతి.1.

ఏకాబ్ద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఏకహాయని.

ఏకాయనగతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అనన్యవృత్తి: చూ, ఐకాగ్ర్యుఁడు.

ఏకాయనుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) —వై.—

ఏకారము. పా. ఏకారంబునకు డుక్ పరమైనపుడు వకారంబు పూర్వాగమంబు వైకల్పికము. ఉదా.— ఏ + ఁడు = వ + ఏఁడు = వేఁడు. (పూర్వాగమము.). ఎ + ఁడు=ఏఁడు (వకారాగమములేదు.)

ఏకార్థము అం అర్థదోషములు (అర్థగతములు) పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, అర్థదోషములు.

ఏకార్థాభినివేశము. అం. విగ్రహము లిరువదింటిలో నొకటి. చూ, విగ్రహములు.

ఏకావళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము గృహీతముక్తరీతిని వర్ణించుట. ఉదా.—కన్నులు శ్రవణాంతదీర్ఘములు, శ్రవణములు భుజాంతరలంబనములు. భుజములు జానుదఘ్నములు: చూ, అలంకారము. 3; 2 ఒంటిపేఁటహారము: చూ, భూషణము. 2; శా. 3. ఏకావళీ గ్రంథకర్త విద్యాధరుఁడు. 8 లిం. 617 పొరట.

ఏకాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుబొద్ది*: చూ, విద్ధకర్ణి.

ఏకాష్ఠీలము. సం. వి అ. పుం. శివమల్లి, శ్రీవల్లి*: చూ, బకపుష్పము.

ఏకాహభవము. సం. వి. అ. న. ఒకదినమునఁబుట్టినది: చూ, ఐకాహికము.

ఏకాహము సం. వి. అ. పుం. 1: చూ. ఒక రోజు; 2 మృతిఁబొందినవారికి పదునొకండవ నాఁడు చేయుశ్రాద్ధము: చూ, కర్మములు; పా. 3. ఒకరోజుచేయు శ్రీరామానుజులగు వారి ఉత్సవము.

ఏకియేకివదలు వా. కోపము తీరునటుకు సాధించి పాడుముచేసి వదలు. (వాడుక.) "కానీనిన్ను ఏకియేకివదలెద."

ఏకీభవించు సం. అ. క్రి సక్తమగు, ఒక్కటియగు, కదియు: చూ, ప్రాపించు. (కోయిన్‌సైడ్.)

ఏకీభావము. సం వి. అ. పుం. ఐక్యము, ఒక్కటియగుట: చూ, స్నేహము. 1.

ఏకీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడువచ్చినవాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

ఏకు. దే. వి. 1. ఏకిన దూదిచుట్ట, తూలవాలిక. "గీ. ఏకువాఁడిచేసి యిప్పుడేల పల్కెదు." చంద్రా. 4. అ: చూ, దూదిచుట్ట; స. క్రి. 2. దూదిని చిక్కుఁజేయు; 3. దూయు. "కానీ నిన్ను నలుగురిలో ఏకి యొగనటికి కాకులకు వేసెదను": చూ, నిందించు. (వా)

ఏకుడు. దే. వి దూదియేకుట. "సీ. తూలమృదూకృతితోఁచు నేకుడనంగ." ఆం. భా. ద్వి. కూ. 294.

ఏక. ద్వ స. ఏ (ఏ + అక.) ఏవూర్యాలు: ఏపె-రూ-ఏమె, ఏవిడ. (అక ఈక ఏక ఎవతె ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఎకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యెఱుంగునది.); (చూ, అక.)

ఏకైకప్రభుత్వము. పా. ఏకీభూతసత్తాకము.

ఏకైకరాజ్యాంగము. పా. కేంద్రప్రభుత్వమునకే సర్వాధికారములుగల పద్ధతి.

ఏకోద్దిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకఁడు ఉద్దేశింపఁబడినవాఁడుగాఁగలది (శ్రాద్ధము.); గతించిన పదునొకండవనాఁడు చేయునది (శ్రాద్ధము.): చూ, కర్మములు.

ఏకోద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరిని గుఱించిన యుద్దేశము (ఒక అపరాధముఁజేసిన నేరగాండ్రిందఱకును గూడ ఒకదురుద్దేశ ముండుట.) (కామన్ ఆబ్జక్ట్.)

ఏకోనవింశతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, పందొమ్మిది.

ఏకోనవింశతికృత్వము సం అవ్య. పందొమ్మిది మార్లు.

ఏకోనవింశతిధా సం అవ్య. పందొమ్మిది విధములుగా.

ఏకోనవింశతిశము. సం. అవ్య. పందొమ్మిదేసి.

ఏకోనవింశిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, పందొమ్మిదవది.

ఏకోనవింశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పందొమ్మిదవవాఁడు.

ఏకోను. దే వి. సమష్టి, అంతయు. ఏకోనుకు మొత్తమెంత." వా: చూ సర్వము.

ఏక్కు. వా వి: మిక్కిలి గోఁత, ఎచ్చోట్లు: చూ, రోఁత. 2.

ఏక్షన్. ఆం. కర్మ, క్రియ, పని

ఏక్సెలరేషన్. ఆం. వేగాధిక్యత.

ఏక్సెలరేటెడ్ మోషన్. ఆం. వర్ధమానగతి.

ఏక్సెలరేటెడ్ వెలాసిటీ. ఆం. వర్తమానవేగము.

ఏక్సెంటస్. ఆం. సర్వదోషము

ఏక్సిడెన్సు. ఆం. ఘటనాలక్షణము.

ఏక్సిడెంట్. ఆం. వికారము.

ఏక్యూట్ యాంగిల్. ఆం. లఘుకోణము, క్లుప్తకోణము.

ఏగడము. దే. వి. పయనము: చూ, ప్రయాణము.

ఏగాని. దే. వి: చూ, అరకాని.

ఏగు. దే. అ. క్రి. 1. గమించు, పోవు: చూ, వెళ్లు. 3; 2. చేను. "సీ. చేనుగంటుగాఁ

గూలె .....(జెచ్చెసను మాటకాఖ్యలయ్యె." ఆం, భా. తృ, కాం. 87: చూ, మరణించు.

ఏగుడు. దే. వి. పయనము: చూ, ప్రయాణము.

ఏగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఏగు + తెంచు.) 1. రూ-ఏతెంచు, పోవు, మించు. "చ. ఈయ హితుల నెల్లడించిన వనాశ్యముతోఁ బురికేగు దెంచి." కై 2, ఆ. 73: చూ, వెళ్లు. 3, 2. రూ- ఏతెంచు, వచ్చు, ఆగతమగు. "ఉ. పరాశరనందనుఁడేగుదెంచెఁ దత్పుణ్యచయస్వ రూపమును బోలెఁ గరంబు మనోముదంబు గన్." భార. ఆది. 6, ఆ. 228: చూ, వచ్చు. 2.

ఏగుపెండ్లి. దే వి. ఊరేగింపు, పెండ్లియయిన తర్వాత వధూవరులను ఊరేఁగించునట్టి వేడుక. "చ. జలనిధి సార్వభౌమ తనుజాదను జారుల యేగు పెండ్లినాఁడు." వసు. 3, ఆ. 10: చూ, మెఱవణి

ఏగురు. దే. స. (ఏను + గురు.) (ఏనునకు మహన్మహత్త్వార్థకరూపము.): రూ - ఏవురు. అయిదుగురు- రూ- ఐదుగురు. అయిదుమంది- రూ-ఐదుమంది.

ఏగుస ద్వ. వి (ఏను + కుంచేము.)' చూ,రూ_ ఎంగుస. ఆం, భా. ద్వి. పై. 271.

ఏచి. దే. విశే. 1. రూ- ఏస. పామరులమాట. "గీ. ఏచేమాటలు జేడిగొన్న వీఁచుఁగుఱులు" య. 1, ఆ 102; "వ నరకట్టుకిన్నెరల మెఱుపు మెరయించు నేచేపాటలతాన మానంబులును." కాశీ. 3, ఆ. 86: చూ, గ్రామ్యము. 4; 2. రూ-ఏస. వక్రము. "ఏచేకంకటి చుక్క.": చూ, వంకర.

ఏచేకంకటిచుక్క. ద్వ. వి. ఉత్తరాషాఢానక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఏచు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు. "క. అద్రి యేచిన కృపనాకు నావతిమ్ము మహాత్మా." విక్రి. 2 ఆ. 100: చూ, ముమ్మరించు; 2 పెరుఁగు "ఏచితఁర్పి తలిర్చిన క్రొవ్వుల" భార. ఆది. 3, ఆ' చూ, వర్ధిల్లు; 3. ఎసరేఁగు. "మహేంద్రునితో నేచిపోరు బలుండువో లె." భార. స్త్రీ. 2, ఆ: చూ, విజృంభించు.

ఏచోటు. దే. వి. ఎక్కడ చూ, యాత్ర. 1.

ఏచ్చులు. పా. ఏ-ఓ-ఐ-ఔ

ఏఁచ్చంధి పా. అచ్చుపరమైనచో ఏచ్చులకయవాయావులగు. (అయ్ + అవ్ + ఆయ్ + ఆవ్ = అయవాయావులు.) అనఁగా ఏ- ఓ- ఐ- ఔలకు అచ్చు పరమైనయెడల వరుసగ అయ్- అవ్- ఆయ్- ఆవ్ పూర్వపరస్థానంబులనే కాదేశంబగు. నై + అకుఁడు= నాయకుఁడు. న + ఐ + అకుఁడు=న్ + ఆయ్ + అకుఁడు= నాయకుఁడు. పౌ + అకుఁడు= పావకుఁడు. (ఔ + అ=ఆవ్.) యూతిశబ్దము పరమైనపుడు గోశబ్దమునందలి ఓకారమునకు అవ అగు. గో + యూతి=గవ్యూతి. అనఁగా రెండుక్రోసులని యర్థము

ఏజెంటు. ఆం. కార్యసాధని, కర్త, కారకుఁడు, ముక్త్యారు, ప్రతినిధి.

ఏజెన్సీ. పా. కారకత్వము, కర్తృత్వము, హేతువు.

ఏట. దే. వి. రూ- ఏటము పక్షము; చూ, ప్రక్క. 2.

ఏటము. దే. వి —పై.— "క. ధర్మం,బేటము గాఁబాడి నిర్ణయింపఁగవలయున్." విజ్ఞా.వ్య, కాం. 27.

ఏటవాలు. దే. వి. ఒఱగుట, వంపు. "రగడ.ఏటవాలైనయదియూయుఁటిబాలెంత." స్వా. 8, ఆ. 84; "నడికొప్పునుండి నీరు ఏటవాలుగా పడుచున్నది." "ఏటిరొమ్ము ఏటవాలు హెచ్చు." "మేడమెట్లు ఏటవాలు."

(స్లోప్.) (ఏటవాలైనది=ఒఱిగినది.): చూ, వంపు 4. (స్కార్పు.)

ఏటికపాము. దే. వి. గర్భస్థక్రిమి, ఎమిడిక: చూ, సర్పము.

ఏటికోళ్లు. దే. వి 1. గోత్రనామములు (ప్రవర) చెప్పి పాదములు సోఁక మ్రొక్కుట, అభివాదనము చూ, పాదప్రణామము; 2. దండము. "వ కైలాసనిలయా మీకుఁ గోపులు, పళ్యల్లలాటా మీకు నేటికోళ్ళు. గౌరీమనోహరా మీకు నమస్కారము." 212; "గీ నలువ సేవించి యిందిరానాథుఁ గాంచి, యితర పరివార దేవతావితతికెల్ల, నేటికోళ్ళిచ్చి యొక్కరమ్మేటిమునులు, మృడునివాటిక కైలంబు మీఁదినిలువు" భీ. 3, ఆ. 185; భార. ద్రో 2. ఆ. 347: చూ, నమస్కారము

ఏటిబోటిమగలయొకిమీఁదు ద్వ వి. నదీకాంతలకు భర్తలైన సముద్రములకు రాజు, నీటిఱేఁడు: చూ, వరుణుఁడు. 1.

ఏటిరింత. దే. వి రూ- ఏటిర్రింత భరద్వాజము: చూ, వ్యాఘ్రాటము.

ఏటిఱేఁడు. దే వి. (ఏఱు + ఱేఁడు.) సరిత్పతి. "ఉ ఏటిఱేఁడమ్మయి తోరివయీమి మది నల్గుచుఁ దావిలుకేలఁబూనుఁడుత్." య. 3, ఆ. 28: చూ, సముద్రము.

ఏటు. దే. వి. 1. బాణప్రయోగము: 2. బాణహతి.

ఏటులాడు. దే. అ క్రి. (ఏటులు + ఆడు.) ఆయుధపాణులై పోట్లాడు. "వ. అబ్బిన కైదువులచే నేటులాడిరి" శకాం. 5, ఆ. 21; "వ. ఇట్లు దుర్జయుండగు నర్జునుండు సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించుచు నాచార్యునకు ధరంబుగ నేట్లాడుచున్నం జూచి యతండు విస్మితుండై." భార. విరా. 5, ఆ. 138: చూ, పోటులాడు.

ఏటిర్రింత. దే. వి: చూ, రూ- ఏటిరింత.

ఏడ. దే. వి. ఏ. ఎక్కడ. "తయవోజ. ఏకేడ నిందాద్రుకేడ వారలకు, నెప్పుడు మ్రొక్కుదు నేను." భార. అర. 2, ఆ. 47; కాశీ. 4, ఆ. 108: చూ, యత్ర. 1.

ఏడక సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఏడిక. గొఱ్ఱె, మేషి: చూ, మేషము. 1.

ఏడకము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టేలు: చూ, మేషము. 1.

ఏడగజము. సం. వి. అ పుం. తగిరిస *: చూ, ప్రపున్నాటము.

ఏడమూకుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనేడమూకుఁడు: చూ, చెవిటిమూఁగ; 2. మోసగాఁడు: చూ, వంచకుఁడు; 3. కుత్సితుఁడు మొక్కలీఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు 2.

ఏడాకుపొన్న. ద్వ. వి. (ఏడు + ఆకుపొన్న.) అయుగ్మపర్ణము *: చూ, పొన్న.

ఏడాకులనఁటి. దే. వి. (ఏడు + ఆకుల + అనఁటి.) సప్తపర్ణము. * (దీనిడిప్పలో డిటెయిన్ అను పదార్థముకలదు. ఇది జ్వరములమీఁద క్వయినాకంటె మంచిపనిచేయును. గ్రహణి అతిసారాదులలో నిది వాడెదరు.): చూ, రంభ. 2 (రూ- ఏడాకులరఁటి.)

ఏడాకులవారు. పా. ఒకానొక తెగవారు.

ఏడాకోడము. దే. విశ, రూ- ఏడాగోడము: చూ, విరుద్ధము.

ఏడాగోడము. దే. విశ. రూ—పై.—

ఏడాటలాడించు. దే. స.క్రి.(ఏడు + ఆటలు + ఆడించు.) మిక్కిలిశ్రమపఱచు. "వాఁడు నన్ను ఏడాటలాడించినాఁడు." (ఏడాటలాడించు = సప్తవ్యసనములను గలుగఁజేయు. అనఁగా సప్తవ్యసనములుఁ గలిగినప్పుడు ఎంత శ్రమకలుగునో అంతశ్రమను గలిగించు.): చూ, శ్రమపెట్టు.

ఏడాళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెవిటివాండ్రవరుస.

ఏడిక. వై. వి.= ఏడకి. పొట్టేలు : చూ, మేషము. 1.

ఏడికవశిరు. ద్వ. వి. అగ్ని. "తే. గీ. అంటరాని వేలు, పేడికవజీరు... నీటితండ్రనవహ్ని." ఆం, ప. సుర. 80: చూ, నిప్పు.

ఏడిమత్తు. సం. వి. అ న. చెవిటివాండ్రకులము.

ఏడీరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాండ్రగల కులముచేత చెప్పఁబడినది.

ఏడు. దే. స. 1. ఆఱునొకటి. "ఆ. ఏడునైదు నాలు నెనిమిది తొమ్మిది, యేమికట్టునుండి యెట్లుతిరుగు." వేమన. 783; ఆ. ఏడునై దునాలు నెనిమిది నొక్కటి, మొదలనుండి యెరసిల్లు" వేమన 784. చూ, సప్తకము; అ. క్రి. 2. ఏడుచు. "నీవు చదువుకొనక ఏడు." (ఏడ్చుచుండుమని యర్థము. వాడుకయందిట్లున్నది.): చూ, రోదించు

ఏడుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెవిటి చూ, బధిరుఁడు.

ఏడుకము. సం. వి. అ. న. ఎడుమను యెముకలుంచి పెట్టినగోడ, రూ- ఏడూకము: చూ, బొమికలగోడ.

ఏడుగడ. దే. అవ్య. 1. సమస్తపదార్థము. "గీ సర్వపదార్థమై యేడుగడయునాగ." ఆం, భా. తృ. అవ్య. 79: రూ- ఏడ్గడ; విశే. 2. (ఏడు + కడ.) (గురువు తల్లితండ్రి పురుషుఁడు విద్య దైవము దాతఅని సప్తప్రకారములుగల) రక్షకము రూ- ఏడ్గడ. "గురుఁడును దల్లియుఁ దండ్రియుఁ, బురుషుఁడు విద్యయును దైవమును దాతయువాఁ, బొరనేడుగడయఁదానై, హరినను రక్షించుఁగాత ననవరతంబున్." వాసి. 1, ఆ: చూ, రక్షకము.

ఏడిటరీకెనాల్. ఆం. కర్ణనాళము, కర్ణరంధ్రము.

ఏడిటురీనర్వ్. ఆం. కర్ణనాడి

ఏడుఅహోరాత్రములకాలము. పా. వారము (వీక్.) (వారము=ఏడుదినములు)

ఏడుగురు దే. స. ఆఱునొక్కమంది. (ఏడునకు మహన్మహత్యర్థకరూపము): ఏడుమంది.

ఏడుగుఱ్ఱములతేరెక్కుజోదు. ద్వ. వి. సతపాలు మాదణి: చూ, సూర్యుఁడు.

ఏడుచు. దే. అ. క్రి. రూ- ఏడ్చు: చూ, రోదించు.

ఏడుతూములు దే. వి, బ. ఇరువది ఎనిమిది కుంచెములు: ఏడ్దుము.

ఏడుపు. దే వి 1. రూ- ఏడ్పు: చూ, దుఃఖము; 2. రూ- ఏడ్పు, అఱపు: చూ, స్వగము 2

ఏడుమంది దే స: చూ, ఏడుగురు.

ఏడులుఁబూడులు జా ఏండ్లును బూండ్లు. "ఎటు కలుఁ గెట్టుకొన్న మతి యేడులుఁ బూడులుఁ బట్టు." మను చరిత్ర.

ఏడువాడలపాలెపుశాసనము. శా. (బ్రహ్మశ్రీ సెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు.) ఈశాసనము 1914వ సంవత్సరము ప్రాంతమున పాటిదిబ్బలు త్రవ్వుచుండఁగా "ఏడువాడలపాలె"మను (తేచిరాజు) గ్రామమున లభించెనని వైశ్యసత్రములాకరు మ. రా. శ్రీ. మద్దిరాల వేంకట సూర్యప్రకాశరావు పంతులు బి. యె. గారిచ్చిరి ...వారు ఆశాసనమును నాద్వారా బందరు యాంధ్రజాతీయ కళాశాలకిచ్చిరి. అటునుండి గార్నమెంటు శాసనశోధకులు మదరాసు గొంపోయి ప్రతిబింబము తీయించి నాకొరకై నున్నదున్నట్టుల వ్రాయించిపంపిరి. దాని ప్రతి యిందు వ్రాయఁబడియున్నది. 'ఏడువాడలపాలె'మను గ్రామము "ఎర్నగూడెము" తాలూకాలో గోదావరి యొడ్డునఁ గలదట,.. ... ...

ఏడువాడలపాలెపు శాసనము: మూలము.

మొదటిరేకు: రెండవప్రక్క.

౧. స్వస్తిస (శా) ల బుధ (జ) న సంస్తూయమాన సూర్య్య వంశోద్భా. ౨ (వ) రామభట్టా రకా వరప్రసాదలబ్ధరాజా (ధిపే) శాసంపతి (శా) జ ధ్వ. ౩ జ పీతాంబరపతిగరు (డ) దప్యనధ్వజమా (దు) పురపగ వేశ్వ. ౪ (గవే) ంగీపురబ్రహ్మ (ఘూ) వణాక్రయా శ్రీమాత్మా శాయాధిపతి, ౫ యాయ్యవఱా (కా) మా రాజుశ్రీమన్మ తెలుమారాజుశ్రీను, ౬ త్ యిన్మడి బెడంగ్గరాజు శ్రీమన్మత్ (శో) దప రాబుశ్రీ, ౭ మాత్ కొలియుగికిణ్న రా(జా) శ్రీమత్ మావ్వాలగాయుడ, ౮ణ్ణు స్వస్తిసకా బ్దంబు ల్డోంభనూగసల్వాదియగునేణ్తి (జే) వమా

రెండవరేకు: మొదటిప్రక్క.

౯ సమ్మంన కృష్ణపక్షం నవమీ ఆదిత్యవారం స్వస్తిశ్రీమ, ౧౦ తునశాయాధిపతి యయ్న చోడయరాజులుపడవాలు, ౧౧ నడప నేనుకు (నకు) అగ్రహారంబుల (తో) డిపాడియిచ్చి, ౧౨ అగ్రహా (రం) బకానుగవ చెఱువులు దయసేపి యి, ౧౩ చ్చిన పాస (ప) నము పూర్వతఃపోంగాట్ట్సి, ౧౪ మసీమం నైరత్యతః క (వు) ఱు తసీమమసీనుం, ౧౫ దక్షిణతః గతివిడి సీమమసీమం ఆ (జ) యతః, ౧౬ రేంగులచెఱువు సీమను సీమం పశ్చిమత, పాతిపూణ్ణి

రెండవరేకు: రెండవప్రక్క.

౧౭సీమమసీమం యాసాన్యతః వోంకాలపూణ్డి సీమమసీమం, ౧౮ పూర్వతః సిస్తైల మొద త్నని (మ) మసీమం దక్షిణతః పా, ౧౯ దవ సీమమసీమం దీనికెడపక నడపిశేని అఱూదివే ౨౦ వేణ్డపస్గ మ్మన నుణ్డంగాస్తురు దీని సెఱఖిరేని వేయి, ౨౧ సెఱవులు వేయిగా (వి) లల వేయిగుళ్లనుయు, ౨౨ త్తరయా నసు (క్రి న్తి) నఱసినవారు అఱువదివేలేండ్లు, ౨౩ నరకరయాని నుణ్డుసు దీనిగాపెడవారు (తా)ంమ్మి, ౨౪ ణ్ణరు.

మూండవరేకు: మొదటిప్రక్క.

౨౫ దత్తా (ఐ) కేతనపోతన కన్నవయిన్న ల్యాగు గవ, ౨౬ చెఱువులకు అధిపతులు.

ఇందులోని భూభాగములు బెజవాడ తాలూకా కొండపల్లికి సమీపమునందున్న "కాలూరు" నకు సరిహద్దులోనివిగ కాన్పించుచున్నవి. ఈ శాసనకాలము శా॥ శ॥ 940 దవ సంవత్సరము, అనఁగా క్రీ. శ. 1018-వ సంవత్సరమై రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడు రాజ్యముచేయుచుండిన కాలమైయున్నది. దానమునిచ్చినవారు ఆఱుగురు కాన్పించుచున్నారు. ... ఈ శాసనములోని భాష "-కాసటు బీసటు" గానే కలదని తలంచుచున్నాను. రాజ ప సంచిక. 187-188-189. పుటలు.

ఏడూకము. సం వి.అ న: చూ, రూ-ఏడుకము.

ఏడేక్షుము. సం. వి. అ. పుం. తగిరస *: చూ, ప్రపున్నాటము.

ఏడేహితము సం. వి. అ. న. చెవిటివాని కోరిక. (ఇట్లు ఏడైశ్వర్యము, ఏడోద్వాహము, ఏడౌర్ధ్వదైహికము ఇత్యాగలూహ్యంబులు.)

ఏడ్గడ. దే. అవ్య, విశ: చూ, రూ-ఏడుగడ.

ఏడ్చు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-ఏడుచు.

ఏడ్చును. అం. చిహ్నములు యెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, చిహ్నములు.

ఏడ్చు. అం. కూడు, సంకలనముచేయు. (ఏడ్)

ఏడ్పు. దే. వి: చూ, రూ-ఏడుపు.

ఏడ్తెఱ. దే. వి 1. అతిశయము. "దీవియలరయేడ్తెఱ సోయగమందె." భార. విరా. 2. ఆ: చూ, హెచ్చు. 2; 2 ఎసకము. "చ.ఏ.డెఱ

గలయస్త్ర శస్త్రసమధీరతఁ జేయుటయొప్ప" భార. శల్య. 2, ఆ. 387: చూ, విజృంభణ ము; 3. పరాక్రమము, శౌర్యము. "ఏడ్తెఱఁ దనరూపిక్కామై." భార. ఉద్యో. 2, ఆ: "క. అతఁ, డెక్కుడు మదమొలయఁ జేతి యేడ్తెఱనూవెళ్ల." భార. ద్రోణ. 3, ఆ. 41: చూ, శౌర్యము; 4. జగడము. "సీ. పోరు పోట్లాటని యేడ్తెఱ కంగారు కంగిస బద్ద రము చివ్వకలను దురముగోడవాడము పెనఁకువ జగడము...యుద్ధమెనయు." ఆం, ప. నర. 118: చూ, యుద్ధము.

ఏడ్తెఱు. దే. వి. అధికోత్సాహము: చూ, సంతోషము.

ఏడ్దుము. ద్వ. వి. (ఏడు + తూములు.) 1: చూ, ఏడుతూములు; వా. 2. "ఏడ్బదము.ఏదోయి కవిధముగాచూచుకొందుము. నీవు వెళ్ళినపని చెప్పుము.చెప్పిన రొటులనో యేడ్దుము. నష్ట మైన ననుభవింతుము." (ఏడ్దుము=ఏడ్బదము. ప్రయోగానర్హము.) రూ-ఏడుద్దుము)

ఏణతిలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చందమామ చూ, చంద్రుఁడు.

ఏణము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దకన్నులుగలయిఱ్ఱి: చూ, హరిణము. 1.

ఏణాకృతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏణాకారము.

ఏణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పెద్దకన్నులుగల వల్లెలేడి: చూ, హరిణము. 1; వి ఇ. న. 2. ఏణముల కులము.

ఏణేచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇఱ్ఱియందలి యాశ. (ఇట్లు— ఏణైకరత్యము, ఏణోర్ల్పవనము ఏణౌత్సుక్యము ఇత్యాదులు.)

ఏతఁడు. త. స. ఏ. (ఏ + డు.): చూ, రూ- ఎతఁడు.

ఏతటుము. పా. ఏతటుము, ఒతటుముఅని తటుము లు రెండు; తృతీయాది విభక్తులకుఁ బూర్వ రూపము తటుముఁబడును; ఏకవచనమున ఏత టుమును, బహువచనమున ఒతటుమువచ్చును; ఉదా.— ఏత - రామునిి, రాము; ఒత - రాముల.

ఏతము సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 2. చిత్రవర్ణముగలది. చూ, వర్ణము. 6; 3. వచ్చినది: ఆగతము, ఉపాగత ము; వై. వి. (1)=యంత్రమ్. రూ-ఏతాము. (ఇందొకనిలువు గుంజమీఁదనొకపిడి బద్ధయా డుచుండును. దీనికొక చివరనొక పెదుయగట్టి దానిచివరనొక గూన కట్టఁబడును. రెండవచివర త్రాడుగట్టి యొకమనిషి లాగుచుండఁగా నూతిమీఁద నడ్డుగావేసిన కఱ్ఱలపై నిలువఁబడి మఱియొకఁడు పెదురుకఱ్ఱను పైకిలాగుటవలన గూనను పైకివేసి నీటిని వెలుపును. గూనను పైకి లేవనెత్తుటకు సహాయపడుటకుగాను పిడిబద్ద వెనుకవైపున బరువుగనుండు కఱ్ఱముక్కగాని రాయిగాని కట్టుదురు.): చూ, తలము. 2.(ఏఁతము- ఏఁతాము అని పురుషోత్తమకవీయము.) (త్రొక్కుడు ఏఁతమునకుగూన పెద్దదిగానుం డును. ఇంకను నిమ్నోన్నతయంత్రము, ఘ టయంత్రము, జలధారకయంత్రము మున్న గునవికలవు.)

ఏతరి. దే. విణ. కుచ్చితుఁడు, దుర్నయపరుఁడు, తుంటరి. "క. మాతరమువార లేతతి, నేతరి తనముఁదపస్విగృహకన్యకలక్, భీతభయవృ త్తి వేఁడిరో, కోతముఁదర్కింప కారణోద్భవ్యల టంచుక్." స్వా. 6, ఆ 46: చూ, వ్యాధుఁడు 2.

ఏతలము. వై. వి.= ఏకల, వనసూకరము: చూ, సూకరము.

ఏతర్హి. సం. అవ్య. అవ్య, ఇప్పుడు: చూ, సాంప్రతము. 2.

ఏతాదృక్షము. సం. విణ. ఇటువంటిది: చూ, ఏతాదృశము.

ఏతాదృశము. సం. విణ.—పై.— ఈదృక్షము, ఈదృశము.

ఏతావత్. సం. అవ్య. ఇంతమాత్రము.

ఏతాము. వై. వి.= యంత్రమ్: చూ, రూ- ఏతము (ఏఁతము, ఏఁతాము అని పురుషోత్తమ కవీయము)

ఏతు. దే. వి గర్వము. "గీ. తవకనిష్టంబులగు కలిద్వాపరముల, కేతుచూపి." పై. 8, ఆ 87: చూ, పాంకారము.

ఏతులు. దే. వి. చాఁపలల్లెడు యొకానొకజాతి: చూ, మేదరి.

ఏతెంచు. దే అ. క్రి. 1. రూ- ఏగుదెంచు "మ. అరదంబెక్కి పురిమీఁద మేగ్వడఁగనయ్యూ రూరుఁడేతెంచుచున్. (వెనుక మఱియొకచో) అరిగియరిగి." వి పు 7, ఆ 330: చూ, వెళ్లు. 8. 2. రూ-ఏగుదెంచు, వచ్చు: చూ, వచ్చు. 2

ఏత్వములకందము పా కేవదేదేఁదే, నేనేర యొమ్మెహెచ్చె నేదేమేతే, తేవేవేవే నేనే, సవే ససేదేదేసే జేజేజేజే." పట్టుకవిచరిత్ర గరి తము. 8, ఆ. 105-114.

ఏద. దే వి. 1. నిపతము, అవధానము, ఎచ్చరిక: చూ, హెచ్చరిక; 2. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము

ఏదడి. దే. వి. ఒకరకము ఎలుఁగుగొడ్డు: చూ ఎలుఁగుబంటి.

ఏది. దే. స 1: చూ, రూ- ఎది; అవ్య. 2.ప్రశ్నార్థకము. "ఏదిగేదీ యిదిచాలఁ గొత్తబలి." కళా. 1, ఆ. 92: చూ, రూ-ఏదీ; వి. 8 ఎక్కడనున్నది: ఏదీ.

ఏదీ. దే. స. 1: చూ, రూ- ఏది. 1; అవ్య 2. ప్రశ్నార్థకము: రూ-ఏది, ఎటు-రూ-ఎటులు- ఎట్టు- ఎట్టులు- ఎట్లు- ఎటువలె, ఎట్టువోలె; వి. 8. ఎక్కడనున్నది. "నీకుఁబొరుదు మేదీ." భార. ఉద్యో. 4, ఆ: చూ,ఏది. 8.

ఏదు. దే. వి. 1. ముండ్లపంది: చూ, సూకరము; వై. స. క్రి. 2 = ఏధనమ్. పోషించు, పెంచు "రఘుకుమారు నేదిరిదాచుగ్." రామా. 8, ఆ 185: చూ, రక్షించు; 8 త్యజించు. "గీ. ఏదెనుజ్జగించె ననఁగవిడిచె నసెడిమాట కతికయిల్లు." ఆం, భా. త్రి. సకర్మక. 180: చూ, విసర్జించు. అ. క్రి, 4. మచ్చేమాయు, చెడు. "శా. పెం,పేదంగాగ్రిత కోర్వరాదు సిరినాకేలందు నేగాగ్రిసవా, సోదైన్యంబులు వచ్చునాయురమునీ చుట్టాలకుంగావునన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 12 చూ, నశించు.

ఏదుడు దే. వి. విదుర్గు: చూ, విశోచనము.

ఏదుపంది. దే వి. ముండ్లపంది చూ, సూకరము

ఏదువేఁట. దే. వి. ఒకరకమువేఁట. "ఎ, గీ. హెచ్చరిక మించి తెరవేఁట యేదువేఁట, గంటవేఁటయు మొదలుగాఁ గలుగువేఁట, లెన్నిగలవన్నియు ఘటించి యన్నఁ తెంద్రుఁ, దుగ్రిష్వగ భంజన క్రియోద్యుక్తుఁడయ్యె." రామా. 2, ఆ. 29: చూ, వేఁట. 8.

ఏధ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ధనాదిసమృద్ధి, నింద్రు: చూ, సమృద్ధి.

ఏధతుఁడు సం. వి అ పుం. 1. మనుజుఁడు: చూ, మనుష్యుఁడు; 2. వహ్ని, అగ్ని: చూ, నిప్పు. (విశ్వకోశము)

ఏధము. సం. వి. న్. 1. రూ- ఏధస్సు. వంటకట్టియ: చూ, వంటచెఱకు; 2. రూ-ఏధస్సు. చిదుగు: చూ, సమిధ.

ఏధస్సు. సం వి న్. న. —పై.—

ఏధితము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వృద్ధిపొందినది చూ, వృద్ధము. 2.

ఏధితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వృద్ధిచేయఁ బడ్డ వాఁడు.

ఏనము. సం. వి. స్. న. 1. తప్పు: చూ, నేరము: 2. దోషము: చూ, పాపము; 3 దూఱు: చూ, నింద. 1. (రూ-ఏనస్సు)

ఏనస్సు. సం. వి. స్. న —వై.—

ఏనాంసి. సం. వి. ఇ. న. బ. దోషములు: చూ, పాపము.

ఏనాదము. దే. వి. సముద్రతీరము: చూ, తీరము.

ఏనాది. దే. వి. 1.ఒకరకము కిరాతుఁడు,కోయ: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 2. దారిదొంగ: చూ, ముచ్చు. 1.

ఏనాళ్లు. దే. వి. బ. (ఏను + నాళ్లు.) 1. అయిదునాళ్ళు; 2. వివాహానంతరము విద్యుంతు లొకరికొకరు పంపెడుసారె. "ఏనాళ్ళు పంచిపెట్టుచున్నారు."

ఏని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అనేకవర్ణములుఁగల వస్తువు; దే. అవ్య. (1) పక్షాంతరమును దెలిపెడి. "అట్లయేని, ఇట్లయేని" (అపక్షముగా ఈపక్షమునని యర్థము.) "చ. వినవే వలతే వినుమేను నిక్కమ,ల్గిన నవటుంగలండె రణకేళిక మార్గాన కొక్కఁడేనియుఁజ." భార. ఉద్యో 3, ఆ 30 (వినకవలగేక నీవు వినవలచు పక్షమునని యర్థము.) ఒండె,ఒండేని. (2) వికల్పమును దెలిపెడి, మాఱుదల. "హరినేనబ్జజునేని.": చూ, వికల్పము. 2; (3) బొత్తిగా అనర్థమును దెలిపెడి. "ఉ. ఒటుదొకింత యేనియును బోధను చిత్తమునందు లేదునీ, మాటలఁబోవు నే దురభిమానము దొక్కడుభూనుఁగాక" భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 104; (ఏనియు అనినమాత్రమున దుత్రపత్రిక్రతము కాదు ఏనిన్ - ఏన్ అనురూపములు ఉవర్ణమును నివర్ణమును లోపింపఁగావైనవి. "ఎండేని- ఎన్నఁడేని ఇత్యాదులయందలి యేని శబ్దము వాక్యాలంకారనిబద్ధము.ఎండేని=ఎందయినను, ఎన్నఁడేని= ఎన్నఁడయినను; కొన్నిచోట్ల వాక్యాలంకారముగ నుండును): చూ, అ. (3)

ఏనిక. వై. వి.= అనేకపః. ఏనుఁగు. "ఏనికగములొయసంగ." రుక్మి. 3, ఆ. 45; "తే. వినుము......యాభగదత్తుండు సమరభుండు, గజము నెక్కి తానేనిక కయ్యమైన, నేర్పు వైరావణముమీఁది యింద్రుఁబోలి" భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 232: చూ, హస్తి.

ఏనికతిండి. ద్వ.నా. ఏనుఁగుగొంగ."ఎ,గీ.తలలు నేనికతిండి వార్వమును దొలంత,గాఁగఁదానెక్కి." కళా. 3, ఆ. 62: చూ, సింహము. 1.

ఏనికదోమ. ద్వ. వి ఘోణి, తొండపుదోమ: చూ, మశకము 1.

ఏను. దే. స. 1. అరపది. (ఇందలి ఉకారము వికల్పముగ లోపించును. ఉదా.— ఏన్పర్వంబులు.): చూ, పంచకము; 2. నాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము) "క. ఏఁగొరిచెలుఁవుడెనఁదాఁ గావలెనంచువచ్చి" విజ. 3, ఆ' చూ, రూ- నేను.

ఏనుఁగడుగు దే. వి. బ. (ఏనుఁగు + అడుగు.) చిత్రవర్ణ వస్త్రములలోనొకటి: చూ ,వస్త్రము'

ఏనుఁగు. వై వి. 1 = అనేకపః. ఏనిక: చూ, హస్తి; విణ. 2. పెద్దది. "ఏనుఁగుకలబంద, ఏనుఁగుకాలు, ఏనుఁగుతుమ్మ, ఏనుఁగుపల్లేరు, ఏనుఁగు జేలగ, ఏనుఁగు బీఱ, ఏనుఁగుగజ్జి." మొ: చూ, విపులము. పా. 3. (ఏనుఁగును గుఱించిన వర్ణన.) నిర్వ. 1. ఆ. 53; భాస్క. రా. బాల. 23; ఆము 2 ఆ. 24 కాశీ. 1, ఆ. 25. కృష్ణరాయవిజయము. 1, ఆ; వసు. 1, ఆ. 101; షట్చక్రవర్తి చరిత్రము. 1, ఆ 20; విజ. 1, ఆ. 74; చంద్రా. 1, ఆ. 28; కాం. 2, ఆ. 28; అని. 1, ఆ. 69;

శృ. 1, ఆ; ఉ, రా. 1, ఆ. 67; ధర్మాం. 1, ఆ; "గీ. తద్దయును వేలుపుల కేలి దాడి కోడి, గుంపులనుగూడి పఱతెంచి కోర్కులలరఁ, గడలిడాఁగవచ్చిన కొండగమియనంగఁ, గదిసితిరుగు నేనుంగు లగణ్యయంగు." రసి. 1, ఆ 34.

ఏనుఁగుకలబంద. ద్వ. వి. నారకుపయోగించెడి పెద్దకలబంద *: చూ, కలుబంద.

ఏనుఁగుకాలు. ద్వ. వి: చూ, బూరగాలు.

ఏనుఁగుకొమ్ముపొందలు. ద్వ. వి. గజదంతమూలము: చూ, కరీరిక.

ఏనుఁగుకొమ్ములు. ద్వ. వి. బ శాలిధాన్యము. హంస. 4. ఆ, 29: చూ, ధాన్యము.

ఏనుఁగుగొంగ. ద్వ. వి. సింగము: చూ, సింహము. 1.

ఏనుఁగుచెవిచేమ. ద్వ. వి. గజకర్ణి *: చూ, హస్తికర్ణి. (ప్రసవించిన స్త్రీలకు పొత్తికడుపున దీనిఆకులు ఆముదములో వెచ్చచేసికట్టిన మైలరక్తము జారీయగును.)

ఏనుఁగుచెవియూఁపు. ద్వ. వి. ఆస్ఫాలము: చూ, ఝులఝుల.

ఏనుఁగుజీలగ. ద్వ. వి. దీర్ఘకోశిక: చూ, బొడ్డిపిడుఁగు.

ఏనుఁగుతుమ్మి. ద్వ వి. ద్రోణపుష్పి *: చూ, తుమికి

ఏనుఁగునడక. అం. ఉత్తమస్త్రీ సామాన్యలక్షణములలో నొకటి: చూ, ఉత్తమస్త్రీ సామాన్యలక్షణములు.

ఏనుఁగుపల్లు. ద్వ. వి. గజదంతము: చూ, నాగదంతము.

ఏనుఁగుపాడి. జా. సమృద్ధి. ఏనుఁగు పాడి ఎక్కువ "ఇచ్చెనా యేనుఁగుపాడి యీడు గలరే రఘునాథనృపాల మౌళికిక." (విజయవిలాసము,)

ఏనుఁగుపిప్పలి మి. వి. గజపిప్పలి *: చూ, పిప్పలి. 1.

ఏనుఁగుబల్లేరు. ద్వ. వి. పెద్దపల్లేరు *: చూ, పల్లేరు.

ఏనుఁగుబీఱ. ద్వ. వి. మహాకోశాతకి *: చూ, బీఱ. 2.

ఏనుఁగుమోముసామి వై. వి. = అనేకప ముఖస్వామి, గజాననుఁడు: చూ, వినాయకుఁడు 1.

ఏనుఁగురాకాసిగొంగ. ద్వ. వి. గజాసురవైరి: చూ, శివుఁడు.

ఏనుఁగులక్ష్మణకవి పా. 18. శతాబ్ది. జాహ్నవీమహాత్మ్యము, భర్తృహరిసుభాషితము, రామేశ్వరమాహాత్మ్యము, రామవిలాసము మొ. వ్రాసెను.

ఏనుఁగులగొంగనూఁడు ద్వ. వి. సెరబము: చూ, శరభము 1.

ఏనుఁగులతిండి. ద్వ. వి. గండభేరుండము, ఇరుఁదలపులుఁగు, ఇరువాయిపక్కి: చూ, పక్షి.

ఏనుఁగులు. అం. చతురంగములలో నొకటి: చూ, చతురంగములు.

ఏనుఁగులు ఏనుఁగులు పోటఁగలియుచుండఁగా నక్కపాటి రేవుఁడిగినట్లు. లో. గొప్పవారికే దిక్కు లేదు, నీవుఅనఁగా లెక్కయేమి అని భావము.

ఏనుఁగుసొరము. వై. వి.= అనేకపస్వర. నిషాదము. సప్తస్వరములలో నొకటి, అనేకపస్వరము. వీణయందును కంఠమునందును బుట్టుస్వరవిశేషము: చూ, స్వరము. 2.

ఏనుము. దే. వి: చూ, రూ-ఏఁనుము.

ఏనూఱు. దే. స. (ఏను + నూఱు.): (500.) అయిదునూఱులు, అయిదువందలు.

ఏనోనికురుంబము సం. వి. అ. న. పాపసమూహము: ఏనోఘము.

ఏనోఘము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

ఏను. వై. వి.=అనేకపః: చూ, రూ-ఏనుఁగు.

ఏన్సెంటుడాక్యుమెంటు ఆం. ప్రాఁత దస్తావేజు. (30 సం॥ పైఁబడిన దస్తావేజునకు ఋజువు అక్కఱలేదు.)

ఏన్యులయనొక్లిప్సు. ఆం. కంకణగ్రహణము

ఏపరి. దే. వి. బల్లికంటె రూపములయొక్క జంతువు, ఉడుము: చూ, తేలుమేపరి

ఏపరించు. దే. స. క్రి. అడదిడిపెట్టు. "ద్వి ఏపరింపుమునెర సన్నిట్లుమాయయ్య" హరిశ్చ. 2, భా 298. హరట, 1885 పాదము: చూ, మొఖపెట్టు.

ఏపరేటర్సు. ఆం ఉపకరణములు.

ఏపారు దే. అ. క్రి. (ఏపు+ఆరు.) 1. అతిశయించు, అంపిల్లు: చూ, ముమ్మరించు; 2 ఏచు "క.తలవ్రియలైన నిష్ఠుర, కులిశములంబ గిలి కూలుకులపర్వతముం, దలపించుచుఁ గురువృద్ధుం,డిలఁగూలెం బ్రతిబలంబు లేపారం గాన్." భార. ద్రోణ. 5 ఆ. 141: చూ, విజృంభించు.

ఏపి. దే. వి. 1. కుక్క. రూ- వేపి: చూ, శునకము; 2. పాలము *: చూ, పాలసాగము.

ఏపు. దే. వి. 1. అతిశయము. "ఉ. ఎల్లగణంబులుం గొలువనేపునఁ బర్వతరాజపుత్రితో" వీర. 1, ఆ: చూ, హెచ్చు. 2; 2. ఎగసిపాటు: చూ, విజృంభణము; 3. వృద్ధి, కుసువు: చూ, తాకట్టు; 4. గర్వము. "సీ. గరువము...పాతఁగంబేపు నాగర్వమొప్పుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. నాట్య. 158: చూ, హంకారము.

ఏపె. దే. స. ఏ. (ఏ+అప.) 1. రూ- ఏమె: చూ, ఏకె; 2. పాలము, సల్లసుద్ది *: చూ, పాలసారము. (దీనిజిగురును స్వర్ణపమందురు. ఇది వీర్యస్తంభనచేయును.)

ఏప్రొద్దు. ద్వ. క్రి. అనయము: చూ, మతిమతి.

ఏబరాసి. వై. వి.= ఏభ్యరాశి, అంకెవ: చూ, ఎంబన్న.

ఏబిడ. దే. స. ఏ. (ఏ+బిడ్డ.) రూ- ఏమె: చూ, ఏకె.

ఏభ్యరాశి. సం. వి. ఇ. పుం.=:చూ, ఏబరాసి.

ఏమతిక. దే. వి పరాకు: చూ, ప్రమాదము.

ఏమతించు. దే. అ. క్రి. 1. గూఢవర్తనముచేయు చూ, మఱుఁగు; ప్రే. 2. ఏమఱఁజేయు. "వ. లవణాసుర మాతులుఁడేమత్రించి." శై. 6, ఆ. 168: ఏమఱు, ఏమఱుచు.

ఏమతిల్లు. దే. అ. క్రి ఏమఱు. "సీ. పదబంధశిథిలతపాటిల్లఁగానీక యేపదములయందు నేమతిలక." కళా. 1, ఆ. 8: చూ, ప్రమాదించు.

ఏమఱు. దే. అ. క్రి 1. —వై.—; స. క్రి. 2. ప్రమాదపడుచు. "మంత్రగోపనమునేమఱుటయు." కళా. 7, ఆ. 202; భార. శ్రీ. 1, ఆ. 80: చూ ఏమతించు. 2.

ఏమఱుచు. దే ప్రే. ఏమఱఁజేయు: చూ, ఏమతించు. 2.

ఏమఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. ఏమతిక: చూ, ప్రమాదము; 2 అకస్మాత్తుగా. "గీ. అంతలోకనాఁడు ......విష్ణుచిత్తుఁడేమఱుపాటు వెనుకఁగదిసి." పర. 4, ఆ: చూ, దబ్బాటు; 3. వంచనగా. "ఇట్లిగురుఁబోఁడుల నేమఱుపాటు చంపిరం, జేరువ బెంపునుంగలదె." భో. 5. ఆ. 106

ఏమి. దే. స ఏ. 1: చూ, రూ- ఎది."క.ఏమి కులంబున వాఁడోకో,నామం బెద్దియగునోకో...... నేమెఱుఁగుదు." భార. విరా. 1, ఆ. 216; దే. అవ్య. 2:చూ, రూ-ఏమీ. ప్రశ్నమునుదెలిపెడి. (హల్లు పరమగునప్పుడు కడపటను మివర్ణకమునకు వికల్పముగా లోపము) "శా. ఏలాయిందును నందుఁబాతెద

వృనీకేళాంతి యేతెన్నులన్, బాలుఁబా లక." హరి. భూ. 5, అ. 287; "శవము క్రియనుండెడిదే." భాగ. 9, స్కం. 408: చూ, ప్రశ్నము.

ఏమిచేసినసమకాలమువారు మెచ్చేరు. లో. "వ. క్షితిపయివట్టిమాత్రికులు చిగిర్చి వసంతుఁడు దాగసోప గుంభితపవవాస నన్నెరప మెచ్చక చంద్రుఁడు మిన్ననం బ్రిసన్నతయును సౌకుమార్యముగనంబడ రాల్లగఁగంగఁజేసె నేగతి రచియించితేని సమకాలము వారలు మెచ్చేరే గదా." (విజయవిలాసము.)

ఏమీ. దే. అవ్య. రూ- ఏమి: చూ, ప్రశ్నము.

ఏమె ద్వ స. ఏ. (ఏ + అమ.) రూ- ఏవె. ఏభూజ్యాగాలు: చూ, ఏక.

ఏమ్యాదులు. పా. ఏమ్యాదులఇకారమునకు సంధి వైకల్పికము. ఉదా.—ఏమక్కడ - ఏమియక్కడ; ఏమి- మతి కిమష్టి -అది - అవి- ఇది- ఇవి- ఎది- ఎవి- ఏది- ఏమి- ప్రథమోత్తమపురుషలును ఏమ్యాదులు.

ఏయది. దే. స (ఏ + అది.) రూ- ఎయ్యది: చూ, రూ- ఎది.

ఏయు దే. స. క్రి. (బాణము) ప్రయోగించు చేయు. "గీ. వలుదనారసంబు వక్షంబుదూఱఁగ, నేయుటయును." భార. కర్ణ. 2, ఆ. 881: చూ, ప్రయోగించు.

ఏరంగము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఏరండతైలము. సం. వి అ. న.= ఆముదము: చూ, తైలము.

ఏరండపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏరండఫల *: చూ, నాగదంతి.

ఏరండపల్లి. శా. కళింగమునకును. ఆంధ్రదేశమునకును మధ్యనున్న సముద్రప్రాంతము చిట్టడవులపాలనుండి కొత్తూరు, ఏరండపల్లి అను రాష్ట్రములక్రిందమారినవి. కళింగ. 268.పుట; కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునకు చెందిన ఆర్. డి. బండార్కరు పండితుఁడు సముద్రగుప్తుని అలహాబాదు శాసనమున చెప్పఁబడిన కొత్తూరును,ఏరండపల్లెయును దక్షిణగంజాములో సముద్రతీరమున నున్నవని చెప్పుచున్నాఁడు. కళింగ. 265 పుట; ఏరండపల్లి చేరిన వాఁడు దమనుఁడు." కళింగ. 463. పొరట.

ఏరండఫల సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, ఏరండపత్రిక*.

ఏరండబీజములు. సం. వి. అ. న. బ: చూ, ఆముదము. 2.

ఏరండము. సం. వి. అ. పుం. = ఆముదము *: చూ. వ్యాడంబకము.

ఏరక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొజ్జి: చూ, వేపము. 1; 2. గుండ్రిముఱలాతృణము: చూ, తృణము. 1.

ఏరకము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టేలు: చూ, మేషకు. 1

ఏరవకడ. దే వి. డావరడంగి *: చూ, దేవతాళము.

ఏరలు. దే. వి. రూ- ఏరాలు. "ఆ. ఎసఁగుతోడికోడ లేరాలు సవతియే, రలఁగా సపత్ని కలరు." ఆం, ప. నర. 58: చూ, సవతి.

ఏరాది. దే. వి. ఉత్తమాశ్వసంతతియైన గుఱ్ఱము. "ఎ. గీ అచటున్న యుత్తమాశ్వములకు నేరాదిలేఖర్ష భుని తురంగము." చంద్రా. 1, ఆ. 48: చూ, హయము.

ఏరాలు. దే. వి. (ఎరవు + ఆలు.) సపత్ని, రూ- ఏరలు. "సీ. ఏరాలిపట్టి బిట్టెత్తిచెక్కిలినొక్కఁగ ఇచి వాఁడేడ్చినఁగొఁగిలించు." పాండు. 3, ఆ. 63: చూ, సవతి.

ఏరాశము. వై. వి. = హేరాళము. అధికము: చూ, హేరాళము; 2. అసంఖ్యము, బహు

శము, చాల. "క. ఓరాజ వదనయవటున, నీ రాజనమ్మునాథునికి నీనువ్వా, కేరాశము హరివల్లభ, లారామలఁగొల్వవలయు నయకాము లకుఁ." పాండు. 2, ఆ. 125: చూ, విస్తారము. 1.

ఏరి. దే. వి. బ: చూ, ఏఁడి.

ఏరీ దే. వి. బ. రూ —పై.—

ఏరికల్. ఆం. కర్ణిక. అలిందము (ఆరికల్.)

ఏరితకోల. ద్వి. వి. నాఁగటిమేడి కోల: చూ, లాంగలము.

ఏరియల్‌రూట్సు. ఆం. గాలివేళ్లు. ఊడలు (గాలిలోనుండి నీటియావిరిని పీసికొనును.)

ఏరియల్ వార్ ఫేర్. ఆం. మావినయుద్ధము, ఆకాశయుద్ధము.

ఏరియా. ఆం. వైశాల్యము, క్షేత్రఫలము, విస్తీర్ణము.

ఏరియేషన్. ఆం. వాయుపరిచారము.

ఏరు. దే. వి. 1. తలనొప్పి. "వఱోరను గొందఁదలయేరు వొడమ." చంద్రి: చూ, శిరోభారము; 2. గోకిలము, ఎద్దులనుగట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి. "నేడేరుమోపిన నీకుఁ జోళ నమరేంమ్రిన్నాసుమీ." పర. 5, ఆ: చూ, లాంగలము.

ఏరుగడము. దే. వి. విష్ట, ఏరుగు: చూ, మలము. 1.

ఏరుగలప. దే. వి. హలోపకరణము: చూ, ఐరగట్టు.

ఏరుగు. దే. వి. 1: చూ, ఏరుగడము; అ. క్రి. 2: చూ, విసర్జించు

ఏరునేల. దే. వి. భూపరిమాణవిశేషము. "సీ. ఏరునేలకొలఁది నెడనెడవిడియుచు." భార. అశ్వ. 3, ఆ. 158; బస. 2, ఆ. 47 పుట.

ఏరుపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. రూ- ఏర్పడు. తేటపడు: చూ, విశదమగు; 2. రూ- ఏర్పడు, నిర్ణయింపఁబడు: చూ, పొలుపొందు; 3. రూ- ఏర్పడు, బయలుపడు: చూ, వెలువడు; 4. రూ- ఏర్పడు. అదరు: చూ, వర్ధిల్లు; 5. రూ- ఏర్పడు. భేదపడు. "వ, గీ. ఏరుపడి నాల్గుపాయలై యొప్పుదెప్పు, డురుదురంబనుచున్న వానరులఁ జూచి." రామా 3, ఆ. 96: చూ, వేఱుపడు; 6. రూ-ఏర్పడు. ఒనగూడు: చూ, సిద్ధించు.

ఏరుపరుపు. ద్వి. వి. వంటచేయఁబోవు పదార్థములయందలి రాళ్ళు మొ. గనేటిబాగుచేసి బియ్యము మున్నగునవి: చూ, రూ- ఏర్పరుపు.

ఏరుపాటు. ద్వి. వి. 1. రూ- ఏర్పాటు, నిబద్ధి: చూ, సత్యము. 1; 2 రూ-ఏర్పాటు, కట్టడి: చూ, నియమము; 3. రూ- ఏర్పాటు, వయినము: చూ. వివరము.

ఏరుపిడక. దే. వి. రూ- ఏఱుపిడక, కరీషము నేలఁబడి ఎండి యేఱఁబడెడు పేడకడి: చూ, పిడక.

ఏరులమగఁడు. ద్వి. వి. ఏటిఱేఁడు, కడలి: చూ, సముద్రము.

ఏరువాక [illegible] ముక్కియొక్క ప్రారంభము. కృషి భూమిని ప్రవేశించుటకు తిథివారనక్షత్రములు.— అనూ, హ, చి, స్వా, రో, ధ, మ, అశ్వి, ఉఫ, ఉభా, ఉషా, రే, మూ - ఈ 18 నక్షత్రములును భౌమ బుధ గురు శుక్రవారంబులును కృషిప్రారంభమునకు శుభకరములనియు - సోమవారము మధ్యమమనియు - రిక్తతిథులును - దగ్ధతిథులును - ప్రతిపత్తును - అమావాస్యయు - క్రూరోక్తమైన అవమయు వైధృతివ్యాఘాత వ్యతీపాతనామ యోగములును భద్రకరణమును పరిహరించి తక్కినదినములు కృషికియోగ్యములనఁబడును.

ఏరోన్యాటిక్సు. ఆం. వైమానికశాస్త్రము. ఆకాశయానశాస్త్రము.

ఏరోప్లేను. ఆం. (ఆకాశ) విమానము.

ఏరోపాయింటు. ఆం. శాణాగ్రము.

ఏర్చు. దే. అ. క్రి. 1. తలకాచ్చు. "గీ. తపము గావించు వారిఁ, గనినఁదలయేర్చుఁగాదె యాఖండలునకు." పాండు. 5, ఆ: చూ, తల కాచ్చు; స క్రి. 2. ఏర్పఱచు, అచ్చుకట్టు "సీ. అఁకలిగొనునప్పు డబ్జనాళములలోనూటికొక్కఁటియేర్చి నోటికొసఁగు." శుక. 1, ఆ. 307: చూ, సృజించు; 3. చేకూఁ బఱచు "క. కయ్యమున కొయితమై, పొంకేర్చి వేగ నిచటికిఁ, జీవు డెమ్మని భార్గవుండు సంరంభమునన్." భార. ఉద్యో 4, ఆ. 310: చూ, సవరించు; 4. కాల్చు. "గీ. బిలమునొచ్చితిమేని సందెలుక చేంపు, నింద యుండితిమేని దానేర్చునగ్ని, యొలుకచేఁ జిచ్చుకంటె నీజ్వాలశిఖలఁ. గ్రాఁగి పుణ్యలోకంబులఁ గాంతుమ్మేము." భాగ. ఆది. 8, ఆ. 308: చూ, దహించు.

ఏర్పడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ- ఏరుపడు. (విశదమగు — "ఆగా నేర్పడనాకుఁ జెప్ప వలయు." భార ద్రో. 5, ఆ, నిర్ణయింపఁబడు.— "క్షత్రియుఁడు రాజుగా నేర్పడును." ; బయలుపడు.— "వ. ఇల్వలుండును మునివరుశక్తికి భయంపడి...... వంచనయేర్పడకుండఁ గృతప్రణాముండై." భార. అర 2, ఆ 346; వర్తిల్లు.— "దానికి అంగములేర్పడ్డవి." ; భేదపడు.— "గీ. జాలుని మ్మాఁడు నొకచోట మేళవించి, యుండునో! కాక యేర్పడి యుండునొక్కొ." పాండు. 1, ఆ. 193.)

ఏర్పరుపు. ద్వ. వి: చూ, రూ- ఏరుపరుపు.

ఏర్పఱచు. ద్వ. అ. క్రి. అచ్చుకట్టు: చూ, సృజించు.

ఏర్పాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ- ఏరుపాటు. (నియమము.— "సంధిబృందముల కేర్పాటొప్పఁగా." పాంచా. 1, ఆ. 25; వివరము.— "శా. ఎట్టెట్టూ వినమైతిమింకనొక మారేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా." కాశి. 7, ఆ. 107.)

ఏర్పిడ . దే. వి: చూ, రూ- ఏరుపిడక.

ఏర్పు. దే. వి. మంట: చూ, నిప్పు.

ఏర్వారువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఇర్వారువు*: చూ, దోస; 2. ఒకరకము ఎండ్రకాయ: చూ, పీత.

ఏఱు. దే. వి. 1. వాఁక: చూ, నది; స. క్రి. 2. క్రిందనుండు వస్తువుల నొకటొకటిగా నెత్తు. "ఎ, గీ, తృణధాన్యమల్పు, మేటి కొని వత్తురాఁకలి తీఱకుండు." భార. అశ్వ. 4, ఆ. 220: చూ, ఎత్తు.

ఏఱుజాజి. ద్వ. వి. ఆరె*: చూ, ధాత.

ఏఱునగ్గులు. ద్వ. వి. ఏఱుపిడక: చూ, పిడక.

ఏఱుపిడక. ద్వ. వి: చూ, రూ- ఏరుపిడక.

ఏఱుపుచ్చ. దే. వి. అమృతపత్రము, నెమిలడుగు *: చూ, పూతికరజము.

ఏఱుమద్ది. దే. వి. నదీసర్జము *: చూ, మద్ది.

ఏఱుమల్లియ. ద్వ. వి. వాసంతి: చూ, యూథిక. 1. (రూ-ఏఱుమల్లె.)

ఏఱువ. దే. వి. విలాతి: చూ, దేశము.

ఏఱువంగ. ద్వ. వి. గండీరము, అమ్లగంధకృత్తు: చూ, వంగ.

ఏఱువావిలి. ద్వ. వి: చూ, సప్తల *.

ఏఱ్పిడక. దే. వి: చూ, రూ- ఏఱుపిడక.

ఏల. 1. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=ఏలకి. పేరేలకి *: చూ, పత్రిల; దే. అవ్య. (1) రూ- ఏలా, ఎందులకు: చూ, యత్రి. 1; వై. వి. (2)= హేలా. ఒకానొక రాగము. దీనినే ఏలేఱుం

దురు. (కోలంక, వీరవరము, పీఠికాపురప్రాంతముల కిది ప్రాణాధారము. (ఏలామహాముని తపస్సుచేసిన స్థానమున పుట్టినదియగుటచేత దీనికి ఏలేఱు అనియు, అచ్చటి గ్రామము నకు ఏలేశ్వరమనియు పేళ్లు కలిగెనని చెప్పుదురు.): చూ, నది.

ఏలకి. వై. వి =ఏలా. పేరేలకి *: (దీనిభేదము:- చిట్టేలకి.)

ఏలకికాయ. ద్వ. వి. 1. ఒకరకము భక్ష్యము. "వ. ఇడ్డెనలు తేనెతొలలు బుడుకులు నేలకికాయలు." హంస. 1, ఆ. 105: చూ, భక్ష్యము; 2. ఏలకిపండు (అర-ఏలక్కాయ్, అం- కార్డమమ్స్.): ఏలకిపండు; (సం. ప.):-ఏలాఫలము.

ఏలకిపండు. ద్వ. వి: చూ, ఏలకికాయ. 2.

ఏలపాట. ద్వ. వి. 1. శృంగారపుఁబాట, బ- ఏలలు: చూ, స్వరము. 2; 2. ఒకరకము బాలక్రీడ. "ఎ, గీ. ఏలపాటలు సరిబేసు లీల కూఁతలు." వి, పు. 7, ఆ. 202: చూ, బాల క్రీడ.

ఏలబిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు; చూ, శ్రీదుఁడు.

ఏలము. వై. వి. 1. కల్లుగీచువాఁడు ఆతోఁపునందు వేసికొనెడు గుడిసె, రూ-ఏలాము చూ, గృహము. 1; హిం. వి 2. సర్కారువారుగాని, వర్తకులుగాని చరస్థిరాస్తులను పాటఁబెట్టి పాటపైపాటరాఁబట్టి అమ్మట లోనగు యొకవిధము, రూ-ఏలాము: చూ, వేలము. (సేల్.) (మఱియు సేల్ ప్రాక్తమే వశా= ఏలపుయిస్తిహారు-ఏలపు ప్రచురణము మొన్నగునవి కలవు.)

ఏలముపట్టు. ద్వ. వి. ఊరట. "చ. చిలుకలు కమ్మఁదెమ్మెరలు సీతమయూఖుఁడు దేఁటు బాధిగా, గలనవిల్తు సాధనవికాయము వేలముపట్టు." పాండు. 5, ఆ. 179: చూ, ప్రాపు. 2.

ఏలలు. దే. వి. బః చూ, ఏలపాట. 1. "ఏలలు పాడుచు" అచ్చ. యు, కాం. 90.

ఏలవాలుకము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోస, రూ-ఏలావాలుకము *: చూ, దోస.

ఏలా. దే అవ్య: చూ, రూ-ఏల (1)

ఏలాటి. దే విశ: ఎటువంటి, ఎట్టి, ఎట్టు.

ఏలాది. అం చూర్ణములు పదుమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, చూర్ణములు.

ఏలాపత్రము. సం. వి. అ. న. అగ్నిమంథని *: చూ, వైజయంతి. 4.

ఏలాపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొరేలకి *: చూ, సన్నరాష్ట్రము; 2. కాగ్రస్సిర్య: చూ, పిరంగిచెక్క.

ఏలాపుత్రము. సం. వి. అ. పుం ఏలాపుత్రుఁడను నాగము: చూ, సర్పము

ఏలాఫలము. సం. వి అ. న: చూ? ఏలకికాయ.

ఏలాము. వై. వి. 1: చూ, రూ-ఏలము. 1; హిం. వి.2. చూ, రూ-ఏలము 2.

ఏలావాలుకము. సం. వి. అ. న. ఐలేయము *: చూ, రూ-ఏలవాలుకము

ఏలి. సం వి ఈ. స్త్రీ 1. చీలమండ బుడి పెలక్రింద మడిమలమీఁదు; దే విశ. (1) మనుష్యకృతము "సీ. నీకువారి చిత్తము భంగి వాఁడెయుంగుఁ, బాలుపంపని యొక యేలిమాటలన మమ్మలుక దీర్చెదరు" భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 9; "ఏలిసింగము." చంద్రాం 2, ఆ: చూ, కృత్రిమము.

ఏలిక. దే. వి. 1. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1; 2. అధిపతి: చూ, ప్రభువు. 2; 3. గొల్లు: చూ, మేషము. 1.

ఏలికసాని. ద్వ. వి. పట్టపుదేవి: చూ, రాజ్ఞి.

ఏలికిరాజనములు. ద్వ. వి. బ. ఒకరకముబడ్లు; చూ, ధాన్యము.

ఏలిదము. వై వి. 1.=హేళిత. రూ-ఎల్లిదము, తిరస్కారము: "క. కాలుఁడని తలఁచిరిపు నో, నేలిదమునఁగలసి యునికియెంతయు వలదు, త్రిలోకులకు నమింగా క, చాలదె కాల్పంగ నుగ్రశైలాటువులకో" భార. ఆది 6, ఆ.117: చూ, పహేలనము; విశ. 2=హేళిత, రూ-ఎల్లిదము, చులుకనిది: చూ, పహేలనము.

ఏలినవాఁడు దే.వి. ఒడయఁడు: చూ. ప్రభువు.2.

ఏలిక. సం, వి. ఆ. స్త్రీ చిన్నఏలకులు, సూక్ష్మైల: చూ, పత్రిల.

ఏలు. దే.స క్రి. 1. పాలించు: చూ, రక్షించు; 2 పరిగ్రహించు, ప్రియముతో పుచ్చుకొను, పొందు. "క. అనిమేషరాజ్య రాజ్యగర్వంబున, నున మలరఁగఁబల్కి మత్స్యసుజాక్షీశుం, డనిల సుతునేలెవాతఁడుఁ దనమానమున నాఱడిల్లెఁ దదవసరమునన్." భార విరా 1, ఆ 226: చూ, ప్రాపించు.

ఏలుకొను. దే స. క్రి. —వై.—.

ఏలుకోటి వి. వి. ఏలుఁ ఒడికిలోఁబడు జనుల సంఖ్య

ఏలుపు. దే. వి: చూ, రూ-ఏడుపు

ఏలుబడి. దే. వి రూ-ఎల్బడి: చూ, శాసనము. (రూ-ఏల్బడి)

ఏలూరు. పొ. వర్ణ."సీ. బహురత్నవిరచిత ప్రాసాదములచేత రమణీయమగు గోపురములచేత, యిందిరాకర దివ్యమందిరంబులచేత సుకరకృపోత్పాలికలచేత, తపనీయమయ దేవతాధామములచేత పటువప్రసోపానపటలిచేత, భర్మశైలోన్నతప్రాకారములచేత దివిజేంద్ర నీలవేదికలచేత. గీ. విమలపద్మాకరోద్యాన సమితిచేత, గంధగజవాజిధేను సంఘములచేత, ధాణి సురముఖ్య సజ్జనోత్తములచేత, ధన్యకతఁబొల్పు నేలూరిపట్టణంబు." శివలీలావిలా సము. 1, ఆ 68. ప.

ఏల్బడి దే వి: చూ, రూ-ఏలుబడి.

ఏవ. దే. అవ్య. 1. ఇదేనను, చూపుటను తెలిపెడి: చూ, ఏ. 12; 2. అవమానము; 3. చెంపుట, 4. పాటి: వై. వి. (1)=హేయ, ఏవగింపు: చూ, నిందు. 1; (2) అవధానము: చూ, హెచ్చరిక; (3)=హేయ, అసహ్యము. "ఉ. మున్నుగొంటినే, పన్నదండయొక్క మగవాఁడిడ నేను దెలుంగురాయఁడన్." ఆము. పీఠిక. 1, ఆ. 14: చూ, రోఁత. 2; విశ. (4)=హేయ, రోఁతయైనది, రూ-ఏవము: చూ, రోఁత. 2.

ఏవమ్. దే.అవ్య. 1. పోలిక; చూ, సమానము. 2; 2. ఈప్రకారమనుట, ఏవకారార్థకము: చూ, అపి. 8; 3. అంగీకారార్థకము చూ, సమ్మతిము. 1; 4. తెఱఁగు: చూ, విధము. 1; 5. నిబద్ధి; చూ, సత్యము. 1; 6. పరికృతమును పరామర్శించుట; 7. ఉపదేశము; చూ, హితవచనము.

ఏవకాఁడు. దే. విశ. 1. అసహ్యుఁడు: చూ, రోఁతకాఁడు; 2. ఓర్వలేనితనముకలవాఁడు, ఈర్ష్యాళువు: చూ, సూడుకాఁడు.

ఏవగించు. దే. అ క్రి. 1. అసహ్యించు. "గీ. మది నేవగించి." భార. అను. 1, ఆ. 55: చూ, రోఁతపడు; స. క్రి. 2. దూఱు. "గీ. ఔర మెచ్చితినో బాఁపనయ్య నిన్నుఁ, ... హీనకులుఁడని యితఁడు నన్నేవగించి, పలికె." హరిశ్చ. 4, ఆ. 229: చూ, నిందించు: 3. త్యజించు. "మ. అరిగాఁబంచకు మేవగించినవలాలవ్యాళి హిందోళవై, ఖరినూపుర్." వసు. 1, ఆ. 130: చూ, విసర్జించు.

ఏవగింపు దే. వి. దూఱు: చూ, నింద. 1.

ఏవపడు. ద్వి. అ. క్రి. అసహ్యించు. "గీ. కల్పి ఱంబు గోశకృన్మూత్రములు కేవపడుదు." భార. అను. 3, ఆ. 32: చూ, రోఁతపడు.

ఏవము. దే. వి. 1. రూ-ఏవ. అసహ్యము: చూ, రోఁత. 2; 2. దూ-ఋ. అం, భా. ప్రి. వాక్యా 115: చూ, నింద. 1.

ఏవరేజి. ఆం. సరాసరి; అనువు రాసులకు సమ ప్రతినిధి; ఔసత; సగటు; దామాషా.

ఏవరేజి వెలాసిటీ. ఆం. సగటు వేగము; దామాషా వడి.

ఏవల. దే. వి. (ఏ + వలను.), చూ, రూ-ఎవ్వల.

ఏవాఁడు. దే. స. చూ, రూ-ఎవ్వఁడు.

ఏవార్థకములు. పా. ఎ, ఏ, అ, పో, ఏవే, అయ్యోవే.

ఏవురు. దే. స. రూ-ఏగురు. (ఏనుగకు మహాన్మ హాత్వార్థకరూపము) చూ, రూ-ఐదుగురు.

ఏషణము. సం. వి. అ. పుం. 1. (లోహమయమైన) బాణము: చూ, బాణము. 1; 2. కోరిక: చూ, వాంఛ.

ఏషణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నారాచాకృతి రైన యగసాలెవాని త్రాసు: చూ, ఆరాచి; 2. పుటికంటఁ జొప్పించెడుశలాక (లేక) బంగారుపనివాని చీరణము: చూ, శలాక.

ఏష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాఁగలది; 2. (పంచాంగములో) మఱునాఁడు మిగిలిన తిథి లోనగునవి.

ఏస. దే. వి. 1. ఏపు: చూ, విజృంభణము; విణ. 2. రూ-ఏచే. పామరులమాట. "ఏస మాట": చూ, గ్రామ్యము. 4: 3. రూ-ఏచే. వక్రము. "వ. ఈసిరోయేనగాఁదీని తడ బిండ్లనేసి కొప్పుసంగూసిడాసి." వసు. 2, ఆ. 11; చూ, వంకర.

ఏసరు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "అలపోతే సరేఁగ." రుక్మాం. 4 ఆ. 39: చూ, ముమ్మరించు.

ఏసరేఁగు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-ఎసరేఁగు. "గీ. ఇవ్విధమితాగ్రహంబున నేసరేఁగి." పర. 2, ఆ.

ఏసి. దే. అవ్య. 1. పరిమాణార్థకము, కొలఁదిని దెలిపెడి. "ఇంతలేసివారలు." అంత, ఎకు; 2 చొప్పున. "రెండేసి-మూఁడేసి.": చూ, చంతున

ఏసుక్రీస్తుస్తుతి. పా. వర్ణన. "సీ. వందారు బృందజీవన రాశిపూర్ణాబ్జ శంకాకళంక భుజంగనకుల, భూరిసంసార కాంతారశాతకుఠార కామ మోహావికార ఘనసమీర, దారిద్ర్యదుఃఖాంధకార బాలపతంగ నరపాపతూల గణస్ఫులింగ, సురుచిరకళ్యాణ సుగుణరత్నకదంబ మరియాజఠర శుక్తిమౌక్తికంబ. తే. యగణిత జ్ఞాన కరుణానయప్రభావ, భవ్యసువమాల తావాల పరమపురుష, (యనుచు నిష్ఠాగరిష్ఠత నభినుతించి, తల్లిమరియాంబ నీక్షించి యుల్లసిలుము.), ఉ. ఈతఁడు దివ్యగాత్రుఁడు సమిద్ధబలుండు సులక్షణాఢ్యుఁడు, నీతికళాదయాన్వయుఁడ నింద్యచరిత్రుఁడు భక్తపూజ్యుఁడు, ర్వీ తలమస్త్యపాపముభరింపఁ ద్వదీయ పిచండము క్తి ము, త్రాతిలకంబు నాఁబొడమెఁగా సుతుఁడై జగదేకమాతృకా.

ఏసె. దే. వి. 1. నార, పొత్తి; చూ, వల్కలము; 2. గడ్డి లోనగువాని పరక, పొరక: చూ, పోఁచే.

ఏహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అసహ్యము: చూ, రోఁత. 2. (వాడుక.)

ఐ.

ఐ. ఒక యక్షరము. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులు లేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది పదునాఁడవ యక్షరము; తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదిఏడు. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆ అచ్చులలోనిది తొమ్మిదవ యక్షరము; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆ అచ్చులలోనిది పండ్రెండవ యక్షరము; సం. అవ్య. 1. స్మృత్యర్థకము, ఆకళింపును దెలుపును: చూ, ఆకళింపు; 2. పిలుచుటను దెలుపును: చూ, సంబోధనము; 3. ఐ పుం. (ఐకారాంతః పుంసి:- ఐః- ఆయౌ- ఆయః.) 3. దిక్కు: చూ, పాంత్థు; 4. హస్తము: చూ, హస్తము; 5 ముక్కంటి; చూ, శివుఁడు; 6. కొండకోన: చూ, శిఖరము. 1, 7. వర్త్మము: చూ, త్రోవ 1; పా 9. "ఐ ఔ" లకు వక్రితముల పేరు, 10. వృద్ధులు:- ఐ-ఔ-ఆర్; 11. ఏచ్చులు:- ఏ-ఓ-ఐ-ఔ; 12. అచ్చులు - అ-ఇ-ఉ-ఋ-ఌ-ఏ-ఓ-ఐ-ఔ; 13 కంఠతాలువుల బుట్టినవి:—ఏ- ఐ.

ఐంగుదము. సం వి. అ న. రూ-ఇంగుదము: చూ, గారపండు.

ఐందవము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ఇందు సంబంధమైనది (ఇందుఁడు=చంద్రుఁడు)

ఐందవి. సం వి. ఈ. స్త్రీ పలుకుఁజెలి: చూ, సరస్వతి 1

ఐంద్రజాలికము. పా. (లేనిది ఉన్నట్టును, ఉన్నదిలేనట్టును, చూచువారికన్నులకు భ్రమ కల్పించునది.) అవాంతరములు మహేంద్రజాలము, గజకర్ణము, గోకర్ణము, గారడి, కనుకట్టు, హస్తలాఘవాదులు: చూ, ఉపవిద్యలు.

ఐంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇంద్రజాలికుఁడు.

ఐంద్రము. సం. వి అ. పుం. 1. ఒకానొక పంచాంగయోగము, విష్కంభాదియోగములిరువదేడింటిలో నొకటి: చూ, యోగములు. 3; 2. ద్రోణకాకము, మాలకాకి చూ, వాయసము. 1; విశే. 3 ఇంద్రునిసంబంధమైనది; 4. ఇంద్రదేవతాకమైన మంత్రము: చూ, మంత్రము 1.

ఐంద్రలుప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఇంద్రలుప్తకుఁడు.

ఐంద్రాగ్నేయి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విశాఖ: చూ, నక్షత్రము. 1; 2 ఇంద్రాగ్ని సంబంధమైన పురోడాశము: చూ, పురోడాశము.

ఐంద్రాణికము. సం. వి. అ న. ఒకానొక రతిబంధము చూ, రతిబంధము

ఐంద్రాస్త్రము అం. అస్త్రములు రేఁబదియాఁడింటిలో నొకటి: చూ, అస్త్రములు (ఐంద్రాస్త్రము=వజ్రాస్త్రము.)

ఐంద్రి సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. ఇంద్రాణి: చూ, శచి; 2 జ్యేష్ఠానక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము 1; 3. మలయమ్మ గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 4: చూ, అదృష్టము. 1; 5. ఇంద్రవారుణి*: చూ, పెద్దపాపర; 6. ఏలకి *: చూ, ఏలకుల; 7. తూరుపు చూ, ప్రాచి. 1, విశే. 8. ఇంద్రుఁడు దేవతగాఁగలది.

ఐంద్రియకము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది చూ, వెల్లడి.

ఐంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రపుత్రుఁడు: చూ, జయంతుఁడు; 2. కిరీటి, పాండురాజుకొడుకు: చూ, విజయుఁడు. 1; 3. కాకాసురుఁడను రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

ఐకకంఠ్యము సం. వి. అ. న: చూ, ఏకకంఠత్వము.

ఐకకంఠ్యముగా. పా. (యూనానిమస్) సర్వసమ్మతముగా, ఏకకంఠత్వముగా.

ఐకద్యము. సం అవ్య ఒకప్పుడు: చూ, కదాచిత్.

ఐకధ్యము సం. అవ్య. ఒకవిధముగాను.

ఐకమత్యము సం. వి. అ. న చూ, ఐకకంఠ్యము.

ఐకాగారికుఁడు. సం వి. అ. పుం తస్కరుఁడు, దొంగ: చూ. ముచ్చు. 1.

ఐకాగ్ర్యుఁడు సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఒకవిషయమునందే మనస్సునిలిపినవాఁడు: చూ, స్థిరచిత్తుఁడు

ఐకాహికము. సం. వి. అ. న. ఒకదినమునఁ బుట్టినది: చూ, ఏకాహభవము.

ఐక్యము. సం వి. అ. న. 1. మైత్రి, ఒరిమ భీ. 5. ఆ. 48: చూ; స్నేహము 1; 2. లెక్క కలియఁగూడడము.(టోటల్): చూ, పెరసి.1; 3. కొండకొన: చూ, శిఖరము. 1. 4. చర్మము: చూ, తోలు. 1; 5. హస్తము: చూ, హస్తము.

ఐక్షవధనువు. పా. చెఱకుపిల్లు, మన్మథధనస్సులో మొదటివిల్లు: చూ, మన్మథబాణములు.

ఐక్షవము సం, వి. అ. న ఇక్షుసంబంధము.

ఐక్షురము. సం. వి. అ న. చెఱకురసమువలనఁ జేసిన తేనె: చూ, మధువు 5

ఐక్ష్వాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇక్ష్వాకుకులమునఁ బుట్టినవాఁడు, శ్రీరాముఁడు: చూ, రాముఁడు.

ఐటము. ఆం. పద్దు, అంశము.

ఐడెంటిఫికేషన్ సర్టిఫికెట్టు. ఆం. నిరూపణపత్రము, ఆనవాలుచీటి.

ఐడెంటిఫికేషన్ పెరేడ్. ఆం నిరూపణార్థప్రదర్శనము.

ఐడెంటిఫై సర్టిఫికెట్టు. ఆం. గుఱుతుపత్రము.

ఐడెంటిటి. ఆం. అభిన్నత, ఐక్యత, తాదాత్మ్యము, సరూపత.

ఐణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) 1. ఏణము (ఇఱ్ఱి)యొక్క తోలు మాంసము మొదలైనది; ఆం. 2 వ్యాకరణబంధములు 21:—అదూషితములు 10, భావదూషితములు 11. (ఐణము భావదూషితములు పదునొకటింటిలో నొకటి.): చూ, వ్యాకరణబంధములు.

ఐణాసనము ఆం. ఆసనములు ముప్పదింటిలో నొకటి: చూ, ఆసనములు.

ఐణేయము. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ఏణి యొక్క తోలు మాంసము మొదలైనది (ఏణి=లేడి); 2. ఒకానొక రతిబంధము: చూ, రతిబంధము.

ఐతరేయబ్రాహ్మణము. శా. (మ. రా. శ్రీ. గిడుగు వేంకటసీతాపతి పంతులుగారు బి. యె. ఎల్. టి) ఐతరేయబ్రాహ్మణములో "ఏతే ఆంధ్రాః పుండ్రాః శబరాః పుళిందాః మూతిబాః ఇత్యుదంత్యాబహవో భవంతి వైశ్వామిత్రాదస్యూనామ్ భూయిష్ఠాః" అని ఉన్నది. ఆంధ్రులు, పుళిందులు మొదలైనవారితో సహముగా శబరులను చేర్చినారు. కలింగ 893 పారట, 41 పారటలు.

ఐతరేయము. ఆం, ఉపనిషత్తులు పదింటిలో నొకటి: చూ, ఉపనిషత్తులు

ఐతి. దే. విశ. రూ—అయితి: చూ, శక్యము

ఐతిహాసికమండలి. శా. ప్రాచీనాంధ్ర గ్రంథముల వ్రాఁతప్రతులు ఆధారముగాఁ జేసికొని పక్షపాతములేకుండ తత్త్వజిజ్ఞాసతో సవిమర్శగా సంప్రతించి పాఠములు పరిష్కరించునది.

ఐతిహాసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇతిహాసము తెలిసినవాఁడు; విశ. 2. ఇతిహాససంబంధము కలవాఁడు.

ఐతిహ్యము. సం. వి. అ న. 1. పారంపర్యోపదేశము, పెద్దకాలముగానుండు జనవాదము పారంపర్యముచేత వచ్చిన యుపదేశము (ఇది అవ్యయమని శబ్దరత్నాకరము.); అం. 2. రసవదలంకారములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి; చూ, రసవదలంకారములు

ఐతిహ్యము. అం. ప్రత్యక్షాదిప్రమాణము లాఱునుగాక పౌరాణికప్రమాణములగు సంభవము, ఐతిహ్యము అను ప్రమాణములలో నొకటి: చూ, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు.

ఐతే. దే. అవ్య. ఈ అను అవ్యయార్థకము: చూ, రూ- అయితే.

ఐద. దే. అవ్య. పృష్ఠార్థకము, వెంట: చూ, వెంబడి.

ఐదవది. దే: చూ, రూ-అయిదవది.

ఐదార. దే. వి. అగ్ని: చూ, నిప్పు.

ఐదు దే. స:చూ, రూ-అయిదు. "ఆ ఐదుచక్రములను నాదిఁబడవైచి, రైదుచక్రములకు నవల వెలసి." వేమన. 768.

ఐదుగురు. దే. స. బ: చూ, రూ-అయిదుగురు.

ఐదునొకటి. దే స. ఆఱు; చూ, షట్కము.

ఐదుపదిసేయు. దే. అ, క్రి. 1. రూ-అయిదుపదిచేయు. నమస్కరించు. "చ. ఉరవడిఁ బోరికై కవచమొల్లరు మంత్రములందుఁదక్కను, స్థిరనిజశక్తి నైదుపదిసేయరు." ఆము. 2, ఆ. 84: చూ, మ్రొక్కు; 2. రూ-అయిదుపదిచేయు. ఓడిపోవు "వ. చెదరుటలేక రైదుపదిసేయక పోరికి పేరు వాటించునే." కళా. 8, ఆ. 99. (పైయుదాహరణము దీనికిఁ జెప్పవచ్చును.), చూ, వెనుదీయు. 1.

ఐదుమంది. దే. స. బ: చూ, రూ-అయిదుమంది.

ఐదుమోములవేల్పు. ద్వ. వి. పంచముఖుఁడు, రూ-అయిదుమోములవేల్పు. అఱుపదిమోముల వేలుపు: చూ, శివుఁడు.

ఐదువ. ద్వ. వి. (ఐదు + వన్నెలుకలది) జీవభర్తృక, సౌభాగ్యవతి, (వన్నె యనఁగా ఇక్కడ సుమంగలియొక్క అలంకారము. ఐదు.—మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు.): చూ, స్త్రీ. (చూ, రూ-అయిదువ.)

ఐదువరాలు. ద్వ. వి. (ఎదువ + అలు.) -పై-ఇక్కడ ఐదువశబ్దము విశేషము: చూ. అలు.): (చూ, రూ-అయిదువరాలు.)

ఐద్దాయులు. దే వి. బ (ఐదు + దాయులు.) వడ్ల-కమ్మర-కంచర-అగసాలె-కాసె కులస్థులపనులు.

ఐన. దే. క్రి. ముందు చెప్పఁబడినదానికి విరుద్ధమైన యర్థమును దెలుపును. "ఆ. నీవు చతురమతివి నీవునిక్కన్నియు, నప్పగింపనేల దైనవాదు, హృదయమతులు దీనియొడఁ గడుసాగ్రమై, యుండుఁగానఁ జెప్పకుండరాదు." భార. విరా, 1, ఆ. 249. (ఇది ప్రత్యేకముగా వచ్చినప్పుడీ యర్థము. మఱియొక పదముతో చేరివచ్చినపుడు అనేకార్థముల నిచ్చుచున్నది. "అలుకనైనఁ జెలిమినైన." ఇత్యాది స్థలముల యందు వికల్పమును దెలుపుచున్నది. "అక్కట యిట్లు వేఁడికొనినైనను బోయెదనో." ఇత్యాదిస్థలములయందు మిక్కిలి తక్కువను దెలుపుచున్నది. "ఇంకనైన నన్ను నేలయాలింపవు." ఇత్యాది స్థలములయందు సముచ్చయమగుటను దెలుపుచున్నది. ఇట్లింకను ఊహ్యంబులు.): చూ, రూ-అయిన.

ఐనిల్లు. దే. వి. 1. అంతర్గృహము. రూ-అయినిల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఐనింటివారిబిడ్డ. జా. సద్వంశమునఁ బుట్టినది.

ఐనీఅక్బరీ. కా. ఐనీఅక్బరిలోఁ గళింగ వెంక గణనీయసీమగ వ్రాయఁబడియున్నదట. కళింగ. 12 పొరటు; అబుల్ ఫాజల్ యొక్క ఐనీ

అక్బరీనిఁబట్టి రాజామాన్‌సింగ్ 1590 లో బెంగాల్, బీహారు, గవర్నరుగా నియమింపఁబడి ఒరిస్సాపై దండెత్తెను ..ఇత్యాదివిషయములు కలవు. కళింగ. 662 పారటు.

ఐపు. దే. వి రూ- అయిపు. తప్పు: చూ, నేరము.

ఐపోవు. దే. అ. క్రి. 1. రూ-అయిపోవు ముగియు. "వాని ఉద్యోగము ఐపోయినది." చూ, సరిపోవు. 3; 2. రూ-అయిపోవు. వెచ్చమైతీఱు. "సంబారములన్ని ఐపోయినవి.": చూ, చెల్లు.

ఐభము. అం. వ్యాకరణబంధములు ఇరువదియొకటి.అందుఅదూషితములు ౧౦; భానదూషితములు ౧౧; ఇది అదూషితములు పదింటిలో నొకటి: చూ, వ్యాకరణబంధములు

ఐమచ్చ. దే. వి. గుఱుతు· చూ, లక్షణము. 1.

ఐమూల. దే. విశే. మూలవాటు, రూ-అయిమూల. "అయిల్లు ఐమూలగానున్నది.": చూ, దిక్కు. 1.

ఐమూలపండ్లచేట్టము. పా (డయాగ్నల్ హారో.) (ఇది మూఁడు నిడివికమ్ములును రెండు అడ్డుకమ్ములును గల యాకృతి. నిడివికమ్ములందు 6 అంగుళములకొక యినుపమేకు దిగగొట్టఁబడియున్నది. గడ్డలెండిన వెనుక యొకవర్షము గురిసినవెంటనే నీపండ్లచట్టముతోలుటకు మిగుల ననుకూలమైన సమయము. (ఇట్టి వంకరపండ్ల చట్టము. = జిగ్-జాగ్ హారోవ్ అనిపేరు: ఇదిఅంతయు ఇనుములో చేయఁబడినది. రు 70-0-0 కిమ్మతు.)

ఐయోడిను. అం. అదము.

ఐర. దే. వి. రూ- అయిర. కంటిరెప్పలు. "అక్షిరోగవిశేషమైర యనఁగ." అం, భా. ద్వి. మ. 197: చూ, బిడాలము. 2.

ఐరకొను. దే. అ క్రి. యుక్తమగు. రూ- అయిరకొను. "క. భీమణవనమున వాయువ్యవిశేషమునఁ గుక్రిళ్ళ చివుకక యచ్చోఁ, నీవయ్రిజరేక మహోఘోష వృషమునకు నైరకొని కాల్వచ్చెన్." పంచ. వేం. 1, ఆ. 99: చూ, సరిపడు. 2.

ఐరగట్టు. ద్వ. వి. హలోపకరణము: చూ, రూ-అయిరగట్టు.

ఐరన్. అం. ఇనుము (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.— పోతయినుము, వంటయినుము, తారమాక్షికము, లోహగంధకిదము, లోహభ్రఘుటములు, అస్త్రభేది ఇత్యాదులు.)

ఐరావణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఐరావతము, ఇంద్రుని యేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. నాగరంగము *: చూ, నారింజ; 3. అమృతము, అబ్ధినవనీతము· చూ, సుధ.

ఐరావతము. సం. వి. అ. న. 1. వంకరలేని నిడుపైన ఇంద్రధనుస్సు: చూ, బాణము. 1; పుం. 2 ఇంద్రుని యేనుఁగు: చూ, హస్తి; 3. నాగరంగము *: చూ, నారింజ; 4. అమృతము, అబ్ధినవనీతము: చూ, సుధ; 5. మబ్బుమీఁదవచ్చెడి మబ్బు, రాజమేఘము: చూ, మేఘము. 1; 6. ఐరావతమనునొక పాము: చూ, సర్పము; 7. ఐరావతమను పేరుగల ఖండము: చూ, దేశము; 8. తూర్పుదిక్కునందలి యేనుఁగు: చూ, హస్తి; 9. నింబ*: చూ, నిమ్మ; 10. కమ్మరేఁగు *: చూ, రేఁగు; 11. కాకినేరేడు *: చూ, నేరేడు; 12. ఎఱ్ఱకిత్తలి *: చూ, కర్కారాంకము; అం. 13. ఇంద్రుని వాహనము, దిక్పాలవాహనములలో నొకటి: చూ, దిక్పాలవాహనములు; పా. 14. వర్ణన— "క. దంతచతుష్టాహతిక్రై, లాంతంబులు వితిగిపడఁగ నవదాతకు భృత్యాకాంతంబగు నైరావణ, దం

తావళముద్భవించె ధరణీనాథా ! క. తదశే
నినదత్రు వడిగల, యొడలును జెనువిడుదళర
మునురుకుంభములంత, బెడఁగై యువతులను
రిపత్రు, నడకలకున్ మూలగురు వనజగజము
ప్పణ." భాగ. 8, స్కం. 8; "సీ. లలితకుం
భస్థలంబుల బాగుజవరాండ్రు పాలిండ్లజిగి
కోజేపంక్తి గాఁగఁ, బ్రికటకుండాదండ పటి
మంబులలనాజ నోరుకాండంబుల కోఁకఁ
గాఁగ, మేనిపాండురరుచుల్ మానినీదరహాస
తతులకు తూలకందములు గాఁగ, గంభీరయా
నంబు కొంతాళినడుపుల కొయ్యారములు
నేర్పు నొజ్జగాఁగ. గీ. నాల్గుకొమ్ములదన
రు నందంపురూపు, కలితశృంగ చతుష్కంబుఁ
గలుగునట్టి, మేటికైలాసనగముతో సాటి
గాఁగ, వెలయునైరావత గజంబుజలధి వొడ
మె." లక్ష్మీనారాయణపరిణయము. 4, ఆ;
"సీ. ఇంద్రనీలప్రభ లీనుభూషణరుచుల్
చూడ్కికిమిఱుమిట్లు సేనుపునదియు, పద్మ
రాగంబుల భాసిల్లుపదకంబు తప్పకనుదుటిపై
నొప్పునదియు, హాటకమణిమయంబగు నూపు
రధ్వనుల్ చెవులకానందంబు సేయునదియు
హిమగిరిశిఖరదిందు హీనశాతకుద్యుతుల్ నిరసించు
కాంతుల నెగడునదియు, గీ. నాల్గుకొమ్ముల
విలసిల్లు నాగమపుడు, దేవవిభునాజ్ఞ దివిజులు
తెచ్చినిలుప, నిందునిఁడభిమన్యు నెక్కిండి
హితులు సుతులు, వెంటనడువంగ ముదముతో
వెడలిరపుడు." శశిరేఖాపరిణయము. 5, ఆ.

ఐరావతాంశ. పా. తొమ్మిదివర్గంబులు స్వవర్గం
బులు వచ్చెనేని నైరావతాంశయగును.

ఐరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు: చూ,
విద్యుత్తు. 1. (చూ, ఎలెక్ట్రిసిటీ.); 2. కోల
మెఱుపు: చూ, —పై.—; 3. యముని
భార్య: చూ, యమపత్ని. (చూ, స్త్రీ.)

ఐరిణము. సం. వి. అ. న. పాంశవలవణము: చూ,
లవణము. 1.

ఐరువు దే. వి. రూ- అయిరువు. అగ్ని: చూ,
నిప్పు.

ఐరేని. దే. వి. రూ- అయిరేని, పంచరంగులతో
చిత్తరులు వేసిన పెండ్లికడవలు. "సీ. ఐరేని
గొనివచ్చి రైదువల్ పాటలు పాడుచు శుభ
వేళ వేడుకలర." విజ. 3, ఆ. 95: చూ,
భాండము. 3.

ఐరేనికడవలు. ద్వ. వి. —పై.—

ఐరేయము. సం. వి. అ. న. కల్లు: చూ, సుర. 1,

ఐరోపా. అం. ఖండములయిదింటిలో నొకటి:
చూ, ఖండములు. (భూగోళములో
పడమటిదెస నున్నది. అయిదుఖండములలో
నిడిచిన్నది. ఇది యింగ్లీషువారి జన్మస్థానము.)

ఐరోపాఖండమునకు సంబంధించిన దేశములు లోనగు విశేషములు.—

దేశము.	విస్తీర్ణము. చ. మై.	జనసంఖ్య.	ముఖ్యపట్టణము.
ఆస్ట్రియా.	32175	6678527	వియన్నా
బెల్జియం.	11752	8129824	బ్రిసెల్సు
బల్గేరియా.	39824	5944000	సోఫియా
జెకోస్లావకియ.	54877	14726158	ప్రేగ
డెన్మార్కు.	15042	3500000	కోపెన హేగన
ఫ్రాన్సు.	207076	40745874	ప్యారిసు
జర్మనీ.	182200	62592575	బెర్లిను
గ్రీసు.	50271	6204684	ఏథెన్సు
హంగేరి.	36000	8500000	బుడాపెస్టు
హాలెండు.	12761	7938114	హేగ్
ఇటలీ.	120000	41000000	రోము
నార్వే.	124964	2809564	ఓస్లో
పోలెండు.	150000	30987448	వార్సా
పోర్చుగల్లు.	35490	6032991	లిస్బన్
రుమేనియా.	122282	17400000	బుకారెస్టు
రష్యా.	8241678	147000000	మాస్కో
స్పెయిను.	196700	21763000	మాడ్రిడు
స్వీడను.	173157	6141571	స్టాక్ హోమ్
స్విజర్లాండు.	15976	4066400	బెర్న
యూగోస్లావియ.	94230	13930918	బెల్గ్రేడ్

బ్రిటీషుద్వీపులు.—

ఇంగ్లాండు.	50327	37354917	లండన్
స్కాట్లాండు.	30405	4842554	ఎడింబరో
వేల్సు.	8016	2593014	
ఉత్తర ఐర్లాండు	5237	1250000	బెల్ఫాస్టు

ఐలబిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీమంతుఁడు; 2. దిలీపమహారాజు: చూ, రాజు. 1.

ఐలారము దే. వి: చూ, రూ- అయిలారము *.

ఐలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పురూరవ చక్రవర్తి: చూ, రాజు. 1; శా. 2. (శ్రీయుత నీలకంఠపండితులు. ఎం ఎ ఎమ్. ఎల్.ఎ.) అశోక చక్రవర్తి కళింగరాజ్యము సంపూర్ణముగ నాక్రమించుకొని నప్పుడప్పటి కళింగరాజులు కోసలదేశమునకు కుటుంబసహితముగా) చేరి యాదేశమును సామంతరాజులుగ పరిపాలించిరి. మూఁడు వేర్వేరు వంశముల రాజులు ఐలులనియు, ఐరులనియు పేరుగలవారు కళింగమును పాలించినట్లు తెలియుచున్నది కళింగ. 261. పొరటు. రూ ఐలుఁడు:

ఐలేయక. అం. ఘృతములలో నొకటి: చూ, ఘృతములు.

ఐలేయము. సం. వి. అ. న. హరివాలుకము, నూఁగుదోస *: చూ, దోస.

ఐలేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురూరవ చక్రవర్తి: చూ, ఐలుఁడు.

ఐవచ్చు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ- అయివచ్చు.

ఐశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఈశ్వరుని కొమారుఁడు: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఐశాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఈశానదిక్కు, ఈశాన్యము, ఐశి: చూ, దిక్కులు; 2. ఈశానుని పట్టణము: చూ, దేశము.

ఐశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

ఐశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. అణిమాద్యష్టసిద్ధులలో నొకటి: చూ, సిద్ధులు (విభూతులు.); 2. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 3: చూ, అదృష్టము. 1; 4. గుణము లాఱింటిలో నొకటి: చూ, గుణములు.

ఐశ్వర్యములు. అం. 1. మాహాత్మ్యము, ధైర్యము, కీర్తి, సంపద, జ్ఞానము, వైరాగ్యము. (6); 2. దాసీజనము, భృత్యులు, పుత్రులు, మిత్రులు. బంధువులు, వాహనములు, ధనము, ధాన్యము. (8).

ఐశ్వర్యలక్ష్మి. అం తంత్రము లఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, తంత్రములు.

ఐషమస్. సం. అవ్య నడుచు వత్సరము.

ఐషమస్త్యము. సం. వి. అ. పుం. ఈయేటిది.

ఐష్టికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుడ్డుకఱ్ఱ పట్టేవాఁడు చూ, యష్టిధరుఁడు.

ఐషీకము. అం. అస్త్రము తేఁబదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, అస్త్రములు.

ఐహికము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇహలోక సంబంధమైనది; 2. లోకములు రెండింటిలో నొకటి: చూ, లోకములు. (చూ, ఇహలోకము.)

ఐహోలుశాసనము. శా. (డాక్టరు ఎస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యంగారు, ఎం. ఎ. పి. హెచ్. డి.) 1. ఈశాసనము కోసలమును, కళింగమును పులకేసినునకు లోఁబడియున్నట్లు చెప్పును. కళింగ. 255. పుట; 2. అయ్యవళేశక ఐహోలు శాసనము క్రి. శ. 634 ను బట్టి (Vide Ind Ant Vol 8 P 245.) కదంబ, అళుప, మౌర్య, లాట, మాళవ, ఘూర్జర, కళింగ, కోసల, పల్లవ, చోళ, పాండ్యదేశములను జయించినట్లును పరమేశ్వర బిరుదము నొందినట్లును తెలియుచున్నది. ఈశాసనమును బట్టియే పిష్టపుర దుర్గము జయింపఁబడినట్లును, విష్ణుకుండినులును, పల్లవులు నోడింపఁబడినట్లును తెలియుచున్నది. కళింగ. 518. పొరటు.

ఐళుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- ఐలుఁడు.

ఒ.

ఒ. ఓకారయక్కరము. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులు లేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది పదునాలుగవది; తెనుఁగు నకు వర్ణములు ముప్పదియేడు. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. అందునిది పదియవది; దే.అవ్య. 1. సంశయమును దెలిపెడి, అకో. "క. విహరింప మానవాకృతి, సహితంబుగ మహీశ్వరేఁ జనుదెంచిన పద్మహితుఁడో హిమకరుఁడో శచీ, గృహమేధియొ శాకయితఁడు కేవల నరుఁ డే." భార. విరా. 1, ఆ. 215: చూ, సంశయము; అవ్య. 2. ప్రార్థనార్థకము మీఁద వచ్చు వానిలో నొకటి. ప్రార్థనార్థకము మీఁదవచ్చునవి — ఇ - ఈ - ఏ - ఏ - ఒ - ఓ అనునవి; పా. 3. వక్రములలో నొకటి. వక్రములు.— "ఎ - ఏ, ఒ-ఓ." లు.

ఒంకియ. వై. వి.= వంక్యమ్. పాగ మొదలైనవి తగిలించెడు చిలుకకొయ్య: చూ, వంక్యము. (రూ- ఒంకె.)

ఒంకె. వై. వి.= వంక్యమ్.—పై.—

ఒంచువాఁడు. దే. వి. ఘాతకుఁడు, చంపువాఁడు: చూ, మారకుఁడు.

ఒంటలి. దే. వి. 1. రూ- ఒండిలి. కీడు: చూ, హాని. 2; 2. రూ- ఒందిలి. ఏడుపు: చూ, దుఃఖము; విశ. 3. రూ- ఒందిలి. దుఃఖము కలవాఁడు: చూ, విమనుఁడు; 4. రూ- ఒందిలి. దుఃఖముకలది: చూ, దుఃఖితము.

ఒంటడుగు. దే. వి. మల్లయుద్ధగతిభేదము: చూ, పరువళ్లు. (చూ, మల్లశాస్త్రము.)

ఒంటనివాఁడు. ద్వ. వి. పగతుఁడు: చూ, శత్రువు. 1.

ఒంటమి. దే. వి. పగ: చూ, విరోధము. 1.

ఒంటరమింటరము.. దే. —పై.— "క. ఒంటమిని లేని యొంటర, మింటరములు వల్కుటుచితమే యర్థరథుం డంటేని నేమితక్కువ, గంటిచెవుమ దీసనిచ్చు గన్నదిగలదే." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 287.

ఒంటరమింటరము. దే. వి. ఎక్కువతక్కువలు. "క. ఒంటిమినిలేని యొంటర, మింటరములు వల్కుటుచితమే." భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 287. (ఎక్కువతక్కువలు=కష్టనిష్ఠురములు.)

ఒంటరి. ద్వ. వి. (ఒంటి + అరి.) 1. పంది: చూ, సూకరము; అసహాయుఁడైన బంటు. "సు. భూవుఁడీఁ, గెగుడెం దావలరాచ యొంటరి కడుంగెరించు దుం జిమ్మఁకౌ." య. 5, ఆ 74: చూ, ఒంటరీఁడు. 1; 3 ఎక్కటి: చూ, ఒంటరీఁడు. 2.

ఒంటరికాఁడు. ద్వ. వి. 1. పంది "సీ. క్రిమ్మ యొంటరికాని దొమ్మినొంచు యశంబుబయటి పల్లెలుగూల్చు బల్మికల్మి." చంద్రా 1, ఆ. 20: చూ, సూకరము; 2. అసహాయుఁడైన బంటు. "ఒంటరికాండ్రనేక సూకరముల గుప్పుదెప్పు మనఁగాఁ బడఁగ్రుమ్మరి." ఉ, రా. 7, ఆ. 414: చూ, ఒంటరీఁడు. 1; విశ. 3. ఎక్కటి: చూ, ఒంటరీఁడు. 2. (స్వార్థమునకాఁడు.)

ఒంటరిచేరిక. పా. (ఆల్టర్ నేటీవు.) ౦ వి, జువ్వి లోనగువాని ఆకులు. కణుపున కొక్కొక్కటిచొప్పున సూర్యరశ్మి తగులుట కనువుగ ఇటునటు రెమ్మనుపుట్టు ఆకులచేరిక. చూ, ఆకులఅమరికలు.

ఒంటరిపాటు. ద్వ. వి. 1. అనురహాసము: చూ, రహస్యము. 1; 2. అసహాయత: చూ, దిక్కుమాలినతనము.

ఒంటరివాఁడు. ద్వ. వి. 1. అసహాయుఁడైన బంటు: చూ, ఒంటరీఁడు. 2; 2. ఎక్కటి: చూ, ఒంటరీఁడు. 3.

ఒంటరీఁడు. ద్వి. వి. (ఒంటరి + ఈఁడు.) 1. అసహాయుఁడైనబంటు "సీ ఒంటరి యొక్క టీఁడొంటరీఁ డొంటరింపు నానేకభటునికి నా [illegible]లకు." ఆం, భా. ద్వి తృ. 185. (ప్వార్థ [illegible]ఁడు) ఒంటరి, ఒంటరికాఁడు, ఒం ట[illegible]ఁడు, ఒంటరీఁడు, ఒంటికాఁడు, ఒం టరింపు; (సం. ప) :— అసహాయశూరుఁడు; 2. అసహాయుఁడు, ఎక్కటి: చూ, విడి. 12.

ఒంటరులు. ద్వి. వి. బ 1. కాలిబంటు: చూ, భటుఁడు. 1; 2. నాలుగవ జాతివారిలో నుత్తములుగ పరిగణింపఁబడు నొకానొక జాతివారు.

ఒంటి. దే. వి. 1. ఒంటిపాటు చూ, రహస్య ము. 1; 2. అసహాయత: చూ, దిక్కుమాలిన తనము.

ఒంటింపు. దే. వి. 1. మైత్రి, పొత్తు: చూ, స్నేహము. 1; 2. తోడు, సహాయము: చూ, వెంబడి; 3. వీఁడు వీఁడియీపనిని చేయువల యునని యేర్పఱచు నేర్పాటు. (ఇప్పటంతము ప్రాచీనకవి సమ్మతముకాదు. అరగింపువం టిది.)

ఒంటికంటిగాము. ద్వి. వి. అనేహస్సు, శుక్రుఁ డు: చూ, రాహువు. 2.

ఒంటికంటిరామలింగము. లో. ఎదుటివారికలిమి చూచి యోర్వలేనివాఁడు. (అసహనుఁడు.)

ఒంటికాఁడు. ద్వి. వి. 1. పంది: చూ, సూకర ము; విశే. 2. సన్న్యాసి, విరాగి, ప్రియు రాలి నెడబాసినవాఁడు. "సీ. అనురక్తిఁ జే చునూతన సారసాటోప మొంటికాండ్రకుఁ బెంపులొసఁగు నెచట." (హరిశ్చంద్రకథ యందు పందులకనియు, నలకథయందు విరా గులకనియు అర్థము.) హ, న. 2, ఆ. 80: చూ, ముని. 1; 2. ఏకాకి, ఎక్కటి: చూ, విడి. 12.

ఒంటికొమ్మువేలుపు. ద్వి. వి. ఏకదంతుఁడు: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

ఒంటిగాము. ద్వి వి: చూ, ఒంటికంటిగాము.

ఒంటిగూనమోట. పా. ఒంటిగూనమోట అనియు రెండుగూనల మోటఅనియు మోటలు రెండు విధములు.—అందు ఒంటిగూనమోటయే పూ ర్వమునుండియు వాడుక. అది మిగుల లఘు వయిన యంత్రము. (ఇందలి భాగములు.— నూయి, నీరుపడు కుండి, ఎద్దులు వెనుకకును ముం దుకును నడచునేటవాలుస్థలము, మోటగూ న, మోటమోకు, తొండపుత్రాడు, గిలక.)

ఒంటిజందెపువాఁడు. ద్వి. వి. ఉపనీతుఁడు, బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు.

ఒంటిపాటు. వై. వి. ఏకాంతము: చూ, రహస్య ము. 1.

ఒంటిపేటదండ. ద్వి. వి. ఏకావళి, ఒంటిపేట హారము: చూ, భూషణము 2.

ఒంటిపోఁగు. ద్వి వి. బలదేవుఁడు, రోహిణీతా ల్పు. "ఉ. సీరికినొంటిపోఁగునకు విశేషముతో శివుఁడాది భిక్షువం,చేరులు నెల్లఁగల్గినుసమృ ద్ధిగఁ గాదజాలుందు రప్పురిఁ" శకాం. 2, ఆ. 20: చూ, బలరాముఁడు.

ఒంటిపోట్లాట. ద్వి. వి. అసహాయయుద్ధము: చూ, యుద్ధము.

ఒంటిరన్ను. ద్వి. వి. శరీరమలము: చూ, మల ము. 1. (వాడుక.)

ఒంటిమ్రాఁకులపెనుముప్పు. ద్వి. వి. గాలి: చూ, వాయువు.

ఒంటియ. వై. వి.= ఉష్ట్రి. రూ- ఒంటె: చూ, లొట్టిపిట్ట.

ఒంటియమగుగత్తెర. ద్వి. వి. మల్లయుద్ధగతిభేద ము; పరువళ్లు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, పరువళ్లు. (చూ, మల్లశాస్త్రము.)

ఒంటివేలు. పా. అల్పాచమానము విడుచుటకు బడిపిల్లలు, పంతులుగారిని అడుగుటకు చూపెడి గుఱుతు. (చిటికెనవ్రేలు చాపుట.)

ఒంటు. దే. వి. 1. మైత్రి, పొత్తు: చూ, స్నేహము 1; 2. గ్రామసమూహము; అ. క్రి. 3. అనుకూలించు: చూ, పొందుపడు; స. క్రి 4. సక్తమగు, పొందు. "రగడ. కమలములం టుచుఁ గలువల నొంటుచు, స్థిమితతఁగొలుచుచుఁ దేనెలుఁజిలుకుచు." శశాం 2, ఆ.118: చూ, ప్రాపించు.

ఒంటుకొను. దే. స. క్రి. సక్తమగు, పొందు. "గీ. ఒంటిపాటున నవ్వాలుఁగంటినంటి, యొంటుకొనఁజూచి రోహిణీ యయుక్తమనుచు, దలఁచుఁ దలఁచియుమరునికిఁ దల్లడిల్లు, నుల్లమునను యామినీవల్లభుండు." శశాం 2, ఆ. 89: చూ, ప్రాపించు.

ఒంటె. వై. వి.=ఉష్ట్రః: చూ, రూ-ఒంటియ

ఒంటెపిల్ల. ద్వ. వి. కరభము. —వై.—

ఒంటెపులి. ద్వ.వి. ఒకరకము మృగము. (అప్ర.)

ఒంటెలగుంపు. ద్వ. వి. ఉష్ట్రసమూహము: చూ, ఔష్ట్రకము.

ఒంటిరింపు. ద్వ. వి అసహాయశూరుఁడు: చూ, ఒంటరీఁడు. 1.

ఒంట్లు. దే. వి. బ. (ఒంటు + లు.) 1 పురుషుల కర్ణభూషణము: చూ, భూషణము. 3; వై. వి. 2. అంకెలు: చూ, సంఖ్య. 1.

ఒండిలి. దే. వి. రూ-ఒంజిలి, అశుభము: చూ, హాని. 2.

ఒండు. వై. స. ఏ. 1.=ఏకః. ఒకటి: చూ, ఒంచి; వై. స. 2.=ఏకః. అన్యము: చూ, పరాయి; 3. అడుసు: చూ, బురద.

ఒండువలను. ద్వ. వి. అన్యము: చూ, పరాయి.

ఒండె. దే. వ్రి. 1. అటుకానిపక్షమున. "చ. వనమున కేఁగి...తపోమహిమన్ మిమునిర్దహింతు రొం, డెనతులితాస్త్రశక్తిని వధింపనుమూడుచు రాజనందనుల్." భార. అర. 5, ఆ. 368 (మీఁద ఏని శబ్దము కదిసియుఁ బ్రయోగింపఁబడును; "సీ. అష్టమీవాసరంబున యందు నొండె, నొండనేని." ధీ. 6, ఆ. 78: చూ, ఏని. (1); 2. కాని, వికల్పార్థకము. "సీ. సమకట్టి సైన్యంబు సైన్యంబుతో నొండెఁ దొడర మీమువ్వురతోడ నొండె, నిద్దఱతో నొండె నొక్కటియొక్కనితో నొండె, బాడిచెడ దోర్బలమున, నేయాయుధంబున నెమ్మెయిఁబోరంగ నిష్టమయ్యెది." భార. సభా. 1, ఆ. 198 చూ, వికల్పము. 2.

ఒండేని. దే. అవ్య (ఒండెన్ + ఏని) 1. అటు కానిపక్షమున: చూ, ఏని (1); 2 కాని, వికల్పార్థకము "మ. అనుమంగంబున నొండె నొండెను విహారాపేక్ష నొండేని ఘుర్మనిరాసంబున నొండెఁ దీవ్రభయసంత్రాసార్థ మొండేని యు, న్యవిరోగంబున నెవ్వఁడే మునుఁగు గంగాంభః ప్రవాహంబునన్, జముఁడాతండును బుండరీకనయనా శాసించు పాపౌఘముల్." కాశీ. 5, ఆ. 45: చూ, వికల్పము.2.

ఒండొండ. దే. అవ్య. (ఒండు + ఒండు + అ.) క్రమక్రమముగా. "తే. తడవులేదింక నిఖిల భూతములుఁ బ్రబలియ, మొందనున్నవి యిప్పు డొండొండపొంగి." భార. ఆది. 4, ఆ. 224; భార. శాంతి. 1, ఆ. 22.

ఒండొండు. దే. అవ్య. మిథఃపదార్థము, పరస్పరము. "గీ. ఒండొండునాఁగ మిథఃపదార్థ మొప్పు." ఆం. భా. త్రి. అవ్య. 68: చూ, మిథము.

ఒండొకటి. దే. స. అన్యోన్యము, పరస్పరము: చూ, మిథము.

ఒండొకఁడు. ద్వ. అవ్య. ఇతరుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు.

ఒండోరు. దే. దవ్రి పరస్పరము: చూ, మిథము

ఒండొరులమైత్రి. ద్వ. వి. మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

ఒండొరులు. దే. దవ్రి. ఒండొరు: చూ, మిథము.

ఒండొరులమైత్రిచెఱచుట అం. భేదోపాయములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, భేదోపాయములు.

ఒండొరులకురాయిడిపుట్టించుట. అం.—పై.—

ఒందిక దే. వి. మైత్రి. రూ- ఒద్దిక. "సీ. కలశపాథోరాశి కన్యకారత్నంబు నొందికతోఁ గూడియున్నవాని" వి. పు. 5, ఆ. 79: చూ, స్నేహము. 1.

ఒందిలి. దే. వి, విణ: చూ, రూ- ఒంజిలి. (దుఃఖముకలది — "వాఁడు ధనహీనుఁడగుచు సంతాపమొందవినుతుఁడు బంధులవ్విధమున నొందిలియై చేయుఁడదిలేక." భాగ. 10, స్కం, ఉ.)

ఒందు. దే. స. క్రి. 1 సక్తమగు, పొందు: చూ, ప్రాపించు; అ. క్రి. 2 జనించు, కలుగు. "చ. జననము నొందినారరు." భార. అర 4, ఆ. 181; పౌరచిత్తముల కత్యానందమొందఁగ." భార. ఆది 8, ఆ: చూ, పుట్టు 2.

ఒక. వై. స. 1.=ఏక. వృత్తియందు ప్రత్యయము లోపించిన రూపము. "ఒకపరి, ఒకతేప, ఒకముష్టి.": రూ- ఒక్క; 2.= ఏక. ఉద్దేశింపఁబడని. "ఒకించుక, ఒకింత ఇత్యాదులయందు ఇది అల్పార్థకమని తెలియఁగునది: ఒకానొక, రూ-ఒక్క.

ఒకంటు. వై. దవ్రి.= ఏకత్రి. ఏకత్రార్థకము: రూ- ఒకటు- ఒక్కటు- ఒకొటు- ఒక్కొటు.

ఒకఁడు. వై. స. 1.= ఏకః. ఒకటి: చూ, వంచి, 2.= ఏకః. రూ- ఒక్కఁడు. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 3.= ఏకః. ఏకకుఁడు (లేక) ఏకము, అన్యము: రూ- ఒకరుఁడు - ఒకరువుఁడు - ఒకొఁడు - ఒకొరుఁడు - ఒకొరువుఁడు - ఒక్కఁడు - ఒక్కరుఁడు - ఒక్కరువుఁడు — ఒక్కొఁడు - ఒక్కొరుఁడు - ఒక్కొరువుఁడు, ఒడ్డు, ఒరుఁడు - ఒరువుఁడు; (సం. వ):— ఏకకుఁడు.

ఒకటు. వై. దవ్రి. 1.= ఏకత్రి. ఏకత్రార్థకము: చూ, రూ- ఒకంటు; 2. కూడ, సహితమను నర్థమును దెలిపెడి: చూ, సైతము; 3. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్.

ఒకటి. వై. స. ఏ. 1 = ఏకః. ఏకసంఖ్య, రూ- ఒక్కటి: చూ, వంచి; 2.= ఏకః. రూ- ఒక్కటి అన్యము: చూ, పరాయి.

ఒకటెకి. పా. ఒంటివేలునకు: చూ, ఒంటివేలు.

ఒకత. వై. స. ఏ. 1.= ఏకస్త్రీ. రూ- ఒకతి: చూ, స్త్రీ; 2. పరస్త్రీ. రూ- ఒకతి: చూ, స్త్రీ.

ఒకతడవ. దే. అవ్య. సకృదర్థకము: చూ, సకృత్. 1.

ఒకతి. వై స. ఏ: చూ, రూ- ఒకత.

ఒకతుక. వై. స. ఏ. (ఒకత + క.) రూ- ఒకత్తుక.—పై.—

ఒకతూరి. దే. అవ్య. ఒకతడవ: చూ, సకృత్. 1.

ఒకతె. వై. స. ఏ. రూ- ఒకరితె: చూ, రూ- ఒకత.

ఒకతేప. దే. అవ్య. ఒకతడవ: చూ, సకృత్. 1.

ఒకపరి. దే. అవ్య.—పై.— "ఒకపరియొకతేప యొక్కసారి యొక్కమాటున సకృదర్థమౌనరు." అం, ఛా. తృ, అవ్య. 68.

ఒకపారి. దే. అవ్య.—పై.—

ఒకపెట్టు. దే. దవ్రి. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్.

ఒకపెట్టున. దే. దవ్రి.—పై.—

ఒకప్పుడు. దే. క్రి. ఐకద్యము. "సీ. కదాచిదర్థ మెుక్కెడ యొకప్పుడనఁగను." ఆం, భా. తృ, అవ్య. 70: చూ, కదాచిత్.

ఒకమతి, దే. అవ్య. ఒకతడవ: చూ, సకృత్. 1.

ఒకమాటు దే. అవ్య.—పై —

ఒకమాఱు. దే. అవ్య.—పై.—

ఒకమొగి. దే. క్రి. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్.

ఒకయూక. దే. క్రి.—పై.—

ఒకరిత. వై. స. ఏ. (ఒకరి + త.) రూ-ఒకర్త: చూ, రూ-ఒకత.

ఒకరితి. వై. స. ఏ. (ఒకరి + తి.) —పై.— (రూ-ఒకర్తి.)

ఒకరితె, వై. స. ఏ. (ఒకరి + తె.) —పై.— (రూ-ఒకర్తె.)

ఒకరిసొమ్మును దానమ్ముట. అం వివాదములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, వివాదములు.

ఒకరుఁడు. వై. స. 1.=ఏకః. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 2.=ఏకః. ఏకకుఁడు (లేక) అన్యము, ఏకము: చూ, ఒకఁడు. 3.

ఒకరువుఁడు. వై. స.= —పై —

ఒకరోజు. ద్వ. వి: ఒకానొకదినము: ఒక్కనాఁడు; (సం ప):—ఏకాహము.

ఒకర్త. వై. స. ఏ. 1. రూ-ఒకరిత. ఏకస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. రూ-ఒకరిత. పరస్త్రీ: చూ. స్త్రీ.

ఒకర్తి. వై. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఒకరితి.)

ఒకర్తు. వై. స. ఏ. (ఒకర్త + ఉ.) —పై.— (రూ-ఒకరుతు.)

ఒకర్తుక. వై. స. ఏ. (ఒకర్త + క) —పై.— (రూ-ఒకతుక.)

ఒకర్తె. వై. స. ఏ. రూ-ఒకతె —పై.—

ఒకవిడుత. ద్వ. అవ్య. ఒకతడవ: చూ, సకృత్ 1.

ఒకసారి. ద్వ. అవ్య. —పై —

ఒకానొక. వై. విశే. వృత్తియందు ప్రత్యయము లోపించినరూపము. ఉద్దేశింపఁబడని. "ఒకానొక పురుషుఁడు, ఒకానొకస్త్రీ, ఒకానొక వృక్షము" మొ. (దీనిని ప్రత్యయముతో చేర్చి చెప్పునపుడు మహదర్థమున ఒకానొకఁడనియు, మహత్యర్థమున ఒకానొకతయనియు అమహదర్థమున ఒకానొకటియనియు రూపములు.): చూ. ఒక. 2.

ఒకానొకప్పుడు. ద్వ. క్రి. కదాచిదర్థకము: చూ, కదాచిత్.

ఒకింత. దే. వి. 1. అల్పము, రూ-ఒక్కింత: చూ, స్వల్పము; అవ్య. 2. రూ-ఒక్కింత. ఈషదర్థకము. "సీ. ఇంచుకంతయొకింత యించుక యిసుమంత యన నీషదర్థకమగు." ఆం, భా. తృ. అవ్య. 74 చూ, స్వల్పము.

ఒకింతవేఁడిమి. ద్వ. వి. ఇసుమంతకాఁక చూ, మందోష్ణము.

ఒకో. దే. అవ్య. రూ-ఒకో సంశయార్థకము. "క. భీముఁడొకో తమ్ముకుఱ్ఱలో, కో మఱి యెవ్వరొకో తలఁపు కోలఁదికి మీ కెఱుకఁ?" భార. ద్రోణ. 2, ఆ. 229; "క. సుఖముండఁబడయుదు, మొకొ యిప్పాటెందుఁగలదె యొరులెవ్వరికిన్." భార. విరా 1, ఆ. 49; నిర్వ. 8, ఆ. 121: చూ, సంశయము.

ఒకోఁడు. వై. స. 1 =ఏకః. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 2. = ఏకః. ఏకకుఁడు (లేక) అన్యము, ఏకము: చూ, ఒకఁడు. 3.

ఒకొటు. వై. క్రి. 1. ఏకతాత్పర్యకము. రూ-ఒక్కొటు: చూ, ఒకంటు; 2. కూడ. రూ-ఒకటు: చూ, సైతము

ఒకొటి. వై. స. ఏ. రూ-ఒకటి. ఏకసంఖ్య: చూ, పంది.

ఒకోత. వై. స. ఏ. 1. రూ-ఒకొరిత. ఏకస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. రూ-ఒకొరిత. పరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

ఒకోతి. వై. స. ఏ. —పై— (రూ-ఒకోరితి.)

ఒకోతుక. వై. స. ఏ. (ఒకోత + క.)—పై.—

ఒకోతె వై. స. ఏ. —పై.— (రూ-ఒకోరితె.)

ఒకోరిత. వై. స. ఏ. (ఒకోరి + త.) —పై.— (రూ-ఒకోర్త.)

ఒకోరితి. వై స. ఏ. (ఒకోరి + తి.) —పై — (రూ-ఒకోర్తి.)

ఒకోరితె. వై. స. ఏ. (ఒకోరి + తె) —పై.— (రూ-ఒకోర్తె)

ఒకోరుఁడు. వై. స.=ఏకః చూ, రూ-ఒకోఁడు

ఒకోరువుఁడు. వై. స.=ఏకః. —పై.—

ఒకోర్త. వై. స. ఏ. 1. రూ-ఒకోరిత. ఏకస్త్రీ: చూ, స్త్రీ, 2. రూ-ఒకోరిత. పరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

ఒకోర్తు వై. స. ఏ (ఒకోర్త + ఉ.) —పై.—

ఒకోర్తుక వై. స. ఏ. (ఒకోర్తు + క.)—పై.— (రూ-ఒకోతుక)

ఒకోర్తె. వై. స. ఏ —పై.— (రూ-ఒకోరితె)

ఒకో. దే. అవ్య. చూ, రూ-ఒకో.

ఒక్క. వై. స: చూ, రూ-ఒక.

ఒక్కంతగా. దే. క్రి. ఒక్కపెట్టు: చూ, యుగపత్.

ఒక్కట. వై. క్రి. 1. ఏకత్రార్థకము. రూ-ఒకట: చూ, ఒకట; 2. కూడ, సహితము. "సీ. అతనితోడ, నొక్కటఁబుట్టిన యక్కన్యకను." భార. ఆది. 7, అ. 160; "క. ఎలుం డుదమయంతి నాశ్వాసించుచు నొక్కటఁజని" భార. అర. 2, అ. 76: చూ, సైతము.

ఒక్కటి. వై. స. ఏ.=ఏకః: చూ, రూ ఒకటి.

ఒక్కటీఁడు. ద్వ. వి ఏకాకి. ఒంటరికాఁడు: చూ, విడి. 12.

ఒక్కఁడు. వై. స. 1.=ఏకః రూ-ఒకఁడు. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 2.=ఏకః. ఏకకుఁడు (లేక) ఏకము, అన్యము: చూ, రూ-ఒకఁడు. 6.

ఒక్కణ. వై. వి.=వ్యాఖ్యానమ్. రూ-ఒక్కణః చూ, వివరము.

ఒక్కత. వై. స. ఏ. రూ-ఒక్కరిత: చూ, రూ-ఒకత.

ఒక్కతి. వై. స. ఏ. రూ-ఒక్కరితి. —పై.—

ఒక్కతుక. వై. స ఏ. రూ-ఒకతుక. —పై.—

ఒక్కతూరు. దే అవ్య. ఒకతడవ; చూ, సకృత్.1.

ఒక్కతె. వై. స. ఏ. రూ-ఒక్కరితె: చూ, రూ-ఒకత.

ఒక్కనాఁడు ద్వ. వి. ఏకాహము, అన్యదినము. "తే. అన్యదినసంజ్ఞ యొక్కనాఁడనఁగ వెల యు." ఆం, భా. ప్రి. దిగ్వ. 97: చూ, ఒక రోజు.

ఒక్కపెట్టు. దే. క్రి. ఒక్కంతగా: చూ, యుగపత్.

ఒక్కపొద్దు. వై.వి.వ్రతాదులచే నియమముతోఁ జేయునట్టి యొక్కపూఁట భోజనము: చూ, సాపాటు.

ఒక్కమాటు. దే.అవ్య. ఒకపరి: చూ, సకృత్.1.

ఒక్కము. దే. స. ఏకసంఖ్య, ఒకటి: చూ, వంది.

ఒక్కమొగి. దే. క్రి. ఒక్కపెట్టు: చూ, యుగపత్.

ఒక్కయూక. దే. క్రి.—పై.—"క. ఒకొక్కలన నొకపెట్టన, నొక్కుమ్మడియనఁగ నొక్కయూక యనంగా, నొక్కంతగా ననం బెం, పెక్కున యుగపత్పదార్థమిందువతంసా." ఆం, భా. తృ, అవ్య. 80.

ఒక్కరిత. వై. స. ఏ. రూ- ఒక్కర్త: చూ, రూ-ఒకత.

ఒక్కరితి. వై. స. ఏ. రూ- ఒక్కర్తి. -పై.-

ఒక్కరితె. వై. స. ఏ. రూ- ఒక్కర్తె. -పై.-

ఒక్కరుఁడు. వై. స.= ఏకః: చూ, రూ- ఒకరుఁడు.

ఒక్కరువ్రుఁడు. వై. స.= ఏక.—వై.—

ఒక్కర్త. వై. స. ఏ. రూ- ఒక్కరిత: చూ, రూ-ఒకత.

ఒక్కర్తి. వై.స.ఏ. రూ-ఒక్కరితి. —వై.—

ఒక్కర్తు. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తు. —వై.—

ఒక్కర్తుక. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తుక.—వై.—

ఒక్కర్తె. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తె.—వై.—

ఒక్కసారి. దే. అవ్య. సకృదర్థకము. "ఒకపరి యొకతేప యొక్కసారి యొక్కమాటన సకృదర్థములరు," ఆం. భా. త్ర, అవ్య 68: చూ, సకృత్. 1.

ఒక్కసికొక్కు. ద్వ. వి. ఒకానొక బాలక్రీడ. "ఒక్కసికొక్కు, రెండులోగిళ్ళు, మూఁడు ముచ్చిలక, నాలుగు నందన్న, అయిదుంబీటీలు, ఆఱుందారాలు" కొం: చూ, బాలక్రీడ

ఒక్కాణించు. వై. వి.= వ్యాఖ్యాన. వ్యాఖ్యానముచేయు, చెప్పు. (పురుషోత్తమకవీయము.)

ఒక్కింత. దే. వి: చూ, రూ- ఒకింత.

ఒక్కుమ్మడి. దే. ద్రి. ఒక్కయూఁక: చూ, యుగపత్.

ఒక్కూక. దే. ద్రి.—వై.—

ఒక్కెడ. దే. ద్రి. ఏకదేశము: చూ, కదాచిత్.

ఒక్కెత్తు. దే. అవ్య. ఒక్కయూఁక: చూ, యుగపత్.

ఒక్కెత్తుగండఁడు. శా. ఒక్కయెత్తునకే కొట్టగల వీరుఁడు. సౌ. ఇం. ఇ, 4, సం. 1158 శాసనము.

ఒక్కెఱ. వై. వి. 1.= ఉగ్రమ్. అంకపొంకములు, ఉగ్రభావము. "చ. అఱచుచున్న తల్లిని కృతాంతవశస్థితుఁడైన తండ్రి నొక్కెఱగని." భార. అర. 3, ఆ. 158: చూ, భయంకరము; విశే. 2. ఉగ్రము. —వై.— "క. కొలుచుఱుకసిరిలో నొక్కెఱగానొక మొసలి చూడ్కికి నగోచరమై, పఱతెంచి కుంభసంభవు, చిఱుదొడపడిఁ బట్టుకొనియె శిష్యులు బెదరఁగ." భార. ఆది. 5, ఆ. 256.

ఒక్కో. దే. అవ్య. రూ- ఒకో: చూ, సంశయము.

ఒక్కోఁడు. వై. స. 1. రూ- ఒక్కఁడు. అన్యుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు; 2. ఏకకుఁడు (లేక) అన్యము, ఏకము. "స్రగ్ధర. కార్వేష్యాసంబులే దొక్కోఁడు." రాఘు. 2, ఆ. 106: చూ, రూ- ఒకఁడు. 3.

ఒక్కోట. వై. ద్రి. 1. ఏకతార్థకము: చూ, ఒకంట 2 కూడ, సహితము: చూ, సైతము; 3. ఏకకాలమున. "క. ఇటుపాండవ కౌరవు లొక్కొటనందఱు గురు ననుజ్ఞగొని." భార. ఆది. 5, ఆ. 233: చూ, యుగపత్.

ఒక్కొటి. వై. స. ఏ. ఏకసంఖ్య. రూ-ఒకొటి: చూ, ఒంటి.

ఒక్కొత. వై. స. ఏ. రూ-ఒక్కొరిత: (చూ, రూ-ఒకత.)

ఒక్కొతి. వై. స. ఏ. రూ-ఒక్కొరితి. -వై.-

ఒక్కొతుక. వై. స. ఏ. రూ- ఒకొతుక -వై.-

ఒక్కొతె. వై. స. ఏ. రూ- ఒక్కొరితె —వై.—

ఒక్కొరిత. వై. స.ఏ. రూ-ఒకొరిత.—వై—

ఒక్కొరితి. వై. స. ఏ. రూ- ఒకొరితి -వై.-

ఒక్కొరితె. వై. స. ఏ. రూ- ఒకొరితె. —వై.—

ఒక్కొరుఁడు వై. స. 1.= ఏకః. అన్యుఁడు. రూ- ఒకొరుఁడు: చూ, పరాయివాఁడు, 2 = ఏకః. ఏకకుఁడు రూ- ఒకొరుఁడు: చూ, ఒకఁడు. 3.

ఒక్కొరువ్రుఁడు. వై. స =ఏక.—వై.—(రూ- ఒకొరువ్రుఁడు.)

ఒక్కొర్త. వై. స. ఏ. రూ- ఒకొర్త: చూ రూ- ఒకత.

ఒక్కొర్తి. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తి. —వై.—
ఒక్కొర్తు. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తు.—వై.—
ఒక్కొర్తుక. వై. స. ఏ. రూ- ఒకర్తుక. —వై.—
ఒక్కొర్తె. వై. స. ఏ. రూ- ఒకర్తె. —వై.—
ఒక్కో. దే. అవ్య. రూ- ఒక్కొ: చూ, సంశయము.
ఒక్కోట. దే. ద్రి. రూ- ఒక్కొట. ఏకకాలమున: చూ, యుగపత్
ఒక్కోలనము. దే. అవ్య. —వై.—
ఒగచేడము. దే. వి. కారుణ్యము, కనికరము: చూ, దయ.
ఒగరు. వై. వి. 1.= తువర. వగరు, చక్కఁగాఁ బండని దానిమ్మలోనగువాని రుచి. "సీ. బిరికంద కుండలేఁజిగురాకుఁగొనివచ్చి యొగరెల్ల బుచ్చితీపొసఁగకున్న." విక్రి. 5, ఆ. 172: చూ, రసము. 5; అం. 2. రసములారింటిలో నొకటి: చూ, రసములు.
ఒగరుచు. వై. అ.క్రి. ఒగరగు. "సీ. నులివాఁడు నాఁచువల్పుల గొంతొఁగర్చి లేఁబోలవల్పుగాలివేఁ బోకసతిఁగి. కదకుపెళ్ళఁగ నొక్కకడనుండి తొక్కుచు నులుచలఁ జిలుతగుల్లల సమలుచు." ఆము. 2, ఆ. 58.
ఒగరుపు. వై. వి. ఊపిరికట్టు· చూ, శ్వాసబంధము (రూ-ఒగర్పు)
ఒగర్పు. వై. వి.—వై.— "ఎందుకురా ఒగర్పు అనిన ఎల్లుండి సంతకుఁబోవలె నన్నట్లు."
ఒగి. దే. ద్రి, క్రి. విశే. క్రమముగా. "సీ. కదఁబున్న యుభయపక్షములవారి. ఆ. నుద్ధరింతురంద యొగిఁబిండ మిడినవా,రనఘ పితృదయమున్కృతార్థులగుదురు." భార. అను. 2, ఆ. 275. (ఇక్కడ ఒగిన్ అనఁగా విధిక్రమముగా ననియర్థము.) ఇట్లక్కడక్కడ సందర్భానుసారముగా అర్థము నెఱుంగునది.)
ఒగిదిగ. జెడబిల్ల. "సీ. కన్నెగడఁగిలేటి కున్న గిలగఁజితి యొగిదిగాఁ బెట్టెనొక్కచెలికి." చమ. 1, అ: చూ, భూషణము. 2.
ఒగుడు. దే. వి. జొన్నలోనగువాని యొండిన యాకు: చూ, సొరుగాకు.
ఒగుడుకలుచు. దే. అ. క్రి. క్రుంచు, చిక్కు: చూ వడియు. 3.
ఒగ్గము. దే. వి. అవపాతము. "క. ఒగ్గములు త్రవ్వెపడుమని, యొగ్గడు పెనుఁదెరల వలలనుగ్రిమ్ముగములక్, దగ్గఱినఁజంపువేడుక, నెగ్గలమై చిత్తమందు వేఁటాడింపన్." భాగ. 1, స్కం. 454: చూ, వారి. 6.
ఒగ్గు. గ్రా. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు, కడఁగు· "ఉ. ఏయుక్కునులేక యిట్టిపనికొగ్గునె యంచాక కొందఱాడఁగన్." పాంచా. 2, ఆ. 49: చూ, యత్నించు; స. క్రి. 2. (వల) పఱచు, ఒడ్డు: చూ, పఱచు; 3. దోఁగఁ జేయు, ఒడ్డు: చూ, దోఁపు.
ఒగ్గుబల్ల. దే. వి. తరమినపట్టెడు కొయ్య కాధారమైన బల్ల.
ఒచ్చెబడి. దే. వి. రాబడి. చూ, రూ-వచ్చుబడి.
ఒచ్చెము. దే. వి. 1. అచ్చిక, న్యూనత. "గీ. అధ్వరారంభ మింతొప్పునయ్య దక్షు,శివునిఁదోడ్తేని యొక్క యొచ్చెంబకాని." కాశి. 7, ఆ. 57: చూ, కలితి. 2; 2. అవమానము. "చ. మానినికిందనుఁదాన కాచికో,లోదవిన దానఁజేసి సభనొచ్చెముదక్కనఁ బొందునందనున్, బ్రిదికిటగాక." భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 348: చూ, న్నము. 2.
ఒచ్చెల. దే. అవ్య. రూ- ఓచెల్ల. సంతాపార్థకము. "ఉ. ఒచ్చెలనిన్నుఁజూచి వగకొందఁ దుఁజిత్తము." భో. 5, ఆ. 58: చూ, సంతాపము.

ఒచ్చెల్ల. దే. అవ్య.—హై.— "క. అచ్చుగఁబ్రి యాగలోకుల, విచ్చలవిడిఁదనదు మేను విడిచి నమనుఱుం,డొచ్చెల్ల యేమిచెప్పుదుఁ, జెచ్చె రఁగమనిష్ట కార్యసిద్ధి ధరిత్రిన్." భో. 1, ఆ. 182.

ఒజ్జ. వై. వి. 1.=ఉపాధ్యాయః. చదువులయ్య. "క. వటువుల, నురుధృతిఁ జదివించుచున్న యొజ్జయొఁగడఁకన్." పర. 2, ఆ: చూ, పంతులు. 1; 2.=ఉపాధ్యాయః. యాజకుఁ డు. "గీ. భక్ష్యభోజ్యలేహ్య పానీయముల మీఁద,... వెగడుపడఁగఁబాటి వెలిపింత యొజ్జ లు, తత్ప్రయోగ విధులు దప్పిపలుక." భార. ఆది. 1, ఆ. 181: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

ఒజ్జదనము. వై. వి: చూ, ఒజ్జనము.

ఒజ్జనము. వై. వి. ఉపాధ్యాయత్వము: ఒజ్జదన ము; (సం. ప)·— ఆచార్యకము, ఆచార్య త్వము, ఉపాధ్యాయత్వము.

ఒజ్జబంతి వై. వి.=ఉపాధ్యాయపద్ధతి. (ఉపా ధ్యాయుఁడు చూపిన) ఒరవడి. "సీ. తనకులా చారవర్తన వైష్ణవాచారపర్యాయముల కొజ్జబం తియనఁగ." పాండు. 1, ఆ. 20; రూ-ఓజ బంతి: చూ, మేలుబంతి

ఒజ్జలపంగనామము. లో. గురువునకు పంగనా మము. (అయ్యవారికి తప్పులు దిద్దఁబోవుట లోనగుచర్య.)

ఒజ్జలపుచ్చకాయ. జా. నేర్చినవిద్య మఱచిపో వుట. "ధర్మవిధులన్నియు నొజ్జలపుచ్చకా యఁగావలయు" (కళాపూర్ణోదయము.) "శా. అహా! యొజ్జలపుచ్చకాయవితమా రా వేయునింకేటికిన్." శకాం 4, ఆ. 192.

ఒజ్జలపుచ్చపాడు. లో. గురునకు పుచ్చపాడు. (నేర్చినవిద్య మఱచి యెదురుతిరుగుట)

ఒజ్జసాని. వై. వి.=ఉపాధ్యాయిని. "ద్వి. కపట మేర్పడఁగ నాఁగాక నిపోయి, చపలాత్మ(ఁడా యొజ్జసానికిట్లనియె." హరిశ్చ. 2, భా: చూ, సోమిదమ్మ. (చూ, భార్య.)

ఒట్టు. దే. వి. 1. బాస: చూ, శపథము; అ క్రి 2: జనించు. "ఉ. అట్టి నృపాలకీటముల నాజిసమర్థఁగలేనివాని య, ట్లొట్టిన భీతిమై నిటుపరయోధి శరణ్యుఁడవైతివి." భాగ. 10, స్కం.ఉ: చూ, పుట్టు. 2; స.క్రి. 3. కీలించు, ఉంచు. "ఉ. ఇట్టిది ఘోరకృత్యమని యిం చుక కొంకక లక్కయింటఁ జి, చ్చొట్టితి మాయజూదమున నుత్తమధర్మజుఁ దూలఁ బుచ్చి తా, చుట్టలుఁబెద్దయింజెలులుఁజూడగ ద్రౌపది భంగపెట్టితి" భార. శల్య. 2, ఆ. 133: చూ, పెట్టు. 5; 4. రగులఁజేయు. "ఒట్టిన మంటవోలెఁ గడునుగ్రతఁ జేర్చిన" నిర్వ. 4, ఆ. 54. "క. పెనుమంటలయం, దొట్టుదురు." (ఇక్కడ ఒట్టుట యనఁగా కాల్చుట) భాగ. 8, స్కం. 998: చూ, రవులుచు

ఒడంబడిక. పా. రాజీ (ట్రీటీ.)

ఒడఁగూడు. దే అ. క్రి. 1. ఒనఁగూడు: చూ, సిద్ధించు; 2. అంటనిలు, చేరు. "క. అమవస గావున నేఁడ, కృష్ణులఁగొలువఁగ మహర్షి గణములఁ జిత్రసం, ఘములును బోదురు బ్రిహాల్పం, డమునం గలవారలం దొడంగూడం గాన్." భార. ఆది. 5, ఆ. 66: చూ, సమీ పించు. (ప్రే. ఒడఁగూర్చు.)

ఒడఁబడిక ద్వ. వి. 1, ఒడఁబాటు. "ఎ, గీ. ఒడఁబడిక గానఁబడనీక యొడలునులియు, నెపమున్మైఁ గొఁగిటికెదుర్చు నీరజాక్షి, యుప మయును భూమివల్లభునుల్లమునకుఁ, గొత్త చవిగొల్పె మతివేఱకొన్ని వాళ్లు" కవిక. 8, ఆ. 224: చూ, సమ్మతము; 2. సమ్మతించి వ్రాసియిచ్చినవ్రాఁత: చూ, రాజీ.

ఒడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; 2. అనుకూలించు. "చ. కడుఁ జనువాఁడునై పురుషకారియు దక్షుఁడునైన మంత్రి పెం, పడరఁగ రాజపుత్రుల మహా ధనవంతులఁ జేసి వారితో, నొడఁబడి పక్షమే ర్పడఁగ నుండఁడుగా" భార. సభా. 1, ఆ. 32: చూ, పొందుపడు; 3 సంతోషించు. "సమున్నత కీర్తమ్మనమంచి యథావిధి పూజ లొడంబడఁజేసి." భార. ఆది 3, ఆ: చూ, సంతోషించు. (ప్రే. ఒడఁబఱచు)

ఒడఁబాటు. ద్వ. వి. 1. ఒడఁబడిక: చూ, సమ్మతము; విణ. 2 అంగీకారము "క. అప్పరశుముఁ డిప్పలుకుల, కొప్పితి మీప్రియములోన నొకచిటికెనవ్రేల్, తప్పక యుండఁగనిప్పుడ, యొప్పించెద నొప్పఁజెప్ప మొడఁబాటుని యొక" (ఒడఁబాటు=ఒడఁబడ్డ ద్రవ్యము.) పర. 5, ఆ: చూ, సమ్మతము.

ఒడఁబాటువడ్డి. పా. అడిగినపు డిచ్చుచుండెడి వడ్డి. కారిత: చూ, వడ్డి.

ఒడగోలుకొను. దే. స. క్రి. రూ-అడగోలుకొను అపహరించు. "వ. మనుష్యుఁడు పుట్టినకోలె నియమములంబడి గడించిన యొడమిపుడమి. పేఁడలిగి గడియతడవులోన నొడగోలుకొన శక్తుండగునట్లు గృహాగతుండగు నతిథి తిరస్కృతుండై యతనిపూర్వార్జిత సుకృతంబు లన్నియు నపహరింపంజాలు" భో.3, ఆ.124: చూ, దొంగిలించు.

ఒడపప్పు. దే. వి. 1. దేవతానివేదనాదులకై నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు లోనగునది. చూ, రూ-వడపప్పు; 2. శ్రమపరిహారార్థమిచ్చెడు నానఁబెట్టి సంబారువుఁజేర్చిన పెసరపప్పు లోనగునది. చూ, వడపప్పు. (వడపప్పును సాతాళించిన సాతాళింపు పప్పు అగును.)

ఒడపి. దే. వి. గండి, సందు, చిల్లి. "క. జాలకని వెన్నురువెలి, కులుకుచు రొదసేయ నలితి యొడపి వెయార్పల్, పులురమిడి గ్రుద్ద పడఁకుచుఁ, గొలపాణముతోడఁ దన్ను కొను నమ్మొదవుల" అము. 4, ఆ. 28: చూ, రంధ్రము. 1.

ఒడమి. దే. వి. 1 రూ-ఒడమె. తొడవు: చూ, భూషణము. 2. 2 రూ-ఒడమె. ధనము. "వ మాతరుండు కఠోరవచనంబులాడినఁ బింగళుండంగలార్చిన దండుండు దండించినం జక్క్రంబడమిఁ దనయొడమిఁ దానడిమి కడిమినిజంబుగారవి గారవించి." శు, పారి. 6, ఆ 28: చూ, విత్తము.

ఒడమె. దే. వి. —పై.—

ఒడయఁడు. దే. వి. 1 రూ-ఒడయుఁడు. మగఁడు: "అడిగి యాతండొడయండగు మా, నృపాత్మజకని." భో. 3, ఆ' చూ, భర్త; విణ. 2 రూ-ఒడయుఁడు. పబువు: చూ, ప్రభువు. 2.

ఒడయుఁడు. —పై.—(భర్త — "గీ. యువతి మండలముల కొడయుఁడవుగమ్మ" శై. 5, ఆ 117.)

ఒడయనంబివిలాసము. పా. ఈగ్రంథకర్త,అజ్జరపు పేరయకవి. (18 శతాబ్ది.)

ఒడయుగాలు దే. విణ. (ఒడయుఁడు + ఆలు) ప్రభ్వీణి: చూ, స్వామిని.

ఒడలిమాపాడయుఁడు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపు ఱేఁడు. (రూ-ఒడలు మాపాడయుఁడు.)

ఒడలు. దే. వి. 1. రూ-ఒళ్లు. మే-మేను. లక్ష్మి. 2, అ. 5: చూ, శరీరము; వా. 2 ఒకానొక ధత్వము; (ఒడ, నడుమ బెజ్జములేని గారెవంటి తినుబండము.)

ఒడలుగాలి. వా వ్యానము, శరీరమందుండు గాలి: చూ, వాయువు.

ఒడలుదూపాడయుఁడు. ద్వ. వి: చూ, దూ-ఒడలిదూపాడయుఁడు.

ఒడలుదాఁచుకొనుట. జా. పనిచేయకుండుట "నేఁ జేతఁబనిపట్టితేఁ జూచితునామె గాఁదానందుకొను నొడల్దాచుకొనను." (వైజయంతీ విలాసము.)

ఒడలెల్లఁగన్నులు. జా. ఎక్కువవివర్శ. "సహస్రదృక్తనూ, జుని నొడలెల్లఁ గన్నులుగఁ జూచిరి మానసముల్గరంగఁగ." (విజయ విలాసము.)

ఒడి. దే. వి. 1. గుడ్డదొప్ప, వస్త్రపుటి. "ఒడియందు బియ్యముపోయించుకొని వచ్చినది; బియ్యము ఒడినిండుగ పోయుము, నీతిట్లకు ఒడిపట్టినాను, పువ్వులు పండ్లు ఒడినిండుగ పోసిపంపినది" వా. (ఒడి=నడికట్టుచెంగు). చూ, వస్త్రము; 2. ఉత్సంగము, తొడపై భాగము: చూ, క్రోడము; 3. పశుయోని, కటి: చూ, భగము. 12; 4. లక్ష్యము పెట్టి దాఁటినదాఁటు ఊంకింపు "ఒడివప్పిన పాముఁబోలెనుండఁగ." ఉ, హరి. 3, ఆ: చూ, విజృంభణము

ఒడిఁబ్రాలు. దే. వి. ఒడికట్టుబియ్యము, ఒడికట్టు.

ఒడికట్టు. దే. వి. 1. పాపలగను తావు: చూ, భగము. 12; 2. కాంచీభూష, ఒంటిపేటగల అందుదాని మొలనూలు, ఒడ్డాణము: చూ, భూషణము. 2; 3. వస్త్రపుటి, గుడ్డదొప్ప: చూ, వస్త్రము; 4. ఒడికట్టుబియ్యము: చూ, ఒడిఁబ్రాలు; అ. క్రి. 5 కట్టఁగు. "లోకనిందకొడిగట్టితివి." రామా. 5, ఆ; "చ. మాయలకొడిగట్టి." సారం. 3, ఆ. 49: చూ, యత్నించు.

ఒడికట్టుట. జా. సిద్ధపడుట. "లోకనింద కొడిగట్టితిగా." (సారంగధరచరిత్రము.)

ఒడికము. దే. వి. 1. ఉపాయము, అనువు. "చ. ఒడికములోఁ బ్రియత్నమున నొక్క-మహాశిలఁ గొండమీఁదికిఁ గడపఁగ." పంచ. నా. 1, ఆ. 109: చూ, ఠావు; విణ. 2. మనోజ్ఞము, ఒప్పిదమైనది. "చ. కుడిచిన పిమ్మటం గుసుమకోమలి విస్తృతసంస్తరంబుగా, నొడికపు సెజ్జ నేసి ప్రియుఁడొయ్యన యందు శయింపఁదమ్మలం, బిడి చరణంబులొత్తి మదికెక్కిన యంతటిలోఁదలంచె." భార. అర. 5, ఆ. 11: చూ, రమ్యము; 3. యుక్తము, ఇమ్ము. "తంత్రులొక్కరుస దీటి మెట్టులొడికంబుగనొత్తి." ఉ, రా. 5, ఆ. 184: చూ, యోగ్యము. 2

ఒడికారము. దే. వి. ఉద్రేకము. "రగడ. కారణకేయొడికారపుఁగింకను" య. 4, ఆ. 26. చూ, విజృంభణము.

ఒడితాఁడు. దే. వి. వేఁటాడుటకు తగిన యొకానొక సాధనము, ఉచ్చు: చూ, వాగుర. (చూ, తీపుఁదాఁడు. కాశీ. 3, ఆ.)

ఒడిదామర. ద్వ. వి. (ఒడి + తామర.) 1. ఒక రకము చెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఒడిదారము. దే. వి. స్త్రీల మొలనూలు. "ద్వి. మొనసి సౌవర్ణటంకముల యొడిదారములు గాఁదగడె యమ్ముద్దియఁజేర." భాగ. 10, స్కం: చూ, భూషణము. 2.

ఒడిపిలి. దే. వి. ఆహారవిశేషము. (అప్ర.): చూ, సాదము. 1.

ఒడియు. దే. స. క్రి. 1. ఆకర్షించు, తిగియు. "సీ. అపవర్గఫలసిద్ధి పాదసైనఁ జేపట్టు శివడి బహుఫలోత్కరములొడిసి." పాండు. 2, ఆ. 17: చూ, రెమ్ము. 2; అ. క్రి. 2. కొంచెము పైకెగురు. "ఎ. గీ. ఒడిసితలపట్టి తిగిచిమహోగ్రవృత్తిఁ, గొంకుకొసరించుకయుఁ లేక కూలదాఁచె." భార. విరా. 2, ఆ. 128. "ఎ, గీ. పడకతఁడువాని ముందల రొండికి

తెగిచి, పుడమిఁబడఁద్రోచి బలిమినుక్కడఁ గఁబట్టి." జై. 3, ఆ. 118: చూ, లంఘించు.

ఒడివీసనగరము. శా. ఇచ్చట దిఙ్నాగాచార్యుఁడు నివసించెను. ఇది ఓఢ్రదేశమునందున్నది. దీని నే పూరీజగన్నాథమందురు. ప్రాచీనాంధ్ర దేశము. 69. పుటలు.

ఒడిశా శా. రూ-ఒరిస్సా. (గో. రామదాసుగారు, బి.యె. మహాశయులు) తమ "ఒడియా, దాని ఉత్పత్తి." అను శీర్షముగల ప్రబంధమందు ఉడ్రులకు క్రీ॥ శ॥ 7 వ శతాబ్ద పూర్వమున స్థానమిచ్చుట కెందుకొప్పుకోనరో మాకెంత మాత్ర మవగాహనముగాదు.....ఈ ఉడ్రులదేశమునే కాలక్రమమున ఒడిశాయని పేరునొందినదని చెప్పినచో నది కేవలము బాహ్యము. కళింగ. 299, 300. పుటలు.

ఒడిస. దే. వి. ఆవిధము: చూ, వైధనిక.

ఒడిసియ. దే. వి. 1. —పై—(రూ-ఒడిసె.) 2. ఒడిసెగడ్డ. (రూ- ఒడిసె.)

ఒడిసె. దే. వి. —పై.—

ఒడిసెల. ద్వ. వి. రాలు విసరివేయుటకై యేర్పఱుపఁబడిన యొకవిధమగుత్రాడు. "ఒనరు సుంచనముల నొడిసెలలను జాలంగ నెందును సవరించుట." హరి. ఉ. 2, ఆ; "చ. ఒడిసెలరాతి చందమున నుర్వడిపింగిణి కోలవాలుకై, వడిలగుడాఁకటుం బఱచువైఖరి" సారం. 1, ఆ. 98: చూ, క్షేపణి.

ఒడిసెలకాఁడు. ద్వ. వి. ఒడిసెలవేయువాఁడు. "ఒడిసెలకాండ్రను నొడ్డుడెందు." హరి. ఉ. 1, ఆ.

ఒడుగు. వా. వడుగు, ఉపనయనము.

ఒడుగుపెండ్లికొడుకు. వా వడుగుపెండ్లికొడుకు.

ఒడుచు. దే. క్రి. ఓడించు. "పారిజాతంబుఁ గొనుపెడఁదొడరివృత్ర. భేదినొడిచితి" హరి. ఉ. 8, ఆ; "ఆ. పాండుపుత్రనీవు బ్రహ్మచర్యస్థుండవగుటఁ జేసి మన్మథార్తినన్ను, నొడిచితెందు." భార. ఆది. 7, ఆ. 68; భార. ఆది. 8, ఆ. 16; భార. ఆది. 8, ఆ. 206: చూ, జయించు.

ఒడుదొడుగు. దే. వి. 1. వైషమ్యము, సమము కామి. "క. తరుణీమణి జఘనమునకు, దొరగాక తృణంబుఁబూని తుదిశేకవనుం ధర యొడుదొడుకులఁ బడుమహీధరములు చట్టువడి తావుతగలకయుండుఁగా." రసి. 2, ఆ. 98: చూ, వైషమ్యము; విణ. 2. ఇక్కట్టు, సంకటము. "వ. అడవికడ కొత్తికొనినడచి యొడుదొడుకగుడు." స్వా. 4, ఆ: చూ, అంగద; విణ. 3. సమముకానిది: చూ, విషమము.

ఒడుపరితనము. దే. వి: చూ, తుంటరితనము.

ఒడుపు. దే. వి. 1. లక్ష్యముపెట్టి దాఁటినదాఁటు. "ద్వి. ఒడుపుఁదప్పినయట్టి యురగంబుఁ బోలె." హరిశ్చ 1, ఆ. 465: చూ, విజృంభణము; 2. పూనిక. "వ. అయ్యొడుపుదప్పింప నొందుకారవుదొరకమిఁ దానట్లొడంబడి." భో. 4, ఆ. 268: చూ, యత్నము; 3. అధికము, లాభము: చూ, పేరాశము; 4. సమయనిరీక్షణము. "ఎలుకకై పిల్లి ఒడుపుకాచుచున్నది."

ఒడ్డగ. దే. వి. రెండిత్తి కొమ్ములుజతచేసి యేర్పఱిచిన ఆయుధము: చూ, బాణము. 1.

ఒడ్డగిలు దే. అ. క్రి. 1. రూ- ఒడ్డగిల్లు. అవనతమగు: చూ, వ్రాలు. 6; 2. రూ- ఒడ్డగిల్లు అతిశయించు: చూ, మున్మరించు; 3. రూ-ఒడ్డగిల్లు. నీటిబొట్టులోనగునవి లోపలనుండి పైకుబుకు, ఉప్పొంగు: చూ, బుగులుకొను.

ఒడ్డగిల్లు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ- ఒడ్డగిలు. (అవనతమగు.— "క. వాపుడువిభీషణుం

డో, హాస్యరాలాపములను రూడించితిరే, పైవచ్చిన బలవంతుల, నావసథియందొడ్డగిల్లి నట్లనెయుండెడిన్." రామా. 7, ఆ. 56; అతి శయించు.— "క. అపుడప్పల భుక్కల కన్యకన్య ఫలభుక్కులకున్, గలనయ్యెనందుఁ బైకొని, గెలుపునఁగపివీరులొడ్డ గిలదొరకొని నన్." రామా. 8, ఆ. 54: చూ, ముమ్మరించు; ఉప్పొంగు.— "క. బిడ్డఁడు మొక్కినఁదల్లులు, జెడ్డవనంకములనునిచిచన్నులతుది బొ,లొడ్డగిలఁ బ్రేమభరమున, జిడ్డుకడందడి పిరత్నిజలములననఘా." భాగ. 1, స్కం. 260.)

ఒడ్డగడవు. దే. వి. ఒకప్రక్క క్రిందికొఱగి మతియొకప్రక్క పైకి లేచుట. "గీ. కడసె హాయములొడ్డ గెడవయ్యెరథములు, చాఁపకట్టువడియె." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 165; "క భూమియొడ్డగడపై యుండన్." పర. 1, ఆ 58: వాటుపడుట.

ఒడ్డణము. దే. వి. 1. రూ- ఒడ్డాణము. కాంచీ భూష: చూ, భూషణము. 2; 2. రూ-ఒడ్డనము, ఆవారము: చూ, వ్యూహము.

ఒడ్డన. దే. వి. 1.—పై.—; 2. వడ్డించుట. విస్తరియందు అన్నాదులుంచుట. (వా): చూ, రూ- వడ్డన.

ఒడ్డనము. వై. వి. 1.= అడ్డనమ్. అడ్డాణము, డాలు, ఖండనము. "చ. నొ,డ్డనమున నాఁగి యాఁగి." హరి. ఉ. 7, ఆ. 238: చూ, హరిగ; 2.= అడ్డనమ్. అడ్డాణము, బెత్తములో నగు వానిచే చేయఁబడిన కేడెము. "చ. పలుకలు నొడ్డనంబులును." ఉ, హరి. 6, ఆ. 59: చూ, హరిగ; 3. మొగ్గరము. "క. అపురూపములగు మాటొ,డ్డనములు." భాగ. భీష్మ. 2, ఆ. 26: చూ, వ్యూహము; 4. పందెము. "గీ. హాసనంబులు...... లసువులు నొడ్డనములు, గాఁగఁబారెడు నీయ్యాత్మకర్మమందు" భాగ. 6, స్కం 416: చూ, వ్యవహారము. 4.

ఒడ్డము. దే. వి. మొగ్గరము: చూ, వ్యూహము.

ఒడ్డాణము. వై. వి 1 = ఓడ్యాణ. రూ- ఒడ్డణము. స్త్రీలు నడుమున బిగికై ధరించు కొనెడు బంగారులోనగువాని పట్టెడ. "సీ. మొలనూలు నొడ్డాణమును." కళా. 7, ఆ. 66: చూ, భూషణము. 2; 2. యోగులు జంఘమువలె వేసికొనెడి పట్టులోనగువానితో చేసినపట్టె. "సీ. ఐణేయమైన యొడ్డాణంబుల నణిచేవక్కళించిన పొట్టమక్కళించి" స్వా. 1, ఆ. 59: చూ, యోగపట్టె; పా. 3. చేరు యొక్క అడ్డుచీరికలోని యొకభాగము. (పెరికిల్)

ఒడ్డాది. వై. వి. 1.= ఓఢ్ర. ఓఢ్రదేశము: చూ, దేశము; 2. విశాఖపట్టణమండలములోని వీర విల్లి తాలూకాయందలి నొక గ్రామము; (వడ్డాది.) శా. శ. శక 1334 నాటి సం॥ 829 శాసనములో ఒడ్డాదివీరార్జున దేవులకొడుకు ప్రతాపార్జున దేవులు మహామండలేశ్వరులని పేర్కొనఁబడెను. కళింగ. 641. పుటు.

ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు. శా. కళింగపరీక్షపాత్రి శ్రీధర్మదాసజీయన అధికారమున ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు ధర్మములుజేసెను. కళింగ 684. పుట.

ఒడ్డాది చోడవరము. శా. శ్రీనరసింహభారతిముని ఒడ్డాదిచోడవరమున రెండుపుట్ల నేల ధర్మము జేసెను. కళింగ. 634. పుట.

ఒడ్డాది జయంతరాజు. శా. మత్స్యకులవంశీయుఁడగు ఒడ్డాది జయంతరాజు శ్రీనరహరితీర్థ శ్రీపాదములు అనుసంధానమున ధర్మము జేసెను. కళింగ. 628. పుట.

ఒడ్డాదిమత్స్యవంశీయులు. శా. ఒడ్డాది యేలుచుండిన మత్స్యవంశపు రాజులుగూడ కళింగ గాంగులకు సామంతులుగ నుండిరి. వీరును క్రీ. 13-14-15 శతాబ్దములలో స్వరాజ్య మేలుకొనుచు దానశాసనముల నొసంగుచుండిరి. వీరి దిబ్బిడి తామ్రశాసనమునుబట్టియు సింహాచలాలయమున నున్న శిలాశాసనములనుబట్టియు శ్రీకూర్మాలయశాసనములను బట్టియు దాక్షారామాలయ శాసనములనుబట్టియు వీరి వంశావళి కాలక్రమమున క్రిందివిధమున తెలిసినవి. జయంత.—అర్జున, అన్నమరాజ, మాంకాదిత్య; అర్జున — జయంత; జయంత.— అర్జున; అర్జున:— జయంత; జయంత.— వీరార్జున; వీరార్జున.— ప్రతాపార్జున; ప్రతాపార్జున— ప్రతాపవీరవల్లభరాయఁడు. ఇత్యాది. కళింగ. 644 పొరటు; దాక్షారామ శాసనములు, సం॥లు 1269-1274, ఒడ్డాది జంతణునాడు, పరుడవాడు దేశాధికారులు పరాంతకదేవుని గొల్చుటకై నిశ్చయించుకొని, ఒట్లు పెట్టుకొనినట్లు తెలుపుచున్నది. ఇత్యాది. కళింగ. 644 పొరటు.

ఒడ్డారము, దే. వి 1. ఒఱగొడ్డెము: చూ, వంకరమాటు; 2. పగ. "వ. మనకునక్కట చెలియలి బిడ్డలకు నొడ్డారంబులేమిటికి." భాగ. 8, స్కం: చూ, విరోధము. 1; 3. ప్రతిఘటనము. "వ. ముఱుకుమినుకు లని కొడుకుకడకుంజని భయరసంబులొలుకం బలుకులు పలికినంగపి వినక రాక యొడ్డారంబులొడ్డెనేని." రామా. 6, ఆ. 42: చూ, మాఱొడ్డు. 1.

ఒడ్డారించు. దే. అ. క్రి. 1. పగఁగొను. "ద్వి. ఎదిరి యొడ్డారింప నెవ్వరివశము." హరిశ్చ. 1, ఆ: చూ, విరోధించు; 2. ప్రతిఘటించు. "క. ఒడ్డారించి విమంబున, కడ్డము చనుదెంచి కావనధిపులులేమిన్." భాగ. 8, స్కం: చూ, మాఱొడ్డు. 2.

ఒడ్డి. దే. వి. ఉడ్డీనగతిగల పావురాయి: చూ, పావురము.

ఒడ్డిక. దే. వి. పారావతము: చూ, పావురము,

ఒడ్డిమి. దే. వి. పందెము. "వ. అశకునియాడి యుధిష్ఠిరుండొడ్డిన యొడ్డిమియు గెలుచుచు వచ్చె." భార. ఉద్యో. 1, ఆ 22: చూ, వ్యవహారము. 4.

ఒడ్డియ. వై. వి.=ఓఢ్రః: రూ—ఒడ్డె, ఒడ్డెవాఁడు. (సం. ప):—ఓఢ్రుఁడు.

ఒడ్డీఁడు. వై. వి. 1.=ఓఢ్రః. ఓఢ్రదేశపురాజు: చూ, రాజు. 1; 2. ఉడ్డీనగతిగల పావురాయి. "సీ. ఘనమైనకండ క్రొవ్వునఁ బాఱుతెంచిన యొడ్డీని పెనులావు లూడఁదన్ని." (ఇక్కడ శ్లేష.) హై. 1, ఆ. 45; "క, మేలైన లకోరీలొడ్డీలుం." సారం. 1, ఆ. 117: చూ, పావురము.

ఒడ్డు. దే. వి. 1. ఓర, దరి: చూ, తీరము; 2. మొగ్గరము. "ఉ. పెక్కులుసించి కంఠమున నేకులువాపి శిరంబువ్రచ్చి పే, రుక్కునఁ గ్రొంచిచెందమగు నొడ్డు గలంగఁగఁజేసి." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 80: చూ, వ్యూహము; 3. పందెము. "వ. తనకొడుకు విరోచనుండు నంగిరసుండను విప్రకొడుకు సుధన్వుండును దమతమ ప్రాణంబులొడ్డుగానొడ్డి." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 68: చూ, వ్యవహారము. 4; 4. పూనిక. "మ. ఒక్కయొడ్డున బాష్పాంబుఝరంబులుప్పతిలె బోటుంబాటుగా నెంతయుం." స్వా. 3, ఆ. 186: చూ, యత్నము; 5. అడ్డపాటు. "క. బిడ్డనిఁగరముల నొమ్మున, నడ్డంబుగఁబట్టి పదములల్లన నిడుచుం, జడ్డనగావలివారల, యొడ్డుగడచి పురిటిసాలయొయ్యన వెడలెన్." భాగ. 10

స్కం. పూ. 140: చూ. నిరోధము. 1; వై.స. 6.=ఏకః. అన్యుఁడు "సీ. ఏమర్థి నాసఁగి నట్టి, వృత్తులు సెల్లునే ఒత్తొరవొడ్డులవలనఁ బుట్టుమగదా." భార. ఉద్యో. 1, ఆ 278: చూ, పరాయివాఁడు; 7. ఏ.=ఏకః. ఏకకుఁడు. చూ, ఒకఁడు. 8; దే. విశే. 8. లావు. "వాఁడొడ్డుపొడుగుగాఁ బెరిగినాఁడు.": చూ, స్థూలము. 2; 9. విశాలము, ఇమ్ము "వ. పయోధికన్య బిడ్డలుంబోని యొడ్డుపెఱువులచేతను." భీ. 1, ఆ. 110: చూ, విస్తారము; 10 ఎక్కువ. "సీ. ఒడ్డుగానిట్టూర్పు లొలయఁబొగులు, నిచ్చెయొత్తిఁగిన రతికేళి మెచ్చి." స్వా. 3, ఆ. 122; 11. విచ్చలవిడియైనది పెద్దదైనది. "ఒడ్డోలగము.": చూ, విశృలము; స. క్రి. 12: పందెము వేయు. "క. కలధనము లెల్ల నొడ్డుచు." భార. అర. 2, ఆ. 61; "వ. వివిధ వస్తువాహన నివహంబులొడ్డి." భార. ఆ. 2, ఆ. 62: చూ, పందెమిడు; 13. (వల)పఱచు. "గీ. ఇందఱకు నిన్ని భంగుల ... దాయలొడ్డిన మాయాజాదంపు టురులఁ, బడి." భార. విరా. 2, ఆ. 225: చూ, పఱచు; 14. చాఁగఁ జేయు. "గీ అనననాతఁడు భయమంది యాత్మ లోన, నొరులయీగికినకటచే యొడ్డకుండు, నట్టివానికి." భార. శాంతి. 4, ఆ. 158: చూ. చోఁపు; 15. (చక్కఁగా వినుటకు) మొనయించు. "గీ. ఇత్తెఱంగు, పాడిగాఁగఁ బూని పలుకంగఁ జెవియొడ్డి యాదరించువారినంయుఁ గాక." భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 23: చూ, మొనయించు; 16. అడ్డగించు. "దుర్మద, క్రీడఁ జరించు రాజు హరకేళవు లొడ్డినఁగావ." భాగ. 1, స్కం. 478: చూ, నిరోధించు; 17. దాటు. "వేగవత్తొడ్డి యల్లనవెడలి." భార. శాంతి. 8, ఆ. 307: చూ, తరించు.

ఒడ్డుగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. ఒకానొక బాలికా క్రీడ: చూ, బాలికాక్రీడ. 2. అచ్చెనగండ్లాడెడు చిన్నచిన్న గుండుఱాళ్లు: చూ, గిరియకము.

ఒడ్డువిడుపు. ద్వ. వి. ఒకానొక బాలక్రీడ.

ఒడ్డె. వై. వి =ఓఢ్రః: చూ, రూ=ఒడ్డియ.

ఒడ్డెరాజులు. శా. అనంతవర్మ తామ్రశాసనము (బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.) శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారిచేఁ బరాజితుఁడై తన కొమార్తె నారాజేంద్రునకర్పించి శరణాగతుఁడైనవాఁడు తెనుఁగుదేశమును బాలించిన యొడ్డెరాజులలోఁ గడపటివాఁడనగు ప్రతాపరుద్రగజపతిది యీశాసనము. ఇత్యాది. కళింగచరిత్రానుబంధము. 97.

ఒడ్డెవాఁడు ద్వ. వి: చూ ఒడ్డె. (వై వి.=ఓఢ్రః. పురుషోత్తమకవీయము)

ఒడ్డొఱకము. దే విశే. (ఒడ్డు + ఒఱకము.) (ఎగుడుదిగుడైన) భూమి: చూ, భూమి. 1.

ఒడ్డోలగము. ద్వ.వి. పేరోలగము చూ, సభ.2.

ఒత్తగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రక్కకొఱగు. "గీ. ఒత్తగిలి యీద." కవిక 4, ఆ: చూ, జరగు; 2. అవనతమగు, ఒఱగు. "చ చెలి భుజపీఠినొత్తగిలి." స్వా. 5, ఆ. 67: చూ, వ్రాలు. 6; 3. అతుకు. "సీ ఘ్రాణంబు నీచమై కన్నులు వెల్లనై యుదరంబు వీఁపుతో నొత్తగిల్ల." కాశీ. 6, ఆ. 41: చూ, సంధించు. 8; (ఒత్తగిల్లు అను శబ్దమునుబట్టి పిన్నపెద్దతనములే క్రిందిసందర్భముగా మాఱును. తండ్రియెడలను సోదరులయెడలను అంటి మసలవచ్చుననియు, తల్లియెడలను సోదరీలయెడలను కొద్దిదూరముగనుండిమసలవచ్చుననియు, బావగారు మామగారు మున్నగు పెద్దల యెడల దూరముగనుండి మసలవచ్చుననియు బోధిం

ము శ. సందర్భానుసారముగా పెక్కు భావము లుదయించును.)

ఒత్తడము. దే. వి. 1. ఒత్తుడు: చూ, పీడనము; విణ. 2. ఒత్తు, బహుళము: చూ, మొత్తము.

ఒత్తడి. దే. వి. 1. రాపు. "ఒండొరుల యొత్తడిం బొడిపొడియై." స్వా. 5, ఆ. 71: చూ, పీడనము; 2 తలుచుఁదనము. "సీ. ఒడికంపు సరిఁ యొత్తడి సరంబునమించు" చంద్రా 2, ఆ. 69: చూ, మునుము; 3 బాధ, కక్కసము, వగ: చూ, దుఃఖము.

ఒత్తగము. దే. వి. ఉద్రేకము, ముమ్మరము. "వ. అప్పుడమ్మేఁడు రెండు వెడంద వాతి తూపుల నతని కాళ్లు గత్తిరించి యయ్యొత్తగము నొత్తరము కలుచేపఱిచిన" రామా. 8, ఆ: చూ, విజృంభణము

ఒత్తరించు. వై. స. క్రి. 1.=ఉత్తరణమ్. అతిక్రమించు, మించు. "సీ. వితతవీరాగ్రహావేశాతి దర్పితచిత్తులై యొండొరు నొత్తరించు, నుగ్ర మహోద్ధతి." భార. శల్య. 2, ఆ. 262: చూ, దాఁటు 6; 2. ఆక్రమించు, ఒత్తుకొను "గీ యువమనోజాంగలక్షేత్ర మొత్తరించి గరుసువడదున్న మదనలాంగలి కుహలము, కామినీమణిముక్కు" పాండు. 3, ఆ. 195: చూ, మొంగరించు.

ఒత్తిడి. పా పీడనము. (ప్రెషర్.)

ఒత్తియాడు. దే. స క్రి. (ఒత్తి + ఆడు.) అడఁగఁజేయు, ఒత్తు "చ. గురుకుచగుబ్బచన్నుఁ గవ...జిగితాళ పుఁజెప్పల నొత్తియాడుఁ దా, మరవిరిమొగ్గ గుత్తిఁబలుమాఱును తేకుమడం చు నెంతయున్." చంద్రి. 2, ఆ: చూ, పిసుకు. 3.

ఒత్తిలి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా. "ఉ. చిత్రజ రాజ్యసంపద యశేషముఁగైకొని ... లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయ" విక్ర. 1, ఆ. 94: చూ, బిగ్గర; 2. పట్టుగా. "క. ఏనిదియంతయు నెఱుఁగుదుఁ, గాన...కలిమికిఁగా నొత్తిలి దేవ గుహ్యాతియుఁ దెలిపితిన్." భార. స్త్రీ. 1, ఆ. 87: చూ, పట్టుగా.

ఒత్తిలు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు. "ఒత్తిలిరి త్త్రైకొనుచు.": చూ, ఒఱగు (రూ-ఒత్తిల్లు.)

ఒత్తు. దే. వి. 1. ఒత్తుడు. "సీ. చేదోయియొత్తుఁ జేసి నెత్తుర్లైన యవయవంబులు నొరసిన చేయు" సై. 2, ఆ. 5 చూ, పీడనము; 2. తలుచుఁదనము. "వ మట్టలెత్తుకొని యొత్తుగల పాదరుటడవులు చొఱంబాఱు పిడికిడిలి కదుపునరపడికి విలిగిపడిన." స్వా. 4, ఆ. 37: చూ, మునుము; 3. మెత్త. "సీ. పసిఁడికుందియనలోపలఁ బట్టుపత్తుల యొత్తున నొఱఁగి కూర్చుండ నేర్చె." వి, పు. 7, ఆ. 125: చూ, శయ్య. 1; 4. ఆక్రమణము, ఆలుము. "వ. పరులయొత్తులేని రాజ్యంబు భూజ్యమహిమఁబరఁగు వనవాసంబునంగుందిన కౌంతేయులం దడయక తెచ్చి." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 89: చూ, పురి. 4; విణ. 5 బహుళము, తలుచు. "ఉ. ఒత్తగ మాంసముల్ మడుఁగుటోగిరముల్ ఘృతశర్కరాదులున్, గుత్తుక బంటిమేసి." హరిశ్చ. 1, ఆ. 140: చూ, మొత్తము; 6. పాలసంయోగము, కూడుకొన్నది, జడ్డ, జెడ్డ: చూ, సంయుక్తము; అ. క్రి. 7. పొడుచుకొను, గ్రుచ్చు. "ఆ. నేలఁగండ్లులొత్త నిద్రవోయినయది, తల్లికంటెనిద్రఁ దగిలిసుతులు." భార. ఆది. 6, ఆ. 179: చూ, మొలవేయు; 8. ప్రక్కకొఱగు, ఒఱగు. "చ. గరువపు కొత్తఁ జెంగలువచ్చు ఘటించిన మాళిఁజుట్టిఁ జెంపదరి తెఱంగునంబసిఁడిలీఁగలునించిన బిల్లపాగ బంభరసభ వాపవాపవన పొరణఁజేల నలందెఁగ

స్తురితే." స్వా. 5, ఆ. 58: చూ, జరగు; 9. ఘనమగు, దట్టమగు. "ఉ. ఉల్లము ప్రక్కలై కలఁగ నొత్తిన మూర్ఛవహించి ధారుణిం, ద్రెళ్లినఁ జేరియుత్తరుణిఁ జేర్చి." జై. 7, ఆ. 50: చూ, వ్యాపించు; స.క్రి. 10. అడఁగఁజేయు, అణచు. "రథముద్దండాగ్రితుండంబునంబట్టుఁ రగ్రిందికి నొత్తునెత్తు." రా. అర. 2, ఆ. 180: చూ, పిసుకు. 3; 11. (కాళ్లు.) పిసుకు. "గీ. కుడుపునిద్రియు వర్తించి యడుగులొత్తుచుండిరి." భార అను. 2, ఆ. 302: చూ, పిసుకు. 1; 12. (శంఖము) ఊఁదు. "చ. పిడుగుల పిండుబిట్టులియు పెల్లుఁ బార్థుఁడు శంఖమొత్తినన్." భార. విరా. 4, ఆ, 171: చూ, పట్టు 27; 13. బలాత్కరించు. "క అనుఁడు విదురుఁడాతనికిట్లనె నెయ్యయినన్ను నొత్తియడిగినఁ జెప్పం,జనుమన్న రూపుసెప్పెద, వినుమవధానంబుతోడ విమల విచారా." భార. ఉద్యో. 2, ఆ 51: చూ, బలాత్కరించు; 14. (పంట) నొక్కు. "మొవి దంతశిఖనొత్తె" కళా. 1, ఆ. 98: చూ, మాకొను; 15. తడిపోవనొత్తు, తుడుచు. "క. అశ్రులం మతి, యునుగ్రిమ్మంగరతలమునవొత్తుచుఁ జూచున్." భార. మా. 1, ఆ. 164: చూ, ప్రాము 4; 16. నిరాకరించు, త్రోయు. "చ. ఒదవెడి జీవనంబు వెలికొత్తఁగఁ బర్యాదవిస్ఫుఁ గూడిబిట్టుదుమఁగ." ఆము. 5, ఆ. 21: చూ, నిషేధించు, 17. చేర్చు "క. అత్తతిగంధర్వ విభుండత్తామరసాక్షి వదన మక్కునఁగ్రుపలో, నొత్తిమొగమెత్తి." స్వా. 8, ఆ. 136: చూ, సంధించు. 3; 18. దిద్దు, తీర్చు. "వ. అద్వాంగలివిత్తులఁబు మ పీఁచెడి యాటపులకు వంకలొత్తి మాఱుసెప్పుటయు నొప్పకయుండు వెడంగులగుటం గార్యవచనంబు లెఱుంగరు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 235: చూ, సవరించు; 19. ఆక్రమించు, అలము. "క. అసదతనంబును బెడిద పుఁడనమును లేకుండఁ బరఁగిదరి యొత్తెడుకే, ఋమబోలె నొత్తవలయును, మనుజేంద్రుఁడు మార్తరంగ్రిమంబున సధిపా." భార. శాంతి. 3, ఆ 24: చూ, మొగరించు; 20. (అంట్లు) త్రొక్కు. "సీ. అంట్లొత్తువేళల నంట్లొత్తునెలమి గాన్పించుతేఁ గొమ్మల వంచివంచి." కళా. 4, ఆ. 78: చూ, త్రొక్కు 3.

ఒత్తుకమ్మి. ద్వ వి బొద్దులకు ప్రక్కలకమ్మి వలె చేర్పఁబడు తదవయవవిశేషము.

ఒత్తుకాఁడు దే. వి. సుతిపోయువాఁడు, తిత్తిపోయువాఁడు. "వ. అతండు సుగుణధ్వని తంత్రీనాదంబుగా నావిండ్లవారొత్తుకాఁడుగా గాండీవంబు వీణగా వినోదంబుసలిపె." భార. విరా. 5, ఆ: చూ, సుతికాఁడు.

ఒత్తుకొను. దే. అ. క్రి 1. పొడుచుకొను, నాటు: చూ, మొలవేయు; 2. (మార్గమునుండి) తొలగు: చూ, విరియు. 5; స. క్రి. 3. ఆక్రమించు, అలము. "క. వారు దెసలొత్తికొనియుధ, రారాజ్యంబిచ్చి పోయిరో పోకో తా,రారణ్య క్లిడఁబడియుండు." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 204: చూ, మొగరించు.

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. ఒత్తడము "ఉ. ఎవ్వరెం, బెట్టిన వాఁడవో హృదయపీఠిక దానికినొత్తుడొఁకుమీ" కవిక. 4, ఆ. 51: చూ, పీడనము; 2. కాకితములోనగునది వ్రాయునప్పుడు మెత్తనకై దానిక్రింద నుంచుకొనఁబడు అట్టలోనగునది. "ఒత్తుడుపెట్టుకొని వ్రాయుము." (ఒత్తుపెట్టుకొని అనియు వాడుక.); పా. 3. (ప్రెషర్) ఒత్తిడి.

ఒత్తు-పలుచన. పా. "ఒత్తువాములకు గోరును, పలుచన పాఁతలకుఁగోరును." అను సామెత ననుబట్టి సారవంతమైన చేలలలో పలుచనగను,

పారహీరమైన నేలలలో ఒత్తుగను వరిలోనగు నవి చల్లవలెను. (ఊడ్పింపవలెను.)

ఒత్తువానులనుగోరును, పలుచేనపాటలు గోరు ను. లో. ఒత్తుగాడూడ్చిన కసవుఁగుప్ప హెచ్చగుననియు, పలుచేనగా ఊడ్చిన పంట హెచ్చి పాటలు నిండుననియు భావము.

ఒత్తులు. దే వి. బ. బిడ్డలచేతుల నగ. "ఒత్తులు పోటీలను మించియున్నవి.": చూ, భూషణము. 2.

ఒత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒత్తు + పడు.) అణుముడువడు. "ఎ, గీ. ఒత్తువడికొంచనాది ధాతూచ్చయముల, రసముజొచ్చిల" హరి పూ. 7, ఆ. 179: చూ, పీడితమగు.

ఒత్తెడుపిల్లి. ద్వ. వి గంధమార్జాలము, పునుఁగు పిల్లి: చూ, మార్జాలము.

ఒత్తొరవు. దే. వి. (ఒత్తు + ఒరవు.) మిక్కిలియదుముడు, సంపీడనము. "సీ. ప్రజఁదల్లిదండ్రుల పగిదిబాలింపరే పసులొత్తొరవుతేక బ్రిమకుసట్లు." విక్ర. 4, ఆ. 7: చూ, పీడనము.

ఒదరు. దే. అ. క్రి. 1. పొంగారు. "సీ. వలతులై నిగిడెడు వలుదతొండములచే నొదరిచే పాఁచుమృత్యువులుఁబోరె." లక్ష్మ. 4, ఆ. 46: చూ, విజృంభించు; 2 తొట్రుపడు. "ద్వి. అనవుడు రోషతామ్రిత్రుఁడై చూచి, కనలుచుఁ గటములుత్కటములై యదర, నొదరెల్లఁగంపింప నొదరుచుఁబలికె." రా. బాల, కాం: చూ, సంభ్రమించు; స. క్రి. 3. దూఱు. "దుర్యోధనుండు వినుచుండాలనొదరి." భార. సభా. 2 ఆ: చూ, నిందించు.

ఒదరుచు. దే. స. క్రి. ఊదదీయు. "ఉ. కంటకముల్ పదాబ్జములఁగాఁడ నొదర్చిన నొప్పిఁగూయిడక్." అను 3, ఆ. 38: చూ, ఊలుచు. (రూ- ఒదర్చు.)

ఒదలు. దే. అ. క్రి. రూ- పొదలు. "గీ. అనిన వాచంద్రికాళి వాక్యములభంగి, భూరినియమములో నభిచారహోమ, పొందలగావింప నగ్నియథోచితముగఁ, జెలఁగిదక్షిణవలయాన శిఖల వెలిగె." భాగ. 10, స్కం ఉ. 58 2 చూ, వర్ధిల్లు.

ఒదవు. వై అ. క్రి. 1 = ఉదయంకలుగు, జనించు. "క. పార్థుఁడమార్గకశేఖర మెదుగఁగని రొదవు శోకమునన్." జై. 7, ఆ 120: చూ, పుట్టు. 2; 2. ఉపయోగించు, అమరు. "సీ. సఫలమీతురగంబు జన్మంబు ధర్మజుం డొసరించు క్రతువున కొదవెఁగాన" జై. 8, ఆ. 17: చూ, పొందుపడు; 3. యుక్తమగు, అనువుపడు. "క. ఇదియింతయుఁ దగఁగని కొని, మదినిప్పాఱంపు విద్య మరగకబంధచ్ఛిదఁజేయునాత్మ విద్యకు, నొదవుఁదొడఁగి వాఁడ నడుగనుద్యత మెట్లుకా." లక్ష్మ. 4, ఆ. 162: చూ, సరిపడు. 2. (రూ- ఒదగుఅని పురుషోత్తమకవీయము.)

ఒదవుబడి. ద్వ. వి. 1. రూ-ఒసవుబడి. నింపు: చూ, సమృద్ధి; విశ. 2. ఒదవుబడియైనది, ఉపయోగమైనది. పెరిగినది: చూ, పుష్కలము. 4.

ఒదిఁగిలు. దే. అ. క్రి ఒత్తిగిలు, ప్రక్కకొఱగు. "చ ఒదిఁగిలి పాన్పుపైఁబతికి నొయ్యనఁగేలుతలాఁపుచేసి" "ఉ. హరి. 5, ఆ. 204: చూ, జరగు.

ఒదిగిల్లు. దే. వి. బ. ఒదిగిలుటలు.

ఒదివిరిపాలు. దే. వి. బ. ఒకరకము వడ్లు. "సీ. కొత్తగోనియల విద్యముపడ్లు పెనిలి వడ్లు, నొదివిరిపాలును కొనరఁగఁబోసి చాఁపఁ మంచెములుమీఁద బలియఁగట్టు." హరి. పూ. 6, ఆ. 22: చూ, ధాన్యము.

ఒదుఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఒదుఁగఁగ + పాఱు.) ఒదుఁగు, తొలఁగు. "బ్రాహ్మణుం డొదుఁగఁబాఱకనిల్చి." భార. అను. 8, ఆ. 261: చూ, విరియు. 5.

ఒదుఁగు. దే. అ క్రి. —పై.— "గొరిజెల త్రొక్కనం బ్రిదిలికుండలిభర్త యొదుఁగ." లక్ష్మి. 3 ఆ. 36.

ఒదుఁగువడు దే అ. క్రి. —పై— "క. ఒదుఁగువడ రాజనతియ, ము దలంబగు విమతసై న్యముల నీరీతిఁ బదమడఁచి కృష్ణపార్థుల, నెనరంబొడఁగాంచి." జై. 5, ఆ. 58

ఒదుఁగువాటు. ద్వ వి. అపసరణము, తొలఁగుట: చూ, విమోచనము.

ఒదుగు. దే. వి. 1. రూ—ఒదువు, నింపు: చూ, సమృద్ధి; విశే. 2. రూ—ఒదువు, ఒదవుబడి యైనది. "క. ముల్లుదలకొనని సవకపుఁ, బల్లవములతోడ ముక్తిభామ చెవులకుం, బల్లెరు పూవులగుపువు, లుల్లసిలు నలర్కకాక యొదుగుగఁగొనుచుఁ." ఆము. 4, ఆ. 195: చూ, సమృద్ధము; అ. క్రి. 3 రూ—ఒదువు, ఉపయోగించు: చూ, సమృద్ధమగు.

ఒదుగుబడి. దే. వి. రూ—ఒదువుబడి, తామరతంపము, నింపు: చూ, సమృద్ధి

ఒదువు దే. వి. 1. —పై.—; విశే. 2. రూ—ఒదుగు, ఒదవుబడియైనది: చూ, సమృద్ధము; అ. క్రి. 3. రూ—ఒదుగు, ఉపయోగించు: చూ, సమృద్ధమగు; 4. రూ—పొదువు, క్రమ్ము. "సీ. అతని ముందఱఁ బార్శ్వంబులందుఁ బిఱుఁద, నొక్కయుమ్మడిఁ బెక్కండురుక్షు మిగిలి, యురవడించినదేనిపై మగ్రదివిజు, లొదువఁజేరల్కఁ బెదవు లాండ్రొండయదర." మార్క. 6, ఆ. 90: చూ, వ్యాపించు.

ఒదువుబడి. దే. వి: చూ, రూ—ఒదుగుబడి.

ఒద్ద. దే. వి. దాపు. "క. వచ్చెను భృగుసం, దనుఁడు నిజనందనుఁ బ్రియ, మొసరింపఁగఁ దలఁచి దానియొద్దకుఁ బ్రీతిఁ." భార. ఆది.3 ఆ. 165; తే అతని దీవించి నీవుపామ్మచటి కేము, నరుగుదెంచెదమని ప్రీతినమపసరిగి, యొక్క పుణ్యాశ్రమంబున యొద్దియేటు, విడిసిదివస పరివర్తన విధులునడపి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 146: చూ, సమీపము.

ఒద్ది. దే. వి. అజశృంగి*: చూ, రూ—వద్ది. (దీని గింజలను అఱబ్బీలో హుబ్బుల్‌బాన్ అని అందురు. ఈగింజలకు కాంతి సోపును, లేదా తాళిసపత్రియును ఉపయోగింపవలెను. దీని పట్టుపొడుము వేపనూనెలోకలిపి వ్రాసిన పుండ్లుమానును దీనిజిగురు కీళ్లనొప్పులకు మేలు. ఇది ఉబ్బసములకును వాడెదరు.)

ఒద్దిక. దే. వి 1. రూ—ఒందిక, చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 2. ఒకవస్తువును సరియెత్తుగా నుంచి తూఁచెడు త్రాయి లోనగునది. "సీ. తొలునాడు శోధ్యునిఁ దులఁదూఁచి యాతని యత్తగునొద్దిక లెల్లదాఁచి" విజ్ఞా. వ్య. కాం 117: చూ, ప్రతిమానము.

ఒద్దియ దే. వి. ఒదుగు, నింపు, తామరతంపము: చూ, సమృద్ధి (రూ—ఒద్దె)

ఒద్దె. దే వి. 1 —పై.—; వా. 2. రూ—ఒద్దే. చాల, ఎక్కువ.

ఒద్దే. వా. అవ్య. 1. చాల, ఎక్కువ. "ఒద్దేకూడు వడ్డించిరి." "ఒద్దేసేపుమాటలాడిరి"; 2. అక్కరలేదనుటను దెలిపెడి. (ఒద్దు=వద్దునకు ప్రతిరూపము.) (అన్నము మితిమీఱి వడ్డించినచో ఒద్దు ఒద్దు (చాలు) అనియు, స్త్రీసంబోధనమున ఒద్దే ఒద్దే (పెట్టకుము) అనియు గోదావరి కృష్ణామండలములయందును కొన్ని యితర చోట్లను వాడెదరు.)

ఒనగూడు. దే. అ. క్రి. రూ-ఒడగూడు: చూ, సిద్ధించు. (ప్రే-ఒనగూర్చు)

ఒనబెట్టు. ద్వ. వి రూ-ఒనపెట్టు, గూఢనివసతి: చూ, ఖాంచ ము.

ఒనరించు దే. ప్రే ఒనర్చు చేయు, నిర్వహించు: చూ, సలుపు.

ఒనరిక. దే వి. పొందిక, మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1

ఒనరు. దే వి. 1 మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1; 2. ఇంపు. "సీ రామభద్రుని సుందరంబు దూరంబుగా నరిగి యంతటను దాసురలు దృష్టి కొనరు గ్రాని." రాఘు. 3. ఆ. 95: చూ, యథేష్టము; విణ. 3. మంజులము, సింగారము: చూ, రమ్యము; 4 ఒనూగము: చూ, సౌందర్యము; అ. క్రి. 5 అంగీకరించు. "ఉ. నీకరుణింగగంబు రమణీయతగంబయి సర్వవిఘ్నదూరీకృతమై సమాప్తినొనరెడ్ ధరణీధర యిమ్మఖంబు ధరా, లోకములోన నేను నృపలోకనమస్కృతికి ర్తింబర్వితిన్." భార. సభా. 2, ఆ. 31: చూ, సమ్మతించు; 6. జనించు, కలుగు. "సీ. భూతగణంబులచేత సత్తమునకు నొనరెడ్ నీవని శివుండు." నిర్వ. 7, ఆ. 128: చూ, పుట్టు. 2, 7. యుక్తమగు, పొసగు. "ఇదియునదియు నొనగు కెట్లొకో." కళా. 4, ఆ: చూ, సరిపడు

ఒనరుచు. దే. ప్రే: చూ. ఒనరించు.

ఒనరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అనుకూలించు: చూ, పొందుపడు.

ఒనరుపెట్టుకొను ద్వ అ. క్రి. (ఒనరు + పెట్టుకొను.) —పై.—.

ఒనపెట్టు. ద్వ. వి. చూ, రూ-ఒనబెట్టు.

ఒనపెట్టుకొను. దే అ. క్రి. (ఒనరు + పెట్టుకొను.) ఇఱుముకొను, తిరోహితమగు. "సీ. ఓగిరంబు హరింప నొనపెట్టుకొనియైన

వేగునంతకుఁజేసె జాగరంబు." శాకి. 4, ఆ. 188: చూ, మఱుఁగుపడు.

ఒప్పందము. వై. వి =అర్పణ. అమ్మెడువాఁడును కొనెడువాఁడును ఈ వెలకు ఈ సరకు నింతమాత్రము ఇచ్చెదనని కాని తీసికొనియెద నని కాని చేసికొనెడు యేర్పాటు.

ఒప్పఁజెప్పు. వై. స. క్రి: చూ, ఒప్పగించు.

ఒప్పగించు. వై. స. క్రి. పదిలముగా కాపాడుమని యొప్పగించు: అప్పగించు, ఒప్పఁజెప్పు, ఒప్పించు; (సం. ప్ర:—అర్పించు.

ఒప్పగింత. వై వి.=అర్పణ. పదిలముగా కాపాడుమని యొప్పగించుట: అప్పగింత, అప్పనము, ఇల్లడ-రూ-ఇల్లడము, ఒప్పన-రూ-ఒప్పనము; (సం. ప్ర)—అర్పణము.

ఒప్పన వై. వి. 1.=అర్పణమ్. —పై.—; 2. అప్పన, కప్పము, పన్ను: చూ, సిస్తు 1.

ఒప్పనము. వై. వి.= —పై.— (ఒప్పగింత — "సీ ఒఱఁగ త్రిపెటికి నీకొప్పన మిడెయంచు సత్తికిఁగ త్తి చెయ్యెత్తి మ్రొక్కె." కళా. 8, ఆ. 119.)

ఒప్పనసేయు వై. స. క్రి రూ- అప్పనసేయు. "ఉ. తప్పక సర్వబాంధవవితానముఁ బుత్రులు నిష్టభృత్యులున్, ... ధర్మమార్గలఁ దన్నొప్పన సేయనున్నగడు మగ్రపుదాయలు గారెయారయన్." శివ. ఉ. 2, ఆ: చూ, వశపఱచు.

ఒప్పమి. దే. వి. 1. అశుభము, కీడు. "క. మన సమానిసివైనీ, పున్నంగడు మేలకొక యొప్పమిగలదే." భార. విరా. 1, ఆ. 288: చూ హాని. 2; 2 అపరాధము, తప్పు. "నాయొప్పమి యేమిసంఘటిలె నొక్కొయటంచు." కళా. 4, ఆ. 106: చూ, నేరము; 3. అనంగీకారము. (ఒప్పుకొనమి.): చూ, అపమ్మతి.

ఒప్పరము. దే. వి. జలదారి. "సీ. కూపరాణపుటమ్ము కూపోప్పరము జలదారియంచవఁగను దనరును జలనిర్గమము." ఆం, భా. ప్రి. వారి. 154: చూ, తూము 2.

ఒప్పరికము. వై. వి.= ఉపేక్ష. అసద్ధ: చూ, మందెమేలము. 2.

ఒప్పరికించు. వై. స. క్రి. ఉపేక్షించు. "చ. కొడుకులఁగానకే నృపుల కుంతితేజాలనెందు నిమ్మియు౦, జెడుతెరువైనచోఁ దగవు సెప్పక యొప్పరికించి చూతురే." భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 10; "శా. క్రోధోన్మత్తుఁడైన నందనుని నొప్పరికించితి." నిర్వ. 6, అ. 127; "నన్ను నిటులొప్పరికించుట నీకుఁ బాడియే." రా. బాల. కాం; "ఉ. తనుజ భరించినబుద్ధోత్తము నొప్పరికించు నమ్మహాపాతకి." విక్రి 5, ఆ. 152; "తే. పట్టిపాలార్చెదరుమీరు పాండుకులుల, నీవు భీష్ముండునలిగిన దేవతలకు, నైన మార్కొనవచ్చునే నేనరుఁడు, నాంపఁగా నిట్టు లొప్పరికింపఁదగునె." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 280: చూ, కన్నడించు

ఒప్పరికించువాఁడు. ద్వ. వి. ఉపేక్షకుఁడు: చూ, కన్నడీఁడు.

ఒప్పరికింపఁబడినవాఁడు. ద్వ. వి. ఉపేక్షింపఁబడినవాఁడు: చూ, ఉపేక్షితుఁడు.

ఒప్పాచారము. దే. వి. ముచ్చిలక, సమ్మతించి వ్రాసియిచ్చినవ్రాఁత: చూ, రాజీ.

ఒప్పారు. దే. అ. క్రి. (ఒప్పు + ఆరు.) అంగీకరించు, ఒప్పు. "శా. ఆరూఢస్థితి నెల్లదేశములం దొప్పారుచున్ బ్రికాశంబుగన్." భార. అర. 4, ఆ. 813: చూ, సమ్మతించు.

ఒప్పించు. వై. స. క్రి. అర్పించు: చూ, ఒప్పగించు.

ఒప్పికోలు. దే. వి. రూ. ఒప్పుకోలు: చూ, సమ్మతము. 1.

ఒప్పిదము. దే. వి. 1. (ఒప్పు + ఇదము.) ఒప్పు, అందము. "చ. ఒప్పిదము లొనర్పఁబంచిరి గభీరవిభూతి యెలర్పవీటికిన్." హరి. ఉ. 8, ఆ: చూ, సౌందర్యము; 2. చెందము. "క. మంత్రింబునఁ బెట్టిదముగఁ బడవైచిన యొప్పిదమున నస్త్రమునఁగూల్చె భీష్మునిరూతున్." భార. భీష్మ. 2, ఆ: చూ, విధము. 1; 3. తొడవు: చూ, భూషణము 2; విశ. 4. మనోజ్ఞము, సింగారము. "సీ. కాళ్ళయొప్పిద మాఁడు కట్టనుజ్జ్వలము సేయంగ...... హేమపట్టిక మెఱయకుండ." భార. విరా. 1, ఆ. 228: చూ, రమ్యము. 3.

ఒప్పిమఁడు. దే. విశ. అలంకృతుఁడు: చూ, భూషితుఁడు.

ఒప్పు. దే. వి. 1. కాంతి. "సీ. సిరిచెల్వు చెలువము చెన్నుసొంపొప్పుసోయగము సోయగము నలరుఁగాంతి." ఆం, భా. ప్రికాం. 80: చూ, వెలుతురు. 1; 2. విన్నాణము: చూ, సామర్థ్యము. 1; 3. ఒడఁబడిక. "గీ. గంధమాల్యాదివాసనల్ గ్రమ్మఁదేరఁ, దోడుకొని వచ్చిరప్పుడాతోయజాక్షి, సరసుఁడున్నట్టి కేళికాసదనమునకు, బలిమిచే నొప్పు చేతను బద్మముఖులు." అని. 1, ఆ. 10: చూ, సమ్మతి; 4 సొగసు. అందము. "ఆ కామిని యొప్పునఁజూడ్కి తగులుమీఱిన." భార. అర. 6, ఆ: చూ, సౌందర్యము; 5. తప్పుకామి, నిజము. "క. ఒప్పగునో తప్పగునో." ఉ. హరి. 4, ఆ. 180: చూ, సత్యము. 1; విశ. 6. మంజులము: చూ, రమ్యము. 3; అ. క్రి. 7. ఒప్పిదమగు: చూ, రహించు; 8. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; 9, అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు.

ఒప్పుకొనిమరలఁబడుట. అం. వివాదములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, వివాదములు.

ఒప్పుకొను. దే. స. క్రి. 1. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; పా. 2. (రేటిపై) ఆమోదించు. స్థిరపఱచు.

ఒప్పుకోలు. దే. వి: చూ, రూ-ఒప్పికోలు.

ఒప్పుదలపత్రము. పా. (కాండు) ఋణలేఖ్యము; సమ్మతిపత్రము.

ఒప్పులకుప్ప. పా 1 నేర్పులరాశియగు స్త్రీ పురుషులు; 2. బాలికాక్రీడావిశేషము: చూ, బాలికాక్రీడ «ఒప్పులకుప్ప ఒయ్యారిభామ.»

ఒప్పులాఁడి. దే. వి. (ఒప్పులు + ఆఁడి.) 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. చక్కఁదనము గల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

ఒప్పులు. దే. వి. బ. 1. క్రముక*. చూ, పోఁక; 2. మంచివిషయములు. «ఒప్పులుకుప్ప.» (వ్యతి.—తప్పులు.)

ఒబ్బట్లు దే. వి. బ. (ఒమ్మ + అట్లు.) పోళీ, రూ-బొబ్బట్లు. భక్ష్యవిశేషము. «నన్ను నేతిలోనుంచేకున్న నిన్ను గంగలో ముంచెద నని ఒబ్బట్టు (బొబ్బట్టు) అనెనట,»; కళా 7, ఆ. 81: చూ, భక్ష్యము.

ఒబ్బిడి దే. వి 1. పంటనుతీపిడి, కైలు: చూ, నూర్పు; 2. చేటు వాళనము. «ఇంటునున్న వడ్లగింజలన్నియు ఒబ్బిడియైనవి»: చూ, ఉత్త 3. (పని) శుభ్రము; 4. (కార్యము) చక్కఁదనము; 5. (సొమ్ము) కూడఁబెట్టుట; 6. (వ్యాపారము) లాభకరముగఁజేయుట; 7. (పంట) వడ్లు లోనగునవి ప్రోగుచేయుట; ఇత్యాదులూహ్యంబులు.

ఒమ్మచ్చు. ద్వ వి. (ఒమ్మ + అచ్చు.) మణులను పొదుగుటకు బంగారులోఁజేసెడు పీఠస్థానము.

ఒమ్మి. దే. వి. వైరము, పగ: చూ, విరోధము. 1.

ఒమ్మిక. దే. వి. పొందిక, ఇమిడిక. "ద్వి. సమ్మదంబునఁ బర్ణశాలగావించి, యొమ్మిక గురుల వందనిచినవాఁడ." రా. అ. కాం: చూ, స్నేహము. 1.

ఒమ్మివచ్చు. దే. అ. క్రి. అచ్చివచ్చు, శుభాగతమగు: చూ, మేలైవచ్చు.

ఒమ్ము. దే. వి. 1. బలుపు, స్థౌల్యము: చూ, శక్తి 1; విశే. 2. పెద్ద, క్రొవ్వినది: చూ, స్థూలము. 2; అ. క్రి. 3. ఒవ్వు, అనుకూలపడు. "ఈనీళ్లు నాకు ఒమ్ములేదు.": చూ, పొందుపడు; స. క్రి. 4. క్రమ్ము, చుట్టుకొను: చూ, వేష్టించు.

ఒయారము. దే. వి. 1. రూ-ఒయ్యారము. గర్వము: చూ, హంకారము; 2. రూ-ఒయ్యారము. యౌవనాదులవలన గలుగు గర్వచేష్ట. "న. త్రుటుగ్రింకు గట్లను దనరెండుచేతుల నొయారము మీఱఁగనేల కొమ్మదా, ల్చిన." య. 5, ఆ. 30: చూ, విలాసము; 3. రూ-ఒయ్యారము, అందము: "ఎ, గీ. రతివిధంబునఁ గడునొయారమునఁ బొదలి." చంద్రి: చూ, సౌందర్యము.

ఒయారి. దే. వి, 1. రూ-ఒయ్యారి విలాసము గల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. ఒయ్యారి. సౌందర్యముగల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; విశే. 3. సౌందర్యము గలది. "ఉ. వేలినొయారిక్రొమ్ముడులు వెన్నకలంకులచో మువాలుర్మవాలు, గ్లిలనటింప." రామా 1, ఆ. 205: రూ-ఒయ్యారి-ఓయారి.

ఒయారికత్తె. దే. వి. 1. రూ-ఒయ్యారికత్తె. విలాసముగల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. రూ-ఒయ్యారికత్తె. సౌందర్యముగల స్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

ఒయారికాఁడు. వ్యా. విశే. రూ-ఒయ్యారికాఁడు. అందగాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

ఒయ్య. దే. క్రి. విశే. 1. తిన్నగా. "సీ. అంతఁబులోముఁడకా వింతరక్కసుఁ దగ్గివహాశ్రి

గృహాంబున కొయ్యవచ్చి, యత్తన్విఁజూచి యున్మత్తుఁడై యొవ్వరిసతియిది సెప్పుమా జాతవేద." భార. ఆది. 1. ఆ. 180. చూ, మెల్ల 3; 2. మెల్లఁగా. "తే. పాంచాలి యిట్లని యొయ్యఁబలికె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 100; "మ. నిజం, బడుగంజూచెద నంత యుండెలియ నొయ్యంజెప్పరావాపుడుక్." రామా. 6, ఆ. 231. (ఆమ్రేడితమందు ఒయ్యొయ్య.)

ఒయ్యన. దే. వి. 1. రూ-ఓయన. తిన్నన. "ఒక వాఁడు నారదుఁడొయ్యనఁ గంసుని యింటికిఁ జనుదెంచి." భాగ. 10, స్కం. పూ: చూ, మెల్లన; 2. రూ-ఓయన. నెమ్మదిగ: చూ, మెల్లన.

ఒయ్యారము. దే. వి: చూ, రూ-ఒయారము. (అందమునకు—హారముల్ మెఱయ నొయ్యా రంబుగా గ్రుచ్చి." భార. విరా. 1, ఆ 107.)

ఒయ్యారి. చూ, రూ-ఒయారి.

ఒయ్యారికత్తె. దే. వి: చూ, రూ-ఒయారికత్తె

ఒయ్యారికాఁడు. ద్వ. విశ: చూ, రూ-ఒయారి కాఁడు.

ఒర. దే. వి. 1. సామ్యము, పోలిక. "క. అప్పు డు మధ్యందినమున, నొప్పినయినుతోడఁ జాల నొరవచ్చి గురుం, డప్పాండవబలములపైఁ, దెప్పదెరలఁగురిసె శరతతిం దీవ్రముగాక్." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 381; "క. శృంగారము ముఖ్యంబగు ... బంగారముతోడి యొర ప్రబంధమువొందుక్." పి. శకుం. 1, ఆ, 25: చూ, సమానము; 2. ఘర్షణము, రాపు. "మ. చరమాశానికషోపలాంచలములన్ సంధ్యాప్రకాశోదయం, బొరగావించివిరించి చేకొనినసంధ్యాండ స్వర్ణార్వస్త్రబం, గరపుం బూదియనై." హై. 3, ఆ. 159: చూ, పీడ నము.

ఒరగట్టు. దే. వి (ఒర + కట్టు.) చుట్టుగాఁజుట్టి కట్టిన వస్త్రపుకట్టు. "సీ. ఒరగట్టుపంచెలు బెరసుపచ్చడములు కార్కొన్నలో వంకకతి యొడల్లు." నీలా. 3, ఆ. 49: చూ, వస్త్రము.

ఒరగడుగు. ద్వ. వి. (ఒర + కడుగు.) రెండవ సారి బియ్యముకడిగిన నీరు: చూ, కుత్తము.1.

ఒరగఁబడు. దే. అ. క్రి రూ-ఒఱగఁబడు. అవన తమగు: చూ, వ్రాలు. 3.

ఒరగఁబెట్టుకొని తినకుండఁగఁజేసినవాఁడు రా కంచె గవాయలు. లో. ఉన్నబెజ్జమును మాటలేక కరగఁబెట్టి తినకుండఁగఁజేసిన కంచేరవాఁడు. (వాడుక.)

ఒరగల్లు. దే. వి. (ఒర + కల్లు.) బంగారు లోన గువాని నొరపెట్టెడుఱాయి: చూ, నికషము.

ఒరగాలు దే వి. (ఒరగు + కాలు) 1. ఒరగిన కాలు. "కప్పడు నొరగాలైనను." సుమతీశత కము: ఒతిగాలు; 2. నతియొక కాలిమీఁద నొరఁగఁబెట్టిన కాలు. "న. కమలవనంబులోన నొరగాలనెనిల్చుచు నిద్రవోవఁగా." భాను 2, ఆ; "ద్వి. కుక్కలఁబిల్చుచు తిక్కవెట్టుచును. నెక్కొననొరగాలనిల్చుచుఁ జనును." భాగ. 3, స్కం.

ఒరగు. దే. వి. 1, తఱుఁడు; ఒఱగుదిండు: చూ, లోడు; 2. వంపు· చూ. వంకర· విశ. 3 వం పయినది: చూ, వంకర; అ. క్రి. 4. రూ-ఒఱగు వంగు, అవనతమగు: చూ, వ్రాలు. 3, 5. రూ-ఒఱగు. వ్రాలు. "చ. దుఃఖపరంపర నిద్రలేక తా, నొగగుచులేచుచుక్." రా. కిష్కిం, కాం· చూ, వ్రాలు. 3. (4-5 అర్థ ములు స్వల్పభేదము.); 6. ప్రక్కకొఱగు: చూ, జేరగు.

ఒరగుడు. దే. వి. ఒరగుట· ఓరపాటు.

ఒరగుబిల్ల. దే. వి. రూ- ఒఱగుబిల్ల. తలగడ: చూ, లోడు.

ఒరగువోవు. దే. అ. క్రి. రూ-ఒఱగువోవు. అవనతమగు: చూ, వ్రాలు. 3.

ఒరగొడ్డియము. ద్వ. వి. వక్రోక్తి: చూ, వంకరమాట. (రూ- ఒరగొడ్డెము- ఒఱగొడ్డియము- ఒఱగొడ్డెము)

ఒరగొడ్డెము. ద్వ. వి. —పై.—.

ఒరగోను. దే. స. క్రి. (ఒర + కోను) బంగారు లోనగువానిని ఒరయు, తోము, రాచు అఱుగఁదీయు: చూ, రుద్దు. 1.

ఒరచాలుదుక్కి. ద్వ. వి. రూ-ఒఱచాలుదుక్కి, చాల తేలికగాఁబాఱిన దుక్కి: చూ, స్వైరసాయము.

ఒరచీబద్దె. ద్వ. వి. పలకలు లోనగునవి నునుపుపఱచెడు వడ్లవాని కొయ్యముట్టు. (అ. ప్ర.)

ఒరపదను. దే.వి. కొంచెముతడి: చూ, పదను.2

ఒరపిడి. దే. వి. ఘర్షణము, రూ-ఒఱపిడి, రాయిడి. "క. అన్నలుఁదమ్ములుఁ గలుగుట, యున్నతుఁ జేయున్ఫునెంత యొరపిడ్లయినన్, మన్ననయునీగియును సం. పన్నంబులు గాఁగ వారిఁ బాటించుటగున్." భా. శాం. 2, ఆ. 356: చూ, పీడనము.

ఒరపెట్టు. దే. స. క్రి. బంగారు లోనగువానిని ఒరయు: చూ, ఒరగోను.

ఒరయిక. దే. వి. అదుముడు: చూ, పీడనము

ఒరయు. దే.అ.క్రి. 1 ఒరపెట్టు: చూ, రుద్దు.1; 2. పరీక్షించు, శోధించు. "సీ. అనుడు మహాత్మ మిమ్ముంతనే నొరయంగవగ్గవే మీపల్కులందుఁ గలదె, యనుమానమనుట యు." కళా 2, ఆ 157: చూ, శోధించు; 3 ఆరయు, విచారించు. "క. నరపతిభృత్యులఁ దొడవుల, నొరసితగిన సెలవులందు నునుపక యున్నన్, జరణంబునఁజూడామణి, శిరమున నందియయుఁ బెట్టు చెలువము గాదే." పంచ. నా. 1, ఆ. 82: చూ, విచారించు. 1; 4. అన్వేషించు. "సీ. గవులలో మాని పుంగవులలోఁ బరికించి హ్రదనదజనపద పదవులొరసి." రామా. 5, ఆ. 177: చూ, వెతకు; 5. (కాళ్ళ(వేళ్లు.) ఒరయు. "వాననీటిచే కాళ్ల(వేళ్ళు ఒరసినవి." (ఒరపులు అనియు వాడెదరు.)

ఒరలుట. దే. వి. విశుపు: చూ, విమోచనము.

ఒరవడి దే. వి ఒజ్జబంతి: చూ, మేలుబంతి.

ఒరసికొనిపోవు. దే. అ క్రి. "క్రిందఁబడి మోకాలు ఒరసికొనిపోయినది": చూ, దోఁగి పోవు.

ఒరాంగుటాఁగ్. పా ఒరాంగుటాఁగ్ రక్తమును గిబ్బనుకోఁతి లోనికెక్కించినను మనుష్యుని రక్తమును చింపంజీకోఁతిలోని కెక్కించినను రెండింటిరక్తములు బాగుగా కలిసిపోవుచున్నవి. (చిం. దీ. పరిణామవాదము 80.పుట.)

ఒరిగ. దే. వి. మొగ్గ్యు. "ఒరిగ బ్రహ్మాండ భాండోదరునకు." రుక్మాం. 1, ఆ. 123: చూ, నమస్కారము.

ఒరిజనలు. ఆం. అసలు. ప్రాతిపదిక.

ఒరిజనలుసూటు. ఆం. అసలుదావా.

ఒరిజనలుపిటీషను. ఆం. అసలు దరఖాస్తు.

ఒరిజే. దే. వి. రూ- ఒరిజె. ఏనుఁగు మెడగొలుసు "సీ. గళలిప్తకస్తూరికారేఖలొరిజెలుమనుఁ జెక్కులజవాది మొనపురుదము." చంద్రా. 1. ఆ. 32: చూ. శృంఖలము. 2.

ఒరిజె. దే. వి —పై.—

ఒరిమ. వై. వి. 1. రూ- ఒరిమి. మైత్రి. "క. మనుకువఁ౦టుచేసి యొరిమంగడు మెచ్చులు గొన్న వేటి వేఁ,మనిపొగడంగవచ్చు." య. 1, ఆ. 51: చూ, స్నేహము 1: 2. ఐకమత్యము, ఐకకంఠ్యము. పొత్తు. కాశీ. 3. ఆ. 188: చూ, స్నేహము. 1.

ఒరిమి. దే. వి.—పై.—(రూ-ఒరిమిక.)

ఒరిమిక. దే. వి. —వై—

ఒరిస్సా. దే. వి. 1. ఓఢ్రదేశము: చూ, దేశము; శా. 2. (శ్రీమాన్ కిడాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ. బి. ఎల్.) ప్రాచీన కళింగదేశ చరిత్రము.— ప్రస్తుతము ఒరిస్సాయందు భువనేశ్వరమునకు దక్షిణమున ధౌళిగ్రామమునను, గంజాంజిల్లాలోని జౌగడాగ్రామమునందును యశోకుని శిలాశాసనములు కలవు. కళింగ. 243. పుట; (డాక్టర్ ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు, ఎం. ఏ. పి. హెచ్. డి.) ప్రస్తుతము ఒరిస్సా యనఁబడు దేశమునకా పేరు. 'ఓఢ్రదేశము, నుండి వచ్చినది. కళింగము. ఉత్కళము, ఓఢ్రము లేక ఓడ్డ, దశార్ణలోని యొకభాగము, ఇందలి రాజ్యములు. కళింగ. 251. పుట; (శ్రీయుత శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు) ,,ఒరిస్సా.'' అను గ్రంథమును హంటరుదొరగారు వ్రాసిరి. కళింగ. 324. పుట; (శ్రీయుత రాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు. ఎం, ఏ. ఎల్. టి.) బి సి. ముజుందారుగారు ఒరిస్సాగ్రంథమును వ్రాసిరి. కళింగ. 630. పుట; ఒరిస్సా—జాజినగరము. కళింగ. 635 పుట; ఒరిస్సాదేశము అయిదు పర్యాయములు. జలేశ్వరం (మిధునపురము). భద్రక్, కటకము కళింగ దండపాటు, రాజమహేంద్రవరము. కళింగ. 666 పుట. (చూ, ఒడిశా.)

ఒరుఁడు. వై. స 1.= ఏకః. రూ- ఒకరుఁడు, అన్యుఁడు: చూ పరాయివాఁడు; 2.= ఏకః. ఏకకుఁడు, ఒక్కఁడు: చూ, ఒకఁడు. 3.

ఒరుదల. దే. వి. (దరు + తల.) కొండకానితనము: చూ, వైకల్యము.

ఒరుదలకాఁడు. దే. విశే. కొండకాఁడు, వికలుఁడు. ,,క. పొందలతొ నొరుదలకానిన్, కొదరంగావాడకాళ్ళ గంతించి.'' అము. 4 ఆ: చూ, సూచకుఁడు. 1.

ఒరుము, దే. అ. క్రి కలయు. ,,క. శరనిధి మునుంగ్రోలిన నిర్భగజలములుగురిసి మేఘభావం బలియు క్రూరములుకరమెలకాలి గి,నోరిమెనన్ గవియూమెఱసె నుడిగెను మెయిలుఁ.'' అము. 4. ఆ. 171. చూ, వేళగించు, 1.

ఒరువుఁడు. వై. స. ఏకః: చూ, రూ- ఒరుఁడు.

ఒఱ. దే. వి. 1. గవుసెన: చూ, నిచోళము; 2. కత్తియొఱ. ,,క. ఒఱలందునాయుధంబులు, విఱిగిపడందొడఁగె.'' శై. 6, ఆ 188: చూ, ప్రత్యాకారము; 3. నూతియొఱ: చూ, బావియొఱ.

ఒఱకటము ద్వ. వి. 1. రూ- ఒరగడ్డము, సంకటము ,,ద్వి. మెఱయనీతఁడు వోవమీఁదటఁ జాల నొఱకటంబున నొత్తురొగిఁబ్రజలెల్ల.'' భాగ. 1, స్కం: చూ, దుఃఖము; విశే. 2. రూ- ఒఱగడ్డము. ఎగుడుదిగుడు: చూ, విషమము. (రూ-ఒఱగడము.)

ఒఱకము. దే.వి 1. గర్తము, పల్లము. ,,క. తివిరం,బొఱకంబిది మెఱకిదియని, యొఱుఁగకరాకుండఁజేసె నెల్లధరిత్రిన్'' సురా: చూ, రంధ్రము. 1; 2. సంకటము ,,గీ. అతిథి బంతికి రాకున్న నారగింపఁ, డొంటినొకనాఁడుఁ బతియొట్టియొఱకమైన.'' కాశీ. 7, ఆ. 166; కాశీ. 2. ఆ. 45: చూ, దుఃఖము.

ఒఱకాటము: చూ, రూ- ఒఱకటము.

ఒఱగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒఱగన్ + పడు.) అవనతమగు: చూ, రూ- ఒరగఁబడు. (స్వార్థమునపడు.)

ఓఱగడము: చూ, ఒఱకటము.

ఒఱగడ్డము. —వై—

ఒఱగల్లు. దే. వి. (ఒఱ + కల్లు.): చూ, రూ- ఒరగల్లు.

ఒఱగు. దే వి: చూ, రూ- ఒరగు (ఉపధా నము.— "ఒఱగుమీఁదటఁజేరి." కళా 8. ఆ; వాల్యు — "నిలువఁజాలక యొఱగిన." భార. ఉద్యో. 3, ఆ 310)

ఒఱగుబిల్ల. దే వి: చూ, రూ- ఒగగుబిల్ల (ఒఱగుబిల్ల)

ఒఱగుపోవు. దే. అ క్రి (ఒఱగు + పోవు.): చూ, రూ-ఒరగుపోవు .సీ. కొంగ మెడయు నిడుగూనివీఁపు నొఱగుపోయిన రొండి యు బొక్కుఁబోమ్ము." పారిజా 4. ఆ.168.

ఒఱగొడ్డియము. ద్వ వి: చూ, రూ- ఒరగొడ్డియము

ఒఱగొడ్డెము. ద్వ. వి. రూ—పై.— "క. భీ ముండొఱ, గొడ్డెములాడంగ." భాగ. 1. స్కం. 313

ఒఱచాలుదుక్కి ద్వ. వి: చూ, రూ- ఒరచాలుదుక్కి.

ఒఱటు. దే. విశ. దుశ్శీలుఁడు, జాత్యాచారా దులచేత నిందితుఁడు, పాపాలముద్ద. "గీ ఉ కుఱు సిరియును నొల్లకిట్లొఱటుచాకి, యాది దేవునిదెసవినయంబుదక్కి, యిహపరంబులు లేక యిట్లేగతిగన్నకంటుఁడై నెలపైఁగూలి కాలుఁగూడ." పారి. పూ. 9, ఆ. 19: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

ఒఱపరి. దే. విశ. (ఒఱపు + అరి.) సొగసు కాఁడు. "ఒఱపరిఁగన్నుఁ గూడఁజను." శై. 3, ఆ. 29: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

ఒఱపిఁడి. దే విశ (ఒఱపు + ఇఁడి) 1. యో గ్యుఁడు కానివాఁడు. "క. వెఱవకు నెమ్మది నుండుము, వెఱవారల బుద్ధినాశ్మఁ బెట్టుచు నె యనఘుం, డొఱపిఁడిచేఁద్రుప నావుది, నఱ మరలేదొందు నమ్మనునిరో నరేంద్రా." విక్రి. 8, ఆ. 101: చూ, అయోగ్యుఁడు; 2 కుటిలుఁడు, కుత్సితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు 2

ఒఱపిడి. దే వి. ఘర్షణము, రూ-ఒరపిడి: చూ, పీడనము

ఒఱపు దే వి. 1 ఆరాటము, తాపము. "ఎ, గీ బాలతను కాంతితో పాటిఁబోలఁ గోరి, పృథివినఁల ప్రవేశంబుఁ బెక్కు మార్లు, చేసి యొఱపులఁబడెఁగాని." రసి 2, ఆ 105; చూ, సంతాపము; 2. మంజులము, శింగా రము: చూ, రమ్యము 3; 3 సొగసు: చూ, సౌందర్యము; 4. ఉపాయము, అనువు, ఎత్తు గడ. "గీ. శక్రుతేరైన నడపంగఁజాలువాఁడ, నొఱపు చెప్పుమరథికు నేమఱఁగనీను." భార. కర్ణ. 1. ఆ. 314: చూ, వెరవు; 5. కోశబల ములనఁ గలిగిన తేజము, ప్రతాపము, తేజు. "ఎ. గీ మనుజగోడల మెఱపువాల్ మగల యొఱపు." రసి. 1, ఆ. 36: చూ, ప్రతా పము. 1; 6. చేవ, ధైర్యము. "సీ. ఒఱపుచే దొలుకొరు మెఱపు చేవసదల్పఁ గలకంఠకలిత చూపుల బెడంగు" పర 3. ఆ: చూ, స్థైర్య ము. 1; 7. గౌరవము. "చ. ఎఱుఁగ నిగాక లోకమున నెవ్వరికైనను మేలునేయఁగా, నొఱపగు వాక్ప్రమంబున సమున్నతమైన గృ హస్థధర్మముల్." ఉ, హరి. 4, ఆ. 48; చూ, మర్యాద; 8. అర్హత: చూ, యోగ్యత; విశ. 9 చేవ, గట్టి, దృఢము. "చ. ఒఱపుగ దక్కశేఖరునొందిన యుగ్రపుధూతము." షో. 4, ఆ: చూ, స్థైర్యము. 1; 10. తగి నది. "చ. మేలునేయఁగా, నొఱపగు వాక్ప్ర మంబున." ఉ, హరి. 4. ఆ. 48; నిర్వ. 2. ఆ. 80: చూ, యోగ్యము. 3; 11. వానలేమి. "కాలము ఒఱపుగానున్నది."

ఒఱపులాఁడి. దే. వి. (ఒఱపులు + ఆఁడి) సౌందర్యవతి, సొగసుకత్తె: చూ, స్త్రీ.

ఒఱపెంకు. దే. వి. నూతియొఱు: చూ, బావి రొఱు.

ఒఱయూరు. శా (శ్రీయుత గౌరవనీయులగు న్యాయమూర్తి వేపా రామేశంపంతులుగారు, బి. యె. బి. యల్.) రాజరాజు.—రాజేంద్రచోడుని శాసనములు బహుళసంఖ్యాకములయియున్నవి అతఁడు తిరుచనాపల్లికి సమీపమునున్న ఒఱయూరునందు క్రీ శ. 1070 వ సంవత్సరమున చోళరాజ్యమున కభిషిక్తుఁడయ్యెనని శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. రాజ. స. ప సంచిక. 162 పుట

ఒఱయిక. దే. వి. ఘర్షణము, రూ-ఒరయిక: చూ, పీడనము.

ఒఱలనూయి. ద్వ వి. మట్టికాల్చి చేసిన గుండ్రని ఒఱలుఁడింపి కట్టిన నూయి: చూ.నుయ్యి. ఇప్పుడు (సిమెంటుతో ఒఱలు తయారగుచున్నవి.)

ఒఱలు. దే. అ. క్రి. 1. వాపోవు, ఏడ్చు. "ఎ, గీ. అతిప్రబలపవన, భూరిరయమునఁ గూలు మహీరుహంబు, తెఱఁగుదోఁప సుదక్షిణుఁ డొఱలి కడచె." భార. ద్రోణ. 3 ఆ 95: చూ, విలపించు; 2. మ్రోఁగు. "ఉ. తటిగొనియంతలోన......భల్లమొక్కటన్, సఱకినఁగూలెఁ దద్ఘన ఘనాఘనకల్పితమైన కెక్కెయం, బొఱలుచు." పా. 5, ఆ. 31: చూ, శబ్దించు.

ఒఱవ. దే. విశ. 1. వంపైనది. "క. అరపాఱదుం కుఱుచేచేతులు, నొ రవశరీరంబు." భార. అర. 2, ఆ. 185: చూ, వంకర, 2. తాఱుమాఱు. "క. తెప్పింది తోడుగు మీవని, యొప్పించిన నిట్టునట్టునొరవలుగాపైఁగప్పికొనియాబృహన్నల, యప్పుడు సగిపించెనపటియ బలాజనముల." భార. విరా. 4, ఆ. 39: చూ, వ్యత్యయము; 3. వికారమునొందినది. చూ, వికృతము.

ఒఱవఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒఱవన్ + పడు.) చూ, రూ- ఒఱగఁబడు. "చ. ప్రాణమగ్గముల్, వదలి కతాంగయష్టి నొఱవంబడఁగన్గొని మైథిలేయుఁ డొదయును లేకకన్గొని." జై. 6 ఆ. 230.

ఒఱవు. దే. అ. క్రి. —పై.— (రూ-ఒఱగు, ఒరగు.)

ఒఱిగాలు. దే వి. ఒరగినకాలు: చూ, ఒరగాలు. 1

ఒఱిబీజము. మి.వి.(ఒఱ్ఱు + బీజము) ఒకప్రక్క వట్టవాఁచిన రోగము: చూ, వట్టవాఁపు (రూ-ఒఱుబీజము)

ఒఱియిక. దే. వి. రూ-ఒఱయిక: చూ,పీడనము.

ఒఱుగు. దే. వి. రూ-ఒఱగు, తలగడ: చూ, లోడు.

ఒఱుగొమ్మ. ద్వ. వి. ఒకవైపున భారము హెచ్చినందునఁ గలిగిన తూకము. "కావడి ఒఱుగొమ్మవచ్చినది"

ఒఱుబీజము. మి. వి: చూ, రూ-ఒఱిబీజము.

ఒఱ్ఱు దే. విశ. కటువు, కారమైనది "సీ. ఒకకొన్ని ద్రబ్బెడ లొక కొన్ని తాలింపు లొక కొన్ని విధముల యొఱ్ఱుచేరు, లొక కొన్ని కలకల్పు లొకకొన్ని బజ్జులు." పాండు 4 ఆ. 184: చూ, కారము. 1.

ఒఱ్ఱుకసింద. ద్వ. వి. కచ్ఛుర, కచోరము: చూ, షడ్గ్రంథ.

ఒఱ్ఱుఁదనము. దే వి. కటువు, కారము: చూ, కారము 1.

ఒఱ్ఱన. దే. వి. —పై.—

ఒట్టియ. దే. వి. 1. సంకర, సాధువు కానియావు, రూ-ఒట్టె: చూ, ధేనువు; విశే. 2. రూ-ఒట్టె, వంకైనది: చూ, వంకర.

ఒట్టు. దే. వి. 1. లోపము, తక్కువ, న్యూనము. "నీవు నామాటవినకున్న నాకు ఒట్టులేదు." (వా): చూ, కొలితి. 2; విశే. 2. కటువు, కారము. "ఎ, గీ. గాటు, కారమొట్టొట్టిన యనంగఁ గటువు వెలయు" ఆం, భా. ప్ర. ధీ. 104: చూ, కారము 1, 3. గొప్పది, విరి విరైనది. చూ, విపులము

ఒట్టె. చూ, రూ-ఒట్టియ.

ఒలయు. దే. అ. క్రి. 1. క్రమ్ము "శుభానిలము లొలసె" జై. 6, ఆ: చూ, వ్యాపించు; 2. చొచ్చు. "సలిలకేలికి నొలసియు నొల యక." నిర్వ 8, ఆ. 57: చూ, సోఁకు. 4; 3 జనించు, కలుగు "గీ. పౌర్ణమాసిఁ బూర్వ పక్షాష్టమిని జతు, ర్దశినిను భయపక్షవళతవచ్చు, వష్ఠిఁబంచమిని సునిష్ఠమై నుపవాస, మున్న వివిధ శుభము లొలయునంతుశ్రీ." భార. అను. 4, ఆ. 147: చూ, పుట్టు 2; 4. చేరు. "గీ. ఒలసి నీపుత్రులెల్ల నొండొరులతోడ, నెట్లాడంబడియుండుదుగట్లచేయ, వలయుఁ దవలోన జూదంబువాసునగుటఁ, గలహ మూలంబ యొట్టికాంతులకునైన." భార. సభా. 2, ఆ 131: చూ, సమీపించు; స.క్రి. 5. చుట్టుకొను. "ఆ విమలగుణసమృద్ధి వెలుఁగుచు సురసిద్ధ, సాధ్యకన్యలట్టిసఖులు నూర్వు, రొలసి తన్నుఁ గొలుచుచుండంగ." భార. అర. 2, ఆ. 8: చూ, వేష్టించు; 6. కదియు, పొందు, సక్తమగు. "చ. చల మున పింగిణీతతికసంబులుగట్టుక మానరంపు వెన్నెలగతి మాగతిన్వెనుకఁ దెక్కకమానవు తప్పిదాని వె, న్నొలసినఁదాను తన్నెఱుఁగ కుండుటనొచ్చెను." ఆము. 2, ఆ. 27: చూ, పాలించు.

ఒలి. దే. వి. ఒలుపు, దోఁపుడు, అపహరణము. "క. భూ, తలమునఁగల ప్రజలందఱు, నొలి చిన నొలివాడెదయ సుయోధనబాధక." జై. 1, ఆ. 68: చూ, ముచ్చిలి.

ఒలికి. దే. వి. సాదపేర్చుచోటు. "ఎ.గీ. ఊర నుండనాల్లఁ డొలుకులలోగాని" వీర 2, ఆ: చూ, శ్మశానము.

ఒలికికాడు. ద్వ. వి. —పై.—

ఒలిదామర. ద్వ. వి. (ఒలి + తామర.) ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

ఒలిమె. దే. వి. చెలిమి, మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

ఒలియు. దే. అ, క్రి. చర్మము ఊడఁదీయు. "క. పవనజుఁ, డదయుండయి వీఁపులొలియ నందఱనీడ్చుక." భార. ఆది 5, ఆ. 165: చూ, తోలూడ్చు.

ఒలివడు. ద్వ.అ. క్రి. (ఒలి + పడు) అపహరింపఁబడు. "సీ. ఒలివడ్డ సెవమునఁగలలేని సిరిచెప్పి చుట్టలపై దాడిపెట్టువారు." ఆము. 3, ఆ. 85: చూ, దొంగిలించు.

ఒలుకు. దే. అ. క్రి. 1. గళితమగు. "చ. కలశ తనూజ యచ్చెరువు కాశికయందొక శంభు లింగముక...పూజచేసి పో, నొలికినవాని మేయుటకునోలిఁ బ్రదక్షిణ మాచరించి" కాశీ. 6, ఆ.257: చూ, రాలు; 2. కారు: చూ, స్రవించు: స.క్రి. 3. చేల్లు. "తే. మం దిరాభ్యంతరమున కానందలీలఁ, బాండుపుత్రు లందఱకొట్టి బంధుజనులుఁ, దాముఁ జని విప్రులును వనితాజనంబు, సేసలొలుక సింహాసనాసీనుఁడయ్యె." భార. విరా. 5, ఆ. 282: చూ, ప్రోక్షించు; 4. కులుకు. "సీ. సెయ్యరఁబన్నిటునింప లాఱుఱ నొక్క సెలఁతలీరల

కొల్ల నీరమొలుకు." కవిక. 6, ఆ. 95; చూ, పోయు; అం. క్రి. 8. కార్చు. "చ. కన్ను నీ, రొలుకఁగ." ఉ. హరి. 5, ఆ: చూ, వడుచు.

ఒలుకులమిట్ట. దే. వి. (ఒలుకులు + మిట్ట) ఒలికి కాడు: చూ, శ్మశానము.

ఒలుచు. దే. క్రి. 1. ఒలియు: చూ, తోలూడ్చు; 2. అపహరించు: చూ, దొంగిలించు.

ఒలుపు. దే. వి. అపహరణము: చూ, ప్రముచ్చిలి.

ఒలుపుఁబప్పు. ద్వ. వి. ఒలిచినపప్పు. మెం.

ఒలె. దే. వి. 1. రూ-ఒల్లె. వలువ: చూ, వస్త్రము; 2. రూ-ఒల్లె. కండువా. "సీ. పైఁడి కాసముచెట్లఁ బడఁబైచి దుప్పిడ్డుపెట్టుకుఁ బాలుచు నెరయొలెల్ వైచువారు." ఆము. 6, ఆ: చూ, వస్త్రము; 3. రూ-ఒల్లె. పుత్రోత్పత్తి చీర: చూ, వస్త్రము.

ఒలెవాటు. దే. వి. శృంగారోత్తరీయము, అంగవస్త్రమునకు కుచ్చెపెట్టి మెడచుట్టిరా భుజములమీఁద వైచికొనుట. రూ- ఒల్లెవాటు- వలెవాటు- వల్లెవాటు: చూ, వస్త్రము.

ఒల్ల. వై. క్రి. విణ.= అలసమ్. ఆలస్యము. రూ- అల్ల: చూ, విలంబము. 1.

ఒల్లఁబాటు. ద్వ. వి. (ఒల్లమి + పాటు) 1. అపేక్షలేమి, ఒల్లమి: చూ, వలవమి; విణ. 2. అపేక్షింపఁబడనిది. "గీ. ప్రాణములు సర్థములు నొల్లఁబాటుసేసి." భార. భీష్మ. 1, ఆ. 182.

ఒల్లఁబోక. దే. వి. (ఒల్లమి + పోక.) 1. అనాదరము. "ద్వి. మెల్లనఁ దావచ్చి మెచ్చి నాకేక, యొల్లఁబోకలుసేసె నొల్లఁబోనిన్ను." రా, అర, కాం: చూ, వహేళనము; 2. మనసుయొక్క కాని, రూపముయొక్క కాని మాఱుపాటు: చూ, విస్మృతి; 3. తాపము, ఆరాటము: చూ, సంతాపము.

ఒల్లఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఒల్లమి + పోవు.) 1. ఆదరింపఁబడనిదగు: ఒల్లగిల్లు; 2. ఖిన్నుఁడగు "గీ. ఒల్లఁబోయెఁ బాగఁగను దనర్చుఁ జిన్నపోయెనటంచనఁజెల్వయూపు." అం, భా. తృ. 95; "గీ. మెండుమీఱిన పగటిబీటెండదాఁకి, యొల్లఁబోయిన లేఁబొండుమల్లెపొదల, కుదులఁజెప్పటలైకడు దొడ్డలగుచు." ఆము 2, ఆ. 56: చూ, విన్నవోవు; 3. మూర్ఛిల్లు "గీ. అడ్డపడిగురుండు దొడ్డనారసము వక్షంబుదాఁకనేయ సవ్యసాచి యొల్లఁబోయి తెలిసి పెల్లేసెనక్కుంభ, జన్ముమీఁద నిశితసాయకములు." భార. ద్రోణ. 3, ఆ. 63: చూ, సొమ్మసిల్లు.

ఒల్లకాడు. వా. వి: చూ, రూ-వల్లకాడు.

ఒల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఆదరింపఁబడనిదగు. "ధృతివాయంబుయిలోటు యొల్లగిల." హరి. ఉ. 8, ఆ. 80: చూ, ఒల్లఁబోవు. 1

ఒల్లన. వై. వి. రూ- అల్లన. తిన్నఁదనము. "క. వల్లవకాంతలు తనకథ,లెల్లను బాడంగ నీరజేక్షణుఁడఁట, వల్లవబలసంయుతుఁడై, యొల్లనగోష్ఠంబుచేర నుర్వీనాథా." భాగ. 10, స్కం. పూ. 927: చూ, మెల్లన.

ఒల్లమి దే. వి. 1. అపేక్షలేమి: చూ, వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థక రూపము.), 2. వైరము, పగ: చూ, విరోధము. 1.

ఒల్లము. దే. వి మూర్ఛ, సొమ్మ: చూ, రోగము.1.

ఒల్లియ. దే.వి. 1. రూ-ఒలె- ఒల్లె. బట్ట. "వెల్ల తలయొల్లియమాలి దృఢంబుగా నమర్చెన్." భార. కర్ణ. 3, ఆ: చూ, వస్త్రము; 2. రూ-ఒలె-ఒల్లె. కండువా. "సీ. కంపాలతికతోడ జలదంబుకైవడి మెఱుఁగుటొల్లియతోడ మేని వాని." భాగ. 10, స్కం. పూ. 548: చూ,

వస్త్రము; 3. రూ-ఒలె-ఒల్లె. ఒల్లెచీర, ప్రతోత్పత్తిచీర: చూ, వస్త్రము.

ఒల్లె. దే. వి. —పై— (బట్ట.—"ఒక్క పరిశుద్ధపు పైకపుటొల్లెగట్టి భా, సురతంగడు నెవ్వలార్చ." ప్రభా. 4, ఆ. 141.)

ఒల్లెంక. దే. వి. ఒకరకముచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

ఒల్లెచీర. దే. వి. గర్భిణీస్త్రీ ధరించు ఎఱుపు తెలుపునూల్లు కలిపినేసిన చీర, ప్రతోత్పత్తి చీర: చూ, వస్త్రము.

ఒల్లెవాటు. దే. వి. రూ-ఒలెవాటు: చూ, వస్త్రము.

ఒవుమ్. ఆం. గుడ్డు; అండము; స్థూలబీజము.

ఒవేట్. ఆం. అండాకృతులు. ఉదా.—మఱ్ఱి, బుడ్డబూసర మొదలయిన చెట్లయాకులు గుడ్డువలె నుండుటనుబట్టి అండాకృతు లనఁబడును.

ఒవ్వనివాఁడు. ద్వ. వి. ప్రకాశింపనివాఁడు.

ఒవ్వమి. దే. వి. అనంగీకారము. చూ, అసమ్మతి.

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. రూ-ఓవు. అనుకూలమగు, గిట్టు. "క. ఒవ్వనివారల యొనురను, నివ్విధముగ భంగపడితినేను" భార. ఆర. 6, ఆ: చూ, పొందుపడు

ఒసఁగు. దే. వి. 1. త్యాగము, ఈవి. "మే యొసఁగుఁ దప్పింపక." ఆము. 6, ఆ: చూ, వితరణము; 2. బహుమానము, మన్నన. "ఎ, గీ. చూచి సామాజికులు తమ సొమ్ములెల్ల, నొసఁగులుగనైవ" ప్రభా. 4. ఆ.101: చూ, సమ్మానము; స. క్రి. 3. రూ-ఒసవు. ఇచ్చు, దానమిచ్చు' చూ, దయచేయు. 2.

ఒసపరి. దే. వి. 1. సుందరుఁడు, సొగసుకాఁడు. "ఒసపరిగన్న.": చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 2. ఉత్కృష్టము, తలకట్టు. "చ. ఒసపరి బాగులాఁడి యపుడొక్కతెవచ్చి నృపాలుతోకుతకా." పా. 1, ఆ. 88: చూ, శ్రేష్ఠము.

ఒసవు. దే. స. క్రి. రూ-ఒసఁగు. "పిన్నబిడ్డలకా, వెన్నఁడుమెచ్చి యొన్నఁడొసఁగెకాభరముల్." వి, పు. 2, ఆ. 50: చూ, దయచేయు. 2.

ఒసి. దే. అవ్య. చేటికాది సంబోధనార్థకము రూ-ఓసి. "సీ. ఒసి యోసి యనఁగఁ జేటికాది సంబోధనార్థమై యలరుచుండు." ఆం, భా. కృ. అవ్య. 72: చూ, ఓసీ.

ఒహో. వై. అవ్య=అహో. రూ-ఓహో. సంబోధనమునందు వచ్చును "మ. సముఁడై యెవ్వఁడు ముక్తకర్మచయుఁడై సన్యాసియై యుంటివో, వమహాభీతి నోహోకుమార యనుచున్ వ్యాసుండుచీరంగ."భాగ.1, స్కం. 55: చూ, సంబోధనము.

ఒళగు. దే. వి. రూ-ఒళవు. ప్రవాణము, కరివె: చూ, వీణాదండము.

ఒళవరి. దే. విశ. (ఒళవు + అరి) మర్మముఁదెలిసినవాఁడు, ఆణికాఁడు: చూ, మర్మజ్ఞుఁడు.

ఒళవు. దే. వి, 1: చూ, రూ- ఒళగు. "ఎ. గీ. చారుమూర్ఛ్వలేవి చాపదండమునోజ, లలితతంత్రిలేని యొళవుఁబోలె." రా. అర, కాం. 2, ఆ. 256; 2. ఆణి, కీలకము. "వ. చలించుచునయ్యొళవు సకియలకుం జెప్పక మని రాచిల్కకుఁ బ్రియంబుసెప్పుచు."విజ 2, ఆ.197: చూ, కీలకము; 3. అధీనము,లోకువ: చూ, వశము. 1.

ఒళ్లము. దే. వి. ఎళ్లము, ఏడుపలములు: చూ, మెల్లము.

ఒళ్లు. దే. వి. రూ-ఒడలు. దేహము. "ఉ. ఒళ్లారకమున్నవచ్చి యొక యంగనచూచె నరేంద్రచంద్రునిన్." కవిక. 3, ఆ. 156. (ఇది వెళ్లు నళ్లులవంటిది.): చూ, శరీరము.

ఒళ్లుపెట్టు. దే. అ. క్రి. రక్తముపెట్టు, కండపట్టు, బలియు: చూ, స్థూలించు,

ఓ.

ఓ. ఒకయక్షరము. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది పదునేనవది; తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేడు. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆ అచ్చులలోనిది పదునొకండవది; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆ అచ్చులలోనిది పదమూఁడవది; సం.వి.ఓ. పుం. 1. బ్రహ్మ, నలువ: చూ, బ్రహ్మ 1; 2. కుబేరుఁడు, పైఁడిఱేఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 3. చెందమామ: చూ, చంద్రుఁడు; 4. కమలము, తామర: చూ, పద్మము. 1; 5. కుడ్యము, గోడ: చూ, మఱుఁగుగోడ; 6. ఉదకము: చూ, నీరు.1; 7. మొగులు: చూ, మేఘము. 1; 8. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12, 9. ఇంద్రుఁడు: చూ, వేలుపుఱేఁడు; 10. బృహస్పతి: చూ, వేలుపుటొజ్జ; 11. మొల, బండినిలాగు చక్రము: చూ, చక్రము. 10; అవ్య. 12 ఓహో: చూ, సంబోధనము; 13. అభిమంత్రణము, పిలుచుటను దెలిపెడి: చూ, సంబోధనము; 14. తలంపును దెలిపెడి: చూ, స్మృతి.1; 15. కృపార్థకము, దయను దెలిపెడి: చూ, దయ; దే. అవ్య. (1) ప్రశ్నమును దెలిపెడి. "క. వారు దెసలొత్తికొనియుఁ ధ, రారాజ్యం బిచ్చి పోయిరో పోరో (పోయిరా పోరా) తా, రారణ్యకీడఁబడియును." భార. ఉద్యో. 2, అ. 204: చూ, ప్రశ్నము; (2) సంబోధనమును దెలిపెడి. "సంబోధనార్థమై చేసునో యసంగ." ఆం, భా. తృ. కాం. అవ్య. 72: చూ, సంబోధనము; (3) సందేహమును దెలిపెడి. "ఈశ్వరుండను కూలింపఁదలంచునో తలఁపఁడో." భాగ. 10, స్కం. 1725: చూ, సంశయము. (4) పిలుచునపుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును. "శా. ఓనా శేభవబంధముల్ చెఱుపవే యోదేవకీనందనా." ఉ, హరి. 2, అ. 129: చూ, సంబోధనము; (5) ఊహను తెలిపెడి. "మేలుఁదొరకొను విధమెట్లో." భార. శాంతి. 3, అ: చూ, యోచన; (6) ప్రార్థనములను దెలిపెడి. "ఉ. రం, డో వనవాసులార వినరో మునులార యనాథవాక్యముల్." వీర. 2, అ; "కుటుంబసహితంబై చేరుఁడో నాకముకు." (ఇక్కడ విధిని తెలిపెడి) కాశీ. 5, అ. 278: చూ, ప్రార్థన; (7) ఆర్త్యర్థకము, ఆర్తినిఁ దెలిపెడి. "తే. ఒక్కడనుబాధముండు కొంట్లో యసంగ, నమ్మఁ జెఱఁగొని పోయెదునన్నలార, యెవ్వరిటువిడిపింతురో యింతవట్టు, పుణ్యముసఁ బోవఁగయ్యె కారుణ్యబుద్ధి" భాగ. అర. 5, అ. 177: చూ, దుఃఖము; (8) విక్రియార్థకము. అమ్ముటను దెలిపెడి. "పల్లోపల్ల, పెరుఁగో పెరుఁగు, కూరోయన్న తోఁటకూర.": చూ, విక్రయము; (9) ప్రార్థనార్థకము మీఁద వచ్చువానిలోనొకటి ప్రార్థనార్థకము మీఁద వచ్చునవి. "ఇ - ఈ - ఎ - ఏ - ఒ - ఓ" అనునవి; పా. (10) వక్రములలో నొకటి. వక్రములు.— "ఎ - ఏ - ఒ - ఓ." లు; (11) దంత్యములలో నొకటి. దంత్యములు.— "అ - ఆ - ఉ - ఊ - ఒ - ఓ - ఔ -"; (12) ఓష్ఠ్యములలోనొకటి. ఓష్ఠ్యములు.— "ఉ - ఋ - ౠ - ఏ - ఓ" (13) గుణములలో నొకటి. గుణములు.— "ఏ - ఓ - అర్ - అల్."; (14) దీర్ఘాక్షరములలో నొకటి. దీర్ఘములు — "ఆ, ఈ, ఊ, ౠ, ౡ, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ."

ఓమ్. సం. అవ్య. 1. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1; 2. పరబ్రహ్మార్థకము: చూ, పరమాత్మ; 3. ప్రారంభార్థకము: చూ, యత్నము;

పా. 4. అకార, ఉకార, మకారములను త్ర్యక్షరసంయోగముచే ఓంకారము సిద్ధమగుచున్నది. ఓంకారము వేదములయొక్క సారభూతము. ఉపనిషత్తులు దీని మహిమను గానముచేయుచున్నవి. యోగాదిశాస్త్రములు దీని నుపాసించుచున్నవి. బ్రాహ్మణగ్రంథములును, స్మృతులును, భగవద్గీతలును దీనిని ప్రశంసించుచున్నవి. దీని కనేకార్థములు గలవు. ఇదె ప్రణవము. ప్రణవము మంత్రరాజములలోని కెల్ల శిరోమణి. (చూ, ఉద్గీథము.) పరమేశ్వరునియొక్క అన్యనామములవలెగాక ఇది పరమేశ్వరునివలెనే అవ్యయము, నాశరహితము, ఏకాక్షరము, లింగ - విభక్తి - వచనరహితము, సర్వగర్భము, అతిగంభీరము. సమస్త బ్రహ్మాండమును దీనియం దిమిడియున్నది. ఈ ఓంకారమునందలి మూఁడక్షరములు జగత్తునందలి సర్వత్రిపుటల(చూ, త్రయము.) యొక్క సూచకములైయున్నవి. ఓంకారమువలె దానియందలి యక్షరసంఖ్య మూఁడు అంకెగూడ ఒక విచిత్రసంఖ్య (Mystic Number) అయియున్నది. అనఁగా మూఁడుచే ఏసంఖ్యను గుణించినను సరే అగుణింపగావచ్చిన అంకె, లేక, అంకెలమొత్తము మూఁడుగాని మూఁడుచే సరిగా భాగింపఁబడు సంఖ్యగాని అయియుండును ఉదా.— $3 \times 7 = 21$; $2 + 1 = 3$ $3 \times 44 = 132$; $1 + 3 + 2 = 6 = 3 \times 2$. $3 \times 171 = 513$; $5 + 1 + 3 = 9 = 3 \times 3$. $3 \times 976 = 2928$; $2 + 9 + 2 + 8 = 21$; $2 + 1 = 3$. తొమ్మిదికూడ నిట్టిదే. ఇత్యాది. ఈప్రకారమున సమస్తసంఖ్యలును, సంఖ్యాశాస్త్రముగూడ ఓంకారాంతర్గతమైయున్నవి. అనఁగా పరబ్రహ్మస్వరూపమై యున్నది. ఓంకారమునందు సమస్తజగత్తు నిమిడియున్నది. ఎటులనన "ఓ" అని మొట్టమొదట నోటిని కొంచెము తెఱచుచున్నాము. అనఁగా సృష్టికర్త ప్రారంభము. "ఓ" అని మఱికొంచెము దీర్ఘముగ నుచ్చరించుచు నోటినట్లే కొంచెము నిలుపుచున్నాము. అనఁగా స్థితికర్మ యగుచున్నది. "మ్" నుచ్చరించి నోటిని మూసివేయుచున్నాము. అనఁగా లయకర్మ యగుచున్నది. సృష్టిస్థితిలయములిట్లు పిండమునందు క్షణకాలమున జరుగుచున్నవి. కాన జగత్తంతయు ఓంకారమునం దిమిడియున్నది. త్ర్యక్షరయుతమైన ప్రణవము త్రిగుణాత్మకమైన సమస్తజగత్తును దానికర్తనుగూడ సూచించుచున్నది. ఓంకారముయొక్క సంక్షిప్తార్థము "అ" కారము విరాడగ్ని విశ్వాదులను, "ఉ" కారమునకు హిరణ్యగర్భవాయుతైజసాదికములను, "మ" కారమునకు ఈశ్వరాదిత్య ప్రాజ్ఞాదికములను సూచకములు: (చూ. ఉద్గీథము.3.); కేశవాదినామంబు లిరువదినాలుగును "ఓం"అను ప్రణవముతో ప్రారంభింపఁబడును.—ఆనామములీక్రింద వివరింపఁబడును.—(ఆచమనము.) ౧. ఓమ్ కేశవాయస్వాహా=ప్రవృత్తియందు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రస్వరూపులుగాను లయమందొక పరమాత్మగా నుండుటయే స్వభావముగాఁగల వస్తువే కేశవుఁడు. అట్టివస్తువు నాపాపములను లెస్సఁగా భస్మీకరించుఁగాత! ౨. ఓమ్ నారాయణాయస్వాహా = ముక్తస్థానమైనదియు శుద్ధచైతన్యస్వరూపమయిన వస్తువే నారాయణుఁడు అట్టివస్తువు నాపాపములను లెస్సఁగా భస్మముఁజేయుఁగాత! 3. ఓమ్ మాధవాయస్వాహా=మాయ అవిద్యలను వణఁకించువాఁడు; మౌన, ధ్యాన, యోగములచే పొందఁదగినవస్తువే మాధవుఁడు. అట్టివస్తువు నాపాపములను లెస్సఁగా భస్మముఁజేయుఁగాత!

౪. ఓమ్ గోవిందాయనమః=మనస్సు మొదలగు సమస్తేంద్రియములను నడుపు అంతర్యామి యగు వానికి నమస్కారము; ౫. ఓమ్ విష్ణవేనమః = సమస్తములోను ప్రవేశించి వ్యాపించియుండు వస్తువునకు నమస్కారము; ౬. ఓమ్ మధుసూదనాయనమః=అసురస్వభావమును నశింపఁజేయు వస్తువునకు నమస్కారము; ౭. ఓమ్ త్రివిక్రమాయనమః=సకలజగత్తును వ్యాపించియుండు వస్తువునకు నమస్కారము; ౮. ఓమ్వామనాయనమః = మంగళకరములగు వేదములచేఁ బొగడఁబడు వస్తువునకు నమస్కారము; ౯. ఓమ్ శ్రీధరాయనమః=కీర్తివహించిన వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౦. ఓమ్ హృషీకేశాయ నమః=ఇంద్రియములను నియమించు వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౧. ఓమ్ పద్మనాభాయనమః= హృదయకమలమునందు ప్రకాశించు వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౨. ఓమ్ దామోదరాయనమః=శమదమాది షట్కసంపత్తివలన సంస్కరింపఁబడిన శుద్ధమనస్సుచే బొందఁదగిన వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౩. ఓమ్ సంకర్షణాయనమః= లెస్సఁగా పాపనిర్మూలము జేయు వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౪. ఓమ్ వాసుదేవాయ నమః= అంతటను ఆత్మస్వరూపముగా నివసించు వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౫. ఓమ్ ప్రద్యుమ్నాయనమః = స్వయంజ్యోతిస్వరూపమునకు నమస్కారము; ౧౬. ఓమ్ అనిరుద్ధాయనమః = బంధరహితమైన వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౭. ఓమ్ పురుషోత్తమాయనమః = సమస్తజీవులయందును వ్యాపించియుండు శ్రేష్ఠమైన వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౮. ఓమ్ అధోక్షజాయనమః = సమస్తేంద్రియములచే తెలిసికొనఁబడని వస్తువునకు నమస్కారము; ౧౯. ఓమ్ నారసింహాయనమః=ఎట్టి విధమైన నాశనమునులేని వస్తువునకు నమస్కారము; ౨౦. ఓమ్ అచ్యుతాయనమః = అన్నియు నశించినను తానునశించని వస్తువునకు నమస్కారము; ౨౧. ఓమ్ జనార్ధనాయనమః = జననమరణములను బోఁగొట్టు వస్తువునకు నమస్కారము; ౨౨. ఓమ్ ఉపేంద్రాయనమః = పరమైశ్వర్య వస్తువునకు నమస్కారము; ౨౩. ఓమ్ హరయే నమః=భక్తులయొక్క పాపములను హరించు వస్తువునకు నమస్కారము; ౨౪. ఓమ్ శ్రీకృష్ణాయనమః=భక్తులయొక్క మనస్సును ఆనందమయముగాఁజేయు వస్తువునకు నమస్కారము. (ఆచమనము = కర్మానుష్ఠానమునకు పూర్వము మూఁడుసారులు జలపానముఁజేసి క్రమముగా (ఓమ్కారముతోఁగూడిన) అష్టాంగస్పర్శ రూపక్రియలను జేసినవాఁడు సాక్షాత్ శ్రీమన్నారాయణ ప్రసాదపాత్రుఁడై శుద్ధుఁడై వేదచోదితకర్మల కర్తఁ డగుచున్నాఁడు. దీనికే 'Self Mesmerism'' అనిపేరు. ఇవి ఓమ్కారముతో కలిపి ఉచ్చరించు నామములుగాన ఇచ్చట వివరించుట అవసరమనియెంచి వ్రాయఁబడియెను.) "శ్లో. ఓంకారవాచ్యస్త్వం రామ వాచామవిషయః పుమాన్, వాచ్యవాచకభేదేన భవానేవ జగన్మయః" ఇత్యాదిః చూ, ప్రణవము, ఉద్గీథము.

ఓంకార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.బుద్ధునిభార్య,అనంత: చూ, స్వాహా. 2.

ఓంకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణవము, కలాపము. (సర్వభూతములను రక్షించునది.)చూ, ఓమ్.

ఓంకారేశ్వర మాహాత్మ్యము. షా. వర్ణన.—"సీ. ఆనందవిపినంబు నందాదియబ్రహ్మ దపమాచరించె నత్యంతనిష్ఠఁ, బర్యాయమునఁ జేఁగెఁ బదిమూఁడులు యుగంబులంతఁ బాతాళలోకాంతరమున, నుండి యుత్థితమయ్యె నొకదివ్యలింగంబు బహుకోటిరవి విభాభాసితంబు, విధియనోపిక భావించుచో తేజమా తేజంబు లింగమూర్తి, త్వమొందె. గీ. భూరిభవనాగ్ర భాగవిస్ఫుటనవేళ, సంభవించిన ఛటఛటచ్ఛబ్ద ధారఁ, క్రమముతోడ సమాధియోగంబు విడిచి,కన్ను లెనిమిదియును విచ్చెఁగమల భవుఁడు. సీ. ఆదిమతేజంబు నంధకారముదోఁచెఁ గైటభారాతి యకారరేఖ, నటఁజూడఁ జూడఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను కారమంబుజాసను నిరూపంబుఁదాల్చి, తదనంతరంబ చంద్రశిఖావతంసు చందంబుఁ గైకొని మకారంబు మెఱసె, సంతతబ్రబ్రహ్మమైన నాదంబున భువన హేతువును బిందువును దోఁచె ॥ గీ. నఖిలమును గూడి యోంకారమయ్యెఁ బిదపఁ, గ్రమముతోఁ గుంభభవ ! యకారమును కారమును మకారంబునగు వర్ణములును నాద,బిందువులు ధాతయుగ్రంబునందునిలిచి." కాశీ. 6, ఆ 248—249.

ఓంకారేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయొక్క కూఁత: చూ, స్వరము. 2.

ఓండ్రపెట్టు. దే. అ. క్రి. గాడిదకూయు: ఓండ్రించు.

ఓండ్రించు. దే. అ. క్రి.—పై.—

ఓంబాయి. వా. 1. ఇద్దఱుపిల్లలు తమచేతుల మీఁద ఇంకొకపిల్లను మోచుచు నాడెడు ఆటలోనగు ధ్వన్యను కరణము: చూ, హాహా; 2. పాలకీ మున్నగువానిని మోయువారల ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహా.

ఓక్. అం. సింధూరవృక్షము.

ఓఁక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరమర్దము, వ్రుల్లకలి వె *: చూ, పాష్టుప్రవ్వఫల.

ఓక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరహాలిక, కంచుకోట: చూ, ప్రాచీనము. 1.

ఓకణము. సం. వి. అ. పుం. పేను: చూ, యూకము

ఓకణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ —పై.—

ఓకము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు: చూ, గృహము. 1; 2. చోటు: చూ, స్థానము. 1; 3. శీఘ్రము: చూ, వేగము. 3.

ఓకర. వై. వి 1.= ఉద్గారః. ప్రచ్ఛర్ది (పిత్త వ్యాధి లోనగువానిచే ధ్వని పూర్వకముగా కడుపునుండి నోటిలోనికివచ్చిన డోఁకు.): చూ, వాంతి; 2. దూఱు: చూ, నింద. 1; 3. అసహ్యము: చూ, రోఁత. 2.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1 ఓకరవచ్చి ఉమియు: చూ, వెళ్ళగొట్టు; 2. అసహ్యించు: చూ, రోఁతపడు.

ఓకరింత. వై. వి.=వికార-ఉద్గార: చూ, ఓకర. (రూ-ఓకలింత.)

ఓకలివె. దే. వి. కృష్ణపాకఫలము, కలివె *: చూ, పాష్టుప్రవ్వఫల.

ఓకస్సు. సం. వి. స్. న: చూ, ఓకము.

ఓకిలి. వై. వి.=ఉద్గారః : చూ, ఓకర.

ఓకిలించు. వై. అ. క్రి. 1. డోఁకు: చూ, వెళ్ళగొట్టు; 2. అసహ్యించు. "చ. మనమున నోకిలించి." ఉ, హరి. 3, ఆ. 14; కాశీ. 5. ఆ. 22: చూ, రోఁతపడు.

ఓకిలింత. వై. వి. = వికార, ఉద్గారః: చూ, ఓకర. (రూ-ఓకరింత.)

ఓకు. వా. వి. 1. దూరవస్తుదర్శన యంత్రము: చూ, దుర్భిణి; 2 ఒడుపు.

ఓక్యము. సం. వి. అ. న. మంచితావు, ఇంటి కనుకూలమైన స్థానము: చూ, స్థానము. 1. (నెల్లూరుజిల్లా ప్రాంతముల వాడుక.)

ఓక్రి. అం. బెండ; (బహువిదారణ ఫుటక ఫలము=బెండకాయవంటి వనేకగదులను గలిగి యనేక విధములుగా పగులును.)

ఓగాత్యము. వై. విణ. = అవజ్ఞాత - అవాచ్య. అమంగళము, అశుభమైనది: చూ, ఓగు. 2.

ఓగితము. వై. వి.=యుక్తమ్-యోగ్యమ్. ఇమ్ము. "సీ. ఆటలు పసిబిడ్డయాటలై పెంపటియొరుల యాటలఁబడి నోగితముగ." లక్ష్మీ. 2, ఆ. 90; "ఉ. అల్పునిగతిం గొఱమాలిన కుక్కి మీఁదనీ, రాజనసాధు పాటువడ నోగితమైతె మదీయవల్లభా." భో. 5,ఆ 288 చూ, యోగ్యము. 2.

ఓగిరము. వై. వి.=ఆహారః. రూ-ఓయిగము-ఓరము, అన్నము; కాశీ. 4, ఆ. 133: చూ, సాదము (1).

ఓగిరాల జగన్నాథకవి. పా. 19 శతాబ్దము. ఇతఁడు రచించినవి సుమనోమనోభిరంజనము, ఆంధ్రపద పారిజాతము.

ఓగు. దే. వి. 1. అశుభము, కీడు. "ఓగుదాన వచ్చు." "ఓగుబాగెఱుఁగని." వేమన. 818; చూ, హాని. 2; విణ. 2. అశుభము, కీడైనది. "అది ఓగోబాగో.": ఓగాత్యము; (సం. ప):— అమంగళము, అప్రశస్తము, అవజ్ఞాతము, అశుభము; 3. అజ్ఞాని. "ఆ ఓగునోగు మెచ్చు" వేమన. 817: చూ, మూర్ఖుఁడు.

ఓగులాడుచు. దే. అ. క్రి. దేవురించు: చూ, దైన్యపడు.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూఁక: చూ, సమూహము; 2. అంపాచారము: చూ, ప్రవాహము. 1; 3. క్రమపద్ధతి: చూ, పరంపర; 4. కరచరణాదిగతి విశేషములయొక్క సమవాయము, నృత్తగీతాదులకాలము: చూ, తాళము. 2; 5. ఉపదేశము, మంచిమాట: చూ, హితవచనము.

ఓఘవతీపరిణయము. పా. గ్రంథకర్త అక్కిసేపల్లి నృసింహకవి. (18 శతాబ్ది.)

ఓచెల. దే. అవ్య. రూ-ఓచెల్ల. సంతాపార్థకము. "మ. కలుచంగోళబిలంబువెల్వడి... యాతని కిపృష్టాగ్రపాలసంఘాత హో, చెల హస్తాంబురుహాంగుళీ మయమహాసిద్ధామ్వ పల్లవాంచలములేసి భజించు జాంగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." హై. 5, ఆ. 157 (కొన్ని ప్రతులయందు ఒచ్చెల అనియు కలదు.): చూ, సంతాపము.

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. —వై.— "క. ఓచెల్ల విగహీణీవధ, పే చతురతనీకు." స్కా. 3, ఆ.36

ఓజపదాంతము. పా. (క్వాడ్రిటీవజ్.)

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. 1. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి: చూ, విషమము, అం 2. కావ్యగుణములు పదింటిలో నొకటి: చూ, కావ్యగుణములు.

ఓజస్సు సం. వి. స్. న. 1. తేజము, జ్యోతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2. బలము: చూ, శక్తి. 1; 3. ఉత్సాహము, పూనిక: చూ, యత్నము; 4. కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 5. ఆతపము, ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3; అం. 6. గుణములు ఇరువదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, గుణములు.

ఓజస్వీత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఓజస్సు కలవాఁడుగానుండుట.

ఓజస్వీత్వము. సం. వి. అ. న. —వై.—

ఓజస్వుఁడు. సం. వి అ. పుం. బలము మున్నగునవి గలవాఁడు: చూ, లావరి.

ఓజోభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బలము పెరుగుట.

ఓజోశనము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక జ్వరము: చూ, రోగము. 1.

ఓజోహైన్యము. సం. వి. అ. న. బలము తగ్గుట.

ఓజె. వై. వి. 1.= ఓజః. భయము. "చ. ఇర్వది భుజశాఖలున్ బదిశిరంబులు నోజెయొనర్పఁ జూడ్కికిన్." రా. అర, కాం. 2, ఆ. 105: చూ, వెఱపు; 2.= ఓజః. రూ-ఒజ్జ. ఉపాధ్యాయుఁడు. "సీ. మురసంహారయితఁడుమాయాజాలములకు నాడోజెసకల, మాయలు నీచేతమడిసె." భార. స్త్రీ 2, ఆ. 136: చూ, పంతులు. 1; 3.= ఊర్జ. ఉత్సాహము, పూనిక. "మ. హాలికుండెంతయు నోజెతోఁదునఁగ సీరాగ్రింబునంజోఁకి ప్రాణుల నేకంబులు సచ్చు." భార. అర. 5, ఆ. 57: చూ, యత్నము

ఒజెపడు. ద్వ. అ. క్రి. యుక్తమగు, క్రమపడు: చూ, సరిపడు.

ఓజెబంతి. వై. వి. ఒజ్జెబంతి. "ఎ, గీ అనుపమ క్షాత్ర ధర్మ, పరతన్త్రప పంక్తికిఁడోజెబంతియనఁగ." శా. 1, ఆ: చూ, మేలుబంతి.

ఓజా. దే. వి. కమసాలి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

ఓటు. దే. వి 1. భయము, దిగులు. "ఉ. ఎర్వతెవీవు భీతవారణేక్షణ యొంటిఁజరించె దోటులేకివ్వన భూమి." స్వా. 2, ఆ. 39: చూ, వెఱపు; 2. జంకు. "ఉ. ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్తమునందు లేమనీ, మాటలఁబోవునే దురభిమానము యెక్కుడు పూనుఁగాక." భార ఉద్యో. 3, ఆ, 104: చూ, సంకోచము. 3.

ఓటమి. దే. వి. 1. భయము, దిగులు. "క. ఓటమితో నెల్లప్పుడు, పాటవమునఁ బనులు చేసి." భాగ. 1, స్కం. 104: చూ, వెఱపు; 2 భంగము, చెఱుపు. "క. కావునని యోటమినీ, కేవిధమునఁ బాయు." కళా. 7, ఆ. 207: చూ, హాని. 2; 3. అపజయము: చూ, పరాజయము.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. "వ. దురోదరపరాయణుండైన యున్నారాయణుండు గెలుపునోటంబును సరిగా సద్దోద్యయంబుతో వినోదించుచు." ఉ, హరి. 3, ఆ. 156; "నాయికలంగందర్పుఁ డోటంబొంగఁ దటిమి." ఆము. 5, ఆ: చూ, పరాజయము.

ఓటరు. ఆం. (రూ- వోటరు.) వోటు నిచ్చువాఁడు.

ఓటర్లపట్టిక. పా. (ఎలెక్టోరల్ రోల్.)

ఓటర్లు. పా. బ. అభ్యర్థులకు ఓట్లువేయువారు. (రూ-వోటర్లు.): చూ, ఓటరు

ఓటఱు. దే. అ. క్రి. రూ- ఓటాఱు. అశక్తయగు. "గీ. వల్లియలువైచి యోదముల్ పెల్లుదవ్వి, తార్చివేసటి యురులొగ్గి తనిసిడయ్యాఁ, దోలిపోటుటిపోనీక దొడ్డినాఁగి, పాడుఁబడఁబడు నలుదెసఁబొంచియోడి." హరి. పూ 6, ఆ. 131: చూ, నిస్సత్త్వమగు.

ఓటాఱు. దే. అ. క్రి.—పై.— "క. వేటోక విలుగొని యమ్ముల, గీటిమెఱుఁగు నారసములు గిటికొలిపినోఁటాటిమెయింగ్రొన్నెత్తురు, పాఱసతఁడు తేరిమీఁదఁబడి మూర్ఛిల్లెన్." భార. ద్రోణ. 5, ఆ. 138. (ప్రే. ఓటాఱుమ.)

ఓటి. దే. వి విముఖత్వము.

ఓటికుండ. దే. వి. పగిలినకుండ: చూ, భాండము. 3.

ఓటిపలుకు. దే. వి. 1. బెజ్జముగాని పగులుగానిఁగల కుండలోనగువానిపలుకు; 2. పరపతిలేనిమాట, ఉత్తమాట: చూ, మాట, 1.

ఓటిమాట. దే. వి. ఉత్తమాట, ఓటిపలుకు: చూ, మాట. 1.

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు. "ద్వి. తన్నియంత టఁబోక తనవీటిలోన నున్నఁ జంపుమన నియోటిలకాడె." రా. యు, కాం: చూ, సంకోచించు.

ఓటిల్లుచిందటు. దే. వి. ఒకానొక బాలక్రీడ. "ఎ, గీ. చిక్కువాబిల్లలోటిల్లు చిందటాదిగాఁ నైన శైశవక్రీడా విహారసరణి." కాశీ. 3, ఆ. 33: చూ, బాలక్రీడ.

ఓటీశదేశరాజు. శా. (శ్రీయుత నీలకంఠదాస పండితులు. ఎమ్. ఎ. ఎమ్. ఎల్ ఎ.) టిబేటులో దొరికినచరిత్రలో నాగార్జునుఁడు ఓటీశదేశరాజును బౌద్ధునిగాఁజేసినట్లు కనఁబడుచున్నది కళింగ. 272. పుట.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, పరాజయము; 2. భంగము, చెఱుపు: చూ, హాని. 2; అవ్య. 3. ప్రశ్నార్థకము. "తే. నీటఁబుట్టినవాఁడు కాఁడో టువహ్ని, గాల్చుచున్నాఁడు జగమెల్లఁ గరుణలేక." స్వా. 3, ఆ. 41; పా. 4. అభ్యర్థిశీవేయు జయసూచకపు గుఱుతు (+) "నాకు ఓటు నిచ్చినాఁడు. గెలిచితిని" (రూ-వోటు.)

ఓటుపడు. దే. వి. 1. ఓడు. "వ. ఏనోటుపడితి నేని నఖిలమహీరాజ్యంబు నీయది యు. నీవోటుపడితేని దమయంతనాయది." భాగ. అర. 2, ఆ. 224: చూ, ఓనువీయు 1; 2. ప్రమాదపడు. "వ. మతియును ప్రియాలాపంబులం పలుకుకోమాయు మృదుమధుర భాషణంబులకు నోటుపడి గార్దభం బిట్లనియె." పంచ. శా. 4, ఆ. 98: చూ, మోసపోవు; స. క్రి 3. అవమానపెట్టు. "గీ. మున్ను దనోటువడి మతివన్ను నోటుపడియెనో నన్ను మున్నోటువడి విభుండు, ద్రుపదుఁదనోటు పడియెనో యన్న నాకు, నెఱుఁగఁజెప్పుము దీనినీ వెఱుఁగుదేని." భాగ. సభా. 2, ఆ. 209; "తరువోజ. ధర్మతనూజుండు దానోటువడియె" భాగ. సభా. 2, ఆ. 207: చూ, భంగించు.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. అపజయము. "గీ. మొనసి నిసితాస్త్రములు వాని ముఖమునిండ, దీటు కొలిపిన వాఁడోటుపాటులేక" అధ్యా. యు, కాం 1, ఆ 325: చూ, పరాజయము.

ఓటువుచ్చు. దే. ప్రే. ఓటువోవు.

ఓటువోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు + పోవు) అవమానపెట్టు. "సీ. ధర్మతనయునిచేనిష్ట దనచెద్ది ఫలియించె ననియను జూదంబునందు బ్రాణ॥ ఆ. మోటువోయె." భాగ. స్త్రీ. 2, ఆ. 136: చూ, భంగించు

ఓటుసేయు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓటు + చేయు) —వై.— "క. పొన్నపువ్వులోడఁ బోల్చు లోకులమాట, నోటుచేసి...... వేశ్యకాంద్రమాట నేటుచేసి." రసి 6, ఆ. 100.

ఓడ. వై. వి.= పోడః. నావ, తరణి. "ఆ. ఓడసత్యమెల్ల నోగిసముద్రములోన." వేమన. 822: చూ, పోడము.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాఁడు, నావికుఁడు: చూ, సరంగు; 2. చిన్నదోనెనడపువాఁడు, పడవవాఁడు: చూ, సరంగు; 3. దోనెకులో తట్టువేసెడు చూలము.

ఓడకంబము. ద్వ. వి. ఓడనడుమ వేయు నిలుపాటి స్తంభము. ఓడకొడికంబము: చూ, కూపము. 3.

ఓడకేవు. ద్వ. వి. అతగము: చూ, తరపణ్యము.

ఓడకొడికంబము. ద్వ. వి: చూ, ఓడకంబము.

ఓడకొయ్య. ద్వ. వి. గుణవృక్షకము: చూ, స్తంభము. 1.

ఓడపల్లి. శా. రూ-వాడపల్లి. (శ్రీయుత భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు, బి, యె, బి, యెల్.) ముఖలింగము — (వంశధార) నదికిప్పుడు పడమటియొడ్డున వాడవలస యనియు, ఓడవలస, వాడపల్లి, (ఓడపల్లి) యనియు రెండుగ్రామములు ఒకదానికొకటి అరమైలు దూరమున నుండినట్లు గ్రామవాస్తవ్యులు దెలుపుదురు. కళింగ. 196 పుట.

ఓడప్రయాణికుఁడు. పా. కలమరి.

ఓడమాలి. ద్వ వి: చూ, సరంగు

ఓడము. సం వి. అ. పుం. రాగాలాపము, ఆలత్తి: చూ, స్వరము. 2.

ఓడరేవు. పా. (పోర్టు) రేవుపట్టణము. "బందరు ఓడరేవులలో గొప్పది."

ఓడించు. దే. స. క్రి. గెలుచుకొను: చూ, జయించు. (రెఫ్యూలస్.)

ఓడిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1, ఒకరకము వడ్లు: చూ, ధాన్యము; దే వి. (1) జలదారి: చూ, తూము. 2; (2) తనయిచ్చే కాలెడునీరు, అంపాచారము. "క. ఏడాకు పొన్నకొమ్మలు... బై, నోడికలయి పువ్వుఁదేనెలు గలుఁగ నొప్పెన్." హరి. పూ. 7, అ. 117; "చ. అనవిని మేఘవర్ణుఁడని లాత్మజుతో నను...సురసింధులోయములఁ గూడిన యోడిక వాఁగుకైవడిన్." జై. 1, అ. 99: చూ, ప్రవాహము. 1; 3 మనుష్యులచేతఁ ద్రవ్వఁబడిన చిన్న నీటికాలువ, కుల్య: చూ, నది.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు. "గీ. ఉదకమున్నత భూమిపైనుండలేక, పల్లమున కోడిగిల్లినపగిది." కాశీ. 3, అ. 101: చూ, వెల్లిగొను; 2. పరుగిడు. "క. వెన్నెల పడమటి దిక్కునకున్, బలపలనై యోడిగిలఁగఁ బలపలవేగన్." జై. 1, అ. 186: చూ, పరుగెత్తు; 3. కొలు. "సీ. బ్రహ్మరంధ్రము మోవఁ బాతియయ్యింద్రియదర్శ మోడిగిల్లె నేత్రముల లోన." కాశీ. 4, అ. 174: చూ, స్రవించు.

ఓడినక్క. ద్వ. వి పాటినక్క: చూ, నక్క. (అప్ర)

ఓడు. దే. వి. 1. అపజయము, ఓటము: చూ, పరాజయము; 2. ధార, కుండలోనగువాని తూఁటు. "ఓటికుండ.": చూ, రంధ్రము.1; అ. క్రి. 3. అపజయపడు. "క. వినుకర్ణునకే నోడితి, నన నేటికినీవు నోడితనిలజమాదీ్ర, తనయులు మున్నే యోడిరి, మనతోఁగూడం గఁ గంసమర్దియునోడెన్." భార. కర్ణ. 3, అ. 58: చూ, వెనుదీయు. 1; 4. పరుగిడు. "చ. వెఱచినిమీలితాక్షులయి వెన్క కొదింగెడి పువ్వుఁబోఁడులన్, వెఱవకుఁ డోడకుం డనుచు." హరి. పూ. 8, అ. 46: చూ, పరుగెత్తు. 5. బెదరు. "వ. అనిన నమ్మునివరుండు గరంబు సంతోషించి నాకు నిష్టంబు సేసిన దాన నీకన్యాత్వంబు దూషితంబుగా దోడకుమని దానికి వరంబిచ్చి నీవు వసువనురాజర్షి వీర్యంబునం బుట్టినదానవు గాని మాతకుల ప్రసూతవు కావని చెప్పి" భార. ఆది. 3, అ.41: చూ, వెఱచు; 6. కొతుకు. "మ. అని ప్రార్థించినఁ జంప నోడి కృపతో నావేళకుం బోయె." మై. 2, అ: చూ, సంకోచించు.

ఓడుబిళ్ల. దే. వి. ఇంటిపైఁ గప్పెడు పెంకు. "కంప్రటోడుబి, ళ్లలగరిడీలు శిరల శిలాతలముల్." వసు. 4, అ. 72: చూ, పెంకు.

ఓడోమెటర్. ఆం. శకటవేగదర్శక యంత్రము.

ఓఢ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. ఒడ్డాణము: కాంచీభూష. "విచిత్రోఢ్యాణబంధేన కటికోభాం విధాయ న." హాలాస్యమాహాత్మ్యము. 26, అధ్యాయము: చూ, భూషణము. 2; 2. కూర్చుండు పీఁట: చూ, పీఁట.

ఓఢ్రదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒరిస్సా అను ఓఢ్రదేశము, ఉత్కలము: చూ, దేశము; శా. 2. (శ్రీయుత నీలకంఠదాస పండితులు. ఎమ్. ఎ., ఎమ్. ఎల్. ఎ.) బుద్ధదంతము పూజ సేయుటకు వలంబించిన వెంటనే ఓడ్రదేశముయొక్క ఆగ్యత్వ మేర్పడి గౌడ్ర దేశము పవిత్రక్షేత్రమైనది కళింగ. 278. పుట; (శ్రీయుత భావరాజు వేంకటకృష్ణా రావుగారు, బి. యె, బి. యల్.) ముఖ్యలింగము.—భువనేశ్వరదేవాలయము ఓఢ్రదేశమునందు వ్యాపించిన ఔత్తరాహ ఆర్యవాస్తు సంప్రదాయము ననుసరించి కట్టఁబడినదని నిర్ణయింతురు కళింగ. 202 పుట; (శ్రీయుత రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు, ఎం. ఎ, ఎల్. టి.) ఓఢ్రదేశము బౌద్ధయాత్రికులకు పుణ్యస్థలమని తెలియుచున్నది. ప్రసిద్ధిచెందిన నాగార్జునుఁడు కళింగ, ఓఢ్రదేశములను మహాయాన బౌద్ధమతశాఖలోనికిఁ బ్రవేశపెట్టెను. కళింగ. 508. పుట; ఇత్యాది.

ఓఢ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. జప దాసనము *: చూ, హయజీవనమారకము.

ఓఢ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—; 2. ఉత్కలమను ఓఢ్రదేశము. (చూ, ఓఢ్రదేశము.): చూ, దేశము; అం. 3. ఆర్యావర్తాదిదేశములలో నొకటి: చూ, దేశములు; 4. ఒకానొక భావ: చూ, భావ. 1. శా. 5 (శ్రీయుత అవసరాల జగన్నాథరావుగారు, బి. ఎ, బి. ఎల్.) "చౌక్కపాదు." (గుమ్సూరు-ఉదయగిరి తాలూకా) ఈ ప్రాంతములలో కొందువారు ఓడ్రము మాట్లాడఁగలరు. కళింగ. 37. పుట.

ఓఢ్రుఁడు. సం వి అ. పుం.=ఒడ్డె, ఒడ్డెవాఁడు: చూ, ఒడ్డియ.

ఓఢ్రులు. శా. (శ్రీయుత రా॥ సుబ్బారావుగారు. ఎమ్. ఎ., ఎల్. టి.) ఇచ్ఛాపురము. పర్లాకిమిడి ప్రదేశములకు ఉత్తరభాగమునను పశ్చిమభాగమునను యెక్కువగా ఓఢ్రులు నివసించుచున్నారు. కళింగ. 10. పుట; తైత్తిరీయ ఆరణ్యకమందును మహాభారతము నందును ఓఢ్రులను జాతివారుగ పేర్కొనఁబడిరి; (శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారు.) కళింగ రాజయిన చిత్రాంగదుని కూఁతును దుర్యోధనుఁడు పెండ్లాడినట్లు మహాభారత శాంతి పర్వమున నున్నను మీఁదనుదాహృతమైన "అంగవంగ కళింగేషు" అను శ్లోకమునుబట్టి కళింగదేశ మపవిత్రమయినదనియు, నందలి యాదిమవాసులు పతితులనియు, మ్లేచ్ఛులుగ నెన్నంబడు చుండిరనియుఁ దోపకమానదు. అట్టి యాదిమవాసులలో నోఢ్రులను తెగవారిప్పటికిని గలరు...మనుస్మృతి దశమాధ్యాయమందలి "శనైకస్తు" "పౌండ్రకాశ్చౌఢ్రద్రవిడాః" అను శ్లోకద్వయమునుబట్టి యోఢ్రులు పతితక్షత్రియులయి యనార్యులలోఁ జేరినట్లు కనంబడును. "తథాంధ్రాశ్చ ద్రవిడాన్పాండ్రాశ్చోళాంశ్చైవ సకేరళాన్." అని రామాయణమందును, "పాండ్యాంశ్చ ద్రవిడాంశ్చైవ సహితాంశ్చోఢ్రకేరళైః" అని మహాభారతమందును వారుగ్గడింపఁబడియున్నారు. వారుత్కళకళింగములోని "ఖోర్ధా" ప్రదేశమున వసించుటవలనఁ దత్ప్రదేశము "ఓఢ్రదేశ" మయి; సామాన్యజన వ్యవహారమున "ఒడిశా" యయి ఆంగ్లోచ్చారణ ప్రభావమున నిపుడు "ఒరిస్సా" యయినది. ఇత్యాది. కళింగ. 545 పుట; (శ్రీయుత రా॥ సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ, ఎల్. టి.) కొంగోద్ధ, ఓఢ్ర, ఉత్కళదేశములు కలసి ప్రస్తుతము "ఒరిస్సా" దేశమైనవి;...కళింగులప్రభ తగ్గిన తర్వాత ఉత్తర కళింగదేశములోనికి పశ్చిమ

ప్రాంతములనుండి ఓడ్రులు వలసపోయిరి. ఈ సముద్రప్రాంతపు ఓఢ్రదేశము 10 000 చతురశ్రమైళ్లు విస్తీర్ణముగలది. పర్వతప్రాంత దేశము మాడింతలుండును. ఇత్యాది కళింగ. 557. పొరటు.

ఓణి. దే. వి. 1. ఉత్తరీయము, కంచుకము: చూ, వస్త్రము; 2. పరికిణీ (లంగా) పైన యుక్త వయస్సు వచ్చిన ఆడువారు భుజముపైకి వేసికొను పైట: చూ, వస్త్రము. (రూ-ఓణీ)

ఓణీ. దే. వి. —పై.—

ఓతప్రోతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిలువుగాను, అడ్డముగాను అంతట వ్యాపించియున్నది; విరివియైనది చూ, వ్యాప్తము. 4.

ఓతము. సం. వి. అ. న. నిడుపుపోగులు.

ఓతువు. సం. వి. ఉ పుం. పిల్లి: చూ, మార్జాలము.

ఓతూపద్రవము. సం. వి. అ పుం. పిల్లివాపిడి.

ఓతూపాగమము. సం. వి అ. పుం పిల్లిదగ్గఱకు వచ్చుట.

ఓదనభక్షిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. అన్నముతినుట.

ఓదనము. సం. వి అ. పుం. న అన్నము: చూ, సాదము. (1.)

ఓదనాహ్వయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముత్తవపులగము *: చూ, సహదేవ.

ఓదము. వై. వి. శ్వభ్రము, ఒగ్గము, ఏనుగును బట్టెడి పల్లము. "క. వల యురిత్రోవ ముగాలము, కలిగిక దామ్యగముం బట్టిగజము షుమముద, త్రుల పట్టుదురట్లయి తద్, జ్ఞులు విజ్ఞానంబు కలిమిజాతుడు పురుషుడ్." భార. శాంతి. 4, ఆ. 181; "గీ. వల్లియలు పైచి రోదముల్ పెల్లద్రవ్వి" (ఇక్కడ వృషభములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హరి. పూ. 6, ఆ; "ఇవ్వలవ్వలనుండి రొదత్రవ్వ తుండదద్రవ్విన రోదంబులంబడి కొవ్వులుగల మవ్వంబునివ్వటిల్లం బట్టువడిన చిత్వంగులును." శ్రీ, హరి. 4, ఆ. 29; "ద్వి. ఆసురేఖుడను లులాయముం బట్టితేర, నొఱపుగాం ద్రవ్విన రోదంబులనగ, నెఱపిన పరిఘల నెలకొన్నదాని" రా. యు. కాం: చూ, వారి. 6

ఓదారుచు. దే. స. క్రి: ఆశ్వాసించు: రూ-ఓదార్చు: చూ, సమాశ్వాసించు.

ఓదార్చు. దే. స. క్రి. —పై.—

ఓదారుపు. దే. వి. ప్రశ్రయము. రూ-ఓదార్పు: చూ, సమాశ్వాసించు.

ఓదార్పు. దే. వి. —పై.—

ఓదియ. దే. వి. కోతకోసి చేనియందక్కడక్కడ నుంచెడు వెన్నుపోచలపోగు. రూ-ఓడె: చూ, పన.

ఓదె. దే. వి. —పై —

ఓదెకొంగ. ద్వ. వి. ఓదెకోలు కంటుకాలములో వచ్చు ఒకగతిము కొంగ: చూ, బకము.

ఓదెకొలుకు. ద్వ వి. —పై.—

ఓద్యోలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. అవపాలిక. కంచెకోట: చూ, ప్రాచీనము 1.

ఓన్ ప్రెజంటెన్సు బిల్ ఆం. చూపించగానే చెల్లించవలసిన హుండీ.

ఓనరు ఆం. స్వంతదారు.

ఓనరుషిప్పు. ఆం. స్వత్వము; స్వామిత్వము; హక్కు, యజమానత్వము.

ఓనస్. ఆం. బుఋభారము, బాధ్యత.

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడుమ గొందిదారి: చూ, కనుమ.

ఓపమి. దే. వి. బద్ధకము, జడ్డుదనము, స్త్యానము: చూ, విలంబము. 1.

ఓపిక. దే. వి. 1. ఓర్పు, బలము. "ఓ పికవాని నీకుగల యోపిక వానికిలేదు.": చూ, శక్తి. 1; 2. క్షమ, ఓరిమి. "ఉ. ఓపికలేక

చచ్చిన మహోరగముం గొనివచ్చి కోపియై, తాపసుమూఁపుపై నిడిన దారుణచిత్తుఁడ." భాగ. 1. స్కం: చూ, వినయము. 1.

ఓపికకలవాఁడు. ద్వ వి. శ్రద్ధగలవాఁడు: చూ, శ్రద్ధధానుఁడు.

ఓపు. దే. వి. 1. బలిమి. "ఉ. అన్నవైఁ దప్పు ఘటించి నీవునాకతాలిమిగల్గిన వాఁడవైన పం, బొప్పినఁ జెల్లెనీదువిలుపోవును జాతము గాకయివ్వటుల్." భార. విరా. 5, ఆ. 93: చూ, శక్తి. 1; 2. క్షమ, ఓరిమి. "వ. నీవు నాకు శాపంబిచ్చినను నలిగి నీకుఁ బ్రతిశాపం బీనోపనవాఁడనుగాను వినుము." భార. ఆది. 1, ఆ. 188: చూ, శాంతము. 1; అ. క్రి. 3. చాలపెనంతయగు: చూ, పర్యాప్తమగు; 4. చాలు "వాఁడీపని చేయనోపును": చూ, నేరుచు.

ఓపువాఁడు. ద్వ. వి. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

ఓపె. దే. అవ్య. స్త్రీనిపిలుచుటను దెలిపెడి: చూ, ఓసె.

ఓపెన్ క్రెడిట్. ఆం. ఎట్టిహామియులేకుండఁగనే ఖాతాదారులకు బ్యాంకివారిచ్చు పరపతి.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము, ఓగిరము. "సీ. అన్నంబు వేలయుచుండు, బువ్వయోమటికూడు బోనమువంటకం బోరెమోగిరమన." ఆం, భా. ద్వి. వై. 257: చూ, పాదము. (1)

ఓమనగాయలు. ద్వ. వి. బ. (ఓమన + కాయలు) ఓమనగుంటలాడు గింజలు.

ఓమనగుంటలు. ద్వ. వి. బ. ఒకానొక బాలికాక్రీడ. "మ. బొమ్మపెండ్లిండ్లు గుజ్జెనగూళ్ళు చ్చనగండ్లు పింపిళులుకుచ్చెల్ గీరనంగింజలో, మనగుంటల్" కశా. 6, అ: చూ, బాలికాక్రీడ.

ఓమనపీఁట. ద్వ. వి. ఓమనగుంటలాడుపీఁట.

(ప్రక్క-కు ఏడేసిగళ్ళచొప్పున రెండుప్రక్కలకు పదునాల్గు గళ్ళుండును.)

ఓమము. దే. వి. దీప్యము. (సం- అజమోదా; హిం- అజవాయన్; అర- ఓమం.) *: చూ, యవాని.

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు. "గీ. ధర్మసాధనంబు తనువుధర్మముపరి, జ్ఞానదాయియట్లు కానఁదనువు, నోమవలయు." భాగ. అశ్వ.1, ఆ.164: చూ, రక్షించు.

ఓసె. దే. అవ్య: చూ, రూ- ఓపె. "సీ. ఓసె యోసెయనంగనొప్పు స్త్రీసంబోధనార్థమై." ఆం, భా. తృ. అవ్య. 72.

ఓయన. దే. వి: చూ, రూ- ఒయ్యన.

ఓయారము. దే. వి. చూ, రూ- ఒయ్యారము.

ఓయారి. దే. వి: చూ, రూ- ఒయారి

ఓయి. వై. అవ్య.= హై, హో, పురుషసంబోధనార్థకము. రూ- ఓయీ: చూ, సంబోధనము.

ఓయియమ్మ. ద్వ. అవ్య. చేటికాది సంబోధనార్థకము: చూ, ఓసీ.

ఓయిరము. వై. వి.= ఆహారః. అన్నము, రూ- ఓగిరము. "గీ. అగ్నిమసలోన నొక్కరుండో నొకాఁడో, చేయఁదేమారుతము మసచెప్పినట్లు, వరుణుఁడెవ్వరివాఁడు మువ్వరుమలేక యాయితంబగు నెబ్భంగినోయిరంబు." కాశి. 5, ఆ. 297: చూ, పాదము (1)

ఓయీ. వై. అవ్య.= హై, హో: చూ, రూ- ఓయి.

ఓర. దే. వి. 1. ఒడ్డు: చూ, తీరము; 2. అంచు: చూ, చెంగు; 3. ప్రక్క, వైపు: చూ, పార్శ్వము. 2; అవ్య. 4. సాచివ్యార్థకము. "సీ. ఓరనాసాచివ్యార్థమొప్పును" ఆం, భా. తృ. అవ్య. 72; వై. వి. 5.= హోరా.

అహోరాత్రము, ముప్పది ముహూర్తముల కాలము, రేఁబవలు: చూ, హోర. 1; విణ. 6. ఒరగినది. "ఓరచూపు, ఓరగచ్చె" మొ: చూ, భుగ్నము 1; 7. వంగినది, వంకరైనది. "ఉ విశ్వధరాతలేశ్వరుం,డోర యొనర్చె." నై. 3, ఆ. 89: చూ, వంకర.

ఓరంతప్రొద్దు. వై. వి.= హోరా. (ఓర + అంతప్రొద్దు) 1. దినమంతయు. "సీ. అతను బ్బకయున్న నైనను శివరాత్రి యోరంతప్రొద్దునుపవసించె." కాశీ. 4, ఆ. 133; 2 = హోరా. సర్వ కాలము ఎల్ల కాలము. "ఎ,గీ. నెలకొకోడక యొకయండు వేళ్ళఁజూప, నెంతవాఁడక్కుమారు నోరంత ప్రొద్దుఁగలసి." ఉ, హరి 5, ఆ. 282; "మ. ఆయుర్వేద మోరంతప్రొద్దులుఁ జెప్పక." స్వా. 5 ఆ. 7: చూ, సతతము. 2. (పురుషోత్తమకవీయము.)

ఓరగచ్చె. దే. వి. (ఓర + కచ్చె.) ప్రక్కకొదిఁగించిన కాసీనము. "సీ. చేనిచేని యోరగచ్చెగఁజేసి నిలుచుండి కాల్మడి విడుచుఁదక్కక వెలంగి." భల్లా. 3, ఆ. 35: చూ, బొట్టము.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. అపసరిల్లు: చూ, విరియు. 5; 2. అవనతమగు. "సీ. మందాకినీతనయుఁడేచి,......దిరుగుడు వడ నోరగిలఁగఁ బెల్లఁ,గిలఁగఁ దల్లడ వడరణక్రీడసల్పె." భార. భీష్మ. 1, ఆ. 268: చూ, వ్రాలు.6.

ఓరచూపు. ద్వ. వి. వక్రదృష్టి. వంకరచూపు: చూ, వాలుచూపు.

ఓరచ్చులు. ద్వ. వి బ. (ఓర + అచ్చులు.) గుదికాలుంచెడు చోటు ఎత్తుగా అట్టలువేసి కుట్టిన ఓరట్టచెప్పులు. "క. నెలనీలి కాసె యును బద్ధములనోరచ్చులు ధరించి." హరి శ్చ. 5, ఆ. 111: చూ, పాదుక.

ఓరట్టచెప్పులు. ద్వ. వి. బ. (ఓర + అట్టచెప్పులు. —పై.—

ఓరణము. దే. వి. ఒకరకము డేగ. "సీ. కాఁజాఁ బొఁజులఁబోవఁగా నీకు వాని నోరణములఁ బఱపి శిక్షింపకుమి" రసి. 1, ఆ. 115: చూ, శ్యేనము.

ఓరపాక. దే. వి. పంచేను దూలములులేక వాలి ప్రక్క వంచికట్టినశాల, పాదలి, మోరపాక: చూ, గృహము. 1.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. ఒరగుట "ఉ. అందునవ్వొచ్చి పక్షిముఖుఁడల్గి గదాహతి మాణిభద్రుమా,లింకిలకించి కొట్టిఁజలించి యతండల మాలి యోరపాటొందె." ఉ, రా. 8, ఆ. 40. చూ, ఒరగుడు.

ఓరపారము. దే. విణ. ఎగుడు దిగుడు: చూ, విషమము.

ఓరవలి దే. వి పలురంగులచీర: చూ, వస్త్రము.

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర + పోవు.) అవనతమగు, వంగు. "తే. అతనిఁగాంచితినతఁడకృలదరనడలు, చూడ్కి నామోముచక్కఁగాఁ జూడకోర, వోవఁజూచుచు." భార. కల్యా. 2, ఆ. 9. "పొలఁతికన్బొమ లోరవోనివిండ్లు." చంద్రా. 6, ఆ. 128: చూ, వ్రాలు. 6.

ఓరసింపు. వై. వి.= హోరా. ఓరసిల్లుట. "సీ. విడిచియు విడఁజాల కడతాఁకుసిగ్గు మోరోరసింపుల యింపుతారసింప." అని. 3, ఆ.95: చూ, ఓసరింత. (పురుషోత్తమకవీయము.)

ఓరసిలు. వై. అ. క్రి.=అపసరః. అపసరిల్లు.రూ-ఓరసిల్లు. "చేయిసాఁచిన నోరసిలు పరయోజానన." కవి. 3, ఆ: చూ, విరియు. 5.

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి = అపసరః.—పై.—

ఓరి. దే. అవ్య. నీచసంబోధనార్థకము: చూ, రూ-ఓరీ.

ఓరిమి. దే. వి. క్షమ. ఓరుః: చూ శాంతము.1.

ఓరీ. దే. అవ్య. రూ-ఓరి: చూ, సంబోధనము.

ఓరు. దే. వి. 1. ఇంటి తిన్నెగోడల యడుగునను మూలలను తీర్చెడు ఎత్తుపట్టిపట్టె: చూ, పట్టెయ. 6; వై. ఉప.=ఉరు. పృథువు, పెద్ద. "ఓరుగాలి వీచుచున్నది.": చూ, విపులము.

ఓరుగల్లు. శా. (మ. రా. శ్రీ. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు) కాకతీయులు: కళింగము.—ఓరుగల్లు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశమును బరిపాలించినవారు కాకతీయులు. కళింగ 377; రుద్రమదేవుఁడు ఓరుగల్లు మొదలు సింహాద్రి వఱకు గల భూమిని పాలించెను. కళింగ.386. పుట.

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. ప్రకంపనము, మిక్కిలి బలముగల వాయువు. "ఓరుగాలిలో బొమ్మలాట." "వ. తద్ఘనఘనాఘన కల్పితమైన పెక్కయం, బొఱలుచు నోరుగాలి మొదలూడఁగఁ గూలెడు మ్రానుకైవడిన్."పా 5, ఆ. 31: చూ, వాయువు.

ఓరుచు. దే. అ. క్రి. 1. రూ- :చూ, ఓర్చు. క్షమించు. 2. రూ-ఓర్చు సైచు. "క. భారత వంశాచార్యుఁడు, భారద్వాజుండు నా కపాయము నేసెన్, ఘోరాజినతని నోర్చున్,పాక పరాక్రమ సుపుత్త్రిఁబడయఁగవలయున్." భార. ఆది. 7, ఆ. 15: చూ, సహించు; 3. రూ-ఓర్చు. ఉపశమిల్లు: చూ, కుశ్రుష్టు. 4, 4. రూ- ఓర్చు. క్షయించు, తగ్గు: చూ, కుశ్రుకు. 9

ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటి తిన్నెగోడల యడుగునను మూలలను ఎత్తుపట్టితోఁ బట్టెలు తీర్చు, చూ, పూయు.

ఓరుపరి దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) రూ-ఓర్పరి. తాలిమికాఁడు: చూ, సహమఁడు.

ఓరుపు దే. వి. 1. రూ-ఓర్పు. క్షమ: చూ, శాంతము. 1; 2. రూ-ఓర్పు. గెలుపు: చూ, జయము. 2; 3. రూ-ఓర్పు. సైరణ: చూ, సహనము.

ఓరెము. వై. వి.=అహోరః : చూ, రూ-ఓయిరము. "సీ. నీతల్లి లచ్చిమనే సంతసిల నోరెములుపెట్టుఁ బుడమి వేల్పులకునెల్ల." అచ్చ. బాల, కాం. సీ.కక. 15.

ఓర్చు. దే అ. క్రి: చూ, రూ-ఓరుచు.

ఓర్పరి. దే. వి చూ, రూ-ఓరుపరి.

ఓర్పు. దే. వి. చూ, ఓరుపు. (క్షమాజయములకు.—"గీ ఓర్పుగలవారలా మీఁదదర్పితారి, గొనార్పుగలవారు" పాంచా. 4, ఆ 52.)

ఓర్త. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్త: చూ, ఒకతె.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తి —వై.—

ఓర్తు వై. స. ఏ. రూ-ఒకర్తు: —వై—. కాశీ 6, ఆ. 262.

ఓర్తుక వై. స ఏ. రూ-ఒకర్తుక. —వై.—.

ఓర్తె. వై స ఏ. రూ-ఒకర్తె. —వై.—

ఓర్వనివాఁడు. ద్వ. వి. అసహనుఁడు: చూ, నూడుకొఁడు.

ఓర్వమి. దే. వి. 1. ఓర్వలేనితనము: చూ, నూడు. 1; 2. తాలిమిలేమి: చూ, శాంతాభము.

ఓలు. దే వి. 1. ధ్వని, అలికిడి: చూ. స్వరము. 2; 2. వర్షవాతాదిధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

ఓల. దే, వి. 1. సెపము: చూ, వ్యాజము. 1; 2. అపజయము, ఓటు: చూ, పరాజయము; 3. జలక్రీడా సమయమునందు ప్రేరేపించుటకై యుపయోగించునట్టి శబ్దము. "లయగ్రాహి. ఓలయనుచున్ వలపు గేలియనుచున్." శరా. 6, ఆ. 231; "గీ. ఓలలిడి పట్టపరిగిన నొయ్యు నీటు, కుని(గి దవ్వులలే

"తురు ముదితలు." య. 3. ఆ 66: చూ, స్వరము. 2.

ఓలగందము. ద్వ. వి. పూసినపసుపు. "సీ. అను దినంబును బాలికారంభ వేళల నోలగందంబు తో నుదకమాడి." కాశీ. 3, ఆ. 212: చూ, పూఁతపసుపు.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు. "ఉత్సాహ. కొసలో మృగంబు లోలగంబు సేయుచుండు న. మాన్మని మండలేశ్వరుండు మసలఁ గూడు జాడలేదు" రామా. 2, ఆ 78: చూ, సభ 2; 2. కొలువుకూటము. "క. భ్రాజిత మణి భూషాంబర. రాజితలసు సమవిభా విరాజితులగుటన్, భోజుని నోలగముసఁగవి. రాజులరాజులను దెలియరా దెవ్వరికిన్." భో. 2, ఆ 55: చూ, సభ. 2

ఓలగించు. దే స. క్రి. కొలుచు. "సీ. యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యును సుగ్రీవుని నోలగించిన నాటి యొచ్చెమొకటి." జై. 1. ఆ. 44: చూ, సేవించు

ఓలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము, ఓటము. "సీ. అపజయ సంజ్ఞయైయులరు బన్నము విజు గోటమి మోడుట యోలచెంగ, నాలు విజు గుడునోటు నా." ఆం, భా. ద్వి. కు. 224: చూ, పరాజయము.

ఓలమాసగొను, ద్వ. అ. క్రి. (ఓలము + ఆస + కొను) తిరోహితమగు. "క. అతిథినినుఁ గోర నేనియు. మఱఁగింకిరిపడక యోలమాసగొనక నీ, వతనికిఁ బ్రియంబుసల్పుము" భార. అను. 1, ఆ. 68; "గీ. పృథ్వీశతనయ, యగ నికాంతరమున నోలమాసగొనియె." సై. 4, ఆ. 97: చూ, మఱుఁగుపడు.

ఓలము. సం. వి.అ. పుం. 1.=అల్లము* చూ, శృంగబేరము. (రూ-ఓల్లము); 2. రూ-ఓల్లము. కంద *. చూ, సూరణము; దే. వి. (1) అడ్డపాటు: చూ, వ్యవధానము; (2) దేహము, ఒడలు. "ఓలము తోడినన్ బ్రియో,ద్వృత్త విశాలవృత్తమున జేరెడునట్లుగ వ్రాసి చూపి." కవిక. 3, ఆ; "ఉ. ఓలమువంచి యొయ్యన రఘూద్వహుఁ డమ్మరిఁబోసి కట్టె వింధ్యాలము దాఁక విల్ దివిచి." మొల్ల.కిష్కిం, కాం: చూ, శరీరము; (3) వృత్తము లోనగు వానిచే మఱుఁగగుచోటు. "క. పెనుమిట్టిది పల్లంబిది, యనకుండఁగ నోలమును బయలు నొక్కటిగాఁ, గనువిచ్చుటయును మోడ్చుటయును సరిగాఁదమముపర్వె నుర్వింద్రోణా." భార. విరా. 2, ఆ. 321: చూ, మఱుఁగు చోటు; (4) మూలధనము, అసలు: చూ, పంచిమొదలు.

ఓలలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓలలు + ఆడు) 1. రూ-ఓలాడు. స్నానముచేయు: చూ, నీళ్లాడు; 2. నీళ్లలోమునుఁగక మీఁద సంచరించు. రూ-ఓలాడు. తెప్పలదేలు: చూ, తేలు. 4. (ప్రే. ఓలలాడ్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

ఓలాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. ప్రజల నోలాకుపడనీక ...దాడిమెయిం జని." భార. విరా. 3, ఆ. 182: చూ, వేసరు. 2

ఓలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓల + ఆడు) చూ, రూ-ఓలలాడు. (నీళ్లాడు.—"వ. కాంతేయంబున నోలలాడుదము." ఛీ. 6, ఆ. 107; తేలు.—"గీ. అతులితానందజలధి నోలాడుఁగాత." లక్ష్మి. 1. ఆ. 25 టీక.)

ఓలి. దే. వి. 1. ఉంకువ: చూ, శుల్కము; వై.వి. 2.= ఆలి (ఆళి.) వరుస, బారు. "ఉ, నాలు గుడిక్కలందును...ధాన్యుఁడజాత వైరికం, దోలిన చెప్పుచున్నతతి నొప్పగరోమకుఁడేఁగు

డెంచె." భార. అర. 2, ఆ. 202; చూ, పంక్తి. 1; 3. క్రమము: చూ, విధము. 1.

ఓలిమి. దే వి. అడ్డపాటు. ఆం, భా. ప్ర. ది. 76: చూ, వ్యవధానము. 3.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-ఓలము *.

ఓవర్ కాపిటలైజేషన్. ఆం. ఒకవ్యాపారము నకు సంపాదించు చందాధనముకన్న వడ్డీ చెల్లిం చవలసిన పెట్టుబడి అధికమైపోయినచో అట్టి స్థితికీ పదముపయోగింతురు.

ఓవర్ పాప్యులేషన్. ఆం. జనభారము.

ఓవర్ సీజ్ డొమినియన్సు. ఆం. సముద్రాంతర దేశాంతరరాజ్యములు.

ఓవర్ సీస్ ట్రేడ్. ఆం. సముద్రాంతర దేశ దేశాంతరవ్యాపారము.

ఓవర్ సెంట్రలైజేషన్. ఆం. అత్యధిక కేంద్రీక రణము.

ఓవర. వై. వి.=అపవరకః. రూ-ఓవరి లోపలి గది: చూ, గృహము. 1.

ఓవరి. వై. వి. 1.= అపవరకః. —వై.— "ఉ. ఓవరిలోనఁ గొందిదెసనున్నవి యొన్ని కొలుయొన్నఁ బెద్దభాండావలి." హరి. పూ.వ, ఆ. 219; 2.=అపవరకః. చంద్రశాల, పై మేడ. ,,ఉ. ఆపురిమించు టోవరులనాడు మెలంతలగాన మాధురిన్ ...సుధారసధారఁ దోఁగుటన్." హ్యస. 1, ఆ. 8: చూ, గృ హము. 1.

ఓవరి. ఆం. అండకోశము, స్థూలబీజాశయము.

ఓవరుడ్రాఫ్టు ఆం. పరపతికి మీరి వాడుకొనిన సొమ్ము.

ఓవరులార్డు. ఆం. అధిరాజు.

ఓవర్డ్యూ. ఆం. వాయిదామీరిన బాకీ.

ఓవర్డ్యూ యిన్ స్టాల్మెంటు. ఆం. బకాయికిస్తు.

ఓవల్. ఆం. అండాకారము.

ఓవు. దే. అ. క్రి. రూ-ఒవ్వు. అనుకూలమగు. ,,ఉ. ఓవఁ వైశ్యవంశ కలశోదధిబారు హిమాం శురేఖనీ, వోవనివారి ముందట నయోమగనిం గద కొలఁదోచి." శుక. 1, ఆ. 71: చూ, పొందుపడు.

ఓవ్యూల్. ఆం. పుష్పములోని స్థూలబీజా శయము, అండము

ఓషకరగ్రంథి. పా. (లింఫటిక్కు-గ్లాండ్) లసి కావాహకగ్రంథి, శోషరసగ్రంథి.

ఓషధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఋషభము, మందుచెట్టు, ఆలిసాక, ఫలపాకాంతమైన వీహ్యాదివృక్షము: చూ, వృక్షము; 2. ఫలించి నతోడనే నశించెడి యరఁటిలోనగునది.

ఓషధీశము. సం. వి. అ. పుం 1. ద్రోణపర్వత ము: చూ, పర్వతము; 2. కర్పూరము: చూ, సిరము.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం చందమామ: చూ, చంద్రుఁడు.

ఓషధులు పా. (డ్రగ్సు.)

ఓషము. సం వి. అ. పుం 1. కాలుట: చూ, దాహము. 1; 2. కాల్చుట: చూ, దహన ము. 1; 3. దప్పి: చూ, పిపాస.

ఓష్ఠపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. జప, దాసన ము *: చూ, హాయజీవనమారకము.

ఓష్ఠమచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. చెడుగుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

ఓష్ఠము. సం వి. అ. పుం. అదరము: చూ, పెదవి.

ఓష్ఠరోమాణి సం వి. ఇ. న. పెనిమిటిని చంపు దానికుండునట్టి గుఱుతు, విధవయయ్యెడు లక్షణముగలది: చూ, లక్షణము. 1.

ఓష్ఠసముత్కర్షకస్నాయువు. పా. (Muscle Levotor labii Superioris.)

ఓష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బింబఫలము, దొండ పండు: చూ, బింబము. 2.

ఓష్ఠికవిసర్పిణి. పా. (హెర్ ప్స లాబ్లియాలిస్.)

ఓష్ఠోపమఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండ *: చూ, రక్తఫల

ఓష్ఠ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెదవులకుఁ దగిలి పలుకునది: చూ, ఔష్ఠ్యము.

ఓష్ఠ్యములు. పా. "ఉ, ఊ, ప, ఫ, బ, భ, మ."

ఓష్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నులివెచ్చనిది: చూ, మిడి. 4.

ఓష్ణ్యము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) —పై.—

ఓష్ణ్యనియా. పా. ఖండములయిదింటిలో నొకటి: చూ, ఖండములు

ఓసరించు. దే. స. క్రి. త్యజించు: చూ, విసర్జించు.

ఓసరింత. పై. వి.= అపసరః. ఓరసిల్లుకు ,,ఓసరింతలే, కలరెడు కౌఁగిలింతలు." ఉ, రా. 6, ఆ, 165: చూ, ఓరసింపు.

ఓసరిలు. పై అ. క్రి. 1.= అపసరః. రూ-ఓసరిల్లు. తక్కువగు: చూ, తగ్గించు; 2 = అపసరః. రూ- ఓసరిల్లు. తొలఁగు: చూ, విరియు. 5.

ఓసరిల్లు పై. అ. క్రి. = అపసరః. —పై.— (తొలఁగు — "క. ఓసరిలి పఱచుమృగములు, జేసియు." భార. ఆది. 4. ఆ.) (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. పై. అ. క్రి.= అపసరః. —పై.— (తొలఁగు.— ,,వ. కుక్షింభరిత్వంబునకుఁ దామునై తిరిగితిరిగి వేసరియోసరిలిన దాసరగుంపు." ఆము. 4, ఆ. 35.)

ఓసి. దే. అవ్య: చూ, రూ- ఓసీ.

ఓసీ. దే. అవ్య. చేటికాది సంబోధనార్థకము. ఒసి - రూ- ఓసి - ఓ యి యమ్మ: (సం, ప) :— అయి- రూ- అయొ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట: చూ, వెనుఁబాటు.

ఓహటించు. దే. అ. క్రి. అపక్రమించు: చూ, వెనుదీయు. 1.

ఓహటిల్లు. దే. అ. క్రి. —పై.— ,,గీ. ముదితయొక్కింత హరుని వెన్నుదిటికంటు, నొక్కఁదుకంపారి కుడికంట నోహటిలిరి." పై. 8, ఆ. 179

ఓహరి. దే. క్రి. విణ. ద్వి. అహంపూర్వికః: చూ, తండోపతండము.

ఓహరిసాహరి. దే. క్రి. విణ. ద్వి. —పై.— ,,ఉ. ఓహరిసాహరిం బ్రిథమ మొల్కొడు ధారలగాడ్పు లేటవాల్గాహతినీడ్చి వీఁగుప్రిజలంగల." ఆము. 4, ఆ. 98.

ఓహో. పై. అవ్య. 1.=అహో. రూ-ఒహో. సంబోధనమునందు వచ్చును. "క. అతని సత్యాగ్రాసల, పాతోన్ముఖుఁడైనవానిఁ బడకుండఁగ నోహో తపక కృద్ధమని, యాతతభయుఁ గృద్దతించె నాస్తీకుఁడెడఁ." భార. ఆది. 2, ఆ. 285: చూ, సంబోధనము; పై. వి. 2.=అహో. రూ-ఓహోహో. ప్రశంసనార్థకము, బళీ. "మధీవర్గంబులోహో యనన్." కళా. 1. ఆ. 18: చూ, సెబాసు; 3. రూ-ఓహోహో. ప్రశ్నార్థకము, ఏమీ. ,,సీ. పిలువకుండఁగనైనఁ బలుకు నోహోయని బయలూఁతగొనఁ జూచు బారసాఁచి." కాశీ. 4, ఆ. 166: చూ, ప్రశ్నము; 4. రూ- ఓహోహో. అబ్బా, ఆశ్చర్యార్థకము, అహో: చూ, వింత. 1.

ఓహోరె. పై. అవ్య. (ఓహో + రె) రూ- ఓహోరే. బళీ, ప్రశంసనార్థకము. ,,మత్తకోకిల. ధారతప్పక చెప్ప నేర్తువుదారవాక్పతురత్వమో, హోరె నాఁగఁ బ్రిబంధమొక్క

టియొక్కనాటనె." సమీ. 1, ఆ. 15: చూ, నేబాను.

ఓహోకే త్రై. అవ్య. (ఓహో + కే) —పై.—

ఓహోహో. దే. అవ్య. చూ, రూ—ఓహో. (ఆమ్రేడితమందిట్లు వచ్చెడిని.)

ఓళిగ. వా. రూ—హోళిగ. కపోళి, ఒకరకము భక్ష్యము: చూ, భక్ష్యము.

ఔ.

ఔ. ఒకయక్షరము. ఆంధ్రభాషకు వర్ణంబులేఁబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆఅచ్చులలోనిది పదునెనిమిదవది; తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేను. అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆఅచ్చులలోనిది పండ్రెండవది; సంస్కృతమునకు వర్ణంబులేఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు. ఆఅచ్చులలోనిది పదునాలుగవది; సం. వి. ఔ. పుం. (ఔః ఆశా ఆవః.) గ్లౌశబ్దవత్. 1. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు: 2. అనంతుఁడు, శేషుఁడు, సహస్రఫణములు గల సర్పరాజు: చూ, సర్పము; 3. పరిశుద్ధ శరీరము గలవాఁడు: చూ, విశుద్ధాంగుఁడు; 4. అంతరిక్షమందు దేవతలు ఎక్కి సంచరించెడు రథము, విమానము: చూ, శకటము. 1; 5. చంద్రునిలో పదునాఱవ భాగము, చంద్రకళ: చూ, కళ. 2; అవ్య. 6. సంబోధనార్థకము: చూ, సంబోధనము; 7. ఆమంత్రణార్థకము, పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 8. విరోధార్థకము, పగ: చూ, విరోధము. 1; 9 నిశ్చయార్థకము: చూ, సత్యము. 1; దే. ద్రి. (1) అంగీకారమును దెలిపెడి: చూ, సమ్మతి 1; (2) ప్రశంసను దెలిపెడి. "ఉ. ఔ, య్యారె బలంబు ఘాటి బళియాలివయంచు వజీరులెంచఁగన్." వంద్రా. 2, ఆ: చూ, నేబాను (ఆమ్రేడితమందు ఔనౌ) (3) దంత్యములలో నొకటి. దంత్యములు—"అ-ఆ, ఉ-ఊ, ఒ ఓ ఔ."; (4) దీర్ఘాక్షరములలో నొకటి. దీర్ఘాక్షరములు.—"ఆ, ఈ, ఊ, ౠ, ౣ, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ."

ఔఁగద. దే. అవ్య. (ఔను + కద) ఆశ్చర్యార్థకము. రూ—ఔఁగదే- అవుఁగద: చూ, వింత. 1.

ఔఁగదే. దే. అవ్య. (ఔను + కదే) —పై.— "సీ. ఔఁగదే లావణ్య మౌఁగదే మాధుర్యమౌఁగదే సతి నవయౌవనంబు." భా. 8, స్కం. (ఆమ్రేడితమందు ఔనౌఁగదే—"మ. అమరేంద్రాదులు మాలికంపములతో నౌనౌఁగదే భాపురే, కమలాక్షా శరణంచు భూదిశల నాకాశంబునన్ మ్రోయఁగన్." భాగ. 8, స్కం.) (రూ—అవుఁగదే)

ఔఁగాక. దే. అవ్య. (ఔను + కాక) అంగీకారార్థకము. రూ—అవుఁగాక. అట్లేకాని. "క. అని వేడికొని యతీంద్రులఁ, దన గృహమున నారగింప దామోదరుఁ డిం, పునఁ బ్రార్థించిన నేమియు, ననుమానములేక వారు నౌఁగాకనినన్." ఉ, హరి. 4, ఆ. 114: చూ, సమ్మతి. 1.

ఔఁగు. దే. వి. ఒకానొక భక్ష్యము. రూ—అవుఁగు. "మ. ఇడిరమ్మాని కుపాయసమ్ములు మనోభీష్టంబుగాఁ బూరియల్ ... బెల్లమండెఁ గలునౌఁగుల్ ... సుకియలున్ హేరాళమై కన్పడన్." రామా. 2, ఆ 115: చూ, భక్ష్యము.

ఔకాఁపు. దే. వి: చూ, రూ—అవుకాఁపు.

ఔకారము. సం. వి. అ. పుం. ఔ అను వర్ణము.

ఔక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షముల సమూహము, కదుపు, ఎద్దులగుంపు: చూ, వృషభము. 1.

ఔఖ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుండలో వండినది.

ఔగాములు. దే. వి. బ. (ఔట + కాము) రూ- అవుగాములు. 1. కలిమిలేములు. "క. అనయ్యాంగ నాకే, మన నోయన్నయది మీగలని యంతయుఁ జెల్లున మీకౌగాములు దెల్ప నుపాయం బొకటి కానఁబడుఁ దాఁకన్." కళా. 3, ఆ. 180; య 3, ఆ. 83; పర. 5, ఆ. 341: చూ. కష్టసుఖములు; 2. తగినది, తగనిది. "గీ. దీని యోగాగ లన్నియుఁ దెలిసి శిక్ష, సేయ దేశమేలెడు మహీనాయకునకుఁ, గాని యితరుల కుచితంబు కాదు." పర 3. ఆ; "వ. తక్కిన యోగాములు లెక్కసేయక" ప్రబో. 4, ఆ. 2; కళా. 3, ఆ.180; చూ, యుక్తాయుక్తములు; 3. మంచిచెడ్డలు "క. చనునే వగవఁగ నొకరి, నయము నగునలువ కైన నౌగాములోగిన్." య. 3, ఆ. 85: చూ, మేలుగీడ్లు (ఇది ఏకవచనాంతముగాను గానఁబడియె.)

ఔఘళించు. వా. అ. క్రి. చలించు చూ, చలించు.

ఔఘ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రవాహ సంబంధమైనది.

ఔపథ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపథ్యమహర్షి గోత్రమున బుట్టినవాఁడు.

ఔచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంచి, లెస్స. "తే. ఔచితియె యున్నవాఁడెప్డు నగ్గము యిన, గౌరవమ్మును బడవినిఁగనుచునుండు." వేమన 827: చూ, యోగ్యము. 2.

ఔచిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. —పై.—; 2. నిక్కము: చూ, సత్యము 1; పా. 3. సార్వజనిక ఔచిత (ప్రాప్రైటీ, పబ్లిక్ డీసెన్సీ.)

ఔజసము సం. వి అ. న. బంగారు: చూ, లోహము. 1.

ఔజసికుఁడు. సం. వి అ. పుం. బలిమికాఁడు: చూ, లావరి.

ఔజస్యము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) ఓజస్సు చేత కలిగినది.

ఔజ్జ్వల్యము. సం వి. అ. న: చూ, ఉజ్జ్వలత్వము; అం. 2. నాయకగుణములలో నొకటి: చూ, నాయకగుణములు.

ఔకా. దే. వి. 1. కుల్య, కాలువ. రూ-అవుకా: చూ, నది; 2. కర్మకారుఁడు. రూ- అవుకా: చూ, పనివాఁడు.

ఔట్ అండు ఔట్ సేల్ అం. పరిపూర్ణమైన విక్రయము.

ఔట్ డోర్ రిలీఫ్. అం. గృహముల వెలుపలనొసంగు సహాయము.

ఔట్ పుట్. అం. ఫలోత్పత్తి, ఒకపనివల్ల జరిగిన మొత్తముపని.

ఔట్ పోస్టు. అం. కావలిస్థలము

ఔట్ లైన్. అం. ఆకారరేఖ; చుట్టుగీఁత; రూపురేఖ; గిరిగీఁత.

ఔట్ స్టాండింగ్. అం నిలిచియున్న, నిలువయున్న.

ఔటుగుండు. ద్వ వి. చేట్టిపిరంగిగుండు: చూ, పిరంగిగుండు.

ఔట్రేజ్. అం. బలాత్కారము; రాక్షసకృత్యము; దౌర్జన్యముచేయు; ఉపద్రవముచేయు.

ఔడవము. సం. వి అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁ గూడినరాగము: చూ, స్వరము. 2.

ఔడు. దే. వి: చూ, రూ- అవుడు. 1, 2. (ఇది వైకృతమని పురుషోత్తమ కవీయము. ఔడు= ఓష్ఠ. పెదవికిక్రిందితావు.)

ఔడుంబరము. సం. వి. అ. న. 1. పులుము: చూ, మండలము. 8; 2. రూ- ఔదుంబర

ము. తామ్రము, రాగి: : చూ, లోహము.1.

ఔడుకఱచు. దే. స. క్రి: చూ, రూ- అవుడు కఱచు.

ఔణాదికము. సం. వి. అ. న. ఉణాది ప్రత్యయసంబంధము.

ఔత్కంఠ్యము. సం. వి. అ. న. తహతహ. ఇష్టవస్తు సంప్రాప్తియందు వేగిరపాటు: చూ, వ్యసనము.

ఔత్కృష్ట్యము. సం. వి. అ. న. మేలుతరము: చూ, శ్రేష్ఠ్యము.

ఔత్తరాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరదేశపువాఁడు: ఔత్తర్యుఁడు.

ఔత్తరేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరీక్షన్మహారాజు. పరీక్షిత్తు: చూ, రాజు. 1.

ఔత్తర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఔత్తరాహుఁడు.

ఔత్తానపాది. సం. వి. ఇ. పుం. ధృవుఁడు, ఉత్తాన పాదజుఁడు, ధృవనక్షత్రముఅనఁగా స్థిరముగా ఉత్తరదిక్కునందుండి ఉత్తరదిక్కును సూచించుచుండు నక్షత్రము: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఔత్థానికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పురుషతంత్ర సంబంధమైనది

ఔత్పత్తికము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పుట్టినప్పుడే కలిగినది; 2. స్వభావసిద్ధమైనది.

ఔత్సర్గికము. సం వి. అ. న. సామాన్యమైన విధి.

ఔత్సుక్యము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రియస్మరణాదులచే కాలవిలంబము నోర్వలేమి. తన యిష్టవస్తుప్రాప్తియందలి కాలవిళంబము నోర్వఁజాలక తహతహపడుట: ఉత్సుకత్వము. (తె. ప) :— అ; 2. వ్యభిచారిభావభేదములు ముప్పదిమూఁడింటిలో నొకటి; (చూ, రసములు): చూ, సంచారిభావములు. (చూ, ఉత్సుకత్వము.)

ఔదకము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రనీలమణి, నల్లరాయి. (ఉదక సంబంధమైనది) : చూ, రాయి.

ఔదనికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సూపకారుఁడు; కాశీ. 3, ఆ. 201: చూ, వంటవాఁడు.

ఔదరి. దే. వి. చిన్న నీటికాలువ: చూ, నది.

ఔదరికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఏమియు పనిలేకుండఁగనున్నవాఁడు, కర్మరహితుఁడు: చూ, పనిలేనివాఁడు; 2. తిండిపోతు: చూ, భక్షకుఁడు

ఔదల. దే వి. (ఔ + తల) 1. రూ-అవుదల. తల; "అడుగుపుఁగుని యవుదల నిడితి." సం. "మూర్ధ్ని తేపాంకృతః పాదః." భార. శల్య. 2, ఆ: చూ, శిరము. 1; 2. రూ-అవుదల. శిరోగ్రము, తలచివర: చూ, ముందల; 3. రూ- అవుదల. నడితల, బ్రహ్మరంధ్రము. "సీ. ఔదలఁ జదలేటిలేఁదరఁగలు వాలుఁడగు చేందమామ నుయ్యాలలూఁప." హరి. ఉ. 6, ఆ. 38· చూ, మాడపట్టు.

ఔదలావణికము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లుఉప్పును కలిపి రాచినది.

ఔదవము. సం. వి. అ పుం: చూ, రూ- ఔడవము.

ఔదశ్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చల్లతో తడిపినది, ఉదశ్విత్సంస్కృతము: చూ, మజ్జిగ.

ఔదశ్విత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) -పై.-

ఔదార్యము. సం. వి అ. పుం. 1. గొప్పసంగతి, ఉదారత్వము: చూ, మహాత్వము; అం. 2. కావ్యగుణములు పదింటిలోనొకటి: చూ, కావ్యగుణములు; 3. గుణములు ఇరువదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, గుణములు; 4.(దాతృత్వము.) నాయకగుణములలో నొకటి: చూ, నాయకగుణములు,

ఔదాసీన్యము. సం. వి. అ. న. ఉపేక్షగా నుండుట, మిత్రశత్రుభావములు లేకయుండుట: ఔదాస్యము.

ఔదాస్యము. సం. వి. అ. న —పై—

ఔదు. దే. వి: చూ, రూ- అవును. (తుల్య.— "వ. వలిమించు క్రొమ్ముంచుటౌదులేఁది యూఁ దిగువడి సడలిసుడివడుచు." స్వా. 3, ఆ. 28.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. 1. రూ- ఔదుంబరము. తామ్రము, రాగి: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. ఒకరకము వీణె: చూ, వీణె; 3 ఒకరకము తెవులు: చూ, రోగము 1; 4. అత్తి *: చూ, మేడి; విణ. 5. మేడి చెట్టు సంబంధమైనది.

ఔదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.తద్దినపు దేవత, శ్రాద్ధదేవుఁడు, జముఁడు: చూ, యముఁడు.

ఔద్దాలము. సం. వి. అ. న. అకాలాకము, ఉద్దాలపురుగు చేర్చిన బంగారుచాయగల పచ్చనితేనె, పుట్టలోపెట్టిన పచ్చనితేనె, కోల జున్ను: చూ, మధువు. 5. (అప్యమనియునం దురు)

ఔద్దాలకము. సం. వి అ. న.—పై—

ఔద్దాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉద్దాలక మహర్షి కొడుకు.

ఔద్దాలికము. సం. వి. అ. న: చూ, ఔద్దాలము.

ఔద్దేశికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఉద్దేశము గనఁబఱచునది.

ఔధస్యము. సం. వి. అ. న. క్షీరము: చూ, పాలు. 1.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, పెకు. "క. సత్యపరాక్రముఁడగు నీ, సాత్యకి బాహాబలంబు సమరవిహారా, ద్ధత్యముఁ జూచెను గాదే, యత్యాశ్చర్యంబులితని యస్త్రవిధంబుల్." భార. భీష్మ. 2, ఆ. 12: చూ, హెచ్చు. 2.

ఔద్ధర్షిణి. పా. ఒకానొకవృత్తము దీనినే వసంతతిలక, సింహోన్నత, శోభావతి, మధుమాధవియని కూడనందురు (చూ, వసంతతిలక.): చూ. వృత్తము. 1.

ఔద్భిదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉద్భిదము, విత్తువలన పుట్టినది: చూ, మొక్క. 1; వి. అ పుం. 2. అట్టుప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఔద్భిజ్యము సం. వి. అ. న. పాంశవలవణము: చూ, లవణము. 1.

ఔద్వాహికము. సం. విణ. (అ, ఆ. అ.) 1. వివాహకాలమునందీయబడిన వస్తువు; 2. వివాహసంబంధమైనది: చూ, వైవాహికము.

ఔననఁగ. జా బాగుగానున్నదనఁగా. "అంద ఔనన బ్రతికి." (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము.)

ఔను. దే అవ్య. 1. రూ- అవును. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతము; 2. యథార్థము "ఆ. ఔను, హైసరె సరేయటంచనంగ యథార్థము." ఆం, భా. తృ. అవ్య. 75: చూ, సత్యము. 1.

ఔనేమో. దే. అవ్య. అవునుకాఁబోలు: చూ, కాఁబోలు.

ఔన్నత్యము. సం. వి. అ. న. ఉన్నతత్వము: చూ, పొడవు. 2. (ఆల్టిట్యూట్.)

ఔన్సు. ఆం. 8 డ్రాములు = వైద్యులతూనిక; 16 డ్రాములు=వ్యాపారము తూనిక; 20 పెన్నీ ఎత్తులు=(ట్రాయి తూనిక.)

ఔపకార్యము. సం. వి. అ. న. దూష్యము, గుడారము, వస్త్రముచేత నేర్పఱచిన యిల్లు: చూ, గృహము. 1.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవముల సమూహము. (ఔపగవములు=ఉపగుని సపత్యములు): ఔపదవము.

ఔపగవి, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపగు అనువాని కూఁతురు.

ఔపగ్రస్తికుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. రాహు గ్రస్తుఁడైన సూర్యుఁడు; 2, చంద్రుఁడు: చూ. చంద్రుఁడు.

ఔపచారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉప చారమువలనఁ గలిగినది. ఇక్కడ ఉపచార మనఁగా ఒకదానియందుండు ధర్మమును మఱియొకదానియం దారోపించుట.

ఔపచారికము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) అము ఖ్యమైనది, ఉత్ప్రేక్షింపఁబడినది.

ఔపచ్ఛాందసము. పా. వైతాలీయజాతివృత్తము లలో నొకటి. ఇందు మొదటిపాదమునందు స, స, ర, యగణములును, రెండవపాదమున స, భ, ర, యగణములును, మూఁడవపాదం బునందు స, స, స, యగణములున్ను, నాలవ పాదమునందు స, మ జ, గగమును గలిగి మొదటి మూఁడుపాదంబులం దేడింటను, నాల వపాదంబునం దాఱింటను యతిగల వృత్తము: (చూ, వైతాలీయము) చూ, వృత్తము. 1.

ఔపదవము. సం. వి. అ. న: చూ, ఔపగవ కము. (ఉపగవుని సంతానము.)

ఔపధర్మ్యము సం. వి. అ పుం. పాషండ ధర్మము.

ఔపనిధికము. సం. వి. అ. న. ప్రీతిచే భోగము నకై అర్పించిన ద్రవ్యము.

ఔపనిషదికము. అం. సప్తాధికరణములలో నొ కటి చూ, సప్తాధికరణములు. (బాభ్రవ్యుని చేత చేర్పఱచి చెప్పఁబడినదానినుండి ఔపని షదికమును కూచిమారముని రచించెను): చూ, కామశాస్త్రము

ఔపనిషదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉప నిషత్తు తెలిసినవాఁడు.

ఔపపత్తికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధముగ నందుఁబాటులో నున్నది, తగినది: చూ, యౌ గ్యము. 2

ఔపపత్తికశాస్త్రము. పా. తార్కికశాస్త్రము. (సైన్సుఫ్యూర్.)

ఔపమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమాన మైనది: చూ, సమానము.

ఔపయికము సం విణ. (అ. ఆ అ.) న్యాయ ముతోఁగూడినది: చూ, యోగ్యము 2.

ఔపరము. సం. వి అ. న క్షారద్రావణము, చాటుప్పు: చూ, లవణము. 1.

ఔపరాజికము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉప రాజసంబంధమైనది.

ఔపరిష్టము. అం. కళలు అఱువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, కళలు.

ఔపలము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1 ఱాతి తోఁ జేయఁబడినది; 2. ఱాతిసంబంధమైనది; 3. ఱాళ్లమీఁదిపన్ను: చూ, ఱాళ్ళపన్ను.

ఔపవస్త్రము సం. వి. అ. న ఉపవాసము చూ, పస్తు

ఔపవాస్యము. సం. వి. అ. న. —షై.—

ఔపవాహ్యము. సం. వి. అ పుం: చూ, ఉప వాహ్యము.

ఔపవిభక్తికము. పా: చూ, ఉపవిభక్తులు.

ఔపవిభక్తికాంతములు. పా (1) త్రాడు; త్రాడులు-త్రాళ్లు-త్రాళులు, త-త్రాటి- త్రాడుల మొ॥ ఇట్లు కాదు మొ॥వి; (2) కోడు; కోడులు-కోళ్లు; (3) ఏఁడు ఏఁడులు-ఏండ్లు, (4) చేను; చేలు-త-చేని- చేల; (5) మేను; మేనులు-త-మేని-మేనులు; (6) కొలను-కొలఁకు-కొలఁకులు- త-కొలని- కొలఁకు-కొలఁకుల ఇట్లు వలను గవను-కొఱను- కలను-తెలను-వలను-తెఱను-మ్రాను మొ॥వి; (7) కన్ను-కను; కన్నులు-కనులు- త-కంటి; కన్నుల-కనుల. ఇట్లు మిన్ను- మన్ను- చన్ను

మొ॥వి; (8) చేయి-చేతులు-త-చేతి. ఇట్లు-గోయి-నేయి-నూయి మొ॥ (9) వేయి-వేలు-త-వేయింటి: (10) తాయి-తాలు-త-తాతి; (11) ఊరు; ఊరులు-ఊళ్లులు ఊళ్లు-ఊళులు-త-ఊరి; (12) నోరు; నోరులు-నోళులు-నోళ్లు-త-నోరి-నోటి: (13) పేరు; పేరులు-పేళ్లు-త-పేరు-పేరిటి; (14) ఏఱు-ఏఱులు; ఏళ్లు-త-ఏటి; (15) అఱ్ఱు- అఱ్ఱులు- త-అఱితి-మిఱ్ఱు-గొఱ్ఱు మొ॥వి; (16) పగలు-త-పగటి-పగలిటి-పగంటి ఆలు; ఆండ్రు-ఆండ్రుఱు-త-ఆలి ఇట్లు చెలియలు- చెల్లెలు-కోడలు మొ॥వి; (17) విల్లు; విల్లులు- విండులు- విండ్లు-త- వింటి ఇట్లు ముల్లు-పల్లు మొ॥వి; (18) కల్లు; కల్లులు- కండ్లు- త-కంటి. ఇట్లు సన్నికల్లు- తిరుగల్లు-ఇల్లు; (19) కాలు. కాలులు-కాళ్లు-త-కాలి.

ఔపసర్గికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపసర్గముచేత వచ్చిన యర్థభేదము; 2. ఉపసృష్టి వలనకలిగినది; 3. వాతపిత్తశ్లేష్మాలవలన కలిగిన తెవులు: చూ, రోగము 1.

ఔపస్థానికుఁడు సం. విణ (అ. ఆ అ.) కాచియుండిగాని పూజచేసిగాని జీవించువాఁడు.

ఔపస్థికుఁడు. సం. విణ.(అ. ఆ. అ.) స్త్రీసంగమముచేసి డబ్బుసంపాదించి జీవించువాఁడు.

ఔపస్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ఉపస్థేంద్రియ సంబంధము.

ఔపహారికము. సం. వి. అ. న. నివేదింపఁదగిన వస్తువు, బలి: చూ, నైవేద్యము.

ఔపాధికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది, ఉపాధివలన కలిగినది.

ఔపానహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపానహము, పావుకోళ్లు: చూ, పాదుక.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. 1. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్ని ఉపాసన: చూ, హోమము; 2. రజస్వలానంతరమున స్త్రీని భర్తతో కలుపుట: చూ, గర్భాధానము; విణ. 3. ఉపాసనా విషయమైనది.

ఔపోదక్యము. సం. వి. అ. న. దుంపబచ్చలిచేఁ జేయఁబడినది.

ఔమీనము సం. విణ (అ. ఆ. అ.) (ఉమలు పండునది) నేల: చూ, భూమి 1.

ఔర. దే అవ్య. (ఔను + ర) రూ-ఔర-ఔరా- ఆశ్చర్యార్థకము. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.): చూ, వింత. 1.

ఔరంగజేబు. శా. గంగవంశాను చరితము. (మహారాజశ్రీ ఆంధ్రభారత తీర్థప్రధాని బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు. ఎం. ఎ.) ఢిల్లీ పాదుషా వల్ల నైజాముతో సమానమగు శీలుమొహరులు పొంది వాటితో పారసీభాషను దానపట్టాలు జారీచేసిన శ్రీవిజయరామగజపతిమహారాజుల కాలమువఱకును, అనఁగా ఇప్పటి కళింగమందలి విజయనగరం పట్టణము క్రీ. శ. 1718సం॥రములో కట్టడము జరిగేవఱకు, పూసపాటి వారికి కుంభిళాపురమే రాజధానిగానుండెను. ......ఈ రాజ్యములోని కాళింగులను సాంధ్రులు విశేషముగా సిరిసంపదలతోఁ దుల తూగుచుండియు, దానభోగములకు లోభించి తమసంపద నడివి వెన్నెలవలె నిష్ప్రయోజనము చేసిరని కవి వర్ణించియున్నాఁడు. ఔరంగజేబు పాదుషావల్ల జాల్సాకీరు మొదలగు బిరుదులు పొందిన పూసపాటి మహారాజులవాటికి వర్ణనము సరిపోదు. కళింగ. 889. పుట; (మ.రా. శ్రీ. రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు. ఎం. ఎ, ఎల్. టి.) 1687 లో గోల్కొండరాజ్యము ఔరంగజేబుచే జయింపఁబడెను.) కళింగ. 668 పుట; ఇంగ్లీషువారు...1685 లో బెంగాల్ నవాబగు షైస్తఖానునితో పోరాడుటచేత

1687 లో బలసోరగిడ్డంగి పడఁగొట్టఁబడెను. 1691 లో ఔరంగజేబువల్ల తిరిగి యనుజ్ఞ నొంది కలకత్తా బలసోరు మొదలగు గిడ్డంగులను కట్టుకొని వర్తకము విరివిగా సాగించుకొనిరి. కళింగ. 675. పుట.

ఔరగము. సం. వి. అ. న. ఆశ్లేష, అసిలేరు: చూ, నక్షత్రము. 1.

ఔరడి. దే. వి. తిరస్కారము: చూ. వహేలనము.

ఔరణము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రముల సమూహము. (ఉరభ్రము=గొఱ్ఱె) గొఱ్ఱెలమంద చూ, మేషము. 1.

ఔరభ్రకము. సం. వి. అ. న. —పై.—

ఔరభ్రము. సం. వి. అ. న. —పై.—

ఔరభ్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాఁడు: చూ, మహాశూద్రుఁడు.

ఔరసాదిపుత్రభేదాదులు. పా. వర్ణన.-"గీ. పరమ సంస్కృతయగునాత్మ భార్యయందు, ధర్మవిధిఁగలిగించిన తనయుఁడనఁగఁ, దానయౌరసుఁడను నభిధానమొప్పఁ, బరఁగు నుత్తముఁడాతఁడు ప్రథముఁడధిప." ఇత్యాది. భారతము అను. 2, ఆ. 242 మొ. 256; మఱియు. భారతము. అను. 2, ఆ. 230 మొ. 233; మఱియు విజ్ఞానేశ్వరము. ఆచా. 120 మొ. 141; మఱియు భారతము. అను. 4, ఆ.132 మొ. 138 వఱకు గల పద్యములు.

ఔరసుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. వైవాహిత పత్నీపుత్రుఁడు, అగ్నిహోత్రసాక్షిగా పెండ్లియాడిన తన ధర్మపత్నియందుఁ దనవలనఁ బుట్టినకొడుకు. "ఆ. ఔరసుండె నీకు వారసుఁడౌఁగాక, వేశ్యయందుఁ బుట్టి విధవకొడుకు, నీవుపోయినపుడు నీరైనవదలునే" వేమన. 838: చూ, పుత్రుఁడు. 1; అం. 2 పుత్రులు పండ్రెండుగురిలో నొకఁడు: చూ, పుత్రులు

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

ఔరా. దే. అవ్య. (ఔను + రా): చూ, రూ-ఔర-అవురా

ఔవు. దే వి. రూ-అవురు, వీరణము. *: చూ, తృణము, 1.

ఔర్జిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. గొప్పతనము: చూ, యోగ్యత; అం. 2 గుణములు ఇరువదిమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, గుణములు.

ఔర్ణము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ఉన్నితోఁ జేయఁబడినది.

ఔర్ధ్వదేహము. సం వి. అ. పుం. చచ్చినవానికిఁ జేయఁబడు కర్మము.

ఔర్ధ్వదేహికము. సం వి. (అ. ఆ. అ.) చచ్చినవారికిఁ జేయఁబడు కర్మకు సంబంధించినది.

ఔర్ధ్వదైహికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మృతదిన కృతదానము, మృతదినమందు మృతులకొఱకుఁ జేయఁబడు పిండజలాదిదానము, ఉత్తరక్రియ, అంత్యకర్మము: చూ, కర్మములు.

ఔర్ధ్వుఁడు. సం వి. అ. పుం. ఔర్ధ్వవ్రత ప్రవర్తకుఁడు.

ఔర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. బడబాగ్ని. వార్వపుటగ్గి: చూ, నిప్పు; 2. పాంశవలవణము: చూ, లవణము. 1.

ఔర్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సర్వసస్యసంపన్నమైన భూసంబంధము.

ఔర్వవ్రతి. సం. వి. స్. పుం. జలహారనియమము గలవాఁడు.

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యముని: చూ, ముని 1; 2. వశిష్ఠుఁడు: చూ, ముని 1.

ఔర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఔర్వుఁడను భృగువంశమునఁ బుట్టిన ఋషి: చూ,

ముని. 1: అం. 2 వ్రతముగలవాఁడు వ్రతి. వ్రతిభేదము గలవారు తొమ్మండ్రుగురిలో నొకఁడు: చూ, వ్రతి. 2; (ఇవే గతిభేదములు.)

ఔల. దే. వి: చూ, రూ- అవల - అవుల. "ద్వి. సారథిరథ హౌలఁజనఁద్రోలనదియు." రా. యు, కాం.

ఔలపము సం. వి. అ. న. ఉలపమనెడు తృణములగుంపు.

ఔలానము. సం వి. అ. పుం. ఆధారము, నీరుబెంకి, తిరుకోలను: చూ, సరస్సు. 1.

ఔలు. దే అ. క్రి గళితమగు, రూ-అవులు: చూ, రాలు.

ఔలూకము. సం.వి. అ. న గుడ్లగూబలగుంపు.

ఔలూకుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. దుడ్డుకట్టి పట్టువాఁడు; 2. పదునాఱు పదార్థములు గల తర్కశాస్త్రము చదివినవాఁడు.

ఔలూక్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. వైశేషిక శాస్త్రము చదివినవాఁడు.

ఔలెమ్మ. దే. అవ్య. (ఔను + లెమ్మ.) రూ- అవులెమ్మ. అంగీకారార్థకము. "మ. 'ఇది భోజాత్మజకిచ్చెఁ గినుకతోనేమంచు నూహించునో, మది సాత్రాజితి? దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినఁ దీనినొల్లిదమంజేసెఁ జూడదోఁచునో? యౌలెమ్మందునే నున్కిఁజె, ల్లమవో యేరికిఁబంపఁగా,' ననుచు లీలన్ రుక్మిణీకాంతుఁడు." పా. 1, అ. 54: చూ, సమ్మతము.

ఔశే. దే. అవ్య.—వై.— (రూ-అవులే-అవులెమ్మ.)

ఔశనము. సం. వి అ. న. 1. ప్రియునిసన్నిధి; 2. ఓడకంబముయొక్క చివరనుండు గ్రామదేవతకుఁ జేయునట్టి యుత్సవము అనఁగా సురమానుసంభ్రమము; 3. అమ్మవారి జాతర: చూ, పండుగ. 2; అం. 4. ఉపపురాణములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, ఉపపురాణములు.

ఔశనసము. సం. వి. అ. న. శుక్రాచార్యునిచేతఁ జెప్పఁబడిన నీతిశాస్త్రము.

ఔశీనరుఁడు. సం వి. అ. పుం. శిబిచక్రవర్తి: చూ, రాజు. 1. (రూ- ఔశీనరుఁడు.)

ఔశీరము సం. వి. అ. న. 1. చామరము: చూ, సురటి; 2. లాతము, చేతికట్టె: చూ, వేత్రము 1; 3. పడక: చూ, శయ్య. 1; 4. ఆసనము, గద్దియ. చూ, పీఁట; 5. ఉశీరము*: చూ, వట్టివేరు; విణ. 6. వట్టివేరువలనఁ బుట్టినది.

ఔషణము. సం. వి. అ. న. మిరియములరసము.

ఔషధగ్రంథము. పా. భేషజకల్ప సూత్రసంహిత. (ఫార్మకోపియా.)

ఔషధప్రియ. సం. వి. అ. పుం. జ్యోతిష్మతి*: చూ, వ్రాతదుర్మల.

ఔషధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనేకద్రవ్యములచేఁ జేయఁబడినమందు, భేషజము: చూ, మందు, 1; అం 2. క్రియలు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, క్రియలు; 3. ప్రకాశింపఁ జేయఁగూడనికర్మలు పదునొకటింటిలో నొకటి: చూ, ప్రకాశింపఁజేయఁగూడనివి.

ఔషధమేళనము పా. (కంపౌండింగ్.)

ఔషధయోగము. పా. చికిత్సాపత్రము. (ప్రిస్క్రిప్షన్.)

ఔషధస్కంధము. పా. ఆయుర్వేదమునకు హేతుస్కంధము, లింగస్కంధము, ఔషధస్కంధము అని మూఁడుస్కంధములు. అనఁగ కాండములు. మొదటిది.— వాతపిత్తశ్లేష్మముల చెడి శరీరస్థదోషత్రయముయొక్క ప్రకోపన హేతువులనఁగ రోగహేతువులైన భక్ష్య వస్తువులను దెలిపెడిది; రెండవది.— లింగము

లనఁగ రోగచిహ్నములను దెలిపెడిది; మూఁడవది.— రోగనివృత్తికరములగు నోషధులను వాటితో చేసిన యౌషధములను దెలిపెడిది. వైద్యుఁడు స్కంధములలోనిది యొకటి: చూ, స్కంధములు.

ఔషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు, బుమఁడు, నెలపట్టి, ఇలాపతి: చూ, రాహువు. 2.

ఔషరము. సం. వి. అ. న. 1. పాంశవలవణము, జాతిఉప్పు, తనుఁదానకలిగెడు సముద్రపు ఉప్పు: చూ, లవణము. 1; 2. అయస్కాంతము, సూదంటుఱాయి: చూ, రాయి; 3. చాటినేల: చూ, భూమి. 1.

ఔషసి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-ఉషస్సు.

ఔష్ట్రికము. సం. వి. అ. న. లొట్టిపిట్టలగుంపు.

ఔష్ట్రము. అం. భావదూషితములు పదునొకటింటిలో నొకటి. (చూ, భావదూషితములు): చూ, వ్యాసకరణబంధములు.

ఔష్ఠ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెదవులకుఁదగిలి పలుకునది: చూ, ఓష్ఠ్యము; 2. పెదవికి సంబంధించినది.

ఔష్ఠ్యములు. పా. ఉ, ఊ, ప, ఫ, బ, భ, మ: చూ, ఓష్ఠ్యములు.

ఔష్ణము. సం. వి. అ. న. ఉక్క: చూ, ఔష్ణ్యము.

ఔష్ణ్యము. సం. వి. అ. న.—వై.—

ఔష్ణ్యము. సం. వి. అ న.—వై.—: ఉష్ణము, ఊష్మకము, ఊష్మము, ఔషము, ఔష్ణ్యము; (తె. ప):—ఆవి, ఆవిరి, ఉక్క, ఉబ్బ, ఉమ్మ, ఉమ్మదము, ఉమ్మలిక - రూ-ఉమ్మలిక - ఉమ్మలికము, ఉమ్మలింపు.

ఔసీనరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-ఔశీనరుఁడు.

ఔసు. దే. వి: చూ, రూ-అవుసు.

ఔసుకాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, రూ- అవుసుకాఁడు.

ఔస్రము. సం వి. అ. పుం. 1. ఉస్రము, కిరణము: చూ, మయూఖము. 1; 2. కిరణసంబంధము, 3. కిరణములగుంపు.

ఔహము. సం.విణ. 1 ఊహకు సంబంధించినది; 2 ఊహాలపోగు, ఊహాసమూహము. (ఊహాసముద్రము—అంతులేనిది.)

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

యొక్క

ప్రథమసంపుటమునకు

(అ మొదలు ఔ వఱకు)

అనుబంధము.

అ. పా. 1. సంస్కృతమునకు వర్ణంబులు ఏఁబది. అందు అచ్చులు పదునాఱు ఆ అచ్చులలోనిది మొదటియక్కరము, 2. తెనుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేఁడు అందు అచ్చులు పదునాలుగు. ఆ అచ్చులలోనిది మొదటియక్కరము; 3. ఆంధ్రభాషకువర్ణంబు లేబదియాఱు. అందు అచ్చులు పందొమ్మిది. ఆ అచ్చులలోనిది మొదటియక్కరము; 4. కంఠ్యములలో నొకటి: చూ, కంఠ్యములు; 5. అర్ణులలో నొకటి: చూ, అర్ణులు; 6 అక్కులలో నొకటి: చూ, అక్కులు.

అంకణము. పా. (క్వాడ్రేంగిల్.) చతుష్కోణము.

అంకపాశవ్యవహారము. పా. (పెర్ముటేషన్.)

అంకము. పా. రాశి; సంఖ్య (నంబర్.) ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు.— వియుక్తసంఖ్య - శుద్ధసంఖ్య - సాధారణసంఖ్య - నిరుపాధికసంఖ్య - యుగళాత్మకసంఖ్య - ముఖ్యసంఖ్య - ప్రత్యయరహితసంఖ్య - మూలాంకము - సంఖ్యార్థము - మితసంఖ్య - మిశ్రసంఖ్య - గుణజ - చేరియున్నయుక్తసంఖ్య - మిశ్రసంఖ్య - సమహితసంఖ్య - సంయుక్తసంఖ్య - వ్యావహారికసంఖ్య - ఉపలక్షితసంఖ్య - సమసంఖ్య - సమసమసంఖ్య - సమవిషమసంఖ్య - సంకలితసంఖ్య - భిన్నసంఖ్య - కరణిసంఖ్య - సంకీర్ణసంఖ్య - మిశ్రసంఖ్య - ప్రాకృతికస్వతస్సిద్ధసంఖ్య - ఏకాదిక్రమసంఖ్య - ఋణసంఖ్య - విషమసంఖ్య - గచ్ఛము - పూర్ణసంఖ్య - సంఖ్యానిధి - ఉత్తమసంఖ్య - దృఢాంకము - బహుభుజాకారసంఖ్య - ధనసంఖ్య - ప్రధానసంఖ్య - సజాతీయసంఖ్య - శుద్ధసంఖ్య - మూలకసంఖ్య - ప్రత్యేకసంఖ్య - వాస్తవ్యసంఖ్య - సంబంధసంఖ్య - త్రిభుజాకారసంఖ్య - పూర్ణసంఖ్య - అభిన్నసంఖ్య - సంఖ్యామానము - సంఖ్యావాచకము - సంఖ్యను వదువుటు - శబ్దములతో వ్రాయుట ఇత్యాది.

అంకసంకేతము. పా. సంజ్ఞామానము, సంఖ్యాలేఖనము, సంకేతచిహ్నగణితము.

అంకుడు. దే. వి. కృష్ణకుటజము *: చూ, హై

మారకము. (చర్మవ్యాధులమీఁద పనిచేయును.)

అంకురచ్ఛదము పా. 1. బీజాంకురమును చుట్టియుండుపదార్థము.(పొర.); 2. పిండపుకండ, బీజపోషక వస్తువు.

అంకురదళము. పా. బీజదళము.

అంకురబహిచ్ఛదనము. పా. గర్భపుకండ.

అంకురము. పా. (ప్లుమ్యూల్.) మొలక, ప్రథమశాఖ.

అంకురార్పణకాలము. పా. అంకురారోపణమును గుహ్యసూత్రములో చెప్పినప్రకారము అన్నప్రాశన, చౌల, ఉపనయన, వివాహ, సీమంత,పుంసవనకర్మములకుఁ బూర్వమందనఁగా నీనిముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వరాత్రియందైనను - సద్యస్కాలమందైనను - పరరాత్రియందైనను ఇట్లు చేయనిపక్షమందున ముహూర్తదినమునకు 3—5—7 ఈరాత్రులయందైనను - చవితి - నవమి - చతుర్దశి ఈరిక్తతిథులును - పూర్ణిమ - అమావాస్య - కృష్ణాష్టమి - కృష్ణచతుర్దశి - సంక్రమణము లీపర్వములును - చవితి - సప్తమి - త్రయోదశి - ప్రదోషదినములును - త్యాజ్యఘడియలును - నిషేధించి సోమ- బుధ- బృహస్పతి- శుక్రవారములయందును- వృషభ - మిథున- కర్కాటక - కన్య - ధనుర్మీనమాసములైన శుభగ్రహములయొక్క లగ్నములయందును- అశ్విని - పుష్యమి - హస్త - స్వాతి- చిత్త- రేవతి - మృగశీర్ష - అనూరాధ - రోహిణి- ఉత్తర - ఉత్తరాషాఢ - ఉత్తరాభాద్ర - మూల - మఖ - శ్రవణ - ధనిష్ఠ - శతభిష నక్షత్రములయందును అంకురారోపణము చేయవలయునని తాత్పర్యము.

అంకురార్పణము. వా. ప్రారంభము, అంకురార్పణమను వైదికకర్మ, అన్నిశుభకర్మలకు ప్రారంభమునఁజేయు కర్మ. "రంభకుచ సవతిపోరుగణించుట, కంకురార్పణమది ఇటుకొంత సేసితి." (కళాపూర్ణోదయము.)

అంకురోద్భవనము. పా. 1. (గ్రాన్యులేషన్.) మాంసాంకురములు పుట్టుట; 2. సిధ్మభవనము.

అంకుశనాళి. పా. వక్రనాళిక; పైనుండి నీటిని క్రిందికి దెచ్చుయంత్రము (సైఫన్.)

అంకెవన్నెపురుగు. పా. (స్టాప్స్.)

అంగన్యాసము. పా మంత్రబీజములనుచ్చరించుచు అవయవములను తాఁకుట.

అంగపాతము. పా. గుదభ్రంశము.

అఁగలి. పా అంగుడు.

అంగవిచ్ఛేదనము. పా. (ఏంప్యుటేషన్.)

అంగశృంగారము. పా. ఈగ్రంథకర్త ముడుంబ నరసింహాచార్యస్వామి. (19 శతాబ్ది.)

అంగారక్షారవాయువు. పా. బొగ్గుపులుసుగాలి.

అంగారము. పా. (చార్కోల్)

అంగారిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ కుంపటి: చూ, ప్రోయ్యి.

అంగీకారాజ్ఞ. పా. (శాంక్షన్.) ఉత్తరువు.

అంగీకృతకాలము. పా. ప్రమాణభూతకాలము.

అంగీకృతమానము. పా. ఆదర్శప్రమాణము. (స్టాండర్డుయూనిట్.)

అంగుడు. పా. తాలుమండలము.

అంగుష్ఠదీర్ఘమజ్జాతంతువు. పా. (నర్వ్-ఫ్లెక్సర్-లాంగ్.)

అంగుష్ఠోపకర్షకస్నాయువు. పా. (మసెల్ అబ్డక్టర్ పాలిసిస్.)

అంగుళీపర్వము. పా. వ్రేలికణుపు.

అంజన. అం. అష్టదిగ్గజముల భార్యలలోనొకతె: చూ. దిగ్గజభార్యలు.

అంజనగంధకిదము, పా. సుర్మా, సౌవీరము.

అంజననామిక. పా. కంటికురుపు.

అంజనము. పా. (ఆంటిమొని); అష్టదిగ్గజములలో నొకటి. చూ, దిగ్గజములు.
అంటరానితనము. పా. తాకరాని.(అంటుజబిలిటి)
అంటుమొగ్గలు. పా. (అడ్వెంటిషస్ బడ్సు.)
అంటువేళ్ళలత. (క్లైంబర్ రూట్ లెట్)
అండకోశము. పా. స్థూలబీజాశయము
అండత్వక్కు. పా. ఆవరణపొర.
అండదము పా. గుడ్లనిడు జంతువు.
అండము. పా. పుష్పములోని స్థూలబీజాశయము.
అండర్ శక్రిటరీ. ఆం. ఉపగతకార్యదర్శి, అనుగతకార్యదర్శి
అండలంబనస్థానము. పా. బీజబంధము.
అండవ్యాధిగల జాతకుఁడు. పా. 1. లగ్నమందు రాహువు శనికుజులతోఁ గూడుకొని యుండునపుడును; 2. లగ్నాధిపతి యష్టమమందు రాహువుతోగాని, మఱియొక పాపగ్రహముతోఁగాని కూడి యుండునపుడును; 3. లగ్నమందు రాహువును, గుళికుఁడు పంచమ నవమములయందును, కుజమాందిగ్రహములు కేంద్రమందు నుండునప్పుడును; 4. లగ్నాధిపతియుండు నవాంశరాశ్యధిపతి రాశిచక్రమందుండు రాహుకుజమాంద్యాదులతోఁ గూడునపుడును; 5. అష్టమాధిపస్థిత నవాంశరాశ్యధిపతి రాశిచక్రమందు రాహుయుక్తుండగునప్పుడును; 6. లగ్నాధిపతియగు కుజుఁడు లగ్నమందుండి పాపగ్రహసంబంధము కలిగి యుండునప్పుడును; 7. షష్టమునందు కుజశనిరాహువులు చేరియుండునప్పుడును; 8. లగ్నమందు గురురాహువులుండునప్పుడును; 9. కారకాంశరాశి గుళికాకాల లగ్నమై బుధుఁడు మాత్రము చూచి, తక్కిన గ్రహములచేఁ జూడఁబడనపుడును అండవ్యాధి కలిగియుండును.
అంతఃకేంద్రము, పా. అంతర్వ్యుత్తకేంద్రము.
అంతఃకోటి పరివర్తనకము. పా. (ప్రొసెస్ ఇంటర్నల్ ఏంగ్యులర్.)
అంతఃకోణాస్థి పా. (బోడ్ క్యూనీఫారం ఇన్టర్నల్.)
అంతఃపటులదాహము. పా. (రేటినిటిస్.)
అంతఃపటులము. పా. అక్షికము.
అంతఃపలలము. పా. (ఎండోసార్కు.) అంతర్జీవకము.
అంతఃస్పార్శ్వకస్నాయువు. పా. (మసెల్ ఇంటర్ కాస్టల్ ఇంటర్నల్.)
అంతఃప్రకోష్ఠాస్థి. పా. కూర్పరాస్థి. (యుల్న.)
అంతఃప్రకోష్ఠీయచర్మజాతంతువు. పా (నర్వ్ యూల్ నర్.)
అంతః ణఖండనము. పా. (సెగ్ మెన్ టేషన్ ఆఫ్ ఏపికల్ సెల్)
అంతజ్వరము. పా. తంద్రికసన్నిపాత జ్వరము ప్రలాపక సన్నిపాతజ్వరము.
అంతప్రచాలనము. పా. ఉపన్యాసము.
అంతమ (గణి) పా. (టెర్మినల్.)
అంతరగోళకము. పా. పేశీగోళకము.
అంతరనిక్షేపము పా. ప్రక్షిప్తము.
అంతరపాంగస్నాయువు. పా. అంతర్దర్శిని స్నాయువు.
అంతరలంబము. పా. లంబపరిమాణము.
అంతరాయము. పా. (ఇంటర్ వల్.)
అంతరావర్తికస్నాయువు. పా. ఉత్తానక స్నాయువు.
అంతరిక్షమార్గ విద్యుత్ ప్రాపణతంతువులు. పా. ఎత్తుశిఖరములపై వేయఁబడు సమానాంతర తంతువులు.
అంతరిక్షశాస్త్రము పా. పవనస్థితి శాస్త్రము, వాతావరణశాస్త్రము. (మెటియొరాలజీ.)
అంతరిమజ్వరము. పా. సవిరామజ్వరము.

అంతరోత్సర్గకావయవములు. పా స్రావకావయవములు.

అంతరోత్సర్జన పా. (సెక్రిషన్.) గ్రంథిజనిత స్రావము.

అంతర్గతస్థితి. పా. పొదిగెడుకాలము; రోగోద్భూత కాలము.

అంతర్గతోష్ణము. పా. గూఢోష్ణము.

అంతర్జంఘ స్నాయువు. పా. జంఘాపురోగ స్నాయువు.

అంతర్జంఘాస్థి. పా. పిక్కలోవైపు పెద్దఎముక. (టిబియా.)

అంతర్జాతి. పా. ఉపజాతి. తెగ.

అంతర్జాతీయ సంబంధములు. పా. (ఇంటర్ నేషనల్ రిలేషన్సు)

అంతర్జానుకమజ్జాతంతువు. పా. (సర్వ్యాప్లిటియల్ ఇన్ టెర్నల్.)

అంతర్జీవకము. పా. అంతఃపలలము.

అంతర్జీవస్థానము. పా. జీవస్థానగర్భము,

అంతర్జ్ఞానము. పా. సహజజ్ఞానము; ప్రమాణనిరపేక్షజ్ఞానము.

అంతర్దర్శినిస్నాయువు పా. అంతరపాంగ స్నాయువు.

అంతఃప్రతిబింబకరణము. పా. (ఇంటర్నల్ రిఫ్లక్షన్.)

అంతర్బంధని. పా. అంత్రిక.

అంతర్ముఖి. పా. అంతర్వాహిని.

అంతర్వక్రకాక్షికస్నాయువు. పా. (మసిల్ ఆబ్లిక్సు ఇంటర్నస్)

అంతర్వాహిని. పా. అంతర్ముఖి,

అంతర్వృత్తకేంద్రము. పా. అంతఃకేంద్రము.

అంతర్వృత్తము. పా (సర్కిల్-ఇన్ స్క్రైబ్డు.)

అంతస్స్పర్శము. పా. (ఇన్స్క్రైబ్.)

అంతస్త్రిజ్య. పా. (రేడియస్ ఇన్.)

అంతస్త్వక్కు. పా. (టెగ్ మెంట్.) ఆవరణ, వేష్టనము.

అంత్యకణము. పా. (టెర్మినల్ సెల్.)

అంత్యమధ్యసంబంధము, పా. నిష్పత్తి.

అంత్రగతజ్వరము. పా. దూషితసంతతజ్వరము.

అంత్రప్రదాహరోగము. పా. క్రిముకశోఫ.

అంత్రవేష్టనదాహము. పా. (పెరిటోనిటిస్.)

అంత్రసన్నిపాతజ్వరము. పా ప్రలాపక సన్నిపాతజ్వరము, క్షతాంత్రవిషజ్వరము (ఫీవర్ టైఫాయిడ్)

అంత్రిక. పా. (మెసెంటరీ)

అందనిమ్రానిపండ్లకఱ్ఱులుచాచుట. లో. ఫలింపని పదార్థమునకై ప్రయత్నించుట. ఉదా.-
"ఉ. ఎందఱిజాడ మిద్ధరణి నిందునిభాస్యల వారికెల్ల నీ, యందము చెందముంగలదె యక్కట మిక్కుటమైనకోర్కె చే, నందఁగ రానిమ్రానిఫలమాసయొ సర్వినఁదమాయె నే, మందు మనోజుఁ డేగతిని నాగడిబెట్టెదలంచినాడొకో" (తారాశశాంకవిజయము.)

అందాజుకొలత. పా. ఉజ్జాయింపు.

అందాజువిలువ. పా. ఉజ్జాయింపు

అందినశిఖ, అందకున్న కాళ్లు. లో. ఎత్తులమారిగుణము; కార్యవాదిలక్షణము. ఉదా.—
"ఉ శివుఁడిటురమ్మటంచు దయచేసినచోఁ దలకెక్క మగ్రవై, భవమునఁ జాముచో నడుగులట్టితివేమనవచ్చు నీగుణం, బవునవు నందినన్శిఖయు నందకయున్నను గాళ్లఁబట్టు కొం, దువు హరిణాంకవేళ కొలదుల్లద నీనడకల్ దలంపఁగన్." విజ. 8, ఆ 51.

అందుకోలు. దే. వి. అందుకొనుట: చూ, ఉపాదానము. 8.

అంపైరు. ఆం. మధ్యస్థుఁడు, వైతీర్పరి.

అంబేలిఫరములు. పా ఇందలి ముఖ్యజాతులు:- ధనియము, జీలకఱ్ఱ, గాజరగడ్డ, సెలరి, వీని

పుష్పములు అందమగు గుత్తులుగా నుండును. గుత్తియందు పూవులు అన్నియు ఒకచోట నుండియె పుట్టి ఒకేచట్టముగా గాని, గొడుగు వలె గాని అమర్చఁబడియుండును అండాశయములు రెండును కలిసి ఏకముగ నుండును.

అంబ్లము. పా. (ఆసిడ్.)

అంశచక్రములో గ్రహముల నేర్పఱచురీతి. పా. ఉదా.—జాతకుఁడు జన్మించిన రోజున పంచాంగము ప్రకారం మేనక్షత్రముయొక్క యేపాదమందే గ్రహముండునో ముందు కని పెట్టవలెను. 1. అశ్విని మొదలు గ్రహాస్థిత నక్షత్రమునకుఁ బూర్వనక్షత్ర మూఖరువఱకు లెక్కించవలెను; 2 ఆలెక్కించిన సంఖ్యను నాలుగుచే గుణింపవలెను; 3. ఆ గుణించగా వచ్చిన సంఖ్యలో గ్రహాస్థిత నక్షత్రమందే పాదమునందు గ్రహముండెనో ఆపాదసంఖ్యను గలుపవలెను; 4. అట్లు కలుపగావచ్చిన మొత్తమును 12 చేతను భాగించవలెను. అట్లు భాగించఁగా శేషము గానుండిన మేషాది 12వ రాశియందు గ్రహము వేయవలెను. శేషము వచ్చి యెడల ఆ శేషసంఖ్య మేషాది యెన్నవ రాశికి సరిపోవునో అట్టి సరిపోవు రాశియందు గ్రహమును వేయవలెను.

అంశచక్రములో లగ్నము నేర్పఱచు విధము పా. ఉదా.—ముందు జన్మలగ్న భుక్తి కనుఁగొనవలెను. 1. జన్మలగ్న ప్రమాణమును 9 చే భాగించవలెను. అట్లు భాగించగావచ్చిన విభక్తముచేతను జన్మలగ్న భుక్తి ప్రమాణమును భాగించవలెను. అట్లు భాగించఁగా వచ్చిన విభక్తము నొకచోట నుంచుకొనుము ఈ భాగించుటలో శేషమెంతమిగిలిన నది యొకటిగా భావించుకొని పయివిభక్తములో కలుపుకొనుము. శేషము మిగులనియెడల విభక్తమునే చూచుకొనవలెను; 2. మేష-సింహ-ధనుస్సులలో నేదియైన జన్మలగ్నమైనయెడల మేషమునుండియు; వృషభ-కన్యా-మకరములలో నేదియైన జన్మలగ్నమైనయెడల మకరమునుండియు, మిథున-తులా-కుంభములలో నేదియైన జన్మలగ్నమైన యెడల తులనుండియు; కర్కాటక-వృశ్చిక-మీనములలో నేదియైన జన్మలగ్నమైన యెడల కర్కాటకమునుండియు అంశచక్రములో లగ్నము నేర్పఱుపవలెను.

అంశభాగము పా. (డిగ్రీ.)

అంశఘాతము. పా. అవయవఘాతము.

అంశబోధికభిన్నము. పా. చిహ్నభిన్నము.

అంశసవర్ణము. పా భాగజాతి.

అంశానుబద్ధము. పా. భాగానులబ్ధము.

అంశీకరణము. పా విభాగసంజ్ఞ.

అంసకూటము. పా. (ప్రోసెస్ అక్రోమియన్.)

అంసకపాలికాపృష్ఠతలఖాతము. పా. ఉత్తరంసప్రష్ఠఖాతము.

అంసపరిచ్ఛద స్నాయువు. పా. అధిస్కంధ స్నాయువు.

అంసఫలకము. పా. జెక్కఎముక.

అంసశిరఃకోటరఖాతము. పా. (నోచ్‌సుప్రా-కేప్యులర్.)

అంససంధి. పా. (జాయంటుషోల్డర్.)

అంసాక్షకసంయోజకస్నాయువు. పా (మసెల్ అక్రోమియో క్లావిక్యులర్ లిజమెంట్.)

అంసాపకర్షకస్నాయువు. పా. (మసెల్ రాంబాయిడస్.)

అకరణీగత. పా. (రేషనల్.)

అకరణీగతకరణము. పా. (రేషనాలిస్.)

అకామిడేషన్. ఆం. సర్దుపాటు

అకామేనాప్యంగీకారణీయము. పా. స్వీకృతపక్షము.

అకుంచకస్నాయువులు. పా. (ఫ్లెక్సర్సు.)

అక్కౌంటెంటు. ఆం. లెక్కగాఁడు, కరణము, గణకుఁడు.

అక్కినప్రగడహరిదాసు. పా. ఇతఁడు రచించినది.— కుబ్జాకృష్ణవిలాసము. (18 శతాబ్ది.)

అక్కినేపల్లినృసింహకవి. పా. ఇతఁడురచించినది ఓఘవతీ పరిణయము. (18 శతాబ్ది.)

అక్కులు. పా. "అ- ఇ- ఉ- ఋ- ఌ"

అక్నాలెడ్జిమెంటు. ఆం. ఒప్పుదల, రశీదు.

అక్రమకృత్యము. పా. దుష్టకార్యము

అక్రమసంతానము. పా. జారోత్పన్నులు.

అక్షకాంసఫలకసంధి. పా. (జాయింటు, అక్రోమిక్లవిక్యులర్.)

అక్షకాధరస్నాయువు. పా. అధోజత్రుస్నాయువు.

అక్షకోరకసంధి. పా.(జాయింటుస్టర్నోక్లావిక్యులర్.)

అక్షయమంగళులను బ్రాహ్మణులు. పా. ఘూర్జరబ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. వీరు కృష్ణయజుర్వేదులు కౌండిన్యసూత్రజ్ఞులు. పాలన్పూరు, పవి, మార్వాడిదేశములలోని భిన్మాలు వీటియందు ముఖ్యముగవసించెదరు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అక్షరకూర్పు. పా. (టైప్ మోనో.)

అక్షరగుణకము. పా. బీజగుణకము.

అక్షరవిలేఖన. పా. కుంచికోఫలకము.

అక్షరవిలేఖనము. పా. (టైప్ రైటింగ్.)

అక్షరవిలేఖనయంత్రము. పా. (టైప్ రైటర్.)

అక్షరవిలోపము. పా. 1. చిత్రకవిత్వములలో నొకటి: చూ, హేతువు. 2; 2. శబ్దాలంకారములలో నొకటి: చూ, శబ్దాలంకారములు.

అక్షరసమీకరణము. పా. (ఈక్వేషన్ - లిటెరల్.)

అక్షరాభ్యాసకాలము. పా. శుభవాసరములయందును పగటియందును - అక్షరస్వీకారలగ్నములకు నెనిమిదవయింటు నేగ్రహములేక యుండఁగాను - జనాది ౫ వ- సంవత్సరమందును శుక్ల-కృష్ణపాడ్యములును - రిక్తతిథులును శుక్లకృష్ణాష్టములును - అమావాస్యను. ఈతిథులనువిడచి సూర్యుఁడు చరరాసులయందనఁగా మేషకర్కటక తులామకర రాసులయందుండఁగాను - స్థిరరాసులనఁగా వృషభసింహవృశ్చిక కుంభరాసులయందుండఁగాను - చరలగ్నములయందును, గురుశుక్రులస్తమయములను పొందక యుండఁగాను - అనూరాధ- రేవతి - అశ్విని - హస్త - చిత్త - స్వాతి - పునర్వసు - పుష్యమి - శ్రవణము ఈ తొమ్మిది నక్షత్రములయందును - ఉత్తరాయణమందును బాలునకు అక్షరాభ్యాసము చేయవలయును.

అక్షివి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, లొద్దుగ *.

అక్షికము. పా. అంతఃపటలము.

అక్షిగోళము పా. కనుగుంట.

అక్షిబాహ్యపటలము పా కనుగ్రుడ్డుపైనుండు తెల్లనిపొర.

అఖండత. పా. అవిరామము.

అగమ్యలగుస్త్రీలతోసంగమము. పా. ఇందుకు ప్రాయశ్చిత్తము:— చాంద్రాయణము చేయవలయును. పిదప బ్రాహ్మణభోజనము పెట్టి గోద్వయమును వస్త్రద్వయమును దానమొసఁగవలయును. (చూ, చాంద్రాయణము.) (1) చండాలస్త్రీ, శ్వపాకి = బ్రాహ్మణుఁడు సంగమించిన బ్రాహ్మణులయాజ్ఞానుసారము మూఁడుదినములుపవసించి శిఖాసహితముగ క్షౌరముచేసికొని ప్రాజాపత్య వ్రతద్వయము నాచరించి గోద్వయమును దక్షిణగానిచ్చిన పరిశుద్ధుఁడగును. క్షత్రియుఁడుగాని, వైశ్యుఁడుగాని సంగమించిన ప్రాజాపత్యవ్రతద్వయము నాచరించి గోమిథునద్వయమును దక్షి

ణగానిచ్చిన పరిశుద్ధుఁడగును. శూద్రుఁడు సంగమించిన ప్రాజాపత్యవ్రతము నాచరించి గోమిథునదక్షిణయము నొసంగిన శుద్ధుఁడగును (2) కన్నతల్లి, తోఁబుట్టువు, సవర్ణయగు తనభార్యయందుపుట్టిన కూఁతురు=వీరిని ఇట్టివారినిగా నెఱుంగక సంగమించిన ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రత్రయము, మూఁడు చాంద్రాయణవ్రతములుచేసి పిదప శిశ్నచ్ఛేదము చేసికొనిన పరిశుద్ధుఁడగును. (3) తల్లితోఁబుట్టువు ఈమె ఇట్టివారని నెఱుంగక సంగమించిన చాంద్రాయణద్వయము ౧౦ ఆవులను దక్షిణగా నొసంగిన పరిశుద్ధుఁడగును (4) కన్నతల్లిగాక ఇతరలగు అసవర్ణలగు సవతితల్లులు, తల్లి చెలికత్తె, తోఁబుట్టినవాని పుత్త్రిక, గురుపత్ని, కోడలు, సోదరునిభార్య, మేనమామభార్య, సగోత్రి = పొందినవాఁడు ప్రాజాపత్యత్రయము నాచరించి గోద్వయము దక్షిణగా నొసంగిన పవిత్రుఁడగును. (5) పశువు, వేశ్య, గేదె, ఒంటె, కోఁతి, గాడిద, పంది= పొందినవాఁడు ప్రాజాపత్యవ్రతము నాచరింపవలెను. (6) గోగామియగు బ్రాహ్మణుఁడు మూఁడుదినములుపవసించి ఒక ఆవును దానము చేసిన పరిశుద్ధుఁడగును. (7) గేదె, ఒంటె, గాడిద= వీనితో ఒక్కసారి కూడినవాఁడు ఒకరాత్రియు పగలు నుపవసించిన పవిత్రుఁడగును. మఱియు ప్రాజాపత్యవ్రతము నాచరింపవలయును.

అగమ్యలు. పా. వివాహితయగు భార్యకంటె ఇతర స్త్రీలందఱు సంభోగమునకు తగరు. కావున అగమ్యలు అనఁబడుదురు.

అగస్త్యబ్రాహ్మణులు. పా. మూర్ధరబ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. వీరికీపేరు అగస్త్యఋషి వలన కలిగినది. వీరు యజుర్వేదులు. కాషీ తనే జైమినీయ సూత్రములకుఁ జేరినవారు. వీరు కత్తియవాడలోఁ జేరిన నిమడినదవానదేశములందును అహమ్మదాబాదునను కానంబడుదురు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అగ్నాశయము. పా. అనామకపిండము.

అగ్నిపర్వతద్రవము. పా. శిలాద్రవము.

అగ్నిలో మిడతపడ్డట్లు. లో. ముందువెనుకలాలోచింపకఁ జేసినపని.

అగ్నివైశ్యము. అం. కల్పసూత్రములలో నొకటి: చూ, కల్పసూత్రములు. (చూ, ఆపస్తంబము.)

అగ్నిసంహారక యంత్రము. పా. (ఫైర్ ఇంజన్.)

అగ్రికపాలాస్థి పా. (ఫ్రోక ఫ్రింటల్.)

అగ్రకోణము. పా. శీర్షకోణము.

అగ్రదానీ బ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు గౌడులలో నొకతెగవారు, వీరు బంగాళాదేశమున విశేషముగానున్నారు. యజుర్వేదులు, వారణ్యశాఖ ఆపస్తంబాది సూత్రములకుఁ జెందినవారు. పైతృశ్రాద్ధములందు దానములను పరిగ్రహించెదరు. అందుచే వీరి నితరబ్రాహ్మణులు తక్కువవారినిగా భావించెదరు. బంగాళా వంగదేశములందు గల మానవులకు మరణించినవారి యాత్మలకు సద్గతినొందించుటకు చేయు శ్రాద్ధములయందు వేలకొలఁది వ్యయముచేయువాడుక మఱి యేదేశమందును లేదు. ఆశ్రాద్ధదానములచేతనే విశేష ధనికులగుచున్నారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అగ్రభక్షుబ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు ఉత్కళ బ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. శుక్లయజుశ్శాఖ [illegible] బ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. వీరు పైతృక శ్రాద్ధములయందు దానముల పరిగ్రహించెదరు: చూ, బ్రాహ్మణులు [illegible]

అగ్రాభిముఖకోణము. పా. [illegible] కోణము [illegible]

అగ్రిమెంటు. ఆం. కరారునామా.

అచలతారలు. పా. (ఫిక్స్డ్ స్టార్సు.)

అచలాత్మజాపరిణయము. పా. ఈ గ్రంథకర్త బుక్కపట్టణ వేంకటాచార్యులు. (18. శతాబ్ది.)

అచార్య బ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు గౌడులలో నొకతెగవారు వీరు రాజపుత్రస్థానమున విశేషముగ నున్నారు. ఋగ్వేదులును శుక్ల యజుర్వేదులును గూడ నున్నారు. ఆశ్వలాయన కాత్యాయనాది సూత్రప్రవర్తకులు. ఉత్తర క్రియల యందు భుజించువారు. (భరతుఁడు దశరథుని ఉత్తరక్రియ లొనర్చుతఱి ఏకాదశాహమ్మున దశరథుని వస్తువాహనాది సకలమును వీరె పరిగ్రహించిరనియు శ్రీరాముఁడయోధ్యాపుర ప్రవేశమైన తరువాత ఈవార్త విని ఏకాదశాహంబున ఆచార్య బ్రాహ్మణులను పూజింపక ఆచరించు ఉత్తరక్రియలు నిష్ఫలమగుగాక యని వరమిచ్చెనని (కిం) వదంతి.) చూ, బ్రాహ్మణులు.

అచ్సంధి. సవర్ణదీర్ఘసంధి. పా. సూ॥ 4. అక్కులకు సవర్ణములైన అక్కులు పరంబులగునపుడు పూర్వపరస్థానంబుల దీర్ఘంబేకాదేశంబగు అక్కులనఁగా అ, ఇ, ఉ, ఋ, ౠ అను 5 అక్షరములని యీవలనే చెప్పఁబడెను. ఈ అచ్చులకు సవర్ణములైన యీ అచ్చులే పరములైనపుడు ఆరెండచ్చులకు మాఱుగ దాని దీర్ఘమైన యచ్చు వచ్చును.

అ + అ=ఆ; అ + ఆ=ఆ; ఆ + అ=ఆ; ఆ + ఆ=ఆ. ఇట్లులే తక్కిన యక్షరములకు గ్రహించునది. ఉ. కుసుమ + అంజలి=కుసుమాంజలి. ఇందు మొదటిశబ్దమైన 'కుసుమ' తుదఅకారమున్నది. దానికి 'అంజలి' లో మొదటనుండు 'అ' పరమైనది. కాఁగా హ్రస్వములగు నీరెండు అకారములకు మాఱుగ దీర్ఘమైన యొక ఆకారమువచ్చి "కుసుమాంజలి" యని యయ్యె. కుసుమ + అం + జలి=కుసుమ్ + అ + అం + జలి=కుసుమ్ + ఆం + జలి=కుసుమాంజలి.

ఇట్లు శత + అబ్దము = శతాబ్దము.
సత + ఆర్యుఁడు = సతార్యుఁడు.
ధరా + అధిపుఁడు = ధరాధిపుఁడు.
శంకా + ఆతంకము = శంకాతంకము.
ముని + ఇంద్రుఁడు = మునీంద్రుఁడు.
ఋషి + ఈశ్వరుఁడు = ఋషీశ్వరుఁడు.
సతీ + ఇష్టము = సతీష్టము.
విష్ణు + ఉదయము = విష్ణూదయము.
పితృ + ఋణము = పితౄణము.

ఇత్యాదులు.

అచ్చతెనుఁగు రామాయణము. పా. ఈ గ్రంథకర్త కూచిమంచి తిమ్మకవి. (17 శతాబ్ది.)

అచ్ఛము. వై. విశ.=అచ్ఛమ్. తెల్లనిది. చూ, వర్ణము. 6

అచ్చు. పా. (మోల్డు.)

అచ్చుచిత్తులు. పా (ప్రూఫ్సు.)

అచ్చులు. పా. "అ, ఇ, ఉ, ఋ, ౠ, ఏ, ఓ, ఐ ఔ."

అజితశీతితనయుత అయస్కాంతాయితము ఎ. (టిటనఫామ)

అజీర్ణరోగము. పా. (ఇన్డైజెషన్)

అజెండా. ఆం (ఎజెండా) సమావేశ కార్యానుక్రమణిక, సమావేశ విషయానుక్రమణిక.

అజ్జరపు పేరయకవి. పా. ఇతఁడు రచించినది ఒడయనంబి విలాసము. (18. శతాబ్దము.)

అజ్ఞానమరణజాతకుఁడు షా. జన్మలగ్న కారక లగ్నములకు తృతీయమునఁ బాపసంబంధము కలిగి శుభసంబంధమేమియు లేనపు డజ్ఞానమరణము కలుగును.

అటాచ్మెంటు. ఆం. జప్తు.

అట్టకట్టుట. పా. (బైండింగ్.)
అట్టెండెన్సు. ఆం. హాజరుపట్టిక.
అట్టెస్టేషన్. ఆం. సాక్షి చేవ్రాలుచేయు.
అట్లాసు. ఆం దేశపటముల పాత్రము.
అడవికాచినవెన్నెల. లో. బూడిదలోఁబోసిన పన్నీరుపగిది- (వృథాయని భావము)
అడవిగాడిద పా. చారలగాడిద.
అడితి. దే. వి. వంటకట్టెలమ్ముచోటు (రూ- అడుతు.)
అడిదము సూరనకవి. పా. ఇతనిగ్రంథము కవిజనరంజనము. (18. శతాబ్ది.)
అడిషనల్ సెషన్సుజడ్జి. ఆం. క్రిమినలు విచారణకొఱకు జిల్లాజడ్జికి అదనముగా నియోగింపఁబడు న్యాయాధిపతి.
అడుగుపట్టము పా (బేస్ లెవెల్.)
అడుసుఁద్రొక్కనేల ? కాలుఁగడుగ నేల? లో. ఉదా — "ధర్మార్థము ధనము గోరుటకంటె నిస్పృహత్వము మంచిది ? అడుసుఁ ద్రొక్కనేల ? కాలుఁగడుగ నేల ? (నీతిచంద్రిక-మిత్రలాభము.)
అడ్డ. పా. (క్రాస్.)
అడ్డగుణకారము. పా. అభిగుణకారము
అడ్మినిస్ట్రేషన్. ఆం. ప్రభుత్వవ్యవహారము; పరిపాలనము; ప్రభుత్వనిర్వహణము.
అడ్మిరాలిటీ. ఆం. ఆంగ్లనౌకా కార్యాలయము.
అడ్మిషన్ రిజిష్టరు. ఆం. ప్రవేశపుస్తకము, దరఖాస్తులపాత్రము.
అడ్మిషనులు. పా. ఒప్పుదలలు, అంగీకారములు.
అడ్రెసు. ఆం 1. విలాసము, చిరునామా; 2. అభినందనపత్రము; సన్మానపత్రము.
అడ్వరుటైజుమెంటు. ఆం ప్రకటన.
అడ్వాన్సుకంట్రాక్టు. ఆం. జట్టీ.
అడ్వొలోరమ్. ఆం. కిమ్మతువారీ.
అడ్వైసు. ఆం. 1. సలహా; 2. సమాచారము.
అడ్వొకసీ. ఆం. అనుకూలవాదము; పరార్థవాదము; పక్షవాదము.
అడ్వొకేట్ ఆం. పరార్థవాది, వకీలు (ప్లీడరు.)
అడ్వొకేట్ జనరల్. ఆం. ప్రధానప్రభుత్వన్యాయవాది.
అణుజన్య. పా. అనుసంబంధము
అణునిర్మాణము. పా. అణురచన.
అణుమయ. పా. అణుజన్య.
అణురచన. పా పరమాణునిర్మాణము.
అణుసంబంధము. పా అణుమయ.
అణ్ణులు స్వా "అ - ఇ - ఉ."
అతత్త్వాభినివేశనము పా. (పెరాలిసిస్ గింబల్.)
అతిదళ పా. (హైపాకోటిల్.)
అతిదైర్ఘ్యఫలము. పా (ఫంక్షన్ హైపర్ ఎలిప్టిక్.)
అతినీలలోహితకిరణచికిత్స. పా. ఊదాకిరణప్రసారక చికిత్స.
అతినీలలోహితకిరణము. పా. ఊదాకిరణము.
అతిమాత్రజాతకుఁడు. పా. 1. చంద్రుఁడు కుజునితోఁగలిసినను; 2. శుక్రకుజులు షష్ఠమమున నున్నను; 3. షష్ఠమాధిపతి అష్టమముననున్నను; 4. అష్టమాధిపతి షష్ఠమముననున్నను; 5. వ్యయాధిపతి అష్టమమునను, అష్టమాధిపతి వ్యయమునందున్నపుడును; 6. లగ్నాధిపతిషష్ఠమమున కేతుయుక్తుఁడగునపుడు పైగ్రహములు శుక్రబుధులచేఁ జూడఁబడిగాని, కూడఁబడిగాని యుండునపుడును అతిమాత్రము గలిగియుండుదురు.
అతిరక్తసంచయము. పా. వికృతరక్తాధిక్యము.
అతిసర్వత్రవర్జయేత్ లో అన్నిటియందు విస్తారముచేయుటను విడువవలయును.
అతిసారము పా అతివిరేచనములు.
అతిసారమువలన మృతినొందుజాతకుఁడు. పా. 1. షష్ఠమమున శుక్రుఁడుండి, రాహుకేతువు

లచే దృష్టుఁడై, పాపగ్రహసహాంశస్థితుఁడై వీని మహాదశవచ్చినప్పుడును. 8. లగ్నాధిపతి షష్టమమునుండి అష్టమాధిపతి కేతువుతోఁ గూడి వీనిదశవచ్చినప్పుడును గలుగును.

అతిస్థూలత. పా. మేదోవృద్ధి.

అతిస్వరము. పా. (ఓవర్ టోన్.)

అతుల్యలంబకము. పా. విషమచతుర్భుజము.(ట్రాపీజియమ్.)

అత్తనూరిపాపయకవి. పా. ఇతఁడు రచించినది.— చెన్నబసవపురాణము. (18 శతాబ్ది)

అత్యధికఋతుస్రావము. పా. అత్యార్తవము.

అత్యార్తవము. పా. అత్యధికఋతుస్రావము.

అత్యుచ్ఛ్రయః పతనహేతుః లో. మిక్కిలి యెదుగుట పడుటకుఁ గారణము. ఉదా.— "అత్యుచ్ఛ్రయః పతనహేతుః" అనియార్యులు వచింతురు గావునఁ బెటెఁగడివాఁడే విఱిగెడివాఁడు. (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.)

అత్యుష్ణమండలము. పా. (టారిడ్ జోన్.)

అత్వసంధి. అం. సంధిదోషములలో నొకటి: చూ, సంధిదోషములు.

అదనపున్యాయమూర్తి. పా. (ప్యూనీజడ్జి.)

అదనపుసొమ్ము. పా. (ప్రీమియం) ధీమాకిస్తీ.

అదృశ్యకిరణములు. పా. (ఇన్విజిబుల్ రేస్.)

అద్దంకి గంగాధరకవి. పా. ఇతఁడు రచించినది.— తపతీసంవరణోపాఖ్యానము. (16 శతాబ్ది.)

అద్వితీయము. పా. సాటిలేనిది.

అద్వితీయేశ్వరమతము. పా. (హెనోతిజమ్.)

అద్వైతవాదము. పా. (యూనిటీ; డాక్ట్రిన్ ఆవ్.) అభేదము.

అధఃపార్శ్వకస్నాయువు. పా. (మసెల్ సబ్ కాస్టలస్.)

అధరాంసపృష్టికస్నాయువు. పా. (మసెల్ ఇన్ ఫ్రా-స్పైనేటస్.)

అధరావనమకస్నాయువు. పా. అధరోష్ఠనికర్షకస్నాయువు.

అధరోష్ఠనికర్షకస్నాయువు. పా. అధరావనమకస్నాయువు.

అధర్వణాచార్యులు. పా. ఇతనిగ్రంథము భారతము. (18 శతాబ్ది.)

అధస్తంతువులు. పా. (సబ్ మార్గుడుహైఫై.)

అధస్తిర్యక్స్నాయువు. పా. (మసెల్-ఇన్ఫీరియర్ ఆబ్లిక్యూ.) (మసెల్ ఆఫ్ ది ఐ.)

అధికకోణము పా. అలఘుకోణము, విశాలకోణము.

అధికటీగస్నాయువు. పా. శ్రోణిపక్షీయస్నాయువు.

అధికమూల్యము. పా. అదనపుసొమ్ము.

అధికతమ పా. (మేగ్జిమమ్)

అధికస్యఅధికంఫలమ్. లో. గొప్పవానికి గొప్పఫలము గలుగును.

అధికారదుర్వినియోగము. పా. అధికారమును దుర్వినియోగపఱచుట.

అధికారబద్ధప్రదేశము. పా. అధికారమండలము.

అధికారమండలము పా. (జూరిస్ డిక్షన్.) అధికారబద్ధప్రదేశము.

అధికారవర్గము. పా. ఉద్యోగవర్గము.)

అధికారపత్రము. పా. రహదారీ చీటి.

అధికారిబ్రాహ్మణులు. పా. నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులలో నొకరు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అధిక్షేపించు. సం. స. క్రి: చూ, నిందించు.

అధిగంధకాయితములు. పా. (హైపోసల్ఫేట్స్.)

అధిజిహ్వక. పా. గోజిహ్వక.

అధినితంబపిండకస్నాయువు. పా. (మసెల్ గ్లూటియస్-మాగ్జిమస్.)

అధినివేశరాజ్యము. పా. (డొమినియన్ స్టేటస్.) స్వరాజ్యముయొక్క స్వరూపస్వభావములను చర్చించు రాజ్యాంగశాస్త్రగ్రంథము,

అధిపత్ని. పా. రాణి.

అధిమాంసము. పా. (గ్లాండ్.) మాంసగ్రంథి.

అధిష్ఠితాధికారములు. పా. అనుషంగికాధికారములు, స్వాభావికాధికారములు.

అధిస్కంధస్నాయువు. పా. అంసప్రపృష్ఠస్నాయువు.

అధిస్ఫురామ్లము. పా (హైపోఫాస్ఫరస్ ఆసిడ్)

అధిస్ఫురాయితము. పా (హైపోఫాస్ఫేట్సు.)

అధీనవ్యతిక్రమము. పా. (సబ్ కంట్రారిటీ.)

అధోక్షికోశీయ మజ్జాతంతువు. పా. (నర్వ్-ఇన్ ఫ్రా-ఆర్బిటల్)

అధోజత్రు స్నాయువు. పా. అక్షకాధరస్నాయువు.

అధోదంతాస్థికమజ్జాతంతువు. పా. (నర్వ్ మసెంటెరిక్.)

అధోపీడనము. పా. (డౌన్ వర్డుప్రెషర్.) అవపీడనము.

అధోబిందువు. పా. (నాడిర్.)

అధోబృహత్సిర. పా. (వేనాకేవా ఇన్ ఫీరియర్.)

అధోబృహన్నాళము. పా అధోబృహత్సిర.

అధోభూమి. పా. లోపలినేల.

అధోభృకుటిస్నాయువు. పా నేత్రనిమీలినిపేశి.

అధోవృత్తము. పా. ఊర్ధ్వవృత్తము.

అధ్యాత్మరామాయణము. పా. ఈ గ్రంథములు రచించినవారు కాణాద పెద్దనసోమయాజి (17. శతాబ్ది.); కోటమరాజు నాగయ (18. శతాబ్ది.) (ఇంకను గలరు.)

అధ్యర్ధాధారశస్త్రము. పా. శస్త్రాయుధము, నస్తర.

అధ్యాహారపద్ధతి. పా. (ఇంటర్ పొలేషన్ మెథడ్.)

అధ్వర్యుఁడు. అం. ఋత్విజులు పదునారుగురిలో నొకఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1.

అధ్వర్యువిభాగము. అం. షట్ప్రత్యయములలో నొకటి: చూ షట్ప్రత్యయములు.

అనంతనార్యుఁడు. పా. ఇతఁడు రచించినది గాధేయోపాఖ్యానము. (18. శతాబ్ది)

అనంతరాశి. పా. అనంతము.

అనంతశ్రేణి. పా. (సీరిస్ ఇన్ ఫినిట్)

అనంతామాత్యుఁడు. పా. ఇతఁడు రచించిన గ్రంథములు భోజరాజీయము. అనంతుని ఛందస్సు మొదలైనవి.

అనధీనవాక్యము. పా. అనన్యవాక్యము.

అనధ్యయన విషయము. పా. మేష, కర్కాటక, తులా, మకరసంక్రాంతులయందును నీరాసులయనములయందు ఒకటిన్నర దివసమనియు, పాడ్యమి- అష్టమి- చతుర్దశి- పూర్ణిమ- అమావాస్య- ఈ తిథులును-క్షయకాలమందుదయమున పాడ్యమి-అష్టమిలు ౫ ఘడియలు డినను వృద్ధియందు 3 ఘడియలును- వృద్ధిక్షయములు లేకయుండఁగా ౪ ఘడియలును సాయంకాలమందు సప్తమీత్రయోదశులలో క్షయవృద్ధి సామ్యములయందే క్రమముగా ౨-3-౪ ఘడియలు అష్టమీ చతుర్దశులు కలిసియున్న తిథులును. ఈ చెప్పఁబడినవన్నియు నిత్యానధ్యయనములు.

అనన్యవాక్యము. పా. అనధీనవాక్యము.

అనర్ఘ్యరాఘవనాటకము. పా. ఈ గ్రంథకర్త మురారి: చూ, కావ్యనాటకములు.

అనాకార్డినములు. పా. ఇందలి ముఖ్యజాతులు:— మామిడి, జీడిమామిడి. ఇందలి జాతులు సామాన్యముగా పెద్దచెట్లుగా నుండును. రక్షకపత్రములు, ఆకర్షణపత్రములు, కింజల్కములు 4, 5 ఉండును. పుష్పములు కీటకములచే గర్భవతులు చేయఁబడును.

అనాయాసమరణజాతకుఁడు. పా. 1 లగ్నాధిపతి గురునితోఁగాని శుక్రునితోఁగాని కలిసి వారిదశలలో మారకము సంభవించినప్పుడును (వీరికి పాపగ్రహసంబంధము లేకుండవలెను.); 2. వ్యయాధిపతి చంద్రునితో కలిసినను దశమాధిపతితో కలిసినను పాపగ్రహసంబంధము లేక వీరిదశలలో మారకము కలిగినప్పుడును; 3. లగ్నాధిపతి యుచ్చగ్రహములతో కలిసి శుభులతో సంబంధించినను; 4. వ్యయాధిపతికి శుభగ్రహసంబంధమున్నను (పాపగ్రహ సంబంధము లేకుండవలెను.); 5. వ్యయస్థానమును, వ్యయాధిపతియును, శుభగ్రహమధ్యస్థమై యుండునప్పుడును; 6. అష్టమాధిపతి శుభగ్రహ సంబంధుఁడైనను, శుభుఁడైనను, లేక అష్టమమున శుభులుండి పాపగ్రహ సంబంధము లేకుండునప్పుడును అనాయాస మరణము కలుగును

అనామకపిండము. పా. అగ్న్యాశయము, స్వాదుపిండము, వృక్వకములు.

అనావలులను బ్రాహ్మణులు. పా. ఘూర్జర బ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. వీరు శుక్లయజుర్వేదులు. వీరిని భాతేలాలనియు మహాస్థానులనియుం జెప్పెదరు వ్యవసాయము వీరికి ముఖ్యవృత్తి. భరోచికి దక్షిణమునందు దేశమందు వాసముచేయుచున్నారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అనిచ్ఛాకండరములు. పా. (ఇన్‌వాలంటర మసెల్సు.)

అనిత్యానికశరీరాణి. లో. దేహములు నిత్యములు కావు. ఉదా.— "స్మృతులనిత్యానికశరీరాణి." యను మాటలాదరించు మేనుల దృఢములుగ గణుతించి." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

అనియంత్రిత. పా. (ఆర్బిట్రరీ.)

అనియతజ్వరము. పా. (ఫీవర్ ఆట్ ఫిక్.)

అనియాది గణపతిదేవుఁడు. పా. ఇతని గ్రంథము శివయోగసారము. (17. శతాబ్ది.)

అనిరుద్ధచరిత్రము. పా. ఈగ్రంథకర్త కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు. (18 శతాబ్ది.)

అనుకంపితమజ్జాతంతువులు. పా. (సింపతెటిక్ నర్వ్స్.)

అనుకల్పనము. పా. బదిలీవర్గ్య.

అనుకోననిష్టములు. పా. దైవికనష్టములు.

అనుక్రమిక. పా. పరంపరాగత,

అనుజ్ఞాపత్రము. పా. (లైసెన్సు.) సెలవుచీటి.

అనుత్రికము. పా. గుదాస్థి, త్రోటిక

అనుత్రికాస్థి. పా. (బోన్ కాకిక్సు.)

అనుదాత్తము. అం: చూ, త్రయము: చూ, వేదస్వరములు.

అనుపరిణవ్య. పా. వ్యుత్క్రమపలస్పర్ధి

అనుపాతచతుర్థము పా. (ప్రోపోర్షనల్ ఫోర్తు.)

అనుపాతమధ్యము (పోర్షనల్ మీన్.)

అనుపాతము. పా యుగ్మనివృత్తి

అనుపార్జితాదాయము. పా. గడింపకనేవచ్చిన ఆదాయము.

అనుపూర్ణకోణము. పా. సమకోణద్వయపూర్తి.

అనుభవజన్య. పా (ప్రాక్టికల్) ప్రయోగవేద్య, ప్రయోగాత్మక.

అనుభవదారుఁడు. పా. భుక్తదారు

అనుభవము. పా. (నోషన్.)

అనుమతిపత్రము. పా. అనుజ్ఞాపత్రము.

అనుమస్తిష్కము పా. గోధ్రము, చిన్నమెదడు.

అనుమానపద్ధతి. పా. (జామెట్రికల్ రీజెన్సు.) భూమితితర్కము.

అనుమానము. పా. (తర్కము) (రీజనింగ్.)

అనుమితక్షేత్రగణితము. పా. (జామెట్రి, డిడక్టివ్.)

అనుమోదకభోగము పా. భుక్తము.

అనురాగము పా. (ఎఫినిటి.)

అనురూపకోణము. పా సంగతకోణము; పోటీ కోణము.

అనులోమనివృత్తి. పా సమసంబంధము.

అనులోమసంబంధ సామ్యము. పా సమసంబంధ సామ్యము

అనులోమానుపాతము. పా. (ప్రొపోర్షన్ డైరక్టు.) అనులోమసంబంధ సామ్యము.

అనులోమానుబంధము పా. (డైరక్టు రేషో.)

అనువాదిత్వము. పా. (రెసోనన్సు)

అనుశాసనాధికారము. పా. విధాయకాధికారము:

అనుష్ణవాహకము. పా. (నాన్ కండక్టర్ ఆఫ్ హీట్.)

అనుసంధాన వ్యవహారము పా. మధ్యవర్తి మాటలు

అనేకపరిణామాత్మక హేత్వాభాసము. పా. (పాలసీ మెనీక్వశ్చన్సు.)

అనేకవర్గసమీకరణము. పా. (ఈక్వేషన్ - సైమల్టేనియస్.)

అనైచ్ఛిక పేశ్యములు పా. పరతంత్ర కండరములు.

అన్నకోశము పా. ఆమాశయము. (స్టమక్.)

అన్నదానము. అం. షోడశమహాదానములలో నొకటి: చూ, షోడశమహాదానములు.

అన్ననాళిక. పా. అన్నపథము.

అన్నస్యక్షుధిత పాత్రమ్. లో. ఆఁకలిఁగొన్నవాఁడే అన్నము పెట్టుటకుఁ బాత్రుఁడు.

అన్నపథము. పా. అన్ననాళిక. (ఇసాఫెగస్.)

అన్నప్రాశనకాలము. పా. ఉదా.— పురుష శిశువువిషయమై ౬-౮-౧౦ ఈ నెలల యందును, స్త్రీశిశువువిషయమై పంచమాది విషమమాసములనఁగా ౫-౭-౯ ఈ నెలల యందును, సోమ-బుధ-గురు-శుక్రవారముల యందును అన్నప్రాశనలగ్నమునకు- ౧౦ వ గ్రహము లేకయుండఁగాను, వృషభ-కర్కాటక-మిథున-కన్యా-ధను-ర్మీనములనెడి శుభ లగ్నములయందును, పాడ్యమి-చవితి-షష్ఠి-అష్టమి- నవమి- ఏకాదశి- ద్వాదశి- అమావాస్య- పున్నమ- ఈ దినముల నిషేధించి ఇతర దినములయందును, అశ్విని- రోహిణి- మృగశీర్ష-పునర్వసు-పుష్యమి-ఉత్తర-హస్త-చిత్త-స్వాతి- అనూరాధ- ఉత్తరాషాఢ-శ్రవణము - ధనిష్ఠ- శతభిషక్ - ఉత్తరాభాద్ర - రేవతి- యీ నక్షత్రములయందు నన్నప్రాశనముఁ జేయవలయును.

అన్నవాహిక. పా. ఆహారాదులు లోపలకు పోవుమార్గము (ఇసాఫెగస్.)

అన్యథాచింతితం కార్యం దైవమన్యత్రచింతయేత్. లో. మతియొకలాగుఁ దలంచిన కార్యము దైవము మతియొకలాగుఁ దలంచును.

అన్యసామ్యమూలము. పా. (రూట్ ఎక్స్ట్రానియస్)

అన్యాయపురాజీ. పా. విషమసంధి.

అన్యేద్యుష్కము. పా. దైనందినము. (క్వాడిటియన్.)

అన్యోన్యకారణములు. పా. పరస్పరకారణములు.

అన్యోన్యాశ్రయము. పా.(మ్యూచుయల్ డిపెండెన్సు.)

అన్వయనిరూపణము. పా. విభాజకనిరూపణము.

అన్వయవిధి. పా. విభజనమార్గము.

అన్వయ వ్యతిరేకపద్ధతి. పా. (మెథడ్ ఆఫ్ ఎక్లూషన్సు.)

అన్వేషణజ్యోతి. పా. (సర్చిలైట్.)

అపకర్తృవ్యసూచన. పా. (మిస్ డైరక్షన్.)

అపకారము. పా. (మిస్ ఛీఫ్) చెఱుపు.

అపకృతుఁడు. పా. అన్యాయముపొందినవాఁడు.
అపకృత్యము. పా. అక్రమకృత్యము.
అపక్రమభిన్నము. పా. విషమభిన్నము. ($\frac{2}{1}$)
అపగతచేతనము. పా. స్మృతివిహీనత.
అపచయక్రియ. పా. ప్రతిలోమపృథక్కరణము ప్రతిలోమరూపభేదము.
అపచీగండమాల పా. గండమాజనక రక్తవికారము.
అపచుఁడు. పా. ఏబ్రాహ్మణుఁడు గృహస్థాశ్రమియయి ఇతరులకన్నమును పెట్టక తనపొట్టకు మాత్రమే తినునోవాఁడు.
అపతంత్రకము. పా. గర్భాశయోన్మాదము.
అపనయనము. పా. సంఘటిలయనము, బుం విమోచనము. (లిక్విడేషన్.)
అపనిరూపణము. పా. పొరబాటు వర్ణనము; తప్పుడువర్ణనము.
అపభావనదృశ్యములు. పా (డిఫరేషన్ పేట్రన్స్.)
అపమార్గదర్శనము. పా. అపకర్తవ్యసూచన.
అపమృత్యుకారణ విచారణ పా. (ఇన్ క్వెస్టు.) పంచాయతి.
అపరధాన్యము. పా కాయధాన్యము.
అపరాధప్రోత్సాహము. పా. మద్దతు, కుమ్మకు చేయుట, నేరములఁచేయ నింకొకనినిఁబ్రోత్సహించుట.
అపరిమితము. పా (అన్ లిమిటెడ్.) పరిమితిలేని.
అపరిమితాయుర్దాయజాతకుఁడు. పా. 1. వృషభము జన్మలగ్నమై అందు శుక్రచంద్రులును, కుంభమందు గురుఁడును, తృతీయ షష్ఠలాభములయందు, పాపులును నుండునపుడును; 2. జన్మలగ్నమునకుఁ గేంద్రత్రికోణములలో నెచ్చటనైన నొకరాశియందేదు గ్రహములుండునపుడును; 3. లగ్నము కర్కాటకమై మకరమందు గురుఁడును, తులయందు శనియును, వృషభమందు చంద్రుఁడును నుండి నుదయలగ్నము మేషమయి యుండునపుడును; 4. జన్మలగ్నము మకరమై, తులయందు శనియు, కర్కాటకమందు గురుఁడును, వృషభమందుఁ జంద్రుఁడును, రవి మేషమందును నుండునపుడును; 5. లగ్నము మిథునమై కన్యయందు బుధుఁడును, తులయందు శనియు, ధనస్సునందు చంద్రుఁడును, తులయందు శుక్రుఁడును నుండునపుడును; 6. ఆరు గ్రహములు నీచను బొందునపుడును. 7. ఐదుగ్రహములు ఉచ్చయందుండి లగ్నాష్టమాధిపతులు బలవంతులై యుండునపుడును; 8. చతుర్థకేంద్రమందు నాలుగు గ్రహములును, దశమమందు నాలుగు గ్రహములును నుండునపుడును అపరిమితాయుర్దాయము గలవారగుదురు.
అపవర్గ్యభాగములు. పా. (సబ్టిపిల్ ప్రపోర్షన్స్.)
అపవాదము పా. (ఎక్సెప్షన్.)
అపశోషిత విచ్ఛిన్నకిరణము పా. (స్పెక్ట్రల్ అబ్ సార్ప్షన్.)
అపసృతశ్రేణి. పా. (సీరీస్ డైవర్జెంట్.
అపస్మారమువలన మృతినొందు జాతకుఁడు పా. క్షీణచంద్రుఁడు కుజ రాహువులలో నొకనితోఁగూడుకొని, షష్ఠాష్టమవ్యయములలో నుండి, వీరిదశలు వచ్చినపుడు సంభవించును.
అపహారము. పా వస్తువును అక్రమముగా సొంతమునకు వినియోగించుట.
అపాంగప్రవర్తకము. పా. నేత్రకోటకభూమి శృంగము.
అపాయసష్టపరిహారపుభీమా. పా. (ఏక్సిడెంటు ఇన్ స్యూరెన్సు.)
అపారదర్శక. పా. అద్దమువలె అవతలవస్తువు కనఁబడనిగుణము.
అపూర్వకల్పన. పా. (ఇన్ వెన్షన్.)
అపేయము. పా. త్రాగుచుండఁగా నోటినుండి జారి భోజనపాత్రమునఁ బడినసీరు కావున

దానిని త్రాగఁగూడదు. త్రాగినయెడల చాంద్రాయణము ఆచరింపవలయును.

అపోజిషన్. అం. వ్యతిరేకపక్షము.

అప్పకవీయము. పా. ఈగ్రంథకర్త కాకనూరి అప్పకవి. (17 శతాబ్ది.)

అప్పప్పకవి. పా. ఇతనిగ్రంథములు — శశిరేఖాపరిణయము, సౌగంధికప్రసూన సంగ్రహము. (19 శతాబ్ది.)

అప్పేలుదారు. పా. అప్పేలువాది

అప్పేలువాది పా. (అప్పెలెంటు) వివాది.

అప్పెలెంటు. అం అప్పేలువాది.

అప్రసంగిక ఉపసంహారము. పా. అప్రస్తుతఉపసంహారము.

అప్రస్తుత ఉపసంహారము పా. అప్రసంగికఉపసంహారము.

అప్రూవరు అం. సాపరాధసాక్షి

అప్రూవలు. అం. అంగీకారము.

అప్రెంటిస్. అం. పారిశ్రామిక విద్యార్థి.

అప్రోక్సిమేటు అం. ఉజ్జాయింపు.

అప్లికెంటు అం దరఖాస్తుదారు, అర్జీదారు.

అప్లికేషన్. అం దరఖాస్తు.

అఫిడవిట్. అం ప్రమాణపత్రిక.

అఫిలియేషన్. పా. సంఘమును ఒకసమితిలో చేర్చుకొనుట.

అబక. వా మిశ్రాన్నము, పెలి; తెడ్డు.(వాడుక.)

అబ్జజుఁడు సం. వి. అ పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ 1.

అబ్జదళము. సం. వి. అ. న తామరరేకు: చూ. పద్మము. 1

అబ్జభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం నలువ: చూ. బ్రహ్మ. 1.

అబ్జబాంధవుఁడు. సం. వి అ. పుం. తమ్మిచుట్టము: చూ, సూర్యుఁడు.

అబ్డొమెన్. అం. పొత్తికడుపు.

అబ్డోమినల్ కేవిటీ. అం. ఉదరగుహ; గర్భకుహరము.

అబ్బురపువేళ్ళు. పా. అంటువేళ్ళు, ఊడలు.

అబ్సల్యూట్ యక్స్పేన్షన్. అం. నిజవ్యాకోచము.

అభాగ్యోపాఖ్యానము. పా. ఈ గ్రంథకర్త కందుకూరి వీరేశలింగకవి. (20 శతాబ్ది.)

అభిగామజ్ఞాపత్రము. పా.(సర్వ్హైబ్రీ వెరంటు.)

అభిగుణకారము. పా. వజ్రాభ్యాసము, అర్ధగుణకారము.

అభిజిద్ధనిష్ఠాపంచకమందు గమననిషేధనిర్ణయము. పా. అభిజిల్లగ్నమందును, అభిజిన్నక్షత్రమందును, అభిజిన్ముహూర్తమందును పయనముపోవువారలకు శుభకరంబనియును, ధనిష్ఠానక్షత్రోత్తరదళము మొదలు రేవతివఱకు ధనిష్ఠాపంచకముగాన దక్షిణదిక్కునకు పయనముపోవువారలకు రోగకరంబనియు నితరదిక్కులకుఁ బోవువారలకు శుభకరంబనియు మఱియును మీనరాశియందుఁ జంద్రుఁడుండఁగా నేదిక్కునకుఁ బయనముపోయినను ప్రయాణకర్తకు నిష్టసిద్ధికలుగదనియుఁ దెలిసికొనవలయును.

అభిధామూలధ్వనులు. అం. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము, అసంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము, రసాదిరూపము. (3)

అభిధేయములు. పా. (ప్రెడికబుల్స్.)

అభినందనపత్రము. పా. సన్మానపత్రము.

అభినవకిరణవిసర్జనము. పా. నవప్రసరణము.

అభినవవైద్యశాస్త్రము. పా. కూనేగారి వైద్యశాస్త్రములలో నొకశాస్త్రము.

అభిన్నత. పా. ఏకత్వత, తాదాత్మ్యము, సరూపత.

అభిన్నసంఖ్య. పా. పూర్ణసంఖ్య.

అభిన్నసమీకరణము. పా. (ఈక్వేషన్-ఐడెంటికల్.)

అభిప్రాయభేదము. పా. (డిస్సెంటు)

అభిభర్త్సన. పా. బెదిరింపు.

అభియోగము. పా. (సూటు) దావా.

అభిరుచి. పా. (ఇంటరెస్టు.)

అభివ్యాప్తి. పా. సమవ్యాప్తి.

అభిష్యందజ్వరము. పా. (ఫీవర్ కటర్ హాల్.)

అభిష్యందము. పా. శైత్యము.

అభిసరణమాలికభిన్నీకరణము పా. హంసక్రియ.

అభిసర్పణము. పా. 1. (కేపిలారిటీ.) ద్రవపదార్థములను ఎగఁబీల్చుకొనుశక్తి; వా. 2. ప్రీతిమాలుట.

అభేద్యత. పా (ఇంపెనెట్రెబిలిటీ.)

అభేద్యశిలలు. పా.(ఇంపర్మేయబుల్ రాక్సు.)

అభోజ్యులగువారి జలాదికమును త్రాగుట. పా. ఇందుకు ప్రాయశ్చిత్తము. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులకొకదినము ఉపవాసము. శూద్రులు దానమునిచ్చుటచేత పవిత్రులగుదురు.

అభ్యంగనవిధి. పా. వివాహాది శుభకాలముల యొక్క ఆద్యంతదినములును ఆశ్వయుజబహుళంబున స్వాతీనక్షత్రముతోఁ గూడినదిన మనఁగా దీపావళియు. మకరసంక్రమణమునకుఁ దొలిదినమనఁగా భోగిపండుగయు, జాతాశౌచపూర్ణదినంబును, సంవత్సరాదియు, మంగళకరంబగు. అభ్యంగనమావశ్యకముగఁ జేయవలయుననియు, ధనకాముఁడగు నరుఁడు శుక్రవారమందు మధ్యాహ్నానంతరంబున నభ్యంగనముఁ జేయవలయును. కాలా. 7, బిం. 816.

అభ్యంజనము. పా. అనువిలేపనము.

అభ్యుచ్చయము. అం. అవరోహి వర్ణగతాలంకారములు పండ్రెండింటిలో నొకటి; చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 8.)

అభ్యుపగమపద్ధతి. పా. కేవలాన్వయపద్ధతి.

అభ్యునాపత్తి పా సహాయవాగ్దానము.

అభ్రకము. పా. (మైకా)

అభ్రకనవనీతము పా. కృష్ణాభ్రకము కలిలో మూఁడుదినములు నానఁబెట్టి ఆపైన ఎండించి రాతిరోటిలో వేసి చూర్ణముగా దంచించి ఆ చూర్ణమును తిరిగి కలిలో నానఁబెట్టి యొక పెద్ద గూనకు క్రొత్తముదుగుకోకను వాసెనఁగట్టి అందుపైని నానఁబెట్టిన అభ్రకమునకు సగముగా ధాన్యము కలియఁబోసి బలము కలవానిచేఁ కలిపల్లుచు రాయించిన అభ్రకము అడుగునకు దిగును. అదిగినదానిని నవనీతాభ్రకమందురు.

అభ్రకభస్మక్రమము. పా. నవనీతాభ్రకమును, ఆవునేయి, ఉలవకట్టు, జిల్లేడుపాలు, మఱ్ఱిపాలు, వీటితో వేఱువేఱుగా నూఱి మూఁడేసిపుటములు పెట్టిన పిమ్మట అడవితులసి, దుష్టపు, గానుగు, జిల్లేడు, ములుగోరింట, ఉత్తరేణి, మఱ్ఱిపాలు, చిన్నసర్పాక్షి, పెద్దసర్పాక్షి, ములుమోదుగచెక్క, పొన్నగంటి, సుగంధి, గలిజేరు, పిల్లిపెసర, నేలతాడిదుంపలు, బోడసరము, వావిలిఆకు, అడ్డసరపుఆకు, పెన్నేరుగడ్డ, కలుబంద, కసివిందాకు, తిప్పతీఁగ, నేలగుమ్మడి, తెల్లఉప్పి, వాఁకుడు, మోదుగచెక్క, నల్లకలువదుంప, మారేడు విత్తులతైలము, మునగచెక్క, కలువదుంప, వీటిరసములతో వేఱువేఱుగానూఱి ఒక్కొక్కొకపుటము పెట్టుకొనేది. పిదప మఱ్ఱిపాలు, అల్లపురసము, ఉత్తరేణిఆకు రసము, నిమ్మపండ్లరసము, ఉచ్చింతాకురసము, పసుపురసము వీటితో ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా నూరి 60 పుటములు పెట్టిన నిశ్చంద్రికమై అభ్రకము

సింధూరించును. మూకుడుతోగాని ప్రమిదలతోగాని పుటములు పెట్టవలెను.

అభ్రకభస్మము. పా. శుద్ధిచేసిన అభ్రకము జిల్లేడుపాలరసాన మర్దించి వజ్రమూసలోఁబోసి మూఁడుమార్లు కొలిమిలోఁబెట్టి ఊదిన భస్మమగును. ఈభస్మమును రసయోగములలో పెట్టుకొనేది.

అభ్రకశుద్ధి పా. కృష్ణాభ్రకమును ఎఱ్ఱగాకాల్చి ఏడుమాఱులు గోమూత్రములో చల్లార్చినశుద్ధి యగును.

అభ్రకసాధనము పా. అభ్రకము పార్వతీశివ్యమువల్లపుట్టె; సందూకాభ్రకము, పినాకాభ్రకము, నాగాభ్రకము, వజ్రాభ్రకము అనినాలుగు విధములుచెప్పఁబడును అవిక్రమముగా అగ్నిమీఁద వేసిన మొదటిది ఎగిసిపడును, రెండవది ఎఱ్ఱనై కాలును, మూఁడవది పామువలె మ్రోగును, నాల్గవది పొగ వెయక నిల్చిపోవును. వీనిగుణములు:-రక్తాభ్రకము వాతకారి, శ్వేతాభ్రకము శ్లేష్మకారి, పిత్తాభ్రకము ఉష్ణకారి, కృష్ణాభ్రకము సర్వరోగహరము

అమలవాసీబ్రాహ్మణులు. పా. వీరు మళయాళమున దేవాలయార్చకులగు బ్రాహ్మణులు

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు పా. విస్తీర్ణము 30,27,000; జన—11 93,00,000, ముఖ్యపట్టణము-వాషింగ్టన్.

అమ్మోనియాకర్బనితము పా. (స్మెల్లింగ్ సాల్ట్సు.) ఆఘ్రాణించుటకు ఘాటువాసనగల లవణములు.

అమ్లజనీకరణము. పా. (ఆక్సిడేషన్.)

అమ్లత్వము పా. (ఆసిడిటి.)

అమ్లము. పా. (ఆసిడ్.) కాడి, పులుసు. అమ్లములు — ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు:—టంకామ్లము, కర్తిద్రావకము, హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ - ఉదజహరికామ్లము, హైడ్రియాడిక్ ఆసిడ్, నిమ్మ, సత్రికామ్లము- పెట్లుప్పుద్రావకము, ఆగ్జాలిక్ ఆసిడ్, నిర్దుష్టామ్లము, గంధికామ్లము - గంధకధృతి, గంధకామ్లము - గంధకద్రావకము, తింత్రిణికామ్లము - చింతపండు ద్రావకములు, లవణద్రావకము- ఉదజహరికామ్లము, ఉదజహరితము, ఉదజనిపర్యమ్లజనిదము, ఉదజగంధకితము, సత్రజని- సారజనకము- దహ్యక్షారధాతువు - లవణవాయువు, నైట్రికాక్సైడు- సత్రికామ్లజనిదము, సత్రజవికామ్లజనిదము, సత్రిజద్వ్యమ్లజనిదము, సత్రిజపంచామ్లజనిదము, సత్రజత్ర్యమ్లజనిదము, చతురమ్లజనిదము, సత్రిజత్రయ- ఉదజనిదము, గంధకము, గంధకితము, ఖటికమగ్నగంధకితములు, మైలుతుత్థము- తామ్రగంధకితము, తుత్తినాగము, గంధకిదము, తామ్రగంధకిదము, గంధకాయితము, గంధకద్వ్యమ్లజనిదము, గంధకత్ర్యమ్లజనిదము, కార్బాలిక్ ద్రావకము, కర్బనితములు- కర్బనమిశ్రములు ఖటికమగ్నకర్బనితములు, మానుష్ప, కర్బనద్వ్యమ్లజనిదము, కర్బనద్విగంధకిదము, స్ఫటకామ్ల జనిదము, స్ఫటకగంధకితము, అమ్మోనియాసవాసారము, అమ్మోనియాకర్బనితము- స్మెల్లింగ్ సాల్టు, అమ్మోనియా హరిదము, అమ్మోనియా ఉదయామ్లజనిదము, అమ్మోనియాసత్రితము, అమ్మోనియా గంధకితము, అమ్మోనియాతింత్రిణితము, అంజనగంధకిదము శంఖద్రావకము, ఖటికము, సున్నపుభస్మము, రసభస్మము, ఖటికకర్బనిదము, ఖటికకర్బనితము, ఖటికహరిదము, ఖటికాస్ఫురితము, తామ్రక హరిదము, తామ్రకమిశ్రద్రవ్యము, తామ్రకామ్లజనిదము, తామ్రహరిదము, తామ్రమిశ్రద్రవ్యము, తామ్రామ్లజనిదము. ఇత్యాది.

అయథార్థము. పా. (ఫాల్సిటీ.)

అయనవృత్తములు. పా. (ఖగోళ) (ట్రాపిక్సు.) ఉష్ణమండలములు.

అయస్కాంతము. పా. (మాగ్నెట్.) సూదంటుతాయి, చుంబకము; స్కాంతము లోహచుంబకము; లోహాకర్షకము.—ఇందుకు సంబంధించిన పారిభాషికపదములు — కృత్రిమలోహచుంబకము, చుంబకత్వములోని దక్షిణోత్తరాభిముఖత, చుంబనాకర్షణ, చుంబకమాల, చుంబకవక్రము, అయస్కాంతక్షీణత, చుంబకీయ సూచీపతనము, చుంబకీయమూలతత్వములు, చుంబనవిషువవృత్తము, చుంబకబలక్షేత్రము, కాంతప్రదేశము, చుంబనద్రవము, చుంబకప్రవర్తన, చుంబనభగామధ్య వృత్తము, చుంబకపునాది చుంబకధ్రువములు, చుంబకీయసంపృక్తత, చుంబకవియోగము, స్కాంతీకరణము, స్కాంతాయితము, లోహచుంబకత్వము, విద్యుత్ జనక చుంబకత్వము, (బింబ) విస్తరణశక్తి. ఇత్యాది.

అయస్కాంతాయితము. పా. (మేగ్నిటైట్.)

అయోకరణము. పా. (లోనిజేషన్.)

అయోర్టా. ఆం. మహాధమని, బృహద్ధమని. (ఎయోర్టా)

అయ్యగారివీరభద్రకవి. పా. ఇతనిగ్రంథము రాఘవపాండవయాదవీయము. (19 శతాబ్ది.)

అయ్యలరాజు అయ్యలభాస్కరులు. పా. వీరిగ్రంథము రేట్టమతశాస్త్రము (18 శతాబ్ది)

అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు. పా. ఇతనిగ్రంథము హంసవింశతి. (18 శతాబ్ది.)

అయ్యలరాజు రామభద్రకవి. పా. ఇతనిగ్రంథములు సకలకథాసారసంగ్రహము. రామాభ్యుదయము. (16 శతాబ్ది.)

అరభ్రాస. పా. గుగ్గిలము, సజ్జకారము.

అరవతెనుఁగు. పా. ఉదా.— మా దండిమా. అయిదారుమాసంకుయ్యకుండా గమ్మునఉండండి. అప్పుడు మహీపతి యిట్లావాఁడని మీకే చెప్పఁబోతారు. (వరశుల్కనాటకము.)

అరవతొక్కులు అనుబ్రాహ్మణులు. పా. శైవబ్రాహ్మణులలోని కర్ణాటకులలో నొకతెగవారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అరాంతము. పా. వ్యుత్క్రమజ్యము. (సెక్టరీ.)

అరాచకుఁడు. పా. (అనార్కిస్టు.)

అరాశిక సామ్యమూలము. పా. (రూట్ ఇర్రేషనల్.)

అరెస్టు. ఆం. శాస్త్రీయావరోధము. ఆసేధము.

అర్ఘ్యప్రదానము. పా. వర్ణన.— "సీ. మోఁకాళ్లు భూమిపై మోపి హస్తాంబుజద్వయమునఁ దామ్రపాత్రము ధరించి, యర్ఘ్యోదకంబుల యందు మర్వాంకురాక్షతములు నవరక్తచందనంబు, కరవీరముఖ్యారక్త ప్రసూనంబులు వైచి యొక్కొక్క పేరు వరుసతోన, మొంతంబుగాఁ జతుర్థ్యంతంబుగా బ్రణవాదిగాఁ బలియించు నర్ఘ్యపాత్ర గీ. మాలిపర్యంత మెత్తుచు మాటిమాటి, కర్ఘ్యమిచ్చినఁ బ్రీతుఁడై యర్కుఁ డొసగు, సేవకున కాయురారోగ్య ధీవివేక, భాగ్యసౌభాగ్య వైభవప్రాభవములు." కాశీ 3, ఆ. 165.

అర్జలబ్రాహ్మణులు పా. నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులలో నొకరు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

అర్థగ్రామ్యము. ఆం. శబ్దదోషములు నాలుగింటిలో నొకటి: చూ, శబ్దదోషములు.

అర్థచంద్రపిధానము. పా. అర్ధేందుకపాటము.

అర్థప్రయోగము. పా. వడ్డీవ్యాపారము

అర్థవేదము. ఆం. ఉపవేదచతుష్టయములో నొకటి: చూ, ఉపవేదచతుష్టయము.

అర్థశాస్త్రము. పా. (ఎకనమిక్సు.) గృహకృత్యశాస్త్రము.

అర్దితవాతము. పా. ముఖవాతము.

అర్ధేందుకపాటము. పా. (సెమిలూనర్ వాల్వు.)

అర్ధపాదదర్శక. పా. అవలివస్తువు కొంతవఱకు కనఁబడఁజేయు గుణము.
అర్ధపారదర్శకము. పా (ట్రాన్సులూసెంట్.)
అర్ధభాగము. పా. సగము.
అర్ధవలయవాశకములు. పా. (సెమి - సర్క్యులర్ కెనాల్సు.)
అర్ధవృత్తము పా. (సర్క్యులర్ సెమి.)
అర్ధసీరి. పా అర్ధికుఁడు అనఁగా బ్రాహ్మణునకు వివాహితయగు వైశ్యస్త్రీయందు జన్మించి సంస్కృతుఁడైనవాఁడు.
అర్థస్యపురుషోదాసః. లో. ధనమునకుఁ బురుషుఁడు దాసుఁడు
అర్ధాంగవాతము. పా. పక్షవాతము.
అర్ధాపత్తి. పా. ఉపసిద్ధాంతము
అర్ధావభేదకము. పా. ఒంటికణతనొప్పి.
అర్శోగ్నం. పా. మూలశంక.
అలఘుకోణ (విశాలకోణ) త్రికోణము. పా (ట్రి యాంగిల్ అబ్ ట్యూస్ ఏంగిల్డు)
అలఘుకోణము. పా. అధికకోణము.
అలవెన్సులు. పా. అదనపు జీతములు.
అలాట్మెంటు. ఆం. వాటాలు పంపిణీచేసి యిచ్చుట.
అలారమ్. ఆం. అసన్న భయసూచకము.
అలిగేషన్. ఆం మిశ్రగుణితము. సువర్ణగణితము.
అల్టిమేటుం. ఆం. అంత్యసందేశము
అల్పగ్రంథి. పా. (గ్లాండల్.)
అల్పగ్రహావలి. పా. నక్షత్రాకారముగల చిన్న గ్రహములు.
అల్పతమ. పా. (మినిమమ్) కనిష్ఠ, కనీస.
అల్పతరస్థిరస్థానము. పా. (లోయర్ ఫిక్స్డ్ పాయింట్.)
అల్పవిద్యోమహాగర్వః. లో. కొలఁది విద్యగలవాఁడు మిక్కిలి గర్వముగలవాఁడగును.

అల్పసంఖ్యాకపక్షము. పా. కొద్దిసంఖ్యవారు.
అల్పాయుర్దాయజాతకుఁడు పా 1. కేంద్రములయందు పాపగ్రహములుండి లగ్నాధిపతి బలహీనుఁడైనపుడును; 2. లగ్నమునకు గాని లగ్నాధిపతికిగాని ద్విర్ద్వాదశకములయందు పాపులుండి శుభగ్రహసంబంధము లేనియపుడును; 3 సూర్యుఁడును లగ్నాధిపతియును బలహీనులైనపుడును; 4 అష్టమాధిపతి పాపులతోఁగూడి ద్వాదశమందుండునపుడును; 5 షష్ఠస్థానమం దష్టమాధిపతి యుండి లగ్నాధిపతితోఁ గూడినపుడును; 6. సూర్యచంద్రులు లగ్నమందుండి పాపగ్రహములు ద్వాదశాష్టమముల యందున్నపుడును; 7. లగ్నాష్టమాధిపతు లొకరియింటనొకరుండి శుభగ్రహసంబంధ వర్జితులగునపుడును; 8 లగ్నాష్టమాధిపతులు షష్ఠద్వాదశములలోనుండి గురుసంబంధము లేనపుడును; 9. పాపులు కేంద్రములయందుండి లగ్నాధిపతి నీచయందుండి శుభసంబంధము లేనపుడును; 10. బృహస్పతి రవితోఁగూడి మకరరాశియందుండి, అష్టమాధిపతి కేంద్రమందు లేనపుడును; 11 ఆపోక్లిబములయందు శుభగ్రహములుండి శని శత్రుక్షేత్రమునందుండునపుడును; 12. లగ్నాధిపతి పాపుడై యష్టమమందుండి అష్టమాధిపతి పాపులచేఁ జూడఁబడినపుడును; 13. రవి, చంద్రశనులతో సంబంధముఁగలవాఁడైయుండి సప్తమమందుండునపుడును; 14. చంద్రుఁడు లగ్నాష్టమాధిపతుల మధ్యనుండి గురుఁడు ద్వాదశమందుండునపుడును; 15. లగ్నాధిపతి బలహీనుఁడై యష్టమాధిపతి కేంద్రమందు లేనపుడును; 16. జన్మలగ్నము పాపగ్రహసంబంధమైనను, క్షీణచంద్రుఁడు పాపయుక్తుఁడైనపుడును; 17. రవి అష్టమమందుండి చంద్రుఁడు శని

తోఁగూడి యుండునప్పుడును; 18 గురుబుధ శుక్రులు 6-8-12 స్థానములయం దుండునప్పుడును, పాపులు 3-6-11 స్థానములయందు లేనపుడును; 19. లగ్నము, లగ్నాధిపతి, లగ్నాధిపతియున్న యింటి యధిపతి శుభగ్రహసంబంధములేక పాపగ్రహసంబంధమున్నపుడును; 20. లగ్నము, చంద్రలగ్నము, చంద్రుఁడున్న లగ్నాధిపతి, చంద్రలగ్నాదష్టమాధిపతి, వీరు జన్మలగ్నాదష్టమాధిపతి, శని, కుజుఁడు వీరిచేతగాని వీరిలోఁ గొందఱిచేతనుగానిఁ జూడఁబడి శుభగ్రహముచేఁ జూడఁబడనపుడును; 21. లగ్నాధిపసూర్యులు నైసర్గిక శత్రువులయినపుడును; 22. లగ్నాష్టమాధిపతులు దుర్బలులైనను నీచస్థానగతులయినను; 23. అష్టమాధిపతిగాని శనిగాని పాపగ్రహాంశలయందున్నను బాపులతో సంబంధించినను; 24 అష్టమాధిపతి నీచయందుండి శనిబలము లేనివాఁడై లగ్నమునఁ బాపగ్రహములున్నపుడును; 25. లగ్నాష్టమాధిపతులిద్దఱును స్థిరరాసులయందున్నను లేక యొకఁడు చరరాశియందును, మఱియొకఁడు ద్విస్వభావ రాశియందును నుండునపుడును; 26. లగ్నము ద్విస్వభావమై చంద్రుఁడు ద్విస్వభావరాశి యందుండునపుడును అల్పాయుర్దాయము గలవారగుదురు.

అల్లమరాజు రంగధామకవి. పా. ఇతఁడు రచించినది నారాయణాచల మహాత్మ్యము. (18 శతాబ్ది.)

అల్లమరాజు రామకృష్ణకవి. పా. ఇతని గ్రంథములు కవిజనచకోరచంద్రోదయము; శంతనువిలాసము. (19 శతాబ్ది.)

అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి. పా. ఇతఁడు రచించినవి శివధర్మములు, కృష్ణకల్యాణము, భద్రాపరిణయము. (19 శతాబ్ది)

అల్లసాని పెద్దన. పా. ఇతఁడు వ్రాసినది మనుచరిత్రము. (స్వారోచిష మనుసంభవము.) (15 శతాబ్దము.)

అవ. సం ఉప. (1. అవచ్ఛిన్నము=ఇచట 'అవ' అనునది నిరర్థకమైనది; 2 అవజ్ఞ = ఇచట ధాత్వర్థమును అవమానమను నర్థమునకు మార్చినది; 3. అవతంసము=ఇచట ధాత్వర్థమును కర్ణభూషణమను నర్థమునకు మార్చినది; 4. అవతమసము=ఇచట తమశ్శబ్దముతో సమసించి గాఢమను నర్థముకలదియైనది; 5. అవతరణము=ఇచట ధాతువును దిగుట అను నర్థమునకు మార్చినది.)

అవకాశము. పా. మండలము.

అవక్షేపము. పా. (ప్రిసిపిటేట్.)

అవతరణిక. పా: చూ, అవతారిక

అవధారణపూర్వపదకర్మధారయసమాసము. పా: చూ, కర్మధారయము.

అవధారణము. పా. ప్రత్యాయనము.

అవధిమూల్యము. పా (వేల్యూ క్రిటికల్.)

అవపీడనము. పా. అధోపీడనము.

అవభాసిని. పా. బాహ్యత్వక్కు.

అవమత్రిద్యుస్పృక్త్రివిధనవమీస్వరూపనిర్ణయము. ఒక వారమున మూఁడుతిథులువ్యాపించియున్నది అవమ యనియు, మూఁడు వారములయందొక తిథి వ్యాపించియున్నది త్రిద్యుస్పృక్కనియు ననంబడుంగాన నీరెండు తిథులును శుభ కార్యములకత్యంతా యోగ్యంబులనియు—ప్రత్యక్షనవమియు - ప్రయాణనవమియు - ప్రవేశనవమియు - నీమూఁడును సకలకార్యములకు నతినింద్యంబులనియు తెలిసికొనలవయును.

అవయవములు. పా. (ఆర్గన్సు.)

అవయవానురూపత్వఅక్షరేఖ. పా. సమవిభక్తాక్షము, సౌష్టవాక్షము.

అవయవానురూపత్వము. పా. సౌష్ఠవము.

అవరోహణశ్రేణి. పా. (సీరిస్ డిసెండింగ్)

అవరోహివర్ణగతాలంకారములు అం. వేణువు, త్రివర్ణము, ఉద్వాహితము, ఉద్ఘట్టితము. సంధిప్రచ్ఛాదితము, ఆక్షిప్తము, ప్రేంఖితము, హసితము, అభ్యుచ్చయము, బిందువు, నిష్కర్షము, విస్తీర్ణము. (12): చూ, అలంకారము.8.

అవరోహివర్ణము. అం. వర్ణచతుష్కములోనొకటి: చూ, వర్ణచతుష్కము.

అవలోకనము. పా. నిరీక్షణము, వేధ. (అబ్జర్వేషన్.)

అవలోకనశాల. పా. వేధశాల, నక్షత్రావలోకనశాల.

అవశిష్టపత్రము. పా. శేషపత్రము.

అవశిష్టవాయువు. పా. ఊపిరి బయటికి విడిచిన తరువాత లోపల మిగిలినగాలి: చూ, వాయువు.

అవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మ శుభాశుభమ్. లో. తానుఁజేసిన మేలయినట్టియుఁ గీడైనట్టియు కర్మ ముఖ్యముగా ననుభవింపఁదగినది. ఉదా — "కావున "నవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మ శుభాశుభ" మ్మను కతంబునఁ బూర్వజన్మంబునం జేసిన పుణ్యపాపఫలంబులు వెంబడిని జీవులనంటియుండి సుఖదుఃఖంబులనుభవింపఁజేయు." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

అవస్థలు. అం: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

అవహిత్థ. అం. సంచారీభావభేదము. ఉదా.-"ఆరాజుగుణంబులనుడివి యారామామణి మేనం బులకలలుముకొన "నబ్బా! యీ ముత్తియపుసరులెంత చల్లగానున్నవి." అని వానిముసుఁగుపెట్టును: చూ, సంచారీభావభేదములు.

అవహిత్థము. అం. సంయుతహస్తములు ఇరువదినాలుగింటిలో నొకటి: చూ, సంయుతహస్తములు

అవాంతఅవలంబ. పా. ఉపసంపర్కలంబ. (సబ్ నార్మల్.)

అవాంతరపాతాళవాహినులు. పా. (సబ్ ఆర్టిజియన్ స్ప్రింగ్సు)

అవాంతరపుటుత్తరువు. పా. దావామధ్య చేయఁబడు నుత్తరువు

అవాంతరభేదములు. అం. శుద్ధమూర్ఛన, కాకలీమూర్ఛన, అంతరమూర్ఛన, కాకల్యంతరమూర్ఛన. (4.)

అవార్డు. ఆం. పంచాయతీతీర్పు, మధ్యవర్తితీర్పు.

అవిచ్ఛిన్నత్వము. పా. అవిరామము.

అవిచ్ఛిన్నసంబంధసామ్యము. పా. (ప్రొపోర్షన్ కంటిన్యూడ్.)

అవిదారణపుటకఫలములు పా.(ఇన్ డిహిసెంట్ ఫ్రూట్సు.) కొబ్బరిపండు లోనగునవి.

అవిద్యాకల్పిత నిరాకరణము. పా. విపర్యయపర్యవసానము.

అవిద్యుత్ వాహకము. పా.(నాన్ కండక్టర్ ఆఫ్ ఎలెక్ట్రిసిటీ.)

అవిభక్తకుటుంబాస్తి. పా. సంసృష్టధనము.

అవిభజనీయపు జమీను. పా. (ఇంపార్టిబిల్ ఎస్టేటు.)

అవిభజనీయ లాభము. పా. విభజింప వీలులేని లాభము.

అవిభాజ్యపు జమీందారీ. పా. అవిభజనీయపు జమీను.

అవిరామభిన్నము. పా. వితతభిన్నము.

అవిరామము. పా. అఖండత.

అవిరామలబ్ధము. పా. నిలుపులేని లబ్ధము, ఎడతెగనిలబ్ధము, వితతలబ్ధము.

అవివేకసారధ్యము. పా. (రేష్ డ్రైవింగు) నిదానముగాని దూరదృష్టిగాని లేకుండ నడపుట (తోలుట.)

అవిహిత. పా. అనియంత్రిత.

అవుఁదల: దే. వి. రూ-ఔఁదల. 1. తల: చూ, శిరము. 1: 2. శిరోగ్రము: చూ, ముందల; 3. నడితల: చూ, మాడపట్టు. (చూ, శిరము.)

అవ్యక్తరాశి. పా. 1. (అన్‌నోన్ క్వానిటీ.); 2. (వేరియేబుల్ క్వాంటిటీ.)

అవ్యక్తసమీకరణము. పా. వర్గసమీకరణము.

అవ్యయములు. పా. 1. ఇంచుక = కించిత్; 2. బళి=ప్రశంస; 3. ఓహో = ఆశ్చర్యా; 4. అయ్యో=సంతాపా; 5. ఎప్పుడు, అప్పుడు, ఇప్పుడు=యదాతదా; 6. అటు = ప్రకార; 7. ఏమి, ఏల=కిమర్థక; 8. అ, ఆ, ఎ, ఏ = ఏవార్థక, 9. ఊరక, మిన్నక=తూష్ణీమర్థక; 10. అఁట, అంట, కదా = కిలార్థక; 11. చుమీ=నిశ్చయార్థక; 12. ఆ, ఓ, ఏ = సందేహార్థక; 13. ఒండె = వికల్పార్థక; 14. మఱి=సముచ్చయార్థక; 15. ప్రార్థనార్థకములోఁద—"ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఒ, ఓ"; 16. ఇపుడు=కాలార్థక; 17. క్రియలనుండి పుట్టినవి.-అంత, ఇంత, ఇదిగో, ఇగో, అదిగో, అనయము, ఛీ, తరమిడి, ఉద్దవిడి, పదఁపడి, మునుకొని, తలా, అద్దిర, ఇసీ, ఉవ్వెత్తు, ఎట్టు, ఎట్టూ, ఎత్తిలి, ఒత్తిలి, ఎప్పటి, ఒకో, ఓచెల్ల, ఒండె, ఓటు, చేసి, ఓయి, ఓరి, ఓసి, కరము, సవి, హా, హుటాహుటి, హోరాహోరి, కాని, కాఁబట్టి, చెతి, చెల్లబో, మిక్కిలి, వెండియు. ప్రతిపదోక్తావ్యయములు. ఇత్యాది. (ఇవియన్నియు గళలు.)

అవ్యాప్తహేతువు. పా. (అన్‌డిస్ట్రిబ్యూటెడ్ మిడిల్.)

అశాస్త్రీయకర్తృవ్యాకరణము. పా. (ఇల్లీగల్ ఒమిషన్.)

అశుద్ధవర్గ సమీకరణము. పా. (క్వాడ్రాటిక్ ఈక్వేషన్ అఫెక్టెడ్.)

అశుద్ధీకరణము. పా. హీనద్రవ్య మిశ్రణము, కల్తీ.

అశుభవిద్ధము. అం. ఏకవింశతి మహాదోషములలో నొకటి: చూ, ఏకవింశతి మహాదోషములు.

అశ్రుగ్రంథిదరఖాతము. పా. (ఫస్సాలాక్రిమల్.)

అశ్రుపీఠాస్థి. పా. (బోన్ లాక్రిమల్.)

అశ్రువాహినీ కూటకము. పా. (ప్రోసెస్ లేక్రిమల్.)

అశ్రువు. అం. సాత్త్వికభావములు ఎనిమిదింటిలో నొకటి= కన్నులనీరు వెడలుట. తొలుకారువానచే ముత్తెపుఁజిప్పల ముత్తెంబులు గలుగునట్లు తొలిచూపున నయ్యింతి కన్నుఁగవ నశ్రుపూరంబు తొరంబయ్యె: చూ, సాత్త్వికభావములు.

అశ్రువిసర్జనీపేశి. పా. పక్ష్మస్నాయువు

అశ్వదానము అం. షోడశ మహాదానములలో నొకటి: చూ, మహాదానములు.

అశ్వమువలన మృతినొందుజాతకుఁడు. పా. శని షష్ఠమాధిపతియై చంద్రునితోగాని, రాహుతోగాని కూడి శుభసంబంధములేక వారివారి దశలు వచ్చినప్పుడు సంభవించును.

అశ్వశక్తి. పా. ఒకనిమిషమునకు 33,000 పౌనుల బరువును ఒక అడుగుపైకెత్తగల శక్తి.

అష్టకవర్గ పా. రవ్యాది సప్తగ్రహములకును, లగ్నమునకును బిందునిర్ణయము.

అష్టకవర్గువులు. పా. కాకోలి, క్షీరకాకోలి, వృద్ధి, మహావృద్ధి, మేధ, మహామేధ, జీవకము, ఋషభకము. (8)

అష్టగురువులు. అం: చూ, ఉపదేశకులు.

అష్టదళపద్మబంధము. అం. శబ్దాలంకారములలో నొకటి: చూ, శబ్దాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

అష్టదిక్కులు. అం: చూ, దిక్కులు.

అష్టదిక్పాలకులు. అం: చూ, దిగధిపతులు.

అష్టభుజము. పా. అష్టాస్రము.

అష్టమ కుజుఁడు అం. ఏకవింశతి మహాదోషములలో నొకటి: చూ, ఏకవింశతి మహాదోషములు.

అష్టమచంద్రుఁడు. పా. ఏకవింశతి మహాదోషములలో నొకటి: చూ, ఏకవింశతి మహాదోషములు.

అష్టమము. అం. స్థాననిఘంటువులు పండ్రెండింటిలో నొకటి: చూ, స్థాననిఘంటువులు.

అష్టమహిషీకళ్యాణము. పా. ఈగ్రంథకర్త తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు. (16 శతాబ్ది.)

అష్టమూలము. పా. అడ్డసరము, గగ్గెర, తిప్పతీఁగె, తులసి, పర్పాటకము, ఏఁదుపాల్ల, విష్ణుక్రాంత, చిట్టాముట్టి (8)

అష్టవసువులు. అం: చూ, వసువులు.

అష్టసిద్ధులు. అం: చూ, సిద్ధులు.

అష్టాంగనమస్కారములు. అం: చూ, నమస్కారములు.

అష్టాంగయోగములు. అం: చూ, యోగాంగములు.

అష్టాక్షరి పా "ఓమ్ న, మో, నా, రా, య, ణా, య." ఉ. నా.— "శ్రీమహితాష్టాక్షరి యను, నామంత్రము నభ్యసింపనగువిప్రసక, శ్లేమంత్రమష్టవర్ణని, యామకమై ప్రణవపూర్వమై విలసిల్లున్." సీ. ప్రణవసైసర్గిక పరమార్థమీమంత్రమని చెప్పుదురు. బుధులన్యమంత్రములకుఁ దత్ఫలపూర్తిఁబొందిచెప్పఁగ శుభదంబును సుస్వభావంబులేమి, ప్రణవంబు సర్వమంత్రములకు నాయకంబగు నాదియగు బ్రహ్మమదియచూవె, యొకటి కంఠమునునేను నొసరింపవర్ణము లష్టాక్షరాఖ్యమై యతిశయిల్లు. గీ. సదియు నారాయణాహ్వాయమాద్రిప్రణవమిడి సమస్కృతితోఁ గూడనె సకమెసఁగు, సర్వశుభదంబు సర్వార్థసాదనంబు. సర్వదుఃఖాపహరణంబు సౌఖ్యకరము." పద్మ.5, ఆ. 105: చూ, మంత్రము.1.

అష్టాదశపురాణములు. అం: చూ, పురాణములు.

అష్టాదశమూలము. పా. అష్టమూలమున్ను దశమూలమున్ను చేరిన అష్టాదశమూల మనిపించుకొనును.

అష్టాదశవర్ణనములు. అం: చూ, వర్ణనములు.

అష్టాదశవిద్యలు. అం. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వణవేదము; శిక్షా, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము; మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రము; ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము. (18): చూ. విద్యలు.

అష్టాస్రము. పా. అష్టభుజము.

అష్ఠీలా. పా. (ప్రోస్ట్రేటిటిస్ ఎన్లార్జ్మెంటు.)

అసంకోచ్యత. (ఇన్కమ్ప్రెసిబిలిటీ.)

అసందిగ్ధము. పా. నిస్సంశయముగా.

అసంయోగస్థితి. 1. (అన్కంబైన్డుస్టేట్.); 2. (ఫ్రీస్టేట్.)

అసంపూర్ణదళవంతములు. పా. (ఇన్కంప్లీట్.) చిన్నవిగను, కుఱుచవిగనునుండు పుష్పదళములును, రక్షకపత్రములును గలపువ్వులు.

అసత్యకథనము. పా. అసత్యవర్ణనము.

అసత్యవర్ణనము. పా. మిథ్యపలుకుట.

అసమ (విషమ) భుజత్రికోణము. పా. (ట్రయాంగిల్ స్కేలెన్.)

అసమభుజత్రిభుజము. పా. (స్కేలెట్ ట్రయాంగిల్.)

అసమవిభక్తాంగత్వము. పా. అసమావయవత్వము.

అసమవేగము. పా. (వారియేబుల్ వెలాసిటీ.)

అసమావయవత్వము. పా. ఈడుబోడుశిఖి,

అసమ్మతి. సం. విణ. (తె. ప.) :—ఒవ్వమి

అసలీపాయిదా. పా. అసలు + వడ్డీ

అసలు. పా. (ప్రిన్సిపల్.)

అసలువిలువ. పా. స్వీయమానము. (వేల్యూఇన్ ట్రిన్సిక్.)

అసాంతరితస్నాయువు. పా. (మసెల్ సబ్స్క్ ప్యులరిస్.)

అసూయ. అం. సంచారీభావభేదము. ఉదా.—
అక్కటకటా! గోపాలుఁడు అర్తపసియిచ్చిన కొవ్విరి రుక్మిణికి నొసంగెనఁట. నన్నింత యనాదరించునే—": చూ, సంచారీభావభేదములు.

అసెంబ్లీ (శాసనసభ). పా. ప్రజాప్రతినిధి సభ.

అస్కంధీయత. పా. (ఒస్కులేషన్.)

అస్థిగతజ్వరము. పా. ప్రలేపకజ్వరము, క్షయజ్వరము.

అస్తిత్వనియమము. పా. (తీరంఏగ్జిస్టెన్సు)

అస్తిత్వప్రతిపాదకవాక్యము. పా. (ఎగ్జిస్టెన్ టిల్ జడ్జిమెంటు.)

అస్త్రసన్న్యాసము. పా. ఆయుధవిసర్జనము.

అస్థానికుఁడు. పా. పరస్థానికుఁడు.

అస్థావ్యవస్థితి. పా. యదేచ్ఛాస్థితి.

అస్థికవచము. పా. ప్రతిఎముకను నావరించుకొనియుండు తెల్లనిపొర, సేయంకళ.

అస్థిశోధము. పా. పేశీసంఘాతము. (టెన్యూర్) చేయ్పబడుట.

అస్థిభంగము. పా. ఎముకవిఱుగుట.

అస్థియుతము. పా. ఎముకలుగలవి.

అస్థిరరాశి. పా. చరరాశి.

అస్థిశాస్త్రము. పా. (ఓస్టియాలజీ.)

అస్థిహీనములు. పా. ఎముకలులేనివి.

అస్పృశ్యత. పా. అంటరానితనము.

అస్వామివిక్రయము. పా. శాస్త్రవిరుద్ధ విక్రయము.

అస్సెట్సు. ఆం. ధనసర్వస్వము.

అస్సెసరు. ఆం. న్యాయసభాసభ్యుఁడు.

అస్సైజు. ఆం. ఇంగ్లాండులోని జిల్లాన్యాయసభ.

అస్సైన్మెంటు. ఆం. సమర్పణము.

అహంవాది. పా. గర్వి.

అహల్యాసంక్రందనీయము. పా. ఈ గ్రంథకర్త సముఖం వేంకట కృష్ణప్పనాయఁడు. (18. శతాబ్ది.)

అహింసాపరమోధర్మః. లో. హింసచేయకుండుట గొప్పధర్మము. ఉదా.—"పరస్పర విరుద్ధములైన ధర్మశాస్త్రములు సహితము "అహింసాపరమోధర్మ." యనుచో నైకమత్యము గలిగియున్నవి." (నీతిచంద్రిక.)

ఆ.

ఆ. సం. ఉప. (1. ఆక్రమము=ఇచట 'ఆ' అనునది ధాత్వర్థమును ఆవరించు అను నర్థమునకు మార్చినది; 2. ఆక్రోశము = ఇచ్చట ధాత్వర్థమును తిట్టు అను నర్థమునకు మార్చినది; 3. ఆగతము=ఇచట ధాత్వర్థమును దలక్రిందులుచేసి వచ్చు అను నర్థమునకు మార్చినది; 4. ఆఘాతము=ఇచట నిరర్థకమయినది; 5. ఆఘోషణము=ఇచట నిరర్థకమయినది.)

ఆంక్షాపత్రిక. పా. బహిష్కారపత్రిక. (ఇంటర్ డిక్టు.)

ఆంగ్లజమీందారీ. పా. జాగీర్దారీ; మిరాసి.

ఆంగ్లన్యాయవాది. పా. (బారిష్టరు.)

ఆంగ్లమిరాశి. పా జాగీరు (భూమి) మొఖాసా జమీను.

ఆంత్రదాహము. పా. ప్రేగులవాఁపు.

ఆంత్రనిరోధపటుకా. పా. (ట్రస్.)

ఆంత్రపుచ్ఛము. పా. (వెర్మిఫారం ఎపెండిక్సు

ఉణ్డుక పుచ్ఛము, పురీషోణ్డుక అనుబంధము, క్రిమిక.

ఆంత్రముఖము. పా: (పైలోరస్.)

ఆంత్రరసము. పా. (ఇంటెస్టైనల్ జ్యూస్.)

ఆంత్రవృద్ధి. పా. బుడ్డ.

ఆంధ్రకవిస్తుతి. పా. వర్ణన.—"ఉ. నన్నయ భట్టు నాంధ్రకవినాథునిఁ దిక్కనసోమయాజిని౦, బన్నుగ సోమసత్కవిని భాస్కర బమ్మెరపోతరాజులన్, మున్ను ప్రసిద్ధిఁగాంచు కవిముఖ్యులనందఱి సమ్మనంబులో, నెన్ని నమస్కరించెద సభీష్టఫలాప్తిఁ దనర్చునట్లుగాన్." సీతారామాంజనేయసంవాదము. పీఠిక. 12

ఆంధ్రులు. పా. తెలుఁగుభాషా ప్రచారముఁగల దేశ మాంధ్రదేశము. దీనినే త్రిలింగ దేశమని కూడ అందురు. ఈ యాంధ్రులు పంచ ద్రావిడులలో నొకరైన వారు. 1. వెలినాటి బ్రాహ్మణులు, 2. మురకనాటి బ్రాహ్మణులు, 3. కాసలనాటి బ్రాహ్మణులు, 4. తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులు, 5. వెంగినాడు బ్రాహ్మణులు, 6. పగణసాల బ్రాహ్మణులు. 7. తైలింగ సామవేదబ్రాహ్మణులు, 8. కరణకమ్మబ్రాహ్మణులు. 9 నియోగబ్రాహ్మణులు, 10. వాజసనేయ బ్రాహ్మణులు, 11. ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు, 12. వైష్ణవబ్రాహ్మణులు. (వివరములు ఆయాపదములకడ చూచుకొనవలెను.): చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఆకరనీమగత. పా. మూలసంజ్ఞరహిత.

ఆకర్షణ పత్రములు. పా. రక్షకపత్రములచే కాపాడఁబడి కీటకాదుల నాకర్షించునవి.

ఆకర్షణపత్రావళి. పా. దళవలయము.

ఆకర్షణము పా. (ఆట్రాక్షన్.)

ఆకస్మిక అపాయము. పా. తలవనితలంపుగా సంభవించునది.

ఆకస్మిక నష్టములు. పా. అనుకోనని నష్టములు.

ఆకస్మిక ప్రవాహము. పా. మంచుగడ్డపగిలి వరదలగుట.

ఆకృతిపటము. పా. పరిరేఖ;

ఆకాంక్షా సిద్ధాంతము. పా. (ప్రిపోజిషన్.) ఉపపాత్యము.

ఆకారము. పా. ప్రమాణము.

ఆకారరేఖ. పా. చుట్టుగీత. (ఔట్ లైన్.)

ఆకారలేఖనము. పా. రేఖాచిత్రము, రూపురేఖ.

ఆకాశగంగ. పా. నక్షత్రవీధి.

ఆకాశతరంగములు. పా. (ఈథర్ వేవ్స్)

ఆకాశమండలము. పా. ఖగోళమండలము.

ఆకాశమధ్యము. పా. ఉచ్ఛాయదశ (జెనిత్.)

ఆకాశము. పా. (స్పేస్.)

ఆకాశయానశాస్త్రము. పా. వైమానికశాస్త్రము.

ఆకాశయుద్ధము. పా. మావినయుద్ధము.

ఆకాశవిమానము. పా. (ఏరోప్లేన్.)

ఆకాశస్థవిద్యుత్తు. పా వాతావరణజన్యవిద్యుత్తు.

ఆకుఅడ్డచీరిక. పా. ఆకుయొక్క పైతట్టున నుండునది బహిశ్చర్మము. హరితకములు ఆకుయొక్క గుంజులోని ప్రతి కణమునందును మెక్కులుండును. ఇందు పొడుగుగనుండు మృదుకణము లొండొంటినడుమ సందులేకుండునట్లు అమరియుండును. ఇందలి కణముల మధ్య శూన్యస్థలము లనేకములుగలవు. ఆకుయొక్క క్రిందితట్టున నుండునది బహిశ్చర్మము: (చూ, ఆకు.)

ఆకుంచనము. పా. సంకోచము.

ఆకుపెంట. పా. క్రుగ్గినఆకులు.

ఆకుమూల. పా. కణుపుసందు, చేంక.

ఆగంతుకములు. అం. ౧ రోచమానము, ౫ శ్రీవత్సకము, ౧ దేవమణి, ౨ మేఖల, ౨ వృషభములు, ౨ అంగదములు, ౨ యవశములు, 3 శ్రేతాగ్నులు, ౪ చాతురంతికములు,

3 నిశ్రేణికము, ౨ కేశాంతజములు, ౧ వస్త్రజము, ౨ స్వేక్ష్వేజములు, ౪ కంఠాభరణములు, ౧ కటిపది, ౨ లింగమణులు.

ఆగమములు. అం: చూ, ఉపవిద్యలు.

ఆగస్త్యము. అం. కల్పసూత్రములలో నొకటి చూ, కల్పసూత్రములు (చూ, ఆపస్తంబము.)

ఆగ్నేయస్నానము. పా. విభూతిదేహమునందంతయును బూసికొనుట. (ఈ స్నానము గంగాస్నాన సమానఫలము.)

ఆచరణపద్ధతి. పా. (ప్రాక్టిస్ మెథడ్సు.) వ్యవహారగణితము.

ఆచార్య బ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు ఉత్కళబ్రాహ్మణులలో నొకతెగవారు. శుక్లయజుర్వేదులు. మాధ్యందిన శాఖవారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఆచార్య అను బ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడుల లో నొకతెగయగు సారస్వతులలోని రెండవ తెగవారు. వీరు శుక్లయజుర్వేదులు. వీరు చేపలనుతప్ప యితర మాంసముల భుజింప నొల్లరు. ఈ శాఖలవారు శాంగడాయందును తత్సమీప వస్యములయందును నివసించెదరు. వీరిలో నొకరికొకరికి సంబంధబాంధవ్యములు కలవు. (రెండవ తెగవారు—ఆచార్య అను బ్రాహ్మణులు-కురుకుబ్రాహాణులు; ఖజారీయ బ్రాహ్మణులు - దీక్షితబ్రాహ్మణులు, నాగ బ్రాహ్మణులు, శిష్టకరణబ్రాహ్మణులు; రాయిణీబ్రాహ్మణులు- వేదకబ్రాహ్మణులు.): చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఆచ్ఛాదనము. పా. ఉపరిస్థాపనము.

ఆజ్ఞాపత్రము. పా. ఉత్తరువు.

ఆడంబరాణిభూజ్యాని. లో. డంబములు పూజింపఁబడుచున్నవి. ఉదా.— "తే. అరయ నాడంబరాణి పూజ్యానియనుచుఁ, జాటుచుం దాడి తిరిశాస్త్రమునిజంబు, బడుగు రెచ్చోటఁ గోగిన బ్రదుకుకలదె, బూటకులఁగానిమెచ్చరు భూమిపతులు." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

ఆడఁబోయిన తీర్థమెదురైనట్లు. లో. ఉదా.— "నీవు భీమునితోఁబోరు కోరుకొనుటంజేసి మాకాడఁబోయిన తీర్థమెదురయ్యె." (ధర్మజ రాజసూయము.)

ఆడిట్. అం. లెక్కలతనిఖీ

ఆడిటరు. అం. లెక్కవిమర్శకుఁడు.

ఆడ్వర్సుపొజిషన్. అం వ్యతిరేకభుక్తము.

ఆఢకములు. సం. వి. అ. న. బ. తువరి, కందులు: చూ, ధాన్యము.

ఆత్మనివేదకుఁడు. పా. వాఙ్మనఃకాయములందు నీవాఁడననిపలికి అటుల చరించువాఁడు

ఆత్మపరాగ సంపర్కము. పా. (ఫోలినేషన్ సెల్ఫ్.)

ఆత్మబుద్ధిసుఖము. లో. ఉదా.—"ఆత్మబుద్ధియె కడుసుఖం బన్నిటికిని, జెలఁగి గురుబుద్ధి కొంత విశేషమరయఁ, బరులబుద్ధి వినాశంబు బరగఁజేయు, స్త్రీలబుద్ధులు ప్రళయముల్ చిత్తగింప." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

ఆత్మవత్సర్వభూతాని. లో. సమస్తభూతముల ను దనవలెఁజూడవలెను. ఉదా.— "ఆత్మవత్సర్వభూతాని."యనెడు పలుకు, సత్యముగ నామహామునిచక్రవర్తి, సకలజనము నిజప్రాణసమముగాఁగఁ, దలఁచుశాంతియు దమము ను దయయుఁగలిగి." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

ఆత్మసమారోజ్య పా. (సెల్ఫ్ఎడ్జస్టిబుల్.)

ఆత్మహత్య. పా. (సూసైడ్.)

ఆత్మాశ్రయము. పా. (సెల్ఫ్ డిఫెన్సు.)

ఆత్రేయసగోత్రము. పా. ప్రవర.—ఆత్రేయ, అర్చనాన, శ్యావాస్వ (శ్వ) (వ్య) : చూ, గోత్రము; ప్రవర.

ఆదర్శప్రమాణము. పా. అంగీకృతమానము.

ఆదర్శము. పా. మూలమూర్తి.

ఆదర్శస్వరూపము. పా. ఉండవలసినరూపు.

ఆదానప్రతిదానములు. పా. ఇచ్చి పుచ్చుకోలు, కొంతావ్యాపారము. (డీలింగ్సు.)

ఆదాయవ్యయశేషపత్రము పా. అవశిష్టపత్రము.

ఆదిగౌడబ్రాహ్మణులు పా. పంచగౌడులలో నొక తెగయగు గౌడులలో నొక తెగవారు. శుక్లయజుర్వేదులు. కాణ్వ, మాధ్యందినశాఖలకుఁ జేరినవారు. కొందఱు కృష్ణయజుర్వేదులును, ఆపస్తంబీయులును కలరు. వీరిలో కొందఱు ఆమిషాహారమును వర్జించిరి. కొందఱు ఆమిషసురాదుల గ్రహించి శక్త్యుపాసకులై యున్నారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఆదిపర్వము. పా. వర్ణన.— "క. వ దిఁజొప్పప ర్వమాదిగఁ, బదునెనిమిది పర్వములను బర్వ మనః ప్రీతిదమగుచు నాదిపర్వం బది వినఁగా నొప్పు భారతాద్యంబగుచున్" భార. ఆది. 1, ఆ 49.

ఆదివారవ్రతము. పా వర్ణన.—"క.నరుఁడురవివా సరంబున నియమాఱు భుజంచె నేనివ్రాతపుణ్యుండై, నిరయస్థితుఁడగుచు వ్యథా. పరిగతుఁడగు బ్రహ్మకల్పపర్యంతంబున్." క. దినకరుఁడుదయింపకమును, జనుఁడినవాసరమునందు స్నానముఁ గావించిన నదేఁగుఁదొంటి యొనిమిది, దినములఁజేసిన యఘంబు ధీగతరేణ్యా." "గీ. భానువారవ్రతి పాతపర్వసంక్రమణములం దేకభుక్త సమాచరణము, వెలయ గంగానదీస్నాన ఫలదమగుచు, నిరయమిరుమాఱుఁ గుడిచిన నరుఁడువొందు." ఇత్యాది. అ. సుబ్రహ్మణ్యకవి శివధర్మములు 6, ఆ. 141. పొరటు.

ఆదేశక్రియ. పా. ప్రతిక్షేపము.

ఆద్యజీవకణస్థానము. పా. 1. జీవపరమాణువు. ప్రోటోప్లాసం (వెన్నవంటిది.)లో నిలుకడపదార్థము, ఒకకణములోని మధ్యబిందువులేక మూలబిందువు; 2. బీజము. (న్యూక్లస్.)

ఆద్యోపయుక్తి. పా. తొలిప్రయోజనము.

ఆధరైజ్డు కాపిటల్. ఆం. నియుక్తమూలధనము.

ఆధారధాతువు. పా. (టిస్యూస్ ఫండమెంటల్ ఆర్ గ్రౌండు.) సాలఉత్పన్న కరణధాతువు.

ఆధారనియామములు. పా. స్వీకృతసిద్ధాంతములు.

ఆధారము. పా. (ఫల్క్రమ్.) త్రాసు నడిమిముల్లు.

ఆధారరేఖ. పా. మట్టుపుగీత.

ఆధారవాక్యము. పా. పూర్వసిద్ధాంతము.

ఆధారశృంగము. పా. (కోన్ ఫ్రాబిస్ డెసెండింగ్ రామస్ ఆఫ్.)

ఆధిపత్యము. పా. సర్వాధికారము.

ఆధూమ్రికవిసర్పిణి. పా. (హెర్ప్సుఐరిస్.)

ఆధ్యాత్మికశాస్త్రము. పా. (మెటాఫిజికల్ సైన్సు.)

ఆన్తెర్. ఆం. పుష్పముయొక్క కింజల్కము, పుష్పాంగము, పరాగకోశము, (జీలకఱ్ఱపాయవంటి) పుష్పాడితిత్తి.

ఆనందితము: సం. విణ. చూ, ముదితము. 2.

ఆనుకంపికమజ్జాతంతువు. పా. (నర్వ్సింపెతెటిక్.)

ఆనుదైర్ఘ్యవిచ్ఛేదనము. పా. (లాంగిట్యూడినల్ సెక్షన్.)

ఆనురూప్యము. పా సాదృశ్యము.

ఆనుషంగికము. పా. (కాన్సిక్వెంటు.)

ఆనుషంగికాధికారములు. పా. సంసిద్ధికాధికారములు.

ఆపన్నయగుస్త్రీ చండాలురచేత బలాత్కరింపఁబడుట. పా. ఇందుకు ప్రాయశ్చిత్తము:— తనపాపమును ౧౦ మంది బ్రాహ్మణుల సభలో విన్నవించుట. పిదప (1) గొంతుకంటు లోతుగలగొయ్యియందు గోమయము ఉదకము

ఉంచి దానియందు ఆహారములేనిదై ఉపవాసము ఒకరాత్రియు పగలును ఉండవలయును. (2) మఱునాఁడుదయమున అగ్న్యాయ్యమండి లేచి శిఖతోఁగూడ వపనముచేసికొని యవాన్నమును దినవలయును. (3) తరువాత 3 దినములుపవసింపవలయును. (4) తరువాత ఒక దినమంతయు కంఠపరిమాణముగల నీటియందుండవలెను. (5) తరువాత శంఖపుష్పియనెడి ఓషధియొక్క తీఁగె, మూలము, ఆకు,పువ్వు, ఫలము,బంగారు,పంచగవ్యము వీనితోఁ గాచిన యుదకమును త్రాగవలయును. (6) తరువాత 6 దినములు మొదలుకొని పుష్పవతియగునంతవఱకు ఒంటిపూఁటభుజింపవలయును.(7) ఈ విధముగా వ్రతము నాచరించునంతకాలము ఇంటియందుండఁగూడదు. ఇంటికి వెలుపలనే యుండవలయును. (8) ఈవిధముగా ఆచరించినపిదప బ్రాహ్మణభోజనము పెట్టి గోద్వయము దక్షిణగానిచ్చిన పరిశుద్ధయగును (ఇది రేతస్స్రావాంతమగు సంభోగ విషయకమగు ప్రాయశ్చిత్తము.) నాలుగువర్ణములు స్త్రీలకు నిదేవిధముగా చాంద్రాయణకృచ్ఛ్రము నాచరించిన పరిశుద్ధులగుదురు. భ్రష్టస్త్రీలుసములు. ప్రాయశ్చిత్తానంతరము వారినిచేర్చుకొనవలయును. గాని పరిత్యజింపఁదగదు. రేతస్సేకము కానియెడల ఒక ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రము చాంద్రాయణము నాచరించినయెడల పరిశుద్ధురాలగును. ఇత్యాది.

ఆపవర్త్యము. పా. భాజ్యము, గుణిజము. (మల్టిపిల్.)

ఆపస్తంబము. పా. కల్పసూత్రములలో నొకటి: మా, కల్పసూత్రములు.(అగ్నివైశ్యసూత్రే.):- అథాతస్సూత్ర గణానాం వ్యాఖ్యాస్యామః; బోధాయన మాపస్తంబం సత్యాషాఢం ద్రాహ్యాయణ మాగస్త్యం శాండిల్య మాశ్వలాయనం శాంభవీయం కాత్యాయనమితి నవాని పూర్వసూత్రాణి; వైఖానసం శౌనకీయం భారద్వాజ మాగ్నివైశ్యం జైమినీయం (మా) వాధూలమాధ్యందిన కౌండిన్యం కౌషీతకమితి నవాపరసూత్రాణి. అష్టాదశసంఖ్యా శాఖాదీరా స్సంస్కారా ఇతి" అని అగ్నివైశ్యసూత్రమున పరిగణింపఁబడినవి. ఈ పదునెనిమిది సూత్రములు వేదబోధితములై బ్రాహ్మణ్యాపాదకములై కర్మజ్ఞానసాధనములై బ్రహ్మవిద్యాసంబంధ సూచకములుగా బ్రాహ్మణులకు పరంపరాప్రాప్తమై వేదశాఖాప్రవర్తకులగు మహాఋషుల ననుసరించి దాయభేదముగ శైవవైష్ణవాది మతప్రవర్తనము గలవగుచున్నవి.

ఆఫ్గనిస్థానము. పా. ఖం.—ఆశియా; వి స్తీ.— 24,50,00; జన. 65,00,000; ముఖ్యపట్టణము. కాబూలు.

ఆప్తవాక్యము. పా (టెస్టిమొని) సాక్ష్యము.

ఆఫ్రికాదేశీయుడు. పా. నీగ్రో

ఆబిచ్యుయరి. ఆం. చనిపోయినవానినిఁ గూర్చి వ్రాఁత.

ఆభాసము. పా. మిథ్యాహేతువు.

ఆమగోత్రబ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు సారస్వతులలోని మూఁడవ తెగవారు. వీరు వాజసనేయ శాఖవారు. శుక్లయజుర్వేదులు. ఈశాఖవారు జమ్ము, జసోత్రా ప్రదేశములందును తత్సమీప వస్యప్రదేశములందును గానుపించెదరు. వీరిలో సంబంధబాంధవ్యములు కలవారు మద్యమాంసాశనులు దేవ్యుపాసకులునై యున్నారు. (వీరుమూఁడవతెగవారు.—ఆమగోత్రబ్రాహ్మణులు.—కేసరబ్రాహ్మణులు, శిబిరబ్రాహ్మణులు, వైద్యబ్రాహ్మణులు.): మా- బ్రాహ్మణులు.

ఆమత్వచము. పా. శ్లేష్మత్వక్కు.

ఆమరసవాహిని. పా. (తొరాసిక్ డక్ట్.) క్షీరశ్రోతవాహిని; ధాతూపవాహిని; ఉరోనాళిక.

ఆమవాతము. పా. కీళ్లవాతము.

ఆమశూల. పా. ఆమాశయశూల.

ఆమాశయము. పా. జీర్ణాశయము.

ఆమాశయ వికారజ్వరము. పా పిత్తజ్వరము.

ఆమాశయశూల. పా. ఆమశూల.

ఆముక్తమాల్యద. పా ఈ గ్రంథకర్త కృష్ణదేవరాయలు. (15. శతాబ్ది)

ఆమ్లక్షీరరసము. పా. క్షీరామ్లము.

ఆమ్లజని. పా. ప్రాణవాయువు.

ఆమ్లజనిదము. పా. (ఆసిడ్.)

ఆమ్లజనిలవణములు. పా. (ఆక్సిసాల్ట్సు.)

ఆమ్లజనిహారిణి. పా. (రెడ్యూసింగ్ ఏజెంటు.)

ఆమ్లజానామ్లములు. పా. (ఆక్సిఆసిడ్సు.)

ఆమ్లపిత్తము. పా. పులితేనుపులు.

ఆమ్లోషితము. పా. నిర్జలామ్ల.

ఆయతనము. పా. ఘనఫలము. (వాల్యూమ్.)

ఆయతనసంఘట్టనము. పా. పరిమాణసంఘట్టనము.

ఆయతము. పా. దీర్ఘచతురశ్రము. (రెక్టాంగిల్.)

ఆయత్తవిధి. పా. సంక్రామిక శాసనము.

ఆయాసమరణజాతకుఁడు. పా. 1. శనిరాహువు లష్టమమందుండి, లగ్నాధిపతియు, కుజుఁడును జతుర్థమందుండునపుడును; 2. లగ్నాధిపతియు, శనియు, ద్వాదశమందుండి, నష్టమమున రాహువుండి, వీరిలో నెవరిదైన దశవచ్చియున్నను; 3. శనిరాహువులు దశమమందుండి, లగ్నాధిపతియు, గురువును, ద్వాదశమందుండునపుడును; 4. జన్మలగ్నమునకైనను, కారకునికైనను, తృతీయము పాపులచేఁ గూడఁబడినను, చూడఁబడినను ఆయాసమరణము కలుగును.

ఆయుధనామ విశేషములు. పా. వర్ణన—"సీ. భిండివాలాసి కోదండ భల్లాతక, నారాచరోహణనఖరవజ్ర । ముష్టిముద్గర శూలముసలభుశుండిక, ప్రాసపట్టిశ కూర్మకర్పటకటారి । నాగరాయోదండ కణయకుంతౌఘ, పరశుతోమరచక్రపరిఘ పట్టిసములు కంకిణి కాది సబళంబు చిల్వఁడె, సెలకట్టెయాదిగా నిలనతింపఁ॥ గీ. దనరు ముప్పదిరెండాయుధములు మఱియుఁ, జిఱుతచెయ్యమ్ము గండకత్తెర తుపాకి, గొరకను సుగాలమును గ్రద్దగోళ్లబుట్టి చూరిబాణాధరించు సర్వేరుఁడెపుడు." హంసవింశతి. 1, ఆ. 205: చూ, బాణము. 1.

ఆయుధవిసర్జనము. పా. అస్త్రసన్న్యాసము

ఆయుర్వేదము. పా. 1. వైద్యశాస్త్రము. (మెడిసిన్.); 2 అం. ఉపవేదచతుష్టయములో నొకటి: చూ, ఉపవేదచతుష్టయము.

ఆయురారోగ్యపు లెక్కలు. పా. (వైటల్ స్టేటిస్టిక్సు.)

ఆరణ్యపర్వము. పా. వర్ణన—"క. ఆరణ్యపర్వమనఁగా, నారణ్యప్రముఖ షోడశాంతఃపర్వాధారమయి సకలమారిస, ఘోరమ్యంబగు తృతీయపర్వము వెలయుఁ." భార. ఆది. 1, ఆ. 51.

ఆరశేవణము. పా. అస్కంధేయత.

ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు. పా. ఆంధ్రులలోని పంచద్రావిడులలో నొకతెగవారు. శుక్లయజుర్వేదులు కొందఱును కృష్ణయజుర్వేదులు కొందఱును కలరు. కాత్యాయన ఆపస్తంబ సూత్రప్రవర్తకులైయుండియు బ్రాహ్మణ్యాపాదకమను శారీరసంస్కారములలో 15 సంస్కారములను మాత్రమాచరించి 16 వ సంస్కారము మాత్రమొప్పుకొనక మృతశరీరులను ఖననమాచరింపుచు ఆరాధన రూపముగ

పశేతకృత్యము లాచరింపుచు దేవతాంతరముల నొప్పుకొనక శివుని దైవముగ భావించి అష్టమూర్తిరూపమగు శివార్చనచేయుచు శైవచిహ్నధరులై వర్తింపుచున్నారు: చూ, బ్రాహ్మణులు. (చూ, ఆంధ్రులు.)

ఆరోగ్యరక్షణము. పా. పారిశుద్ధ్యము, శౌచము.

ఆరోగ్యరక్షణోపాయములు. పా. శౌచవిధులు.

ఆరోగ్యశాస్త్రము. పా ప్రజారోగ్యశాస్త్రము. (హైజీన్.)

ఆరోగ్య (రక్షణ) స్థానము. పా. (శానటోరియమ్.)

ఆరోపము. పా. భ్రాంతి.

ఆరోహణశ్రేణి. పా. ఉచ్చశ్రేణి. (సీరీస్ ఎసెండింగ్.)

ఆర్కిటెక్చర్. ఆం. శిల్పశాస్త్రము. వాస్తుశాస్త్రము.

ఆర్కియాలజీ, ఆం. పురాతన వస్తుశాస్త్రము.

ఆర్జవజీవి. పా. పరాన్నభుక్కు.

ఆర్జెంటైన్. పా ఖం—దక్షిణ అమెరికా; విస్తీ—11,82,000; జన—10,52,20,35; ముఖ్యపట్టణము—బ్యూనసైరిస్.

ఆర్డినెన్సు. ఆం. శాసనవిధి.

ఆర్తి. ఆం. సంచారీభావభేదము. ఉదా.—"అబ్బా లకు నొడలంతల ముత్తెపుసరులు మన్మథ జ్వరముచేగ్రాగి పేలిపోవుచున్నవి.": చూ, సంచారీభావభేదములు.

ఆర్ద్రభ్రమణము. పా. (హైడ్రోట్రోపిజమ్)

ఆర్థికనీతి. పా. (ఎకనమిక్ పాలసీ.)

ఆర్థికసామ్యము. పా, (ఎకనమిక్ ఈక్వాలిటీ.)

ఆల్కహాలు. ఆం. మద్యసారము.

ఆల్జీబ్రా. ఆ . బీజగణితము, అక్షరగణితము.

ఆల్టర్నేటివు. ఆం. వికల్పము.

ఆల్టిట్యూడ్. ఆం. లంబము; ఔన్నత్యము; ఉన్నతాంశము; ఉచ్చము; పొడవు; ఎత్తు.

ఆలంబనవిభావము. ఆం. ఉదా.—"రతిమన్మథులంబోలె నాసీతారాములు కలసి పరస్పర శోభాహేతువులైరి.": చూ. విభావములు

ఆలకంబోతు. పా. వాలిడి, తోకలేని కోతి: చూ, వానరము.

ఆలూరుకుప్పనకవి. పా. ఇతనిగ్రంథము శంకరవిజయము. (19 శతాబ్ది)

ఆలోచనక్రమము. పా. (ప్రోసెస్ ఆఫ్ థాట్.)

ఆలోచనసూత్రములు. పా (లాస్ ఆఫ్ థాట్.)

ఆల్టర్నేటివుప్లీ. పా. పక్షాంతరవాదము.

ఆల్డర్మన్. ఆం మ్యునిసిపలు సంఘములోనొక గౌరవసభ్యుడు.

ఆల్బకోరా. పా. (ట్యూన్సు.)

ఆవరణత్వచము. పా ఆవరణత్వక్కు.

ఆవరణభూతము. పా.(సరౌండింగ్ మీడియమ్.)

ఆవర్త. పా (పీరియాడిక్.)

ఆవర్తకంఠనాడీస్థమజ్జాతంతువు. పా (నర్వులారింగల్ రికరెంటు.)

ఆవర్తకసన్నిపాతజ్వరము పా. పరివర్తిజ్వరము.

ఆవర్త శమాంకము. పా. (రికరింగ్ డెసిమల్.)

ఆవర్తదశాంశము. పా. (డెసిమల్ రికరింగ్.)

ఆవర్తము. పా. నియమితకాలము, ప్రవృత్తికాలము.

ఆవిరి. పా. సజలబాష్పము. (వేపర్)

ఆవిరియంత్రము. పా. (స్టీమ్ యింజన్.)

ఆవిరియగుట. పా. బాష్పీకరణము.

ఆవిష్కారకరణము. పా. ఆవిష్కృతి.

ఆవిష్కృతి పా. (డిస్కవరీ.)

ఆవిరిస్నానము. పా. బాష్పనిమజ్జనము.

ఆవులఅంటురోగము. పా. గోస్తనవ్యాధి.

ఆవృతఫలజాతి. పా. (యూట్రికల్.)

ఆవేక్షణము. పా. పోలీసునిఘా.

ఆశ్రమవాసపర్వము. పా. వర్ణన—"క. అమితార్థయుక్తితోనా, శ్రమవాసాది త్రిపర్వ

సహితంబయి యా, శ్రమవాస పర్వమత్యుత్తమకథలను వెలయఁ బంచదశపర్వంబై." భార. ఆది. 1, ఆ 62.

ఆశ్రయగుణము. పా. ప్రభుభక్తి.

ఆశ్రయాసిద్ధి (తర్క). పా. (అన్నోన్ సబ్జెక్టు.)

ఆశ్రితులు. పా. పక్షీయులు

ఆశ్వయుజశుద్ధనవమి పా వర్ణన.— "సీ. ఆరయంగ ధరణి మహానవమియనంగ, సొబగొందు నాశ్వయుజ శుద్ధనవమి,యందుఁ బ్రొద్దున లేచి యత్యంతభక్తితో భారతీదేవిని బ్రస్తుతించి, ధ్యానంబుఁ జేసి పుస్తకనికరంబుఁ బూజించి నైవేద్య మర్పించి వేల్చి, ధనధాన్య వస్తువాహనభూషణాంబర, తాంబూలముఖ్యదానంబు లొసఁగి. "గీ. భోజనంబులు పెట్టి విప్రులను దనుప,నీప్సితార్థంబులెల్ల నీడేఱుచుండుఁ,గాన నవమీవ్రత మహత్త్వగరిమ చెప్పఁ, బద్మజునకైన సాధ్యమే పాండుతనయ." శివధర్మము. 5, అ

ఆశ్వలాయనము పా. కల్పసూత్రములలో నొకటి: చూ, కల్పసూత్రములు. (చూ, ఆపస్తంభము)

ఆసన్నభయసూచకము. పా. గడబిడ.

ఆసిడ్డు. ఆం. పులుపు. చూ, ఆమ్లము.

ఆసిడ్డుకమ్మర్షియల్. ఆం. కల్తీద్రావకము.

ఆసిడ్డుబోరిక్. ఆం. టంకామ్లము.

ఆసేధము. పా. (అరెస్టు) మరాయి.

ఆస్ట్రేలియా. పా. ద్వీపము. విస్తీ.—30,00,000; జన-64,88,707; ముఖ్యపట్టణము. కాన్బెరా.

ఆస్తర. హిం. దుస్తులలోపల వేసి కుట్టెడుగుడ్డ.

ఆస్తికర్త. పా. వారసు.

ఆస్తిజాబితా. పా. (ఇన్వెంటరీ.) ఆస్తిపట్టీ

ఆస్తిపట్టీ పా. ఆస్తిజాబితా.

ఆస్తిపరివర్తనము. పా. (ట్రాన్సుఫర్ ఆఫ్ ప్రాపర్టీ.)

ఆస్యపాకము పా. నోటిపూఁత.

ఆస్యవలయస్నాయువు పా. కపోలకాపేశీ. ముఖముద్రిణిపేశీ.

ఆహతితరంగములు. పా. (షాక్—వాటర్సు.)

ఆహారవిధులు. పా. పథ్యపానములు.

ఇ.

ఇంజెక్షన్. ఆం. రక్తనాళములలోనికి మందు పిచికారీచేయుట.

ఇండియారబ్బర్. ఆం. సందర్శిణి.

ఇందుమతీపరిణయము. పా. 1. గ్రంథకర్త.— కుమారధూర్జటి. (16 శతాబ్ది); 2 గ్రంథకర్త.— మతుకపల్లి నృసింహకవి. (19 శతాబ్ది.)

ఇంద్రియగోచరత. పా. (సెన్సిబిలిటీ.) సూక్ష్మగ్రాహ్యత.

ఇంద్రియవికారము. పా. (సెన్సేషన్.) నిర్వికల్పజ్ఞానము, భావన.

ఇన్టరెస్టు. ఆం. వడ్డీ, వృద్ధి.

ఇన్టరెస్టుకాంపౌండు. ఆం. వడ్డీకివడ్డీ, చక్రవృద్ధి.

ఇన్టరెస్టుసింపిల్. ఆం. బారువడ్డీ. అసలుకు వడ్డీ.

ఇన్ఫ్లుయెంజా. ఆం. దుష్టప్రతిశ్యాయ జ్వరము, విషశైత్యజ్వరము.

ఇనాక్యులేషన్. ఆం. రక్తనాళము లోనికి రోగప్రతిబంధకరసము నెక్కించుట.

ఇష్టకర్మము. పా. (సప్పోజిషన్)

ఈ.

ఈదుమపల్లి భవానీశంకరుఁడు. పా. ఇతనిగ్రంథము ధర్మఖండము. (18 శతాబ్ది.)

ఈనాము. దే. వి: చూ, మాన్యము(రూ-ఇనాము)

ఉ

ఉక్లియాలబ్రాహ్మణులు. పా. నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులలో నొకయు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఉఖలాముసలకసంధి. పా. ఉదూఖల సంధి. (బంతిగిన్నెలు.)

ఉత్కళబ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొకతెగయగు ఉత్కళులను నొకతెగవారు. ఉత్కళదేశమునే ఓఢ్రదేశమని యందురు. అందువసించు బ్రాహ్మణులుత్కళులు మత్స్యములను మాంసమును భుజించెదరు. కాంస్యపాత్రభోజనమే ప్రధానము. గోపాలక, నాపితలచేతి యుదకము నుపయోగించెదరు. వీరిభాష ఓఢ్రము. వీరిలో అగ్రిభత్తుబ్రాహ్మణులు, ఆచార్యబ్రాహ్మణులు, కారాబ్రాహ్మణులు, కొటికీబ్రాహ్మణులు, ఘాటియాబ్రాహ్మణులు, శేలీబ్రాహ్మణులు, దాజపండాబ్రాహ్మణులు, పండా బ్రాహ్మణులు, దేవతా పండాబ్రాహ్మణులు, నందబ్రాహ్మణులు, నిశంకబ్రాహ్మణులు, పళోలబ్రాహ్మణులు, పర్నగాపా బ్రాహ్మణులు, పాడియా బ్రాహ్మణులు; మిశ్రబ్రాహ్మణులు:— మారీబ్రాహ్మణులు, వహాశి బ్రాహ్మణులు, వాఘీబ్రాహ్మణులు; కానీనబ్రాహ్మణులు:— శతపత్రి బ్రాహ్మణులు, శిష్టకారోణోబ్రాహ్మణులు, సాంతోబ్రాహ్మణులు అనియు కలరు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఉత్తమలోకప్రాప్తిరహితుఁడు. పా. ఎల్లప్పుడు కూడాన్నమును తిని బలిసియున్నవాఁడు. ఇతఁడెల్లప్పుడు వేదమును పఠించుచున్నను, జపమును హోమమును సలుపుచున్నను ఉత్తమలోక ప్రాప్తి లేనివాఁడు అగును.

ఉత్తరధ్రువము. పా. (నార్తుపోల్.)

ఉత్తరరామాయణము పా. ఈగ్రంథకర్త — కంకంటిపాపరాజు (18 శతాబ్ది.)

ఉత్తరహరివంశము పా. ఈ గ్రంథకర్త నాచన సోమనాథుఁడు (14 శతాబ్ది)

ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. పా. ఈగ్రంథకర్త.—తక్కెళ్ళపాటి లింగన. (18శతాబ్ది.)

ఉత్తరాధికారము. పా. వారసత్వము, దాయాధికారము, వంశపారంపర్యము.

ఉత్తేజకము. పా. తాపజనకము.

ఉత్తేజకౌషధము. పా. (స్టిమ్యులెంట్)

ఉదాహరణానుమతసిద్ధాంతము. పా ప్రతిష్ఠాపనము, విశేషపరీక్షాపూర్వక సాధారణానుమానము.

ఉదూఖలసంధి. పా. ఉఖలాముసలసంధి.

ఉద్భటారాధ్యచరిత్రము. పా. ఈగ్రంథకర్త.- తెనాలి రామలింగకవి (16 శతాబ్ది.)

ఉన్నవయోగానందసూరి. పా. ఇతనిగ్రంథము.- పద్మినీపరిణయము.

ఉపజాతి. పా. అంతర్జాతి, తెగ.

ఉపజిహ్వక. పా. గొంతులోని గదవలు.

ఉపధాతువులు. పా. మనమేయుద్భిజ్జము నయిన నుపమూలముగ దీసి రసాయనపృథక్కరణముఁ జేసినయెడల నందు సామాన్యముగా నీక్రింది మూలద్రవ్యములుఁ గానవగును. ఉపధాతువులు:— కర్బనము, అమ్లజని. ఉదజని, నత్రజని, గంధకము, భాస్వరము, హరినము; ధాతువులు:—ఖటికము, లోహము, పొటాసియము, సోడియము, మగ్నము. ఇవిగాక కొన్నిటిలో శైలము, అదము, మాంగనము గూడ అప్పుడప్పుడు స్వల్పముగా నుండును.

ఉపపత్రము. పా. కణుపుపుచ్ఛము. (స్టిప్యూల్.

ఉపశమనస్నానము. పా. అతపస్నానము వలన

కలిగిన యన్యపదార్థము. అన్యపదార్థము ఉపపదార్థ మాశ్రయించినచో దిగిపోవును.

ఉపరిస్థాపనము. పా. ఆచ్ఛాదనము.

ఉపాధ్యాయ బ్రాహ్మణులు. పా. పంచగౌడులలో నొక తెగయగు కన్యాకుబ్జములలోని యొక తెగవారు, యజుశ్శాఖీయులు. కృషిజీవనపరులు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఉపాస్థి. పా. (కార్టిలేజ్.) తరుణాస్థి, కోమలాస్థి, కూర్చ.

ఉభయతీర్థపవిత్రుఁడు. నీటిని మెరకను రెంటిని తాఁకుచు ఆచమనమొనర్చినవాఁడు.

ఉరఃకుహరము. పా హృదయకుహరము.

ఉరిచిబ్రాహ్మణులు. పా. శైవబ్రాహ్మణులలోని కర్ణాటకులలో నొక తెగవారు: చూ, బ్రాహ్మణులు.

ఉరిజాతకుఁడు పా. 1 కుజుఁడు షష్ఠసప్తమాధిపతులతోఁ గలిసి, పాపులచేఁ జూడఁబడి, శుభసంబంధములేక వీనికి దశవచ్చినను; 2. సింహము లగ్నమై శని, కుజ, బుధ, రవి, రాహువులు ద్వితీయమందుండి, శుభగ్రహసంబంధములేక రాహు మహాదశ వచ్చినపుడును; 3. ద్వితీయ షష్ఠమాధిపతులు రాహువుతోఁగాని, కేతువుతోఁగాని కూడి షష్టాష్టమ ద్వాదశములలో నుండి శుభసంబంధములేక వీరిదశ వచ్చినప్పుడును; 4 షష్ఠమాధిపతి శుక్రునితోఁ గూడి రవి, రాహు, శనులలో నొకనిచేఁ జూడఁబడి, శుభసంబంధములేక, క్రూరాంశలయందుండి వీరిదశలు వచ్చినపుడును; 5. అష్టమాధిపతియందు ద్రేక్కాణము పాశ. భుజంగ, నిగళ సంజ్ఞలఁ గలిగియుండినదైనను; 6. అష్టమాధిపతియందు ద్రేక్కాణాధిపతి శని రాహువులతోఁగూడి శుభసంబంధములేక వారిదశలు వచ్చినపుడును; 7. దశమాధిపతి శనికుజులతోఁ కలిసి, సప్తమమునను న్నను, శనిచేఁ జూడఁబడినను ఉరిదీయుట సంభవించును.

ఉరోనాళిక. పా. ఆమరసవాహిని.

ఉల్కలు. పా. (షూటింగ్ స్టార్స్.)

ఉషఃకాలము. పా. (ట్విలైట్.)

ఉషాకల్యాణము. పా. ఈ గ్రంథకర్త — కైప మాయనకవి. (18 శతాబ్ది.)

ఊ.

ఊరుద్వయము. అం. హస్తక్షేత్రములు పదమూఁడింటిలో నొకటి. చూ, హస్తక్షేత్రములు.

ఊరులు. అం. మధ్యమక్షేత్రములు అయిదింటిలో నొకటి: చూ, మధ్యమక్షేత్రములు.

ఊరువృత్తము. అం. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఊరూక్రియలు. అం. వలితము, కంపితము, స్తంభితము, ఉద్వర్తితము, నివర్తితము. (5.)

ఊర్ణనాభము. అం అసంయుతహస్తములు అయిదింటిలో నొకటి: చూ, అసంయుతహస్తములు.

ఊర్ధ్వగము. అం. హస్తప్రచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తప్రచారములు.

ఊర్ధ్వజానువు. అం. 1. ఆకాశచారులు పదునాఱింటిలో నొకటి: చూ, ఆకాశచారులు; 2. కరణములు నూటయెనిమిదింటిలో నొకటి: చూ, కరణములు.

ఊర్ధ్వపుండ్రధారణము. పా. వర్ణన — "క. వినుమూర్ధ్వపుండ్రధారణ, మొనరించినయట్టి భూసురోత్తముఁడు జగం, బున నెల్లఁ బూజ్యుఁడై శుద్ధి, ననుపమ సురయాగ మొక్క నారిఁ బ్రతి కరుగుగా। క. తిరుమణి వెట్టిన సద్విజు, వరుఁ జూచిన వణఁగుఁ బాపవర్గంబెల్లం, గరమర్థిఁ జేరి మ్రొక్కినఁ, బరికింపఁగ సకల దానఫలములఁ బొందుగా." పద్మ. ఉ, ఖ. ౪అ. ఏకాది

వారలైనను, భూజనములు నుదుట భూతిఁ బూసినమాత్రం దేజమున సర్వమానవ. పూజితులై శివపదంబుఁ బొందుదురనఘా" (బ్రహ్మోత్తరఖండము. ౯, అ.

ఊర్ధ్వమండలము. అం. నృత్తహస్తములు ఇరువది తొమ్మిదింటిలో నొకటి: చూ, నృత్తహస్తములు.

ఊర్ధ్వము. అం. 1 బాహుపరిచారములు పదింటిలో నొకటి: చూ, బాహుపరిచారములు; 2 హస్తక్షేత్రములు పదుమూఁడింటిలో నొకటి: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

ఊర్ధ్వముఖము అం హస్తపరిచారములు పదునైదింటిలో నొకటి: చూ, హస్తపరిచారములు.

ఊర్ధ్వానేకపాద్ధి. అం అశ్వముయొక్క చిత్రవర్ణములు ముప్పదింటిలో నొకటి: చూ, చిత్రవర్ణములు.

ఊర్ధ్వప్రేంఖము. అం. సంచారీవర్ణగతాలంకారములు ఇరువదియైదింటిలో నొకటి: చూ, సంచారీవర్ణగతాలంకారములు. (చూ, అలంకారము. 3.)

ఊర్ధ్వశాఖి. పా. జంఘిశాఖి. (హైబోజ.)

ఋ.

ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలకవి. పా ఇతని గ్రంథము చంపూరామాయణము (17. శతాబ్ది.)

ఋతువులేర్పడు విధము. వ. (ది సీజన్సు.) భూమి తన కక్ష్యమీఁద సూర్యునిచుట్టును తిరుగునప్పుడు దానియక్షము కక్ష్యకు 66½ అంశములు వంగి సదాసమానాంతరముగా నుండుటచేత ఋతువు లేర్పడుచున్నవి. చూతము, భూమి తన అక్షముమీఁద తిరుగునప్పుడు సూర్యునివైపుగల అర్ధభాగమునకే సూర్యుని వేఁడిమియు, వెలుతురును గలుగుచున్నవి. దూరముననున్న అర్ధభాగము అంధకారములోనుండి వేఁడిమిని పొందుటలేదు. ఇట్లు సూర్యునినుండి భూమిమీఁదఁ బడు వేఁడిమి, సూర్యుఁడు ఆకాశమునందు ఎత్తుగానున్నప్పుడు ఎక్కువగానుండును. సూర్యకిరణములు ఎక్కువ ఓరలనుండి భూమిమీఁద పడినప్పుడు భూమికి తగులు వేఁడిమి చాల తక్కువగుచున్నది. మఱియు సూర్యుఁడు చాలకాలము భూమిమీఁద ప్రకాశించునప్పుడు చాలవేఁడిమి భూమిమీఁదపడుటచే భూమి అధికముగా వేఁడెక్కును. ఈసంగతులను జ్ఞాపకముంచుకొని భూమియొక్క నాల్గుముఖ్యస్థానములఁగూర్చి చర్చింతము. ఉ- రార్ధగోళమునందలి మార్పులను చూతము. మార్చి 21 వ, తేదీని సంభవించు మహావిషువత్తునందు భూమియొక్క రెండు ధ్రువములును సూర్యునికి సమానదూరముననున్న 1 వ స్థానమునందు పగలును, రాత్రియును సమాన పరిమాణము గలిగియున్నవి. ఈస్థానమును వదలి రెండవస్థానమగు కర్కాటక సంక్రాంతి స్థానమువద్దకు పోవుకొలఁది, క్రమక్రమముగా ఉత్తరధ్రువము సూర్యునివైపు వంగుటచే పగటి పరిమాణము క్రమక్రమముగా రాత్రికంటె నెక్కువగుచువచ్చును. మఱియు క్రమక్రమముగా మధ్యాహ్నసూర్యుఁడు ఆకాశమునందెక్కుచుండును. ఈరెండు కారణముల చేతను మార్చి 21 మొదలు జూను 21 వఱకును, దినదినమును వేఁడిమి ఎక్కువగుచుండును. ఈ మూఁడు నెలలకును వసంతఋతువు (స్ప్రింగు) అనిపేరు; పగలు రాత్రికంటె నెక్కువగుటచే పగలు వేఁడెక్కునది రాత్రి చల్లఁబడుదానికంటె నెక్కువయి. ఇట్లు క్రమక్రమముగాఁ జెందిన వేఁడిమి అభివృద్ధిఁ జెందుచున్నది కర్కాటకసంక్రాంతియగు 2 స్థానమునుండి హరిపదమగు 3 వ స్థానమును

చేరులోపల, భూమియొక్క ఉత్తరధ్రువము, క్రమక్రమముగా సూర్యునినుండి దూరమగుచుండియు, దక్షిణ ధ్రువముకంటె సమీపమునను౦డుటచే, పగలు రాత్రికంటెను ఎక్కువగనే యుండి. భూమిమీఁదబడు వేఁడిమి యొక్కటై మగల ఎక్కువయినది క్రమక్రమముగా తగ్గుచు. 3 వ స్థానమును చేరునప్పటికి రెండు ధ్రువములును సూర్యునికి సమదూరములోనుండి పగలును రాత్రియు సమపరిమాణములు గలవగుచున్నవి. ఈ మూఁడు నెలలును గ్రీష్మఋతువు; 3 వ స్థానమునుండి నాలవ స్థానమునకు పోవునప్పుడు దక్షిణధ్రువము క్రమక్రమముగా సూర్యునిసమీపమునను ఉత్తరధ్రువము సూర్యునికి దూరముగను, వంగుటచే రాత్రులు పగటికంటె యెక్కువగుటయు. మధ్యాహ్నసూర్యుఁడు ఆకాశముననింకను దిగుటయు, ఈరెండు కారణములచేతను వేఁడిమి చాలవఱకుతగ్గి దినములు చల్లఁబడుటయూ తటస్థించుచున్నగి. హరిపదమగు మూఁడవస్థానమునుండి మకర సంక్రాంతి యగు నాలవస్థానమునకు భూమిపోవుటకు పట్టు మూఁడు నెలలకును శరదృతువు (ఆటము) అనిపేరు; 4 వ స్థానమునుండి మొదటిస్థానమునకు వచ్చునప్పుడు దక్షిణధ్రువము సూర్యుని సమీపమునకు క్రమక్రమముగా వచ్చినను ఉత్తరధ్రువముకంటె సూర్యునికి సమీపమున నుండుటచే చలి నానాట వృద్ధియైనది క్రమక్రమముగా క్షీణించును. ఈ మూఁడు నెలలును శీతకాలము. హేమంతఋతువనిపేరు; ఉత్తరధ్రువము సూర్యునికి సమీపముగానున్నప్పుడు, దక్షిణధ్రువము దూరముగానుండుటచేతను. ఉత్తరార్ధగోళమునందు పగలు రాత్రికంటె దీర్ఘముగానున్నప్పుడు దక్షిణార్ధగోళములో రాత్రిపరిమాణము పగటికంటె నెక్కువగుటచేతను, ఉత్తరార్ధగోళమున గ్రీష్మఋతువుగానున్న కాలమందు, దక్షిణార్ధగోళమున హేమంతఋతువుగానున్నది. ఇటులనే యితరఋతువులను గ్రహించునది. ఈ ఋతుభేదములు సమశీతోష్ణమండలములయందు చక్కఁగా కనఁబడును. ఈ ఋతుభేదములును, సూర్యుఁడాయారాసులలో ప్రవేశించు కాలములును పాశ్చాత్యపద్ధతి ననుసరించి వ్రాయఁబడిరి. మనవారు రెండు నెలలొక్క ఋతువుగా సంవత్సరమును ఆఱు ఋతువులుగా భాగించియున్నారు

ఏ.

ఎజెక్టుమెంటు. ఆం. స్వాధీన భ్రంశనము, ఉద్వాసనము.

ఎడపాటి ఎఱ్ఱనకవి పా. ఇతనిగ్రంథము మల్హణచరిత్ర.

ఎద్దీనెననఁగొట్టంబునఁగట్టుమన్నట్లు. లో. ఉదా.— "పార్థివుండెద్దీనెనం గొట్టంబునం గట్టింపుమనువాఁడయ్యెనేని లెంకలుకొంకుమాని యిచ్చకువచ్చినట్లు లేనికార్యంబులకు లోఁచి యశోహానింబుట్టించి పరలోకఁ దూఱుంజేయుదురు." (నీతిచంద్రిక.—మిత్రభేదము.) (దున్నపోతు ఈనిన దూడను గట్టుమనినరీతి.)

ఎఱ్ఱనకవి. పా. ఇతని గ్రంథము కొక్కోకము. (16 శతాబ్ది.)

ఎఱ్ఱమిల్లి లక్ష్మీనారాయణ పా. ఇతనిగ్రంథము వాసవదత్తాపరిణయము. (19 శతాబ్ది)

ఎఱ్ఱాప్రగడ, పా. ఇతని గ్రంథములు.—లక్ష్మీనృసింహావతారమను నృసింహపురాణము, హరివంశము, భారతారణ్య పర్వశేషము. (13. శతాబ్ది)